ΙΣΤΟΡΙΑΙ

ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΠΡΑΞΕΩΝ.

ΤΟΜΟΣ ΕΚΤΟΣ.

ΙΣΤΟΡΙΑΙ

ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΠΡΑΞΕΩΝ

ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ἕως τῶν ἡμερῶν μας,

ἐκ παλαιῶν ἀπανθισθεῖσαι, καὶ τὰ νεώτερα ἐξ ἀρίστων Γερμανῶν ἱστοριογράφων ἐλευθέρως μεταφρασθεῖσαι

ὑπὸ

Κ. Μ. ΚΟΥΜΑ.

ΤΟΜΟΣ ΕΚΤΟΣ.

Ἐν Βιέννῃ τῆς Αὐστρίας.
Ἐκ τῆς Τυπογραφίας Ἀντωνίου Αὐκούλου.
(Anton v. Haykul.)

1831.

Ἀκολουθία τῶν ἐν τῷ Α΄ Τόμῳ διακοπέντων προλεγομένων.

Ἐνῷ οἱ Βυζαντινοὶ ἱστοριογράφοι ἐζωγράφουν μὲ περισσοτέραν ἢ ὀλιγωτέραν ἀξίαν τὰς τύχας τῆς Γραικορωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας· ὅλαι αἱ χῶραι τῆς δυτικωτέρας Εὐρώπης καθ᾽ ὅλον σχεδὸν τὸ χρονικὸν διάστημα τοῦ μεσαιῶνος δὲν ἐγνώριζαν οὔτε ἱστορίαν οὔτε ἱστοριογράφον. Ἀπὸ τῆς πτώσεως τῆς δυτικῆς Αὐτοκρατίας τέσσαρας ἑκατονταετηρίδας περίπου δὲν ἀπαντῶνται εἰμὴ ἀθλιότητες ἀλλεπάλληλοι. Ἐπιδρομαὶ βαρβάρων, μεταναστεύσεις λαῶν, λῃστρικαὶ ἀλληλομαχίαι ἐσώρευσαν σκότος ἀμαθείας παχύτατον, ἀπὸ τὸ ὁποῖον νὰ ἀποσπασθῶσιν ἠγωνίζοντο πολλὰς ἐφεξῆς ἑκατονταετηρίδας οἱ ἄνθρωποι, καὶ νὰ ἴδωσι κἄποιον φῶς γνώσεων.

Κάρολος ὁ μέγας (800) ἐπροσπάθησε νὰ ἀνάψῃ τὸ εἰς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν ποθητὸν τοῦτο φῶς. Ἀλλὰ πρῶτον μὲν εὑρισκόμενος περιπλεγμένος εἰς ἀδιακόπους πολέμους πρὸς τὰ βόρεια ἔθνη, τὰ ὁποῖα ἔφερνεν εἰς τὴν χριστιανωσύνην διὰ τῆς σπάθης· δεύτερον δὲ μηδ᾽ αὐτὸς ἐξεύρων ἄλλον φωτισμὸν λαμπρότερον παρὰ τὴν γνῶσιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν, δὲν ἠδύνατο ὁ μέγας ἀνὴρ νὰ ἐνεργήσῃ διαμιᾶς μεγάλην

μεταβολὴν εἰς τὰ πνεύμετα. Διὰ τοῦτο καὶ πρὸ αὐτοῦ καὶ πολὺν καιρὸν μετ' αὐτὸν δὲν ἱστορεῖτο ἄλλο ἀπὸ τοὺς γραμματισμένους, δὲν ἀνεγινώσκετο ἄλλο ἀπὸ τὸν λαὸν, εἰμὴ βίοι καὶ συναξάρια Ἀσκητῶν καὶ Μαρτύρων· διότι αἱ ὀλίγαι γνώσεις τῶν χρόνων ἐκείνων, ἐμφωλεύουσαι σχεδὸν ἀποκλειστικῶς εἰς τοὺς Μοναχοὺς, ἦσαν φυλακωμέναι εἰς τὰ μοναστήρια, ὅπου ἐβιογραφοῦντο τὰ κατορθώματα τῶν ἁγίων. Μ' ὅλον τοῦτο ἠγωνίζοντο πολλοὶ μοναστηριακοὶ κατὰ τὰς δυνάμεις των καὶ εἰς ἄλλο συγγραφῆς εἶδος, ἐκ τοῦ ὁποίου ὠφελήθη εἰς τοὺς νεωτέρους χρόνους ἡ ἱστορία. Ἔγραφαν Χρονικὰ (α), ὅπου ἱστόρουν τὰ κατ' ἔτος συμβαίνοντα εἰς τὰ μοναστήριά των καὶ εἰς τὰ γειτονικά των χωρία. Εἰς ταῦτα, μ' ὅλον ὅτι ἠμελεῖτο τὸ γενικὸν τῶν πραγμάτων καὶ ἡ αἰτιολογία τῶν γενομένων, ἐσημειόνετο ὅμως παρέργως καὶ μέρος τι τῆς κοσμικῆς ἱστορίας, Π. χ. διάβασις στρατοῦ, συμπλοκὴ μάχης εἰς τὰ πέριξ, περιφανοῦς τινὸς ἀνδρὸς θάνατος κτλ.

Ἀπὸ τῆς ἐννάτης ἑκατονταετηρίδος καὶ ἐφεξῆς, ἀφοῦ ἤρχισε νὰ στασιάζῃ ἡ Δυτικὴ μὲ τὴν Ἀνατολικὴν ἐκκλησίαν, ἐγενήθη εἰς τὴν δυτικωτέραν Εὐρώπην κατ' ὀλίγον καὶ ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία κατὰ παράδειγμα πολλῶν ἱστοριογράφων τῆς Ἀνατολῆς, Εὐσεβίου Παμφίλου, Θεοδωρήτου κτλ. Ἐπροσπάθουν οὗτοι νὰ δείξωσιν ἱστορικῶς τὰ δίκαια τοῦ ἀρχηγοῦ των Πάπα καὶ ἐρευνῶντες τὰ ἀρχαιότερα δὲν ἠδύναντο νὰ ἀποφύγωσι καὶ τὴν ἔρευναν τῆς κοσμικῆς ἱστορίας, μὲ τὴν ὁποίαν συνεδένετο ἡ ἐκκλησιαστική. Ἐν γένει δὲ

(α) Λατιν. Annales. Ὠνομάσθησαν οὕτω κατὰ παράδειγμα τῶν ὅσας ἔγραφαν Annales οἱ Ποντίφικες τῆς Ῥώμης. Ἰδ. Προλεγ. Α' Τόμου σελ. νζ'.

ὁ Πάπας (ἐννοῶ Πάπαν ὅλους τοὺς ἀπὸ Νικολάου Α' παπεύσαντας) καὶ ὁ εἰς βοήθειαν τῶν ἐκκλησιαστικῶν δογμάτων παραληφθεὶς Ἀριστοτέλης, ὀξύνοντες τὰ πνεύματα τοῦ κλήρου πρὸς στερέωσιν τῆς ἱεραρχίας προωδοποίησαν εἰς τὴν Ἰταλίαν τὴν ἔλευσιν τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῆς ἀληθινῆς ἱστοριογραφίας. Φραγκῖσκος ὁ Πετράρκας (α), ἀξιέπαινος ζηλωτὴς τῶν κλασικῶν συγγραφέων, ὅςτις, ὡς ἄλλος Προμηθεὺς, νηπίους ὄντας τοὺς Ἰταλοὺς μέχρι τοῦδε,

Ἔννους ἔθηκε καὶ φρενῶν ἐπηβόλους,

ἐμπορεῖ νὰ ἀριθμηθῇ πρῶτος τῆς εὐτυχοῦς ταύτης περιόδου. Ἀλλ' οἱ κόποι τοῦ Πετράρκα δὲν ἠδύναντο νὰ γεννήσωσι ταχέως ὁμοίους του ἄλλους ἄνδρας, ἐὰν ἡ δυστυχία τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας δὲν συνήλαυνε στίφη πεπαιδευμένων Ἑλλήνωὺ εἰς τὴν Ἰταλίαν διὰ νὰ μεταδώσωσι τὴν παιδείαν των εἰς ἐκείνους, ἀπὸ τοὺς ὁποίους εἶχαν ἐλπίσειν εἰς μάτην τὴν διατήρησιν τῆς πατρίδος των. Οἱ Λασκάρεις, ὁ Θεόδωρος Γαζῆς, καὶ πολλοὶ ἄλλοι, σοφώτεροι τῶν τότε Εὐρωπαίων Ἕλληνες, οἱ ὁποῖοι μικρὸν πρὸ τῆς ἁλώσεως καὶ μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατέφυγαν εἰς τὰς ἑσπερίους χώρας, ἐδίδαξαν τοὺς Ἰταλοὺς νὰ νοῶσι τὸν Ἡρόδοτον καὶ Θουκυδίδην καὶ νὰ προπαρασκευάσουν ἱστοριογράφους τῶν νεωτέρων χρόνων. Διὰ τοῦτο ἐξετάζοντες συντόμως τὰ ἴχνη τῆς ἱστοριογραφίας τῶν Εὐρωπαίων λαῶν, ἀρχίζομεν ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν, ὡς πρώτην τῶν ἄλλων χωρῶν ἀναλάμψασαν εἰς τὰς μαθήσεις· ἀλλὰ καὶ αὐτῆς καὶ τῶν ἄλλων θέλομεν παρατηρήσειν ἐκείνους μόνον τοὺς ἄνδρας, ὅσοι συνέ-

(α) Ἴδε τῶν ἀνὰ χεῖρας Ἱστοριῶν Τόμ. Ε' σελ. 367—372.

γραψαν, ἀλλὰ δὲν μετέγραψαν ἀπ' ἄλλων τὰς πραγματείας των, ἤγουν τοὺς πρωτοτύπους ἐκείνους ἱστοριογράφους, ἐκ τῶν ὁποίων συνέλεξαν ἔπειτα ἄλλοι φιλόπονοι τὰς καθολικὰς λεγομένας ἱστορίας. Ὅσα δὲ κρίνονται περὶ αὐτῶν ἐνταῦθα, εἶναι κρίσεις ὄχι ἰδικαί μου, ἀλλὰ περιφήμων κριτικῶν τῆς Γερμανίας καὶ μάλιστα τοῦ Διπολδίου(α). Ἐγὼ σέβομαι τοὺς σοφοὺς ὅλων τῶν ἐθνῶν, καὶ ἀπ' ἐμοῦ δὲν εἶναί δίκαιον νὰ προέλθῃ οὔτε ἔπαινος οὔτε κατάκρισις Γερμανῶν, Γάλλων καὶ ἄλλων σοφῶν, τοὺς ὁποίους οὔτε καιρὸν ἔχω νὰ μελετήσω ὅλους οὔτ' εἶμαι προητοιμασμένος ὅσαν πρέπει νὰ τοὺς ἀνακρίνω.

ΙΤΑΛΟΙ. Εἰς τὴν Ἰταλίαν ἀπὸ τὰ μέσα τῆς ιγ' ἑκατονταετηρίδος ἐνεφώλευαν δύω μεγάλαι φατρίαι, οἱ Βέλφιοι ἢ (ὡς προφέρουν οἱ Ἰταλοὶ) Γουέλφιοι καὶ οἱ Γιβελλῖνοι, οἱ μὲν προστατεύαντες τὸν Πάπαν, οἱ δὲ τὸν Αὐτοκράτορα, ὡς ἐξεύρομεν (β). Ἀλλὰ πάραυτα ἀνεμίχθησαν εἰς τὴν στάσιν τὰ ἴδιά των συμφέροντα καὶ ἐξήφθησαν εἰς σφοδρότατα πάθη. Ὁ οἶκος τῶν λαμπρῶν καὶ φιλομούσων Μεδίκων, ἡγεμονεύσας εἰς τὴν Φλωρεντίαν, ἔγεινε κέντρον γενικῆς ἐνεργείας, ἐνῷ πολλαὶ ἄλλαι μικρότεραι πολιτεῖαι ἀπὸ τὰς ἀμοιβαίας σχέσεις καὶ συγκρούσεις διηγέρθησαν ἰσχυρῶς εἰς ἀγάπην τῆς ἐλευθερίας. Ἀπὸ τοὺς ἱστοριογράφους ὅλων τούτων τῶν πολιτειῶν ἐξέχει Νικόλαος ὁ Μακκιαβέλιος, ὁ μέγιστος τῶν ἱστορικῶν ὅλων τῶν νεωτέρων χρόνων.

Ὁ Μακκιαβέλιος (γενν. εἰς Φλωρεντίαν 1469,

(α) Ἐκ τῆς Γερμανικῆς αὐτοῦ βίβλου ἐπιγραφομένης Skizzen der allgemeinen Geschichte, Berlin, 1812. — (β) Ἴδε τῶν ἀνὰ χεῖρας Ἱστοριῶν Τόμ. Δ, σελ. 423.

ἀποθ. 1527), ὑπῆρξε γραμματεὺς τῆς Φλωρεντινῆς πολιτείας δεκατέσσαρα ἔτη, κατὰ τὰ ὁποῖα ἐμελέτα πάντοτε νὰ συγγράψῃ τὴν ἱστορίαν τῆς πατρίδος του. Εὑρεθεὶς ἐσωτερικῶς εἰς τὰ ἀξιολογώτατα πράγματα τῆς πολιτείας ἐγνώρισε μὲ τὸν διαβατικόν του νοῦν ξένα πολιτεύματα, καὶ ἡ μελέτη τῶν Ἑλλήνων, ἐξαιρέτως δὲ τῆς Ῥωμαϊκῆς ἱστορίας τοῦ Λιβίου, ἐτελειοποίησε τὸν ἱστορικὸν χαρακτῆρα του. Ὅταν ἡ φατρία, ἥτις ἠφάνισε τὴν πολιτικὴν σύνταξιν τῆς πατρίδος του, τὸν ἐκακομεταχειρίσθη ἐξ ὑποψίας, τότε ἀπεμακρύνθη ἀπὸ τὰ πολιτικὰ πράγματα καὶ ἀφιέρωσε τὰς ἡμέρας του εἰς συγγραφὴν σκηνικῶν ποιημάτων μὲ ἀγχίνοιαν μεγάλην καὶ εἰς τελειοποίησιν τῶν πολιτικῶν καὶ ἱστορικῶν συγγραμμάτων του. Τὸ ἐξαίρετον τῶν πονημάτων του εἶναι „Ἡ Φλωρεντινὴ ἱστορία," εἰς τὴν ὁποίαν ἔδειξε παράδειγμα Ἰταλικῆς πεζογραφίας μὲ ἀσύγκριτον πραγματικὴν ἀξιολογότητα, καὶ ἡ ὁποία ἔστησε τὸν Μακκιαβέλιον εἰς τὴν κορυφὴν τῶν ἱστοριογράφων. Σύγκειται αὕτη ἐξ ἐννέα βιβλίων, καὶ ἄρχεται μὲν ἀπὸ τὴν πτῶσιν τῆς δυτικῆς Αὐτοκρατορίας, παύει δὲ εἰς τὰ πράγματα, τὰ ὁποῖα ἠκολούθησαν τὴν κατὰ τῶν Μεδίκων Λαυρεντίου καὶ Ἰουλιανοῦ συνωμοσίαν. Ἐπῄνεσαν ἐξ ἀρχῆς καὶ δὲν παύουν νὰ ἐπαινοῦν καὶ τὴν σήμερον οἱ σοφοὶ τὸ ἀξιόλογον τοῦτο σύγγραμα θεωροῦντές το ἓν ἀπὸ τὰ πολύτιμα ἀριστουργήματα τῆς ἱστοριογραφίας.

Ὁ Μακκιαβέλιος ἔγραψε καὶ ἄλλα πολλά, περὶ τῶν ὁποίων δὲν εἶναι ἐδῶ τόπος νὰ ὁμιλήσω. Ἀναφέρω μόνον ἐμπαρόδως τὸ πολυθρύλλητον πολιτικὸν σύγγραμμά του „ὁ Ἄρχων (il Principe)," τὸ ὁποῖον

ἐκρίθη καὶ κατεκρίθη ἀπὸ τοὺς διδασκάλους τῆς ἠθικῆς ὡς διδάσκον τοὺς ἡγεμόνας τὴν τυραννικὴν τέχνην, καὶ τὸ ὁποῖον ἔδωκεν εἰς τὄνομα Μ α κ κ ι α β ε λ ι σ μ ὸ ς τὴν σημασίαν δολίου καὶ αἰσχρᾶς πολιτικῆς. Μὲ κομψότητα καὶ ἀκριβῆ γνῶσιν τῶν πραγμάτων παριστάνει εἰς αὐτὸ τὰς πράξεις τῶν Ἰταλῶν ἡγεμόνων διὰ νὰ μάθῃ ὁ ἀναγνώστης τοὺς χαρακτῆρας τῆς ὑπούλου δυναστείας, τῆς ὁποίας παράδειγμα ἔδιδαν κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ὁ Καῖσαρ Βοργίας καὶ ἄλλοι σύγχρονοι ἢ μικρὸν πρὸ αὐτοῦ ζήσαντες τυραννίσκοι. Ἔδειξε λοιπὸν ὁ Μακκιαβέλιος εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους τὴν τέχνην τῆς κακουργίας ὄχι κακοῦργος αὐτὸς ὤν, ἀλλὰ παρατηρητὴς τῶν κακούργων (α). Καὶ αὐτὸς ὁ περικλεὴς Ἀριστοτέλης ἔδειξεν εἰς τὰ Πολιτικά του (Βιβλ. Ε', κεφ. η') πῶς σώζεται ἡ τυραννίς. Εἶναι φανερὸν ὅτι ἐκ τῶν Ἀριστοτελικῶν τούτων κανόνων πολλοὶ τύραννοι ἐμποροῦν νὰ ἐξακριβώσωσι

(α) Τοιαύτη εἶναι πρὸς τοῖς ἄλλοις ἡ κρίσις τῆς σοφῆς Σταήλης, ἥτις ἤξευρε νὰ ἀναγινώσκῃ καὶ νὰ γινώσκῃ συγγραφεῖς; „Machiavel, qui révéla l'art du crime plutôt en observateur qu'en criminel, mais dont les leçon profitent davantage aux opprisseurs, qu'aux opprimés, ἤγουν ὁ Μακκιαβέλιος ἀνεκάλυψε τὴν τέχνην τῆς κακουργίας ὄχι ὡς κακοῦργος, ἀλλ' ὡς παρατηρητής, τοῦ ὁποίου ὅμως τὰ μαθήματα ὠφελοῦσι πλέον τοὺς τυράννους παρὰ τοὺς τυραννουμένους." Corinne III, XVIII, 3. καὶ πάλιν: „Machiavel cependant, bien loin de rien cacher a fait connaitre tous les secrets d'une politique criminnelle, et l'on peut voir par lui de quelle terrible connuissance du coer humain les Italiens sont capables, ἤγουν: Ὁ Μακκιαβέλιος ὄχι μόνον δὲν ἔκρυψεν, ἀλλ' ἐξεσκέπασεν ὅλα τὰ μυστήρια τῆς κακούργου πολιτικῆς καὶ ἀπέδειξε ποίας τρομερᾶς γνώσεως τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας εἶναι ἐπιδεκτικοὶ οἱ Ἰταλοί." Corinne I, VII, 2.

τὴν τυραννικὴν τέχνην· ἀλλὰ μὴ διὰ τοῦτο ἐμπορεῖ νὰ ἐκληφθῇ ὁ Ἀριστοτέλης τυραννοδιδάσκαλος;

Φ ρ α γ κ ῖ σ κ ο ς Γ υ ϊ κ κ ι α ρ δ ί κ ι ο ς (γενν. εἰς Φλωρεντίαν 1482, ἀποθ. 1589) ἐκληρονόμησε τὸν ἱστορικὸν κάλαμον, ὄχι δὲ καὶ τὴν ἱστορικὴν περίνοιαν τοῦ Μακκιαβελίου. Ἐδόθη οὗτος κατ' ἀρχὰς εἰς τὰς ἐπιστήμας καὶ ἐφάνη μέγας νομοδιδάσκαλος τῶν χρόνων του. Ἔγεινεν ὅμως ἔπειτα στρατηγὸς καὶ ἔγραφεν ὡς ὁ Καῖσαρ ὑπομνήματα. Ἀγαπώμενος πολὺ ἀπὸ τὸν Κόσμον Μέδικον ἦτο πλέον κοινωνὸς τῶν γεγομένων παρὰ ἀπαθὴς θεωρὸς τῶν φατριῶν. Ἔγραψεν „Ἱστορίαν τῆς Ἰταλίας" (2 μεγάλους τόμους εἰς φύλλον ὁλόκληρον), ἀφοῦ διὰ τὸν σκοπὸν τοῦτον ἀπεμακρύνθη ἀπὸ τὰ κοινὰ πράγματα. Ὄχι χωρὶς εὐλόγους αἰτίας ἐκρίθη στασιώτης εἰς τὴν Ἱστορίαν ταύτην ὁ Γυϊκκιαρδίκιος. Μὲ ὅλα ταῦτα ἡ χάρις καὶ ἡ γλαφυρότης τοῦ χαρακτῆρος τῆς ἑρμηνείας ἔδωκεν εἰς αὐτὸν τὸ ἐπώνυμον Ξ ε ν ο φ ῶ ν τ ῆ ς Ἰ τ α λ ί α ς καὶ ἔκαμε νὰ μεταφραθῇ ἡ ἱστορία του εἰς πολλὰς γλώσσας. Ἐμπορεῖ τις νὰ εἴπῃ, ὅτι ὁ Μακκιαβέλιος, ὁ Γυϊκκιαρδίκιος, ὁ Παῦλος Παρούτας (γενν. εἰς Βενετίαν 1540, ἀποθ. 1598) καὶ ὁ Παῦλος Σάρπιος (γενν. εἰς Βενετ. 1552, ἀποθ. 1623), ὅστις ἔγραψε τὴν ἱστορίαν τῆς ἐν Τριδέντῳ συνόδου, καὶ ὁ Μουρατόριος (γενν. εἰς Βιγνόλαν τῆς Μοδένης 1672, ἀποθ. 1750), ὅστις σιμὰ τῶν ἄλλων πολυαρίθμων πονημάτων του ἔγραψε καὶ Χρονικὰ τῆς Ἰταλίας ἀπὸ Χριστοῦ γεννήσεως ἕως τοῦ 1749 ἔτους (Annali d'Italia del principio dell'era volgare fino al anno 1749,) εἶχαν τῶν πόνων των ἀξιολογώτατον σκοπὸν νὰ ἐξηγήσουν πῶς

ἐγεννήθη ἡ τότε παροῦσα τῶν πραγμάτων κατάστασις ἐκ τῶν ἀρχητέρων χρόνων. Κανεὶς ἐξ αὐτῶν δὲν ἐπήνεσεν ἀπολύτως τὰ προγενόμενα. Ἀνώτεροι ὄντες θρησκευτικῶν ἐμπαθειῶν (παρεκτὸς τοῦ Σαρπίου) ἐπολέμησαν παρὰ τοὺς πόδας τῆς παπικῆς καθέδρας καὶ ἐνώπιον τοῦ Πάπα τὰς ψευδεῖς ἀντιποιήσεις του μὲ λόγους ἑδραίους, καθὼς ὁ Δάντης καὶ ὁ Ἀρίοστος μὲ εἰρωνείαν. Ἀπὸ τὸν μέγαν σωρὸν τῆς προκειμένης ὕλης δὲν ἐνικήθησαν, καὶ μόνον ὁ ὑπὲρ τῆς πατρίδος των ὑπερβολικὸς ζῆλος παρεμόρφασεν εἰς χωρία τινὰ τὰς διηγήσεις των. Ἀλλὰ καὶ οὕτω μένουσι κλασικοὶ ἱστοριογράφοι τῆς πατρίδος των.

Μετὰ τοὺς εἰρημένους ἠκολούθησε χρόνος, ὁπότ' ἐφάνη ἡ Ἰταλία ὡς νὰ ἤθελε νὰ ἀναπαυθῇ καθ' ὅλα ἀπὸ τοὺς κόπους τῶν προτέρων ἑκατονταετηρίδων. Τίποτε δὲν συνέβη μέγα, τίποτε δὲν ἐγράφη μέγα. Ἔπειτα τὰ νέα συμβάματα τῆς ἀρχῆς τῆς παρούσης καὶ τοῦ τέλους τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος ἐξύπνισαν εἰς ἱστοριογραφίαν προκομμένους ἄνδρας. Ὁ Σ έ ῤ ῥ α ς ἐζωγράφησε τὸν πόλεμον τοῦ **1806** ἔτους μὲ τὴν νευρώδη δύναμιν τοῦ Τακίτου καὶ μὲ τὴν ἀνθηρὰν χάριν τοῦ Σαλλουστίου· καὶ ὁ Σ ι μ ό ν δ η ς Σ ι μ ό ν δ ι ο ς (γενν. ἐν Γενεύῃ **1773** καὶ ζῶν ἔτι εἰς Παρισίους) ἔγραψε τὰς ἱστορίας τῶν ἐλευθέρων πολιτειῶν τῆς Ἰταλίας (**16** τόμων ἡ δευτέρα ἔκδοσις) μὲ γνῶσιν τόπων καὶ πραγμάτων μεγάλην, μὲ γλῶσσαν ὡραίαν καὶ φρόνημα γνησίως δημοκρατικόν.

ΙΣΠΑΝΟΙ. Εἰς τὴν Ἱκανίαν διήγειρε τὴν ἱστοριογραφίαν Κάρολος ὁ Ε΄, μεταμορφώσας ἐπαισθητῶς τὴν χώραν καὶ λαβὼν τὴν παιδείαν εἰς τὴν εὔνοιάν

του, καθὼς καὶ ὁ Καρδινάλιος Ξιμενέζιος. Ὁ Ζ υ ρ ί τ α ς (γενν. εἰς Καισαραυγοῦσταν **1513**, ἀποθ. **1580**), γραμματεὺς τῆς ἱεροκρισίας ὢν πρότερον εἰς Μαδρίτιον, ἐπαραιτήθη τὴν ἀξίαν ταύτην, τὴν αὐτοῦ ἀνάξιον, διὰ νὰ γράφῃ τὴν ἱστορίαν τῆς Ἀραγωνίας ὡς ἀνὴρ φιλελεύθερος. Τὸ σύγγραμμά του, συγκείμενον ἀπὸ ἑπτὰ τόμους ὁλοκλήρου φύλλου, ἐκτεινόμενον ἕως τὸν θάνατον Φερδινάνδου τοῦ Καθολικοῦ καὶ συμπεπυκνωμένον μὲ πολλῶν πραγμάτων ἐξήγησιν, εἶναι ἓν ἀπὸ τὰ ἀξιολογώτατα ἱστορικὰ τῶν νεωτέρων χρόνων. — Ἀλλ' ὅταν οἱ βασιλεῖς διὰ τῆς ἱεροκρισίας κατέβαλαν τὰς κλάσεις τῶν Ἰσπανῶν καὶ ἡ λογοκρισία ἐτελειοποίησε τὸ ἀνδραποδῶδες τῶν πνευμάτων, ἔπεσεν ἔκτοτε ἡ ἱστοριογραφία (ὡς εἰς τὴν Τουρκίαν) εἰς τὰς χεῖρας τῆς κυβερνήσεως καὶ παρεδόθη σχεδὸν ἀποκλειστικῶς εἰς τὸ ἱερατεῖον, τὸ ὁποῖον ἐκβῆκεν ἀπὸ τὸν ἀληθινὸν αὐτῆς δρόμον. Ὁ Ἰησουΐτης Ἰ ω ά ν ν η ς Μ α ρ ι ά ν ν α ς (γενν. εἰς Ταλαβέραν **1536**, ἀποθ. **1623**), ἀφοῦ ἐπαιδεύθη εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Κομπλούτου καὶ ἐδίδαξε δεκατρία ἔτη θεολογίαν εἰς Ῥώμην καὶ Σικελίαν καὶ Παρισίους, ὑπέστρεψεν (**1574**) εἰς Τόλητον καὶ ἐκεῖ ἔγραψε Λατινιστὶ Ἱστορίαν τῶν Ἱσπανικῶν πραγμάτων (**Historia de rebus Hispaniae**) μὲ γλαφυρότητα διὰ νὰ γνωσθῇ εἰς ὅλους τοὺς λαοὺς τὸ κλέος τοῦ Ἱσπανικοῦ ἔθνους. Ἡ κοινὴ ὑποδοχή, τὴν ὁποίαν ἠξιώθη τὸ σύγγραμμα εἰς ὅλον τὸν κόσμον, καὶ ὁ φόβος μὴ ἀλλοιωθῇ εἰς τὴν μετάφρασιν, ἐπαρακίνησαν τὸν συγγραφέα νὰ τὸ μεταφράσῃ αὐτὸς εἰς τὴν Ἱσπανικὴν γλῶσσαν καὶ τὸ ἐξέδωκε τετράκις ἐνόσῳ ἔζη. Μετὰ τὸν

θάνατόν του ἐξεδόθη πολλάκις καὶ τελευταῖον (1819) ἐν Μαδριτίῳ εἰς ὀκτὼ τόμους ὁλοκλήρου φύλλου. Ἐπειδὴ εἰς τὰς περιοδεύσεις του εἶχεν ἀποκτήσειν ἀκριβῆ γνῶσιν τῶν πολιτικῶν πραγμάτων· διὰ τοῦτο εἶναι ὁ σοφώτερος καὶ καλήτερος τῶν Ἱσπανικῶν ἱστοριογράφων. Ὁ Σανδουάλιος καὶ ὁ Φεῤῥέρας εἶναι πολὺ κατώτεροί του, καὶ ὅσον ἡσυχωτέρα ἐγίνετο ἡ ζωὴ τῆς πολιτείας, τόσον πλέον κατεκρίνετο εἰς ἀφωνίαν ἡ ἱστορία. Ὁ Φεῤῥάρας (γενν. 1652, ἀποθ. 1735) εἶναι πολλὰ συνεσταλμένος καὶ ἄτολμος, καὶ ἡ τῆς Ἱσπανίας ἱστορία του (16 τόμων 4ᵛ) εἶναι ὁμοιοτάτη μὲ τὴν αὐλικὴν ἐφημερίδα τοῦ Μαδριτίου. Εἰς τοὺς νεωτάτους χρόνους ἔλειψαν παντάπασιν οἱ ἱστοριογράφοι, μ' ὅλον ὅτι ἱστορίας ἄξια πράγματα συνέβησαν πολλὰ ἀπὸ τοῦ 1808 ἕως τοῦ 1823 ἔτους.

ΑΓΓΛΟΙ. Τὸ ἁπλοῦν καὶ καθαρὸν, τὸ ὁποῖον ἐπαινεῖται εἰς ὅλα τῶν Ἄγγλων τὰ τεχνουργήματα, φαίνεται καὶ εἰς τὰ ἱστορικά των συγγράμματα, τὰ ὁποῖα εἶναι συντεθειμένα μὲ εὐγενῆ τόνον καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μὲ πολυμάθειαν περισσοτέραν παρὰ τὰ ἱστορικὰ τῶν Ἰταλῶν, Ἱσπανῶν καὶ Γάλλων. Πνεῦμα ὀξὺ διέρχεται δι' αὐτῶν ὑπὲρ τὰ παντὸς ἄλλου ἔθνους ἱστοριογραφήματα. Πῶς ἦτο δυνατὸν λαὸς ἰσχυρὸς, εἰς νῆσον μὲν ζῶν καὶ ἀποχωρισμένος ἀπὸ τὴν ἤπειρον, ἀλλὰ τὴν παιδείαν τῆς ἠπείρου ἐξασκῶν καὶ πλατύνων εἰς τινὰ θαυμασίως, καὶ διὰ τῆς παγκοσμίου ἐμπορίας του συναθροίζων διαφόρους γνώσεις — πῶς ἦτο δυνατὸν ὁ λαὸς οὗτος, ὅστις εἰς τὴν μοναρχικοδημοκρατικὴν πολιτείαν του εὑρίσκει πάντοτε τροφὴν τοῦ νοός· ὁ ὁποῖος μὲ καταφρόνησιν κινδύ-

νων μεγάλων κατοικεῖ εἰς πέντε μέρη τῆς γῆς — πῶς ἦτο δυνατὸν ὁ λαὸς οὗτος νὰ μὴ γεννᾷ μεγάλους καὶ θαυμαστοὺς ἱστοριογράφους; — Ὁ Βάκων, ὁ Βουχανάνιος, ὁ Ῥοβερτσὼν, ὁ Οὔμιος, ὁ Γίββων καὶ ὁ Φεργύσων ἀποδεικνύουσιν ἱκανῶς τὸ λεγόμενον. Ὁ Βιλλίαμος Ῥοβερτσὼν (γενν. 1721 εἰς Βερούϊκον, ἀποθ. 1793) ἐπροστάχθη εἰς τὴν ἱστοριογραφίαν ἀπὸ τὴν καρδίαν του, καὶ προητοιμάσθη εἰς αὐτὴν μὲ τόσον ἀκάματον ζῆλον καὶ ἐπιμέλειαν, ὥστε τὸ ἔργον του ἀπέβη ἱερὸν, καὶ ὅλα του τὰ ἄλλα καὶ αὐτὴ ἡ φιλοσοφία καὶ ἡ ἱερωσύνη ὑπεχώρησαν εἰς τὴν ἱστοριογραφίαν. Ἔγραφε τὴν ἱστορίαν τοῦ Αὐτοκράτορος Καρόλου Ε' (τρεῖς τόμους εἰς 4ᵛ), ὅπου δυσαρεστοῦνται τινὲς, ὅτι χαρακτῆρας τινὰς παριστάνει μὲ κἄποιαν δυσμένειαν. Ἀλλ' ἡ τῆς Σκωτίας (ἐπὶ Μαρίας Στουάρτ καὶ Ἰακώβου Ϛ', δύω τόμ. εἰς 4ᵛ) καὶ ἡ τῆς Ἀμερικῆς ἱστορία του (2 τόμ. εἰς 4ᵛ) ἐπῃνέθησαν δικαίως ἀπ' ὅλα τὰ ἔθνη. Λέγει ὅτι παρέλαβε παράδειγμά του τὸν Μακκιαβέλιον, καὶ τοῦτο ἀποδεικνύει τρανώτατα πόσον ἐντελῶς ἐπλήρωσε τὴν ἀξίαν τοῦ ἔργου του.

Δαβὶδ Οὔμιος, (γενν. εἰς Ἐδιμβοῦργον 1711, ἀποθ. 1776) ὀνομάζεται συνήθως φιλόσοφος ἱστοριογράφος. Βέβαια ἡ ἐπωνυμία αὕτη δὲν σημαίνει κυρίως τίποτε, ἐὰν παρατεθῇ εἰς αὐτὴν ὁ ἀφιλόσοφος ἱστοριογράφος, ὅς τις δὲν εἶναι ἱστοριογράφος ἢ τὸ πολὺ εἶναι Χρονικῶν συναθροιστὴς χωρὶς κρίσιν. Διότι ἐξεταστὴς ἱστορίας, συγγραφεὺς ἱστορίας χωρὶς φιλοσοφικὴν παιδείαν, εἶναι πρᾶγμα ἀνύπαρκτον. Ἐὰν ὅμως ἐνόησαν μὲ τὴν ἐπωνυμίαν ταύτην, ὅτι εἰς τὰ ἱστορικά του συγγράμματα ἐξέχει καὶ διαπρέπει πνεῦμα

συλλογιστικὸν καὶ φιλοσοφικὸν ὑπὲρ πάντα ἄλλον ἱστοριογράφον, ὁ Οὔμιος ὑπῆρξε βέβαια ἄξιος τῆς ἐπωνυμίας ταύτης. Τὸ σύγγραμμά του, Ἱστορία τῆς Ἀγγλίας (τόμ. 5 εἰς 4ν), εἶναι γραμμένον μὲ ἄδολον ἀλήθειαν. Αὐτὸς καὶ ὁ Φαργύσων (γενν. 1710, ἀποθ. 1771), ὅς τις πρῶτος ἔγραψεν εὐτυχῶς Δοκίμιον ἱστορίας τῆς πολιτικῆς κοινωνίας, διήγειραν πολλοὺς Εὐρωπαίους νὰ μελετήσωσι καὶ νὰ γράψωσι τὴν ἱστορίαν τῆς ἀνθρωπότητος.

Ἐδουάρδος Γίββων (γενν. 1717 εἰς Ποντνέϊον τοῦ Κομητάτου Συῤῥεγίας, ἀποθ. 1794) ἐξώδευσε τὴν ζωήν του ὄχι εἰς ἐγχώριον, ἀλλ' εἰς τὴν ἐπισημοτάτην ἱστορίαν τῆς πτώσεως τῆς Ῥωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας· ἔργον τεράστιον, τὸ ὁποῖον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐξεπόνησεν εἰς Λαυσάναν τῆς Ἑλβετίας, ὅπου μετέφερε μὲ πολλὰ ἁμάξια τὴν μεγάλην καὶ πλουσίαν βιβλιοθήκην του. Τὴν ἰδέαν τοῦ ἀξιοθαυμάστου τούτου ἀγῶνος συνέλαβεν εἰς τὴν Ῥώμην, ὅπου καθήμενος μίαν ἑσπέραν ἔμπροσθεν μοναστηρίου τινὸς ἐβυθίσθη εἰς τοὺς συλλογισμοὺς περὶ τοῦ παλαιοῦ κλέους τῆς κοσμοκράτορος ποτὲ ταύτης πόλεως, ἥτις καὶ μὲ τὰ τρίμματά της ἐμπνέει σέβας εἰς εὐαίσθητον θεωρόν· ἐξυπνίσθη ἀπὸ τὴν ἑσπερινὴν μελῳδίαν τῶν προσευχομένων Μοναχῶν, καὶ ἀπεφάσισε νὰ ἱστορήσῃ τὰς δυστυχεῖς αἰτίας, αἱ ὁποῖαι ἐκρήμνισαν τὸν μέγαν τοῦ Ῥωμαϊκοῦ πολιτεύματος κολοσσόν. Τὸ ἔργον του (18 τόμ. εἰς 8ον) εἶναι πλουσιωτάτη ἀποθήκη πραγματικῶν καὶ ἐπωφελῶν γνώσεων, ἀναμφιβόλως τὸ πρῶτον εἰς ὅλην τὴν νεωτέραν ἱστορίαν. Ἐξίσταται ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου συλλογιζόμενος πῶς ἠδυνήθη

ὁ ἀνὴρ οὗτος νὰ ὑποφέρῃ τὸν κόπον εἰς τὸ νὰ μορφώσῃ τὴν τεράστιον ὕλην, τὴν ὁποίαν ἔβαλεν ἔμπροσθέν του· μὲ πόσην ἀγχίνοιαν ἐσύναξε τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐπιπόνου μελέτης του, μὲ πόσην εὐκολίαν ἠδυνήθη νὰ ἐπεξεργασθῇ τὸ ὅλον, καὶ μὲ ποίαν ἀμίμητον χάριν τὸ ἡρμήνευσε. Τὸ ῥεῦμα τῆς εὐγλωττίας του συνεπισύρει τὸν ἀναγνώστην. Ποῦποτε δὲν προσκρούει ὁ ἀναγνώστης· ποῦποτε δὲν βαρύνεται· καὶ ἐὰν, ὡς αὐτὸς ὁμολογεῖ, ὑπῆρξε παράδειγμά του ὁ Τάκιτος, μένει ἀκατάληπτον διὰ τί ὁ μιμητὴς διαφέρει τόσον πολὺ ἀπ' ἐκεῖνον, καὶ τὸν ὑπερέχει εἰς τὴν χάριν καὶ κομψότητα. Πόσον εὐκόλως ἐξηκρίβωσε τὴν ἑρμηνείαν του καὶ τὴν ἐμεταχειρίσθη πάντοτε ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους σύμφωνον, γίνεται φανερὸν ἐκ τούτου, ὅτι εἰς τὰ χειρόγραφά του, ἐκ τῶν ὁποίων ἐτυπώθησαν δεκατρεῖς τόμοι, δὲν ἐξήλειψεν οὐδὲ μετέβαλε λέξιν ἢ φράσιν. Τὰ χειρόγραφά του φυλάττονται εἰς τὴν Ἀγγλίαν, καὶ καθεὶς ἐκ συγκρίσεως πρὸς τὰ τυπωμένα πληροφορεῖται τὴν ἀλήθειαν τοῦ λεγομένου. Εἰς τὴν μελέτην τῶν συγγραφέων, ἐκ τῶν ὁποίων παρέλαβε τὴν ὕλην, ἔδειξε θαυμασιωτάτην ἀγχίνοιαν καὶ ὀρθοτάτην κρίσιν, ἐνῷ δὲν ἐθαμβώθη ἀπὸ καμμίαν αὐθεντίαν, καθὸ τοιαύτην, καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀναίρεσε γνώμας μεταχειρισθεὶς βαθυτάτην σκέψιν. Καυστική τις εἰρωνεία, ἡ ὁποία φαίνεται κάποτε μεταξὺ τῆς ἱστορικῆς του σοβαρότητος, δὲν ἔχει τι κοινὸν μὲ τὴν Γαλλικὴν ψυχρότητα, ἀλλ' ἀναγγέλλει τὸ καθαρῶς ἀνθρώπινον ὕφος, ἐκ τοῦ ὁποίου διευθύνει τὸ βλέμμα του εἰς τὴν συνέχειαν τῶν γενομένων, καὶ τὸ κρατεῖ ὑπεράνω τῶν συγκεχυμένων θεωριῶν.

Μεταξὺ τῶν νεωτέρων Ἄγγλων ἱστοριογράφων ἐπῃνέθη δικαίως ὁ Ῥοσκόϊος (ἀποθ. ὀγδοηκοντούτης τὸν Ἰουν. 1831), ὅς τις ἔγραψε τὸν βίον Λέοντος τοῦ Ι΄. Ὁμοφώνως δὲ ἀποδίδεται τὸ καλλιστεῖον τῆς τέχνης εἰς τὸν βίον Ἰακώβου Β΄, γραμμένον ὑπὸ τοῦ Φώξ. Ἀλλὰ κρῖμα, ἔτι τὸ ἀριστούργημα τοῦτο ἔμεινεν ἀτελείωτον διὰ τὸν θάνατον τοῦ περιφήμου τούτου πολιτικοῦ καὶ ῥήτορος. Τὸ ἀξιολογώτατον τοῦτο πόνημα ἀποδεικνύει ἐκ νέου, ὅτι τὰ ὡραιότατα ἄνθη καὶ οἱ καρποὶ τοῦ πνεύματος μόνον εἰς τὴν χώραν τῆς ἐλευθερίας φυτρόνουσιν εὐτυχῶς, καὶ ὅτι ὅπου ἀπαιτεῖται ἡ ῥητορικὴ ἀναγκαίως διὰ τὰ κοινὰ πράγματα, ἐκεῖ ἀνακαλύπτεται καὶ τὸ χάρισμα τῆς ἱστοριογραφίας. Ἐκ τούτου γίνεται φανερὸν διὰ τί πρῶτοι οἱ Ἄγγλοι ἐσύναψαν σφικτὰ τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν πολιτικήν. Ἄγγλοι σοφοὶ ἦσαν καὶ οἱ συλλαβόντες πρῶτοι τὴν ἔννοιαν νὰ συγγράψωσι Καθολικὴν ἱστορίαν, τὴν ὁποίαν καὶ ἐξετέλεσαν κατὰ τὸ μέγιστον αὐτῆς μέρος, μ' ὅλον ὅτι τὸ ἔργον των εἶναι χωρὶς ἑνότητα τῶν ἰδεῶν καὶ παριστάνει μᾶλλον συσσώρευσιν πολλῶν εἰδικῶν ἱστοριῶν παρὰ μίαν Καθολικήν.

ΓΑΛΛΟΙ. Εἰς ὅλην τὴν σειρὰν τῶν συγγραφέων τῆς Γαλλίας δὲν ἀπαντᾶται κανεὶς, ὅς τις δύναται νὰ προτεθῇ παράδειγμα ἀρίστου ἱστοριογράφου, καθὼς κρίνει ὁ Γερμανὸς Διπόλδιος (a)· κανεὶς οὔτε διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ ἔθνους του, οὔτε διὰ τὴν ἱστορικὴν τέχνην δὲν ἔπραξεν ὅσα οἱ μέχρι τοῦδε μνημονευθέντες. Οἱ ἀρχαιότατοι ἱστοριογράφοι τῶν Γάλλων εἶχαν ὅλα τὰ σφάλματα καὶ ὅλας τὰς χάριτας τῶν χρονογρά-

(a) Skizzen der allgemeinen Geschichte, σελ. 51.

φων τοῦ μεσαιῶνος. Τὰ χρονικὰ τοῦ Ἰομβιλλίου (ἀποθ. περὶ τὸ 1318), ὅς τις τὰ ἔγραψεν ἐπὶ Λοδοβίκου Θ΄, καὶ τοῦ Φροϊσσαρτίου, διαπρέπουσι χαριέντως μὲ τὴν ὑπερβολικήν των ἀφέλειαν. Ἀλλὰ μετ' αὐτοὺς, ἤγουν ἀπὸ τῆς ιδ΄ ἑκατονταετηρίδος καὶ ἐφεξῆς ἕως τοῦ Βολταίρου δὲν ἀπαντῶνται σχεδὸν εἰμὴ συλλογεῖς αὐθεντικῶν γραμμάτων καὶ μελετηταὶ τῆς εὐφραδείας. Μεταξὺ τῶν πρώτων ἔλαμψαν βέβαια οἱ Βενεδίκτειοι Μαβιλλὼν (γενν. 1622, ἀποθ. 1707), Δυχέσνιοι (Ἀνδρέας γενν. 1584, ἀποθ. 1640, καὶ Ἰωάννης Βαπτιστὴς γενν. 1682, ἀποθ. 1755) καὶ Βουκέτιος (γενν. 1622, ἀποθ. 1698), οἵτινες ἔδειξαν ἱκανῶς καὶ κρίσιν καὶ ἐπιμέλειαν καὶ καλὴν αἴσθησιν μὲ τὰς πολυτίμους των συλλογὰς, ὠφελιμωτάτας διὰ τὴν νομικὴν, ἱστορίαν καὶ διπλωματικήν· ἱστορικὰς ὅμως συνθέσεις καὶ ἱστορικὰ ἀριστουργήματα δὲν ἔδειξαν. Ἀλλὰ τί νὰ εἴπῃ τις περὶ τῶν φωνασκῶν, οἵτινες εἶναι πολὺ περισσότεροι, εἰς τοὺς ὁποίους ἀηδιάζει τις μὴ εὑρίσκων κριτικὴν μηδὲ ἀκρίβειαν, οἱ ὁποῖοι δὲν ἔχουσι παντελῶς δυνάμεις νὰ εἰσχωρήσωσιν εἰς ξένην ἀτομικότητα, καὶ μόνον (τὸ ὁποῖον δὲν ἐμπορεῖ νὰ ἀρνηθῇ κανεὶς) δείχνουσιν ὡραίαν τινὰ καὶ τερπνὴν ἁπλότητα εἰς παράστασιν μερικῶν τινῶν πράξεων; — Ἐξαιρεῖται ἐκ τούτων ὁ Θυανὸς (de Thou) (γενν. 1553, ἀποθ. 1617), ὅς τις ἔγραψε Λατινιστὶ ἱστορίαν τῶν χρόνων του (1546 — 1607) εἰς ἑκατὸν τριάκοντα ὀκτὼ βιβλία· καὶ ἑπομένως ἐπαράστησε τὰς βασιλείας Ἐῤῥίκου Β΄, Φραγκίσκου Β΄, Καρόλου Θ΄, τὰς ἔριδας μὲ Κάρολον τὸν Ε΄, τοὺς ἐπισήμους φατριαστικοὺς ἀγῶνας τῶν Γυϊσίων καὶ τῶν Οὑγενοτῶν καὶ

τὸν τούτων αἱματώδη διωγμόν. Οὗτος, ὅς τις ὠνομάσθη Κάτων τοῦ καιροῦ του, ὅς τις κατ' ἀρχὰς ἦτο ἱερεὺς, ἔπειτα πολιτικὸς βουλευτὴς, τελευταῖον πρέσβυς, καὶ πανταχοῦ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον αὐτόπτης, ἠδύνατο ἐξ ἅπαντος νὰ δώσῃ εἰς τὸ κοινὸν μεγάλας καὶ πιστὰς πληροφορίας. Ἀλλ' ὄχι ἀδίκως τὸν ὠνόμαζαν Προτεστάντην ἐν γένει καὶ Καθολικὸν ἐν μέρει. Διότι, ἐπειδὴ χωρὶς νὰ θέλῃ πολλάκις ἀνέκρινεν ἀπαθῶς τοὺς θρησκευτικοὺς ἀνταγωνισμοὺς, τὸ σύγγραμμά του ἤρεσε μᾶλλον τοὺς Προτεστάντας παρὰ τοὺς Καθολικούς. Διὰ τοῦτο εὐθὺς ἀφοῦ ἐδημοσιεύθη, ἀπηγορεύθη μὲ συγκατάθεσιν Ἑῤῥίκου Δʹ, καὶ ἔπειτα κολοβωθὲν ἐσυγχωρήθη εἰς κοινὴν ἀνάγνωσιν· εἰς τρόπον ὥστε μόνη ἡ τοῦ Λονδινίου ἔκδοσις (1733) εἰς ἑπτὰ τόμους πρώτου μεγέθους ἔμεινεν ἐντελὴς καὶ ἀκολόβωτος.

Οἱ ἐφεξῆς ἱστοριογράφοι: Μεζιραῖος (γενν. 1610, ἀποθ. 1683), Βωκέριος (ἀποθ. 1591), Βελλῦς (γενν. 1711, ἀποθ. 1759), Δυβελλάϊος (ἀποθ. 1543), Γαϊλλάρδος (γενν. 1726, ἀποθ. 1806) δὲν ἐξαιροῦνται ἀπὸ τὴν προειρημένην κατηγορίαν. Ὁ Βολταῖρος εἰσεπήδησεν εἰς τὸ ἱερὸν τῆς ἱστορίας μὲ θρασυτάτην ψυχρολογίαν, μ' ὅλον ὅτι ἀπ' ἄλλου μέρους κατέκρινε τὴν μέχρις ἐκείνου παραμέλησιν τῆς ἱστορίας τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν εἰς τὰ ἱστορικὰ συγγράμματα, καὶ εἰς τὸ περὶ ἐθνικοῦ πνεύματος δοκίμιόν του παρέστησε λαμπρὰς ἰδέας, καθὼς ἐπροσιδίαζεν εἰς τὴν εὔστροφον ὀξύνοιάν του. Ὡραία καὶ μεγάλη ἦτο καὶ ἡ διδασκαλία, τὴν ὁποίαν ἔκαμεν ὁ Κονδορκέτιος (γενν. 1743, φονευθεὶς αὐτόχειρ εἰς τὴν φυλακὴν 1794) περὶ τῆς πάντοτε αὐξανούσης τελειοποιήσεως τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐστήριζε τὴν πάντοτε τελειοποιουμένην ἐξήγησιν τῶν πραγμάτων. Ἀλλὰ τελευταῖον ἡ μεταπολίτευσις τῶν Γάλλων, ἥτις ἐκρήμνισε πάντα τὰ παλαιὰ καὶ τὰ μετέπλασεν ὅλα μὲ νέαν μορφὴν, ἐξύπνισε τοὺς διδασκάλους τῶν καλῶν καὶ κομψῶν νεωτερισμῶν ἀπὸ τὴν ἀμέλειαν τῆς ἱστορικῆς τέχνης, καὶ μᾶς ἔδειξεν ἐκ Γαλλικῶν χειρῶν ἀξιέπαινα ἱστορικὰ συγγράμματα. Τοῦ Ῥαβὼτ Σαινστεφάνου καὶ τοῦ Λεκρατελλίου τὰ περὶ τῆς Γαλλικῆς μεταπολιτεύσεως συγγράμματα, τοῦ Σηγύρου αἱ εἰκόνες τῆς βασιλείας Φρειδερίκου Βιλέλμου Βʹ καὶ τοῦ Τουλογγεόνου ἡ ἱστορία τῆς Γαλλίας ἀπὸ τοῦ 1789 καὶ ἐφεξῆς, εἶναι τὰ ἀξιολογώτερα ἱστορικὰ συγγράμματα τῶν Γάλλων.

Δὲν εἶχαν ὅμως οὗτοι νὰ παραστήσωσιν οὔτε ξένας χώρας οὔτε ξένους χαρακτῆρας, ἀλλὰ πράγματα, τῶν ὁποίων ἔγειναν θεωροὶ καὶ τὸ πλεῖστον μέρος παραίτιοι. Πράγματα ὅμως ξένα τὸ γοργὸν πνεῦμα τῶν Γάλλων τὰ μεταβάλλει εὐκόλως εἰς Γαλλικά· καὶ διὰ τοῦτο δὲν γίνονται οἱ Γάλλοι εὐτυχεῖς ἱστοριογράφοι ἄλλων παρὰ τῶν ἐγχωρίων των πραγμάτων. Διὰ τοῦτο εἶναι εὐτυχέστεροι εἰς συγγραφὴν τῶν ὀνομαζομένων ὑπομνημάτων (Memoires) (α), καὶ κἀνὲν ἔθνος δὲν δύναται νὰ μᾶς δείξῃ ὑπομνήματα περισσότερα παρὰ τὸ Γαλλικόν. Ἐδῶ στρέφονται τὰ πάντα περὶ ἓν ἔθνος, καὶ ὁ συγγραφεὺς κάμνει κέντρον τὸν ἑαυτόν του, καὶ

(α) Ὀνομάζονται οὕτως ὅσα γράφει τις γενόμενα εἰς τοὺς χρόνους του διὰ νὰ τὰ ἐνθυμῆται. Στρέφονται εἰς ἕν τι γενόμενον, ἢ εἰς ἓν πρόσωπον, βασιλέα ἢ στρατηγόν. Ὁ συγγραφεύς των εἶναι ἢ μέτοχος τῶν ὑπομνημονευομένων ἢ πλησιέστερα συνδεδεμένος μὲ τοὺς μετόχους καὶ ἐξ αὐτῶν μανθάνων τὰ πάντα. Ἔγραψαν ὑπομνήματα καὶ ἄλλων ἐθνῶν σοφοί. Κυρίως ὅμως πατρίς των εἶναι ἡ Γαλλία.

περιγράφει καλὰς ἢ κακὰς πράξεις χωρὶς νὰ παρεκβῇ εἰς ξένα πράγματα. Τὰ ὑπομνήματα τοῦ Βραντομίου, ὅς τις ζήσας τριάκοντα τρία ἔτη εἰς αὐλὴν διεφθαρμένην καὶ κακοήθη (Καρόλου τοῦ Θ΄), συνήργησεν εἰς τὰ περισσότερα, ἀφ᾽ ὅσα συγγράφει· τὰ τοῦ Κομινίου, ἐκ των χρόνων Λοδοβίκου ΙΑ΄ καὶ Καρόλου Η΄, καὶ τὰ τοῦ ἀξιεράστου ἀστρονόμου Βαϊλλῦ ἐκ τῶν πρώτων ἐτῶν τῆς μεταπολιτεύσεως, ἀποδείχνουν ἀναντιῤῥήτως τὸ λεγόμενον.

ΓΕΡΜΑΝΟΙ. Καθὼς εἰς τὰ ἄλλα ἔθνη, οὕτω καὶ εἰς τοὺς Γερμανοὺς Μοναχοὶ ἐκ τῶν μοναστηρίων ἔγραφαν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον λατινιστὶ χρονικὰ καὶ ἡ συνήθεια τῆς τούτων συγγραφῆς διήρκεσεν ἀπ᾽ ἀρχῆς τῆς ιδ΄ ἕως τέλος τῆς ιζ΄ ἑκατονταετηρίδος. Τὰ χρονικὰ ταῦτα, ὡς προείπαμεν (σελ. ς΄), ἦσαν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τοπικαὶ ἱστορίαι, ἐπειδὴ οἱ συγγραφεῖς ἔγραφαν ὅσα ἐγίνοντο ὑπὸ τὴν ὄψιν των ἀξιομνημόνευτα, ὅπου (ὡς καὶ περὶ τούτου προείπαμεν) συνεσωρεύοντο πολιτικὰ καὶ φυσικὰ φαινόμεναι, στέψεις Αὐτοκρατόρων, διαβάσεις στρατῶν, πλημμύραι, ἀῤῥωστίαι. — Ἱστοριογραφικὴν ἀκρίβειαν δὲν φυλάττουσι τὰ χρονικὰ ταῦτα, ἀλλ᾽ ἔχουσι μέγα προτέρημα εἰς τὴν λεπτομερῆ τῶν κατὰ μέρος συμβαμάτων διήγησιν. Ἐκφράζουσι μὲ δύναμιν καὶ ζωγραφοῦσι τὰ πράγματα μὲ ἀφέλειαν καὶ φυσικὴν εὐφράδειαν, ἥτις ἀρέσκει εἰς τὴν καρδίαν καθενὸς, καὶ τὴν ὁποίαν δυσκόλως ἐμποροῦν νὰ μιμηθῶσιν οἱ νεώτεροι πολυμαθεῖς καὶ σοφοὶ ἱστοριογράφοι.

Ἀφοῦ τοῦ Λουθήρου ἡ διδασκαλία ἐτάραξε τὴν καθεστῶσαν ἑνότητα τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐκκλησίας εἰς τὴν

Δύσιν καὶ αἱ βόρειοι τῆς Γερμανίας χῶραι ἀπεσχίσθησαν ἐξ αἰτίας του ἀπὸ τὴν πνευματικὴν κυριαρχίαν τοῦ Πάπα, καὶ ἡ μελέτη τῶν ἀρχαίων συγγραφέων ἤρχισε νὰ φωτίζῃ τὰς κεφαλὰς τοῦ Γερμανικοῦ λαοῦ εἰς τὸ νὰ νοῶσι καὶ νὰ γράφωσι καθαρώτερα καὶ μεθοδικώτερα εἰς τὴν ἐθνικήν των γλῶσσαν τὰς κοινωφελεῖς ἐπιστήμας· ἔκτοτε καὶ ἡ ἱστοριογραφία ἔλαβε δρόμον εὐθύτερον καὶ ἀσφαλέστερον. Ἀρχαὶ ἐκ τῆς Θεολογίας καὶ τῆς τῶν νόμων ἐπιστήμης ἐξητάζοντο ἐπιμελῶς, καὶ εἰσήγοντο εἰς τὰς ἱστορίας· αὐθεντικὰ χειρόγραφα καὶ μαρτυρίαι ἐσυνάζοντο, ἐπειδὴ ὑπελαμβάνοντο ἀναγκαῖα εἰς κρίσιν τοῦ μεγάλου ἀνταγωνισμοῦ τοῦ ἐπικρατοῦντος μεταξὺ τῆς Καθολικῆς καὶ τῆς Προτεσταντικῆς ἐκκλησίας. Ὅλη ἡ δεκάτη ἕκτη ἑκατονταετηρὶς καὶ μέρος τῆς ιζ΄ ἐπέρασε μὲ τὴν ἅμιλλαν ταύτην. Ἔκτοτε ὅμως ἡ περιέργεια καὶ φιλομάθεια τοῦ λαοῦ ἐξυπνῖζετο μᾶλλον καὶ μᾶλλον, καὶ πολλοὶ συγγραφεῖς ἐκαταγίνοντο νὰ ἀναπαύσουν τὴν ἐπαινετὴν ταύτην χρείαν τῶν ὁμογενῶν των μὲ ἀληθῶς ἱστορικὰ συγγράμματα. Δύω δὲ ἐκ τῶν πολλῶν τούτων διέπρεψαν ἐξαιρέτως, Βογίσλαος Φίλιππος Χεμνίτιος, καὶ Σαμουὴλ Πουφενδόρπιος.

Β ο γ ί σ λ α ο ς Φ ί λ ι π π ο ς ὁ Χ ε μ ν ί τ ι ο ς (γενν. 1605, ἀποθ. 1678) σ υ ν έ γ ρ α ψ ε τὰς πράξεις τῶν Σβέκων, ὅσας ἔπραξαν ἐπὶ τοῦ τριακονταετοῦς πολέμου· ἀλλ᾽ εἰς τὴν ἱστορίαν ταύτην δὲν εἰσέφερε πράγματα, τὰ ὁποῖα φροντίζει νὰ ἐξεύρῃ πᾶς ἕνας, οὔτε παντοδαπὰς γνώσεις ἀποβλεπούσας ὅλους τοὺς Γερμανούς. Μὲ κόμπον ῥητορικὸν ἐζήτει πάντοτε τὴν εὐφράδειαν παραβιάζων πολλάκις τὴν γλῶσσαν, ἐνῷ ἐφαί-

νετο ὅμοιος μὲ τραγουδιστὴν ἢ ψάλτην, ὅς τις ἀναβιβάζει πάντοτε τὴν φωνήν του χωρὶς νὰ σκέπτεται ἂν οἱ ἀκούοντες ἀρέσκωνται πάντοτε ἀπὸ τὸ μονότονον τοῦτο ὕφος. Ὁ Πουφενδόρπιος (γενν. εἰς Χεμνίτιον 1632, ἀποθ. εἰς Βερολῖνον 1694) ἐξ ἐναντίας ἐδιάλεξεν εἰς τὴν ἱστοριογραφίαν του τὸν φυσικὸν τόνον, τὸν ὁποῖον ἐκαταλάμβανε τὸ ἔθνος του. Ὑπῆρξε κατ' ἀρχὰς Θεολόγος, ἔπειτα γενόμενος διδάσκαλος λαμπροῦ οἴκου εἰς Κοδανίαν καὶ τελευταῖον εἰς Στοκολμίαν ἀναδειχθεὶς γραμματεὺς τῆς πολιτείας καὶ βασιλικὸς ἱστοριογράφος, ἔλαβεν ἀφορμὴν νὰ παρατηρήσῃ μὲ τὸν ὀξύν του νοῦν τὰς τῶν πολιτειῶν σχέσεις. Ἔγραψε λατινιστὶ περὶ τῆς καταστάσεως τῆς Γερμανίας, καὶ τὰ Σβεκικὰ πράγματα ἀπὸ Γουστάβου Ἀδόλφου ἕως τῆς παραιτήσεως τῆς Χριστίνης, καὶ τὴν ἱστορίαν Καρόλου Γουστάβου. Μέχρι τοῦδε ὅμως, ἐὰν καὶ Γερμανικῶν πραγμάτων ἱστορητὴς, ἀποχωρίζεται ἀπὸ τοὺς ἐθνικοὺς ἱστοριογράφους διὰ τῆς ξένης γλώσσης. Ἀλλ' ἔπειτα ἔγραψε Γερμανιστὶ Εἰσαγωγὴν εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν ἀξιολογωτέρων βασιλείων καὶ πολιτειῶν, καὶ τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἐκλέκτορος τοῦ Βρανδεμβούργου Φρειδερίκου Βιλέλμου. Εἰς ταῦτα ἔδειξε νοῦν ὑγιᾶ, τάξιν καὶ εὐκρίνειαν εἰς τὰς ἰδέας του, δὲν ἠρεύνησεν ὅμως βαθύτερον τὰ πράγματα, ἐπειδὴ ἐστερεῖτο τὴν εἰς τοῦτο ἀπαιτουμένην ὑπομονήν. Ἐκαταφρόνησε τὴν παιδαριώδη τῶν σχολαστικῶν γλῶσσαν, καὶ ἔγραψε διὰ νὰ τὸν καταλάβῃ τὸ περισσότερον μέρος τοῦ ἔθνους του καὶ ὄχι μόνον οἱ σοφοὶ ὁμογενεῖς του. Διὰ τοῦτο τὸν ἐκατάκριναν τινὲς ἀπειρόκαλοι ὡς πολλὰ χυδαιογράφον καὶ ἀμελητὴν τῆς καλλιεπείας. Ἀλλ' εἰς ἱστορικὰ

βιβλία, ἐὰν δὲν δύναταί τις νὰ κρατηθῇ εἰς τὸ μέσον τῶν δύω ἄκρων, κάλλιον εἶναι νὰ χυδαΐζῃ παρὰ μὲ ψυχρὸν σχολαϊσμὸν νὰ συῤῥάπτῃ λέξεις ὀγκώδεις καὶ ἀκαταλήπτους διὰ νὰ δείχνῃ θησαυρὸν σοφίας ἀκένωτον. Νέα μεταμόρφωσις εἰς τὰς ἱστορικὰς ἐπιστήμας ἤρχισε μὲ τὸν Γατέρερον καὶ Σχλόζερον, καὶ νεωτάτης ἔγεινεν ἀρχηγὸς ὁ περίφημος Ἰωάννης Μύλλερος.

Ὁ Γατέρερος (γενν. εἰς Νοριμβέργαν 1727, ἀποθ. 1799 ἐν Γοτίγγῃ, ὅπου ἦτο διδάσκαλος τῆς ἱστορίας) εἶναι ἀξιέπαινος διὰ πολλά του προτερήματα, καὶ ἐξαιρέτως διότι μᾶς ἔδειξεν ὅλας τὰς βοηθοὺς τῆς ἱστορίας ἐπιστήμας, καὶ διότι εἰς τὴν Καθολικὴν ἱστορίαν ἐκαθάρισε καὶ διέκρινε τὴν μεγίστην σύγχυσιν τὴν ἐπικρατοῦσαν μέχρι τοῦδε εἰς τὰς τῶν λαῶν μεταναστεύσεις, καὶ διότι παρέλαβεν εἰς τὴν ἱστορίαν τοὺς μέχρι τοῦδε παραμελουμένους λαοὺς τῆς Ἀσίας, λέγω Κινέσους, Μογόλους, Ἰνδοὺς καὶ Ἄραβας, καὶ εἰς ἕνα λόγον ἔδειξε καθαρῶς ποῖον εἶναι τὸ ὑλικὸν μέρος τῆς ἱστορίας.

Αὔγουστος Λοδοβῖκος Σχλόζερος (Schlözer) ἀπὸ χωρίον τι τοῦ Ὀελλοϊκοῦ Κομητάτου (γενν. 1737, ἀποθ. 1809) μετὰ τῶν πολλῶν ἐπιστημονικῶν γνώσεών του ἐγυμνάσθη τὰς παλαιὰς καὶ νέας γλώσσας τῆς Εὐρώπης, καὶ ἔμαθε καὶ πολλὰς Ἀσιανάς. Ἡ φήμη του τὸν ἐπροσκάλεσεν εἰς Πετρούπολιν (1761). Ἐκεῖ ἔμαθε καὶ τὴν Ῥωσικὴν γλῶσσαν, καὶ (1767) προσκαλεσθεὶς εἰς Γότιγγαν προφέσωρ, ἐξέδωκεν ἱστορίαν τῶν βορείων ἐθνῶν, καὶ τὸν Ῥωσικὸν ἱστοριογράφον Νέστορα ἐκ χειρογράφων Ῥωσικῶν, τὰ ὁποῖα εἶχε μελετήσειν εἰς Πετρούπολιν. Ἔγραψε δὲ καὶ Καθα-

λικὴν ἱστορίαν κατ᾽ ἐπιτομὴν, καὶ Προπαρασκευὴν εἰς τὴν ἱστορίαν διὰ τὰ παιδία. Τὰ συγγράμματα ταῦτα εἶναι παντὸς ἐπαίνου ἄξια. Μὲ περίνοιαν καὶ ὀξυτάτην τόλμην εἰσεχώρησε τόσον εἰς τὰ ἐντὸς τῆς ἱστορίας, καὶ μὲ τὰς τολμηρὰς συνθέσεις του, αἵτινες μαρτυροῦσι τοὺς βαθεῖς στοχασμούς του, ἐξέπληξε τόσον τὰ πνεύματα τῶν πεπαιδευμένων Γερμανῶν, ὥστ᾽ ἀπ᾽ αὐτοῦ ἔπαυσαν οἱ θεολογικοὶ καὶ νομικοὶ ἱστοριογράφοι καὶ ἤρχισαν νὰ φαίνωνται ἐξετασταὶ τῶν ἱστορουμένων καὶ κριτικοὶ μὲ πολυμάθειαν. Ἔκτοτε ἔλαβεν ὑπεροχὴν ἡ ἀγάπη τῆς μελέτης τῆς ἱστορίας, καὶ ζῆλος θαυμαστὸς ἄναψεν εἰς τὰς καρδίας τῶν σοφῶν νὰ γράφωσιν ὄχι ἐφήμερα συντάγματα, ἀλλὰ κειμήλια αἰώνια, εἰς τρόπον ὥστε κἀνὲν ἀπὸ τὰ νεώτερα ἔθνη δὲν δύναται νὰ δείξῃ τοσαῦτα καὶ τοιαῦτα ἱστορικὰ συγγράμματα, ὅσα καὶ ὁποῖα οἱ Γερμανοί. Πῶς ἐμπορῶ νὰ περιλάβω καὶ νὰ ἀναλύσω εἰς τὸν μικρὸν τοῦτον πρόλογον τὰ ἀξιοθαύμαστα ἱστορικὰ τοῦ ἔθνους τούτου, ἐνῷ χρειάζονται βίβλον ὁλόκληρον διὰ νὰ τὰ περιγράψῃ μὲ ἀκρίβειαν; Οἱ εἰδήμονες τῆς Γερμανικῆς γλώσσης γνωρίζουσι πόσης τιμῆς εἶναι ἄξιοι ὁ Ἕρδερος καὶ ὁ Ἰσελῖνος οἱ συγγράψαντες τὴν ἱστορίαν τῆς ἀνθρωπότητος, ὁ Ἰοῦστος Μόσερος ἱστοριογράφος τῆς Ὀσναβρύγης, ὁ σοφὸς Μεούσιος καὶ ὁ πνευματώδης Σπίλερος, οἱ ἱστορήσαντες τὰς πολιτείας· ὁ Ἐῤῥῖκος, Ἀντώνιος καὶ Σμίδιος οἱ συγγράψαντες τὰς τῶν Γερμανῶν ἱστορίας· ὁ Σχρόκιος, Ἕγκαιρος καὶ Πλάγκιος, οἱ συντάξαντες ἐκκλησιαστικὰς ἱστορίας· ὁ τὴν ἱστορίαν τῆς φιλοσοφίας πολυμαθῶς καὶ κριτικῶς ἐκθέσας Τεννεμάνος εἰς

πολλοὺς τόμους, καὶ ἄλλοι σοφοὶ ἐπίσης καὶ βαθύνοες ἄνδρες, ἀγωνισθέντες ἀγῶνας μὲ ἀθάνατον εὔκλειαν.

Μ᾽ ὅλον ὅτι οἱ σοφοὶ οὗτοι Γερμανοὶ ἐκοπίασαν μὲ ζῆλον ἀπαραδειγμάτιστον εἰς διάφορα εἴδη τῆς ἱστορίας καὶ κατὰ τὴν ἀκρίβειαν ὑπερέβησαν ὅλα σχεδὸν τὰ ἔθνη, ἡ βαθύνοιά των ὅμως τοὺς ὡδήγει εἰς συγγραφῆς καὶ ἑρμηνείας χαρακτῆρα, ὅς τις ἀπαιτεῖ πάλιν σοφοὺς ἀναγνώστας διὰ νὰ κατανοῶσι τὰ λεγόμενα. Ὀλίγοι ἐκ τῶν εἰρημένων εἶχαν τὸ θεόσδοτον προτέρημα νὰ γράφωσιν εὔληπτα διὰ τὸ περισσότερον μέρος τοῦ ἔθνους. Ταύτην ὅμως τὴν ἁρμονίαν τοῦ πραγματικοῦ πρὸς τὸ λεκτικὸν, ἥτις ἔμελλε νὰ τέρπῃ ἀναγνώστας πάσης μετρίως πεπαιδευμένης κλάσεως, ἤρχισε νὰ ἐξακριβόνῃ ἀνὴρ ἄλλος καὶ νὰ τὴν διαδίδῃ εἰς τὸ ἔθνος του, εἰς τὸ ὁποῖον ἐπέβαλε τὴν κορώνην τῆς ἱστοριογραφίας. Ὁ ἀνὴρ οὗτος εἶναι

Ἰωάννης Μύλλερος, ὁ περικλεέστατος τῶν ἱστοριογράφων τῆς Γερμανίας, μᾶλλον δὲ (κατὰ τὴν κρίσιν τῶν ὁμογενῶν του) ὅλων τῶν ἐθνῶν τῆς νεωτέρας ἱστορίας. Ἐγεννήθη εἰς Σκαφούσιον (Schafhausen) τῆς Ἑλβετίας τὴν 3 Ἰουν. 1752. Ἀπὸ γονεῖς εὐσεβεῖς καὶ φρονίμους ἀνατραφεὶς ἐπαγιώθη εἰς τὴν θρησκείαν καὶ εἰς τὴν ἠθικήν. Ἐκ τοῦ ζωηροῦ πνεύματός του ἐφαίνετο πόσος καὶ ποῖος ἔμελλε νὰ ἀποβῇ ὁ παῖς. Ὀκταετὴς ὢν ἤξευρεν ἀπὸ τὴν συναναστροφὴν τῶν διδασκάλων του τὴν Ἑλβετικὴν ἱστορίαν. Ἡ πατρίς του καὶ ἔπειτα ἡ Γότιγγα τὸν ἀνέδειξαν θεράποντα τῆς σοφίας. Ἡ πολυμάθειά του ἐξετάθη εἰς μακρύτατα ὅρια. Γλωσσῶν παλαιῶν καὶ νεωτέρων γενάμενος ἀκριβὴς γνώστης, πολιτικὸς ἄριστος μετὰ φι-

λοπατρίας εἰλικρινοῦς, ἐτιμήθη ἀπὸ βασιλεῖς καὶ ἡγε-
μόνας. Ὁ Αὐτοκράτωρ Λεοπόλδος τοῦ ἔδωκε τὸν βαθ-
μὸν τῆς εὐγενείας. Ὁ Ἐκλέκτωρ τῆς Μογοντίας τὸν
εἶχε σύμβουλόν του ἕως τοῦ 1793 ἔτους. Ὁ Αὐτοκρά-
τωρ Φραγκῖσκος τὸν ἐκάλεσεν εἰς Βιένναν μὲ τιμὴν,
καὶ τὸν ἀνέδειξεν αὐλικὸν Βουλευτὴν καὶ ὑπουργὸν τῆς
Αὐτοκραταρικῆς Καγκελλαρίας. Ἀλλ' ὁ Μύλλερος, ἐπι-
θυμῶν μᾶλλον νὰ ὑπουργῇ τὰς Μούσας παρὰ τὰ τότε
πολυτάραχα πράγματα, ἐζήτησεν ἄλλο ὑπούργημα ἀ-
νάλογον τῶν κλίσεών του, καὶ ἀνεδείχθη πρῶτος φύ-
λαξ τῆς Αὐτοκρατορικῆς βιβλιοθήκης μὲ μισθὸν ἀξιό-
λογον. Τὸ 1804 ἔτος προσκαλεσθεὶς ἀπὸ τὸν βασι-
λέα τῆς Προυσίας διὰ νὰ γράψῃ τὸν βίον Φρειδερίκου Β'
μετέβη εἰς Βερολῖνον, ὅπου ἴδε (1806) μὲ λύπην του
τὴν φθορὰν τοῦ Προυσιακοῦ στρατοῦ καὶ τὴν τοῦ νι-
κητοῦ εἴσοδον εἰς τὴν καθέδραν τοῦ βασιλείου. Ὁ
Ναπολέων ὡμίλησε μὲ τὸν σοφὸν ἄνδρα καὶ τὸν ἐτί-
μησε, μ' ὅλον ὅτι τὰ ἔργα καὶ οἱ λόγοι του ἀντέκειντο
εἰς τοὺς σκοποὺς τοῦ δορικτήτορος. Ἔσπευδεν ἐκ Βε-
ρολίνου νὰ μεταβῇ εἰς Βυρτεμβέργαν ὁ Μύλλερος κα-
τὰ τὸ 1807 ἔτος, ὁπότε καθ' ὁδὸν ἐπροσκαλέσθη ἀπὸ
τὸν Ναπολέοντα εἰς Φονταινεβλὼ καὶ ἀνεδείχθη λει-
τουργὸς τοῦ νεοκτίστου βασιλείου τῆς Βεστφαλίας. Εἰς
μάτην ἀντέστη προβάλλων τὰς φιλολογικὰς ἀσχολίας
του. Ὑπούργησεν ἕνα ἐνιαυτὸν, καὶ μετὰ τοῦτον μό-
λις ἐσυγχωρήθη νὰ ἀπαλλαγῇ τοῦ φορτίου τούτου καὶ
νὰ ἀναδεχθῇ τὸ τῆς λειτουργίας τῆς κοινῆς παιδείας.
Ἀγωνιζόμενος δὲ νὰ εὐχαριστήσῃ καὶ τὸ πολιτικὸν ἔρ-
γον του καὶ τὴν θεραπείαν τῶν Μουσῶν ἠῤῥώστησεν
ἀπὸ τοὺς κόπους καὶ ἀπέθανεν εἰς Κασσέλιον τῶν Χάτ-

των τὴν 8 Ἰουν. 1809. Συνέγραψε πολλὰ καὶ καλα.
Ἀλλ' ἐνταῦθα ὁμιλῶ μόνον περὶ ἐκείνων τῶν συγγραμ-
μάτων, τὰ ὁποῖα τοῦ περιέβαλαν τὸν στέφανον τοῦ
ἱστορικοῦ κλέους.

Ἀνατραφεὶς εἰς τὴν πατρίδα του μεταξὺ κοιλα-
δων γεμάτων βοσκοὺς, καὶ ζῶν μεταξὺ ἀνθρώπων κοι-
νῶν, ἐλευθέρων, εἰρηνικῶν καὶ ἀδιαφθόρων τὰ ἤθη,
ᾐσθάνθη σύγκαιρα τὴν ἀξιέπαινον κλίσιν καὶ τὴν ἔμ-
φυτον δεξιότητά του νὰ συγγράψῃ τὴν ἱστορίαν τοῦ
Ἑλβετικοῦ λαοῦ, καὶ δὲν ἔπαυσε νὰ ἀγωνίζεται εἰς
αὐτὴν ἕως τέλους τῆς ζωῆς του. Πρῶτος αὐτὸς ἤνωσε
σφικτότατα τὴν ἔρευναν τῆς ἱστορίας μὲ τὴν συγγρα-
φὴν τῆς ἱστορίας. Ἐκτιμῶν κατ' ἀξίαν τὰ παλαιὰ συγ-
γράμματα καὶ στολισμένος μὲ πολυμάθειαν καὶ βαθύ-
νοιαν ἔγραφε κατὰ τὸ πνεῦμα τῶν παλαιῶν τὰς ἀξιο-
θαυμάστους ἐκείνας ἱστορίας καὶ τὰς ἐξέδωκεν εἰς πέντε
τόμους κατὰ διαφόρους καιροὺς ἀπὸ τοῦ 1787 ἕως τοῦ
1808 ἔτους· ἱστορίας, τὰς ὁποίας ἐὰν δὲν ἀφανίσῃ
τὸν κόσμον κατακλυσμὸς, θέλουν φυλάττειν τὸ κλέος
του, ἕως οὗ στέκουν τὰ βουνὰ τῆς πατρίδος του. Παρ-
εκτὸς τοῦ μεγάλου τούτου συγγράμματος (τὸ ὁποῖον κα-
τὰ δυστυχίαν ἔμεινεν ἀτελείωτον διὰ τὸν θάνατον τοῦ
ἀνδρὸς) ἔγραψεν ὁ Μύλλερος εἴκοσι δύω βιβλία Κα-
θολικῆς ἱστορίας ἀπ' ἀρχῆς τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἕως
τοῦ 1783 ἔτους ἐκδοθέντα εἰς τρεῖς τόμους κατὰ τὸ
1810 ἔτος ἀπὸ τὸν ἀδελφόν του. Οἱ τρεῖς οὗτοι τόμοι,
οἵτινες προαπαιτοῦσιν ἐξ ἅπαντος τὰς ἀναγκαίας προη-
γηματικὰς γνώσεις, πρέπει νὰ εὑρίσκονται εἰς χεῖρας
πάντων τῶν ὅσοι ἐπιθυμοῦν νὰ εἶναι καὶ νὰ φαίνωνται
πολιτισμένοι. Ἐξ ἅπαντος δὲν εὑρίσκεται εἰς τὴν Εὐ-

ρώπην ἐγχειρίδιον Καθολικῆς ἱστορίας, τὸ ὁποῖον νὰ συγκρίνεται ὁπωσοῦν μὲ τὸ τοῦ Μυλλέρου κατὰ τὴν ἀκρίβειαν τῆς ἐρεύνης, κατὰ τὸν πλοῦτον τῶν ἀξιοσημειώτων πραγμάτων, κατὰ τὴν κρίσιν, καὶ κατὰ τὴν ἀνθηρὰν καὶ ἀκμαίαν ἑρμηνείαν. Οἱ κριτικοὶ θέτουσι τὸν Μύλλερον πλησίον τοῦ Θουκυδίδου καὶ λυποῦνται κατάκαρδα, ὅτι ὁ μέγας ἀνὴρ ἐνῷ ἀνέπτυσσε τὴν μεγάλην ἰδέαν, τὴν ὁποίαν τοῦ ἐνέπνευσεν ἡ Μοῦσα τῆς ἱστορίας, ἡρπάσθη ἀπὸ τὸν κόσμον, χωρὶς νὰ ἀφήσῃ κληρονόμον τοῦ πνεύματος, τῆς πολυμαθείας καὶ τῶν σχεδίων του (α). Ἕνας βαθύνους Γερμανὸς (β) δὲν εὑρίσκει εἰς ὅλον τὸ μακρύτατον διάστημα, τὸ ἀπ' ἀρχῆς τοῦ φωτισμοῦ τῆς Εὐρώπης ἕως τῆς σήμερον, ἄλλους ἀληθῶς ὀνομαζομένους ἱστοριογράφους, εἰμὴ τὸν Ἰταλὸν Μακκιαβέλιον, τὸν Ἄγγλον Γίββωνα, καὶ τὸν Γερμανὸν Ἰωάννην Μύλλερον.

Ἐκ τῶν νεωτάτων ἱστοριολόγων καὶ ἱστοριογράφων τῆς Γερμανίας, οἵτινες ἐξήτασαν καὶ ἔγραψαν μεγαλήτερα ἢ μικρότερα μέρη τῆς ἱστορίας μὲ πνεῦμα, ἀξίαν καὶ χάριν, εἶναι ἀξιομνημόνευτοι: Πόσελτος, Οὐφάγηνος, Ἥρενος, Εἰχόρνιος, Βάξικος (Baczko), Βρεδόφιος, Ἐρρῖκος Ζόκιος (Zschokke), Φρ. Βίλκηνος, Ἐρρῖκος Λονδῆνος, Ῥύσιος (Rühs), Ὡρμάϊρος, Ψίστερος (Psister), Κάρολος Φρειδερῖκος Βέκκερος, Βολτμάννος, Διππόλδιος, Ἰωσὴφ Ἄμηρος, Νίκλας Βόγτιος. Ὁ Νίκλας Βόγτιος καὶ ὁ Ἥρενος ἐξέχουσι πρὸ πάντων εἰς τὸ νὰ θεωροῦν τὸ ὅλον μὲ

(α) Ἡ κρίσις εἶναι τῶν σοφῶν Γερμανῶν, οἵτινες συνέγραψαν τὸ Conversation-Lexicon, ἔκδ. ἑβδόμη, ἄρθ. Μύλλερος Ἰωάννης. — (β) Ὁ Διπόλδιος, Skizzen der Allgemeinen Geschichte κτλ.

πνεῦμα καὶ μὲ κρίσιν καὶ εἰς τὸ νὰ ἱστορῶσι τὰ ἀναγκαῖα καὶ ἀπαραίτητα· ὡραιότατα ἐσαφήνισεν ὁ Ἥρενος πολλὰ μέρη τῆς παλαιᾶς ἱστορίας· ἀγχινούστατα παρέστησε τὴν νεωτέραν ὁ Βόγτιος. Ὁ Βολτμάννος περιλαμβάνει πολλὰ ὑπὸ τὴν ὄψιν του, τὰ ἑρμηνεύει μὲ κρίσιν, πολλάκις ὅμως ἀφῃρημένως καὶ σκοτεινῶς. Τοῦ Ψιστέρου ἡ πολυμάθεια δὲν ἐνοχλεῖ, ἀλλὰ μάλιστα τέρπει τὸν ἀναγνώστην. Μὲ πυρώδη δραστηριότητα ἱστόρησεν ὁ Ὡρμάϊρος τὰ πράγματα τῆς πατρίδος του Τεριόλου, καὶ τὸν εἰς αὐτὴν πόλεμον τοῦ 1809 ἔτους (α), ἀπὸ τὸν ὁποῖον δὲν ἦτο ἁπλῶς μέτοχος, ἀλλὰ κορυφαῖος εἰς τὰ πράγματα. Μὲ συντομίαν ἐμβριθῆ καὶ ἰσχυρὰν ἔγραψεν ὁ Διππόλτιος ὅλην τὴν ἱστορίαν τοῦ κόσμου. Μὲ γλαφυρότητα καὶ ἀκρίβειαν τὴν περιέγραψεν ὁ Εἰχόρνιος. Ἀλλὰ τίνας νὰ παραλείψω ἐκ τοῦ πολυμαθοῦς τούτου ἔθνους χωρὶς νὰ βλάψω τὴν εἰς αὐτοὺς χρεωστουμένην τιμὴν διὰ τοὺς ἐνδόξους ἀγῶνας των, καί, τὸ κυριώτερον, χωρὶς νὰ ζημιώσω τοὺς ὁμογενεῖς μου τὴν γνῶσιν ἀνδρῶν, οἵτινες εἶναι τιμὴ τῆς ἀνθρωπότητος; Ἐπειδὴ ὅμως ὀνομασία ἁπλῆ χωρὶς ἐξήγησιν τῶν συγγραμμάτων των δὲν προξενεῖ καμμίαν ὠφέλειαν, καὶ αὔτη πάλιν δὲν χωρεῖ εἰς τὰ στενὰ ὅρια τοῦ προλόγου τούτου· διὰ τοῦτο ἀρκοῦμαι νὰ ὀνομάσω δύω ἔτι πλατύτερον, καὶ νὰ συστήσω εἰς τὸ γένος μου τὴν μελέτην τῆς Γερμανικῆς φιλολογίας.

Ὁ Νειβούριος (Niebuhr), γενν. εἰς Μελδόρπιον τῆς Ὀλσατίας 1777, καὶ ἀποθ. εἰς Βόνναν 1831, εἶναι ἐκ τῶν ἀξιολόγων ἐκείνων ἀνδρῶν τῆς

(α) Ἴδε τῶν ἀνὰ χεῖρας Ἱστορικῶν Τόμ. ΙΒ, σελ. 193 κ. ἑξ.

Γερμανίας, τῶν ὁποίων τὴν ἀξίαν γνωρίζει καὶ τιμᾷ
ὅλη ἡ φωτισμένη Εὐρώπη. Παρεκτὸς ἄλλων πολλῶν
συγγραμμάτων του θαυμάζεται ἡ Ῥωμαϊκή του ἱστορία
εἰς δύω τόμους (δευτέρα ταύτης ἔκδοσις ἔγεινεν ἐν
Βερολίνῳ 1827 κ. ἐφ. ἐπεξειργασμένη), εἰς τὴν ὁποί-
αν λάμπει κρίσις βαθεῖα, ἔρευνα ἀκριβεστάτη καὶ χα-
ρακτὴρ λόγου εὐγενὴς καὶ ὑψηλός. Ὅσοι γνωρίζουν
τὴν παλαιὰν Ῥώμην ἀπὸ τὰς ἀρχαιοτέρας ἱστορίας,
δυσκόλως ἐμποροῦν νὰ τὴν ἀναγνωρίσουν ἀπὸ τὴν πα-
ράστασιν τοῦ Νειβουργίου, ἢ, νὰ εἴπω κάλλιον, δι-
δάσκονται νὰ ἐπέχωσι φρονίμως εἰς ὅσα μᾶς διηγεῖται
ἡ σκοτεινὴ ἀρχαιολογία.

Ἰωσὴφ Ἄμηρος (Hammer), γεννηθεὶς εἰς
Γραίκιον (1773), ἀνὴρ τῶν Εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν
καὶ πολλῶν Ἀσιαννῶν εἰδημονέστατος, ἔντιμον ἔχων
θέσιν εἰς τὴν Αὐτοκρατορικὴν καθέδραν, καθὸ Βου-
λευτὴς τῆς Αὐτοκρατορικῆς αὐλῆς καὶ Διερμηνευτὴς
τῶν Ἀνατολικῶν γλωσσῶν, σιμὰ πολλῶν ἄλλων πο-
λυμαθείας ἐνδεικτικῶν συγγραμμάτων του, ἀνέλαβεν
ἀγῶνα κατὰ τὰς ἡμέρας μας μέγαν νὰ ἱστορήσῃ τὰ τοῦ
Ὀθωμανικοῦ κράτους πράγματα. Μὲ κόπους ἀτρύτους
ἐσύναξεν ἐκ πολλῶν ἐτῶν τὴν ὕλην ἀπὸ τοὺς τελευ-
ταίους Βυζαντινοὺς ἱστοριογράφους, ἀπὸ πολλοὺς περὶ
Τούρκων συγγράψαντας Εὐρωπαίους, ἀπὸ Τούρκους
ἱστορητὰς τῶν Σουλτανικῶν πράξεων, ἀπὸ αὐθεντι-
κὰ χειρόγραφα σωζόμενα εἰς τὰ γραμματοφυλακεῖα
τῆς Αὐτοκρατορικῆς αὐλῆς καὶ ἐξαιρέτως ἀπὸ τὰ τῆς
Βενετίας, ἥτις ἀπ' ἀρχῆς τῆς τῶν Τούρκων εἰς τὴν
Εὐρώπην ἐμφανείας δὲν ἔπαυσε νὰ ἔχῃ φιλικὰς ἢ ἐχ-
θρικὰς σχέσεις πρὸς τὸ Ὀθωμανικὸν κράτος. Ἐκ τῆς

ἀφθόνου ταύτης ὕλης συνέταξε μέγα καὶ ἀξιέπαινον ἔργον μὲ ἄκραν εὐφυΐαν καὶ κρίσιν. Ἄρχεται ἀπὸ τοῦ 1300 ἔτους, καὶ ἀπὸ Ὀσμάνου τοῦ γενάρχου τῆς Ὀθωμανικῆς δυναστείας, καὶ μὲ χρώματα ἀληθινὰ καὶ ζωντανὰ ζωγραφεῖ τὰς πράξεις τῶν ἐφεξῆς Σουλτάνων, ὁποῖαι ἦσαν εἰς τὴν φύσιν των. Τὴν μὲ ἀπανθρωπίας συνοδευομένην ἀκμήν των ἕως Σολειμάννου Α' καὶ τὴν ἀπ' αὐτοῦ μὲ ζωώδη ἡδυπάθειαν καὶ καταπάτησιν παντὸς δικαίου θείου τε καὶ ἀνθρωπίνου παρακμήν των ἀνιχνεύει βαθύτατα καὶ αἰτιολογεῖ καθαρώτατα χωρὶς νὰ φοβῆται ὁ κάλαμός του τὴν ἀλήθειαν, μηδὲ νὰ χαρίζεται ἡ εἰλικρίνειά του εἰς κανένα. Εἰς ὀκτὼ τόμους μεγάλου ὀγδόου πολυσελίδους, τῶν ὁποίαν ὁ τελευταῖος ἐφάνη τώρα (1831), περιέκλεισεν ὅλην τὴν Ἱστορίαν τοῦ Ὀθωμανικοῦ βασιλείου στήσας τὸ τέλος της εἰς τὴν ἐν Κουτσοὺκ-Καρναδσὶκ εἰρήνην, 1774, ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Σουλτᾶν Μουσταφᾶ Γ' (α). Ὅ,τι ὑπῆρξεν ὁ Ἄγγλος Γίββων διὰ τὴν Ἱστορίαν τῶν Χριστιανῶν τοῦ Βυζαντίου ἡγεμόνων, τοῦτο θέλει εἶσθαι ἀναντιῤῥήτως εἰς αἰῶνας ὁ Ἄμηρος διὰ τὴν Ἱστορίαν τῶν Σουλτανευσάντων εἰς τὸ Βυζάντιον.

ΡΩΣΟΙ. Πατὴρ τῆς Ἱστορίας τῶν Ῥώσων εἶναι ὁ Νέστωρ (γενν. 1056, ἀποθ. 1116), ὅστις

(α) Ὁ ἔννατος τόμος, τὸν ὁποῖον ἐκδίδει κατὰ τὸ παρὸν ὁ συγγραφεὺς, περιέχει τὸν πραγματικὸν πίνακα τοῦ ὅλου συγγράμματος, καὶ ἀπολογίαν πρὸς τὰς διαφόρους κρίσεις πολλῶν κριτικῶν, Ἄγγλων, Γάλλων, Ὀλλανδῶν, Γερμανῶν, οἵτινες εἰς τοὺς ἐκδεδομένους τόμους ἔκριναν, ἐπῄνεσαν, καὶ κατεδίκασαν διαφόρους γνώμας τοῦ συγγραφέως, οἱ μὲν ἐκ φιλομούσου εἰλικρινείας, οἱ δὲ καὶ ὑπὸ παθῶν ἀλόγων κινούμενοι.

ἀφιερωθεὶς εἰς τὸν Μοναχικὸν βίον, ἔζησεν εἰς τὸ ἐν Κιοβίᾳ Πετσερισχικὸν λεγόμενον μοναστήριον. Ἔγραφεν εἰς τὴν πάτριόν του γλῶσσαν Χρονικὸν, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀξιολογώτατον διὰ τὴν ἱστορίαν τῶν βορείων ἐθνῶν. Εἰς τὰ ἀρχαῖα ἔλαβε πολλὰ ἀπὸ τοὺς Βυζαντινοὺς, τοὺς ὁποίους καὶ ἐμιμήθη. Αἱ ἄλλαι του πηγαὶ εἶναι ἄγνωστοι. Ἔγραφε δὲ καὶ πολλὰ τοῦ καιροῦ του, τὰ ὁποῖα ἴδεν αὐτὸς, ἢ ἤκουσεν ἐκ παραδόσεως ἀπὸ ἕνα συγκοινοβιάτην του· ὁ χαρακτὴρ τοῦ λόγου του εἶναι ἀφελὴς, καὶ συνυφασμένος ἀπὸ πολλὰ λόγια τῆς ἁγίας γραφῆς. Ἐπειδὴ τὸ πρωτόγραφον τοῦ Χρονικοῦ ἐχάθη, καὶ δι' ἄλλων μετεγενεστέρων (τοῦ ἀρχιεπισκόπου Σιλβέστρου καὶ ἄλλων ἀνωνύμων), οἵτινες προήγαγαν τὴν ἱστορίαν ἕως τοῦ 1206, ἔπαθεν ἀλλοιώσεις τὸ κείμενον, δὲν ἐξεύρουν τὴν σήμερον ἀκριβῶς ἕως ποῦ ἔγραφεν ὁ Νέστωρ, καὶ τίνες εἶναι αἱ προσθῆκαι τῶν ἄλλων, ἕως οὗ νὰ καθαρίσῃ ἡ κριτικὴ ἐπιστήμη τὸ πρᾶγμα. Ἐξεδόθη τὸ πρῶτον ἡ Χρονικὴ αὕτη ἱστορία εἰς Πετρούπολιν 1767 ἐκ χειρογράφου φυλαττομένου ποτὲ εἰς Ῥηγιομόντιον, ὅθεν ἐζήτησε καὶ τὸ ἔλαβε δῶρον Πέτρος ὁ Μέγας. Ὁ Γερμανὸς Σκλόζερος (ἀνωτ. σελ. κε΄) διατρίβων εἰς Πετρούπολιν μετέφερεν εἰς Γότιγγαν τὸν Ῥῶσον ἱστοριογράφον, τὸν μετέφρασεν εἰς τὴν Γερμανικὴν γλῶσσαν (ὄχι ὅμως ὅλον, ἀλλ' ἀπ' ἀρχῆς, ἤγουν τοῦ 862, ἕως 980), καὶ τὸν ἐξέδωκεν εἰς 5 τόμους 1802—1809. Μέρος τοῦ Χρονικοῦ τούτου κατὰ τὸ ἐν Κιοβίᾳ σωζόμενον χειρόγραφον ἐξεδόθη ἐν Μόσκᾳ 1814. — Νικόλαος Καραμζῖνος (γενν. 1765, ἀποθ. 1826) κρίνεται δοκιμώτατος τῶν λογογράφων τῆς Ῥωσικῆς γλώσσης. Ἔγραφεν Ἱστορίαν τῶν Ῥώσων, τῆς ὁποίας ἐτυπώθησαν ἕνδεκα τόμοι ἕως τοῦ 1824 ἔτους. Ὁ δωδέκατος τόμος, τὸν ὁποῖον ἐκδίδει τώρα ὁ Βλοδόβιος, φθάνει ἕως τοῦ 1613 ἔτους εἰς τὴν βασιλικὴν οἰκογένειαν τῶν Ῥωμανοφίων. Τὸ μέγα τοῦτο σύγγραμμα μετεφράσθη καὶ εἰς τὰς γλώσσας Γερμανικὴν καὶ Γαλλικὴν, καὶ ἐξεδόθη μὲ ἔπαινον τῶν κριτικῶν. Ὁ Αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος ὅλην τὴν δαπάνην τοῦ τύπου τῆς μεγάλης ταύτης ἱστορίας καταβαλὼν, ἀντήμειψε χωριστὰ τοὺς κόπους τοῦ ἱστοριογράφου μὲ 50,000 ῥουβλίων ἐτήσιον σιτηρέσιον, τὸ ὁποῖον ἀπολαμβάνει ἤδη ἡ γυνὴ καὶ τὰ τέκνα του.

Οὗτοι εἶναι ἐκ τῶν νεωτέρων ἐθνῶν οἱ περιφημότεροι ἱστοριογράφοι, οἵτινες ὡς πρωτουργοὶ καὶ πρωτότυποι δίδουσιν ὕλην εἰς ἄλλους δευτερεύοντας νὰ συγγράφωσι τὰς ὀνομαζομένας Καθολικὰς ἢ Παγκοσμίους ἱστορίας. Τῶν δευτέρων τούτων ὁ ἀριθμὸς εἶναι μεγαλήτερος. Ἀλλὰ καὶ ἐκ τούτων ὅσοι γνωρίζουσι τὴν θαυμαστὴν τέχνην νὰ ὁλοκληρόνωσιν εἰς ἓν τὰ πολλὰ καὶ διάφορα μέρη μὲ προσφυᾶ ἀναλογίαν καὶ ἀλληλουχίαν, νὰ ἐκλέγωσι τὰ ἀναγκαῖα διὰ τὴν ὠφέλειαν τοῦ ἀναγνώστου, νὰ τὰ ἑρμηνεύωσι σαφῶς, καὶ ἀνεπαισθήτως νὰ κρίνωσι τὰ ἐπαίνων ἢ ψόγων ἄξια· οἱ τοιοῦτοι, λέγω, εἶναι σπάνιοι, καθὼς εἰς ὅλα τὰ ἔργα τοῦ ἀνθρώπου, δὲν εἶναι ὅλοι ἀριστοτέχναι. Ἡ Γερμανία καὶ κατὰ τὰς Καθολικὰς ἱστορίας ὑπερβαίνει ὅλα τὰ ἔθνη. Ὅλων τῶν πολλῶν Πανεπιστημίων της οἱ διδάσκαλοι τῆς ἱστορίας καὶ ὅλων τῶν πλειοτέρων Γυμνασίων ἔχουν συντεταγμένας

ἰδίας των Καθολικὰς ἱστορίας διὰ τοὺς μαθητάς των.
Καὶ ὄχι μόνον, ἀλλὰ καὶ εἴτι ξένον γέννημα φανῇ ὁ-
πωσοῦν ἄξιον, τὸ μεταφράζουσι πάραυτα εἰς τὴν γλῶσ-
σαν των. Τὸ μέγα πλῆθος τῶν ἱστορικῶν καθὼς καὶ
τῶν ἄλλων συγγραμμάτων τὸ χρεωστεῖ ἡ Γερμανία
εἰς τὰ πολλὰ αὐτόνομα πολιτεύματά της, ἀπὸ τὰ ὁ-
ποῖα καθὲν φιλοτιμεῖται νὰ ἔχῃ τὰ Μουσεῖά του καὶ
ἑπομένως τοὺς θεράποντας τῶν Μουσείων διδασκά-
λους. Οὔτε ἡ Ἀγγλία οὔτε ἡ Γαλλία οὔτε ἄλλο
ἔθνος ἔχει τόσα Πανεπιστήμια, ὅσα ἡ εἰς πολλὰς
πολιτείας κατατετμημένη Γερμανία. Διὰ τοῦτο
καὶ οἱ συγγραφεῖς τῶν ἄλλων εἶναι ὀλιγοπληθέστε-
ροι παρὰ τοὺς ταύτης. Δὲν εἶναι θαῦμα, ἂν ἡ
Ἑλλὰς, ἡ ἔνδοξος ποτὲ μήτηρ τοῦ Θουκυδίδου, μὴ
ἔχουσα εἰς διάστημα τετρακοσίων περίπου ἐνιαυτῶν
οὔτε Πανεπιστήμια οὔτε Γυμνάσια ἀφθόνως χορηγού-
μενα, δὲν ἀπέκτησεν εἰς τοῦτο τὸ διάστημα ἕνα ἱστο-
ριογράφον. Μ' ὅλον τοῦτο ἡ ἔμφυτος φιλομάθεια, ἥτις
χαρακτηρίζει τὸν Ἑλληνικὸν λαὸν, δὲν ἐξέλιπεν ἀπ'
αὐτοῦ παντελῶς καὶ μετὰ τὴν πτῶσιν του. Καταπα-
τούμενος συνεχῶς ἀπὸ τὴν σκληρὰν τύχην του, με-
ταξὺ καταστροφῶν καὶ αἰχμαλωσιῶν, ἔδειχνε κατὰ
καιροὺς ἄνδρας, οἵτινες εἰς εὐτυχεστέρας περιστάσεις
ἤθελαν φανῆν ἄξιοι ἀπόγονοι τῶν θαυμαστῶν προ-
πατόρων των. Πολλὰ ὀλίγα εἶναι τὰ πρωτότυπα ἱστο-
ρήματά των, καὶ ταῦτα κατὰ τοὺς ἀρχαιοτέρους χρό-
νους· Περισσότερα εἶναι τὰ ἐρανίσματά των, τὰ ὁ-
ποῖα ἐφάνησαν ἀπὸ 80 περίπου ἐνιαυτῶν καὶ ἐφεξῆς.
Θέλω ὁμιλήσειν περὶ ὅσων ἐξεύρω μὲ συντομίαν.

ΕΛΛΗΝΕΣ ΝΕΩΤΕΡΟΙ. Μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως πρῶτος ἱστοριογράφος ἀπαντᾶται ὁ ἐξ Ἀθηνῶν Λαόνικος Χαλκοκονδύλης. Μ' ὅλον ὅτι συγκαταριθμεῖται μὲ τοὺς Βυζαντινοὺς συγγραφεῖς, μὲ τῶν ὁποίων τὴν συλλογὴν συνεξεδόθη καὶ τὸ ἱστορικόν του εἰς Παρισίους 1650, μ' ὅλον τοῦτο αὐτὸς οὗτος ἀπεχωρίσθη ἀπ' αὐτοὺς μὲ τὸ εἶδος τῆς ἱστορίας του. Σύγχρονος γενόμενος Γεωργίου τοῦ Φραντζῆ δὲν ἠθέλησε νὰ ἱστορήσῃ τοὺς προϊστορηθέντας Βυζαντίους Αὐτοκράτορας, ἀλλ' ἔλαβεν ὕλην τῆς συγγραφῆς του τοὺς Τούρκους. Ἴδε τὸν τελευταῖον κρημνισμὸν τῆς Αὐτοκρατορίας, καὶ ἐπροσπάθησε νὰ ἱστορήσῃ ὄχι πλέον τίνα ἠμέλησαν οἱ κτήτορες τοῦ λαμπροῦ τούτου οἰκοδομήματος καὶ τὸ ἀπώλεσαν, ἀλλὰ τίνες ἦσαν οἱ κρημνισταί του καὶ μὲ ποῖα μέσα τὸ ἀνέτρεψαν. Μὲ μάθησιν περισσοτέραν καὶ νοῦν σταθερώτερον τοῦ Φραντζῆ ἤρχισε τὴν ἱστορίαν του ἀπὸ τὸν πρῶτον θεμελιωτὴν τῆς Ὀθωμανικῆς δυναστείας καὶ εἰς δέκα βιβλία περιέγραψεν ὅλας τὰς πράξεις τῶν διαδόχων του ἕως τῆς ἁλώσεως τῆς Λέσβου (1762). Δὲν παρέβλεψεν ὅσα συνέχονται μὲ τὰς πράξεις τῶν Σουλτάνων· τὰ πάθη τῶν Βυζαντίων, τὸν ἄκαιρον ζῆλόν των πρὸς ἕνωσιν τῶν ἐκκλησιῶν, καὶ ἄλλα πολλὰ τῆς Εὐρώπης πράγματα ἐδιηγήθη ἀλλοῦ μὲν παρεκβατικώτερον, ἀλλοῦ δὲ συνδεόμενα μὲ τὸν σκοπὸν τῆς ἱστορίας του. Ὁ ἑλληνισμός του εἶναι πολὺ ὡραιότερος καὶ εὐηχότερος παρὰ τὸν τοῦ Φραντζῆ· ἢ, νὰ εἴπω κάλλιον, δὲν προξενεῖ τὴν ἀηδίαν τοῦ Φραντζῆ. Ἐκ τῶν Ἀσιανῶν πραγμάτων εἶχε πολλὰς γνώσεις μὲ ἱκανὴν ἀκρίβειαν. Ὁ

Ἄμηρος τὸν ἐπαινεῖ εἰς τὸν δεύτερον τόμον τῆς ἱστορίας τοῦ Ὀθωμανικοῦ βασιλείου, καὶ τὸν εὐχαριστεῖ δι' ὅσα ὠφελήθη ἀπὸ τὴν βίβλον του.

Ἀνώνυμος ἱστοριογράφος, ζῶν εἰς Κωνσταντινούπολιν μετὰ τὴν ἅλωσίν της, ἔγραψε Πολιτικὴν ἱστορίαν σύντομον ἀρχομένην ἀπὸ 1391 καὶ τελευτῶσαν εἰς 1570, ὁπότε ἐσουλτένευε Μουρὰδ ὁ Γ'. Ἡ σύντομος αὕτη ἱστορία ἀντεγράφη ἀπὸ τὸν Θεοδόσιον Ζυγομαλᾶν τὸ 1578 ἔτος ὡς ἦτο, καὶ ἐστάλθη εἰς τὸν φίλον του Κρούσιον, ὅς τις τὴν ἐξέδωκεν εἰς τὴν Τουρκογραικίαν του κατὰ τὸ 1584 ἔτος ἀπὸ σελ. 1 ἕως 43. Εἶναι γραμμένη εἰς γλῶσσαν ἑλληνικὴν ὄχι πολὺ καλητέραν τῆς τοῦ Φραντζῆ, καὶ περιέχει πολλὰ καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας, ὅσα συνέπεσαν εἰς τὸ χρονικὸν ἐκεῖνο διάστημα. Συνεξεδόθη δεύτερον μετὰ τοῦ Χρονικοῦ τοῦ Φραντζῆ εἰς Βιένναν 1794.

Εἰς τὴν αὐτὴν Τουρκογραικίαν (σελ. 107—184) ἐξέδωκεν ὁ Κρούσιος Ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν, μᾶλλον δὲ, Πατριαρχικὴν, ἀρχομένην ἀπὸ τοῦ πρώτου ἔτους τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως (1453) καὶ φθάνουσαν εἰς τὸ 1578. Τίς συνέγραψε τὴν ἱστορίαν ταύτην, εἰς ἐμὲ εἶναι ἄγνωστον. Μανουὴλ Μαλαξὸς λέγει εἰς τὴν ἐπιγραφὴν, ὅτι τὴν μετέφρασεν εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν πρὸς χάριν τοῦ Κρουσίου. Τὸ πραγματικὸν τῆς ἱστορίας ταύτης εὑρίσκει ὁ ἀναγνώστης εἰς τὸν ἕβδομον τόμον τοῦ παρόντος συντάγματος (σελ. 436—440). Τὸ λεκτικόν της εἶναι γλῶσσα χυδαία καὶ ἀηδὴς, καθὼς ὡμιλεῖτο εἰς τοὺς χρόνους ἐκείνους.

Ἱστορίαι, μᾶλλον δὲ θρῆνοι τῆς πεσούσης Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐφεξῆς τῶν ἀξιολογωτέρων Ἑλληνικῶν νήσων ἐγράφησαν πολλαὶ πεζῶς ἢ μὲ ὁμοιοκαταλήκτους στίχους. Σώζονται πολλαὶ χειρόγραφοι εἰς μοναστήρια τῆς Ἑλλάδος. Ἀλλ' οὔτε περὶ αὐτῶν οὔτε περὶ τῶν τυπωμένων, ἐὰν ἐτυπώθησαν τινὲς, δύναμαι νὰ εἴπω τι μὲ ἀκρίβειαν. Εἶμαι βέβαιος συμπεραίνων ἐκ τῶν προειρημένων δύω ἱστοριῶν, τῆς Πολιτικῆς καὶ τῆς Πατριαρχικῆς, ὅτι τοιαῦται χρονογραφίαι δύνανται μὲν ἐν μέρει νὰ φωτίσωσι σκοτεινὰ μέρη τῆς νεωτέρας μας ἱστορίας, πολὺ ὅμως λείπουν ἀπὸ τοῦ νὰ φωτίσωσι τὸν ἀναγνώστην καθὸ ἱστορίαι. Σκότος ἐπέκειτο παχύτατον εἰς ὅλον τὸ Ἑλληνικὸν γένος, καὶ δὲν ἠδύναντο νὰ τὸ διασχίσωσι τὰ μικρὰ καὶ διψαλέα λυχνάρια, τὰ ὁποῖα ἔστεκαν ἀραιότατα εἰς τὸ μέσον του.

Περὶ τὸ τέλος τῆς δεκάτης ἑβδόμης ἑκατονταετηρίδος, ὁπότε ἀνέτειλεν ἡ αὐγὴ τῆς ἑλληνικῆς ἡμέρας, ἐγέννησεν ἡ Ἑλλὰς ἄνδρας δυναμένους νὰ διδάξωσι διὰ συγγραφῆς τὰ τέκνα της. Δύω μάλιστα εἶναι κατὰ τοῦτο οἱ περιφημότατοι, Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος, καὶ ὁ Μελέτιος μητροπολίτης Ἀθηνῶν. Ὁ Μαυροκορδάτος εἰς ἑλληνικὴν γλῶσσαν ἀκριβεστέραν πολλῶν Βυζαντικῶν ἱστοριογράφων ἔγραψε τὰ Ἰουδαϊκὰ εἰς βιβλία τέσσαρα λαβὼν τὴν ὕλην ἐκ τῆς παλαιᾶς γραφῆς καὶ ἐπὶ τέλους συνάψας τὰ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του συμβάντο εἰς τοὺς Ἰουδαίους ἐκ τοῦ ψευδομεσίου Σαβαθαΐου Σευῆ (α).

(α) Ἴδε τῶν ἀνὰ χεῖρας Ἱστοριῶν Τόμ. II, σελ. 502.

Ὁ υἱός του Νικόλαος Μαυροκορδάτος ἐξέδωκε τὴν βίβλον ἐν Ἰασίῳ τὸ 1718 ἔτος.

Ὠφελιμώτερον εἶναι τὸ ἔργον τοῦ Μελετίου. Ὁ πολυμαθὴς οὗτος ἀνὴρ, γέννημα τῆς φιλομούσου πόλεως Ἰωαννίνων καὶ παίδευμα αὐτῆς, μαθητὴς γενόμενος Βησαρίωνος τοῦ Μακρῆ, ἐτελειοποίησε τὰς γνώσεις του εἰς Βενετίαν, καὶ ἐπιστρέψας εἰς τὴν πατρίδα του ἔλαβε βραβεῖον τῆς σοφίας του τὴν μητρόπολιν Ἄρτης, καὶ μετὰ ταῦτα τὴν τῶν Ἀθηνῶν. Τιμὴ εἰς τὸν ἱερὸν ἡμῶν κλῆρον, ὅτι ἐνεπίστευσε φροντίδα χριστιανικοῦ λαοῦ εἰς τοιοῦτον ἄνδρα! Δὲν ἠρκέσθη ὁ ἀκάματος ἀνὴρ νὰ διδάσκῃ μόνον τὸ ποίμνιόν του μὲ τὸν ἐπ' ἐκκλησίας λόγον, ἀλλ' ἠθέλησε διὰ συγγραφῆς νὰ ὠφελήσῃ καὶ ὅλον τὸ γένος του. Διὰ τοῦτο μὲ κόπους μεγάλους συνέταξε τὴν εἰς ὅλους μας γνωστὴν Γεωγραφίαν, συγκρίνας εἰς αὐτὴν τὰ νεώτερα μὲ τὰ παλαιά. Διὰ τοῦτο ἐπεχείρησεν ἄλλο ἀξιέπαινον ἔργον, ὅταν κατὰ τὸ 1709 ἔτος ἀρχιεράτευεν εἰς τὰς Ἀθήνας, τὴν συγγραφὴν ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας. Ἐκ τῶν παλαιῶν ἐκκλησιαστικῶν ἱστοριογράφων καὶ ἐκ τῶν νεωτέρων (τῶν ὁποίων ἐγνώριζε τὰς γλώσσας) ἱστόρησεν εἰς ἑλληνικὴν γλῶσσαν τὰ ἀπ' ἀρχῆς τῆς ἐκκλησίας ἕως τῶν ἡμερῶν του γενόμενα, συνάψας ἐν παρόδῳ εἰς αὐτὴν καὶ τὴν κοσμικὴν, καὶ σημειώσας εἰς πᾶσαν ἑκατονταετηρίδα τοὺς διὰ παιδείαν περιβοήτους παντὸς ἔθνους. Κρῖμα, ὅτι ἀποθανὼν πρόωρα (1714) ὁ ἀοίδιμος δὲν ἐπρόφθασε νὰ ἐξακριβώσῃ τὸ ἔργον του ὡς ἐπόθει. Κανεὶς δὲν ἐφάνη κληρονόμος τοῦ ζήλου του. Ὁλόκληρος ἑκατονταετηρὶς παρῆλθε, καὶ τὸ σύγγραμμα ἔμενεν ἀνέκδοτον εἰς

Ἰωάννινα καὶ εἰς ἄλλας τινὰς πόλεις, χωρὶς νὰ φροντίσῃ κανεὶς ἀπὸ τοὺς λαμπροὺς ἱεράρχας μας νὰ τὸ χαρίσῃ διὰ τῶν τύπων εἰς ὅλον τὸ γένος. Τελευταῖον ἀπεφάσισε τὴν ἔκδοσίν του ὁ Λαμπανιτσιώτης. Εὑρὼν ἀντίγραφον τούτου εἰς τὸ ἐν Κωνσταντινουπόλει Μετόχιον τοῦ ἁγίου τάφου δὲν εὐχαριστήθη νὰ τὸ ἐκδώσῃ ὡς ἦτο, ἀλλ' ἔβαλε καὶ τὸ ἐμετάφρασαν εἰς τὴν ὁμιλουμένην γλῶσσαν. Ἔχασε λοιπὸν τὰ φυσικὰ κάλλη του, καὶ προσέτι ἀντεγράφη κακῶς, καὶ οὕτω παρεδόθη εἰς τὸν Βεντότην, ὅστις τὸ ἐξέδωκεν ἐν Βιέννῃ εἰς τρεῖς τόμους εἰς 4ον (1783. 1784), προσθέσας καὶ ἰδικάς του σημειώσεις, καὶ μὲ τέταρτον τόμον ἀναπληρώσας τὴν δεκάτην ὀγδόην ἑκατονταετηρίδα (1795). Ὁποῖον καὶ ἂν ἦτο κατ' ἀρχὰς, ὁποῖον καὶ ἂν ἀπέβη ἐκ τῶν πολλῶν τούτων ἀλλοιώσεων, τὸ σύγγραμμα ὠφέλησε καὶ ὠφελεῖ πάντα ὁμογενῆ, καὶ ἐξαιρέτως τοὺς ἐκκλησιαστικούς.

Πρὶν δημοσιευθῇ διὰ τῶν τύπων ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία τοῦ Μελετίου, ἐφάνησαν Ἕλληνες, οἵτινες ἐκ μεταφράσεων ἐπροθυμήθησαν νὰ ἀναπαύσωσι τὴν ἔνδειαν τοῦ γένους μὲ ἱστορικὰς γνώσεις. Ἐπισημότερος τούτων εἶναι ὁ μεταφραστὴς τῆς παλαιᾶς ἱστορίας τοῦ Γάλλου Ῥολλίνου (γενν. 1661, ἀποθ. 1741). Ἀλέξανδρος Καγκελλάριος ὀνομάζεται ὁ ἀνὴρ εἰς τὸ πρόσωπον τῆς βίβλου, καὶ παρὰ τὸ ὄνομά του τίποτ' ἄλλο δὲν ἐξεύρω τὴν ὥραν ταύτην. Ἡ ἐκλογή του ὡς πρὸς τὸν καιρόν του ἦτο ἐξαίρετος. Τοῦ Ῥολλίνου τὰ ἱστορικὰ συγγράμματα ἐθαυμάζοντο τότε ὄχι μόνον εἰς τὴν Γαλλίαν, ἀλλὰ καὶ εἰς πολλὰ μέρη τῆς ἄλλης Εὐρώπης. Ἴδαμεν ἀλλαχοῦ (Τόμ. Θ', σελ. 201 τοῦ

παρόντος συντάγματος), ὅτι καὶ ὁ φιλόσοφος βασιλεὺς Φρειδερῖκος, ζηλωτὴς καθ' ὅλα τῆς Γαλλικῆς σοφίας, ἐτίμα τὸν ἱστοριογράφον Ῥολλῖνον. Ἐκ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων συνέταξε μὲ γλῶσσαν γλαφυρωτάτην εἰς δεκατρεῖς τόμους ὀγδόου σχήματος τὰς ἱστορίας τῶν παλαιῶν ἐθνῶν παρεκτὸς τῆς τῶν Ῥωμαίων, τὴν ὁποίαν συνέγραφεν ἔπειτα χωριστά. Κρῖμα ὅμως, ὅτι ἡ κριτικὴ ἐπιστήμη ἦτο ἀκόμη τότε νήπιον, καὶ ὁ ἄλλως εὔπιστος Ῥολλῖνος ἐσυνάθροισε βέβαια καὶ πιθανὰ, ἀληθινὰ καὶ ψευδῆ εἰς τὸ σύνταγμά του. Ὁ μεταφραστὴς, ἐὰν εἶναι εἷς, φαίνεται πολλαχοῦ διάφορος ἑαυτοῦ. Δείχνει εἰς πολλὰ μέρη, ὅτι παρέβαλε τὴν μετάφρασιν μὲ τὰς πηγάς· ἀλλὰ πολλαχοῦ φαίνεται, ὅτι ὡδηγεῖτο μόνον ἀπὸ τὸ Γαλλικὸν κείμενον χωρὶς γνῶσιν τῶν πρώτων συγγραφέων. Διὰ τοῦτο πολλὰ ὀνόματα ἀνδρῶν καὶ τόπων εἶναι ἐξηλλαγμένα καὶ διεφθαρμένα. Δὲν ἔχω καιρὸν νὰ παραθέσω ἐνταῦθα πολλὰ παραδείγματα τοῦ λεγομένου· ἀρκοῦμαι νὰ εἴπω, ὅτι οἱ τύραννοι τῆς Σικελίας Ἱέρων καὶ Γέλων ὀνομάζονται (Τόμ. Δ' σελ. 118 κ. ἐφ). Γερώνης καὶ Γελώνης, ὁ Καρχηδόνιος Ἀμίλκας, Ἀμιλκάρης, καὶ (αὐτόθ. σελ. 288) ὁ διαβόητος δημαγωγὸς τῶν Ἀθηνῶν Κλέων, Κλεόντης. Οἱ λόγιοι τοῦ γένους γνωρίζουσιν ἐξ ἑαυτῶν ποῖα εἶναι τὰ ὀρθὰ ὀνόματα· τοὺς μὴ τοιούτους δὲν ἔβλαφε τίποτε σχεδὸν ἡ ἀμέλεια αὕτη τοῦ μεταφραστοῦ. Ἡ μετάφρασις ἐξεδόθη εἰς Βενετίαν 1750 εἰς δεκαὲξ τόμους, καὶ εἰς διάστημα ὀγδοήκοντα ἐνιαυτῶν ὠφέλησεν ἕως τὴν σήμερον διδασκάλους καὶ μαθητὰς, ἱερεῖς καὶ λαϊκοὺς, καὶ

πάντα ὁμογενῆ, ὅς τις ἐπροθυμεῖτο καὶ ἤξευρε νὰ ὠφεληθῇ ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσίν της.

Μὲ κόπους περισσοτέρους καὶ μὲ ὠφέλειαν ὀλιγωτέραν ἀπήνθισεν ὁ ἐξ Ἰωαννίνων Ἰωάννης Στάνος τὴν Βυζαντίδα ἐκ τοῦ μεγάλου σώματος τῶν Βυζαντινῶν ἱστοριογράφων. Ἤρχισε, καθὼς οἱ περισσότεροι ἐξ ἐκείνων, ἀπὸ τὴν δημιουργίαν τοῦ κόσμου, καὶ μετὰ τὴν ἱστορίαν τῆς παλαιᾶς γραφῆς μετέβη εἰς τὰ Ῥωμαϊκὰ πράγματα, καὶ ἐκ τούτων εἰς τὰ τοῦ Βυζαντίου, τὰ ὁποῖα περιγράφει μέχρι τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὡς τὰ περιέγραψαν οἱ Βυζαντινοὶ, τῶν ὁποίων ἐσυνωψίασε τὰς ἱστορίας. Ὡς ἐκεῖνοι, ἀπαράλλακτα καὶ αὐτὸς ἱστορεῖ περισσότερον ἐκκλησιαστικὰ παρὰ πολιτικὰ πράγματα. Τὰ μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἔργα τῶν Σουλτάνων ἐδανείσθη ἀπ' ἄλλους νεωτέρους συγγραφεῖς, καὶ τὰ προήγαγε μὲ ἱκανὴν ἔκτασιν ἕως περὶ τὰ τέλη τῆς βασιλείας Μουσταφᾶ Β' (1703). Ὑπεσχέθη, ὅτι θέλει ἐξακολουθήσειν καὶ τὰ τῶν λοιπῶν Σουλτάνων, ἀλλ' ἢ ἐμπόδια ἀνίκητα ἢ τὸ τέλος τῆς ζωῆς του ἐματαίωσαν τὴν ὑπόσχεσιν. Ἡ Βυζαντίς του, γραμμένη εἰς γλῶσσαν καλητέραν τοῦ μεταφράσαντος τὸν Ῥολλῖνον, ἐξεδόθη εἰς 6 τόμους τετάρτου σχήματος ἐν Βενετίᾳ 1767.

Ἔκτοτε ἕως τὰς ἀρχὰς τῆς παρούσης ἑκατονταετηρίδος δὲν ἠκούσθη μεταξύ μας οὔτε ἱστοριογράφος οὔτε μεταφραστὴς ἱστορίας. Ἀλλ' ἡ εἰς τὰς μαθήσεις προθυμοτέρα κίνησις, ἥτις ἐφάνη κατὰ ταύτην τὴν ἐποχὴν, ἔφερεν εἰς πολλῶν λογίων τὰς καρδίας καὶ τὴν ἐπιθυμίαν νὰ ἀγωνισθῶσι καὶ τὸν ἔνδοξον τοῦτον ἀγῶνα. Δημήτριος Ἀλεξανδρίδης ὁ ἐκ Τυρνάβου τῆς

Θετταλίας μετέφρασεν ἐκ τοῦ Ἀγγλικοῦ τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος, σύγγραμμα τοῦ Γολσμιθίου, καὶ τὴν ἐξέδωκεν εἰς δύω τόμους ἐν Βιέννῃ 1806. Ἡ ἔκδοσις ἐζητήθη μὲ τόσην ἐπιθυμίαν ἀπὸ τὸ γένος, ὥστε ὁ μεταφραστὴς τὸ ἐφεξῆς ἔτος (1807) ἐξέδωκε καὶ δεύτερον τὴν μετάφρασίν του μὲ διόρθωσιν τινὰ τοῦ λεκτικοῦ καὶ μὲ προσθήκην τρίτου τόμου περιέχοντος τὰ Βυζαντινὰ ἕως τῆς παντελοῦς καταστροφῆς τῆς ἀνατολικῆς Αὐτοκρατορίας. Συγχρόνως μὲ τὸν Ἀλεξανδρίδην ἐκαταγίνετο εἰς ἔργον παρόμοιον ὁ ἐν Λιβόρνῳ τότε διδάσκαλος τῆς Ἑλληνικῆς σχολῆς Γ ρ η γ ό ρ ι ο ς Π α λ ι ο υ ρ ί τ η ς ἱεροδιάκονος, Ἰωαννίτης τὴν πατρίδα. Συνέγραφεν ἢ συνέλεξεν ἐξ ἑτερογλώσσων συγγραφέων τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος, καὶ τὴν ἐξέδωκε τὸ πρῶτον ἐν Βενετίᾳ 1807 εἰς δύω τόμους καὶ δεύτερον 1815.

Ἀλλ' ἡ ἱστορία μόνης τῆς Ἑλλάδος χωρὶς τὴν σύνδεσιν τῶν ἱστοριῶν τῶν ἄλλων ἐθνῶν, μὲ τὰ ὁποῖα συνείχοντο οἱ Ἕλληνες, χωρὶς τὴν γνῶσιν τῶν νέων συμβάντων, τὰ ὁποῖα ἐπήγασαν ἐκ τῶν παλαιῶν· ἱστορία, λέγω, μερικὴ καὶ εἰδικὴ χωρὶς Καθολικὴν, τῆς ὁποίας ἐκείνη εἶναι μέρος, εἶναι γνῶσις ἀτελής· ἀπαράλλακτα καθὼς εἶναι χωρογραφικὸς πίναξ χωρὶς τοῦ Καθόλου γεωγραφικοῦ, τοῦ ὁποίου εἶναι μέρος ὁ χωρογραφικός. Ἠσθάνθησαν εὐθὺς οἱ ἡμέτεροι τὴν χρείαν τῆς Καθολικῆς ἱστορίας καὶ ἔσπευσαν νὰ τὴν ἀναπληρώσωσι. Γ ρ η γ ό ρ ι ο ς Κ ω ν σ τ α ν τ ᾶ ς καὶ Ζ ή σ η ς Κ ά β ρ α ς ἐπεχείρησαν τὴν μετάφρασιν τῶν Στοιχείων τῆς Γενικῆς ἱστορίας τοῦ Γάλλου Μιλλὸτ (γενν. 1726, ἀποθ. 1785). Δύω τομίδια αὐτῆς τὰ

πρῶτα μετέφρασαν τῷόντι καὶ ἐξέδωκαν 1806 ἐν Βενετίᾳ. Δὲν ἐξεύρω ποῖα ἐμπόδια ἔστησαν ἕως αὐτοῦ τὸ ἔργον των· καὶ ἡ Ἑλλὰς δὲν ἠδυνήθη νὰ ἴδῃ τὴν Καθολικὴν ταύτην ἱστορίαν. Ὁ Μιλλὸτ εἰς τοὺς χρόνους του ἦτο ἀξιόλογος ἱστοριογράφος, καὶ τὸ σύγγραμμά του μετεφράσθη καὶ εἰς ἄλλας γλώσσας τῆς Εὐρώπης. Ἀναλαμβάνει κριτικὴν αὐστηρὰν εἰς τὰ ἀρχαῖα καὶ τὴν δεικνύει μὲ τόσην χαρὰν πανταχοῦ, μὲ ὅσην δεικνύουν οἱ παῖδες τὰ στολίδιά των. Παρεκτὸς τούτου ἡ κρίσις του περὶ πολλῶν παλαιῶν, συγκρινομένων μὲ νεώτερα μέτρα (α), σφάλλεται πολλαχοῦ, ὡς τὸ ἔκρι-

(α) Κρίνει, Π. χ. τὰ μεγέθη τῶν παλαιῶν πόλεων Νίνου καὶ Βαβυλῶνος ψεύδη τῶν Ἑλλήνων ἱστοριογράφων διὰ τοῦτο, ἐπειδὴ, τεθέντων ἀληθινῶν, ἤθελεν εἶσθαι ἡ Βαβυλὼν ἑπταπλάσιος τῶν Παρισίων (Τόμ. Α, σελ. 73 τῆς Γραικ. μεταφρ.), ὡς νὰ ἦτο ἡ Γαλλικὴ μητρόπολις μέγιστον καὶ ἀνυπέρβατον μέτρον πόλεως. Ἀλλ' ἰδοὺ πῶς κρίνει περὶ αὐτοῦ τούτου ὁ σοφὸς Γερμανὸς Ἥρενος (Heeren Ideen über die Politik etc. der Völker der alten Welt. Τόμ. Β, σελ. 122 ἔκδ. Βιέννης): »Τὰ θαύματα, τὰ ὁποῖα διηγεῖται ὁ Ἡρόδοτος περὶ Βαβυλῶνος, διηγοῦνται ἄλλοι περὶ ἄλλων μητροπόλεων τῆς Ἀσίας, αὐτόπται γενόμενοι ὡς ἐκεῖνος. Αἱ πεῖραι μας δὲν δύνανται νὰ μᾶς δώσουν μέτρον περὶ τῶν ὅσα δύνανται νὰ γείνουν εἰς ἄλλας χώρας, ὑποκάτω ἄλλου κλίματος, καὶ ὑπὸ περιστάσεις ἄλλας. Δὲν στέκονται αἱ πυραμίδες τῆς Αἰγύπτου καὶ τὰ τείχη τῆς Κίνας καὶ ὁ ἐν Ἐλεφαντίνῃ τῆς Ἰνδικῆς ἐντὸς ὄρους κατασκευασμένος ναὸς (Πρβ. τοῦ παρόντος συγγρ. Τόμ. Α, σελ. 32), καὶ τρόπον τινὰ καταχλευάζουν τὴν Κριτικήν μας, ἥτις θέλει νὰ βάλῃ ὅρια εἰς τὰς ἡνωμένας δυνάμεις ὁλοκλήρων ἐθνῶν;« — Τὸν ἥρωα τῆς Μακεδονίας ἐπαινῶν καὶ κατακρίνων ἐνταυτῷ ὁ Μιλλὸτ μὲ σοφιστικὰς ἀντιφάσεις, καὶ παρεξηγῶν τὰς μεγίστας του ἀρετὰς, τελευταῖον τὸν ἀποδεικνύει ἀνόητον ὄχι ἐκ πραγμάτων, ἀλλ' ἐξ ὑποθέσεων. Ἐὰν ἐμελέτα, λέγει, νὰ πολεμήσῃ τὴν Ἀφρικὴν καὶ τὴν Εὐρώπην ἕως Ἰσπανίας, δὲν εἶναι σημεῖον, ὅτι δὲν ἐγνώριζε τὰ ὅρια τῶν ἀνθρωπίνων ἐγχειρήσεων; — Ὁ Μιλλὸτ μόνον τὸν Πλούταρχον ἐπαινεῖ ἐκ πάντων τῶν Ἑλλήνων ἱστοριογράφων ὡς κριτικὸν καὶ τίμιον. Ἀλλὰ δὲν ἐπρόσε-

ναν πρὸ ἐμοῦ ἄνδρες δυνάμενοι νὰ κρίνωσιν. Εἰς δὲ
τὰ νεώτερα ὁμιλεῖ ἐπιπολαίως περὶ τῶν ἄλλων ἐθνῶν,
καὶ εἰς τὴν Γαλλίαν γίνεται ὡς ἐφημεριδογράφος τῶν
πράξεων τῶν βασιλέων. Μὲ ὅλα ταῦτα τὰ ἰδιώματά
του δὲν μᾶς ἦτο γραπτὸν νὰ ἀποκτήσωμεν εἰς τὴν
γλῶσσαν μας τὸν Γάλλον τοῦτον ἱστοριογράφον.

Ἐνῷ ἡ μετάφρασις καὶ ἔκδοσις τῆς Καθολικῆς
ἱστορίας τοῦ Μιλλὸτ δὲν ἐπέτυχε τὴν εὐκολίαν νὰ ἐκ-
τελεσθῇ, συνεγράφετο ἱστορία εἰδικὴ τοῦ γενναίου λα-
οῦ τῶν Σουλιωτῶν ἀπὸ τὸν γενναῖον Ἕλληνα Περαι-
βόν. Θαυμάσας οὗτος τὸν ἡρωϊσμὸν τῶν ὀλίγων τού-
των Σπαρτιατικῶν ἀνθρώπων πρὸς τὴν μεγάλην καὶ
ἀνεξάντλητον δύναμιν τοῦ δυνάστου τῆς Ἑλλάδος Ἀλῆ,
καὶ ἰδὼν αὐτοὺς μέχρι τέλους νικητὰς μὲν κατὰ τὰς
ψυχὰς, ἀποκαμόντας δὲ κατὰ τὰ σώματα, ἐφιλοτιμή-
θη νὰ ἱστορήσῃ τὰς πράξεις των ἀπ᾽ ἀρχῆς ἕως τοῦ τε-
λευταίου ἀγῶνος των (1792 — 1804). Ἡ μικρὰ αὕτη
ἱστορία ἐτυπώθη εἰς τὴν Βενετίαν 1815 εἰς δύω τομί-
δια εἰς 8ν, καὶ ἀποδεικνύει, ὅτι ἡ Ἑλλὰς θέλει δεί-
ξειν πάλιν Θουκυδίδας, ἐὰν τὰ τέκνα της διὰ τῶν ὅπλων
δείξωσιν ἔργα ἱστορίας ἄξια.

ξεν εἰς τὰς περὶ Ἀλεξάνδρου κρίσεις του, ὡς νὰ εἶχε σκοπὸν ὁ ἐνά-
ρετος Πλούταρχος νὰ κολακεύσῃ τὸν πρὸ 500 ἐτῶν ἀκμάσαντα ἥρωα.
Ἐνγένει δὲ ὁ Μιλλὸτ κρίνει περὶ τῶν Ἑλλήνων ὡς περὶ ἔθνους,
τοῦ ὁποίου τὰ ἔργα δὲν ἔχουσι κἀμμίαν ἐσωτερικὴν ἀξίαν, ἐνῷ οἱ
ἀληθινοὶ κριτικοὶ δὲν δύνανται νὰ θαυμάσουν κατ᾽ ἀξίαν τὰς ἀρε-
τάς του, καὶ λυποῦνται ἐνταυτῷ διὰ τὰ σφάλματά του, τὰ ὁποῖα
ἀποδίδουσιν εὐλόγως εἰς τὴν τότε μὴ τελειωθεῖσαν ἀκόμη πολιτικὴν
κοινωνίαν. Τώρα (μετὰ εἴκοσι δύω ἑκατονταετηρίδας) ἐτελειοποιήθη,
ὡς νομίζεται, ἡ Πολιτική, καὶ ὅμως πολλοὶ σοφοὶ λαοὶ τῆς Εὐρώ-
πης ἔσφαλαν ὡς προχθὲς καὶ σφάλλουσιν εἰσέτι χειρότερα παρὰ
τοὺς Ἕλληνας.

Ἐφάνησαν τελευταῖον καὶ Καθολικαὶ ἱστορίαι· ἀλλ᾽ ἔργα ἀνδρῶν ὄχι τῶν θαυμαζομένων δι᾽ ἱστοριογραφικὴν τέχνην, οὐδ᾽ ἐκτεινόμενα, ὅσον ἀπαιτεῖ ἡ πολύδιψος τῶν τοιούτων καὶ αὐχμώδης Ἑλλάς. Δύω γνωρίζω τοιαῦτα συγγράμματα μέχρι τῆς σήμερον. Τὸ πρῶτον εἶναι μεταφρασμένον ἐκ τῆς Γαλλικῆς γλώσσης· ὁ συγγραφεύς του ὀνομάζεται Δομαιρών· μεταφραστής του εἶναι ὁ Ἀθανάσιος Σταγειρίτης, ὅς τις ἐξέδωκε τὴν μετάφρασίν του εἰς τρία τομίδια ἐν Βιέννῃ 1812. Ἡ μέθοδός του εἶναι ἐθνογραφική· ἡ ἱστοριογραφική του δύναμις μετρία· καὶ ὁ μεταφραστὴς, ἐὰν δὲν ἐγνώριζε τὸ ἀριστούργημα τῆς τοῦ Ἰωάννου Μυλλέρου τριτόμου Καθολικῆς ἱστορίας, εἶναι συγχωρημένος, μᾶλλον δὲ ἐπαινετὸς, διότι ἐκοινοποίησεν ὅ,τι ἐνόμιζεν ὠφέλιμον εἰς τὸ γένος του.

Δευτέρα Καθολικὴ ἱστορία ἐφάνη ἐν Βιέννῃ 1818 ἡ τοῦ Δημητρίου Δαρβάρεως. Εἰς δύω τόμους 8 σχήματος περιέχει μὲ ἐθνογραφικὴν μέθοδον τὰς ἱστορίας τῶν παλαιῶν καὶ νεωτέρων ἐθνῶν. Εἶναι συντετμημένη κατὰ τὸ Γερμανικὸν βιβλιάριον, τὸ ὁποῖον συνοδεύει ἐθνογραφικῶς τὴν παράδοσιν τῆς παλαιᾶς γεωγραφίας εἰς τὰ γυμνάσια τῆς Αὐστριακῆς ἐπικρατείας. Ἡ Ἑλλὰς εἶναι εὐγνώμων εἰς τὸν ἄνδρα τοῦτον διὰ πολλὰ τοιαῦτα παιδαγωγικὰ βιβλιάρια, τὰ ὁποῖα ἐφιλοτιμήθη νὰ μεταφέρῃ εἰς γλῶσσαν εὔληπτον καὶ ἀνάλογον μὲ τὴν κατάστασίν μας πρὸς κοινὴν ὠφέλειαν.

Ἱστορικὸν σύγγραμμα ἀξιέπαινον μὲν, μερικὸν δὲ καὶ ἀτομικὸν, νὰ εἴπω οὕτως, εἶναι τοῦ Κοραῆ ἡ πρὸ ὀλίγου (1830) ἐκδοθεῖσα εἰς τὸν τρίτον τόμον τῶν Ἀτάκτων του ἱστορία τῆς νήσου Χίου. Ὅς τις αἰσθά-

νεται τὴν συγγραφικὴν δύναμιν τοῦ περικλεοῦς τούτου ἀνδρὸς, συμπεραίνει καὶ χωρὶς νὰ ἀναγνώσῃ, ὅτι τὸ μικρὸν τοῦτο σχεδίασμα εἶναι καὶ διὰ πολλὰ ἄλλα ἀξιόλογον, μάλιστα δὲ ἐπειδὴ δίδει παράδειγμα εἰς ἄλλους λογίους πῶς νὰ γράφωσι καὶ αὐτοὶ τὰς ἱστορίας καθεὶς τῆς πατρίδος του, ἐκ τῶν ὁποίων θέλει ἐξακριβωθῆν ἡ ὅλη ἱστορία τοῦ ἔθνους. Κρῖμα ὅμως, ὅτι ὁ γέρων ἀνὴρ δὲν ἐξέτεινε τὴν ἱστορίαν ταύτην ἕως τῶν νεωτάτων χρόνων. Ὅλαι πρέπει νὰ συναχθῶσι τῶν Ἑλλήνων αἱ πράξεις, καὶ παλαιαὶ καὶ νεώτεραι, καὶ εὐτυχεῖς καὶ δυστυχεῖς, καὶ λαμπραὶ καὶ σκοτειναὶ, ἐπειδὴ ἀπ' ὅλας πορίζεται ὠφέλεια καὶ εἰς αὐτοὺς καὶ εἰς ὅλον τὸν κόσμον.

Οὗτοι εἶναι, ὅσον ἐξεύρω, οἱ ἀπὸ ἁλώσεως τοῦ Βυζαντίου μέχρι τοῦδε ἱστοριογράφοι τοῦ γένους μας, ὀλίγοι μὲν ὡς πρὸς τὸ μέγα χρονικὸν διάστημα, ὄχι πρωτουργοὶ οὐδ' ἀριστουργοὶ εἰς τοὺς κόπους των, πολλοὶ δὲ καὶ καλοὶ ὡς πρὸς τὰς δυστυχεῖς ἡμῶν σχέσεις. Ἀλλ' ἐκ τούτων ἁπάντων βλέπει καθεὶς φανερὰ, ὅτι ἡ Καθολικὴ ἱστορία μᾶς ἔλειπεν. Ἡ τοῦ Ῥολλίνου περιέχει μόνον τὰ ἀρχαῖα, καὶ ταῦτα ὄχι ὅλα· ἡ τοῦ Στάνου περιορίζεται εἰς μόνον τὰ Βυζαντινά· ἡ τοῦ Δαρβάρεως καὶ ἡ τοῦ Σταγειρίτου εἶναι συνόψεις ἱστορίας, ὁποίας μεταχειρίζεται ἡ σοφὴ Εὐρώπη εἰς τὰ γυμνάσια διὰ τοὺς ἀρχαρίους. Ἀλλ' οἱ διδάσκαλοι τῶν γυμνασίων ἑρμηνεύουσι πολλὰ πλατύτερον ἀπὸ στόματος, καὶ οἱ μαθηταὶ παραπέμπονται διὰ νὰ εὑρίσκωσι τὰ τελειότερα εἰς τελειοτέρας συγγραφάς. Εἰς ἡμᾶς δὲ πόθεν νὰ ἀναπληρώσωσιν οἱ διδάσκαλοι τὰς γνώσεις των; Ποῦ νὰ πλατύνωσιν οἱ μαθηταὶ τὰς ἰδικάς των;

καὶ παρεκτὸς τούτου, πόθεν νὰ μάθωσι τὰ γενόμενα εἰς τὸν κόσμον αἱ ἄλλαι κλάσεις τοῦ γένους μας, ἱερεῖς λέγω, ἔμποροι καὶ ἄλλοι τίμιοι πολῖται; Νήπιον τοῦ κόσμου εἶναι ἀδιστάκτως, ὅς τις ἀγνοεῖ τὰς κυριωτέρας πράξεις, παλαιὰς καὶ νέας, τοῦ κόσμου, καὶ (παρεκτὸς ὀλίγων, οἵτινες ἐπαιδεύθησαν εἰς ξένας γλώσσας) νήπιοι εἴμεθα ὅλοι καθ' ὅσα συνέβησαν εἰς τὸν μεσαιῶνα καὶ εἰς τοὺς νεωτέρους χρόνους. Διὰ νὰ γείνῃ λοιπὸν ἀρχὴ ἀνδρικῶν γνώσεων ἱστορίας εἰς τοὺς ἡμετέρους, ἠγωνίσθην εἰς τὴν ἔκδοσιν τοῦ μεγάλου τούτου καὶ πολυτόμου συντάγματος, περὶ τοῦ ὁποίου ἀνάγκη εἶναι νὰ ἐξεύρῃ ὁ ἀναγνώστης τὰ ἐφεξῆς.

Κάρολος Φρειδερῖκος Βέκκερος (γενν. 1777, ἀποθ. 1806), εἴκοσι ἑνὸς ἐτῶν ἡλικίαν ἔχων καὶ γυμνασιαρχῶν εἰς κοινοβιακὸν σχολεῖον (Institutum) τοῦ Βερολίνου, ἤρχισε κατὰ τὸ 1797 ἔτος νὰ συντάξῃ Γερμανιστὶ τὴν παλαιὰν καὶ μέσην καὶ νέαν ἱστορίαν, καὶ ἐξέδωκε (1801) πέντε αὐτῆς τόμους. Ἀπὸ τὴν ἀπέραντον ὕλην τῆς ἱστορίας ἤξευρεν ὁ ἀγχινούστατος νεανίας ὄχι μόνον νὰ ἐκλέγῃ τὰ χρήσιμα, ἀλλὰ καὶ νὰ τὰ ἐκφράζῃ μὲ τρόπον συγκεκριμένον καὶ ἐπαισθητὸν, ὅς τις μόνος δύναται νὰ τέρπῃ καὶ νὰ ὠφελῇ ἀναγνώστας ἱστοριῶν. Τοιοῦτος τρόπος φαίνεται ἀληθινὸν ζωγράφου ἔργον, ὅπου ὁ ἀναγινώσκων ἢ ὁ ἀκούων νομίζει, ὅτι βλέπει ὀφθαλμοφανῶς τὰ ἱστορούμενα. Ὁ Γερμανικὸς λαὸς, ἱκανὸς νὰ κρίνῃ καὶ νὰ ἐκτιμᾷ κατ' ἀξίαν τὰ βιβλία, ἥρπασε μὲ τόσην ἐπιθυμίαν τοὺς ἐκδοθέντας τόμους καὶ τοὺς ἀνέγνωσε μὲ τόσους ἐπαίνους, ὥστε ὁ συγγραφεὺς πρὶν φθάσῃ

τὸ ἔργον του εἰς τὸ τέλος τῆς τυπώσεως ἐπεχείρησε νὰ ἐπιδιορθώνῃ τὰ ἐκδοθέντα μέρη διὰ νὰ κάμῃ δευτέραν ἔκδοσιν. Ἐπεξειργάσθη τοὺς πέντε πρώτους τόμους, ὅταν πρόωρος θάνατος τὸν ἥρπασε (1806) χωρὶς νὰ τελειώσῃ κἂν τὴν πρώτην ἔκδοσιν. Ἐὰν ἔζη ἀκόμη ὁ Βέκκερος καὶ ἐπεξειργάζετο αὐτὸς τὰς μέχρι τῆς σήμερον γενομένας ἐκδόσεις τοῦ πονήματός του, βέβαια κἀνὲν ἔθνος τοῦ κόσμου δὲν ἤθελεν ἔχειν καλητέραν ἱστορίαν τῶν ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τῆς σήμερον ἀνθρωπίνων πράξεων. Ἰωάννης Γοτεφρεῖδος Βολτμάννος ἀνέλαβε τὴν φροντίδα τῶν δύω ἐκδόσεων τοῦ συγγράμματος, τῆς πρώτης ἡμιτελοῦς μεινάσης, καὶ τῆς δευτέρας, τῆς ὁποίας εἶχε προδιορθώσειν ὁ συγγραφεὺς τοὺς πέντε πρώτους τόμους· καὶ αἱ δύω ἐφάνησαν μία κατόπιν τῆς ἄλλης ἕως τοῦ 1809 ἔτους εἰς δέκα τόμους 8ου σχήματος, περιέχουσαι τὰς ἱστορίας τοῦ κόσμου ἕως τοῦ 1789 ἔτους. Ἐπειδὴ δὲ ἡ βίβλος ἀνεγινώσκετο μὲ πολλὴν ἐπιθυμίαν, ὡς εἴπαμεν, ὁ Βολτμάννος ἔκαμε καὶ τρίτην ἔκδοσιν κατὰ τὸ 1821 ἔτος μὲ πολλὰς πραγματικὰς διορθώσεις, φυλάξας μὲ πολλὴν προσοχὴν καὶ ἀκρίβειαν τὸ λεκτικὸν καὶ τὴν μέθοδον τοῦ Βεκκέρου. Ἐνταυτῷ δὲ ἡνώθη μὲ ἄλλον σοφὸν Γερμανὸν, Ἀδόλφον Κάρολον Μένζελον, διδάσκαλον τῆς Βρετεσλαυΐας, διὰ νὰ ἐπεξεργασθῶσιν οἱ δύω τετάρτην ἔκδοσιν μὲ προσθήκην τῆς νεωτάτης ἱστορίας, ἤγουν τῶν γενομένων ἀπὸ τοῦ 1789 ἕως τοῦ 1822 ἔτους. Ἀλλ' ὁ Βολτμάννος ἀπέθανε κατὰ τὸ 1822 ἔτος· ὁ δὲ Μένζελος συγγράψας τὴν νεωτάτην ἱστορίαν, ἐξέδωκε τὸ τέταρτον μετὰ τῆς προσθήκης ταύτης τὴν Βεκκέρειον ἱστορίαν 1824 εἰς δώ-

δεκα τόμους. Πέμπτη ἔκδοσις ἔγεινεν ἀπὸ διδάσκαλον τοῦ Βερολίνου, τὸν Λοηβέλλιον, 1824—1827, πάλιν εἰς δώδεκα τόμους, καὶ ἕκτη 1828—1830 ἀπὸ τὸν αὐτὸν εἰς δεκατέσσαρας μικροτέρους.

Αἱ εἰς τόσον ὀλίγον διάστημα χρόνου ἓξ ἐκδόσεις, καὶ μάλιστα αἱ τρεῖς τελευταῖαι εἰς ἑπτὰ ἐτῶν, εἶναι ἱκαναὶ νὰ μαρτυρήσωσι τὴν ἀξίαν καὶ τιμὴν τοῦ συγγράμματος. Ἡ εἰς ἱστορικὰ βιβλία πλουσιωτάτη Γερμανία δείχνει πραγματικῶς τὴν εἰς τὸ σύγγραμμα τοῦτο κλίσιν της, ἐνῷ τὸ ἀποκτᾷ καὶ τὸ ἀναγινώσκει μὲ ἄκραν ἐπιθυμίαν. Ὁ Γάλλος (μᾶλλον δὲ Γερμανὸς, γεννημένος εἰς τὴν Ἀλσατίαν) Σχοῖλλιος (Schöll), γνωστὸς διὰ πολλὰ καὶ καλὰ συγγράμματά του, ἔκρινεν ὠφέλιμον εἰς τοὺς Γάλλους τὸ ἱστορικὸν τοῦτο σύγγραμμα, καὶ ἠθέλησε νὰ τὸ μεταφράσῃ ὅλον, ἀλλ' ἔπειτα ἀφήσας τὴν Παλαιὰν ἤρχισεν ἀπὸ τὴν Μέσην ἱστορίαν νὰ ἐπεξεργάζηται κατ' αὐτὸ διὰ τοὺς ὁμογενεῖς του τὰς ἐφεξῆς ἱστορίας, ὡς ὁμολογεῖ αὐτὸς εἰς τὸν πρόλογον τοῦ πρώτου τόμου του ἐκδοθέντος τὸ 1830 ἔτος.

Τὸ σύγγραμα τοῦ Βεκκέρου ἐγράφη ἐξ ἀρχῆς καὶ ἔμεινεν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μέχρι τῆς σήμερον ἐπιδιωρθωμένον μὲ μέθοδον συγχρονιστικήν. Πολλοὶ ἄλλοι ἱσοριογράφοι μεταχειρίζονται τὴν ἐθνογραφικήν. Περὶ τῶν δύω τούτων μεθόδων, μ' ὅλον ὅτι γίνεται λόγος εἰς τὴν εἰσαγωγὴν τῆς βίβλου (Τόμ. Α, σελ. 22), δὲν θέλει εἶσθαι περιττὸν νὰ ὁμιλήσω κ' ἐδῶ ὀλίγα. Μέθοδος ἐθνογραφικὴ λέγεται, ὅταν ὁ Ἱστορικὸς ἀρχίζῃ τὴν ἱστορίαν ἑνὸς ἔθνους ἀπὸ τὰ πρω-

τα περὶ αὐτοῦ γνωστῶς καὶ βεβαίως λεγόμενα καὶ τὴν
συνεχίζῃ κατὰ χρονικὴν ἀκολουθίαν ἕως οὗ ἐξέλιπε
τὸ ἔθνος, ἢ, ἐὰν σώζεται ἀκόμη, ἕως τῶν χρόνων,
ὁπότε ζῇ ὁ συγγραφεύς· ἔπειτα μεταβαίνει εἰς ἄλλο
ἔθνος καὶ περιγράφει κ' ἐκείνου τὰς τύχας ἀπ' ἀρχῆς
μέχρι τέλους, καὶ οὕτως ἐφεξῆς. Ἐθνογραφικῶς, φέρ'
εἰπεῖν, ἱστορεῖ, ὅς τις ἀρχίζων τὰ Αἰγυπτιακὰ πράγ-
ματα ἀπὸ τῶν πρώτων τῆς Αἰγύπτου βασιλέων τε-
λειόνει εἰς τὴν Κλεοπάτραν· ἢ τὰ τῶν Γάλλων ἀπὸ
Καρόλου τοῦ μεγάλου ἕως τοῦ νῦν βασιλεύοντος. Μέθ-
οδος δὲ συγχρονιστικὴ λέγεται, ὅταν ὁ ἱστο-
ρικὸς, διαιρέσας τὸν ἀπ' ἀρχῆς κόσμου ἕως τῆς σήμε-
ρον διατρέξαντα χρόνον εἰς πολλὰς μερίδας, διηγῆται
ἑνὸς ἑκάστου ἔθνους κατὰ σειρὰν τὰς ἐπισημοτέρας
πράξεις, ὅσαι ἔγειναν εἰς μίαν χρονικὴν μερίδα, καὶ
ἔπειτα ἐξ ὑπαρχῆς τὰς γενομένας εἰς δευτέραν καὶ
οὕτως ἐφεξῆς. Οὕτω, Π. χ. ἐμπορεῖ νὰ λάβῃ πρώτην
χρονικὴν μερίδα τὸ ἀπ' ἀρχῆς τῶν ἱστορουμένων πρά-
ξεων ἕως τὸν θάνατον τοῦ Κύρου χρονικὸν διάστημα
(529 ἔτη πρὸ Χριστ.), καὶ νὰ ἱστορήσῃ πρῶτον, φέρ'
εἰπεῖν, τὰ Αἰγυπτιακὰ, ὅσα ἔγειναν ἕως τοῦ 529 πρ.
Χρ. ἔτους, ἔπειτα ἀφήσας τοὺς Αἰγυπτίους αὐτοῦ νὰ
διηγηθῇ ὅσα ἔγειναν εἰς τοὺς Ἰουδαίους ἕως τοῦ αὐ-
τοῦ ἔτους, καὶ οὕτως ἐφεξῆς νὰ ἱστορήσῃ ἕκαστον ἀπὸ
τὰ τὸ πάλαι γνωστὰ ἔθνη τοῦ κόσμου. Δευτέραν μερί-
δα χρόνου ἐμπορεῖ νὰ λάβῃ τὸ ἀπὸ Κύρου ἕως Ἀλε-
ξάνδρου τοῦ μεγάλου χρονικὸν διάστημα· τρίτην τὴν
ἀπὸ Ἀλεξάνδρου ἕως Χριστοῦ γεννήσεως, καὶ ἐφε-
ξῆς ἄλλας μερίδας ἕως τῆς σήμερον. καὶ εἰς πᾶσαν
μίαν νὰ ἱστορήσῃ τὰς πράξεις τῶν ἐθνῶν ἄλλου μετ'

ἄλλο. Τὰ δύω σημεῖα, μεταξὺ τῶν ὁποίων κεῖται ὁ
λαμβανόμενος χρόνος, ὀνομάζονται ἐποχαὶ, αὐτὸς
δὲ ὁ λαμβανόμενος χρόνος, Περίοδος Χρονική.
Ἡ ἐθνογραφικὴ μέθοδος ἔχει τοῦτο τὸ καλὸν, ὅτι δι-
δάσκει μὲ ἀδιάκοπον σειρὰν ὅλα τὰ ἔργα καὶ τὰ πάθη
ἑνὸς ἑκάστου ἔθνους, τοῦ ὁποίου τὴν ἱστορίαν μαν-
θάνει ὁ ἀναγνώστης μὲ μίαν συνεχῆ μελέτην ἀπ'
ἀρχῆς ἕως τέλους, καὶ δὲν ἔχει τι πλέον νὰ ἐρωτήσῃ
περὶ αὐτοῦ. Ἀλλ' ἐπειδὴ τὰ ἔθνη ἔχουσι κοινωνίαν
πρὸς ἄλληλα δι' ἐμπορικῶν ἐπιμιξιῶν, διὰ πολέμων,
συμμαχιῶν, καὶ ἄλλων σχέσεων, ὁ ἀναγνώστης βλέ-
πων τοιαύτας σχέσεις τοῦ ἱστορουμένου ἤδη ἔθνους
πρὸς ἄλλα ἔθνη, τὰ ὁποῖα δὲν γνωρίζει ἀκόμη, δὲν
καταλαμβάνει ἐντελῶς τὰ λεγόμενα· διὰ τοῦτο στε-
νοχωρεῖται βλέπων πάντοτε ἔμπροσθέν του μακρὸν δρό-
μον καὶ μὴ ἐξεύρων τί εἶναι δεξιὰ καὶ ἀριστερά του,
ναρκοῦται, ἀποκάμνει καὶ εὔχεται νὰ ἴδῃ τὸ τέλος,
διὰ νὰ λύσῃ πολλὰς ἀπορίας του εἰς δρόμον ἄλλον γει-
τονικὸν, ἐπίσης κ' ἐκεῖνον ἀδιάκοπον καὶ ὀχληρόν. Πάν-
τη ἐλευθέρα τῆς κοπώδους ταύτης στενοχωρίας εἶναι
ἡ συγχρονιστικὴ μέθοδος. Θεωρεῖ αὕτη ὅλην τὴν γνω-
στὴν ἀνθρωπότητα συγχρόνως εἰς διαφόρους ἡλικίας
της. Πᾶσα Χρονικὴ περίοδος μᾶς παριστάνεται ὡς πί-
ναξ, ἐπάνω τοῦ ὁποίου εἶναι ζωγραφημένον τὸ σύμ-
πλεγμα τῶν ἐθνῶν. Βλέπεις κατὰ τὴν αὐτὴν πε-
ρίοδον ποῖον ἔθνος δοξάζεται δι' ἀρετὴν, ποῖον κατ-
αισχύνεται διὰ τρυφὴν, ποῖον προχωρεῖ εἰς τὰς μα-
θήσεις καὶ χειραγωγεῖ καὶ τὰ γειτονικά του εἰς αὐτὰς,
καὶ ποῖον παρεκτρεπόμενον τοῦ ὀρθοῦ δρόμου κρημνί-
ζεται εἰς τὸ βάραθρον τῆς ἀπωλείας του. — Ἐθνο-

γραφικῶς συνέγραψεν εἰς τὰς ἡμέρας μας την πολύτο-
μον ἱστορίαν του ὁ Γάλλος Σήγυρος (Segür)· ἐθνο-
γραφικὸν εἶναι τὸ ἱστορικὸν ἐγχειρίδιον τοῦ Δαρβα-
ρεως. Συγχρονιστικῶς εἶναι γραμμένη ἡ ἱστορία τοῦ
Μιλλότ. Συγχρονιστικὴν μέθοδον ἐμεταχειρίσθη καὶ
ὁ Βέκκερος παρεκτὸς τῆς ἕκτης ἐκδόσεως, τῆς ὁποίας
τὴν παλαιὰν ἱστορίαν διέταξεν ἐθνογραφικῶς ὁ ἐκδό-
της καὶ ἐπεξεργαστής της Λοηβέλλιος.

Τοῦ Βεκκέρου ἡ ἱστορία αὕτη εἶναι θεμέλιος τῆς
παρούσης βίβλου, τὴν ὁποίαν ἀναγινώσκουσιν οἱ ὁμο-
γενεῖς μου, ἐκπονηθεῖσαν ἀπὸ τὰς ἀσθενεῖς μου χεῖρας
καθὼς μ' ἐσυγχώρησαν αἱ περιστάσεις. Δὲν μ' ἔλει-
ψαν ποτὲ ὁ ἀξιοτίμητος Εἰχόρνιος, ὁ θαυμάσιος Ἰω-
άννης Μύλλερος, ὁ Σμίδιος, ὁ Ποιλίτιος, τὰ συγγράμ-
ματα τοῦ Ὡρμαΐρου καὶ ἄλλων ἐνδόξων Γερμανῶν
ἱστοριογράφων, ἐκ τῶν ὁποίων συνήρμοσα ὅσα μ' ἐ-
φαίνοντο πιθανώτερα, ὠφελιμώτερα, ἢ ἐκφρασμένα
ἠπιώτερον· ἀλλ' ὁ ἀληθινὸς ὁδηγός μου ὑπῆρξεν ἡ
Βεκκερικὴ ἱστορία. Ὅταν ἤρχισα τὸ ἔργον (Δεκέμβ.
1826), δὲν ἦσαν εἰς φῶς οὔτε ἡ ἕκτη ἔκδοσις οὔτε οἱ
τελευταῖοι δύω τόμοι τῆς πέμπτης. Χωρὶς νὰ ἐξεύρω τί
ἔκαμνεν ὁ Λοηβέλλιος, μ' ἐφάνη καλὸν νὰ διατάξω
τὴν παλαιὰν ἱστορίαν ἐθνογραφικῶς διὰ τοὺς λόγους,
τοὺς ὁποίους βλέπει ὁ ἀναγνώστης εἰς τὸν πρῶτον
τόμον (σελ. 23). Εἶχα ἀρχίσειν τὴν τύπωσιν (Ὀκτ.
1828), ὅταν ἐφάνησαν οἱ πρῶτοι τρεῖς τόμοι τῆς ἕ-
κτης ἐκδόσεως καὶ μ' ἐχαροποίησαν ἰδόντα, ὅτι κατὰ
συντυχίαν ἔκαμε καὶ ὁ Λοηβέλλιος τὴν αὐτὴν μετα-
βολὴν εἰς τὴν παλαιὰν ἱστορίαν. Ἐπειδὴ δὲ εἶχα προ-
διατάξειν τὸ ὅλον τῆς παλαιᾶς ἱστορίας, εὔκολον μ'
ἦτο νὰ παραλαμβάνω ἐκ τῶν ἀλλοιώσεων τοῦ Λοη-
βελλίου, ὅσαι μ' ἐφαίνοντο πρόσφοροι. Μεταβολὰς
ἄλλας οὐσιώδεις δὲν ἔκαμεν ὁ ἐκδότης εἰς τὰς ἐφεξῆς
ἱστορίας, τὰς ὁποίας εἶχα ὑπ' ὄψιν καθ' ὅλην τὴν ἰδι-
κήν μου ἔκδοσιν. Ἀλλ' ὅμως, διὰ νὰ μὴ εἶναι τὸ ἔρ-
γον πάντη ἀνάξιον τῆς προσοχῆς τῶν ὁμογενῶν μου,
ἀπήτει ἐπίπονον ἐπεξεργασίαν, τὴν ὁποίαν ἔκαμα κατὰ
τὰς δυνάμεις μου.

Τὴν παλαιὰν ἱστορίαν ἀνάγκη ἦτο νὰ γράφω ἐκ
τῶν συγγραφέων, οἵτινες εἶναι πρωτουργοί της. Πα-
λαιὰ Διαθήκη κατὰ τοὺς Ἑβδομήκοντα καὶ κατὰ τὴν
Γερμανικὴν μετάφρασιν, Ἡρόδοτος, Θουκυδίδης, Ὅ-
μηρος, Ξενοφῶν, Παυσανίας, Διόδωρος Σικελιώτης
καὶ ἄλλοι μικροὶ συγγραφεῖς μὲ ὡδήγουν ἀπαύστως
εἰς τὸ πραγματικὸν τῆς τῶν παλαιῶν ἐθνῶν ἱστορίας·
εἰς δὲ τὴν Ῥωμαϊκὴν ὅλοι οἱ ἑλληνιστὶ τὰ Ῥωμαίων
συγγράψαντες καὶ ἐκ τῶν Ῥωμαίων αὐτῶν ὁ Λίβιος,
Σαλούστιος, Ἰούλιος Καῖσαρ καὶ οἱ ἄλλοι μικρότεροί
τῶν συγγραφεῖς. Ἐπειδὴ δὲ οὔτε ὁ Βέκκερος οὔτ' οἱ
ἐφεξῆς ἐκδόται ἠθέλησαν νὰ ἀναφέρουν τὰς μαρτυ-
ρίας τῶν παλαιῶν, ἐσημείωσα ἐγὼ μὲ παρενθέσεις
τὰ χωρία τῶν συγγραφέων, ὁσάκις ἐχρειάζετο ἡ
ἐξ αὐτῶν κύρωσις τῶν λεγομένων, μάλιστα διὰ τοὺς
μαθητάς, οἵτινες χρεωστοῦσι νὰ τελειοποιήσωσι τὰς
ἱστορικάς των γνώσεις ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τῶν κλασικῶν
συγγραφέων.

Εἰς τοῦ Μεσαιῶνος τὴν ἱστορίαν ἐπλάτυνα τὰς
διηγήσεις τῶν Βυζαντινῶν πραγμάτων ὡς ἀναφερομέ-
νων εἰς τὸ ἑλληνικὸν γένος, καὶ ἠναγκάσθην νὰ δια-
βάσω τοὺς ἀπεράντους Βυζαντινοὺς ἱστοριογράφους

διὰ νὰ ἐκλέξω ὀλίγα χρήσιμα, μᾶλλον δὲ ἀναγκαῖα νὰ τὰ ἐξεύρωμεν. Ἐπειδὴ δὲ ἀπὸ τῆς κτίσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως δι' ὅλου τοῦ μεσαιῶνος ἡ Βυζαντινὴ ἱστορία συγκρατεῖται σφικτὰ μὲ τὴν ἐκκλησιαστικὴν, ἔκρινα καλὸν, μάλιστα διὰ τὸν ἱερὸν ἡμῶν κλῆρον, νὰ προσθέσω εἰς πᾶσαν περίοδον μετὰ τὰ Βυζαντινὰ τὴν ἱστορίαν τῶν Πατριαρχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, οὐδ' ἠθέλησα νὰ τὴν παραιτήσω καὶ ἀφοῦ τὸ γένος ὑπέκυψε τὸν αὐχένα εἰς τὸ Ὀθωμανικὸν σκῆπτρον, ἀλλὰ τὴν ἐσυνέχισα εἰς πᾶσαν περίοδον μετὰ τὰ Τουρκικὰ ἕως τῶν ἡμερῶν μας.

Ἐπιπολαίως καὶ μὲ πολλὴν συντομίαν ἀναφέρει πάντοτε ἡ Βεκκερικὴ ἱστορία τὰ Τουρκικὰ πράγματα. Τῷόντι δὲ ὀλίγον κέρδος ἔχει διὰ τοὺς Εὐρωπαίους ἡ Τουρκικὴ ἱστορία εἰς βίβλον, ὅπου μόνον τὰ ἱστορικὰ ἔθνη περιγράφονται λεπτομερῶς. Ἔχει δὲ ἡ Εὐρώπη εἰδικὰς ἱστορίας τοῦ ἔθνους τούτου, τὰς ὁποίας μελετῶσιν οἱ θέλοντες νὰ τὸ γνωρίσωσιν. Ἀλλ' εἰς ἡμᾶς, οἵτινες μέγα μέρος συνεδενόμεθα μὲ τοὺς Τούρκους ἕως προχθὲς, καὶ τὸ περισσότερον μένει εἰς τὴν αὐτὴν σχέσιν ἕως οὗ κρίνῃ οὕτως ἡ ἀνερμήνευτος θεία βουλὴ, εἶναι ἀνάγκη νὰ γνωρίζωμεν ὄχι μόνον μὲ τὴν πεῖραν, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν ἱστορίαν τὸν χαρακτῆρα καὶ τὰς πράξεις τῶν πρώην κυρίων μας. Διὰ τοῦτο ἐπλάτυνα τὰς ἱστορίας των κατὰ πᾶσαν χρονικὴν περίοδον, ὅσαν ἀπήτει ἡ βίβλος μου. Ἦτο ὅμως πρᾶγμα ἀδύνατον νὰ κατορθώσω τὴν ἀναγκαίαν ταύτην προσθήκην, ἐὰν ὁ Θεὸς δὲν μ' ἔδιδε βοηθὸν τὴν προειρημένην (σελ. λγʹ) ἱστορίαν τοῦ πάντ' ἀρίστου ἀνδρὸς Ἰωσὴφ Ἀμήρου. Τοῦ ἀνδρὸς ἡ περὶ ἐμὲ χρηστότης ὑπῆρξε τόση, ὥστ'

ἐπειδὴ συγχρόνως ἐξεδίδετο ἡ ἐκείνου ἱστορία καὶ ἡ ἰδική μου αὕτη, πολλάκις μ' ἐχορήγησε τὴν ὕλην ἐξ ἀνεκδότων του ἔτι χειρογράφων. Ἀλλὰ πόσος κόπος ἐχρειάζετο νὰ ἐκλέξω καὶ ἐκ τῆς ἀπεράντου ταύτης ὕλης ὅσα ἔκρινα χρήσιμα, εἶναι μὲν εἰς ἐμὲ περιττὸν νὰ τὸ εἴπω, εἶναι δὲ καταληπτὸν εἰς πάντα ἔμπειρον τῶν τοιούτων ἀπανθίσεων.

Τὰς ἱστορίας τῆς δεκάτης ὀγδόης ἑκατονταετηρίδος διέταξα ἄλλως παρὰ καθὼς τὰς ἔχει ὁ Βέκκερος. Εἰς τὴν βίβλον ἐκείνην τὰ Σβεκικὰ καὶ Ῥωσικὰ πράγματα συμπερικλείονται εἰς μίαν περιοχὴν μὲ κοινὸν ὄνομα: Βόρειος πόλεμος· ἡ δὲ ἱστορία Φρειδερίκου τοῦ Βʹ καταπίνει τὴν ἱστορίαν τῆς Αὐστριακῆς μοναρχίας. Ἐγὼ δὲ ἔκρινα εὐληπτότερον νὰ χωρίσω τὰς πολιτείας ταύτας, καὶ εἰς πᾶσαν μίαν νὰ ἀποδώσω τὰ ἰδικά της, συναναπληρόνων πολλὰ ἀπὸ τὰς μερικὰς ἱστορίας τῶν ἐθνῶν τούτων διὰ νὰ διατηρῆται ἀναλογία τις τοῦ ὅλου πρὸς τὰ διάφορα μέρη του.

Αἱ ἱστορίαι τῶν βαρβάρων ἐθνῶν τῆς μεγάλης Ἀσίας καὶ Ἀφρικῆς καὶ Ἀμερικῆς ἠμελήθησαν διόλου, ἢ ἀνεφέρθησαν τινὲς ἐξ αὐτῶν ἀκροθιγῶς ἀπὸ τὴν Βεκκερικὴν βίβλον. Κατὰ τὴν τῶν ἐθνῶν εἰς ἱστορικὰ καὶ μὴ ἱστορικὰ διαίρεσιν τοῦ συγγραφέως (Τόμ. Α, σελ. 2), καὶ κατὰ τὸ τεθὲν σχέδιόν του νὰ παραλαμβάνῃ τὰ πρῶτα καὶ νὰ παρατρέχῃ τὰ δεύτερα ὅταν παύῃ ἡ μὲ τὰ πρῶτα κοινωνία των, ἐκρίθη ὑπ' αὐτοῦ περιττὴ ἡ εἰς τὴν βίβλον του παράληψις τῶν βαρβάρων ἐθνῶν. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ Γερμανία βρίθει ἀπὸ ἐθνογραφικὰ βιβλία ἱστοροῦντα ἰδιαιτέρως τὰ ἔθνη ἐκεῖνα, δὲν ἐζημίωσε τὸ κοινὸν ἡ μέθοδος αὕτη. Ἡμεῖς

δὲ, οἵτινες ἀκόμη ἐντελῆ ἱστορίαν δὲν ἴδαμεν, εἶναι
καλὸν νὰ ἐξεύρωμεν ἀπὸ μίαν τὴν τώρα πρῶτον φαι-
νομένην καὶ τὰ οὐσιωδέστερα περὶ τῶν βαρβάρων ἢ
ἡμιπολιτίστων λαῶν. Διὰ τοῦτο εἰς τὸν δέκατον τό-
μον (σελ. 408—560) παρέλαβα ἀπὸ τὴν καλὴν βί-
βλον τοῦ Εἰχορνίου τὰς ἱστορίας τῶν ἐθνῶν τῆς Ἀ-
σίας, Ἀφρικῆς καὶ Ἀμερικῆς. Ἐὰν καὶ αὗται καὶ ἄλ-
λα πολλὰ προσθέματά μου δὲν ἀπευθύνωνται κατὰ
τὸν ἀρχιτεκτονικὸν κανόνα τῆς ἱστοριογραφικῆς τέχνης,
ἐλπίζω, ὅτι τὸ ἐκ τῆς ὕλης περίσσευμα θέλει φανῆν
εἰς τοὺς ἡμετέρους ὠφελιμώτερον παρὰ ἡ ἐκ τῆς ἀκρι-
βοῦς διατηρήσεως τοῦ εἴδους ἔλλειψις.

Τὸ τρίτον βιβλίον τῆς νεωτάτης ἱστορίας (1815
—1831) ἠναγκάσθην νὰ συντάξω αὐτὸς ἐγὼ ἐκ δια-
φόρων βεβαίων πηγῶν, ἐπειδὴ ἡ μὲν Βεκκερικὴ βί-
βλος περιεῖχεν ἓν μικρὸν τμῆμα (20 σελίδων) ἱστο-
ροῦν συντομώτατα τὰ γενόμενα ἕως τοῦ 1827 ἔτους,
τὰ δὲ ἐφεξῆς, καὶ ἐξαιρέτως μετὰ τὴν μεταπολίτευσιν
τῆς Γαλλίας (Ἰούλ. 1830), ἐπληθύνθησαν τόσον,
ὥστ' ἔπρεπε νὰ συμπληρωθῇ ἐξ αὐτῶν τόμος ὁλόκλη-
ρος, ἐὰν εἶχα καιρὸν νὰ τὰ περιγράψω μὲ λεπτομέ-
ρειαν. Μεταξὺ δὲ τοῦ χρονικοῦ τούτου διαστήματος
συναντᾶται καὶ ἡ μεγάλη κίνησις τῆς Ἑλλάδος. Βέβαια

Ἀφρήτωρ, ἀνέστιος, ἄπολις ἐστὶν ἐκεῖνος,

ὅς τις Ἕλλην ὤν, καὶ Καθολικὴν ἱστορίαν ἐκδιδοὺς
ἤθελε παρατρέξειν τὰς πράξεις τῶν ὁμογενῶν του. Πό-
θεν συνέταξα τὴν Ἑλληνικὴν ταύτην ἱστορίαν, εἶπα
εἰς τὴν εἰσαγωγήν της (ἴδε Τόμ. ΙΒ, σελ. 519). Εἰ
μὲν καλῶς, θέλουν κρίνειν ἄλλοι· εἰ δὲ τὴν κατα-
ψηφίσουσιν οἱ ἄλλοι οὗτοι, τὸ εἰς δύναμιν συνεισφέ-

ρειν εἶναι συγγνωστὸν μᾶλλον παρὰ ἐπίψογον. Διότι
μακρὰν διατρίβων ἀπὸ τοὺς κόλπους τῆς γεννησάσης
με γῆς, δὲν εἶμαι τοῦ θιάσου τῶν ποιητῶν διὰ νὰ πα-
ρακαλέσω τὰς Μούσας νὰ μὲ ἐμπνεύσωσι τὴν ἀλή-
θειαν τῶν γενομένων. Τὰ ἀκουόμενα πολλαχοῦ σφάλ-
λονται, καὶ οἱ γράψαντες ἔγραψαν καὶ αὐτοὶ ἐξ ἀκο-
ῆς τὰ πλεῖστα. Ἐπροσπάθησα, ὅσον ἦτο δυνατὸν, νὰ
περιπατήσω τὰ ἴχνη τῆς ἀληθείας· ἐὰν δὲν τὴν ἐπέ-
τυχα πάντοτε, ὁ ἀναγνώστης θέλει δείξειν ἐπιεικοῦς
ἀνδρὸς χαρακτῆρα συγχωρῶν τὴν ἀνικανότητά μου,
ἀλλὰ μὴ ὑποθέτων πάθη τῆς καρδίας μου ἀλλότρια.
Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῆς οἰκονομίας τῆς ὕλης τοῦ ὅλου
συντάγματος· Χρεωστῶ πρὸς τούτοις νὰ εἴπω τινὰ,
ἀναγκαῖα νὰ τὰ ἐξεύρῃ ὁ ἀναγνώστης.

Καθ' ὅλον τὸ σύγγραμμα, ὁσάκις ἦτο χρεία νὰ
ἀναφέρω γεωγραφικὰ μέτρα, ἐμεταχειρίσθην τὸ Γερ-
μανικὸν μίλιον, τὸ ὁποῖον ἐμεταχειρίσθησαν καὶ οἱ
Γερμανοὶ ἱστοριογράφοι. Δεκαπέντε μίλια Γερμανικὰ
συμπληροῦσι μίαν μοῖραν τῆς γῆς. Τὰ νομίσματα τῶν
παλαιῶν Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων, καὶ ἄλλων ὡς
ἐπὶ τὸ πλεῖστον παλαιῶν καὶ νεωτέρων ἐθνῶν, τὰ ἐξ-
ετίμησα εἰς φλωρίνια τῆς Αὐστριακῆς μοναρχίας. Οἱ
ὁμογενεῖς γνωρίζουσιν εἰς ὅλας τὰς ἑλληνικὰς χώρας
τὸ Αὐστριακὸν θάληρον, τὸ ὁποῖον ἀξίζει δύω φλω-
ρίνια. Εὐκόλως λοιπὸν λαμβάνουσιν ἔννοιαν τῆς λε-
γομένης ἀργυρικῆς ποσότητος, συγκρίνοντές την μὲ τὰ
γνωστά των θάληρα. Παρεκτὸς τούτου, τῶν τύχῃ ἀ-
γαθῇ φανέντων νεοχαράκτων φοινίκων τῆς Ἑλλάδος
τρεῖς, ἰσοδυναμοῦσιν ἀκριβῶς μὲ ἓν Αὐστριακὸν φλω-

ρίνιον· καὶ οὕτω δύναται καθεὶς καὶ ἐκ τῆς τούτων συγκρίσεως νὰ ἐννοῇ τὰ λεγόμενα.

Εἰς τὰ Ῥωμαϊκὰ ὠνόμασα πάντοτε ἄνδρας, χώρας, πόλεις, ποταμοὺς κτλ. μὲ τὰ ὀνόματα, τὰ ὁποῖα ἐμεταχειρίσθησαν οἱ παλαιοί μας Ῥωμαιογράφοι, Διονύσιος Ἁλικαρνασσεὺς, Πολύβιος, Πλούταρχος, Ἀππιανὸς, Δίων καὶ ἄλλοι. Ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ αὐτοὶ δὲν εἶναι σύμφωνοι ἀλλήλων εἰς πολλὰ, δὲν πρέπει νὰ ξενισθῇ τις, ἐὰν τὸ αὐτὸ πρᾶγμα ἢ πρόσωπον ὠνομάσθη ἄλλως ἄλλοτε. Ἔβλεπα πάντοτε τὸν προκείμενον συγγραφέα, καὶ ἐξ αὐτοῦ ἐδανειζόμην τὰ ὀνόματα. Καὶ αὕτη ὅμως ἡ ποικιλία εἶναι ὠφέλιμος, ἐπειδὴ μᾶς διδάσκει τὴν ἐλευθερίαν, τὴν ὁποίαν ἐμεταχειρίζοντο οἱ παλαιοὶ καὶ εἰς ταῦτα καθὼς καὶ εἰς τὴν τοῦ λόγου σύνθεσιν. Εἰς τὸν Μεσαιῶνα δι' ὅσα ἱστοροῦνται ἀπὸ τοὺς Βυζαντινοὺς ἐφύλαξα τὰ ὀνόματα τῶν Βυζαντινῶν, ὅσα μάλιστα ἔκρινα εὐηχότερα καὶ προσφυέστερα εἰς τὴν ἀκοήν.

Ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν Μεσαιῶνα δι' ὅσα ἐγράφησαν ὑπ' Εὐρωπαίων καὶ ἐφεξῆς εἰς ὅλην τὴν νεωτέραν ἱστορίαν μ' ἔλειψαν τοιοῦτοι ὁδηγοὶ, καὶ χρεία ἦτο νὰ βοηθηθῶ κατ' ἄλλον τρόπον. Τὰ κύρια ὀνόματα τῶν ἀνθρώπων εἶναι εἰς τὰς νεωτέρας γλώσσας ὄχι μόνον ἄκλιτα, ἀλλὰ καὶ πολλὰ Γερμανικῶν καὶ Σλαβικῶν λαῶν δυσπροφορώτατα διὰ τὴν συνεπιφόρησιν πολλοτάτων συμφώνων. Πῶς ἔπρεπε νὰ μεταχειρισθῇ Ἕλλην τὰ ξενικὰ ταῦτα ὀνόματα; Πῶς ἄλλως εἰμὴ καθὼς οἱ παλαιοὶ Ἕλληνες ἐμεταχειρίσθησαν εἰς τὰς συγγραφάς των τὰ τῶν ξένων λαῶν ὀνόματα; Τσὲμλ ἔλεγαν καὶ λέ-

γουν οἱ Ἄραβες τὸ ζῶον, τὸ ὁποῖον οἱ Ἕλληνες μετέβαλαν εἰς κάμηλον. Τὸ Περσικὸν φιρδεὺς ἔκαμαν παράδεισον· τὸν Ἀρδεσὶρ Ἀρταξέρξην, τὸν φερσὲγκ παρασάγγην, τὸν Ὁρμὸζδ Ὡρομάσδην, τὸν Ζερδοῦστ Ζωροάστρην, τὸν Κεϊχοσρὲν Κῦρον, τὴν Ῥουσὲν Ῥωξάνην, τὸ φὶλ, καὶ μετὰ τοῦ ἄρθρου ἐλφὶλ, ἐλέφαντα, καὶ ἄλλα ὡσαύτως, ποῦ μὲν ἀποβάλλοντες σύμφωνα τινὰ διὰ τὴν κακοφωνίαν, ποῦ δὲ παρενθέτοντες φωνήεντα διὰ τὸ εὔηχον, καὶ ἀποδίδοντες κατάληξιν ἑλληνικοῦ τύπου. Αὐτὸ τοῦτο ἐπροσπάθησα νὰ κάμω κ' ἐγὼ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον. Ἀλλ' οἱ ξένοι μέμφονται πολλάκις τοὺς νέους Ἕλληνας, ὅτι διαστρέφουσι τὰ ὀνόματά των. Τί πταίομεν πρὸς Θεοῦ ἐὰν ἀκολουθῶμεν τὰ ἴχνη τῶν ἐνδόξων προπατόρων μας; καὶ αὐτοὶ οὗτοι γράφοντες λατινιστὶ δὲν ἔτρεψαν τὸν Δεσκάρτες εἰς Καρτέσιον, τὸν Λαϊβνὶτζ εἰς Λεϊβνίτιον καὶ ἄλλους ἄλλως; Ἐὰν ἐγὼ ἐφάνην τολμηρότερος μεταμορφωτὴς, διότι Π. χ. τὸν Πολονὸν Σκρζινέσκι (Skrzynecki) μετέβαλα εἰς Σκερεζινέκκιον, δὲν εἶμαι μεμπτότερος, νομίζω, παρὰ τὸν Ἡρόδοτον, ὅστις μετέβαλε τὸν Ἀρδεσὶρ εἰς Ἀρταξέρξην.

Εἰς τῶν πόλεων καὶ ἄλλων γεωγραφικῶν ἀντικειμένων τὰ ὀνόματα, διὰ νὰ τὰ σχηματίσω συμφώνως μὲ τὸ πνεῦμα τῶν Εὐρωπαίων συγγραφέων, παρέλαβα ὁδηγοὺς τοὺς λατινιστὶ συγγράψαντας, καὶ παρατηρῶν τὸν κανόνα, κατὰ τὸν ὁποῖον αἱ λατινικαὶ καταλήξεις τῶν ὀνομάτων τρέπονται εἰς καταλήξεις ἑλληνικὰς, τὰ ἐμεταμόρφωσα εἰς τὸ Ἑλληνικώτερον. Πολλαὶ πόλεις ὀνομάζονται ὑπὸ τῶν λατινιστὶ

συγγραψάντων μὲ διάφορα ὀνόματα παλαιὰ καὶ νεώτερα· ἐγὼ δὲ ἐπροσπάθησα, ὁσάκις ἔβλεπα διάφορα ὀνόματα, νὰ ἐκλέγω πανταχοῦ τὸ συνηθέστερον, καὶ πλησιέστερον εἰς τὴν νέαν ὀνομασίαν, ἀποφεύγων τὰ ἀπαρχαιωμένα ἢ καὶ μυθώδη. Διὰ τοῦτο Π. χ. οὔτε Οὐϊνδοβόναν ὠνόμασα τὴν Αὐστριακὴν Βιένναν, οὔτε Παρθενόπην τὴν Νεάπολιν, οὔτε Τίκινον τὴν Παυΐαν, οὔτ' Ὀδύσσειαν τὴν Λισαβόναν. Ἡ μεταβολὴ ὅμως αὕτη γίνεται εἰς τὰ τῆς Εὐρώπης ὀνόματα, ὄχι δὲ καὶ εἰς τὰ τῶν βαρβάρων τῆς μεγάλης Ἀσίας, Ἀφρικῆς καὶ Ἀμερικῆς. Βλέπων δὲ, ὅτι ἐκ τῆς μετασχηματίσεως ταύτης ἐμπορεῖ νὰ γεννηθῇ σύγχυσις καὶ ἀπορία εἰς μέγα μέρος τῶν ἀναγνωστῶν, διὰ νὰ τὴν προλάβω, ἐσύναξα τὰ ὀνόματα τῶν εἰς τὴν νεωτέραν ἱστορίαν ἀναφερομένων πόλεων καὶ χωρῶν, καὶ συνέταξα μικρὸν ὀνομαστικὸν, εἰς τὸ ὁποῖον φανερόνω πῶς ὀνομάζεται ὑπὸ τῶν Εὐρωπαίων πᾶν μετασχηματισμένον ὄνομα. Τὸ μικρὸν τοῦτο ὀνομαστικὸν, καταχωρισμένον εἰς τὸ τέλος τοῦ ΙΒ΄ τόμου, δίδει μόνον μικρὰν ἐξήγησιν ποῦ εὑρίσκεται ἡ πόλις ἢ ὁ τόπος, ἀλλὰ δὲν ἀποδίδει μὲ ἀκρίβειαν ὅλα τὰ ζητούμενα περὶ αὐτοῦ. Τοιοῦτον συγκριτικὸν τῆς γεωγραφίας ὀνομαστικὸν κατ' ἀλφάβητον ἐὰν ἤθελα νὰ συντάξω ἀκριβῶς, ἀνάγκη ἦτο νὰ συνθέσω βιβλίον ὁλόκληρον· πρᾶγμα ἀλλότριον τοῦ σκοποῦ μου καὶ χρειαζόμενον πολὺν καιρὸν καὶ πολλοὺς κόπους· ἀλλὰ καὶ τὸ μικρὸν τοῦτο δὲν ἐχειάσθη ὀλίγους, οὐδὲ βραχὺν καιρόν.

Ἀπ' ἀρχῆς τοῦ μεγάλου τούτου ἔργου μέχρι τέλους ἐχρειαζόμην πολλοὺς συγγραφεῖς παλαιοὺς καὶ

νεωτέρους διὰ νὰ τοὺς συμβουλεύωμαι πᾶσαν στιγμήν. Οὐδ' ἡ μικρά μου βιβλιοθήκη ἦτο ἱκανὴ νὰ θεραπεύσῃ ὅλην μου τὴν χρείαν, οὐδ' ἡ εἰς τὴν Αὐτοκρατορικὴν καταφυγὴ μὲ ἦτο εὔκολος χωρὶς μεγάλην ἀνάγκην, ἐὰν δὲν ἔμελλα νὰ δαπανῶ ὅλον τὸν χρόνον εἰς τὸ νὰ τρέχω καθ' ἡμέραν ἐκεῖ καὶ νὰ συντυρβάζωμαι μὲ τὸ μέγα πλῆθος τῶν μελετώντων σπουδαστῶν καὶ φιλαναγνωστῶν. Εὑρέθη ὅμως βοηθός μου ὁ φιλόμουσος καὶ φιλόβιβλος Δημήτριος Ποστολάκας, ὅςτις ἐκ τῆς πρὸς ἐμὲ ἰδιαζούσης του χρηστότητος, καθὼς καὶ ἄλλοτε, ἤνοιξε τὴν καλὴν καὶ πλουσίαν βιβλιοθήκην του, καὶ μ' ἐδάνειζεν εἰς τὸν οἶκον μου, ὁσάκις ἐζήτουν, βιβλία παλαιῶν καὶ νεωτέρων συγγραφέων, ἐκ τῶν ὁποίων ἀνεπλήρονα τὴν χρείαν μου τόσον, ὥστ' ὀλιγάκις ἠναγκάσθην νὰ ὑπάγω εἰς τὴν Αὐτοκρατορικήν. Τοῦ γενναίου τούτου ἀνδρὸς ἡ βιβλιοθήκη εἶναι ἀληθινὴ κειμηλιοθήκη, περιέχουσα ὅλους σχεδὸν τοὺς Ἕλληνας συγγραφεῖς εἰς πολλὰς καὶ ἀξιολόγους παλαιὰς καὶ νεωτάτας ἐκδόσεις, καὶ μέγα πλῆθος Γαλλικῶν καὶ ἄλλων νεωτέρων συγγραφέων. Διὰ τοῦτο τὸν ὁμολογῶ δημοσίως τὰς χάριτας, ἐπειδὴ μὲ τὰ σπάνιά του ταῦτα ἀγαθὰ ἠλάφρυνε πολὺ τοὺς ἀγῶνάς μου.

Ταῦτα ἔκρινα χρέος μου νὰ φανερώσω πρὸς τὸν ἀναγνώστην περὶ τῆς προκειμένης βίβλου, διὰ νὰ τὴν κρίνῃ περισσότερον ἐκ τῆς προθυμίας μου εἰς τὸ νὰ συνεισφέρω τὰ δυνατὰ πρὸς παίδευσιν τοῦ γένους μου παρὰ ἐκ τοῦ ὅ,τι ἔπρεπε νὰ εἶναι ἐπ' ἀληθείας. Εἶναι πρᾶγμα ἀναντίῤῥητον, ὅτι παντὸς συγγράμματος, ἐξαιρέτως δὲ ἱστορικοῦ, ἡ ἀξία ἔχει λόγον σύνθετον (διὰ νὰ ὁμιλήσω γεωμετρικῶς) ἐκ τοῦ μάκρους τοῦ χρόνου,

κατὰ τὸν ὁποῖον συγγράφεται, καὶ ἐκ τῆς πολυμαθείας
καὶ κρίσεως τοῦ συγγραφέως. Ὅσον περισσότερον χρό-
νον ἔχει ὁ συγγραφεὺς νὰ ἐξετάζῃ τὰς πηγὰς τῶν ἱστο-
ρουμένων, ὅσον εἶναι ὀξύτερος ὁ νοῦς του νὰ διακρίνῃ
καὶ νὰ ἐκλέγῃ τὰ ἀληθινὰ καὶ χρήσιμα, καὶ ὅσον εἶναι
μεγαλήτερον τὸ προτέρημά του νὰ τὰ συναρμολογῇ μὲ
δύναμιν καὶ ζωηρότητα καὶ ἀνεπίδεικτον κρίσιν, τόσον
τελειότερον ἐκβαίνει ἀπὸ τὰς χεῖρας του τὸ σύγγραμ-
μα. Ἐκ τούτων τῶν δύω μερῶν πρέπει νὰ κριθῇ καὶ
ἡ παροῦσα βίβλος ἀπὸ τοὺς δυναμένους νὰ κρίνωσιν.
Ὁ εἰς αὐτὴν ἐξοδευθεὶς χρόνος ὡς πρὸς τὴν ἔκτασίν
του εἶναι βραχύτατος. Διότι τὴν 1 Δεκεμβ. 1826 ἔγει-
νεν ἀρχὴ τοῦ ἔργου, καὶ σήμερον (Αὔγουστ. 1831)
λαμβάνει τέλος καὶ ἡ γραφὴ καὶ ἡ τύπωσίς του. Πολὺ
λείπω ἀπὸ τοῦ νὰ ὀνειρευθῶ, ὅτι συνετάχθη μὲ εὐ-
φράδειαν καὶ καλλιέπειαν. Πόθεν; Ἐγράφη τὸ ὅλον
ἅπαξ· ἐπιδιορθώσεως καιρὸς ἔλειπε· μόλις εἰς τὰ τυ-
πογραφικὰ δοκίμια ἠδυνάμην σπανίως νὰ κάμνω μικρὰν
ἀλλοίωσιν. Ἀλλὰ καὶ τὰ δοκίμια ταῦτα ἔπιπταν ἐπά-
νω μου ἐκ τοῦ τυπογραφείου τόσον ἀλλεπάλληλα, ὥστ'
ἐβραχύνετο ὁ ἀναγκαῖος καιρὸς νὰ τὰ διορθόνω ἱκα-
νῶς μὲ τὴν ἀῤῥωστικήν μου ὅρασιν. Διὰ νὰ ἀποξεσθῇ
καὶ νὰ στιλπνωθῇ πρεπόντως τόσον μέγα ἔργον, ἐχρειά-
ζετο δημιουργὸς καὶ τεχνίτης λόγων νὰ δαπανήσῃ τοὐ-
λάχιστον δεκαπέντε ἔτη εἰς τὴν ἐπεξεργασίαν του, καὶ
τότε νὰ δυνηθῇ νὰ καυχηθῇ μετὰ λόγου διὰ τὴν ὡραιό-
τητα τοῦ γεννήματός του. Παρεκτὸς δὲ τούτου βλέπο-
μεν, ὅτι καὶ περιφήμων σοφῶν συγγράμματα καλλω-
πίζει καὶ τελειοποιεῖ ἡ ἐπανάληψις τῶν ἐκδόσεών των·
πρᾶγμα εἰς ἡμᾶς σχεδὸν ἀδύνατον, ἐπειδὴ ἀκόμη δὲν

ἐζήτησεν ἡ φιλομάθεια συγγράμματος τινὸς τῶν ἡμε-
τέρων μεγάλου δευτέραν ἔκδοσιν. Περὶ δὲ τῆς κρίσεως,
εἰς ἐμὲ δὲν πρέπει νὰ ἀναφερθῇ δικαίως οὔτ' ἔπαινος
οὔτε ψόγος. Τῶν μὲν παλαιῶν πραγμάτων κριταὶ εἶναι
οἱ ἀρχαῖοι ἱστοριογράφοι, τῶν ὁποίων πανταχοῦ σχε-
δὸν ἀνέφερα τὰς μαρτυρίας ἢ ἐσημείωσα τὰ χωρία τῶν
συγγραμμάτων των· τῶν δὲ νεωτέρων, οἱ νεώτεροι ὡς
ἐπὶ τὸ πλεῖστον Γερμανοί, τῶν ὁποίων τιμῶ πάντοτε
τὴν πολυμάθειαν καὶ κριτικὴν δύναμιν. Ἔθνη καὶ πρόσ-
ωπα κρίνουσιν οὗτοι, ὄχι ἐγώ. Τῶν Λοδοβίκων ΙΔ' καὶ
ΙΕ' τὰ ἔργα καὶ ὅλην τὴν μεταπολίτευσιν τῆς Γαλλίας
ἐζωγράφησαν ὁ Βέκκερος, ὁ Βολτμάννος, ὁ Μένζελος
καὶ ἄλλοι Γερμανοί. Ἐὰν οὗτοι ἔκριναν περὶ αὐτῶν
αὐστηρότερα, δύναταί τις ἄρα νὰ μᾶς βεβαιώσῃ, ὅτι
Γάλλοι ἱστοριογράφοι κρίνουσιν ἀπαθέστερα; Πολλῶν
μάλιστα γνωμῶν των οἱ Γερμανοὶ φέρουσι μάρτυρας
Γάλλους.

Ὅπως ἂν ἔχῃ τὰ περὶ τούτου, οἱ φωστῆρες τῆς
ἱστοριογραφίας ἦσαν καὶ εἶναι ὀλιγάριθμοι εἰς τὸν κό-
σμον. Εἰς τοὺς ἀρχαίους χρόνους ἔλαμψαν οἱ δύω με-
γάλοι ἄνδρες, Ἡρόδοτος καὶ Θουκυδίδης τόσον, ὥστε
πολλῶν νεωτέρων εὐδοκιμησάντων ὁπωσοῦν ἔπαινος
ἐκρίθη μέγας νὰ ὀνομασθοῦν ὁ μὲν δεύτερος Ἡρό-
δοτος, ὁ δὲ δεύτερος Θουκυδίδης, ἐὰν καί τινες δὲν ἦ-
σαν ἀληθῶς οὐδὲ δέκατοι. Εἰς δὲ τοὺς νεωτέρους χρό-
νους, ὡς ἴδαμεν ἀνωτέρω (σελ. λ'), ἀριθμοῦνται τρεῖς
τοιοῦτοι, ὁ Ἰταλὸς Μακκιαβέλιος, ὁ Ἄγγλος Γίββων
καὶ ὁ Γερμανὸς Ἰωάννης Μύλλερος. Εἴθε γρήγορα νὰ
φανῇ καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα δεύτερος Θουκυδίδης μὲ κλέος

λαμπρότερον, ὅσον ὁ πρῶτος ἐζωγράφησε τὴν ἀλληλοφαγίαν τῶν δύω κυριωτέρων λαῶν τῆς Ἑλλάδος, Ἀθηναίων καὶ Πελοποννησίων, ὁ δὲ νεώτερος θέλει ὑμνήσειν μὲ τὴν δόξαν τοῦ Ἡροδότου τὰ τρόπαια, ὅσα ἔστησε πολλαχοῦ ἡ Ἑλλὰς ἠνωμένη ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας της. Αἱ πράξεις γεννῶσι τοὺς ἱστοριογράφους· τὰς πράξεις γεννᾷ ἡ ζωή· ὁ νεκρὸς δὲν πράττει τίποτε. Ἐνόσῳ οἱ Ἕλληνες ἦσαν πολιτικῶς νεκροὶ, πενθούμενοι ἀπὸ τοὺς φίλους καὶ σπαραττόμενοι ἀπὸ κόρακας ἐχθρούς των, Ἕλλην ἱστοριογράφος ἦτο ἀδύνατον νὰ φανῇ, ἐπειδὴ δὲν εἶχε τι νὰ ἱστορήσῃ. Ἀλλὰ τὴν σήμερον αἱ κατὰ γῆν καὶ θάλασσαν λαμπραὶ νίκαι των, αἱ μὲ φρόνησιν καὶ σύμπνοιαν διευθυνόμεναι πολιτικαὶ πράξεις των, ἡ ἀξιέπαινος σπουδή των νὰ ἐπαναφέρωσιν εἰς τὴν πατρίδα των τὰς ἀλλαχόσε καταφυγούσας Μούσας, τὰς ἐπιστήμας καὶ τέχνας καὶ ὅλα τὰ μέσα τῆς εὐτυχίας· ταῦτα πάντα πρόκεινται ὕλη ἄφθονος εἰς ἱστοριογραφίαν, τὴν ὁποίαν θέλει ἀναγνώσειν ἡ σοφὴ Εὐρώπη μὲ ἴσην χαρὰν, μὲ ὅσην ἴδε τὴν ἐλευθερίαν καὶ αὐτονομίαν των.

Δίκαιον δὲ κρίνω νὰ φανερώσω ἐνταῦθα καὶ τοὺς ὅσοι μ' ἐβοήθησαν εἰς τὴν δαπάνην τῆς ἐκδόσεως. Ἐπεχείρησα ἀγῶνα Ἡράκλειον χωρὶς νὰ ἔχω ῥώμην οὐδὲ πολλοστημόριον τοῦ ἥρωος ἐκείνου. Σιωπῶ τοὺς νυχθημέρους κόπους, τοὺς ὁποίους ὑπέφερα γράφων καὶ ἀνελίττων βίβλους καὶ διορθόνων τὸν τύπον εἰς πέντε ἐτῶν διάστημα. Τὸ βαρύτατον πάντων ἦτο νὰ εὕρω τὸ εἰς τὴν δαπάνην τῆς ἐκδόσεως ἀπαιτούμενον πολὺ ἀργύριον διὰ τὴν μεγάλην θημωνίαν τῶν χειρογράφων. Ἡ τύχη, τὴν ὁποίαν δὲν μέμφομαι, δὲν ἠθέλησε νὰ μὲ

κάμῃ πλούσιον, διὰ νὰ ἐξοδεύω εἰς ἔργα κοινωφελῆ κατὰ τὸν πόθον μου. Ἤλπιζα λοιπὸν εἰς τοὺς πλουσίους τοῦ γένους, καὶ ἤλπιζα τόσον βεβαίως, ὥστ' ἤρχισα τὸ ἔργον χωρὶς νὰ ἔχω καμμίαν ἄλλην ἀργυρικὴν προετοιμασίαν. Πλούσιοι Ἕλληνες, ἔλεγα κατ' ἐμαυτὸν, καὶ μάλιστα οἱ διατρίβοντες εἰς αὐτὰ ἐκεῖνα τὰ μέρη τῆς Εὐρώπης, ὅπου βλέπουσι μὲ τοὺς ἰδίους των ὀφθαλμοὺς ποῖα καλὰ θαυματουργεῖ ἡ παιδεία, ὅταν ἀκούσωσιν, ὅτι ἐκδίδεται ἱστορία μεγάλη πρὸς φωτισμὸν τοῦ ἀγαπητοῦ γένους των, θέλουν εὐχαριστήσειν ἐκ καρδίας τὸν κοπιάζοντα, καὶ θέλουν συνδράμειν πλουσίως πρὸς βοήθειαν τῆς ἐκδόσεως. Ἔμαθα ὅμως ἐμπράκτως τὴν σημασίαν τοῦ στίχου.

Αἱ δ' ἐλπίδες βόσκουσι τοὺς κενοὺς βροτῶν.

Οἱ εὐλογημένοι πλούσιοι ἔχουσιν ἄλλας σπουδαιοτέρας ἀσχολίας, καὶ ἐνασμενίζονται εἰς διατριβὰς τερπνοτέρας παρὰ νὰ δίδωσι προσοχὴν εἰς τὰς ματαιοπονίας τῶν γραφόντων καὶ ἐκδιδόντων. Πόσον γενναία ἐφάνη ἡ συνδρομὴ τῶν ἐν Βιέννῃ μεγαπλούτων ὁμογενῶν, μαρτυρεῖ ἡ εἰς τὸ τέλος καταγραφὴ τῶν ὀνομάτων των. Ἀλλ' ἡ θεία πρόνοια, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχα ἀφιερώσειν ὅλας μου τὰς ἐλπίδας ἐξ ἀρχῆς, καὶ ἡ ὁποία μᾶς προστάζει διὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος „μὴ πεποιθέναι ἐπ' ἄρχοντας, ἐπὶ υἱοὺς ἀνθρώπων, οἷς οὐκ' ἔστι σωτηρία" δὲν μ' ἐγκατέλειψεν ἕως τέλους. Ἕνας εὐγενὴς ἀνὴρ, πάλαι ποτὲ ἀπολαύσας τῶν μαθημάτων τοῦ ἐν Σμύρνῃ Γυμνασίου, καὶ ἤδη πραγματευόμενος εἰς Κωνσταντινούπολιν, Ἰωάννης Παναγιώτου Τουφεξόφ, ἐνηγκαλίσθη μὲ ζῆλον τὴν φροντίδα τοῦ νὰ εὕ-

ρῃ συνδρομήν. Ὄχι μόνον εὕρηκεν ὅλους τοὺς ἐν Κων-
σταντινουπόλει καταγεγραμμένους, ἀλλὰ καὶ μὲ ἐπαι-
νετὴν γενναιότητα μὲ προεπλήρωσε τὴν τιμὴν ὅλην,
καὶ οὕτω μ' ἐβοήθησεν ὄχι ὀλίγον εἰς τὴν καθημερινὴν
δαπάνην τοῦ τύπου. Εὐχαριστῶ δημοσίως τὸν ἄνδρα
διὰ τὴν χάριν, εἰς τὴν ὁποίαν τὸν παρώτρυνεν ἡ φιλο-
γένειά του, καὶ πρέπει νὰ τὸν εὐχαριστοῦν καὶ ὅσοι ὠ-
φεληθοῦν ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τῆς βίβλου. Παρόμοιον
ζῆλον ἔδειξε καὶ ὁ ἐν Ταγαῤῥόκῳ διδάσκαλος, Παῦ-
λος Λωΐδης Κύπριος, πάλαι ποτὲ ἀγαπητὸς μαθητής
μου. Καὶ Στέφανος δὲ, ὁ Βαρὼν Μεϊτάνης,
ἀπέδειξεν ἐπὶ τῆς εὐτυχίας του μὲ ὑπογραφὴν
δέκα ἀντιτύπων, ὅτι ὁ πλοῦτος γίνεται καὶ κα-
λοκἀγαθίας ὑπηρέτης, καθὼς εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον
ὄργανον τρυφῆς καὶ ματαιότητος.

Εἰς τὸ τέλος τῶν προλεγομένων τούτων ἀνάγκη
εἶναι νὰ ὁμιλήσω τινὰ καὶ περὶ τῆς καινοφανοῦς ἐπι
γραφῆς τῆς βίβλου: Ἱστορίαι τῶν ἀνθρωπίνων πρά-
ξεων. Λέγω, ὅτι περισσότερον ἐμπορεῖ νὰ μὲ ἐλέγξῃ
τις ὡς φιλαρχαῖον καὶ δεισιδαιμόνως (νὰ εἴπω οὕτω)
προσκολλημένον εἰς τὰ προπατορικά μας ἔθιμα παρὰ
καινοτόμον. Κανεὶς ἐκ τῶν ἡμετέρων ἱστοριογράφων
τῆς χρυσῆς περιόδου δὲν ἐπέγραψε τὸ σύγγραμμά του
μὲ τὸ ἑνικοῦ ἀριθμοῦ ὄνομα: Ἱστορία. Τοῦ πατρὸς
τῆς ἱστορίας τὸ ἀριστούργημα ἐπιγράφεται: Λόγοι ἐν-
νέα· τοῦ Θουκυδίδου: Συγγραφαί· τοῦ Πολυβίου:
Ἱστορίαι, καὶ ἄλλων ἄλλως. Ὁ Διόδωρος Σικελιώ-
της ἐπιγράφει τὴν βίβλον του: Βιβλιοθήκην Ἱστορι-
κὴν, σημαίνων μὲ τοῦτο τὸ καθολικὸν τοῦ συγγράμ-
ματός του. Δὲν ἠθέλησα νὰ τὸν μιμηθῶ, ἐπειδὴ πολ-

λὰ ἤδη βιβλία ἑτέρου γένους ἔλαβαν τὸ ὄνομα τῆς
βιβλιοθήκης. Ἱστορία σημαίνει ἀπὸ μὲν τοῦ λέγοντος
γνῶσιν καὶ διήγησιν πράγματος ἢ συμβάματος· ἀπὸ
δὲ τοῦ ἀκούοντος μάθησιν τινὸς, τὸ ὁποῖον δὲν τὸ ἤ-
ξευρεν ἕως τώρα· καὶ ἐπειδὴ τοιαῦται βίβλοι συμπε-
ριλαμβάνουσι πολλὰς διηγήσεις· διὰ τοῦτο νομίζω κατ-
άλληλον νὰ ὀνομάζωνται ἱστορίαι, καὶ ἱστορίαι τῶν
ἀνθρωπίνων πράξεων, ἐπειδὴ κυριώτερον ἔργον των εἶ-
ναι νὰ διηγῶνται ὅσα καλὰ ἢ κακὰ ἔπραξαν οἱ ἄνθρωποι.

Ἀλλὰ περὶ τούτου ἂς κρίνῃ καθεὶς ὅ,τι ἀγαπᾷ
καὶ ἂς ὀνομάσῃ ὅπως θέλῃ τὸ μέλλον ἱστορικὸν βι-
βλίον του. Ἐγὼ δὲ καθὼς περὶ ὅλου τούτου τοῦ συν-
τάγματος, οὕτω καὶ περὶ τῆς ἐπιγραφῆς του λέγω, ὅτι
καὶ ὅσα ἔπταισα ἐμποροῦν νὰ χρησιμεύσουν εἰς τοὺς
ἡμετέρους μέλλοντας ἱστοριογράφους γινόμενα ἐμπό-
δια τῶν ἰδικῶν των σφαλμάτων· καὶ τὰ ναυάγια ὠφέ-
λησαν τὴν ναυτικὴν, ἐπειδὴ ἔδειξαν εἰς ἄλλους ποῦ
ἐνυποκρύπτονται ἐπικίνδυνοι ὕφαλοι ἢ ἐξέχουσι σκό-
πελοι. Τὸ μόνον ἀναντίῤῥητον εἶναι, ὅτι εἰς τὴν παροῦ-
σαν μας ἔνδειαν τοιαύτη βίβλος, ὁποῖον καὶ ἂν ἔχῃ εἶ-
δος, μᾶς ἦτο ἀναγκαιοτάτη διὰ τὴν ὕλην της. Ἱστορι-
κῶν γνώσεων ἄμοιρα ἔθνη εἶναι μόνον τὰ βάρβαρα
ἔθνη· καὶ ὅστις θέλει νὰ ἀποφύγῃ τὴν αἰσχύνην τῆς
ὀνομασίας ταύτης, πρέπει νὰ ἔχῃ συνοδευτικὴν τοῦ
βίου τὴν μελέτην τῶν ἱστοριῶν τῆς ἀνθρωπότητος,
αἱ ὁποῖαι μαρτυροῦσι καὶ ἐπαινοῦσι τὰ ἀγαθὰ ἔργα,
κατηγοροῦσι καὶ στηλιτεύουσι τὴν κακίαν, χειραγωγοῦ-
σιν εἰς τὴν τιμὴν καὶ εὐδαιμονίαν, καὶ ἀποτρέπουσιν
ἀπὸ τὴν ἀδοξίαν καὶ ἀθλιότητα. Οἱ νέοι Ἕλληνες εἶ-
ναι πληροφορημένοι τὴν μεγάλην ταύτην ἀλήθειαν ὡς

γεωμετρικὸν ἀξίωμα, ὅτι τὸ πρακτικὸν μέρος τῆς φι-
λοσοφίας εἶναι κυρίως, τὸ ὁποῖον εὐδαιμονίζει τοὺς λα-
ούς. Ἀλλὰ ποῦποτε δὲν διδάσκεται ἡ φιλοσοφία αὕτη
εἰμὴ εἰς τὰς ἱστορίας τῶν προγενομένων. Αὐτοῦ βλέ-
πει καθεὶς ἐναργέστερον τί ἐστὶν ἄνθρωπος παρὰ εἰς
τὰς Μεταφυσικὰς λεπτολογίας. Αὐτοῦ βλέπουν οἱ ἡ-
γεμόνες τοὺς ἀσφαλεῖς καὶ ἀστραβεῖς κανόνας τῆς κοι-
νῆς εὐδαιμονίας καὶ τοὺς μεταχειρίζονται ἂν θέλωσι
νὰ ἔχουν τὸ ὑπερένδοξον ὄνομα Πατέρες λαῶν.
Αὐτοῦ βλέπουν οἱ πολῖται ποῖα ἔργα ἐδόξασαν καὶ ἀν-
ύψωσαν καὶ ποῖα ἐκρήμνισαν καὶ κατέστρεψαν τοὺς
λαούς. Αὐτοῦ διατάσσει καθεὶς τὴν ζωήν του προει-
κάζων τὰ πιθανῶς ἐνδεχόμενα εἰς τὸ μέλλον ἀφ' ὅσα
προέπραξαν τὰ ἔθνη· διότι ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἀμετά-
βλητος τὴν φύσιν, καὶ ἐπὶ τῶν αὐτῶν περιστάσεων ἐπα-
ναλαμβάνει τὰς προγενομένας πράξεις. Εἰς ἕνα λόγον
αἱ ἱστορίαι εἰς τὸ πρακτικὸν μέρος τῆς ζωῆς εἶναι διὰ
τοὺς ἔχοντας ἀληθινὸν νοῦν, ὅ,τι εἶναι ὁ ἥλιος διὰ
τοὺς ἔχοντας ὑγιηρὰν ὄψιν. Διὰ τοῦτο εἶναι ἀναγκαῖον
νὰ μελετᾷ τὴν ἱστορίαν πᾶς ἄνθρωπος, ἱερεὺς καὶ λαϊ-
κὸς, ἄρχων καὶ ἰδιώτης, πλούσιος καὶ πένης, ἔμπορος
καὶ τεχνίτης· καθεὶς ἐμπορεῖ νὰ ὠφελῆται ἐξ αὐτῆς
εἰς τὸ ἔργον του· ὁ δὲ τῆς κρείττονος μερίδος διδασκό-
μενος τὰ παρελθόντα, καὶ κατανοῶν ἀκριβῶς τὰ ἐξ
ἐκείνων συνεχόμενα παρόντα, καὶ οὕτω δυνάμενος νὰ
εἰκάζῃ μὲ πολλὴν πιθανότητα τὸ μέλλον, πλησιάζει
εἰς τὴν ὑπὸ τῆς ποιήσεως ὑμνηθεῖσαν προφητικὴν σο-
φίαν τοῦ Κάλχαντος,

Ὃς ᾔδει τάτ' ἐόντα, πρότ' ἐόντα, τάτ' ἐσσόμενα.

Εἰς ἐσᾶς, Νεανίαι Ἕλληνες, προσφέρει μάθημα

κοινωφελέστατον ἡ μελέτη τῶν ἱστοριῶν. Ἐξ αὐτῶν
δύνασθε νὰ στήσητε κεφαλαιώδη πορίσματα τὰ ἑφε-
ξῆς: Ἀπ' ἀρχῆς κόσμου ἕως τῆς σήμερον ὅσα ἔθνη ἀ-
διαφόρησαν ἢ ἐκαταφρόνησαν τὴν πάτριόν των θρησκεί-
αν, ἐξεδόθησαν ἀχαλινώτως εἰς τὰ πάθη, ἐμεθύσθη-
σαν ἀπὸ τὰς ἡδονὰς καὶ ἐνεταφιάσθησαν εἰς τὰ ἐρείπια
τῆς πατρίδος των. Ἡ δεισιδαιμονία, παρεκτροπὴ εἰς
τὰ ἀντίθετα μέρη τῆς θεοσεβείας, ἐγέμισεν ἀπὸ ἀθλιό-
τητα τὸν κόσμον, ἀλλὰ καὶ ὠφέλησεν εἰς περιπτώσεις
τινὰς, ὁσάκις δι' αὐτῆς ἀπέβαλε τοὺς θέλοντας νὰ
τυραννήσωσι τὴν πατρίδα της. Αἱ βίαιοι ἐπαναστάσεις,
χωρὶς τῆς ἐσχάτης ἀνάγκης, ἠφάνισαν ὁλοκλήρους λα-
οὺς, ἢ ἔδωκαν πολλάκις εἰς αὐτοὺς κέρδη μὲ ζημίας,
αἱ ὁποῖαι εἶναι ἀσυγκρίτως βαρύτεραι παρὰ τὰ βάρη,
διὰ τὰ ὁποῖα ἐπανέστησαν. Ἡ φυλακὴ τῆς πατρίου
θρησκείας, ἡ περιποίησις τῆς γῆς καὶ τῶν τεχνῶν, ἡ
περὶ τὰς Μούσας ἀσχολία, ἡ τιμιότης καὶ ἀρετὴ, ἀπὸ
τὴν ὁποίαν εἶναι ἀχώριστος ἡ εἰς τοὺς καθεστῶτας νό-
μους τυφλὴ, νὰ εἴπω οὕτως, εὐπείθεια· ταῦτα διαιω-
νίζουσι τὰ ἔθνη καὶ τὰ ἀναδεικνύουσι σεβαστὰ εἰς ὅλον
τῆς γῆς τὸ πρόσωπον.

Ἐν Βιέννῃ, 20 Αὐγούστου, 1831.

Κ. Μ. Κούμας.

Π Ι Ν Α Ξ.

Ν Ε Α Ι Σ Τ Ο Ρ Ι Α.

Β ι β λ ί ο ν Π ρ ῶ τ ο ν.

Ἀπὸ ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἕως τῆς ἀρχῆς τοῦ τριακονταετοῦς πολέμου. (1453 — 1618.)

Β΄. ΠΟΡΤΟΓΑΛΛΟΙ.

Γ΄. ΙΣΠΑΝΟΙ.

Δ΄. ΓΕΡΜΑΝΟΙ.

Διόρθωσις παροραμάτων.

Σελ. 141	στίχ.	4	ἀντὶ	τὸν	—	γρ.	τὴν
— 279	—	12	—	τοῦ	Ἀνδεγαύου	—	τῆς Ἀσκανίας
— 295	—	34	—	τοῦ	Ἀνδεγαύου	—	τῆς Ἀσκανίας.
— 387	—	15	—		Λισκαίας	—	Βισκαίας.

ΝΕΑ ΙΣΤΟΡΙΑ.

Βιβλίον Πρῶτον.

Ἀπὸ ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἕως τῆς ἀρχῆς τοῦ τριακονταετοῦς πολέμου.

(1453 — 1618.)

Εἰσαγωγή.

Ἐσυνωδεύσαμεν τὴν Εὐρωπαίαν ἀνθρωπότητα εἰς τοὺς τελευταίους τόμους δι' ἐπισήμου τινὸς τῆς ἀναπτύξεώς της χρονικῆς περιόδου, ἥτις ὠνομάσθη μεσαιών. Ὁ μεσαιὼν διακρίνεται ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα διὰ τῆς ὁλοκλήρου ἀνατροπῆς ὅλων τῶν σχέσεων: βίαιοι μεταβολαὶ ἐξολοθρεύουν ἓν τῆς οἰκουμένης ὅλης βασίλειον· νέοι λαοὶ, οἵτινες ἀρχίζουν νὰ διατρέχουν τὸ στάδιον τῆς παιδείας των, κτίζουσιν εἰς τὰ ἐρείπαια αὐτοῦ νέα βασίλεια. Δὲν εἶναι τοιαῦται αἱ μεταβολαὶ, αἱ ὁποῖαι διακρίνουν τὸν μεσαιῶνα ἀπὸ τὴν τρίτην κυριωτέραν μερίδα τῆς παγκοσμίου ἱστορίας τῶν νεωτέρων χρόνων. Οἱ Εὐρωπαῖοι λαοὶ μένουσιν οἱ αὐτοὶ καὶ εἰς τὰς αὐτὰς κατοικίας των, καὶ προχωροῦσιν εἰς τὸ στάδιον τῆς ὁποίας ἤρχισαν ἀναπτύξεώς των. Ἀλλ' αἱ ἐσατερικαὶ σχέσεις καὶ ἀναφοραὶ ἐμορφώθησαν ἀπὸ τοῦ τέλους τῆς ΙΕ' ἑκατονταετηρίδος καθ' ὅλας τὰς φορὰς καὶ τοὺς κύκλους τῆς ἀνθρωπίνης ἐνεργείας τόσον καινοπρεπῶς· πολιτεία καὶ ἐκκλησία, πόλεμος καὶ ἐμπορία, ἐπιστήμη καὶ τέχνη λαμβάνουν τοιοῦτον διάφορον χαρακτῆρα, ὥστε δικαίως αἱ τρεῖς τελευταῖαι ἑκατονταετηρίδες θεωροῦνται ὡς ἰδιαιτέρα γενικὴ περίοδος τῆς παγκοσμίου ἱστορίας. Ἐμάθαμεν ἤδη τινὰ πράγματα, τὰ ὁποῖα προητοίμασαν καὶ ἐνήργησαν τὰς ἐπισήμους ταύτας μεταβολὰς, φέρ' εἰπεῖν τὰς εὑρέσεις τῆς πυρακονίας καὶ τῆς τυπογραφίας. Τώρα θέλομεν ἰδεῖν πῶς ἡ στερεὰ θεμελίωσις τῆς βασιλικῆς δυ-

νάμεως εἰς τὰ ἐπικρατείας τῆς δυτικωτέρας Εὐρώπης, ἡ ἀνακάλυψις νέου τῆς γῆς μέρους, καὶ ἡ εἰς τὴν Γερμανίαν γενομένη μεταῤῥύθμισις τῆς πίστεως ἔφεραν ἄλλην μορφὴν εἰς τὰ πράγματα.

Τὸ ὅριον, τὸ ὁποῖον ἐστήσαμεν ἐμπροσθένμας εἰς τὴν πρώτην περίοδὸν τῆς νεωτέρας ἱστορίας εἶναι τὸ 1618 ἔτος, ὁπότε ἤρχισεν ὁ περίφημος τριακονταετὴς πόλεμος. Τὴν ἀρχὴν τῶν ἱστοριῶν μας ἐμποροῦν νὰ κάμουν ἡ Πορτογαλλία καὶ Ἱσπανία, καὶ ἐπειδὴ κατὰ τὴν ΙϚ' ἑκατονταετηρίδα διὰ σειρᾶς ἀπροδοκήτων περιστάσεων ἡ κυβέρνησις τῆς Ἱσπανίας καὶ Γερμανίας εἰς περισσότερον παρὰ μίαν γενεὰν ἀνθρώπων ὑπῆρξεν εἰς τὰς χεῖρας ἑνὸς ἀνθρώπου, διὰ τοῦτο θέλει μᾶς ὁδηγήσειν ἡ περίστασις αὕτη εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Γερμανίας. Μετὰ ταῦτα θέλουν ἀκολουθήσειν αἱ λοιπαὶ ἐπικράτειαι. Ἡ ἱστορία τῆς ἀνακαλύψεως τῆς Ἀμερικῆς ἀνήκει κυρίως εἰς τὴν Ἱσπανικὴν ἱστορίαν, ἀλλ' εἶναι ὠφελιμώτερον νὰ τὴν ἐξαιρέσωμεν χωριστὰ καὶ εἰς ἓν τμῆμα νὰ τὴν προτάξωμεν ἡνωμένην μὲ τὰς εἰς τὰς ἀνατολικὰς Ἰνδίας δορικτησίας τῶν Πορτογάλλων. Ἐκ τούτου θέλει γενῆν ἁπλουστέρα καὶ καθαρωτέρα ἡ ἐσωτερικὴ ἱστορία τῆς Πορτογαλλίας καὶ Ἱσπανίας, καὶ θέλει φανῆν τερπνοτέρα ἡ ἱστορία τῶν περιφήμων ἐκείνων ἀνακαλυπτῶν διὰ τῆς ἀκριβεστέρας διηγήσεως τῶν ἔργων των.

Α'.

ΕΥΡΕΣΙΣ ΤΩΝ ΙΝΔΙΩΝ ΔΙΑ ΘΑΛΑΣΣΗΣ.

1. Αἱ μέχρι τοῦδε ἐμπορικαὶ ὁδοί.

Ἡ Ἰνδικὴ ἦτο ἤδη καὶ εἰς τοὺς ἀρχαίους χρόνους χώρα ἐπιθυμητὴ διὰ τοὺς θησαυροὺς καὶ τὰ ἀρώματά της. Αἰγύπτιοι, Φοίνικες, Πέρσαι, Ἕλληνες καὶ Ῥωμαῖοι εἶχαν ἐμπορικὴν ἐπιμιξίαν μὲ τὴν Ἰνδικὴν, μέρος μὲν διὰ θαλάσσης, μέρος δὲ διὰ ξηρᾶς. Κατὰ τὸν μεσαιῶνα ἔβαλαν ἐμπόδια εἰς τὸν δρόμον ταύτης τῆς ἐμπορίας αἱ δορικτησίαι τῶν Ἀράβων καὶ ἄλλων Μωαμεθανικῶν λαῶν, ἀλλ' ἡ Εὐρώπη δὲν ἐστερήθη τὰ Ἰνδικὰ προϊόντα, καὶ ἡ Κωνσταντινούπολις ἔγεινε τὸ κέντρον τῆς ἐμπορίας ταύτης. Ἤρχοντο αἱ πραγματεῖαι διὰ τοῦ Ἰνδοῦ ποταμοῦ εἰς ὅσον διάστημα ἦτο πλευστός· μετὰ ταῦτα ὡδοιπόρουν διὰ ξηρᾶς ἕως τὸν ποταμὸν Ὦξον, καὶ δι' αὐτοῦ εἰς τὴν Κασπίαν θάλασσαν, ὅθεν μετέβαιναν εἰς τὸν Βόλγαν, καὶ ἀπ' αὐτοῦ ἐφέροντο διὰ ξηρᾶς εἰς τὸν Τάναϊν, καὶ τελευταῖον ἔφθαναν εἰς τὴν Μαύρην θάλασσαν, καὶ ἐκεῖθεν Βυζαντινὰ πλοῖα τὰς ἔφερναν εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ἐξ ἅπαντος πολὺ παράξενος καὶ δύσκολος καὶ πολυχρόνιος δρόμος.

Οἱ Μωαμεθανοὶ ἔκαμναν τὴν ἐμπορίαν ταύτην δι' ἄλλου δρόμου· ἔφερναν εἰς τὰ πλοῖα τὰς Ἰνδικὰς πραγματείας εἰς τὸν Περσικὸν κόλπον, ἔπειτα διὰ τοῦ Εὐφράτου καὶ Τίγριος ἕως τοῦ Βαγδὰτ, ἐκεῖθεν μὲ καμήλους διὰ τῆς ἐρήμου τῆς Παλμύρας εἰς τὸ Ἀλέππιον, Τρίπολιν καὶ ἄλλας ἐμπορικὰς πόλεις τῆς μεσο-

γείου θαλάσσης. Ἐκεῖθεν τὰς ἥρπαζαν καὶ τὰς μετ-
έφεραν εἰς τὴν Εὐρώπην Βενετοὶ, Γενοήνσιοι καὶ
Πισαῖοι, οἵτινες μετὰ τοὺς σταυροφορικοὺς πολέμους
ἐταξείδευαν ζωηρῶς εἰς τὰ παράλια ἐκεῖνα. Ἀλλ'
ἡ βραδύτης καὶ ἀβεβαιότης τῆς καμηλοπομπείας ἔκα-
μνεν εὐκταῖον ἄλλον τρίτον δρόμον.

Ὅταν οἱ Γενονήνσιοι διὰ τῆς βοηθείας, τὴν ὁποί-
αν ἔκαμαν εἰς τὸν αὐτοκράτορα Μιχαὴλ Παλαιολόγον,
ἀπεδίωξαν τοὺς Βενετοὺς ἀπὸ τὴν ἐμπορίαν τῆς Μαύ-
ρης θαλάσσης (Τόμ. Ε΄. σελ. 116), ἐσύχναζαν οἱ
δεύτεροι εἰς τὴν παλαιὰν καθέδραν τῆς ἐμπορίας, τὴν
Ἀλεξάνδρειαν, ὅπου αἱ Ἰνδικαὶ πραγματεῖαι φθάνου-
σαι εἰς τὸν Ἀραβικὸν κόλπον, μετ' ὀλίγον ξηρᾶς δρό-
μον ἔμβαιναν εἰς τὸν Νεῖλον, καὶ ἐκεῖθεν ἔπλεαν τὴν
μεσόγειον. Ἡ ἐμπορία ἐγίνετο ἐξαίρετος· ἀλλὰ τὰ
μεγάλα δοσίματα, τὰ ὁποῖα ἔβαλαν οἱ Σουλτάνοι τῆς
Αἰγύπτου εἰς τὰς πραγματείας, τὰς ἔκαμναν πολλὰ
βαρυτίμους. Ἐάν τις εὕρισκε θαλάσσιον δρόμον κατ'
εὐθεῖαν τῆς Ἰνδικῆς, χωρὶς νὰ ἔχῃ χρείαν τοὺς με-
ταξὺ λαοὺς, ποῖον ὄφελος μέγα ἔμελλεν οὗτος νὰ
προξενήσῃ εἰς τὴν Εὐρώπην!

2. Ἐῤῥῖκος ὁ Θαλασσοπόρος.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ΙΕ΄ ἑκατονταετηρίδος ἐξ-
ύπνισεν εἰς τοὺς Πορτογάλλους μέγας ζῆλος νὰ ἀνα-
καλύψουν καὶ νὰ γνωρίσουν χώρας διὰ θαλάσσης.
Ἐνῷ ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης ὁ Νόθος ἐπολέμησεν εὐτυ-
χῶς τοὺς Μαύρους εἰς τὴν Ἀφρικὴν (Τόμ. Ε΄, σελ.
504), συνέλαβαν τὴν ἀπόφασιν νὰ γνωρίσουν καὶ τὰ
παραθαλάσσια τούτου τῆς γῆς τοῦ μέρους, τὸ ὁποῖον,
ἐμποδιζόμενοι ἀπὸ τὴν τότε ἀτέλειαν τῆς ναυτιλίας
καὶ ἀπὸ πολλοὺς παραξένους λόγους, δὲν εἶχαν πε-
ριπατήσειν περαιτέρω ἀπὸ τὸ ἀκρωτήριον Νόν. Κατ'
εὐτυχίαν ἔλαβεν ὁ Πρίγκιψ Ἐῤῥῖκος εἰς τὰς χεῖρας

του τὴν κυβέρνησιν τῶν ἀνακαλύψεων τούτων, ἀνὴρ
νέος μὲ προτερήματα καλὰ καὶ φιλομάθειαν μεγά-
λην, ὅς τις ἐσπούδασεν ἐπιμελῶς τὴν Γεωγραφίαν καὶ
Ἀστρονομίαν, καὶ ἐζήτει τὴν συναναστροφὴν τῶν
σοφωτάτων ἀνδρῶν τοῦ λαοῦ του διὰ νὰ ἐκτείνῃ τὰς
γνώσεις του. Μὲ πολλὴν ἐπιμέλειαν ἀνηρεύνησε νὰ
μάθῃ τὰς μακρυνοτάτας χώρας τῆς Ἀφρικῆς κατὰ τὰς
ἀγγελίας τῶν Μαύρων, καὶ ἀναχωρήσας ἀπὸ τὴν
αὐλὴν εἰς τὸ ἐν Ἀλγαρβίᾳ ὑποστατικόν του Τερ-
ζαναβάλιον, ἔκαμε σχέδια ταξειδίων, τὰ ὁποῖα ἔμελ-
λαν νὰ ἀναπαύσωσι τὸ φιλευρετικόν του ἦθος καὶ
τὴν φιλοδοξίαν του. Οἱ θησαυροὶ τοῦ τάγματος τοῦ
Χριστοῦ, τοῦ ὁποίου ἦτο μέγας Μάγιστρος, τοῦ ἔδι-
δαν εἰς τοῦτο τὰ μέσα. Τὰ πρῶτα πλοῖα, τὰ ὁποῖα
ἔστειλεν, ἔφθασαν ἕως εἰς τὸ ἀκρωτήριον Βοϊαδὸρ,
δὲν ἐτόλμησαν ὅμως νὰ τὸ περιπλεύσωσι διὰ νὰ προ-
χωρήσωσι περαιτέρω εἰς τὴν ἄγνωστον θάλασσαν.
Εὐθὺς μετὰ τοῦτο δύω ἐκ τῶν ἱπποτῶν του, Ἰωάννης
Γονσαλβέζιος καὶ Τριστάνος Βάζιος, ἐστάλθησαν εἰς
μεγάλα ἐγχειρήματα. Εὕρηκαν οὗτοι (1418) τὴν
νῆσον Πόρτο Σάντον. Ὁ Ἰμφάντης ἔστειλεν ἐκεῖ
ἀποικίαν νὰ φυτεύσουν τὴν γῆν μὲ διάφορα φυτὰ,
καὶ νὰ φθείρουν εἴδη τινὰ ζώων, τὰ ὁποῖα ὑποκάτω
τοῦ ὡραίου κλίματος ἐπληθύνοντο καθ' ὑπερβολήν.
Εἷς μόνος ἐγγαστρωμένος λαγὸς ἐντὸς ὀλίγων ἐτῶν ἀφῖ-
νε τόσους ἀπογόνους, ὅσοι ἔτρωγαν ὅλα τὰ χωράφια,
καὶ ἐφοβέριζαν τὴν καταστροφὴν τῆς νέας ἀποικίας.

Ἐκ τοῦ Πόρτου Σάντου ἔβλεπαν οἱ Πορτογάλ-
λοι συχνάκις, ὅταν ἦτο εὐδία, νεφέλην τινὰ μακρὰν
εἰς τὸν ὁρίζοντα, καὶ ὁ Γονσαλβέζιος καὶ ὁ Τριστά-
νος Βάζιος ἀπεφάσισαν νὰ κάμουν πανία πρὸς ἐκεῖνο
τὸ μέρος. Εὕρηκαν τὴν νῆσον Μάδηραν, ἥτις ἦτο
σκεπασμένη ἀπὸ πυκνοὺς δρυμῶνας (1419). Ὁ Γον-
σαλβέζιος διὰ νὰ γεωργήσῃ τὴν νῆσον, ἐπρόσταξε
νὰ καύσουν μέρος τοῦ δάσους· ἀλλ' ἡ φωτία διεδό-

θη τόσον γρήγορα, καὶ διήρκεσε τόσον πολὺ, ὥστε κατέφαγεν ὅλους τοὺς δρυμῶνας· λέγουσιν, ὅτι ἔκαιεν ἑπτὰ ἔτη κατὰ συνέχειαν. Ἔπειτα διὰ προσταγῆς τοῦ Ἰμφάντου ἐκαλλιεργήθη ἡ νῆσος, ἐφέρθησαν εἰς αὐτὴν ἥμερα ζῶα, μετεφυτεύθησαν ἄμπελοι τῆς Κύπρου, καὶ σακχαροκάλαμα ἀπὸ τὴν Σικελίαν. Ἡ στάκτη τοῦ δρυμῶνος ἔκαμε τόσον καρποφόρον τὴν χώραν, ὥστε ὅλα ἐπρόκοψαν θαυμασίως. Τὸ ἐξαίρετον σάκχαρον τῶν Καναρίων καὶ ὁ περίφημος οἶνος τῆς Μαδήρας ἔγειναν παραυτα. ἐπίσημα ἐμπορικὰ εἴδη τῆς Πορτογαλλίας.

Μὲ ὅλα ταῦτα τὰ καλὰ ἀποτελέσματα ἐχρειάζετο ὁ Ἰμφάντης μεγάλην ὑπομονὴν καὶ ἐπιμονὴν εἰς τὸ νὰ γείνουν πρόοδοι εἰς τὸν ὁποῖον ἤρχισε νὰ περιπατῇ δρόμον. Πρόληψις καὶ ὀκνηρία ἔφεγαν φανερὰ τὸ ἐγχείρημά του. Ἔφθασαν τώρα μὲ τὰ ταξειδιάτων πλησίον τῆς διακεκαυμένης ζώνης, ἥτις κατὰ τὰς τότε ἐπικρατούσας θεωρίας ἐνομίζετο ἀκατοίκητος, καὶ ὅπου ἐφαντάζοντο ὅλην τὴν φύσιν μυθώδη καὶ πλήρη τρόμων· ἡρπάγημεν, ἔλεγαν, ἀπὸ τὴν πατρικήν μας γῆν, διὰ νὰ ἀφανισθῶμεν εἰς τὴν μακρυνὴν θάλασσαν ἢ εἰς τὰς ἀγρίους ἐρήμους. Κατὰ τὸ 1432 ἔτος ὥπλισε πάλιν ὁ Ἰμφάντης ἓν καράβιον· τοῦτο κυβερνώμενον ἀπὸ τὸν Γιλιανέζον, περιέπλευσε τὸ φοβερὸν ἀκρωτήριον Βοϊαδόρ· πρᾶγμα τότε παραδοξότατον. Κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον ἀνεκαλύφθησαν καὶ αἱ Ἀζῶραι. Ἀπὸ τὸν Πάπαν ἔλαβεν ὁ Ἰμφάντης πληρεξούσια γράμματα, διὰ τῶν ὁποίων ἔλαβεν ἡ Πορτογαλλία ἀποκλειστικὸν δίκαιον εἰς ὅλας τὰς μέχρις Ἰνδικῆς ἀνακαλύψεις της. Τὰ ταξείδια ἐγίνοντο ἀδιακόπως, μ' ὅλον ὅτι τὰ καράβια κατ' ἀρχὰς ἄλλα λάφυρα δὲν ἔφερναν ὀπίσω εἰμὴ δέρματα φωκῶν. Τότε ἤρχισαν οἱ Πορτογάλλοι ἀποβαίνοντες εἰς τὴν ξηρὰν νὰ πιάνωσιν ἀνθρώπους, καὶ ἐπειδὴ τινὲς τῶν πιασθέντων Ἀφρικανῶν ἠλλάχθησαν μὲ

δούλους μαύρους τὴν ὄψιν, ἴδεν ἡ Λισσαβόνα κα-
τὰ πρῶτον 1442 μὲ ἔκπληξίν της τοὺς κυρίως μαύ-
ρους, γένος ἀνθρώπων πάντη διάφορον ἀπὸ τοὺς
κατοίκους τῆς βορείου Ἀφρικῆς. Αὕτη ἦτο ἡ πρώ-
τη ἀρχὴ τῆς τῶν μαύρων ἐμπορίας εἰς τοὺς Εὐρω-
παίους. Ἐπειδὴ δὲ τὸ αὐτὸ καράβιον ἔφερε καὶ ἱκα-
νὸν πλῆθος χρυσίτιδος κόνεως, ἔπαυσε τώρα καὶ ὁ
γογγυσμὸς κατὰ τῶν ἐγχειρημάτων τοῦ πρίγκιπος.
Μέχρι τοῦδε ἔδιδεν οὗτος ὅλα τὰ ἔξοδα τῶν ταξει-
δίων· τώρα δὲ ἐζήτουν πολλοὶ τὴν ἄδειαν νὰ στέλλουν
πλοῖα εἰς τὰς πλουσίας χώρας, καὶ ὅ,τι ἤρχισε ἡ φι-
λομάθεια, τὸ ἐτελείωσεν ἡ φιλοχρυσία. Ὁ Ἐῤῥῖκος εἶχε
τὴν χαρὰν νὰ ἴδῃ μικροὺς στόλους ἐκπλέοντας ἀπὸ
τὸν λιμένα Λάγιον. Τὸ 1445 ἔτος ἐπέρασεν ὁ Διν-
ζιος Φερνανδέζιος ἐπέκεινα τῆς Σενεγάλης καὶ εὕρη-
κε τὸ πράσινον ἀκρωτήριον. Ὁ Πρίγκιψ Ἐῤῥῖκος
ἔζησεν ἀκόμη ἕως οὗ τὰ πλοῖα του ὑπῆγαν εἰς τὴν
Γυϊνέαν. Ἀπέθανε δὲ τὸ 1460 ἔτος ὠφελήσας καθ'
ὑπερβολὴν τὴν πατρίδα του καὶ τὸν κόσμον.

Μετὰ τὸν θάνατόν του ἐκωλύθησαν χρόνον τινὰ τὰ ταξείδια. Ἀλφόνσος ὁ Ε', ὅς τις ἐκάθητο τότε ἐπὶ τοῦ Πορτογαλλικοῦ θρόνου, ἐπρόκρινε νὰ κάμῃ δορικτησίας εἰς τὴν Ἀφρικὴν, καὶ ἐνησχολεῖτο καὶ εἰς ἄλλας διαφορὰς καὶ λογοτριβὰς τόσον, ὥστε δὲν ἔδωκε προσοχὴν εἰς τὸν ἐπικερδῆ ἐκεῖνον κλῶνα τῆς τοῦ τόπου του εὐπραγίας. Μὲ ὅλον τοῦτο συνέβη πρόοδος ἀξιόλογος εἰς τὰς ἡμέρας του. Πορτογαλλικὸν καράβιον ἐτόλμησε κατὰ πρῶτον νὰ περάσῃ εὐτυχῶς τὴν ἰσημερινὴν γραμμὴν (1471). Πόσον ἐθαύμασαν διὰ τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ δυνατοῦ τοιαύτης θαλασσοπορίας! Τὰ καράβια δὲν ἐκάησαν, τὰ δένδρα ἦσαν πράσινα καθὼς καὶ εἰς τὴν Εὐρώπην. Ἐπέρασε λοιπὸν εὐτυχῶς ὁ μέγιστος φόβος.

3. Βαρθολομαῖος Διάζιος.

Τοῦ Ἀλφόνσου ὁ υἱὸς καὶ διάδοχος, Ἰωάννης ὁ Β΄, ἦτο ἀνὴρ δραστήριος καὶ ἐπιχειρηματίας. Πάραυτα λοιπὸν ἐπανέλαβε τὰ σχέδια τοῦ Ἐῤῥίκου, ἔστειλε πλοῖα εἰς τὴν Γυϊνέαν, καὶ ἐπρόσταξε νὰ κατασκευασθοῦν εἰς τὴν ἐκεῖ παραθαλασσίαν φρούρια. Οἱ στόλοι του ἀνεκάλυψαν (1484) τὰ βασίλεια Βενῖνον καὶ Κόγγον καὶ ἐπροχώρησαν ἐπέκεινα τῆς ἰσημερινῆς γραμμῆς ὑπὲρ τὰ 300 μίλια. Οἱ ἐπιστρέψαντες ἐδιηγοῦντο εἰς τοὺς ἐκστατικοὺς ἀκροατὰς θαύματα περὶ τῶν ἀστέρων νέου ἡμισφαιρίου, τὸ ὁποῖον κατὰ πρώτην φορὰν ἴδαν ἐκεῖ οἱ Πορτογάλλοι. Ἐν ταὐτῷ δὲ ἀναίρεσαν τὰ ταξείδια ταῦτα τὴν πρόληψιν, ὅτι ἡ Ἀφρικὴ πλατύνεται πάντοτε πρὸς μεσημβρίαν περισσότερον, καθὼς ἐπίστευαν ἕως τότε τὸν παλαιὸν Γεωγράφον Πτολεμαῖον, τὸ μόνον μαντεῖον τῆς Γεωγραφίας τῶν χρόνων ἐκείνων.

Ἐκ τούτου διηγέρθη καὶ ἡ προτέρα ἐλπὶς τοῦ νὰ εὑρεθῇ θαλασσοπορεία διὰ τὴν Ἰνδικὴν, ἐὰν ἡ Ἀφρικὴ τελειόνῃ εἰς ἀκρωτήριον, τὸ ὁποῖον ἤθελαν δυνηθῆν νὰ περιπλεύσωσι. Καὶ ἰδοὺ τελευταῖον ἀξιωματικὸς γενναῖος, ὅς τις ἐστάλθη τὸ 1486 ἔτος, ἔπλευσε τολμηρὰ πρὸς μεσημβρίαν, ἀνεκάλυψεν ὑπὲρ 200 μίλια νέας χώρας, καὶ εὕρηκεν εὐτυχῶς τὸ ἀκρωτήριον τοῦτο. Ἦτο δὲ οὗτος ὁ ἐνάρετος Βαρθολομαῖος Διάζιος. Ἀλλὰ μόνον τὸ ἴδε. Ἐπιβουλαὶ καὶ ἐπαναστάσεις τῶν στρατιωτῶν του, οἱ ὁποῖοι δὲν ἠθέλησαν νὰ ἀντιπαλαίωσι περισσότερον μὲ τόσους πολλοὺς κινδύνους εἰς ἄγνωστον θάλασσαν κατὰ τὸ τέλος τοῦ κόσμου, καὶ κλύδωνες ἐπικινδυνότεροι συμβάντες εἰς τὸ ἀκρωτήριον τοῦτο, τὸν ἠνάγκασαν νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Λισσαβόναν. „Τὸ ὠνόμασα πολυκλυδώνιστον ἀκρωτήριον (Cabo tormentoso)," εἶπε πρὸς τὸν Ἰωάννην τὸν Β΄. „Ὄχι, ἔκραξεν ὁ

θαῤῥαλεώτατος βασιλεὺς, πρέπει νὰ ὀνομασθῇ ἀκρωτήριον τῆς χρηστῆς ἐλπίδος, ἐπειδὴ δὲν ἀμφιβάλλω τώρα, ὅτι εὑρέθη ὁ εἰς τὴν Ἰνδικὴν δρόμος."

Κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον ἔστειλεν ὁ βασιλεὺς δύω ἐγκαρδιωμένους ἄνδρας, Κοβιλλὰμ καὶ Παϊβᾶν, οἵτινες ἐγνώριζαν ἐνταὐτῷ τὴν Ἀραβικὴν γλῶσσαν, πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Ἀβυσσινίας, περὶ τοῦ ὁποίου τῆς ὑπάρξεως εἶχαν ἀκούσειν, διὰ νὰ κλείσουν μετ' αὐτοῦ εἰ δυνατὸν ἐμπορικὴν συνθήκην. Ἐταξείδευσαν εἰς Κάϊρον, καὶ ἀπ' αὐτοῦ ὑπῆγαν διὰ ξηρᾶς εἰς Σουέσην. Ἐκεῖ ἐχωρίσθησαν ἀπ' ἀλλήλων· ὁ Παϊβᾶς ὑπήγαινεν εἰς Ἀβυσσινίαν, καὶ καθ' ὁδὸν ἐφονεύθη· ὁ δὲ Κοβιλλὰμ ὑπῆγε διὰ θαλάσσης εἰς τὴν Ἰνδικὴν, ἴδε μὲ τοὺς ἰδίους του ὀφθαλμοὺς τὴν πλουσίαν χώραν, ἐπεσκέφθη τὴν Καλικούταν καὶ Γόαν, καὶ ἔπειτα ὑπέστρεψεν εἰς τὸ Κάϊρον. Ἐκεῖ εὕρηκε δύω Ἰουδαίους, αἵτινες ἦσαν ἀρχήτερα εἰς τὴν Ἀνατολὴν, εἶχαν φέρειν εἰς τὸν βασιλέα Ἰωάννην εἰδήσεις τῶν ἐκεῖ ἐμπορικῶν σχέσεων, καὶ ὑπ' αὐτοῦ ἐστάλθησαν εἰς τὸν Κοβιλλάμ. Δι' ἑνὸς τούτων ἔστειλεν εἰς τὸν βασιλέα περιγραφὴν τοῦ εἰς τὴν Ἰνδικὴν ταξειδίου του, καὶ καθ' ὅσα εἶχε μάθειν ἐκεῖ, τοῦ ἀπέδειχνε πιθανώτερον, ὅτι διὰ τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς χρηστῆς ἐλπίδος ἐμπορεῖ νὰ πλεύσῃ τις εἰς τὰς Ἰνδίας.

---

4. Χριστόφορος Κολόμβος.

(γενν. 1447. ἀποθ. 1566.)

Ἐνῷ λοιπὸν εἶχε κυριεύσειν ὁ ἐνθουσιασμὸς περὶ νέων ἀνακαλύψεων διὰ θαλάσσης ὅλας τὰς ἐγχειρηματικὰς κεφαλὰς τῶν χρόνων ἐκείνων, καὶ ἀνεφλέγετο περισσότερον ἀπὸ τὴν σφοδρὰν κλίσιν τοῦ βασιλέως, ἄναψεν εἰς τὸ πνεῦμα ἀνδρὸς ἐμπείρου καὶ σκεπτικοῦ στοχασμὸς, τοῦ ὁποίου ἡ ἐκτέλεσις δὲν εἰ-

χεν ἄλλον μικρότερον σκοπὸν, εἰμὴ τὴν ἀνακάλυψιν νέου μέρους τῆς γῆς, τοῦ ὁποίου τὴν ὕπαρξιν κἀνεὶς τότε δὲν εἴκαζεν ἀκόμη.

Τίς δὲν ἐξεύρει τὸν Χριστόφορον Κολόμβον *); Οὗτος ὁ φρόνιμος καὶ δραστήριος ἀνὴρ εἶχε μεταβῆν ἀπὸ Γένουαν, τὴν εἶτε πατρίδα του εἶτε μέχρι τοῦδε διατριβήν του **), εἰς τὴν Πορτογαλλίαν καὶ ἐνυμφεύθη τὴν θυγατέρα Βαρθολομαίου τινὸς Περεστρέλλου, ὅστις ναύκληρος ὢν εἶχε κάμειν πολλὰ ταξείδια ἀνακαλύψεων ἐπὶ τοῦ πρίγκιπος Ἐῤῥίκου, καὶ ἐβάσταξε τῶν ταξειδίων τούτων πολλὰς ἐφημερίδας καὶ ἰχνογραφίας καὶ πίνακας. Ὁ Κολόμβος εἶχεν ἀγαπηθῆν ἀπὸ τοῦτον τὸν ἄνδρα διὰ τὰς γνώσεις καὶ διὰ τὴν φιλομάθειάν του, ἐτιμᾶτο δὲ ἀπὸ τοὺς εἰδήμονας ὡς ναύτης, ὅστις εἶχε τότε ὀλίγους τοὺς ὁμοίους του εἰς τὸ ἔργον του. Βλαστήσας ἀπὸ οἰκογένειαν εὐγενῆ μὲν, πτωχεύσασαν δὲ, ἥτις ἐτρέφετο διὰ τῆς ναυτιλίας, ἐπροστάχθη καὶ αὐτὸς εἰς τὸ ἔργον τοῦτο ἀπὸ τὴν ἀνάγκην· ἀλλ' ἡ φρόνησίς του τὸν ἐδίδαξε γρήγορα, ὅτι χωρὶς γεωμετρίαν, ἀστρονομίαν, γεωγραφίαν καὶ ἐπιτηδειότητα εἰς τὸ σχεδιάζειν ἀνάγκη ἦτο νὰ μείνῃ αἰωνίως κοινὸς ναύτης. Αὕτη ὅμως δὲν ἦτο ἡ θέλησις τοῦ ἀγαθοῦ παιδίου. Μεταχείρισις ἐπωφελὴς τῆς νεότητός του τὸν ἔκαμεν ἐγκρατῆ ὅλων τούτων τῶν γνώσεων, ὅσαι ἦσαν γνωσταὶ τότε, καὶ ἐντὸς ὀλίγου τοῦ τὰς ἐτελειοποίησεν ἡ πεῖρα. Ἀπὸ τοῦ δεκάτου τετάρτου ἔτους τῆς ἡλικίας του ἐμβῆκεν εἰς τὴν θάλασσαν, ἐπεσκέφθη τοὺς κυριωτέρους λιμένας τῆς μεσογείου θαλάσσης, συνεταξείδευσε μὲ τοὺς Ἄγγλους εἰς τὴν Ἰσλανδίαν διὰ τὴν θήραν τῶν ὀψαρίων, καὶ εἰς τὸ μέσον τῆς θαλάσσης, ὅταν ἐπίασεν ἓν πλοῖον φω-

*) Οἱ Ἰταλοὶ τὸν ὀνομάζουν Cristofano Colombo, οἱ Ἱσπανοὶ Christoval Colon.

**) Διότι ζητεῖται ἀκόμη καὶ τώρα, ἂν ὁ Κολόμβος ἐγεννήθη εἰς τὴν Γένουαν, ἢ εἰς τῆς Μοντφεῤῥάρας τὸ χωρίον Κουκάῤῥον.

τία, εὗρηκεν ἀφορμὴν νὰ δείξῃ τὴν ἀνδρίαν καὶ ἀξιότητά του.

Εἰς τὸν οἶκον τοῦ πενθεροῦ του τὸν ἔβλεπαν σιωπηλὸν καὶ σκεπτικόν. Δὲν ἠδύνατο νὰ ἀποχωρισθῇ ἀπὸ τὰς ἐφημερίδας καὶ χάρτας τοῦ ἀνδρὸς τούτου. Ἐμπορικόν τι ταξείδιον εἰς τὴν Μάδηραν καὶ εἰς τὰς Καναρίους καὶ Ἀζωτικὰς νήσους τὸν ἔκαμεν εὐθυμότερον, ἀλλὰ τὸν ἐδέσμευσε περισσότερον εἰς τὴν ἰδέαν, τὴν ὁποίαν περιεσκέπτετο ἀδιακόπως ἀφοῦ ἐγνωρίσθη μὲ τὸν γέροντα Περέστρελλον.

Πῶς; ἐστοχάζετο πάντοτε· δὲν εἶναι σφαῖρα ἡ γῆ, καὶ ἡ ἐπιφάνειά της καθ' ὑπερβολὴν μεγάλη; Δὲν εἶναι ἡ γνωστή μας ξηρὰ χώρα μέρος μόνον ἑνὸς ἡμισφαιρίου; Καὶ εἶναι δυνατὸν, ὅτι ἡ φύσις ἐσκέπασε μὲ μόνον ὕδατα τὸ δεύτερον ἐκεῖνο ἡμισφαίριον, τὸ ὁποῖον δὲν ἴδεν ἀκόμη κἀνείς; Ἠδύνατο ἆραγε μὲ τὸν τρόπον τοῦτον νὰ βασταχθῇ ἡ ἰσοῤῥοπία καὶ ἡ ἀναλογία τῶν κύκλων τῆς σφαίρας; Δὲν μᾶς διδάσκουν αἱ τοῦ Μάρκου Πόλου καὶ ἄλλων περιοδευτῶν αἱ ἀγγελίαι ὅτι ἡ Ἰνδικὴ εἶναι ἀμέτρως μεγάλη; καὶ δὲν τῆς ἔδωκεν ἤδη ὁ Ἀριστοτέλης αὐτὸς τόσην μακρεῖαν ἔκτασιν πρὸς ἀνατολὰς, ὥστε εἴκαζεν, ὅτι τὰ πέρατά της πρέπει νὰ φθάνουν ὄχι μακρὰν ἀπὸ τὰς στήλας τοῦ Ἡρακλέους; Ἐξ ἅπαντος, ἐὰν θελήσῃ νὰ πλεύσῃ τις πρὸς δυσμὰς εἰς τὸν ὠκεανὸν, ἀντὶ τοῦ νὰ παραπλέῃ πάντοτε μὲ στενοχωρίαν τοὺς Ἀφρικανοὺς αἰγιαλοὺς, θέλει εὑρεῖν παραυτα ξηρὰν, καὶ ἐξ ἅπαντος πλησιέστερα παρ' ὅσον ἠδύνατο νὰ εἰκάσῃ.

Ἡ εἰκασία αὕτη ἔλαβε μεγαλητέραν πιθανότητα ἐκ τούτου, ὅτι οἱ Πορτογαλλικοὶ ναῦται ἔβλεπαν κάποτε παράξενα καλάμια, καὶ ξύλα τεχνικῶς εἰργασμένα, καὶ μάλιστα ἴδαν μίαν φορὰν καὶ δύω νεκροὺς ἰδιαιτέρου τινὸς μορφώματος φερόμενα ὑπὸ τῶν κυμάτων ἀπὸ τὰ δυτικὰ μέρη πρὸς τοὺς αἰγιαλοὺς τῶν Ἀζωρῶν.

Ἱκανὸν εἶναι, ὅτι εἰς τοῦ Κολόμβου τὴν ψυχὴν ἡ περὶ τῆς Ἰνδικῆς ἐκ δυσμῶν πλησιότης ἔγεινεν ἐκ γνώμης φιλῆς βεβαιότης ἀσάλευτος. Ὁ πενθερός του καὶ ἄλλοι φρόνιμοι ἄνδρες, εἰς τοὺς ὁποίους ἐπρόβαλε τὰς ἐννοίας του, τὸν ὑπεχρέωσαν εἰς τοῦτο, καὶ ἐζητεῖτο τώρα πῶς νὰ πείσωσι περὶ τούτου τὸν βασιλέα διὰ νὰ δώσῃ τὴν δαπάνην τοῦ ταξειδίου. Καὶ ἡ τοιαύτη τιμὴ, ὁποίαν ἠδύνατό τις νὰ ἐλπίσῃ ἀπὸ τὸ ἐγχείρημα τοῦτο, ἤξιζε βέβαια καδδία τινὰ χρυσοῦ, τὰ ὁποῖα ἐχρειάζοντο πρὸς ἑτοιμασίαν τοῦ στόλου, ὅς τις ἔμελλε νὰ πλεύσῃ διὰ τὸν σκοπὸν τοῦτον.

Ὁ Κολόμβος ἐκ φιλοπατρίας κινούμενος ἐστοχάσθη πρὸ πάντων νὰ δώσῃ τὴν τιμὴν ταύτην εἰς τὴν πατρίδα του. Ἀλλ' ἡ Γερουσία τῆς Γενούας τὸν ἀπέβαλε. Μετὰ ταῦτα ἔμενε λοιπὸν πλησιέστατος ὁ κυριάρχης του Ἰωάννης ὁ Β'. Εἶναι γνωστὸν πόσον ἐσυνήργει ὁ βασιλεὺς οὗτος τὰ τοιαῦτα ἐγχειρήματα. Ἀνέκρινε μετά τινων συμβούλων του τὰ προβλήματα τοῦ Κολόμβου. Οἱ ἄνδρες οὗτοι ἐπεβούλευσαν τοῦ ἐνθουσιασμένου ἀνδρὸς τὰς βουλάς. Μὲ ἀποκρίσεις ἀμφιβόλους ἐμποδίζοντές τον, ἔδωκαν εἰς ἄλλον ναύτην δύω πλοῖα διὰ νὰ εὕρῃ τὸν νέον κόσμον. Ἀλλ' ὁ ναύτης οὗτος δὲν ἦτο Κολόμβος. Πλεύσας δύω τρεῖς ἡμέρας πρὸς δυσμὰς, ὑπέστρεψε βεβαιόνων τοὺς ἀποστείλαντάς τον, ὅτι εἰς ἐκεῖνα τὰ μέρη δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρχῃ ξηρά.

Πλήρης πικρᾶς λύπης ὁ Κολόμβος διὰ τοὺς Πορτογαλλικοὺς λειτουργοὺς ἐστράφη εἰς τὴν Ἰσπανικὴν αὐλὴν, ὅπου ἐβασίλευαν τότε κοινῶς Φερδινάνδος ὁ ἐξ Ἀραγωνίας καὶ Ἰσαβέλλα ἡ ἐκ Καστιλίας (Τόμ. Ε', σελ. 504). Οὗτοι ἔδωκαν ἐπίσης τὰ προβλήματα τοῦ Κολόμβου νὰ τὰ ἀνακρίνωσι βουλευταὶ τινὲς βασιλικοὶ, οἵτινες ἦσαν μὲν τιμιώτεροι παρὰ τοὺς Πορτογαλλικοὺς, ἦσαν δὲ ἱκανόν τι μέρος μωρότεροι. Ἦσαν ἱερωμένοι, οἵτινες πολλὰ

ὀλίγην γνῶσιν εἶχαν μαθηματικῶν καὶ φυσικῶν ἀποδείξεων καὶ ναυτικῶν πραγμάτων, καθὼς ἐν γένει ἕως τότε δὲν ἦτο θαλασσοπόρον ἔθνος οἱ Ἰσπανοὶ καὶ ἔβλεπαν μὲ ἀδιαφορίαν τὰς ἐξαπλώσεις τῶν γειτόνων των. Ὁ εἷς ἐστοχάσθη, ὅτι ἐάν τις καταβῇ πρὸς δυσμὰς τόσον μακρὰν εἰς τὴν θάλασσαν, δὲν θέλει δυνηθῆν νὰ ἐξαναασαναβῇ πλέον τὸ τῆς θαλάσσης ὄρος εἰς τὰ ὀπίσω. Ὁ ἄλλος εἶπεν, ὅτι ἐὰν ἦτο ξηρὰ εἰς ἐκεῖνα τὰ μέρη, ἤθελαν τὴν εὑρεῖν οἱ παλαιοὶ ἐξ ἅπαντος. Ὁ τρίτος, ἐνδίδων εἰς τὸ πρᾶγμα, ἐβεβαίονεν ὅτι ἐχρειάζετο τριετὴς πλοῦς ἕως οὗ νὰ φθάσῃ τις ἐκεῖ· καὶ ἕνας τέταρτος ἀνεθεμάτισε τὸ ἔργον ὡς ἄθεον καὶ αὔθαδες.

Εἰς τὰ σοφὰ ταῦτα λόγια τῶν γραμματισμένων Ἰσπανῶν προσετίθεντο μεγάλη χρηματικὴ ἔνδεια τοῦ Φερδινάνδου καὶ τῆς Ἰσαβέλλης, καὶ αἱ ταραχαὶ, τὰς ὁποίας τοὺς ἐπροξένουν κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν οἱ μὲ τοὺς Μαύρους πόλεμοι. Ἔγεινε λοιπὸν ἀπόφασις: ὅτι δὲν ἠδύναντο τώρα νὰ ἀναδεχθοῦν τοιαῦτα ἀβέβαια ἐγχειρήματα. Καὶ τὴν ἀπόφασιν ταύτην ἠναγκάσθη νὰ προσμείνῃ ὁ ἄθλιος Κολόμβος πέντε ἔτη!

Ὡς νὰ προέβλεπε βεβαίως τὴν ἀπόφασιν ταύτην, εἶχε στείλειν τότε, ὅταν ὑπήγαινεν αὐτὸς εἰς τὴν Ἰσπανίαν, τὸν ἀδελφόν του Βαρθολομαῖον εἰς τὴν Ἀγγλίαν, διὰ νὰ καταπείσῃ ἴσως τὸν ἐκεῖ βασιλέα εἰς τὸν σκοπόν του. Ἀλλὰ περὶ τοῦ ἀδελφοῦ του τούτου δὲν ἤκουσε μηδὲ λέξιν. Ὁ Κολόμβος δὲν ἤξευρεν, ὅτι ἐκεῖνος περιέπεσεν εἰς χεῖρας πειρατῶν, καὶ μετὰ πολλὰς δυστυχίας ἔφθασε ῥακένδυτος εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ὅπου ἠναγκάσθη πρῶτον νὰ κερδίσῃ τόσα διὰ τῆς σχεδιογραφίας του, ὥστε ν' ἀποκτήσῃ ἐνδύματα, διὰ τῶν ὁποίων νὰ δυνηθῇ νὰ παρουσιασθῇ εἰς τὴν αὐλήν.

Εἶχεν ἀποφασίσειν ἤδη νὰ ταξειδεύσῃ κατόπιν του, ὅταν ὁ προεστὼς τοῦ μοναστηρίου, εἰς τὸ ὁποῖον εἶχε βάλειν τὰ τέκνα του νὰ ἀνατραφοῦν, τοῦ μετέ-

βαλε τὴν ἀπόφασιν. Ὁ ἀνὴρ οὗτος ἀπήλαυε τὴν εὔνοιαν τῆς Ἰσαβέλλης, καὶ ἐκολακεύετο, ὅτι ἡ σύστασίς του ἠδύνατο νὰ κατορθώσῃ τι. Τῷόντι δὲ ἐπροσκαλέσθη ἀκόμη μίαν φορὰν εἰς τὴν αὐλὴν ὁ Κολόμβος· ἀλλ' αἱ μὲ τοὺς Μαύρους περιστάσεις ἦσαν ἀκόμη αἱ αὐταὶ, εἰς τοῦ Φερδινάνδου τὸ ταμιεῖον ἦτο ἀκόμη ἡ αὐτὴ ἀνυδρία, καὶ οἱ Ἱσπανικοὶ σοφοὶ, οἵτινες πάλιν ἠρωτήθησαν, δὲν εἶχαν γείνειν ἀκόμη φρονιμώτεροι. Ἐπάνω εἰς ταῦτα ἐπέρασαν ἀκόμη τρία ἔτη.

Τελευταῖον ἐστεφανώθη ἡ τοῦ εὐγενοῦς ἀνδρὸς ἐπιμονή. Οἱ Μαῦροι ἐνικήθησαν, ἡ Ἰσαβέλλα εἰσήλασε θριαμβεύουσα εἰς τὴν μητρόπολίν των, καὶ ἀπὸ τὴν χαρὰν ταύτην ὠφεληθέντες οἱ φίλοι τοῦ Κολόμβου ἐνήργησαν ὅσον ἐπεθύμουν. Τὴν μεγίστην του εὐγνωμοσύνην ἐχρεώστει ὁ Κολόμβος εἰς τὸν θησαυροφύλακα τῆς Ἀραγωνίας Σαντάγγελον. Ὅταν οὗτος διὰ κολακειῶν ἔλαβε τὴν συγκατάθεσιν τῆς βασιλίσσης, τοῦ ὡμολόγησεν ἐκείνη, ὅτι ἔπασχεν ἐντελῆ ἔλλειψιν ἀργυρίου, καὶ τοῦ ἐπρόσφερεν ἐνέχυρον ὅλα τὰ πολύτιμά της στολίδια. Ὁ Σαντάγγελος τῆς ἐφίλησε μὲ κατάνυξιν τὴν χεῖρα, καὶ τῆς ἐπρόσφερεν ὅλην τὴν περιουσίαν του. Ἦτο δὲ 70,000 φλωρία. Ἡ βασίλισσα ἐδέχθη τὸ δάνειον, καὶ τὴν 17 Ἀπριλ. 1492 ὑπεγράφη ἡ συμφωνία. Κατὰ τὴν συμφωνίαν ταύτην ἔγεινεν ὁ Κολόμβος ἀρχιναύαρχος ὅλων τῶν νέων θαλασσῶν, καὶ ὑποβασιλεὺς ὅλων τῶν χωρῶν καὶ νήσων, τὰ ὁποῖα ἤθελεν ἀνακαλύψειν· τοῦ ἐσυγχωρήθη τὸ δέκατον μέρος ὅλων τῶν ἐκ τούτου ἐλπιζομένων εἰσοδημάτων, καὶ ὅλα ταῦτα τὰ ἀξιώματα καὶ κέρδη ἔμελλε νὰ μεταβαίνουν κληρονομικῶς εἰς ὅλους τοὺς ἀπογόνους του.

Τίς ἔχαιρε πλέον παρὰ τὸν Κολόμβον; Ἐπέταξε ταχύτατα εἰς τὸν Πάλον, λιμένα τῆς Ἀνδαλουσίας, ὅπου ἔμελλε νὰ ὁπλισθῇ ὁ μικρός του στόλος, εἰς τὰ πέριξ τοῦ μοναστηρίου Ῥαβίδα, ὅπου ἀνετρέφοντο οἱ

υἱοί του. Εἰς τὸ τέλος τοῦ Ἰουλίου ἦσαν τὰ πάντα ἕτοιμα πρὸς ἀπόπλουν. Τρία μετριώτατα πλοῖα, τῶν ὁποίων τὰ δύω μικρότερα ἦσαν μεγάλαι βάρκαι, ἀπετέλουν ὅλον τὸν στόλον του. Ἐννενήκοντα ἄνδρες ἦσαν ὅλοι οἱ πλωτῆρες, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ εὐγενεῖς τινὲς, οἱ μὲν ἐθελονταὶ, οἱ δὲ διὰ προσταγῆς τῆς Ἰσαβέλλης ἠθέλησαν νὰ συμπλεύσωσι. Τὴν πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς των ἡμέραν ὑπῆγαν ὅλοι μετὰ πομπῆς εἰς τὸ μοναστήριον Ῥαβίδαν, ἐπροσευχήθησαν εἰς τὸν Θεὸν καὶ εἰς ὅλους τοὺς ἁγίους, ἐξωμολογήθησαν, καὶ ἐμετάλαβαν ὡς εὐσεβεῖς καὶ ἐνάρετοι Χριστιανοί.

---

5. Κολόμβου πρῶτον ταξείδιον.

(1492 — 1493.)

Τὴν 3 Αὐγούστου 1492, ἡμέραν Παρασκευὴν, πρὶν τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου, ἀπεμακρύνθη ὁ μικρὸς στόλος ἀπὸ τὴν ξηρὰν ἔμπροσθεν ἀναριθμήτων θεωρῶν, οἵτινες ἐσυνώδευαν τοὺς τολμηροὺς ναύτας μὲ βλέμματα καὶ μὲ προσφωνήματα. Τὰς πρώτας ἑβδομάδας ἦσαν ὅλοι εὔθυμοι, ἐπειδὴ ἀκόμη ἔπλεαν εἰς γνωστὰ νερὰ πρὸς τὰς Καναρίους νήσους. Μόνον ὅταν ἐτσακίσθη ἓν πηδάλιον, ἤρχισε νὰ παραπονῆται ἡ δειλία μὲ κακὰς προεικασίας. Εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ ἔφθασαν εὐτυχῶς εἰς τὰς νήσους, καὶ εἰς μίαν τούτων ἐστάθησαν διὰ νὰ διορθώσουν τὰ καταπονημένα πλοῖά των.

Τὴν 6 Σεπτεμβ. ἀπέπλευσαν ἐκεῖθεν φερόμενοι κατευθεῖαν πρὸς δυσμὰς εἰς τὸν ὠκεανόν. Ὁ κανονικὸς ἄνεμος, ὅς τις διήρκεσεν ἕως τέλους, ἐτάχυνε τὸν πλοῦν, καὶ τὴν δευτέραν ἡμέραν ἔγειναν ἄφαντοι εἰς τοὺς ὀφθαλμούς των αἱ χῶραι. Τρομερὰ κατάστασις δι' ἀνθρώπους, οἵτινες κατὰ πρώτην φορὰν

ἀποχωρισθέντες ἀπ᾽ ὅλον τὸν ζωντανὸν κόσμον, ἐδόθησαν εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν ἀγρίων κυμάτων ἐγκεκλεισμένοι εἰς μικρὸν σανιδένιον κιβώτιον· τίποτε δὲν ἔβλεπαν ὁλόγυρά των εἰμὴ τερατώδη θάλασσαν καὶ ὑψηλὸν οὐρανὸν, καὶ ἐφέροντο πάντοτε βαθύτερα χωρὶς νὰ ἐξεύρωσι ποῦ ὑπάγουν ὁδηγούμενοι ἀπὸ ἕνα τολμηρότατον ἄνθρωπον, ὅς τις δὲν ἔβλεπεν ἄλλο τέλος, εἰμὴ τὸ ὁποῖον τοῦ παρίστανεν ἡ φαντασία του· καὶ οἱ θαῤῥαλεώτατοι αὐτοὶ ἔδειχναν τὴν ἀθυμίαν των καταρώμενοι τὸν μανικὸν, ὅς τις ἔσυρεν ἀδιαφόρως ἐννενήκοντα ἀνθρώπους εἰς τὴν φθοράν των.

Μὲ ὅλα ταῦτα ἡ τοῦ Κολόμβου ἡσυχία τοὺς ἐνέπνεε θαυμασμὸν καὶ θάῤῥος. Ἀκάματος ἔστεκεν ὁ εὐγενὴς ἀνὴρ ἡμέραν καὶ νύκτα μὲ τὴν μολυβδίνην βολίδα καὶ μὲ τὰ ἄλλα ἐργαλεῖα του εἰς τὸ κατάστρωμα, ἐκοιμᾶτο ὀλίγας ὥρας, καὶ ἐσημείονε καὶ τὰς παραμικροτάτας παρατηρήσεις του. Ὅπου ἐπαρατήρει στενοχωρίαν καὶ λύπην, ἐκεῖ ὡμίλει φιλικῶς, καὶ ἐκαταπράϋνε τοὺς γογγυστὰς μὲ ὑποσχέσεις, καὶ ἦτο ἀξιοθαύμαστον ποίαν κυριαρχικὴν δύναμιν ἤξευρε νὰ μεταχειρίζεται εἰς τὰς καρδίας.

Ἀλλ᾽ ἡ στενοχωρία τῶν δειλῶν ψυχῶν ηὔξανε πάντοτε περισσότερον· Ὅταν ἔφθασαν τὰ πλοῖα εἰς τὴν γραμμὴν τῶν περιοδικῶν ἀνέμων, ἔτρεχαν ὡσὰν ἐκπυρσοκροτούμενα σφαιρίδια. Θεὲ οὐράνιν, τί θέλομεν γείνειν! Τὴν πρώτην Ὀκτωβρίου εἶχαν ἤδη διαπλεύσειν 770 θαλάσσια μίλια. Ὁ Κολόμβος ἐφανέρωσεν εἰς τοὺς ἐρωτήσαντας ὀλιγώτερα· ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἠδυνήθη νὰ τοὺς παρηγορήσῃ.

Ἐδῶ κ᾽ ἐκεῖ ἐπαρουσιάζοντο αἰτίαι καλῶν ἐλπίδων. Ἴδαν ἄγνωστα πετεινά. Ἀλλὰ δὲν ἤξευραν ὅτι τὰ θαλασσοπούλια ἠδύναντο νὰ πετῶσι πολλὰς ἑκατοντάδας μιλίων μακρὰν ἀπὸ τὴν ξηράν. Μίαν φορὰν ἦτο ἡ θάλασσα σκεπασμένη μὲ τόσον πυκνὰ πράσινα χόρτα, ὥστε τὰ πλοῖα ἐμποδίζοντο σχεδὸν

ἀπὸ τὸν δρόμον των. Τὰ χόρτα ὅμως καὶ τὰ πετεινὰ ἔγειναν ἄφαντα μετά τινας ἡμέρας, καὶ οἱ ταλαίπωροι ἐγκαταλαλειμμένοι ἄνθρωποι εὑρέθησαν πάλιν μεμονωμένοι εἰς τὸν πλατὺν καὶ ἔρημον ὠκεανόν.

Τώρα μετεβλήθη τῶν δειλοτάτων ὁ φόβος εἰς απελπισίαν. Μὲ πολλὴν μανίαν ὡμίλησαν τώρα πρὸς τὸν μανικὸν ἡγεμόνα των — τὸν ἐφοβέρισαν, ὅτι θέλουν τὸν ῥίψειν εἰς τὴν θάλασσαν, ἂν δὲν στραφῇ πρὸς τὰ ὀπίσω. Ἀκόμη μίαν φορὰν τοὺς ἐκαταπράϋνεν ἡ ἥσυχος καὶ ἱλαρὰ ἐμπιστοσύνη του· ὑπεκρίθη ὅτι εἶναι εὐχαριστημένος μὲ τὸν μέχρι τοῦδε τρόπον των, καὶ ὅτι ἔχει ἐλπίδας τινὰς πλησιάσεως πρὸς τὸν σκοπόν των.

Πετεινὰ ἐφαίνοντο καὶ ἐχάνοντο πάλιν· ὁ ἥλιος ἀνατέλλει καὶ δύει καὶ πάλιν ἀνατέλλει, καὶ τὰ πλοῖα πετῶσι πάντοτε ὡσὰν βέλη πρὸς δύσιν. Ἡ ἀπελπισία δὲν γνωρίζει πλέον μέτρα· ἀποφασίζουν νὰ βάλλουν χεῖρα εἰς τὸν Κολόμβον· ὁ φόβος ἐλλείψεως ὁδηγοῦ πρὸς τὰ ὀπίσω τοὺς ἀναχαιτίζει, Ζητεῖ τριῶν ἡμερῶν διορίαν ἀκόμη. Ἐὰν δὲν ἴδῃ ἕως τότε ξηρὰν, ὑπόσχεται τὴν ἐπιστροφήν. Τὸ δέχονται μὲ παράπονα οἱ ἄκαρδοι.

Ἦτο τὸ ἀγαθόν του δαιμόνιον, ἢ αἱ παρατηρήσεις του, αἵτινες τὸν ἔκαμαν νὰ ζητήσῃ τὴν διορίαν ταύτην, δὲν ἐξεύρομεν — τὴν ἐφεξῆς ἡμέραν ἔφθασεν ἡ βολὶς τὸν πάτον, καλάμια καὶ μία βαμβακιὰ μὲ κόκκινα καρύδια ἐκολύμβων πρὸς αὐτοὺς, καὶ πετεινὰ τῆς ξηρᾶς ἐχαιρέτισαν τὰ κατάρτιά των· Ὁ ἥλιος εἶχε βασιλεύσειν. Ἀκόμη δὲν ἔβλεπαν τίποτε· ἀλλ᾽ ὁ Κολόμβος ἐμάζωξε τὰ πανία, διὰ νὰ μὴ κτυπήσουν τὰ πλοῖα τὴν νύκτα εἰς πέτρας σκοπέλους. Δύω ὥρας πρὸ τοῦ μεσονυκτίου ἴδαν μακρὰν φῶς. Γῆ! Γῆ! ἠχολόγησε τώρα ἀπὸ καθὲν στῆθος· ἔπεσεν ὁ εἷς εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ ἄλλου· ἄλλος ἐστέναζεν ἀπὸ τὴν χαρὰν ἐπάνω εἰς τὸ στῆθος τοῦ ἄλλου, καὶ ὁ Κα-

λόμβος εἶχε τὴν εὐχαρίστησιν νὰ ἴδῃ ἔμπροσθεν τῶν ποδῶν του προσπίπτοντας ὅλους, ὅσοι ἕως τώρα τοῦ ἐφοβέριζαν τὴν ζωήν. Μετὰ τὴν πρώτην μέθην τῆς ἐκστάσεώς των ἐνθυμήθησαν τὸ ἀνώτατον χρέος των, καὶ μὲ εὐλάβειαν ἐκ καρδίας ἔψαλλαν Δοξολογίαν. Ὅλην τὴν νύκτα ἐπέρασαν μὲ φωνὰς χαρμοσύνους, καὶ ἐγκώμια πρὸς τὸν ναύαρχόν των, καὶ ὅταν ἔφεξεν ἡ αὐγὴ (Παρασκ. 12. Ὀκτωβ.) ἴδαν — μὲ ποίαν χαράν! — πρασίνην καὶ ὡραίαν νῆσον κειμένην ἔμπροσθέν των.

Μὲ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου ἐμβῆκαν εἰς τὰς βάρκας, καὶ μὲ μουσικὴν πολεμικὴν καὶ ἀναπεπταμένας σημαίας ἐκωπηλάτουν πρὸς τὴν νῆσον. Εἰς τὸν αἰγιαλὸν εἶχε συναχθῆν ὅλος σχεδὸν ὁ μικρὸς λαὸς τῶν κατοίκων, οἱ ὁποῖοι ἐθαύμαζαν ἐπίσης διὰ τοὺς παραδόξους τούτους ξένους, ὅσον ἐκεῖνοι διὰ τοὺς νέους ἀνθρώπους. Ἦσαν ὁλόγυμνοι, χαλκοειδεῖς κατὰ τὸ χρῶμα, καὶ παρεκτὸς τῆς κεφαλῆς ὅλον τὸ ἐπίλοιπον σῶμα ἄτριχες, ἄλλως δὲ εὐσχημάτιστοι. Ἡ προφορὰ τῆς γλώσσης τῶν εἶχε τι ἀσυνάρτητον καὶ ζωῶδες. Ὅλον δὲ τὸ γένος εἶχαν πολλὴν ὁμοιότητα μὲ κοπάδιον ἡμέρων προβάτων ἢ δορκάδων· ἐντελῶς τόσον δειλοὶ, τόσον ἄοπλοι, τόσον ἔντρομοι ἔφευγαν ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, καὶ τόσον ὀλίγος νοῦς ἐφαίνετο εἰς αὐτοὺς, ὥστε οἱ Ἱσπανοὶ ἦλθαν εἰς στοχασμὸν, ὅτι δὲν εἶναι παντάπασιν ἄνθρωποι.

Ἀλλ' ἦσαν ἐξ ἅπαντος ἄνθρωποι, παρεκτὸς ὅτι τοὺς ἔλειπεν ἡ ἀνάπτυξις τοῦ λογικοῦ καὶ ἡ παιδεία. Δὲν ἐγνώριζαν τὴν γεωργικήν· τὸ ἥμερον κλίμα καὶ ἡ εὐκαρπία τῆς νήσου των τοὺς ἔδιδε μάϊν καὶ ῥίζας μανιόκου καὶ δὲν τοὺς ἠνάγκαζε νὰ φροντίζουν θερμὰ ἱμάτια καὶ οἰκήματα. Δὲν ὑπῆρχαν μεγάλα θηρία ὑπερβαίνοντα τὴν δύναμιν καὶ τὴν πανουργίαν των· διὰ τοῦτο ἦσαν τόσον δειλοὶ, ὥστε

ἕνας μέγας σκῦλος τῆς Εὐρώπης ἠδύνατο νὰ φυγαδεύσῃ ὅλον τοῦτο τὸ πλῆθος τῶν ἀνθρώπων.

Ὁ Κολόμβος μὲ λαμπρὸν ἔνδυμα καὶ μὲ γυμνὸν ξίφος εἰς τὴν χεῖρα ἔστεκεν εἰς τὴν κορυφὴν τῆς πρώτης βάρκας, ἡ ὁποία ἐπροσάραξεν εἰς τὴν γῆν, διὰ νὰ εἶναι ὁ πρῶτος Εὐρωπαῖος, ὅστις ἐπάτησε τὸν νέον κόσμον. Κατόπιν του ἠκολούθησαν οἱ ἄλλοι καὶ μὲ τὸ ἀνέκφραστον αἴσθημα τῆς εὐτυχῶς διασωθείσης ζωῆς των μετὰ πλέον παρὰ τεσσαρακονθήμερον θανάτου ἀγωνίαν ἐπάνω τῶν κλονουμένων σανίδων ἐῤῥίφθησαν ὅλοι καταγῆς καὶ ἐφίλησαν τὴν ἀσφαλῆ ξηρὰν μὲ χαρὰν καρδίας. Αὕση ἦτο ἡ θυσία τῆς φύσεως· ἄλλην τοὺς ἐπρόσταξεν ἡ θρησκεία· ἔστησαν σταυρὸν καὶ ὁλόγυρά του γονατίσαντες εὐχαρίστησαν τὸν ὕψιστον. Μετὰ δὲ τοῦτο ἐξουσίασεν ὁ Κολόμβος τὴν νῆσον ἐν ὀνόματι τοῦ βασιλέως τῆς Ἱσπανίας μὲ τὰς τελετὰς, τὰς ὁποίας ἐσυνείθιζαν νὰ παρατηροῦν οἱ Πορτογάλλοι εἰς τὰς ἐν Ἀφρικῇ ἀνακαλύψεις· οἱ κάτοικοι τῆς νήσου ἔβλεπαν ὅλα ταῦτα καὶ βέβαια δὲν ἐκαταλάμβαναν τίποτε, καθὼς ἐν γένει ὅλον τὸ φαινόμενον λευκοχρόων ἀνθρώπων μὲ γένεια καὶ μὲ ἐνδύματα, μὲ παράξενον γλῶσσαν καὶ παραξενώτερα ἔργα τοὺς ἐφαίνετο πρᾶγμα ἀκατάληπτον.

Ἐπαρατήρησαν τοὺς ἀγρίους ὅτι ὠνόμαζαν τὴν νῆσον των Γουαναναν[ί]αν καὶ οὕτως ὀνομάζεται καὶ ἕως τώρα Εὑρίσκεται εἰς τὸν χάρτην μεταξὺ τῶν Βαχαμαϊκῶν νήσων. Ὁ Κολόμβος ἐκατάλαβε καλὰ, ὅτι ἐδῶ δὲν εὑρίσκοντο οἱ θησαυροὶ τῆς Ἰνδικῆς, καὶ διὰ τοῦτο ἀπεφάσισε νὰ προχωρήσῃ περαιτέρω. Οἱ Ἰνδοὶ, οἵτινες ἐπαρατήρησαν τὴν ἐπιθυμίαν, μὲ τὴν ὁποίαν ἴδαν οἱ Ἱσπανοὶ κομμάτια χρυσοῦ κρεμάμενα ἀπὸ τὴν μύτην ἢ τὰ αὐτία των πρὸς στολισμὸν, τοὺς ἔδειξαν μὲ σχήματα πρὸς μεσημβρίαν. Ἐπέρασαν εἰς τοῦτον τὸν πλοῦν ἀπὸ ἐπιπέδους νήσους,

καὶ εὗρηκαν τελευταῖον μίαν μεγαλητέραν, τὴν ὁποίαν οἱ συνταξειδεύσαντες μαζή των Ἰνδοὶ ὠνόμασαν Κούβαν, καὶ ὁ Κολόμβος κατὰ πρῶτον βλέμμα τὴν ὑπέλαβεν ὅτι ἦτο ἡ ξηρὰ τῆς Ἰνδικῆς χώρας. Περιέπλευσεν ἀπὸ λιμένος εἰς λιμένα καὶ εὗρηκε πανταχοῦ πλοῦτον φυτῶν καὶ καλλονὴν τόπων θαυμάσιον, ἀλλὰ πάλιν ἴχνος γεωργίας δὲν ἴδε κανέν. Κοπάδια γυμνῶν ἀνθρώπων περιέτρεχαν ἐπίσης ζωωδῶς καὶ δειχῶς καθὼς καὶ εἰς τὴν Γουαναν ίαν, καὶ ἐφαίνοντο ὅτι δὲν τοὺς ἔμελεν οὔτε διὰ χρυσίον οὔτε διὰ φωμίον. Ὅταν τοὺς ἐπαράστησαν εἰς τὰ ὀμμάτιά των κομμάτια χρυσοῦ, ἐφώναξαν Ἄϊτι καὶ ἔδειξαν πρὸς ἀνατολάς. Ὁ Κολόμβος ἠκολούθησε τὸ νεῦμα των καὶ ἔφθασε τὴν 6 Δεκεμβ. εἰς Ἄϊτι, τὸ ὁποῖον ὠνόμασεν Ἱσπανιόλαν. Εἶναι ἡ νῆσος, ἥτις μετὰ ταῦτα ὠνομάζετο συνήθως ἅγιος Δομίνικος, καὶ εἰς τὰς ἡμέρας μας φέρει πάλιν τὸ ἀρχαῖον της ὄνομα.

Καὶ ἐδῶ εὗρηκε τὴν αὐτὴν καλλονὴν τῆς χώρας, τὴν αὐτὴν καρποφορίαν τῆς γῆς, τὴν αὐτὴν καλόκαρδον ἀσθένειαν ἀνθρώπων, οἵτινες δὲν εἶχαν καμμίαν ἔννοιαν οὔτε ἐνδύματος οὔτε ἐργοχείρου. Ἀλλ' ὅμως οἱ Ἰνδοὶ οὗτοι ἦσαν εἰς πολλὰς φυλὰς διηρημένοι, καὶ πᾶσα μία εἶχε προεστῶτα, τὸν ὁποῖον ὠνόμαζαν Κατσίκην. Ἕνας ἐξ αὐτῶν ἦλθε βασταζόμενος ἐπὶ θρονίου ἀπὸ τέσσαρας Ἰνδούς, ἦτο ὅμως καὶ αὐτὸς γυμνὸς καθὼς καὶ οἱ ἄλλοι. Ἔδωκεν εἰς τοὺς Ἱσπανοὺς νὰ καταλάβουν μὲ σημεῖα, ὅτι ἐχθροὶ ἀπὸ τὰς γειτονικὰς νήσους (τὰς μετὰ ταῦτα ἀνακαλυφθείσας Καραϊβικὰς) ἔρχονται ἐπάνω εἰς κοιλωμένους κορμοὺς δένδρων (Κανόας), ὁρμῶσιν ἐχθρικῶς εἰς τὸν λαόν του καὶ σύρουσι πολλοὺς διὰ νὰ — τοὺς φάγωσιν εἰς τοὺς οἴκους των. Ἔφριξεν ὁ Κολόμβος, καὶ ἐπειδὴ εἶχεν ἀρχήτερα ἤδη τὴν θέλησιν νὰ θεμελιώσῃ ἐδῶ ἀποικίαν, ἐσήμανε διὰ νευμάτων εἰς τὸν Κατσίκην, ὅτι θέλει νὰ κτίσῃ μικρὸν

φρούριον καὶ νὰ ἀφήσῃ εἰς αὐτὸ μέρος τῶν Ἱσπανῶν του διὰ νὰ τοὺς ὑπερασπίζῃ. Οἱ ἄγριοι ἐκατάλαβαν τὴν γνώμην του, καὶ ἐχάρησαν ὡσὰν μικρὰ παιδία· ἔβλεπαν μὲ περιέργειαν τοὺς Ἱσπανοὺς οἰκοδόμους, καὶ τοὺς ἐβοήθουν νὰ φέρωσι τὴν ὕλην. Ὅσα κομμάτια χρυσοῦ εἶχαν, τὰ ἔδιδαν μετὰ χαρᾶς καὶ ἐλάμβαναν ὑαλικά, κωδουνάκια, καρφίτσαις καὶ ἄλλα τοιαῦτα, καὶ ἐρωτώμενοι ἔδειχναν πρὸς μεσημβρίαν ὡς τὴν πηγὴν τοῦ μετάλλου τούτου. Ἀλλ' εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ ὁ Κολόμβος ἔφθασεν εἰς τοιαύτην κατάστασιν, ἡ ὁποία δὲν τὸν ἐσυγχώρει νὰ προχωρήσῃ περαιτέρω· διότι ἓν ἀπὸ τὰ πλοῖα του ἐσυντρίφθη πρὸ ὀλίγου εἰς μίαν σκόπελον, καὶ μὲ τὸ ἄλλο εἶχεν ἀναχωρήσειν κρυφίως ὁ Πίνζων, εἷς ἀπὸ τοὺς συμπλωτῆρας του, διὰ νὰ εὕρῃ τὴν τοῦ χρυσοῦ χώραν διὰ τὸν ἑαυτόν του. Ἔμεινε λοιπὸν εἰς τὸν ἥρωά μας μόνον ἓν πλοῖον καὶ τοῦτο τὸ μικρότατον. Μὲ τοῦτο ἀπεφάσισε νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Ἱσπανίαν πρὶν ἀκόμη τὸν προλάβῃ ἐκεῖ ὁ Πίνζων. Ἀφῆκεν εἰς τὸ νεόκτιστον φρούριόν του, τὸ ὁποῖον ὠνόμασε Ναβιδάδ, τριάκοντα ὀκτὼ Ἱσπανούς, τοὺς ἔδωκε σοφὰς προσταγὰς πῶς νὰ φέρωνται, τοὺς ἐσυμβούλευσε νὰ μεταχειρίζωνται φιλοφρόνως τοὺς Ἰνδούς, καὶ τὴν 4 Ἰανν. 1493 ἔκαμε πανία μὲ τοὺς λοιποὺς συμπλωτῆρας του καὶ μὲ ὀλίγους συμπαραληφθέντας ἀγρίους.

Εὐθὺς κατὰ τὴν τρίτην ἡμέραν τοῦ ταξειδίου του ἔφθασε τὸν ἄπιστον Πίνζωνα, ὅςτις δὲν εἶχεν εὑρεῖν τίποτε, ἔσπευδεν ὅμως εἰς τὴν Εὐρώπην διὰ νὰ φέρῃ πρῶτος τὴν ἀγγελίαν. Τὸ μόνον βλέμμα τοῦ Κολόμβου διεπέρασε τὸν ἄθλιον, καὶ ἤθελε μὲ ταλαιπώρους προφάσεις νὰ ἀθωωθῇ· ἀλλ' ὁ μέγας ἀνὴρ τὸν ἠλευθέρωσεν ἀπὸ τοῦτον τὸν κόπον, βεβαιώσας αὐτόν, ὅτι τὰ ἐλησμόνησεν ὅλα.

Φοβερὸς κλύδων παραυτὰ ἠπείλησε τὴν φθορὰν τοῦ πλοίου καὶ αἰώνιον ἐνταφιασμὸν τῶν

ἀξιολόγων ἀγγελιῶν του. Ἐνῷ οἱ ἄλλοι ἔβλεπαν μὲ ἀπελπισίαν τὸν καταβυθισμὸν τοῦ ἀθλίου πλοίου, μόνος ὁ Κολόμβος ἔμεινε μὲ ὅλην του τὴν σταθερόλητα. Ἔγραψε γρηγορώτατα μὲ συντομίαν τὰς ἀνακαλύψεις του εἰς μεμβράναν, τὴν ἐτύλιξε, τὴν ἔβαλεν εἰς καδίον, καὶ τὸ ἔῤῥιψεν εἰς τὴν θάλασσαν. Ἀλλ' ἡ τύχη ἠθέλησε νὰ τὸν χαρίσῃ τὴν εὐφροσύνην νὰ γείνῃ αὐτὸς ἄγγελος τῆς τολμηρᾶς πράξεώς του. Ἐκαθαρίσθη πάλιν ὁ οὐρανὸς, καὶ τὴν 15 Ἰανν. τὸ ἑσπέρας ἴδαν ξηρὰν γῆν. Ἦτο μία τῶν Ἀζωρῶν νήσων, ἡ ἁγία Μαρία. Ἐκεῖ ἠναγκάσθη νὰ μείνῃ ἓξ ἑβδομάδας διὰ νὰ ἐπισκευάσῃ τὸ βεβλαμμένον πλοῖόν του. Πλέων πρὸς τὴν Εὐρώπην περιέπεσεν εἰς νέον κλύδωνα πλησίον τοῦ Τάγου (4 Μαρτίου), καὶ ἠναγκάσθη νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν Λισσαβόναν. Ἡ φήμη του προέδραμεν εἰς ὅλους. Ὁ βασιλεὺς τῆς Πορτογαλλίας Ἰωάννης ὁ Β' ἠθέλησε νὰ τὸν ὁμιλήσῃ μόνος, καὶ ἐμετανόει ὅτι δέκα ἔτη δὲν ἔδωκεν ἀκρόασιν εἰς τὸν τολμηρὸν ἄνδρα.

Ἀλλ' ὅταν ὁ Κολόμβος τὴν 15 Μαρτίου ἐμβῆκεν εἰς τὸν λιμένα Πάλον, ποία χαρὰ εἰς τὸν προϋπαντῶντα λαὸν, ὅςτις τὸν ἐξεπροευόδωσεν αὐτοῦ πρὸ ἑπτὰ μηνῶν! Ἐκρότησαν τοὺς κώδωνας, ἔῤῥηξαν τὰ κανόνια, καὶ τὸν ἔβλεπαν μὲ λιτανείαν ὑπάγοντα μετὰ τῶν ἰδικῶν του εἰς τὸ μοναστήριον Ῥαβίδα, ἀπὸ τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀναχωρήσειν ὡς ἀληθινὸς Χριστιανός. Ἡ αὐλὴ διέτριβε τότε εἰς τὴν Βαρκελόναν. Διὰ τοῦτο ὁ Κολόμβος διεπέρασε κατὰ μῆκος τὴν Ἱσπανίαν ὡς ἐν θριάμβῳ, καὶ εἰς τὴν Βαρκελόναν δὲ αὐτὴν τοῦ ἐσυγχωρήθη νὰ εἰσέλθῃ μὲ πομπὴν καὶ θρίαμβον. Ἔδωκε παῤῥησίᾳ ἔμπροσθεν τοῦ θρόνου εἰς τὸν Φερδινάνδον καὶ εἰς τὴν Ἰσαβέλλαν ἀγγελίαν τοῦ ταξειδίου του, ἐπεσωρεύθη μὲ τιμὰς καὶ ἐπαίνους, καὶ ἐξ ἰδιαιτέρας χάριτος ἀνυψώθη εἰς τὸν βαθμὸν τῆς εὐγενείας.

Ἡ φήμη κόσμου νεοευρέτου ἐπέταξε παραυτὰ εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην πολλαπλῶς καὶ παντοδαπῶς μεγεθυνομένη. Ἀλλὰ τοὺς Ἱσπανοὺς ἐνθουσίασεν ἐξαιρέτως. Ἐντὸς ὀλίγου εὑρέθησαν 1500 ἄνθρωποι, οἵτινες ἠθέλησαν νὰ συμπλεύσωσιν εἰς τὸ δεύτερον ταξείδιον, τὸ ὁποῖον ἐγίνετο τώρα εἰς τὴν κυρίως τοῦ χρυσοῦ χώραν. Ὁ βασιλεὺς τοὺς ἡτοίμασε δέκα ἑπτὰ πλοῖα, ἔστειλε μαζή των χειρώνακτας καὶ οἰκοδόμους καὶ μεταλλεῖς, καὶ ὁ Κολόμβος ἐφρόντισε νὰ παραλάβῃ ζῶα καὶ φυτὰ τῆς Εὐρώπης, τῶν ὁποίων ἤλπιζε καλὰς προόδους εἰς τὰς καρποφόρους ἐκείνας νήσους.

Πρὸ πάντων ὅμως ἔλαβαν τὴν ἄδειαν τοῦ Πάπα, ὅςτις καὶ δὲν ἔλειψε νὰ χαρίσῃ εἰς τὸ στέμμα τῆς Καστιλίας ὅλους τοὺς, ὅσοι ἔμελλαν τὰ ἀνακαλυφθοῦν, τόπους. Ἀλλ' ὅταν ἀντεστάθη ἡ Πορτογαλλία, ἐπεριώρισε τὰ χαρίσματά του εἰς τοὺς τόπους τοὺς ἐπέκεινα μεσημβρινῆς τινὸς γραμμῆς, τὴν ὁποίαν διεπέρασε νοερῶς 100 μίλια καὶ μετὰ ταῦτα 360 πρὸς δυσμὰς τῆς ἐσχάτης Ἀζωρικῆς νήσου διὰ τῶν πόλων· ὅσα δὲ ἔμελλαν νὰ εὑρεθῶσιν ἐντεῦθεν, ἐδιώρισε νὰ ἀνήκουν εἰς τὴν Πορτογαλλίαν. Διὰ τοῦτο ἔμεινεν ἐφεξῆς ἡ Βρασιλία κτῆμα τῆς Πορτογαλλίας.

6. Κολόμβου δεύτερον ταξείδιον.

(1493 — 1496).

Ταύτην τὴν φορὰν ἐκβῆκεν ὁ στόλος ἀπὸ τὸν ὅρμον τῶν Γαδείρων (25 Σεπτεμ.) καὶ διευθύνθη μεσημβρινώτερα. Εὕρηκαν λοιπὸν τὴν 22 Νοεμβρ. τὴν πρώτην τῶν Καραϊβικῶν νήσων, τὴν ὁποίαν ὠνόμασεν ὁ Κολόμβος Δεσεάδαν, καὶ ἀπεκεῖ ἐπεσκέφθη ἔπειτα κατὰ σειρὰν τὰς ἄλλας, Δομινίκην, Μεριεγαλάντην, Γουαδελούπην, Ἀντιγύαν, Πορτόρικον, καὶ εἰς ὅλας εὕρισκε θηριῶδές τι εἶδος ἀνθρώπων, καὶ

ἴχνη πολλὰ τῆς βαρβαρικῆς ἐκείνης ὠμότητος νὰ σκοτόνωσι τοὺς ἐχθροὺς καὶ νὰ τρώγωσι τὸ κρέας των.

Φροντίζων περὶ τῆς ἀποικίας, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἀφήσειν ὀπίσω, ὑπῆγεν εἰς τὴν Ἱσπανιόλαν τὴν 22 Νοεμβ. Ἀλλὰ πόσον ἐτρόμαξεν ὅταν δὲν εὕρηκεν οὔτε ἀποικίαν οὔτε φρούριον! Ἀπάνθρωπος τῶν Ἱσπανῶν πρὸς τοὺς καλοκάρδους Ἰνδοὺς τρόπος ἠνάγκασε τούτους εἰς ἐπανάστασιν δικαίαν· εἶχαν κρημνίσειν τὸ φρούριον· οἱ δὲ εἰς αὐτὸ εὑρισκόμενοι Ἱσπανοὶ μέρος μὲν ἐσκοτώθησαν ὑπερασπιζόμενοι, μέρος δὲ ἐχάθησαν φεύγοντες.

Ἔκτισε μετὰ ταῦτα εἰς τόπον ἁρμόδιον τὴν πρώτην εἰς τὸν νέον κόσμον πόλιν, τὴν ὁποίαν ὠνόμασεν Ἰσαβέλλαν ὁ Κολόμβος εἰς τιμὴν τῆς βασιλίσσης του· αἴσθημα μέγα καὶ εὐφρόσυνον διὰ τὸν ἀρχηγέτην τοῦ μεγάλου τούτου πράγματος, τὸ ὁποῖον ὅμως τὸν κατεπίκρανε μὲ σειρὰν πολλῶν λυπηρῶν περιστάσεων. Ἀπὸ τοὺς 1500 συμπλωτῆρας μόλις ἴσως ἦσαν δύω ἢ τρεῖς, οἵτινες δὲν τὸν ἐκαταρῶντο. Διότι τίς ὑπῆγεν εἰς τὰς Ἰνδίας διὰ τοῦτο, διὰ νὰ γεωργῇ καὶ νὰ καλλιεργῇ ἀγρίους τόπους καὶ νὰ πάσχῃ ἔλλειψιν ὅλων τῶν ἀναπαύσεων τῶν ἡμερωμένων τόπων; Ἐὰν ἤθελαν νὰ πλουτήσωσι δι' ἔργων ἐπιπόνων, ἠδύναντο νὰ τὸ κάμουν καὶ εἰς τὴν Εὐρώπην.

Ὁ Κολόμβος εὑρίσκετο τῳόντι εἰς κακὴν θέσιν. Καὶ ὁ βασιλεὺς δὲ ἐπρόσμενε τώρα νὰ ἴδῃ γρήγορα τὸ πρῶτον χρυσοφόρον καράβιον. Εὕρηκαν μὲν εἰς τὴν Ἱσπανιόλαν ἱκανὴν χρυσῖτιν ἄμμον, ἀλλὰ μὲ πόσον κόπον εὑρίσκετο, καὶ πόσον ὀλίγον ὄφελος ἔδιδεν ὁ πολὺς κόπος! Διὰ νὰ εὐχαριστήσῃ λοιπὸν καὶ τοὺς ἀνθρώπους του καὶ τὸν βασιλέα, ἠναγκάσθη νὰ γείνῃ σκληρὸς, καὶ νὰ ὑποδουλώσῃ μὲ βίαν τοὺς ἀθλίους ἀγρίους, καὶ νὰ τοὺς ἐπιφορτίσῃ φόρον χρυσοῦ καὶ πάμβακος, τῶν ὁποίων ἡ ζήτησις καὶ εὕρεσις τοὺς

ἀνέδειξε δυστυχεστάτους πάντων τῶν δούλων. Κατ' ἀρχὰς μὲν ἀντέτειναν εἰς τὴν σκληρὰν προσταγήν· δύω δὲ κανονίων ἐκπυρσοκροτήσεις καὶ τὰ ὁρμητικὰ σκυλία, τὰ ὁποῖα ἠρεθίσθησαν ἐναντίον τῶν γυμνῶν ἀνθρώπων καὶ ἐξέσχισαν πολλοὺς ἐκ τούτων, τοὺς ἐπληροφόρησαν πάραυτα ὅτι τῶν ἄσπρων ἡ δύναμις εἶναι ἐπίσης μεγάλη καθὼς καὶ ἡ ἀπανθρωπία των.

Ὁ Κολόμβος ἔσπευσε νὰ ἀκολουθήσῃ τὰ νεύματα τῶν Ἰνδῶν, οἵτινες τοῦ ἔδειξαν τὴν ἀληθινὴν τοῦ χρυσοῦ πατρίδα. Περιέπλευσε τὴν Κούβαν, ἀνεκάλυψε τὴν Ἰαμαϊκὴν, ὑπέφερεν ἀνέκφραστα κακὰ, τὰ ὁποῖα δὲν χωρεῖ ἐδῶ ὁ τόπος νὰ διηγηθῶμεν, καὶ μ' ὅλα ταῦτα ἀκόμη δὲν εὕρηκε τὸ ζητούμενον. Ὅταν ὅμως, ἐξασθενισμένος ἀπὸ πεῖναν καὶ ἀῤῥωστίαν, ὑπέστρεψεν εἰς τὴν Ἱσπανιόλαν, εὕρηκε τὰ πάντα εἰς μεγάλην σύγχυσιν· ἐμεταχειρίσθησαν πάλιν ἀπανθρώπως τοὺς Ἰνδούς· οὗτοι δὲ ἠφάνισαν τὰ χωράφια τοῦ μάϊ καὶ μανιόκου· πολλοὶ δυσαρεστημένοι εἶχαν ἀποπλεύσειν εἰς τὴν Ἱσπανίαν· καὶ ἐντὸς ὀλίγου ἔφθασεν Ἱσπανικός τις θαλαμηπόλος μὲ πληρεξουσιότητα μεγάλην, καὶ ἀνέγραψεν ὅλα ὅσα ἐκατηγοροῦντο ἐναντίον τοῦ Κολόμβου. Ὁ Κολόμβος λυπημένος διὰ τὴν αὐθάδειαν τοῦ ἀνθρώπου τούτου, καὶ ἐπιθυμῶν νὰ προλάβῃ τὰς ἐνεργείας του, παρέδωκε τὴν κυβέρνησιν εἰς τὸν ἀδελφόν του Βαρθολομαῖον, καὶ ἡτοιμάσθη τάχιστα νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Ἱσπανίαν.

Τρεῖς μῆνας ἐπάλαισε μὲ τοὺς ἀνέμους καὶ μὲ τὰ κύματα καὶ μὲ μίαν πεῖναν, ἥτις ἔφερε τοὺς συμπλωτῆράς του πλησίον τῆς βαρβαρότητος νὰ φάγουν τοὺς συμπαραληφθέντας Ἰνδούς. Φθάσας δὲ εἰς τὴν αὐλὴν ἐπληροφορήθη, ὅτι οἱ ἐχθροί του ἦσαν ἐκεῖ πρὸ αὐτοῦ, καὶ μ' ὅλον ὅτι ἡ παρουσία του καὶ ταύτην τὴν φορὰν ἐκρήμνισε πᾶσαν τὴν συκοφαντίαν, μ' ὅλον τοῦτο ἠργοπόρησεν ἡ ἑτοιμασία νέου στόλου δύω

ἔτη. Μέρος τῶν πλωτήρων ἦσαν κακοῦργοι, τοὺς ὁποίους μὲ ἱκανὴν ἀσκεψίαν παρέλαβε διὰ νὰ τοὺς κάμῃ ἀποίκους.

7. Κολόμβου τρίτον ταξείδιον.

(1498 — 1500).

Ταύτην τὴν φορὰν διεύθυνε τὸν δρόμον του πλέον μεσημβρινώτερα, καὶ ἤθελε φθάσειν ἴσως εἰς τὴν Βρασιλίαν, ἐὰν δυστυχὴς γαλήνη καὶ ἡ ὑπὸ τὸν ἰσημερινὸν φλογωδεστάτη καῦσις, ἥτις διέῤῥηξεν ὅλα τὰ ὑδροφόρα καὶ οἰνοδόχα καδία του καὶ διέφθειρεν ὅλας του τὰς τροφὰς, δὲν τὸν ἠνάγκαζε νὰ πλεύσῃ πρὸς δυσμάς. Ὕπῆγε λοιπὸν εἰς τὴν νῆσον Τρινιδὰδ παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ Ὀρινόκου, τοῦ ὁποίου ἡ σφοδρότης ὀλίγον ἔλειψε νὰ ῥίψῃ τὰ πλοῖα του ἐπάνω εἰς σκοπέλους. Ἐσυμπέραινεν ἀπὸ τὸ μέγεθος τοῦ ποταμοῦ, ὅτι αὐτὸς δὲν ἠδύνατο νὰ ἔρχεται ἀπὸ νῆσον, καὶ ἀφοῦ περιῆλθε τοὺς αἰγιαλοὺς, οἱ ὁποῖοι ὀνομάζονται τώρα Παρία καὶ Κουμάνα, ἐπληροφορήθη ἐντελῶς, ὅτι ἀνεκάλυψε τέλος τὴν ξηρὰν, τὴν ὁποίαν ἐπεθύμει τόσον χρόνον.

Ἰδία του ἀῤῥωστία καὶ ἡ ἀνάγκη τῶν δυσαρεστημένων συμπλωτήρων τὸν ἐπαρακίνησε νὰ παραιτηθῇ κατὰ τὸ παρὸν τὰς περαιτέρω ἀνακαλύψεις καὶ νὰ πλεύσῃ εἰς τὴν ἐν Ἱσπανιόλᾳ ἀποικίαν του. Ἀλλὰ φεῦ! ὀλίγας αἰτίας χαρᾶς εὕρηκεν ἐκεῖ. Ἐνῷ ὁ ἀδελφός του μὲ μέρος τῶν Ἱσπανῶν ὑπῆγεν εἰς ἄλλον τόπον τῆς νήσου διὰ νὰ θεμελιώσῃ δευτέραν πόλιν (τὸν ἅγιον Δομίνικον), ἕνας φιλόδοξος Καστιλιανὸς ἠρέθισε τοὺς ἀποίκους ἐναντίον τοῦ διοικητοῦ των. Λέγων πρὸς αὐτοὺς, ὅτι δὲν ἔπρεπεν εἰς Καστιλιανοὺς νὰ εἶναι ὑπόδουλοι ἑνὸς πλάνητος Γενουησίου, ἐκίνησεν εἰς ἀποστασίαν πολλοὺς Ἱσπανοὺς, τῶν ὁποίων

ἔγεινεν ἀρχηγός. Οὕτως εὕρηκε τὰ πράγματα ὁ ναύαρχος. Ἐκοπίασε πολὺ νὰ καταπαύσῃ τὸν ἀναβρασμὸν εἰς τὴν ἀποικίαν· καὶ μόνον ἡ ἄμεμπτος χρηστότης του καὶ ἡ φρόνησίς του ἠδυνήθησαν νὰ τὸν διαφυλάξουν ἀπὸ δολοφονίαν. Ἔστειλεν εἰς τὸν βασιλέα εἰλικρινῆ φανέρωσιν ὅλων τῶν γενομένων, ἀλλὰ καὶ οἱ ἐχθροί του ἔγραφαν εἰς τὴν Ἱσπανίαν ἐγκλήματα, καὶ ἐμαύρισαν τόσον τὸ καθαρὸν ἦθος τοῦ εὐγενοῦς Κολόμβου, ὥστε ὁ βασιλεὺς ἔστειλε κριτὴν τῶν ἐγκλημάτων εὐγενῆ τινα Ἱσπανὸν, Φραγκῖσκον Βοβαδίλλαν. Ἐὰν εὕρῃ οὗτος ἀληθινὰ τὰ κατὰ τοῦ Κολόμβου ἐγκλήματα, ἐπροστάχθη νὰ τὸν καθαιρέσῃ, καὶ νὰ λάβῃ αὐτὸς τὸν τόπον του. Ἐξαίρετος διαταγή! Ὁ Βοβαδίλλας ἔκρινεν εὔλογον νὰ τὴν αναγνώσῃ ἀντίστροφα. Εὐθὺς ἀφοῦ ἔφθασεν εἰς τὴν Ἱσπανιόλαν, ἔλαβε πάραυτα εἰς τὴν ἐξουσίαν του τὸν οἶκον καὶ τὰ κτήματα τοῦ τότε ἀπόντος Κολόμβου, ἐκυρίευσε μὲ βίαν τὰς βασιλικὰς ἀποθήκας τῶν τροφῶν καὶ τῶν πολεμικῶν ἐφοδίων, ἐπρόσταξεν ὅλους νὰ τὸν γνωρίσωσι νέον διοικητὴν, καὶ ἔστειλεν εἰς τὸν Κολόμβον τὸ καθαιρετικὸν ψήφισμα τοῦ βασιλέως, τὸ ὁποῖον συνετάχθη, ἂν ἀπεδείχνετο ἔνοχος, ἔπειτα ἤρχισε νὰ τὸν κρισολογῇ, καὶ ἀπὸ τὰς συκοφαντίας καὶ μηχανοῤῥαφίας τῶν ἐχθρῶν του ἐχάλκευσε τοιοῦτον κρισολόγημα, ὥστε ἐφαίνετο ὡς πρὸς τὰς κακίας του φιλανθρωπότατος καὶ ἡμερώτατος ὁ κριτής του.

Ὁ Κολόμβος, ἐὰν καὶ λυπημένος εἰς ἄκρον, ἔδειξεν ὅμως ἐκείνην τὴν σταθερότητα, ἥτις ἐλύτρωσε πολλάκις τοὺς μετ' αὐτοῦ ἀπὸ θανασίμους κινδύνους. Ὑπήκουσεν ἡσύχως καὶ ἐζήτησε μὲ ταπεινοφροσύνην νὰ ἀπολογηθῇ. Ἀλλ' ὁ Βοβαδίλλας δὲν ἠθέλησε νὰ τὸν ἐκβάλῃ ἔμπροσθέν του. Σιδηροδεσμένους αὐτὸν καὶ τοὺς δύω του ἀδελφοὺς, καὶ καθένα εἰς χωριστὸν πλοῖον, τοὺς ἔστειλεν εἰς τὴν Εὐρώπην.

Ὅταν τὸ πλοῖον ἀπεμακρύνθη ἀπὸ τὴν ξηρὰν, μὲ σέβας ἐπλησίασεν ὁ ναύκληρος νὰ τοῦ λύσῃ τὰ δεσμά· ἀλλ' ὁ Κολόμβος δὲν ἔστερξεν· ἠθέλησε νὰ δείξῃ εἰς ὅλην τὴν Ἱσπανίαν πῶς ἀντήμειψεν ὁ βασιλεὺς τὸν εὑρέτην ἑνὸς νέου κόσμου. Καὶ τῷόντι ἔκαμε πολλὴν ταραχὴν ἡ ἐπιστροφή του· ὁ Φερδίνανδος καὶ ἡ Ἰσαβέλλα ἐντράπησαν τὸν κόσμον, τὸν ἔλυσαν ἀπὸ τὰ δεσμά· ἡ βασίλισσα τοῦ ἔστειλεν ἀργύριον διὰ νὰ φανῇ εὐπρεπῶς εἰς τὴν αὐλήν. Μὲ σιωπὴν ἐγονάτισεν εἰς τὰς βαθμίδας τοῦ θρόνου. Τὸν ἠλέησαν οἱ βασιλεῖς, τὸν ὡμολόγησαν ὅτι ἠπατήθησαν. Ἐκαθαίρεσαν τὸν Βοβαδίλλαν, ἀλλὰ τὸν Κολόμβον τὸν παρημέλησαν, καὶ ἔστειλαν ἀντ' αὐτοῦ διοικητὴν εἰς τὴν ἀποικίαν κἄποιον Ὀβάνδον. Λυπημένος ὁ Κολόμβος ἀνεχώρησεν ἀπὸ τὴν αὐλὴν, περιέφερνε πανταχοῦ τὰς ἁλύσεις του, καὶ ἐπρόσταξε νὰ βαλθοῦν μαζή του εἰς τὸν τάφον του.

8. Κολόμβου τέταρτον ταξείδιον καὶ θάνατος.

(1502 — 1506.)

Μετά τινας ἐνιαυτοὺς, ἐνῷ τοῦ Κολόμβου ἡ λύπη διὰ τὴν μὴ δοθεῖσαν εἰς αὐτὸν δικαιοσύνην ἐπαλαιώθη, διηγέρθη εἰς αὐτὸν πάλιν ἡ κλίσις εἰς τὰς ἀνακαλύψεις, καὶ ἐπειδὴ εἴκαζεν, ὅτι εἰς τὴν εὑρημένην ἤπειρον τοῦ νέου κόσμου εὑρίσκεται πουπότε πορθμὸς, διὰ τοῦ ὁποίου ἐμπορεῖ τις νὰ φθάσῃ εἰς τὴν παλαιὰν Ἰνδικὴν, ἤθελε τώρα νὰ τὸν ἀνερευνήσῃ. Διὰ τὸν σκοπὸν τοῦτον ὑπῆγεν ἀκόμη μίαν φορὰν εἰς τὴν αὐλὴν, καὶ ἡ πρὸς τοὺς Πορτογάλλους αντιζηλία εἰς τὰς τῶν ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν ἀνακαλύψεις ἐπαρακίνησε τὸν δύσπιστον Φερδινάνδον νὰ μεταχειρισθῇ ἀκόμη μίαν φορὰν τὰ προτερήματα τοῦ πρώτου

θαλασσοπόρου, καὶ νὰ θλίψῃ ἀκόμη μίαν φορὰν τὴν φλοῦδαν τοῦ λαιμονίου πρὶν τὴν ἀποῤῥίψῃ. Ὁ Κολόμβος ἔλαβε τέσσαρα ἱκανῶς κακόμοιρα πλοῖα, μὲ τὰ ὁποῖα ἀνέπλευσεν ἀπὸ τὰ Γάδειρα τὴν 9 Μαΐου 1502. Ἓν ἐξ αὐτῶν πολλὰ σαθρὸν ὂν τὸν ἠνάγκασε νὰ πλεύσῃ εἰς τὴν Ἱσπανιόλαν, τὴν ὁποίαν μετὰ χαρᾶς ἤθελε νὰ ἀποφύγῃ. Καὶ — ἐμπορεῖ τις νὰ τὸ πιστεύσῃ; — ὁ ἐχθρόφρων Ὀβάνδος τοῦ ἀπηγόρευσε τὴν εἰς τὸν λιμένα προσάραξιν! Ἐζήτει λοιπὸν τὴν στερεὰν γῆν, ἔπλευσε κατὰ μῆκος τῶν αἰγιαλῶν ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου Χάριτας εἰς τὸν θεὸν (Gracias a dios) μεσημβρινῶς ἕως τοῦ Πορτοβέλλου, ἀλλὰ δὲν εὔρηκε τὴν ἐλπιζομένην δίοδον. Ἡ ὡραιότης χώρας τινὸς εἰς τὴν ἐπαρχίαν Βεράουγαν παρὰ τὸν ποταμὸν Βέλεμ τοῦ ἔφερε τὸν στοχασμὸν νὰ κτίσῃ ἐκεῖ ἀποικίαν· ἀλλ' οἱ Ἱσπανοί του μὲ τὴν ἀχόρταστον πλεονεξίαν των τὰ ἐχάλασαν τόσον γρήγορα μὲ τοὺς ἀγρίους, ὥστ' ἀφοῦ ἔχασε πολλοὺς ἀνθρώπους, ἀπεφάσισε ν' ἀναχωρήσῃ ἐκεῖθεν.

Ἔκτοτε ἦτο τὸ ταξείδιόν του σειρὰ δυστυχημάτων. Κλύδωνες καὶ τρομεραὶ ἀνεμοζάλαι ἐστενοχώρουν τοὺς πλέοντας καθ' ἑκάστην· ἓν ἀπὸ τὰ ἀθλιώτατα πλοῖα των ἐκαταβυθίσθη, τὰ ἄλλα συνεκρούσθησαν μίαν φορὰν τόσον σφοδρῶς πρὸς ἄλληλα, ὥστε ἐσυντρίφθησαν πολλὰ μέρη των. Μετὰ πολλὰς ταλαιπωρίας ἔφθασαν τελευταῖον εἰς τὴν Ἰαμαϊκὴν τὴν 14 Ἰουνίου 1503. Τὰ σχεδὸν συντριμμένα πλοῖα ἔπρεπε νὰ ἀφελκυσθῶσιν εἰς τὴν ξηράν. Ἐπισκευῆς ἐλπὶς δὲν ἦτο. Ἐὰν ὁ Οὐρανὸς δὲν ἠλέει τοὺς δυστυχεῖς, καὶ δὲν τοὺς ἔστελνε ξένον πλοῖον πρὸς σωτηρίαν των, μοῖρα λυπηρὰ τοῦ περιφήμου εὑρετοῦ τῶν νέων κόσμων ἦτο νὰ λησμονηθῇ ἀπὸ τὴν Εὐρώπην, καὶ νὰ τελειώσῃ τὴν ἀθλίαν του ζωὴν μὲ μάϊν καὶ ῥίζας μαριόκου μεταξὺ τῶν ἀγρίων.

Διὰ νὰ ἀποφύγουν τὸ κακὸν τοῦτο, ἐπεχείρη-

σαν δύω γενναῖοι ἄνδρες ἐκ τῆς τῶν πλωτήρων ἑταιρείας, ὁ Ἱσπανὸς Μένδης καὶ ὁ Ἰταλὸς Φιέσκος, μέγα τι τόλμημα. Ἐκωπηλάτησαν μὲ δύω μονόξυλα, τὰ ὁποῖα ἐδανείσθησαν ἀπὸ τοὺς ἀγρίους, εἰς τὴν Ἱσπανίολαν, δέκα ἡμέρας κατὰ συνέχειαν, δρόμον τριάκοντα θαλασσινῶν μιλίων διὰ τοῦ κυμαινομένου ὠκεανοῦ, καὶ, τὸ θαυμασιώτερον, ἔφθασαν ἐκεῖ εὐτυχῶς. Ἀλλ' ὁ Κολόμβος τοὺς ἐξέλαβε χαμένους, ἐπειδὴ παρῆλθεν ὑπὲρ τὸν ἥμισυν ἐνιαυτὸν, ἀφοῦ δὲν ἤκουσε περὶ αὐτῶν τίποτε. Ὁ ἥμισυς οὗτος ἐνιαυτὸς ἦτο δυστυχέστατος τῶν ὅσων ἔζησεν ἡμερῶν. Οἱ περὶ αὐτὸν ἔχασαν πᾶσαν πειθαρχίαν· αἱ συμβουλαί του νὰ μὴ πικραίνουν τοὺς Ἰνδοὺς ἐκαταφρονήθησαν· μέρος Ἱσπανῶν ἐνταμώθησαν, καὶ ἔφυγαν ἀπ' αὐτὸν, καὶ περιπλανώμενοι εἰς τὴν νῆσον ἐλύσσαζαν ἀπὸ πλεονεξίαν καὶ θηριωδίαν κατὰ τῶν ἐντοπίων. Ἐντὸς ὀλίγου ἀπεμακρύνθησαν οἱ ἄγριοι ἀπὸ τὸν τόπον ἐκεῖνον, καὶ ἔπαυσαν ἀπὸ τοῦ νὰ φέρουν εἰς τὸ ἑξῆς τροφὰς εἰς τοὺς κακοήθεις ξένους των.

Μόνον ἡ φρόνησις καὶ ἡ ἐπιστήμη τοῦ Κολόμβου ἠδυνήθη νὰ σώσῃ τοὺς ναύτας ἀπὸ τὸν τῆς πείνης θάνατον. Μίαν ἡμέραν πρὸ ὁλικῆς τινὸς ἐκλείψεως τῆς σελήνης, τὴν ὁποίαν εἶχε λογαριάσειν, ἀνήγγειλεν εἰς τοὺς Ἰνδοὺς τὸν θυμὸν τοῦ Θεοῦ του, τὸν ὁποῖον ἤθελαν ἰδεῖν τὴν ἑσπέραν ἐκείνην εἰς τὸ πρόσωπον τῆς πανσελήνου. Ἴδαν ἀληθῶς μὲ τρόμον των σκοτισθέντα τὸν λαμπρὸν δίσκον, ἐπαρακάλεσαν τὸν φοβερὸν ξένον νὰ μεσιτεύσῃ, καὶ ὑπεσχέθησαν ὅτι θέλουν φέρειν ὅσας ἐχρειάζετο τροφάς.

Ἀλλ' ἡ ἀταξία τῶν λειποτακτησάντων εἰς τὴν νῆσον ἔγεινε τόσον μεγάλη, ὥστε τελευταῖον καὶ οἱ καλήτεροι ἐφοβοῦντο ἐκ ταύτης κακὰ ἀποτελέσματα. Ὁ Βαρθολομαῖος Κολόμβος ἔκαμε τακτικὴν μάχην κατὰ τῶν λειποτακτῶν, καὶ τοὺς μείναντας ζῶντας ἐπανέφερεν εἰς τὴν πειθαρχίαν.

Τελευταῖον μετὰ ὀκτὼ λυπηροὺς μῆνας ἐφάνησαν αἱ πισταὶ ψυχαὶ, Μένδης καὶ Φιέσκος, ὡς βοηθητικοὶ ἄγγελοι, καὶ ἐσήκωσαν τοὺς ἀφειμένους εἰς μέγα καράβιον, τὸ ὁποῖον μετὰ πολλῶν πόνων ἠδυνήθησαν νὰ λάβουν ἀπὸ τὸν σκληρὸν Ὀβένδον. Κατάξηρος ἀπὸ τὴν ἀῤῥωστίαν καὶ ἀπὸ τὴν θλίψιν ἔφθασεν ὁ Κολόμβος εἰς τὴν Ἱσπανιόλαν, καὶ μὲ πρώτην εὐκαιρίαν ἀπέπλευσεν ἐκεῖθεν εἰς τὴν Ἱσπανίαν (1504). Ἡ πρώτη ἀγγελία, τὴν ὁποίαν ἤκουσεν ἐκεῖ, ἐμβῆκε μαζὴ μὲ τὴν λύπην εἰς τὰ αἰτία του, θάνατος τῆς Ἰσαβέλλης. Αὕτη τὸν ἐτίμα, καὶ εἰς αὐτὴν εἶχε πάντοτε τὰς τελευταίας του ἐλπίδας. Καὶ αὗται τώρα ἔγειναν ἄφαντοι.

Ὑπῆγε μὲ δεητικὰ γράμματα εἰς τὴν αὐλὴν, ἀνεφέρθη εἰς τὸ δίπλωμα καὶ εἰς τὴν βασιλικὴν ὑπόσχεσιν — εἰς μάτην *). Τὸν ἀνέβαλλαν ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν, ἕως οὗ τελευταῖον ὁ καλῶς ἐλθὼν θάνατός του (20 Μαΐου 1506 εἰς Βαλδόλετον) ἀπέλυσε τὸν ἄπιστον βασιλέα ἀπὸ τὸν λόγον του. Ὁ ἀδελφός του μετέφερε τὸ λείψανον εἰς τὸν ἅγιον Δομίνικον, τὸ κατέθεσεν ἐκεῖ εἰς τὴν μητροπολιτικὴν ἐκκλησίαν, καὶ δὲν ἐλησμόνησε τὴν ἅλυσιν.

Ὁ υἱός του Διέγος ἐζήτει τώρα ἐπιμόνως τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς συνθήκης τοῦ 1492 ἔτους. Νυμφευθεὶς οὗτος τὴν ἀνεψιὰν ἡγεμόνος τινος ἰσχυροῦ τῆς Ἄλβας,

*) Σιμὰ τῆς ἀχαριστίας τοῦ βασιλέως δὲν τὸν ἐπίκραινεν ἄλλο τόσον, ὅσον ἡ ἀθλία οἴησις, μὲ τὴν ὁποίαν ἐκαταφρόνουν πολλοὶ σοφολογιώτατοι τὴν ἀνακάλυψίν του, ἡ ὁποία, ἀφοῦ ἔγεινε, τοὺς ἐφαίνετο τόσον φυσικὴ καὶ εὔλογος, ὡς νὰ ἠδύνατο καὶ ἐξ αὐτῶν ἕκαστος νὰ τὴν κάμῃ ἐπίσης. Μὲ μίαν τοιαύτην ὑπέρσοφον ἑταιρείαν συνέτρωγε μίαν φορὰν, ὅταν ἐφέρθησαν εἰς τὴν τράπεζαν ψημένα αὐγά. „Πῶς ἐμπορεῖ, Αὐθένται μου, τοὺς ἠρώτησε νὰ σταθῇ εἰς τὴν τράπεζαν ἓν αὐγὸν ἐπὶ τῆς ὀξείας του ἄκρας, ὥστε νὰ στέκῃ χωρὶς ἄλλο παραστήριγμα;“ Ὅλοι εἶπαν τὸ πρᾶγμα ἀδύνατον χωρὶς νὰ δοκιμάσῃ κανεὶς τὴν στάσιν του. „Ἰδοὺ,“ ἔκραξεν ὁ Κολόμβος, ἀφοῦ ἐπῆρε τὸ αὐγὸν καὶ τοῦ ἔθραυσε τόσον μέρος τῆς μύτης, ὅσον ἠδύνατο νὰ σταθῇ. — „Ὦ! τοῦτο ἠδυνάμεθα νὰ κάμωμεν καὶ ἡμεῖς,“ ἐφώναξαν ὅλοι. — Διὰ τί λοιπὸν δὲν τὸ ἐκάμετε; τοὺς ἠρώτησεν ὁ Κολόμβος.

ἠδυνήθη νὰ ἀπολαύσῃ τὸ δίκαιόν του νὰ εἶναι διοικητὴς τῶν δυτικῶν Ἰνδιῶν. Ἀπὸ τὸν δίκαιον δρόμον δυσκόλως ἔφθανεν εἰς τὸν σκοπόν του.

Οὐδ' ἡ τιμὴ ἐδόθη εἰς τὸν ἀοίδιμον ἄνδρα νὰ ὀνομασθῇ ἡ εὑρεθεῖσα χώρα ἐκ τοῦ ὀνόματός του, ἀλλ' εἰς σύγχρονόν του τινὰ Ἀμέρικον Βεσπούκιον. Οὗτος ἦτο Φλωρεντινὸς εὐγενὴς, ὅς τις λέγεται ὅτι εἶχεν ἀξιολόγους γνώσεις μαθηματικῆς, ἀστρονομίας, γεωγραφίας καὶ θαλασσοπορίας. Ὅταν μετὰ τὰς ἀνακαλύψεις τοῦ Κολόμβου πολλοὶ πλούσιοι Ἱσπανοὶ ἔλαβαν τὴν ἄδειαν νὰ κάμουν χωριστά των ἐγχειρήματα εἰς τὰς νέας Ἰνδίας, ὑπῆγε καὶ ὁ Ἀμέρικος μετὰ τοῦ Ἱσπανοῦ Ὀϊέδα, ὅς τις ἔφερνε πολλοὺς μαζή του, καὶ εἰς μίαν περιγραφὴν τούτου τοῦ ταξειδίου, τὴν ὁποίαν ἔστειλεν εἰς ἕνα του συντοπίτην, ὅταν ὑπέστρεφε, ἔδωκεν εἰς τὸν ἑαυτόν του τὴν φήμην, ὅτι αὐτὸς τάχα πρῶτος εὕρηκε τὴν μεγάλην ἤπειρον τοῦ νέου κόσμου καὶ τὴν ἐπάτησε πρῶτος. Ἐκ τούτου προῆλθεν, ὅτι ἡ Ἀμερικὴ ὠνομάσθη ἀπὸ τοῦ Ἀμερίκου, ἀλλ' ὄχι ὑπὸ τοῦ Ἀμερίκου· διότι οἱ ἀνακαλυφθέντες τόποι ὠνομάζοντο πολὺν καιρὸν νέος κόσμος, καὶ τὸ ὄνομα Ἀμερικὴ ἐμβῆκεν εἰς γενικὴν χρῆσιν μεταγενέστερα *).

9. Βάσκων Γάμας.

Ἐνῷ οἱ Ἱσπανοὶ ἀνίχνευαν εἰς τὰς νέας των Ἰνδίας ἀβεβαίους θησαυροὺς, οἵτινες ἔμελλαν νὰ εὑρεθοῦν τώρα πρῶτον, ἐδιπλασίαζαν οἱ Πορτογάλλοι τὸν ζῆλον των νὰ φθάσουν εἰς τὰ βεβαιότερα πλούτη τῶν παλαιῶν Ἰνδιῶν ἀπὸ τὸν δρόμον, τὸν ὁποῖον τοὺς εἶχεν ἀνοίξειν Βαρθολομαῖος ὁ Διάζιος. Στόλος τεσσάρων πλοίων κυβερνώμενος ἀπὸ τὸν ἐξαίρετον θαλασσοπόρον Βάσκωνα Γάμαν ἐπροστάχθη νὰ δοκιμάσῃ τὴν περίπλευσιν τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς χρηστῆς ἐλπίδος. Ἔμφοβοι πλέον παρὰ εὐέλπιδες οἱ συμπλωτῆρες ἐσυνάχθησαν, ἐπέρασαν τὴν πρὸ τῆς ἀποπλεύσεώς των νύκτα κατὰ τὴν τότε συνήθειαν εἰς πλησιόχωρον μοναστήριον μὲ νηστείαν καὶ προσευχὴν, καὶ ἔκαμαν πανία τὴν 9 Ἰουλ. 1497.

*) Τὸ ἄδικον, τὸ ὁποῖον ἔγεινεν ἐκ τούτου εἰς τὸν Κολόμβον, ἐπληρώθη κατὰ τὰς ἡμέρας μας μὲ τὸ ὄνομα, τὸ ὁποῖον ἐδανείσθη ἀπ' αὐτὸν μία τῆς μεσημβρινῆς Ἀμερικῆς πολιτεία.

Ἀπ' ἀπειρίαν τῶν τῆς θαλάσσης ἀκαταστασιῶν εἶχεν ἐκλέξειν ὁ Βάσκων Γάμας ἐπ' εὐθείας τὸν ἀναρμοστότατον τοῦ ἐνιαυτοῦ χρόνον. Τοῦτο τὸ ἔμαθε μὲ τρόμον του πάραυτα. Εἶχε νὰ ἀνταγωνισθῇ μὲ σφοδροὺς κλύδωνας, καὶ κατὰ τὴν μαρτυρίαν τινῶν μὲ τὰς δολοφόνους ἐπιβουλὰς τῶν ναυτῶν του· ἀλλὰ μὲ τὴν ἡσυχίαν καὶ σταθερότητα τοῦ Κολόμβου ἔφθασε τὴν 20 Νοεμβρ. εἰς τὸ πολυκλυδώνιστον ἀκρωτήριον, καὶ ἐστράφη εὐτυχῶς πρὸς ἀνατολάς. Ἔπειτα κατὰ μῆκος τῶν αἰγιαλῶν τῆς Σοφάλας ἔπλευσεν εἰς τὴν Μοσαμβίκην, Μομβάγαν καὶ Μηλίνδαν, ὑποκάτω τοῦ ἰσημερινοῦ, ὅπου εὕρηκε πανταχοῦ ἱκανὸν βαθμὸν ἡμερώσεως καὶ ἀκμάζουσαν ἐμπορίαν. Οἱ κάτοικοι ἦσαν Μωαμεθανοί. Εἰς τοὺς δύω πρώτους τόπους ἀντεπάλαισε μὲ προδοσίαν καὶ ἐπιβουλάς· ἀλλ' ὁ βασιλεὺς τῆς Μηλίνδης τὸν ὑπεδέχθη φιλοφρόνως, καὶ τοῦ ἔδωκε πιστὸν τινὰ ὁδηγὸν, ὅς τις τὸν ὡδήγησεν 700 μίλια πλαγίως εἰς τὸν ὠκεανὸν καὶ κατ' εὐθεῖαν εἰς τὸν λιμένα τῆς Καλικούτας εἰς τὸν Μαλαβαρικὸν αἰγιαλὸν, ὅπου ἔφθασε τὴν 19 Μαΐου, 1498.

Εὑρέθη λοιπὸν ἡ πολυτίμητος ἀληθινὴ Ἰνδία! ἀξιόλογον τέλος τοῦ τολμηροῦ ἀνδρικοῦ θάῤῥους. Ἀλλ' ὅλα ὅσα ἴδαν οἱ Πορτογάλλοι, τοὺς ἐπληροφόρησαν πάραυτα, ὅτι μὲ τὰ τέσσαρα καράβιά των δὲν ἠδύναντο νὰ κάμωσι δορικτησίας. Οἱ κάτοικοι ἔζων μὲ ἀκμάζουσαν εὐτυχίαν, εἶχαν ἐργοστάσια, ἐμπορίαν, γεωργίαν κτλ. Ἕνας ἐκ Τούνιδος πραγματευτὴς, ὅς τις διέτριβεν ἐκεῖ δι' ἐμπορίαν, καὶ ἐκαταλάμβανε

τὰ Ἱσπανικὰ, ἐχάρη ἰδὼν ἀπροσδοκήτως Εὐρωπαίους, καὶ μὲ τὰς ἀγγελίας καὶ συμβουλάς του ὠφέλησε πολὺ τοὺς Πορτογάλλους. Ὁ Βάσκων Γάμας ἔκαμε τρόπον καὶ ἐπαρουσιάσθη εἰς τὸν Σαμορῖνον ἢ βασιλέα τῆς Καλικούτας καὶ εἶχεν ἤδη ἀγαθωτάτας ἐλπίδας νὰ κλείσῃ ὠφελιμωτάτην ἐμπορίας συνθήκην, ὅταν ὁ φθόνος τῶν Μωαμεθανῶν, οἵτινες ἐβάσταζαν ὅλην τὴν ἐμπορίαν τοῦ βασιλείου τούτου, καὶ ἐφοβήθησαν μεγάλην βλάβην ἀπὸ τοιαύτην συνθήκην, ἐχάλασε γρήγορα τὴν καλὴν ἁρμονίαν. Ἐσυκοφάντησαν οὗτοι τοὺς Πορτογάλλους εἰς τὸν Σαμορῖνον, καὶ ὁ Γάμας ἠναγκάσθη νὰ σπεύσῃ διὰ νὰ ἀσφαλίσῃ καὶ ἑαυτὸν καὶ τὰ πλοῖά του. Ἔκαμε πάλιν πανία εἰς τὴν ἐν Ἀφρικῇ Μηλίνδαν, καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὴν Εὐρώπην. Τὴν 29 Αὐγ. 1499 ἐμβῆκεν εἰς τὸν Τάγον ἀφοῦ εἶχε τελειώσειν τὸ πολυχρονιώτατον καὶ δυσκολώτατον ταξείδιον, ἀφ' ὅσα ἴσως ἔγειναν ἀπὸ τῆς εὑρέσεως τῆς θαλασσοπλοΐας.

Ὁ Βασιλεὺς Ἐμμανουὴλ ἔσπευσε νὰ κάμῃ ταχυτάτην μεταχείρισιν τῆς εὐτυχοῦς ἀνακαλύψεως τοῦ Γάμα. Τὴν 8 Μαρτίου 1500 ἐστάλθησαν δεκατρία πλοῖα κυβερνώμενα ἀπὸ τὸν φρόνιμον καὶ θαῤῥαλέον ναύαρχον Πέτρον Ἀλβαρέζον Καβράλον, ὅστις ἐπροστάχθη, ἐὰν εἰρηνικαὶ συμβιβάσεις δὲν ἐπελεσφόρουν, νὰ στερεωθῇ εἰς τὴν Ἰνδικὴν διὰ τῶν ὅπλων καὶ νὰ ἐξαπλώσῃ μὲ πειθὼ ἢ μὲ βίαν τὴν χριστιανωσύνην. Ὁ Καβράλος ἐβαστάχθη εἰς τοῦτο τὸ ταξείδιόν του δυτικώτερα παρὰ τοὺς προκατόχους του καὶ εὗρηκε τὴν ἐν τῇ νοτίῳ Ἀμερικῇ Βρασιλίαν. Ἐκυρίευσε τὴν χώραν μὲ τὰς συνήθεις τελετὰς ἐν ὀνόματι τοῦ βασιλέως τῆς Πορτογαλλίας, καὶ παραυτα ἐξαπέστειλεν εἰς Λισσαβόναν ἓν ἀπὸ τὰ πλοῖά του μὲ τὴν εὐφρόσυνον ταύτην ἀγγελίαν.

Μὲ τὰ ἐπίλοιπα ἐκίνησεν ἀπὸ τὴν Βρασιλίαν τὴν 5 Μαΐου 1500, καὶ ἐστράφη πρὸς τὸ ἀκρωτήριον

τῆς χρηστῆς ἐλπίδος. Εἰς τὸν δρόμον τοῦτον τὸν ἐπέπεσε τρομερὰ τρικυμία καὶ ἠσθάνθη τὸν πόνον νὰ ἴδῃ μὲ τοὺς ὀφθαλμούς του καταποθέντα ὑπὸ τῆς θαλάσσης πολλὰ ἐκ τῶν πλοίων του καὶ μετ' αὐτῶν τὸν ἀνδρεῖον εὑρέτην τοῦ ἀκρωτηρίου Βαρθολομαῖον Διάζιον. Μετὰ πολλοὺς κινδύνους ἔφθασε τελευταῖον εἰς Μηλίνδαν ἔχων μόνον ἓξ καράβια, καὶ τὴν 13 Σεπτεμβρίου ἄραξεν εἰς τὸν λιμένα τῆς Καλικούτας. Ἐνταμώθη μὲ τὸν Σαμορῖνον, τοῦ εἶπεν ὅτι εἶναι ἀπεσταλμένος νὰ ἀγοράσῃ Ἰνδικὰς πραγματείας μὲ ἀργύριον, καὶ ἐζήτησε νὰ καταστήσῃ ἀποθήκην τῶν ἐμπορευμάτων τούτων. Ὁ Σαμορῖνος τοῦ τὸ ὑπεσχέθη κατ' ἀρχὰς, ἀλλὰ διὰ τῶν διαβολῶν τῶν Μωαμεθανῶν ἐγενήθησαν παραυτα διχόνοιαι, οἱ Πορτογάλλοι ἐπολεμήθησαν εἰς τοὺς οἴκους ὅπου ἐκατοίκουν, καὶ πολλοὶ ἐφονεύθησαν. Ὁ Καβράλος ἔκαμεν ἀντὶ τούτων αἱματώδη ἐκδίκησιν, ἔκαυσε πολλὰ τῶν Ἰνδῶν πλοῖα καὶ ἐβομβαρδάρισε τὴν Καλικοῦταν. Ἔκαμεν ἔπειτα πανία, ἔφθασεν εἰς τὸν Μαλαβαρικὸν αἰγιαλὸν, συνωμίλησε μὲ τοὺς μικροὺς βασιλεῖς τοῦ Κοχίνου καὶ Κανανόρου, οἵτινες τὸν ὑπεδέχθησαν φιλοφρόνως ἀπὸ ζηλοτυπίαν καὶ μῖσος πρὸς τὸν Σαμορῖνον, εἰς τὸν ὁποῖον ἦσαν ὑποτελεῖς φόρου, καὶ ἐφόρτωσεν ἐκεῖθεν Πεπέρι καὶ Σίνσερον (jugber), καὶ ἔφθασεν εὐτυχῶς εἰς τὴν Πορτογαλλίαν τὴν 28 Ἰουν. 1501.

---

10. Μαρτῖνος Βεάϊμος.

(γενν. 1430. ἀποθ. 1506.)

Καὶ ὁ ἀνὴρ οὗτος ἀναφέρεται συχνάκις εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν ἀνακαλυψάντων χώρας, καί τινες ὑπὲρ τὸ δέον φιλοπάτριδες Γερμανοὶ τοῦ ἔκαμαν καὶ τὴν τιμὴν νὰ τὸν ὑψώσουν ὑπεράνω τοῦ Μαγε-

λάνου καὶ Κολόμβου. Διότι κατὰ τὰς μαρτυρίας των λέγεται ὅτι ὁ μὲν πρῶτος ἔμαθε τὸν πορθμὸν, ὅστις τώρα ὀνομάζεται ἀπ' αὐτοῦ, ἐκ πίνακος τινὸς σχεδιασμένου ἀπὸ τὸν Βεάϊμον· ὁ δὲ δεύτερος ὡδηγήθη καὶ αὐτὸς ἐκ τῶν διδασκαλιῶν τοῦ Βεαΐμου τούτου εἰς τὰς μεγάλας του ἰδέας. Κἀνὲν ἐκ τῶν δύω δὲν εἶναι ἀληθινὸν· μ' ὅλον τοῦτο δὲν εἶναι ἄχρηστον νὰ ἐξεύρωμεν καὶ τὸν Γερμανὸν τοῦτον, ὅς τις πιθανῶς ἐγνώρισε πολλὰ καλὰ τὸν Κολόμβον, καὶ ἐτιμήθη ἀπὸ τὸν τότε αὐτοκράτορα Μαξιμιλιανὸν Α' μὲ τὸν ἔπαινον, ὅτι: „ἦτο ὁ ἐπιτηδειότατος πολίτης τῆς αὐτοκρατορίας."

Ἐβλάστησεν οὗτος ἀπὸ παλαιὰν ἔνδοξον οἰκογένειαν τῆς Νοριμβέργης, ἥτις λέγεται ὅτι καὶ τώρα ἀκόμη ἀκμάζει ἐκεῖ. Ὁ πατήρ του ἦτο βουλευτὴς τῆς πόλεως. Ὁ υἱὸς ἐδιδάχθη τὴν ἐμπορίαν, ἠθέλησεν ἐμπορευόμενος νὰ περιέλθη τὸν κόσμον καὶ διέτριψεν ἱκανὸν καιρὸν εἰς Σαλισβοῦργον καὶ εἰς τὴν Αὐστρίαν. Ἐκεῖθεν ὑπῆγεν (1457) εἰς Βενετίαν. 1477 εὑρέθη εἰς Μεχλινίαν πλησίον ἐμπόρου τινὸς Ἰορίου Δορφίου, διὰ τὸν ὁποῖον ὑπήγαινε κάποτε εἰς τὴν πανήγυριν τοῦ Φραγκοφορτίου, καὶ περιήρχετο καὶ τὰς Ὀλλανδικὰς ἐμπορικὰς πόλεις, Ἀντουερπίαν κτλ. Μετὰ τέσσαρα περίπου ἔτη μετέβη εἰς τὴν Πορτογαλλίαν. Ἐκεῖ, ὅπου κατὰ τοῦτον τὸν χρόνον, ὅλοι ὅσοι ὠνομάζοντο ἔμποροι, ἐφαντάζοντο νέους ἐμπορικοὺς δρόμους καὶ ἀνακαλύψεις, φαίνεται ὅτι καὶ αὐτὸς ἐκυριεύθη ἀπὸ τὸν γενικὸν ζῆλον, καὶ συνεταξείδευσε μὲ ἄλλους πολλάκις τὰ τῆς Ἀφρικῆς παραθαλάσσια. Στολισμένος μὲ ἀκριβεῖς γνώσεις τῆς Μαθηματικῆς ἐμπορεῖ νὰ ἔγεινε παραυτα ἐπίσημος μεταξὺ τοῦ πλήθους τῶν θαλασσοπόρων· διότι εὑρίσκομεν, ὅτι ὑπὸ τοῦ βασιλέως Ἰωάννου Β' ἐκλέχθη μετά τινων ἄλλων ἐπιτηδείων ἀνδρῶν νὰ ἐπιχειρήσῃ βελτίωσιν τινὰ τῆς θαλασσοπορίας, καὶ

ὅτι ἐσύστησαν οὗτοι τὴν χρῆσιν τοῦ Ἀστρολαβίου. Προσέτι ἐτιμήθη τόσον διὰ τὰς γνώσεις του, ὥστε ὁ τῆς Πορτογαλλίας βασιλεὺς (1485) τὸν ἐχειροτόνησε δημοσίως ἱππότην, ὁπότε ὁ μὲν Δοὺξ Ἐμμανουὴλ, ὁ μετέπειτα βασιλεύσας, τοῦ περιέβαλε τὸ δεξιὸν μυωπιστήριον, αὐτὸς δὲ ὁ βασιλεὺς τὸ ξίφος. Μετέπειτα ἐκατοίκησεν εἰς Φαϋάλην, μίαν τῶν Ἀζωρικῶν νήσων, ἥτις ἐκατοικεῖτο ἀπὸ Φλανδρικὴν ἀποικίαν, μὲ τῆς ὁποίας τὸν προεστῶτα, Ἰόδοκον Ὕρτερον, πρέπει νὰ ἦτο γνωστὸς ἀρχήτερα. Ἐνυμφεύθη τὴν τούτου θυγατέρα (1486), καὶ φαίνεται ὅτι ἔκτοτε δὲν ἔκαμε πλέον ἄλλο ταξείδιον.

Ἀλλὰ νὰ ἴδῃ τὴν πατρίδα του καὶ νὰ δείξῃ εἰς αὐτὴν τὴν λαμπρότητά του, εἰς τὴν ἐπιθυμίαν ταύτην δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀντισταθῇ. Ἔφθασεν εὐτυχῶς (1491) εἰς Νοριμβέργαν, καὶ διέτριψεν ὑπὲρ ἕνα ἐνιαυτὸν εἰς τοὺς ἐκεῖ συγγενεῖς του. Ἐμπορεῖ τις νὰ στοχασθῇ ποῖα ἐρωτήματα τὸν ἔκαμαν οἱ φιλότιμοι συμπολῖται καὶ συγγενεῖς του, ἐνῷ ἐκεῖνος ἐκαυχήθη ὅτι ἴδεν „ἓν τριτημόριον τῆς γῆς ὅλης." Τὸν ἐπαρακάλεσαν νὰ τοὺς ἀφήσῃ ζωγραφημένον τὸ σχῆμα τῆς γῆς. Τὸ ἔκαμε πρὸς χάριν των· ἦτο ξυλίνη σφαῖρα ἑνὸς ποδὸς καὶ ὀκτὼ δακτύλων διαμέτρου σκεπασμένη μὲ περγαμηνὸν, καὶ ταύτην ἐζωγράφησε μὲ ὅλας τὰς χώρας καὶ νήσους, ὅσας ἴδε καὶ δὲν ἴδε καὶ ἔγραφε μὲ χρῶμα κόκκινον καὶ μαῦρον (τώρα κίτιρνον) διάφορα περίεργα, ὅσα ἤξευρε περὶ αὐτῶν. Ἡ σφαῖρα αὕτη εὑρίσκεται ἀκόμη εἰς τὴν Νοριμβέργαν, καὶ εἶναι καθαρὰ ἀπόδειξις, ὅτι ὁ Μαρτῖνος Βεάϊμος δὲ εἶχε κάμμίαν εὐκρινῆ ἰδέαν τῆς Ἰνδικῆς, τῆς Κίνας, τοῦ Ἰαπὰν κτλ καὶ δὲν ἤξευρε περὶ αὐτῶν περισσότερα παρ' ὅσα μυθώδη ἠδύναντο νὰ ἐξεύρουν ὁ Μάρκος Πόλος, ὁ Πτολεμαῖος, ὁ Πλίνιος κτλ. Διότι ὅπου ἔπρεπε νὰ κεῖται ἡ Ἀμερικὴ, ἐζωγράφη-

σε σωρὸν νησίων. Παρέγραφε δὲ ἐξηγησεις, ὁποῖαι εἶναι αἱ ἐφεξῆς.

,,Ζανζίβερ νῆσος. Ἔχει ἡ νῆσος αὕτη περιφέρειαν 2000 μιλίων. Ἔχει βασιλέα ἰδικόν της καὶ χωριστὴν γλῶσσαν, καὶ οἱ κάτοικοι εἶναι εἰδωλολάτραι. Εἶναι μεγάλοι· καθεὶς εἶναι ἴσος μὲ τέσσαρας ἀπὸ ἡμᾶς. Περιπατοῦν γυμνοὶ καὶ εἶναι μαῦροι, ἔχουν μεγάλα αὐτία, καὶ μεγάλα ὀμμάτια.

Νῆσος Ἰαύα μικροτέρα. Εἰς τὸ βασίλειον Ἰαύας ἄνδρες καὶ γυναῖκες ἔχουσιν ὄπισθέν των οὐρὰν ὡσὰν οἱ σκῦλοι. Αὐτοῦ αὐξάνουν θηρία, ὡς ὁ μονόκερως, καὶ πολλὰ ἀρώματα. Εἰς ἄλλο βασίλειον Φαμφούριον λέγει. Αὐτοῦ αὐξάνει ἡ καλλίστη καφουρὰ τοῦ κόσμου, ἥτις ζυγίζεται μὲ χρυσόν. Αὐτοῦ εὑρίσκονται καὶ μεγάλοι φοίνικες, εἰς τῶν ὁποίων μεταξὺ τῆς φλούδας καὶ τοῦ ξύλου γεννᾶται μέλι καλὸν εἰς βρῶσιν, καὶ ὁ Μάρκος; Πόλος γράφει εἰς τὸ 16 κεφάλαιον τοῦ τρίτου βιβλίου του περὶ τούτου. Αὐτὸς διέτριψεν εἰς τὴν νῆσον ταύτην πέντε μῆνας.

Πλησίον ἄλλης μεγάλης νήσου εἶναι γεγραμμένα.

,,Ἄγκαμα νῆσος. Εἰς τὸ τελευταῖον βιβλίον Μάρκου Πόλου κεφ. 16 εὑρίσκεται γεγραμμένον, ὅτι ὁ λαὸς εἰς ταύτην τὴν νῆσον ὀνομαζομένην Ἄγκαμαν ἔχουν κεφαλὴν σκύλου· ὀμμάτια καὶ ὀδόντια ὡσὰν οἱ σκῦλοι, καὶ εἶναι ἐν γένει ἄσχημοι καὶ ἄγριοι ἄνθρωποι· κρέας ἀνθρώπινον τρώγουσι παρὰ ἄλλα κρέατα· ἀντὶ ψωμίου τρώγουσιν ὀρύζιον μὲ γάλα μαγειρευμένον· σέβονται τὰ εἴδωλα· γίνονται αὐτοῦ πολλὰ ἀρώματα καὶ φυτὰ ἀνόμοια μὲ τὰ τῆς Εὐρώπης.

Πλησίον τῆς μεγάλης νήσου Ἰαπὰν πρὸς τοῖς ἄλλοις εἶναι γραμμένα καὶ ταῦτα.

,,Ἐδῶ εὑρίσκονται πολλὰ θαύματα σειρήνων

καὶ ἄλλων ὀφαρίων· καὶ ὅς τις θέλει νὰ ἐξεύρῃ τὰ πολλὰ ταῦτα θαύματα, ἂς διαβάσῃ τὰ συγγράμματα τοῦ Πλινίου, Ἰσιδώρου, Ἀριστοτέλους, Στράβωνος, Σπέκουλα Βικεντίου καὶ ἄλλων πολλῶν διδασκάλων.

Προσέτι:

,,Νῆσος Κοϊλόρ. Εἰς ταύτην τὴν νῆσον Κοϊλὸρ ἐμαρτύρησεν ὁ Ἀπόστολος Θωμᾶς.

Εἰς ἄλλας νήσους:

,,Ὅλαι αὗται αἱ χῶραι, θάλασσαι καὶ νῆσοι ἐδόθησαν ἀπὸ τοὺς τρεῖς ἁγίους βασιλεῖς εἰς τὸν αὐτοκράτορα ἱερέα Ἰωάννην, καὶ ὑπῆρξαν Χριστιανοὶ κτλ.

Εἰς ἄλλας:

,,Οἱ εἰς τὰς νήσους ταύτας κατοικοῦντες ἔχουν οὐρὰν ὡσὰν τὰ θηρία, καθὼς γράφει ὁ Πτολεμαῖος εἰς τὸν ἑνδέκατον πίνακα τῆς Ἀσίας. Εἰς ταύτην τὴν νῆσον δὲν ταξειδεύει πλοῖον μὲ σίδηρα, ἐπειδὴ εὑρίσκεται αὐτοῦ πολὺς μαγνήτης.

Κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον εἶναι γραμμένη ὅλη ἡ σφαῖρα. Οἱ ἀναγνῶσται ἐμποροῦν ἐκ τούτων τῶν δοκιμίων νὰ ἴδωσι ποίας ἐννοίας εἶχαν οἱ ἄνθρωποι περὶ τῶν χωρῶν τοῦ ἄλλου ἡμισφαιρίου ἕως τοὺς χρόνους τοῦ Κολόμβου. Εἰς τὸ κάτω μέρος τοῦ ὠκεανοῦ εἶναι γραμμένη ἡ εἴδησις τῆς κατασκευῆς τῆς σφαίρας ταύτης μὲ τὸ ἀκόλουθον τέλος.

,,Ἐκατασκευάσθη ἡ σφαῖρα τὸ 1492 ἔτος ἀπὸ Χριστοῦ ἀπὸ τὸν Μαρτῖνον Βεάϊμον πρὸς τιμὴν καὶ τέρψιν τῆς πόλεως Νοριμβέργης, ὅπου τὴν ἄφησεν ἐπιστρέφων εἰς τὴν γυναῖκα του, ἥτις εἶναι μακρὰν ἀπεδῶ 700 μίλια· ἀπεφάσισε δὲ νὰ τελειώσῃ τὴν ζωήν του εἰς τὴν νῆσον του.

11. Πρώτη ὠφέλεια ἀπὸ τὰς νέας ἀνακαλύψεις.

Ἐάν τι ἠδύνατο νὰ ἑλκύσῃ τοὺς Ἱσπανοὺς νὰ ἀλλάξωσι τὴν πατρίδα των μὲ τὰς ἀπομακρυσμένας ἐκείνας νήσους, ἦτο ἡ ἐλευθερία τοῦ νὰ ζῶσιν ἐκεῖ ἄρχοντες ἐκτεταμένων ὑποστατικῶν. Πρὸς γεωργίαν τῶν ἀγρῶν, τῶν ὁποίων ἐδόθη μέρος ὡς κτῆμα εἰς πάντα ἐρχόμενον ἐκ τῆς Εὐρώπης, ἐμοιράσθησαν οἱ Ἰνδοὶ εἰς τοὺς ἀποίκους. Οἱ διαμοιρασμοὶ οὗτοι ἐπροξένησαν ἀνέκφραστον ἀθλιότητα εἰς τοὺς δυστυχεῖς ἐγχωρίους. Οἱ Ἱσπανοὶ ἠσθάνοντο ἑαυτοὺς τόσον ἀνωτέρους ἐκείνων κατὰ τὴν δεξιότητα καὶ προκοπὴν, ὥστε δὲν τὸ ἐστοχάζοντο κακὸν, ἐὰν τοὺς ἐβίαζαν μὲ μαστιγώσεις καὶ ἄλλας βαρβαρότητας εἰς καθημερινὴν ἐργασίαν καθὸ πλάσματα κατωτέρου τινὸς εἴδους. Ἀπὸ τὴν Ἱσπανίαν ἐπροστάχθη πολλάκις ἡμερωτέρα μεταχείρισις τῶν Ἰνδῶν, ἀλλ' εἰς μάτην. Οἱ ταλαίπωροι ἄνθρωποι, τῶν ὁποίων τὰ ἀσθενῆ σώματα δὲν ἐπεδέχοντο μεγάλους κόπους, ἐντὸς ὀλίγου κατεπλακώθησαν τόσον ἀπὸ τὰ πάθη, καὶ ἀπέθαναν τόσον ταχέως, ὥστε ἀπὸ ἓν μιλιόνιον ἀνθρώπων, τοὺς ὁποίους εἶχεν εὑρεῖν ὁ Κολόμβος εἰς Ἱσπανιόλαν τὴν πρώτην φορὰν, μετὰ δεκαπέντε ἔτη μόλις ἔμειναν ὑπόλοιποι 60,000. Οἱ πλεῖστοι ἠφανίσθησαν ἀπὸ τὴν κακωτικὴν ἐργασίαν τῶν μεταλλείων, τὰ ὁποῖα ἠνοίχθησαν τώρα καὶ ἔδιδαν πλούσια εἰσοδήματα. Πρὸς ἀναπλήρωσιν τῆς ἐλλείψεως, ἐπεριπάτησεν ἄλλον καλήτερον δρόμον ὁ Ὀβάνδος. Ἔπλευσεν εἰς τὰς Λουκαΐνὰς νήσους, ἐδελέασε τοὺς ἐκεῖ ἀγρίους μὲ ὑποσχέσεις ὅτι θέλει τοὺς μεταφέρειν εἰς ὡραιοτέραν χώραν, τοὺς ἔβαλεν εἰς τὰ καράβιά του, καὶ κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον ἐστρατολόγησε πλέον παρὰ 40,000 ἀπατημένους δυστυχεῖς δούλους.

Ὅπου δὲ περιεπλανῶντο ἀκόμη ἀδούλωτοι ἄγριοι

εἰς τὰ ἐνδοτέρω τῶν νήσων, ἐκεῖ τοὺς ἐπίαναν μὲ ἐνέδρας· ἐὰν ἐδοκίμαζαν νὰ ὑπερασπισθῶσι τὴν ἐλευθερίαν των, ἠσθάνοντο πάραυτα τοὺς ὀδόντας τῶν Εὐρωπαίων σκυλίων εἰς τὰ γυμνὰ μέλη των, ἢ ἔπιπταν ὑποκάτω ἀπὸ τὰ σπαθία ἢ τὰ βόλια τῶν τουφεκίων τῶν τυράννων των. Ὅταν οἱ Ἱσπανοὶ ἐκυρίευσαν τὴν Κούβαν, Κατσίκης τις, ὅς τις ἠθέλησε νὰ ἀντισταθῇ καὶ ἐπροστατεύθη ἀνδρείως, ἐκαταδικάσθη εἰς τὸν διὰ φλογὸς θάνατον ὡς δοῦλος ἐπαναστάτης κατὰ τοῦ κυρίου του. Ὅταν ἐφέρθη δεμένος διὰ νὰ ῥιφθῇ εἰς τὰς φλόγας, ἠθέλησεν ἕνας καλόγηρος νὰ δείξῃ τὸ ἀποστολικόν του προτέρημα εἰς αὐτὸν καὶ τοῦ ἐδιηγήθη τὰ καλὰ καὶ τὴν χαρὰν τοῦ παραδείσου. „Ὑπάρχουν καὶ Ἱσπανοὶ ἐκεῖ;" ἠρώτησεν ὁ ἄγριος. — „Ναὶ (ἀπεκρίθη ὁ Μοναχὸς), ἀλλ' ἐνάρετοι καὶ ἀγαθοί." — „Ὦ, ἄφες τοὺς ἀγαθοὺς, ἔκραξεν ὁ Κατσίκης· οἱ ἀγαθώτατοι δὲν ἀξίζουν τίποτε. Δὲν ἐπιθυμῶ νὰ εἶμαι εἰς τὸν παράδεισόν σου."

Μ' ὅλον ὅτι ἐφέρθη ἀπανθρώπως καὶ δολίως ὁ Ὀβάνδος πρὸς τοὺς ἐγχωρίους, μ' ὅλον τοῦτο ἔδειξε δικαιοσύνην εἰς τὴν κυβέρνησιν τῆς Ἱσπανικῆς ἀποικίας, καὶ πολλὴν σύνεσιν εἰς τὸ νὰ συνεργήσῃ τὴν ἀκμήν της. Πρῶτος αὐτὸς ἐφύτευσεν εἰς τὴν Ἱσπανιόλαν τὸ σακχαροκάλαμον, τοῦ ὁποίου τὸ εἰσόδημα πάραυτα ἔγεινεν ὁ ἐξαίρετος πλοῦτος τῆς νήσου.

---

12. Βάσκων Νουγνέζιος Βαλβοᾶς.

(1510 — 1517).

Ἤθελε μᾶς ἀπομακρύνειν πολὺ, ἐὰν ἀνεφέρναμεν ὀλίγους ἐκ τῶν πολλῶν θαλασσοπόρων, οἵτινες ἀπὸ τοῦ νῦν περιέπλεαν τοὺς αἰγιαλοὺς τῆς μεγάλης στερρᾶς. Μόνον εἰς τοὺς προκρίτους δυνάμεθα νὰ χρονοστριβήσωμεν ὀλίγον, καὶ ἐκ τούτων εἶναι καὶ ὁ εἰρη-

μένος Βαλβοᾶς. Ἄνθρωπος ἀπαίδευτος, ἐξ εὐτελεστάτου γένους, ὅς τις ὅμως εἰς ἓν ταξείδιον πρὸς τὸν ἰσθμὸν Δαρίαν ἔδειξε τοιαῦτα θαυμαστὰ σημεῖα ἀνδρίας καὶ φρονήσεως, ὥστε ὅλοι οἱ σύντροφοί του τὸν ἔκλεξαν ὁμοφώνως ἡγεμόνα των εἰς τόπον τοῦ ναυκλήρου, ὅς τις ἦτο ἀνάξιος ἄνθρωπος. Ἔκαμε τιμὴν εἰς τὴν ἐμπιστοσύνην των, καὶ ἔκτισεν ἐπάνω τῆς στερεᾶς τὴν πρώτην ἀποικίαν, τὴν ὁποίαν ὠνόμασεν Ἁγίαν Μαρίαν.

Ἡ πρώτη του ἐπιθυμία ἦτο τώρα νὰ λάβῃ ἐκ τῆς Ἱσπανίας τὴν βασιλικὴν κύρωσιν τῆς νέας του ἀξίας. Ταύτην δὲν ἠδύνατο νὰ ἐλπίσῃ ἀσφαλέστερα, εἰμὴ ἐὰν παριστάνετο ἔμπροσθεν τοῦ θρόνου μὲ πλούσια λάφυρα. Διὰ τοῦτο ἐσύναξεν ἀπὸ τοὺς ἀγρίους τόσα κομμάτια χρυσοῦ, ὅσα ἠδύνατο νὰ λάβῃ, καὶ ἤξευρε νὰ κολακεύῃ τόσον φιλικῶς τοὺς ἀνθρώπους τούτους, ὥστε τοῦ τὰ ἔδιδαν ὅλα ἐθελουσίως. Μίαν φορὰν, νεανίσκος τις Κατσίκης ἰδὼν τοὺς Ἱσπανοὺς λογομαχοῦντας σφοδρότατα διὰ τὸν μοιρασμὸν σωροῦ τινος χρυσοῦ ἄμμου, ἐφώναξε: „Πῶς δύνασθε νὰ λογομαχῆτε διὰ τὸ ἄχρηστον τοῦτο πρᾶγμα; Ἐὰν ὅμως τὸ ἐπιθυμῆτε καθ' ὑπερβολὴν, ἐμπορεῖτε νὰ ὑπάγητε εἰς ἐκείνην τὴν χώραν, ἐκεῖ πέραν εἰς τὸν ἄλλον ὠκεανὸν, ὅς τις εἶναι μακρὰν ἀπεδῶ ἓξ ἡλίους (ἓξ ἡμερῶν δρόμον). Ἀλλὰ πρέπει νὰ εἴσθε πολὺ περισσότεροι.

Ποία ἀγγελία! Ἐνόει ὁ Κατσίκης τὸ Περοῦ καὶ ὁ ἄλλος ὠκεανὸς ἦτο ἡ μεσημβρινὴ θάλασσα, τὴν ὁποίαν εἶχε συμπεράνειν πάντοτε ὁ Κολόμβος. Ὁ Βαλβοᾶς ἔσπευσε νὰ στείλῃ πιστόν τινὰ ἄγγελον εἰς τὴν Ἱσπανιόλαν μὲ τὴν ἀγγελίαν ταύτην, καὶ ν' ἀποκτήσῃ τὴν εὔνοιαν τοῦ διοικητοῦ μὲ πλούσιον δῶρον. Ἐνταυτῷ δὲ ἐνεδυναμώθη ἐκεῖθεν μὲ νωποὺς στρατιώτας, οἵτινες ἐδελεάσθησαν ἀπὸ τὰς ἐλπίδας μεγάλων πλούτων νὰ γείνουν κοινωνοὶ τῶν ἀνεκφράστων

ταλαιπωριῶν, αἱ ὁποῖαι ἔπρεπεν ἐξ ἀνάγκης νὰ εἶναι συνδεδεμέναι μὲ τὴν πρώτην δίοδον καὶ ὁδοιπορίαν διὰ τῶν ἀδιοδεύτων ἐρημιῶν καὶ δασῶν καὶ ἑλῶν καὶ ὀρέων.

Ἑκατὸν ἐννενήκοντα τολμηροὶ φιλοκίνδυνοι ἐμβῆκαν εἰς δρόμον διὰ νὰ κυριεύσουν ὑπὲρ τοῦ Ἱσπανικοῦ βασιλέως χώραν σκεπασμένην ἀπὸ πολυαρίθμους ἀγρίους. Τοῦ Βαλβοᾶ τὸ μέγα προτέρημα νὰ ἐξουσιάζῃ τὰς καρδίας, ἐδείχθη καὶ εἰς τὴν ἐπιμιξίαν του μὲ τοὺς Κατσίκας, τοὺς ὁποίους συνήντησε καθ' ὁδόν. Τοὺς ἔκαμεν ὅλους φίλους του, καὶ πλέον παρὰ χίλιοι Ἰνδοὶ τὸν ἠκολούθουν θεληματικοὶ διὰ νὰ φέρωσι κατόπιν τῶν Ἱσπανῶν τὰ σκεύη των. Αἱ κάθυγροι χαμηλαὶ χῶραι τούτου τοῦ καθ' ὑπερβολὴν νοσεροῦ τόπου τῆς Ἀμερικῆς, οἱ πλατεῖς ποταμοὶ, τὰ ὑψηλὰ ὄρη, τὰ πυκνοφυῆ δάση, τὸ σμῆνος ἀναριθμήτων ὄφεων καὶ ἄλλων φαρμακερῶν ζωαρίων, ἡ ἔλλειψις νεαροῦ ὕδατος καὶ τροφῆς ἱκανῆς διὰ τόσον πολλοὺς — ὅλα ταῦτα ἔκαμναν τὴν ὁδοιπορίαν βαρυτάτην τῶν ὅσαι ποτὲ ἔγειναν εἰς τὸν κόσμον. Ὁ Βαλβοᾶς ἀνέτρεπεν ὅλα τὰ παράπονα τῶν γογγυζόντων γενόμενος πρῶτος αὐτὸς κοινωνὸς τῶν κακουχιῶν· πρῶτος διέβαινεν ἕλη, πρῶτος ὡδοποίει εἰς ἄγρα δάση· σημεῖον δυσαρεστήσεως δὲν ἐθόλονε τὸ ἱλαρὸν πρόσωπόν του.

Εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ οἱ ἓξ ἥλιοι ἔγειναν εἰκοσιπέντε καὶ ἀκόμη δὲν ἐφαίνετο ὠκεανός. Εὐλόγως! Διότι ἡμέρας τινὰς μόλις διήνυαν ἓν μίλιον διὰ τὸν δύσβατον τόπον. Τελευταῖον ἔφθασαν εἰς ἓν ὑψηλὸν ὄρος. Ἐκεῖ εἶπαν οἱ Ἰνδοὶ, ὅτι ἀπὸ τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους τούτου φαίνεται ἔμπροσθεν ὁ ὠκεανός. Τοῦτο τὸ παράδοξον θέαμα ἠθέλησε νὰ ἀπολαύσῃ πρῶτος ὁ Βαλβοᾶς· ἀφήσας κάτω τοὺς ἄλλους, ἀνέβη μόνος εἰς τὴν κορυφήν. Καὶ ἰδοὺ ὁ πλατὺς ὠκεανός· ἐξέστησε τὰ μεθυσμένα ὀμμάτιά του, ἐνῷ ἐκύλιε τὰ σκοτεινὰ κυματά του ἀπὸ τὰ ἀόρατα μάκρη τοῦ ἐξω-

τάτου ὁρίζοντος. Ἐξήπλωσε τὰς χεῖρας, ἔπεσεν εἰς τὰ γόνατα, καὶ εὐχαρίστησε τὸν Θεὸν μὲ θερμὰ δάκρυα χαρᾶς, ὅτι τὸν ὡδήγησεν ἕως αὐτοῦ. Οἱ συνοδοιπόροι του δὲν ἐπρόσμειναν ἱκανὸν καιρὸν, ἀλλ' ὥρμησαν ἐπάνω, καὶ ἀπὸ τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους ἔγειναν κοινωνοὶ τῶν αἰσθημάτων του καὶ τῆς προσευχῆς του. Κατέβη ἔπειτα εἰς τὴν παραθαλασσίαν, ἐμβῆκε μὲ τὸ ξίφος καὶ μὲ τὴν ἀσπίδα εἰς τὰ νερὰ ἕως τοῦ στήθους καὶ μὲ τὰ συνειθισμένα λόγια ἐκυρίευσε τὸν ὠκεανὸν ἐν ὀνόματι τοῦ βασιλέως τῆς Ἱσπανίας.

Τὸ μέρος τοῦτο τῆς μεσημβρινῆς θαλάσσης ἦτο κόλπος τις, ὅς τις κεῖται πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Πάναμα. Καὶ ἐδῶ ὁ Βαλβοᾶς ὑπεχρέωσε τοὺς Ἰνδοὺς μὲ τὸ χρηστὸν ἦθος του· τοῦ ἔφεραν πολλὰς τροφὰς, καὶ οἱ Κατσίκαι τοῦ ἐχάρισαν μαργαριτάρια καὶ χρυσόν. Πανταχοῦ δὲ ἐβεβαιόνετο ὁ λόγος περὶ τῆς πλουσίας χρυσοφόρου χώρας πρὸς μεσημβρίαν ἀκόμη, ἀλλὰ καὶ περὶ τοῦ ἰσχυροῦ βασιλέως της. Τὸ τελευταῖον τὸν ἐπαρακίνησε νὰ ἐπιστρέψῃ καὶ νὰ λάβῃ βοήθειαν, καὶ οὕτως ἔφθασε τὰς ἀρχὰς τοῦ 1514 ἔτους εἰς Ἁγίαν Μαρίαν μὲ φήμην μεγάλην καὶ μεγαλήτερα πλούτη.

Ἔστειλε λοιπὸν εἰς τὸν βασιλέα Φερδινάνδον ἀγγελίαν τῶν ἀνακαλύψεών του, ἡ ὁποία ἐπροξένησεν ὑπερβολικὴν χαρὰν εἰς τὴν Ἱσπανίαν, ὡς μέσον εὑρεθὲν τελευταῖον τοῦ νὰ φθάνουν εἰς τὰς Ἰνδίας ἀπ' ἄλλον δρόμον παρὰ οἱ Πορτογάλλοι. Ἀλλὰ πάντοτε ὑπῆρξε πολιτικὴ ὑπόπτων ἡγεμόνων, τὴν ὁποίαν εἶχε πειραθῆν καὶ ὁ Κολόμβος, νὰ μὴ ὑψόνουν ποτὲ πολλὰ ἐνεργὸν καὶ πολλὰ εὐτυχῆ ἄνδρα· καὶ οὕτως ἡ αἰτηθεῖσα διοίκησις τῆς ἐπαρχίας ἐδόθη — ὄχι εἰς τὸν ἄξιον ταύτης Βαλβοᾶν, ἀλλ' εἰς ἄλλον πολλὰ χαμερπῆ ἄνθρωπον ὀνομαζόμενον Πεδραρίαν Δαυΐλαν. Οὗτος ὑπῆγεν ἐκεῖ μὲ δεκαπέντε καλὰ καράβια καὶ 1200 στρατιώτας, μὲ τοὺς ὁποίους ἡνώθησαν θεληματικῶς καὶ 1500 εὐγενεῖς, ἐπειδὴ ἡ φήμη εἶχε μεγαλύνειν τὰ

πλούτη τῶν χωρῶν ἐκείνων τόσαν, ὥστε εἰς τὴν Ἱσπανίαν ἔτρεχε λόγος, ὅτι μόνον δίκτυον ἐχρειάζετο νὰ ῥίψῃ τις εἰς τὴν θάλασσαν διὰ νὰ πιάσῃ χρυσίον.

Ὁ Βαλβοᾶς ἐνδυμένος φόρημα ἀπὸ χονδρὸν λινάρι καὶ ὑποδήματα ἔχων πλεγμένα ἀπὸ κανάβι ἐκαταγίνετο μετά τινων Ἰνδῶν διὰ νὰ σκεπάσῃ μὲ καλάμια τὴν καλύβαν του, ὅταν ἔφθασαν εἰς αὐτὸν πολλοὶ εὐγενεῖς Ἱσπανοὶ, οἵτινες τοῦ ἀνήγγειλαν ὅτι ἦλθεν ἀρχιδιοικητὴς ὁ Πεδραρίας· ὁ Βαλβοᾶς, μ' ὅλον ὅτι ᾐσθάνθη ἐκ καρδίας τὴν ἀγνωμοσύνην τοῦ βασιλέως, καὶ μ' ὅλον ὅτι ἐγγόγγυζὰν φανερὰ οἱ πιστοὶ στρατιῶταί του, ὑπετάχθη ὅμως μὲ τὴν μετριοφροσύνην τοῦ Κολόμβου χωρὶς τινὰ ἀντίστασιν εἰς τὰς προσταγὰς τοῦ νέου κυβερνήτορος, ὅς τις ἔκρινεν εὔλογον καὶ νὰ τὸν κρισολογήσῃ διὰ τὴν χωρὶς ἀδείας γενομένην διοίκησίν του, καὶ νὰ τὸν ζητήσῃ μεγάλην χρηματικὴν ποσότητα διὰ τιμωρίαν του.

Ἀλλ' ὁ Πεδραρίας δὲν ἠδύνατο νὰ εὕρῃ πουποτε τὰ μεγάλα πλούτη ταύτης τῆς χώρας. Ἔπασχε μάλιστα τὴν στέρησιν τῶν τῆς Εὐρώπης ἀναπαύσεων, καὶ τὸ νοσερὸν κλίμα τοῦ ἥρπασεν ἐντὸς ὀλίγου 600 περίπου ἀνθρώπους. Οἱ δὲ λοιποὶ, τοὺς ὁποίους δὲν ἤξευρε νὰ κυβερνήσῃ, διέτρεχαν ληστρικῶς τὴν χώραν, διήρπαζαν πράγματα τῶν ἀγρίων, καὶ διέφθειραν ἐντὸς ὀλίγου ὅλας τὰς φιλικὰς σχέσεις, τὰς ὁποίας εἶχε συνδέσειν ὁ Βαλβοᾶς μὲ τοὺς Κατσίκας.

Δὲν ἠδυνήθη ὅμως νὰ παραιτηθῇ μὲ ὁλοτελῆ ἀδιαφορίαν τὸ ἔργον του ὁ Βαλβοᾶς, καθὼς οὐδὲ ὁ Κολόμβος. Ἐδοκίμασε τὴν δικαιοσύνην τοῦ βασιλέως διὰ τῶν ἐν Ἱσπανίᾳ φίλων του, καὶ ἔλαβε τῳόντι τὸν τόπον τοῦ ὑποδιοικητοῦ εἰς τὰς παρὰ τὴν μεσημβρινὴν θάλασσαν χώρας. Ὁ Πεδραρίας ἐπροστάχθη νὰ τοῦ δώσῃ τέσσαρα Βριγαντίνια, μὲ τὰ ὁποῖα ἔσπευσεν ὁ Βαλβοᾶς νὰ ἐκτελέσῃ τὸ ἀγαπητόν του σχέδιον, τὴν

τοῦ Περοῦ ἀνακάλυψιν. Ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη νὰ διαφύγῃ τὴν βίαν φθονεροῦ ἄρχοντος· διότι πάραυτα ἐκράχθη ἔμπροσθεν τοῦ διοικητοῦ, ἐκατηγορήθη πλαστόν τι ἔγκλημα, καὶ ἐκαταδικάσθη εἰς θάνατον. Ὅλη ἡ ἀποικία ἐπαρακάλεσεν ὑπὲρ αὐτοῦ μὲ ἓν στόμα, ἀλλὰ δὲν τὸν εἶχαν πιάσειν διὰ νὰ τὸν ἐλεήσουν, καὶ οὕτως οἱ Ἱσπανοὶ μὲ ἔκπληξιν καὶ μὲ πόνον ἴδαν δημοσίως θανατωθέντα ἄνδρα, τὸν ὁποῖον αὐτοὶ ἐνόμιζαν ὑπὲρ πάντα τῶν μέχρι τοῦδε ἐν Ἀμερικῇ διοικητῶν ἄξιον νὰ βουλευθῇ καὶ νὰ ἐκτελέσῃ μεγάλα.

13. Βαρθολομαῖος (de Las) Κάσας.

(γενν. 1474. ἀποθ. 1566.)

Ἀξιοτίμητον ὄνομα! — Οἱ ἐγχώριοι Ἀμερικανοὶ, οἵτινες ὑπέφερναν πολλὰ σκληρὰ καὶ κακὰ ἀπὸ τοὺς Ἱσπανοὺς, δὲν εἶχαν ἄλλους θερμοτέρους προστάτας παρὰ τοὺς ἱερωμένους, καὶ μάλιστα τοὺς Δομινικανοὺς, οἵτινες ὑπῆγαν εἰς τὸν νέον κόσμον διὰ νὰ ἐξαπλώσουν ἐκεῖ τὴν Χριστιανωσύνην. Ἐκήρυτταν μὲ ζῆλον καὶ μὲ εὐγλωττίαν ἐναντίον τῶν διαμοιρασμῶν ὡς ἔργου, τὸ ὁποῖον ἐκαταδίκαζαν ἐπίσης καὶ ἡ φυσικὴ δικαιοσύνη καὶ τὰ παραγγέλματα τοῦ εὐαγγελίου. Οἱ ἄποικοι, οἵτινες ἐπροτίμων τὴν οἰκονομικήν των ὠφέλειαν ἀπὸ πᾶσαν παραγγελίαν ἠθικῆς καὶ θρησκείας, ὠργίζοντο καθ᾽ ὑπερβολὴν διὰ τὸ κήρυγμα τοῦτο, καὶ ἐνεκάλεσαν τοὺς Δομινικανοὺς εἰς τὸν βασιλέα τῆς Ἱσπανίας. Οὗτος δὲ ἐβεβαίωσεν ὡς νόμιμον τὴν δουλείαν τῶν Ἰνδῶν, καὶ ἔψεξε τὸν ζῆλον τῶν Δομινικανῶν ὡς ἐκ καλῶν μὲν φρονημάτων προερχόμενον, κακῶς δὲ ἐφαρμοζόμενον. Ἀλλ᾽ ἐκεῖνοι μ᾽ ὅλα ταῦτα δὲν ἔπαυαν ἀπὸ τοῦ νὰ προσπαθοῦν νὰ ἐλαφρύνωσι τὰ βάρη τῶν ταλαιπώρων.

Ἡ φιλανθρωπία αὕτη ἀπαθανάτισεν ἐξαιρέτως

τὸ ὄνομα τοῦ Κάσα. Ἦτο καὶ αὐτὸς Μοναχὸς ἀπὸ τοὺς ἐλθόντας εἰς Ἀμερικὴν, καὶ μετὰ ζήλου πρόμαχος τῆς ἐλευθερίας καὶ τῶν ἀνθρωπίνων δικαίων τῶν Ἀμερικανῶν. Διὰ νὰ δώσῃ περισσοτέραν δύναμιν εἰς τὰς ὑπὲρ αὐτῶν διδαχάς του, ἠλευθέρωσε πρῶτος τοὺς ἰδίους του δούλους. Ἐπειδὴ δὲ δὲν ἠδύνατο νὰ ἐκτελέσῃ τίποτε εἰς Ἀμερικὴν, ἐπεχείρησε μὲ ἀκαταπόνητον ἐπιμονὴν πολλὰ ταξείδια εἰς τὴν Ἱσπανίαν διὰ νὰ κινήσῃ εἰς οἶκτον τὸν Φερδινάνδον, καὶ μετὰ τὸν θάνατον τούτου τὸν διάδοχόν του αὐτοκράτορα Κάρολον τὸν Ε΄. Καὶ τῳόντι ἐδιωρίσθη σύλλογος ἀνδρῶν διὰ νὰ ἐρευνήσῃ τὸ πρᾶγμα· ἀλλ᾽ ἐπειδὴ τὸ κυριώτερον ζήτημα ἦτο: τίς ἔμελλε νὰ ἐργασθῇ τὰς νέας φυτείας, ἐὰν ἀπέλυαν τόσας χιλιάδας χειρῶν, αἱ ὁποῖαι δὲν ἀπήτουν κἀμμίαν δαπάνην, ἔμεινε τὸ πρᾶγμα ὡς ἦτο.

Ἀλλ᾽ ὁ Κάσας ἀκόμη δὲν ἀπεμακρύνθη ἀπὸ τὸν σκοπόν του, καὶ ἔκαμεν ἄλλα προβλήματα πρὸς ὄφελος τῶν Ἰνδῶν. Ἠθέλησε νὰ καταστήσῃ εἰς Κουμανα χωριστὴν ἀποικίαν καὶ νὰ δείξῃ πῶς πρέπει νὰ σχηματισθῶσιν οἱ ἐγχώριοι φιλόπονοι καὶ ἐργατικοὶ ἄνθρωποι. Τῳόντι δὲ ἔκαμε τὴν ἀρχὴν, ἀλλ᾽ οἱ Ἰνδοὶ ἐκείνων τῶν τόπων, ἐρεθισθέντες καθ᾽ ὑπερβολὴν ἀπὸ λεηλασίαν τῶν αἰγιαλῶν των γενομένην τότε ἀπ᾽ ἄλλους Ἱσπανοὺς, ὥρμησαν ἐναντίον τῆς νέας ἀποικίας, τὴν ἐχάλασαν, ἐσκότωσαν καὶ ἐσκόρπισαν τοὺς Ἱσπανοὺς (1517). Λυπημένος καὶ κατησχυμμένος ὑπῆγεν ὁ Κάσας εἰς μοναστήριον, καὶ ἐμβῆκεν εἰς τὸ τῶν Δομινικανῶν τάγμα. Ἀλλὰ διὰ τοῦτο οὐδεποσῶς δὲν ἡσύχασαν αἱ πρὸς χάριν τῶν Ἰνδῶν προσπαθήσεις του· μάλιστα τοῦ ἐπέφεραν καὶ νέας κατηγορίας. Μετὰ ταῦτα ἔγεινεν ἐπίσκοπος τῆς εἰς Μεξικὸν Κιάππας. Καὶ εἰς ταύτην του δὲ τὴν ἀξίαν ἠγωνίσθη μετὰ ζήλου πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς ἰδέας, ἥτις ἐνεψύχονεν ὅλην του τὴν ζωήν. Ἐπρόσταξε τοὺς πνευματικοὺς

νὰ μὴ συγχωροῦν κανένα Ἱσπανὸν, ὅς τις δὲν ἤθελε δώσειν τὴν ἐλευθερίαν εἰς τοὺς Ἀμερικανοὺς δούλους του. Καὶ ὅλοι οἱ ἐπίσκοποι τοῦ νέου κόσμου ἐβεβαίωσαν τὴν διδασκαλίαν ταύτην εἰς μίαν ἐν Μεξικῷ συγκροτηθεῖσαν σύνοδον. Οἱ ἱερωμένοι λοιπὸν ἦσαν, οἵτινες ὅσον ἠδυνήθησαν ἐγλύκυναν τὴν λυπηρὰν τῶν Ἀμερικανῶν κατάστασιν.

Μεταξὺ τῶν προβλημάτων, τὰ ὁποῖα ἔγειναν τότε πρὸς ἀναπλήρωσιν τῶν ἐλευθερουμένων Ἰνδῶν, ἦτο καὶ τὸ νὰ φέρουν ἐκ τῆς Ἀφρικῆς εἰς τὰς δυτικὰς Ἰνδίας μαύρους δούλους, τῶν ὁποίων τὸ ἰσχυρότερον σῶμα δὲν ἠδύνατο νὰ ἀποκάμῃ εὐκόλως ἀπὸ τὰς σκληρὰς ἐργασίας τῶν μεταλλείων καὶ τῶν φυτειῶν. Τοῦτο ἐμεταχειρίσθησαν τινὲς ἀρχήτερα ἀκόμη, καὶ ὁ Κάσας ἀσχολούμενος εἰς μόνον τὸν στοχασμὸν νὰ ἐλαφρύνῃ ἀπὸ τοὺς Ἰνδούς του τὸ μέγα βάρος, δὲν ἠναντιώθη εἰς αὐτὸ τὸ μέσον. Ἐκ τούτου ἐγενήθη ἡ γνώμη, ὅτι αὐτὸς ὑπῆρξεν ἀρχηγὸς τῆς μαυρεμπορίας εἰς τὴν Ἀμερικὴν, ἥτις ἐπανελήφθη μὲν ἀπὸ πολλοὺς ἱστοριογράφους, ἀλλ᾽ οὐδὲν ἧττον εἶναι ἀθεμελίωτος *).

---

14. Ἅλωσις τοῦ Μεξικοῦ ὑπὸ Φερδινάνδου Κόρτεζ.

(1519 — 1521.)

Τὰ πρὸς ἀνακάλυψιν τόπων ταξείδια διήρκουν πάντοτε. Μακρύτατα πρὸς μεσημβρίαν ἔφθασεν ὁ Ἰωάννης Διάζιος Σόλις, ὅς τις ἐστάλθη τὸ 1515 ἔτος διὰ νὰ ἀνακαλύψῃ τὴν εἰκαζομένην διάβασιν εἰς τὴν μεσημβρινὴν θάλασσαν. Ἐπίστευσεν ἤδη ὅτι τὴν εὕρηκεν, ὅταν ἐξετάζων ἀκριβέστερα ἐπαρατήρησεν,

*) Ἴδε Oeures de Don Barthélemi de las Casas, publiées par Florente, Paris, 1822.

οτι ἦτο ὁ ποταμὸς Πλάτας, τοῦ ὁποίου τὸ γιγαντιαῖον πλάτος εἴκοσι μιλίων καίτι πρὸς ἔκαμνε συγγνωστὴν τὴν ἀπάτην του. Δοκιμάσας δὲ νὰ ἀποβῇ εἰς μίαν ἀπὸ ταύτας τὰς χώρας ἐσκοτώθη καὶ αὐτὸς καὶ πολλοὶ σύντροφοί του ἀπὸ τοὺς ἀγρίους, ἐφήθησάν ὅλοι καὶ ἐφαγώθησαν· οἱ δὲ λοιποὶ ἔφυγαν τάχιστα.

Εἰς δὲ τοῦτο τὸ μεταξὺ ἄλλοι Ἱσπανοὶ ἔπλευσαν ἐκ Κούβας καὶ ἐπεσκέφθησαν τοὺς αἰγιαλοὺς τοῦ μεγάλου Μεξικανικοῦ βασιλείου, καὶ ἔφεραν καλὰς ἀγγελίας περὶ τῆς γεωργίας καὶ τῶν θησαυρῶν τῆς χώρας ταύτης. Τοῦτο ἐπαρακίνησε τὸν κυβερνήτορα τῆς Κούβας Βελασκυέζιον νὰ στείλῃ ἐκεῖ ἄνδρα σταθερόφρονα καὶ πιστὸν, ὅς τις ὄχι μόνον νὰ φέρῃ ὅσον δύναται χρυσίον, ἀλλὰ καὶ νὰ τοῦ δώσῃ τὴν τιμὴν, ὅτι ἐπλάτυνεν ἱκανῶς τὰς χώρας τοῦ βασιλέως τῆς Ἱσπανίας· ἦτο δὲ τοῦ δειλοῦ χαρακτῆρος του ἴδιον, ὅτι ἐζήτει ἄνθρωπον δραστήριον μὲν, ὄχι δὲ πολλὰ φρόνιμον εἰς τὸ ἔργον τοῦτο, ὅς τις νὰ ἀναλάβῃ μὲν τοὺς κόπους καὶ ἐξ ἅπαντος κἄποιον ὄφελος, νὰ ἀφήσῃ δὲ τὸ κυριώτερον κέρδος καὶ τὴν δόξαν εἰς αὐτόν.

Τοῦ ἐπροβλήθη εἰς τοῦτο ἀνὴρ εὐγενὴς μὲν, πτωχὸς δὲ, ὀνόματι Κόρτεζ, δραστήριος καὶ θερμουργὸς, ὅς τις πάλαι ποτὲ μὴ θέλων νὰ ἡσυχάζῃ εἰς τὸ δικανικὸν σχολεῖον τοῦ ἐν Σαλαμαντίᾳ πανεπιστημίου εἶχεν ὑπάγειν εἰς τὴν Ἀμερικὴν διὰ νὰ εὕρῃ σύμφωνον τῶν κλίσεών του στάδιον βίου. Χωρὶς νὰ λάβῃ ποτὲ ἐξουσίαν εἶχε δειχθῆν πολλάκις ἀνὴρ, ὅς τις ἠδύνατο νὰ ἐξουσιάζῃ, καὶ ἡ πτωχεία του συνεισέφερε πολὺ εἰς τὴν τύχην του, ἐπειδὴ ὁ Βελασκυέζιος διὰ αὐτὸ τοῦτο ἦτο βέβαιος εἰς τὴν πίστιν του. Ἔλαβε λοιπὸν τὴν διαταγὴν καὶ ἕνδεκα καράβια, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ περισσότερα ἦσαν ἀνοικταὶ βάρκαι. Ἀποτότε καὶ εἰς τὸ ἑξῆς ἔδειξεν εἰς τὰς ἑτοιμασίας τοῦ ταξειδίου του τόσην φρόνησιν καὶ τόσην ἐπιτη-

δειότητα νὰ οἰκειόνεται τοὺς ἀνθρώπους, ὥστ᾽ ἤρχισεν ἤδη νὰ μετανοῇ ὁ Βελασκυέζιος διότι τὸν ἔκλεξε. Παρατηρήσας ὁ Κόρτεζ τοῦτο ἀπέπλευσε παράυτα καὶ ἔλαβε τὰ χρειώδη του εἰς λιμένας μεμακρυσμένων νήσων, ὅπου τόσον γρήγορα τὸν ἔφθασεν ἡ δυσμένεια τοῦ Βελασκυεζίου, ὥστε μόνον ἡ πίστις τῶν ἀνθρώπων του καὶ ἡ μεγάλη του πρόνοια καὶ ταχύτης ἠδυνήθησαν νὰ τὸν σώσουν ἀπὸ τοῦ Βαλβοᾶ τὴν τύχην. Καὶ μ᾽ ὅλον ὅτι εἶχε μισθωτήριον γράμμα, ἔπραττεν ὅμως ὡς ἀποστάτης, ἐπειδὴ ὁ Βελασκυέζιος ἔστειλε καὶ τοῦ τὸ ἐζήτησεν ὀπίσω.

Τὴν 10 Φεβρ. 1519 ἀφῆκε τὴν Κοῦβαν ὁ στόλος καὶ ἔκαμε πανία διὰ τὸ Μεξικόν. Αἱ θρησκευτικαὶ προετοιμασίαι δὲν ἠμελήθησαν καὶ ἐδῶ, καὶ ἐπάνω εἰς ὅλας τὰς σημαίας ἐφαίνετο ὁ ἅγιος σταυρός. Τοιουτοτρόπως ἤλπισαν 614 ἄνθρωποι μὲ δεκατρία τουφέκια, δεκαὲξ ἵππους, καὶ δεκατέσσαρα μικρὰ κανόνια νὰ κυριεύσουν χώραν, ἥτις ἠδύνατο νὰ σηκώσῃ εἰς τοὺς πόδας πολλὰ μιλιόνια ἀνθρώπων. Ἡ πρώτη ἀπόβασίς των ἔγεινεν εἰς τὴν μετέπειτα κώμην ἁγ. Ἰωάννην Δουλλοᾶ τὴν 2 Ἀπριλ. Πατήσαντες δὲ τὴν ξηρὰν εὕρηκαν περισσοτέραν πολυανθρωπίαν καὶ ἡμερώσεως βαθμὸν μεγαλήτερον παρὰ εἰς τὰς μέχρι τοῦδε ἀνακαλυφθείσας χώρας. Χωριστὴ τύχη ἦτο, ὅτι ἠδύναντο νὰ συνομιλῶσι μὲ τοὺς κατοίκους δι᾽ Ἀμερικανῆς τινὸς, ἥτις ἐκαταλάμβανε καλῶς καὶ τὴν Μεξικανὴν γλῶσσαν καὶ μίαν ἄλλην, τὴν ὁποίαν ἐλάλει Ἱσπανός τις, ὅς τις εἶχε ζήσειν αἰχμάλωτος μεταξὺ τῶν Ἰνδῶν τούτων ὀκτὼ ἔτη. Κατ᾽ ἀρχὰς ἐπροξένει εἰς τοὺς Ἱσπανοὺς σέβας τὸ ἐξωτερικόν των, τὰ γένεια καὶ τὸ ἔνδυμά των, καὶ οἱ ἐγχώριοι ἀμφίβαλλαν ἱκανὸν καιρὸν, ἂν ἔπρεπε νὰ τοὺς ἐκλάβουν ὁμοειδεῖς των, ἢ ὄντα ἀνώτερα. Ἔμαθαν, ὅτι ὅλοι οἱ ἐκεῖ περιπλανώμενοι λαοὶ ἦσαν ὑποτελεῖς εἰς μέγαν τινὰ βασιλέα ὀνομαζόμενον Μοντε-

ζούμαν, ὅς τις τεσσαράκοντα περίπου μίλια ἀπεκεῖ ἐκατοίκει μεγάλην τινὰ πόλιν καὶ ἔζη λαμπρότατα. Εἶχεν οὗτος ταχυδρόμους. οἵτινες τοῦ ἀνήγγελλαν παντοχόθεν πᾶν ἐπίσημον πρᾶγμα, καὶ δι᾽ αὐτῶν ἔμαθε γρήγορα καὶ τὸν ἐρχομὸν τῶν παραδόξων ξένων. Ἐντὸς ὀλίγου ἦλθαν ἀπ᾽ αὐτοῦ πρεσβευταὶ πρὸς τὸν Κόρτεζ, καὶ τοῦ ἔφεραν πλούσια δῶρα καὶ τὸν ἠρώτησαν τί ἐζήτει. Ὁ Κόρτεζ εἶπεν ὅτι εἶναι πρέσβυς τοῦ μεγάλου τῶν Ἱσπανῶν βασιλέως, καὶ ἔχει ἀξιόλογον παραγγελίαν πρὸς τὸν Μεξικανὸν βασιλέα. Μετ᾽ ὀλίγον ἔφθασαν πάλιν, τὸν ἐπαρακάλεσαν ἐν ὀνόματι τοῦ κυρίου των νὰ ἀναχωρήρῃ ἀπὸ τὸ βασίλειον καὶ εἰς τὴν δέησίν των ἐπρόσθεσαν δῶρα μεγαλήτερα παρὰ τὴν πρώτην φοράν. Ἀλλὰ δὲν ἐστοχάζοντο ὅτι τὸν εἵλκυαν περισσότερον μὲ τὸ μέσον, διὰ τοῦ ὁποίου ἐπροσπάθουν νὰ τὸν ἀπομακρύνωσιν. Ὁ Κόρτεζ ἐπέμενεν, ὅτι ἤθελε νὰ χαιρετίσῃ τὸν βασιλέα, ἐπροχώρει πάντοτε περισσότερον, καὶ ἔκαμνεν ἑτοιμασίας νὰ κτίσῃ φρούριον εἰς τὴν Μεξικανὴν ἐπικράτειαν.

Ἀλλ᾽ ἐνῷ ἔκαμνεν αὐτὸς τόσον τολμηρὰ προχωρήματα, δὲν ἤξευρεν ἂν καὶ οἱ ἄνθρωποί του εἶχαν τὸν αὐτὸν ἐνθουσιασμόν. Τοῦτο διὰ νὰ πληροφορηθῇ ἔκαμε δύω δοκίμια Μίαν φορὰν ἔκλεξεν ἀπὸ τοὺς εἰς τὸ νέον φρούριον Βερακροῦσαν ἀφεθέντας ἀποίκους μίαν συναρχίαν, ἥτις ἔμελλε νὰ ἐκτελῇ ἐν ὀνόματι τοῦ βασιλέως τὴν δικαιοδοσίαν. Ἔμπροσθεν ταύτης κατέθεσε δημοσίως τὸ ἀξίωμα καὶ τὴν ἡγεμονικὴν ῥάβδον του, καὶ ἐπαρακάλεσε τοὺς κυρίους νὰ ἐκλέξουν στρατηγόν των ὅντινα κρίνωσιν ἄξιον. Ἐμπορεῖ καθεὶς νὰ συμπεράνῃ εὐκόλως ὅτι ἡ ἡγεμονικὴ ῥάβδος ὑπέστρεψε πάλιν εἰς τὰς χεῖρας του. Ἀλλ᾽ ἀκόμη δὲν ἦτο βέβαιος εἰς τὴν πίστιν ὅλου τοῦ στρατεύματος, ἐπειδὴ ὑπῆρχαν μεταξὺ πολλοὶ φίλοι τοῦ Βελασκυεζίου, οἵτινες δὲν ἔπαυαν ἀπὸ τὸ νὰ ἐνερ-

γῶσι μυστικῶς τὴν πτῶσιν του. Δυνάμει τῆς ἀνανεωθείσης ἐξουσίας του ἐπρόσταξε καὶ ἐπίασαν τοὺς κυριωτέρους ἐπιβούλους, καὶ διὰ νὰ ἀποκόψῃ τῶν ἰδικῶν του πᾶσαν εὐκαιρίαν πρὸς ἀναχώρησιν τοὺς ἐκατάπεισε μὲ τὴν σπάνιον ῥητορικήν του νὰ καύσωσιν ὅλα τὰ πλοῖά των. Τοιουτοτρόπως κυριευθέντες ἀπὸ ἡρωϊσμὸν, ὅςτις εἰς τὴν ἱστορίαν εἶναι σχεδὸν χωρὶς ἄλλο παράδειγμα, ἔστερξαν 600 ἄνθρωποι νὰ ἐγκλεισθῶσιν εἰς ξένην χώραν καὶ νὰ ἐμφράξωσιν αὐτοί των πάντα δρόμον ἀναχωρήσεως.

Ὁ Κόρτεζ λοιπὸν ἐπροχώρει ἐνδοτέρω. Ἡ πειθαρχία, τὴν ὁποίαν ἐβάσταζεν, ἡ ἀξία μὲ τὴν ὁποίαν ἐβάδιζαν οἱ Ἱσπανοὶ, οἱ ἱππεῖς τοὺς ὁποίους ἐνόμιζαν σύνθετόν τι τέρας ἐξ ἀνθρώπου καὶ ἵππου, αἱ βρονταὶ τῶν κανονίων — ὅλα ταῦτα ἐξέστησαν τοὺς Μεξικανοὺς, καὶ τοὺς ἔκαμαν νὰ νομίζουν τοὺς ξένους ὑπὲρ ἄνθρωπον ὄντα. Ὁ Κατσίκης τῆς Ζεμποάλλης πρὸ πολλοῦ δυσαρεστημένος ἀπὸ τὸν Μοντεζούμαν, ἔλαβεν ἀσμένως τὴν εὐκαιρίαν νὰ συντρίψῃ τὸν μισητὸν ζυγὸν καὶ ἡνώθη τακτικῶς μὲ τὸν Κόρτεζ. Τόσον εἰρηνικὰ δὲν ἐφέρθησαν οἱ Τλασκαλάνιοι, λαὸς πολεμικὸς, οἵτινες εἶχαν βεβαιώσειν ἀνδρείως τὴν ἀνεξαρτησίαν των ἀπὸ τὸ Μεξικανὸν βασίλειον. Ἀλλ' ἀφοῦ τὸ μέγα πλῆθος των εἰς πολλὰς μάχας ἐνικήθη ἀπὸ τὴν τέχνην τῶν ὀλίγων Ἱσπανῶν, ἔκαμεν εἰρήνην καὶ κατὰ τὴν ζήτησιν τοῦ Κόρτεζ ὡμολόγησαν τὴν ὑποτέλειάν των εἰς τὸ στέμμα τῆς Καστιλίας. Οἱ λαοὶ οὗτοι ἔφερναν εἰς τοὺς Ἱσπανοὺς ἀφθόνους τροφὰς, καὶ ὁ Κόρτεζ δὲν ἔλειπεν ἀπὸ τοῦ νὰ ὑποχρεόνῃ τοὺς προεστῶντας των μὲ μικρὰ δῶρα, ἐνῷ τοὺς ἔδειχνε πάντοτε πόσον ἦτο ἐπικίνδυνον τὸ νὰ τὸν παροργίσωσι. Τοιουτοτρόπως ἐπρόσταξε διὰ μίαν ὑποψίαν ἀπιστίας νὰ κόψωσι πεντήκοντα Τλασκαλανίων τὰς χεῖρας. Τρομεραὶ σχέσεις, εἰς τὰς ὁποίας φαίνεται ἀναγκαία τοιαύτη ἀπανθρωπία!

Καὶ ὅμως τοῦτο ἦτο μικρὸν προοίμιον μεγαλητέρων τραγικῶν σκηνῶν. Εἰς τὴν Χολούλαν, τὴν πρώτην ἐπαρχίαν εἰς τὴν ὁποίαν ἔφθασαν, ἐξολώθρευσεν ὁλόκληρον λαὸν διὰ νὰ συντηρήσῃ τὴν ζωὴν 500 Ἱσπανῶν. Ὁ Κόρτεζ ἔμαθεν ἀπὸ τὴν ἑρμηνεύτριάν του, ὅτι οἱ Χολουλανοὶ τὸν ἐδέχθησαν προθύμως διὰ τοῦτο, διὰ νὰ ἐφορμήσωσιν ἐναντίον των ἀσφαλέστερα τὴν νύκτα, καὶ νὰ τοὺς φονεύσωσιν ἀπὸ ἕνα ἕνα. Εὐθὺς ἐπίασε καὶ ἐφυλάκωσε τοὺς προεστῶτας των, καὶ διὰ προσταγῆς του φονεύουσιν οἱ στρατιῶταί του τοὺς ἐγκατοίκους καὶ καίουσι τοὺς οἴκους των· 6,000 ἄνθρωποι ἔχασαν τὴν ζωήν των, οἱ δὲ ἐπίλοιποι ἔφυγαν. Τώρα φανερόνει εἰς τοὺς προεστῶτας τὴν αἰτίαν τοῦ ἔργου τούτου, τοὺς ἐπιπλήττει, τοὺς ἀφίνει ἐλευθέρους, καὶ τοὺς προστάζει νὰ ἀνακαλέσωσι τοὺς φυγάδας καὶ νὰ κτίσωσι πάλιν τὰς καλύβας των. Ἐπροσφέρθησαν λοιπὸν ὡς νομίμως τιμωρηθέντα παιδία, καὶ τοῦ ἦσαν καθ' ὅλα ὑπήκοοι.

Ἀλλὰ κἀμμία ἀπὸ τὰς φυλὰς ταύτας δὲν ἦτο πρὸς αὐτὸν προσηλωμένη ὅσον οἱ Τλασκαλάνιοι. Οὗτοι τὸν ἠκολούθουν χιλιάδες ὁμοῦ, καὶ ἦσαν πρόθυμοι νὰ πολεμήσωσι μετ' αὐτοῦ κατὰ τοῦ Μοντεζούμα. Ποῖον ὄφελος! Τοῦ Κόρτεζ τὸ στράτευμα ηὐξήθη δι' αὐτῶν τόσον, ὥστε δὲν ἐδίστασε καθόλου νὰ ὁρμήσῃ ἐναντίον τῆς μητροπόλεως.

Αὕτη ἐφάνη εἰς αὐτοὺς τελευταῖον μὲ ὅλην τὴν ἔκτασίν της, μὲ τοὺς ἄσπρους οἴκους καὶ ναούς της, ἱκανῶς θαυμαστὴ διὰ λαὸν, ὅςτις δὲν ἐγνώριζεν οὔτε κτηνοτροφίαν οὔτε σίδηρον. Οἱ Ἱσπανοὶ λογαριάζουσι τοὺς κατοίκους της περίπου 60,000. Ἡ πόλις ἔκειτο ἐπὶ νήσου λίμνης τινὸς, καὶ ἠδύνατό τις νὰ φθάσῃ εἰς αὐτὴν διὰ μακρῶν στοιβασμένων χωμάτων εἰς γεφυρῶν σχῆμα. Ὁ Κόρτεζ ἐπροχώρησε προβλεπτικῶς εἰς μίαν ἀπὸ τὰς γεφύρας ταύτας καὶ

ἔφθασεν εἰς τὴν πόλιν πρὶν ἀποφασίσῃ ὁ Μοντεζοῦμας ἂν ἔπρεπε νὰ τὸν δεχθῇ ὡς ἐχθρὸν ἢ ὡς φίλον.

Ἐφάνη τελευταῖον αὐτὸς ἐπὶ τεχνικοῦ φορείου, περικυκλωμένος ἀπὸ τοὺς μεγιστᾶνας του, οἵτινες ἐνδεδυμένοι μὲ εἶδός τι μανδυῶν, εἶχαν ὁλόγυρά των κρεμασμένα πλούσια κομμάτια χρυσοῦ πρὸς χαρὰν τῶν ξένων. Ἠπόρησε διὰ τοὺς παραδόξους ἄσπρους καὶ γεννάτους ξένους, καὶ ἐχαιρέτισε τὸν Κόρτεζ τόσον φιλοφρονητικῶς, ὥστε οἱ Μεξικανοὶ, οἵτινες δὲν εἶχαν ἰδεῖν ποτὲ τοιοῦτό τι εἰς τὸν ὑπερήφανον μόναρχόν των, ἐπίστευσαν στερεὰ καὶ ἀκλόνητα, ὅτι οἱ ξένοι πρέπει νὰ εἶναι ὑπερανθρωπίου τινὸς ἀρχῆς. Εἰς τὴν πλησιεστάτην συνέλευσιν ἐδιηγήθη ὁ Μοντεζοῦμας εἰς τὸν Κόρτεζ λόγον τινὰ πιστευόμενον γενικῶς ἀπὸ τοὺς Μεξικανοὺς, ὅτι οἱ πρόγονοί των ἦλθαν ἀπὸ μακρυνὰς χώρας, ὁ ἡγεμὼν ὅμως αὐτῶν ὑπέστρεψε πάλιν μὲ τὴν ὑπόσχεσιν ὅτι θέλει ἐπανέλθειν ποτὲ διὰ νὰ τοὺς βελτιώσῃ τοὺς νόμους. Ὁ δὲ λόγος ἐσήμαινε τοὺς Ἱσπανούς. Ὁ Κόρτεζ τὸν ἐστερέωσεν εἰς τὴν πίστιν, ὅτι ὁ λόγος οὗτος πληρόνεται τώρα, καὶ ἐκατοίκησε μὲ τοὺς ἰδικούς του εἰς μέγα πέτρινον οἰκοδόμημα, τὸ ὁποῖον ὠχύρωσεν ἀνεπαισθήτως ὅσον ἦτο δυνατόν. Γεμισμένα κανόνια καὶ ἄγρυπνοι φύλακες τὸν ἠσφάλιζαν ἀπὸ πᾶσαν προσβολήν. — Οὕτω 500 τολμητίαι εἰσεχώρησαν εἰς τὴν καρδίαν μεγαλωτάτου βασιλείου, ὅπου ἀνάγκη ἦτο ἢ νὰ σταθῶσι κύριοι ἢ νὰ φονευθῶσιν ἕως τοῦ ἐσχάτου. Ἀλλ' ὅταν μίαν φορὰν ἀρχισθῇ τολμηρόν τι ἐπιχείρημα, μόνον μὲ ἀκολουθίαν τῆς τόλμης ἐμποραῖ νὰ λάβῃ εὐτυχὲς τέλος. Ὁ Κόρτεζ ἦτο ἀνὴρ νὰ πράξῃ τὰ τολμηρότατα μὲ τόσην σταθερότητα ὡς νὰ ἐνήργει δι' αὐτοῦ ἡ σιδηρᾶ ἀνάγκη. Ἐὰν ἤθελε νὰ γείνῃ τέλειος ἐξουσιαστὴς τῆς χώρας ταύτης, ἔπρεπε νὰ συμβῇ κάποια κρίσις. Ὁ βασιλεὺς αὐτὸς ἔπρεπε νὰ τοῦ παραχωρήσῃ τὴν ἀξίαν του, καὶ διὰ νὰ τὸν φέρῃ εἰς τοῦ-

το, ἀνάγκη ἦτο νὰ τὸν φυλακώσῃ ἔμπροσθεν τῶν ὀφθαλμῶν τῶν ὑπηκόων του.

Μόνον ἡ θαῤῥαλεωτάτη ψυχὴ τοῦ Κόρτεζ ἠδύνατο νὰ συλλάβῃ τοιαύτην βουλὴν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν πολλοὶ ἀξιωματικοί του ἐτρόμαξαν· μόνον ἡ φρονίμη εὐσυλλογιστία του ἠδύνατο νὰ τὴν ἐκτελέσῃ μὲ εὐτυχίαν. Ὁ βασιλεὺς εἶχε κάμειν εἰς αὐτὸν πολλοὺς χαιρετισμοὺς καὶ ἔλαβε πολλοὺς ἀπ' αὐτὸν ἀντιχαιρετισμοὺς, ὅταν ὁ Κόρτεζ μίαν ἡμέραν, ἀφοῦ ἐσυμφώνησεν ἀκριβῶς μὲ τοὺς στρατιώτας του, ὑπῆγε μὲ τοὺς πρώτους του ἀξιωματικοὺς εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ βασιλέως. Ἡ πρώτη του συνομιλία ἀνεφέρθη εἰς συμβεβηκὸς πολλὰ ἀηδὲς εἰς αὐτόν. Ἕνας Μεξικανὸς στρατηγὸς εἶχε πολεμήσειν τοὺς τῶν Ἱσπανῶν συμμάχους λαοὺς καὶ ἡ φρουρὰ τῆς Βερακρούσης ἦλθεν εἰς αὐτοὺς πρὸς βοήθειαν. Εἰς μάχην τινὰ ἐπιάσθη ζωντανὸς ἕνας Ἱσπανὸς, καὶ ἐφονεύθη, καὶ ἡ κεφαλή του ἐστάλθη εἰς τὴν μητρόπολιν διὰ νὰ καταλάβουν οἱ Μεξικανοὶ, ὅτι οἱ ξένοι εἶναι ἐπίσης θνητοὶ καθὼς καὶ οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι. Ὁ Κόρτεζ ἐπαράστησεν εἰς τὸν βασιλέα τὸ ἐχθρικὸν τοῦτο κάμωμα ὡς μεγίστην καταφρόνησιν τοῦ κυρίου του, τοῦ βασιλέως τῆς Ἱσπανίας, καὶ ἀνέλαβε πρόσωπον σοβαρὸν καὶ φοβερὸν τόσον, ὥστε ἔτρεμεν ὁ Μοντεζοῦμας. Τοῦ εἶπε προσέτι, ὅτι ἡ δικαία ὑποψία μυστικῆς ἐχθροπαθείας, εἰς τὴν ὁποίαν ἐμβῆκεν ἐκ τοῦ ἔργου τούτου, ἐμπορεῖ νὰ λυθῇ πάλιν μὲ μίαν πάντη ἀσυνήθιστον ἀπόδειξιν ἐμπιστοσύνης καὶ προσηλώσεως εἰς αὐτόν. Ὁ Μοντεζοῦμας ὑπεσχέθη, ὅτι θέλει ἀνακαλέσειν πάραυτα τὸν στρατηγὸν ἐκεῖνον, καὶ θέλει τὸν παραδώσειν εἰς τοὺς Ἱσπανοὺς διὰ νὰ τὸν τιμωρήσουν ὅπως θέλουν. Ὁ Κόρτεζ ἀπεκρίθη, ὅτι τοῦτο εἶναι καλὸν, ἀλλὰ δὲν εἶναι ἱκανὸν νὰ τοὺς ἀναπαύσῃ. Δὲν εἶναι ἄλλο μέσον νὰ βαλθῇ πάλιν εἰς τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν Ἱσπανῶν, εἰμὴ ἐὰν ἀπο-

φασίσῃ θεληματικῶς νὰ κατοικήσῃ χρόνον τινὰ μαζή των. Ὁ Μοντεζούμας ἐκιτίρνισεν, ἀλλὰ πάλιν ἦλθεν εἰς τὸν ἑαυτόν του καὶ ἀπεκρίθη ὡς ἀνὴρ, ὅςτις γνωρίζει τὴν ἀξίαν του. Ὁ Κόρτεζ ἐγίνετο πάντοτε σοβαρώτερος. Τρεῖς ὥρας ὡμιλοῦντο πολλά· τελευταῖον ἐφώναξεν ὁρμητικός τις Ἱσπανός: „Διὰ τί πολυλογία; σύρατέ τον ἔξω, ἢ φονεύσατέ τον.“ Ὁ βασιλεὺς ἐτρόμαξε διὰ τὴν φωνὴν καὶ διὰ τὰ σχήματα τοῦ ἀνδρὸς, καὶ ἠρώτησε τί εἶπεν ἐκεῖνος· ὅταν ἤκουσεν, ἔτρεμε σφοδρότερα, καὶ μετὰ πολλὴν ἀμφιβολίαν — παρεδόθη. Ὅταν ἐφέρετο διὰ τῶν δρόμων, συνέτρεξεν ὁ ἐκστατικὸς λαὸς μὲ απόφασιν νὰ ἐκδικηθῇ τὴν πρᾶξιν, τὴν ὁποίαν ὑπέφερνεν ὁ κύριός των· ἀλλ' αὐτὸς μὲ τὰς χεῖρας καὶ μὲ πρόσωπον ἱλαρὸν ἔκαμε τοὺς ὑπηκόους του νὰ πιστεύσουν, ὅτι ὑπάγει αὐτοπροαιρέτως. Ὁ Κόρτεζ κατ' ἄλλον τρόπον δὲν παρέβλεψε τίποτε ἀφ' ὅσα ἠδύναντο νὰ κάμωσιν ὑποφερτοτέραν τὴν κατάστασιν τοῦ τεταπεινωμένου μονάρχου, καὶ ἐπροσφέρετο εἰς αὐτὸν μὲ μεγάλην φιλοφροσύνην. Οἱ πάλαι σύμβουλοί του εἶχαν καθημερινῶς ἐλευθέραν εἴσοδον εἰς τὴν φυλακήν του. Ὁ Μεξικανὸς ἐκεῖνος στρατηγὸς μετὰ τῶν προκρίτων ἀξιωματικῶν του πρὸς τρόμον ὅλων τῶν Μεξικανῶν ἐκάη ζωντανὸς, καὶ μάλιστα εἰς πυρκαϊὰν σωρευθεῖσαν ἀπὸ μόνον ὅπλα τῶν Μεξικανῶν.

Ὁ Κόρτεζ διὰ νὰ ἀσφαλίσῃ περισσότερον εἰς τὸν ἑαυτόν του τὴν κυριαρχίαν ἐκατάπεισε τὸν βασιλέα νὰ ἀποβάλῃ τοὺς φρονιμωτάτους συμβούλους του καὶ νὰ λάβῃ ἄλλους εὐηθεστέρους. Μὲ πρόφασιν νὰ τοῦ δώσῃ ἔννοιαν τινὰ τῆς τῶν Εὐρωπαίων ναυπηγίας, περὶ τῆς ὁποίας τὸν εἶχε κάμειν πρὸ πολλοῦ περίεργον, ἐπρόσταξε καὶ ἐκατασκευάσθησαν δύω Βριγαντίνια, καὶ ἐῤῥίφθησαν εἰς τὴν Μεξικανὴν λίμνην, καὶ οὕτω δολίως ἠσφάλισεν εἰς τὸν ἑαυτόν του ὅλα τὰ περὶ τὴν πόλιν ὕδατα. Τελευταῖον ἀφοῦ διεβίβασε

τὸν ἄθλιον βασιλέα δι' ὅλων τῶν βαθμῶν τῆς ταπεινώσεως, τὸν ἐπρόσταξε καθαρὰ νὰ κηρυχθῇ ὑποτελὴς τοῦ βασιλέως τῆς Ἱσπανίας, καὶ νὰ τοῦ δίδῃ ἐτήσιον φόρον. Εἰς ταύτην τὴν προσταγὴν ἤρχισε νὰ κλαίῃ ὁ ἄθλιος. Ἀλλὰ τί ἠδύνατο τώρα νὰ ἀποφύγῃ; Ἡ τῆς ὑποταγῆς τελετὴ, τὴν ὁποίαν ἐδιώρισεν ὁ Κόρτεζ ὅσον ἦτο δυνατὸν πανηγυρικὴν, ἔγεινεν ἔμπροσθεν τῶν ὀφθαλμῶν ὅλου τοῦ λαοῦ, ὅςτις ἐφάνη ἐκ τούτου ὅτι κατεβυθίσθη εἰς βαθεῖαν μελαγχολίαν.

Μὲ ὅλην ταύτην τὴν δυστυχίαν ἐνεθάῤῥυνε τὸν Μοντεζούμαν ἀκόμη ἡ ἐλπὶς, ὅτι οἱ τρομεροὶ φίλοι του θέλουν ἀναχωρήσειν ἐντὸς ὀλίγου, ἀφοῦ ἔλαβεν ἤδη τέλος ἡ παραγγελία των. Ὁ Κόρτεζ τὸν ἄφινε νὰ τὸ πιστεύῃ, καὶ ἔλεγεν, ὅτι πρέπει πρῶτον νὰ ναυπηγηθῶσι τὰ ἀναγκαῖα πλοῖά των. Κυρίως ὅμως ἐπρόσμενε βοήθειαν ἀπὸ τὴν Ἱσπανίαν, ὅπου πρὸ ἐννέα μηνῶν εἶχε στείλειν τὰς ἀγγελίας καὶ περιγραφάς του. Δὲν ἤξευρεν ὅμως ὅτι ὁ ἐχθρός του Βελασκυέζιος μανθάνων ὅλα τὰ γενόμενά του προητοίμαζε κλύδωνα, ὅςτις ἐκινδύνευε νὰ ἀφανίσῃ τοὺς καρποὺς τῆς φρονήσεως καὶ ἀνδρίας του.

Διότι ὅταν ὁ Βελασκυέζιος ἔμαθεν, ὅτι ὁ Κόρτεζ ἀπελύθη ἐντελῶς ἀπὸ τὸ πρὸς αὐτὸν χρέος του, καὶ εἶχε κατὰ νοῦν νὰ κυριεύσῃ τὸ μέγα βασίλειον, κυριευθεὶς ἀπὸ λύπην καὶ ἐντροπὴν καὶ φιλεκδικίαν, ἡτοίμασε στόλον δεκαοκτὼ πλοίων μὲ 800 πεζοὺς καὶ 80 ἱππεῖς, δώδεκα κανόνια καὶ πολλὰ τουφέκια, καὶ τὸν ἔσσειλεν εἰς τοὺς αἰγιαλοὺς τοῦ Μεξικοῦ. Ναρβάζιος, εἷς ἐκ τῶν ἀξιωματικῶν του, εἰς τὸν ὁποῖον ἔδωκε τὴν ἐξουσίαν, ἐπροστάχθη νὰ στείλῃ ἀλυσιδωμένον τὸν Κόρτεζ εἰς τὴν Κούβαν, καὶ ἀντ' αὐτοῦ νὰ ἐξακολουθήσῃ αὐτὸς τὰς δορικτησίας. Ποία θέσις τοῦ Κόρτεζ!

Ἐδοκίμασε πρῶτον νὰ οἰκειωθῇ τὸν Ναρβάζι-

ον· ἀλλ' ὁ νεανικὸς οὗτος ἥρως ὠνειρεύετο δάφνας ἐκ τῆς τοῦ Κόρτεζ ταπεινώσεως γλυκύτερα παρὰ νὰ ἀγορασθῇ ἀπ' αὐτὸν δι' ἐλπίδων. Ἀνάγκη ἦτο λοιπὸν νὰ γείνῃ πόλεμος, ὅπου ἤθελε κριθῆν νίκη ἢ θάνατος· ὁ Κόρτεζ διέταξε τὸν ἐν Μεξικῷ οἶκον του, ἀφῆκε μετρίαν τινὰ φρουρὰν, καὶ ἐπληροφόρησε τὸν Μοντεζούμαν, ὅτι ὑπάγει πρὸς τοὺς φίλους του διὰ νὰ τοὺς ὁμιλήσῃ. Ἐκίνησε λοιπὸν μὲ ὀλίγους ἐναντίον τριπλασίων σχεδὸν πολεμίων.

Τύχη του ἦτο, ὅτι ὁ Ναρβάζιος ἦτο ἄνθρωπος ἄφρων καὶ ἀνεπιτήδειος, ὅς τις δὲν ἤξευρεν οὔτε ἀπὸ τοὺς στρατιώτας του οὔτε ἀπὸ τοὺς Ἀμερικανοὺς νὰ ἀπολαύσῃ ἐμπιστοσύνην, καὶ ὅτι ἑπομένως οἱ μὲν τὸν ἠκολούθουν χωρὶς προθυμίαν, οἱ δὲ τοῦ ἔβαλλαν ὅλα τὰ δυνατὰ ἐμπόδια εἰς τὸν δρόμον. Ὅταν δὲ μυστικοὶ ἀπόστολοι τοῦ Κόρτεζ περιεφέροντο εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Ναρβαζίου, καὶ ἐκ τῶν χρυσοφόρων σακκίων τοῦ κυρίου των ἔδιδαν πλούσια δῶρα, τὸ ἥμισυ τῶν στρατιωτῶν ἔλαβε τὸ μέρος τοῦ Κόρτεζ πρὶν ἀκόμη συγκροτηθῇ μάχη. Ἀλλὰ δὲν ἔμελλε μόνον ἡ φρόνησις νὰ ἰσχύσῃ: σπουδαστικὴ καὶ ταχεῖα ὁδοιπορία ἔφερε τοὺς γενναίους καὶ γυμνασμένους πολεμιστὰς τοῦ Κόρτεζ εἰς τὸν λαιμὸν τῶν ἐχθρῶν των ταχύτερα παρ' ὅ, τι ἐλογαρίασαν αὐτοί. Εἰς σκοτεινοτάτην νύκτα διέβησαν τὸν ποταμὸν, ὅς τις τοὺς ἐχώριζεν ἀπὸ τὸν ἐχθρὸν, καὶ τρομερωτέρα προσβολὴ ἔῤῥιψε τοὺς ἀσφαλῶς κοιμωμένους εἰς τοιαύτην σύγχυσιν, ὥστε δὲν ἤξευραν οὔτε ποῦ, οὔτε πόσος εἶναι ὁ ἐχθρός. Εἰς ὀλίγας στιγμὰς ἦσαν εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ Κόρτεζ ὅλα τὰ βαρέα πυροβόλα καὶ διευθύνοντο εἰς τὸ στράτευμα τοῦ Ναρβαζίου· οὗτος ἔδραμε μὲ τυφλὴν ἀνδρίαν μεταξὺ τῶν ἐχθρῶν, ἀλλὰ πάραυτα ἐπληγώθη θανασίμως. Ὁ Κόρτεζ ἔδωκεν εἰς ὅλους, ὅσοι ἤθελαν παραδοθῆν, συγχώρησιν, καὶ ἔλαβε τέλος ὁ πόλεμος πρὶν φέξῃ ἡ ἡμέρα.

Ὁ Κόρτεζ ἐνδυναμωθεὶς μὲ νωπὰ στρατεύματα καὶ μὲ πολεμικὰ ἐφόδια ἐκίνησε κατὰ τῆς μητροπόλεως, ὅπου ἦτο πολλὰ ἀναγκαία ἡ παρουσία του· διότι ὁ εἰς τὸ Μεξικὸν ἀφεθεὶς ἐπίτροπος ἠθέλησε νὰ μιμηθῇ τὴν αὐστηρότητα χωρὶς τὴν φρόνησιν τοῦ Κόρτεζ, καὶ ἐχειροτέρευσε τὰ πράγματα. Μόνον διὰ μίαν ψιλὴν ὑποψίαν ἐπρόσταξε καὶ ὥρμησαν μίαν ἑορτὴν εἰς τοὺς Μεξικανοὺς καὶ ἐφόνευσαν πολλούς. Ἐκ τούτου ἐκατήντησεν ὅλη ἡ πόλις εἰς ἐπανάστασιν, καὶ αὐτοῦ τοῦ Κόρτεζ ὁ μεταξὺ ἐρχομὸς δὲν ἠδύνατο νὰ καταπραΰνῃ τὸν ἀναβρασμόν. Τώρα συνεκροτήθη τακτικὴ μάχη, καὶ οἱ πρότερον δειλοὶ καὶ ὑπήκοοι Μεξικανοὶ ἐπολέμουν τώρα διὰ τοὺς θεούς των, διὰ τὴν ἑστίαν των, διὰ τὰς γυναῖκας καὶ τὰ παιδία των μὲ ὀργὴν καὶ μανίαν καὶ ἀπελπισίαν. Ὁ Κόρτεζ ἐσύρθη εἰς τὸ χαράκωμά του, ἔκαμε μερικὰς ἐκδρομὰς, ἔχασεν ὅμως πολλοὺς Ἰσπανοὺς, καὶ ἐπληγώθη καὶ αὐτὸς τὴν ἀριστερὰν χεῖρα. Εἰς ταύτην τὴν ἀνάγκην ἠθέλησε νὰ δοκιμάσῃ τὴν σωτηρίαν του διὰ τοῦ Μοντεζούμα, τὸν ὁποῖον εἶχεν ἀμελήσειν τελευταῖον κατὰ πολλά. Τὸν ἐπαρακίνησε νὰ φανῇ ὡπλισμένος ἐπὶ τοῦ τείχους, ἀλλ' εὐθὺς ἀφοῦ τὸν ἴδεν ὁ λυσσώδης λαὸς, ἔῤῥιψαν χαλαζηδὸν κατ' αὐτοῦ λίθους καὶ βέλη. Πληγωθεὶς βαρέως εἰς τὴν κεφαλὴν ἔπεσεν ὁ δυστυχὴς καταγῆς καὶ ἀπέθανε μετά τινας ἡμέρας (1 Ἰουν. 1520).

Οἱ Μεξικανοὶ εἵλκυαν καθημερινῶς περισσότερον λαὸν ἀπὸ τὰ πέριξ εἰς τὴν πόλιν, καὶ ἡ Ἰσπανικὴ οἰκία ἐπολεμεῖτο ἀπαύστως μὲ τυφλὴν μανίαν· πλησίον ταύτης ἔστεκεν ὑψηλὸς πύργος, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἐπροξένουν μεγάλην βλάβην εἰς τοὺς Ἰσπανοὺς συχνὰ πετροβολήματα. Εἰς μάτην ἔγειναν πολλὰ δοκίμια νὰ τοὺς ἀποδιώξουν ἀπὸ τὸν πύργον τοῦτον, ἕως οὗ ὁ Κόρτεζ αὐτὸς, μὲ ὅλον ὅτι ἦτο πληγωμένος, ἔδεσεν εἰς τὴν ἀριστεράν του χεῖρα τὴν ἀσπίδα, καὶ μετὰ τῶν ἀνδρειοτάτων στρατιωτῶν του ὥρμησεν

ἐπάνω. Ἡ γιγαντιαία δύναμίς του ἐκρήμνιζε πάντα, ὅς τις τὸν συναπήντα, ἀλλὰ κἀνεὶς δὲν ἔφευγε. Δύω Μεξικανοὶ νεανίσκοι, διψῶντες ἡρωϊκὸν θάνατον, τὸν ἐνηγκαλίσθησαν, ὅταν ἀπλησίασεν εἰς τὸ χεῖλος τοῦ πύργου, καὶ ἤθελαν νὰ κρημνισθῶτι μαζή του κάτω· μόνον ἡ ἰσχὺς καὶ ἡ εὐσυλλογιστία του τὸν ἔσωσεν· ἀπεσπάσθη ἀπ᾽ αὐτῶν, καὶ οὕτως ἔπεσαν οἱ δύω μόνοι κάτω. Μετὰ πολλοὺς κόπους ἔβαλαν οἱ Ἱσπανοὶ φωτίαν εἰς τὸν πύργον καὶ τοῦτο ἐσκόρπισε πρὸς τὸ παρὸν τοὺς ἐχθρούς.

Ἀλλὰ νὰ βαστάξῃ περισσότερον τὸν τόπον του δὲν ἐατοχάζετο πλέον ὁ Κόρτεζ. Ἔδωκε μυστικὰς προσταγὰς, καὶ τὸ μεσονύκτιον ἐκίνησεν ὅλον τὸ στράτευμα μὲ ἡσυχίαν μεγάλην. Ἦσαν ἤδη συναγμένοι εἰς τὸ στενὸν γεφύριον, ὅταν διαμιᾶς ἦλθεν ἐπάνω των χάλαζα βελῶν καὶ λίθων. Ἡ λίμνη ἔβριθεν ἀπὸ πλοιάρια, καὶ ἡ φροντὶς τῶν Ἱσπανῶν νὰ σώσωσι τοὺς θησαυρούς των ἐπλήθυνε τὴν θανάσιμον ἀμηχανίαν των. Δὲν θέλω νὰ ζωγραφήσω περαιτέρω τὴν σκηνὴν τῆς στενοχωρίας ταύτης καὶ λέγω μόνον, ὅτι ὁ Κόρτεζ τὸ πρωῒ μετὰ τὴν τρομερὰν ταύτην νύκτα (ἀκόμη καὶ τὴν σήμερον ὀνομαζομένην εἰς τὸ Μεξικὸν noche triste) μόλις εὕρηκε τὸ ἥμισυ τῶν ἀνδρείων στρατιωτῶν του καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ βαστάξῃ τὰ δάκρυά του ὅταν τοὺς ἐξέταζε. Πολλοὶ τῶν γενναιοτάτων ἀξιωματικῶν μέρος μὲν ἐφονεύθησαν, μέρος δὲ ἐπνίγησαν. Ἐκ τῶν ἀνδρείων Τλασκαλανίων ἐχάθησαν δισχίλιοι· πολλοὺς στρατιώτας ἐπίασαν ζωντανοὺς οἱ Μεξικανοὶ διὰ νὰ τοὺς ὁλοκαυτώσιν εἰς τοὺς θεούς των. Ὅλα τὰ πυροβόλα καὶ ἡ πυροκονία ἐχάθησαν· οἱ ἵπποι τοὺς ἔλειψαν, καὶ ἀπὸ τοὺς θησαυροὺς διέσωσαν μικρότατον μέρος.

Ὁ Κόρτεζ καὶ εἰς τὴν ἀνάγκην ταύτην ἦτο ἡ μόνη παρηγορία καὶ τὸ παράδειγμα τῶν περιλυποτάτων στρατιωτῶν του. Συμμετεῖχεν ἀπ᾽ ὅλας τὰς κακοπαθείας των, καὶ τοὺς ἱλάρυνε μὲ τὸ ἥσυχον πρόσωπόν του. Ἀλλ᾽ ἀκόμη δὲν εἶχαν δοκιμάσει τὸ χείριστον. Τὴν ἕκτην ἡμέραν τῆς εἰς Τλάσκαλαν ἐπιστροφῆς των, ὅταν εὑρίσκοντο πλησίον τῆς Ὀτύμβας, εἶδαν διαμιᾶς ἀπὸ ὑψώματος τινὸς ὅλην τὴν ὑποκειμένην πεδιάδα σκεπασμένην ἀπὸ Μεξικανούς. Νίκη ἢ θάνατος ἦτο καὶ ἐδῶ ὁ λαχμός. Ὁ Κόρτεζ δὲν ἀφῆκεν εἰς τοὺς στρατιώτας του καιρὸν νὰ συλλογισθῶσιν, ἀλλὰ τοὺς ἔφερε τυφλῶς εἰς τὴν μάχην μετὰ μίαν ἰσχυρὰν δημηγορίαν. Κτυποῦσιν ὡς ἀπηλπισμένοι, ἀλλὰ τὸ μικρὸν πλῆθος ἐναφανίζεται εἰς τοὺς ἀναριθμήτους σωροὺς, ἐκ τῶν ὁποίων περικυκλόνονται, καὶ σχεδὸν καταπνίγονται. Τότε βλέπει ὁ Κόρτεζ τὴν μεγάλην τοῦ βασιλείου σημαίαν, καὶ ἐξαφνα ἐνθυμεῖται ὅ,τι ἤκουσε περὶ αὐτῆς ποτὲ εἰς τὸ Μεξικὸν, ὅτι ἀπὸ τὴν τύχην τῆς σημαίας ταύτης κρέμαται ἡ ἔκβασις πάσης μάχης. Τὴν αὐτὴν στιγμὴν κεντεῖ τὸν ἵππον του, καὶ τρέχει μετ᾽ ὀλίγον εἰς τὸ παλλάδιον τοῦτο. Τὸν σημαιοφόρον διατρυπᾷ μὲ τὴν λόγχην του· οἱ ἄλλοι Ἱσπανοὶ διώκουσι τοὺς πέριξ ἐχθροὺς, καὶ ὁ Κόρτεζ λαμβάνει μὲ θρίαμβον τὴν σημαίαν. Τὸ βλέπειν τοῦτο καὶ φεύγειν ἀναισθήτως ἦτο ἓν καὶ τὸ αὐτὸ εἰς τοὺς Μεξικανούς. Ἡ βοήθεια ἦλθεν εἰς τοὺς Ἱσπανοὺς τόσον ἀπροσδοκήτως, ὥστε τὴν ἀπέδωκαν εἰς τοὺς Ἁγίους πάντας. Τὴν ἐφεξῆς ἡμέραν (8 Ἰουλ.) ἐμβῆκαν εἰς τὴν πιστήν των Τλάσκαλαν.

Μὲ ὅλον ὅτι διέφυγε τὸν ὄλεθρον μετὰ πολλῶν κόπων ὁ Κόρτεζ, ἐπέμενεν ὅμως εἰς τὸ νὰ νικήσῃ αὐτὸ τὸ ἐχθρικὸν πλῆθος καὶ νὰ ὑποτάξῃ ὅλον τὸ πλατὺ βασίλειον. Τοιαύτη ὅμως ἐπιμονὴ δὲν εἶναι τοῦ τυχόντος ἔργον. Πολλοὶ τῶν στρατιωτῶν του τὸν ἔφεγαν ὡς παράφρονα, καὶ ἦσαν καθ᾽ ὑπερβολὴν δυσαρεστημένοι εἰς τὰς νέας βουλάς του. Ὁ Κόρτεζ εἶχε χρείαν ὅλης τῆς φρονήσεως καὶ ῥητορικῆς του εἰς τὸ νὰ καταστείλῃ τὴν ἐκρηγνυμένην ἤδη ἐπανάστασιν.

Διὰ νὰ ἐμποδίσῃ τὰς προόδους τῆς δυσαρεστήσεως ἔσπευσε νὰ δώσῃ εἰς τὸ στράτευμά του ἀσχολίαν, ἐνῷ δι' αὐτῶν κατεδίωκε τὰ μερικὰ στίφη τῶν ἐχθρῶν, τὰ ὁποῖα ἐφαίνοντο ἀκόμη εἰς τὰ πέριξ. Ἕνας πιστός του ἐστάλθη εἰς τὴν Ἱσπανιόλαν διὰ νὰ ἀγοράσῃ πυροκονίαν καὶ πυροβόλα καὶ νὰ στρατολογήσῃ φιλοκινδύνους· καὶ ἡ τύχη, ἡ φιλινάδα ὅλων τῶν θαῤῥαλέων, τοῦ ἔστειλε βοηθείας, ὅθεν δὲν τὰς ἤλπιζεν.

Ἡ πρώτη ἦτο δύω πλοῖα, τὰ ὁποῖα ἔφερναν ζωοτροφίας καὶ πολεμικὰς ὕλας εἰς τὸν προφονευθέντα Ναρβάζιον. Ἦτο τῆς γνωστῆς εὐγλωττίας τοῦ Κόρτεζ εὔκολον ἔργον νὰ οἰκειωθῇ καὶ τοὺς πλωτῆρας καὶ τὰ φορτία· τοῦτο δὲ ἐκατώρθωσε δεύτερον καὶ εἰς ἐμπορικόν τι πλοῖον ἐλθὸν ἐδῶ μὲ πραγματείας Ἱσπανικάς. Τρίτον ἦλθαν πάραυτα μετὰ τοῦτο τρία πλοῖα, τὰ ὁποῖα ἐστάλθησαν ἀπὸ τὸν κυβερνήτορα τῆς Ἰαμαϊκῆς δι' ἀνακαλύψεις, δὲν ἐκατώρθωσαν ὅμως τίποτε. Μετὰ χαρᾶς καὶ οὗτοι ἐστρατολογήθησαν καὶ ἐπέρασαν εἰς ὑπηρεσίαν τοῦ Κόρτεζ.

Οὗτος λοιπὸν ἀπέβαλεν ὅλους τοὺς δυσαρεστημένους ἀπὸ τὸ στράτευμα τοῦ Ναρβαζίου, καὶ τοὺς ἔστειλεν εἰς τὴν Βερακροῦσαν, μὲ τοὺς λοιποὺς ὅμως (550 ἄνδρας, τεσσαράκοντα ἵππους, ὀγδοήκοντα τουφέκια καὶ ἐννέα κανόνια) ἐκίνησε μὲ χαρὰν εἰς τὸ Μεξικὸν τὴν 28 Δεκεμβ. συνοδευόμενος ἀπὸ 16,000 Τλασκαλανίους καὶ ἄλλους συμμάχους Ἰνδούς. Διὰ νὰ πολεμήσῃ εὐτυχῶς τὴν μητρόπολιν ἦσαν ἀναγκαῖα πλοῖα, χωρὶς τῶν ὁποίων δὲν ἠδύναντο οἱ Ἱσπανοὶ νὰ κυριεύσωσι τὴν λίμνην. Ὁ Κόρτεζ ἐδιώρισε καὶ ἐκατασκευάσθησαν τὰ μέρη τῶν πλοίων τούτων εἰς τὰ δάση τῆς Τλασκάλης· ἔργον, τὸ ὁποῖον εἰς τὰς ἀγυμνάστους χεῖρας τὰς ὁποίας ἐμεταχειρίσθη εἰς τοῦτο, ἐγίνετο ἀργοπορώτατα. Εἰς δὲ τὸν μεταξὺ καιρὸν ἀπέκτησε μὲ φρόνησιν μεγάλην καὶ μὲ ὠφέλειάν του τὴν φιλίαν τῆς γειτονικῆς ἐπαρχίας, ἥτις ὅλη ἦτο δυσαρεστημένη ἀπὸ τὴν Μεξικανὴν κυριαρχίαν.

Τελευταῖον ἐφάνησαν ὀκτὼ χιλιάδες δοῦλοι τῶν Τλασκαλανίων, οἵτινες ἔφεραν εἰς τοὺς ὤμους των τὰς δοκοὺς, τὰ σανιδώματα, καὶ τὰ κατάρτια τῶν πλοίων. Συνηρμόσθησαν λοιπὸν τὰ Βριγαντίνια μὲ πολλὴν ταχύτητα καὶ ἐπιτηδειότητα, ἐῤῥίφθησαν εἰς τὴν λίμνην, καὶ μία νικηφόρος μάχη ἐναντίον ἀναριθμήτου Μεξικανῶν πλήθους ἔδειξε τὴν ὑπεροχήν των. Πρῶτον ὁ Κόρτεζ ἔκοψε τὰ νερὰ τὰ ὁποῖα δι' ὑδραγωγῶν ὑπήγαιναν εἰς τὴν πόλιν. Διὰ νὰ εἶναι δὲ πάντη ἀσφαλὴς, ἐπολιόρκησεν ἀπὸ τρία μέρη τὴν πόλιν, καὶ ἐβάδιζεν εἰς τὸ ἔργον ἀργοπόρως καὶ προνοητικῶς· διότι ὁ τώρα ἐξουσιάζων βασιλεὺς Γουατιμοζῖνος, ἀνεψιὸς τοῦ Μοντεζούμα, τοῦ ἦτο γνωστὸς ὡς φρόνιμος καὶ ἀνδρεῖος ἄνθρωπος. Τελευταῖον ἀπεφάσισε γενικὴν ἔφοδον κατὰ τὴν 5 Ἰουλ. 1521. Τὸ σχέδιον ἔγεινε μὲ μεγάλην γνῶσιν· πᾶς ἀξιωματικὸς ἔλαβε τὸν τόπον του, καὶ ἐπὶ ἐναντίας περιστάσεως διὰ νὰ ἔχουν ἀσφαλῆ ὀπισθοχώρησιν, ἐπροστάχθη εἷς ἀπὸ τοὺς νεωστὶ ἐλθόντας ἀξιωματικοὺς νὰ φυλάττῃ τὴν γέφυραν τοῦ χώματος, τὴν ὁποίαν ἔπρεπε νὰ περάσωσιν. Ἀλλ' ὁ εὐήθης οὗτος ἄνθρωπος, ὅστις ἐφαντάσθη, ὅτι θέλει στερηθῆν λάφυρα, ἐὰν ἐφύλαττεν ἔξω τὴν γέφυραν, ἠθέτησε τὴν πειθαρχίαν καὶ ἀνεμίχθη σφοδρῶς μετὰ τῶν μαχομένων. Ὁ Γουατιμοζῖνος ἐπαρατήρησε πάραυτα τὸ σφάλμα, ἐπρόσταξε νὰ κρημνίσουν τὴν γέφυραν, καὶ ἔπειτα νὰ κάμουν γενικὴν προσβολὴν ἐναντίον τῶν προχωρούντων Ἱσπανῶν. Μὲ τὸν ἦχον μεγάλης σάλπιγγος ἀφιερωμένης εἰς τὸν θεὸν τοῦ πολέμου ὥρμησαν ἐνθουσιῶντες οἱ Μεξικανοὶ μὲ τόσην ἀνδρίαν, ὥστε οἱ Ἱσπανοὶ ἠναγκάσθησαν νὰ ὀπισθοδρομήσωσιν. Ἔφθασαν εἰς τὸ χάσμα τοῦ χώματος· ὁ συνωθισμὸς ἦτο τόσον μέγας, ὥστε τὰ ἐμπροσθινὰ στίφη ἔπεσαν εἰς τὸ ἄνοιγμα σωρηδὸν καὶ οὕτως — ἀνεπλήρωσαν τὴν γέφυραν μὲ τὰ σώ-

ματά των. Ἐνῷ οὗτοι ἐκρημνίζοντο, προσέβαλαν οἱ Μεξικακοὶ τοὺς ὀπισθινοὺς· τεσσαράκοντα τὸν ἀριθμὸν, οἱ ὁποῖοι δὲν ἠδύναντο νὰ προχωρήσουν, τοὺς ἔσυραν τὴν νύκτα ζωντανοὺς εἰς τὸν ναὸν, ἔσχισαν τὰ σώματά των, ἐξεῤῥίζωσαν τὰς καρδίας των, καὶ τὰς ἐθυσίασαν εἰς τοὺς θεούς των. Οἱ διασωθέντες Ἱσπανοὶ ἴδαν μακρόθεν μὲ φρίκην τὴν σατανικὴν ταύτην ἑορτὴν, ἴδαν τοὺς μεθυσμένους ἀπὸ τὴν χαρὰν Μεξικανοὺς ἀλαλάζοντας καὶ χορεύοντας εἰς τὸν λαμπρῶς φωτισμένον ναόν των, καὶ ἐνόμιζαν ὅτι ἐγνώριζαν τὰς φωνὰς τῶν σφαζομένων καὶ κατακοπτομένων φίλων των. Αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς των ἔφριξαν — ὁ Κόρτεζ μεταξὺ πάντων εἶχε χάσειν ἑξήκοντα περίπου ἀπὸ τοὺς ἰδικούς του.

Ἀλλ' ἡ ζημία αὕτη ἀκόμη δὲν τὸν ἐταπείνωσεν. Ἐδιέτριψε μόνον χρόνον τινὰ ἥσυχος εἰς τὰ χαρακώματά του διὰ νὰ καταισχύνῃ τὴν προφητείαν τῶν ἐθνικῶν ἱερέων ὅτι ἔμελλαν οἱ Ἱσπανοὶ νὰ ἐξολοθρευθῶσιν ὅλοι εἰς διάστημα ὀκτὼ ἡμερῶν. Ἡ ἀπὸ τοὺς Μεξικανοὺς ἐντελὴς ἔλλειψις σιδηρῶν ὅπλων, ἡ εἰς τὴν πόλιν ἐπικρατοῦσα πεῖνα, καὶ ἡ ἀπιστία τῶν περιοίκων φυλῶν — ταῦτα ἔκαμάν δυνατοὺς 500 φιλοκινδύνους Εὐρωπαίους νὰ κρημνίσωσι μέγα βασίλειον, τὸ ὁποῖον πολὺν καιρὸν ἐτρόμαζαν οἱ γείτονές του. Ὁ Κόρτεζ ἐκυρίευσε κατ' ὀλίγον τρία τεταρτημόρια τῆς πόλεως καὶ τὰ ἔκαμε στάκτην. Ὁ Γουατιμοζῖνος ἐπροσπάθησε νὰ σωθῇ διὰ φυγῆς, ἐπιάσθη ὅμως καὶ ἐφέρθη ἔμπροσθεν τοῦ Κόρτεζ. „Ἔπραξα, εἶπε μὲ ἀξίαν, ὅ,τι ἔπρεπεν εἰς βασιλέα· ἐπροστάτευσα καθ' ὑπερβολὴν τὸν λαόν μου. Τώρα δὲν μένει εἰς ἐμὲ ἄλλο εἰμὴ θάνατος· λάβε ταύτην τὴν μάχαιραν, καὶ ἔμπηξέ την εἰς τὴν καρδίαν μου.“

Ἔμεινεν οὗτος αἰχμάλωτος. Εὐθὺς μετὰ τοῦτο παρεδόθη καὶ τὸ ὑπόλοιπον μέρος τῆς μητροπόλεως (13. Αὐγ. 1521). Οἱ στρατιῶται, οἵτινες εἶχαν ἐλ-

πίσειν ἀμέτρητα λάφυρα, εὑρέθησαν πολλὰ ἀπατημέ-
νοι. Ἐνόμισαν, ὅτι οἱ νικημένοι ἀπὸ φιλεκδικίαν ἔρ-
ριψαν τοὺς θησαυρούς των εἰς τὴν λίμνην καὶ ἦσαν
ἱκανῶς βάρβαροι νὰ βασανίσουν πολλοὺς τῶν προ-
κρίτων διὰ νὰ φανεράσουν τὸν τόπον ὅπου ἐβύθισαν
τὸν περισσότερον χρυσόν. Καὶ ὁ εὐγενὴς δὲ Γουατι-
μοζῖνος ἐγυμνώθη, ἐδεσμεύθη καὶ πλησίον ἑνὸς τῶν
πιστῶν του ἐβάλθη ἐπάνω εἰς ἀναμμένους ἄνθρακας.
Ἀλλὰ τὰ βασανιστήρια δὲν ἠδυνήθησαν νὰ τοῦ ἐκ-
βάλλουν κἀμμίαν ὁμολογίαν ἀπὸ τὸ στόμα του, ἐνῷ
ὁ ὀλιγώτερον εὐσταθὴς συμμάρτυς του ἐφαίνετο ὅτι
ἤθελεν ἤδη νὰ εὐχαριστήσῃ τοὺς δημίους του. Ψέ-
γων καὶ ἐπιπλήττων ὁ Γουατιμοζῖνος εἶπε μὲ Σπαρ-
τιατικὴν καρτερίαν: „Ἄραγε ἐγὼ εἶμαι πλαγιασμένος
εἰς τὰ τριαντάφυλλα;“ — Ὁ Κόρτεζ ἔφθασεν ἐκεῖ,
ἐντράπη διὰ τὸ ἀνάξιον θέαμα, καὶ ἠλευθέρωσε τοὺς
πάσχοντας.

Εἰς δὲ τοῦτον τὸν μεταξὺ καιρὸν δὲν εἶχεν ἀφήσειν ὁ ἐχθρός του Βελασκυέζιος τίποτε ἀφ' ὅσα ἠδύναντο νὰ ἐρεθίσωσι κατ' αὐτοῦ τὸν θυμὸν τοῦ αὐτοκράτορος Καρόλου Ε΄, τοῦ τότε κυριάρχου τῆς Ἱσπανίας, καὶ οὕτως ἐφάνη, ἐνῷ ἐκυριεύθη ἐντελῶς τὸ βασίλειον, βασιλικὸς ἐπίτροπος, Ταπίας ὀνόματι, μὲ πληρεξουσιότητα μεγάλην νὰ φυλακώσῃ τὸν Κόρτεζ, νὰ δημεύσῃ τὴν περιουσίαν του, καὶ νὰ ἀνακρίνῃ τὰ ἔργα του.

Ὁ Ταπίας ἦτο ἄνθρωπος ἁπλοῦς, τὸν ὁποῖον ἐγνώρισεν ὁ Κόρτεζ μὲ πρῶτον βλέμμα. Οὗτος ἐπροσφέρθη πρὸς αὐτὸν τιμιώτατα, ὡμίλησε περὶ τοῦ αὐτοκράτορος μὲ βαθύτατον σέβας, καὶ ἔφερε τὸν χρηστὸν ἄνθρωπον εἰς τόσην σύγχυσιν, ὥστε δὲν ἤξευρε τί νὰ κάμῃ, καὶ τελευταῖον ἀνεχώρησεν εἰς τὰ ὀπίσω. Ὁ Κόρτεζ λοιπὸν ὑπῆγεν αὐτὸς πρὸς τὸν αὐτοκράτορα μὲ πιστὴν περιγραφὴν τῶν πράξεών του καὶ μὲ πλούσια δῶρα, καὶ ἐζήτησε παρακαλεστικῶς τὴν πρέπου-

σάν του ἀξίαν τοῦ ἀρχιδιοικητοῦ. Ὁ Κάρολος, καὶ
αὐτὸς ἐπιχειρηματίας πολεμιστὴς, ἐθαύμασε τὰ τολ-
μηρὰ ἀνδραγαθήματά του, καὶ ἔδωκεν εἰς αὐτὸν τὸ
αἴτημά του.

Ὁ Κόρτεζ ἀνέκτισε πάλιν τὸ Μεξικὸν, διεμοί-
ρασε τοὺς ἀγροὺς, καὶ ἐδιώρισε νὰ ἀνερευνῶνται τὰ
μεταλλεῖα. Ἡ ἀπάνθρωπος διανομὴ τῶν ἐγχωρίων
καὶ ἡ βάρβαρος μεταχείρισίς των εἰς τὰ λαγούμια τοῦ
χρυσοῦ εἰσήχθη καὶ ἐδῶ, ὅπου ἀπετέλει τὰ αὐτὰ τρο-
μερὰ πάθη καθὼς καὶ εἰς τὰς νήσους. Ἔμπροσθεν τοῦ
τόπου πάσης μάχης ἔκειντο τὰ νεκρὰ πτώματα τῶν Με-
ξικανῶν ἀλλεπάλληλα καὶ ἐμόλυναν τὸν ἀέρα, ἐνῷ
ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν κοράκων, οἱ ὁποῖοι εὕρισκαν τρο-
φὴν ἐκεῖ, ἐφαίνετο μακρόθεν ἡ γῆ ὡσὰν σκεπασμέ-
νη μὲ μαῦρον πανίον. Πᾶσα ἐπανάστασις, διὰ τῆς
ὁποίας ἐπροσπάθει ἡ κατατεθλιμμένη ἐλευθερία νὰ
ἀποκαταστήσῃ τὰ δίκαια τῆς ἀνθρωπότητος, ἐθεω-
ρεῖτο ὡς δουλικὸν ἀδίκημα καὶ ἐτιμωρεῖτο σκληρότατα.
Εἰς μίαν μόνην ἐπαρχίαν ἐκάησαν μίαν φορὰν 60
Κατσίκαι καὶ 400 εὐγενεῖς Μεξικανοὶ, καὶ ἐβιάσθησαν
αἱ γυναῖκες καὶ τὰ τέκνα των νὰ ἴδωσι τὸ σατανικὸν
τοῦτο θέαμα. Μὲ μίαν μικρὰν ὑποψίαν ἐκρεμάσθη-
σαν τελευταῖον ὁ εὐγενὴς Γουατιμοζῖνος καὶ οἱ Κατσί-
και τοῦ Τεζεύκου καὶ τῆς Τακούβας, οἱ ὁποῖοι εἶχαν
βοηθήσειν τὸν Κόρτεζ νὰ κυριεύσῃ τὸ Μεξικόν.

Ἀλλὰ δὲν ἀφέθη ἐντελῶς εἰς μόνον τὸν Κόρ-
τεζ ὅλος ὁ ὀργανισμὸς τοῦ νέου κληρονομήματος.
Τοῦ ἐπροστάχθη ἀπὸ τὴν Ἱσπανίαν μία συναρχία, μὲ
τὴν ὁποίαν δὲν ἐσυμβιβάζετο τὸ ἐλεύθερον κυριαρ-
χικὸν πνεῦμα τοῦ παραδόξου τούτου ἀνδρός. Ἤρχι-
σαν λοιπὸν πάλιν εἰς τὴν αὐλὴν αἱ διαβολαὶ, καὶ
ἐφαίνοντο πάντοτε νέαι ἀνερευνητικαὶ συναρχίαι, αἵ
τινες ἐπροσκάλεσαν πρὸ τῆς καθέδρας των τὸν κυ-
βερνήτορα. Πολλὰ ὑπερήφανος ὢν καὶ μὴ καταδεχό-
μενος νὰ ὑποταχθῇ εἰς αἰσχρὰν κρισολογίαν εἰς τό-

που, ὅς τις ὑπῆρξε τὸ θέατρον τῶν ἀνδραθημάτων
του, ἐπρόκρινε νὰ παρουσιασθῇ εἰς αὐτὸν τὸν αὐτο-
κράτορα. Ἐφάνη τὸ 1528 ἔτος εἰς τὴν Ἱσπανίαν
μὲ λαμπρότητα ἀνάλογον τῆς ἀξίας του, καὶ μὲ ἀκο-
λουθίαν πολλῶν εὐγενῶν τοῦ Μεξικοῦ. Ὁ Κάρολος
τὸν ἐδέχθη μὲ σέβας, καὶ τὸν ἐπεσώρευσε τιμὰς με-
γάλας, ἀλλὰ δὲν ἐτόλμησε πλέον νὰ τὸν ἀφήσῃ πάν-
τη ἀπεριόριστον. Ὑπέταξε τὴν πολιτικὴν κυβέρνησιν
τοῦ Μεξικοῦ εἰς ἰδιαιτέραν τινὰ συναρχίαν, καὶ εἰς
αὐτὸν ἀφῆκε μόνον τὰ πολεμικὰ καὶ τὴν ἀσχολίαν
εἰς τὸ νὰ ἀνακαλύπτῃ καὶ νὰ ἐξουσιάζῃ νέας χώρας.

Μὲ ἀθυμίαν ὑπέστρεφεν ὀπίσω ὁ Κόρτεζ καὶ
ἐπαρηγορεῖτο μὲ νέας ἐκστρατείας. Μετὰ πολλὰς κα-
κοπαθείας ἀνεκάλυψε (1536) τὴν μεγάλην χερσόνη-
σον Καλιφόρνιον, καὶ ἴδε τὸ μέγιστον μέρος τοῦ κόλ-
που, ὅς τις τὴν χωρίζει ἀπὸ τὴν νέαν Ἱσπανίαν. Τὸ
1540 ἔτος ἐταξείδευσε πάλιν εἰς τὴν Ἱσπανίαν, εὕ-
ρηκεν ὅμως τοὺς ἄρχοντας τῆς αὐλῆς πολλὰ μεταβε-
βλημένους. Αἱ ὑπουργίαι του ἐφαίνοντο ὅτι ἐλησμο-
νήθησαν ἐκεῖ πρὸ πολλοῦ, καὶ μετὰ πολλὰς καὶ ἀνω-
φελεῖς προσπαθήσεις εἰς λειτουργοὺς καὶ ἀγαπητοὺς,
ἀπέθανεν, ὡς ὁ Κολόμβος, ἀπὸ λύπην διὰ τὴν ἀ-
χαριστίαν τοῦ κυρίου του εἰς τὸ ἑξηκοστὸν δεύτερον
ἔτος τῆς ἡλικίας του (2 Δεκεμβ. 1547).

Ὁ φόβος μήπως κανεὶς ἐκ τούτων τῶν στρατη-
γῶν ἀποφασίσῃ καὶ εὐτυχήσῃ νὰ γείνῃ κύριος τῶν ὑπ'
αὐτοῦ κυριευμένων ἐπαρχιῶν ἐξηγεῖ ταύτην τὴν ἀχα-
ριστίαν καὶ ταύτην τὴν δυσπιστίαν, χωρὶς νὰ τὴν δι-
καιολογῇ. Καὶ μετὰ ταῦτα δὲ εἰς τὴν ἀπόλαυσιν τῶν
χωρῶν τούτων ἔμεινεν ἡ περίστασις αὕτη ὄχι χωρὶς
βλαβερὰ ἀποτελέσματα.

15. Φερδινάνδος Μαγελιάνης.

Ἐνῷ ἐκυριεύετο τὸ Μεξικὸν ἀπὸ τὸν Κόρτεζ,
συνέβη πρᾶγμα ἄλλο, τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι ὀλιγώτερον
ἀξιοσημείωτον. Ὁ πολὺν καιρὸν εἰς μάτην ζητη-
θεὶς δυτικὸς δρόμος τῆς Ἰνδικῆς εὑρέθη εὐτυχῶς. Ἡ
δόξα ταύτης τῆς ἀνακαλύψεως ἀνήκει εἰς τὸν Πορτο-
γάλλον Μαγελιάνην, ὅς τις μετὰ πολλὰ εἰς τὰς ἀνα-
τολικὰς Ἰνδίας ἀνδραγαθήματα δυσαρεστηθεὶς δι'
ὅσα εἶχε πάθειν ἀδίκως, ἀφῆκε τὴν ὑπουργίαν τοῦ
βασιλέως του, καὶ ἐστράφη εἰς τὴν Ἱσπανίαν. Ἐδῶ
ἐπρόβαλεν εἰς τὸν βασιλέα Κάρολον νὰ τοῦ ἀνακα-
λύψῃ τὸν διὰ τῆς Ἀμερικῆς δρόμον εἰς τὰς ἀνατολι-
κὰς Ἰνδίας, ἔλαβε πέντε καράβια, μὲ τὰ ὁποῖα ἀπέ-
πλευσεν ἀπὸ τὴν Σεβιλίαν τὴν **10** Αὐγ. **1519**.

Παρέλαβε 234 ἄνδρας, εἰς τοὺς ὁποίους εἶχεν
ἐξουσίαν ζωῆς καὶ θανάτου στοχαζόμενος πολλὰ καλὰ
τὴν ἐλεεινὴν κατάστασιν τοῦ Κολόμβου, ὅς τις ἐδο-
κίμασε δεινότερα ἀπὸ τὴν ἀντίστασιν τῶν ἀνθρώπων
του παρὰ ἀπὸ τὰ κύματα καὶ τοὺς κλύδωνας. Ἀπὸ
τὰς Καναρίους νήσους ἐστράφη πάραυτα εἰς μεσημ-
βρίαν καὶ ἐξέτασε πάντα λιμένα καὶ κόλπον τῶν αἰ-
γιαλῶν τῆς νοτίου Ἀμερικῆς. Τὴν **12** Ἰουν. **1520**
ἔφθασεν εἰς τὸ στόμιον τοῦ Πλάτα. Ἀπεκεῖ ἠγω-
νίζετο πάντοτε ἐναντίον κακοκαιριῶν καὶ σκοπέλων
καὶ φθάσας τὴν 48ην μοῖραν τοῦ νοτίου πλάτους ἠναγ-
κάσθη νὰ ἀράξῃ εἰς τὸν λιμένα ἅγ. Ἰουλιανὸν (31
Μαρτίου), διὰ νὰ προσμείνῃ ἐκεῖ τὸν χειμῶνα, ὅς τις
ὡς εἶναι γνωστὸν, ἐπέκεινα τοῦ ἰσημερινοῦ πίπτει εἰς
τὸ ἡμέτερον καλοκαίριον.

Ἐδῶ συνέβη ὅ,τι πρὸ πολλοῦ ἐφοβεῖτο. Ὅσοι
ἀφῆκαν εἰς τὴν Ἱσπανίαν γυναῖκας καὶ τέκνα δὲν ἐκα-
ταλάμβαναν τὸν λόγον διὰ τί ἡμέραν καὶ νύκτα νὰ
παλαίωσιν εἰς ἄγνωστα τοῦ κόσμου μέρη μὲ κυμαινο-

μένας θαλάσσας καὶ μὲ κινδύνους πρὸς χάριν ἑνὸς
κινδυνευτοῦ, ὅς τις εἶχε τὴν παραξενίαν εἰς τὸ κε-
φάλιόν του νὰ εὕρῃ διὰ τῆς Ἀμερικῆς δρόμον, τοῦ
ὁποίου ἡ ὕπαρξις ἦτο πάντη εἰς αὐτοὺς ἀδιάφορος.
Ἐγενήθη φοβερὰ ἐπανάστασις, ἀπεσπάσθησαν ἀπὸ
τὸν ναύαρχον καὶ ἔκλεξαν ἀνθρώπους, οἵτινες ἤθε-
λαν νὰ τοὺς γυρίσωσιν ὀπίσω. Μὲ μεγάλην φρόνησιν
καὶ μὲ βοήθειαν πιστῶν του τινῶν ἐπίασεν ὁ Μα-
γελάνος τοὺς ἀρχηγοὺς τῆς ἐπαναστάσεως, καὶ
ἐπρόσταξε καὶ τοὺς ἐκρέμασαν καὶ ἔπειτα τοὺς ἔκο-
ψαν εἰς τέσσαρα μέρη. Ἕνας ὅμως ἱερεὺς καὶ ἕνας
ἀξιωματικὸς, οἵτινες εἶχαν ἐρεθίσειν κρυφίως τὸν
λαὸν, ἀφέθησαν μόνοι εἰς τὴν ἐρημίαν, ὅταν ἀπέ-
πλευσαν τὰ πλοῖα.

Τελευταῖον πλησίον τῆς Πυρώδους χώρας ἔφθα-
σεν εἰς τὴν ἐπιθυμητὴν ὁδόν. Ἡ χαράτου ἦτο ἀπε-
ρίγραπτος, ἀλλ' ἐπικράνθη ἀπὸ τὸν χαμὸν ἑνὸς καρα-
βίου, τὸ ὁποῖον ἐστάλθη νὰ ἐρευνήσῃ ἕνα κόλ-
πον, δὲν ἠδυνήθη ὅμως νὰ ἐπιστρέψῃ. Ἄλλο κα-
ράβιον τοῦ εἶχε συντρίψειν ἀρχήτερα ἕνας κλύδων. Εἴ-
κοσιν ἡμέρας περιεφέρετο εἰς τὴν καμπύλην ταύτην
καὶ πολλὰ ἐπικίνδυνον ὁδὸν, ἥτις ἀκόμη καὶ τώρα
ἔχει τὸ ὄνομάτου, καὶ τὴν **27** Νοεμβ. **1520** ἴδε τε-
λευταῖον μὲ χαρὰν ὄχι ὀλιγωτέραν παρὰ ὁ Βαλβοᾶς
ἀπὸ τὴν κορυφὴν τοῦ ὄρους του — τὴν ἄμετρον με-
σημβρινὴν θάλασσαν. Ἄνεμοι αἴσιοι ἔφεραν τὰ
πλοῖα πλαγίως εἰς τὸν πλατύτατον ὠκεανὸν τόσον
ἀδιακόπως, καὶ ὁ οὐρανὸς ἦτο τόσον ἀμεταβλή-
τως ἱλαρὸς, ὥστε ὁ Μαγελιάνης ἐπαρακινήθη νὰ
ὀνομάσῃ τὴν θάλασσαν ταύτην γαλήνιον (pa-
cificum). Εἰς διάστημα τριῶν μηνῶν καὶ εἴκοσιν
ἡμερῶν ἐπροχώρησαν μακρύτατα τὰ πλοῖα χωρὶς νὰ
ἴδωσι ξηράν. Πῶς ἠδύνατο νὰ εἶναι προητοιμασμένος
διὰ τοιοῦτον ταξείδιον; Αἱ τροφαὶ ἐφαγώθησαν, γα-
πὸν ὕδωρ τοὺς ἔλειψε, καὶ ὁ ἥλιος ἐτόξευε κατὰ

κάθετον τὰς ἀκτῖνας του εἰς τὰς κεφαλὰς τῶν θαλασσοπόρων. Δὲν εἶναι θαῦμα ὅτι ὅλοι σχεδὸν ἠῤῥώστησαν, ὅταν τελευταῖον τὴν 6 Μαρτ. 1521 — πάλιν μὲ ἀναρίθμητα εὐφρόσυνα δάκρυα — ἔφθασαν εἰς σωρὸν τινὰ καρποφόρων μικρῶν νήσων. Ὁ Μαγελάνος τὰς ὠνόμασε Κλέπτας (Los Latrones), ἐπειδὴ εὗρηκε τοὺς κατοίκους κλεπτικωτάτους, καὶ οὕτως ὀνομάζονται καὶ τώρα. Τὸ καθαρὸν νερὸν καὶ ἀφθονία ὀπωρικῶν τοῦ ἱλαροῦ τούτου κλίματος τοὺς ἔδωκεν ἐντὸς ὀλίγου ἐντελῆ τὴν ὑγιείαν των. Ἔπλευσε μετὰ ταῦτα εἰς τὰς ὑπ' αὐτοῦ ὀνομασθείσας Φιλιππίνας, καὶ τοῦτο ἦτο τὸ ἀνέλπιστον τέλος τοῦ ταξειδίου του. Εἰς δυστυχῆ τινὰ μάχην κατὰ τῶν ἐχθρικῶν ἀγρίων εὗρηκεν ἐδῶ ἀπὸ Ἰνδικὴν λόγχην τὸν θάνατόν του (26 Ἀπριλ. 1521).

Τὸ ὑπόλοιπον τῶν ναυτῶν μὲ δύω πλοῖα ἔφθασαν τὴν 8 Νοεμβ. εἰς τὴν μεγάλην νῆσον Βόρνεον. Ἀπεκεῖ ὑπῆγαν εἰς Τιδὸρ, μίαν τῶν Μολουκῶν νήσων, ὅπου εὗρηκαν Πορτογάλλους, οἵτινες ἐθαύμασαν ὄχι ὀλίγον διὰ τὸν ἐρχομόν των. Ἐδῶ οἱ μὲν ἄνθρωποι τοῦ ἑνὸς πολὺ βλαμμένου πλοίου ἠναγκάσθησαν νὰ παραδοθῶσιν εἰς τοὺς Πορτογάλλους, τὸ δὲ ἄλλο φορτωθὲν μὲ ταχύτητα ἀρώματα Μολουκικὰ ἔπλευσε πρὸς τὸ ἀκρωτήριον τῆς χρηστῆς ἐλπίδος, καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὴν Ἰσπανίαν, ὅπου μετὰ πολλὰς δυστυχίας ἐμβῆκεν εὐτυχῶς εἰς τὸν λιμένα τὴν 7 Σεπτ. 1522, ἀπὸ τὸν ὁποῖον εἶχεν ἀποπλεύσειν πρὸ τριῶν ἐτῶν. Τοιουτοτρόπως ἐτελειώθη τὸ πρῶτον περὶ ὅλον τὸν κόσμον ταξείδιον.

16. Οἱ Ἰσπανοὶ εἰς τὸ Περοῦ.

Ἀπὸ τοῦ Βαλβοᾶ τῶν τολμηρῶν ἐκστρατειῶν διεύθυνεν ἀκαταπαύστως ἡ χρυσοδιψία τὰ ὄμματά της εἰς ἐκείνην τὴν χώραν, ἥτις καθ' ὅλας τὰς μαρτυρίας

τῶν Ἰνδῶν ἐλέγετο πατρὶς τοῦ χρυσοῦ καὶ τῷόντι ἦτο. Ἀλλ' ὁ οὐδαμινὸς φονεὺς τοῦ Βαλβοᾶ Πεδραρίας ἐκ μὲν δειλίας δὲν ἐπεχείρησεν αὐτὸς τίποτε, ἐκ δὲ ἀντιζηλίας δὲν ἐσυγχώρησεν οὐδὲ εἰς ἄλλους, καὶ οὕτω διεκόπησαν ὅλα τὰ δοκίμια, ἕως οὗ τελευταῖον εὑρέθησαν τρεῖς ἄνδρες, οἵτινες ἐζήτησαν τὴν ἄδειαν νὰ κάμουν μὲ ἴδιά των ἔξοδα ἓν ταξείδιον εἰς ἐκείνην τὴν χώραν. Τοῦτο δὲν ἠδύνατο νὰ ἐμποδίσῃ εὐλόγως ὁ κυβερνήτωρ, καὶ οὕτως ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς νέα μεγαλουργήματα καὶ εἰς ἐξύπνισιν ἀνθρωπίνων δυνάμεων, αἱ ὁποῖαι ἄλλως ἤθελαν κοιμᾶσθαι αἰωνίως. Διότι τίς ἠδύνατο νὰ προφητεύσῃ εἰς ἕνα χοιροβοσκὸν νεανίσκον καὶ ἕνα νόθον ὅτι ἔμελλαν νὰ ἐνεργήσωσι πράξεις Ἀλεξάνδρου;

Φραγκῖσκος Πίζαρος, νόθος υἱὸς σκληροκαρδίου τινὸς εὐγενοῦς καὶ κοινῆς τινὸς κόρης, ἀπεδιώχθη πρώϊμα εἰς τὴν ξενιτείαν, καὶ ἀντιπαλαίων μὲ σκληρὰν τύχην δὲν εἶχε βυζάξειν κἀνὲν ἀπὸ τὰ τρυφηρὰ αἰσθήματα, τὰ ὁποῖα λαμβάνουσι παιδία εὐτάκτου οἴκου ἀπὸ ἀγκάλας φιλοστόργων γονέων. Διὰ τοῦτο εἰς ὅλην του τὴν ζωὴν δὲν εὑρίσκομεν ἴχνος καλῆς θελήσεως καὶ πίστεως. Ἀφοῦ παῖς ἀκόμη ὢν ἐβόσκησε χοίρους, τὸν ἔσυρε τὸ πυρῶδες πνεῦμά του εἰς τὸν ἐν τῇ Ἰταλίᾳ πόλεμον καὶ ἔπειτα εἰς τὴν Ἀμερικὴν, ὅπου παραυτα ἐγνωρίσθη μὲ τὸν Κόρτεζ καὶ μὲ τὸν Βαλβοᾶν. Τὸν δεύτερον ἐσυνώδευσεν ἤδη εἰς τὰς ἐκστρατείας του, καὶ εἶχεν ἤδη δείξειν ἐκεῖ δοκίμια νοῦ καὶ ἀνδρίας.

Ὄχι πολὺ μικρότερα προτερήματα καὶ κἄποιαν περισσοτέραν χρηστότητα εἶχε ὁ συστρατιώτης του, ὁ Διέγος Ἀλμάγριος, ὅστις δὲν ἤξευρε κἂν νὰ ὀνομάσῃ τοὺς γονεῖς του. Ὁ τρίτος ἦτο ἱερεύς τις, Ἑρμάνδος Λούκιος, ὅστις ἀπεφάσισε νὰ δώσῃ εἰς τὴν ἐκστρατείαν τὸ ἀργύριον, τὸ ὁποῖον εἶχε συνάξειν

εἰς τὸν νέον κόσμον, καὶ ἀντὶ τούτου ἤλπιζε νὰ λάβῃ τὴν πρώτην νέαν τοῦ Περοῦ ἐπισκοπήν.

Ὁ Ἀλμάγριος κατέβαλε καὶ αὐτὸς τὴν περιουσίαν του, καὶ ὁ Πίζαρος, ὅς τις δὲν εἶχε τίποτε, ἐπρόβαλεν ὅτι ἀναδέχεται τὴν ἡγεμονίαν. Ὁ Ἀλμάγριος ὑπεσχέθη νὰ φέρνῃ ἀπὸ καιρὸν εἰς καιρὸν βοήθειαν, καὶ τὰ λάφυρα ἔμελλαν νὰ μοιράζωνται ἐξ ἴσου καὶ εἰς τοὺς τρεῖς. Ἡ συνθήκη ὡμόθη εἰς ἡγιασμένον ἄρτον, τοῦ ὁποίου καθεὶς ἐκ τῶν τριῶν ἑταίρων ἔφαγεν ἓν κομμάτιον.

Τὴν 14 Νοεμβ. 1525 ἔκαμε πανία ὁ Πίζαρος μὲ ἓν καράβιον καὶ 113 ἀνθρώπους ἀπὸ τὸν κόλπον τοῦ Πάναμα διὰ νὰ ἐπισκεφθῇ τοὺς ἀνατολικοὺς αἰγιαλοὺς πρὸς μεσημβρίαν. Εἶχεν εὑρεῖν ἐναντιώτατον καιρὸν, καὶ εἰς ἑβδομήκοντα ἡμερῶν διάστημα μόλις ἔπλευσε τόσον δρόμον, ὅσον τὴν σήμερον τελειόνει ὁ θαλασσοπόρος εἰς ἑβδομήκοντα ὥρας· ὅλον τὸ ταξείδισιν ἔγεινε τόσον πολυχρόνιον, καὶ τόσον συχνάκις ἠναγκάσθησαν νὰ διατρίβωσι μῆνας ὁλοκλήρους εἰς μικρὰ νησία διὰ τοὺς ἀῤῥώστους, ἀπὸ τοὺς ὁποίους τὸ ὑγρότατον καὶ σχεδὸν φαρμακερὸν κλίμα ἐῤῥόφησε καὶ μυαλὰ καὶ ζωὴν, ὥστ᾽ ἐξ ἅπαντος τίποτε δὲν ἐκατωρθόνετο ἀπ᾽ ὅλην τὴν ἐκστρατείαν, ἐὰν δὲν τοὺς ἔστελλεν ἐπιμελῶς ὁ Ἀλμάγριος βοηθείας ἀνδρῶν καὶ τροφῶν, καὶ ἐὰν ὁ Πίζαρος αὐτὸς δὲν ἦτο τοιούτου ἀλυγίστου χαρακτῆρος. Μὲ περισσότερα δεινὰ ἀφ᾽ ὅσα ἐπροξένησε τὸ ταξείδιον τοῦτο κἀνεὶς τῶν προτέρων θαλασσοπόρων δὲν ἐπάλαισεν, ἀλλὰ τοῦ Πιζάρου τὸ ἰσχυρὸν πνεῦμα τὰ ὑπερενίκησεν ὅλα. Τελευταῖον ἔφθασεν εἰς τὰ παραθαλάσσια τοῦ Περοῦ (1526). Εὕρηκεν ὅμως τὴν χώραν τόσον πολυάνθρωπον καὶ καλλιεργημένην, ὥστ᾽ ἐκατάλαβεν ὅτι μὲ τὴν ἀπλοχειριὰν τῶν ἀνθρώπων του δὲν ἠδύνατο νὰ στερεωθῇ αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο ἤλλαξεν ἀπὸ τοὺς ἀγρίους πλῆθος χρυσῶν καὶ ἀργυρῶν σκευῶν

μὲ Εὐρωπαϊκὰ μικρολογήματα, καὶ ἔλαβε μαζή του δύω νέους Περουανοὺς, τοὺς ὁποίους ἀπεφάσισε νὰ διδάξῃ τὴν Ἱσπανικὴν γλῶσσαν διὰ νὰ τοὺς μεταχειρισθῇ διερμηνευτὰς εἰς τὸ μέλλον. Τοιουτοτρόπως μετὰ τρία ἔτη δυστυχῶς καὶ σχεδὸν ἀνωφελῶς ἐξοδευθέντα ὑπέστρεψε πάλιν εἰς Πάναμα.

Ἐπειδὴ δὲ ἀπὸ τὸν κυβερνήτορα δὲν ἤλπιζε νὰ λάβῃ κἀμμίαν βοήθειαν, ἐταξείδευσε κατ᾽ εὐθεῖαν εἰς τὴν Ἱσπανίαν, ἐπαρουσιάσθη εἰς τὸν αὐτοκράτορα Κάρολον καὶ τοῦ ἐζωγράφησε τόσον ἐλεεινὴν εἰκόνα τῶν ὅσων ὑπέφερε κακοπαθειῶν, καὶ τόσον τερπνὴν τῶν πλούτων τοῦ Περοῦ, ὥστε ὁ αὐτοκράτωρ, ὅς τις ἄλλως δὲν ἐξώδευσεν εἰ μὴ ἕνα τίτλον, ἀνηγόρευσε παρευθὺς τὸν τολμηρὸν ἄνδρα κυβερνήτορα τῆς κυρευθησομένης χώρας καὶ τοῦ ἔδωκεν ἐλευθέραν πληρεξουσιότητα νὰ ἐκλέξῃ αὐτὸς τοὺς ἀξιωματικοὺς καὶ ὑπουργούς του, ἀντὶ τῶν ὁποίων ὑπεσχέθη ὁ Πίζαρος νὰ ὑποφέρῃ αὐτὸς μετὰ τῶν φίλων του ὅλα τὰ ἔξοδα τῆς ἐκστρατείας. Ὁ Κόρτεζ, ὅς τις κατ᾽ αὐτὸν ἐκεῖνον τὸν καιρὸν εὑρέθη εἰς τὴν Ἱσπανίαν, ἀκούσας τὸ ἐγχείρημα ἔδωκε παραυτὰ ποσότητα ἀργυρίου εἰς τὸν παλαιὸν συμπολεμιστήν του, καὶ τὸν ἐβοήθησε μὲ τὰς ἀρίστας συμβουλάς του.

Τὸ ἔργον ἐπεχειρήθη τὸ 1531 ἔτος μὲ τρία μικρὰ καράβια καὶ 180 ἀνθρώπους. Μετὰ πλοῦν εὐκολώτερον ἄραξεν ὁ Πίζαρος εἰς τοὺς Περουανοὺς αἰγιαλούς. Ἐμπιστευόμενος εἰς τὰ ὀλίγα τουφέκια καὶ κανόνια καὶ τοὺς τριάκοντα ἓξ ἵππους του, οἵτινες εἰς τοὺς ἀνθρώπους ἐκείνους ἦσαν θαυμάσιόν τι φαινόμενον, δὲν ἐμεταχειρίσθη τοὺς φρονίμους κανόνας τοῦ Κόρτεζ, ἀλλ᾽ ὥρμησεν εἰς τὰ δειλὰ ἐκεῖνα κοπάδια ὡς αἱμοδιψὴς λέων. Οἱ ἄνθρωποι ἐσκορπίσθησαν ἔντρομοι, καὶ αἱ καλύβαι των διηρπάγησαν, ὅπου εὑρέθη χρυσὸς πολυάριθμος. Ὅταν δὲ ἐφανερώθη τὸ δεύτερον τοῦτο, εὐκόλως ὁ Ἀλμάγριος ἐστρα-

τολόγει εἰς τὸ Πάναμα, καὶ τοῦ ἔστελνε νωποὺς
στρατιώτας. Παρὰ τὸν ποταμὸν Πλάταν ἐκτίσθη μετὰ
τοῦτο ἡ πρώτη ἀποικία, τὴν ὁποίαν ὠνόμασαν ἅγ.
Μιχαήλ.

Ἀδύνατον ἦτο βέβαια νὰ κυριευθῇ ἐντὸς ὀλί-
γου ἀπὸ ἑκατοντάδας τινὰς ἀνθρώπων χώρα ἐκτεινο-
μένη 300 μίλια παρὰ τὴν θάλασσαν, ἐὰν κατὰ τὸν
καιρὸν τοῦτον δὲν ἐκομματίαζε τὸ βασίλειον ἐσωτε-
ρικὴ διχόνοια. Ὀλίγον τι πρὸ τοῦ ἐρχομοῦ τῶν Ἱσπα-
νῶν ἀπέθανεν ὁ βασιλεὺς (Ὕγκας καὶ υἱὸς τοῦ ἡλίου
ὀνομαζόμενος) Ὑάνα Καπὰκ, ὅς τις πολεμικὸς ὢν
ἐκυρίευσε τὸ γειτονικὸν βασίλειον Κόϊτον, καὶ παρ-
εκτὸς τῆς νομίμου γυναικός του εἶχε νυμφευθῆν παρα-
νόμως μὲν, ἴσως δὲ πολιτικῶς, θυγατέρα τινὰ τοῦ
βασιλέως τοῦ Κοΐτου. Ἐκ ταύτης εἶχε νεώτερον
υἱὸν ὀνόματι Ἀταυάλπαν, ἐξ ἐκείνης δὲ πρεσβύτε-
ρον Οὐασκάρ. Καὶ οἱ δύω υἱοὶ κατὰ τὴν θέλησιν
τοῦ πατρός των ἔπρεπε νὰ μοιρασθῶσιν ὅλας τὰς χώ-
ρας, ἀλλὰ τοῦτο δὲν τὸ ἔστερξεν ὁ Οὐασκὰρ, καὶ
οὕτω τὸ δυστυχὲς βασίλειον ἔβραζεν εἰς ἐμφύλιον
πόλεμον. Ὁ Ἀταυάλπας, εἰς τοῦ ὁποίου τὴν προσ-
ταγὴν ἦτο ὁ στρατὸς τοῦ πατρός του, εἶχε πιάσειν
αἰχμάλωτον τὸν ἑτεροθαλῆ ἀδελφόν του, καὶ εἶχε φο-
νεύσειν ὅλους τοὺς ἄλλους συγγενεῖς τοῦ Ὕγκα.

Εἰς ταύτην τὴν ἐσωτερικὴν ἀνάγκην τοῦ βασι-
λείου ἐχρεώστει ὁ Πίζαρος, ὅτι εἰσεχώρησε πολὺ εἰς
τὰ ἔσω χωρὶς νὰ εὕρῃ κάμμίαν ἀντίστασιν. Ὁ Οὐ-
ασκὰρ εὐθὺς ἀφοῦ ἤκουσε τοὺς νεωστὶ ἐλθόντας ἔστει-
λε πρέσβεις καὶ ἐζήτει τὴν βοήθειάν των, καὶ μετὰ
ταῦτα ὁ Ἀταυάλπας, ὅς τις εἶχε κατὰ νοῦν νὰ ζη-
τήσῃ τὴν ἀγάπην τῶν Ἱσπανῶν καὶ μάλιστα μὲ πλού-
σια δῶρα. Εἰς τὸν δεύτερον ἀπεκρίθη ὁ Πίζαρος,
ὅτι εἶναι πρόθυμος νὰ τὸν βοηθήσῃ, ἀνάγκη ὅμως
εἶναι νὰ τὸν ὁμιλήσῃ πρῶτα, ἐπειδὴ εἶναι πρέσβυς
μεγάλου τινὸς βασιλέως καὶ ἔχει νὰ τοῦ φανερώσῃ

ἀξιόλογα πράγματα. Ὑπῆγεν ἔπειτα ἐναντίον του
εἰς Καξαμάλκαν, κώμην τινὰ Περουανικὴν, ὅπου εὕ-
ρηκε παράξενα τινὰ λιθόκτιστα οἰκοδομήματα, κατὰ
τὸ φαινόμενον, ναὸν τοῦ ἡλίου καὶ παλάτιον πλησίον
ἀλλήλων κείμενα. Ὁ Πίζαρος μετέβαλε τὰ οἰκοδο-
μήματα ταῦτα εἰς χαρακώματα, ἔσκαψεν ἔμπροσθέν
των λάκκον, καὶ ἔστησε τὰ δύω κανόνιά του πρὸ τῆς
εἰσόδου. Εἶχε λάβειν ἔμπροσθέν του τὸν Κόρτεζ πα-
ράδειγμα· τούτου τὴν αἰχμαλώτευσιν τοῦ Μουντεζού-
μα νὰ μιμηθῇ ἦτο ἡ θερμοτάτη ἐπιθυμία του, καὶ ἡ
πιστὴ καρδία τοῦ Ὕγκα τοῦ εὐκόλυνε τὴν ἐκτέλεσιν.

Κατὰ φιλικὴν πρόσκλησιν τοῦ Πιζάρου εἶχεν ὑπο-
σχεθῆν ὁ Ὕγκας νὰ τὸν ἐπισκεφθῇ, καὶ ὑπῆγε τῳόν-
τι μὲ λαμπρότητα, καὶ εὔτακτον καὶ καλοστολισμένην
ἀκολουθίαν αὐλικῶν, ὥστε ἐθαύμασαν οἱ Ἱσπανοί.
Τοῦ Πιζάρου ὁ ἱερεὺς, Βικέντιος Βάλβερδος, ἐκβῆ-
κεν ἔμπροσθεν, καὶ ἐξεφώνησεν Ἱσπανιστὶ πρὸς τὸν
Ὕγκαν λόγον, ὅπου ἐδιηγήθη τὴν ἱστορίαν τῆς δη-
μιουργίας, τῆς παραβάσεως τοῦ Ἀδὰμ, τῆς ἐνανθρω-
πήσεως, τῶν παθῶν καὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Ἰησοῦ,
τῆς ἀναγορεύσεως τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου ἐπιτρόπου
τοῦ Χριστοῦ εἰς τὴν Ῥώμην, καὶ τῆς μεγάλης εἰς
τὰς χώρας ἐξουσίας τοῦ Πάπα Ἀλεξάνδρου, ἔπειτα
τὸν ἐσυμβούλευσε νὰ ὑποταχθῇ εἰς τὴν χριστιανικὴν
πίστιν, εἰς τὸν Πάπαν καὶ εἰς τὸν βασιλέα τῆς Ἱσπα-
νίας καὶ τελευταῖον τὸν ἐφοβέρισεν, ὅτι, ἐὰν δὲν
στέρξῃ, θέλει τιμωρήσειν αὐστηρῶς τὴν ἀπείθειάν του.

Πράγματα τοιούτου εἴδους καθ' ἑαυτὰ ἐφάνησαν
παράξενα εἰς ἕνα Περουανὸν, ἔγειναν ὅμως παραξε-
νώτατα διὰ τῆς κακῆς ἐκφράσεως τοῦ διερμηνευτοῦ.
Ὅσα ὅμως ἐκ τούτων ἐκατάλαβεν ὁ Ἀταυάλπας, εἰς
ταῦτα ἀπεκρίθη μὲ φρόνησιν καὶ ταπεινοφροσύνην.
Ὁ ἱερεὺς κατήντησε περὶ τούτου εἰς μανίαν· ἐκτύπα
πάντοτε τὴν χεῖρα εἰς τὸ τετραυάγγελον καὶ ἔκραζε:
Ἐδῶ τὸ λέγει! ἐδῶ τὸ λέγει! — ἥσυχος ἔλαβεν ὁ

Ὕγκας τὸ βιβλίον εἰς χεῖρας, καὶ τὸ ἐπλησίασεν — ἀμαθὴς ὢν νὰ διαβάζῃ — εἰς τὸ αὐτίον, καὶ εἶπε: „Σιωπᾷ, δὲν λέγει τίποτε,“ καὶ τὸ ἔῤῥιψε μὲ ἀδιαφορίαν καταγῆς. „Ὦ! ἔκραξεν ἰδὼν τοῦτο ὁ παρωργισμένος ἱερεὺς, οὕτως ἀτιμάζεις τὸν ἁγιώτατον λόγον τοῦ θεοῦ; Ἴδετε, ὦ χριστιανοί; λάβετε τὰ ὅπλα, λάβετε τὰ. Ἐκδικηθῆτε τὴν βεβήλωσιν ταύτην ἐναντίον τῶν μιαρῶν σκύλων!“ Ἔνευσεν ὁ Πίζαρος, καὶ εἰς μίαν στιγμὴν ἐγυμνώθησαν ὅλα τὰ σπαθία· οἱ πρῶτοι περὶ τὸν Ὕγκαν Περουανοὶ κατεκομματιάσθησαν, αὐτὸς δὲ ἐσύρθη ἀπὸ τὸν Πίζαρον, καὶ τὰ δύω ἐκπυρσοκροτηθέντα κανόνια μᾶλλον μὲ τὸν τρομερὸν βρόντον παρὰ μὲ τὴν ὀλέθριον ἐνέργειάν των ἐξέπληξαν τόσον τοὺς ἀκάκους ἀνθρώπους, ὥστε στράτευμα 30,000 ἱστάμενον εἰς τὴν πεδιάδα ἐσκορπίσθη εἰς μίαν στιγμήν. Ἀλλ' ἡ θεοβλάβεια τῶν Ἱσπανῶν δὲν ἀνεπαύθη ἀκόμη μὲ τὸν θρίαμβον τοῦτον. Οἱ ἱππεῖς ὥρμησαν ἐναντίον τῶν φευγόντων, καὶ ἐφόνευαν ἕως οὗ ἔφεγγεν ὁ ἥλιος. Λογαριάζουν ὅτι κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἐφονεύθησαν 4000 Περουανοί. Τὰ λάφυρα εἰς χρυσὸν καὶ ἄργυρον ἦσαν ἀναρίθμητα.

Ὁ δυστυχὴς Ὕγκας, τὸν ὁποῖον μετέφερεν ὁ πρῶτος ἐξαφνισμὸς εἰς λήθαργόν τινα, ἀφοῦ ἦλθεν εἰς ἑαυτὸν, ἴδε μὲ θλίψιν του ὅτι τὸν ἐγκατέλιπαν ὅλοι οἱ φίλοι του, καὶ ὅτι εὑρίσκετο εἰς τὸ μέσον τῶν ἀγρίων ξένων, οἵτινες ἐβόσκοντο εἰς τὴν θεωρίαν του. Ἔκλαιεν, ἔτρεμε, καὶ δὲν ἤξευρε τί νὰ κάμῃ καὶ τί νὰ ὁμιλήσῃ. Ὅταν ὅμως ἴδε μὲ πόσην χαρὰν ἔβλεπαν οἱ Ἱσπανοὶ τὸν λαφυραγωγηθέντα χρυσὸν, τοὺς ἔταξεν ἐκ τοῦ στολιδίου τούτου (διότι ἄλλην ἀξίαν δὲν εἶχεν εἰς τὰ ὀμμάτιά του τὸ κίτιρνον τοῦτο μέταλλον) νὰ τοὺς γεμίσῃ ὅλον τὸ οἴκημα, ἐὰν ἀντὶ τούτου ἤθελαν νὰ τοῦ δώσουν τὴν ἐλευθερίαν του. Οἱ Ἱσπανοὶ ἐτρελάθησαν ἀπὸ τὴν χαράν των διὰ τὴν ὑπόσχεσιν ταύτην. Ὁ Πίζαρος ἐπίασε τὸν λόγον του,

ἔκαμε γραμμὴν εἰς τὸ ὕψος τῶν τεσσάρων τοίχων τοῦ οἰκήματος, τὸ ὁποῖον ἦτο εἴκοσι δύω πόδας μακρὺ καὶ δακαὲξ πλατὺ, καὶ τοῦ ἔδωκε τὸν λόγον του, ὅτι θέλει ἐξ ἅπαντος τὸν ἐλευθερώσειν, ἐὰν ἐκπληρώσῃ τὴν ὑπόσχεσίν του.

Εὔκολον ἦτο εἰς τοὺς Περουανοὺς, ἀφοῦ ἐπανῆλθαν ἀπὸ τὸν πρῶτον τρόμον των, νὰ ὑπερνικήσουν τοὺς ὀλίγους Ἱσπανοὺς, ἀλλ' ἡ πρὸς τὸν βασιλέα των ἀγάπη τοὺς ἐμπόδιζε νὰ ἐρεθίσουν τὸν θυμόν των. Ἐξ ἐναντίας δὲ ἡμιλλῶντο νὰ φέρουν πανταχόθεν χρυσὸν ἀπὸ τοὺς στολισμοὺς τῶν οἴκων καὶ τῶν ναῶν ἐκ τῶν περάτων τοῦ βασιλείου διὰ νὰ γεμίσωσι τὸ οἴκημα καὶ νὰ λάβωσιν ἐλεύθερον τὸν βασιλέα των. Ὁ Οὐασκὰρ, εὑρισκόμενος ἀκόμη εἰς τὴν φυλακὴν τοῦ Ὕγκα, εὐθὺς ἀφοῦ ἔμαθε τὸ πρᾶγμα, ἔστειλε κρυφίως εἰς τὸν Πίζαρον καὶ τοῦ ὑπεσχέθη διπλῆν χρυσοῦ ποσότητα, ἐὰν ἠδύνατο νὰ τὸν ἐλευθερώσῃ. Εἰς τὴν κρίσιμον ταύτην περίστασιν ἠναγκάσθη ὁ Ἀταυάλπας νὰ προστάξῃ νὰ φονεύσουν τὸν ἀδελφόν του. Τίποτε δὲν ἦτο ἐπιθυμητότερον εἰς τὸν Πίζαρον παρὰ ὁ φόνος οὗτος, ἐπειδὴ τοῦ ἔδωκεν ἐξαίρετον πρόφασιν νὰ ἀθετήσῃ τὸν λόγον του. Διότι ὅταν μετὰ πολλὰς συνεισφορὰς ἐγεμίσθη τῷόντι τὸ μέγα οἴκημα ἀπὸ χρυσὸν, καὶ ὁ Ὕγκας ἐζήτει τώρα τὴν ἐλευθερίαν του, ἔλαβε μὲ θανάσιμον τρόμον του τὴν ἀπόκρισιν, ὅτι δὲν πρέπει πλέον νὰ ἔχῃ τοιαύτην ἐλπίδα.

Εἰς δὲ τοῦτο τὸ μεταξὺ ἔφερεν ὁ Ἀλμάγριος εἰς τὸν φίλον του νέους κινδυνευτὰς, ἐπειδὴ ὅλοι ἤθελαν νὰ ὑπηρετήσουν εἰς τὸ Περοῦ. Τῷόντι δὲ ἡ ἱστορία δὲν μᾶς ἔδωκε κἀνὲν ἄλλο παράδειγμα τόσου μισθοῦ τῶν στρατιωτῶν. Ὅταν ἐμοιράσθησαν τοὺς θησαυροὺς, ἔπεσαν εἰς καθένα ἱππέα 8000 Πέσοι (τόσα Λοδοβίκεια χρυσᾶ, τότε τοὐλάχιστον), εἰς πάντα πεζὰν τὸ ἥμισυ, καὶ εἰς τοὺς ἀξιωματικοὺς ἀναλόγως μέγισται ποσότητες.

Εἰς τὸν Πίζαρον ἔγεινεν ὁ αἰχμάλωτός του πρὸ πολλοῦ ὀχληρὸς ξένος καὶ βαρὺς, καὶ ἀπεφάσισε νὰ τὸν στείλῃ εἰς τὸν ἄλλον κόσμον ἀπὸ τὸν δρόμον τῆς νομιζομένης δικαιοσύνης. Ἐπροστάχθη ἡμέρα κρίσεως, ἐδιωρίσθησαν γραμματεῖς καὶ δικολόγοι, ἐφέρθησαν μάρτυρες, ἡ δικολογία ἤρχισε μὲ ὅλην τὴν ἐν Ἱσπανίᾳ συνειθιζομένην τάξιν. Ὁ Πίζαρος καὶ ὁ Ἀλμάγριος ἐκάθηντο προσωπικῶς εἰς τὸ κριτήριον. Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς κρίσεως ἦτο, ὅτι ὁ Ὕγκας, καθὸ ἅρπαξ τοῦ θρόνου, ἀδελφοκτόνος, εἰδωλολάτρης, πολύγαμος καὶ ἐπαναστάτης ἐναντίον τοῦ βασιλέως τῆς Ἱσπανίας, ἐκρίθη ἄξιος νὰ καῇ ζωντανός. Ὅλοι οἱ παρόντες, καὶ ὁ Βάλβερδος, ὑπέγραψαν τὴν κρίσιν, ἥτις ἦτο νὰ ἐκτελεσθῇ πάραυτα. Ὁ Ὕγκας ἐκιτίρνισεν ἀπὸ τὸν φόβον ὅταν τὸ ἤκουσε. Ζητεῖ ἔλεος, κλαίει, παρακαλεῖ νὰ τὸν στείλουν εἰς τὴν Ἱσπανίαν, ὅπου ὁ βασιλεὺς θέλει προσφερθῆν βέβαια φιλανθρώπως· εἰς μάτην ὅλα. Ὁ Πίζαρος προστάζει νὰ τὸν ὑπάγουν εὐθὺς εἰς τὴν καταδίκην. Φέρεται ὁ δυστυχής· καθ' ὁδὸν τὸν συντροφεύει ὁ Βάλβερδος, καὶ θέλει νὰ τὸν ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν θεογνωσίαν· τὸν ὑπόσχεται ἐλάττωσιν τῆς τιμωρίας, ἐὰν ἐπιστρέψῃ πρὸς τὸν θεὸν τῶν Χριστιανῶν. Ἡ ἐλπὶς τῆς ζωῆς δελεάζει τὸν ἄθλιον, βαπτίζεται, καὶ ἀντὶ τούτου νὰ εἴπω μὲ συντομίαν — πνίγεται. Καὶ μεταξὺ τῶν κινδυνευτῶν, ἐκ τῶν ὁποίων συνέκειτο τὸ στράτευμα τοῦ Πιζάρου, δὲν ἔλειψαν ἄνδρες, οἵτινες δὲν ἔψεξαν τὸ κακούργημα τοῦτο φανερὰ ὡς καταισχύνην τοῦ Ἱσπανικοῦ ὀνόματος. Ἀλλ' αἱ φωναί των δὲν διεπέρασαν τὰς καρδίας.

Ἡ διάλυσις ὅλων τῶν δεσμῶν τῆς κυβερνήσεως τοῦ βασιλείου, ἥτις ἠκολούθησεν εἰς τὸν φόνον τοῦ Ἀταυάλπα, ἔκαμε δυνατὸν εἰς τὸν Πίζαρον νὰ ἐκστρατεύσῃ καὶ νὰ κυριεύσῃ τὴν Κοῦσκαν, μητρόπολιν τοῦ Ὕγκα. Ἡ φήμη τῶν παραδόξων πλούτων τοῦ

Περοῦ εἵλκυε πάντοτε περισσοτέρους Ἱσπανοὺς ἐκεῖ, οἵτινες ἐφλέγοντο ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν νὰ γείνουν κοινωνοὶ τῆς τύχης τῶν συμπατριωτῶν των. Ὁ Ἀλμάγριος ἔλαβε καὶ αὐτὸς ἀπὸ τὴν Ἱσπανικὴν αὐλὴν, τὸ ὁποῖον τοῦ ἐτάχθη ἐξ ἀρχῆς, ἀλλὰ δὲν τὸ εἶχε λάβειν ἀπὸ τὸν Πίζαρον, ἰδίαν του ἐπαρχίαν 200 μιλίων χώρας πρὸς μεσημβρίαν τῆς τοῦ Πιζάρου ἐπικρατείας. Ἐξετάζοντες ἀκριβέστερα τὴν χώραν, ἔμαθαν ὅτι ἡ Κοῦσκα ἀνήκει εἰς τὴν ἐπαρχίαν τοῦ Ἀμαλγρίου, καὶ περὶ τούτου ἐγεννήθη φιλονεικία. Ὁ Πίζαρος ὅμως ἐφάνη πρόθυμος εἰς ἔνδοσιν, καὶ οὕτως ὁ Ἀλμάγριος ἐμβῆκεν εἰς τὴν ἐκστρατείαν του ἐναντίον τοῦ Κιλίου ἐπάνω ἀπ' ἀγριώτατα καὶ ὑψηλότατα ὄρη, βαρυτάτην καὶ ἀνωφελεστέτην ἀπὸ τὰς ὅσαι ἔγειναν ποτέ. Χρυσὸν εὕρηκεν ὀλίγον, καὶ ὁ λαὸς ἦτο τόσον πολεμικὸς, ὥστε οὐδ' ἐσταχάζετο κἂν νὰ στερεωθῇ ἐκεῖ.

Εἰς δὲ τοῦτο τὸ μεταξὺ ὁ Πίζαρος διέταξε τὴν τοῦ Περοῦ κυβέρνησιν, καὶ ἔκτισε τακτικὴν μητρόπολιν, τὴν σημερινὴν Λίμαν (1533), καὶ κατὰ τὴν παλαιὰν συνήθειαν ἐμοίρασεν ἀγροὺς καὶ ἐγχωρίους ἀνθρώπους εἰς τοὺς Ἱσπανούς του. Πολλοὶ ὑποστράτηγοι ἐσκορπίσθησαν μὲ στρατεύματα μικρὰ ἐπάνω εἰς τὴν χώραν, τὸ μὲν διὰ νὰ γνωρίσωσι καλήτερα τὰ ἐνδότερά της, τὸ δὲ κυριώτερον διὰ νὰ συνάξωσι χρυσόν. Ταύτην τὴν αἰτίαν μεταχειρισθεὶς συγγενής τις τοῦ Ὕγκα, ἐσύναξε τοὺς λαούς του, καὶ ἐστενοχώρησε τόσον τὴν μικρὰν τῆς Κούσκης Ἱσπανικὴν φρουρὰν, ὥστ' ἐκινδύνευε ν' ἀποθάνῃ τῆς πείνας. Τότε ἐφάνη ὁ διὰ τὴν ἀγγελίαν τῶν γενομένων τούτων ἐκ τοῦ Κιλίου ἐπιτρέψας Ἀλμάγριος καὶ ἐνίκησε τοὺς Περουανούς· ἀλλ' ἐπειδὴ ἦλθε νὰ κυρώσῃ καὶ τὸ εἰς τὴν Κοῦσκαν δίκαιόν του, ἔλαβεν αἰχμάλωτον καὶ τὴν Ἱσπανικὴν φρουρὰν, τῆς ὁποίας ἀρχηγοὶ ἦσαν δύω ἀδελφοὶ τοῦ Πιζάρου, Φερδινάνδος καὶ Γόνζαλος.

Εἶχε δὲ τόσον περισσοτέραν αἰτίαν νὰ ζητῇ τοῦτο τὸ μέρος τῆς τοῦ Πιζάρου ἐπικρατείας, ὅσον τὸ ἄγριον Κιλίον ὡς πρὸς τὸ πλούσιον καὶ ὡραῖον Περοῦ δὲν εἶχε κάμμίαν σύγκρισιν· τὸ δὲ νὰ λάβῃ μὲ βίαν τὸ προσανῆκον εἰς αὐτὸν ἦτο ἀπόδειξις, ὅτι ἐγνώριζε τοῦ Πιζάρου τὸν χαρακτῆρα. Οἱ φίλοι του τὸν ἐσυμβούλευσαν προσέτι νὰ φονεύσῃ καὶ τοὺς ἀδελφούς του, καὶ νὰ στρατεύσῃ καὶ κατ' αὐτοῦ ἐκείνου εἰς τὴν Λίμαν, ἐπειδὴ ἄλλως ἐκεῖνος θέλει προλάβειν αὐτὸν, ἀλλ' ὅμως τοῦ ἐφάνη τοῦτο παρὰ πολὺ σκληρόν.

Ἀλλ' ἡ φιλανθρωπία του αὕτη ὑπῆρξε φθορά του. Ὁ ἕνας ἀδελφὸς διέφυγεν ἀπ' αὐτὸν, καὶ ὁ Πίζαρος ἐπρόβαλε νὰ στείλῃ τὸν δεύτερον, τὸν Φερδινάνδον, πρέσβυν εἰς τὴν Ἱσπανίαν διὰ νὰ ἀποφασίσῃ ὁ βασιλεὺς τὴν διαφοράν των. Ὁ Ἀλμάγριος, θέλων ἀσμένως εἰρηνικὸν συμβιβασμὸν, πιστεύει πάλιν τὸν ἄνδρα, ὅς τις τὸν ἠπάτησε πολλάκις, καὶ ἀπολύει τὸν Φερδινάνδον. Μόλις ἔγεινε τοῦτο, καὶ ὁ Πίζαρος ἔβαλε τοὺς δύω ἐλευθερωθέντας ἀδελφούς του εἰς τὴν κορυφὴν στρατεύματος, μὲ τὸ ὁποῖον ὥρμησαν κατὰ τῆς Κούσκης. Ἔκαμαν κατὰ τοῦ γέροντος, ἀῤῥώστου, ἑβδομήκοντα πέντε ἐτῶν Ἀλμαγρίου ἔμπροσθεν εἰς τὰ ὀμμάτια ὅλων τῶν Περουανῶν μίαν αἱματώδη μάχην (26 Ἀπρ. 1538), ἐνίκησαν, ἐκυρίευσαν καὶ διήρπασαν τὴν Κοῦσκαν, ἐπίασαν τὸν Ἀλμάγριον, καὶ τὸν ἐκρισολόγησαν ὡς προδότην, καὶ χωρὶς νὰ ἐνθυμηθῶσιν, ὅτι ὁ ἀνὴρ οὗτος τοὺς ἐχάρισε τὴν ζωήν των. ἡ ὁποία ἦτο εἰς τὴν ἐξουσίαν του, τὸν ἐκαταδίκασαν εἰς θάνατον, τὸν ἔπνιξαν εἰς τὴν φυλακὴν, καὶ ἔπειτα τὸν ἀπεκεφάλισαν δημοσίως.

Ἡ Ἱσπανικὴ κυβέρνησις, ἥτις ἔμαθε τὴν μιαρὰν ταύτην πρᾶξιν μόνον ἀπὸ τοὺς φίλους τοῦ Ἀλμαγρίου, ἔστειλε παραυτα φρόνιμον ἄνδρα, Χριστόβαλον Βάκαν ἐκ Κάστρου, κριτὴν τοῦ βασιλικοῦ

δικαστηρίου τοῦ Βαλδολέτου διὰ νὰ ἐξετάσῃ τὸ πρᾶγμα, καὶ ἐὰν δὲν ζῇ ἀκόμη ὁ Φραγκῖσκος Πίζαρος, νὰ γείνῃ αὐτὸς βασιλικὸς κυβερνήτωρ. Ὁ Φερδινάνδος Πίζαρος, ὅς τις εὐθὺς μετὰ τοῦτο ἐφάνη εἰς τὴν αὐλὴν, δὲν ἠδυνήθη μὲ τὰ μεγάλα δῶρα του νὰ ἐμποδίσῃ τὸ πρᾶγμα, ἀλλ' ἐκρατήθη ὀπίσω καὶ ἐφυλακώθη ὡς τὸν ἔπρεπεν εἰς δεσμωτήριον ὑπὲρ τὰ εἴκοσιν ἔτη.

Γόνζαλος ὁ Πίζαρος, ὁ ἄλλος ἀδελφὸς, ὅς τις ἦτο διοικητὴς τοῦ Κοΐτου, ἐπροσπάθει εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ νὰ ἀνακαλύψῃ τὴν ἐπέκεινα τοῦ ὄρους Ἄνδου χώραν μὲ 340 στρατιώτας καὶ 4000 Ἰνδοὺς, οἵτινες ἔφερναν τὰς ἀποσκευάς των. Ἡ πυκνὴ καὶ ἰσχυρὰ φυτεία εἰς τοὺς ὑγροὺς τούτους τόπους ἐμπόδιζε τόσον πᾶσαν πρόοδον, ὥστ' ἠναγκάζοντο νὰ διαπερῶσι δενδροκοποῦντες μὲ τὰ σπαθία των. Ὅπου ἔπαυαν τὰ δάση, ἐκεῖ ἤρχιζαν τὰ ἕλη. Τροφὰς δὲν εὕρισκαν, χώρα καλλιεργημένη οὐδαμοῦ, πανταχοῦ σμήνη φαρμακερῶν ζωϋφίων, καὶ ὁ ἐμπεσὼν βροχερὸς καιρὸς δύω μηνῶν ὕψωσε τὴν κακοπάθειαν εἰς τὸν ὕφιστον βαθμόν.

Τελευταῖον μετὰ ἑνὸς σχεδὸν ἔτους καθημερινὴν καὶ ἐπίπονον ὁδοιπορίαν ἔφθασαν οἱ τολμηροὶ καὶ σταθεροὶ ἄνδρες εἰς τὸν Ῥάπον, ἕνα τῶν μεγίστων ποταμῶν, ὅσοι ἐκβάλλουσιν εἰς τὸν Μαραῖον ἢ Ἀμαζονικὸν ποταμόν. Μὲ πολλοὺς κόπους κτίζουσιν ἐδῶ ἓν πλοιάριον. Ἐχώρει ὅμως τοῦτο μόνον πεντήκοντα ἀνθρώπους, τῶν ὁποίων τὴν προσταγὴν ἔλαβε Φραγκῖσκος τις Ὀρελλάνας παραγγελθεὶς νὰ ἐξετάσῃ τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ τούτου ἕως τὸν Μαραῖον καὶ νὰ φέρῃ τὴν περιγραφήν. Ἀλλ' οὗτος, χαρεὶς ὅτι ἠλευθερώθη ἀπὸ τὴν κοπώδη διάβασιν καὶ ἑρπυσμὸν διὰ τῶν δασῶν καὶ ἑλῶν, ἐκατάπεισε τοὺς μετ' αὐτοῦ νὰ ὑπάγουν μαζή του εἰς τὴν Ἱσπανίαν, καὶ ἕνα μόνον, ὅς τις δὲν ἠθέλησε νὰ γείνῃ ἄπιστος, τὸν ἀφῆκεν εἰς τὴν ξηράν. Ἔπειτα κωπηλατοῦντες διὰ τοῦ

Μαραίου καὶ ἀλλάζοντες ἀπὸ τοὺς ἀγρίους τροφὰς ἔφθασαν εἰς τὴν νῆσον Κουβαγούαν, ὅπου εὕρηκαν Ἰσπανικὰ πλοῖα, τὰ ὁποῖα τοὺς παρέλαβαν μαζή των. Ὁ πλάνος οὗτος ἀπεφάσισε νὰ διαδώσῃ τερατώδη παραμύθια περὶ τοῦ ταξειδίου του, Π. χ. περὶ δημοκρατίας Ἀμαζόνων, περὶ Ἐλδοράδου, ὅπου αἱ στέγαι ἦσαν σκεπασμέναι μὲ χρυσὸν καὶ μὲ ἄργυρον κτλ.

Ἀλλ' οἱ ἄθλιοι ὀπίσω ἀφεθέντες ἐπρόσμεναν εἰς μάτην τὸν Ὀρελλάναν ἕως οὗ ὁ ἐκβληθεὶς μὲ ἀναριθμήτους κακοπαθείας καὶ δυστυχίας ὑπέστρεψεν εἰς αὐτούς. Εὐκόλως συμπεραίνεται ὁ θυμὸς καὶ ὁ τρόμος των. Ἦσαν μακρὰν τοῦ Κοΐτου ὑπὲρ τὰ 200 μίλια. Ῥίζαι, ἄγρια ὀπωρικὰ, τὰ σκυλία, οἱ ἵπποι των, καὶ τελευταῖον ζωΰφια, καὶ τὰ δέρματα τῶν σελῶν των ἦσαν ἡ τροφή των. Ἡ ἐπιστροφή των ἦτο σχεδὸν τρομερωτέρα παρὰ ὁ ἐρχομός των. Οἱ 4000 Ἰνδοὶ ἀπέθαναν ὅλοι, καὶ ἀπὸ τοὺς Ἰσπανοὺς ὑπέστρεψαν μόνον ὀγδοήκοντα εἰς τὸ Κόϊτον, καὶ οὗτοι γυμνοὶ καὶ μὲ θανάτου χρῶμα. Δύω ἔτη ἐβάσταξεν ἡ ὁδοιπορία αὕτη.

Εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ εἶχεν ἐξαπλώσειν ὁ Φραγκῖσκος Πίζαρος τὸ μῖσος του εἰς ὅλους τοὺς φίλους τοῦ Ἀλμαγρίου, καὶ τοὺς ἐπτώχυνεν ὅλους, ἐνῷ ἐπλούτισε τοὺς ἰδικούς του μὲ πολλὰ κτήματα. Τὸ πλῆθος ὅμως ἐκείνων ἦτο ἱκανὸν εἰς τὴν Λίμαν νὰ φοβίσῃ τύραννον μὲ ὀλίγην στερέωσιν, ἀλλ' αὐτὸς ἀπέβαλλε πᾶσαν φιλικὴν συμβολὴν θαῤῥῶν ὑπερηφάνως εἰς τὴν φοβερότητά του.

Οἱ δυσαρεστημένοι ἐσυναθροίζοντο καθημερινῶς εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ νεανίσκου Ἀλμαγρίου (υἱοῦ τοῦ φονευθέντος) ὡραίου καὶ ἀνδρόφρονος μειρακίου, ὅς τις εἶχε διδάσκαλόν του ἕνα κατὰ πολλὰ φρόνιμον ἀξιωματικὸν, Ἰωάννην Ἑῤῥέδαν. Μὲ πρόνοιαν μεγάλην σχεδιάζεται βουλὴ εἰς φόνευσιν τοῦ τυράννου, καὶ προσδιορίζεται ἡμέρα καὶ ὥρα τῆς ἐκτελέσεως.

Μίαν κυριακὴν (26 Ἰουν. 1541), τὸ μεσημέριον, ὁπότε εἰς τὰ θερμὰ κλίματα ἀναπαύονται ὅλοι, ὁρμῶσι δεκαοκτὼ συνωμόται εἰς τοὺς δρόμους ἀρχηγὸν ἔχοντες τὸν Ἑῤῥέδαν, κράζουσι μεγάλως: „Ζήτω ὁ βασιλεὺς, ἀποθανέτω δὲ ὁ τύραννος!“ καὶ ἐμβαίνουσιν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ κυβερνήτορος. Ὁ Πίζαρος εἶχε σηκωθῆν ἀπὸ τὴν τράπεζαν καὶ συνωμίλει ἀκόμη μετά τινων φίλων του, ὅταν εἰσέδραμεν ἕνας θαλαμηπόλος, καὶ τοῦ ἀνήγγειλε τὸν κίνδυνον „Κλεῖσε τὴν θύραν.“ ἔκραξεν ὁ Πίζαρος εἰς ἕνα ἀξιωματικόν· ἀλλ' οὗτος χάσας τὰ συλλογιστικά του ἀπὸ τὴν ἀγγελίαν τοῦ παιδὸς, καὶ ἀκούσας ἐρχομένους τοὺς συνωμότας, ὑπῆγε τεταραγμένος ἔμπροσθέν των, καὶ τοὺς ἠρώτησε τί ἤθελαν. Μία μαχαιριὰ εἰς τὸ σῶμά του ἦτο ἡ ἀπόκρισίς των. Ὅταν δὲ εἰσώρμησαν, τινὲς μὲν τῶν παρόντων ἐπήδησαν ἀπὸ τὰ παράθυρα ἔξω, ἄλλοι δὲ ἐκλείσθησαν μετὰ τοῦ Πιζάρου εἰς ἐσωτερικόν τι οἰκημάτιον. Ἐκεῖ συνεκροτήθη σφοδρὰ μάχη· ὁ γέρων Πίζαρος ἐπροστάτευε τὴν εἴσοδον μὲ τὸ ξίφος καὶ μὲ τὴν ἀσπίδα, καὶ ἐκτύπει μὲ ὅλον τὸ πῦρ νέου πολεμιστοῦ. „Ἔχετε θάῤῥος, σύντροφοί μου, ἔκραξεν· ἡμεῖς εἴμεθα ἱκανοὶ ἀκόμη διὰ νὰ τιμωρήσωμεν τοὺς προδότας τούτους.“ Μετὰ μακρὸν ἀγῶνα ἔπεσε τελευταῖον ὁ μηλάδαλφός του Ἀλκαντάρας πλησίαν του, ἔπειτα οἱ ἄλλοι ἑταῖροι του, καὶ ἔσχατος αὐτὸς, ἀφοῦ ἐξησθένησεν ἀντιφερόμενος, ἐλογχεύθη εἰς τὸν λαιμόν. Ὁ θάνατός του ἦτο ἄξιος τῆς ζωῆς του· ἐφονεύθη ἀπὸ ἀπάνθρωπον βίαν, καὶ δάκρυα δὲν ἐχύθησαν ὁλόγυρά του, ὅς τις καὶ αὐτὸς δὲν ἐγνώρισε ποτὲ τί ἐστι συμπάθεια.

Οἱ φονεῖς ἔσπευσαν τώρα μὲ τὰ αἱματωμένα σπαθία εἰς τοὺς δρόμους τῆς Λίμας, καὶ ἐφανέροναν εἰς ὅλους τὸ γενόμενον. Πλῆθος κεκρυμμένων ἕως τώρα φίλων τοῦ Ἀλμαγρίου ἐκβῆκαν εἰς τὸ φανερὸν, καὶ περιέφεραν μὲ παράταξιν τὸν υἱόν του διὰ τῆς

πόλεως, καὶ ἐζήτησαν ἀπὸ τοὺς ἄρχοντας καὶ ἀπὸ τὸν στρατὸν νὰ γνωρίσουν αὐτὸν διάδοχον τοῦ Πιζάρου. Ἀλλὰ περὶ τούτου διηγέρθησαν πολλαὶ λογοτριβαὶ, καὶ ἐνῷ ὁ νέος Ἀλμάγριος ἡτοιμάζετο νὰ ταπεινώσῃ διὰ τῶν ὅπλων τοὺς ἐναντίους, ἔφθασεν ὁ προειρημένος Βάκας ἐκ Κάστρου.

Ἔδειξεν οὗτος τὴν πληρεξουσιότητά του καὶ τὸ κυβερνητορικόν του δίπλωμα. Τὸ ὄνομα τοῦ βασιλέως καὶ ὁ ἰδικός του σταθερὸς χαρακτὴρ τοῦ ἐπροξένησαν σέβας καὶ ἀγάπην. Μόνον ὁ Ἀλμάγριος ἠναντιόνετο ἔνοπλος, ἀλλ' ἐνικήθη πάραυτα, ἐπιάσθη φεύγων, καὶ ἀπεκεφαλίσθη δημοσίως εἰς τὴν Κοῦσκαν (1542).

17. Ταραχαὶ εἰς τὸ Περοῦ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πιζάρου.

(1544 — 1546).

Μέχρι τοῦδε ἡ Ἱσπανικὴ αὐλὴ δὲν εἶχε φροντίσειν παντάπασι διὰ τὴν τακτικὴν κυβέρνησιν τῶν νέων δορικτησιῶν, ἀλλὰ τὰς εἶχεν ἀφήσειν εἰς ἰδιώτας. Τώρα ὅμως ἐστοχάζετο κατ' ὀλίγον νὰ ὀργανίσῃ τὴν κυβέρνησιν τῶν διαφόρων βασιλείων καθ' ἓν ὁμοιόμορφον καὶ σύμφωνον σχέδιον, καὶ νὰ περιορίσῃ τὴν δύναμιν τῶν κυβερνητόρων δι' εἰσαγωγῆς μεγάλων δικαστηρίων. Ἐνταυτῷ δὲ εἰσήκουσαν τοὺς λόγους τοῦ φιλανθρώπου Κάσα, καὶ ἐπροσπάθουν διὰ νόμων νὰ ἀσφαλίσουν τῶν Ἰνδῶν τὴν ἐλευθερίαν. Ὁ αὐτοκράτωρ ἐπρόσταξε νὰ διαταχθῇ εἰς τὴν Λίμαν βασιλικὸν ἀκροατήριον, καὶ νὰ συγγραφῇ νομοθεσία νέα διὰ τὰ Ἀμερικανὰ βασίλεια. Αἱ μεγάλαι τῶν χωρῶν κατακτήσεις, αἱ ὁποῖαι μὲ τὴν διανομὴν ἦσαν εἰς χεῖρας τῶν πρώτων δορικτητόρων, ἔμελλαν νὰ περιορισθῶσι πολὺ, καὶ μετὰ τὴν τούτων ἀποβίωσιν

νὰ ἐπιστρέφουν ὁλοκλήρως εἰς τὸ στέμμα· ὅλοι δὲ οἱ Ἰνδοὶ νὰ γείνουν ἐλεύθεροι.

Διὰ νὰ ἐκτελεσθοῦν τὰ δόγματα καὶ προστάγματα ταῦτα, τῶν ὁποίων ἡ εἰς Ἀμερικὴν φανέρωσις ἐπροξένησε φυσικῷ τῷ λόγῳ ἀθυμίαν εἰς τοὺς κτήτορας, ἐστάλθησαν εἰς μὲν Μεξικὸν ἕνας ἀρχιέφορος, εἰς δὲ Περοῦ νέος ὑποβασιλεὺς, Βλάσκων Νουγνέζιος Βέλας. Ὁ μὲν ἐπρόσεξε δικαίως εἰς τὴν κατάστασιν τῶν ἀποικιῶν, καὶ ἐπροσπάθει μὲ μεγάλην πρόνοιαν νὰ καταργήσῃ κατ' ὀλίγον τὰς εἰσχωρησάσας καταχρήσεις· ὁ δὲ, ἀνὴρ δίκαιος μὲν καὶ θαῤῥαλέος, ἄκαμπτος δὲ καὶ ὑπερήφανος, ἤθελε νὰ εἰσάξῃ αὐστηρῶς ὅλας τὰς βασιλικὰς προσταγὰς διαμιᾶς, καὶ νὰ καταργήσῃ ὅλα τὰ καθεστῶτα. Μόλις ἐπάτησεν εἰς τὴν χώραν, καὶ ἐπρόσταξε νὰ εἶναι ὅλοι οἱ Περουανοὶ ἐλεύθεροι. Εἰς ὅλας τὰς πόλεις, διὰ τῶν ὁποίων διήρχετο, ἀπεστέρει τὰ κτήματα καὶ τὰ ἀνδράποδα ὅλων τῶν ὑπὸ Πιζάρου ταχθέντων ἀρχόντων, ἐφυλάκονε πολλοὺς ἀξιωματικοὺς, τινὰς δὲ καὶ ἐφόνευε, καὶ αὐτὸν δὲ τὸν σοφὸν Βάκαν ἐκ Κάστρου δεσμεύσας ἔῤῥηξεν εἰς τὴν κοινὴν φυλακήν.

Ὁ τρόπος οὗτος ἐπροξένησε κοινὴν ταραχὴν καὶ συνωμοσίαν. Ὅλοι διεύθυναν τοὺς ὀφθαλμούς των εἰς τὸν Γόνζαλον Πίζαρον, ὅστις εἶχε τὴν φιλοδοξίαν καὶ ἀνδρίαν τοῦ ἀδελφοῦ του, δὲν εἶχε δὲ τὴν ἐκείνου φρονίμην εὐσυλλογιστίαν. Ἔλαβεν οὗτος πανταχόθεν ἐρεθιστικὰς ἐπιστολὰς, καὶ ὅταν ἐφάνη εἰς Κοῦσκαν, προϋπαντήθη μὲ εὐφημίας μεγάλας ὡς σωτὴρ τῶν ἀποικιῶν. Τοῦ ἔδωκαν πληρεξουσιότητα νὰ προβάλῃ εἰς τὸ μέγα δικαστήριον τῆς Λίμας τὰ παράπονά των, καὶ ὅταν ἐταξείδευσεν ἐκεῖ, τὸν ἠκολούθησε πλῆθος πολὺ ἐνόπλων. Τὸν ὑποβασιλέα εὑρίσκει ἤδη ἐξόριστον· οἱ κριταὶ τοῦ βασιλικοῦ ἀκροατηρίου εἶχαν εὑρεῖν ἀνυπόφορον τὴν εἰς τὰ ἔργα των ἀνάμιξίν του· ἀλλὰ νὰ συγχωρήσουν εἴσοδον εἰς

τὴν πόλιν πρὸς τὸν Γόνζαλον Πίζαρον μὲ 1200 ἀνθρώπους, ἐπίσης δὲν τὸ ἤθελαν. Ὁ δὲ Καρβαϊάλος, φίφος του ἄκρος, εἰσώρμησε τὴν νύκτα, καὶ μὲ χεῖρα ἔνοπλον ἠνάγκασε νὰ γνωρίσουν τὸν Πίζαρον κυβερνήτορα.

Εἰς δὲ τοῦτο τὸ μεταξὺ εἶχε λάβειν πάλιν τὴν ἐλευθερίαν του ὁ ὑποβασιλεὺς, ὑπῆγεν εἰς τὴν Τουμβέζην, καὶ ἐκεῖθεν ἐπροσπάθει νὰ ἐξαναλάβῃ τὴν δόξαν του, καὶ εὕρηκεν ὀπαδούς. Τὸ πλῆθος τούτων ηὔξανε ἀναλόγως, ὅσον ὁ Πίζαρος ἐψύχραινε τὰς καρδίας μὲ τὴν αὐτογνωμίαν καὶ σκληρότητά του. Ἀλλ' οὗτος ἀποφασίσας νὰ βαστάξῃ μὲ βίαν, ὅ,τι ἀπήλαυσε μίαν φορὰν, ἐξεστράτευσε κατὰ τοῦ ὑποβασιλέως, τὸν ἐκτύπησε τὴν 18 Ἰανν. 1540, ἔπηξεν εἰς τὴν κοινὴν καταδίκην τὴν κεφαλὴν τοῦ ἐντίμως φονευθέντος εἰς τὴν μάχην, καὶ εἰσήλασε μὲ θρίαμβον εἰς τὸ Κόϊτον. Τώρα ἦτο κύριος ὅλου τοῦ Περοῦ, καὶ ἐπειδὴ εἶχε φρουρὰς εἰς Πάναμα καὶ εἰς Νομβρεδεδῖον (Nombre de Dios), ἐξουσίασεν ὅλας τὰς συνήθεις εἰς τοῦτο τὸ βασίλειον εἰσόδους.

Ὁ Καρβαϊάλος τὸν ἐφορτόνετο νὰ νυμφευθῇ μίαν θυγατέρα τοῦ Ἡλίου, νὰ ὑποχρεώσῃ Ἰσπανοὺς καὶ Ἰνδοὺς διὰ δώρων καὶ ἀξιωμάτων, καὶ οὕτω νὰ κηρυχθῇ κυριάρχης τοῦ Περοῦ. Τοῦ παρέστησεν ὅτι μεθ' ὅσα ἔπραξεν ἕως τώρα κἀνὲν ἄλλο δὲν ἦτο δυνατὸν μέσον νὰ βασταχθῇ. Ἀλλ' ἔλειπεν ἀπ' αὐτὸν ἡ σταθερότης τοῦ ἀδελφοῦ του· ἐπρόκρινε νὰ εἶναι ἀσφαλὴς μὲ τὸ κυβερνητόριον. Οὕτως ἐκέρδησεν ἡ Ἰσπανικὴ αὐλὴ καιρὸν νὰ μεταχειρισθῇ μέτρα φρόνιμα. Ἐκλέχθη πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς ἐν Περοῦ εὐταξίας ἱερεύς τις, ὅστις ἦτο βουλευτὴς τοῦ ἱεροῦ κριτηρίου, ἀλλ' ἀνὴρ δικαιότατος, συνετώτατος, καὶ μὲ ἀπαραδειγμάτιστον ἀφιλοκέρδειαν. Ὠνομάζετο Πέτρος Γάσκας. Ἐζήτησε μόνον τὴν προεδρίαν τοῦ δικαστηρίου τῆς Λίμας, ἀλλὰ καὶ ἀπεριόριστον πληρε-

ξουσιότητα. Τὴν 26 Μαΐου 1546 ἀπέπλευσε μὲ ιόνον ὀλίγην ἀκολουθίαν. Ἡ ἱερατικὴ ἀξία του, ἡ τιμία ὑπόληψις, ὁ σταθερὸς καὶ εὐγενὴς τρόπος του ἐπροξένησαν εἰς αὐτὸν πανταχοῦ σέβας. Εἰς Πάναμα καὶ Νομβρεδεδῖον εἵλκυσεν εἰς τὸ μέρος του τοῦ Πιζάρου τοὺς διοικητὰς ἄλλους μὲ λόγον, καὶ ἄλλους μὲ ὑποσχέσεις, οἱ δὲ λοιποὶ ἀξιωματικοὶ καὶ στρατιῶται ἠκολούθουν τὸ παράδειγμα. Ὅλος ὁ εἰς τὸ Πάναμα στόλος παρεδόθη εἰς αὐτόν. Συνήθροισε λοιπὸν στρατιώτας καὶ ὅπλα, καὶ ἐδημοσίευσε βασιλικὴν ἀμνηστίαν διὰ τοὺς ὅσοι ἤθελαν ἑνωθῆν τώρα ἀκόμη μαζή του. Ἐπειδὴ δὲ πᾶς λαὸς ἔχει βαθέως ῥιζωμένην ἀγάπην εἰς τὸν νόμιμον βασιλέα του, διὰ τοῦτο τοῦ Γάσκα ἡ ἥμερος ἐγκέλευσις ἐνήργησε θαύματα. Πτωχὸς ἐλθὼν καὶ ἄοπλος εἶχε συνάξειν ὁλόγυρά του εἰς ἕνα ἐνιαυτὸν δύναμιν, μὲ τὴν ὁποίαν ἠδύνατο νὰ ἀντιπαραταχθῇ τολμηρῶς εἰς τὸν Πίζαρον. Σοβαρὸς καὶ ἱλαρὸς, ὡσὰν πατὴρ ὅστις ἔρχεται νὰ τιμωρήσῃ, ὄχι ὡσὰν ἐκδικητὴς ὅστις ἐπιθυμεῖ νὰ ἐξολοθρεύσῃ, ἐμβῆκεν εἰς τὸ Περοῦ. Αἱ παντοτειναὶ προκλήσεις καὶ προσφωνήσεις του ἥρπαζαν ἀπὸ τὸν Πίζαρον πάντοτε τοὺς ὀπαδοὺς, καὶ κατ' αὐτὴν προσέτι τὴν ἡμέραν, ὁπότε συνέπεσαν οἱ στρατοὶ, ηὐτομόλησαν πολλοὶ μεγάλοι ἀξιωματικοὶ εἰς τὸ βασιλικὸν στράτευμα, καὶ τοὺς ἠκολούθησε τῶν στρατιωτῶν τὸ μέγιστον μέρος. Τοῦτο ἔκρινε τὰ πράγματα χωρὶς αἱματοχυσίαν. Ὁ Πίζαρος καὶ ὁ φίλος του Καρβαϊάλος ἐπιάσθησαν, ἐκεῖνος ἀπεκεφαλίσθη, οὗτος ἐκρεμάσθη.

Μὲ τὴν αὐτὴν μετριότητα καὶ πρόνοιαν εἰσήγαγεν ὁ σοφὸς Γάσκας κατ' ὀλίγον νέαν διανομὴν τῶν ἀγρῶν, καὶ ἡμέρωσε τὴν σκληρὰν τύχην τῶν Περουανῶν, χωρὶς νὰ ἀποσπάσῃ ἐντελῶς ἀπὸ τοὺς Ἰσπανοὺς τὰ ἀναγκαῖα των. Οἱ κατ' ἀρχὰς γογγύζοντες στρατιῶται ἐστάλθησαν εἰς νέας ἀνακαλύψεις, ἢ

ἔλαβαν τίμια ἀξιώματα, καὶ οὕτως ἔγειναν ὅλα μὲ τὸ καλόν. Μὲ ὅλους τοὺς μισθοὺς, τοὺς ὁποίους ἐχρεώστει νὰ πληρώσῃ ὁ Γάσκας, ἐπερίσσευσε καὶ ποσότης 1,300,000 πέσων, τοὺς ὁποίους ἔφερεν εἰς τὸν αὐτοκράτορα. Διότι ἀφοῦ ἐτελείωσε τὸ ἔργον του ὑπέστρεψεν ὡς ὁ Τιμολέων εἰς τὴν ἰδιωτικήν του κατάστασιν, καὶ ἀνεχώρησε πτωχὸς ἀπὸ τὸ Περοῦ καθὼς καὶ ὑπῆγεν, ἀλλὰ θαυμαζόμενος πανταχοῦ διὰ τὴν σοφίαν καὶ ἀρετήν του. Ὁ αὐτοκράτωρ τὸν ἔκαμεν ἔπειτα ἐξ εὐγνωμοσύνης ἐπίσκοπον Βαλεντίας, ὅπου ἔζησε μὲ ἡσυχίαν τὰς τελευταίας του ἡμέρας.

Τελειόνω τὸ τμῆμα τοῦτο μὲ σημείωσιν, ἥτις δύναται νὰ δείξῃ πόσον πίπτει ἡ ἀξία τοῦ ἀργυρίου, ὅπου εἶναι τόσον κοινὰ τὰ εὐγενῆ μέταλλα. Κἀνεὶς στρατιώτης δὲν ἤθελε τελευταῖον νὰ ὑπηρετήσῃ εἰς τὸ Περοῦ, ὅς τις δὲν ἐλάμβανεν ἵππον καὶ ἓν σακκούλιον γεμάτον χρυσίου. Ὁ Γόνζαλος Πίζαρος ἐπλήρωσε μίαν φορὰν 600,000 πέσους διὰ νὰ στρατολογήσῃ χιλίους ἀνθρώπους. Ὁ Γάσκας ἐξώδευσεν 900,000 πέσους εἰς τὰ στρατεύματα, τὰ ὁποῖα ἤθελε νὰ ὁδηγήσῃ κατὰ τοῦ Πιζάρου, καὶ εἰς τὸν διοικητὴν τοῦ Πάναμα ἐβεβαίωσε χώραν 200,000 πέσους εἰσόδημα ἐτήσιον δίδουσαν διὰ νὰ τὸν ἀποσπάσῃ ἀπὸ τὸν Πίζαρον. Ὁ Πίζαρος καὶ ὁ Καρβαϊάλος δὲν ὑπῆρξαν ὀλιγώτερον ἄσωτοι εἰς τὰς διανομὰς τῶν κτημάτων, καὶ διὰ νὰ συνάζουν πάντοτε χρυσίον, ἐγύμνοναν τοὺς ἀντιπάλους των.

18. Οἱ Πορτογάλλοι εἰς τὰς ἀνατολικὰς Ἰνδίας.

Διὰ νὰ μὴ διακόψωμεν τὴν σειρὰν τῶν Ἀμερικανῶν πραγμάτων, δὲν ἐδιηγήθημεν ἀκόμη τίποτε περὶ τῶν εἰς τὴν Ἰνδικὴν ἐκστρατειῶν τοῦ Βάσκωνος

Γάμα καὶ τοῦ Καβράλου (σελ. 37). Ἀλλ' ἐνῷ εἰρ-
γάζοντο οἱ Ἱσπανοὶ εἰς τὴν Ἀμερικὴν, δὲν ἦσαν ἀρ-
γοὶ εἰς τὴν χώραν ἐκείνην οἱ Πορτογάλλοι, καὶ ὅσα ἔπρα-
ξαν ἐκεῖ θέλομεν νὰ εἰπεῖν μὲ συντομίαν μεγάλην.
Ὁ Καβράλος εὕρηκεν ἐκεῖ μεγάλην μὲν τὴν δύ-
ναμιν τοῦ Σαμορίνου τῆς Καλικούτας, ἐπίσημον δὲ τό-
σον τὴν ἰσχὺν τῶν ἐκεῖ πραγματευομένων Μωαμε-
θανῶν, ὥστε ὁ βασιλεὺς Ἐμμανουὴλ ἀνάγκη ἦτο ἢ
νὰ παραιτήσῃ παντελῶς τὴν Ἰνδικὴν ἐμπορίαν, ἢ νὰ
στείλῃ ἐκεῖ δύναμιν, ἥτις ἠδύνατο νὰ ἀντιπαρατα-
χθῇ εἰς τὸν Σαμορῖνον μαζὴ μὲ τοὺς Μωαμεθανούς
του. Ἐπροτίμησε τὸ δεύτερον. Τὸν Μάρτιον 1502
ἐστάλθη ὁ ἀνδρεῖος Γάμας μὲ εἴκοσι πλοῖα, μὲ τὰ
ὁποῖα πάραυτα ἐπροξένησε καὶ εἰς ἑαυτὸν καὶ εἰς τὸ
Πορτογαλλικὸν ὄνομα σέβας εἰς τὰς Ἰνδίας. Ἐκα-
νόνισε τὴν μητρόπολιν Καλικούταν μίαν ὁλόκληρον
ἡμέραν, καὶ ἐκυρίευσε πολλὰ Σαρακηνικὰ πλοῖα, εἰς
τὰ ὁποῖα εὕρηκε τόσον πλούσια λάφυρα χρυσοῦ καὶ
μαργαριταρίων καὶ πολυτίμων λίθων, ὥστε ὑπερ-
αφθόνως ἀνταμειφθεὶς διὰ τὸ ταξείδιόν του ὑπέστρε-
ψεν εἰς τὴν Λισσαβόναν, ὅπου ἔφθασε τὴν 10 Νο-
εμβρίου 1503.

Πρὶν ἐπιστρέψῃ αὐτὸς, ἐστάλθησαν πάλιν τρεῖς
ἄλλοι στόλοι εἰς τὰς Ἰνδίας. Οὗτοι εὕρηκαν τὸν
Σαμορῖνον ἀσχολούμενον εἰς τὸ νὰ σωφρονίσῃ τὸν
βασιλέα τοῦ Σοχίνου διὰ τὴν εἰς τοὺς Πορτογάλλους
σταθερὰν προσήλωσίν του. Εἶχεν ἤδη τὸν ἀποδιώ-
ξειν ἀπὸ τὸ βασίλειόν του, ὅταν ἐκεῖνοι ἔφθασαν καὶ
τὸν ἔφεραν ὀπίσω. Ὁ δυνάστης λοιπὸν τοῦ Σοχί-
νου ἐβάλθη πάλιν εἰς τὸ βασίλειόν του. Ἐξ εὐγνω-
μοσύνης ἐσυγχώρησεν εἰς τοὺς Πορτογάλλους νὰ κτί-
σωσιν εἰς τοὺς αἰγιαλούς του μικρὸν ξύλινον φρούρι-
ον, καὶ τοῦτο εἶναι ἡ πρώτη τῶν Πορτογάλλων εἰς
τὰς Ἰνδίας ἀποικία. Ἀφοῦ δὲ οἱ δύω στόλοι ἐφορ-
τώθησαν πλουσίως μὲ Ἰνδικὰ ἀγαθὰ, ἀπεφάσισαν

νὰ ἐπιστρέψωσιν. Ἀλλὰ τί ἔμελλε νὰ γείνῃ τὸ φρούριον; πρὸς ὑπεράσπισίν του ἔμεινεν ἀνὴρ μὲ λαμπρὰν ἡρωοφροσύνην, Ἐδουάρδος Πάχητος Περείρας, μὲ δύω πλοῖα καὶ 150 ἀνθρώπους, καὶ ἐκατώρθωσαν ἐκεῖ ἔργα, τὰ ὁποῖα συνορεύουσι μὲ τὰ θαύματα.

Μόλις εἶχαν ἀποπλεύσειν ἐκεῖθεν οἱ δύω στόλοι, καὶ ὁ Σαμορῖνος τῆς Καλικούτας ἐφάνη πάλιν μὲ ὅλην τὴν διὰ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης δύναμίν του διὰ νὰ ἐξολοθρεύσῃ ταύτην τὴν φορὰν ἐντελῶς τὸν ἡγεμόνα τοῦ Κοχίνου. Ἶδε τὸ μικρὸν φρούριον καὶ τὰ δύω μικρὰ πλοῖα φρουρούμενα ἀπὸ μίαν ἀπλοχειριὰν ἀνθρώπων. Εἶχε δὲ καὶ πυροβόλα (οἱ Μωαμεθανοὶ τοῦ τὰ ἐπρόβλεψαν), καὶ 40,000 στρατιώτας. Ποία ἀναλογία! Μόνον καθ' ὑπερβολὴν εὐτυχεῖς θέσεις, φρόνιμα στατηγήματα, καὶ ἡ μεγαλητέρα πολεμικὴ τέχνη τῶν Εὐρωπαίων ἠδυνήθησαν νὰ διατηρήσουν τόσον καιρὸν τοὺς ὀλίγους ἐκείνους, καὶ ὅμως πρέπει τις νὰ ἐκπλαγῇ, ὅτι ὁ γενναῖος Περείρας πέντε μῆνας κατὰ συνέχειαν ἠδυνήθη νὰ βασταχθῇ ἐναντίον τόσου πλήθους εἰς τὴν ἀπηλπισμένην του ταύτην θέσιν. Τότε ἔφθασε τελευταῖον βοήθεια ἀπὸ τὴν Πορτογαλλίαν. Τοῦ Περείρα ἡ πρᾶξις ἐθαυμάσθη τόσον γενικῶς, ὥστε ἐπιστρέψαντα εἰς Λισσαβόναν τὸν ὑπεδέχθησαν μὲ ἀλαλαγμὸν, καὶ τὸν ἔφεραν παῤῥησίᾳ εἰς τὴν μητροπολιτικὴν ἐκκλησίαν, ὅπου τοῦ ἔκαμεν ἐγκώμιον ὁ ἐπίσκοπος Βισέου. Ἀνῆκε δὲ καὶ οὗτος εἰς τοὺς ἀφιλοκερδεῖς ἥρωας, εἰς τοὺς ὁποίους εἶναι ἱκανὴ μόνον ἡ δόξα· μέγα δῶρον τοῦ εὐγνώμονος βασιλέως τοῦ Κοχίνου ἀπέβαλε, καὶ μόνον ἐζήτησεν ἔγγραφον μαρτυρίαν τῶν ἐκεῖ γενομένων ἀνδραγαθημάτων του. Ὁ βασιλεὺς τὸν ἔκαμεν ἔπειτα διοικητὴν τόπου τινὸς εἰς τὴν Γυϊνέαν. Ἐκεῖ ἐνικήθη ἡ τιμιότης του ἀπὸ τὴν πανουργίαν τῶν ἐχθρῶν του, καὶ διὰ μίαν συκοφαντίαν ἐκαταδικάσθη νὰ ἐργάζεται ἀλυσιδωμένος. Ὁ καιρὸς ἀνεκάλυψε τὴν ἀθωότητάτου, τὸν

ἠλευθέρωσαν, ἀλλ' ἐλησμόνησαν τὰς παλαιὰς ὑπουργίας του καὶ τὸν ἀφῆκαν νὰ ἀποθάνῃ εἰς τὴν πτωχείαν.

Μ' ὅλον ὅτι ἦτο μικρὸν τὸ ξύλινον φρούριον τοῦ Περείρα, ἀλλ' οἱ Πορτογάλλοι ἔβαλαν μίαν φορὰν τὸν πόδα των εἰς τὰς Ἰνδίας, καὶ εἶχαν κατὰ νοῦν πάραυτα νὰ χωρήσωσιν ἐνδοτέρω. Ὁ νεώτατος στόλος, ὅςτις ἐκαθωπλίσθη, συνέκειτο ἀπὸ εἴκοσι δύω πλοῖα, καὶ ἐπροστάχθη νὰ μὴ ἐπιστρέψῃ, ἀλλὰ νὰ μείνῃ ἐκεῖ διὰ νὰ προστατεύῃ τὴν νέαν ἀποικίαν. Ὁ ἡγεμὼν αὐτοῦ, Φραγκῖσκος Ἀλμεΐδας, ἔλαβε τὸ πρῶτον δίπλωμα ὑποβασιλέως τῶν Ἰνδιῶν, καὶ ἔκαμε τιμὴν εἰς τὴν νέαν του ἀξίαν. Δὲν προσεφέρθη κατ' ἄλλον τρόπον, εἰμὴ ὡσὰν νὰ ἦτο ὅλη ἡ Ἰνδικὴ ἰδική του καὶ ἔκαμεν ὅλα τὰ δυνατά του νὰ φθάσῃ ἀληθῶς εἰς τοῦτο. Ἔκτισε πολλὰ φρούρια, ἐδιώρισε τιμὰς τῶν πραγματειῶν, καὶ ἐζήτησεν ἀπὸ τοὺς Ἰνδικοὺς ἡγεμόνας, μὲ ὅσους ἔκλεισε συνθήκας, νὰ γνωρίσουν τὴν Πορτογαλλικὴν μεγαλειότητα καὶ νὰ δίδουν ἐτήσιον φόρον. Λαυρέντιος Ἀλμεΐδας, ὁ υἱὸς τοῦ ὑποβασιλέως, ἔφθασεν ἕως εἰς Ταπροβάνην (Κεϋλὰν) καὶ ἔφερε πλούσιον φορτίον κιναμώμου. Ὁ νέος οὗτος ἥρως εἶχεν ἤδη πρότερον νικήσειν διακόσια ἐχθρικὰ πλοῖα ἔχων αὐτὸς ἕνδεκα, ἐνῷ ὁ Σαμορῖνος ἀντιπαρετάχθη ἀφοῦ ἐκατάλαβεν ὅτι οἱ Πορτογάλλοι δὲν ἐζήτουν μόνον ἐμπορίαν, ἀλλὰ καὶ δορικτησίας εἰς τὴν ξηράν*). Ἤλπιζε δὲ ὁ Σαμορῖνος ἐξαιρέτως εἰς βοήθειαν τοῦ ἰσχυροῦ Σουλτάνου τῆς Αἰγύπτου, ὅςτις τότε ἐξουσίαζε καὶ μέρος τῆς Συρίας, καὶ διὰ τῆς ἐκτάσεως τῆς Πορτογαλλικῆς ἐμπορίας ἔπασχε κατὰ πολλὰ, ἐπειδὴ οὗτοι μὴ ἐξαρκούμενοι εἰς τὰ πλούσια φορτία τῆς Ἰνδικῆς, εἶχαν σκοπὸν νὰ κλείσουν τὸν Περσικὸν καὶ Ἀραβικὸν κόλπον, καὶ ἐπομένως ἐφοβέριζαν νὰ τοῦ ἐμφρά-

*) Βάῤῥος, εἰς τὴν Γερμανικὴν ἐπεξεργασίαν τοῦ Σολταυΐου, Μέρ. Ι, σελ. 295.

ξουν τὴν πηγὴν τῶν πλούτων, τὰ ὁποῖα συνέρρεαν
εἰς αὐτὸν διὰ ταύτης τῆς μεταξὺ ἐμπορίας. Οἱ δὲ Βε-
νετοὶ, ὄχι ὀλιγώτερον φοβεριζόμενοι ἐκ τούτου, ἐπρο-
σπάθουν κατὰ πάντα τρόπον νὰ ἀποδιώξουν τὴν θα-
νάσιμον ταύτην πληγὴν, καὶ ἐβοήθουν τὸν Σουλτά-
νον μὲ κανόνια καὶ ἄλλα χρειώδη τοῦ πολέμου. Κατ'
ἀρχὰς ἐφάνη ὅτι ἐχαμογέλασεν ἡ τύχη τῶν Μωαμε-
θανῶν. Εἰς μίαν θαλασσομαχίαν ἐνικήθη ἀπ' αὐτοὺς,
οἵτινες ἐμάχοντο κατ' ἄλλον τρόπον παρὰ οἱ Ἰνδοὶ,
ὁ ἀντιπαραταχθεὶς κατ' αὐτῶν μὲ πλοῖα τινὰ Λαυρέν-
τιος Ἀλμεΐδας, καὶ ἀπέθανεν ἡρωϊκὸν θάνατον. Ἀλλ'
ὁ ὑποβασιλεὺς ἐξεδικήθη ἐντελέστατα τὸν θάνατον
τοῦ υἱοῦ του. Ἀφοῦ ἔλαβε βοήθειαν ἀπὸ τὴν Πορτο-
γαλλίαν, ἐπολέμησε τοὺς ἐχθροὺς καὶ τοὺς ἐνίκησε
λαμπρότατα. Ὁ Μωαμεθανικὸς στόλος ἠφανίσθη
σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου (3 Φεβρ. 1509). Κατὰ τὸ αὐ-
τὸ ἔτος ἀνεκαλέσθη εἰς τὴν Πορτογαλλίαν ὁ Ἀλμεΐ-
δας. Αὐτὸς, ὅςτις εἰς τὰς Ἰνδίας ἐκατώρθωσε θαύ-
ματα, εἶχε τὴν δυστυχίαν εἰς τοὺς αἰγιαλοὺς τῆς Ἀφρι-
κῆς νὰ φονευθῇ ἀπὸ ἀγρίους Ὀττεντότους, μὲ τοὺς
ὁποίους εἶχαν συμπλεχθῆν εἰς μάχην οἱ Πορτογάλλοι.

Τὸν Ἀλμεΐδαν διεδέχθη Ἀλφόνσος Ἀλβοκου-
έρκιος, ἀνὴρ παράδοξος, ὅςτις δικαίως συναριθ-
μεῖται μὲ τοὺς μεγάλους ἄνδρας τοῦ αἰῶνος του.
Ἀνεβίβασεν οὗτος τὴν Πορτογαλλικὴν δύναμιν
ὑψηλότατα. Πρὶν γείνῃ ἀκόμη κορυφαῖος εἶχε κυ-
βερνήσειν στόλον, μὲ τὸν ὁποῖον ἐκτύπησε τὴν
ἀξιόλογον πόλιν Ὅρμον. Ἡ Ὅρμος κεῖται εἰς μι-
κρὰν ἄκαρπον νῆσον, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐπικρατεῖ εἰς τὴν
εἴσοδον τοῦ Περσικοῦ κόλπου, ἔγεινε καθέδρα ἀξιολό-
γου καὶ πλατυτάτης ἐμπορίας. Τοῦ Ἀβοκουερκίου
ἡ ἐμφάνεια ἔκαμε τὸν ἡγεμόνα τῆς Ὅρμου νὰ ὑπο-
σχεθῇ ἐτήσιον φόρον εἰς τὸν βασιλέα τῆς Πορτογαλ-
λίας (1507). Ὅταν δὲ ἠρώτησε πῶς ἔπρεπε νὰ προσ-
φερθῇ μὲ τὸν βασιλέα τῆς Περσίας, εἰς τὸν ὁποῖον

ἐπλήρονε μέχρι τοῦδε φόρον, τοῦ ἔστειλεν ὁ Ἀλ-
βοκουέρκιος μερικὰ σπαθία καὶ βόλια κανονίων, τὰ
ὁποῖα νὰ δώσῃ εἰς τοὺς πρέσβεις τῆς Περσίας καὶ νὰ
τοὺς εἴπῃ, ὅτι μὲ τοιοῦτον νόμισμα πληρόνουσι φό-
ρον οἱ ἀπὸ τὴν Πορτογαλλίαν προστατευόμενοι, ὅταν
ζητηθῇ. Εἶχεν ἤδη ἀρχίσειν νὰ κτίζῃ φρούριον, ὅταν
ἐκατάλαβεν ἄπιστον τὸν ἡγεμόνα, καὶ ἐπίασε τὸ
σπαθίον. Μ' ὅλον ὅτι ἦτο ἄνισος ὁ ἀγὼν, ἤθελεν
ὅμως ὑποτάξειν τὴν Ὅρμον, ἐὰν δὲν τὸν ἄφιναν τρεῖς
ἑκατόνταρχοι μὲ τὰ καράβιά των. Δευτέρα ἐκστρα-
τεία κατὰ τῆς νήσου τὸν ἐφεξῆς ἐνιαυτὸν δὲν εὐτύ-
χησεν. Ἀναχωρῶν ὅμως ἔκαμεν ὅρκον νὰ μὴ ξυρί-
σῃ τὰ γένειά του πρὶν ὑποτάξῃ τὴν Ὅρμον.

Ἀλλ' ὅταν ἐντὸς ὀλίγου ἔγεινε κορυφαῖος κυ-
βερνήτωρ, τὸ τολμηρότατον πνεῦμα του ἀπεφάσισε
νὰ ὑψώσῃ τὴν Πορτογαλλικὴν δύναμιν εἰς τὸ νὰ εἶναι
κυρία τῶν αἰγιαλῶν καὶ θαλασσῶν τῆς Ἰνδικῆς χώ-
ρας. Μ' ὅλα τὰ μεγάλα ἐμπόδια, τὰ ὁποῖα ἔβαλαν
εἰς τὸν δρόμον του ἡ δυσπιστία τῆς Πορτογαλλικῆς
αὐλῆς, ἥτις, διὰ νὰ μὴ κάμῃ ἕνα ἄνδρα παντοδύνα-
μον, ἤθελε νὰ καταστήσῃ πολλοὺς κυβερνήτορας
εἰς τὴν Ἰνδικὴν, ἔπειτα ὁ φθόνος, ἡ ἀντιζηλία καὶ
ἡ κακὴ θέλησις τῶν ὑποτακτικῶν του, ἡ φρόνησις
ὅμως καὶ ἡ σταθερότης του τὰ ὑπερενίκησεν ὅλα.
Ἔκρινεν ἀναγκαῖον κέντρον τι κυριαρχίας τῶν Ἰνδι-
ῶν, καὶ μὲ σύνεσιν μεγάλην ἔκλεξε τὴν Γόαν, τῆς
ὁποίας ἡ ἐπὶ μικρᾶς νήσου θέσις εἰς τὸ μέσον τῶν Μα-
λαβαρικῶν αἰγιαλῶν ἦτο προσφορωτάτη νὰ ἐπιβλέ-
πῃ ὅλην τὴν ἐμπορίαν των. Ἡ πόλις ἐκυριεύθη
(1510), ἀλλὰ παράυτα ἐφάνη ὁ Ἰδαλχάνος, ὁ ἡγε-
μὼν αὐτῆς, ὑποτελὴς τοῦ βασιλέως τοῦ Δεκὰν, μὲ
στράτευμα 60,000 ἀνδρῶν, καὶ ἐπολιόρκει τοὺς Πορ-
τογάλλους. Ὁ Ἀλβοκουέρκιος ἠναγκάσθη ν' ἀφήσῃ
τὴν πόλιν καὶ νὰ ἐμβῇ εἰς τὰ καράβια, ἕως οὗ βο-
ήθεια ἐξ Εὐρώπης νὰ τὸν κάμῃ ἱκανὸν νὰ τὴν κτυπήσῃ

ση ἐκ δευτέρου. Τὴν 25 Νοεμ. 1510 ἐκυρίευσεν ἐκ δευτέρου τὴν Γόαν, καὶ ἐμεταχειρίσθη ὅλα τὰ μέσα νὰ στερεωθῇ εἰς αὐτὴν, καὶ νὰ τὴν ἀνυψώσῃ μητρόπολιν τῆς ἐν Ἰνδικῇ Πορτογαλλικῆς δυνάμεως. Ὁ μὲν Ἀλμεΐδας εἶχε διευθύνειν τὸ ὄμμα του κυρίως εἰς τὴν κυριότητα τῆς θαλάσσης· ὁ δὲ Ἀλβακουέρκιος ἐνόμιζε τοῦτο ἀδύνατον, ἐὰν δὲν ἐστερεόνετο πρῶτον μὲ ὀχυρὰ καὶ δυνατὰ φρούρια καὶ πόλεις εἰς τὴν ἤπειρον.

Τὸ ἐφεξῆς ἔτος (1511) ἐπεχείρησεν ἐκστρατείαν κατὰ τῆς Μαλάκκας, ἀξιολογωτάτης ἀποθήκης τῆς ἐμπορίας τῶν ὄπισθεν Ἰνδιῶν. Ἡ κυρίευσις ταύτης τῆς πόλεως, ἥτις ἐπροστατεύετο μὲ ἀναρίθμητα πυροβόλα, ἐπροξένησεν ὑπερφυεῖς κόπους εἰς τοὺς 800 Πορτογάλλους, οἱ ὁποῖοι τὴν ἐπολέμησαν. Δύω φοραῖς ἠναγκάσθη νὰ ἀνανεώσῃ ὁ Ἀλβοκουέρκιος τὴν προσβολὴν, καὶ ἀφοῦ ἤδη ἐμβῆκεν εἰς τὴν πόλιν, ἐπολεμήθη ἐννέα ἀκόμη ἡμέρας ἐντὸς αὐτῆς *). Ὁ Ἀλβοκουέρκιος πάραυτα ἐφρόντισε νὰ κάμῃ νέα ὀχυρώματα, καὶ ἐμεταχειρίσθη τόσην σοφίαν εἰς ὑπεράσπισιν τῆς ἐμπορίας, ὥστε τώρα συνέῤῥεαν εἰς τὴν Μάλακκαν πολυαριθμότερα ξένα πλοῖα παρὰ πρότερον. Τώρα ἔγεινε φοβερὸν τὸ Πορτογαλλικὸν ὄνομα καὶ εἰς τὸν ἰσχυρότατον τῆς Ἰνδικῆς βασιλέα. Ὁ Ἀλβοκουέρκιος ἐδέχθη εἰς τὴν Μάλακκαν πρεσβείας ἀπὸ Σιὰμ, Ἰάβαν καὶ Σουμάτραν, τῶν ὁποίων οἱ ἡγεμόνες ἐζήτουν τὴν φιλίαν του. Μέρος τοῦ στόλου του ἐπροχώρησε περαιτέρω καὶ ἔφθασεν εἰς τὴν πατρίδα τῶν ἐξαιρέτων ἀρωμάτων, εἰς τὰς Μολούκκας.

Στεφανωμένος ἀπὸ εὐτυχίαν καὶ νίκην ἔσπευσεν ὁ ἀκάματος ἀνὴρ εἰς τὴν Γόαν, τὴν ὁποίαν εὗρηκε πολεμουμένην καὶ σκληρὰ στενοχωρουμένην ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς. Μὲ βοήθειαν στρατεύματος τινὸς ἐλθόντος ἀπὸ τὴν Εὐρώπην ἐκτύπησε τοὺς πολιορκητὰς καὶ ἠλευθέρωσε τὴν μητρόπολιν. Καὶ ἀπ' αὐτὴν

*) Βάῤῥος ἔνθ. ἀνωτ. Μέρ. II, σελ. 196.

τὴν Ἀβυσσινίαν καὶ τὴν Ὅρμον ἦλθαν τώρα πρέσβεις εἰς τὸν μέγαν Ἀλβοκουέρκιον· καὶ οἱ πλησίον καὶ οἱ μακρὰν ἡγεμόνες ἐφαίνοντο συνεριζόμενοι πρὸς ἀλλήλους νὰ ἀποκτήσουν τὴν φιλίαν τοῦ βασιλέως τῆς Πορτογαλλίας.

Κατὰ τὴν ῥητὴν προσταγὴν τοῦ βασιλέως Ἐμμανουὴλ, καὶ κατὰ τὸν ἴδιόν του ὅρκον ἐπεχείρησεν ὁ Ἀλβοκουέρκιος ἐκστρατείαν κατὰ τῆς Ὅρμου (1515), τῆς ὁποίας ὁ βασιλεὺς ἔδιδε δυσαρέστως τὸν φόρον, τὸν ὁποῖον ὑπεσχέθη, καὶ δὲν ἤθελε νὰ παραχωρήσῃ τὸ ἀπὸ τοὺς Πορτογάλλους κτισθὲν φρούριον. Τοῦ Ἀλβοκουερκίου τὰ κάτασπρα γένεια ἔγειναν εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ τόσον μακρὰ, ὥστε ἔφθαναν ἕως τὴν ζώνην. Μὲ εἴκοσι ἑπτὰ πλοῖα, τὰ ὁποῖα ἔφεραν 1500 Πορτογάλλους καὶ 700 Ἰνδοὺς, ἐφάνη ἔμπροσθεν τῆς Ὅρμου, ἠνάγκασε τὸν βασιλέα νὰ τοῦ παραχωρήσῃ τὸ φρούριον, καὶ νὰ τοῦ δώσῃ τὰ ἴδιά του κανόνια διὰ νὰ τὸ ὀχυρώσῃ. Ἐδῶ ἐτελείωσε τὴν μακρὰν σειρὰν τῶν λαμπρῶν πράξεών του· ἐπειδὴ θέλων νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Γόαν, ἔλαβε καθ' ὁδὸν ἀπὸ τὸν βασιλέα του — τὴν ἀπόλυσίν του κατὰ τὴν προειρημένην πολιτικὴν τῶν βασιλέων. Καὶ ἀκόμη δὲν ἤθελε τοῦ προξενήσειν ὀδύνην ἡ πληγὴ αὕτη, ἐὰν δὲν ἦσαν μὲ τὸν διάδοχόν του δύω ἄνθρωποι μὲ ἔντιμα ἀξιώματα, τοὺς ὁποίους αὐτὸς εἶχε στείλειν ποτὲ εἰς Πορτογαλλίαν δεμένους πρὸς τιμωρίαν τῶν κακουργημάτων των, καὶ οἱ ὁποῖοι ἔγειναν ἐξαιρέτως αἰτία τῆς πτώσεώς του. Ἀδυνατισμένος ἤδη ἀπὸ μίαν ἐπικίνδυνον ἀῤῥωστίαν, ἔλαβε διὰ ταύτης τῆς ἀγγελίας ἐντελῆ τὴν πληγὴν τοῦ θανάτου. Τρέμων ἔγραψεν εἰς τὸ καράβιόν του πρὸς τὸν βασιλέα: „Αὕτη εἶναι, Κύριε, ἡ ἐσχάτη ἐπιστολὴ, τὴν ὁποίαν γράφω πρὸς τὴν ὑμετέραν ὑψηλότητα μὲ θανατηφόρους σπασμοὺς, ἀφοῦ σᾶς ἔγραφα τόσον πολλὰς μὲ εὐφρόσυνον καρδίαν, ὁσάκις εὐτύχουν νὰ σᾶς ὑπηρετήσω. Ἔχω εἰς

ταύτην τὴν χώραν ἕνα υἱόν· ὀνομάζεται Βλάσιος Ἀλβοκουέρκιος. Παρακαλῶ τὴν ὑμετέραν ὑψηλότητα νὰ συγχωρήσετε εἰς αὐτὸν νὰ θερίσῃ τὸν μισθὸν τῶν ὑπουργιῶν τοῦ πατρός του. Ὅσον περὶ τῆς Ἰνδικῆς, θέλει ὁμιλήσειν αὐτὸς καὶ δι' ἑαυτὸν καὶ δι' ἐμέ." — Ἠγάπα ἀσμένως νὰ ἴδῃ ἀκόμη μίαν φορὰν τὴν Γόαν, τὴν ἴδε μακρόθεν καὶ ἐκοιμήθη μετ' ὀλίγον πρὶν ἐμβῇ τὸ καράβιόν του εἰς τὸν λιμένα (16 Σεπτ. 1515). Ὁ Ἀλβοκουέρκιος ἦτο ἀνὴρ ὡραῖος· οἱ χαρακτῆρες τοῦ προσώπου του ἦσαν φιλικοὶ καὶ ἑλκυστικοί· εἰς δὲ τὸν θυμόν του ἦτο φοβερὸν τὸ βλέμμα του. Εἰς τὴν συναναστροφήν του ἦτο ζωηρὸς καὶ νόστιμος καὶ πλούσιος ἀπὸ πνευματώδεις ἐπινοίας· οἱ στρατιῶται τὸν ἐθρήνησαν ὡς πατέρα των· οἱ κάτοικοι τῶν ὑπ' αὐτοῦ ὑποτεταγμένων πόλεων ἔλαβαν ἀπ' αὐτὸν πολιτικὴν εὐταξίαν, καὶ καλητέρους νόμους· οἱ νικημένοι λαοὶ ἐφήμιζαν εὐγνωμόνως τὴν φιλανθρωπίαν καὶ μετριότητά του. Κατηγορεῖται ὅμως, ὅτι ὁ θυμός του, ὅς τις, ὅταν ἠρεθίζετο, ἐξέβραζε μὲ πολλὴν σφοδρότητα, τὸν παρέφερε πολλάκις εἰς ἀκρίτους φόνους καὶ ἀπανθρωπίας. Πολλὰ ἔτη μετὰ τὸν θάνατόν του ἐπεθύμησαν νὰ ἴδωσι τὰ λείψανά του εἰς τὴν Λισσαβόναν, ἀλλ' οἱ κάτοικοι τῆς Γόας μετὰ πολλὰς ἀντιστάσεις διὰ Παπικῆς προσταγῆς ἠδυνήθησαν μόλις νὰ καταπεισθῶσι νὰ ἐκδώσουν τὸ πολύτιμον τοῦτο λείψανον τοῦ κυβερνήτορός των, τοῦ ὁποίου τὴν σκιὰν ἐπεκαλοῦντο μὲ βαρυθυμίαν εἰς τὰς καταθλίψεις ὅσας ἐδοκίμαζαν ἀπὸ τοὺς διαδόχους του.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλβοκουερκίου ἐξηπλώθησαν ἀκόμη μακρύτερα αἱ ἀνακαλύψεις καὶ δορικτησίαι. Οἱ Πορτογάλλοι ἔγειναν κύριοι τῶν Μολουκκῶν, ἔκτισαν ἀποικίας εἰς Κεϋλὰν καὶ εἰς τοὺς αἰγιαλοὺς Κορομανδὲλ, καὶ ἐμπορικοὺς οἴκους εἰς τὰς Σουνδικὰς νήσους· 1535 ἐκυρίευσαν τὸ ἀξιόλογον Δῖον· 1542 ὑπῆγαν εἰς Ἰαπὰν, καὶ συνέδησαν ἐκεῖ,

καθὼς μετέπειτα εἰς τὴν Κίναν, μίαν ἐπικερδῆ ἐμπορικὴν ἐπιμιξίαν. Μὲ ὅλα ταῦτα ἡ κυβέρνησις τοῦ Ἀλβοκουερκίου πρέπει νὰ θεωρῆται τὸ κάλλιστον ἄνθος τῆς ἐν Ἰνδικῇ Πορτογαλλικῆς κυριότητος. Ἐκ τῶν κυβερνητόρων, οἵτινες ὑπῆγαν μετ' αὐτὸν, οἱ περισσότεροι δὲν ἠδυνήθησαν νὰ τὸν ἀναπληρώσωσιν· ἡ ἡγεμονία των ἐχρησίμευε μόνον νὰ κάμνῃ πολλὰ ἐπαισθητὴν τὴν ἔλλειψιν τοῦ παραδόξου τούτου ἀνδρός. Ἀκόμη μὲν ὑπῆρχαν ἡρωϊκαὶ ψυχαὶ Πορτογάλλων, οἱ ὁποῖοι ἐνίκων τοὺς ἐντοπίους ἡγεμόνας, οἵτινες ἐδοκίμαζαν νὰ ἐπανασταθῶσιν· ὁ ἐνθουσιασμὸς ὅμως τῶν πρώτων χρόνων, ὅς τις ἐνήργησε τόσα θαυμάσια ἔργα, ἐσβύνετο κατ' ὀλίγον, καὶ ἔδιδε τόπον εἰς χαμερπῆ πάθη. Εἰς τὸν τόπον τοῦ παλαιοῦ ἡρωϊσμοῦ ἐμβῆκε πάραυτα φθοροποιότατον ἐμπορικὸν πνεῦμα. Ὅσον ἦτο εὐκολωτέρα ἡ μεγάλων πλούτων ἀπόκτησις, τόσον ηὔξανεν ἡ πλεονεξία· ἀποκοιμιστικὴ θηλυπρέπεια καὶ ἡδυπάθεια ἔλαβε τὴν ὑπεροχήν· εἰς τὴν κυβέρνησιν ἐπεκράτουν παχυλαὶ καταχρήσεις· τὰ μέγιστα ἀξιώματα ἐπωλοῦντο εἰς τὸν πλοῦτον, εἰς τὴν εὔνοιαν, ἢ εἰς συγγενικὰς σχέσεις *). Τοιουτοτρόπως ἡτοιμάσθη πρώϊμα εἰς τὰ ἐντὸς τῆς Πορτογαλλικῆς ἐν Ἰνδίᾳ κυριότητος διαφθορὰ, ἥτις εὐκόλυνε τοὺς ἐξωτερικοὺς ἐχθρούς της νὰ τὴν κρημνίσωσι καὶ νὰ ἀφανίσωσι τὸ ἀρχαῖον μέγεθός της παρεκτὸς ὀλίγων ἐρειπίων.

19. Συμπέρασμα.

Τοιουτοτρόπως εἰς ἡμισεῖαν ἑκατονταετηρίδα ἔκαμαν οἱ Εὐρωπαῖοι ἀνακαλύψεις καὶ δορικτησίας, αἱ ὁποῖαι ὑπερέβησαν ὅλα ὅσα εἶχαν εἰκάσειν αἱ μεριμνοσοφιστεῖαι τῶν ἀρχαιοτέρων χρόνων, καὶ εἶχε

*) Σααλφὲλδ Ἱστορ. τῶν Πορτογαλλικῶν ἀποικιῶν εἰς τὰς Ἰνδίας, σελ. 264.

προζωγραφήσειν ἡ φαντασία. Ἔγεινεν ὡς νὰ ἠθέλησαν νὰ φανοῦν πραγματικῶς εἰς τὸν κόσμον ὅλα τὰ παλαιὰ παραμύθια μὲ ὅλους τοὺς θησαυρούς των. Θάλασσαι νέαι ἠνοίχθησαν, καὶ ἐφανέρωσαν ἀπὸ τοὺς κόλπους των χώρας ἀνεικάστου μεγέθους· ἄνθρωποι, ζῶα καὶ φυτὰ ἔδειξαν παραξένους καὶ ἀνηκούστους μορφάς. Τὸ μέστωμα καὶ τὸ πλῆθος τῶν προϊόντων, τὰ ὁποῖα ὡριμάζει ὁ πυρώδης ἥλιος τῶν ὑπὸ τοὺς τροπικοὺς τόπων, ὁ ἀμέτρητος πλοῦτος, τὸν ὁποῖον ἔκρυπτεν ἡ γῆ εἰς τὸν κόλπον της — ὅλα ἐφαίνοντο εἰς τοὺς ἀνακαλύπτοντας ὅτι ἐσήμαιναν τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ὀνείρων, τοὺς ὁποίους ἔπλατταν ἄνθρωποι ὀκνηροὶ καὶ ὑπόδουλοι εἰς τὰς ἐπιθυμίας τῶν αἰσθήσεων εἰς πάντα καιρὸν, ὡς τὸ ἔσχατον ἀγαθόν. Ἀλλ' ἡ ἡσυχία τοῦ ἀνθρώπου ἐμφωλεύει μόνον ἐντός του· ὁ πλοῦτός του εἶναι εἰς ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον γεννᾷ ἡ ἐπιμέλειά του. Ὁ κτήτωρ τῶν πλουσίων φυτειῶν, ὅς τις εἰς τὰς δύω Ἰνδίας ἤθελε νὰ ἀναπαύεται ἀκόπως εἰς τοὺς θησαυρούς, ἔχασεν ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἡ ἀπόλαυσις τῶν πλούτων δύναται μόνον νὰ ἀρτύσῃ καὶ νὰ εὐγενίσῃ, τὴν τοῦ πνεύματος ἐλαστικότητα καὶ ἐπέκτασιν πρὸς τὴν τελειοποίησίν του. Ὁ Εὐρωπαῖος, εἰς τὸν ὁποῖον ἐσύναζαν πλούτους δουλικαὶ χεῖρες ἐπέκεινα τῆς θαλάσσης, δὲν ἔπρεπε νὰ σταυρώσῃ ὀκνηρὰς τὰς ἰδικάς του χεῖρας εἰς τὸ στῆθος ὡς νὰ ἔμελλε νὰ ζητῇ τὸ κέρδος του εἰς τὸν πρὸ πολλοῦ γνωστὸν δρόμον τῆς ἐμπορίας. Ὄχι ὀλιγώτερον ἐνήργησαν τὰ μέγιστα αἱ μεγάλαι αὗται ἀνακαλύψεις εἰς τὴν ζωὴν τῶν Εὐρωπαίων. Τὰ πολλὰ τῆς φύσεως γεννήματα, τὰ ὁποῖα ἢ ἦσαν ἀκόμη πάντῃ ἄγνωστα εἰς τὴν Εὐρώπην, ἢ ἐγίνοντο ἐκεῖ μὲ δύναμιν μεγαλητέραν καὶ πλησμονὴν, ἐγέννησαν νέας χρείας, καὶ μετὰ τούτων μεγαλητέραν βιομηχανίαν, ἥτις ἔγεινεν ἐπαισθητὴ εἰς ὅλα τὰ ἐπαγγέλματα καὶ τὰς ἀσχολίας ἕως

τῶν κατωτάτων τῆς κοινωνίας κλάσεων· ἡ ἐμπορία ἔλαβε νέον πτέρωμα, ηὔξησε παραδόξως κατὰ πλάτος καὶ παντοδαπότητα, καὶ περιέβαλεν εἰς τοὺς λαοὺς νέον καὶ στενώτερον σύνδεσμον· ἡ μάζα τῶν εὐγενῶν μετάλλων, ἥτις ἔρρεεν ἐτησίως εἰς τὴν Εὐρώπην, ἐνήργησε πανταχοῦ αἰσθητὰς μεταβολὰς εἰς τὸ νόμισμα καὶ συνάλλαγμα, εἰς τὴν δοσοληψίαν τῶν πολιτειῶν, εἰς τὰς τιμὰς τῶν πραγμάτων κτλ. αἱ ἀποικίαι ἔγειναν εἰς τὰς πρὸς ἀλλήλας σχέσεις τῶν θαλασσικῶν τῆς Εὐρώπης δυνάμεων σημεῖον ἀξιολογώτατον· ἄναψαν μακροὺς καὶ βαρεῖς πολέμους· ἔδωκαν ἀφορμὴν εἰς τὸ νὰ μεγαλυνθῇ ἡ τῆς θαλάσσης πολεμικὴ κατάστασις, καὶ μὲ τοῦτο τὸ μέσον ὑψηλοτέραν σημασίαν εἰς τοὺς διὰ θαλάσσης ἀγῶνας, καὶ σιμὰ ὅλων τούτων τῶν παντοδαπῶς κινηθέντων ἀγώνων τῆς ἐμπορίας καὶ τῆς πολιτικῆς ἔκαμαν αἱ ἐπιστῆμαι ἡσυχωτέρας, ἀλλ' οὐδὲν ἧττον λαμπρὰς κατακτήσεις· ἡ γεωγραφία, καὶ ἡ φυσικὴ εἰς ὅλας ὁμοῦ τὰς προτέρας ἑκατονταετηρίδας δὲν ἐπλουτίσθησαν τόσον, ὅσοι τώρα διαμιᾶς συνέρρευσαν εἰς αὐτὰς θησαυροὶ γνώσεων καὶ ἐπλάτυναν ἀμέτρως τοὺς ὁρίζοντάς των.

Β΄. ΠΟΡΤΟΓΑΛΛΟΙ.

1. Ἰωάννης Β΄.

(βασ. 1502 — 1506.)

Ἀφοῦ λοιπὸν ἠκολουθήσαμεν εἰς τὰς τῶν Ἰσπανῶν καὶ Πορτογάλλων εὐτυχεῖς δορικτησίας κόσμων μακρυνῶν καὶ νέων, ἐπιστρέφομεν πάλιν εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς παρούσης περιόδου διὰ νὰ θεωρήσωμεν κατὰ τάξιν τὰς ἐσωτερικὰς μεταβολὰς, τὰς ὁποίας ἐδοκίμασαν τὰ δύω ταῦτα βασίλεια κατὰ τούτους τοὺς χρόνους. Ἡ Πορτογαλλία θέλει κάμειν τὴν ἀρχήν.

Ἰωάννης ὁ Β΄, ἦτο υἱὸς καὶ διάδοχος Ἀλφόνσου
τοῦ Ε΄ (Τόμ. Ε΄, σελ. 505), ὅς τις ἐκυρίευσε μὲν τὴν
Τάγγηρον, εἰς δὲ τὴν ἀτυχῆ σκέψιν του νὰ ἀποκτήσῃ
τὴν Καστιλίαν εἶχε καταδαπανήσειν δύναμιν καὶ θάῤ-
ῥος. Μὲ περισσοτέραν ἐνέργειαν ἐπίασε καὶ ἐβάστα-
ξε τοὺς χαλινοὺς τῆς βασιλείας Ἰωάννης ὁ Β΄. Πυρώ-
δης ὢν εἰς τὸ ἄνθος τῆς ἀνδρικῆς ἡλικίας του*) καὶ
προσπαθῶν νὰ γείνῃ ἐντελῶς ἐλεύθερος, ἐκαίετο ἀπὸ
τὴν ἐπιθυμίαν του νὰ ῥήξῃ τὰ δεσμὰ, μὲ τὰ ὁποῖα
ἐκράτουν ἀκόμη δεμένην οἱ εὐγενεῖς τὴν βασιλικὴν
ἐξουσίαν. Ἐχύθη αἷμα καὶ ἔγειναν ἀδικίαι, ἀλλ'
ἐκατωρθώθη ὁ σκοπός του. Πολλὰ τῶν εὐγενῶν δί-
καια ἐκουρεύθησαν μὲ κοπτερὰ ψηφίσματα, πολλὰ
ὑποστατικὰ ἐδημεύθησαν, καὶ εἰς ὅσα ἐβάσταξαν, αὐ-
τοὶ δὲν εἶχαν πλέον τὴν ἄδειαν νὰ κρίνωσιν, ἀλλ'
εἰσήχθησαν βασιλικοὶ κριταὶ καὶ μάλιστα πεπαιδευμέ-
νοι. Ὅταν δὲ οἱ εὐγενεῖς ἐκατήντησαν διὰ τοὺς
νεωτερισμοὺς τούτους εἰς ἀναβρασμὸν, ἡ τούτων
κεφαλὴ, ὁ Δοὺξ Βριγαντίας Φερδινάνδος, συγγε-
νὴς**) τοῦ βασιλέως, ὑπωπτεύθη ὡς μυστικῆς συν-
ωμοσίας ἐνεργός· ἐπρόσταξεν ὁ βασιλεὺς νὰ γείνῃ
ἡ κρισολογία του, εἰς τὴν ὁποίαν συνεδρίαζε καὶ αὐ-
τὸς εἰς τὸ κριτήριον, καὶ νὰ τὸν φονεύσουν εἰς τὴν
δημόσιον ἀγορὰν (1483). Τὰ δὲ λοιπὰ μέλη τῆς Βρι-
γαντιανῆς οἰκίας ἔφυγαν.

Εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ ἐφλέγοντο οἱ εὐγενεῖς ἀπὸ
ἐπιθυμίαν ἐκδικήσεως. Συνωμοσία κατὰ τῆς ζωῆς
τοῦ βασιλέως παρεσκευάσθη ἀπὸ τὸν Δοῦκα Βισέου

*) Ὅταν μίαν φορὰν ὑπῆγε πεζὸς μετὰ τῆς γυναικός του νὰ
θεωρήσῃ ἀγρίους ταύρους, ἐπήδησεν ἐξ αὐτῶν εἷς μὲ μαννίαν ἔξω καὶ
ἔδραμεν ἐναντίον του. Ὅλοι οἱ ἄλλοι ἔφυγαν, αὐτὸς δὲ ἀτρόμη-
τος ἐστάθη ἔμπροσθεν τῆς βασιλίσσης, καὶ ἐσκότωσε τὸ ἀγριωμέ-
νον θηρίον μὲ τὸ σπαθίον του.

**) Ὁ πάππος του Ἀλφόνσος, πρῶτος Δοὺξ τῆς Βριγαντίας,
ἦτο νόθος υἱὸς τοῦ βασιλέως Ἰωάννου τοῦ Νόθου. Ὁ Δοὺξ Βισέου
Ἰάκωβος ἦτο ἀδελφιδοῦς Ἀλφούσου τοῦ Ε΄.

Ἰάκωβον τὸν πλησιέστατον ἐξάδελφον καὶ συμπένθε-
ρον τοῦ Ἰωάννου. Ὁ Ἰωάννης τὸ ἔμαθε, καὶ δίω
φοραῖς ἐξαρμάτωσε τοὺς κατ' αὐτοῦ σταλθέντας φο-
νεῖς μὲ μόνον τὸ σταθερὸν βλέμμα καὶ τὴν ἀνδρίαν
του. Τελευταῖον, διὰ νὰ προξενήσῃ εἰς τὸν ἑαυτόν
του ἡσυχίαν, ἐπροσκάλεσε μίαν ἑσπέραν τὸν Δοῦκα,
καὶ ὅταν ἐκεῖνος ἐμβῆκεν εἰς τὸ οἴκημά του, ὡμίλησε
πρὸς αὐτὸν μὲ θάῤῥος: „Ἐξάδελφε, ἐάν τις ἤθελε
νὰ σὲ φονεύσῃ, τί ἤθελες κάμειν;" Τεταραγμένος
ἀπεκρίθη ὁ Δοὺξ, ἀφοῦ ἐσκέφθη ὀλίγον: „Ἤθελα
λάβειν τὰ μέτρα μου διὰ νὰ τὸν προλάβω ἐγὼ, ἂν
ἠδυνάμην" — „Πολλὰ καλὰ φίλε μου, ἔκραξεν ὁ
βασιλεύς. Ἔκαμες κατὰ σεαυτοῦ τὴν ἀπόφασιν ὁ
ἴδιος," καὶ εὐθὺς τὸν ἐμαχαίρωσε κατάκαρδα. Οἱ
συνωμόται ἐφυλακώθησαν ὅλοι καὶ ἐφονεύθησαν. Ἔκ-
τοτε δὲν ἐτόλμησαν οἱ εὐγενεῖς νὰ δοκιμάσουν διὰ νὰ
ἀποκαταστήσουν τὰς παλαιάς των ἐλευθερίας, ἀλλὰ
μάλιστα ἐκ φόβου εὐχαριστήθησαν καὶ εἰς ταπεινώσεις
τινὰς, τὰς ὁποίας ἐπενόησε κατ' αὐτῶν ὁ θριαμβεύ-
ων βασιλεὺς πρὸς χαράν του.

Μὲ τὴν αὐτὴν σφοδρότητα περιέλαβεν Ἰωάννης
ὁ Β΄ τὰ τερπνὰ σχέδια πρὸς ἔκτασιν τῆς Πορτογαλ-
λικῆς δυνάμεως καὶ τῆς ἐμπορίας εἰς τὰ πλούσια πα-
ραθαλάσσια τῆς Ἀφρικῆς. Κατὰ τοῦτο ἐζηλοτύπει
τόσον τοὺς γείτονάς του, ὥστε μαθὼν ὅτι τρεῖς τῶν
θαλασσοπόρων του, οἵτινες εἶχαν ταξειδεύσειν τὸ
Αἰθιοπικὸν πέλαγος, μετέβαιναν εἰς τὴν Καστιλίαν,
ἐπρόσταξε νὰ δράμωσι κατόπιν καὶ νὰ τοὺς πιάσωσι
τάχιστα. Δύω ἐξ αὐτῶν ἐφονεύθησαν εἰς τὸν τόπον
τῆς πιάσεώς των· τὸν δὲ τρίτον, τὸν ὁποῖον τοῦ
ἔφεραν ζωντανὸν, ἐπρόσταξε καὶ τὸν ἐτεταρτημο-
ρίασαν. — Οὗτος ἦτο, ὅς τις ἔστειλε τὸν τολμηρὸν
Διάζιον, καὶ ἔδωκε τὸ τερπνὸν ὄνομα εἰς τὸ ἀνακα-
λυφθὲν ἀκρωτήριον. Οὗτος ἦτο, ὅς τις ἀπέβαλε τὸν
Κολόμβον, ἀλλ' εἶχεν ἐξ ἅπαντος εὐλόγους αἰτίας

νὰ ἀκολουθήσῃ κάλλιον τὸν περιπατημένον δρόμον εἰς τὰς Ἰνδίας παρὰ νὰ ἐξοδεύῃ μεγάλα εἰς εὕρεσιν νέου καὶ ἀβεβαίου καὶ ἴσως εἰς μάτην.

Ἐδοκίμασε τὴν λύπην νὰ ἴδῃ ἀποθανόντα τὸν υἱὸν καὶ διάδοχόν του, καὶ ἐστοχάζετο τώρα νὰ ἀφήσῃ τὸν θρόνον εἰς νόθον του τινὰ υἱόν. Ἀλλὰ συναπήντησεν εἰς τοῦτο τόσας πολλὰς δυσκολίας, ὥστε ἀπέθανε (24 Ὀκτωβ. 1495) χωρὶς νὰ ἐπιτύχῃ τὸν σκοπόν του τοῦτον, καὶ ἠναγκάσθη νὰ ἀφήσῃ τὸ βασίλειον εἰς τὸν πλησιέστατον γνήσιον κληρονόμον, τὸν Δοῦκα Βηγίας Ἐμμανουὴλ, ἀδελφὸν τοῦ φονευθέντος Δουκὸς Βισέου Ἰακώβου.

2. Ἐ μ μ α ν ο υ ή λ.

(1495 — 1521.)

Ὁ βασιλεὺς οὗτος ὠνομάσθη εὐτυχὴς, καὶ εὐτυχὴς ἦτο τῷόντι, καὶ τὸ μεγαλήτερον, ἦτο ἄξιος νὰ εἶναι. Μὲ τὸν τοῦ προκατόχου του ζῆλον εἰς τὸ νὰ ἐξυψώσῃ τὴν Πορτογαλλικὴν δύναμιν, ἥνονε καὶ σταθερωτέραν τινὰ κρίσιν τῶν μέσων, καὶ ἱλαρὸν καὶ εὐεργετικὸν ἦθος, ἐπειδὴ ἔχαιρεν ἐσωτερικῶς διὰ τὴν αὔξουσαν εὐτυχίαν τοῦ λαοῦ του. Ἀπεριόριστος ἐλευθεριότης, πολλὰ καλὰ καθιδρύματα, καὶ ἡ φροντὶς καλητέρας δικαιοδοσίας τὸν ἔκαμναν εἰς τοὺς ὑπηκόους του ἀγαπητὸν ὡσὰν πατέρα, καὶ ὅταν ἐχρειάζετο ἀργύριον, τοῦ τὸ ἔδιδαν πλουσίως καὶ ἀσμένως.

Τοὺς κατὰ τῶν Μαύρων ἐν Ἀφρικῇ πολέμους ἐξηκολούθησεν, ἀλλὰ χωρὶς πολλὰ ἀποτελέσματα. Τὰ λαμπρότατα μέρη τῆς κυβερνήσεώς του εἶναι αἱ τολμηραὶ θαλασσοπορίαι, καὶ αἱ εἰς τὴν Ἰνδικὴν δορικτησίαι τῶν Πορτογάλλων, περὶ τῶν ὁποίων ὡμιλήσαμεν κατὰ πλάτος ἀρχήτερα. Ἐπὶ τούτου εὕρηκεν ὁ Βάσκων Γάμας τὸν νέον θαλάσσιον δρόμον

καὶ ὁ Καβράλος τὴν Βρασιλίαν· ἐπὶ τούτου ἐθεμελίωσαν ὁ Ἀλμεΐδας καὶ ὁ Ἀλβοκουέρκιος τὴν εἰς τὰς Ἰνδίας Πορτογαλλικὴν κυριότητα καὶ τὴν ἐξήπλωσαν ἀπὸ τὸ Βαβελμανδὲβ ἕως εἰς τὸν πορθμὸν τῆς Μαλάκκας. Οἱ θησαυροὶ τῆς πλουσιωτάτης χώρας τῆς τότε γνωστῆς γῆς συνέῤῥεαν εἰς τὴν Λισσαβόναν· ὅλα τὰ ἐμπορικὰ ἔθνη ἠναγκάζοντο νὰ ἀγοράζουν ἀπὸ τοὺς Πορτογάλλους τὰ προϊόντα τῶν ἀρωματοφόρων νήσων καὶ τὸ μέγιστον μέρος τῶν μεταξίων καὶ βαμβακίων. Ἡ Βενετία καὶ ἡ Ἱσπανία ἔβλεπαν μὲ ἀντιζηλίαν τὸν τόσον ταχέως ἀνυψούμενον λαὸν, τοῦ ὁποίου ὁ ἄλλως ὀλίγον σημαντικὸς βασιλεὺς ἐδέχετο τώρα πρεσβείας ἀπὸ τὴν Ἀβυσσινίαν καὶ ἀπὸ τὸν Σὰχ τῆς Περσίας· εἰς ἕνα λόγον, ἦτο ὁ χρυσοῦς τῶν Πορτογάλλων αἰὼν, καὶ ἦτο νὰ προσμένῃ τις, ὥστε μὲ σοφὴν μεταχείρισιν τῶν λαμπρῶν τούτων περιστάσεων ἡ μικρὰ Πορτογαλλία νὰ ἀναβῇ εἰς πολλὰ ὑψηλὸν βαθμὸν μεταξὺ τῶν ἐθνῶν.

Μὲ γενικὸν ἐνθουσιασμὸν γέροντες καὶ νέοι ἔτρεχαν νὰ ἀποκτήσωσι φήμην διὰ θαλασσοποριῶν. Τὸ πνεῦμα τοῦτο μετεδόθη καὶ εἰς τὸ ἄλλο γένος, καὶ ἕνας συγγραφεὺς τῶν χρόνων ἐκείνων λέγει, ὅτι αἱ δέσποιναι τῆς αὐλῆς δὲν ἐχάριζαν εὐκόλως τὴν εὔνοιάν των εἰς εὐγενῆ, ὅςτις δὲν εἶχε κάμειν ἐκστρατείαν εἰς τὰς Ἰνδίας ἢ κατὰ τῶν Μαύρων.

3. Ἰ ω ά ν ν η ς Γ'.

(1521 — 1557).

Καὶ ὅταν ἐβασίλευεν ὁ τοῦ Ἐμμανουὴλ υἱὸς Ἰωάννης ὁ Γ', ἐδιήρκουν αἱ Πορτογαλλικαὶ εἰς τὰς Ἰνδίας ἀνακαλύψεις, καθὼς ἐδιηγήθημεν ἀνωτέρω. Ὁ ἐνθουσιασμὸς, ὅςτις εἶχε κυριεύσειν τότε ὅλον τὸ ἔθνος διὰ τὰς πράξεις ταύτας, ἐξέῤῥεε τότε καὶ

ἀπὸ τὰς ᾠδὰς ἑνὸς ἀγχινουστάτου πνεύματος. Λοδοβῖκος Καμοήνσιος (ἀποθ. 1579), ὅστις καὶ αὐτὸς ἠγωνίσθη εἰς τὰς Ἰνδίας, καὶ δι' ὅλης του τῆς ζωῆς εἶχε παλαίσειν μὲ πολλὰς ἐναντιότητας, ὕμνησεν εἰς τὸ περίφημον ἡρωϊκὸν ποίημά του, ἡ Λυσιὰς, τὴν ὑπὸ Γάμα ἀνακάλυψιν τῆς Ἰνδίας καὶ τὰ ἐκεῖ μεγαλουργήματα τῶν Πορτογάλλων μὲ τοιαύτην πλησμονὴν ποιητικῆς δυνάμεως καὶ φαντασίας, μὲ τοιαύτην πυρώδη φιλοπατρίαν, ὥστε μὲ ἐντελεστάτην σημασίαν τῆς λέξεως ἔγεινεν ἐθνικὸς ποιητὴς, καὶ, κατὰ τὴν σημείωσιν ἑνὸς ἀγχινουστάτου τεχνολόγου, εἶναι εἰς τὸν λαόν του καὶ εἰς ἡμᾶς δικαίως ἀντάξιος πολλῶν ἄλλων ποιητῶν καὶ ὁλοκλήρου φιλολογίας*).

Ἐπὶ Ἐμμανουὴλ ἤδη εἶχε κάμειν ὁ τολμηρὸς Μαγελιάνης τὴν τῆς γῆς περίπλευσιν, καὶ εἶχε δείξειν εἰς τοὺς Ἱσπανοὺς νέαν ὁδὸν διὰ τὰς Μολούκκας. Εἶχεν ἐξαπλωθῆν προσέτι ἡ γνώμη, ὅτι αἱ πλούσιαι αὗται ἀρωματοφόροι νῆσοι κατὰ τὴν τοῦ Πάπα διανομὴν ἀνήκουν εἰς τῶν Ἱσπανῶν, καὶ ὄχι τῶν Πορτογάλλων τὰς ἀνακαλύψεις. Ἔκτοτε εἶχαν ἀδιακόπως λογοτριβὰς οἱ θαλασσοπόροι τῶν δύω ἐθνῶν, καὶ ἤθελεν ἴσως ἐκραγῆν περὶ τούτου σφοδρὸς πόλεμος, ἐὰν Κάρολος ὁ Ε' δὲν ἦτο περιπλεγμένος εἰς ἄλλους ἀγῶνας. Τοῦτο καὶ ἡ παντοτεινὴ ἀναργυρία του ἐπροξένησαν ὠφελίμους συνθήκας εἰς τὸν βασιλέα τῆς Πορτογαλλίας. Διότι ἠγόρασεν οὗτος μίαν φορὰν διὰ πάντα ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα ὅλα τὰ δικαιώματά του μὲ 350,000 φλωρία (1529). Τὸ Πορτογαλλικὸν ἀργύριον ἤρεσε τὸν Κάρολον τόσον, ὥστε ἀρχήτερα (1526) εἶχε ζητήσειν γυναῖκα του τὴν ἀδελφὴν Ἰωάννου τοῦ Γ' διὰ νὰ θεραπεύσῃ τοὺς ἀσθενεῖς πόρους του διὰ τῆς τότε ἀνηκούστου προικὸς 900,000 στεμμάτων, τὰ ὁποῖα τοῦ ἔφερεν ἡ Πορτογαλλακὴ νύμφη του.

Ἰωάννης ὁ Γ' ἐπὶ τῆς πολυχρονίου βασιλείας του ἔκαμε πολλὰ πρὸς βελτίωσιν τοῦ ἐσωτερικοῦ πολιτικοῦ ὀργανισμοῦ. Εἰσήγαγε τακτικὰς συναρχίας καὶ βασιλικὰ κριτήρια, καὶ ἥνωσε τὴν μεγάλην Μαγιστρίαν ὅλων τῶν ἱπποτῶν μὲ τὸ στέμμα· μέγα βῆμα πρὸς ὕψωσιν τῆς βασιλικῆς δυνάμεως, ἐνῷ διὰ τούτου ὄχι μόνον ἐπλήθυνε τὰ εἰσοδήματά του. ἀλλὰ καὶ ἠφάνισε πᾶσαν ἄλλην εὐγένειαν, παρεκτὸς τῆς ἀναφερομένης εἰς βασιλικὴν ὑπουργίαν.

*) Φρδ. Σλέγελος Συγγρ. Τόμ. II, σελ. 97.

Ἀλλ' ἔπραξε καὶ πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον ἐπροξένησεν εἰς τὴν χώραν του βλάβην ἀπέραντον, τὴν ὁποίαν βέβαια δὲν ἠδύνατο νὰ προΐδῃ. Εἰσήγαγε τὸ ἱερὸν κριτήριον καὶ τοὺς Ἰησουΐτας· τούτους μὲν, διὰ νὰ ἐπιστρέφουν εἰς τὴν χριστιανωσύνην τοὺς ἐθνικοὺς τῆς Ἀφρικῆς καὶ Ἀσίας· ταύτην δὲ, ἀπὸ ἀνεπίγνωστον ζῆλον, διὰ νὰ ἀνιχνεύῃ τοὺς μυστικοὺς Ἰουδαίους, οἵτινες μ' ὅλους τοὺς πολλοὺς διωγμοὺς ἔζων ἀκόμη πολλοὶ εἰς τὴν χώραν· ἴσως δὲ καὶ διὰ νὰ ἔχῃ πλησίον του φοβερὸν κριτήριον, διὰ νὰ τὸ μεταχειρίζεται εἰς ὥραν ἀνάγκης διὰ πολιτικούς του σκοπούς. Καὶ τὰ δύω, ἱερὸν κριτήριον καὶ Ἰησουϊτισμὸς, περιέβαλαν εἰς τὸν λαὸν πνευματικὰς ἁλύσεις, καὶ οὕτως ἔθραυσαν τὰς δυνάμεις του. Καὶ κατὰ μέρος αἰτία εἶναι αὕτη, ὅτι τὰ ὡραῖα ἄνθη τοῦ Πορτογαλλικοῦ σκήπτρου τοῦ Ἐμμανουὴλ δὲν ἔδωκαν εἰς τὸ ἑξῆς καρπόν.

Κρῖμα διὰ τὴν ἔνδοξον ἀρχήν! Ἐπὶ Ἰωάννου ἤδη ἔκλινεν ἡ ἀκμὴ τῆς Πορτογαλλίας. Εἶναι μεγάλη δυστυχία εἰς ἕνα τόπον, ἐὰν οἱ ἀργυρικοὶ πλοῦτοι πνίγωσι τὴν διὰ τῆς γεωργίας καὶ φιλοτεχνίας κτῆσιν· διότι ὁ πλοῦτος μένει τότε εἰς τὰς χεῖρας ὀλίγων· ἡ μάζα τοῦ λαοῦ δὲν ἔχει καμμίαν κοινωνίαν ἐκ τούτου. Ἀλλὰ καὶ ἡ εὐκολία, ἡ ἡ τερπνὴ ἐλπὶς τοῦ συνάζειν ἀκόπως θησαυροὺς εἰς τὰς Ἰνδίας ἀπέσπασεν ἀπὸ τὴν γεωργίαν καὶ ἀπὸ τὰς τέχνας τὰς ὠφελίμους χεῖρας, καὶ ὠλιγόστευσε τῶν ὀπίσω μενόντων τὴν φιλεργίαν. Οἱ ἄνθρωποι ἠλαττώθησαν, καὶ ἐν ταὐτῷ αἱ δυνάμεις τοῦ βασιλείου.

4. Σεβαστιανός.

(1557 — 1578).

Σιμὰ εἰς τὰς ἄλλας δυστυχίας ἀπέθανεν Ἰωάννης ὁ Γ' χωρὶς νὰ ἀφήσῃ διάδοχον ἱκανὸν νὰ βασιλεύσῃ. Ὁ μονογενὴς υἱός του ἀπέθανε πρὸ αὐτοῦ, καὶ εἶχεν ἀφήσειν παιδάριον, τὸ ὁποῖον τριετὲς ὂν ἀνηγορεύθη βασιλεύς. Τὸ χείριστον ἦτο ὅτι ὁ παῖς Σεβαστιανὸς παρεδόθη εἰς Ἰησουΐτας νὰ τὸν ἀναθρέψωσιν, καὶ ὅτι οὗτοι ἕως τῆς νομίμου ἡλικίας του ἐκυβέρνων τὸ βασίλειον.

Ὁ Σεβαστιανὸς ηὔξησε μὲ ἐνθουσιώδεις φαντασίας νὰ λάβῃ δόξαν ἀθάνατον ἀφανίζων τοὺς ἀπίστους. Διὰ τοῦτο πρώτη ἐκστρατεία τοῦ νεανίσκου ἦτο κατὰ τῶν Μαύρων. Ἠθέλησε νὰ ἐνθρονίσῃ τὸν Μουλᾶ Μωάμεθ, τὸν ὁποῖον ἐκρήμνισεν ὁ Μουλᾶ Μολοὺχ, συγγενής του, ἀπὸ τὸν θρόνον τοῦ Φέσου καὶ Μαρόκκου. Εἰς μάτην τοῦ παρέστησαν οἱ σύμβουλοί του καὶ ὁ βασιλεὺς αὐτὸς τῆς Ἱσπανίας τὸ δυσκατόρθωτον ταύτης τῆς ἐκστρατείας, ἐπειδὴ ὁ Μουλᾶ Μολοὺχ εἶχεν ἑξαπλάσιον δύναμιν παρ' ὅσην ἠδύνατο νὰ συνάξῃ ὁ Σεβαστιανὸς, καὶ ἦτο καὶ αὐτὸς φρόνιμος καὶ ἀνδρεῖος στρατηγός. Καθεὶς τοῦ προέλεγε τὴν δυστυχίαν, ἡ ὁποία συνέβη τωόντι, ἀλλ' ὁ πυρώδης νεανίσκος ἐκώφευεν εἰς πᾶσαν παραίνεσιν καὶ δέησιν.

Μίαν καυσώδη ἡμέραν (4 Αὐγουστ. 1578) συναπαντήθη ὁ διαβὰς στρατὸς μὲ τὸν ἐχθρικὸν εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ εἰς τὴν Ἀφρικὴν Ἀλκασσάρ. Ἤρχισε φοβερὰ μάχη, εἰς τὴν ὁποίαν ἐθυσιάσθησαν δώδεκα χιλιάδες Πορτογάλλων. Ἀλλ' ὁ βασιλεὺς Σεβαστιανός; Κανεὶς δὲν ἠδυνήθη νὰ δώσῃ περὶ αὐτοῦ βεβαίαν εἴδησιν. Ὥρμησε μετ' ὀλίγων εἰς τὸν ἐχθρόν· οἱ ὀλίγοι ἔφυγαν· αὐτὸς δὲ, κατά τινας μὲν ἐθανατώθη, κατ' ἄλλους δὲ ᾐχμαλωτίσθη, καὶ εἰς τὴν

φιλονεικίαν τῶν Μαύρων τίς νὰ τὸν βαστάξῃ εἰς χεῖράς του, ἐφονεύθη ἀπὸ ἕνα Μαῦρον ἀξιωματικόν.

5. Πορτογαλλία ἡνωμένη μὲ τὴν Ἱσπανίαν.

(1580 — 1640.)

Τοῦ βασιλέως Ἐμμανουὴλ ὁ τρίτος υἱὸς, ὁ γέρων ἑπτὰ καὶ ἑβδομήκοντα ἐτῶν Καρδινάλιος Ἐρρῖκος, ἀνέβη τώρα εἰς τὸν θρόνον· τίποτ' ἄλλο ὅμως δὲν ἔπραξεν εἰς αὐτὸν εἰμὴ ἠρεύνησε τίς ἔμελλε νὰ τὸν διαδεχθῇ, ἐπειδὴ ἦτο πολύπλοκον ζήτημα εἰς τίνα ἐκ τῶν διαφόρων συγγενῶν τοῦ βασιλικοῦ οἴκου ἀνῆκεν ἡ προτίμησις. Ἀλλὰ δὲν εἶχε προχωρήσειν ἱκανῶς εἰς τὰς ἐρεύνας του, ὅταν τὸν ἐπροσκάλεσεν ὁ θάνατος. Πρόκριτοι μνηστῆρες τοῦ θρόνου ἦσαν: ὁ ἰσχυρὸς βασιλεὺς τῆς Ἱσπανίας Φίλιππος ὁ Β', υἱὸς τῆς πρεσβυτάτης θυγατρὸς τοῦ βασιλέως Ἐμμανουὴλ· Ἀντώνιος, προεστὼς τοῦ Κράτωρος, υἱὸς τοῦ Δουκὸς τῆς Βηγίας Λοδοβίκου, ὅς τις ἦτο δεύτερος υἱὸς τοῦ Ἐμμανουήλ· Ῥανούκιος Φαρνέσιος, διάδοχος τῆς Πάρμας, καὶ Αἰκατερίνα ὑπανδρευμένη Δούκισσα τῆς Βριγαντίας, οἱ ὁποῖοι ἐκατάγοντο ἀπὸ τὸν τοῦ Ἐμμανουὴλ νεώτατον υἱὸν τὸν Δοῦκα τοῦ Βιμαρίνου. Κατὰ τῶν τελευταίων ἐπρότεινεν ὁ Φίλιππος, ὅτι ἡ μὲν ἦτο γυνὴ, ὁ δὲ διάδοχος τῆς Πάρμας ἦτο δισέγγονος τοῦ Ἐμμανουὴλ, κατὰ δὲ τοῦ προεστῶτος Ἀντωνίου ὅτι ἦτο νόθος. Ἐὰν ὁ Δοὺξ Λοδοβῖκος, καθὼς ἐβεβαίονεν ὁ Ἀντώνιος, ἐνυμφεύθη μυστικῶς τὴν μητέρα του, ἦτο ἀμφίβολον. Ἀλλ' ὁ λαὸς μισῶν τοὺς Ἱσπανοὺς προσέδραμε πρὸς τὸν Ἀντώνιον καὶ τὸν ἀνηγόρευσε βασιλέα· οἱ εὐγενεῖς ὅμως δὲν ἐγνώρισαν τὴν ἀξίαν του ταύτην, καὶ ἐν μέρει ἦσαν δωροδοκημένοι ἀπὸ τοὺς πρεσβευτὰς τοῦ Φιλίππου,

ὅς τις κατ' ἄλλον τρόπον ἐπρόσμενε τὴν ἐπικύρωσιν τοῦ δικαιώματός του ἀπὸ 24,000 στράτευμα, τὸ ὁποῖον ἐκυβέρνα ὁ Δοὺξ Ἄλβας, ἕνας ἐκ τῶν πρώτων στρατηγῶν τοῦ καιροῦ του. Βιαιότης ἔμελλε νὰ κάμη τὴν κρίσιν, καὶ τοῦ Ἀντωνίου οἱ ἀγύμναστοι λόχοι ἐνικήθησαν εὐκόλως ἀπὸ τοῦ Φιλίππου τὰ εὔτακτα στρατεύματα (1580). Ἀλλ' ἡ νίκη αὕτη δὲν τοῦ ἦτο ἱκανή· ὁ ἀντίζηλός του ἔπρεπε νὰ ἀφανισθῇ διὰ πάντα. Ἐκηρύχθη λοιπὸν ἀποστάτης, καὶ ἐπεκηρυκεύθησαν εἰς τὴν κεφαλήν του 80,000 τάλληρα. Διέφυγεν ὅμως σχεδὸν διὰ θαύματος, ἀπὸ τοὺς ζηλωτὰς διώκτας του. Εἰς Σετουβαλίαν τὸν ἐπῆρεν ἕνας ναύκληρος καὶ τὸν ἔφερεν εἰς τὸ Κάλητον. Ἀπεκεῖ ἐπροσπάθει νὰ σύρῃ νῦν μὲν τὴν Γαλλίαν, νῦν δὲ τὴν Ἀγγλίαν εἰς τὰ πράγματά του· καὶ αἱ δύω δυνάμεις τοῦ ἔστειλαν τωόντι δύω στόλους εἰς βοήθειάν του· ἀλλ' ὁ μὲν Γαλλικὸς ἐκτυπήθη (1582) πλησίον τῶν Ἀζωρῶν, ὁ δὲ Ἀγγλικὸς δοκιμάσας εἰς μάτην νὰ κτυπήσῃ τὴν Λισσαβόναν ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Ἀγγλίαν (1589), καὶ οὕτως ὁ Ἀντώνιος ἔχασε τελευταῖον τὰς ἐλπίδας του. Ἀπέθανε (1595) πτωχὸς εἰς Παρισίους καὶ πάντοτε φοβούμενος τοὺς δολοφοντάς, τοὺς ὁποίους ἠδύνατο νὰ κινήσῃ ἐναντίον του τὸ ἐπικηρύκευμα τοῦ Φιλίππου.

Τοιουτοτρόπως ἐκυρίευσεν ὁ βασιλεὺς Φίλιππος ὁ Β΄ τὴν πλουσίαν Πορτογαλλίαν, ὄχι ὅμως καὶ τὰς καρδίας τῶν Πορτογάλλων. Μ' ὅλον ὅτι ἐφάνη φιλοφρονητικὸς καὶ ἥμερος ὅταν εἰσήλασε λαμπρῶς εἰς τὴν Λισσαβόναν (1581), μ' ὅλον ὅτι ἐχάρισε πολλὰ προνόμια εἰς τοὺς εὐγενεῖς διὰ νὰ τοὺς οἰκειωθῇ, μ' ὅλον τοῦτο ἐμισεῖτο ὡς Ἱσπανός. Ἐγίνετο δὲ πάντοτε καὶ ἡ Ἱσπανικὴ κυβέρνησις αὐτογνωμονεστέρα καὶ ἁρπακτικωτέρα, καὶ ἡ σκληρὰ αὕτη κατάθλιψις ἠνωμένη μὲ τὴν δεσποτείαν τῶν Ἰησουϊτῶν καὶ τοῦ ἱεροῦ κριτηρίου ἔκοψε τὰς πνευματικὰς δυνάμεις τῶν

ζωηρῶς ὑφουμένων Πορτογάλλων εἰς τοιοῦτον τρόπον, ὥστε ἔκτοτε ἔγεινε τόσον ἀνίσχυρον καὶ μικρὸν ἔθνος, ὅσον ἐφαίνετο ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ἐμμανουὴλ ὅτι ἔμελλε νὰ γείνῃ εὐτυχὲς καὶ μέγα.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ Ἱσπανία τότε ἐπολέμει ἀδιακόπως μὲ τοὺς Βέλγας, ἔπαυσεν ἔκτοτε τὸ ἐμπόριον τῆς Λισσαβόνης μὲ τὴν Ὀλλανδίαν, ἥτις ἕως τώρα ἔδιδεν ἐκεῖθεν εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην τὰ εἴδη τῶν ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν. Ταύτην τὴν καθ' ὑπερβολὴν ἐπικερδῆ πηγὴν στερηθεὶς ἐπεχείρησεν ὁ θαῤῥαλέος καὶ φιλόπονος λαὸς νὰ ταξειδεύῃ κατ' εὐθεῖαν εἰς τὰς Ἰνδίας διὰ νὰ λαμβάνῃ ἐκ τῆς πρώτης πηγῆς τὰ φορτία, τὰ ὁποῖα δὲν ἠδύνατο νὰ λαμβάνῃ πλέον ἀπὸ τὴν Λισσαβόναν. 1595 ὑπῆγαν τὰ πρῶτα τῶν Ὀλλανδῶν καράβια εἰς τὰς Ἰνδίας· μετ' ὀλίγον κατέστησαν ἐκεῖ τὴν περίφημον ἐμπορικὴν ἑταιρείαν των καὶ ἀπεδίωξαν τοὺς Πορτογάλλους ἀπὸ τὰς πλουσίας Μελούκκας. 1622 ἐχάθη ὁ ἀξιόλογος Ὅρμος. Καὶ εἰς τὴν Βρασιλίαν δὲ καὶ Γυϊνέαν ἐξηπλώθησαν τὰ Ὀλλανδικὰ ὅπλα· ἡ Ἰαπανικὴ ἐμπορία ἠφανίσθη τὸ 1638 ἔτος, καὶ παραυτα μετὰ τοῦτο ἐπέρασεν εἰς τοὺς Ὀλλανδοὺς καὶ ἡ Μάλακκα, τὴν ὁποίαν ἐκυρίευσεν ὁ μέγας Ἀλβοκουέρκιος μὲ κίνδυνον καὶ αὐτῆς τῆς ζωῆς του. — Τοιουτοτρόπως ἐχάθησαν ὁλοτελῶς διὰ τοὺς Πορτογάλλους οἱ μεγάλοι κόποι τῶν περιφήμων ἡρώων των, καὶ τῶν Γάμα, Περείρα, Ἀλμαΐδα καὶ Ἀλβοκουερκίου τὰ κατορθώματα ἐπράχθησαν εἰς μάτην.

6. Οἱ Ψευδοσεβαστιανοί.

(1585 — 1598.)

Ἡ γενικὴ ἐπιθυμία τοῦ νὰ ἀποτινάξουν τὸν Ἱσπανικὸν ζυγὸν ἐπροξένησε πολλὰ παράξενα σχέδια, τὰ ὁποῖα ἐθεμελιώθησαν εἰς τὴν ἀδηλίαν τοῦ θανά-

του τοῦ δυστυχοῦς ἐκείνου βασιλέως Σεβαστιανοῦ. Ἐπαράστησαν κατὰ σειρὰν τρεῖς ἀνθρώπους, οἵτινες ἦσαν ὁπωσοῦν ὅμοιοι μὲ τὸν Σεβαστιανόν. Πανοῦργοι ἱερεῖς καὶ αὐλικοὶ τοὺς ἐδίδαξαν πῶς ἠδύναντο νὰ ὑποκριθῶσι πολλὰ προσφυῶς τὸ πρόσωπόν των, καὶ οὕτως ἔπειτα εἵλκυσαν οὗτοι εἰς ἑαυτοὺς τὴν προσοχὴν ὄχι ὀλίγων ἀνθρώπων διὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ των καὶ διὰ τῆς διηγήσεως θαυμασίων συμπτωμάτων, τὰ ὁποῖα τοὺς συνέβησαν εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν τῶν Μαύρων. Ὁ τελευταῖος τῶν ἀπατεώνων τούτων ἐπλάνησε μὲ τὸ ἔντεχνον παιγνίδιόν του καὶ μίαν Ἱσπανικὴν Πριγκιπέσσαν, ἥτις τὸν ἐβοήθει μὲ τὰ ἀδαμαντικά της. Μετέπειτα ἐφάνη, ὅτι ἦτο παξιμαδοποιός. Τὸ Ἱσπανικὸν κριτήριον ἐπρόσταξε καὶ τὸν ἐκρέμασαν, καὶ ἔπειτα τὸν ἐκομματίασαν εἰς τέσσαρα. Τὴν αὐτὴν τύχην εἶχαν δοκιμάσειν καὶ οἱ δύω προκάτοχοί του.

Ἀλλ' εἶναι παράξενον, ὅτι ἐνῷ οἱ Πορτογάλλοι εἶχαν βάλειν τρεῖς φοραῖς τὰς ἐλπίδας των εἰς Ψευδοσεβαστιανούς, δὲν ἦτο ἴσως μακρὰν ὁ ἀληθινὸς Σεβαστιανὸς, καὶ ὅταν ἐφάνη καὶ οὗτος, ἔπαθε τὴν τύχην τῶν πλάνων. Διότι τὸ 1598 ἔτος ἐφάνη εἰς τὴν Βενετίαν ἀνὴρ, τὸν ὁποῖον πολλοὶ ἐκεῖ παρόντες Πορτογάλλοι μὲ πρῶτον βλέμμα τὸν ἐγνώρισαν διὰ τὸν βασιλέα των, καὶ ὁ ὁποῖος ὄχι μόνον σχῆμα, βάδισμα καὶ φωνὴν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ δεξιὸν βλέφαρον οὐλὴν καὶ εἰς τὸν πόδα μεγάλην ἀκροχορδόνα εἶχε κοινὰ μὲ τὸν βασιλέα Σεβαστιανόν. Ἡ ἀνακάλυψις ἔκαμεν εἰς τὴν Βενετίαν τόσον θόρυβον, ὥστε ὁ ἐκεῖ Ἱσπανικὸς πρέσβυς ἐπρόβαλεν εἰς τὴν κυβέρνησιν νὰ ἐξετάσῃ τὸ πρᾶγμα. Τὸν ἐπίασαν καὶ τὸν ἐξέταζαν μὲ ἀκρίβειαν. Ὡμολόγησεν ὅτι εἶναι ἀληθῶς ὁ Σεβαστιανός. Βαρέως πληγωμένος καὶ λειποθυμημένος ἔμεινε κειτόμενος εἰς τὸν πλησίον τοῦ Ἀλκασσὰρ τόπον τῆς μάχης, καὶ διέφυγε παραδόξως τὴν αἰχμαλωσίαν. Ἡ φιλοτιμία του ὅμως δὲν τὸν ἀφῆκε νὰ

φανῇ εἰς τὸν λαόν του ὡς ψωμοζήτης, καὶ διὰ τοῦτο ἐπεριπάτησεν ἐπιπόνως τὸν δρόμον εἰς τὴν Γεωργίαν, ὅπου ἔζησε πολλὰ ἔτη ὡς ἐρημίτης. Τελευταῖον τοῦ ἦλθεν ἐπιθυμία νὰ ἐξαναΐδῃ ἀκόμη μίαν φορὰν φίλους καὶ συντοπίτας του, καὶ διὰ τοῦτο ὑπῆγεν εἰς τὴν Βενετίαν. — Ὡμίλει δὲ τόσον ἐλευθεροφρόνως, τόσον βεβαίως εἰς τὴν ἀλήθειάν του, καὶ ἐνεθύμιζε τὴν βουλὴν τῆς Βενετίας εἰς τόσα μερικὰ πράγματα, τὰ ὁποῖα συνεβίβασε μὲ αὐτὴν ποτὲ δι' ἐπιστολῶν, ὥστε τὸν ἐφύλατταν τρία ἔτη χωρὶς νὰ τολμήσουν νὰ τὸν ὀνομάσουν ἀπατεῶνα. Οἱ Πορτογάλλοι ἔκαμαν ὅλα των τὰ δυνατὰ νὰ τὸν λάβουν ἐλεύθερον, καὶ αὐτὸς ὁ τῆς Γαλλίας βασιλεὺς Ἐρρῖκος ὁ Δ΄ ἐπαρακάλεσε διὰ τοῦ πρέσβεώς του τοὺς κριτὰς νὰ μὴ ἀφίνουν ὁλόκληρον λαὸν περισσότερον καιρὸν εἰς ἀβεβαιότητα περὶ τοῦ βασιλέως του. Τί ἐμπορεῖ ὅμως νὰ ἐνήργησε μυστικῶς ὁ Ἱσπανικὸς πρέσβυς ἐναντίον του, δὲν ἔγεινε φανερόν. Εἶναι ἱκανὸν, ὅτι τὸν ἀπέλυσαν, τὸν ἐπρόσταξαν ὅμως εἰς ὀκτὼ ἡμέρας νὰ ἀναχωρήσῃ ἀπὸ τὴν ἀριστοκρατίαν. Ὑπῆγε λοιπὸν εἰς τὴν Φλωρεντίαν· ἐκεῖ τὸν ἐπίασαν Ἱσπανικοὶ κατάσκοποι καὶ τὸν ἐνεχείρισαν εἰς τὴν κυβέρνησιν τῆς Νεαπόλεως. Αἱ ἐξετάσεις ἤρχισαν πάλιν ἐκ νέου· ὁ ὑποβασιλεὺς τὸν ἔκρινεν ἀπατεῶνα, καὶ τὸν κατεδίκασεν εἰς τὰ καράβια, ἀπεφάσισεν ὅμως ἔπειτα νὰ τὸν στείλῃ εἰς τὴν Ἱσπανίαν. Ὅταν τὸ καράβιον ἐπλησίασεν εἰς τοὺς αἰγιαλοὺς, ἦτο ὀρθὴ ὅλη ἡ Πορτογαλλία τόσον, ὥστε τὸν ἔβαλαν εἰς τὸ πλησιέστατον Ἱσπανικὸν φρούριον ἅγ. Λουκᾶν. Ἐκεῖ δὲ καὶ ἀπέθανε μετ' ὀλίγον, δὲν ἐξεύρει κἀνεὶς πῶς· ἀλλ' αὐτὸ τοῦτο τὸ μυστηριῶδες τέλος του φαίνεται ὅτι εἶναι μαρτυρία τῆς ἀληθείας τῶν ὅσα εἶχεν ὁμολογήσειν.

Γ'. ΙΣΠΑΝΟΙ.

1. Φερδινάνδος καὶ Ἰσαβέλλα.

(1474 κ. 1479 — 1516.)

Ἐφέραμεν τὴν ἱστορίαν τῆς Ἰσπανίας εἰς τὸν πρὸ τούτου τόμον ἕως τῆς στιγμῆς, ὁπότε ὁ γάμος Φερδινάνδου τῆς Ἀραγωνίας, ὅς τις ὠνομάζετο Καθολικὸς, καὶ Ἰσαβέλλης ἐκ Καστιλίας ἔβαλε τὸ θεμέλιον τῆς ἑνώσεως τῶν δύω βασιλείων. Καὶ οἱ δύω ἐκυβέρνων κοινῶς, καθὲν ὅμως βασίλειον εἶχεν ἀκόμη τὸ χωριστόν του πολίτευμα, καὶ ὄχι χωρὶς κάποιαν διχόνοιαν, εἰς τρόπον ὥστε ὁ εἷς εἰς τοῦ ἑτέρου τὸ κληρονομικὸν βασίλειον δὲν ἠδύνατο νὰ προστάζῃ πολύ. Εἰς τοῦτο μόνον ἦσαν ἡνωμένοι, ὅτι ἦτο ἀνάγκη νὰ κάμουν καὶ εἰς τὰ δύω βασίλεια ὅσον δυνατὸν ἀνεξάρτητον τὴν κυριαρχίαν των ἀπὸ τοὺς εὐγενεῖς καὶ ἀπὸ τὸ ὑψηλὸν ἱερατεῖον. Καὶ ἀπὸ τοὺς δύω δὲν ἔλειπεν ἡ ἀγαθὴ θέλησις νὰ ἐπιτύχουν τὴν ἀνεξαρτησίαν ταύτην, καὶ ἡ φρόνησις νὰ μεταχειρίζωνται ἐπωφελῶς εἰς τοῦτο τὰς καιρικὰς περιστάσεις. Διὰ τοῦτο βλέπομεν καὶ εἰς τὴν Ἰσπανίαν τὸ αὐτὸ θέαμα, τὸ ὁποῖον παριστάνεται κατὰ τοῦτον τὸν καιρὸν καὶ εἰς τὰς ἄλλας πολιτείας τῆς δυτικῆς Εὐρώπης, τὴν εἰς τὸ ἀπεριόριστον ἐξύψωσιν τῆς βασιλικῆς δυνάμεως ἐπάνω εἰς τὰ τρίμματα τῆς κληρουχικῆς ἀριστοκρατίας. Γενικῶς δὲ ἐμεταχειρίσθησαν ὁ Φερδινάνδος καὶ ἡ Ἰσαβέλλα τὰ αὐτὰ μέσα, τὰ ὁποῖα ἐμεταχειρίσθησαν διὰ παρομοίους σκοποὺς οἱ βασιλεῖς τῆς Πορτογαλλίας Ἰωάννης Β', καὶ Ἐμμανουήλ. Ἤξευραν νὰ κρατήσουν τὴν ἐξουσίαν τοῦ νὰ βάλλωσιν αὐτοὶ ἐπισκόπους· καὶ διὰ νὰ εἰσάξουν γενικὴν ἐγχώριον εἰρήνην, ἐσήκωσαν ἀπὸ τοὺς εὐγενεῖς τὴν δικαστικὴν ἐξουσίαν, καὶ ἔβαλαν εἰς τὰ βασιλικὰ κριτή-

ρια νομομαθεῖς. Ἀπὸ τοὺς πολίτας πάσης πόλεως κατεστάθη μὲ βασιλικὴν καθιέρωσιν στρατιωτικὸν ἱστάμενον, τὸ ὁποῖον ἐχρεώστει μέρος μὲν νὰ ἐπαγρυπνῇ διὰ τὴν εὐταξίαν καὶ ἡσυχίαν τῶν πόλεων, μέρος δὲ διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῶν κοινῶν δρόμων, καὶ ἐξαιρέτως νὰ ἀναχαιτίζῃ τὰς τῶν ληστρικῶν εὐγενῶν βίας. Ὠνομάζετο δὲ ἁγία ἀδελφότης (la santa hermandad). Ἀλλὰ καὶ τὸ ἐπὶ ταύτης τῆς βασιλείας εἰσαχθὲν ἱερὸν κριτήριον πολλάκις ἐβοήθησε τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ τούτου. Τὸ ἱερὸν κριτήριον ἔλαβε μὲν τὸν δρόμον του εἰς τὴν Ἰσπανίαν εὐθὺς ἀφοῦ ἐγεννήθη κατὰ τὴν ΙΓ' ἑκατονταετηρίδα· τώρα δὲ ἐθεμελιώθη καὶ ὠχυρώθη ἐκ νέου, καὶ πολὺ μεγαλητέραν ἔκτασιν τῆς δυνάμεώς του ἀνεδέχθη τὸ τρομερὸν ἐκεῖνο εἶδος, μὲ τὸ ὁποῖον ἑκατονταετηρίδας ὑπῆρξεν ἡ μάστιξ τῆς Ἰσπανίας. Ἡ Ἰσπανία διὰ τῶν πολυαρίθμων Μαύρων καὶ Ἰουδαίων, οἵτινες ἔζων ἐκεῖ, εἶχε μεταξὺ τῆς ἀνθρωπότητός της μέγα μέρος μὴ χριστιανῶν, καὶ ὁ Φερδινάνδος ἦτο πληροφορημένος ὅτι πολιτικὴ ἑνότης δὲν ῥιζόνει ποτὲ χωρὶς θρησκευτικὴν ὁμόνοιαν. Εἰς τοῦτο προσετέθη ζῆλος θρησκευτικὸς ἀδιάκριτος καὶ πλεονεξία. Οἱ Ἰουδαῖοι διὰ τῶν ἐκτάκτων πλούτων, τὰ ὁποῖα ἐκυρίευαν, εἶχαν ἐπιφορτίσει εἰς τὸν ἑαυτόν των γενικὸν μῖσος, τὸ ὁποῖον συχνάκις ἐξαγριόνετο ἕως ἐπαναστάσεως, ὅπου πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἔπιπταν θύματα τῆς τοῦ λαοῦ μανίας. Διὰ νὰ διαφύγουν τὰς αἱματώδεις ταύτας καταδιώξεις μετέβαιναν σωρηδὸν εἰς τὸν χριστιανισμὸν, ἀλλ' ἡ πίστις, τὴν ὁποίαν ἐδέχοντο ἀπὸ φόβον ἀνθρώπων, δὲν ἠδύνατο νὰ πιάσῃ ῥίζας εἰς τὰς καρδίας των, καὶ οἱ νέοι Χριστιανοὶ (Μαρανοὶ ὀνομαζόμενοι) ὑποπτεύθησαν, ὅτι ἀκόμη ἦσαν προσηλωμένοι εἰς τὴν πίστιν τῶν πατέρων των. Πολλοὶ δὲ ἐφωράθησαν ὅτι καὶ ἐξανεκυλίσθησαν εἰς τὴν πρώτην των θρησκείαν. Ἐξαίρετος ἀφορμὴ εἰς τὸν Φερ-

δινάνδον νὰ πλουτισθῇ μὲ τοὺς θησαυροὺς τῶν καταδικαζομένων Μαρανῶν. Κατὰ πρῶτον ἔπρεπεν εἰς τὸν σκοπόν του τοῦτον νὰ τὸν βοηθῇ ἡ ἱερὰ ἐξέτασις, τὴν ὁποίαν ἀπεφάσισε νὰ ἀνακαινίσῃ εἰς τὴν Καστιλίαν, ὅπου ἱκανὸν καιρὸν ἦτο ἀργὸν τὸ ἱερὸν κριτήριον, καὶ ὁ Πάπας, Σίξτος Δ', ἐπήνεσε μίαν τοιαύτην διαταγὴν, ἥτις ὑπέσχετο νέον ὑποστήριγμα εἰς τὴν ἐν Ἱσπανίᾳ ἐκκλησιαστικὴν κυριαρχίαν *). Ἡ Ἰσαβέλλα δὲν ἤθελε κατ' ἀρχὰς νὰ δώσῃ τὴν γνώμην της, ἐπειδὴ ὅμως τὸ παρέστησαν πρᾶγμα τῆς συνειδήσεως εἰς τὴν εὐσεβῆ ταύτην βασίλισσαν, ἐκαταπείσθη τελευταῖον. Τὸ 1481 ἔτος ἤρχισε τὸ νέον κριτήριον τὴν ἐνέργειάν του, καὶ μ' ὅλην τὴν φανερὰν δυσαρέστησιν πολλῶν Ἱσπανῶν, οἵτινες εἰς πολλὰ μέρη ἐπανίσταντο, δὲν τὴν διέκοφε ποτέ. Ἡ ἱερὰ ἐξέτασις ἔγεινε τώρα καθεστὼς κριτήριον, καὶ 1483 ἐπαρουσιάσθη ὁ Δομινικανὸς Θωμᾶς Ταρκουεμάδας πρῶτος γενικὸς ἱεροκριτὴς τῆς Ἱσπανίας, ἕνας τόσον αἱμοδιψὴς παπᾶς, ὥστε παρέδιδεν εἰς τὰς φλόγας τοὺς καταδικαζομένους κατὰ χιλιάδας, καὶ ἐτιμώρει πολὺ περισσοτέρους ἄλλους μὲ διὰ βίου φυλακὰς, δήμευσιν τῶν ὑποστατικῶν καὶ ἄλλας βαρυτάτας ποινάς. Ἡ ἐπιθυμία τῶν σφαγίων ἦτο τόσον μεγάλη, ὥστε ὅλη ἡ δικολογία ἦτο συνύφασμα συκοφαντιῶν κατὰ τοῦ ἐγκαλουμένου. Σκοπὸς τοῦ ὀλεθρίου τούτου, τῆς ἀνθρωπότητος ἀτιμαστικοῦ διαβολοκριτηρίου, ἦτο νὰ βαρύνουν τοῦ ὑπόπτου τὴν ἀπολογίαν ἢ καὶ νὰ τὴν κάμουν ἀδύνατον. Ἡ ἐλαφρωτάτη ὑποψία, ἢ ψευδομαρτυρία ἐχθροῦ ἔφερνε καθένα εἰς τοὺς φρικτοὺς δεσμοφύλακας τῆς ἱερᾶς ἐξετάσεως· εἰς τὸν ἐγκαλούμενον δὲν ἐφανερόνετο τὸ ὄνομα τοῦ κατηγόρου, πολὺ ὀλιγώτερον δὲν

*) **Lorente histoire Critique de l' inquisition d' Espagne**, Τόμ. 1, σελ. 143. *Συνήθως ὅμως νομίζεται, ὅτι Σίξτος ὁ Δ' ἀντεῖπε καὶ ἔστερξε μὲ πολλὴν ἀθυμίαν του.*

ἐπαριστάνετο ἔμπροσθέν του· καὶ ὅς τις, διὰ νὰ διαφύγῃ τὴν ποινὴν, ἢ ἐπειδὴ δὲν ἤξευρε κἀνὲν ἁμάρτημα, δὲν ἤθελεν ἢ δὲν εἶχε τι νὰ ὁμολογήσῃ, ἐβάλλετο εἰς τὰς ὀδύνας τῆς κολάσεως μὲ τὰ τρομερώτατα βασανιστήρια. Ἡ ἐκτέλεσις τῶν κρίσεων (actus fidei, πρακτικὰ τῆς πίστεως), ὅπου παρεκτὸς τῶν εἰς τὸ πῦρ καταδικαζομένων καὶ ὅλοι οἱ λοιποὶ ἄλλως καταδικαζόμενοι παρεδίδοντο δωρεὰν εἰς τὴν καταισχύνην διὰ δημοσίου παραστάσεως, ἐγίνετο μὲ ὅλην τὴν δυνατὴν ἐξωτερικὴν πομπὴν καὶ ἐπὶ παρουσίᾳ τῆς αὐλῆς, διὰ νὰ μὴ λησμονήσῃ ἡ Ἱσπανία, ποῖον μέγα πρόσωπον ὑποκρίνεται τὴν ἐξολόθρευσιν τῆς αἱρέσεως εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν καὶ πολιτικὴν ζωήν της. Ἡ ἐξολόθρευσις αὕτη καὶ ὁ τρόπος. μὲ τὸν ὁποῖον τὴν ἐξετέλει τὸ ἱερὸν κριτήριον, τῆς ἐδαπάνησαν ἑκατοντάδας χιλιάδων τῶν κατοίκων της *), καὶ περιέβαλαν βαρέα δεσμὰ εἰς τὴν ἐλευθέραν ἐνέργειαν τοῦ πνεύματος, ἐχρησίμευσαν ὅμως εἰς τοὺς βασιλεῖς πρὸς αὔξησιν τῆς δυνάμεώς των· διότι, ἐπειδὴ εἰς τὴν ἱερὰν ἐξέτασιν κἀνεὶς μάρτυς δὲν ὠνομάζετο δημοσίως καὶ πᾶς μάρτυς παρελαμβάνετο, ἐὰν δὲν ἦτο πρὸς ὄφελος τοῦ ἐγκαλουμένου, διὰ τοῦτο ὁ βασιλεὺς, καθὸ κορυφαῖος τούτου τοῦ μὲ προνόμια στολισμένου καὶ ἐπ' ἀληθείας ἡγιασμένου κριτηρίου τῆς ἀσεβείας, εἶχε τὸ εὐκολώτατον ἐργαλεῖον νὰ ἐλευθερόνεται ἀπὸ πᾶσαν ὕποπτον κεφαλὴν, εὐθὺς ἀφοῦ εὑρίσκετο

*) Κατὰ τὸν λογαριασμὸν τοῦ Λωρεντίου, ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ ἱεροῦ κριτηρίου 1481 ἕως 1498, ἐνῷ ἦτο Ἀρχιεροκριτὴς ὁ Τορκουεμάδας ἐκάησαν ζωντανοὶ 8,000 ἄνθρωποι, εἰς εἰκόνας (διαφυγόντες τὸν ἀληθινὸν θάνατον) 6500· ἄλλας τιμωρίας ἔπαθαν ἄνθρωποι 90,000. Τὸ κεφάλαιον ὅλων τῶν θυμάτων τῆς Ἱσπανικῆς ἱεροκρισίας ἕως τῆς κατὰ τὰς ἡμέρας μας διαλύσεώς της ἀποδίδει ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς οὕτως: Ζωντανοὶ καμένοι 31,912, εἰς εἰκόνας 17,659, σκληρῶς τιμωρημένοι 291,460. Εἰς τοὺς νεωτέρους χρόνους τὸ πλῆθος τῶν καταδίκων ἠλαττόνετο πάντοτε, καὶ ἐπὶ Καρόλου Δ', τοῦ προτελευταίου βασιλέως, δὲν ἀπέθανεν οὐδὲ εἷς τὸν διὰ πυρὸς θάνατον.

βδελυρός τις μισθωτὸς νὰ τὸν κατηγορήσῃ αἱρέσεις ἢ βλασφημίας, αἱ ὁποῖαι ἴσως ποτὲ δὲν ἔπεσαν εἰς τὸν στοχασμόν του.

Ἄλλη τέχνη τοῦ Φερδινάνδου ἦτο, ὅτι παρέλαβε τὴν μεγάλην Μαγιστρίαν τῶν τριῶν πολυαρίθμων ἐν Ἱσπανίᾳ ἱπποτικῶν ταγμάτων, καὶ τὴν ἥνωσεν αἰωνίως μὲ τὸ στέμμα. Μὲ τοῦτο τὸ μέσον ἀπέκτησε τὴν ἄμεσον ἰσχὺν εἰς τὰ συμβούλια τῶν κλάσεων, καὶ προσέτι εἰς τὰς τύχας τῶν μεγίστων εὐγενῶν οἴκων τῆς χώρας.

Οὗτος προσέτι ἦτο, ὅς τις ἐπῆρεν ἀπὸ τοὺς Μαύρους τὸ μόνον ἀκόμη ἐπίλοιπόν των ἐν Ἱσπανίᾳ βασίλειον, τὴν Γρανάταν, καὶ τὸ ἥνωσε μὲ τὴν Καστιλίαν (1492), τὸ ὁποῖον, μ' ὅλον ὅτι ἐμφύλιοι ταραχαὶ εἰς τὴν Γρανάταν καὶ διχόνοιαι εἰς τὴν βασιλικὴν οἰκογένειαν συνετέλουν εἰς τὸ ἐγχείρημά του, ἐχρειάσθη αἱματώδη καὶ βαρὺν πόλεμον, τὸν ὁποῖον ὅμως τὸ θρησκευτικὸν πνεῦμα τοῦ καιροῦ τὸν ἐτίμησε τόσον, ὥστε Γάλλοι καὶ Γερμανοὶ ἱππόται ἔτρεχαν εἰς τὴν Ἱσπανίαν διὰ νὰ πολεμήσουν ἐθελονταὶ κατὰ τῶν ἀπίστων, καὶ ἡ Ἰσαβέλλα αὐτὴ παρευρίσκετο προσωπικῶς ἔφιππος εἰς τὰς ἐκστρατείας διὰ νὰ ἐνθουσιάζῃ τοὺς πολεμιστάς. Αἱ πρῶται συνθῆκαι, τὰς ὁποίας ὑπεσχέθησαν εἰς τοὺς ἐν Γρανάτᾳ Μαύρους διὰ νὰ ὑποταχθῶσιν, ἦσαν τοιαῦται, ὥστε τοὺς ἠσφάλιζαν ἐντελῆ ἐλευθερίαν τῆς θρησκείας των· ἀλλὰ μετὰ ἑπτὰ ἔτη παρέβησαν τὰς ὁμολογίας ταύτας, καὶ τοὺς ἐπρόβαλαν νὰ ἐκλέξουν ἢ νὰ βαπτισθοῦν, ἢ ἐπὶ ποινῇ θανάτου νὰ ἀναχωρήσωσιν ἀπὸ τὸν τόπον. Πολλοὶ ἐμετανάστευσαν· ἄλλοι ἔγειναν ἐξ ἀνάγκης Χριστιανοί, καὶ παντοτεινῶς ὑποπτευόμενοι ἢ δημοσίως ἀρνούμενοι τὴν πίστιν ἔδωκαν εἰς τὴν ἱερὰν ἐξέτασιν ἄφθονον ὕλην διωγμῶν, οἵτινες πολλάκις ἠρέθιζαν τοὺς σκληρῶς ταλαιπωρουμένους εἰς ἐπαναστάσεις, αἱ ὁποῖαι δυσκόλως ἠδύναντο νὰ καταπραϋνθῶσι.

Τοὺς Ἰουδαίους ἐκτύπησεν ἤδη ἀρχήτερα τοιαύτη σκληρὰ τύχη. Μόλις ἐκυριεύθη ἡ Γρανάτα, ὅταν ὁ Φερδινάνδος καὶ ἡ Ἰσαβέλλα ἐξέδωκαν πρόσταγμα, ὅσοι τῶν Ἰουδαίων δὲν βαπτισθοῦν, νὰ φύγουν ἀπὸ τὴν Ἱσπανίαν εἰς ἑνὸς μηνὸς διάστημα. Τοὺς ἐσυγχώρησαν μὲν νὰ πωλήσωσι τὰ ὑπάρχοντά των, ἐπειδὴ δὲ δὲν τοὺς ἐσυγχωρήθη νὰ λάβουν μαζή των χρυσὸν καὶ ἄργυρον καὶ πολυτίμους λίθους, ἡ συγχώρησις αὕτη ἦτο ἀντιφατική. Τὸ πλῆθος τῶν τότε μεταναστευσασῶν Ἰουδαϊκῶν οἰκογενειῶν ἀποδίδεται, ἴσως μὲ ὑπερβολήν, εἰς 170,000. Μετέβησαν εἰς Πορτογαλλίαν, Γαλλίαν, Ἰταλίαν καὶ Ἀφρικήν· πολυάριθμοι ὅμως εὕρηκαν καθ' ὁδὸν δι' ἀῤῥωστίας ἐπιδημικὰς καὶ κακουχίας τὸν θάνατον. Ἰωάννης ὁ Β΄ ἐδέχθη εἰς τὴν Πορταγαλλίαν 80,000 τούτων τῶν ἀποδιωγμένων Ἰουδαίων, ἀλλ' ὁ διαδοχός του Ἐμμανουὴλ ἐπρόσταξε — παρακινηθεὶς ἀπὸ τοὺς λόγους τῆς Ἱσπανικῆς κυβερνήσεως νὰ τὴν βοηθήσῃ εἰς ἐξολόθρευσιν τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ — νὰ ἐπαρθοῦν ἀπ' αὐτοὺς τὰ μέχρι δεκατεσσάρων ἐτῶν τέκνα των καὶ νὰ ἀνατραφοῦν εἰς τὴν Χριστιανωσύνην. Ἐξ ἀπελπισίας πολλοὶ Ἰουδαῖοι ἐφόνευσαν τὰ τέκνα των καὶ ἄλλοι ἑαυτούς. Ὅσοι δὲν ἀνεχώρησαν, ἢ δὲν ἠδύναντο νὰ ἀναχωρήσουν ἀπὸ τὸ βασίλειον, ὡμολόγησαν τὴν χριστιανωσύνην, τοὐλάχιστον κατὰ πρόσχημα. Μὲ τοιαῦτα ἀναγκαστικὰ μέσα ἐπλανῶντο ὅτι ἐξήπλωναν τοῦ εὐαγγελίου τὴν εἰρηνικὴν καὶ φιλάνθρωπον διδασκαλίαν!

Ὁ καιρός, ὁπότε ἐκυριεύθη ἡ Γρανάτα καὶ ἔλαβε τέλος τῶν Μαύρων ὁ πόλεμος, ἦτο αὐτὸς ἐκεῖνος, τὸν ὁποῖον ὠφελήθησαν οἱ φίλοι τοῦ μεγάλου Κολόμβου, διὰ νὰ τοῦ προξενήσουν τῆς Ἰσαβέλλης τὴν εὔνοιαν πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν τολμηρῶν ἐγχειρημάτων του. Ὅταν δὲ ἤρχισαν νὰ εὐτυχοῦν τρόπον τινὰ αἱ ἀνακαλύψεις, εὕρηκαν καιρὸν ὁ Φερδινάνδος καὶ ἡ Ἰσα-

βέλλα νὰ ἀπομακρύνωσιν ἀπὸ σιμά των τοὺς ὑπόπτους ἐκ τῶν εὐγενῶν, ἐνῷ τοὺς ἔστελλαν ἐκεῖ ἀποίκους. Ἀλλ᾽ ἐπειδὴ ὁ φόβος ἐμπόδιζε τοὺς Ἱσπανικοὺς βασιλεῖς νὰ δώσουν ἐλευθέραν ὕπαρξιν εἰς τοὺς ἐν Ἀμερικῇ ὑπηκόους των, ὄχι μόνον ἐλάμβαναν ἀναλόγως μικρὸν κέρδος, ἀλλ᾽ ἠνάγκασαν τοὺς ἀποίκους των νὰ ἀγοράζωσι τὰς χρείας των ἀπὸ ξένους λαθρεμπόρους, καὶ οὕτως ἔρρεεν ἀπὸ τὰς πλουσίας χρυσοφυεῖς πηγὰς τῆς Ἀμερικῆς περισσότερον κέρδος εἰς τοὺς ὑδραγωγοὺς τῶν Ἄγγλων καὶ Ὁλλανδῶν παρὰ εἰς τὸν ποταμὸν τῆς Ἱσπανίας.

Παρεκτὸς τῶν προσπαθήσεων, τὰς ὁποίας ἔκαμνεν ὁ Φερδινάνδος νὰ στερεώσῃ εἰς τὰ ἔσω τὴν δύναμίν του, ἐστοχάζετο πάντοτε εἰς ἁρμοδίους περιστάσεις νὰ τὴν πλατύνῃ καὶ πρὸς τὰ ἔξω. Φρόνιμοι λειτουργοὶ καὶ ἀνδρεῖοι στρατηγοὶ συνετελείοναν τὰ ἐγχειρήματά του. Ἀλλὰ παρεκτὸς τῶν τιμίων τούτων μέσων, ἐμεταχειρίζετο, χωρὶς νὰ ἐλέγχεται ἀπὸ τὴν συνείδησίν του, καὶ μέσα ἄτιμα διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὸν σκοπόν του. Ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλας χώρας, Π. χ. εἰς τὴν Γαλλίαν, ἐκυβέρνων τότε βασιλεῖς, οἵτινες δὲν ἐφρόνουν ὀρθότερα παρ᾽ αὐτὸν, καὶ ἑπομένως ἐπρόκειτο τίς ἐκ πάντων τῶν ψευστῶν εἶναι ὁ ψευδέστατος καὶ δύναται νὰ γελάσῃ τοὺς ἄλλους μὲ ὅλην τὴν προσοχήν των.

Ὁ τότε βασιλεὺς τῆς Νεαπόλεως Φρειδερῖκος μεταξὺ ἄλλων ἔκαμε κακὴν ἀπόπειραν τοῦ τοιούτου τρόπου τοῦ Φερδινάνδου. Εἰς τὴν Νεάπολιν ἦσαν δυσαρεστημένοι μὲ τὴν κυβέρνησιν. Παντοτεινοὶ ἀναβρασμοὶ, ἀποτελέσματα ἐλεεινῆς πολιτείας, ἐπεκράτουν εἰς τὴν ὡραίαν ταύτην χώραν. Εἰς τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας Λοδοβῖκον ΙΒ΄ ἐφάνη πρόσφορος ἡ κατάστασις αὕτη διὰ νὰ κυριεύσῃ τὴν Νεάπολιν. Ὅλα τὰ εἰς τοῦτο δικαιώματα ἐχρεώστουν νὰ ἀναδείξουν τὴν πολιτικὴν ταύτην ἐμπορίαν ἔριδα περὶ δικαίου.

Διὰ νὰ καθησυχάσῃ τὸν Φερδινάνδον, τὸν ἐπρόβαλε νὰ γείνῃ κοινωνὸς (22 Νοεμβ. 1500). Ἐσυμφώνησαν λοιπὸν οἱ δύω νὰ ἐπιχειρήσουν κοινῶς τὴν κυρίευσιν τῆς χώρας καὶ ἔπειτα νὰ τὴν μοιράσουν μὲ ἀδελφικὴν ἀγάπην.

Ἡ συνθήκη ὅμως ἔμεινε σοφῶς μυστικὴ εἰς τὸν βασιλέα τῆς Νεαπόλεως, καὶ οὗτος δὲν ἐφοβεῖτο κἀνένα ἄλλον παρὰ τοὺς Γάλλους. Τοῦ Φερδινάνδου ὁ στατηγὸς Γονσάλβιος Κορδύβιος, ὅς τις ἔστεκε μὲ στράτευμα εἰς τὴν Σικελίαν, ἐπροσποιεῖτο, ὅτι ἤθελε νὰ τὸν βοηθήσῃ κατὰ τῶν Γάλλων, καὶ ὁ Φρειδερῖκος, ὅς τις δὲν ἐμάντευε πόσον τρομερὰ ἦτο ἀπατημένος, παρέδωκεν εἰς τοὺς Ἱσπανοὺς καί τινα φρούριά του. Μόνον ὅταν ἐφάνησαν οἱ Γάλλοι, ἐπαρατήρησε τὴν ἀπάτην, ἀλλ᾽ ἦτο ἐξώρας. Παρεδόθη, ἀλλ᾽ ὄχι εἰς τὸν προδότην, ἀλλ᾽ εἰς τὸν Λοδοβῖκον, ὅς τις τὸν ἔλαβεν εἰς τὴν Γαλλίαν, καὶ τὸν ἐπλήρονεν ἐτησίως ἕως τοῦ θανάτου του (1504) 30,000 λίτρας.

Εἰς Τάραντα ἐπροστατεύετο ἀκόμη ὁ υἱὸς τοῦ ἐκθρονισθέντος βασιλέως μὲ ἐπαινετὴν ἀνδρίαν. Ὁ Γονσάλβιος Κορδύβιος πολὺν καιρὸν δὲν ἠδύνατο νὰ τὸν ὑποτάξῃ. Τελευταῖον ὤμοσεν εἰς αὐτὸν ὅρκον δημοσιώτατον, ὅτι θέλει τὸν ἀφήσειν ἐλεύθερον, ἐὰν τοῦ παραδώσῃ τὴν πόλιν. Ὁ πρίγκιψ ἐδέχθη τὴν συνθήκην· ἀλλὰ μόλις ἔγεινεν ὁ Γονσάλβιος κύριος τῆς πόλεως, καὶ προστάξας νὰ πιάσουν ἐκεῖνον τὸν ἔστειλε παραυτὰ εἰς τὴν Ἱσπανίαν. Βλέπει καθεὶς, ὅτι καὶ οἱ ὑπουργοὶ ἦσαν μεμυημένοι τὰ δόγματα τῶν κυρίων των.

Ταχέως μὲν ἔπεσεν ὁ βασιλικὸς οὗτος οἶκος, βραδέως δὲ ἠδυνήθη νὰ λάβῃ ἡσυχίαν ἡ χώρα τοῦ βασιλείου. Διότι ὁ Φερδινάνδος ἐγνώριζε τὰ συμφέροντά του πολλὰ καλὰ καὶ δὲν ἐστάθη ἕως ἐδῶ. Ἐμεταχειρίσθη τὴν πολιτικὴν, ἥτις τοῦ ἐχάρισε μέρος τῆς

Νεαπόλεως, κατ᾽ αὐτοῦ τοῦ Λοδοβίκου διὰ νὰ ἐξουσιάσῃ τὸ ὅλον. Φιλονεικία τις διεγερθεῖσα εἰς τὴν διανομὴν τῆς χώρας ἐπροχώρησεν εἰς τελείαν ἔκρηξιν. Ὁ Γονσάλβιος, πρὶν τὸ παρατηρήσωσιν οἱ Γάλλοι, ἐλάμβανε στρατεύματα. Ὅτι οἱ Νεαπολῖται, καὶ προσέτι οἱ ἄλλοι Ἰταλοὶ, ἀσμένως ἤθελαν νὰ ἐκβάλουν τοὺς Γάλλους ἀπὸ τὴν χώραν (διότι ἐπροσπάθουν νὰ κυριεύσωσι καὶ τὸ Μεδιόλανον), τοῦτο τὸ ἤξευρεν ἐκεῖνος πολλὰ καλὰ, καὶ ἐπάνω εἰς τοῦτο ἐστήριζε τὰς ἐλπίδας του. Ὁ στρατηγός του Γονσάλβιος ἐπροχώρησε, καὶ οἱ Γάλλοι, οἵτινες προσέτι ἦσαν καὶ ἀσύμφωνοι, ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσωσι.; Λοδοβῖκος ὁ ΙΒ΄, τὸν ὁποῖον ἐξένισαν κατὰ πολλὰ αἱ ἀπροσδόκητοι βίαι, ἠθέλησε καὶ αὐτὸς τώρα νὰ στείλῃ ἐνδυνάμωσιν εἰς τοὺς στρατηγούς του, ἀλλ᾽ ὁ Φερδινάνδος τὸ ἐμπόδισεν ἐνῷ ἤρχισε νὰ συμβιβάζεται. Ὁ γαμβρόςτου, Ἀρχιδοὺξ τῆς Αὐστρίας Φίλιππος, υἱὸς τοῦ αὐτοκράτορος Μαξιμιλιανοῦ, ὑπῆγεν εἰς τὴν Γαλλίαν, καὶ τὴν 5 Ἀπριλ. 1502 ἔκαμεν εἰς Βλαίσας μὲ τὸν Λοδοβῖκον ἐξισασμὸν, διὰ τοῦ ὁποίου ὁ τοῦ Φιλίππου τούτου υἱὸς Κάρολος ἔμελλε νὰ νυμφευθῇ τὴν τοῦ Λοδοβίκου θυγατέρα Κλαυδίαν, καὶ νὰ ἐξουσιάζωσι καὶ οἱ δύω τὸ βασίλειον τῆς Νεαπόλεως. Ἐνῷ λοιπὸν ὁ Λοδοβῖκος ἐμποδίζει τὰ στρατεύματα, τὰ ὁποῖα ἔμελλε νὰ στείλῃ εἰς τοὺς ἐν Ἰταλίᾳ στρατηγούς του, καὶ τοὺς προστάζει ἀνακωχὴν ὅπλων, πίπτει ὁ Γονσάλβιος εἰς τοὺς ἀφρόντιδας Γάλλους, λέγει ὅτι δὲν δύναται νὰ δεχθῇ προσταγὰς ἀπὸ τὸν Φίλιππον, καὶ ἐξορίζει τοὺς τούτου πρέσβεις εἰς τὴν Ἱσπανίαν. Ἐκεῖ τοὺς κρατεῖ ὁ Φερδινάνδος ἐπιμελῶς ἕως οὗ ὁ Γονσάλβιος ἀπεδίωξεν ἐντελῶς ἀπὸ τὴν Νεάπολιν ὅλους τοὺς Γάλλους, οἵτινες ἔμεναν ἀκόμη χωρὶς βοήθειαν, καὶ ἐξουσιάζει ἔπειτα ὅλον τὸ βασίλειον (1503). Τοῦ Λοδοβίκου οἱ κόποι νὰ ἐξανακυριεύσῃ τὰ χαμένα μὲ ἔνοπλον δύ-

μιν ἔμειναν μάταιοι, καὶ ὁ Φερδινάνδος εἶπεν, ὅτι ὁ Ἀρχιδοὺξ ὑπερέβη τὴν πληρεξουσιότητά του, μ᾽ ὅλον ὅτι οὗτος ἐβεβαίονεν, ὅτι ἡ πληρεξουσιότης του ἦτο πάντη ἀπεριόριστος καὶ ἐλευθέρα. Ὁ Φερδινάνδος ἐβάσταξε τὴν Νεάπολιν μὲ ὅλας τὰς κατάρας ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἠπατήθησαν εἰς τοῦτο.

Ἀλλὰ καὶ δι᾽ αὐτὸν ἐναπεταμιεύετο μία πικρὰ λύπη. Ἤρχισε δὲ αὕτη ὅταν ἡ γυνήτου Ἰσαβέλλα ἐκ Καστιλίας ἀπέθανε (26 Νοεμβ. 1504). Ἡ Καστιλία δὲν ἔπεσεν ἐκ τούτου εἰς τὸν Φερδινάνδον, ἀλλὰ εἰς τὴν θυγατέρα του Ἰωάνναν, τῆς ὁποίας σύζυγος ἦτο αὐτὸς ἐκεῖνος ὁ μισητός του Φίλιππος. Ἐμπορεῖ τις νὰ συμπεράνῃ πόσον βαρὺ ἦτο εἰς ἕνα Φερδινάνδον νὰ παραιτήσῃ ἐξουσίαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἦτο συνειθισμένος τόσον καιρὸν, καὶ τώρα πάλιν νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν μικρὰν Ἀραγωνίαν του. Εἰς μάτην ἀνεφέρετο εἰς τῆς γυναικός του τὴν διαθήκην, κατὰ τὴν ὁποίαν εμελλεν αὐτὸς νὰ κυβερνᾷ τὴν Καστιλίαν ἕως οὗ νὰ ἡλικιωθῇ ὁ πρεσβύτερός του ἔγγονος· αἱ κλάσεις τὸν ἐμίσουν κατὰ πολλὰ, καὶ ἔλαβαν τὸ μέρος Φιλίππου τοῦ ἐκ τῆς Αὐστρίας, ὅς τις τῳόντι ἀνέλαβε τὸν βασιλικὸν τίτλον.

Πλήρης κακούργου ὀργῆς ἐστράφη τώρα εἰς τὴν Γαλλίαν, ἐφιλιώθη μὲ τὸν ΙΒ΄ Λοδοβῖκον, καὶ ἐζήτησε γυναῖκα του τὴν δεκαοκταετῆ θυγατέρα τῆς ἀδελφῆς του Γερμανὴν ἐκ Φυξίνου. Μ᾽ ὅλον ὅτι ἦτο πεντήκοντα τριῶν ἐτῶν ἡλικίας, ἤλπιζεν ὅμως νὰ ἴδῃ κληρονόμον ἐκ τοῦ γάμου τούτου, καὶ εἰς τοῦτον (ὄχι εἰς τοὺς υἱοὺς τοῦ μισητοῦ Φιλίππου) νὰ ἀφήσῃ τότε τὴν Ἀραγωνίαν. Αὕτη ἔμελλε νὰ εἶναι ἡ ἐκδίκησίς του. Συνέβησαν ὅμως ἄλλως τὰ πράγματα. Ὁ νεανίας Φίλιππος (εἴκοσι ὀκτὼ ἐτῶν ἡλικίας) ἀπέθανεν ἔξαφνα (25 Σεπτεμ. 1506), καὶ ἡ γυνήτου Ἰωάννα, ἥτις διὰ τὴν ὡραιότητάτου τὸν εἶχεν ἀγαπήσειν μὲ ἐνθουσιασμὸν, καὶ πολλάκις ἦτο πρότερον μελαγχολικὴ διὰ

τὴν συχνὴν ἀπιστίαν του, περιέπεσε τώρα εἰς ἐντελῆ μανίαν διὰ τὸν θάνατόν του. Δὲν εἶχε παραμερίσειν ἀπὸ τὴν κλίνην του ἐνῷ ἦτο ἄῤῥωστος, καὶ μόλις κατετέθη ὁ νεκρὸς εἰς τὸ μνημεῖον, καὶ πάλιν ἐξήχθη ἀπὸ τὸ ὑπόγειον, ἐστολίσθη λαμπρῶς καὶ ἐφέρθη εἰς τὸν θάλαμόν της. Ἐκεῖ διεύθυνε πρὸς αὐτὸν ἀσκαρδαμυκτὶ τὰ ὀμμάτιά της, καὶ ἐπανελάμβανε τὸ παραμύθιον, τὸ ὁποῖον τῆς εἶχε διηγηθῆν ἕνας νεκροθάπτης περὶ βασιλέως, ὅστις ἀνεστήθη μετὰ δεκατέσσαρα ἔτη. Ἐκ παλαιᾶς ζηλοτυπίας δὲν ὑπέφερνεν εἰς τὸ οἴκημά της γυναικεῖον πλάσμα, καὶ χωρὶς μαμμὴν ἐγέννησε μίαν θυγατέρα. Ὅταν ἔκαμνεν ὁδοιπορίαν, ἀνάγκη ἦτο νὰ ἔχῃ μαζή της καὶ τὸν ἀγαπητόν της νεκρὸν, καὶ πολλάκις τῆς ἡμέρας ἐκύτταζεν εἰς αὐτὸν, ἂν ἐκοιμᾶτο ἀκόμη. Ἀπέφευγε δὲ τὰς πόλεις καὶ τὸ νὰ ὁδοιπορῇ τὴν ἡμέραν· χήρα (ἔλεγεν), τῆς ὁποίας ὁ ἥλιος ἐβασίλευσε, χρεωστεῖ νὰ ἀποφεύγῃ καὶ τοῦ οὐρανοῦ τὸν ἥλιον. Μίαν φορὰν ἠθέλησε νὰ οἰκονεύσῃ εἰς ἓν μοναστήριον, μαθοῦσα δὲ ὅτι ἦτο γυναικομοναστήριον, τὸ παρέδραμε καὶ ἐπροχώρησε περαιτέρω. Μετὰ πολλῶν κόπων ἠδυνήθη τελευταῖον νὰ παρακινηθῇ νὰ καταθέσῃ τὸν ἠμιαναλυμένον νεκρὸν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Μιραφλόρης πλησίον τῶν Βούργων. Ἡ δυστυχὴς γυνὴ ἔμεινεν εἰς ταύτην τὴν κατάστασιν τῆς μανίας ὑπὲρ τὰ πεντήκοντα ἔτη, ἐπειδὴ ἀπέθανεν ὀλίγον τι πρὸ τοῦ πρεσβυτάτου υἱοῦ της, τοῦ περιφήμου αὐτοκράτορος Καρόλου Ε', τὴν 12 Ἀπριλ. 1555.

Ὁ Κάρολος οὗτος ἦτο ἑξαετὴς ὅταν ἀπέθανεν ὁ πατήρ του Φίλιππος. Ὁ Καρδινάλιος Ξιμενέζιος, ἀρχιεπίσκοπος Τολήτου, ἐκατάπεισε τοὺς ἀντιπροσώπους νὰ δεχθοῦν πάλιν διὰ τὴν εἰρήνην κυβερνήτην των τὸν γέροντα βασιλέα Φερδινάνδον, ἕως οὗ ὁ Πρίγκιψ Κάρολος νὰ φθάσῃ εἰς τὸ εἰκοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας. Ὁ μὲ τὴν Πριγκιπέσσαν Γερμανὴν γάμος του ἔμεινεν

ἄτεκνος, καὶ οὕτως ἐφαίνετο πλέον ἡ πλησιάζουσα ἕνωσις τῆς Καστιλίας μὲ τὴν Ἀραγωνίαν διὰ πάντα.

Ἔκτοτε δὲν μένει νὰ εἴπωμεν περὶ Φερδινάνδου τί πλέον, εἰμὴ ὅτι εἰς τὴν Ἰταλίαν ἀκόμη ἔδειχνεν ἰσχὺν μεγάλην, καὶ ὅτι ἐβεβαίωσε τολμηρῶς τὴν δίξαν του ἐναντίον τοῦ Πάπα Ἰουλίου Β'. Οἱ Πάπαι ἐξελάμβαναν ἕως τώρα τὴν Νεάπολιν κληρούχημα τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐκκλησίας. Ὁ Φερδινάνδος δὲν ἠρώτησε κἂν τὸν Πάπαν περὶ τούτου. Ὁ Πάπας ἔστειλεν ἐπιτρόπους εἰς ἓν Νεαπολιτανὸν μοναστήριον. Ὁ Φερδινάνδος ἔστειλε καὶ τοὺς εἶπαν ὅτι ἂν δὲν φύγουν γρήγορα, θέλει τοὺς κρεμάσειν. Σταθερότης καὶ ἀπόφασις δὲν ἔλειπαν ἀπὸ τὸν βασιλέα τοῦτον.

Ὀλίγον τι πρὸ τοῦ τέλους του ἀπέθανε καὶ ὁ περίφημος στρατηγός του Γονσάλβιος Κορδύβιος, πληρωμένος μὲ ἀχαριστίαν, καθὼς ὅλοι οἱ δεσποτικοὶ ὑπηρέται.

---

2. Κάρολος Α'.

(βασιλ. 1516. παραιτ. 1556.)

1519 αὐτοκράτωρ μὲ ὄνομα Κάρολος Ε'.

Μετὰ τὸν θάνατον Φερδινάνδου τοῦ Καθολικοῦ (23 Ἰανν. 1516), ἔμελλε νὰ πέσῃ ἡ κυβέρνησις τῶν ἤδη ἡνωμένων Ἱσπανικῶν βασιλείων ἀναμφιβόλως εἰς τὰς χεῖρας τῆς θυγατρός του Ἰωάννας, ἐὰν αὕτη δὲν ἔπασχε τὴν δυστυχῆ ἐκείνην τῆς ψυχῆς ἀῤῥωστίαν. Τοῦτο ἐπαρακίνησε τοὺς Καστιλιανοὺς ἄρχοντας νὰ ἀποφασίσουν νὰ δεχθοῦν κυβερνήτην τὸν τῆς βασιλίσσης πρεσβύτατον υἱὸν Κάρολον *) ὅταν οὗτος φθάσῃ τὴν ἀνήκουσαν ἡλικίαν, ἕως δὲ τότε νὰ ὑποτάσσωνται, κατὰ τὴν διαταγὴν τοῦ Φερδινάνδου, εἰς τὸν ἐπίτροπον τοῦ βασιλείου, τὸν Καρδινά-

*) Ἡ Ἰωάννα εἶχεν ἀπὸ τὸν ἀρχιδοῦκα Φίλιππον δύω υἱοὺς, Κάρολον καὶ Φερδινάνδον, καὶ τέσσαρας κόρας.

λιον Ξιμενέζιον. Ὁ Ξιμενέζιος νέος ὢν ἔτι ἐσπούδασε τὰ νομικὰ, μετέπειτα ἔγεινε μοναχὸς τοῦ τάγματος τῶν μικρῶν ἀδελφῶν, ὅπου διὰ τὴν μεγάλην προκοπήν του καὶ διὰ τὰ προτερήματα τοῦ πνεύματός του ἐφημίσθη τόσον, ὥστε ἐπροβιβάσθη ἀρχιεπίσκοπος Τολήτου καὶ Καρδινάλιος. Ἐνῷ ὁ λαὸς τὸν ἐτίμα ὡς ἅγιον διὰ τὴν ἀδιάκοπον καθ' ὑπερβολὴν αὐστηρὰν ζωήν του καὶ διὰ τὰ καθαρὰ ἤθη του, προσκαλεσμένος ἀπὸ τὸν Φερδινάνδον καὶ τὴν Ἰσαβέλλαν νὰ λάβῃ μεγάλην κοινωνίαν τῶν πολιτικῶν πραγμάτων, ἐδείχθη ὄχι ὀλιγώτερον θαυμαστὸς πολιτικὸς διὰ τὴν βαθύνοιάν του καὶ διὰ τὴν ἀκάματον ἐνέργειάν του ὑπὲρ τῆς κοινῆς εὐτυχίας· προσέτι ὁ ἱερατικὸς χαρακτήρ του δὲν τὸν ἐμπόδισε νὰ στρατηγήσῃ πόλεμον κατὰ τῶν Μαύρων εἰς τὴν Ἀφρικὴν τὸ 1509 ἔτος. Τοὺς ἐπῆρε τὸ Ὀρὰν, καὶ ἐπρόσθεσεν εἰς τὴν ἄλλην φήμην του καὶ τοῦ πολεμιστοῦ τὰς δάφνας.

Ὁ Πρίγκιψ Κάρολος, δεκαεξαετὴς τότε, εὑρέθη εἰς τὸ Βέλγιον *), ὅταν ἀπέθανεν ὁ πάππος του. Πλήρης ἀγάπης εἰς ταύτην τὴν πατρίδα του (διότι ἐγεννήθη εἰς Γάνδαυον τὴν 24 Φεβρ. 1500) δὲν ἐτάχυνε πολὺ νὰ ἐπισκεφθῇ προσωπικῶς τὸ νέον του κληρονόμημα· καὶ οἱ Βέλγαι, οἵτινες ἐκ τῆς ἀπουσίας τοῦ λαμπροῦ ἡγεμόνος των ἐφοβοῦντο κάποιαν βλάβην, δὲν ἐπεθύμουν νὰ τὸν ἀφήσουν κἂν νὰ ἀναχωρήσῃ. Καὶ ἐπ' ἀληθείας ἐπέρασεν ἓν καὶ ἥμισυ ἔτος ἕως νὰ ἴδωσιν οἱ Ἱσπανοὶ τὸν νέον κύριόν των· καὶ ἡ ἀμέλειά του αὕτη καὶ ἄλλαι ἀπροβλεψίαι τοῦ νέου μονάρχου. κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον ἠδύναντο νὰ τὸν στερήσουν παντάπασι τὸν Ἱσπανικὸν θρόνον, ἐὰν δὲν εἶχεν ἐπίσης καὶ πιστὸν καὶ φρόνιμον ὑπουργὸν τὸν γέροντα, ὀγδοηκοντούτη σχεδὸν Ξιμενέζιον. Ὁ Κάρολος εἶχε στείλειν τὸν Καρδινάλιον Τραϊέκτου Ἀδριανὸν, πρῴην διδάσκαλόν του, εἰς τὴν

*) Ἴδε κατωτέρω τὴν τῶν Γερμανῶν ἱστορίαν.

Ἱσπανίαν μῆνας τινὰς πρὶν ἀποθάνῃ ὁ Φερδινάν-
δος μὲ πληρεξουσιότητα νὰ ἐπιτροπεύσῃ ἐκ μέρους
του τὸ βασίλειον μετὰ τὴν ἀποβίωσιν τοῦ μονάρχου
τούτου. Ὁ Ξιμενέζιος συνενοήθη μετ' αὐτοῦ, καὶ
τοῦ ἀφῆκε μὲν τὸν τίτλον, τὰ δὲ πράγματα ἐκυβέρ-
να σχεδὸν μόνος. Ἔβαλεν ὅλας του τὰς δυνάμεις ὄχι
μόνον νὰ κρατῇ πάντοτε εἰς χαλινὸν τοὺς ἀδαμάστους
εὐγενεῖς, ἀλλὰ νὰ κάμνῃ ἀβλαβεῖς καὶ τὰς ἀσκεψί-
ας, τὰς ὁποίας ἤρχισαν οἱ τοῦ Καρόλου Βελγικοὶ
βουλευταὶ ἐν ὀνόματί του. Ἠθέλησαν πάραυτα νὰ
τὸν ἀναγορεύσουν βασιλέα τῆς Ἱσπανίας καὶ Νεαπό-
λεως, τὸ ὁποῖον ἦτο παντελῶς ἐναντίον τῆς πολιτι-
κῆς συντάξεως ἐν ὅσῳ ἔζη ἀκόμη ἡ Ἰωάννα. Ὁ Ξι-
μενέζιος ὡμίλησεν ἐναντίον των, ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ βου-
λευταὶ τοῦ Καρόλου δὲν ἀπεμακρύνοντο ἀπὸ τὸν σκο-
πόν των, ἀπεφάσισε νὰ τὸ ἐκτελέσῃ. Ἐσυνάχθησαν
οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Καστιλίας. Ἐσήκωσαν μεγά-
λας κραυγὰς ἐναντίον τοῦ προβλήματος. Ὁ Ξιμε-
νέζιος, ὅς τις δι' ἀναριθμήτων παραδειγμάτων ἐπι-
μονῆς ἀπέκτησε βάρος, μὲ τὸ ὁποῖον ἔκλινε τὰ πράγ-
ματα εἰς τὴν θέλησίν του, τοὺς εἶπε συντόμως καὶ
μὲ τὸν συνειθισμένον του τόνον: „Δὲν εἶναι λόγος
πλέον περὶ συμβουλῆς, ἀλλὰ περὶ ὑπακοῆς· ὁ κύριός
μας τὸ θέλει, καὶ ἐγὼ θέλω προστάξειν σήμερον νὰ
ἀναγορευθῇ βασιλεὺς εἰς τὸ Μαδρίτιον, καὶ εἰς ὅλας
τὰς πόλεις.“ Ἔγεινε, μ' ὅλους τοὺς γογγυσμοὺς,
δι' ὅλης τῆς Καστιλίας· μόνον εἰς τὴν Ἀραγωνίαν,
ὅπου αἱ κλάσεις εἶχαν μεγάλα προνόμια καὶ ἔλει-
πε Ξιμενέζιος, ἐνομίζετο πάντοτε ἀκόμη ὁ Κάρολος
μόνον Πρίγκιψ τῆς Ἱσπανίας.

Ἐτάραττον δὲ περισσότερον ἀκόμη τὰς καρδίας αἱ περὶ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ νέου βασιλέως εἰς τὴν Ἱσπανίαν διαδιδόμεναι φῆμαι. Ἔλεγαν, ὅτι δείχνει μικρότατον πνεῦμα, ὅτι δὲν ἔχει καλήτερον νοῦν παρὰ τὴν μητέρα του Ἰωάνναν, καὶ ὅτι εἶναι προσηλωμένος εἰς τοὺς Βελγικοὺς βουλευτάς του, καὶ ἐξαι-

ρέτως εἰς τὸν παιδαγωγὸν καὶ πρῶτον του λειτουργὸν, τὸν Κιβιέριον τόσον, ὥστε ἡ Ἱσπανία δὲν ἐλπίζει κανὲν καλὸν ἀπὸ τὴν κυβέρνησίν του. Μέρος τῶν τῆς Ἱσπανίας εὐγενῶν πλήρεις τοιούτων κακῶν προαισθήσεων διεύθυναν τοὺς ὀφθαλμούς των εἰς τὸν ἀδελφὸν τοῦ Καρόλου, τὸν Πρίγκιπα Φερδινάνδον, ὅς τις ἀνετράφη εἰς τὴν χώραν των (εἰς Γουαδαλούπην), καὶ τὸν ὁποῖον εἶχε προτιμήσειν πάντοτε ἀπὸ τὸν Κάρολον ὁ ἀποθανὼν πάππος των. Ὁ Ξιμενέζιος, διὰ νὰ ἀσφαλισθῇ καὶ ἐκ τούτου τοῦ μέρους, ἔφερε τὸν Πρίγκιπα εἰς τὸ Μαδρίτιον, ὅπου εἶχε πάντοτε ὑπ' ὄψιν του καὶ αὐτὸν καὶ τοὺς συντρόφους του. Τῶν μεγιστάνων ἐκούρευσε πολλὰς χάριτας, τὰς ὁποίας ἀπήλαυαν ἐπὶ τῆς προτέρας κυβερνήσεως· καὶ ἐκεῖνοι παροργισθέντες καθ' ὑπερβολὴν ἔστειλαν καὶ τὸν ἠρώτησαν τίς τοῦ ἔδωκε τὴν πληρεξουσιότητα νὰ κάμνῃ τὰ τοιαῦτα. Ἔδειξεν εἰς τοὺς ἀπεσταλμένους τοῦ Φερδινάνδου τὴν διαθήκην καὶ τὴν ἐπικύρωσιν τοῦ Καρόλου· ἀλλὰ μὲ σφοδρότητα μεγάλην τοῦ ἀπεκρίθησαν ὅτι τὰ ἔργα του ὑπερβαίνουν τὰς γενικὰς ταύτας πληρεξουσιότητας. Ἐνῷ συνωμίλουν, τοὺς ἔφερεν ἀνεπαισθήτως εἰς ἓν παράθυρον, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐβλέπετο κάτω μέγας σωρὸς ὅπλων καὶ πολυάριθμοι ἔνοπλοι στρατιῶται. „Βλέπετε, τοὺς εἶπε, τὴν δύναμιν, τὴν ὁποίαν ἔλαβα ἀπὸ τὸν βασιλέα· μὲ ταύτην κυβερνῶ τὴν Καστιλίαν καὶ θέλω τὴν κυβερνήσειν ἕως οὗ νὰ λάβῃ εἰς τὰς χεῖρας του τὸ βασίλειόν του ὁ ἰδικός σας καὶ ἰδικός μου κύριος.“ Ἐξαφνισθέντες ἀπὸ τὸ ἀνέλπιστον τοῦτο οἱ ἀπεσταλμένοι ἀνεχώρησαν μὲ σιωπὴν καὶ δὲν ἐγύρισαν ὀπίσω.

Παρεκτὸς τούτων τῶν τολμημάτων ἔτρεψεν ὁ Ξιμενέζιος τὴν προσοχήν του εἰς τὴν δυνατὴν βελτίωσιν τῶν πόρων. Ἐπανέφερεν εἰς τὸ στέμμα πολλὰ ἀπηλλοτριωμένα κτήματα, καὶ μὲ τὴν σοφὴν οἰκονομίαν του ἐπερίσσευσε τόσα, ὥστε ὄχι μόνον τὰς ἀποθήκας καὶ ὁπλοθήκας ἔβαλεν εἰς καλὴν κατάστασιν, ἀλλ' ἔστειλε καὶ εἰς τὸν βασιλέα ἱκανὴν ποσότητα ἀργυρίου. Οὗτος ἤθελε θαυμάσειν μὲ ἀληθινὴν καρδίαν τὴν πίστιν τοῦ θαυμαστοῦ πρεσβύτου, ἐὰν οἱ Βέλγαι φίλοι του, ἀφ' ὅσα ἔκαμνεν ἐκεῖνος, ἤθελαν ἀφήσειν νὰ ἔλθῃ εἰς τὰ αὐτία του τὸ μικρότατον μέρος ἀνόθευτον. Ἀλλ' εἶχαν μέγιστον κέρδος νὰ μὴ ἀφήσουν τὸν νεανίσκον κύριόν των νὰ γνωρισθῇ ποτὲ μὲ τὸν σεβάσμιον Ἱσπανὸν πρεσβύτην· διότι ἐπεθύμουν νὰ ἰσχύουν πλησίον τοῦ Καρόλου εἰς τὴν Ἱσπανίαν καθὼς καὶ εἰς τὴν Φλανδρίαν πρότερον. Δὲν ἦτο λοιπὸν ἱκανὸν ὅτι — μὲ ὅλας τὰς ἐπιμόνους δεήσεις τοῦ Καρδιναλίου νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν Ἱσπανίαν — τὸν ἐκράτησαν ὅσον ἠδυνήθησαν πολὺν καιρὸν εἰς Γάνδαυον· ὁ Κιεβέριος ἐνήργησε προσέτι, ὅταν ὁ Κάρολος ἄραξε τέλος πάντων εἰς Ἀστυρίαν τὴν 13 Σεπτ. 1517, νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἐντάμωσίν του. Ὁ Ξιμενέζιος ἔσπευσε μὲν εἰς προϋπάντησιν τοῦ βασιλέως. ἠῤῥώστησεν ὅμως ἔξαφνα καθ' ὁδόν. Ἀπὸ Βοσεκβίλλους ὑπηγόρευσεν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν βασιλέα, ὅπου τὸν ἐπαρακάλει νὰ ἀποβάλῃ τοὺς μισητοὺς αὐλικοὺς τοῦ Βελγίου καὶ νὰ φανῇ εἰς τοὺς Ἱσπανοὺς ὅλος Ἱσπανός. Ἡ ἀπὸ ἀντίπαλον τοῦ μεγάλου ἀνδρὸς σχεδιασθεῖσα ἀπόκρισις ἔλεγεν: Εἰς τὸν Καρδινάλιον Ξιμενέζιον, τοῦ ὁποίου αἱ ὑπουργίαι εἶναι μεγαλώταται, ὥστε μόνον ὁ θεὸς δύναται νὰ τὰς ἀνταμείψῃ, εἶναι εἰς τὸ ἑξῆς συγχωρημένον νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν ἐκκλησίαν του, καὶ ἐκεῖ νὰ τελειώσῃ ἐν ἡσυχίᾳ τὰς ἡμέρας του. Τοιαύτη ἀγνωμοσύνη διὰ τοιαύτας ὑπουργίας — ἦτο ἀνώτερον παρὰ νὰ τὸ ὑποφέρῃ ὁ ἑνὸς καὶ ὀγδοήκοντα ἐτῶν γέρων. Ὀλίγας ὥρας ἔζησε μετὰ τὴν λυπηρὰν ἀπόλυσιν, καὶ ἀπέθανε τὴν 18 Νοεμβ. 1517.

Κανὲν ἄλλο δὲν εἶναι πικρότερον εἰς πιστὸν λαὸν, εἰ μὴ ὅταν τὸν καταφρονῇ ὁ βασιλεύς του καὶ

χαρίζῃ εἰς ἀλλοδαποὺς τὴν πίστιν του. Ὁ Κάρολος, ὀλίγον εἰδήμων τῆς Ἱσπανικῆς γλώσσης, ἔδωκεν εἰς τοὺς ὑπηκόους του διακεκομμένας τινὰς ἀποκρίσεις, τοὺς ἔστειλεν εἰς τοὺς Βελγικοὺς βουλευτάς του, καὶ ἐφαίνετο ὅτι ἦλθε μόνον διὰ νὰ συνάξῃ νέους φόρους. Ὅλα τὰ ἀξιώματα ἐσφετερίσθησαν οἱ Φλανδρικοὶ φίλοι του, καὶ ὁ περίλυπος λαὸς ἴδε μὲ πίκραν καὶ ἀγανάκτησιν καὶ τὴν πλουσίαν ἐπαρχίαν τοῦ σεβασμίου Ξιμενεζίου, τὴν ἀρχιεπισκοπὴν Τολήτου, εἰς τὰς χεῖρας νεανίσκου τινὸς, ὅς τις δὲν εἶχεν ἄλλο προτέρημα εἰμὴ ὅτι ἦτο ἀνεψιὸς τοῦ Κιεβερίου. Τὸ χείριστον ἦτο, ὅτι τὸ ἀργύριον, τὸ ὁποῖον ὁ παρὰ πολὺ ἐλευθέριος μόναρχος ἀσώτευεν εἰς τοὺς φίλους του, δὲν ἔμενε κἂν εἰς τὸν τόπον. Τοιαῦται φανεραὶ καταχρήσεις ἔκαμαν μισητὸν τὸν νεανίσκον βασιλέα. Οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Καστιλίας, τοὺς ὁποίους συνεκάλεσεν ὁ Κάρολος (1518) εἰς Βαλδόλητον, μετὰ βίας ἠδυνήθησαν νὰ στέρξουν φορολογίαν τινὰ, καὶ ὁ Κάρολος ἠναγκάσθη νὰ γνωρίσῃ, ὅτι μόνον ἐν ὀνόματι τῆς μητρός του κυβερνᾷ, καὶ ὅτι εἶναι ὑπόχρεως νὰ τῆς παραχωρήσῃ τὴν κυριαρχίαν, ἐὰν ἀναλάβῃ τὴν ὑγιείαν της. Ἀκόμη χαλαπώτεροι ἔγειναν οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Ἀραγωνίας καὶ Καταλονίας. Διατρίβων ὁ Κάρολος εἰς τὴν Βαρκελόναν (1519), ἔλαβε τὴν ἀγγελίαν τοῦ θανάτου τοῦ ἀπὸ τὸν πατέρα πάππου του, τοῦ αὐτοκράτορος Μαξιμιλιανοῦ. Ζῶν οὗτος ἀκόμη εἶχε στοχασθῆν νὰ τοῦ ἀφήσῃ τὴν τῶν Γερμανῶν αὐτοκρατορικὴν ἀξίαν, καὶ ὁ Κάρολος κυριευθεὶς ἀπὸ ταύτην τὴν ἐλπίδα, ἔπνιξε τώρα πάντα ἄλλον στοχασμὸν διὰ νὰ ἐνδιατρίβῃ εἰς τοῦτον μὲ ἐνθουσιασμὸν περισσότερον. Ἡ ἱστορία τοῦ προβιβασμοῦ του θέλει ἐκτεθῆν ἀλλοῦ πλατύτερα· ἱκανὸν εἶναι ἐδῶ νὰ εἴπωμεν μόνον, ὅτι ἐπέτυχε τὸν σκοπόν του. Ἦτο ὁ πολυκτημονέστατος μονάρχης ὅλων τῶν χρόνων. Παρεκτὸς τοῦ τῶν Γερμανῶν αὐτοκρατορι-

οῦ στέμματος ἐξουσίαζε τὸ Βέλγιον, ἦτο βασιλεὺς τῆς Ἱσπανίας, τῆς Νεαπόλεως, τῆς Σικελίας, καὶ κύριος τῶν δύω μεγίστων καὶ πλουσιωτάτων χωρῶν καὶ ὅλων τῶν νήσων τοῦ εὑρεθέντος νέου κόσμου. Καὶ ὅμως διὰ τὴν τότε τῆς Εὐρώπης ἀτελῆ τῶν πόρων διοίκησιν ἔπασχεν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μεγάλην ἀναργυρίαν.

Τοῦ Καρόλου ἡ αὐτοκρατορικὴ ἀξία καὶ ἄλλαι πολιτικαὶ σχέσεις, τὰς ὁποίας θέλομεν ἐξηγήσειν ἔπειτα, ἔκαμναν ἀπολύτως ἀναγκαίαν τὴν παρουσίαν του εἰς τὴν Γερμανίαν καὶ εἰς τὰς ἐπιλοίπους χώρας του· ἀλλ' οἱ Ἱσπανοὶ ἦσαν πολὺ δυσαρεστημένοι μὲ τὸν σκοπὸν τοῦ Καρόλου νὰ τοὺς ἀφήσῃ εἰς στιγμὴν, ὁπότε ἐχρειάζετο νὰ διατάξῃ ἀκόμη πολλὰ καὶ νὰ καταπραΰνῃ πολλὰς ταραχάς. Εἰς τοῦτο προσετέθησαν πολλαὶ ἄλλαι ἀναρμοστίαι, εἰς τὰς ὁποίας παρεσύρθη ὁ Κάρολος ἀπὸ τοὺς Βελγικοὺς βουλευτάς του, ἐπειδὴ τὸ μὲν συμβούλιον τῆς Βαλεντίας δὲν τὸ ἤνοιξεν αὐτὸς προσωπικῶς, ἀλλ' ἔστειλεν ἐκεῖ τὸν Καρδινάλιον Ἀδριανὸν μὲ ἄλλους Βέλγας νὰ δεχθοῦν τὴν προσκύνησιν, τοὺς δὲ Καστιλιανοὺς ἀντιπροσώπους ἐπρόσταξε νὰ συναχθοῦν εἰς τὸν ἅγ. Ἰάκωβον τῆς Γαλικίας, ὅπου ποτὲ δὲν συνεκροτήθησαν ἄλλοτε τοιαῦτα συμβούλια. Ἐκ τούτων ὅλων παρωργίσθη ὁ λαὸς τόσον, ὥστ' ἐγεννήθησαν ταραχαὶ εἰς Βαλδόλητον καὶ Τόλητον, καὶ ὅταν ὁ αὐτοκράτωρ διὰ τὸν καιρὸν τῆς ἀπουσίας του ἀφῆκεν ἐπίτροπον μόνον τὸν Καρδινάλιον Ἀδριανὸν, καὶ τὴν 20 Μαΐου 1520 ἀνεχώρησε τῷόντι ἀπὸ τὴν Ἱσπανίαν καὶ ὑπήγαινεν εἰς τὴν Γερμανίαν, ἐξηπλώθη περισσότερον ἡ ἐπανάστασις. Καθὼς συνειθίζει νὰ συμβαίνῃ ὅταν δι' ἀληθινὰ ἢ φανταστὰ κατὰ τῆς καθεστώσης κυβερνήσεως παράπονα παραφερόμενος ὁ πολὺς ὅμιλος ἀπὸ φιλοδόξους καὶ ζαλισμένας κεφαλὰς διαλύῃ πάντα δεσμὸν ὑπακοῆς καὶ παραβαίνῃ ἀφόβως θείους καὶ ἀνθρωπίνους νόμους,

οὕτω τώρα ἔγειναν αἱ πόλεις τῆς Καστιλίας θέατρον ἐπαναστατικῶν κακουργημάτων. Εἰς Σεγοβίαν ὁ τῆς Τορδεσίλλας προεστὼς, ὅς τις ἦτο ἀντιπρόσωπος εἰς τὸ συμβούλιον, ἐπειδὴ ἔδωκε τὴν ψῆφον του εἰς φόρον, ὅς τις ἔμελλε νὰ βαλθῇ διὰ τὸν βασιλέα, ἐφονεύθη μετ' ἄλλων τινῶν ὁμογνώμων του, διηρπάγησαν καὶ ἐκάησαν οἱ οἶκοι των. Τὸ αὐτὸ δὲ συνέβη καὶ εἰς τοὺς Βούργους. Ὅταν δὲ ὁ Καρδινάλιος Ἀδριανὸς ἔστειλε μετὰ ταῦτα στρατιώτας κατὰ τῆς Σεγοβίας, ἔλαβεν αὕτη ἀπ' ἄλλας πόλεις βοήθειαν, καὶ οἱ βασιλικοὶ στρατιῶται κτυπηθέντες ἐφυγαδεύθησαν. Οἱ πολῖται τῆς Μεθύμνης τοῦ Κάμπου δὲν ἠθέλησαν νὰ δώσωσι πυροβόλα διὰ πολιορκίαν τῆς Σεγοβίας, καὶ δὲν τοὺς ἔμελεν, ὅταν ἡ πόλις των πολεμηθεῖσα καὶ ῥιπτομένων εἰς αὐτὴν βομβῶν ἀναφθεῖσα μετεβάλθη πολὺ αὐτῆς μέρος εἰς στάκτην. Ἀρχηγὸς τῶν πόλεων ἔγεινε τὸ Τόλητον, ὅπου ὁ Ἰωάννης Παδίλλας εἶχε τὴν μεγίστην ἰσχὺν, νεανίσκος εὐγενὴς τὰ φρονήματα καὶ ἀνδρεῖος, ἀλλὰ διὰ τὸ εὐκίνητον πνεῦμα του καὶ διὰ τὴν φιλοδοξίαν περιέπεσεν εἰς ἐγχείρημα, τοῦ ὁποίου δὲν προεῖδε τὴν ἀποπλανημένην ὁδὸν καὶ τοὺς κινδύνους, καὶ τὸ ὁποῖον, διὰ νὰ φθάσῃ εἰς εὐτυχὲς τέλος, ἐχρειάζετο ἡγεμόνα μὲ μεγάλα τοῦ πνεύματος προτερήματα. Οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν δυσαρεστημένων πόλεων (αἱ πλεῖσται δὲ ἦσαν τῆς Καστιλίας) συνεκρότησαν βουλευτήριον (junta), τὸ ὁποῖον ὠνόμασαν ἅγιον. Ὁ Παδίλλας ἐπίασε τὴν βασίλισσαν Ἰωάνναν καὶ διὰ νὰ δώσῃ εἰς τὰ ἔργα του μεγαλήτερον κῦρος, τὴν ὕψωσε κατὰ τὸ φαινόμενον εἰς τὴν κορυφὴν τῆς κυβερνήσεως. Εἰς μάτην ἠθέλησεν ὁ Κάρολος, ὅς τις ἔλαβεν εἰς Βέλγιον τὴν ἀγγελίαν τῶν γενομένων, νὰ στέρξῃ τώρα ὅσα, ἐὰν τὰ ἔδιδε πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς του, ἠδύναντο νὰ πνίξουν τὴν ἐπανάστασιν ἐν τῷ γίνεσθαι. Τὸ βουλευτήριον ἔλαβε ἐπαναστατικωτέραν μορφὴν παρὰ νὰ

στέρξῃ τὰ προβλήματα. Ἐπαράστησεν εἰς τὸν αὐτοκράτορα μὲ διεξοδικὴν ἐπιστολὴν τὰ παράπονά του, καὶ ἔκαμε σειρὰν ζητημάτων, διὰ τῶν ὁποίων ὑφόνοντο καὶ ἐστερεόνοντο τὰ δίκαια τῶν ἀντιπροσώπων καὶ μάλιστα τῶν πόλεων, ἡ δὲ βασιλικὴ δύναμις ἐπεριωρίζετο εἰς πολλά. Πολλὰ τῶν ζητημάτων τούτων ἦσαν σωτηριώδη καὶ σκόπιμα, ἄλλα δὲ ὑπερβολικὰ καὶ ἄδικα, καὶ ἔδειχναν ἀντιποιήσεις τινὰς κατὰ τῆς τοῦ θρόνου ἀναγκαιοτάτης ὑπολήψεως εἰς τρόπον ὥστε ἡ Ἰούντα ἐκατηγορήθη ἀπὸ πολλοὺς συγγραφεῖς, ὅτι εἶχε δημοκρατικοὺς σκοπούς. Μ' ὅλον τοῦτο ἐπλανῶντο πολλοὶ, ὅτι, ἐὰν οἱ νέοι οὗτοι νόμοι λάβωσι δύναμιν, θέλει ἐμβῆν εὐτυχὴς κατάστασις εἰς τὴν Καστιλίαν, καὶ δὲν ἐστοχάζοντο, ὅτι τὰ εἰς πολλὰς πόλεις πραχθέντα κακὰ ἦσαν κακὸς ἐγγυητὴς τῆς ἀνατολῆς τῆς πολιτικῆς σωτηρίας. Ἀλλ' ὅμως ἤθελε συμβῆν πεισματώδης καὶ πολυχρόνιος ἐμφύλιος πόλεμος, ἐὰν οἱ εὐγενεῖς, οἵτινες μέχρι τοῦδε εἶχαν ἐρεθίσειν κατὰ τῆς αὐλῆς τὰς πόλεις μέρος μὲν φανερὰ, μέρος δὲ καὶ μυστικὰ, δὲν ἐπαρατήρουν τώρα μὲ τρόμον, ὅτι ὁ κίνδυνος τοῦ στέμματος εἶναι καὶ κίνδυνος ἰδικός των, ἐπειδὴ τὸ βουλευτήριον πρὸς τοῖς ἄλλοις εἶχε ζητήσειν νὰ καθαιρεθῇ ἡ ἀπὸ τοὺς φόρους ἐλευθερία τοῦ εὐγενοῦς τάγματος. Διὰ τοῦτο ἤλλαξαν τὴν τοποθεσίαν των καὶ ηὐτομάλησαν εἰς τοὺς βασιλικοὺς κυβερνήτορας. Εἰς τὰς πόλεις ἐγεννήθη διχόνοια, καὶ, ὅταν ὅλα τὰ τῆς εἰρήνης δοκίμια ἐματαιώθησαν, καὶ ἀφέθη ἡ κρίσις εἰς τὰ ὅπλα, ἔδωκαν τὴν στρατηγίαν εἰς Πέτρον Γίρωνα, ὅς τις δὲν ἠγαπᾶτο πολὺ, καὶ ὁ Παδίλλας ὀργισθεὶς διὰ τοῦτο ἔφυγεν ἀπὸ τὸ στράτευμα. Τῷ ὄντι δὲ οἱ βασιλικοὶ μὴ ἐμποδιζόμενοι ἀπὸ τὸν Γίρωνα, ἐκυρίευσαν τὴν Τορδεσίλλαν (5 Δεκεμ. 1520) καὶ ἔλαβαν εἰς τὴν ἐξουσίαν των τὴν βασίλισσαν

Ἰωάνναν. Ὁ Παδίλλας, ἀνακαλεσθεὶς ἀπὸ τὴν φανερὰν αἴτησιν τοῦ στρατεύματος, ἔμελλε νὰ ἀποζημιώσῃ τὴν δυστυχίαν, ἀλλ' ὅταν τὴν 23 Ἀπριλ. 1521 ἔγεινε μάχη πλησίον Βιλλαλάρ, κατὰ τὴν πρώτην προσβολὴν τῶν βασιλικῶν ἱππέων, διεσκορπίσθη ὅλος ὁ στρατὸς τῆς Ἰούντας καὶ ἐτράπη ἐπονειδίστως εἰς φυγήν. Ἡ ἡμέρα αὕτη ἔδωκε τέλος εἰς ὅλην τὴν ἐπανάστασιν. Ὁ Παδίλλας ἀνδρείως μαχόμενος ᾐχμαλωτίσθη καὶ τὴν ἐφεξῆς ἡμέραν μετὰ δύω ἄλλων πολεμάρχων ἐκαταδικάσθη εἰς θάνατον· ἡ ἀξία σύζυγός του Μαρία, ἐκ τῆς οἰκογενείας τοῦ Παχήτου, ἐπροστάτευσε μὲ γυναικεῖον ἡρωϊσμὸν τὴν πόλιν Τόλητον ἓξ μῆνας ἀκόμη κατὰ συνέχειαν, καὶ ἔπειτα χρόνον τινὰ ἐβαστάχθη καὶ εἰς τὴν ἀκρόπολιν, ἀλλὰ τελευταῖον ἠναγκάσθη νὰ διαφύγῃ εἰς Πορτογαλλίαν. Εὐθὺς μετὰ ταῦτα ἐκαταπατήθη καὶ ἄλλη ἐπανάστασις, ἥτις συγχρόνως μὲν, χωρὶς δὲ σύνδεσμον μὲ τὴν τῆς Καστιλίας, εἶχεν ἐκραγῆν εἰς τὸ βασίλειον τῆς Βαλεντίας. Ἐκεῖ τὴν ἐκίνησαν ἡ ὑπερηφάνεια, αἱ ἀντιποιήσεις καὶ ἡ καταδυναστεία τῶν εὐγενῶν. Οἱ εὐγενεῖς ἠμέλησαν τὴν ὑπεράσπισιν τῆς χώρας ἐναντίον τῶν συχνῶν, διαρπαστικῶν ἐπιδρομῶν τῶν Μαύρων εἰς τοὺς αἰγιαλοὺς, καὶ ὅταν οἱ πολῖται αὐτοὶ ὡπλίσθησαν διὰ τὸν σκοπὸν τοῦτον, τοὺς ἠναντιώθησαν ἐκεῖνοι καὶ ἐπροσπάθησαν εἰς τὸν αὐτοκράτορα νὰ τὸν περακινήσουν νὰ τοὺς τὸ ἀπαγορεύσῃ. Ὁ ἐκ τούτου σφοδρῶς ἐρεθισθεὶς λαὸς ἐπανεστάτησε, καὶ ἤρχισαν νὰ κάμνουν ἀταξίας καὶ κακουργίας, αἱ ὁποῖαι κατεπαύθησαν μόνον ἀπὸ τὰ βασιλικὰ στρατεύματα. Ὁ Κάρολος ἐπανῆλθεν εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ εἰς πὴν Ἱσπανίαν προσωπικῶς (16 Ἰουλ. 1522) καὶ ἔδειξεν εἰς τοὺς μετόχους τῆς ἐπαναστάσεως σπάνιον ἡμερότητα. Μόνον ἑβδομήκοντα ἢ ὀγδοήκοντα πρόσωπα, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κακὰ ἀγγεῖα,

ἐξῃρέθησαν ἀπὸ τὴν γενικὴν συγχώρησιν, καὶ ἐκ τούτων μόνον ὀκτὼ κατεδικάσθησαν εἰς θάνατον *).

Ἀποστέλεσμα τῆς ἐπαναστάσεως ταύτης ἦτο — καθὼς συμβαίνει εἰς πᾶσαν ἀνόητον ἀντίστασιν κατὰ τῆς ὑπαρχούσης κυβερνήσεως — μεγαλήτερος περιορισμὸς τῶν τοῦ λαοῦ δικαίων. Ἐδείχθησαν μὲν οἱ ἀντιπρόσωποι εἰς τὰ χρηματικὰ πράγματα πάλιν σκληροὶ καὶ ἐπίμονοι, καὶ δὲν ἐδέχθησαν τὴν νέαν φορολογίαν, τὴν ὁποίαν ἐζήτησεν ὁ Κάρολος διὰ τοὺς πολλούς του πολέμους, δὲν ἐπροβάλλοντο ὅμως ἄλλα πράγματα εἰς τὰ συμβούλια, καὶ ἡ δύναμις τῶν Κλάσεων ἔκλινεν εἰς ἀδυναμίαν πάντοτε περισσότερον. Οἱ ὡραῖοι βλαστοὶ πολιτικῆς συντάξεως, οἱ ὁποῖοι ἔκειντο εἰς τὰς παλαιὰς τῆς Ἱσπανίας διαταγὰς, ἐμαραίνοντο ἀνωφελῶς, ἐπειδὴ κἀνεὶς δὲν ἤξευρε νὰ τοὺς ἀναπτύξῃ καὶ νὰ τοὺς φέρῃ εἰς ζωὴν νέαν καὶ μὲ τὰς καιρικὰς περιστάσεις σύμφωνον. Ἡ λοιπὴ ἱστορία τοῦ Καρόλου θέλει φανῆν κατωτέρω εἰς τὴν Γερμανίαν. Ἐδῶ σημειόνομεν μόνον προσέτι, ὅτι αἱ παντοδαπαὶ σχέσεις, εἰς τὰς ὁποίας ἐμβῆκε κύριος ὢν τόσον διαφόρων ἐπικρατειῶν, τὸν ἠνάγκασαν εἰς σειρὰν πολέμων, τῶν ὁποίων τὸ ἀποτέλεσμα δὲν ὠφέλησε παντελῶς τὴν Ἱσπανίαν, ἐξήντλησαν ὅμως τὰς προσόδους τοῦ στέμματος τόσον, ὥστε ὁ Κάλολος μ' ὅλην τὴν ἀπὸ τὸν νέον κόσμον συῤῥοὴν τοῦ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου ἀφῆκε μεγάλα χρέη, πολλὰ κτήματα τοῦ στέμματος ἐνεχυρίασε καὶ πολλὰ ὑποστατικὰ τῶν ἱπποτικῶν ταγμάτων ἐπώλησεν.

3. Ἰγνάτιος Λοϊόλας.

(γενν. 1492. ἀποθ. 1556.)

Εἰς τὴν περίοδον τῆς βασιλείας Καρόλου τοῦ Ε' πίπτει καὶ ἓν καθ' ὑπερβολὴν ἐπίσημον πρᾶγμα, τὸ

*) Ῥαυμερ. ἱστορ. τῶν ἐν Ἱσπανίᾳ ταραχῶν ἐπὶ Καρόλου Ε' in Litt. Conubl. 1825. Nro. 26 und Folg.

ὁποῖον ἔχομεν σκοπὸν νὰ διηγηθῶμεν τώρα, ἡ γένεσις τοῦ περιφήμου Ἰησουϊτικοῦ τάγματος. Ἡ ἱστορία τοῦ καθιδρυτοῦτου εἶναι ἐνταυτῷ ὠφέλιμος συνεισφορὰ εἰς τὸν χαρακτηρισμὸν τοῦ πνεύματος τῶν χρόνων ἐκείνων.

Ἰγνάτιος ὁ Λοϊόλας ἦτο υἱὸς εὐγενοῦς τῆς Ἱσπανικῆς χώρας Λιπουσκόας, ὅς τις εἶχε πολλὰ τέκνα. Ἀνεχώρησεν ἀπὸ τὴν πατρικὴν οἰκίαν του ἑκκαιδεκαετὴς, καὶ ἐδοκίμασε κατ' ἀρχὰς τὴν τύχην του ὡς ἀμφίπολος εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Φερδινάνδου καὶ τῆς Ἰσαβέλλης, ἔπειτα ὡς στρατιώτης Δουκὸς τινὸς τῆς Ναϊάρας, ὅπου μὲ τὸ ὡραῖον καὶ ἰσχυρὸν ἐξωτερικόν του καὶ μὲ τὴν εὐπρέπειάν του ἐφημίσθη τόσον, ὥστε συγκατηριθμεῖτο μὲ τοὺς χαριεστάτους ἱππότας. Ἐδίψα εὐκαιρίαν νὰ δείξῃ τὴν ἡρωϊκήν του καρδίαν, καὶ δὲν προῃσθάνετο ποίαν κακὴν ἔκβασιν ἔμελλε νὰ λάβῃ ἡ πρώτη πολεμικὴ πρᾶξις του, καὶ ἀκόμη ὀλιγώτερον, ποῖα παράξενα ἀποτελέσματα τῆς κακῆς ταύτης ἐκβάσεως ἤθελε λάβειν ὅλη του ἡ ζωή.

Οἱ Γάλλοι, οἵτινες ἤθελαν νὰ ἐνθρονίσωσι πάλιν τὸν ὑπὸ Φερδινάνδου ἐκθρονισθέντα βασιλέα τῆς Ναυάῤῥας, ἔλαβαν ἀφορμὴν ἀπὸ τὴν ἐν Γερμανίᾳ ἀπουσίαν Καρόλου τοῦ Ε' νὰ εἰσβάλωσιν εἰς τὴν Ἱσπανίαν (1521). Δὲν εὕρηκαν κἀμμίαν ἀντίστασιν, καὶ ἐπροχώρησαν ταχέως ἕως τὴν Παμπελόναν. Μεταξὺ τοῦ μικροῦ πλήθους, τὸ ὁποῖον ἤθελε νὰ ὑπερασπισθῇ τὴν πόλιν ταύτην, εὑρέθη καὶ ὁ ἡμέτερος Λοϊόλας. Εἰς μάτην ἐνεπύρονε τοὺς πολίτας εἰς ἀντίστασιν· ἡ πόλις παρεδόθη χωρὶς μεταχείρισιν ξίφους. Αὐτὸς δὲ, πλήρης θυμοῦ διὰ ταύτην τὴν ἀπιστίαν καὶ δειλίαν, ἀλλ' ἀποφασισμένος νὰ τολμήσῃ τὰ ἔσχατα, ἐκλείσθη μὲ ὀλίγους πιστούς του εἰς τὴν ἀκρόπολιν. Τὸν ἐζήτησαν νὰ παραδοθῇ· αὐτὸς δὲ ἐκαταφρόνησε τὰς ἀναξίους συνθήκας καὶ ἠρέθισε τὸν ἐχθρὸν νὰ κάμῃ ἔφοδον. Τὸ πυροβόλημα ἐκρήμνισε μέρος τοῦ τείχους· ὁ Λοϊόλας ἐστάθη ἔμπροσθεν τοῦ ἀνοίγματος καὶ ἐκτύπα τοὺς ἐφορμῶντας. Ἔξαφνα σφαῖρα κανονίου ἐκρήμνισε μέρος τοῦ πλησίον τείχους, τὸ ὁποῖον πίπτον ἔθραυσε τὸν ἀριστερὸν πόδα του· οἱ συστρατιῶταί του ἔφυγαν, καὶ οἱ Γάλλοι ἐμβῆκαν εἰς τὴν ἀκρόπολιν.

Ἐχάρισαν οὗτοι εἰς τὸν γενναῖον Ἱσπανὸν ἐλευθέραν ἔξοδον, καὶ ὁ Λοϊόλας εἶπε καὶ τὸν ἔφεραν εἰς τὰς ἀδελφάς του διὰ νὰ ἰατρευθῇ. Ἀνεπιτήδειός τις χειροῦργος τοῦ προσήρμοσε τόσον κακὰ τὸ κόκκαλον, ὥστε ἕνας σοφώτερος, τὸν ὁποῖον ἔκραξεν ἔπειτα διὰ συμβουλὴν, εἶπεν, ὅτι διὰ νὰ λείψῃ πᾶσα βλάβη, ἀνάγκη ἦτο νὰ σπακίσῃ ἀκόμη μίαν φορὰν τὸ κόκκαλον καὶ ἔπειτα νὰ τὸ προσαρμόσῃ ὡς πρέπει. Ὁ Λοϊόλας ὑπετάχθη εἰς τὴν ὀδυνηρὰν ταύτην χειρουργίαν χωρὶς παράπονον· καὶ ὑπέφερεν ἄλλα ἀνήκουστα δεινὰ διὰ τὴν θεραπείαν του· ὅλα σημεῖα τῆς μεγάλης του φιλοτιμίας, ἥτις δὲν ὑπέφερεν ἄπρακτον καὶ ἀνώνυμον ζωήν.

Διὰ νὰ διεσκεδάζῃ τὴν ἀνίαν, τὴν ὁποίαν ἐξ ἀνάγκης ᾐσθάνετο τὸ πυρῶδες πνεῦμά του εἰς τοιαύτην πολυχρόνιον θεραπείαν, ἐδόθη εἰς τὴν ἀνάγνωσιν. Ἀλλ' εἰς τὸ ὑποστατικὸν τῶν συγγενῶν του δὲν εὑρίσκετο ἄλλο βιβλίον εἰμὴ συναξάρια ἁγίων. Ταῦτα ἀνεγίνωσκε μὲ προσοχὴν μεγάλην, καὶ ὅσον πλέον ἐσκέπτετο τὰ ἀναγνωσθέντα, τόσον τερπνοτέρα ἐγίνετο ἡ μελέτη του. Ἔκαμνε παντοδαπὰς παρατηρήσεις εἰς τοὺς θαυμαστοὺς δρόμους τῆς τύχης τῶν ἀνθρώπων· ἐπαράβαλλε τὰ πάθη του μὲ τὰ τῶν ἁγίων, καὶ ὅσον πλέον τὸν εἰσῆγεν ὁ πόνος εἰς τὴν θρησκείαν, τόσον ἐπληροφορεῖτο σταθερώτερα, ὅτι ἡ δυστυχία του εἶναι θεία δοκιμὴ, ἥτις τὸν ἐπροσκάλει εἰς τὸ μαρτύριον.

Οἱ συγγενεῖς ἐπαρατήρησαν μὲ ταραχὴν τὴν ἀλλοίωσιν, τὴν ὁποίαν ἔκαμεν εἰς αὐτὸν ἡ ἀνάγνω-

σις τῶν βιβλίων, ἀλλ' εἰς μάτην ἐπροσπάθησαν νὰ τὸν φέρουν εἰς ἄλλην γνώμην. Ἀπεφάσισε στερεὰ νὰ γείνῃ ἅγιος, καὶ εὐθὺς ἀφοῦ ἰατρεύθη ὁ ποῦς του, ἐφανέρωσεν εἰς τοὺς οἰκείους του, ὅτι ὑπάγει νὰ προσκυνήσῃ εἰς Ἱερουσαλήμ. Τὸ ἐφόδιον, τὸ ὁποῖον τοῦ ἔδωκεν ὁ πρεσβύτερός του ἀδελφὸς, ἐμοίρασεν αὐτὸς εἰς τοὺς πτωχοὺς, καὶ ἐπῆρε τὴν ῥάβδον του νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν Βαρκελόναν. Καθ' ὁδὸν ἔκαμεν εἰς τὸ παρεκκλήσιον τῆς Θεοτόκου τοῦ Μόντε-Σεῤῥάτε ὅρκον αἰώνιον σωφροσύνης, καὶ ἐζήτησε τὴν προστασίαν τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλίσσης· ἐξωμολογήθη ἔπειτα, καὶ μετὰ τοῦτο ἐμεταχειρίσθη τελευταίαν φορὰν τὸ ξίφος του, ἐνῷ τὸ ἐφόρεσεν ὡς φρουρὸς ἔμπροσθεν τῆς εἰκόνος τῆς Θεοτόκου. Τότε δὲ ἀφῆκε καὶ τὸ ξίφος καὶ τὴν μάχαιράν του εἰς τὸ μοναστήριον, ἤλλαξε τὰ ἐνδύματά του μὲ σάκκον καὶ σχοινίον, ἐπεριπάτησε κατ' ἀρχὰς ἐξυπόλυτος, ἕως οὗ ὁ πόνος τοῦ πρησθέντος ποδός του τὸν ἠνάγκασε νὰ τὸν τυλίξῃ μὲ βρύουλα. Ψωμοζητῶν ἀπὸ χωρίου εἰς χωρίον ἔφθασεν εἰς τὴν πόλιν Μινόρισσαν. Ἐκεῖ ἐπέρασε μίαν ἑβδομάδα ἀσκητεύων εἰς σπήλαιόν τι κείμενον ἔμπροσθεν τῆς πόλεως χωρὶς φαγητὸν καὶ πιοτὸν, καὶ ἤθελεν ἀποθάνειν βέβαια ἀπὸ τὴν ἀδυναμίαν, ἐὰν κατὰ τύχην δὲν τὸν εὕρισκαν τινὲς καὶ δὲν τὸν ἀνεκάλουν εἰς τὴν ζωήν. Εἰς τὴν κατάστασιν τῆς ψυχικῆς στενοχωρίας του τοῦ ἐπαριστάνοντο παράξενα φαντάσματα, τὰ ὁποῖα ἐξελάμβανεν ὡς θείας ἀποκαλύψεις καὶ τὰ ἐδιηγεῖτο. Καὶ αὐτὴ ἡ ἀκατάληπτος καὶ ὑπερφυὴς ἁγία Τριὰς ἐφανερώθη εἰς αὐτόν.

Ἡ καθ' ἑαυτοῦ ὑπερβάλλουσα αὐστηρία ἐβάσταζεν ἀδιάκοπον τὸν θρησκευτικὸν τοῦτον ἐνθουσιασμόν. Τρὶς τῆς ἡμέρας ἐμαστίζετο, ἑπτὰ ὥρας ἐπροσηύχετο· τροφή του ἦτο ἄρτος καὶ ὕδωρ, κλίνη του γυμνὴ ἡ γῆ. Ὅσον πλέον τὸν ἐξήραινεν ἡ ζωή του αὕτη, τόσον ἐγίνετο ὑπερηφανώτερος, καὶ ὅσον

τὸ ἐξωτερικόν του ἐγίνετο παράφρονος ὁμοιότερον, τόσον ἐφαίνετο ἁγιώτερος. Εἰς Μινόρισσαν ἀπέκτησε τόσον μεγάλην ὑπόληψιν, ὥστε γέροντες καὶ νέοι ἔτρεχαν κατόπιν του· καὶ αἱ γυναῖκες αὐταὶ τὸν ἠγάπησαν, τὸν ἐβοήθησαν, τὸν ἐπεμελήθησαν ὅταν ἔπαθε σφοδρὸν πυρετὸν, καὶ τὸν ἐπαρακίνησαν εἰς τὸ ἑξῆς νὰ μετριάσῃ τὴν σκληραγωγίαν του. Οὕτω λοιπὸν εἰς τὸ ἑξῆς ἔκαμνε τὸ ταξείδιόν του μὲ μανδύαν τινὰ ἐνδυμένος καὶ πῖλον καὶ ὑποδήματα.

Κατ' ἀρχὰς τοῦ 1523 ἔτους ἐμβαρκαρίσθη εἰς τὴν Βαρκελόναν. Ὁ ναύκληρος τὸν ἔλαβεν ἄναυλα ἕως τὴν Ἰταλίαν, ἀλλὰ τὸ ἀργύριον τοῦ παξιμαδίου του εἶχε συνάξειν ἀπὸ ἐλεημοσύνας μὲ ταχύτητα. Φθάσας εἰς Γαϊέταν, ὡδοιπόρησεν εἰς τὴν Ῥώμην μὲ παντοτεινὸν κίνδυνον τοῦ νὰ ἀποθάνῃ τῆς πείνας (διότι πανοῦκλα ἐκυρίευε τότε εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ ὅλοι οἱ κάτοικοι εἶχαν κλεισμένους τοὺς οἴκους των), ἐφίλησε τὸν πόδα Ἀδριανοῦ τοῦ Ϛ', καὶ παρευθὺς μετέβη εἰς Βενετίαν μὲ τοὺς αὐτοὺς θανασίμους κινδύνους. Τὰ βαθέα καὶ πυρώδη ὀμμάτιά του καὶ ὅλη ἡ ἄλλη θεωρία του ἐτρόμαζαν ὅλους τοὺς ἀνθρώπους· ἐπίστευαν ὅτι ἔβλεπαν σωματωμένην αὐτὴν τὴν πανοῦκλαν. Πανταχοῦ ἀποδιωκόμενος, συχνάκις λειποθυμῶν ἀπὸ τὴν ὑπερβολικὴν κακοπάθειαν, ἔφθασεν εἰς τὴν Βενετίαν, καὶ ὑπῆγεν εἰς πλοῖον, τὸ ὁποῖον ἦτο ἕτοιμον νὰ κάμῃ πανία. Ἐνῷ ἐγίνετο ὁ πλοῦς ἐπέπληττε τοὺς ναύτας διὰ τὰ ἄθεα λόγιά των μὲ ζῆλον, ἀπὸ τὸν ὁποῖον δὲν τὸν ἀπεμάκρυναν οὔτε γέλια οὔτε φοβερισμοί. Τοιουτοτρόπως ἔφθασεν εἰς τὴν Κύπρον καὶ τελευταῖον εἰς τὴν Παλαιστίνην. Πόσον ἐσφάδαζεν ἡ καρδία του ὅταν ἐπάτησε τὴν ἁγίαν χώραν! Ὅλος διαλελυμένος εἰς ἐκστατικὰ αἰσθήματα ἐμβῆκε πάραυτα εἰς τὸν εἰς Ἱερουσαλὴμ φέροντα δρόμον. Δάκρυα χαρᾶς ἔῤῥευσαν ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμούς του ὅταν τὴν ἴδεν· ἀπὸ τὸν τόπον τῆς

σταυρώσεως καὶ τῆς ταφῆς τοῦ κυρίου δὲν ἐπαραμέρισεν ἡμέρας τινὰς καὶ γονατίζων ἐφίλει ἀκαταπαύστως τὴν ἁγίαν γῆν.

Κατὰ δυστυχίαν διεκόπη πάραυτα ἡ ἀγαλλίασίς του· διότι μόλις εἶχε φανερώσειν τὸν σκοπόν του νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς θεογνωσίαν τοὺς ἐν Παλαιστίνῃ ἀπίστους. καὶ οἱ ἐν Ἱερουσαλὴμ Φραγκισκανοὶ φθονήσαντάς τον τὸν ἐπίασαν προσευχόμενον ἐπὶ τοῦ ὄρους τῶν ἐλαιῶν καὶ τὸν ἔφεραν βιαίως εἰς πλοῖον, τὸ ὁποῖον ὑπέστρεφεν εἰς Βενετίαν. Μετὰ ἐπίπονον ὁδοιπορίαν ἐκ Βενετίας εἰς Γένουαν, ἐνεβερκαρίσθη πάλιν διὰ τὴν Ἱσπανίαν καὶ ἔφθασεν εὐτυχῶς εἰς τὸν λιμένα τῆς Βαρκελόνης.

Τί λοιπὸν νὰ κάμῃ ἀφοῦ ὁ τῆς ἐπιστροφῆς τῶν ἀπίστων σκοπός του ἐματαιώθη; διότι ἔφλεγεν εἰς αὐτὸν ἀκόμη ἡ ἐπιθυμία ζωντανὰ διὰ νὰ ἐνεργήσῃ ὑπὲρ τῆς πίστεως καὶ τῆς ἐκκλησίας. Ἀπεφάσισε νὰ γείνῃ ἀρχηγὸς νέου τάγματος. Ἀλλ' εἰς τοῦτο δὲν ἦτο ἱκανὴ μόνον ἡ φήμη τῆς ἁγιότητος· διὰ νὰ γείνῃ κύριος τῆς θελήσεως ἄλλων, ἀνάγκη εἶναι νὰ ὑπερέχῃ τις αὐτοὺς κατὰ τὴν γνῶσιν. Ἐπιστήμας λοιπὸν, ἐπιστήμας ἦτο ἀνάγκη νὰ μάθῃ πρῶτον. Ἀλλ' εἰς τὸ τριακοστὸν τρίτον ἔτος τῆς ἡλικίας νὰ ἀρχίσῃ τὴν Λατινικὴν γραμματικὴν — τοῦτο ἔπρεπε νὰ εἶναι διπλασίως βαρύτερον εἰς τοιαύτην ἐμπαθῆ καρδίαν. Ἐκοπίασεν ὑπὲρ τὰς δυνάμεις του, ἐστενοχωρεῖτο καθ' ὑπερβολὴν, ἐπαρακάλει τὸν διδάσκαλόν του μετὰ δακρύων νὰ μὴ ἀποκάμῃ εἰς τὸ νὰ τὸν διδάσκῃ, καὶ ἐπροσηύχετο εἰς τὴν Θεοτόκον καθημερινῶς νὰ τοῦ ἐνισχύσῃ τὸ μνημονικόν του καὶ νὰ τοῦ ἐλαφρύνῃ τὴν δύσκολην μάθησιν τῆς Λατινικῆς γλώσσης.

Ἀφοῦ δὲ μετὰ πολλοὺς κόπους ἐνόμισεν ὅτι ἦτο ἱκανὸς νὰ καταλαμβάνῃ λατινικὴν διδασκαλίαν, ὑπῆγεν εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Ἀλκάλας. Ἀλλ' ἡ κακή του τύχη τὸν κατεδίωξε καὶ ἐκεῖ. Μόλις εἶχεν

ἀρχίσειν νὰ κηρύττῃ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, καὶ συνέδραμαν εἰς αὐτὸν τόσοι, ὥστε ἡ ἱερὰ ἐξέτασις φοβηθεῖσα νεωτερισμοὺς τὸν ἀπηγόρευσε. Λυπημένος περὶ τούτου μετέβη εἰς τὸν Σαλαμαντίαν. Ἐκεῖ ἔπαθε χειρότερα· διὰ τὴν θεοβλάβειάν του ἐφυλακώθη, καὶ ἐξετάζετο ἀπὸ τοὺς ἱεροκριτάς. Αἱ ἀποκρίσεις του ἐφανέροναν πνεῦμα καὶ ὀξύνοιαν· τὸν ἐθαύμασαν, ὅμως τοῦ ἀπηγόρευσαν τὸ κήρυγμα. Καθ' ὑπερβολὴν παρωργισμένος ἀπεφάσισε νὰ ὑπάγῃ εἰς Παρισίους, ὅπου τοὐλάχιστον δὲν ὑπῆρχεν ἱερὰ ἐξέτασις.

Τὸν Φεβρουάριον 1529 ἔφθασεν εἰς τὴν μητρόπολιν τῆς Γαλλίας. Τέσσαρα ἔτη ἀντεπάλαιε καὶ ἐκεῖ μὲ δυστυχίαν καὶ ἔλλειψιν, κατέπιεν ὅμως μὲ θερμὴν πεῖναν τὰ φιλοσοφικὰ καὶ θεολογικὰ μαθήματα τῶν περιφημοτάτων διδασκάλων, καὶ τόσον ὀλίγον ἠνωχλήθη εἰς τὰς μελέτας του, ὅσον μὴ γνωρίζων τὴν ἐγχώριον γλῶσσαν δὲν ἐδίδασκε τὸν λαὸν κατὰ τὸν διακαῆ πόθον τού. Ἀλλὰ πρέπει νὰ ὑπῆρξε παράδοξος ἡ ἐντύπωσις, τὴν ὁποίαν ἔκαμνεν εἰς τοὺς συναναστρεφομένους μαζή του, ἐπειδὴ ἀπέκτησε καὶ ἐκεῖ τόσους ζηλωτὰς, ὥστε εἵλκυσε καθ' ἑαυτοῦ τὴν προσοχὴν τῆς Σορβόννης. Ἐζητήθη νὰ δώσῃ λόγον διὰ τὰς γνώμας του, ἀλλὰ ταύτην τὴν φορὰν ἀπελύθη ἐντίμως, ἐπειδὴ ἀπεκρίθη μὲ εὐκρίνειαν καὶ ἀξίαν.

Εἰς Παρισίους ὡρίμασεν ἡ πρὸ πολλοῦ γενομένη ἀπ' αὐτὸν πρόθεσις νὰ συστήσῃ νέον τάγμα. Ἐὰν καὶ δὲν ἦτο ἀκόμη τὸ ὅλον εὐκρινὲς εἰς τὸν νοῦν του, προητοίμαζεν ὅμως τὰ πάντα εἰς τοῦτο. Οἱ πρῶτοι του ὀπαδοὶ ἦσαν πέντε Ἱσπανοὶ, Φραγκῖσκος Ξαύερος, Ἰάκωβος Λαϊνέζιος, Ἀλφόνσος Σαλμερὼν, Νικόλαος Βοβαδίλλας καὶ Σίμων Ῥοδριγουέζιος, καὶ Σαβαυδός τις ὀνόματι Πέτρος Φέβριος. Ὡρκίσθη μετ' αὐτῶν τὴν 15 Αὐγούστου 1534 μὲ ἄρτον ἡγιασμένον, ἀφοῦ τελειώσουν τὰ θεολογικὰ μαθήματα, νὰ

ἀπαρνηθοῦν τὸν κόσμον, καὶ μετ᾽ αὐτοῦ νὰ ὑπάγουν πρῶτον μὲν εἰς Ῥώμην, ἔπειτα δὲ εἰς Παλαιστίνην. Ἐπειδὴ ὅμως ἐπεθύμει νὰ ἐξαναΐδῃ ἀκόμη μίαν φορὰν τὴν πατρίδα του, ἀπεχωρίσθη ἀπ᾽ αὐτοὺς τὸ φθινόπωρον 1535 καὶ ἐσυμφώνησε μ᾽ αὐτοὺς νὰ ἐνταμωθῶσιν εἰς Βενετίαν.

Ἡ εἰς Ἱσπανίαν ὁδοιπορία του — κατὰ τὴν συνήθειάν του μὲ ἔνδειαν μεγάλην — ἦτο παντοτεινὴ ἀλλαγὴ κηρύγματος, νουθεσίας, θεραπείας ἀῤῥώστων καὶ ψωμοζητίας. Τὸν ἐγνώριζαν τώρα πανταχοῦ, καὶ ἀληθῶς τὸν ἐσέβοντο ὡς ἅγιον, Οἱ συγγενεῖς του ἠθέλησαν νὰ τὸν καταπείσουν νὰ μείνῃ εἰς Λιπουσκόαν, ἀλλὰ ματαίως. Ἔπλευσεν εἰς τὴν Γένουαν, ὑπῆγε πεζὸς εἰς τὴν Βενετίαν, καὶ εἶχεν ἀποκτήσειν καὶ ἐκεῖ ὄνομα διὰ τῶν διδαχῶν καὶ τῆς ἐγκρατείας του, ὅταν τὸν ἐντάμωσαν οἱ φίλοι του. Διέτριψαν ἐκεῖ ἕως τὸ ἔαρ 1537, καὶ ἐνησχολοῦντο νὰ σωφρονίζωσι καὶ νὰ φέρωσιν εἰς μετάνοιαν ἁμαρτωλούς, νὰ ἐξομολογῶσι τοὺς ἀποθνήσκοντας, νὰ θεραπεύωσιν ἀῤῥώστους εἰς τὰ ἐκεῖ νοσοκομεῖα, ὅπου ἔδειχναν ἀπαραδειγμάτιστον σταθερότητα, καὶ ἀπάρνησιν τοῦ ἑαυτοῦ των. „Ὁ Ξαύερος Π. χ. ὑπέφερνε τὴν ἀηδίαν νὰ ἐκβυζάνῃ μὲ τὸ στόμα του τὰ ἔμπυα τῶν δυστυχῶν, τῶν ὁποίων τὰ σώματα ἦσαν σκεπασμένα μὲ φαρμακερὰ ἕλκη καὶ πρήσματα.

Εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ ἐξεῤῥάγη πόλεμος μὲ τοὺς Τούρκους καὶ μὲ τόσην σφοδρότητα, ὥστε κατὰ τὸ παρὸν ἦτο πρᾶγμα ἀδύνατον ἡ εἰς Ἱερουσαλὴμ ταξείδευσις. Οἱ ἑταῖροι λοιπὸν τῆς μικρᾶς ἀδελφότητος ἐσκορπίσθησαν εἰς τὰς πόλεις τῆς ἄνω Ἰταλίας, ἐξετέλουν τὰς χριστιανικὰς ἀσχολίας των καὶ εὕρισκαν πανταχοῦ συνδρομὴν καὶ σέβας. Εἰς τοῦ Λοϊόλα τὴν κεφαλὴν ὡρίμασεν ἐντελῶς ἡ βουλὴ τῆς συστάσεως νέου δημοσίου τάγματος. Ἀπὸ τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ ἐπιστρέφουν τοὺς ἀπίστους εἰς τὴν θεογνω-

σίαν παρητήθη κατὰ τὸ παρόν. Ἀντὶ δὲ τούτου ἀπεφάσισε νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν πίπτουσαν δόξαν τοῦ Πάπα καὶ τῆς Καθολικῆς ἐκκλησίας ἐναντίον τοῦ τότε αὐξάνοντος Προτεσταντισμοῦ. Ἡ βαθύνοια καὶ ἡ ἀδιάκοπος σκέψις τοῦ ἐνθουσιασμένου περὶ τούτου ἐτέντωσεν πάλιν τὰ νεῦρα του τόσον, ὥστε ἐπίστευεν ὅτι πάλιν ἔβλεπε θείας ὀπτασίας· ὁ Χριστὸς αὐτὸς (καθὼς ἐφαντάσθη ὀνειρευόμενος ἔξυπνα) ἐπέρασεν ἔμπροσθέν του καὶ τοῦ εἶπεν:

„Εἰς τὴν Ῥώμην θέλω σὲ βοηθήσειν."

Ὑπῆγε λοιπὸν εἰς τὴν Ῥώμην συνωδευμένος ἀπὸ τὸν Λεϊνέζιον καὶ Φέβριον, καὶ ἔβαλεν εἰς τοὺς πόδας τοῦ Πάπα μικρὸν δῶρον ἀργυρίου, τὸ ὁποῖον ἡ ἀδελφότης εἶχε συνάξειν ἀπὸ τὰς πλουσίας ἐλεημοσύνας. Ὁ Πάπας ἐχάρη διὰ ταύτην τὴν ἀπόδειξιν τῆς ὑποκλίσεώς του, καὶ ἤκουσε μὲ προσοχὴν μεγάλην τὰ προβλήματά του. Εὐκταιότερον εἰς τὰς τότε περιστάσεις δὲν ἠδύνατο νὰ τοῦ φανῇ ἄλλο εἰμὴ ἡ δέησις τοῦ νὰ ὀργανισθῇ πνευματικός τις στρατός, τοῦ ὁποίου οἱ κλῶνες ἔμελλαν νὰ ἐξαπλωθῶσιν εἰς ὅλας τὰς χώρας, καὶ ὁ ὁποῖος ἀνέλαβε νὰ ἀντιπαλαίσῃ μὲ ὅλας του τὰς δυνάμεις τοὺς ἐχθροὺς τῆς Παπικῆς καθέδρας. Ἐπεκύρωσε παῤῥησίᾳ 1540 τὴν νέαν ἀδελφότητα, ἀνηγόρευσε τὸν Λοϊόλαν, τοῦ ὁποίου ὁ καθαρὸς νοῦς τὸν εἶχεν ἐμπνεύσειν θαυμασμόν, ἀρχηγὸν τοῦ τάγματος, καὶ τὸν ἔδωκε τὴν πληρεξουσιότητα νὰ ὀργανίσῃ τὸ νέον πολίτευμα. Παρευθὺς ἐστρατολογήθησαν προσήλυτοι ἀπὸ πᾶσαν τάξιν καὶ ἡλικίαν, καὶ ἐντὸς ὀλίγου τὸ πλῆθος τῶν ἀδελφῶν ηὔξησεν εἰς πολλὰς ἑκατοντάδας.

Ἡ διάταξις τούτου τοῦ τάγματος, τὸ ὁποῖον ἀπὸ τοῦ Λοϊόλα τὴν τελευταίαν ὀπτασίαν ἔλαβε τὸ ὄνομα ἀδελφότης τοῦ Ἰησοῦ, εἶναι ἔργον νοὸς ὀξυτάτου. Ἡ σύνταξίς του ἔγεινε μοναρχική. Εἰς τὸν προεστῶτα καὶ ἡγεμόνα, ὅς τις ἔζη εἰς τὴν Ῥώ-

μην, ἦσαν ὑπήκοοι οἱ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις δευτερεύοντες, καὶ ἐκ τούτων ἐκατέβαιναν, ὡς εἰς εὔτακτον στρατὸν, ἀναρίθμητοι βαθμίδες ἕως κάτω εἰς τὸν κοινὸν ἀδελφόν. Διόλου δὲ ἐπεκράτει αὐστηροτάτη πειθαρχία. Τῶν μικροτάτων ἐγχειρειμάτων καὶ ἐνεργημάτων καθενὸς ἐγίνοντο καταγραφαὶ καὶ ἐστέλλοντο εἰς τὸν ἡγεμόνα. Δι' ὅσους ἔμελλαν νὰ δεχθῶσιν εἰς τὸ τάγμα ἐγίνοντο αὐστηρότατα συμβούλια. Ἀνάγκη ἦτο νὰ ἐξετάζωνται πολὺν χρόνον, καὶ οἱ ἀνώτεροι ἐπαρατήρουν κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον ἐπιμελέστατα τὰς κλίσεις καὶ δεξιότητάς των διὰ νὰ ἀποφασίσουν τελευταῖον μὲ ἀσφάλειαν εἰς τί ἠδύνατο νὰ χρησιμεύσῃ καθεὶς. Τοὺς ἐπιτηδειοτάτους καὶ φρονιμωτάτους ἔστελναν εἰς τὰς αὐλὰς, καὶ τοὺς ἐπρόβαλλαν ἐξαγορευτὰς ἢ παιδαγωγοὺς τῶν Πριγκίπων· τοὺς σοφωτάτους κατέσταινεν διδασκάλους, ἢ τοὺς ἄφιναν, ἂν ἐπεθύμουν, νὰ συγγράφωσι· τοὺς ἐνθουσιῶντας ἔστελναν ἀποστόλους τῆς θεοσεβείας, καὶ τοὺς εἰλικρινεῖς καὶ τιμίους τοὺς ἔβαλλαν εἰς τοιούτους τόπους, ὅπου τὸ φῶς των ἠδύνατο νὰ λάμψῃ κάλλιστα, καὶ νὰ προξενήσῃ ἐμπιστοσύνην εἰς τὸ τάγμα. Τὴν ὑπόσχεσιν τῆς πτωχείας ἐπέθεταν εἰς αὐτοὺς διὰ νὰ τοὺς δεσμεύουν εὐκόλως εἰς τὴν ὑπακοήν. Ὅς τις παρέβαινε τὸ δεύτερον, παρευθὺς ἀφωρίζετο ἀπὸ τὸ τάγμα, καὶ διὰ νὰ μὴ ἀποσπᾶται κἂν εἷς Ἰησουΐτης δι' ἄλλου κέρδους ἀπὸ τὸ τάγμα, ἐνομοθετήθη νὰ εἶναι ὅλοι οἱ ἀδελφοὶ ἐξῃρημένοι ἀπ' ὅλα τὰ καθεστῶτα ἀξιώματα καὶ ἀπ' αὐτοὺς τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς βαθμοὺς, καὶ τὸν νόμον τοῦτον ὀλίγοι μόνον τινὲς παρέβησαν ἐφεξῆς.

Ἐπειδὴ δὲ κἀνένα δὲν ἠνάγκαζαν εἰς διωρισμένην τινὰ ἀσχολίαν, καὶ ἀπέλυαν τοὺς ἀδελφοὺς ἀπὸ τὰ ἔργα ἄλλων ταγμάτων, Π. χ. λειτουργίαν τὰς λεγομένας κανονικὰς ὥρας κτλ. μὲ τὸ μέσον τοῦτο τοὺς ἔδιδαν καιρὸν καὶ ὄρεξιν νὰ ἐνασχολῶνται εἰς τὰς ἐπι-

στήμας, καθεὶς κατὰ τὴν κλίσιν του. Διὰ τοῦτο κἀνὲν τάγμα δὲν ἔχει νὰ δείξῃ τόσους ἐξαιρέτους διδασκάλους καὶ συγγραφεῖς, καθὼς οἱ Ἰησουῖται. Ἀγχίνοες θεολόγοι, ζηλωταὶ πνευματικοὶ, ἐμπαθέστατοι ἱεροκήρυκες, καρτερικοὶ ἀπόστολοι, ἐπιτήδειοι μαθηματικοὶ, ἀστρονόμοι, μηχανικοὶ, καὶ ἐξαίρετοι προσέτι νομοθέται ἀνεφάνησαν ἐξ αὐτῶν πολλότατοι.

Ἡ παντοδαπότης αὕτη ἐξ ἀνάγκης τοὺς ἐπροξένησε τὸ σέβας τοῦ λαοῦ. Κατὰ τὴν ΙΣ΄ καὶ ΙΖ΄ ἑκατονταετηρίδα τὸ ὄνομα Ἰησουΐτης ἦτο ἰσοδύναμον μὲ τὸ σοφὸς καὶ φρόνιμος. Ὅ,τι ὅμως τοὺς ἤνοιξεν εἰς τὸν λαὸν τὴν μεγαλωτάτην εἴσοδον, ἦτο ἡ ἀφιλοκέρδεια, μὲ τὴν ὁποίαν ἀνεδέχοντο πανταχοῦ τὴν διδασκαλίαν τῆς νεολαίας. Εἰς ἐκείνους τοὺς χρόνους, ὁπότε οἱ καλοὶ διδάσκαλοι ἦσαν σπανιώτατοι, τὸ ἐνόμιζαν θείαν ἀγαθουργίαν, ὅτι τόσον πολλὰ προκομμένοι ἄνθρωποι ἐδίδασκαν τοὺς παῖδας δωρεάν. Καὶ αἱ διδαχαί των δὲ ἤρεσκαν περισσότερον παρὰ αἱ τῶν ἄλλων ἱερωμένων. Ὡς ἐξαγορευταὶ εἶχαν ἀναρίθμητα πνευματικὰ τέκνα, ἐπειδὴ ἐγίνωσκαν ἐντελῶς τὸ ὑψηλὸν ἔργον τῆς τῶν ἁμαρτωλῶν διορθώσεως. Κατὰ φυσικὸν λοιπὸν λόγον τὸ τάγμα ἐντὸς πεντήκοντα ἐνιαυτῶν ἐξηπλώθη ὄχι μόνον εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ ἄλλα μέρη τοῦ κόσμου *) καὶ ἀπέκτησε πολυάριθμα πλούτη. Ὑπὲρ τὰ 200 ἔτη ἦσαν οἱ Ἰησουῖται ἐνεργοὶ εἰς ὅλας τὰς αὐλὰς καὶ εἰς ὅλα τὰ πολιτικὰ πράγματα, εἶχαν εἰς τὰς χεῖρας των τὴν ἀνατροφὴν ὅλης σχεδὸν τῆς Καθολικῆς νεολαίας, εἰς τὴν ὁποίαν ἐπροσπάθουν ἐπιμελῶς νὰ ἐμφυτεύουν πικρότατον μῖσος κατὰ τοῦ Προτεσταντισμοῦ, καὶ ἐξή-

*) Ὅταν ὁ Λοϊόλας (1540) ἐπαρακάλεσε τὸν Πάπαν νὰ τοῦ καθοσιώσῃ τὸ τάγμα, εἶχε μόνον δέκα μαθητάς. Κατὰ τὸ 1608 ἔτος ἠριθμοῦντο 10,581 Ἰησουῖται, καὶ κατὰ τὸ 1710 περίπου 20,000.

πλωσαν τὴν παπικὴν ἐξουσίαν εἰς τὰ μακρύτατα μέρη τοῦ κόσμου, καὶ ἐκατέστησαν καὶ μέγα βασίλειον εἰς τὴν Ἀμερικὴν, εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Παραγυαΐας.

Καὶ εἰς τὴν Ἀσίαν δὲ καὶ Ἀφρικὴν ὑπῆρξαν Ἰησουΐται. Ὁ προειρημένος Ξαύερος ὑπῆγεν ἀπόστολος εἰς τὰς Ἰνδίας, Κεϊλὰν καὶ Ἰαπὰν, καὶ ἐτελείωσε τὴν δραστήριον ζωήν του εἰς τὴν Κίναν (1552). Τὸν ἠκολούθησαν πολλοὶ ἄλλοι, καὶ αἱ πρῶται λεπτομερεῖς ἀγγελίαι, τὰς ὁποίας ἔχομεν περὶ τῶν χωρῶν ἐκείνων, ἐδόθησαν ἀπὸ Ἰησουΐτας.

Ἡ ἐλάττωσις καὶ ἡ τοὐλάχιστον πρὸς καιρὸν τινὰ γενομένη κατάργησις τοῦ ἐπισήμου τούτου τάγματος πίπτει εἰς τὸ τελευταῖον τεταρτημόριον τῆς ΙΗ΄ ἑκατονταετηρίδος, καὶ ἐκεῖ θέλομεν ὁμιλήσειν περὶ τούτου.

4. Φίλιππος Β΄.

(1556 — 1598).

Φίλιππος ὁ Β΄, υἱὸς τοῦ Καρόλου Ε΄ καὶ διάδοχος αὐτοῦ εἰς τὰς κληρονομικάς του χώρας, ἦτο κατηφὴς καὶ δύσπιστος ἄνθρωπος. Λέγουν ὅτι μίαν μόνην φορὰν ἐγέλασεν εἰς ὅλην του τὴν ζωήν. Ἡ καθ' ὅλην τὴν πολυχρόνιον βασιλείαν του στερεὰ βουλή του ἦτο νὰ ὑποτάξῃ ὅλους τους τοὺς ὑπηκόους εἰς τὸν αὐστηρότατον ζυγὸν τῆς δεσποτείας καὶ νὰ γείνῃ φοβερὸς εἰς ὅλας τὰς ἐξωτερικὰς πολιτείας. Ἀλλὰ δὲν ἤθελε νὰ ἐκτελέσῃ τὸν σκοπόν του ἀπὸ τὴν κορυφὴν τῶν στρατευμάτων του, ἀλλ' ἀπὸ τὸ σκότος τοῦ ταμιείου του νὰ κρατῇ εἰς παντοτεινὴν κίνησιν τὸν ἥμισυν κόσμον. Ὁ τόπος ὅμως ὅπου ἔστεκε δὲν τοῦ ἐσυγχώρησε νὰ ἐκτελέσῃ πολλὰ ἀπὸ τὰ σχέδιά του,

Πρὸ πάντων ὕψωσε τὴν δύναμιν τῆς φοβερᾶς ἱερᾶς ἐξετάσεως, τὴν ὁποίαν ἐμεταχειρίζετο ἐργαλεῖον τῶν δεσποτικῶν του σκοπῶν. Ἠθέλησε νὰ τὴν

εἰσάξῃ καὶ εἰς Μεδιόλανον, Νέαπολιν καὶ Βέλγιον, ἀλλὰ πανταχοῦ εὕρηκεν ἀντίστασιν σφοδροτάτην. Εἰς τὰς δύω πρώτας χώρας ἐνέδωκαν οἱ ἄνθρωποι μὲ τὸν καιρὸν, ἀλλ' εἰς τὰς Βελγικὰς ἐπαρχίας ἡ βία του ἐκίνησεν εἰς ἐπανάστασιν τὸν κόσμον. Ἡ ἐκ τούτου γεννηθεῖσα ἐπισημοτάτη μεταβολὴ πρέπει νὰ ἐξιστορηθῇ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς χώρας ἐκείνης.

Ἐὰν ἠδύνατο νὰ προεικάσῃ ὁ Φίλιππος τὰ ἀποτελέσματα τῆς μεταβολῆς ταύτης, δὲν ἤθελε δώσειν εἰς τοῦτο τὰς αἰτίας. Ἀλλ' ἐπίστευσε κατ' ἀρχὰς, ὅτι μὲ τοῦτο τὸ μέσον ἠδύνατο νὰ ταπεινώσῃ τοὺς ὑπερηφάνους Βέλγας, καὶ νὰ τοὺς φέρῃ εἰς τὴν κατάστασιν, ὅπου ἐκατήντησαν τελευταῖον οἱ καλοὶ Ἱσπανοί του, οἵτινες δὲν ἐτόλμων νὰ πράξουν τίποτε, νὰ ὁμιλήσωσι τίποτε, καὶ ἐπ' ἀληθείας νὰ νοήσωσι τίποτε, τὸ ὁποῖον δὲν ἤθελεν αὐτός. Δὲν ἤξευρε ποίαν γιγαντιαίαν δύναμιν ἔχει λαὸς, ὅς τις ἐπανεστάθη διὰ νὰ προστατεύσῃ τὸ δίκαιόν του. Πεντακόσια, ἑξήκοντα τέσσαρα μιλιόνια ταλήρων τοῦ ἔφαγεν ὁ πόλεμος οὗτος — χωρὶς νὰ λογαριασθοῦν τὰ μεγάλα εἰσοδήματα τοῦ Βελγίου, τὰ ὁποῖα τοῦ ἔλειψαν κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον, οἱ μεγάλοι τόκοι ἐκείνων τῶν μιλιονίων, τὰ ὁποῖα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐδανείσθη ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν, καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἀνθρώπων, τοὺς ὁποίους ἐκατέπιεν ὁ πολυχρόνιος οὗτος καὶ αἱματώδης πόλεμος. Δὲν εἶναι λοιπὸν θαῦμα, ὅτι ὁ κύριος τῶν θησαυρῶν τοῦ Μεξικοῦ καὶ τοῦ Περοῦ ἠθέλησε νὰ δώσῃ τὸ παράδειγμα πολιτικῆς χρεωκοπίας (1596).

Καὶ τοῦτο ἦτο ἓν μόνον ἀπὸ τὰ μεγάλα του ἐγχειρήματα. Δεύτερον, τὸ ὁποῖον διήρκεσεν εἰς ὅλον τὸν καιρὸν τῆς κυβερνήσεώς του, ἦσαν οἱ θαλάσσιοι πόλεμοί του κατὰ τῶν Τούρκων καὶ τῶν πειρατῶν των. Οἱ κακοὶ οὗτοι ἐχθροὶ ἦσαν τότε κύριοι ὅλης τῆς μεσογείου θαλάσσης· ἥρπαζαν τὰ καράβια

ὅλων τῶν χριστιανικῶν δυνάμεων· ἄραζαν συχνάκις ἀπροσδοκήτως εἰς τοὺς αἰγιαλοὺς, καὶ ἔκαμναν εἰς τὴν Σικελίαν, Νεάπολιν, Βαλεαρίδας νήσους, καὶ εἰς αὐτὴν ἀκόμη τὴν Ἰσπανίαν ἀνεικάστους ζημίας. Εἰς τὴν τούτων ἐξολόθρευσιν ἔπρεπεν ὁ Φίλιππος νὰ διευθύνῃ ὅλην του τὴν προσοχὴν, καὶ μὲ φρόνιμα μέσα ἤθελε δυνηθῆν νὰ ἐκτελέσῃ τὸ καλὸν τοῦτο καὶ μὲ τὸ δέκατον μέρος τῶν ἀνωφελῶς ἐκείνων καταδαπανηθέντων μιλιουνίων. Ἀλλ' ἐπεχείρει πάντοτε μερικὰς ἐκστρατείας, καὶ ὅταν μετὰ τὴν ἐν Ναυπάκτῳ ναυμαχίαν (1571) εἶχε νικήσειν ἐντελῶς τὸν Τουρκικὸν στόλον ὁ νόθος ἀδελφός του Ἰωάννης ἐξ Αὐστρίας, ἀνὴρ γεμάτος προτερήματα καὶ γενικῶς ἠγαπημένος, ἠδύνατο νὰ ἀφανισθῇ ὅλη ἡ Τουρκικὴ δύναμις, τότε ἐβράδυνεν ἐκεῖνος ἐπίτηδες, ἐπειδὴ δὲν εἶχε τὴν ἀνδρίαν νὰ ἀφήσῃ εἰς μόνον τὸν ἀδελφόν του τόσον κλέος καὶ τόσα θαυμαστὰ ἀνδραγαθήματα, καὶ εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ ἐπέρασεν εἰς τὰ χαμένα ἡ εὐτυχὴς στιγμὴ, ἥτις δὲν ἐξαναῆλθε ποτέ. Ὅλαι αἱ ἄλλαι νίκαι του δὲν ἔφεραν πλέον καμμίαν ὠφέλειαν, καὶ προσέτι ἔχασεν ἐπὶ τέλους τινὰ εἰς τοὺς Ἀφρικανοὺς αἰγιαλοὺς, τὰ ὁποῖα κατ' ἀρχὰς τῆς κυβερνήσεώς του εἶχε κυριεύσειν ἐκεῖ.

Ἡ κατὰ τοῦ καλοῦ ἀδελφοῦ του Ἰωάννου ἀντιζηλία ηὔξανεν ἡμέραν ἐξ ἡμέρας, ὅσον περισσότερον ἔβλεπεν ὁ Φίλιππος τὸν ἑαυτόν του μισούμενον ἀπὸ τοὺς ὑπηκόους του. Μεγίστη ὅμως ἔγεινεν ἡ δυσπιστία του, ὅταν τὸ 1576 ἔτος ἠναγκάσθη νὰ τοῦ δώσῃ τὴν κυβέρνησιν τοῦ Βελγίου, τὸ ὁποῖον τότε ἤρχισε τὴν ἐπανάστασιν. Μὲ πολλὰ ἔξοδα ἐπηγρύπνει διὰ τῶν ἐκεῖ κατασκόπων εἰς ὅλα τὰ ἔργα του, καὶ ἐπειδὴ ἐφοβεῖτο τὸν μυστικὸν γραμματέα τοῦ Ἰωάννου, ὀξύνουν ἄνθρωπον, ὀνόματι Ἐσκοβέδον, ὡς δυνάμενον νὰ ἐνεργήσῃ εἰς τὸ μέλλον μεγάλα σχέδια, διὰ τοῦτο ἐπαράγγειλε τὸν τῆς πολιτείας γραμματέα

του, Ἀντώνιον Περέζιον, νὰ φονεύσῃ τὸν Ἐσκοβέδον. Μετὰ πολλὰ ἀτυχῆ δοκίμια τοῦ νὰ τὸν φαρμακώσῃ, τὸν ἐπίασαν τελευταῖον ἀπεσταλμένοι φονεῖς εἰς δημόσιον δρόμον καὶ τὸν ἐσκότωσαν. Εὐθὺς μετὰ τοῦτο ἀπέθανε καὶ Ἰωάννης ὁ ἐξ Αὐστρίας ἔξαφνα τὴν 7 Ὀκτωβ. 1578. Φίλοι καὶ τέκνα τοῦ Ἐσκοβέδου ἐκατηγόρουν, ὅλος ὁ λαὸς ἦτο παρωργισμένος. Ὁ βασιλεὺς, ὅς τις ᾐσθάνετο καλῶς, ὅτι ὅλη ἡ ὑποψία πίπτει εἰς αὐτὸν τὸν ἴδιον, δὲν ἠθέλησε νὰ καταπατήσῃ πάντη τὸ πρᾶγμα· ἀφῆκεν ὅμως τὴν ἔκβασιν τῆς μακρᾶς κρισολογίας μὲ ἱκανὴν τέχνην νὰ ἀργοπορήσῃ τόσον, ἕως οὗ οἱ ὀλίγοι ἄνθρωποι, οἵτινες ἤξευραν τὰς δεδομένας προσταγάς του, ἀπέθαναν, καὶ ἐπῆρεν ἀπὸ τὸν Περέζιον τὰ χαρτία, τὰ ὁποῖα εἶχε περὶ τούτου εἰς χεῖρας του. Ἤρχισεν ἔπειτα, διὰ νὰ δικαιολογηθῇ ἔμπροσθεν τοῦ κόσμου, τὴν αὐστηροτάτην ἐξέτασιν τοῦ φόνου (1591, δεκατρεῖς ἐνιαυτοὺς ἔπειτα). Ὁ Περέζιος ἐφυλακώθη καὶ ἐβασανίσθη. Ἀλλὰ ἐκβῆκε κρυφίως καὶ κατέφυγεν εἰς Ἀραγωνίαν τὴν πατρίδα του. Ἐκεῖ ἐζήτησε νὰ κριθῇ ἀπὸ τὸ μέγα δικαστήριον τῆς χώρας κατὰ τὰ ἀρχαῖα ἔθιμα. Ὅλοι οἱ Ἀραγώνιοι τὸν ἀνέλαβαν, ἀλλ' ἡ ἱερὰ ἐξέτασις, ἥτις ἦτο ἀνωτέρα πάσης ἐθνικῆς ἐλευθερίας, ἔβαλε χεῖρα κατὰ μυστικὴν προσταγὴν τοῦ Φιλίππου, καὶ ἤθελε νὰ πιάσῃ τὸν Περέζιον. Ὁ Περέζιος διέφυγε βοηθούμενος ἀπὸ τὴν κοινὴν τοῦ λαοῦ ἐπανάστασιν· ἀλλ' ὁ Φίλιππος, ὅς τις δὲν ἤθελε νὰ χάσῃ τὴν εὐκαιρίαν ταύτην διὰ νὰ ἀκυρώσῃ τὰ τελευταῖα προνόμια τῶν Ἀραγωνίων, ἔστειλε Καστιλιανὰ στρατεύματα εἰς τὴν Καισαραυγοῦσταν διὰ νὰ καταπατήσῃ τὴν ἐπανάστασιν. Τὸ δικαστήριον διεμαρτυρεῖ ἐναντίον τῆς παραβάσεως τῆς πολιτικῆς συνταξεώς του — διότι ξένοι δὲν ἔπρεπε κυρίως νὰ ἐμβοῦν εἰς τὴν Ἀραγωνίαν — καὶ προστάζει νὰ πιάσωσι τὰ ὅπλα. Ἀλλ' οἱ Καστιλιανοὶ νικῶσι καὶ οἱ

τοῦ μεγάλου δικαστηρίου ἄρχοντες μετὰ πολλῶν ἄλλων μεγιστάνων ἀποκεφαλίζονται δημοσίως. Μὲ τοιαῦτα μέσα ἐνέκρωσε πάντοτε ἡ δεσποτεία ὅλας τὰς ζωτικὰς δυνάμεις τῶν εὐγενῶν λαῶν. Ὅ,τι εἶναι τώρα ἡ Ἱσπανία, τὸ χρεωστεῖ εἰς τοιαύτας διεστραμμένας προσβολὰς ὀλιγονόων τυράννων, οἵτινες ἀντὶ νὰ τιμήσουν καὶ νὰ ὑψώσουν περισσότερον τὸν λαόν των, τὸν ἐφοβήθησαν καὶ τὸν ἐταπείνωσαν.

Ἀπὸ τῆς βασιλείας τοῦ Φερδινάνδου καὶ τῆς Ἰσαβέλλης ἔμειναν οἱ μὲ βίαν ἐπιστρέψαντες εἰς τὴν χριστιανωσύνην Μαῦροι καὶ οἱ ἀπόγονοί των, Μορίσκοι ὀνομαζόμενοι, ἀντικείμενον ὑποψίας. Κάρολος ὁ Ε' τοὺς ἐμεταχειρίσθη κατ' ἀρχὰς σκληρὰ, ἔπειτα ὅμως ἀπεμακρύνθη ἀπὸ τὴν σκληρότητα ταύτην. Ἐπὶ Φιλίππου ἀνεκαινίσθηταν αἱ κατ' αὐτῶν κατηγορίαι μὲ δύναμιν μεγαλητέραν. Εἶναι, ἔλεγαν, μόνον ἐξωτερικῶς Χριστιανοὶ, εἰς δὲ τὴν καρδίαν μένουν πάντοτε προσηλωμένοι εἰς τὸ Ἰσλὰμ, καὶ διὰ τοῦτο εἶναι πανοῦκλα τῆς ὀρθοδόξου χώρας. Ἐὰν λόγοι τοιοῦτοι ἐκφωνούμενοι ἀπὸ τοὺς ἱερωμένους ἐκίνουν τοῦ Φιλίππου τὸν θρησκευτικὸν ζῆλον· ἡ προσθήκη, ὅτι ἔκαμναν εἰς τοὺς ἐν Ἀφρικῇ Μαύρους καὶ εἰς τοὺς Τούρκους προδοσίας ἠρέθιζεν ὄχι ὀλιγώτερον τὰς πολιτικὰς ὑποψίας του. Ἔστειλε στρατεύματα, ἐζήτησε τὰ ὅπλα ἀπὸ τοὺς Μορίσκους, καὶ ἐξέδωκε (1568) πρόσταγμα: νὰ ἀπαρνηθοῦν εἰς τὸ ἑξῆς τὴν γλῶσσαν, τὸ ἔνδυμα καὶ τὰ ἴδιά των ἔθιμα. Οἱ Μορίσκοι — ἢ διότι δὲν ἠδύναντο ἀληθῶς νὰ ἐκπληρώσωσιν ἐντελῶς ὅλας τὰς βασιλικὰς προσταγὰς, ἐπειδὴ γλῶσσα δὲν ἀλλάζεται εὐκόλως μὲ ἄλλην, ἢ διότι, ὡς μυστικοὶ ὁμολογηταὶ τῆς πατρικῆς των θρησκείας, ἐπροσπάθουν νὰ τὴν διαδίδουν εἰς τοὺς ἰδικούς των μὲ τὴν γλῶσσαν καὶ τὰ λοιπὰ ἔθιμα — ἀπεκρίθησαν εἰς ταῦτα διὰ λόγων, καὶ ἐπειδὲ δὲν εἰσηκούσθησαν, ἐπίασαν τὰ ὅπλα. Δύω ἔτη

ἐπροστατεύθησαν μὲ ἀνδρίαν μεγάλην ἐναντίον τῶν στρατευμάτων τοῦ Φιλίππου· ῥεύματα αἵματος ἔτρεξαν ἕως οὗ νὰ καταπατηθῇ ἡ ἐπανάστασις. Μετὰ ἀναριθμήτους φόνους ἀπεδιώχθησαν οἱ ἐπίλοιποι Μορίσκοι ἀπὸ τὴν Γρανάταν καὶ μετετοπίσθησαν εἰς τὰς ἐσωτερικὰς ἐπαρχίας τοῦ βασιλείου τῆς Καστιλίας.

Εἰς τοῦτον τὸν καιρὸν πίπτει τὸ τραγικὸν τέλος τοῦ γνωστοῦ Δὸν Καρόλου, υἱοῦ τοῦ Φιλίππου ἀπὸ τὴν πρώτην του γυναῖκα, διὰ τὸν ὁποῖον μυθώδεις ἱστοριογράφοι καὶ ποιηταὶ ἐκίνησαν οἶκτον, τοῦ ὁποίου δὲν εἶναι ἄξιος, ἐπειδὴ αἱ εἰκόνες τῆς φαντασίας, μὲ τὰς ὁποίας τὸν ἐστόλισαν, δὲν δύνανται νὰ σταθῶσιν ἔμπροσθεν τῆς ἀληθινῆς ἱστορίας. Ὁ Κάρολος ἐκ πρώτης του νεότητος ἔδειχνε κλίσιν μεγάλην εἰς τὴν ἀσπλαγχνίαν· ἡ χαρά του ἦτο νὰ βασανίζῃ ζῶα ἕως νὰ τὰ σκοτόνῃ. Ὅταν ἐμεγάλυνεν, ἐκακομεταχειρίζετο μὲ μικρὰν αἰτίαν τοὺς περὶ αὐτόν· ἕναν ὑποδηματοποιὸν, ὅς τις τοῦ εἶχε κατασκευάσειν στενὰ ὑποδήματα, τὸν ἠνάγκασε μίαν φορὰν νὰ φάγῃ τὰ βρασθέντα δέρματά των, εἰς τρόπον ὥστε ὁ δυστυχὴς ὀλίγον ἔλειψε νὰ ἀποθάνῃ. Καὶ αὐτοὶ οἱ διδάσκαλοί του δὲν ἦσαν ἀσφαλεῖς ἀπὸ τὴν ἔκρηξιν τῆς ἀγρίου ὀξυθυμίας του. Ὁ βασιλεὺς ἠναγκάσθη πολλάκις νὰ γείνῃ διδάσκαλός του, ἐπειδὴ κἀνεὶς δὲν ἔμενε πολὺν χρόνον εἰς τὸν Πρίγκιπα. Δὲν ἐστάθη δυνατὸν νὰ τὸν καταπείσουν νὰ διδαχθῇ τίποτε μὲ κόπους. Διὰ τοῦτο ἔμεινεν ἀπελέκητος καὶ ἀγράμματος. Διασωθεῖσαι τινὲς ἰδιόχειροί του ἐπιστολαὶ δείχνουν τὸ περιωρισμένον καὶ ἀνίκανον πνεῦμά του, τὸ ὁποῖον προξενεῖ ἔκστασιν. Εἰς ταῦτα προσετέθη δυστυχὴς πτῶσις, τὴν ὁποίαν ἔπαθεν εἰς τὸ δέκατον ἕβδομον ἔτος τῆς ἡλικίας του, καὶ ἐβλάφθη ἐκ ταύτης τόσον ἐπιζημίως εἰς τὴν κεφαλὴν, ὥστε ἀμφίβαλλαν διὰ τὴν ἀνάῤῥωσίν του. Ἔκτοτε ἐφαίνετο χλωμὸς καὶ ἀῤῥωστικὸς, καὶ βέβαια μὲ ταύτας τὰς

ἰδιότητας τοῦ πνεύματος καὶ σώματος δὲν ἦτο ἱκανὸς νὰ ἐμπνεύσῃ εἰς τὴν μητρυιάν του, Ἐλισάβετ ἐκ Γαλλίας, τρίτην γυναῖκα Φιλίππου τοῦ Β', τὰ τρυφερὰ ἐκεῖνα αἰσθήματα, τὰ ὁποῖα τοῦ ἐνέπλασαν ποιηταὶ καὶ μυθιστοριογράφοι. Ὅταν (1566) ἤρχισαν εἰς τὸ Βέλγιον αἱ ταραχαὶ, ἠθέλησεν ὁ Κάρολος μυστικῶς καὶ χωρὶς ἄδειαν τοῦ πατρός του νὰ ὑπάγῃ ἐκεῖ. Διὰ τὸν σκοπὸν τοῦτον συνέδεσεν ἐπιστολικὴν κοινωνίαν μὲ τοὺς ἐκεῖ ἀρχηγοὺς, οἵτινες ἐσυνήργουν εἰς τὸν σκοπόν του ἢ διότι δὲν τὸν ἐγνώριζαν, ἢ διότι μόνον ἤθελαν νὰ μεταχειρισθῶσι τὸ ὄνομά του ἐναντίον τῆς ὑπολήψεως τοῦ Φιλίππου. Τότε ἔλαβε τὴν ἀρχιστρατηγίαν εἰς τὸ Βέλγιον ὁ Δοὺξ Ἄλβας, τὸ ὁποῖον ἐγέμισε τόσης μανίας τὸν πρίγκιπα, ὥστε ὅταν ὁ Δοὺξ ὑπῆγε πρὸς αὐτὸν νὰ τὸν ἀποχαιρετίσῃ ἔσυρεν κατ' αὐτοῦ τὴν μάχαιράν του, καὶ ὀλίγον ἔλειψε νὰ τὸν θανατώσῃ. Οὕτω μαστιζόμενος ἀπὸ τὰς ἐριννύας τῆς σφοδροτάτης δοξομανίας, ἥτις ἐπαγιώθη εἰς τὸ στραβὸν σῶμα καὶ εἰς τὸ ἀνίκανον πνεῦμά του, συνέλαβεν ὁ Κάρολος τελευταῖον τὴν τρομερὰν ἀπόφασιν νὰ φονεύσῃ τὸν πατέρα του, καὶ ἦτο ἱκανῶς ἀπερίσκεπτος νὰ προδώσῃ τὸν σκοπόν του τοῦτον. Ἐτρόμαξεν ὁ Φίλιππος μαθὼν τοῦτο· ἐφυλάκωσε τὸν πρίγκιπα καὶ ἐδιώρισεν ἰδιαιτέρους κριτὰς νὰ τὸν κρίνωσιν. Ὁ προεστὼς τοῦ ἱεροῦ κριτηρίου ἦτο εἷς ἐξ αὐτῶν, ἀλλὰ τὸ ἱερὸν αὐτὸ κριτήριον δὲν ἔκρινε τὴν ὑπόθεσιν τοῦ πρίγκιπος. Τὸ δικαστήριον ὡς ἀποδεδειγμένον ἔνοχον τοῦ τῆς καθοσιώσεως ἐγκλήματος τὸν ἐκατεδίκασεν εἰς θάνατον. Εἰς δὲ τοῦτο τὸ μεταξὺ ἡ μανιώδης σφοδρότης του, τὴν ὁποίαν, ἀφοῦ ἐφυλακώθη, διεύθυνε καθ' ἑαυτοῦ, τὸν ἔρριψεν εἰς ἀρρωστίαν. Ἡ ἄτακτος ζωὴ, ἐνῷ ἄλλοτε μὲν δὲν ἤθελε νὰ φάγῃ τίποτε, ἄλλοτε δὲ ἔχαφτε μὲ ἐπιθυμίαν κακοχώνευτα φαγητὰ, ἔκαμε τὴν κατάστασίν του ἀθεράπευτον. Ἐὰν

ἡμέρας τινὰς πρὸ τοῦ τέλους του, κατὰ προσταγὴν τοῦ βασιλέως, ὅστις ἠθέλησεν οὕτω νὰ ἐκτελέσῃ τὴν γενομένην ἀπόφασιν, ἔλαβεν ἀπὸ τὸν ἰατρόν του πιοτὸν, τὸ ὁποῖον ἐπετάχυνε τὴν διάλυσίν του, μένει ἀβέβαιον. Ὁ θάνατός του συνέβη τὴν 24 Ἰουλ. 1568. Ὀλίγους μῆνας ἔπειτα ἀπέθανε καὶ ἡ μητρυιά του Ἐλισάβετ. Καὶ ταύτης δὲ τὸν θάνατον ἀπέδωκαν εἰς τὸν βασιλέα, ὄχι μόνον χωρὶς ἀπόδειξιν, ἀλλὰ καὶ χωρὶς νὰ φαίνεται αἰτία ἢ σκοπὸς τοῦ κακουργήματος τούτου *).

Ὅτι Φίλιππος ὁ Β', ἀφοῦ ἐχάθη ὁ νεανίσκος βασιλεὺς τῆς Πορτογαλλίας Σεβαστιανὸς, ἐξήπλωσε τὴν χεῖρά του εἰς τὴν γειτονικήν του ταύτην χώραν, καὶ διὰ τοῦ στρατηγοῦ του, τοῦ Δουκὸς Ἄλβα, τὴν ἐκυρίευσε (1581), τὸ ἐδιηγήθημεν εἰς τὴν Πορτογαλλικὴν ἱστορίαν. Διὰ τοῦτο ἐξεύρομεν προσέσι, πόσον

*) Στηρίζεται ἡ ἀνωτέρω ἔκθεσις εἰς τὴν διήγησιν τοῦ Λωρεντίου, Histoire d' inquisition Tom. III. p. 127 sgg. Δὲν ἔλειπαν ἀπὸ τὸν συγγραφέα τοῦτον μέσα νὰ ἀνιχνεύσῃ τὴν ἀλήθειαν, καὶ κἀνεὶς δὲν θέλει τὸν κατηγορήσει ὡς στασιώτην τοῦ Φιλίππου. Je suis fermement convaincu, λέγει, que le mort de ce monstre a été un bonheur pour l'Espagne: je me n' en rapporte pas à ce que disent quelques écrivains infidèles, quand ills le representent comme un jeune prince d'un caractère plein d'amabilité; lorsque'ils lui supposent avec sa belle-mère une intrigue d'amour, laquelle n'a jamais existé que sous la plume du Français qui a élevé des doutes sur la vertu d'une reine dont l'honneur n' a pu être souillé par la moindre tache, et dont la mort n' a été due qu' à la nature, et nullemet au poison. Philippe II etait méchant, hypocrite, inhumain, cruel de sang-froid, et capable de tuer son épouse s'il avait jugé convenable a sés intérês, ou bien s'il avait eu quelque motif pour cela, mais ces qualités de Philippe ne sont pas une préuve qu'il ait commis un pareil crime sans un motif reel ou supposé Προσέτι συμφωνεῖ ὁ Λωρέντιος ὄχι μόνον μὲ Ἱσπανοὺς συγγραφεῖς, ἀλλ' εἰς πολλὰς περιστάσεις μὲ μάρτυρα, ὁποῖος εἶναι ὁ Θυανὸς LXLIII. Pater vidit, λέγει ὁ μέγας οὗτος ἱστοριογράφος, cic ingenium filii esse, ut nec ratione aut castigatione ulla sanari posset. Ἴδε καὶ Ῥάγκου τὴν περὶ τούτου διατριβὴν εἰς τὰ τῆς Βιέννης Χρονικὰ τῆς φιλολογίας, Τόμ. 46.

ἐμισεῖτο ἀπὸ τὸν ἐκεῖ λαὸν, πόσον ἐσκόρπιζεν εἰς μάτην ἀργύρια, καὶ πόσον ἠνάγκαζε τὸ κατηφές του πρόσωπον εἰς ἱλαρότητα διὰ νὰ γείνῃ ἀγαπητός· προσέτι, ὅτι ὁ λαὸς ὑπεστήριξεν ἕνα νόθον ἔγγονον τοῦ Ἐμμανουὴλ, τὸν προεστῶτα τοῦ Κράτωρός, καὶ ὅτι μετέπειτα, προσηλώθη εἰς πολλοὺς Ψευδοσεβαστιανούς· — ὅλα ἀποδεικνύουν μὲ πόσην σφοδρότητα ἐμισεῖτο ἡ κυβέρνησις τοῦ Φιλίππου.

Τὸ 1588 ἔτος ἐπεχείρησε καὶ ἄλλην μεγάλην ἐκστρατείαν, τὴν ὁποίαν ἐσυλλογίζετο πρὸ πολλοῦ. Ἠθέλησε νὰ κυριεύσῃ τὴν Ἀγγλίαν, καὶ τὴν ἔλαβε χάρισμα ἀπὸ τὸν Πάπαν Σίξτον τὸν Ε΄, ὅς τις εἶχεν ἀφορίσειν τὴν χώραν ἐκείνην διὰ τὴν ἀπὸ τῆς Ῥώμης ἔκπτωσίν της. Ἐβασίλευε τότε εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἡ περίφημος Ἐλισάβετ. Αὕτη εἶχε τὸν πειράξειν πρὸ τριάκοντα ἐνιαυτῶν μὲ πρόβλημα γάμου καταφρονηθέντος, ἔπειτα ὅμως τοῦ ἔδωκε τῷόντι ἀφορμὴν πολέμου βοηθοῦσα τοὺς Βέλγας καὶ τὸν Ἀντώνιον. Ὁ θρησκευτικὸς ζῆλος του κατὰ τῶν προτεστάντων — εἰς τοὺς ὁποίους συνηριθμεῖτο ἡ Ἐλισάβετ μὲ τὸ μέγιστον μέρος τῶν ὑπηκόων της — τοῦ ἐπαράστηνε τὸ ἐγχείρημά του, νὰ κυριεύσῃ τὴν Ἀγγλίαν, ὡς ἐπαινετὴν ἐνταὐτῷ ὑπὲρ Χριστοῦ ἐκστρατείαν, Εἶπεν, ὅτι θεωρεῖ τὴν ὑπόταξιν τῶν αἱρετικῶν τούτων ὡς καθῆκον τῆς συνειδήσεώς του. Διὰ τὸν σκοπὸν τοῦτον συνεκρότησε στόλον, ὁποῖον δὲν εἶχεν ἰδεῖν ὁ κόσμος ἕως τότε. Αὐτὸς ὁ ἴδιος τὸν ὠνόμασεν ἀνίκητον. Τὰ ἔξοδα τοῦ καθοπλισμοῦ του ἐλογαριάσθησαν ἑξήκοντα μιλιόνια ταλήρων *). Ὁ Δοὺξ Μεδίνης Σιδονίας ἔμελλε νὰ τὸν κυβερνήσῃ, καὶ συγχρόνως ὁ Δοὺξ Πάρμας ἔμελλεν ἀπὸ τὸ Βέλγιον νὰ κάμῃ ἀπόβασιν εἰς ἄλλο μέρος τῆς Ἀγγλίας. Ἀλλὰ φεῦ! πόσον εἶναι συχνάκις οὐδαμιναὶ καὶ

*) Ἓν μιλιόνιον σκούδων τοῦ ἐχάρισε προσέτι ὁ οἰκονομικὸς Σίξτος Ε΄.

αὐταὶ αἱ ἄρισται βουλαὶ τῶν ἀνθρώπων! Σχεδὸν ἀπὸ τὴν ἡμέραν, ὁπότε ὁ ἀνίκητος στόλος ἐξέπλευσεν ἀπὸ τὴν Λισσαβόναν (17 Μαΐου, 1588) ἀντεπάλαιε μὲ ἐναντίους καιρούς. Μετὰ πολλὰς κακοπαθείας ἔφθασεν εἰς τὰ νερὰ τῆς Ἀγγλίας, ὅπου τὸν ἐδέχθησαν ἐκλεκτά τινὰ εὐκίνητα πλοιάρια οὕτως, ὥστε τὰ μεγάλα ἱσπανικὰ πλοῖα, δυσκόλως κινούμενα, δὲν ἠδύναντο νὰ κατορθώσωσι τίποτε. Παρεκτὸς τῆς περιστάσεως ταύτης εἶχαν οἱ Ἄγγλοι τὸ πλεονέκτημα τῶν δεξιῶν εἰς αὐτοὺς ἀνέμων καὶ τῶν ἀξίων ναυτῶν, καὶ εἰς ἓξ ναυμαχίας ἔμειναν πάντοτε νικηταί. Τὰ πλοῖα, τὰ ὁποῖα δὲν ἐκυρίευσεν ὁ ἐχθρὸς, συνέθραυσεν ὁ κλύδων εἰς τὰς σκοπέλους, καὶ ὀλίγα μόνον τινὰ ὑπέστρεψαν σκορπισμένα, καὶ μετ᾽ αὐτῶν ὁ δυστυχὴς ναύαρχος, ὅς τις ὄχι ἀλόγως ἐφοβεῖτο μὴ χάσῃ τὴν κεφαλήν του. Τόσα πολλὰ μιλιόνια ἐσκορπίσθησαν εἰς μάτην, καὶ ὁ φοβερὸς ἐχθρὸς ἔγεινε γελοῖος εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην. Μ᾽ ὅλα ταῦτα ἔδειξεν ὁ Φίλιππος σταθερὰν καρδίαν, τῆς ὁποίας εὑρίσκονται πολλὰ σημεῖα εἰς τὴν ἱστορίαν του *). Ἤκουσε τὴν δυστυχῆ ἀγγελίαν μὲ μεγάλην εὐσυλλογιστίαν, καὶ ἀπεκρίθη εἰς τὸν τρέμοντα ναύαρχον, ὅς τις εἰς τὴν πρώτην ἀκρόασιν τοῦ ἔδωκε λεπτομερῆ ἐξιστόρησιν τῶν συμβάντων, μὲ ἡσυχώτατον τόνον: „Ἔχε θάῤῥος, Δοὺξ, σὲ ἔστειλα ἐναντίον ἀνθρώπων, ὄχι ἐναντίον τρικυμιῶν καὶ σκοπέλων."

Ἡ ζημία, ἥτις ἐφύτρωσεν ἐκ τοῦ δυστυχοῦς τούτου ἐγχειρήματος, ὑφίστατο ὄχι μόνον εἰς τὴν ἀπώ-

*) Μίαν φορὰν Π. χ. ἐνῷ εἰργάσθη ὅλην τὴν νύκτα μὲ τὸν σεκρητάριόν του διὰ νὰ ἑτοιμάσῃ ἀξιόλογα γράμματα διὰ τὴν Γαλλίαν ταχύτατα, ὁ σεκρητάριος εἰς τὴν ὁρμήν του διέφθειρε τὸ ἀξιολογώτερον γράμμα, ἐνῷ ἀντὶ τοῦ ἀμμοδοχείου ἔχυσεν ἐπάνω τὸ μελανοδοχεῖον. Ὁ δυστυχὴς σεκρητάριος ἔτρεμεν ὅλος ἀπὸ τὸν φόβον του· ὁ Φίλιππος ὅμως ἠρκέσθη νὰ πλησιάσῃ εἰς τὸ πρόσωπον ἐκείνου τὰ δύω δοχεῖα τὸ ἓν μετὰ τὸ ἄλλο, καὶ νὰ εἴπῃ μόνον: „Τοῦτο εἶναι τὸ μελανοδοχεῖον, καὶ τοῦτο εἶναι τὸ ἀμμοδοχεῖον."

λειαν τῆς μεγάλης δαπάνης, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ ἀποτελέσματα, τὰ ὁποῖα ἔκαμεν ἔκτοτε κατὰ τῆς Ἱσπανικῆς ἐμπορίας ἡ ἐρεθισθεῖσα φιλεκδικία τῶν Ἄγγλων. Διότι ὁ Φίλιππος δὲν ἠδύνατο νὰ ἐμποδίσῃ τοὺς Ἄγγλους ἀπὸ τοῦ νὰ τοῦ ἁρπάζωσι τὰ εἰς τὴν Ἀμερικὴν πλέοντα καράβιά του καὶ νὰ λεηλατῶσι τὰς καλλίστας ἐκεῖ Ἱσπανικὰς χώρας. Δεκαὲξ ἔτη ἐβάσταξαν αἱ ἐχθροπάθειαι αὗται, εἰς τὰς ὁποίας δὲν ἠδύναντο οἱ Ἱσπανοὶ νὰ ἀντιτάξωσιν ἴσας δυνάμεις, ἕως οὗ τελευταῖον ἐπὶ Φιλίππου τοῦ Γ' μία εἰρήνη (1604) ἐξίσασε τὰς διχονοίας.

Περὶ τοῦ Φιλίππου τῆς οὐδὲν ἧττον ἀνωφελοῦς ἀναμίξεως εἰς τὰς τῆς Γαλλίας πολιτικὰς διαφορὰς θέλομεν ὁμιλήσειν εἰς ἄλλον τόπον. Τίποτε δὲν ἔγεινε κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν του, καὶ μετὰ δύω καὶ τεσσαράκοντα ἐτῶν προσπάθησιν νὰ ὑψωθῇ εἰς τὸν κολοφῶνα τῆς δυνάμεως, ἴδε τελευταῖον τὸν ἑαυτόν του καταφρονούμενον ἀπὸ ἐξωτερικοὺς ἐχθρούς, μισούμενον ἀπὸ τοὺς ὑπηκόους του καὶ ἐξηντλημένον ἀπὸ πολιτικὴν δύναμιν οὕτως, ὥστε εἰς τὴν Ἱσπανίαν ἠναγκάζετο νὰ φορολογῇ ἀπὸ οἴκου εἰς οἶκον διὰ τῶν ἱερέων. Τα ἀσφαλέστατα εἰσοδήματα τοῦ βασιλείου ἦσαν ἐνέχυρα δομένα, τὸ κυριώτερον βασίλειον τῆς Καστιλίας διὰ τοῦ ἀθλίου φορολογικοῦ συστήματός του, καὶ διὰ τῶν πάντοτε αὐξανομένων δοσιμάτων, τὰ ὁποῖα ἐβάλλοντο εἰς τὰ πρῶτα τῆς ζωῆς χρειώδη, ἀπεῤῥοφήθη ὁλοκλήρως, καὶ διὰ τὰ χρέη του (140 μιλιόνια φλωρία) ἐστέλλοντο ἐτησίως τόσοι πολλοὶ τόκοι εἰς ξένους τόπους, ὥστε ὅλα τὰ ὡραῖα εἰσοδήματα τῶν Μεξικανῶν καὶ Περουανῶν μεταλλείων διέβαιναν μόνον ἀπὸ τὴν Ἱσπανίαν, καὶ ὑπήγαιναν νὰ πλουτίσωσιν ἄλλα ἔθνη. Εἰς ταῦτα προσετέθη, ὅτι τοῦ Φιλίππου ἡ αἰώνιος ὑποψία περιώρισε τόσον τὴν ἐμπορικὴν ἐπιμιξίαν μεταξὺ Ἱσπανῶν καὶ ἀποίκων, ὥστε ἠναγκάσθησαν οἱ δεύτεροι

νὰ ἀγοράζωσι τὰς χρείας των ἀπὸ ξένους κρυφεμπόρους, καὶ οὕτως ἔπεσε τὸ μέγα κέρδος ἐκ τῶν Ἱσπανικῶν κατακτήσεων εἰς τοὺς Ὁλλανδοὺς καὶ Ἄγγλους.

Φίλιππος ὁ Β' πρῶτος μετέφερεν εἰς Μαδρίτιον τὴν καθέδραν τῆς κυβερνήσεως τῆς Ἱσπανίας, ἐνῷ ὁ Φερδινάνδος καὶ ἡ Ἰσαβέλλα διέτριβαν συνήθως εἰς Βαλδόλητον. Ἐκατοίκει ὅμως ἀσμένως εἰς τὴν πολύτιμον ἐξοχήν του εἰς τὸ Ἐσκορίακον, πλησίον τῆς μητροπόλεως, ὅπου, διὰ νὰ ἐκπληρώσῃ εὐχὴν τινά, εἶχε κτίσειν μοναστήριον Ἱερωνυμιτῶν, τὸ ὁποῖον καὶ τὴν σήμερον ἀκόμη εἶναι ἀπὸ τὰ περιφημότατα οἰκοδομήματα τοῦ κόσμου. Τὸ θεμέλιόν του ἐβάλθη τὴν 23 Ἀπριλ. 1563. Ὅλα τὰ ἔξοδα τῆς οἰκοδομῆς ἀνέβησαν τὰ πέντε μιλιόνια φλωρίων.

Ἐκεῖ εἰς τὸ Ἐσκορίακον καὶ ἀπέθανεν ἀπὸ φοβερὰν ἀῤῥωστίαν κατὰ τὸ ἑβδομηκοστὸν πρῶτον ἔτος τῆς ἡλικίας του τὴν 13 Σεπτεμβ. 1598. Ἔπασχε πρὸ πολλῶν ἐτῶν σφοδρὰν ἀρθρίτιδα· τελευταῖον ὅμως ἐξήνθησαν εἰς ὅλον τὸ σῶμα του κακὰ πρήσματα, ἐκ τῶν ὁποίων ἐγεννῶντο πλήθη φθειρῶν, τὰς ὁποίας καμμία τέχνη τῶν ἰατρῶν δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐξολοθρεύσῃ. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν φοβερὰν ταύτην κατάστασιν, μὲ τὴν ὁποίαν ἔζησε πεντήκοντα ἡμέρας, δὲν ἀφῆκε τὸν βασιλέα ἡ ἡρωϊκὴ σταθερότης του, ἐνῷ ὑπέφερε τοὺς πόνους μὲ ἀτάραχον ὑπομονήν. Ὁ Φίλιππος ἦτο μικρὸς τὸ ἀνάστημα, εὐσχημάτιστος ὅμως. Ἔλαβεν εἰς γάμον τέσσαρας γυναῖκας, Μαρίαν ἐκ Πορτογαλλίας, Μαρίαν ἐξ Ἀγγλίας, Ἐλισάβετ ἐκ Γαλλίας καὶ Ἄνναν ἐξ Αὐστρίας. Ἡ τελευταία ἦτο μήτηρ τοῦ Φιλίππου, ὅστις τὸν διεδέχθη εἰς τὸν θρόνον.

5. Φίλιππος Γ'.

(1598 — 1621.)

Φίλιππος ὁ Γ' ἦτο εἰκοσαετὴς ὅταν ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον. Ἐκάθισεν εἰς αὐτὸν οὕτως, ὥστε οἱ Ἱσπανοὶ ἐνθυμήθησαν καὶ ἐπόθησαν καὶ αὐτοῦ τοῦ πατρός του τὴν κυβέρνησιν. Ἄλλο τι χειρότερον βέβαια δὲν δύναται νὰ εἴπῃ τις περὶ αὐτοῦ. Φίλιππος μὲν ὁ Β', εἶχε κυβερνήσειν πάντοτε πρῶτος ὢν βουλευτηρίου. Φίλιππος δὲ ὁ Γ' ἀφῆκεν ὅλην τὴν κυβέρνησιν εἰς ἀνάξιον λειτουργὸν, τὸν Μαρκέσιον Δενίαν, τὸν ὁποῖον ἀνύψωσεν εἰς Δοῦκα τῆς Λέρμας, χωρὶς νὰ φροντίζῃ διὰ μίαν κἂν γενικὴν ἐφορίαν τῶν πραγμάτων. Ὁ λειτουργὸς ἀφῆκε πάλιν τὰ πράγματα εἰς ἄλλον, Καλδερῶνα τινὰ, ὅς τις κυρίως ἦτο υἱὸς πτωχοῦ στρατιώτου, καὶ ἀπὸ ὑπηρέτου τοῦ νέου Δουκὸς ἔγεινε Κόμης Ὀλίβας καὶ Μαρκέσιος Σίτης Ἐκκλησιαστικῆς, καὶ ὅστις εἶχε τώρα εἰσόδημα 100,000 στεμμάτων, ἐνῷ εἰς ὅλα τὰ κιβώτια τοῦ βασιλείου ἦτο μεγίστη ἔλλειψις. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Φίλιππος ὁ Γ', ὁ κύριος τῶν πλουσίων μεταλλείων, ἦτο τόσον πτωχὸς, ὥστε τὸ χαλκοῦν του νόμισμα ἠναγκάσθη νὰ τὸ ὑψώσῃ εἰς τοῦ ἀργυροῦ τὴν ἀξίαν.

Ἐπειδὴ δὲ εἰς τοιαύτην κακὴν κυβέρνησιν τὰ μεγάλα χρέη τοῦ βασιλείου ἐπληθύνοντο μᾶλλον παρὰ ἠλαττοῦντο, διὰ τοῦτο ἔφευγαν μεγάλαι ποσότητες ἀπὸ τὴν χώραν εἰς τοὺς τόκους· οἱ βαρεῖς φόροι ἐγίνοντο πάντοτε βαρύτεροι· ἡ βιομηχανία ἐχαυνώθη· οἱ ψωμοζῆται καὶ οἱ καλόγηροι ἐπληθύνθησαν, καὶ τὰ ἤθη ἐφθείροντο ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος. Ἀλλ' ὅταν τὸ 1609 ἔτος τὸ ὑψηλὸν ἱερατεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον ἦτο ἀπὸ πολλῆς βαρεῖα ἡ συντήρησις τῶν διδασκάλων διὰ τοὺς Μορίσκους, ἐπαρακίνησε τὸν ὀλιγομύελον βασιλέα νὰ διώξῃ ὅλους χωρὶς ἐξαίρεσιν τοὺς Μο-

ρίσκους ἀπὸ τὴν χώραν, τότε ἔχασεν ἡ Ἱσπανία 800,000 φιλοπονωτάτους κατοίκους, γεωργοὺς καὶ τεχνίτας, καὶ τὸ ὑψηλὸν βουλευτήριον τῆς Καστιλίας εἶπε μετὰ ὀκτὼ ἔτη εἰς τὸν βασιλέα: ποτὲ δὲν ὑπῆρξε τόσον ἔρημος ἡ Ἱσπανία, καθὼς τώρα· ἐὰν δὲν βοηθήσῃ ὁ Θεὸς, χάνεται τὸ βασίλειον· πανταχοῦ βλέπει τις ἐρείπια οἴκων, καὶ οὐδαμοῦ δὲν οἰκοδομεῖ κἀνείς. Πόλεις καὶ χωρία ἀδειάσθησαν, καὶ ἡ γεωργία καὶ ὅλα τὰ ἐργόχειρα εἶναι εἰς βαθυτάτην πτῶσιν. Καὶ ὅταν δὲ ὁ Δοὺξ Λέρμας (1618) ἐξεδιώχθη ἀπὸ τὸν ἴδιόν του υἱὸν Δοῦκα Ὑζέδας, ὅστις ἀντ' αὐτοῦ ἔγεινε πρῶτος λειτουργὸς, δὲν εὐτύχησε καλήτερα ἡ Ἱσπανία, καὶ διὰ τοῦ κακοῦ συστήματος τῆς κυβερνήσεως ἔχασε καὶ χάνει ἕως τὴν σήμερον ἡ ὡραιοτάτη χώρα καὶ κατοίκους καὶ εὐτυχίαν.

Ἀλλ' ὅμως ἐνῷ θεωροῦμεν εἰς τὸ τέλος ταύτης τῆς περιόδου τὴν ἀρχίσασαν πτῶσιν τῆς Ἱσπανικῆς δυνάμεως, δὲν πρέπει νὰ λησμονήσωμεν, ὅτι αὐτὸς οὗτος ὁ καιρὸς περιέχει τὸ ὡραιότατον ἄνθος τοῦ Ἱσπανικοῦ ἔθνους. Ἡ ἕνωσις τῶν Χριστιανικῶν βασιλείων, καὶ ἡ ὑπόταξις τοῦ ἐσχάτου Μωαμεθανικοῦ εἰς τὴν χερσόννησον, ἡ φήμη τῶν Ἱσπανικῶν ὅπλων δι' ὅλης τῆς Εὐρώπης, καὶ ἡ ἔτι ὑψηλοτέρα λαμπρότης τῶν παραδόξων ἡρωϊκῶν ἔργων τοῦ λαοῦ εἰς κόσμον νέον· ὅλα ταῦτα, ἐκ τῶν ὁποίων ἐμεθύσθη ἡ σφοδρὰ φιλοτιμία τοῦ ὑπερηφάνου ἔθνους, τοὺς ἐνθουσίασεν εἰς φρόνημα, τὸ ὁποῖον ἔφερεν ὡραιοτάτους καρποὺς καὶ εἰς τὴν χώραν τῆς φιλολογίας. Διότι μ' ὅλον ὅτι ἡ ἱερὰ ἐξέτασις ἐπέτυχε τὸν σκοπόν της νὰ ἀπομακρύνῃ ἀπὸ τὴν Ἱσπανίαν τὴν μεγάλην θρησκευτικὴν ταραχὴν τῆς ἄλλης Εὐρώπης, δὲν ἔβλαψεν ὅμως μὲ τοῦτο τὴν ποιητικὴν, ἥτις εἰς τοῦτο τὸ ἔθνος περισσότερον παρὰ εἰς ἄλλα εἶναι διαπερασμένη ἀπὸ τὰ τοῦ Καθολικισμοῦ στοιχεῖα. Καὶ προσέτι συγχωνεύονται τὰ διάφορα ταῦτα μέρη τῆς ἐθνικῆς

ζωῆς τόσον, ὥστε οἱ περιφημότατοι Ἱσπανικοὶ ποιηταὶ διὰ τῶν πράξεών των ἔλαβαν ἐπίσης μετοχὴν ἀπὸ τὴν πολιτικὴν ἐνέργειαν τοῦ λαοῦ των, ὅσον ἀθανάτισαν τὴν φήμην του διὰ τῶν συγγραμμάτων των. Γαρκίλασος ὁ Βέγας ἔχασε τὴν ζωήν του εἰς ἔφοδον τινὸς φρουρίου (1530), καὶ εὕρηκε τὴν δόξαν του εἰς τὴν ποιητικὴν ἔκθεσιν μιᾶς μυθιστορικῆς, ποιμενικῆς ζωῆς. Ἀλόνζος Ἐρκίλλας (ἀποθ. μετὰ τὸ 1590 ἔτος) ἐπολέμησεν ἐναντίον τῶν Ἀραυκανῶν εἰς τὴν μεσημβρινὴν Ἀμερικὴν, καὶ ὕμνησε τὸν πόλεμον τοῦτον εἰς τὴν Ἀραυκανιάδα του. Μιχαὴλ Κερβάνδης Σααβέδρας (ἀποθ. 1616) — ὁ περίφημος συγγραφεὺς τοῦ Δὸν Κιζότου, τῆς μεγάλης ταύτης καὶ ἀσυγκρίτου μυθιστορίας — εἰς τοῦ ὁποίου τὰ συγγράμματα ἡ τῶν Ἱσπανῶν πεζογραφία ἔφθασε τὴν μεγίστην της τελείωσιν, ἔχασε τὸν βραχίονά του εἰς τὴν ναυμαχίαν τῆς Ναυπάκτου. Λόπιος Βέγας (ἀποθ. 1635), ποιητὴς μὲ ἀνεξάντλητον θησαυρὸν, ὑπηρέτει εἰς τοῦ Φιλίππου τὸν ἀνίκητον στόλον. Ὁ τελευταῖος οὗτος ἐμπορεῖ νὰ θεωρηθῇ ὡς θεμελιωτὴς τοῦ Ἱσπανικοῦ δράματος, καὶ λέγεται ὅτι ἔγραψε δύω χιλιάδας ποιήματα. Ἀλλὰ τὴν τελειοποίησίν του καὶ τὸ ὡραιότατον ἄνθος ἔλαβεν ἡ Ἱσπανικὴ σκηνὴ ἀπὸ τοῦ Λοπίου τοὺς διαδόχους εἰς τὴν ἐφεξῆς περίοδον.

Δ'. ΓΕΡΜΑΝΟΙ.

1. Αὐτοκράτωρ Φρειδερῖκος Γ'.

(1440 — 1493.)

Ἡ ἀπὸ 1453 ἕως τοῦ 1618 ἔτους περίοδος, ἥτις, καθὼς ἴδαμεν ἕως τώρα, ὑπῆρξε διὰ τὴν Ἱσπανικὴν καὶ Πορτογαλλικὴν ἱστορίαν τόσον πλουσία ἀξιολόγων

πραγμάτων καὶ περιφήμων ἀνδρῶν, εἶναι καὶ εἰς τὴν Γερμανίαν διὰ μεγάλων συμπτωμάτων ἐπίσημος. Ἄνδρες μὲ προτερήματα μεγάλα παρουσιάζονται εἰς αὐτὴν, καὶ πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον ἐτάραξε τὸν χριστιανικὸν ὅλον κόσμον, ἐκβαίνει ἀπὸ τὴν Γερμανίαν, ἡ λεγομένη ἀναμόρφωσις (Reformation).

Ὅτι ἡ κατάστασις τῆς Γερμανίας, θεωρουμένης ὡς μιᾶς πολιτείας, ἐκ τῶν χρόνων τῶν Ὁενσταουφίων ἐγίνετο πάντοτε χειροτέρα, μᾶς ἐδίδαξεν ὁ πρὸ τούτου τόμος. Φρειδερῖκος ὁ Γ', τὸν ὁποῖον ἀφήκαμεν τελευταῖον ἐπὶ τοῦ Γερμανικοῦ θρόνου (Τόμ. Ε' σελ. 464), δὲν ἦτο ἀνὴρ, ὅς τις ἠδύνατο νὰ σηκώσῃ τὰ μεγάλα τοῦ συγκεχυμένου βασιλείου ἐλαττώματα. Πρόσθες εἰς τοῦτο, ὅτι αἱ εἰς αὐτὸν ἰδιοκτήτως ἀνήκουσαι χῶραι (ἡ μόνη βάσις τῆς δυνάμεως, ἥτις ἔμεινεν ἀκόμη εἰς τοὺς αὐτοκράτορας) δὲν ἔδιδαν μεγάλας προσόδους. Ὅταν ἔλαβε τὴν βασιλικὴν ἀξίαν ὁ Φρειδερῖκος, ἐξουσίαζεν ἀπὸ τὰς χώρας τοῦ Αὐστριακοῦ οἴκου μόνον τὴν Στειρίαν, Καρινθίαν καὶ Κρανίολαν. Ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν τούτων καλητέρα ἦτο ἡ Στειρία, καὶ αὕτη τοῦ ἔδιδεν εἰσόδημα εἰς μετρητὰ μόλις 7000 Μάρκα· ἄλλα τόσα ἠδύνατο νὰ λαμβάνῃ περίπου ἀπὸ τὴν Κρανίολαν καὶ Καρινθίαν. Μὲ τὰ εἰσοδήματα ταῦτα ποίαν δαπάνην ἠδύνατο νὰ κάμῃ ὁ Γερμανικὸς αὐτοκράτωρ; Ποῖον τόνον ἠδύνατο νὰ δώσῃ εἰς τὰς βουλάς του; Ποῖα στρατεύματα ἠδύνατο νὰ βαστάξῃ; Δὲν εἶναι θαῦμα, ἐὰν δὲν ἠδύνατο νὰ κάμῃ ὁδοιπορίαν μὲ κᾄποιαν λαμπρότητα χωρὶς νὰ πίπτῃ εἰς χρέη. Εἰς ἓν συμβούλιον τῆς Αὐγούστης (1474) ὑπεχρεώθησαν οἱ πρέσβεις τῆς Κολωνίας νὰ πληρώσωσι τὰ ἐπίλοιπα ἀπλήρωτά μένοντα ἔξοδα τῆς τροφῆς του, 6736 φλωρίνια, διὰ νὰ ἀναχωρήσῃ ὁ αὐτοκράτωρ. Εἰς πόλεμον τινὰ κατὰ Καρόλου τοῦ Τολμηροῦ, Δουκὸς Βουργονδίας, κατεδαπάνησεν ὅλην τὴν περιουσίαν του ὁ πρῶτος τῶν ὑπο-

τελῶν του ἡγεμόνων, ὁ Δοὺξ τῆς Σαξονίας Ἀλβρέχτος, καὶ ἐζήτησεν ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα 6000 φλωρίνια. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἐτρέφετο σχεδὸν ἀπὸ τοὺς Κολωνίους, καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἠδύνατο νὰ δώσῃ τίποτε εἰς τὸν Δοῦκα.

Προσέτι τὸ κακὸν σύστημα τῆς τότε πολεμικῆς ἐδέσμευε πανταχοῦ τοῦ αὐτοκράτορος τὰς χεῖρας. Διότι ὁ πόλεμος ἐγίνετο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον διὰ τῶν εὐγενῶν καὶ ὁ αὐτοκράτωρ ἦτο ὑποχρεωμένος νὰ τοὺς προστάζῃ μόνον εἰς τοὺς ὑπερασπιστικοὺς πολέμους. Ὁ αὐτοκράτωρ Κάρολος ὁ Δ΄ εἶχεν ἀναγκασθῆν νὰ ὑποσχεθῇ εἰς τοὺς Βοήμούς του μεθ᾽ ὅρκου, ὅτι δὲν θέλει ζητήσειν ἀπ᾽ αὐτοὺς κἀμμίαν ὑπηρεσίαν ἔξω τῆς Βοημίας. Πῶς λοιπὸν ἤθελε δυνηθῆν ὁ πολὺ ἀσθενέστερος Φρειδερῖκος Γ΄ νὰ παρακινήσῃ τοὺς ἀκόμη ὑπερηφανωτέρους Αὐστριακοὺς εὐγενεῖς του νὰ τὸν συνακολουθοῦν εἰς τὴν Γερμανίαν καὶ νὰ πολεμῶσιν ὑπὲρ αὐτοῦ τοὺς ἀνησύχους ἡγεμόνας; καὶ πόθεν νὰ εὕρῃ στρατιώτας, ἐὰν ἐνταυτῷ τοῦ ἔλειπε καὶ τὸ ἀργύριον; Ἐπ᾽ ἀληθείας ἄδικον εἶναι νὰ ψέγῃ τις τὸν αὐτοκράτορα τοῦτον, ὅτι εἰς τοιαύτας περιστάσεις δὲν ἐκατώρθωσε τίποτε ἀξιόλογον ἐπὶ τῆς τριῶν καὶ πεντήκοντα ἐτῶν αὐτοκρατορίας του.

Τὴν Βοημίαν καὶ Οὐγγαρίαν, τὰ δύω ταῦτα στέμματα, τὰ ὁποῖα ἐφόρεσεν ὁ ἐξάδελφος καὶ προκάτοχός του Ἀλβρέχτος ὁ Β΄, δὲν τὰ ἐκληρονόμησεν αὐτὸς, ἐπειδὴ ἡ χήρα τοῦ Ἀλβρέχτου μετὰ τὸν τούτου θάνατον ἐγέννησεν υἱὸν τὸν ἀλλοῦ εἰρημένον (Τόμ. Ε΄. σελ. 527) Λαδίσλαον τὸν Ὀψιγενῆ. Ἀπέβαλε μάλιστα ἐκ φυσικῆς σκέψεως τοῦ πράγματος τὴν πρόσκλησιν τῶν τῆς Βοημίας ἀντιπροσώπων νὰ κυβερνᾷ τοὐλάχιστον τὸ βασίλειον ἕως οὗ νὰ ἡλικιωθῇ ὁ πρίγκιψ, καὶ οὕτως ἔγεινεν αἴτιος, ὥστε καὶ οἱ Οὖγγροι καὶ οἱ Βοῆμαι, οἵτινες οὔτε τὸν ἐφοβοῦντο οὔτε τὸν ἐσέβοντο, ὅταν ἀπροσδοκήτως ἀπέθανεν ὁ

μικρὸς βασιλεὺς (1457) νὰ ἐκλέξουν βασιλεῖς ἐκ τοῦ μέσου τῶν ἰδίων των εὐγενῶν. Ὁ τῆς Βοημίας ὠνομάζετο Γεώργος Ποδειβράδιος, ὁ δὲ τῶν Οὔγγρων ἦτο ὁ ἀνδρεῖος στρατηγὸς Ματθίας Κορβῖνος, υἱὸς τοῦ περιφήμου Οὐνιάδου, ὅςτις εἶχεν ἀποθάνειν ὀλίγας ἑβδομάδας μετὰ τὴν κατὰ τῶν Τούρκων εἰς Βελιγράδιον λαμπράν του νίκην (Τόμ. Ε΄, σελ. 536). Ὁ Φρειδερῖκος δὲν ἐστάθη ἱκανὸς νὰ ἐμποδίσῃ τὰς ἐκλογὰς ταύτας, καὶ οὕτως ἀπεσπάσθησαν ἀπὸ τὸν Αὐστριακὸν οἶκον δύω στέμματα, τὰ ὁποῖα εἶχεν ἀποκτήσειν δι᾽ αὐτὸν ὁ βασιλεὺς Ἀλβρέχτος. Ἐκ τῆς κληρονομίας τοῦ Λαδισλάου δὲν ἔμεινεν ἄλλο εἰμὴ τὸ πρὸ ἐτῶν τινῶν ἀνυψωθὲν εἰς Ἀρχιδουκάτον τῆς Αὐστρίας ὑπὸ Φρειδερίκου, καὶ τοῦτο ἠναγκάσθη νὰ μοιρασθῇ μὲ τὸν ἐχθρικῶς κατ᾽ αὐτοῦ φρονοῦντα ἀδελφόν του Ἀλβρέχτον.

Ὅταν ἦλθεν ἡ περὶ τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀγγελία εἰς τὴν Γερμανίαν, διήγειρε πανταχοῦ δικαιότατον φόβον. Εἰς ὅλας τὰς ἐκκλησιαστικὰς προσευχὰς παρενετέθη μία εὐχὴ περὶ ἀποστροφῆς τῶν Τούρκων, τῶν θηριωδῶν τούτων ἐχθρῶν, καὶ ἐπροστάχθη ὥρας τινὰς τῆς ἡμέρας νὰ κρούεται τρὶς ὁ μέγας κώδων *) ἐνθυμίζων ὅλους τοὺς πολίτας νὰ παρακαλοῦν καθεὶς τὸν Θεὸν διὰ τὸ ἔλεος τοῦτο. Ὁ αὐτοκράτπρ Φρειδερῖκος συνεκάλεσε πάραυτα τοὺς ἡγεμόνας εἰς τὴν Ῥατισβόναν (1454) ὅπου ὁ μυστικὸς γραμματεύς του, ὁ ἐκ τοῦ προτέρου τόμου πολλὰ γνωστός μας Αἰνείας Σύλβιος (διότι αὐτὸς σπανίως ἐπεσκέπτετο προσωπικῶς τὰ συμβούλια) ἐμεταχειρίσθη ὅλην τὴν εὐγλωττίαν του νὰ παρακινήσῃ τοὺς ἄρχοντας εἰς σταυροφορικὸν πόλεμον. Ἐφάνησαν δὲ πρόθυμοι, ἀλλ᾽ ἀκόμη δὲν ἀπεφάσισαν διωρισμένον τι, ἀνέβαλαν δὲ μᾶλλον τὸ πρᾶγμα εἰς ἄλλο συμβούλιον, τὸ ὁποῖον ἐπαραγγέλθη νὰ γείνῃ εἰς

*) Ὅθεν καὶ τώρα ἀκόμη ἡ προσευχῆς καμπάνα (Betglocke),

Φραγκοφόρτιον. Εἰς δὲ τοῦτο τὸ μεταξὺ ἔστειλαν πρέσβεις εἰς ὅλας τὰς ἐξωτερικὰς δυνάμεις, διὰ νὰ τὰς παρακινήσουν εἰς συμβοήθειαν, ἀλλὰ κἀνεὶς δὲν ἐπίστευε τὸν αὐτοκράτορα, καὶ ὀλιγώτερον τὸν Πάπαν. Εἰς τὸ συμβούλιον τοῦ Φραγκοφορτίου ἔκαμεν ὁ Αἰνείας τοὺς ἡγεμόνας νὰ ὑποσχεθῶσι προσδιωρισμένως, ἀλλὰ πάλιν ἐζήτησαν καιρὸν σκέψεως καὶ νέον συμβούλιον εἰς τὸ πλησίον τῆς Βιέννης Νεοστάδιον, ὅπου ἐφάνησαν ἀσυμφωνότεροι παρὰ πᾶσαν ἄλλην φορὰν ἀρχήτερα (1455). Πάραυτα μετὰ τοῦτο ἔφερεν ἀνακωχὴν ὅλης τῆς ὑποθέσεως ὁ θάνατος τοῦ Πάπα Νικολάου Ε'. Αἰτία δὲ κυρία τῶν δυσκολιῶν τούτων ἦτο ἡ εἰς τοῦ αὐτοκράτορος τοὺς σκοποὺς δυσπιστία, ἥτις ἔγεινε τόσον μεγάλη, ὥστε οἱ Ἐκλέκτορες ἔκαμαν κατὰ μόνας σκέψιν διὰ νὰ ἐκλέξουν βασιλέα. Πρὸς εὐτυχίαν τοῦ Φρειδερίκου τὸ πρᾶγμα τοῦτο δὲν ἐκατωρθώθη, ἀλλ' ὁ ἐπιτήδειος γραμματεύς του Αἰνείας Σύλβιος ἔγεινε Καρδινάλιος, καὶ προεμάχετο τώρα διὰ τὸ ὄφελος τοῦ Πάπα, καθὼς μέχρι τοῦδε εἶχεν ἀγωνισθῆν περὶ τοῦ αὐτοκράτορος. 1558 ἔγεινε καὶ Πάπας (μὲ ὄνομα Πῖος Β'), καὶ ἔδειξε μέγαν ζῆλον νὰ ἐνεργήσῃ σταυροφορικὸν πόλεμον κατὰ τῶν Τούρκων. Ἐπροσκάλεσεν ὅλους τοὺς κυριάρχας τῆς Εὐρώπης νὰ συμβουλευθοῦν εἰς Βέδινον ἢ Μάντουαν (1459). Ἀλλὰ κἀνεὶς δὲν ὑπῆγεν, ὀλίγοι ἔστειλαν πρέσβεις, καὶ ὁ Φρειδερῖκος, ὅςτις δὲν εἶχεν ὄρεξιν νὰ φιλήσῃ τὸ πέδιλον τοῦ πρώην γραμματέως του, ἀπελογήθη ὅτι εἶχεν ἀναγκαίας ἀσχολίας. Ἀπὸ τοὺς παρευρεθέντας καθεὶς ὑπεσχέθη τι, ἀλλὰ διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ὅλης ἐκστρατείας, ἐπειδὴ ἔλειπαν τόσον πολλοὶ ἀρχηγοί, δὲν ὡμιλήθη τίποτε προσδιωρισμένως.

Οἱ Γερμανοὶ ἡγεμόνες κατὰ τὸ παρὸν δὲν ἠδύναντο νὰ ἑνωθῶσι διὰ ἐξωτερικὰ ἐγχειρήματα. Εἶχαν τόσας ἀλληλομαχίας, ὥστε καθεὶς ἐκαταγίνετο εἰς τὰς

τοῦ τόπου του μεγάλας ἀσχολίας. Ἐξαιρέτως δὲ ὁ Δοὺξ τῆς Βαυαρίας Λοδοβῖκος καὶ ὁ Ἐκλέκτωρ τοῦ Παλασινάτου Φρειδερῖκος ἐπολέμουν μὲ στρατεύματα ἀλλήλους διὰ τὴν πόλιν Δοναβέργαν, τὴν ὁποίαν ἤθελαν καὶ οἱ δύω. Μὲ τὸν δεύτερον εἶχε πόλεμον καὶ ὁ τῆς Μογουντίας ἀρχιεπίσκοπος Δείθερος. Καὶ ἡ λοιπὴ δὲ Γερμανία ἦτο πλήρης ταραχῶν καὶ πολέμων *). Ὅταν Πῖος ὁ Β' ἔστειλεν εἰς τὴν Νοριμβέργαν τὸν περίφημον Καρδινάλιον Βησσαρίωνα διὰ νὰ προσκαλέσῃ τοὺς ἡγεμόνας εἰς μίαν συνέλευσιν, δὲν ἐφάνη τὸ ἥμισυ, καὶ ὅταν μετὰ τοῦτο ὑπῆγεν ὁ Καρδινάλιος εἰς Βορματίαν, διὰ νὰ συνομιλήσῃ μὲ τοὺς Ῥηνικοὺς ἡγεμόνας, ἀντὶ τῆς ἐλπιζομένης καταπαύσεως ὅλων τῶν διχονοιῶν, ἴδε καθ' ὅλους τοὺς δρόμους τὸν καπνὸν τῶν καιομένων πόλεων καὶ χωρίων ἀναβαίνοντα εἰς τὸν οὐρανόν. Κἀνὲν ἐκ τούτων δὲν ἠδύνατο νὰ ἐμποδίσῃ ὁ αὐτοκράτωρ, ὅςτις καὶ αὐτὸς δὲν ἐτόλμα νὰ ἀναχωρήσῃ ἀπὸ τὰς κληρονομικάς του χώρας, ἐπειδὴ ὅλοι οἱ Αὐστριακοὶ εὐγενεῖς ἦσαν ἐναντίοι του, καὶ ὁ ἀδελφός του Ἀλβρέχτος ὑπέτρεφε τοὺς ἀναβρασμούς· οὐδὲ τοὺς Οὔγγρους καὶ Βοή-

*) Εἰς τὸν καιρὸν τοῦτον πίπτει καὶ ὁ ἀδελφικὸς πόλεμος μεταξὺ τῶν υἱῶν Φρειδερίκου τοῦ Πολεμικοῦ ἡγεμόνος τῆς Σαξονίας (Τόμ. Ε' σελ. 461), τοῦ Ἐκλέκτορος Φρειδερίκου τοῦ Ἱλαροῦ καὶ τοῦ ἀδελφοῦ του Βιλέλμου. Ὅτι ὁ Ἐκλέκτωρ ἐζήτει ἀπὸ τὸν ἱππότην Κούντιον μετὰ τὴν εἰρήνην ὑποστατικά τινὰ δοθέντα εἰς αὐτὸν ἐπὶ τοῦ πολέμου, ἔγεινεν ἀφορμὴ τῆς γνωστῆς Σαξονικῆς ἁρπαγῆς τῶν πριγκίπων. Διότι ἐκ φιλεκδικίας ἥρπατεν ὁ Κούντιος ἀπὸ τὸ φρούριον τοῦ Ἀλτεμβούργου, ὅπου εἶχεν εἰσαχθῆν διὰ προδότου (8. Ἰουλ. 1455), τοὺς δύω υἱοὺς τοῦ Ἐκλέκτορος Ἐρνέστιον καὶ Ἄλβερτον, παῖδας ἀκόμη ὄντας. Ὁ Ἄλβερτος, μὲ τὸν ὁποῖον ἔτρεχεν ὁ Κούντιος εἰς τὴν Βοημίαν, ἐσώθη εἰς τὸ δάσος ἀπὸ ἀνθρακέα τινά. Ὁ Ἐρνέστιος ἀπελύθη ὑφ' ἑνὸς ἑταίρου τοῦ Κουντίου· ὁ Κούντιος πιασθεὶς ἀπεκεφαλίσθη. Μετὰ τὸν θάνατον Φρειδερίκου τοῦ Ἱλαροῦ (1464), ἐμοιράσθησαν ὁ Ἐρνέστιος καὶ ὁ Ἄλβερτος τὰς χώρας, καὶ ἔγειναν γενάρχαι τῶν δύω ἀκόμη καὶ τώρα ἀκμαζουσῶν γραμμῶν τοῦ Σαξονικοῦ οἴκου. Ὁ Ἐρνέστιος ἔλαβε μετὰ τῆς Ἐκλεκτορικῆς ἀξίας τὸν Ἐκλεκτορικὸν κύκλον καὶ τὴν Θυριγγίαν, ὁ δὲ Ἄλβερτος τὰς Μισνιακὰς χώρας.

μους ἠδύνατο νὰ ἐμπιστευθῇ *). Ὁ Βησσαρίων ἐκατάλαβεν, ὅτι ὁ Φρειδερῖκος δὲν ἦτο αἴτιος τῆς ἀναβολῆς τῆς σταυροφορίας· ἐπέπληξεν εἰς Βορματίαν τοὺς ἡγεμόνας, καὶ ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν τόσον δυσαρεστημένος, ὥστε, καθὼς τινὲς λέγουν, εὐλόγησε τοὺς πρέσβεις ἐνῷ ἀνεχώρει μὲ τὴν ἀριστεράν του χεῖρα.

Εὐθὺς μετὰ τοῦτο ἐπολεμήθη ὁ αὐτοκράτωρ εἰς τὰς κληρονομικάς του χώρας. Ὁ ἀδελφός του Ἀλβρέχτος ἔκαμε συμμαχίαν μὲ τὸν βασιλέα τῆς Βοημίας καὶ μὲ τὸν Δοῦκα τῆς Βαυαρίας Λοδοβῖκον, καὶ ὁ δεύτερος ἔκαμε τῳόντι εἰσβολήν τινα (1462) εἰς τὴν Αὐστρίαν. Ὁ Φρειδερῖκος τὸν ἐκήρυξεν ἔνοχον τοῦ ἀδικήματος τῆς καθοσιώσεως, καὶ ἐδιώρισε νὰ τὸν τιμωρήσουν ὁ Μαρκέσιος τοῦ Βρανδεμβουργοκουλμβάκου Ἀλβρέχτος Ἀχιλλεὺς, ὁ Κόμης τῆς Βυρτεμβέργης Οὔλριχος, καὶ ὁ Μαρκέσιος τῆς Βάδης Κάρολος, τοὺς ὁποίους ἀνέδειξεν ἀρχιστρατήγους ἰδικούς του καὶ τοῦ βασιλείου. Ἐξηπλώθη λοιπὸν τὸ πῦρ τοῦ πολέμου εἰς ὅλας τὰς γωνίας. Κατὰ τοῦ ἐκ Βρανδεμβούργου Ἀλβρέχτου ἐσηκώθησαν ἔξαφνα οἱ ἐπίσκοποι Βαμβέργης καὶ Βικεβούργου καὶ ὁ παλαιός του ἐχθρὸς, ὁ βασιλεὺς τῆς Βοημίας Γεώργιος Ποδειβράδιος. Διὰ νὰ τὸν βοηθήσουν ἐπροσκάλεσεν ὁ βασιλεὺς διὰ γραμμάτων τεσσαράκοντα καὶ δύω πόλεις, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦσαν καὶ ἡ Αὐγούστα καὶ ἡ Οὔλμα. Αὗται δὲ καὶ καθωπλίσθησαν καθ' ὅλας των τὰς δυνάμεις καὶ ὥρμησαν ἐναντίον τοῦ Δουκὸς τῆς Βαυαρίας. Καὶ ὁ Δοὺξ δὲ Βυρτεμβέργης Οὔλριχος ἔβαλεν εἰς κίνησιν στράτευμα, τὸ ὁποῖον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον

*) Ὁ βασιλεὺς τῆς Βοημίας ἐσκόπευε νὰ ἐκθρονίσῃ τὸν Φρειδερῖκον καὶ νὰ ἀναδείξῃ τὸν ἑαυτόν του αὐτοκράτορα. Ὁ Ἐκλέκτωρ τοῦ Βρανδεβούργου Φρειδερῖκος Β΄ εἶχε συμφέρον του νὰ ἐμποδίσῃ τὸ πρᾶγμα, ἐπειδὴ ὁ Γεώργιος, ἐὰν αὐτοκρατόρευεν, εὐκόλως ἠδύνατο νὰ ἰδιοποιῆται τὸ Βρανδεβοῦργον ὡς ἀνῆκον εἰς τὴν Βοημίαν ἀπὸ τοὺς Λυκιβουργικοὺς καιρούς.

συνέκειτο ἀπὸ μισθωτοὺς, καὶ, ὅπου ἂν ὑπήγαινεν, ἠρήμαζε τὸν τόπον ἀσπλάγχνως. Ἐξ ἐναντίας δὲ ὁ Δοὺξ τῆς Βαυαρίας ἐνίκησε τὸ στράτευμα τοῦ Βρανδεμβουργίου πλησίον Γιέγγης (1462, 19. Ἰουλ.), καὶ ἐπολιόρκει τὴν Αὐγούσταν. Ὁ δὲ Ἀλβρέχτος συνάξας εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ τοὺς λαούς του πάλιν; εἰσέβαλεν εἰς τὴν Βαυαρίαν, ὅπου κατηρήμαξεν ὅλα τὰ παρὰ τὸν Δανούβιον χωρία ἀπὸ Ῥαΐν ἕως Νεοβούργου.

Τούτων οὕτως ἐχόντων ἐστενοχώρει τὸν ταλαίπωρον αὐτοκράτορα καὶ ἄλλη τις ἀνάγκη. Σμῆνος πλανήτων, οἵτινες συχνάκις τὸν εἶχαν ὑπηρετήσειν μὲ μισθὸν, ἀλλὰ δὲν ἠδύναντο νὰ διατηρηθῶσι πολὺν καιρὸν ἀπ' αὐτὸν, ἐπληρόνετο τὸν μισθόν του αὐτὸ, μὲ τὸ νὰ ἐλῄστευαν τὴν Αὐστρίαν, καὶ ἀπέκοψαν τὰς τροφὰς καὶ ἀπ' αὐτὴν τὴν πόλιν Βιένναν. Ὁ Φρειδερῖκος ἀπεφάσισε νὰ εὐχαριστήσῃ τοὺς βαρεῖς τούτους ξένους μὲ ποσότητα ἀργυρίου ἐὰν ἤθελαν οἱ πολῖται τῆς Βιέννης νὰ δώσωσι καὶ αὐτοὶ μέρος. Οὗτοι δὲ, ἠρεθισμένοι ἀπὸ τοὺς εὐγενεῖς καὶ ἀπὸ τὸν ἀδελφὸν τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλβρέχτον, δὲν ἠθέλησαν νὰ συνεισφέρωσιν, ἀπεστάτησαν, ἐφυλάκωσαν τοὺς πρώτους ἀξιωματικοὺς τῆς κυβερνήσεως, καὶ ἐζήτουν ψωμίον καὶ ἄλλον κυβερνήτορα, ὅς τις ἤθελε καταπαύσειν τὰ δεινά. Μαθὼν ταῦτα ὁ Φρειδερῖκος ἐσύναξεν ἀπὸ τὰς ἄλλας ἐπαρχίας 4000 στρατιώτας, καὶ παρεστάθη ἔμπροσθεν τῆς Βιέννης. Οἱ πολῖται ἔκλεισαν τὰς πύλας, καὶ ὁ Φρειδερῖκος ἐστρατοπέδευε τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας ἔμπροσθέν της. Βίαν νὰ μεταχειρισθῇ ἦτο ἐπικίνδυνον, ἐπειδὴ ἐντὸς τῆς πόλεως εὑρίσκοντο ἡ γυνὴ καὶ ὁ μονογενής του υἱὸς, δύω πολυτιμότατα ἐνέχυρα. Ἐζήτησε νὰ ὁμιλήσῃ μὲ τοὺς πολίτας, καὶ ὅταν ἐπαρουσιάσθησαν οἱ πρέσβεις των, τοὺς ὡμίλησε τόσον ἐμπαθῶς, ὥστε

μετὰ δακρύων τοῦ ἐζήτησαν συγχώρησιν, καὶ εὐθὺς τοῦ ἤνοιξαν τὰς πύλας.

Ἀλλ' ἡ κατάνυξις αὕτη δὲν διήρκεσε πολὺν καιρόν. Ἐπειδὴ ὁ αὐτοκράτωρ δὲν ἔστερξεν ὅλα τὰ ζητήματα τῶν ἐπαναστατῶν, ἐπίασαν ἀκόμη τινὰς ἐκ των βουλευτῶν του, τοὺς ἔρριψαν εἰς τὴν φυλακὴν, διήρπασαν τοὺς οἴκους των, καὶ ἐπολιόρκησαν καὶ αὐτὸν εἰς τὴν ἀκρόπολιν. Ὁ ἀδελφός του, Ἀρχιδοὺξ Ἀλβρέχτος, ὅς τις εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ εἶχεν ἐλθεῖν εἰς Βιένναν, τοὺς ἐβοήθει κατὰ τοῦτο. Ἐσκάφησαν λάκκοι καὶ ἐσχηματίσθησαν χαρακώματα, καὶ ἔγεινεν ἤδη ἀρχὴ νὰ πυροβολῆται ἡ ἀκρόπολις. Ὁ Φρειδερῖκος, ὅς τις μόνον διακοσίους ἀνθρώπους εἶχεν ὁλόγυρά του, ἔδειξε κατὰ τὴν δυστυχῆ ταύτην θέσιν ἀξιέπαινον σταθερότητα, καὶ ἔκραζε μὲ φωνὴν μεγάλην εἰς τοὺς πολιορκητάς: ὅτι θέλει προστατεύσειν τὸν τόπον τοῦτον ἕως νὰ γείνῃ μνημεῖόν του· ἀλλ' ὁ Θεὸς ζῇ ἀκόμη, καὶ θέλει ἐξ ἅπαντος κρίνειν τὸ δίκαιον; καὶ θέλει προστατεύσειν νόμιμον ἡγεμόνα ἐναντίον κακούργων ὑπηκόων. Ἐνταυτῷ δὲ ἔστειλε ταχυδρόμους εἰς τοὺς ἡγεμόνας τῆς αὐτοκρατορίας, καὶ τῷόντι ἔδραμεν ἐκεῖ ὁ τῆς Βοημίας βασιλεὺς Γεώργιος, καὶ ἐμεσίτευσεν εἰρήνην μεταξὺ τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τοῦ ἀδελφοῦ του (1462, 2, Δεκεμ.) βέβαια μὲ συνθήκας, αἵτινες συνετέλουν πολὺ εἰς τὸ νὰ ἀνυψώσουν τὴν ἀξίαν του. Διότι ὑπεχρεώθη νὰ ἀφήσῃ διὰ ὀκτὼ ἔτη ὅλην τὴν ἐντὸς Οἴνου Αὐστρίαν εἰς τὸν Ἀρχιδοῦκα, ὅς τις νὰ τοῦ δίδῃ ἐτησίως 4000 φλωρίνια. Ἡ διαλλαγὴ ὅμως δὲν ἦτο σταθερὰ, καὶ πάραυτα διηγέρθησαν πάλιν διχόνοιαι. Ὁ Φρειδερῖκος ἐνήργησε καὶ ἀφώρισαν πολιτικῶς οἱ ἡγεμόνες τῆς αὐτοκρατορίας τὸν ἀδελφόν του· ἀλλὰ τοῦτο βεβαίως ἤθελεν εἶσθαι ἀπόφασις νέας ἀδελφομαχίας, ἐὰν κατ' εὐτυχίαν δὲν ἀπέθνησκεν ὁ Ἀλβρέχτος τὴν 4 Δεκεμ. 1463.

Ἐπειδὴ λοιπὸν διὰ τοῦ θανάτου τούτου ἐφάνη ὅτι ἀποκατεστάθη τρόπον τινὰ ἡ ἡσυχία εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν, ἤρχισε πάλιν ὁ περὶ ἐγχωρίου εἰρήνης καὶ Τουρκικοῦ πολέμου λόγος· ἀλλ' ἡ περὶ τούτου συμβίβασις δὲν ἔλαβε δρόμον καλήτερον παρὰ ἄλλοτε. Συμβούλιον εἰς Οὔλμαν (1466), ἄλλο εἰς Νορδελίγγαν, τρίτον εἰς Νοριμβέργαν — ἐτελείωσαν τόσον ἄπρακτα, καθὼς καὶ ἤρχισαν. Τὸ ἐφεξῆς ἔτος ἐδιώρισεν ὁ αὐτοκράτωρ πάλιν δύω εἰς Νοριμβέργαν καὶ Αὐγούσταν, ἐπίσης ματαίως. Τὰ πλησιέστατα ἔτη ἦσαν πάλιν πλήρη ταραχῶν, ἐπειδὴ ὁ τῆς Βοημίας βασιλεὺς ἐξωπλίσθη κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος, καὶ μόνον ἐκτυπήθη καὶ ἀπεκρούσθη ἀπὸ τὸν τούτου σύμμαχον Ματθίαν, βασιλέα τῆς Οὐγγαρίας. Εἰς ταῦτα τὰ πράγματα ἐλησμόνησε τοὺς Τούρκους ἱκανὸν καιρὸν, ἕως οὗ οὗτοι διήγειραν τὸ μνημονικόν του εἰσβαλόντες τὸ 1469 ἔτος εἰς Κροατίαν καὶ εἰς τὴν Κρανίολαν αὐτήν. Εἰς ταύτην τὴν ἀνάγκην συνεκάλεσεν ὁ αὐτοκράτωρ συμβούλιον εἰς Βιένναν, ἀλλ' ἐφάνησαν ὀλίγοι ἡγεμόνες. Εἰς δεύτερον συγκροτηθὲν ἐν Νοριμβέργῃ (1470) δὲν ἐκατωρθώθη πάλιν τίποτε. Ἀπεφάσισε λοιπὸν ὁ Φρειδερῖκος νὰ συνεδριάσῃ προσωπικῶς εἰς μίαν τοιαύτην συνέλευσιν, καὶ ἐπροσκάλεσε τοὺς ἡγεμόνας εἰς τὴν Αὐγούσταν (1471). Τότε ἐφάνησαν ἀληθῶς περισσότεροι παρὰ τὸ σύνηθες καὶ ἦλθαν προσέτι καὶ Βουργόνδιοι καὶ Βενετικοὶ καὶ Παπικοὶ πρέσβεις. Ὡμιλήθησαν πολλὰ περὶ τοῦ μεγέθους τοῦ Τουρκικοῦ κινδύνου. Ὑπεσχέθησαν καὶ βοήθειαν διὰ τὰς κληρονομικὰς χώρας τοῦ αὐτοκράτορος, χωρὶς νὰ δυνηθοῦν νὰ συμβιβασθοῦν περὶ τῆς διανομῆς ταύτης εἰς ὅλας τὰς πόλεις καὶ τοὺς ἡγεμόνας. Ὁ αὐτοκράτωρ δι' ἔλλειψιν τροφῶν μετέθεσε μετὰ τοῦτο τὴν συνέλευσιν ἀπὸ Αὐγούστης εἰς Νοριμβέργαν, ἀλλ' οὔτε ἐδῶ οὔτ' ἐκεῖ ἠδυνήθη νὰ φέρῃ τοὺς τοποτηρητὰς εἰς τὴν θέλησίν του. Ἄλλο συμβούλιον εἰς Αὐγούσταν (1473) δὲν ἐτελεσφόρησε.

καὶ αὐτὸ τίποτε, καὶ αἱ πόλεις εἶπαν φανερά, ὅτι δὲν δύνανται νὰ ἐνεργήσουν τίποτε. Καὶ μ' ὅλον τοῦτο ἀπὸ τὰς πόλεις δὲν ἐζητήθη τίποτε εἰμὴ νὰ δώσουν χιλίους ἱππεῖς καὶ νὰ τοὺς διατηροῦν ἐφ' ὅλης τῆς ἐκστρατείας.

Ἐξ Αὐγούστης ὑπῆγεν εἰς Τρίβεριν ὁ Φρειδερῖκος διὰ νὰ κάμῃ ἀναγκαίαν συνομιλίαν μὲ τὸν περίφημον τῆς Βουργονδίας Δοῦκα, Κάρολον τὸν Τολμηρὸν, τὸν ὁποῖον θέλομεν γνωρίσειν ἀκριβέστερα εἰς τὸν ἐφεξῆς τόμον. Οὗτος ὁ ἡγεμὼν ἰσχυρὸς ὢν καὶ τότε ἐδίψα νὰ γείνῃ ἀκόμη ἰσχυρότερος καὶ ἐνδοξότερος, καὶ συνέλαβε τὴν βουλὴν νὰ χειροτονηθῇ ὑπὸ τοῦ Φρειδερίκου τοῦ Γ' βασιλεὺς τῆς Βουργονδίας καὶ αὐτοκρατορικὸς ἐπίτροπος ὅλων τῶν παρὰ τὸν Ῥῆνον χωρίων ἕως τῶν Ἄλπεων καὶ ἐπέκεινα τοῦ Μεδιολάνου· καὶ ὁ μικρὸς Μαξιμιλιανὸς, ὁ υἱὸς τοῦ Φρειδερίκου, νὰ νυμφευθῇ τὴν θυγατέρα τοῦ Καρόλου. Ὡς πρὸς τὸ τελευταῖον ὄφελος ἦτο εἰς τὸν Φρειδερῖκον τὸ πρόβλημα πολλὰ ἀρεστόν· ἀλλ' ἡ αὔξουσα δύναμις τῆς Βουργονδίας τοῦ ἐφαίνετο ἐπικίνδυνος διὰ τὴν Αὐστρίαν καὶ Γερμανίαν. Ὁ Δοὺξ ἐφάνη εἰς τὴν ἐντάμωσιν μὲ λαμπρότητα, ἥτις ὑπερέβαινε πάντα ὅσα εἶχαν φανῆν ἕως τότε εἰς τὴν Γερμανίαν. Προσέτι, βέβαιος ὢν εἰς τὴν βασιλικὴν ἀξίαν, εἶχε λάβειν μαζή του εἰς Τρίβεριν ὅλα τὰ παράσημα, καὶ προσέτι εἶχε κάμειν εἰς τὴν ἐκκλησίαν ὅλας τὰς ἑτοιμασίας διὰ τὴν πανήγυριν τῆς βασιλικῆς στέψεως. Ἀλλὰ διαμιᾶς ἀνεχώρησεν ὁ αὐτοκράτωρ χωρὶς κἂν νὰ ἀποχαιρετίσῃ τὸν Δοῦκα. Ὁ συνετὸς Φρειδερῖκος ἐφοβήθη ἐξ ἅπαντος μήπως ἀπὸ τὰς περαιτέρω συνομιλίας τοῦ διαπεραστικοῦ Δουκὸς καταντήσῃ εἰς μεγαλητέραν ἀτοπίαν.

Ἐπιστρέψας δὲ εἰς τὴν Αὐστρίαν ἔκαμε καὶ ἄλλο συμβούλιον εἰς Αὐγούσταν (1474), ὅπου ἡ ἐπικρατοῦσα ἤδη ἐγχώριος εἰρήνη ἐμακρύνθη εἰς ἓξ ἔτη,

καὶ ἀφωρίσθη πολιτικῶς ὁ τοῦ Παλατινάτου Κόμης Φρειδερῖκος, ὅς τις παρανόμους εἶχε σφετερισθῆν τὴν Ἐκλεκτορικὴν ἀξίαν τοῦ ἀποθανόντος ἀδελφοῦ του. Νέον ὅμως σημεῖον τῆς ἐλεεινῆς ἀδυναμίας τοῦ αὐτοκράτορος ἦτο, ὅτι ὁ νέος Ἐκλέκτωρ, συγκρατούμενος στερεὰ μὲ τοὺς ἄρχοντάς του ἐπεριγέλασε τὸν ἀφορισμὸν τοῦτον, καὶ ὅτι ὁ περίγελώς του καὶ ὁ προηγηθεὶς σφετερισμός του ἔμειναν διόλου ἀτιμώρητα.

Εὐτυχὲς συμβεβηκὸς, τὸ ὁποῖον ἴδεν ὁ Φρειδερῖκος Γ' εἰς τὴν πολυχρόνιον δυστυχῆ βασιλείαν του, ἦτο ὁ θάνατος Καρόλου τοῦ Τολμηροῦ (5. Ἰαν. 1477), καὶ ἡ ἐκ τούτου γεννηθεῖσα ταχεῖα ἀπόφασις τοῦ νὰ λάβῃ νύμφην τὴν μονογενῆ του κόρην Μαρίαν εἰς τὸν νέον υἱόν του Μαξιμιλιανόν. Ἀπέκτησεν ἐκ τούτου δύναμιν, μὲ τὴν ὁποίαν ἠδύνατο νὰ δώσῃ τότε εἰς τὴν αὐτοκρατορικὴν ἀξίαν τόνον, ὅς τις τῆς εἶχε λείψειν ἀπὸ πολλῆς· διότι αἱ πλατεῖαι Βουργονδικαὶ χῶραι, αἵτινες περιεῖχαν τότε περισσότερον παρὰ αἱ μετέπειτα ὀνομασθεῖσαι Κατωχῶραι, ἦσαν οἱ πλουσιώτατοι καὶ ἀκμαιότατοι τόποι τῆς τότε Εὐρώπης. Ἡ Γαλλία, ἥτις εἶχε μεταχειρισθῆν ὅλας της τὰς δυνάμεις καὶ ὅλην της τὴν δολιότητα νὰ παραλάβῃ τὴν πλουσίαν κληρονομίαν, ἔβλεπε μὲ φθονερὸν ὄμμα τὸν αὐτοκρατορικὸν οἶκον· καὶ οἱ Γερμανικοὶ ἡγεμόνες, οἵτινες ἐγνώριζαν τὸ ἐπιχειρηματικὸν πνεῦμα τοῦ Μαξιμιλιανοῦ, ἐφοβοῦντο κακὰ τέλη διὰ τὴν ἐλευθερίαν των ἀπὸ τὸ ἰσχυρὸν τοῦτο ἀπόκτημα. Ἀλλ' ἡ τύχη μόνον ὀλίγας ἡλιακὰς περιόδους ἠθέλησε νὰ χαροποιήσῃ τὸ γένος τοῦ Φρειδερίκου. Πέντε ἔτη μετὰ τὸν γάμον ἀπέθανεν ἡ Μαρία (1482), καὶ οἱ ἀντιπρόσωποι, οἵτινες εἰς τὸ ἑξῆς ἐθεώρουν τὸν Μαξιμιλιανὸν ὡς ξένον, ἀπηρνήθησαν εἰς τὴν ὁρμήν του καὶ εἰς τὴν πολεμικήν του ἐπιθυμίαν πᾶσαν βοήθειαν, τὴν ὁποίαν εἶχαν ὑποσχεθῆν μετὰ χαρᾶς εἰς τὴν ἀγαπητήν των Μαρίαν. Καὶ αὐτὴ ἡ

ἐπιτροπία τοῦ υἱοῦ του Φιλίππου, τοῦ κυρίως κληρονόμου τῆς Μαρίας, ἐδόθη εἰς τὸν Μαξιμιλιανὸν μόνον δι' ὀλίγας τινὰς ἐπαρχίας.

Ἄλλη δυστυχία συνέβη εἰς τὸν Φρειδερῖκον κατὰ τὰ ἀνατολικὰ μέρη. Διὰ νὰ λάβῃ ἡσυχίαν ἀπὸ τὸν δοξομανῆ Γεώργιον Ποδειβράδιον, εἶχεν ἐρεθίσειν κατ' αὐτοῦ ἕως τώρα Ματθίαν Κορβῖνον τὸν βασιλέα τῆς Οὐγγαρίας, καὶ τοῦ εἶχεν ὑποσχεθῆν ἀντὶ τούτου νὰ τὸν βοηθήσῃ νὰ λάβῃ τὸ Βοημικὸν στέμμα μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ποδειβραδίου. Ὅταν δὲ τελευταῖον συνέβη ὁ θάνατος οὗτος (1477), ἔδωκεν ὁ Φρειδερῖκος τὴν γνώμην του εἰς τὸν Πολονικὸν Πρίγκιπα Βλαδίσλαον, μὲ τὸν ὁποῖον ἐσυγγένευεν, ἐπειδὴ ἐφοβεῖτο νὰ ὑψώσῃ κατὰ πολλὰ τὴν δύναμιν τοῦ τολμηροῦ Ματθίου μὲ τὴν ἕνωσιν τῆς Βοημίας καὶ Οὐγγαρίας. Παροργισθεὶς ἐκ τούτου ὁ Ματθίας ἔστειλεν εὐθὺς πολεμικὴν ἐπιστολὴν εἰς τὸν Φρειδερῖκον, εἰσέβαλεν εἰς τὴν κάτω Αὐστρίαν, καὶ ἐλεηλάτησε τὴν χώραν. Ὁ Φρειδερῖκος ἀντὶ νὰ παραλάβῃ τοὺς εὐγενεῖς του, καὶ νὰ ἀποκρούσῃ τοὺς ἐχθρούς, ἀφῆκεν εἰς τὸν λαόν του τὴν φροντίδα νὰ φυλάξωσι τοὺς οἴκους των, καὶ ἀπέφυγε τὴν ταραχὴν, ἐνῷ περιήρχετο εἰς τὴν Γερμανίαν, ὄχι διὰ νὰ καταπείσῃ τοὺς ἡγεμόνας διὰ νὰ τὸν βοηθήσουν, ἀλλὰ διὰ πάντη διάφορα πράγματα. Συνεκάλεσε συμβούλια εἰς Φραγκοφόρτιον καὶ Κολωνίαν, προδιέθεσε τὴν στέψιν τοῦ υἱοῦ του ὡς Ῥωμαϊκοῦ βασιλέως (1486), καὶ ἐμεταχειρίσθη τὰ μέσα ὅλα διὰ νὰ συστήσῃ γενικὸν κριτήριον τῆς Γερμανίας, ἀπὸ τὸ ὁποῖον νὰ ἐξισάζωνται τοῦ λοιποῦ ὅλαι αἱ διαφοραὶ τῶν ἡγεμόνων, καὶ οὕτω νὰ καταργήσῃ διὰ παντὸς τὸ τοῦ ἰσχυροτέρου δίκαιον καὶ τοὺς ἐσωτερικοὺς πολέμους. Εὑρέθησαν ὅμως τόσαι δυσκολίαι εἰς τὸ πρόβλημα τοῦτο, ὥστε ζῶντος τοῦ Φρειδερίκου δὲν ἐκατωρθώθη τὸ πρᾶγμα. Εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ ἐνήργησε τοὐλάχιστον περὶ προεκτάσεως τῆς ἐγχωρίου εἰρήνης, καὶ τὴν ἐστερέωσε κατὰ τὸ παρὸν διὰ δέκα ἔτη. Ὕστερ' ἀπὸ δύω ἔτη συνέστησαν διὰ προστροπῆς τοῦ αὐτοκράτορος αἱ Σοηβικαὶ Κλάσεις χωριστὸν τινὰ δεσμὸν πρὸς συντήρησιν τῆς ἐγχωρίου εἰρήνης, καὶ μὲ τὸ μέσον τοῦτο ἀνεχαιτίσθησαν ἰσχυρῶς εἰς ταῦτα τὰ μέρη τῆς Γερμανίας αἱ διαρπαγαὶ καὶ λῃστεῖαι.

Εἰς ἄλλο νέον συμβούλιον τῆς Νοριμβέργης (1487) ἐζήτησεν ἐπιμόνως ὁ Φρειδερῖκος ἀπὸ τοὺς ἡγεμόνας βοήθειαν κατὰ τῶν Οὔγγρων. Ἀφοῦ αἱ περὶ τούτου συμβουλαὶ διήρκεσαν δώδεκα ἑβδομάδας, ἀπεφάσισαν τελευταῖον νὰ συνεισφέρουν εἰς τὸν αὐτοκράτορα 100,000 φλωρίνια· ἀλλ' ὅταν ἦλθεν ἡ διανομὴ τῆς ποσότητος ταύτης, εὕρηκε πᾶσα ἐπικράτεια παρὰ μεγάλην τὴν μερίδα της. Ὁ Φρειδερῖκος, ὅστις ἔχασε τελευταῖον τὴν ὑπομονὴν, ἐζήτησε νὰ τοῦ εἴπωσι τρανὰ καὶ καθαρὰ, ἂν θέλουν νὰ τὸν βοηθήσουν ἢ ὄχι. Ἠρώτησε μετὰ τοῦτο ἄνωθεν ἕως κάτω καθένα μερικῶς, καὶ ἀφοῦ ὁ Ἐκλέκτωρ τῆς Κολωνίας, ἐξαφνισθεὶς μὲ τὸ ἐρώτημα, εἶχεν ὑποσχεθῆν νὰ δώσῃ 3000 φλωρίνια, ἔστερξαν καὶ οἱ ἄλλοι Ἐκλέκτορες νὰ δώσουν τὰς ἴσας ποσότητας. Νοριμβέργα καὶ Οὔλμα ὑπεσχέθησαν πᾶσα μία 2000, ἡ Αὐγούστα 1676 καὶ τὸ Φραγκοφόρτιον 1000 φλωρίνια. Αὕτη ἦτο ἡ μεγάλη βοήθεια, μὲ τὴν ὁποίαν ἔμελλε νὰ ὁπλισθῇ ὁ φοβερὸς στρατὸς διὰ νὰ ἐκδιώξῃ ἀπὸ τὴν Αὐστρίαν τὸν ἰσχυρὸν βασιλέα τῆς Οὐγγαρίας! Ἐπειδὴ δὲ ὁ Φρειδερῖκος αὐτὸς δὲν ἦτο πολεμικὸς, ὠνόμασεν ἀρχιστράτηγόν του τὸν τῆς Σαξονίας Δοῦκα Ἀλβρέχτον. Οὗτος ἦτο ἀσθενέστερος παρὰ νὰ ἀποδιώξῃ τοὺς Οὔγγρους, καὶ δὲν ἠδυνήθη νὰ κατορθώσῃ ἄλλο εἰμὴ ἀνακωχὴν, ἀπὸ τῆς ὁποίας τὰς κακὰς συνθήκας ἠλευθέρωσε τὸν αὐτοκράτορα πάραυτα ὁ θάνατος τοῦ Ματθίου (1490).

Ὕστερ' ἀπὸ τρία ἔτη (1493, 19 Αὐγ.) ἀπέθα-

νε τελευταῖον καὶ ὁ Φρειδερῖκος ὑπέργηρως, ὅταν καθησύχασεν ὁπωσοῦν τὸ Γερμανικὸν βασίλειον, καὶ οἱ χρηστότεροι ἡγεμόνες ἔδιδαν πάντοτε περισσοτέραν ἀκρόασιν εἰς τὰ προβλήματα τῶν νομομαθῶν εἰς τὸ νὰ συστήσουν γενικὸν τῆς αὐτοκρατορίας κριτήριον. Οἱ χρηστότεροι οὗτοι ἡγεμόνες ἔρριψαν τώρα τὰ βλέμματά των καὶ εἰς τὴν εὐτυχίαν καὶ ἐσωτερικὴν κυβέρνησιν τῶν ἐπικρατειῶν των. Διὰ τοῦτο ἀπὸ τώρα καὶ εἰς τὸ ἑξῆς γίνεται ἀξία προσοχῆς ἡ ἰδιαὶκὴ ἱστορία τῶν μερικῶν τῆς Γερμανίας χωρῶν. Ἐξαιρέτως ἐπεμελήθησαν πολὺ οἱ Ἐκλέκτορες Παλατινάτου, Σαξονίας καὶ Βρανδεμβούργου πρὸς ὄφελος τῆς γεωργίας, τῆς ἐμπορίας καὶ τῆς βιομηχανίας εἰς τὰς ἐπαρχίας των, αἱ ὁποῖαι ηὔξησαν πάραυτα ἐπαισθητῶς, καὶ διέπρεπαν μεταξὺ τῶν ἄλλων διὰ τῆς εὐταξίας καὶ εὐτυχίας των.

2. Μαξιμιλιανός Α'.
(1493 — 1519).

Τοῦ Φρειδερίκου ὁ υἱὸς, Μαξιμιλιανὸς (γένν. 1459), ἦτο ὅλον τὸ ἐναντίον τοῦ πατρός του. Ἐνῷ ἀκόμη ἦτο παῖς, τὸν εὔφραιναν μεγίστως αἱ πολεμικαὶ ἀσκήσεις, καὶ ἐμεταχειρίζετο ἐμπαθῶς τὸ κυνήγιον. Πολλάκις τὸν ἴδαν κυνηγῶντα ἀγρίας αἶγας εἰς τοὺς κρημνώδεις βράχους μὲ τόσην τόλμην, ὥστε πλέον παρὰ μίαν φορὰν ἔφθασεν εἰς κίνδυνον τῆς ζωῆς του. Προσέτι ἦτο ἰσχυρὸς καὶ εὐσχημάτιστος, εἰς τοὺς λόγους του ζωηρὸς καὶ πνευματώδης, καὶ εἰς τὴν συμπεριφοράν του πολλὰ γλυκὺς καὶ ἑλκυστικός. Μὲ τὴν ἱπποτικὴν ἀνδρίαν καὶ μεγάλην ἐλευθεριότητα ἐσύναπτεν ὀξὺ καὶ δεκτικὸν πνεῦμα. Οἱ Γερμανικοὶ ἡγεμόνες ἤλπισαν ἀπὸ τὴν κυβέρνησίν του περισσότερα ἀφ' ὅσα ἐπληρώθησαν.

Ἀλλὰ καὶ τί ἠδύνατο νὰ κάμῃ ὁ Μαξιμιλιανὸς εἰς τὰς τότε περιστάσεις, εἰς τὰς ὁποίας εὑρίσκετο ἡ Γερμανία καὶ αἱ ἄλλαι πολιτεῖαι; Αὐτὸς ἔχων κλίσιν παντοτεινὴν εἰς φιλοκινδυνίας, εἶχε νὰ κάμῃ μὲ ἀντιπάλους, οἵτινες ἐκαταλάμβαναν τὴν δολιότητα τῆς Ἰταλικῆς πολιτικῆς. Αὐτοκράτωρ ὢν ἦτο ἀσθενέστατος καὶ πτωχότατος ὅλων τῶν Εὐρωπαίων κυριαρχῶν, ἐπειδὴ μαζὴ μὲ τὴν παλαιὰν λαμπρότητα τῆς αὐτοκρατορικῆς ἀξίας ἐχάθησαν σχεδὸν ὅλα της τὰ εἰσοδήματα. Τὰ τελώνια, τὰ προνόμια, οἱ τῶν Ἰουδαίων φόροι, καὶ ἄλλοι ἔρανοι, τὰ ὁποῖα ἄλλοτε ἐλάμβανεν ὁ αὐτοκράτωρ, κατ' ὀλίγον ἔῤῥεαν εἰς τα κιβώτια τῶν χωρικῶν ἡγεμόνων, καὶ αἱ πόλεις ἔγειναν τόσον ἀντίφρονες, ὥστε δὲν ἤθελαν οὐδὲ νὰ τρέφωσι τὸν αὐτοκράτορα καὶ τὴν ἀκολουθίαν του, ὅταν διέτριβεν εἰς αὐτὰς, καθὼς ἦτο συνήθεια ἄλλοτε. Ὅσον ἴσχυεν ἀκόμη, ἴσχυε κυριεύων τὰς κληρονομικάς του χώρας (ἥνωσεν οὗτος πάλιν τὰς μέχρι τοῦδε χωρισμένας Αὐστριακὰς ἐπαρχίας)· ἀλλ' εἰς αὐτὰς οἱ εὐγενεῖς δὲν ἦσαν πρόθυμοι, καὶ τὰ εἰσοδήματά των δὲν ἔφθαναν εἰς ἕνα τόσον κακὸν οἰκονόμον *), καθὼς ἦτο αὐτός. Ἡ χρηματικὴ πίστις του ἦτο τόσον ὀλίγη, ὥστε ὁ εἰς τὴν Γαλλίαν πρέσβυς του, ἀφοῦ ἐπῆρε διὰ τὸ ταξείδιόν του πεντήκοντα τάληρα, δὲν ἠδύνατο νὰ ὑπάγῃ περαιτέρω, ἕως οὗ τοῦ ἐστάλθησαν τὰ ἐλλείποντα. Εἰς ἓν συμβούλιον τῆς Αὐγούστης (1511) κατεδαπάνησε μεγάλας ποσότητας εἰς κυνήγια, προσωπίδας καὶ παιγνίδια, καὶ ἔλαμπε μὲ ὅπλα, τὰ ὁποῖα ἤξιζαν ὑπὲρ τὰς 200,000 φλωρίνια, ἐνῷ ὁ στρατός του δι' ἔλλειψιν ἀργυρίου μέρος μὲν ἐπεινα, μέρος δὲ ἔτρωγεν ἐξ ἁρπαγῶν καὶ λῃστειῶν, ἕως οὗ τελευταῖον ἠναγκάσθη νὰ ἐνεχυ-

*) Τὸν μαρτυρεῖ ἡ ἀπόκρισις, τὴν ὁποίαν λέγεται ὅτι ἔκαμεν εἰς τοιαύτην τινὰ ἐπίπληξιν: „Ἐβάλθην εἰς τὴν χώραν καὶ εἰς τοὺς ἀνθρώπους, καὶ ὄχι εἰς τὸ ἀργύριον.“

ριάσῃ τρεῖς ἐξαιρέτους πόλεις διὰ νὰ πληρώσῃ τὸ στρατιωτικόν. Ἡ εὐήθεια αὔτη τοῦ ἀφήρπασεν ἀπὸ τὰς τολμηροτάτας του βουλὰς πάντα τόνον, καὶ τὸν ἔκαμε νὰ μὴ ἐκτελῇ κἀνὲν ἔργον, εἰς τὸ ὁποῖον ἀπῃτεῖτο ἐπιμονή. Τοῦτο βέβαια τὸ ᾐσθάνετο καὶ αὐτὸς, ἐνῷ εἰς τὰς πολλάκις γενομένας πρὸς αὐτὸν προτροπὰς νὰ μεταῤῥυθμίσῃ τὸ ἱερατεῖον, ἀπεκρίθη μὲ τόσην ψυχρότητα. „Ἐὰν ὁ Θεὸς δὲν φροντίζῃ περισσότερον διὰ τὴν ἐκκλησίαν του παρὰ ἐγὼ ὁ πτωχὸς κυνηγὸς καὶ ὁ μεθυσμένος Ἰούλιος *), τίποτε καλὸν δὲν θέλει κατορθωθῆν.“

Τὴν πολιτικήν του ἔδειξεν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὸ νὰ κάμνῃ ὠφελίμους γάμους, καὶ νὰ συνδέῃ συμμαχίας μὲ τοὺς ἰσχυροὺς γείτονας, οἱ ὁποῖοι ὅμως τὰς ἐβάσταζαν μόνον ἕως οὗ ἐπετύγχαναν τὸν σκοπόν των. Εἰς τοὺς ἰδικούς του ὅμως γάμους δὲν εἶχε πολλὴν τύχην ὁ Μαξιμιλιανὸς, ἐπειδὴ ἡ μὲν πρώτη του σύζυγος, Μαρία ἡ Βουργονδιακὴ, τοῦ ἀπέθανεν, ὡς προείπαμεν, πολὺ πρώϊμα· δευτέραν δὲ, μετὰ τῆς ὁποίας ἐστοχάζετο νὰ ἀποκτήσῃ τὴν Γαλλικὴν ἐπαρχίαν Βρετανίαν, τοῦ τὴν ἥρπασεν εὐτυχέστερος ἀντίζηλος, ὁ τῆς Γαλλίας βασιλεὺς Κάρολος Η΄, ἐνῷ αὐτὸς τὴν εἶχεν ἀῤῥαβωνισθῆν ἀρχήτερα. Ἄναφεν ἀπὸ τὸν θυμόν του ὅτι δὲν εἶχεν οὔτε ἀργύριον οὔτε στρατεύματα διὰ νὰ ἐκδικηθῇ κατὰ τῆς Γαλλίας τὴν αἰσχύνην ταύτην· ἀλλὰ πάντοτε ἐκαιροφυλάκτει, καὶ ἔκαμε βιβλιάριον, τὸ ὁποῖον ὠνόμαζε κόκκινον βιβλίον του, ὅπου κατέγραφεν ἐπιμελῶς ὅλας τὰς κακουργίας, ὅσας ἔπαθεν ἀπὸ τὴν Γαλλίαν. Ἀλλ' εὐθὺς εἰς τὴν πρώτην ἀφορμὴν, τὴν ὁποίαν εὕρηκε πρὸς ἐκδίκησιν, ὡμολόγησε μὲ ἐντροπὴν, ὅτι εἶναι αὐθάδεια νὰ πολεμήσῃ τις ἕνα πλούσιον κυριάρχην, ἐὰν δὲν εἶναι τι ἄλλο εἰμὴ Ῥωμαϊκὸς αὐτοκράτωρ **). Ἡ τρίτη γυνή του ἦτο θυγάτηρ τοῦ κατὰ

*) Ὁ Πάπας Ἰούλιος Β΄.

**) Ὁ Μαξιμιλιανὸς τὸ ἐκατάλαβε καὶ αὐτὸς πολλὰ καλὰ, καὶ

τὸ 1476 ἔτος ἀποθανόντος Δουκὸς τοῦ Μεδιολάνου Γαλεάζου Σφόρζα. Ὁ γάμος δὲν ἐνομίζετο ἰσότιμος, ἐπειδὴ ὁ ἐκ τοῦ προτέρου τόμου πολλὰ γνωστός μας Φραγκῖσκος Σφόρζας, ὁ πατὴρ τοῦ εἰρημένου Δουκὸς, ἦτο ἐξ εὐτελοῦς γένους, ἀλλ' ἡ νύμφη ἔφερεν εἰς τὸν Μαξιμιλιανὸν προῖκα 300,000 φλωρία. Ὁ ἀδελφός της, Ἰωάννης Γαλεάζος, κληρονόμος τοῦ Μεδιολάνου, ὅς τις ἦτο ὑπὸ τὴν ἐπιτροπίαν τοῦ θείου του Λοδοβίκου Μόρου, εἶχε συνυπογράψειν τὸ προικοσύμφωνον. Ἀλλ' ὁ αὐτὸς πρέσβυς, ὅς τις ἔφερεν εἰς τὸν αὐτοκράτορα τὸ προικοσύμφωνον τοῦτο, τοῦ ἐνεχείρισε μυστικῶς καὶ μίαν ἐπιστολὴν τοῦ Λοδοβίκου Μόρου, ὅπου ὑπέσχετο οὗτος νὰ τοῦ πληρώσῃ ἀκόμη 100,000 φλωρία, ἐὰν ὁ Μαξιμιλιανὸς μὲ ὁποιανδήποτε πρόφασιν ἐκήρυττε τὸν παῖδα Γαλεάζον ἀνάξιον τῆς διαδοχῆς, καὶ ἐξ ἐναντίας ἔδιδεν εἰς τὸν θεῖον τὸ Δουκάτον. Ὁ προδότης! Ἀλλ' ἤξευρε βέβαια καὶ μὲ τίνα ἄνθρωπον εἶχε νὰ κάμῃ, ἐπειδὴ ὁ Μαξιμιλιανὸς ἔλαβεν ἀληθῶς τὰς ἑκατὸν χιλιάδας φλωρία, καὶ ἀντ' αὐτῶν ἀπεκλήρωσε τὸν γυναικάδελφόν του κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν, ὁπότε οὗτος τοῦ ἔδιδε τὴν πλουσίαν ἀδελφήν του.

Ἡ ἄδικος κυρίευσις τοῦ Μεδιολάνου ἡ γενομένη ἀπὸ τὸν Λοδοβῖκον Μόρον διήγειρε τὸν θυμὸν τοῦ βασιλέως τῆς Νεαπόλεως, ὅς τις πρὸ ὀλίγου εἶχεν ὑπανδρεύσειν τὴν θυγατέρα του εἰς τὸν νέον Γαλεάζον. Ὁ Λοδοβῖκος ἔῤῥιψεν εἰς τὸν τράχηλον ἐκείνου τοὺς Γάλλους καὶ τοὺς Ἰσπανοὺς καὶ ἐκ τούτου ἐγενήθη ὁ ἐκθρονισμὸς τοῦ βασιλέως τῆς Νεαπόλεως, καὶ ἡ δόλιος κυρίευσις τῆς χώρας του ἀπὸ Φερδινάνδον τὸν Καθολικὸν, περὶ τῶν ὁποίων ὡμιλήσαμεν ἤδη ἀρχή-

εἶπε πολὺ σκληρῶς μίαν φορὰν περὶ τούτου: ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας βασιλεύει γαδάρους, ἐπειδὴ βαστάζουσιν ὅ,τι ἂν τοὺς φορτώσῃ· ὁ βασιλεὺς τῆς Ἰσπανίας ἀνθρώπους, ἐπειδὴ τὸν ὑπακούουσιν εἰς μόνον τὰ δίκαια καὶ ὀρθά· αὐτὸς δὲ βασιλεύει βασιλεῖς, οἵτινες τὸν ὑπακούουσιν ὅσον θέλουσιν.

τερὰ (σελ. 121). Καὶ ὁ Μαξιμιλιανὸς δὲ ἐξήπλωσεν εἰς τὰ θολὰ ταῦτα νερὰ τὸ δίκτυόν του διὰ νὰ πιάσῃ ὀψάρια· ἀλλ' ἡ εἰς τὴν Ἰταλίαν ὁδοιπορία του (1496) ἔγεινεν ἀνωφελὴς καὶ σχεδὸν γελοία, ἐπειδὴ πάλιν, καθὼς πάντοτε, τοῦ ἔλειπε τὸ ἀργύριον. Εἰς μάτην συνεκάλεσε πολλὰ συμβούλια καὶ ἐπροσπάθησε νὰ πληροφορήσῃ τοὺς ἡγεμόνας πόσον προσφυὴς εἶναι τώρα ὁ καιρὸς νὰ ἀποκαταστήσουν πάλιν εἰς τὴν Ἰταλίαν τὴν παλαιὰν λαμπρότητα τῆς αὐτοκρατορικῆς ἀξίας. Ἦσαν ἐκεῖνοι κωφοὶ εἰς ὅλους τούτους τοὺς λόγους, καὶ τοῦ Μαξιμιλιανοῦ τὸν πατριωτισμὸν ἐξελάμβαναν προσπάθησιν τοῦ νὰ μεγαλυνθῇ αὐτὸς μὲ ἔξοδα ἰδικά των. Διὰ τοῦτο ὁ Μαξιμιλιανὸς ἠναγκάσθη νὰ βλέπῃ μὲ ἀταραξίαν πῶς οἱ Γάλλοι ἐκυρίευαν τὸ πλούσιον Μεδιόλανον χωρὶς κἀμμίαν ἀντίστασιν (1500), καὶ νὰ εἶναι πολλὰ εὐχαριστημένος, ὅτι ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας, Λοδοβῖκος ΙΒ', ἠθέλησε νὰ σεβασθῇ μόνον τὴν εἰς τοῦτο αὐτοκρατορικὴν ἀξίαν, καὶ ἐπρόσφερε πολύτιμον δῶρον εἰς τὸν Μαξιμιλιανὸν; κυριάρχην τοῦ κληρουχήματός του, τὸ ὁποῖον δὲν ἠδύνατο νὰ λάβῃ ἐξ ἀνάγκης· Ὅταν ὁ Λοδοβῖκος (1507) ἐπεχείρησε νέαν ἐκστρατείαν εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἠρεθίσθη ὁ Μαξιμιλιανὸς ἀπὸ τὸν φοβηθέντα Πάπαν, καὶ ἐδιώρισε συμβούλιον εἰς τὴν Κωνσταντίαν, ὅπου ἐζήτησε στράτευμα ἀπὸ τοὺς ἀντιπροσώπους διὰ τὴν εἰς Ῥώμην ἐκστρατείαν του, καὶ τῷ ὄντι εἰσηκούσθη τὴν φορὰν ταύτην. Ἀλλὰ μ' ὅλον ὅτι ἡ ὅλη ὑπόσχεσις ἀνέβαινεν εἰς 12,000 ἀνθρώπους καὶ 120,000 φλωρίνια, ἔμεινεν ὅμως ἡ ἐκτέλεσις ὀπίσω τῆς ὑποσχέσεως τόσον, ὥστε ὁ Μαξιμιλιανὸς ἠναγκάσθη νὰ ἐκστρατεύσῃ μὲ τὰς ἰδίας του δυνάμεις. Τώρα ὅμως ἡ μὲν ἀριστοκρατία τῆς Βενετίας δὲν τοῦ ἐσυγχώρει τὴν διάβασιν, ὁ δὲ Πάπας, ἐπειδὴ πάλιν εἶχαν ἀναχωρήσειν οἱ Γάλλοι ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν, μετέβαλε γνώμην, καὶ ὁ Μαξιμιλιανὸς, ὅς τις εἰς τοιαύτας περιστάσεις ἔπρεπε νὰ παραιτηθῇ τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ ὑπάγῃ

εἰς τὴν Ῥώμην εἰς τὴν κεφαλὴν τῶν στρατευμάτων του, ἀνέλαβεν εἰς τὸ Τρίδεντον (3. Φεβρ. 1508) τὸν τίτλον ἐκλελεγμένου Ῥωμαϊκοῦ αὐτοκράτορος, εἰς τὸ ὁποῖον ἔδωκε καὶ ὁ Πάπας τὴν γνώμην του. Ὁ ἐρχομὸς στρατοῦ τινὸς τῆς αὐτοκρατορίας τοῦ ἔδωκε μετέπειτα τὸν στοχασμὸν νὰ σωφρονίσῃ τοὺς Βενετοὺς διὰ τὴν ἀντίστασίν των, ἀλλὰ τόσον κακῶς ἀπέβη τὸ πρᾶγμα, ὥστε λόχοι του τινὲς ἐνικήθησαν ἀπὸ τοὺς Βενετοὺς ἕως ὁλοκλήρου ἀφανισμοῦ.

Μ' ὅλον ὅτι ἐτελείωσε πολλὰ κακῶς ἡ Ἰταλικὴ αὕτη ἐκστρατεία, ἠθέλησε μ' ὅλα ταῦτα ὁ Μαξιμιλιανὸς νὰ κάμῃ παρόμοιον ἐγχείρημα (1509) διὰ τῆς ἐν Καμεράκῳ γενομένης συμμαχίας. Τέσσαρες ἰσχυροὶ ἡγεμόνες ἡνώθησαν διὰ νὰ ἀδυνατίσουν τὴν πολλὰ τότε ἐκτεινομένην δύναμιν τῆς Βενετίας καὶ νὰ λάβουν ἀπὸ τὴν πολιτείαν ταύτην ὅλας τὰς πόλεις ὀπίσω, ὅσας εἶχεν ἁρπάσειν ἀπὸ μιᾶς ἤδη ἑκατονταετηρίδος. Οἱ τέσσαρες ἡγεμόνες οὗτοι ἦσαν ὁ Πάπας Ἰούλιος ὁ Β', ὁ βασιλεὺς τῆς Ἱσπανίας Φερδινάνδος ὁ Καθολικὸς, ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας Λοδοβῖκος ὁ ΙΒ', καὶ ὁ αὐτοκράτωρ Μαξιμιλιανὸς ὁ Α'. Μὲ τοιαύτην λαμπρὰν συμμαχίαν ἐπίστευεν ὁ ἔσχατος ὅτι εἶναι πολλὰ ἀσφαλισμένος· ἀλλὰ πόσον κακὰ ἐγνώριζε τοὺς ἀνθρώπους! Ἀφοῦ ὁ Πάπας καὶ ὁ Φερδινάνδος ἀπήλαυσαν ὅσα ἤθελαν, παρῄτησαν τοὺς Βενετοὺς, καὶ ἐκβῆκαν ἀπὸ τὴν συμμαχίαν. Τελευταῖον ἐβάσταξεν ὁ Μαξιμιλιανὸς μόνον τὸ Ῥοβέρετον καὶ ἄλλους τινὰς κυριευθέντας τόπους, ἠναγκάσθη ὅμως νὰ δώσῃ πάλιν τὴν Βερώναν, τὴν ἀξιολογωτάτην ἀπὸ τὰς δορικτησίας του, ἀφοῦ ἔλαβεν ἀντ' αὐτῆς 200,000 φλωρία.

Μὲ ὅλα ταῦτα τὰ ἀκλεῆ ἀποτελέσματα, ἐχάλκευσεν ὅμως κἄποια πολεμικὰ νέα σχέδια, ἐξαιρέτως κατὰ τῶν Τούρκων. Κἀνὲν ὅμως ἐξ αὐτῶν δὲν ἐξετελέσθη, ἐπειδὴ οἱ ἡγεμόνες δὲν τοῦ ἔκαμαν κάμ-

μίαν βοήθειαν. Τὸν ἐβοήθησαν ὅμως νὰ στερεώσῃ τὴν ἐγχώριον εἰρήνην, καὶ νὰ καταστήσῃ τὸ καθολικὸν τῆς αὐτοκρατορίας κριτήριον, τὰ ὁποῖα πρὸ πολλοῦ ἐπεθύμει ὅλη ἡ Γερμανία. Ἐπὶ Φρεδερίκου ἤδη τοῦ Γ΄ ἔγεινε σχέδιον νὰ εἰσαχθῇ κριτήριον, τὸ ὁποῖον νὰ ἐξισάζῃ εἰς τὸ ἑξῆς μὲ νόμους ἐπιεικείας καὶ δικαιοσύνης ὅλας τὰς διαφορὰς τῶν ἡγεμόνων, καὶ νὰ βαλθῇ διὰ παντὸς τέλος εἰς τὸ δίκαιον τοῦ ἰσχυροτέρου καὶ εἰς τὰς ὀλεθρίους μάχας. Ἡ ἐπιθυμία αὕτη ἐγίνετο κατ' ἔτος ζωηροτέρα, ὅσον πλέον ἔκαμνεν ἄχρηστα τὰ παλαιὰ ὅπλα ἡ μεγαλητέρα χρῆσις τῶν πυροβόλων, ὅσον πλέον ἐγίνοντο πολυεξοδώτεροι οἱ πόλεμοι, οἱ ὁποῖοι ἐνηργοῦντο τώρα πλέον μὲ μισθωτοὺς στρατιώτας παρὰ μὲ ὑποτελεῖς *), καὶ ὅσον εὐκολώτερα ἐκυριεύοντο τώρα καὶ αἱ ἰσχυρόταται πόλεις, αἵτινες πρότερον ἐνομίζοντο ἀπόρθητοι ὄπισθεν τῶν τειχῶν των. Ἐκατωρθώθη λοιπὸν τῷ ὄντι ἡ ἐπιθυμία αὕτη εἰς τὸ συμβούλιον τῆς Βορματίας (7 Αὐγ. 1495). Ἐνομοθετήθη: κανεὶς εἰς τὸ ἑξῆς νὰ μὴ προστάζῃ τὸν ἄλλον, νὰ μὴ τὸν ἁρπάζῃ ἢ νὰ τὸν βλάπτῃ. Κανεὶς νὰ μὴ ὑποδέχεται εἰς τὸν οἶκον του τὸν ὅς τις πράξῃ τοιαῦτα· ὅς τις δὲ τὰ πράξῃ, νὰ εἶναι πολιτικῶς ἀφωρισμένος, καὶ νὰ χάνῃ ὅλα τὰ πολιτικὰ καὶ ἀνθρώπινα δίκαια· ὅς τις ἔχει νὰ λαμβάνῃ τι ἀπ' ἄλλον, νὰ τὸ ζητῇ νομίμως ἀπὸ τὸ γενικὸν κριτήριον. Τὸ κριτήριον τοῦτο ἐβάλθη καταρχὰς εἰς τὸ παρὰ τὸν Μαῖνον Φραγκοφόρτιον, καὶ μάλιστα διὰ δοκίμιον ἐδιωρίσθη τετραετές. Συνεκροτεῖτο ἀπὸ ἕνα τοποτηρητὴν τοῦ αὐτοκράτορος καὶ δεκαὲξ συνέδρους, τινὰς μὲν ἐκ τοῦ ἱπποτικοῦ τάγματος, τινὰς δὲ ἐκ τῶν νομοδιδασκάλων. Τὰ ἔξοδα τῆς πρώτης διατάξεως καὶ οἱ μισθοὶ τῶν κριτῶν διὰ τὰ πρῶτα

*) Ἐπειδὴ οἱ πολῖται δὲν ἐπαραιτοῦντο ἀσμένως τὸ ἔργον, μὲ τὸ ὁποῖον ἐτρέφοντο, καὶ ἐπειδὴ καθεὶς, ὅς τις ἄλλοτε ἐμεταχειρίζετο ἀσμένως τὸ ξίφος, ἐκαταφρόνει τὸ πυροβόλον ὡς ὅπλον δόλιον καὶ ἀνάρμοστον εἰς ἱππότην.

τέσσαρα ἔτη ἐπληρώθησαν ἀπὸ κοινὸν τινὰ φόρον· μετέπειτα συνεισέφεραν ἀναλόγως οἱ ἡγεμόνες καὶ αἱ πόλεις τὰ ἀπαιτούμενα. Εὐθὺς ἀφοῦ ἐβάλθησαν ὅλα εἰς τὴν τάξιν ἐν Βορματίᾳ, ὑπῆγεν ὁ αὐτοκράτωρ μετὰ τῶν ἐκλεχθέντων κριτῶν εἰς Φραγγοφόρτιον, τοὺς ὑπεχρέωσεν ὅλους εἰς τὰ καθήκοντά των, καὶ ἐνεχείρισεν εἰς τὸν Εἴτελον Φρειδερῖκον κόμητα Ζολέρνου, πρῶτον κριτὴν, τὴν δικαστικὴν ῥάβδον. Μετὰ ταῦτα τὸ κριτήριον τοῦτο μετετέθη ἀπὸ Φραγοφορτίου εἰς Σπεῖραν, καὶ ἐκεῖθεν εἰς Βεσλαρίαν τὸ 1693 ἔτος.

Διὰ νὰ φυλάττεται στερεὰ τάξις τῶν συνθηκῶν καὶ ἀνάγκης τυχούσης νὰ ἐμπορῇ ὁ ἐκβιασμὸς τοῦ κριτηρίου νὰ μεταχειρίζεται δύναμιν, ἐδιαιρέθη ὅλη ἡ αὐτοκρατορία (1512) εἰς δέκα κύκλους, τῶν ὁποίων ἐδιωρίσθη ἀκριβῶς ὁ βαθμὸς, καὶ ἐκ τῶν ὁποίων καθεὶς εἰς ὥραν ἀνάγκης ἐχρεώστει νὰ ἐνεργῇ ὡς ἓν πρόσωπον εἰς τὴν σωτηρίαν τοῦ ὅλου.

Τελευταῖον διὰ τῶν προειρημένων γάμων ἐνήργησεν ὁ Μαξιμιλιανὸς ἰσχυρότερα διὰ τὸν μέλλοντα χρόνον, παρὰ διὰ τῆς κυβερνήσεώς του εἰς τὸν ἐνεστῶτα. Ἡ περίστασις, ὅτι ὁ μονογενής του υἱὸς Φίλιππος ἔγεινεν ἀνὴρ τῆς μετέπειτα παραφρονησάσης Ἰωάννας ἐξ Ἱσπανίας (ἀνωτ. σελ. 124), ἔβαλε τὴν βάσιν τῆς μετὰ ταῦτα ἀκμῆς τοῦ Αὐστριακοῦ οἴκου, μ' ὅλον ὅτι ἦτο πάντη ἀσυλλόγιστον σύμπτωμα τῆς τύχης. Ἡ Ἰωάννα ἦτο τότε τρίτη κληρονόμος τῆς Καστιλίας καὶ Ἀραγωνίας· τίς ἠδύνατο νὰ πιστεύσῃ, ὅτι ὁ ἀκμαῖος ἀδελφός της, ὁ πρίγκιψ Ἰωάννης, καὶ ἡ ἐπίσης ὑγιὴς ἀδελφή της, ἡ διάδοχος τῆς Πορτογαλλίας, ἔμελλαν νὰ ἀποθάνωσι πρὸ αὐτῆς; Καὶ ὅμως ἔγεινε τὸ ἀπροσδόκητον τοῦτο· ἀπ' ὅλα τὰ τέκνα τοῦ Φερδινάνδου καὶ τῆς Ἰσαβέλλης ἔμεινε μόνη ἡ Ἰωάννα, καὶ ὁ ἀνὴρ αὐτῆς, ὁ ὡραῖος ἀρχιδοὺξ Φίλιππος, ἀπέθανε, καθὼς ἴδαμεν ἀνωτέρω, (σελ. 123) πολλὰ πρόωρα, καὶ ἀφῆκεν ἓξ νήπια τέκνα.

Ἐκ τῶν τέκνων τούτων ἦτο ὁ Κάρολος ὁ πρε-

σβύτατος πρίγκιψ (μετὰ ταῦτα αὐτοκράτωρ Κάρολος Ε'.) κληρονόμος Ἱσπανίας. Νεαπόλεως, Σικελίας, καὶ Βελγίου. Εἰς αὐτὸν καὶ εἰς τὸν ἀδελφόν του Φερδινάνδον νὰ εὕρῃ πλουσίας νύμφας ἦτο ὁ θερμότατος τώρα ζῆλος τοῦ γέροντος πάππου Μαξιμιλιανοῦ. Πανταχοῦ τὰς ἐζήτησε, καὶ ἐνῷ ἀκόμη ἦσαν νήπια τὰ ἐγγόνιά του, ἤθελε νύμφας βασιλόπαιδας τῆς Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Οὐγγαρίας, καὶ ἐπάνω εἰς τὰς μελετωμένας ταύτας συμπενθερίας ἔκτιζεν ἀέρια παλάτια *). Διὰ τὸν Κάρολον δὲν εὕρηκεν, ἐπειδὴ ἐματαιώθησαν ὅλαι αἱ συμβιβάσεις του περὶ τούτου, τὸν δὲ Φερδινάνδον μετὰ πολλὰς διαπραγματεύσεις τὸν εἰσήγαγεν εὐτυχῶς εἰς τὴν Οὐγγαρίαν. Διότι Βλαδίσλαος ὁ βασιλεὺς τῆς Βοημίας καὶ Οὐγγαρίας ὑπεσχέθη (1506) τὴν μονογενῆ του θυγατέρα Ἄνναν, ἥτις τότε ἦτο τριετὴς, νύμφην εἰς τὸν τετραετῆ ἔγγονόν του Φερδινάνδον, καὶ τὸν τότε ἀγέννητον μὲν ἀκόμη, ἐλπιζόμενον δὲ υἱόν του γαμβρὸν εἰς τὴν τοῦ Μαξιμιλιανοῦ ἐγγόνην Μαρίαν. Οὗτος δὲ εἶναι ὁ μετὰ ταῦτα Λοδοβῖκος Β', ὁ Πρώϊμος, ὅςτις εἶναι περίφημος, καθὸ βεβιασμένον παράδειγμα τῆς φύσεως. Ἐγεννήθη πρόωρα σχεδὸν χωρὶς δέρμα, ἐγενείασεν ἐντελῶς εἰς τὸ δέκατον τέταρτον ἔτος τῆς ἡλικίας του, ἄσπρισεν εἰς τὸ δέκατον ὄγδοον, καὶ εἰς τὸ εἰκοστὸν φεύγων μετὰ τὴν δυστυχῆ μάχην τοῦ Μοχατίου (1526, 29 Αὐγ.) ἐφονεύθη ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Μὲ ταύτην τὴν σφοδρὰν ὁρμὴν τῆς φύσεως ἦτο πάντη ἀνάλογος καὶ ὁ δρόμος τῆς τύχης του. Ἠῤῥαβωνίσθη ἀγέννητος, διετὴς

*) Ἐν γένει δὲ ἐβουλεύετο ὁρμητικῶς καὶ ἤλπιζεν αὐθαδῶς, καὶ ἠπατᾶτο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον. Οὕτω μίαν φορὰν ἐβουλεύθη νὰ γείνῃ Πάπας, καὶ ἄλλην φορὰν, ὅταν ἦτο φίλος μὲ Φερδινάνδον τὸν Καθολικὸν, ὑπεσχέθη εἰς τοῦτον νὰ τὸν ἀναδείξῃ αὐτοκράτορα τῆς Ἰταλίας. Ὅταν πάλιν ἐνήργει σπουδαστικῶς τὴν μετὰ τῶν Οὕγγρων συμμαχίαν, ὑπεσχέθη καὶ εἰς τὸν Οὐγγαρικὸν πρίγκιπα Λοδοβῖκον τὴν αὐτοκρατορικὴν ἀξίαν καὶ τὸ στέμμα τῆς Νεαπόλεως.

ἐστέφθη βασιλεὺς, δεκαετὴς ἀνέλαβε τὴν βασιλείαν, καὶ δεκαπενταετὴς ἐνυμφεύθη.

Μ' ὅλον ὅτι εἶχε συμφωνήσειν ὁ Μαξιμιλιανὸς τὸν γάμον τὸ 1506 ἔτος, ἐπρόσφερεν ὅμως τὸν αὐτὸν Φερδινάνδον καὶ εἰς ἄλλας νύμφας, καὶ ἀφοῦ δὲν ἠδυνήθη νὰ εὕρῃ καλητέραν, ἀνενέωσε τὸ 1515 ἔτος τὴν Οὐγγρικὴν συνθήκην. Διὰ νὰ κάμῃ πολλὰ λαμπρὸν τὸ πρᾶγμα, ἐπροσκάλεσεν εἰς Βιένναν τοὺς βασιλεῖς τῆς Πολονίας καὶ Οὐγγαρίας μετὰ τῶν πριγγίπων των, καὶ μὲ λαμπρὰν ἀκολουθίαν ἐκβῆκεν εἰς προϋπάντησίν των ἔφιππος ἕως τὰ σύνορα τῆς Οὐγγαρίας. Ἀλλ' οἱ δύω μόναρχοι τόσον ὀλίγον τὸν ἐπίστευαν, ὥστ' ἐσυμβουλεύθησαν πολὺν καιρὸν ἂν ἔπρεπε νὰ ὑπάγουν ἢ ὄχι. Τελευταῖον ἔκραξεν ὁ εἰλικρινὴς βασιλεὺς τῆς Πολονίας: „Μὲ λόγον τοῦ αὐτοκράτορος ἦλθα ἐδῶ, μ' ὅλον ὅτι μὲ εἶπαν ὅτι εἶναι ἐχθρός μου· μὲ τὸν λόγον του ὑπάγω εἰς Βιένναν. Ὅς τις θέλῃ, ἃς μὲ ἀκολουθήσῃ." Εὕρηκαν τὸν αὐτοκράτορα παρ' ἐλπίδας φιλοφρονέστατον, ἠπόρησαν διὰ τὰ ἔξοδα, τὰ ὁποῖα ἔκαμεν εἰς δεξίωσίν των, ἀλλὰ πιθανῶς δὲν ἤξευραν, ὅτι διὰ νὰ τὰ πληρώσῃ εἶχε πωλήσειν κατὰ τὴν συνήθειάν του ὑποστατικά του τινά.

Τοῦ Μαξιμιλιανοῦ ἡ τελευταία προσπάθησις ἦτο (1518) εἰς συμβούλιόν τι τῆς Αὐγούστης νὰ περιβάλῃ εἰς τὸν πρεσβύτατον ἔγγονόν του Κάρολον, ὅς τις τώρα ἦτο βασιλεὺς τῆς Ἱσπανίας, τὸ Ῥωμαϊκὸν αὐτοκρατορικὸν στέμμα. Ἀλλ' εἰς τοῦτο ἀντεστάθησαν ὁ Πάπας καὶ πολλοὶ Ἐκλέκτορες. Λυπημένος καὶ ἀῤῥωστικὸς ἀνεχώρησεν ἀπὸ τὴν Αὐγούσταν καὶ ὑπῆγεν εἰς Τερίολον. Ἐκεῖ ἐδοκίμασεν ἀκόμη μίαν καταφρόνησιν. Οἱ πολῖται τοῦ Ἰνουτρίου, εἰς τοὺς ὁποίους ἐχρεώστει ἀπ' ἄλλους καιροὺς ἔξοδα τροφῆς του, δὲν ἐδέχθησαν τὴν ἀκολουθίαν του, καὶ ἀφῆκαν ἁμάξια καὶ ἵππους νὰ στέκουν εἰς τοὺς δρά-

μους εἰς καιρὸν ψυχρότατον. Τόσον ἴσχυε τότε ὁ αὐτοκράτωρ καὶ εἰς τὰς ἰδίας ἑαυτοῦ χώρας! Ἀπαυτοῦ ηὔξησεν ἔξαφνα ἡ ἀῤῥωστία του, καὶ τοῦ ἐπῆρε τὴν ζωὴν εἰς τὸ αὐτὸ ταξείδιον εἰς Βέλσαν τῆς ἄνω Αὐστρίας τὴν 12 Ἰανν. 1519.

3. Κατάστασις τῆς ἐκκλησίας.

Εἰς τοῦ αὐτοκράτορος Μαξιμιλιανοῦ τὰς τελευταίας ἡμέρας πίπτει ἡ ἀρχὴ τῶν φιλονεικιῶν, αἱ ὁποῖαι ἀπεχώρισαν ἀπὸ τὸν Πάπαν μέγα μέρος τῶν Εὐρωπαίων πολιτειῶν. Πρὸ τούτων ὅμως ἀναγκαῖον εἶναι νὰ ῥίψωμεν ἓν βλέμμα εἰς τὴν τότε κατάστασιν τῆς χριστιανωσύνης, ἐκ τῆς ὁποίας ἐγεννήθη ἡ μεταβολὴ αὕτη.

Ἴδαμεν εἰς τὸν πρὸ τούτου τόμον τὴν ἐπιθυμίαν τῶν λαῶν πρὸς μεταῤῥύθμισιν τῆς κεφαλῆς καὶ τῶν μελῶν τῆς ἐκκλησίας· ἀλλ' ἴδαμεν ἐνταυτῷ ὅτι ἡ Ῥώμη θέλουσα νὰ ἔχῃ εἰς τὴν ἐξουσίαν της τὸν κόσμον εὕρηκε τρόπον νὰ ματαιώσῃ τὰς κοινὰς ἐλπίδας. Ἀφοῦ οἱ Πάπαι ἀπέφυγαν τοὺς κινδύνους, μὲ τοὺς ὁποίους ἐφοβέριζαν τὸν θρόνον των αἱ ἐκκλησιαστικαὶ σύνοδοι τῆς ΙΕ' ἑκατονταετηρίδος, ἐνόμισαν ὅτι πρέπει νὰ τὸν στερεώσωσιν ἀσφελέστερα παρὰ ποτὲ καὶ νὰ μὴ φοβῶνται πλέον κλύδωνα. Μὲ ταύτην τὴν ὀνειροποληθεῖσαν ἀσφάλειαν παρεδόθησαν πολλοὶ ἐξ αὐτῶν εἰς τὴν ἀκολούθησιν τῶν σκοπῶν των καὶ εἰς δίαιταν ζωῆς, ἥτις διὰ καθένα μὲν ἦτο καθ' ὑπερβολὴν ἀξιοκατάκριτος, εἰς δὲ τοὺς προεστῶτας τῆς ἐκκλησίας ἐφαίνετο βδελυκτοτέρα διὰ τὴν ἀντίθεσιν πρὸς τὸν ὑψηλόν των προσδιορισμὸν, καὶ ἔδιδε κάκιστον σκάνδαλον. Ἀλέξανδρος ὁ ϛ', τὸν ὁποῖον θέλομεν γνωρίσειν ἀκριβέστερα εἰς τὸν ἐφεξῆς τόμον, κατήσχυνε τὴν παπικὴν καθέδραν μὲ ζωὴν, ἥτις τὸν συνηρίθμει μὲ τοὺς Νέρωνας καὶ Ἡλιογαβάλους· ὁ

διάδοχός του Ἰούλιος Β' (1503—1513) ἠγωνίζετο μόνον διὰ πολιτικοὺς σκοπούς· ὁ ἐφεξῆς Πάπας Λέων Ι', ἐκ τοῦ γένους τῶν Μεδίκων, ἦτο ἀνὴρ πεπαιδευμένος, ἡμερόφρων, φίλος καὶ προστάτης τῶν καλῶν τεχνῶν, ἀλλ' ἔκδοτος εἰς τὰς ἡδονὰς, καὶ τόσον μακρὰν ἀπὸ τὰ ἱερὰ φρονήματα, ὥστε ἡ Παπικὴ ἀξία δὲν τοῦ ἦτο τι πλέον εἰμὴ ἐξαίρετον μέσον νὰ ζῇ λαμπρῶς καὶ ἀπολαυστικῶς. Ἡ διαφθορὰ αὕτη ἐκ πολλοῦ εἶχε κατακυριεύσειν πολλοὺς ἱερωμένους μεγάλους καὶ μικρούς. Ὅλα τὰ ἱστορικὰ βιβλία τῶν χρόνων ἐκείνων γέμουσιν ἀπὸ εἰκόνας τῆς ἀταξίας τοῦ κλήρου· περὶ τῶν ἐπισκόπων ἱστοροῦνται ὑπερηφάνεια, φιλαργυρία, πολυτέλεια, ἀσωτίαι καὶ σαρκικαὶ ἁμαρτίαι, καὶ ἡ σιδηρᾶ ἀναισχυντία, μὲ τὴν ὁποίαν δὲν ἤθελαν κἂν νὰ κρύψωσι τὰς μιαρίας των. Καὶ καθὼς ἡ λαμπρότης τοῦ εὐαγγελικοῦ πολιτεύματος ἐσκοτίσθη ἀπὸ τὴν κακοήθειαν τῶν ἱερέων, οὕτω καὶ ἡ γνῶσις τοῦ εὐαγγελίου ἀπὸ τὴν βαθεῖαν αὐτῶν ἀμάθειαν. Θεολογικὴ παιδεία ἦτο πρᾶγμα δυσευρετώτατον. „Εἰς τὴν νεότητά μου, λέγει ἕνας συγγραφεὺς ἐκ τοῦ τέλους τῆς ΙΕ' ἑκατονταετηρίδος, μόλις εὑρίσκετο ἐκ χιλίων ἱερέων εἷς, ὅστις μόνον εἶχεν ἰδεῖν πανεπιστήμιον.“ Καὶ αὐτὴ ἡ τῆς ἱερᾶς Γραφῆς γνῶσις, τὴν ὁποίαν εἶχαν οἱ πλεῖστοι, ἦτο τόσον ὀλίγη, ὥστε ὅταν ἤρχισεν ὁ τῆς φιλολογίας ζῆλος νὰ ἀνακαλῇ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς Ἑλληνικῆς καὶ Ἑβραϊκῆς γλώσσης, ὅπου ἐγράφησαν πρωτοτύπως τὰ ἱερὰ βιβλία, δὲν ἐντρέποντο οἱ ἱερεῖς νὰ κηρύττουν τὴν νέαν ταύτην σπουδὴν ἐπικίνδυνον αἵρεσιν. Καὶ τὸ μέγιστον, ἔγειναν ῥηταὶ ἀπαγορίαι εἰς τὰ σχολεῖα διὰ τοὺς νέους νὰ μὴ διαβάζωσι τὰς γραφὰς, καὶ νὰ μένῃ εἰς τὸν λαὸν ἄγνωστος ἡ πηγὴ τῆς πίστεως, καὶ νὰ μὴ εἶναι ἄλλη χριστιανωσύνη, εἰ μὴ ἡ περιεχομένη εἰς τὰς πολλὰς προσθήκας, μὲ τὰς ὁποίας ἐκ πολλῶν χρόνων κατεβαρύνθη

καὶ κατεσκοτίσθη τὸ καθαρὸν δίδαγμα, καὶ εἰς τὰς πολλὰς ἐξωτιρικὰς τελετὰς, μὲ τὰς ὁποίας ὑπερεφορτώθη ἡ θεία λατρεία. Εἰς τὴν Ἰταλίαν, ὅπου ἡ κλασικὴ παιδεία ἴδε τὴν ἀναβίωσίν της καὶ εἶχε στήσειν τὴν καθέδραν της, ἐπροξένησεν ἡ φορὰ τοῦ πνεύματος αὕτη πλέον βλάβην παρὰ ὠφέλειαν εἰς τὴν χριστιανωσύνην, καὶ ἤθελε πιστεύσειν τις, ὅτι ἔστρεψεν ἐντελῶς τὰ νῶτα της εἰς τὰς χώρας ἐκείνας, ἐὰν ἐκ τῶν ἀριστουργημάτων τοῦ καιροῦ ἐκείνου δὲν ἐφαίνετο βαθύτι θρησκευτικὸν πνεῦμα. Εἰς δὲ τοὺς σοφοὺς, οἱ ὁποῖοι ἐνεθουσιάζοντο διὰ τοὺς Ὁμήρους καὶ Πλάτωνας, διὰ τοὺς Οὐϊργιλίους καὶ Κικέρωνας, ὁ λόγος τοῦ σταυροῦ ἦτο παίγνιον, χρήσιμιν μόνον διὰ τὸν πολὺν ὅμιλον· αὐτοὶ δὲ μὲ τὴν ἐπιτηδειότητα νὰ μιμῶνται τοὺς παλαιοὺς εἰς τὰς τέχνας τῶν λόγων, ἰδιοποιήθησαν ἐθνικὰ φρονήματα καὶ ἐθνικὴν σοφίαν, ἐκ τῆς ὁποίας ἐγεμίσθη ὅλη ἡ περὶ τῶν ἀνθρωπίνων σχέσεων θεωρία των.

Μία ἀπὸ τὰς χειρίστας καὶ κρακτικωτάτας καταχρήσεις τῆς τότε ἐκκλησίας, ἥτις ἔδωκε τὴν πρώτην ἀφορμὴν τῆς μεταῤῥυθμίσεως εἰς τὴν Γερμανίαν, ἦτο ἡ ἐμπορία τῆς συγχωρήσεως. Ἄφεσις ἦτο εἰς τὴν ἀρχαιοτάτην ἐκκλησίαν ἀπόλυσις τῶν ἐκκλησιαστικῶν ποινῶν, ἤγουν τῶν προσταζομένων ἀπὸ κοινότητα, ἐπίσκοπον ἢ σύνοδον, εἰς παχυλὸν τινὰ ἁμαρτωλὸν, ἐὰν δηλονότι ὁ ἁμαρτωλὸς ἐγίνετο ἄξιος ταύτης δι' εἰλικρινοῦς μετανοίας καὶ ἀληθινῆς βελτιώσεως. Κατ' ὀλίγον εὕρηκεν ἡ φαντασία τόπον νὰ βάλῃ ἀντὶ τῆς ποινῆς πᾶσαν ἀγαθὴν πρᾶξιν, ἐλεημοσύνην, νηστείαν, προσκύνησιν ἱερῶν τόπων κτλ. καὶ ἤρχισαν οἱ ἐπίσκοποι νὰ ἀπολύουν μέρος τῆς ποινῆς καὶ ἐκείνων, οἵτινες ἤθελαν πληρώσειν ποσότητα τινὰ ἀργυρίου εἰς σκοπὸν ἀγαθοεργήας τινός. Ἡ ἀρχὴ ταύτης τῆς συνηθείας εὑρίσκεται εἰς τὰς ἀρχαίας βάσεις τοῦ τῆς ποινῆς δικαίου τῶν παλαιῶν Γερμανῶν, τὸ ὁποῖον διὰ βαρύτατα ἀδικήματα εἶχε νομοθετήσειν πληρωμὴν ἀργυρίου, ἐπειδὴ οἱ χριστιανίζοντες παλαιοὶ λαοὶ ἐκαταλάμβαναν τὰς ἐκκλησιαστικὰς σχέσεις μόνον ἀπὸ τὰς πολιτικὰς αὐτῶν διατάξεις. Ἡ παλαιὰ ἐκκλησία ἐφυλάττετο κατὰ τοῦτο νὰ μὴ τῆς προσκολληθῇ οὐδὲ τὸ φάσμα τῆς ἰδιωφελείας, ἐπειδὴ τὰ συναζόμενα ἀργύρια ἐμοιράζοντο τῷόντι εἰς τοὺς πτωχούς *). Ἀπέφευγε δὲ τὴν κατάχρησιν καὶ μὲ τοῦτο, ὅτι πᾶσα ἁμαρτία ἀπῄτει χωριστὴν ἄλλην ποινὴν ἢ χωριστὴν ἄλλην ἄφεσιν παρὰ τὴν δι' ἀργυρίου. Ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα ἔλαβε μορφὴν ἄλλην, ὅταν οἱ Πάπαι εἰς τὸν καιρὸν τῶν σταυροφοριῶν ἐπαρουσιάσθησαν μὲ μίαν ἐντελῆ ἄφεσιν ὅλων τῶν ἁμαρτημάτων (índulgentiae plenariae) δι' ὅλους ἐκείνους, οἵτινες ἤθελαν γείνειν μέτοχοι τοῦ ἱεροῦ πολέμου. Μετ' ὀλίγον ἐδόθη εἰς τὴν ἄφεσιν ἡ αὐτὴ ἔκτασις, κατ' ἀπόφασιν παπικὴν, καὶ δι' ἄλλας ἐκκλησιαστικὰς ὑπουργίας. Ἡ ἐκκλησία ἐνόει βέβαια ποινὰς, ἐκ τῶν ὁποίων ἀπέλυε μόνον τὰς κανονικὰς καὶ προσωρινὰς, ἐξήγει, ὅτι ἡ ἄφεσις μόνον ὠφέλει ἐκείνους, οἵτινες ἐσωτερικῶς μετανοοῦσι καὶ προσπαθοῦσι τὴν βελτίωσίν των, καὶ ἐξομολογοῦνται μὲ καθαρότητα καὶ εἰλικρίνειαν· ἀλλὰ διὰ τὴν μεγάλην ἀξιολογότητα, ἥτις ἐδόθη εἰς τὴν ἄφεσιν, φυσικὸν ἀποτέλεσμα ἦτο, ὅτι ὁ πολὺς λαὸς ὀλίγον ἐπρόσεχεν εἰς τὴν προσθήκην ταύτην, καὶ ἐφαντάζετο, ὅτι διὰ μόνης τῆς ἐκπληρώσεως τῶν ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας προσταζομένων συνθηκῶν συγχωροῦνται καὶ ἀπολύονται καὶ ἀπὸ πᾶσαν θείαν ποινήν. Διὰ νὰ θεμελιώσουν τὴν νομιμότητα τῆς γενικῆς ἀφέσεως ἐφεύρηκαν οἱ Σχολαστικοὶ τὴν διδασκαλίαν περὶ τοῦ ἀπείρου θησαυροῦ τῶν παθῶν τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν ἁγίων. Ἐπειδὴ οὗτοι (ἐδίδασκαν οἱ Σχολαστικοὶ) ἔπραξαν καὶ ἔπαθαν ἀπείρως

*) Πλαγκ. Ἱστορ. τῆς Χριστιανικ. ἐκκλεσ. κοινωνικ. συντάξεως, Μέρ. Β΄, σελ. 295 καὶ Μέρ. Γ΄, σελ. 678.

περισσότερα παρ' ὅσον ἦσαν ὑπόχρεοι κατὰ τοὺς θείους νόμους, ἡ περίσσεια τῶν ἀγαθῶν πράξεών των χρησιμεύει εἰς ὅλους τοὺς Χριστιανοὺς, καὶ γίνεται θησαυρὸς τῆς ἐκκλησίας, τὸν ὁποῖον ὁ τοῦ Χριστοῦ ἐπίτροπος Πάπας ἔχει τὴν ἐξουσίαν νὰ τὸν μεταχειρισθῇ πρὸς σωτηρίαν ὅλων τῶν ἁμαρτωλῶν.

Ποτὲ δὲν ἀνηγγέλθη ἡ Παπικὴ τῶν ἁμαρτιῶν ἄφεσις μὲ περισσοτέραν λαμπρότητα, ποτὲ δὲν ἐδείχθη μὲ τόσην ἔκτασιν, καθὼς κατὰ τὸ τῆς ἀφέσεως σαββατικὸν ἢ Ἰουβιλαῖον ἔτος, τὸ ὁποῖον ἐπρόσταξεν εἰς τὴν Ῥώμην Βονιφάτιος ὁ Η' κατὰ τὸ 1300 ἔτος. „Δίδω (λέγει εἰς μίαν ἀπὸ τὰς τότε ἐκδοθείσας ἐγκυκλίους του ἐπιστολὰς) εἰς ὅλους ὅσοι ἔλθουν ἐξυπόλυτοι εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῶν Ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου κατὰ τοῦτο τὸ ἔτος, ἢ μέλλουν νὰ τὸ κάμουν κατὰ τὸν ἐφεξῆς ἑκατοστὸν ἐνιαυτὸν, ὄχι ἐντελῆ μόνον, ἀλλ' ἐντελεστάτην (plenissimam) συγχώρησιν τῶν ἁμαρτημάτων των." Τὸ ἀποτέλεσμα ἦτο θαυμασιώτατον· ἀπ' ὅλας τὰς χώρας τῶν δυτικῶν ἐκκλησιῶν συνέρρευσε τόσον πλῆθος, ἐκ τοῦ ὁποίου ἡ ἁγία καθέδρα καὶ οἱ κάτοικοι τῆς Ῥώμης ὠφελήθησαν τόσον, ὥστε Κλήμης ὁ Ϛ' δὲν ἐπρόσμενε τὸ ἑκατοστὸν ἔτος, ἀλλ' ἐπρόσταξε τὸν σαββατικὸν ἐνιαυτὸν κατὰ τὸ 1330 ἔτος. Τὸ πλῆθος τῶν προσκυνητῶν, οἵτινες ἕως τοῦ Πάσχα τούτου ἔρρευσαν εἰς τὴν Ῥώμην καὶ πάλιν ἀνεχώρησαν, ἀνέβη, κατὰ τὸν λόγον συγχρόνου τινος, τοῦ Φλωρεντινοῦ ἱστοριογράφου Βιλλάνου, εἰς 1,200,000, πρὸς μεγίστην χαρὰν τῶν φιλοκερδῶν Ῥωμαίων, οἵτινες ἐκ τούτου — κατὰ πάντα ἀντιθέτως μὲ τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ἡμερῶν μας — ἐπλουτίσθησαν ὑπερβολικώτατα *). Μὲ τοῦτο δὲν ἠρκέσθησαν οἱ ἐφεξῆς Πάπαι. Οὐρβανὸς ὁ Ϛ' ἐδιώρισε τὸ σαββατικὸν ἔτος εἰς πᾶν τριακοστὸν τρίτον ἔτος (1389) καὶ Παῦλος ὁ Β' (1470) εἰς

*) Schröckh Kirchengeschichte. Th. XXXIII, S. 464.

πᾶν εἰκοστὸν πέμπτον. Ἀλλ' ὅταν τὸ ἤρχισεν ὁ Ἀλέξανδρος Ϛ' κατὰ τὸ 1500 ἔτος, ἐκήρυξεν εἰς τὴν ἀγγελίαν του, ὅτι αὐτὸς ἐκ πατρικῆς φιλοστοργίας ἤθελε νὰ βοηθήσῃ καὶ τὰς ἐν τῷ καθαρτηρίῳ πυρὶ ψυχάς. Ἐκήρυξε λοιπὸν, ὅτι ἐὰν Χριστιανοί τινὲς ἐπὶ τοῦ σαββατικοῦ ἔτους ἐξοδεύσουν ἀργύριόν τι, ἡ ἄφεσις θέλει ἀπολύσειν αἰωνίως τὰς ψυχὰς ἀπὸ τὸ καθαρτήριον. Ὁ λόγος, ὅτι ἡ ἐνέργεια τῆς ἀφέσεως ἐξαπλόνεται καὶ εἰς τὸ καθαρτήριον, δὲν ἦτο καινούργιος, ἔλαβεν ὅμως τώρα τὴν κύρωσίν του διὰ Παπικῆς ἐκφωνήσεως. Καὶ τοῦτο ἐτόλμησε νὰ κάμῃ ἕνας Πάπας, ὅστις ἴσως εἶχε περισσοτέραν χρείαν τῆς θείας εὐσπλαγχνίας παρὰ καθεὶς ἄλλος ἀπὸ τὰς πολλὰς χιλιάδας, οἵτινες ἐλάμβαναν τὴν ἄφεσιν ἀπὸ τὴν θαυματουργίαν του.

Καθὼς εἰς πάντα χρόνον δὲν ἔλειψαν ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν ἄνδρες, οἵτινες ἠγωνίσθησαν τολμηρῶς καὶ ἀνδρείως κατὰ τῶν καταχρήσεων, οὕτω καὶ τώρα ἐπληθύνοντο οἱ ἀγωνισταὶ ὑπὲρ τῆς ἀληθείας, θέλοντες νὰ ἀπαλλάξουν ἀπὸ τὸν κίνδυνον τῆς παντελοῦς διαφθορᾶς τὸ ἅγιον εὐαγγέλιον, ἐνῷ μάλιστα ἡ σπουδὴ τῶν λογικῶν τεχνῶν ὤξυνε τοὺς νόας. Ἐκ τούτων εἷς εἶναι ἀναμφιβόλως ὁ κατὰ τὸ τέλος τῆς ΙΕ' ἑκατονταετηρίδος ἀκμάσας ἐκ Ῥοτεροδάμου Ἔρασμος (γενν. πιθανῶς 1467), ὅστις μὲ τὴν μεγάλην καὶ βασίμην παιδείαν ἥνονε χάρισμα σπάνιον τοῦ λέγειν, γεννημένον ἀπὸ τὴν γνῶσιν τῶν παλαιῶν συγγραφέων, καὶ ὁ ὁποῖος εἰς τὰ πολυάριθμα συγγράμματά του ἐπολέμησε τὰ μεγάλα καὶ φανερὰ κακὰ τῆς θρησκευτικῆς καταστάσεως, τὸ ἀχρεῖον πολίτευμα τῶν ἱερωμένων καὶ τὴν ἐλεεινὴν ἀμάθειάν των, ἄλλοτε μὲν σπουδάζων, ἄλλοτε δὲ παίζων δαγκαστικώτατα. Ἀλλ' ὁ Ἔρασμος προωδοποίησεν, ἀλλὰ δὲν ἐνήργησε τὴν μεταβολήν. Τὸ ἔργον τοῦτο ἐναπεταμιεύετο εἰς ἄνδρα, τοῦ ὁποίου ἡ εὐγλωττία ἦτο ὀλιγω-

τέρα καὶ ἀτελεστέρα, καὶ ἡ παιδεία κατωτέρα, τοῦ ὁποίου ὅμως ὁ πυρώδης ἐνθουσιασμὸς ἦτο ἀκράτητος. Τὸν ἄνδρα τοῦτον θέλομεν γνωρίσειν τώρα πλησιέστερα.

4. Μαρτῖνος Λούθηρος.

Ἰωάννης Λούθηρος, πτωχὸς καὶ τίμιος μεταλλεὺς, κατοικῶν χωρίον τῆς Θυριγγίας, Μοῖραν, κείμενον μεταξὺ Ἰσηνάκου καὶ Σαλσούγγης, ἐμετοίκησεν ἐφεξῆς μετὰ τῆς γυναικός του εἰς Ἰσληβίαν (Eisleben). Ἐκεῖ ἐγέννησεν ἡ γυνή του τὴν 10 Νοεμβ. 1483 τὸ ἑσπέρας ὥρᾳ 11 βρέφος, τὸ ὁποῖον ὁ πατὴρ εὐθὺς τὴν ἐπιοῦσαν ἡμέραν ἐβάπτισεν εἰς τὴν ἐκεῖ ἐκκλησίαν *), καὶ ἐπειδὴ ἦτο ἡ ἡμέρα τοῦ ἁγίου Μαρτίνου, τὸ ὠνόμασε Μαρτῖνον. Μετ᾽ ὀλίγον ἐμετοίκησεν ὁ Ἰωάννης Λούθηρος εἰς Μανσφέλδαν. Ἐκεῖ ἔβαλε τὸν μικρόν του υἱὸν εἰς τὸ σχολεῖον πρώϊμα, καὶ τὸν ὑπήγαινε μάλιστα βαστάζων αὐτὸν εἰς τὰς ἀγκάλας. Ἦτο ὅμως ἡ φιλοστοργία αὕτη ἡνωμένη μὲ ἀνείκαστον αὐστηρότητα, τὴν ὁποίαν ὁ Μαρτῖνος ἀνὴρ γενόμενος ἐνθυμεῖτο πάντοτε μὲ ψόγον. „Ὁ πατήρ μου (διηγεῖται) μ᾽ ἔδειρε μίαν φορὰν τόσον, ὥστε ἔφυγα ἀπ᾽ αὐτὸν, καὶ ἤμην παρωργισμένος ἕως οὗ μὲ ἡμέρωσεν. Οἱ γονεῖς μου ἤθελαν βέβαια τὸ καλόν μου, ἀλλὰ δὲν ἤξευραν τὸ μέτρον, μὲ τὸ ὁποῖον ἐχρεώστουν νὰ τιμωρῶσι.“ Μὲ τὴν αὐτὴν σκληρότητα τὸν ἐμετεχειρίζετο ὁ εἰς Μανσφέλδαν διδάσκαλός του. Δεκαπέντε φοραῖς κατὰ συνέχειαν ἐῤῥαβδίσθη μίαν ἡμέραν πρὸ τοῦ μεσημερίου.

Κατὰ τὸ δέκατον τέταρτον ἔτος του τὸν παρέδωκεν ὁ πατήρ του εἰς τὴν ἐν Μαγδεμβούργῳ Λατινικὴν σχολήν· ἀλλ᾽ ἐπειδὴ ὁ παῖς εἰς τὴν πόλιν ταύτην εὕρηκε πολλὰ στενοχωρημένην ζωὴν, τὸν ἐσήκωσε πάλιν καὶ τὸν ἔστειλε (1498) εἰς Ἰσήνακον ὅπου εἶχε συγγενεῖς ἡ μήτηρ του. Ἀλλ᾽ οὗτοι πολλὰ ὀλίγον τὸν ἐβοήθησαν, ἐπειδὴ καὶ ἐκεῖ, καθὼς εἰς Μαγδεμβοῦργον, ἠναγκάζετο νὰ ψωμοζητῇ τραγουδῶν ἔμπροσθεν τῶν οἴκων, ὅπου πολλάκις ἀντὶ ψωμίου ἐλάμβανε δριμείας ἐπιπλήξεις, ἕως οὗ τελευταῖον μία εὔσπλαγχνος γυνὴ ἐλεήσασα τὴν σωφροσύνην του τὸν ἔλαβεν εἰς τὸν οἶκόν της μὲ θέλησιν τοῦ ἀνδρός της. Τοῦτο ἔδωκε τέλος εἰς τὰς θλιβερὰς φροντίδας του, καὶ τοῦ ἐπροξένησεν ἡσυχίαν διὰ τὴν σπουδήν του. Εἶναι πολλὰ νόστιμον νὰ τὸν ἀκούσωμεν, ὅταν ἔγεινεν ἀνὴρ, ὁμιλοῦντα περὶ τῆς σχέσεως ταύτης. „Μή μου καταφρονῇς, λέγει εἰς ἓν μέρος, τοὺς παῖδας, οἵτινες ζητοῦσι panem propter deum (ψωμίον διὰ τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ) ἔμπροσθεν τῶν πυλῶν, καὶ τραγουδοῦν διὰ τὸ ψωμίον. Καὶ ἐγὼ ὑπῆρξα τοιοῦτος ψωμοζήτης, ἀλλὰ μὲ τὴν ψωμοζητίαν καὶ τὸν κάλαμόν μου ἔγεινα τοῦτο, τὸ ὁποῖον δὲν ἀλλάζω μὲ τὸν Σουλτάνον τῆς Τουρκίας, ἂν ἤθελε νὰ λάβω τὰ ἀγαθά του καὶ νὰ χάσω τὰς μαθήσεις μου.“

Εἰς τοῦτο τὸ χωρίον μᾶς λέγει ὁ αὐτὸς, ὅτι ἀφοῦ ἐτελείωσε τὰ μαθήματα τῶν κοινῶν σχολείων, ὑπῆγεν εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Ἐρφορδίας. Τοῦτο ἔγεινε τὴν 17 Ἰουλίου 1501. Ἐκεῖ ἀνέγνωσε τὰ συγγράμματα τῶν Σχολαστικῶν φιλοσόφων, καὶ ἐκ τῶν παλαιῶν κλασικῶν ἐξαιρέτως τὸν Κικέρωνα, Οὐϊργίλιον καὶ Λίβιον. Κατ᾽ ἐκείνων ᾐσθάνθη πρώϊμα ἀγανάκτησιν, τῆς ὁποίας αἱ αἰτίαι τοῦ ἔγειναν καταληπταὶ μετέπειτα. Ὅλας τὰς ὥρας, αἱ ὁποῖαι τοῦ ἐπερίσσευαν ἀπὸ τὰς διωρισμένας σπουδάς του, τὰς ἐμεταχειρίζετο εἰς τὴν τοῦ πανεπιστημίου βιβλιοθήκην· ἐκεῖ ἴδε κατὰ πρῶτον μίαν τελείαν ἁγίαν

*) Εἰς ταύτην τὴν ἐκκλησίαν δεικνύεται ἀκόμη ἡ μαρμαρίνη κολυμβήθρα, εἰς τὴν ὁποίαν ἐβαπτίσθη, καὶ ὁ Ἄμβων, ὅπου ἐφεξῆς ἐδίδαξε.

γραφὴν εἰς τὴν Λατινικὴν μετάφρασιν. Τὸν περὶ τούτου θαυμασμόν του μᾶς διηγεῖται αὐτὸς οὗτος. „Ἐνῷ εἰκοσαετὴς ὢν (λέγει) δὲν εἶχα ἰδεῖν κἀμμίαν ἁγίαν γραφὴν, ἐνόμιζα ὅτι δὲν ὑπάρχουν περισσότερα εὐαγγέλια καὶ ἐπιστολαὶ παρ᾽ ὅσα ἀναγινώσκονται εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Τελευταῖον εὕρηκα εἰς τὴν βιβλιοθήκην τῆς Ἐρφορδίας ἁγίαν γραφὴν, τὴν ὁποίαν ἀνέγνωσα μὲ θαυμασμόν μου μέγαν.“ Τόσον σπάνιον ἦτο τότε τὸ βιβλίον, τὸ ὁποῖον τώρα εὑρίσκεται εἰς καθενὸς χωριάτου οἶκον!

Ἡ ὑπερβολική του φιλοπονία καὶ ἡ πτωχική του δίαιτα τοῦ ἔφθειραν ἐπαισθητῶς τὰς σωματικάς του δυνάμεις. Μὲ ὅλα ταῦτα δὲν ἀπέκαμνεν, ἀλλὰ μάλιστα ἐκοπίαζε περισσότερον διὰ τὴν φιλοσοφικὴν ἀξίαν, τὴν ὁποίαν ἔλαβε τὸ 1505 ἔτος. Ἐπαρέδιδε καὶ αὐτὸς μαθήματα τῆς τοῦ Ἀριστοτέλους φυσικῆς καὶ ἠθικῆς καὶ ἄλλων μερῶν τῆς φιλοσοφίας, καὶ ἡτοιμάζετο ἐκ τούτων εἰς τὴν σπουδὴν τῶν νομικῶν, τὰ ὁποῖα εἶχε ζητήσειν ἐπιμόνως ὁ πατήρ του.

Ἀλλ᾽ ὁ Μαρτῖνος ἀπεστρέφετο τὸ ἐπάγγελμα τοῦ δικολόγου. Βαθέως ταραττόμενος ἀπὸ διαλογισμοὺς ἦτο ἕτοιμος νὰ ἀπέλθῃ εἰς τοὺς γονεῖς του, ὅταν μίαν πρωΐαν ὑπῆγεν εἰς τὸν φίλον του Ἄλεξιν, καὶ τοῦτον, φονευμένον ἀπὸ κακούργους, εὕρηκε κολυμβῶντα εἰς τὸ αἷμά του. Κατὰ πολλὰ περίλυπος καὶ ἔντρομος ἐμβῆκεν εἰς τὴν ὁδοιπορίαν του. Ἐπιστρέφων δὲ ἐπλακώθη ἔξαφνα ἀπὸ σφοδρὸν ὑετὸν, καὶ ἕνας κεραυνὸς ἐνέσκηψε πλησίον του κατὰ γῆς, καὶ τοῦ ἐστέρησεν ὅλας τὰς αἰσθήσεις*). Ταῦτα τοῦ ἐφάνησαν προσταγὴ θεία νὰ παραιτήσῃ τὰ ἐγκόσμια καὶ νὰ ἀφιερώσῃ τὴν ζωήν του εἰς τὴν θείαν ὑπουργίαν. Τὴν 17 Ἰουλίου ἀνεχώρησε κρυφίως, καὶ ὑπῆγεν εἰς Ἐρ-

*) Κατ᾽ ἄλλην τινὰ ὄχι πολὺ ἀξιόπιστον διήγησιν ἐκεραυνώθη ὁ Ἄλεξις πλησίον τοῦ Λουθήρου εὑρισκόμενος. Ἴδε Σπικερ. Ἱστορ. Δρ. Μ. Λουθήρ. Τόμ. 1. Σημ. σελ. 51.

φορδίαν, ὅπου ἐμβῆκεν εἰς τὸ μοναστήριον τῶν Αὐγουστινιανῶν. Μόνον ἓν ἀντίγραφον τοῦ Πλαύτου καὶ τοῦ Οὐϊργιλίου τὸν ἐσυνώδευσαν εἰς τὸ κελλίον του· ὅλα τὰ ἄλλα, ὅσα εἶχεν, ἀφῆκεν εἰς τὴν προτέραν κατοικίαν του. Τὴν ἐφεξῆς ἡμέραν ἔγραψεν ἀποχαιρετιστικὰ γράμματα εἰς τοὺς φίλους του, ἔστειλεν ὀπίσω εἰς τὸ πανεπιστήμιον τὸ τῆς δοκτορικῆς ἀξίας δίπλωμά του, καὶ ἐφανέρωσεν εἰς τοὺς γονεῖς του τὴν ἔξαφνον μεταβολὴν τῆς καταστάσεώς του.

Εἰς τὸ μοναστήριον ὑπεχρεώθη νὰ ἐκτελῇ ὅλας τὰς χαμερπεῖς ὑπηρεσίας, αἱ ὁποῖαι ἐπεφορτίζοντο εἰς πάντα ἀρχάριον· τὸν ἠνάγκαζαν νὰ κοβαλῇ τὰς ἀκαθαρσίας ἀπὸ τὰ μυστικὰ οἰκήματα τῶν μοναχῶν, νὰ ἀνοίγῃ καὶ νὰ κλείῃ τὴν ἐκκλησίαν, καὶ νὰ περιέρχεται τὴν πόλιν μὲ τὸ σακκίον διὰ νὰ συνάζῃ ἀπὸ τοὺς πολίτας ψωμία, αὐγὰ, ὀψάρια, κρέατα, ἀργύριον· ἔργα, τὰ ὁποῖα τόσον τοῦ ἦσαν ἀποτρόπαια, ὅσον ἀκαδημιακὸς ὢν διδάσκαλος εἶχεν ἀποκτήσειν ὄνομα τίμιον εἰς τὴν πόλιν. Μετὰ διετῆ δοκιμασίαν ἐχειροτονήθη τελευταῖον (2 Μαΐου 1507) ἱερεύς.

Τοῦ Λουθήρου ἡ ψυχὴ ἐσπαράττετο ἀπὸ διαλογισμούς· δὲν ἠδύνατο νὰ εὕρῃ ἀνάπαυσιν οὔτε εἰς τὴν τότε μόνον εἰς τύπους νεναρκωμένην καὶ ψυχρὰν φιλοσοφίαν, οὔτε εἰς τὰς ἐπικρατούσας θεολογικὰς θεωρίας. Ὑπῆγεν εἰς τὸ μοναστήριον διὰ νὰ δαμάσῃ τὴν αἰσθητὴν φύσιν του διὰ σκληραγωγίας, νηστείας καὶ ἐγκρατείας, καὶ μ᾽ ὅλα ταῦτα δὲν ἠδύνατο νὰ κατασιγάσῃ τὰς εἰς τὴν ἁμαρτίαν ἐσωτερικὰς κλίσεις του. Ἔβλεπε τὸν Θεὸν φοβερὸν καὶ αὐστηρὸν κριτὴν, τὸν ὁποῖον δὲν ἠδύνατο νὰ ἐξιλεώσῃ μὲ ὅλους του τοὺς ἀγῶνας, καὶ ἔπεσεν ὅλος εἰς ἀμηχανίαν. Ἡ παρηγορία, ὅτι ὄχι τοῦ ἀνθρώπου ἡ δικαιοσύνη, ἀλλὰ τοῦ Θεοῦ τὸ ἔλεος εἶναι αἰτία τῆς ἀνθρωπίνης μακαριότητος· διδασκαλία, ἥτις μετὰ ταῦτα ἐδιδάσκετο ἀπ᾽ αὐτὸν εἰς τὰς θεολογικάς του θεω-

ρίας, δὲν εἶχεν ἐμβῆν ἀκόμη εἰς τὴν ψυχήν του. Μίαν φορὰν ἐκλείσθη εἰς τὸ κελλίον του πολλὰς ἡμέρας, καὶ βέβαια ἀπέθνησκεν ἐκεῖ, ἐὰν ἕνας φίλος του δὲν ἐτσάκιζε τὴν θύραν, καὶ δὲν τὸν ἐξύπνιζεν ἀπὸ τὴν λειποθυμίαν μὲ τὴν δύναμιν τῆς μουσικῆς, τὴν ὁποίαν ἠγάπα ὑπὲρ πᾶν ἄλλο.

Κατ' εὐτυχίαν τοῦ Λουθήρου ὑπῆγε τότε ὁ ἐν Γερμανίᾳ γενικὸς Ἐπίτροπος τοῦ Αὐγουστινιανοῦ τάγματος, Ἰωάννης Σταουπίτσιος, ἀνὴρ προκομμένος καὶ ἀγαθὸς, εἰς τὴν Ἐρφορδίαν διὰ νὰ ἐξετάσῃ τὴν κατάστασιν τοῦ μοναστηρίου. Ὅλον τὸ πρόσωπον τοῦ νέου Μοναχοῦ εἵλκυσε τὴν προσοχήν του εἰς αὐτὸν καθ' ὑπερβολήν. Ἐπαράγγειλε τὸν προεστῶτα νὰ τὸν μεταχειρίζεται εἰς τὸ ἑξῆς μὲ ὀλιγωτέραν αὐστηρότητα, καὶ αὐτὸς ἐπροσφέρθη πρὸς αὐτὸν φιλικώτατα, καὶ ἐπειδὴ εἰς τὴν ἐξομολόγησιν τὸν ἠνάγκασε νὰ τοῦ φανερώσῃ ὅλην του τὴν καρδίαν, ἐπροσπάθησε κατὰ πάντα τρόπον νὰ τὸν παρηγορήσῃ καὶ νὰ τὸν ἐνθαρρύνῃ. Μ' ὅλον τοῦτο ἀπὸ τὴν στενοχωρίαν καὶ τοῦ σώματος καὶ τοῦ πνεύματος περιέπεσε κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον εἰς ἐπικίνδυνον ἀῤῥωστίαν. Ὅλη ἡ στενοχωρία τῆς ψυχῆς του καὶ ὅλοι οἱ τρόμοι τῆς πληγωμένης συνειδήσεώς του διηγέρθησαν μὲ διπλῆν δύναμιν ὅταν ἐκύτταξε τὸν τάφον. Τότε ἐφανέρωσε τὴν μεγάλην ταραχὴν τῆς ψυχῆς του εἰς ἕνα γέροντα Μοναχὸν, ὅστις ὑπῆγε νὰ τὸν ἐπισκεφθῇ, καὶ οὗτος, ἀναιρέσας τὴν ἀμφιβολίαν του, τὸν ἐσυμβούλευσε νὰ κρατῇ ὑπ' ὄψιν τὸ ἄρθρον τοῦ συμβόλου: ὁμολογῶ ἓν βάπτισμα εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν· αἱ λέξεις αὗται ἔπεσαν ὡς φωτιστικαὶ ἀκτῖνες εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ Λουθήρου, καὶ ἔκαμαν εἰς αὐτὴν ἀνεξάλειπτον τύπον.

Διὰ νὰ τὸν ἀποσπάσῃ ἀπὸ τοὺς ἀδιακόπους διαλογισμοὺς, καὶ νὰ τὸν βάλῃ εἰς τόπον, ὅς τις ἤθελεν εἶσθαι ἀνάλογος κύκλος ἐνεργείας εἰς τὸ πνεῦμά του, τὸν ἐσύστησεν ὁ Σαουπίτσιος τὸ 1508 ἔτος εἰς τὸν

Ἐκλέκτορα τῆς Σαξονίας νὰ τὸν διορίσῃ διδάσκαλον τῆς θεολογίας εἰς τὸ νεοσύστατον πανεπιστήμιον τῆς Βιτεμβέργης. Τοιουτοτρόπως ἡρπάσθη ἀπὸ τὴν ἐρημίαν του καὶ μετεφέρθη εἰς τὸν δημόσιον πρακτικὸν βίον. Ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ ἔμεινεν ὁ Λούθηρος πιστὸς εἰς τὸ τάγμα του, καὶ ἐκατοίκησε καὶ εἰς Βιτεμβέργαν τὸ ἐκεῖ μοναστήριον τῶν Αὐγουστινιανῶν.

Ὁ ὑπερασπιστής του Σταουπίτσιος τὸν ἐνεθάῤῥυνε νὰ κηρύττῃ ἐπ' ἐκκλησίας. Ἡ κοινότης εὐχαριστήθη τόσον εἰς τὴν διδαχήν του, ὥστε (1509) τὸν ἔκλεξεν ἱεροκήρυκά της. Ἀλλ' ὅλαι αὗται αἱ τιμαὶ δὲν ἐνήργησαν ἄλλο, εἰμὴ νὰ τὸν ἐνθαῤῥύνουν περισσότερον εἰς τὴν μελέτην τῶν γραφῶν. Αἱ ἀλήθειαι, τὰς ὁποίας εὕρισκεν εἰς αὐτὰς, τοῦ ἔκαμναν πάντοτε μισητὴν τὴν Σχολαστικὴν φιλοσοφίαν. Ὅλοι οἱ φόβοι τῆς μικροψυχίας τοῦ Λουθήρου, μήπως ὁ Θεὸς τοῦ ἐσήκωσε τὴν χάριν του, ἠφανίσθησαν ἐκ τῆς ψυχῆς του, καὶ εἰς τὸν τόπον αὐτῶν ἐμβῆκεν εὔθυμος καρδία καὶ ἀκλόνητος εἰς Θεὸν πίστις. Τὴν ἁγίαν γραφὴν, ἥτις ἦτο εἰς αὐτὸν ἡ μόνη πηγὴ τῆς σωτηρίας καὶ τῆς αἰωνίου ἀληθείας, νὰ τὴν ἐκβάλῃ ἀπὸ τὴν πολυχρόνιον κρυφάναν της, νὰ τὴν γνωστοποιήσῃ εἰς τὴν κοινότητά του, νὰ μεταδώσῃ εἰς πολλοὺς ἄλλους τὴν βεβαιότητα καὶ τὴν παρηγορίαν, τὴν ὁποίαν ἔλαβεν ἀπ' αὐτῆς, ἐνόμιζεν ὅλα ταῦτα ὅτι ἦτο ἀπὸ τὸν Θεὸν προσταγμένος νὰ τὰ κάμῃ, ἐνῷ ἐκ πτωχοῦ καὶ ἀγνώστου Μοναχοῦ τῆς Ἐρφορδίας κατεστάθη θείῳ ἐλέει δημόσιος διδάσκαλος καὶ ἱεροκήρυξ εἰς τὴν μητρόπολιν *). Ὁ ὑποχονδριακὸς, κατηφὴς καὶ βαρύθυμος ἀνὴρ ἔγεινεν ἱλαρώτατος, φαιδρότατος καὶ γλυκύτατος εἰς τὴν συναναστροφὴν, καὶ ἡ ἄλλοτε ἄλαλος ἀγροικία μετεβλήθη εἰς ἐλευθεριωτάτην καὶ εὐ-

*) Ἡ Βιττεμβέργα ἦτο τότε καθέδρα τοῦ Ἐκλέκτορος. Ἡ δὲ Δρέσδα καὶ ἡ Λειψία ἦσαν ὑπήκοοι τῆς τοῦ Ἀλβέρτου Σαξονικῆς γραμμῆς.

φραδεστάτην εἰλικρίνειαν. Ἡ ζωηρότης του τὸν ἔκαμνεν ἀγαπητὸν καὶ εἰς τὰς εὐφροσύνους συναναστροφάς. Πλῆθος χαριέντων λόγων, οἱ ὁποῖοι διατηροῦνται ἀκόμη, δείχνουν τὴν ἀγχίνοιαν καὶ τὸν εὔθυμον χαρακτῆρά του. Ἡ φωνή του ἦτο ὀλίγον τι ὑψηλή, καὶ ὄχι βαρεῖα, καθὼς ἐμπορεῖ τις νὰ συμπεράνῃ ἀπὸ τὴν εἰκόνα του· εἰς τὴν νεότητά του ἔψαλε πολλὰ ὡραῖα μὲ ὑψηλὴν φωνήν *). Ψάλματα, καὶ κιθάραι καὶ αὐλοὶ ἦσαν αἱ ἀγαπηταί του εὐφροσύναι ἕως τῆς γεροντικῆς ἡλικίας του· ἐσύνθεσε δὲ καὶ πολλὰς ᾠδὰς αὐτὸς, καὶ ἠγάπα τόσον πολὺ τὴν μουσικὴν, ὥστ' ἔλεγεν, ὅτι μετὰ τὴν Θεολογίαν εἶναι ἡ ὑψηλοτάτη τέχνη, καὶ ὅτι ἐνδυναμόνει συχνάκις μᾶλλον παρὰ ἡ βρῶσις καὶ ἡ πόσις.

Κατὰ τὸ 1510 ἔτος ἐστάλθη εἰς τὴν Ῥώμην μετ' ἄλλου τινὸς Αὐγουστινιανοῦ ἀπὸ τὸ κοινὸν τοῦ τάγματός του, δὲν ἐξεύρομεν βεβαίως διὰ τίνα πράγματα. Μὲ ὅλον τὸ σέβας Καθολικοῦ Χριστιανοῦ ἐπλησίασεν εἰς τὴν κατοικίαν τοῦ ἐπιτρόπου τοῦ Χριστοῦ, καὶ μὲ ἁγιωτάτην εὐλάβειαν ἐγονάτισεν εἰς τὰς βαθμίδας τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Πέτρου. Ἀλλὰ πρὸς μέγαν θαυμασμόν του, ὅσον ἐπλησίαζεν εἰς τὴν Ῥώμην, εὕρισκε μεγαλητέραν κακοήθειαν τῶν ἱερωμένων, καὶ εἰς τὴν Ῥώμην ἤκουσε τὰ ἀφρονέστατα ἀνέκδοτα περὶ τοῦ Πάπα. Μετέπειτα ἔλεγεν, ὅτι καὶ χίλια φλωρίνια ἂν τοῦ ἔδιδαν, δὲν ἤθελε νὰ κάμῃ τὸ ταξείδιον ἐκεῖνο.

Μετὰ τὴν ἐπιστροφήν του τὸν ἐπρόσμενε νέα τιμή. Ὁ προστάτης του Σταουπίτσιος τοῦ ἔδωκε τὴν τιμὴν τοῦ Θεολογικοῦ διδασκάλου (1512). Ὁ Λούθηρος ἐξαφνίσθη τόσον ἐκ τούτου, ὥστε κατ' ἀρχὰς μόλις ἠδύνατο νὰ ἀποφασίσῃ νὰ δεχθῇ τοιαύτην

*) „Ἐπειδὴ μίαν φορὰν ἔγεινε λόγος περὶ τῆς ἀσθενοῦς φωνῆς τοῦ ἀποστόλου Παύλου, εἶπεν αὐτὸς. Καὶ ἐγὼ ἔχω μικρὰν καὶ βραχνὴν φωνήν· ἀκούεται ὅμως μακρὰν, λέγει ὁ κύριος Φίλιππος." Μαθεσίου λόγ. XIII.

ἀξίαν ὑψηλὴν διὰ τὴν νεότητά του, καὶ μάλιστα τὴν ἀπέβαλε προφασιζόμενος ὅτι εἶναι ἀσθενὴς καὶ φιλάῤῥωστος ἀδελφὸς, ὅς τις δὲν ἔχει νὰ ζήσῃ πολὺν καιρόν. Ἀφοῦ ὅμως καθυπετάχθη εἰς τὴν θέλησιν τοῦ τάγματός του, ἔβαλεν ὅλην τὴν ἐπιμέλειάν του νὰ φανῇ ἄξιος τοῦ ἐπαγγέλματός του. Τώρα πρῶτον ἐδόθη εἰς τὰς πρωτοτύπους γλώσσας τῆς γραφῆς διὰ νὰ τὰς μάθῃ ἐντελέστερα. Εἰς τὰ μαθήματά του ἐξήγει βιβλία τινὰ τῆς γραφῆς, καὶ εἰς τὰς διδαχάς του ἐπροσπάθει νὰ τὰ γνωστοποιήσῃ καὶ εἰς τὸν λαόν. Ὅσον βαθύτερα ἔμβαινεν εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ εὐαγγελίου, τόσον βασιμώτερα καὶ καθαρώτερα ἐξήγει τὴν ἁγίαν γραφὴν, καὶ ὅσον περισσότερον εἰσεχώρει εἰς τὴν καρδίαν του ἡ ἁπλῆ διδασκαλία τοῦ Ἰησοῦ καὶ τῶν μαθητῶν του, τόσον ἀηδέστεραι τοῦ ἐφαίνοντο αἱ λεπτολογίαι καὶ διαιρέσεις τῶν Σχολαστικῶν· καὶ ἤρχισεν ἤδη νὰ ἀποκτᾷ ὑπόληψιν μὲ τοῦτο, ὅτι εἰς τοὺς δημοσίους λόγους του ἐκρήμνισε βαθύτατα τὴν ὑπόληψιν τούτων τῶν τόσον ὑψηλὰ τιμωμένων ἕως τώρα φιλοσόφων. Καὶ ἐπειδὴ κἀνεὶς ὑπὸ τοὺς ἀντιπάλους του δὲν ἐγνώριζε τὴν γραφὴν, τὴν ὁποίαν ἔφερνε μάρτυρα, ὅσον αὐτὸς, διὰ τοῦτο εἰς πᾶσαν φιλονεικίαν ἐλάμβανε τὰ νικητήρια.

Κατὰ τὸ 1517 ἔτος Λέων ὁ Ι΄, ὅστις ἐχρειάζετο νέας ποσότητας ἀργυρίου, μάλιστα διὰ τὴν προικοδοσίαν τῆς ἀδελφῆς του Μαργαρίτας, ἀπεφάσισε νὰ φορολογήσῃ τοὺς Γερμανοὺς μὲ πρόσχημα δι' οἰκοδομὴν τῆς λαμπρᾶς ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Πέτρου. Ἀλβρέχτος (ἀδελφὸς τοῦ Ἐκλέκτορος τοῦ Βρανδεμβούργου Ἰωακεὶμ Α΄) ἀρχιεπίσκοπος Μογοντίας καὶ Μαγδεμβούργου, ὅς τις δὲν ἦτο κατώτερος τοῦ Πάπα εἰς τὴν ἀσωτίαν, ἀνέλαβε τὴν φορολογίαν καὶ ὠνόμασεν εἰσπράκτην του τὸν Δομινικανὸν Ἰωάννην Τέζελον. Οὗτος λοιπὸν διήρχετο τὴν Σαξονίαν μὲ δύω μεγάλα κιβώτια, ἐκ τῶν ὁποίων εἰς τὸ ἓν

εἶχε τὰς Παπικὰς ἀφέσεις διὰ ὅλα τὰ δυνατὰ ἁμαρτήματα, εἰς δὲ τὸ δεύτερον ἐστοίβαζε τὰ ἀργύρια, τὰ ὁποῖα ἥρπαζεν ἀπὸ τοὺς μωροὺς ἀνθρώπους μὲ τὴν θεοκαπηλείαν ταύτην. Εἰς ὅλας τὰς πόλεις καὶ χωρία, ὅπου ὑπήγαινεν, ἐπρόβαλε τὰ ὤνιάτου, καὶ συνήθως ἄναπτε πλησίον του μεγάλην φωτίαν, ἢ ἔστηνεν ἕνα σταυρόν. Ἐπειδὴ λοιπὸν μὲ ἀνήκουστον ἀναισχυντίαν ἔδειχνε τὸ Παπικὸν πρόσταγμα, διὰ τοῦ ὁποίου εἶχε καὶ αὐτὸς ἀπὸ τὸν ἅγιον πατέρα τὴν ἐξουσίαν νὰ συγχωρῇ ἁμαρτίας, καὶ ἐβεβαίονεν ὅτι ὁ κόκκινός του σταυρὸς·μὲ τὰ παράσημα τοῦ Πάπα ἔχει τόσην δύναμιν, ὅσην ὁ σταυρὸς τοῦ Χριστοῦ· διὰ τοῦτο μὲ τὰς ἀφέσεις του ἔσωσε περισσοτέρας ψυχὰς παρὰ ὁ Πέτρος αὐτὸς μὲ τὸ εὐαγγέλιόν του· καὶ ἐάντις καὶ τὴν Παναγίαν ἐβλασφήμει, ἠδύνατο αὐτὸς νὰ τὸν συγχωρήσῃ· καὶ ἐπειδὴ ἐπροσπάθει νὰ πληροφορήσῃ τοὺς ἀνθρώπους ὅτι „ἐὰν τὸ ἀργύριον εἰσπηδᾷ εἰς τὸ κιβώτιον, ἡ ψυχὴ ἐκπηδᾷ ἀπὸ τὸ καθαρτήριον,“ διὰ τοῦτο ἔτρεχαν ὅλοι νὰ ὠφεληθοῦν ἀπὸ τὴν εὐκαιρίαν ταύτην, καί τινες πτωχοὶ ἄνθρωποι ἔδιδαν τὸν τελευταῖον των ὀβολὸν διὰ ἓν χαρτίον, ὅπου ἦτο γεγραμμένη ἡ ἀπὸ τοῦ καθαρτηρίου ἀπόλυσις τοῦ πατρὸς ἢ τοῦ υἱοῦ των ἢ ἡ συγχώρησις τῶν ἰδίων των ἁμαρτημάτων. Εἶχε προσέτι γαλατογράμματα καὶ βουτυρογράμματα διὰ πώλημα, καὶ ὅς τις ἠγόραζεν ἀπὸ αὐτὰ, ἠδύνατο οὗτος χωρὶς κανόνα τοῦ πνευματικοῦ νὰ τρώγῃ γάλα καὶ βούτυρον εἰς τὰς νηστίμους ἡμέρας. Αἱ τιμαὶ τῶν χαρτίων του ἦσαν διάφοροι] κατὰ τὰς διαφόρους ἁμαρτίας. Ἡ ἀπόλυσις μιᾶς ψυχῆς ἀπὸ τοῦ καθαρτηρίου ἐπληρόνετο μὲ 15 κρεϊτσάρια (κατὰ τὸ παρὸν τῆς Αὐστρίας νόμισμα). Αὕτη ἡ ἀναισχυντότατα γενομένη συγχωροκαπηλεία ἐπροξένησε μέγα σκάνδαλον. Οἱ ἡγεμόνες ἐπαραπονοῦντο πικρότατα, ὅτι οἱ ὑπήκοοί των ἔχαναν τὸ

ἀργύριόν των μὲ τοιαύτην χαμερπῆ ἀπάτην, καὶ ἐλεηλατοῦντο αἰσχρῶς αἱ χῶραι των, ἐπειδὴ ὁ Τέζελος μόνον ἀπὸ τὴν Φρειβέργαν εἶχε συνάξειν ὑπὲρ τὰς δύω χιλιάδας τάληρα. Προσέτι μηδὲ τὸ πλῆθος ἦτο μικρὸν ἐκείνων, οἵτινες ἔβλεπαν τὴν ἀλογίαν τῆς συγχωροκαπηλείας, ἐκτὸς ὅτι δὲν ἤθελε κανεὶς νὰ τολμήσῃ πρῶτος νὰ ὑψώσῃ τὴν φωνήν του ἐναντίον δεισιδαιμονίας αὐθεντικωτάτης καὶ πολυχρονίου. Οἱ Πάπαι εἶχαν ἤδη μεταχειρισθῆν πολλάκις τὸ ἀγυρτικὸν τοῦτο παιγνίδιον, τὸ ὀλέθριον εἰς τὴν θρησκείαν καὶ εἰς τὰ ἤθη, χωρὶς νὰ πάθουν ἐκ τούτου καμμίαν βλάβην. Ταύτην ὅμως τὴν φορὰν δὲν παρέβλεψεν ἡ θεία δίκη τὴν ἀτοπίαν *).

Ὅταν ὁ Λούθερος ἴδε τὸ κακούργημα τοῦτο ἐνεργούμενον πλησίον του, ἤρχισε πρῶτον νὰ τὸ ἐλέγχῃ εἰς τὰς διδαχάς του, καὶ ἔγραφεν εἰς τοὺς γείτονας ἐπισκόπους παρακαλῶν αὐτοὺς νὰ ἀντισταθῶσιν εἰς τοιαύτην παχυλὴν ἀπάτην. Ἐπειδὴ δὲ δὲν ὠφέλησε τίποτε, ἐπροσήλωσε τὸ ἑσπέρας] τῆς 31 Ὀκτ. 1517 εἰς τῆς πρωτευούσης ἐκκλησίας τῆς Βιτεμβέργης τὸν τοῖχον ἐννενήκοντα πέντε θέσεις κατὰ τῆς ἀφέσεως, εἰς τῶν ὁποίων τὴν ἀναίρεσιν ἐπροσκάλεσε πάντα εἰδήμονα τῶν πραγμάτων. Ἐδῶ ἐκθέτομεν τινὰς ἐξ αὐτῶν. „27, Ἀπατῶσι τοὺς ἀνθρώπους οἱ διδάσκοντες, ὅτι εὐθὺς ἀφοῦ εἰσπέσῃ εἰς τὸ κιβώτιον τὸ ἀργύριον, ἐκπηδᾷ ἡ ψυχὴ ἀπὸ τὸ καθαρτήριον. 28, Βέβαιον ὅμως εἶναι, ὅτι εὐθὺς ἀφοῦ πέσουν τὰ γροσσίκια εἰς τὸ κιβώτιον, ἔρχονται κέρδη καὶ φιλαργυρία, αὐξάνουν καὶ μεγαλύνουν, ἡ δὲ βοήθεια

*) Molte volte nascono occasioni sufficienti per produrre notabili effetti, e suaniscono per mancamento d' uomini, che se ne sappiano valere. E quello che piu importa, è necessario che per effettuarre alcuna cosa, venga il tempo, nel quale piaccia a Dio di correger i mancamenti umani. Queste cose tutte s' incontrarono nel tempo di Leone, del quale parliamo. Sarpi istoria del consil. Trident. L. I. p. 6.

καὶ ἡ προσευχὴ τῆς ἐκκλησίας μένει εἰς τοῦ Θεοῦ τὸ θέλημα καὶ τὴν εὐσπλαγχνίαν. 32, Ἐξ ἅπαντος ὑπάγουν μετὰ τῶν διδασκάλων των εἰς τὸν διάβολον, ὅσοι νομίζουν ὅτι διὰ τῶν συγχωροχαρτίων ἀπολαύουν τὸν παράδεισον. 42, Πρέπει νὰ μάθουν οἱ Χριστιανοὶ, ὅτι ὁ Πάπας δὲν πιστεύει ὅτι τὰ συγχωροχάρτιά του ἔχουν τοιαύτην θαυμαστὴν ἐνέργειαν. 45, Πρέπει νὰ μάθουν οἱ Χριστιανοὶ, ὅτι, ὅς τις βλέπει τὸν πλησίον του πεινῶντα, καὶ μ᾽ ὅλον τοῦτο τοῦ πωλεῖ τὴν συγχώρησιν, οὗτος δὲν πωλεῖ τοῦ Πάπα τὰ συγχωροχάρτια, ἀλλ᾽ ἐπιφορτίζει εἰς τὸν ἑαυτόν του τοῦ Θεοῦ τὴν ἀγανάκτησιν. 50, Πρέπει νὰ μάθουν οἱ Χριστιανοὶ, ὅτι ἐὰν ὁ Πάπας ἤξευρε τὰς ἀδικίας, τὰς ὁποίας κάμνουν οἱ συγχωροκήρυκες, ἤθελε προτιμήσειν νὰ ἴδῃ τὸν ναὸν τοῦ ἁγίου Πέτρου μεταβαλμένον εἰς στάκτην παρὰ νὰ τὸν οἰκοδομήσῃ μὲ τὸ δέρμα, τὸ κρέας καὶ τὰ κόκκαλα τῶν προβάτων του. 79, Τὸ λέγειν, ὅτι ὁ σταυρὸς δύναται τὸ αὐτὸ μὲ τὰ παράσημα τοῦ Πάπα εἶναι βλασφημία κατὰ τοῦ Χριστοῦ καὶ θεία καταφρόνησις· 81, τοιαῦται ἀναισχυντίαι τῶν ἀφέσεων κάμνουν δύσκολον καὶ εἰς τοὺς πεπαιδευμένους νὰ προστατεύουν τοῦ Πάπα τὴν τιμὴν καὶ ἀξίαν ἐναντίον τῶν ἐρωτημάτων τοῦ κοινοῦ ἀνθρώπου.“ Αἱ ἐννενήκοντα πέντε θέσεις διέτρεξαν γρήγορα ὅλην τὴν Γερμανίαν, ἐτυπώθησαν πολλάκις, ἀντεγράφησαν, ἀνεγνώσθησαν, ἐμεταφράσθησαν, καὶ καθεὶς ἔχαιρε καὶ ἐθαύμαζε τὸν ἄνδρα, ὅς τις ἔλαβε τὸ θάῤῥος νὰ ἐκφωνήσῃ δημοσίως τὰ τοιαῦτα. Οἱ δὲ ἱερεῖς ἐξ ἐναντίας τὸν ἔψεγαν, τὸν ὕβριζαν, καὶ ὁ Τέζελος ἐφώναξε κατ᾽ αὐτοῦ: „αἱρετικὸς, αἱρετικός!“ δι᾽ ὅλων τῶν πόλεων τῆς Σαξονίας.

Ὁ Λούθηρος ἦτο κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον πολλὰ μακρὰν ἀπὸ τοῦ νὰ θέλῃ νὰ διασείσῃ ὅλον τὸ οἰκοδόμημα τῆς ἱεραρχίας· ὁμολογεῖ ὁ ἴδιος, ὅτι τότε

ἦτο ἀκόμη „τόσον ποτισμένος, καὶ ἐπ᾽ ἀληθείας μεθυσμένος εἰς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Πάπα, ὥστε ἦτο ἕτοιμος νὰ φονεύσῃ σχεδὸν ὅλους ἐκείνους, ὅσοι μέχρι κεραίας ἤθελαν παρακούσειν εἰς τὸν Πάπαν.“ Ἐνόμισε μόνον ὅτι κατὰ τοῦτο τὸ μέρος ἐκακομεταχειρίζετο ὁ ἅγιος πατὴρ τὴν ἐξουσίαν του, καὶ ὅτι κατὰ τοῦτο ἦτο χρέος του νὰ τὸν διορθώσῃ ἀπὸ τὰς ἁγίας γραφάς. Ὅτι μὲ χαρὰν μεγάλην ἀπεφάσισε νὰ τολμήσῃ τὰ πάντα διὰ τὴν πληροφορίαν του ταύτην, μαρτυροῦσι πολλὰ χωρία τῶν συγγραμμάτων του. Μεταξὺ ἄλλων λέγει. „Ὅς τις θέλει νὰ ἐπιχειρήσῃ ἀγαθόν τι, ἂς κυττάξῃ νὰ τὸ ἀρχίσῃ εὐθὺς, καὶ ἂς ἐλπίζῃ εἰς τὸ ἀγαθὸν καὶ ὄχι εἰς ἀθρωπίνην βοήθειαν, μηδὲ νὰ φοβῆται τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλ᾽ οὐδὲ τὸν κόσμον ὅλον. Διότι ὁ λόγος εἶναι ἀψευδέστατος: ἀγαθὸν πεποιθέναι ἐπὶ κύριον. Ἰησοῦς ὁ Σειρὰχ ὁμιλεῖ εἰς τὸ 2 Κεφ.: ἐμβλέψατε, τέκνα μου, εἰς ὅλας τὰς γενεὰς τῶν ἀνθρώπων, καὶ θέλετε μάθειν, ὅτι κἀνεὶς ποτὲ δὲν κατησχύνθη, ὅς τις ἤλπισεν εἰς τὸν κύριον. Καὶ εἰς τὸν 25 ψαλμ. πάντες οἱ ὑπομένοντές σε (οἱ ἐλπίζοντες ἐπὶ σὲ) οὐ μὴ καταισχυνθῶσιν. — Ὅς τις ὅμως δὲν θέλει νὰ θαῤῥῇ εἰς τὸν κύριον, οὗτος ἂς μὴ ἐπιχειρῇ πράγματα θεάρεστα καὶ σωτηριώδη, διὰ νὰ ἀρέσκῃ τοὺς ἀνθρώπους. Ὅταν ἐγὼ κατ᾽ ἀρχὰς ἐπολέμησα τὴν ἄφεσιν, καὶ ἤνοιξα ὅλου τοῦ κόσμου τοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ ἐφαίνετο ἐπικίνδυνον τὸ ἔργον μου, ἦλθαν τότε πρὸς ἐμὲ ὁ προεστὼς καὶ ὁ ἡγούμενος καὶ φοβούμενοι μ᾽ ἐπαρακάλεσαν νὰ παύσω, διὰ νὰ μὴ καταισχύνω τὸ τάγμα. Ἀπεκρίθην εἰς αὐτούς: Ἀγαπητοί μου πατέρες, ἐὰν τὸ ἔργον μου δὲν εἶναι ἀρεστὸν εἰς τὸν Θεὸν, ἔπεσε παραυτα· ἐὰν δὲ εἶναι θεάρεστον, ἀφήσατέτο νὰ τρέχῃ. Τότε ἐσιώπησαν, καὶ τὸ πρᾶγμα προχωρεῖ, καὶ θέλει προχωρήσειν, ἐὰν θέλῃ ὁ Θεὸς, μέχρι τέλους, Ἀμήν!“ Τόσον ἀκλόνητος ἦτο ἡ πίστις τοῦ Λουθήρου. Τὸ χωρίον

τοῦτο χρησιμεύει εἰς παράδειγμα πόσον ἦτο ὁ ἀνὴρ ἔμπειρος τῶν γραφῶν, ὥστε ὅλος του ὁ λόγος συνυφαίνετο σχεδὸν ἀπὸ τὰς ῥήσεις των.

Δὲν ἔλειψαν ἄνδρες πεπαιδευμένοι ἀπὸ τὸν Καθολικὸν κλῆρον, οἵτινες πρὸς χάριν τοῦ Πάπα ὡπλίσθησαν κατὰ τοῦ Λουθήρου· καὶ ἐντὸς ὀλίγου ἐφάνησαν πολλὰ συγγράμματα καταβοῶντα κατὰ τῶν λόγων τοῦ ἀνδρὸς. ὅτι ἦσαν ἀνήκουστοι ἀδικίαι κατὰ τῆς μεγαλειότητος τοῦ Πάπα, καὶ ὑφόνοντα τὴν Παπικὴν ἐξουσίαν τόσον ἀμέτρως, ὥστε ὅλοι οἱ νοήμονες ἐσκανδαλίσθησαν μεγάλως.

Μακρὰ ἐπιστολὴ, τὴν ὁποίαν ἔγραφεν ὁ Λούθηρος
1518 πρὸς τὸν Πάπαν Λέοντα Ι΄, ἐτελείονε μὲ ταῦτα τὰ λόγια: „Διὰ τοῦτο, ἁγιώτατε πάτερ, πίπτω εἰς τοὺς πόδας σου, καὶ παραδίδομαι εἰς ἐσὲ μὲ ὅλα ὅσα εἶμαι καὶ ἔχω. Κάμε εἰς ἐμὲ ὅ,τι θέλῃς. Ὅ,τι καὶ ἂν συμβῇ, ἐξεύρω ὅτι ἡ φωνή σου εἶναι φωνὴ τοῦ Χριστοῦ, ὅς τις ὁμιλεῖ καὶ πράττει διὰ σοῦ. Ἐὰν εἶμαι ἄξιος θανάτου, εἶμαι ἕτοιμος νὰ ἀποθάνω. Διότι τοῦ κυρίου εἶναι ἡ γῆ καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς. Εἴη εὐλογημένος εἰς τοὺς αἰῶνας.“ Ἡ ἀπόκρισις τοῦ Πάπα ἦτο προσταγὴ νὰ ὑπάγῃ ἐντὸς ἑξήκοντα ἡμερῶν εἰς Ῥώμην καὶ νὰ ἀπολογηθῇ διὰ τὰ ἔργα του. Ἐνταύτῳ δὲ ἐπροστάχθη ἀπὸ τὸν Πάπαν ὁ Ἐκλέκτωρ τῆς Σαξονίας νὰ φυλακώσῃ τὸν Λούθηρον, νὰ τὸν γυμνάσῃ ἀπὸ τὰ ἱμάτια τοῦ τάγματος ὡς καταφρονητὴν τοῦ Θεοῦ καὶ υἱὸν τῆς ἀπωλείας, καὶ νὰ τὸν στείλῃ εἰς τὸν ἐν Αὐγούστῃ Παπικὸν πρέσβυν, ὅς τις θέλει τὸν μετακομίσειν ἐφεξῆς εἰς τὴν Ῥώμην. Ἡ προσταγὴ αὕτη ἐδυσαρέστησε τὸν Ἐκλέκτορα ὄχι μόνον διὰ τὴν πρὸς τὸν Λούθηρον προσωπικὴν κλίσιν του, ἀλλ' ἐξαιρέτως, διότι ἡ νεόφυτος ἀκαδημία τῆς Βιτεμβέργης διὰ τὴν φήμην τοῦ Λουθήρου τόσον ὑψώθη ἐντὸς ὀλίγου, ὥστ' ἀπ' ὅλα τὰ πέρατα τῆς Γερμανίας συνέῤῥεαν εἰς αὐτὴν νέοι. Μὲ δυσαρέσκειαν ἤθελε

χάσειν τοιοῦτον στήριγμα τοῦ σπουδαστηρίου τούτου, ἐὰν ἡ γενικὴ φωνὴ τῶν μαθητῶν καὶ προφεσσόρων δὲν ἤθελε μεσιτεύσειν ὑπὲρ αὐτοῦ. Ὁ Πάπας λοιπὸν ἐπαρακαλέσθη ἐν ὀνόματι τοῦ πανεπιστημίου καὶ τοῦ Ἐκλέκτορος νὰ κρίνῃ τὸ πρᾶγμα εἰς τὴν Γερμανίαν, καὶ οὕτως ἔλαβεν ὁ Λούθηρος δευτέραν προσταγὴν νὰ παρασταθῇ εἰς Αὐγούσταν ἔμπροσθεν τοῦ Παπικοῦ πρέσβεως Θωμᾶ Γαϊετάνου. Ἀξιοσημείωτον εἶναι, ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ Μαξιμιλιανὸς, ὅς τις διέτριβε τότε ἐκεῖ εἰς ἓν συμβούλιόν του, ἐνουθέτησε τὸν Καρδινάλιον νὰ μὴ φανῇ αὐστηρὸς εἰς τὸν πτωχὸν Μοναχὸν· ἐκεῖνος δὲ ἀπεκρίθη, ὅτι θέλει κάμειν ὅσα ἐπρόσταξεν ὁ Πάπας.

Ὁ Λούθηρος ἐσυμβουλεύθη ὑπὸ φίλων εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ νὰ μὴ ὑπάγῃ οὐδὲ εἰς τὴν Αὐγούσταν, καὶ τωόντι ἐφαίνετο ὅτι καὶ αὐτὸς προῃσθάνετο ὁπωσοῦν τὴν τύχην τοῦ Οὐσσίου. Ἀλλὰ τὸ πιθανὸν τοῦ νὰ χάσῃ ἐκεῖ τὴν ζωήν του δὲν τὸν ἐφόβισε. Νὰ ἀποθάνῃ ὑπὲρ Χριστοῦ, τοῦ ἐφαίνετο μεγίστη τιμὴ ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων. „Τί θέλω χάσειν;“ ἔγραφε πρὸς ἕνα φίλον του. Ἐὰν μὲ σηκώσουν τὴν ζωὴν, θέλουν μὲ κάμειν πτωχότερον δύω ἴσως ἢ τρεῖς ὥρας ζωῆς. Τὴν ψυχήν μου ὅμως δὲν θέλουν δυνηθῆν νὰ μὲ ἁρπάσουν. Ἐξεύρω, ὅτι ὁ λόγος τοῦ Χριστοῦ εἶναι εἰς τὸν κόσμον τοιοῦτος, ὥστε, ὅς τις θέλει νὰ τὸν βαστάσῃ, αὐτὸς μετὰ τῶν Ἀποστόλων χρεωστεῖ νὰ ἀφήσῃ πάντα, νὰ ἀπαρνηθῇ τὰ πάντα, καὶ πᾶσαν ὥραν νὰ προσμένῃ τὸν θάνατον. Ὅπου δὲν συμβαίνουν ταῦτα, ἐκεῖ δὲν εἶναι λόγος Χριστοῦ. Μὲ τὸν θάνατον ἐξηγοράσθη ὁ λόγος τοῦ Χριστοῦ, μὲ τὸν θάνατον ἐκηρύχθη, μὲ τὸν θάνατον ἐσφραγίσθη, μὲ τὸν θάνατον ἀνάγκη εἶναι νὰ διατηρηθῇ. Διόσι ὁ νυμφίος μας εἶναι αἱματωμένος. Προσεύχεσθε μόνον νὰ ἀκούσῃ καὶ νὰ φυλάξῃ ὁ κύριος Ἰησοῦς τὸ πνεῦμα τοῦτο τοῦ ἁμαρτωλοῦ δούλου του.“

Εἰς τὰς ἀρχὰς Ὀκτωβ. 1518 ἐφάνη εἰς τὴν Αὐγούσταν μὲ πρέπουσαν καὶ πολυάριθμον ἀκολουθίαν, τὴν ὁποίαν εἶχε φροντίσειν σοφῶς ὁ προστάτης του, ὁ Ἐκλέκτωρ Ὁ Γαϊετάνος τὸν ἠρώτησε μὲ συντομίαν ἂν ἤθελε νὰ ἀναθεματίσῃ ὅλα ὅσα εἶπεν. Εὐθὺς, ἀπεκρίθη ὁ Λούθηρος, ἐάν τις τὸν ἀναιρέσῃ διὰ τῶν ἁγίων γραφῶν. Ὁ Καρδινάλιος τὸν ἀπεκρίθη μὲ τόνον,˙ ὅτι δὲν ἐκράχθη διὰ νὰ φιλονεικήσῃ, καὶ ὅτι αὐτὸς τὸ κρίνει κατώτερον τῆς ἀξίας του νὰ συνδιαλεχθῇ μὲ αἱρετικόν. Τὸ τέλος τῆς συνομιλίας ἦτο, ὅτι ὁ Λούθηρος ἀπελύθη μὲ τὰ λόγια ταῦτα: „Ὕπαγε κατὰ τὸ παρὸν καὶ μὴ γυρίσῃς ὀπίσω, ἐπειδὴ θέλεις ἀναθεματίσειν ἐξ ἅπαντος τὰς κακοδοξίας σου. Ἀκόμη πάντοτε ταπεινοφρονῶν ἐπρόβαλε τὴν ἐπιοῦσαν ἡμέραν ἐγγράφως, ὅτι θέλει σιωπήσειν, ἐὰν κάμουν τὸ αὐτὸ καὶ οἱ ἀντίπαλοί του. Ἀλλ' εἰς τοῦτο δὲν ἔλαβε καμμίαν ἀπόκρισιν. Στοχαζόμενος ἐντίμως, ὅτι ὁ Πάπας δὲν εἶναι τόσον κακὸς ὅσον ὁ ἐπίτροπός του, ἀλλ' ἔχει μόνον κακὴν πληροφορίαν, ἐσύνταξε τὴν 16 Ὀκτωβ. μὲ τὸν δημόσιον γραμματέα καὶ μὲ μάρτυρας μίαν λατινικὴν ἔκκλησιν πρὸς τὸν Πάπαν, ἥτις μετὰ δύω ἡμέρας τῆς ἀναχωρήσεώς του ἐπροσηλώθη εἰς τὴν πρωτεύουσαν ἐκκλησίαν τῆς Αὐγούστης. Ἀνεχώρησε δὲ διὰ δικαίας ὑποψίας πολλὰ ταχέως καὶ μυστικῶς˙ οἱ φίλοι του τὸν ὡδήγησαν τὸ μεσονύκτιον ἀπὸ μικρὰν πύλην τῆς πόλεως˙ τοῦ ἔδωκαν μαζή του ἕνα ὁδηγὸν, ὅς τις ἤξευρε τὸν δρόμον, καὶ τὸ ἑσπέρας ἔφθασεν εἰς Νοριμβέργαν. Τὴν 30 Ὀκτωβ. ἐμβῆκεν εὐτυχῶς εἰς Βιτεμβέργαν.

Ὁ Καρδινάλιος, πολλὰ παρωργισμένος διὰ τὴν ἔκβασιν ταύτην, ἥτις εἶχε δώσειν νίκην εἰς ἕνα παλαιοκαλόγηρον ἐναντίον τῆς Ῥωμαϊκῆς ὑπερηφανίας, ἔγραψε πρὸς τὸν Ἐκλέκτορα, ἐπαραπονήθη πικρῶς κατὰ τοῦ Λουθήρου, καὶ τὸν ὥρκισεν, ἐὰν δὲν θέλῃ

νὰ στείλῃ εἰς Ῥώμην τὸν ταραχοποιὸν, νὰ τὸν ἐξορίσῃ κἂν ἀπὸ τὴν ἐπικράτειάν του. Ὁ Φρειδερῖκος ἔστειλε τὴν ἐπιστολὴν ταύτην εἰς τὸν σκληρῶς κατηγορούμενον˙ ὅς τις ἀπεκρίθη εἰς τὸν ἡγεμόνα του μὲ ἐπιστολὴν, τῆς ὁποίας τὰ ἐπιχειρήματα καὶ ἡ ῥητορικὴ φημίζονται καὶ ἀπὸ Καθολικοὺς συγγραφεῖς, καὶ ἡ ὁποία ἔκαμεν εἰς τὸν Ἐκλέκτορα μεγάλην ἐντύπωσιν. Ἀπὸ δὲ τὴν Ῥώμην, ὅπου δυσηρέστησεν ὁ Καρδινάλιος Γαϊετάνος, ἐστάλθη νέος πρέσβυς, ὁ θαλαμηπόλος Μιλτίτσιος, Σαξονικὸς εὐγενὴς, πρὸς τὸν Ἐκλέκτορα διὰ νὰ τοῦ προσφέρῃ ἀπὸ μέρους τοῦ Πάπα ἱερόν τι χρυσοῦν ῥόδον, ἐκ τῶν ὁποίων ἐστέλλετο ἐτησίως ἓν εἰς πάντα κυριάρχην ὡς σημεῖον εὐνοίας. Μὲ τοῦτο ἔμελλεν ὁ Ἐκλέκτωρ νὰ γείνῃ φίλος τοῦ Πάπα, καὶ νὰ ἐξισάσῃ τὴν διὰ Λουθήρου κινηθεῖσαν λυπηρὰν λογομαχίαν. Ἐφέρθη δὲ τῳόντι πολλὰ φρόνιμα, συνωμίλησεν ἱλαρῶς καὶ φιλικῶς μὲ τὸν Λούθηρον, ὁ ὁποῖος ὑπεσχέθη ὅτι θέλει σιωπήσειν εἰς τὸ ἑξῆς, ἐὰν προσταχθῇ σιωπὴ καὶ εἰς τοὺς ἐναντίους του. Προσέτι ἔγραψε καὶ πρὸς τὸν Πάπαν ἐπιστολὴν μὲ πολὺ σέβας, ὅπου πρὸς τοῖς ἄλλοις ἔλεγεν: „Ὁμολογῶ ἐλευθέρως, ὅτι ἡ ἐξουσία τῆς ἐκκλησίας εἶναι ὑπέρ πάντα, καὶ δὲν δύναται κανεὶς νὰ τῆς ἀντείπῃ, εἰμὴ ὁ Ἰησοῦς, ὁ δεσπότης τῶν ἁπάντων. Σὲ ὑπόσχομαι, ἁγιώτατε πάτερ, ὅτι θέλω παραιτήσειν τὴν περὶ ἀφέσεως ὑπόθεσιν, καὶ θέλω σιωπήσειν κατὰ πάντα. Ζητῶ μόνον νὰ κλείσωσι τὰ στόματά των καὶ οἱ ἀντίπαλοί μου. Προσέτι θέλω συμβουλεύσειν τὸν λαὸν διὰ δημοσίου συγγράμματός μου, τὸ ὁποῖον νὰ τοὺς παρακινῇ νὰ τιμοῦν ἀληθῶς καὶ καθαρῶς τὴν Ῥωμαϊκὴν ἐκκλησίαν, καὶ θέλω ἀφήσειν τὴν σφοδρότητά μου, τὴν ὁποίαν ἐμεταχειρίσθην ἀνωφελῶς. Ὅλα ὅμως ταῦτα ἔπραξα διὰ νὰ μὴ μολύνηται ἡ Ῥωμαϊκὴ ἐκκλησία, ἡ ἡμετέρα

μήτηρ μὲ τὴν αἰσχύνην ξένης φιλαργυρίας, οὐδὲ νὰ ἀπατᾶται ὁ λαὸς μὲ προλήψεις διὰ τῆς ἀφέσεως κτ.“

Ἀλλ᾽ ὁ τοποτηρητὴς ὑπεσχέθη τόσον ὀλίγον εἰλικρινῶς εἰς τὸν Λούθηρον, ὅσον ἦτο δυνατὸν εἰς τὸν Λούθηρον νὰ σταθῇ ἥσυχος εἰς τὸ ὁποῖον ἤρχισε νὰ τρέχῃ στάδιον. Ἐπεχείρησε νὰ ἀνερευνᾷ τὰ περὶ τῆς Παπικῆς ἐξουσίας. Ἐζήτησε μαρτυρίας περὶ αὐτῆς, καὶ ἐκατάλαβεν ὅτι δὲν δύνανται νὰ ἀποδειχθῶσι. Περὶ τούτου ἔγραφε πρὸς ἕνα φίλον του τὴν τρίτην κυριακὴν τῆς νησείας τῆς χριστοῦ γέννης 1518. „Σὲ στέλλω τὰ πρακτικά μου, τὰ ὁποῖα ἐκβῆκαν ὀξύτερα παρ᾽ ὅσον ἤλπισεν ὁ κύριος τοποτηρητὴς (Μιλτίτσιος). Ἀλλὰ ὁ κάλαμός μου μεταβαίνει εἰς πολὺ ἀξιολογώτερα πράγματα. Δὲν ἐξεύρω πόθεν ἔρχονται οὗτοι οἱ στοχασμοί· κατὰ τὴν γνώμην μου τὸ πρᾶγμα δὲν ἤρχισεν ἀκόμη, καὶ ὄχι ὅτι ἔλαβε τέλος, καθὼς δύνανται νὰ ἐλπίσουν οἱ Ῥωμαῖοι. Σὲ στέλλω τὸν στοχασμόν μου διὰ νὰ ἴδῃς ἂν ἔκρινα ὀρθῶς περὶ τοῦ Πάπα.

Ἐνῷ διελογίζετο ταῦτα, ἕνας περίφημος θεολόγος Ἔκκιος, Ἀντικαγκελλάριος τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Ἰγγολσταδίου, ὅς τις ἦτο εἷς ἐκ τῶν σφοδροτάτων ἀντιπάλων του, ἐζήτησε τὸν Βιτεμβεργικὸν διδάσκαλον Καρολοστάτιον νὰ προσδιαλεχθῇ δημοσίως, ὅπου ὡμιλήθη φανερῶς περὶ τῶν δικαίων τοῦ Πάπα: „Ἴσως (γράφει ὁ Λούθηρος 7 Φεβρ. 1519) θέλει εἶσθαι τοῦτο ἀφορμὴ νὰ γείνῃ σπουδαῖον τὸ πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον ἐπαίξαμεν ἕως τώρα, καὶ ἡ Ῥωμαϊκὴ τυραννία νὰ τελειώσῃ κακῶς.“ Ὁ φίλος του τὸν ἐσυμβούλευσε νὰ εἶναι προσεκτικός. Ὁ δὲ Λούθηρος τοῦ ἀπεκρίθη: „Ποτὲ δὲν ἐστοχάσθην νὰ ἀποστατήσω ἀπὸ τὴν Ἀποστολικὴν καθέδραν. Δὲν θέλω σὲ κρύψειν ὅσα ταράττουν τὴν καρδίαν μου. Ἀναγινώσκω τώρα ἐπιμελῶς τὸ Παπικὸν δίκαιον εἰς τὴν προκειμένην ἐν Λειψίᾳ προσδιάλεξιν, καὶ — τὸ λέγω μυστικὰ εἰς ἐσὲ — δὲν ἐξεύρω καλῶς ἂν ὁ Πάπας εἶναι

Ἀντίχριστος ἢ ἀπόστολος τοῦ Ἀντιχρίστου. Λυποῦμαι καθ᾽ ὑπερβολὴν ὅτι ὁ ἄθλιος χριστιανικὸς λαὸς καταισχύνεται μὲ πρόσχημα νόμων καὶ χριστιανικοῦ ὀνόματος, Ἐγὼ τιμῶ πάντοτε τοὺς λόγους τῆς ἁγίας γραφῆς.“

Εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ ἔλαβεν ἀρχὴν εἰς Λειψίαν ἡ διάλεξις τὴν 27 Ἰουν. 1519, καὶ διήρκεσεν ἕως τὴν 13 Ἰουλίου. Ὁσάκις ἐγίνετο ἡ φιλονεικία, ἦτο γεμάτη ἡ αἴθουσα ἀπὸ ἀκροατάς. Ἐφιλονείκησαν σφοδρῶς περὶ τῆς ἐλευθέρας θελήσεως, περὶ τῆς ὑψηλότητος τῆς Ῥωμαϊκῆς καθέδρας, περὶ τῆς ἀφέσεως καὶ τοῦ καθαρτηρίου πυρὸς, καὶ οἰκειοποιήθησαν τὴν νίκην καὶ τὰ δύω μέρη. Ἀλλ᾽ ὁ ἀριθμὸς τῶν φίλων τοῦ Λουθήρου ηὔξησε μεγάλως ἀπὸ τὴν διάλεξιν ταύτην, καὶ ὁ Ἔκκιος πλήρης λύπης διότι ἔχασε τὸ κλέος, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἐλπίσειν ἀπὸ τὴν νίκην ταύτην, καὶ διὰ νὰ λάβῃ περισσότερον τὴν Παπικὴν εὔνοιαν ὑπῆγεν εἰς Ῥώμην τὸ ἐφεξῆς ἔτος διὰ νὰ διηγηθῇ ὅσα ἠδύνατο κατὰ τοῦ Λουθήρου. Τῷόντι δὲ ἐγράφη εἰς Ῥώμην τὴν 15 Ἰουν. 1520 ὁ τοῦ Λουθήρου ἀφορισμὸς, ὅπου ἀπεδείχνοντο τεσσαράκοντα ἓν ἄρθρα τῶν συγγραμμάτων του αἱρετικὰ, ψευδῆ, ἀπατηλὰ, κακὰ καὶ ἀνυπόφορα εἰς χριστιανικὰς ἀκοάς. Εἰς αὐτὸν δὲ καὶ εἰς τοὺς ὀπαδούς του ἐδίδετο διορία ἑξήκοντα ἡμερῶν, μετὰ τὴν διάβασιν τῶν ὁποίων ὑπέκειντο πραγματικῶς εἰς τὸν ἀφορισμὸν, ἐὰν δὲν ἀνεθεμάτιζαν τὰς κακοδοξίας των. Μὲ τὸν ἀφορισμὸν τοῦτον ἐπανῆλθεν ὁ Ἔκκιος θριαμβεύων εἰς τὴν Γερμανίαν. Μὲ ὅλα ταῦτα ἐκαταπείσθη ὁ Λούθηρος ἀκόμη μίαν φορὰν ἀπὸ τὸν Μιλτίτσιον νὰ συμβιβασθῇ, καὶ νὰ στείλῃ εἰς τὸν Πάπαν ἓν ἐκ τῶν συγγραμμάτων του μὲ ἐπιστολὴν, ὅπου νὰ ἀποδεικνύῃ τὴν πρὸς τὸν Πάπαν ὑπόκλισίν του, καὶ νὰ ἐλέγχῃ τὸν Ἔκκιον ὡς πρωταίτιον τῆς τελευταίας μηχανοῤῥαφίας. Πᾶς στίχος τῆς ἐπιστολῆς ταύτης φανερόνει, ὅτι ὁ Λού-

θηρος δὲν ἐπλήρωσε τὰς ἐλπίδας, τὰς ὁποίας εἶχεν ὁ Μιλτίτσιος, καὶ δὲν εἶχεν ἄλλον σκοπὸν εἰμὴ νὰ προσφέρῃ εἰς τὴν αὐλήν του καὶ εἰς τοὺς φίλους του τὴν τελευταίαν θυσίαν, τὴν ὁποίαν ἐπρόσμεναν ἀπὸ τὴν ἔνδοσίν του, καὶ νὰ ἀποδείξῃ, ὅτι ἔκαμνε πρὸς διατήρησιν τῆς εἰρήνης ὅλα, ὅσα ὑπηγόρευαν τὸ συνειδὼς, ἡ τιμὴ καὶ ἡ ἀλήθεια *).

Εἰς τὸ προοίμιον βεβαιόνει, ὅτι πάντοτε ὡμίλησε μὲ σέβας περὶ τοῦ προσώπου τοῦ Πάπα, καὶ εἶναι ψεύστης, ὅς τις τὸν ὀνομάζει συκοφάντην. Εἶναι ὅμως ἀληθὲς (λέγει), ὅτι ἤγγιξα πρὸ ὀλίγου τὴν Ῥωμαϊκὴν καθέδραν, τὴν ὁποίαν ὀνομάζουσι Ῥωμαϊκὴν αὐλὴν, περὶ τῆς ὁποίας καὶ σὺ καὶ πᾶς ἄνθρωπος τῆς γῆς πρέπει νὰ ὁμολογήσῃ, ὅτι εἶναι χειροτέρα καὶ αἰσχροτέρα παρ' ὅσον ὑπῆρξαν ποτὲ τὰ Σόδομα καὶ Γόμοῤῥα ἢ ἡ Βαβυλὼν, καὶ καθὼς στοχάζομαι, ἡ κακία της μένει ἀθεράπευτος. Διὰ τοῦτο πικραίνομαι, ὅτι μὲ τὸ ὄνομά σου καὶ τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐκκλησίας ἀπατᾶται καὶ τυραννεῖται ὁ δυστυχὴς λαός. Κατὰ τούτου ἠναντιώθην καὶ θέλω ἐναντιωθῆν ἐν ὅσῳ ζῇ εἰς ἐμὲ τὸ χριστιανικὸν πνεῦμα μου. Ὄχι διότι ἐγὼ δύναμαι νὰ πράξω τι ἐναντίον τῶν Ῥωμαϊκῶν Σοδόμων, ἀλλὰ διότι ἔχω χρέος ὡς ἱεροκήρυξ καὶ διδάσκαλος νὰ συμβουλεύω τοὺς πτωχοὺς Χριστιανοὺς νὰ μὴ ἀφανισθοῦν ὅλοι ἀπὸ τοὺς λυμεῶνας τῆς Ῥώμης."

Μετὰ ταῦτα ζωγραφίζει τρομερὰν εἰκόνα τῆς διαφθορᾶς τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐκκλησίας, καὶ ἐλεεινολογεῖ τὸν Πάπαν, ὅτι ἀναγκάζεται νὰ κάθηται μεταξὺ κακούργων, ὡς τὸ πρόβατον μεταξὺ τῶν λύκων. Λέγει, ὅτι πολλάκις ἐλυπήθη, ὅτι τοιοῦτος ἀγαθὸς ἀνὴρ ἔγεινε τώρα Πάπας, ὅς τις ἦτο ἄξιος χρόνων καλητέρων. „Ἡ Ῥωμαϊκὴ καθέδρα (λέγει) δὲν εἶναι

*) Πλαγκ. Ἱστορ. τῆς τῶν Προτεστάντων διδατκαλίας, Τομ. I, σελ. 296.

ἀξία σοῦ καὶ τῶν ὁμοίων σου, ἀλλ' ἔπρεπε νὰ εἶναι Πάπας ὁ κακὸς δαίμων, ὅς τις κυβερνᾷ εἰς τὴν Βαβυλῶνα. Ἄμποτε νὰ ἔδιδεν ὁ Θεὸς νὰ ἀπεμακρύνεσο ἀπὸ τὴν τιμὴν (καθὼς τὴν ὀνομάζουν οἱ αἴσχιστοι ἐχθροί σου), καὶ νὰ ἐτρέφεσο ἀπὸ μίαν ἐνορίαν ἢ ἀπὸ τὴν πατρικήν σου κληρονομίαν. Ἐξ ἄπαντος μὲ τὴν τοιαύτην τιμὴν κἀνεὶς δὲν δύναται νὰ τιμηθῇ εἰμὴ Ἰούδας ὁ Ἰσκαριώτης καὶ οἱ ὅμοιοί του, οἱ ὁποῖοι ἐκαταφρόνησαν τὸν Θεόν. Διότι, εἰπέ με, εἰς τί χρησιμεύεις μὲ τὴν Παπικὴν ἀξίαν, ἥτις ὅσον εἶναι χειροτέρα καὶ ἀνοητοτέρα, τόσον πλέον κακομεταχειρίζεται τὸν τίτλον της, βλάπτει τοὺς ἀνθρώπους σωματικῶς καὶ ψυχικῶς, περισσεύει τὴν ἀνομίαν καὶ τὴν αἰσχύνην, καταπατεῖ τὴν πίστιν καὶ τὴν ἀλήθειαν; Ὦ ἀθλιώτατε Λέων, ὅς τις κάθησαι εἰς τὴν ἐπικινδυνοτάτην καθέδραν! ἐπ' ἀληθείας σὲ ὁμιλῶ εἰλικρινῶς, ἐπειδὴ σὲ γνωρίζω καλὸν ἄνθρωπον."

Κακὸς δαίμων, λέγει, ἠρέθισε μὲ ἀνόητον φιλοδοξίαν τὸν ὑπηρέτην του Ἰωάννην Ἔκκιον, παράξενον ἐχθρὸν τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς ἐκκλησίας· τὸν ἐνέπνευσε νὰ ῥιφθῇ τυφλὰ εἰς μίαν διάλεξιν, καὶ μ' ἐβίασε νὰ ὁμιλήσω ὀλίγα τινὰ περὶ τῆς Παπικῆς ἀξίας. Ἐχύθη τότε ἐπάνω μου ὁ μέγας ἥρως, ἐφύσα καὶ ἐμούγκριζεν, ἔλεγεν ὅτι θέλει κάμειν ὅλα τὰ δυνατά του πρὸς τιμὴν τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς Ῥωμαϊκῆς καθέδρας, καὶ ἐμεταχειρίσθη τὴν μεγάλην του ἀξίαν, τὴν ὁποίαν ἐπροσδιωρίσθη νὰ ἔχῃ καθὸ πρῶτος θεολόγος τοῦ κόσμου.

Μὲ ὅλα ταῦτα ὑπεσχέθη πάλιν ὁ Λούθηρος, ὅτι θέλει ἡσυχάσειν, ἐὰν προσταχθοῦν νὰ σιωπῶσι καὶ οἱ ἐναντίοι του: „Εἶμαι ἐχθρὸς τῆς λογομαχίας· δὲν πειράζω κἀνένα· ἀλλὰ δὲν θέλω καὶ νὰ πειράζωμαι ἀπὸ κἀνένα. Ἐὰν ἐρεθισθῶ, δὲν θέλω μείνειν, ἂν θέλῃ ὁ θεὸς, ἄλαλος καὶ ἄγραφος."

Τελευταῖον παρακαλεῖ τὸν Πάπαν νὰ τοῦ δώσῃ

τὴν ἄδειαν νὰ τὸν συμβουλεύσῃ εἰλικρινέστατα πρὸ πάντων νὰ ἀποφεύγῃ τοὺς κόλακας, ἐπειδὴ αὐτοὶ εἶναι οἱ μεγαλήτεροι ἐχθροί του. „Διὰ τοῦτο, ἅγιέ μου πάτερ, μὴ ἀκούῃς τοὺς ψάλλοντας εἰς τὰ αὐτία σου, ὅτι δὲν εἶσαι ψιλὸς ἄνθρωπος, ἀλλὰ σμιγμένος μὲ τὸν Θεὸν, ὅς τις προστάζει καὶ ζητεῖ ὅ,τι θέλει. Δὲν εἶναι ἀλήθεια. Σὺ εἶσαι δοῦλος ὅλων τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ, καὶ εἰς ἐπικινδυνοτέραν, ἀθλιωτέραν κατάστασιν παρὰ πάντα ἄνθρωπον τῆς γῆς. Μὴ ἀφίνῃς νὰ σὲ ἀπατοῦν οἱ ψεῦσται καὶ ὑποκριταὶ, ὅτι εἶσαι κύριος τοῦ κόσμου· οἱ ὁποῖοι δὲν θέλουν κανένα νὰ εἶναι Χριστιανὸς, ἐπειδὴ εἶναι δοῦλός σου· οἱ ὁποῖοι φλυαροῦν ὅτι ἔχεις, ἐξουσίαν εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ εἰς τὸν ᾅδην. Οὗτοι εἶναι ἐχθροί σου, καὶ προσπαθοῦν νὰ φθείρουν τὴν ψυχήν σου, καθὼς λέγει ὁ Ἡσαΐας: Λαός μου ἀγαπητὸς, οἱ ἐπαινοῦντες ὑμᾶς, ἀπατῶσιν ὑμᾶς· ἀπατῶνται ὅλοι ὅσοι λέγουσιν, ὅτι εἶσαι ἀνώτερος τῶν συνόδων καὶ τῆς ἐκκλησίας τῶν Χριστιανῶν· ἀπατῶνται οἱ λέγοντες, ὅτι σὺ μόνος ἔχεις τὴν ἐξουσίαν νὰ ἐξηγῇς τὰς γραφάς. Προσπαθοῦν ὅλοι ὑπὸ τὸ ὄνομά σου νὰ στερεόνωσι τὸ ἀντίχριστον πολίτευμά των. Ἐν συντόμῳ, μὴ πιστεύῃς τοὺς ὑψόνοντάς σε, ἀλλὰ μόνον τοὺς ταπεινόνοντάς σε. Τοῦτο εἶναι κριτήριον τοῦ Θεοῦ, καθὼς εἶναι γεγραμμένον: „Καθεῖλε δυνάστας ἀπὸ θρόνων καὶ ὕψωσε ταπεινούς.“

Μὲ τὰ κοπτερὰ ταῦτα λόγια ἀνέμιξε καὶ ἀστεῖα. Ὁ Πάπας, λέγει πρὸς τοῖς ἄλλοις, ὀνομάζεται δικαίως ἐπίτροπος τοῦ Χριστοῦ, διότι ὁ ἐπίτροπος κυβερνᾷ ἐν τῇ ἀπουσίᾳ τοῦ κυρίου, καὶ ἀπὸ τὴν Ῥώμην λείπει μακρὰν ἐξ ἅπαντος ὁ κύριος (ὁ Χριστός).

Αὕτη ἦτο ἡ ἐπιστολὴ, μὲ τὴν ὁποίαν ἤθελεν ὁ Λούθηρος νὰ εἰρηνεύσῃ τὴν ἔριν μὲ καλὸν τρόπον. Μὲ ὅλον τοῦτο ἡ ἀπόκρισις τοῦ Πάπα εἶναι παραδοξοτέρα παρὰ τὴν ἐπιστολήν. Ὁ Λέων ὀνομάζει εἰς αὐτὴν τὸν Λούθηρον ἀγαπητόν του υἱὸν;

τὸν ἐπαινεῖ διὰ τὴν προκοπήν του, καὶ χαίρει ὅτι εἶναι πρόθυμος νὰ ἀναιρέσῃ τὰς γνώμας του. Εὐχαριστεῖ δὲ τὸν παντοδύναμον Θεὸν, ὅς τις ὡδήγησεν εἰς μετάνοιαν τὸν Λούθηρον, καὶ λέγει ὅτι πατρικῶς συγχωρεῖ ὅσα ὡμίλησεν ἢ ἔγραψεν. Ὁ Λούθηρος δὲν εἶδε τὴν ἐπιστολὴν ταύτην, ἔμαθεν ὅμως, ὅτι ὁ ἐπιμελὴς Ἔκκιος ἠγωνίζετο μὲ ζῆλον μέγαν νὰ διαδώσῃ εἰς ὅλας τὰς μητροπόλεις τῆς Γερμανίας τὸν ἀφορισμὸν τοῦ Λουθήρου εἰς πολλὰ ἴσα ἐπιβεβαιωμένα. Ἐπειδὴ ὅμως αἱ πρὸς τὸν Πάπαν διαφοραί του ἐγνώσθησαν εἰς τὸν λαὸν διὰ μικρῶν συγγραμμάτων του, διὰ τοῦτο ἤκουσε μὲ εὐχαρίστησίν του μεγάλην, ὅτι ὁ Ἔκκιος πουποτε δὲν ἠδυνήθη νὰ εἰσάξῃ τὸν ἀφορισμόν του. Εἰς πολλοὺς τόπους ἐμπόδισεν ἡ ἐξουσία νὰ κολληθοῦν τὰ ἀντίγραφα εἰς τοὺς τοίχους· εἰς ἄλλους τὰ ἐξέσχισεν ὁ λαός. Εἰς τὴν Λειψίαν ἠλευθερώθη ὁ Ἔκκιος ἀπὸ τὰς κακομεταχειρίσεις τῶν παροργισθέντων μαθητῶν μόνον διὰ τῆς φυγῆς. Εἰς Βιτεμβέργαν, ὅπου ἔστειλε τὸν ἀφορισμὸν τὴν 3 Ὀκτωβ. 1520, δὲν ἐδημοσιεύθη διόλου. Ἐξ ἐναντίας δὲ πολλὰ ἄλλα μικρὰ συγγράμματα τοῦ Λουθήρου (Π. χ. „Περὶ τῶν νέων ἀφορισμῶν καὶ ψευσμάτων τοῦ Ἐκκίου“ — „Αἰτία διὰ τί καταδικάζονται ἀδίκως ἀπὸ τὴν Ῥωμαϊκὴν βοῦλλαν πολλὰ ἄρθρα“ κτλ. —) ἔτρεχαν ἀπὸ πόλιν εἰς πόλιν δι᾽ ὅλης τῆς αὐτοκρατορίας, καὶ ἀνεγινώσκοντο ἀσμενέστατα. Οἱ τίτλοι των ἤδη προεμήνυαν τὸ πνεῦμα τῆς ὑποθέσεώς των. Οἱ Παπισταὶ τὰ ἐσύναξαν ἐπιμελῶς, καὶ πολλαχοῦ τὰ ἔκαυσαν δημοσίως ὡς αἱρετικῶν βλασφημίας. Ἐντεῦθεν ἀναφλεχθεὶς εἰς πυρωδέστατον θυμὸν ὁ Λούθηρος ἐπεχείρησε τελευταῖον πρᾶγμα, διὰ τοῦ ὁποίου ἀπεχωρίσθη ἀποφασιστικὰ ἀπὸ πᾶσαν πρὸς τὸν Πάπαν σχέσιν· ἐπροσκάλεσεν ὅλον τὸ πανεπιστήμιον τῆς Βιτεμβέργης διὰ δημοσίου εἰς τοὺς τοίχους προσκολληθέντος γράμματος τὴν 10 Δεκεμ.

1520, πρὸ μεσημ. 9 ὥρ. ἔμπροσθεν τῆς πύλης Ἔλστερ, καὶ ἀφοῦ ἐκεῖ οἱ μαθηταὶ μὲ ἅμιλλαν ἐσώρευσαν ξύλα καὶ ἄλλας καυσίμους ὕλας, ἔδωκε φωτίαν ἕνας διδάσκαλος, καὶ ὁ Λούθηρος μὲ κοινὸν ἀλαλαγμὸν ὅλου τοῦ πλήθους ἔῤῥιψεν εἰς τὰς φλόγας τὸν Παπικὸν ἀφορισμὸν, τὰ κανονικὰ τοῦ Πάπα βιβλία περὶ τῶν δικαίων του καὶ τοῦ Ἐκκίου τὰ συγγράμματα, ἐκφωνήσας τὰ γραφικὰ λόγια: „Ἐπειδὴ παρεπίκρανας τὸν ἅγιον τοῦ κυρίου, πῦρ αἰώνιον καταφάγεταί σε.“

Οἱ Παπικοὶ ἀπόστολοι ἔβαλαν ὅλα των τὰ δυνατὰ νὰ ἀφανίσουν τὴν ἐντύπωσιν, τὴν ὁποίαν ἔμελλε νὰ κάμῃ εἰς τὰς καρδίας τῶν λαῶν ἡ τόλμη αὕτη. Εἰς μάτην ἐξέδιδαν συγγράμματα ἐπάνω εἰς συγγράμματα ἐναντίον τοῦ αἱρετικοῦ· κἀνὲν ἐκ τούτων δὲν ἀνεγινώσκετο τόσον πολὺ, ὅσον τοῦ Λουθήρου ἡ διατριβὴ, ὅπου ἐδιηγεῖτο καὶ ἐδικαιολόγει τὸ ἔργον του. — Ἐστράφησαν ἔπειτα πρὸς τοὺς ἀρίστους συγγραφεῖς τοῦ καιροῦ ἐκείνου, καὶ τοὺς ἐπαρακίνουν νὰ γράψουν κατὰ Λουθήρου. Ἀλλὰ δι' αὐτὸ τοῦτο, διότι ἦσαν ἄριστοι, δὲν τὸ ἔκαμαν. Ὁ Ἔρασμος ἀπέβαλε μεγάλην ἐπισκοπὴν, τὴν ὁποίαν τοῦ ἐπρόσφερεν ὁ Πάπας, ἐὰν ἤθελε νὰ ἀναιρέσῃ τὸν Λούθηρον. Ἐμεταχειρίσθη μάλιστα ὅλην του τὴν δύναμιν, τὴν ὁποίαν εἶχεν εἰς τὸν Ἐκλέκτορα, διὰ νὰ φανῇ οὗτος παῤῥησίᾳ προστάτης τοῦ Λουθήρου. Τοῦτο ἐνήργησε πολύ· ἐπειδὴ ὁ ἡγεμὼν οὗτος, ὄχι μόνον ἐτιμᾶτο μεγάλως ἀπὸ ὅλους τοὺς ἡγεμόνας, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸν Πάπαν αὐτὸν διὰ πολιτικὰ αἴτια· διὰ τοῦτο εἰς μὲν ἐκείνους ἐπροξένησε μίμησιν τὸ παράδειγμά του, εἰς δὲ τοῦτον εὕρηκε τὸ τολμηρὸν κίνημά του δυσωπίαν.

Ἀκόμη ἄλλα τινὰ φαινόμενα ἠνώθησαν μὲ τὰ ἱστορημένα διὰ νὰ ὑψώσουν τὸ θάῤῥος τοῦ Λουθήρου. Οὔλριχος ὁ Οὔττιος, Φραγκῖσκος Σικκίγγιος,

καὶ Σίλβεστρος Σαυμβούργιος, τρεῖς εὐγενεῖς τῆς Φραγκίας καὶ τοῦ Παλατινοῦ κομητάτου, οἵτινες εἶχαν μέγα ὄνομα ἀνδρίας καὶ χρηστότητος, ἔγραψαν πρὸς τὸν Λούθηρον νὰ προάγῃ μὲ ἐλπίδας τὸ ἔργον του, καὶ ἐὰν δὲν εἶναι ἀσφαλὴς εἰς Βιτεμβέργαν, νὰ ὑπάγῃ εἰς τὰ φρούριά των, ὅπου θέλουν τὸν προστατεύσειν ἱπποτικῶς καθ' ὅλων του τῶν ἐχθρῶν, καὶ ὅτι ἦσαν ἕτοιμοι εἰς τοῦτο πολλότατοι ἀκόμη εὐγενεῖς νὰ ἐνωθῶσι μαζή των (1520). Τοῦτο ἐπαρακίνησε τὸν Λούθηρον νὰ ἐκδώσῃ σύγγραμμά: Πρὸς τοὺς Χριστιανοὺς εὐγενεῖς τοῦ Γερμανικοῦ ἔθνους περὶ διορθώσεως τοῦ πνευματικοῦ συστήματος, ὅπου παρακινεῖ τὸ ἔθνος νὰ ἀποτινάξῃ τὸν ζυγὸν τοῦ Πάπα, νὰ ἀποσπάσῃ ἀπ' αὐτὸν ὅσα δίκαια ἐσφετερίσθη, νὰ σηκώσῃ ἀπ' αὐτοῦ τὴν εἰς τὰς Γερμανικὰς ἐκκλησίας δύναμίν του καὶ τὰ ἐκ ταύτης συναζόμενα εἰσοδήματα, ν' ἀφήσῃ πάλιν ἐλεύθερον τὸν γαμικὸν βίον εἰς τοὺς ἱερεῖς, νὰ μεταῤῥυθμίσῃ τὸ Μοναχικὸν τάγμα, καὶ ν' ἀρχίσῃ ἀπὸ τὴν κατάργησιν τῶν ταγμάτων τῶν Ζητιάνων, καὶ τελευταῖον νὰ ἐξιλεώσῃ τοὺς ἀδικηθέντας Βοήμους φανερόνοντες εἰς αὐτοὺς δημοσίως, ὅτι ὁ ἀγαθὸς αὐτῶν διδάσκαλος καὶ συντοπίτης Οὔσσιος ἐφανεύθη ἀπὸ τὴν ἐν Κωνσταντίᾳ σύνοδον ἀθέως καὶ ἀπίστως.

Αἱ βάσεις καθυπεβλήθησαν μὲ ἱκανὴν ταχύτητα· ὄχι μόνον τὸ μέγα πλῆθος τῶν νέων ἱερωμένων, οἵτινες εἶχαν διδαχθῆν εἰς Βιτεμβέργαν, συνεισέφεραν εἰς τοῦτο, ἀλλὰ καὶ οἱ ἡγεμόνες, οἵτινες εἶχαν τὸ μέγιστον ὄφελος νὰ περιορίσουν τὸν κλῆρον. Οἱ Παπικοὶ ἀπόστολοι καὶ ἐξαιρέτως οἱ συγχωροκάπηλοι κατῃσχύνθησαν *) πανταχοῦ. Ἡ διετὴς μεσοβασι-

*) Ὅταν ὁ Τέζελος ἀνεχώρησεν ἀπὸ Ἰουτέρβοχον, ὅπου εἶχε διατρίψειν πολὺν καιρὸν, ἵππευσεν εὐγενής τις μετὰ τῶν δούλων του κατόπιν, τὸν ἐπίασεν εἰς τὸ δάσος, καὶ τὸν ἐπαρακάλεσε νὰ τοῦ δώσῃ συγχοροχάρτιον διὰ μέλλον τι ἁμάρτημα. Λαβὼν δὲ τοῦτο, τοῦ ἥρπασεν ἔπειτα ὅλον τὸ ἀργυροφόρον κιβώτιον καὶ ἔκραξε μὲ γέ-

λεία μεταξὺ τοῦ θανάτου τοῦ αὐτοκράτορος Μαξιμιλιανοῦ καὶ τῆς εἰς Γερμανίαν ἐλεύσεως τοῦ διαδόχου του ἐχρησίμευσεν ὄχι ὀλίγον εἰς τὰς μεταβολὰς ταύτας.

Ἀρκεῖ τόσον κατὰ τὸ παρὸν περὶ τούτου τοῦ ἀνδρός. Ἐδῶ ἴσως εἶναι τόπος νὰ εἴπωμεν ἀκόμη ὀλίγα τινὰ περὶ τῆς θαυμαστῆς ἀφιλαργυρίας του. Ὅλα τὰ συγγράμματά του ἔδιδε δωρεὰν εἰς τοὺς τυπογράφους· ὅλα τὰ μαθήματά του ἐδίδασκεν ἀμισθί, καὶ μ᾿ ὅλον τοῦτο ἦτο ὁ δημόσιος μισθός του τόσον ὀλίγος, ὥστε μόλις τοῦ ἦτο ἱκανὸς διὰ τὰς ἀναγκαιοτάτας χρείας του. Τὸ ἔνδυμά του ἦτο χονδρὸν μοναχικὸν ἐπανωφόριον, τὸ ὁποῖον ἐφόρει ὅσον ἠδύνατο νὰ βαστάζῃ. Κἄποτε τὸν ἠλέει ὁ Ἐκλέκτωρ καὶ τοῦ ἐχάριζε πανίον διὰ νέον ἔνδυμα. Μίαν φορὰν διὰ τοιοῦτον δῶρον ἀπεκρίθη εἰς τὸν πνευματικὸν τοῦ Ἐκλέκτορος, ὅτι τὸ πανίον ἦτο πολλὰ καλὸν καὶ δὲν ἥρμοζε νὰ γείνῃ Μοναχικὸν ἐπανοφόρι· ἐὰν δὲν ἦτο ἡγεμονικὸν δῶρον, δὲν ἤθελε τὸ φορέσειν. Εἰς τοὺς ἐφεξῆς χρόνους μόνον ἐφρόντισε νὰ δυνηθῇ νὰ ἀφήσῃ κτῆμά τι εἰς τὴν οἰκογένειάν του. Ὅπως ἂν ἔχῃ τὰ περὶ αὐτοῦ, οἱ Λουθηρανοὶ τὸν ἐπῄνουν θεοπρεπῶς, καὶ οἱ Καθολικοὶ τὸν ἐβλασφήμουν ὡς διάβολον. Μ᾿ ὅλον τοῦτο ἐκ τῶν εἰρημένων γίνεται φανερὸν, ὅτι εἰς τὴν φιλοδοξίαν του ἐθυσίαζε τὰ πάντα, ἐπειδὴ πολλάκις ἔστερξε νὰ σιωπήσῃ ἂν ἐσιώπων καὶ οἱ πολέμιοί του, ἀδιαφορῶν βέβαια περὶ τῆς ἀληθείας. Τὸν ἀληθικὸν χαρακτῆρα του μᾶς περιγράφει εἰς τὸ ἐφεξῆς τμῆμα (σελ. 218) ὁ φίλος του Μελάγχθων.

λια. Τοῦτο εἶναι τὸ ἁμάρτημα, τὸ ὁποῖον εἶχε σκοπὸν νὰ κάμῃ, καὶ ἔφερε τὸ κιβώτιον μὲ θρίαμβον εἰς Ἰουτέρβοκον, ὅπου φυλάττεται ἕως τὴν σήμερον πρὸς ἀνάμνησιν.

5. Φίλιππος Μελάγχθων.

(γενν. 16 Φεβρ. 1497).

Πιστὸς φίλος καὶ βοηθὸς τοῦ Λουθήρου εἰς τοὺς ἀγῶνάς του, εἰς τοῦ ὁποίου τὴν ἱστορίαν τῆς παιδείας πρέπει νὰ διατρίψωμεν ὀλίγας στιγμάς. Τόπος τῆς γεννήσεώς του εἶναι ἡ Βρέττα, μικρὰ πόλις τοῦ κάτω Παλατινοῦ Κομητάτου. Ἐδῶ ἐκατοίκει κατὰ τὸ τελευταῖον ἥμισυ τῆς ιε΄ ἑκατονταετηρίδος ἀνὴρ ἀξιόλογος, Ῥεῦτερος ὀνόματι, τοῦ ὁποίου ἡ θυγάτηρ Βαρβάρα ἦτο ὑπανδρευμένη μὲ τὸν χρηστὸν Γεώργιον Σφαρζέρδιον, ὁπλοποιὸν καὶ κανονιοχόον. Καὶ αἱ δύω αἱ οἰκογένειαι ἔζων φιλικῶς, καὶ μάλιστα τὰ τέκνα των εἶχαν ἐκείνην τὴν ἀδελφικὴν ὁμόνοιαν, ἥτις βασιλεύει εἰς τὰ ἔκγονα τοιούτων οἴκων. Καὶ οἱ δύω ἦσαν ἱλαροὶ, φιλόπονοι καὶ εἰλικρινεῖς καὶ εἰς ἄκρον φιλόχριστοι. Καὶ τὴν νύκτα ἐσηκόνετο ὁ εὐλαβὴς Σφαρζέρδιος ἀπὸ τὴν κλίνην καὶ ἐπροσηύχετο γονυπετὴς πρὸς κύριον.

Δύω υἱοὶ καὶ τρεῖς θυγατέρες ἀνεφύησαν ἐκ τοῦ γάμου τούτου, καὶ μετέβη κληρονομικῶς εἰς αὐτοὺς τὸ πνεῦμα τῶν ἐναρέτων τούτων γονέων· Φίλιππος, ὁ πρεσβύτερος υἱὸς, ἔδειξε πρώϊμα μεγίστας δεξιότητας ὅτι ἔμελλε νὰ γείνῃ ἀνὴρ ὀξύνους καὶ ἐνεργητικός. Νοῦς εὔκολος, ἥσυχος εὐσυλλογιστία, ἀξιέραστος ταπεινοφροσύνη ἡνωμένα μὲ χάριν φωνῆς καὶ βαδίσματος, τὸν ἔκαμναν ἀγαπητὸν εἰς πᾶσαν συναναστροφήν. Ἀλλ᾿ ἑνδεκαετὴς ἔχασε τὸν πατέρα του. Ἀποθνήσκων ὁ καλὸς γεννήτωρ τὸν ἐσυμβούλευσε νὰ ἔχῃ πάντοτε ὑπ᾿ ὄψιν τὸν Θεὸν, ἐπειδὴ πολλαὶ μεταβολαὶ καὶ κακοὶ καιροὶ ἐφοβέριζαν τὸν κόσμον. „Ἴδα πολλὰ καὶ μεγάλα πράγματα εἰς τὸν κόσμον (τοῦ εἶπε), ἀλλὰ μεγαλήτερα ἀκόμη προσμένονται. Ὁ Θεὸς νὰ σὲ ὁδηγήσῃ καὶ νὰ σὲ κυβερνήσῃ!“

Μετὰ τὸν θάνατόν του ἀνέλαβε τιμίως τὰ ἐγ-

γόνιά του ὁ πάππος Ῥεῦτερος. Ὁ Φίλιππος ἔλαβε διδάσκαλον, Ἰωάννην Οὔγγερον, ὅς τις ἐδόθη μὲ ὅλην του τὴν ψυχὴν εἰς τὴν ἀνατροφήν του, καὶ ἠγωνίζετο νὰ ἀναπτύξῃ εἰς τὴν κεφαλήν του μέγα ἐννοιῶν πλῆθος. Ἀλλὰ πάραυτα ἀπέθανε καὶ ὁ πάππος. Ὁ Οὔγγερος ἀνεχώρησεν ἀπὸ τὴν οἰκογένειαν, καὶ ὁ παῖς Φίλιππος ἐστάλθη εἰς τὸ δημόσιον σχολεῖον τοῦ Πορταζέμου· ὁ Διευθυντὴς τῆς σχολῆς ταύτης ἠγάπα καθ' ὑπερβολὴν τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, καὶ ἐπειδὴ αὕτη κυρίως δὲν ἐδιδάσκετο εἰς τὴν σχολὴν, ὑπεσχέθη εἰς τοὺς μαθητὰς ἐκείνους, οἵτινες ἤθελαν δείξειν ἐπιμέλειαν μεγάλην εἰς τὰ Λατινικά, νὰ τοὺς δώσῃ χωριστὸν μάθημα εἰς ταύτην. Ὁ Φίλιππος ἦτο εἷς ἀπὸ τοὺς ἐκλεκτοὺς τούτους, καὶ πάραυτα ἔγεινεν ἐπιστήθιος τοῦ διδασκάλου. Ὅταν κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον ἐπέρασεν ἀπὸ τὸ Πορτάζεμον Ἰωάννης ὁ Ῥεϋχλῖνος, ἐπίσημος γραμματικὸς τῶν χρόνων ἐκείνων, καὶ ἤκουσε περὶ τῆς ἐπιμελείας τοῦ παιδὸς, τοῦ ὁποίου ἦτο συγγενὴς, ἐχάρη τόσον, ὥστε ὄχι μόνον τοῦ ἐχάρισε πολλὰ βιβλία, ἀλλὰ τοῦ ἔδωκε καὶ ὄνομα Ἑλληνικὸν, τὸ ὁποῖον ἦτο κατὰ λέξιν μετάφρασις τοῦ Γερμανικοῦ Σφαρζέρδιος (Schwarzerde ἤγουν Μαύρη γῆ) — Μελάγχθων, καθὼς τότε ἐσυνείθιζαν πολλοὶ γραμματισμένοι.

Ἡ πρώϊμος ὡριμότης του τὸν ἔκαμεν ἱκανὸν διὰ τὸ πανεπιστήριον. Ὑπῆγε (1510) εἰς Εἰδελβέργαν, ἀπεκεῖ (1512) εἰς Τυβίγγην. Εἰς τὴν δευτέραν πόλιν ἴδε κατὰ πρῶτον τὴν ἁγίαν γραφὴν, ἥτις, καθὼς καὶ τὸν Λούθηρον, τὸν ἐπαρακίνησε νὰ ἐξετάσῃ ἀκριβέστερα τὴν διδασκαλίαν τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν μαθητῶν του. Ἔκτοτε ἐδόθη εἰς τὴν θεολογίαν. Πάραυτα ἀπέῤῥιψεν, ὡς ὁ Λούθηρος, τὸ ξηρὸν καὶ συγκεχυμένον φιλοσόφημα τῶν Σχολαστικῶν, καὶ ἐδόθη εἰς μόνην τὴν μελέτην τῆς γραφῆς, τῆς ὁποίας ἀπέκτησεν ἓν ἀντίγραφον.

Ἓξ ἔτη εἶχε ζήσειν εἰς Τυβίγγην, ὅταν ὁ θεῖος του Ῥεϋχλῖνος ἐπροστάχθη ἀπὸ τὸν Ἐκλέκτορα τῆς Σαξονίας νὰ τοῦ εὕρῃ ἄξιον φιλολόγον διὰ τὸ πανεπιστήμιον τῆς Βιτεμβέργης. Ὁ Ῥεϋχλῖνος ἐνθυμήθη πάραυτα τὸν ἐπιμελῆ ἀνεψιόν του· τὸ πρᾶγμα ἀπεφασίσθη, καὶ τὸ 1518 ἔτος μετέβη εἰς Βιτεμβέργαν ὁ ἑνὸς καὶ εἴκοσιν ἐνιαυτῶν ἡλικίας προφέσσωρ Μελάγχθων. Μὲ ὅλην τὴν νεότητά του προέδραμε μεγάλη φήμη περὶ τῆς παιδείας του· τὸ πανεπιστήμιον τῆς Λειψίας τοῦ ἔκαμε διαβαίνοντος ἐκεῖθεν καὶ πανήγυριν εἰς τιμήν του μὲ εὐωχίαν· Τὰ μαθήματά του ἠκούοντο ἀπὸ πολλοὺς (συχνάκις ἐδίδασκε 2000 μαθητὰς)· εἶχε τὸ προτέρημα τῆς εὐλήπτου καὶ ἡδείας ἑρμηνείας εἰς ἀσυνείθιστον βαθμὸν, καὶ τόση ταπεινοφροσύνη μὲ τόσην πολλὴν προκοπὴν ἦτο εἰς τοὺς χρόνους ἐκείνους πρᾶγμα δυσεύρετον.

Ὁ Λούθηρος ἐγνώρισε κατὰ πρῶτον εἰς Βιτεμβέργαν τὸν Μελάγχθωνα. Πάραυτα ἔγειναν φίλοι καὶ ἔμειναν ἕως θανάτου. Ἡ φύσις ἐφαίνετο ὅτι ἐχάρισε τὸν ἕνα εἰς τὸν ἄλλον, καὶ ὅτι ἀνεπλήρωσε τὸν ἕνα διὰ τοῦ ἄλλου. Καὶ καθὼς ὁ Μελάγχθων μὲ ὅλας τὰς γνώσεις του δὲν ἤθελε δυνηθῆν νὰ κάμῃ τὴν μεταῤῥύθμισιν, οὕτως ὁ Λούθηρος μὲ τὴν σφοδρότητά του χωρὶς ὁδηγίαν τοῦ φίλου του ἤθελε περιπέσειν εἰς ἀναριθμήτους περιπλοκάς· καὶ καθὼς ὁ Μελάγχθων ᾐσθάνετο, ὅτι τοῦ ἔλειπεν ἡ καρδία καὶ σταθερότης τοῦ Λουθήρου. οὕτως ὁ Λούθηρος ἐτίμα ἐξ ἐναντίας τοῦ Μελάγχθωνος τὰς βασίμους γνώσεις καὶ τὴν ἥσυχον φρόνησιν. „Εὐχαριστῶ τὸν καλόν μου Φίλιππον, γράφει ὁ Λούθηρος πρὸς τοῖς ἄλλοις, ὅτι μᾶς διδάσκει Ἑλληνικά. Εἶμαι πρεσβύτερος παρ' αὐτὸν, ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἐμποδίζει νὰ μανθάνω ἀπ' αὐτόν. Τὸ λέγω ἐλευθέρως· αὐτὸς καταλαμβάνει περισσότερα παρὰ ἐγὼ, διὰ τὸ ὁποῖον δὲν

ἐντρέπομαι.“ Εἰς τὴν δικαίαν ταύτην ὁμολογίαν τῆς παιδείας του ἀπεκρίνετο ὁ Μελάγχθων μὲ μίαν ἀμοιβαίαν τιμὴν, ἥτις ἐσυνώρευεν εἰς τὴν λατρείαν. Συνήθως τὸν ὀνομάζει εἰς τὰ συγγράμματάτου κατ' ἐξοχὴν, ὁ διδάσκαλος. Ἐπροσφέρετο πρὸς αὐτὸν μὲ ὑπακοὴν καὶ προσοχήν. Τὸ λέγει ἀτός του εἰς ἐπιστολὴν, ἥτις ἐγράφη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Λουθήρου. „Ὁ Λούθηρος (λέγει) ἦτο μὲ ὅλας του τὰς μεγάλας ἀρετὰς ἐκ φύσεως θερμὸς καὶ ὀξύθυμος. Πολλάκις τοῦ ἔδειξα δουλικὴν ὑπακοὴν, ἐπειδὴ κάποτε ἠκολούθει περισσότερον τὴν κρᾶσιν του, καὶ ὀλιγώτερον ἐπαρατήρει τὸ πρόσωπόν του καὶ τὸ κοινὸν ἀγαθόν. Δὲν ὑπέφερνε νὰ τοῦ ἐναντιωθῇ κἀνεὶς εἰς τὴν γνώμην του.“ Πόση εὐτυχία ἦτο, ὅτι ὁ σοφώτερος Μελάγχθων ἐνέδιδεν εἰς τὸν θαῤῥαλεώτερον Λούθηρον. Διὰ τοῦτο ὀκτὼ καὶ εἴκοσιν ἔτη δὲν ἐχθρεύθησαν ποτὲ, ἀλλ' ἐνήργουν μὲ ἁρμονίαν τὸν σκοπὸν τῆς μεταῤῥυθμίσεως.

Ποῖος ἀνὴρ ὑπῆρξεν ὁ Μελάγχθων οὗτος, γίνεται φανερὸν ἐκ τούτου, ὅτι ἡ ἀστράπτουσα λαμπρότης τοῦ Λουθήρου δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀμαυρώσῃ τὴν ἰδικήν του. Ὅστις ἐγνώριζε καὶ τοὺς δύω, δὲν ἤξευρεν εἰς τίνα νὰ δώσῃ τὰ πρωτεῖα. Καὶ ἐπ' ἀληθείας πολλοὶ ἠκολούθουν τὴν νέαν διδασκαλίαν διὰ τὸν Μελάγχθωνα, ὅσοι δυσηρεστοῦντο εἰς τοῦ Λουθήρου τὴν σφοδρότητα. Ἡ ἀκάματος δραστηριότης του, ἥτις ἐκαταφρόνει καὶ τὸ ἀσθενικὸν σῶμα του, ἡ βασιμότης τῶν ἐρευνῶν του, ἡ καθαρότης τῶν λόγων του, ἡ ἥσυχος ἀναίρεσις τῶν ἐναντιολογιῶν τῶν ἀντιπάλων του — ὅλα ταῦτα ἠνάγκαζαν τοὺς ἀκροατὰς νὰ τὸν θαυμάζωσιν. Ἕνας ξένος, ὅστις μίαν φορὰν παρευρέθη εἰς τὰ μαθήματά του, εἶπεν, ὅτι μηδὲ οἱ ἀπόστολοι ἠδύναντο νὰ ἀκούσωσι προσεκτικώτερα τὸν Ἰησοῦν παρὰ οἱ μαθηταὶ τὸν Μελάγχθωνα. Ἓν ἀπὸ τὰ μεγάλα προτερήματά του ἦτο, ὅτι τὰς

τότε εἰς τὰ σχολεῖα διδασκομένας ἐπιστήμας ἔφερεν εἰς εὔκολον δρόμον, ἔγραφε διδακτικὰ βιβλία, καὶ ἐξαιρέτως εὗρηκε μέθοδον καλητέραν διὰ τὴν μάθησιν τῶν παλαιῶν γλωσσῶν. Δι' αὐτοῦ κυρίως ἐγνώσθη ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα εἰς τὴν βόρειον Γερμανίαν. Ἔγραψε Γραμματικὴν Ἑλληνικὴν, ἥτις ἐτυπώθη εἴκοσι ὀκτὼ φοραῖς, καὶ Λατινικὴν ἐκδοθεῖσαν τριάκοντα δύω φοραῖς. Σώζονται ἀπ' αὐτὸν Λογικὴ, Ἠθικὴ, Ῥητορικὴ, Ποιητικὴ, Φυσικὴ κτλ. τὰ ὁποῖα εἶναι ἐξαίρετα συγγράμματα ὡς πρὸς τοὺς χρόνους ἐκείνους. Ἐξηγήσας κατὰ πρῶτον τὴν Νέαν διαθήκην ἐκ τοῦ Ἑλληνικοῦ εἰς τὸ Γερμανικὸν, καὶ διαμοιράσας ἀντίτυπα εἰς τοὺς μαθητάς του, εὐκόλυνε καθ' ὑπερβολὴν τοὺς ἀγῶνας τοῦ Λουθήρου. Θέλομεν ἀκούσειν μετ' ὀλίγον, ὅτι ὁ Λούθηρος ἐκράχθη εἰς Βορματίαν νὰ ἀπολογηθῇ περὶ τούτου. Ὅταν ἀνεχώρησεν ἐκεῖσε, ἀπεχαιρέτισε τὸν Μελάγχθωνα μὲ ταῦτα τὰ λόγια.“ Ἐὰν δὲν ἐπιστρέψω, ἀλλὰ μὲ φονεύσουν οἱ ἐχθροί μου, καθὼς εἶναι εὔκολον νὰ συμβῇ, σὲ ἐξορκίζω, ἀγαπητὲ ἀδελφὲ, μὴ ἀποκάμῃς νὰ διδάσκῃς τὴν ἀλήθειαν. Ἐργάζου εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ καὶ δι' ἐμὲ, ἐπειδὴ δὲν δύναμαι νὰ εἶμαι ἐδῶ. Σὺ ἐξεύρεις καλήτερα. Βλάβη δὲν γίνεται, ἂν χαθῶ ἐγώ. Μένε ἐδῶ σταθερός. Ἐσὲ ἔχει ὁ Θεὸς ἀκόμη πεπαιδευμένον ἀγωνιστήν.“

Τοῦ Μελάγχθωνος ἡ εὐσυνειδησία εἰς τὸ ἔργον του ἦτο τόση, ὥστε δὲν ἤθελε νὰ ὑπάγῃ πρὸς ἐπίσκεψιν τῆς ἀγαπητῆς του μητρὸς, οὐδὲ νὰ νυμφευθῇ φοβούμενος μὴ ἀμελήσῃ τὸ ἔργον του ἐκ τούτου. Καὶ εἰς τὰ δύω τὸν ἐπαρακίνησεν ἔπειτα ὁ Λούθηρος. „Ὕπαγε, ἀγαπητὲ ἀδελφὲ Φίλιππε, εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, ὕπαγε νὰ ἴδῃς τὴν μητέρα σου (τοῦ εἶπε)· οὐδὲ ὁ κύριος ἡμῶν ἐδίδασκε πάντοτε, ἀλλὰ καὶ ὡδοιπόρει, καὶ ἐχαιρέτα κάποτε τοὺς συγγενεῖς καὶ φίλους του. Ζητῶ ὅμως τοῦτο ἀπὸ σέ: ἐλθὲ πάλιν

γρήγορα πρὸς ἡμᾶς. Θέλω παρακαλεῖν τὸν Θεὸν ἡμέραν καὶ νύκτα περὶ σοῦ, ὕπαγε λοιπόν." Ἡ ὁδοιπορία ἔγεινεν εὐτυχῶς. Ὅταν ἴδε μακρόθεν τὴν ἀγαπητήν του Βρέτταν, ἔῤῥευσαν δάκρυα ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμούς του· κατέβη ἀπὸ τὸν ἵππον καὶ ἐγονάτισεν „ὦ πατρική μου γῆ! ἔκραξεν. Εὐχαριστῶσε, Θεέμου, ὅτι μὲ ἠξίωσας νὰ τὴν ἐξαναΐδω!" — Ὁ γάμος του ἔγεινε τὴν 25 Νοεμβ. 1520. Ἡ σύζυγός του, θυγάτηρ τοῦ Πολιτάρχου τῆς Βιτεμβέργης Ἱερωνύμου Κλαπίου, ἦτο ἴση μὲ αὐτὸν κατὰ τὴν ἱλαρότητα. Τὸν εὐτύχισε καὶ τοῦ ἐχάρισε δύω υἱοὺς καὶ δύω θυγατέρας. Μετὰ τὸν γάμον του ἔγραψε πρὸς φίλον του τινὰ πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τὰ ἀκόλουθα. „Ἐζύγισα ὅλους τοὺς λόγους, καὶ ἠκολούθησα τὴν γνώμην τῶν φίλων μου. Μισῶ τὰ μισάνθρωπα φρονήματα, μετὰ ὁποῖα νομίζουν τινὲς τιμὴν καὶ σοφίαν των νὰ καταφρονοῦν τὸ γυναικεῖον γένος, καὶ νὰ μὴ θέλουν τὸν γάμον. Ἐμποροῦν αἱ γυναῖκες νὰ ἔχουν τὰ ἐλαττώματά των, ἀλλὰ καὶ οἱ ἄνδρες ἔχουν τὰ ἰδικά των. Ἡμεῖς πρέπει νὰ τὰς τιμῶμεν, προστατεύωμεν, καὶ βελτιόνωμεν, καὶ (ἐὰν ἔχωμεν δύναμιν) νὰ ἀποδείχνωμεν ὅτι τὰς προστατεύομεν, καὶ ὄχι ὅτι τὰς καταφρονοῦμεν" — καὶ εἰς ἄλλο μέρος λέγει. „Ὁ στοχασμὸς τοῦ ἔχειν τέκνα εἶναι ἡδὺς ἐνταυτῷ καὶ ἀξιόλογος· ἐκεῖνο, ἐπειδὴ δὲν ἐξεύρω γλυκύτερον ἄλλο εἰ μὴ νὰ ἔχω ὁλόγυρά μου νέας ψυχὰς, αἱ ὁποῖαι εἶναι συγγενέσταταί μου· τοῦτο, ἐπειδὴ σκοπὸν ἔχει νὰ ἀναθρέψῃ μέλλοντας πολίτας διὰ τὸν κόσμον. Ὅταν ἀναπολῶ ταῦτα, κρίνω τὸν γάμον τὸν εὐγενέστατον καὶ μέγιστον ἀπὸ τοὺς δεσμοὺς τοῦ κόσμου."

Ἡ μεγάλη ὅμως παιδεία τοῦ ἀνδρὸς τούτου ἦτο ἄχρηστος διόλου εἰς τὸν δημόσιον καὶ πρακτικὸν βίον. Οὐδὲ νὰ κηρύξῃ ἐπ' ἐκκλησίας ἠδυνήθησαν νὰ τὸν καταπείσωσιν οἱ φίλοι του· καὶ ἀφοῦ δὲ μὲ πολλὴν παρακίνησιν εἰσήχθη μίαν φορὰν εἰς τὸ σύστημα τῆς

μεταῤῥυθμίσεως, πᾶν βῆμα τὸ ἔκαμνε μὲ δυσθυμίαν καὶ στενοχωρίαν. „Ὦ! νὰ μὲ ἄφιναν ἥσυχον (γράφει πρὸς ἕνα φίλον του) εἰς τὸ διδακτήριόν μου διὰ νὰ ἐργάζωμαι πρὸς ὠφέλειαν τῆς νεολαίας! Τοῦτο εἶναι τὸ ἔργον μου καὶ ἡ χαρά μου. Δι' ἄλλα πράγματα εἶμαι πολλὰ μαλακὸς καὶ ἀνεπιτήδειος." Καὶ τῳόντι, ὅταν δὲν εἶχε πλέον τὸν Λούθηρον, ἐφαίνετο ὅμοιος μὲ κλῆμα, τὸ ὁποῖον ἔχασε τὴν ῥίζαν του. Ὅλον τὸ θάῤῥος του ἐβυθίσθη καὶ ἡ γλυκυτάτη του παραμυθία εἰς τὰς μετὰ ταῦτα ἐκραγείσας ἐναντιότητας ἦσαν — δάκρυα. „Ἡ λύπη μου διὰ τὰς πολεμικὰς ταραχὰς (γράφει ὁ αὐτὸς) μὲ κατατρώγει. Πολλάκις ἀμφιβάλλω, ὅταν βλέπω τὸν Ἄλβιν, ἂν ἠδυνάμην νὰ παύσω ἀφοῦ χύσω τόσα δάκρυα, ὅσα εἶναι τὰ ῥεῖθρα τοῦ Ἄλβιος." Οἱ Λουθηρανοὶ τὸν ἐπέπληξαν πολλαχῶς, ὅτι ἐὰν ἐκρέματο ἀπ' αὐτὸν, ἤθελεν ἀφήσειν εὐχαρίστως τὰ πράγματα νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὴν ἀρχαίαν των κατάστασιν.

Κατὰ τὸ σῶμα ὁ Μελάγχθων ἦτο μικρὸς καὶ ἰσχνὸς, ἀλλ' ἡ ξανθὴ κόμη του, τὸ πλατὺ καὶ ἀνοικτὸν μέτωπόν του καὶ τὰ λαμπρὰ ὀμμάτιά του ἔκαμναν τὸ πρόσωπόν του πολλὰ ἑλκυστικόν. Τὸν ἕνα ὦμον ἐβάσταζε χαμηλότερον παρὰ τὸν ἄλλον. Εἰς τὴν συναναστροφήν του ἦτο ἱλαρὸς καὶ πολύλογος, ὄχι σπανίως καὶ ἀστεῖος, ἐκτὸς ὅτι κατὰ τὸν δειλὸν χαρακτῆρά του ἐζύγιζε τὰ λόγιά του ἐπιμελῶς, καὶ ἐάν τις τὸν ἐπείραζεν ἔξαφνα, συνήθως ἀπεκρίνετο μετὰ ἓν τέταρτον τῆς ὥρας. Λατινικὰ ὡμίλει καλήτερα παρὰ Γερμανικὰ, καὶ τὰ περισσότερα συγγράμματα καὶ αἱ ἐπιστολαί του εἶναι γραμμένα εἰς ἐκείνην τὴν γλῶσσαν. Ἡ δραστηριότης του δὲν τὸν ἔλειψεν ἕως τέλους, καὶ μίαν ἡμέραν πρὸ τοῦ θανάτου του ἔφερεν αὐτὸς εἰς τὸ τυπογραφεῖον τὸ χειρόγραφον τοῦ τελευταίου προγράμματός του.

6. Κάρολος Ε΄.

(βασιλ. 1519—1556.)

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ αὐτοκράτορος Μαξιμιλιανοῦ ἦσαν οἱ Ἐκλέκτορες ὄχι εἰς μικρὰν ἀμηχανίαν περὶ ἐκλογῆς τοῦ διαδόχου του. Τοῦ Μαξιμιλιανοῦ ὁ ἔγγονος, Κάρολος Α΄ βασιλεὺς τῆς Ἱσπανίας, τὸν ὁποῖον εἶχε συστήσειν μὲ πολὺν ζῆλον ὁ ἀποθανὼν, καὶ τοῦ ὁποίου οἱ μεσῖται ἐνήργουν καὶ τώρα ὑπὲρ αὐτοῦ ἀκαμάτως, εὕρισκε πολλοὺς ἐναντίους. Περὶ τῶν προτερημάτων του εἶχαν τότε μικροτέραν ὑπόληψιν παρὰ τὴν ὁποίαν τοῦ ἐπροξένησαν αἱ ἐφεξῆς πράξεις του, καὶ διὰ τὰς ἐξωτερικὰς πολλαχόσε ἐσκορπισμένας χώρας του ἐφοβοῦντο, μήπως ἔμελλε συχνάκις νὰ λείπῃ ἀπὸ τὴν Γερμανίαν. Ἀλλ' ὁ αὐτὸς φόβος ἐμβῆκε καὶ διὰ τὸν ἀντίζηλόν του Φραγκῖσκον Α΄, βασιλέα τῆς Γαλλίας, τοῦ ὁποίου οἱ πρέσβεις μὲ μουλάρια φορτωμένα χρυσίου περιήρχοντο εἰς τοὺς Γερμανοὺς ἡγεμόνας διὰ νὰ ἀγοράσουν τὰς ψήφους των. Ἡ φυσικὴ τῶν Γερμανῶν πρὸς τοὺς Γάλλους ἀντιπάθεια τοὺς ἔκαμε νὰ κλίνουν περισσότερον εἰς τὴν Ἱσπανικὴν κυριαρχίαν. Καὶ αὐτὴ ἡ Γερμανικὴ γενεαλογία τοῦ Καρόλου ἦτο δι' αὐτὸν μεγάλη σύστασις. Τοῦ Μαξιμιλιανοῦ οἱ δόκιμοι λειτουργοὶ, τοὺς ὁποίους ἔλαβε παραυτα ὁ Κάρολος εἰς τὴν ὑπουργίαν του, ἐμεταχειρίσθησαν ὠφελίμως ὅλας τὰς περιστάσεις ταύτας, καὶ ἤθελαν ἐξ ἅπαντος προξενήσειν εἰς τὸν κύριόν των τὰς ἀναγκαίας ψήφους χωρὶς ἄλλην δυσκολίαν, ἐὰν δι' ἐνεργείας τοῦ Πάπα, ὅς τις οὔτε τὸν Φραγκῖσκον οὔτε τὸν Κάρολον ἤθελε νὰ ὑψώσῃ περισσότερον, δὲν ἐπροσδιωρίζοντο οἱ Ἐκλέκτορες ταχέως, ἀντὶ ὅλων τῶν ἰσχυρῶν ξένων, νὰ προσφέρωσι τὸ αὐτοκρατορικὸν στέμμα εἰς τὸν ἀξιώτατον ἀπ' αὐτοὺς, τὸν Ἐκλέκτορα τῆς Σαξονίας Φρειδερῖκον τὸν ἐπονομαζόμενον Σοφόν.

Ὁ χρηστότατος οὗτος ἡγεμὼν, τὸν ὁποῖον ἐγνωρίσαμεν ἤδη ὑπερασπιστὴν τοῦ Λουθήρου, ἐχάρη μὲν καθ' ὑπερβολὴν ἀπὸ ταύτην τὴν ἀπόδειξιν τῆς γενικῆς τιμῆς τοῦ ἔθνους, μὲ στερεωτάτην δὲ ἐπιμονὴν ἀπέφυγε νὰ δεχθῇ τὴν αὐτοκρατορικὴν ἀξίαν. Ὁ κίνδυνος, ἔλεγεν οὗτος, εἰς τὸν ὁποῖον καταντᾷ κατ' ἔτος περισσότερον ἡ αὐτοκρατορία μὲ τὴν πλησίασιν τῶν Τούρκων, ἀπαιτεῖ ἰσχυρὸν αὐτοκράτορα, καὶ εἰ δυνατὸν, Αὐστριακὸν, ἐπειδὴ οὗτος διὰ τὴν θέσιν τῆς ἐπικρατείας του ἔχει τὴν πλησιεστάτην χρείαν νὰ ἀντιπαλαίσῃ μὲ ὅλας του τὰς δυνάμεις τοὺς μαινομένους ἐκείνους ἐχθρούς· καὶ ἐπειδὴ ὁ ἔγγονος τοῦ Μαξιμιλιανοῦ ἔχει ὅλας τὰς ἰδιότητας, ἀπὸ τὰς ὁποίας προσμένεται ἰσχυρὰ μεταχείρισις τῆς κυβερνήσεως, διὰ τοῦτο δίδει πρὸ παντὸς ἄλλου εἰς τοῦτον τὴν ψῆφον του. Ἡ ὑπόληψις τοιούτου ἐνδόξου καὶ εἰλικρινοῦς ἡγεμόνος ἀπεφάσισε τώρα τὸ πρᾶγμα, καὶ ὁ Κάρολος ἐκλέχθη τελευταῖον (τὴν 28. Ἰουν. 1519) τῶν Γερμανῶν αὐτοκράτωρ *).

Ταχυδρόμος ἀπὸ Φραγκοφορτίου εἰς Βαρκελόναν, ὅπου διέτριβεν ὁ Κάρολος, τοῦ ἔφερε τὴν χαροποιὸν ἀγγελίαν εἰς ἐννέα ἡμέρας (ἀνωτ. σελ. 131). Ἡ ἐκ τούτου χαρά του ἦτο τόσον μεγάλη ὅσον τοῦ Φραγκίσκου ἡ λύπη· ἡ καὶ χωρὶς τούτου προϋπάρχουσα ἀντιζηλία μεταξὺ τῶν δύω μονάρχων ηὔξησεν ἐντεῦθεν, καὶ ἐτελείωσε μαζὴ μὲ τὴν ζωήν των. Ἦσαν παντοδαπαὶ αἱ αἰτίαι τῆς ἐχθροπαθείας ταύτης. Ὁ Κάρολος, ὡς ἐξεύρομεν, ἐκατάγετο ἐκ μητρὸς ἀπὸ τὸν ἰσχυρὸν Δοῦκα τῆς Βουργονδίας. Ὁ πάππος του, Κάρολος ὁ Τολμηρὸς, υἱὸς τοῦ Δουκὸς Φιλίππου τοῦ Ἀγαθοῦ, ἐξουσίαζε παρεκτὸς τοῦ

*) Τὰς κληρονομικὰς χώρας τῆς Αὐστρίας ἐμοίρασε κατ' ἀρχὰς μὲ τὸν ἀδελφόν του Φερδινάνδον, ἐφεξῆς δὲ παρητήθη τὸ μέρος του, καὶ παρέδωκεν εἰς αὐτὸν ἐξ ὁλοκλήρου ὅλας τὰς Γερμανικὰς χώρας τοῦ Ἀβεσβουργικοῦ οἴκου.

Δουκάτου τῆς Βουργονδίας καὶ τοῦ Φραγκικοῦ Κομητάτου, τὰς περισσοτέρας ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν, αἱ ὁποῖαι συμπληροῦσι τὴν σήμερον τὸ Ὀλλανδικὸν βασίλειον (Πρβ. Τόμ. Ε' σελ. 384 κ. 392). Εἰς τὴν Γαλλικὴν ἱστορίαν θέλομεν διηγηθῆν λεπτομερῶς πῶς ὁ τῆς Γαλλίας βασιλεὺς Λοδοβῖκος ὁ ΙΑ' μετὰ τὸν θάνατον Καρόλου τοῦ Τολμηροῦ ἐδήμευσε τὸ Δουκάτον τῆς Βουργονδίας ὡς χηρεῦσαν κληρούχημα· ἀλλ' οἱ κληρονόμοι τοῦ Δουκὸς δὲν ἐπαραιτήθησαν διὰ τοῦτο τὰ δικαιώματά των. Πλέον ἀκόμη περιπεπλεγμέναι ἦσαν αἱ σχέσεις τῶν δύω δυνάμεων εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ὁ μὲν Φραγκῖσκος ἐνόμιζεν ὅτι ἔχει δικαίωμα εἰς μέρος τι τῆς Νεαπόλεως, κατὰ τὸ ὁποῖον ἠδίκησεν ὁ Καθολικὸς Φερδινάνδος τὸν προκάτοχόν του (ἀνωτ. σελ. 122), ὁ δὲ Κάρολος ἔβλεπε μὲ δυσθυμίαν του τοὺς Γάλλους κυριεύοντας τὸ Μεδιόλανον, τὸ ὁποῖον ἥρπασεν ὁ Φραγκῖσκος ἀπὸ τὸν Δοῦκα Μαξιμιλιανὸν Σφόρζαν χωρὶς νὰ θέλῃ νὰ ἐξεύρῃ τίποτε περὶ τῆς κληρουχικῆς κυριαρχίας τῆς Γερμανικῆς αὐτοκρατορίας. Προσέτι ἐνῷ ὁ Φραγκῖσκος ἐζήτει νὰ εἰσάξῃ τοὺς κληρονόμους Ἰωάννου Ἀλβέρτου, βασιλέως τῆς Ναυάρρας, τὸν ὁποῖον εἶχεν ἀποδιώξειν ὁ Καθολικὸς Φερδινάνδος ἀπὸ τὸ Ἰσπανικὸν μέρος ταύτης τῆς ἐπικρατείας, ἀπ' ἄλλου μέρους ἐβεβαίοναν οἱ Ἰσπανοὶ, ὅτι ἡ Ναυάρρα δὲν ἀνήκει εἰς τὸν οἶκον τοῦ Ἀλβέρτου, ἀλλὰ εἰς τὴν βασίλισσαν Γερμανὴν, δευτέραν σύζυγον τοῦ Καθολικοῦ Φερδινάνδου. Εἶχε προσέτι ὁ Κάρολος δίκαιον νὰ παραπονῆται διὰ τὴν βοήθειαν, τὴν ὁποίαν ἔκαμνεν ἡ Γαλλία εἰς τὸν Δοῦκα Κάρολον Γέλδερον, πικρὸν ἐχθρὸν τοῦ Αὐστριακοῦ οἴκου. Ὅλα ταῦτα ἔδωκαν τόσον πλουσίαν ὕλην εἰς ἀμοιβαίας διχονοίας, ὥστε παράξενός τις συνθήκη γενομένη (1516) μεταξὺ Καρόλου καὶ Φραγκίσκου εἰς Νοβιόδουνον, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ Νεάπολις ἔπρεπε νὰ θεωρῆται ὡς προικοδοσία τῆς

ἑνὸς ἔτους θυγατρὸς τοῦ Φραγκίσκου, τὴν ὁποίαν ὑπεσχέθη νὰ νυμφευθῇ εἰς τὸ μέλλον ὁ Κάρολος, ἀνέβαλλε μὲν τὴν τῶν ὅπλων χρῆσιν, κατ' οὐδένα δὲ τρόπον δὲν ἠδυνήθη νὰ καθυποβάλῃ βάσιν διαρκοῦς εἰρήνης. Ἦσαν δὲ καὶ οἱ δύω οἱ ἡγεμόνες ἰσοδύναμοι, καὶ δὲν ἠλπίζετο νὰ γείνῃ γρήγορον τέλος τῶν διχονοιῶν των. Ἐὰν ὁ Κάρολος ἦτο κυριάρχης τῆς Γερμανίας, βασιλεὺς τῆς Ἰσπανίας καὶ Νεαπόλεως, κύριος τοῦ Βελγίου καὶ τῶν ἐκτεταμένων Ἀμερικανῶν ἐπαρχιῶν, εἶχεν ὅμως ὁ Φραγκῖσκος πολὺ περισσοτέρους πόρους διὰ τὴν στερεώτερα θεμελιωμένην κυριαρχίαν του ἐπάνω εἰς τὴν πανταχόθεν ἡνωμένην καὶ καλήτερα ὠργανισμένην Γαλλίαν, ἐνῷ ὁ Κάρολος πανταχοῦ ἐμεταχειρίζετο πολλὰ ἀβέβαιον καὶ περιωρισμένην κυριότητα εἰς ἐπαρχίας πολὺ διῃρημένας. Ἔβαλλε φόρους καὶ ἐσύναζε στρατεύματα μὲ πολὺ περισσοτέραν εὐκολίαν παρὰ ὁ Κάρολος, ὅς τις συχνάκις ἠναγκάζετο νὰ παρακαλῇ τοὺς ἰσχυροὺς ἡγεμόνας εἰς μάτην, καὶ ὅς τις μάλιστα εἰς τὴν Γερμανίαν ἠδύνατο νὰ συγκαλῇ συμβούλια πολλὰ χωρὶς νὰ λαμβάνῃ οὐδὲ δύω χιλιάδας φλωρίνια βοήθειαν ἀπὸ τοὺς ἡγεμόνας.

Ἀλλ' ὅμως ἦτο φόβος, μήπως ὁ Κάρολος μὲ τὸν καιρὸν συνθέσῃ τὰς πολλὰς εἰς μίαν δύναμιν, διὰ τῆς ὁποίας ἐξ ἅπαντος ἤθελε λάβειν ὑπεροχὴν εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην. Διὰ νὰ ἐμποδίσῃ τοῦτο ἔβαλεν ὁ Φραγκῖσκος ὅλας του τὰς δυνάμεις. Ἐπροσπάθησε νὰ οἰκειωθῇ τὸν Πάπαν καὶ τὴν Ἀγγλίαν. Τὸ βασίλειον τοῦτο ἐκυβερνᾶτο τότε ἀπὸ νεανίσκον κενόδοξον, τὸν βασιλέα Ἐῤῥῖκον τὸν Η', ὅς τις ἦτο ὅλος ἐκκρεμὴς ἀπὸ τὸν λειτουργόν του τὸν Καρδινάλιον Βολσέην. Καὶ τοὺς δύω ἐκολάκευεν ὁ Φραγκῖσκος μὲ ἐπιμέλειαν μεγίστην, δὲν ἐντρέπετο νὰ ὀνομάζῃ τὸν Καρδινάλιον ἐπίτροπόν του, διδάσκαλόν του καὶ πατέρα του. Καὶ ὁ Κάρολος δὲ ἐνό-

μιζεν εὐκταίαν τὴν φιλίαν τῶν δύω ἀνδρῶν, ἀλλὰ διὰ νὰ τὴν ἀπολαύσῃ ἐπεχείρησεν ἰσχυρότερα. Μεταβαίνων ἀπὸ Ἰσπανίας εἰς Γερμανίαν *) ἐπεσκέφθη προσωπικῶς τὸν βασιλέα, ὅς τις ἐκ τούτου ᾐσθάνθη ὅτι ἐτιμήθη μεγάλως, καὶ ὑπεσχέθη εἰς τὸν Καρδινάλιον ἐτήσιον δῶρον 3000 λίτρας, εἰς τὰς ὁποίας μετ' ὀλίγον ἐπρόσθεσεν ἄλλας 7000, τὸν ὠνόμασε πιστότατον φίλον του, καὶ τοῦ ὑπέθρεψεν ἐλπίδας ὅτι θέλει ποτὲ ἐπιτύχειν τὸ Παπικὸν στέμμα. Τοιουτοτρόπως ἀφῆκε μαγευμένους μὲ τὴν χάριν καὶ φρόνησίν του τοὺς δύω αὐθέντας, καὶ ἔκαμε τὸν Φραγκῖσκον πτωχότερον καθ' ἕνα ἐλπισθέντα σύμμαχον· διότι, ἐὰν καὶ ὁ Ἐρρῖκος κατὰ προγενομένην ὑπόσχεσίν του, ὑπῆγεν εὐθὺς μετὰ ταῦτα εἰς τὴν Γαλλίαν, ἀπεχωρίσθη ὅμως μὲ ἐπαισθητὴν ψυχρότητα ἀπὸ τὸν Φραγκῖσκον **), καὶ ἀπεκεῖ πάραυτα ὑπῆγεν εἰς ἐπίσκεψιν τοῦ Καρόλου, ὅς τις τότε διέτριβεν εἰς Γραβελίγγην. Οὗτος δὲ εὐφρανθεὶς καθ' ὑπερβολὴν διὰ τὸν ἀντιχαιρετισμὸν, ἔδειξεν εἰς τὸν φίλον του — διότι ἦτο μαζὴ καὶ ὁ Βολσένης — μεγίστην τιμὴν καὶ φιλοφροσύνην (Ἰούλ. 1520), καὶ ἀπεκεῖ μετέβη νὰ στεφθῇ εἰς τὸ Ἀκυΐσγρανον. Τὴν 23 Ὀκτ. ἔγεινεν ἡ τελετὴ αὕτη μὲ μεγάλην λαμπρότητα, ἐνῷ ὁ νεανίσκος Αὐτοκράτωρ δὲν ἀφῆκε τίποτε ἀφ' ὅσα ἠδύναντο νὰ ὑψώσουν τὴν τῶν Γερμανῶν ὑπόληψιν περὶ τῆς δυνάμεως καὶ τῶν πλούτων του.

*) Ἐταξείδευσε διὰ θαλάσσης ἀπὸ τὴν Ἰσπανίαν εἰς τὸ Βέλγιον, κ' ἐκεῖθεν διὰ ξηρᾶς εἰς τὴν Γερμανίαν.

**) Εἰς τοῦτο συνεισέφερε ἀναμφιβόλως πολὺ ἡ ἐφεξῆς περίστασις. Ὁ Φραγκῖσκος εἶχε προπαρασκευάσειν λαμπρὸν στρατόπεδον εἰς τὸν τόπον τῆς συνελεύσεως, ὅπου εὐθύμουν οἱ ἱππόται μὲ παντοδαποὺς πολεμικοὺς ἄθλους. Ὁ κενόδοξος Ἐρρῖκος ὠρέχθη μίαν φορὰν νὰ παλαίσῃ μὲ τὸν Φραγκῖσκον, καὶ οὗτος, γυμνασμένος εἰς τὰ τοιαῦτα, ὄχι μόνον ἐδέχθη τὸ πρόβλημα, ἀλλὰ καὶ ἔμπροσθεν ὅλων τῶν Γάλλων ἔρρηξεν ἀσπλάγχνως κατὰ γῆς τὸν Ἐρρῖκον μὲ τὴν πρώτην προσβολήν. Τοιαῦται καταισχύναι ἐμφύονται βαθέως καὶ ὀδυνηρῶς, ὡς εἶναι γνωστόν.

Ἀπὸ τοῦ Ἀκυϊσγράνου μετέβη εἰς Κολωνίαν, ἐκεῖθεν δὲ ἔστειλεν εἰς ὅλους τοὺς ἡγεμόνας ἐκτεταμένην ἐγκύκλιον ἐπιστολὴν, διὰ τῆς ὁποίας τοὺς ἐπροσκάλει τὴν 6 Ἰανν. 1521 εἰς Βορματίαν διὰ νὰ συγκροτήσουν συμβούλιον. Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη ἦτο συνταγμένη μὲ τόσην γνῶσιν τῶν μικροτάτων κλωναρίων τῆς Γερμανικῆς πολιτείας, ὥστε πάραυτα μὲ πρῶτον βλέμμα ἐσυμπεραίνετο, ὅτι ὁ Κάρολος ἤξευρε νὰ ἐκλέξῃ τοὺς βουλευτάς του. Ἤλπιζαν λοιπὸν μίαν αὐτοκρατορίαν, ὁποίαν πρὸ πολλοῦ δὲν ἴδεν ἡ Γερμανία.

7. Τὸ ἐν Βορματίᾳ Συνέδριον καὶ τὰ ἄμεσα αὐτοῦ ἀποτελέσματα.

(1521 — 1524).

Πολυαριθμοτέρα καὶ λαμπροτέρα παρὰ ταύτην τὴν φορὰν ἐκ πολλῶν χρόνων δὲν ὑπῆρξε κάμμία ἡγεμονικὴ σύνοδος. Καθεὶς ἦτο περίεργος νὰ ἴδῃ πῶς ἔμελλε νὰ προσφερθῇ ὁ νέος αὐτοκράτωρ εἰς τὴν ἀξιόλογον ταύτην περίστασιν. Ἦλθε δὲ καὶ Παπικὸς διάκτωρ, Ἀλέανδρος, διὰ νὰ ὁμιλήσῃ συνοδικῶς περὶ τῆς νέας Λουθηρανῆς αἱρέσεως. Μὲ ἔκστασιν μεγάλην εἶχε παρατηρήσειν οὗτος εἰς τὸ ταξείδιόν του τὴν ἐνθουσιώδη κίνησιν, τὴν ὁποίαν ἐπροξένουν πανταχοῦ τοῦ Λουθήρου τὰ συγγράμματα, καὶ τὴν ἄλλως πάντη ἀσυνείθιστον ἐχθροπάθειαν κατὰ τοῦ Πάπα καὶ τοῦ ἱερατείου, ἀπὸ τὴν ὁποίαν καὶ αὐτὸς ᾐσθάνθη πικρὰ αἰσθήματα εἴς τινας τόπους· τοῦτο ἔδωκεν εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ συμβουλίου ὁμιλίαν του ὀξυτέρας ἀκάνθας, καὶ ἀπεφασίσθη νὰ προσκαλεσθῇ πάραυτα ὁ Λούθηρος διὰ νὰ ἀπολογηθῇ δημοσίως. Ὁ Ἐκλέκτωρ τῆς Σαξονίας δὲν ἔστεργεν ἕως οὗ ὁ αὐτοκράτωρ τοῦ ὑπεσχέθη ἐλευθέραν προσέλευσιν, καὶ ἀσφαλεστέραν ἀναχώρησιν. Τώρα ἐμβῆκε μὲ χαρὰν ὁ Λούθηρος εἰς τὸν

δρόμον, μ' ὅλον ὅτι τὸν ἠνώχλει πυρετὸς καὶ ἠναγκάσθη νὰ κοιτασθῇ εἰς πολλὰ μέρη. Ἡ ἐκ Βιτεμβέργης εἰς Βορματίαν ὁδοιπορία του ἦτο ὁμοία θριαμβευτικῆς προπομπῆς· τόσον πλῆθος ἐσυνωθεῖτο διὰ νὰ τὸν βλέπῃ! Ἀλλ' ὅσον ἐπλησίαζεν εἰς τὴν πόλιν, τόσον ηὐξάνοντο αἱ κακαὶ φῆμαι· καὶ ὅταν ἦτο πλησίον τῆς Βορματίας, τοῦ ἔστειλεν ὁ φίλος του Σπαλατῖνος, αὐλικὸς ἱεροκήρυξ τοῦ Ἐκλέκτορος τῆς Σαξονίας, ἕνα πιστόν του ἄνθρωπον εἰς προϋπάντησιν, καὶ τὸν ἐσυμβούλευσε νὰ μὴ ἐμβῇ εἰς τὴν πόλιν. Αὐτὸς ὅμως τοῦ ἔδωκε τὴν γνωστὴν ἀπόκρισιν: „Θέλω ἐλθεῖν, καὶ ἐὰν εἶναι τόσοι εἰς τὴν πόλιν διάβολοι, ὅσα κεραμίδια εἰς τὰς σκεπαστάς."

Ὅταν ἐμβῆκεν εἰς τὴν Βορματίαν, ἡ συνδρομὴ τοῦ λαοῦ ἦτο τεράστιος (16 Ἀπριλ.). Ὁ Μαρισάλιος τῆς αὐτοκρατορίας, ὅς τις τὴν ἐφεξῆς ἡμέραν τὸν παρέστησεν εἰς τὸ συμβούλιον, ἠναγκάσθη νὰ περιέλθῃ μετ' αὐτοῦ κήπους καὶ ὀπισθινοὺς οἴκους διὰ νὰ ἀποφύγῃ τὴν συῤῥοήν. Εἰς τὸ πλῆθος τῶν ἐκτὸς τῆς σάλας ἱσταμένων εὑρέθη μεταξὺ τῶν ἄλλων καὶ ἕνας γέρων, ἐνάρετος ἱππότης, Γεώργιος Φρονδεσβέργιος. Οὗτος ἐπίασεν εἰς τοὺς ὤμους τὸν Λούθηρον, ὅταν ἐπέρνα πλησίον του, καὶ εἶπε μὲ ἀγάπην: „Καλογηράκι! Καλογηράκι! Περιπατεῖς ἕνα δρόμον, τὸν ὁποῖον ἐγὼ καὶ πολλοὶ στρατηγοὶ δὲν ἐκάμναμεν εἰς ἐπικινδυνοτάτην μάχην. Ἐὰν τὰ φρονήματά σου εἶναι ὀρθὰ, ὕπαγε ἀκλόνητος· ὁ Θεὸς δὲν θέλει σὲ ἐγκαταλείψειν." Ἐπειδὴ ἦτο χλωμὸς καὶ ἀδύνατος ἀπὸ τὴν ἀῤῥωστίαν, δὲν ἔκαμεν εἰς τὸ συμβούλιον καλὴν ἐντύπωσιν εὐθὺς ἀφοῦ ἐπαρουσιάσθη. „Οὗτος δὲν μὲ παρακινεῖ νὰ γείνω αἱρετικός" λέγουν ὅτι εἶπεν ὁ Κάρολος εἰς τὸν γείτονά του. Ἐρωτηθεὶς ἀπὸ τὸν Καγκελλάριον, ἂν θέλῃ νὰ ἀναθεματίσῃ τὴν ὑπόθεσιν τῶν συγγραμμάτων του, ἀπεκρίθη μὲ δειλίαν τινὰ καὶ σέβας, ὅτι τὸ ζήτημα

εἶναι μέγα, καὶ ὅτι ἐπαρακάλει νὰ τοῦ δοθῇ καιρὸς σκέψεως. Ὁ Καγκελλάριος τὸν εἶπε μὲ σφοδρότητα: Καιρὸν εἶχες νὰ σκεφθῇς εἰς ὅλην σου τὴν ὁδοιπορίαν, καὶ ἤξευρες βέβαια διὰ τί ἐκράχθης ἐδῶ. Μὲ ὅλα ταῦτα τὸν ἀφῆκαν νὰ ὑπάγῃ καὶ νὰ ἐπανέλθῃ τὴν ἐπιοῦσαν ἡμέραν.

Δὲν ἦτο μικρὸν πρᾶγμα νὰ ἀπολογηθῇ ἔμπροσθεν τοῦ αὐτοκράτορος καὶ ὅλης τῆς συναρχίας τῆς Γερμανίας δι' ὅσα ὡμίλει πρὸς τοὺς μαθητάς του ἢ ἔγραφεν εἰς τὸ οἴκημά του. Ἐκλονεῖτο ἡ καρδία του, ἐπειδὴ τοῦ Καγκελλαρίου ἡ ἐπίπληξις δὲν ἦτο ἄδικος. Ἔμελλε λοιπὸν νὰ παρουσιασθῇ πάλιν. Ταύτην τὴν φορὰν ἔπρεπεν ἢ νὰ ἀποκριθῇ γενναίως, ἢ νὰ γείνῃ περιγέλιον τοῦ συμβουλίου. Ὁ Ἐκλέκτωρ του τὸν ἐνεδυνάμωσε μὲ λόγους, καὶ ὁ ἰσχυρὸς Κόμης τῆς Ἀσσίας, ὅς τις εἶχε διαβάσειν μὲ εὐχαρίστησιν τοῦ Λουθήρου τὰ συγγράμματα, ὑπῆγε πρὸς αὐτὸν καὶ τὸν εἶπεν: „Ἐὰν προχωρήσῃς μὲ ζῆλον, ὁ Θεὸς θέλει σὲ βοηθήσειν."

Ἡ συνέλευσις τῆς ἐφεξῆς ἡμέρας διήρκεσε πολὺν καιρὸν, καὶ ὁ Λούθηρος ἐφέρθη ἐκεῖ πρὸς τὸ ἑσπέρας. Ταύτην τὴν ἡμέραν ἀπεκρίθη εἰς ὅλα τὰ προβληθέντα μὲ ἡσυχίαν μεγάλην καὶ ἀγχίνοιαν. Ἐν συντόμῳ, τοὺς εἶπεν, ὅτι θέλει ἀναθεματίσειν ὅλα, ὅσα ἐκ τῆς ἁγίας γραφῆς ἀποδειχθοῦν ἄθεα καὶ ψευδῆ. Πρὸς ταῦτα ἀπεκρίθη ὁ Καγκελλάριος τῆς Τριβέρεως: Δὲν ἤλθαμεν νὰ φιλονεικήσωμεν μαζή σου· ζητοῦμεν στρογγύλην καὶ ἁπλῆν ἀπόκρισιν ἀπὸ σὲ, ἐὰν ἀναιρῇς τοὺς λόγους σου ἢ ὄχι. „Πολλὰ καλὰ, ἀπεκρίθη ὁ Λούθηρος, ἐπειδὴ ζητεῖτε ἀπόκρισιν ὁμαλὴν καὶ ἁπλῆν, θέλω σᾶς δώσειν μίαν, ἥτις δὲν ἔχει οὔτε κέρατα οὔτε ὀδόντια· ἢ μὲ μαρτυρίας τῶν ἁγίων γραφῶν ἢ μὲ τὸν ὀρθὸν λόγον ἀναθεματίζω τὰ φρονήματά μου (διότι δὲν πιστεύω μόνον οὔτε τὸν Πάπαν οὔτε τὰς συνόδους, ἐπειδὴ εἶναι φανερὸν ὅτι

συχνάκις ἠπατήθησαν καὶ περιέπεσαν εἰς ἀντίφασιν)· κατ' ἄλλον τρόπον δὲν ἀναιρῶ τίποτε· ἐπειδὴ δὲν εἶναι καλὸν νὰ πράττῃ τις κατὰ τῆς συνειδήσεώς του. Ἐδῶ εἶμαι· ἄλλο τίποτε δὲν δύναμαι νὰ κάμω· ὁ Θεὸς νὰ μὲ βοηθήσῃ, Ἀμήν.“

Ὁ εὐγενὴς καὶ ἀξιόλογος τρόπος, μὲ τὸν ὁποῖον ὡμίλησε ταῦτα τὰ λόγια, ἔκαμε φίλους του πολλοὺς τῶν παρόντων. Τὸ πλεῖστον δὲ ἐχάρη ὁ Ἐκλέκτωρ τῆς Σαξονίας. — Ὁ Λούθηρος μετὰ τὴν ἀπόκρισιν ταύτην ἀπελύθη, καὶ ἐδόθη ἡ φροντὶς εἰς ἡγεμόνας τινὰς νὰ τὸν συμβουλεύσουν ἰδιαιτέρως καὶ, εἰ δυνατὸν, νὰ τὸν μεταγνωμίσωσιν. Ἀλλ' αὐτὸς ἔμεινε σταθερὸς εἰς τὴν ἀπόφασίν του καὶ ἀπεχωρίσθη ἀπ' αὐτοὺς μὲ τὰ λόγια τοῦ Γαμαλιὴλ ἐκ τῶν πράξεων τῶν Ἀποστόλων (Ε΄, 38, 39): „Ἐὰν ᾖ ἐξ ἀνθρώπων τὸ ἔργον τοῦτο, καταλυθήσεται. Ἐὰν δ' ἐκ Θεοῦ ἐστὶν, οὐ δύνασθε καταλῦσαι αὐτό.“

Τὸν εἶπαν, ὅτι εἶχε τὴν ἄδειαν νὰ ἀναχωρήσῃ ἐκεῖθεν. Πολλοὶ ἱερωμένοι ἠθέλησαν νὰ καταπείσωσι τὸν Αὐτοκράτορα νὰ προστάξῃ δι' αὐτὸν ὅσα ἔπαθεν ὁ Οὔσσιος, ἀλλ' ἐβδελύχθη τὴν γνώμην των ὁ Κάρολος. Ἐξ ἐναντίας ὅμως δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐμποδίσῃ τὴν κατὰ τοῦ Λουθήρου ἀπόφασιν, ἡ ὁποία ἔλεγε φανερά: ὁ αἱρετικὸς οὗτος μεθ' ὅλων τῶν ὀπαδῶν του καὶ τῶν ὅσοι τὸν ὑπερασπισθοῦν εἰς τὸ ἑξῆς εἶναι πολιτικῶς ἀφωρισμένοι, καὶ αἱ διδασκαλίαι του ἀπαγορεύονται αὐστηρότατα. Κατ' εὐτυχίαν τὸ ψήφισμα τοῦτο ἐκοινοποιήθη τὴν 26 Μαΐου, ἀφοῦ ὁ Λούθηρος εἶχεν ἀναχωρήσει ἀπὸ Βορματίαν, καὶ ἦτο εἰς τελείαν ἀσφάλειαν.

Τὴν ἀσφάλειαν ταύτην ἐχρεώστει εἰς τὴν ἀγαθὴν πρόνοιαν τοῦ ἡγεμόνος του Φρειδερίκου τοῦ Σοφοῦ, ὅς τις ἐπρόσταξε νὰ γείνουν πάντη ἀνέλπιστοι ἑτοιμασίαι διὰ νὰ φυλάξῃ τὸν Λούθηρον τοὐλάχιστον εἰς τὰς πρώτας ὥρας, ὁπότε τὸ ψήφισμα ἦτο νεώτα-

τον, ἀπὸ τὰς δολοφονικὰς ἐπιβουλὰς κἀνενὸς ὠνίου δούλου τῶν ἱερωμένων, ἀλλ' ἐνταὐτῷ νὰ μὴ προξενήσῃ καὶ εἰς τὸν ἑαυτόν του πειρασμοὺς, ἐὰν ἔλεγαν περὶ αὐτοῦ ὅτι κρύπτει ἕνα ὑπὸ τοῦ Πάπα καὶ τοῦ αὐτοκράτορος κατατρεχόμενον αἱρετικόν. Διὰ τὸν σκοπὸν τοῦτον φαίνεται ὅτι ἐσυνωμιλήθησαν μὲ τὸν Λούθηρον τὰ ἀναγκαῖα. Ὁ Λούθηρος ἐπιστρέφων εἶχε διατρίψειν μίαν ἡμέραν εἰς τὸ χωρίον Μοῖραν, σιμὰ τῶν συγγενῶν του· τὴν 4 Μαΐου ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν διὰ νὰ ὑπάγῃ περαιτέρω διὰ Σβεΐνης καὶ Ἀλτενστεΐνης. Πλησίον τοῦ δευτέρου φρουρίου ἐκρατήθη ἡ ἄμαξα ἀπὸ πέντε μεταμορφωμένους ἱππεῖς, οἵτινες ἥρπασαν τὸν Λούθηρον καὶ ἐπρόσταξαν τοὺς ἄλλους ἐντρόμους ὁδοιπόρους νὰ ταξειδεύσουν εἰς τὰ ἔμπροσθεν. Ἀπὸ δάση καὶ περιδρόμους πολλοὺς τὸν ἔφεραν ἔφιππον εἰς τὸ ὀρεινὸν φρούριον Βαρτεβοῦργον, τὸ ὁποῖον κεῖται εἰς τὸ μέσον δάσους μίαν ὥραν μακρὰν ἀπὸ τὸ Ἰσήνακον. Ἐκεῖ τὸν ἔβαλαν εἰς οἴκημα, ὅπου ἦτο βιβλιοθήκη καὶ γραφικαὶ ὗλαι, καὶ τοῦ ἔδωκαν μυστικὸν τινὰ θεράποντα, ὅς τις τοῦ ἐφρόντιζεν ὅλα τὰ ἀναγκαῖα. Οἱ περίχωροι ἄνθρωποι δὲν ἔμαθαν τίς ἦτο· ἐλέγετο φυλακωμένος τις, καὶ ὅταν ἐξήρχετο ἔφιππος ἢ ἐφαίνετο κατ' ἄλλον τρόπον, ὠνομάζετο Γεώργιος Ἰούγκιος. Διὰ νὰ ἀπατήσουν τοὺς περιέργους, τὸν ἐνέδυσαν ἱπποτικὰ καὶ τοῦ ἀφῆκαν τὰ γένεια, καθὼς ἐσυνείθιζαν τότε οἱ πολεμικοί. Τοιουτοτρόπως κἀνεὶς δὲν ὑπώπτευσεν, ὅτι ἦτο ὁ περίφημος Λούθηρος, καὶ ἐπειδὴ ἱκανὸν καιρὸν ἦτο ἄκρα σιωπὴ περὶ αὐτοῦ, ἐπίστευαν καὶ οἱ φίλοι καὶ οἱ ἐχθροί του ὅτι ἀπέθανεν.

Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ δὲν ἀπέκαμνε νὰ ἐνθουσιάζῃ τοὺς φίλους του διὰ συγγραμμάτων, τὰ ὁποῖα ἀπέδειχναν, ὅτι ἀκόμη εὑρίσκεται πολλὰ καλά. Ἀλλὰ ποῦ κρύπτεται, κἀνεὶς δὲν ἠδύνατο νὰ μάθῃ. Εἶναι ἀμφίβολον, ἂν τὸ ἤξευρεν ὁ αὐτοκράτωρ. Διὰ

τὰς πολλὰς ὑποχρεώσεις, τὰς ὁποίας εἶχεν εἰς τὸν
Ἐκλέκτορα, ἦτο πολλὰ φυσικὸν, ὅτι ἔκλειε τοὺς
ὀφθαλμούς του εἰς ταύτην τὴν κρύψιν, ἐὰν δὲν ὑπο-
τεθῇ ὅτι δὲν εἶχε κλίσιν νὰ κατατρέξῃ τὸν Λούθη-
ρον. Διότι ὁ Κάρολος δὲν ἦτο ἐμπαθὴς ὀπαδὸς τοῦ
Πάπα. Ἐὰν ἦτο μόνον αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας,
τίς ἐξεύρει ἐὰν δὲν ἐλουθηροφρόνει πάραυτα. Ἀλλ'
ἦτο ἐνταυτῷ βασιλεὺς τῆς Ἰσπανίας καὶ Νεαπόλεως,
δύω χωρῶν, ὅπου ὁ Καθολικισμὸς ἀσυνώρευεν εἰς
τὴν θεοβλάβειαν, καὶ ὅπου βέβαια ἐπανίσταντο ὅλοι,
ἐὰν ἤκουαν τὸν βασιλέα τῶν ὑπερασπιστὴν τῆς Λου-
θηρανῆς αἱρέσεως. Ἐχρειάζετο δὲ κατὰ τὸ παρὸν καὶ
τὸν Πάπαν, καὶ δὲν ἤθελε νὰ τὸν παροργίσῃ. Εἰς
ὅλην λοιπὸν τὴν ὑπόθεσιν δὲν ἠδύνατο ἄλλο εἰμὴ
νὰ ἀφήσῃ τὰ πράγματα νὰ τρέχουν τὸν παλαιὸν δρό-
μον των, καὶ νὰ βλέπῃ κρυφίως τοὺς φίλους τοῦ
Λουθήρου.

Ἡ μεγάλη ἐνέργεια, τὴν ὁποίαν ἔκαμναν τὰ
συγγράμματά του εἰς τὸ Γερμανικὸν ἔθνος, ἐνεθου-
σίασαν τὸν Λούθηρον εἰς θάῤῥος, ὥστε δὲν ἐφοβεῖτο
καμμίαν ἀνθρωπίνην δύναμιν. Ὡμίλει πρὸς βασιλεῖς
καὶ ἡγεμόνας μὲ τόνον, τὸν ὁποῖον ἔκριναν μὲν
ἐπίψογον οἱ ἥσυχοι φίλοι του. ἐπῄνουν δὲ ὁ ἐνθου-
σιασμένος λαός. Οὕτως ἐπέπληξε δι' ἐπιστολῆς *)
τὸν τῆς Μογοντίας Ἐκλέκτορα Ἀλβρέχτον, ὅστις
νομίζων τεταπεινωμένον ἤδη τὸν ἀντίπαλον εἶχε
στείλειν νεωστὶ εἰς τὴν Ἄλην ἕνα συγχωροκάπη-
λον. Ὁ Ἐκλέκτωρ ἐτρόμαξεν, ἢ ἐκυριεύθη ἀπὸ
τὴν δύναμιν τῆς ἀληθείας τόσον, ὥστε ἀπεκρί-
θη: αἴρεται, ἡ αἰτία, ἐκ τῆς ὁποίας, ἐκινήθη ὁ
Λούθηρος νὰ γράφῃ τὴν ἐπιστολὴν ταύτην, καὶ
ὅτι θέλει ζήσειν εἰς τὸ ἑξῆς καθὼς πρέπει εἰς ἀγα-

*) Ὁ ἐξόριστος Μοναχὸς, λέγει ὁ Πλάγκιος, ἔγραφεν εἰς τὸν
πρῶτον ἡγεμόνα τῆς Γερμανικῆς ἐπικρατείας μὲ τὸν αὐτὸν τόνον,
μὲ τὸν ὁποῖον ἔγραφε ποτὲ ὁ Ἱλδεβράνδος πρὸς ἀπειθεῖς ἐπι-
σκόπους.

θὸν ἱερέα καὶ χριστιανικὸν ἡγεμόνα — Ἀκόμη αὐστη-
ροτέρα ἦτο ἡ ἐπιστολὴ, τὴν ὁποίαν ὁ Λούθηρος ἔγραψε
καὶ ἐδημοσίευσε διὰ τοῦ τύπου πρὸς τὸν βασιλέα τῆς
Ἀγγλίας Ἐῤῥῖκον τὸν Η΄. Ὁ βασιλεὺς οὗτος, ὅς
τις ἦτο πεπαιδευμένος καὶ ἐπιτήδειος εἰς τὴν Σχολα-
στικὴν θεολογίαν, εἶχε γαργαλισθῆν ἀπὸ τὴν φιλοτι-
μίαν νὰ γράφῃ κατὰ τοῦ συγγράμματος τοῦ Λουθή-
ρου, Περὶ τῆς ἐν Βαβυλῶνι αἰχμαλωσίας, μάλιστα
πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν ἑπτὰ μυστηρίων τῆς Καθολι-
κῆς ἐκκλησίας, ἐλπίζων νὰ λάβῃ τίτλον τινὰ ἀπὸ
τὸν Πάπαν, καθὼς εἶχαν οἱ βασιλεῖς τῆς Ἰσπανίας
καὶ Γαλλίας. Ὁ Πάπας τῷόντι ἐμήνυσε πρὸς αὐτὸν,
ὅτι δύναται νὰ λάβῃ τὸν τίτλον Ὑπερασπιστὴς τῆς
πίστεως, ἐὰν ἤθελε νὰ ἐπιμείνῃ εἰς τὸν ἀγῶνα. Ὁ
βασιλεὺς ἐνησμενίσθη εἰς τὴν ὑπόσχεσιν ταύτην.

Ἀλλ' ὁ Λούθηρος διὰ τὴν ἀναρμοστίαν του ταύ-
την ἔπαθεν ἔπειτα αἰσθαντικὴν τιμωρίαν. Διότι
μετά τινα ἔτη ἐκαταπείσθη ἀπὸ τὸν ἐκδιωγμένον βα-
σιλέα τῆς Δανίας Χριστιανὸν Β΄, νὰ κάμῃ ἔρ-
γον, τὸ ὁποῖον ὀνομάζει νεώτερός τις ἱστοριογράφος
ἀκαταληπτότατον ἀπ' ὅλα τὰ ἔργα του, δηλαδὴ νὰ
γράφῃ πρὸς τὸν Ἐῤῥῖκον καὶ νὰ τοῦ ζητήσῃ συγγνώ-
μην· ἀλλ' ὁ Ἐῤῥῖκος τοῦ ἔδειξε βαθυτάτην κατα-
φρόνησιν μὲ τὴν ἀπόκρισίν του. Ἐπλήγωσεν αὕτη
τὸν Λούθηρον τόσον περισσότερον, ὅσον ἐνόμιζεν
ὅτι ἔβλεπεν εἰς αὐτὴν τὸ πνεῦμα τοῦ Ἐράσμου. Εὐ-
θὺς μετὰ τοῦτο ἐκβῆκε καὶ ὁ σοφὸς οὗτος, πιθανῶς
παρακινηθεὶς ἀπὸ τὸν βασιλέα Ἐῤῥῖκον, ἐναντίον
τοῦ Λουθήρου μὲ σύγγραμμα (de libero arbitrio),
μὲ τὸ ὁποῖον ἐπολέμησε τὴν τοῦ Λουθήρου διδασκα-
λίαν περὶ τῆς μόνης ἐνεργοῦ τοῦ Θεοῦ χάριτος, καὶ
ἀπέδειξεν ὅτι ἡ θέλησις τοῦ ἀνθρώπου δὲν εἶναι τό-
σον δεσμευμένη, καθὼς ἤθελεν ὁ Λούθηρος. Εἰς
τοῦτο τὸ σύγγραμμα ἀντέταξεν ὁ Λούθηρος ἄλλο
(de servo arbitrio), ὅπου ἀπέδειχνε τὴν οὐδαμινό-

τητα τῆς ἀνθρωπίνης θελήσεως μὲ ὀξύτητα, ἀπὸ τὴν ὁποίαν, ἐνῷ ἔζη ἀκόμη ὁ Λούθηρος, ἀπεμακρύνθησαν ὁ Μελάγχθων καὶ ἄλλοι εὐαγγελικοὶ θεολόγοι.

Ἀλλὰ ταῦτα ἔγειναν εἰς τοὺς ἐφεξῆς χρόνους μόνον διότι ἠρεθίσθησαν ἐνῷ διέτριβεν εἰς Βαρτεβοῦργον. Ὁ Λούθηρος ἀνεχώρησεν ἀπὸ τὸν τόπον τοῦτον χωρὶς θέλησιν τοῦ Ἐκλέκτορος, ὅταν ἤκουσεν ὅτι ὁ φίλος του Καρολοστάτιος ἤρχισεν εἰς Βιτεμβέργαν παντοδαποὺς νεωτερισμοὺς ἐν ὀνόματί του, καθαιρεῖ τὰς εἰκόνας ἀπὸ τὰς ἐκκλησίας, κρημνίζει θυσιαστήρια καὶ ἐξαγορευτήρια κτλ. Ταῦτα δὲν ἠδυνήθη νὰ ὑποφέρῃ ὁ Λούθηρος, ἐπειδὴ ἔδιδαν δικαίαν λαβὴν ψόγου εἰς τοὺς ἀντιπάλους του. Ἔξαφνα ἐφάνη εἰς Βιτεμβέργαν (7 Μαρτ. 1522), καὶ ἐπροσπάθησε μὲ ἀκαταπαύστους συμβουλὰς ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος νὰ καταπραΰνῃ τὸν κόσμον καὶ νὰ διορθώσῃ τὸ γενόμενον. Καὶ ὁ Καρολοστάτιος δὲ ὑπετάχθη εἰς τὰς φιλικάς του παραινέσεις καὶ ὑπέστρεψεν εἰς τὴν ἀρχαίαν τάξιν.

Ἐπειδὴ δὲ ὁ Λούθηρος ἦλθε παρὰ γνώμην τοῦ Ἐκλέκτορος, ἔγραψε πρὸς αὐτὸν ἐπιστολὴν, ἥτις φανερόνει, ὅτι ὁ ἐνθουσιασμός του ἐκβῆκεν ἀπὸ πᾶν ὅριον: Εἰς θεῖα πράγματα (ἔλεγε) δὲν φροντίζω περὶ ἀνθρωπίνων προσταγῶν· διότι τὸ εὐαγγέλιον εἶναι τοῦ Χριστοῦ καὶ ὄχι τῶν ἀνθρώπων. Ὑπετάχθην μίαν φορὰν εἰς τὴν προσταγήν σου. Ἐὰν ὑποχωρήσω τώρα ὅσον εἶναι πλατεῖα μία θρὶξ, θέλει ἐμβῆν εἰς τὸν τόπον τοῦτον ὁ διάβολος. Ἀπὸ τὸν διάβολον ὅμως δὲν φοβοῦμαι. Ὁ Δοὺξ τῆς Σαξονίας Γεώργιος εἶναι χειρότερος παρὰ τὸν διάβολον· ἀλλ' ἐὰν εἰς τὴν Λειψίαν ἐννέα ἡμέρας ἡγεμονεύωσι Γεώργιοι *), καὶ καθεὶς εἶναι ἐννεαπλασίως λυσσωδέστερος παρὰ τοῦτον, θέλω ὑπάγειν εἰς τὴν Λειψίαν. Θέλεις μάθειν, ὅτι εἰς Βιτεμβέργαν ἔχω μεγαλητέραν προστασίαν παρὰ τὴν ἰδικήν σου. Ταύτην δὲν τὴν χρειάζομαι, πιστεύω μάλιστα ὅτι περισσότερον δύναμαι νὰ προστατεύσω ἐγὼ ἐσὲ, παρὰ σὺ ἐμὲ, ἐπειδὴ εἰς τὰ πράγματα ταῦτα δὲν χρησιμεύει τὸ ξίφος, ἀλλ' ὁ Θεός: Ὅς τις πιστεύει περισσότερον, ἐκεῖνος ἔχει περισσοτέραν δύναμιν. Ἐπειδὴ λοιπὸν βλέπω, ὅτι εἶσαι ἀσθενὴς κατὰ τὴν πίστιν, δὲν δύνασαι βέβαια οὐδὲ νὰ μὲ προστατεύσῃς.

*) Οὗτος εἶχε τότε τὸ μέγιστον μέρος τῶν Ἀλβερτικῶν τῆς Σαξονίας χωρῶν, καὶ ἕως τοῦ θανάτου του ἦτο σφοδρὸς ἐχθρὸς τοῦ Λουθήρου καὶ τῆς ἀναμορφώσεως.

Εἰς δὲ τοῦτο τὸ μεταξὺ, ἀφοῦ ἐκλείσθη τὸ συμβούλιον, εἶχεν ἀναχωρήσειν ὁ αὐτοκράτωρ ἀπὸ τὴν Γερμανίαν. Ὕπηγεν εἰς τὸ Βέλγιον καὶ ἀπεκεῖ εἰς τὴν Ἱσπανίαν, ὅπου διέτριψε σχεδὸν ὀκτὼ ἔτη. Ἡ μακρὰ αὕτη τοῦ αὐτοκράτορος ἀπὸ τὴν Γερμανίαν ἀπουσία ἐπροξένησε μεγάλας προόδους εἰς τὴν ἀναμόρφωσιν. Πολλαὶ πόλεις ἔλαβαν Λουθηρανοὺς μαθητὰς ἱεροκήρυκάς των, ἐλειτούργουν Γερμανιστὶ, καὶ ἀπέβαλαν πολλὰ ἔθιμα τῆς Καθολικῆς ἐκκλησίας. Τοῦ Λουθήρου ἡ μετάφρασις τῆς Γραφῆς, ἥτις ἠρχίσθη εἰς Βαρτεβοῦργον, καὶ ἀπὸ τοῦ 1522 ἕως τοῦ 1542 ἔτους ἐδημοσιεύθη κατ' ὀλίγον, ἠγοράζετο καὶ ἐδιαβάζετο μὲ ἐπιθυμίαν. Ὁ Ἐκλέκτωρ τοῦ Βρανδεμβούργου Ἰωακεὶμ Α' καὶ ὁ Δοὺξ τῆς Σαξονίας Γεώργιος τὴν ἀπηγόρευσαν εἰς τὰς ἐπικρατείας των· ἀλλ' οἱ διάδοχοί των ὄχι μόνον τὴν ἐχάριζαν, ἀλλ' ἔφεραν καὶ Λουθηρανοὺς ἱεροκήρυκας εἰς τὰς μητροπόλεις των. Ἄλλοι ἡγεμόνες, ἐξαιρέτως ὁ Ἐκλέκτωρ τῆς Σαξονίας καὶ ὁ Κόμης τῆς Ἀσσίας, εἰσήγαγον πάραυτα τὴν μεταρρύθμισιν εἰς τὰς χώρας των, ἐκατήργησαν τὰ μοναστήρια, καὶ ἔλαβαν τὰ εἰσοδήματά των, τὰ ὁποῖα ἐμεταχειρίζοντο εἰς πανεπιστήμια, σχολεῖα, νοσοκομεῖα κτλ. Καὶ κανεὶς δὲν ἐνθυμεῖτο πλέον ὅτι ἀφωρίσθη ὁ Λούθηρος.

Ὁ Παπικὸς τοποτηρητὴς Χερεγάτος εὑρισκόμενος

εἰς τὸ συμβούλιον τῆς Νοριμβέργης (1522), ἐζήτησε τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ τῆς Βορματίας ψηφίσματος. Ἀλλ' ὁ αὐτοκράτωρ δὲν ἦτο παρὼν, καὶ οἱ ἡγεμόνες δὲν εἶχαν κλίσιν νὰ ἀκούσουν τὸν τοποτηρητήν. Ἐζήτουν μάλιστα γενικὴν σύνοδον, διὰ τῆς ὁποίας νὰ διορθωθοῦν αἱ ἀναρίθμητοι καταχρήσεις τοῦ ἱερατείου. Ἄλλος τοποτηρητὴς, ὁ Καμπέγιος, εἰς συμβούλιον τῆς Νοριμβέργης (1524) ἐπρόβαλε πάλιν τὰ αὐτὰ καὶ ἔλαβε τὴν αὐτὴν ἀπόκρισιν. Διερχόμενος δὲ τὰς Γερμανικὰς πόλεις καὶ τὰ χωρία, ἐπληροφορήθη πανταχοῦ ὅτι καὶ αὐτὸς καὶ ὁ αὐθέντης του δὲν ἤξιζαν τίποτε πλέον εἰς τὴν Γερμανίαν.

8. Καρόλου ἐξωτερικαὶ ἀσχολίαι.

(1521 — 1526).

Εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ εἶχεν ἀρχίσειν τὸ 1521 ἔτος ὁ μεταξὺ τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Φραγκίσκου πόλεμος. Ὁ δεύτερος ἔλαβεν ἀφορμὴν τὴν ὑποστήριξιν Ἐῤῥίκου Ἀλβρέτου, ὅς τις ἤθελε τὴν Ναυάῤῥαν, καὶ εἰσήγαγε Γαλλικὰ στρατεύματα εἰς τὴν χώραν ταύτην, τὰ ὁποῖα ὅμως ἐδιώχθησαν μετ' ὀλίγον (Πρβ. ἀνωτ. σελ. 136), ἐβοήθει δὲ καὶ τὸν Ῥόβερτον Μάρκιον, κύριον τοῦ Βολλιόνου, ὅς τις ἤθελε νὰ ἐξουσιάζῃ ἀπεριορίστως τὴν μικρὰν χώραν του, καὶ ἐκήρυξεν ἐγγράφως τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ Καρόλου, καὶ μὲ βοήθειαν Γαλλικὴν ἐμβῆκεν εἰς τὸ Λυκιβοῦργον. Ἀλλὰ ταῦτα ἦσαν προοίμια μεγαλητέρου καὶ ἀξιολογωτέρου εἰς τὴν Ἰταλίαν ἀγῶνος, ὅς τις ἀπέβλεπε τὸ Μεδιόλανον, τὸ ὁποῖον ἤθελεν ὁ αὐτοκράτωρ νὰ ἀποσπάσῃ ἀπὸ τὴν Γαλλίαν. Διὰ τὸν σκοπὸν τοῦτον ὄχι μόνον ἔκαμε συμμαχίαν μὲ τὸν Πάπαν καὶ μὲ τὸν βασιλέα τῆς Ἀγγλίας, ἀλλ' ὑπερέβαινε τὸν Φραγκῖσκον καὶ εἰς τὸ

προτέρημα τοῦ νὰ εὑρίσκῃ τοὺς εἰς πᾶν ἔργον ἁρμοδιωτάτους ἄνδρας. Οἱ βουλευταὶ καὶ στρατηγοὶ καὶ πρέσβεις του ἦσαν ἀξιολογώτατοι. Ταύτην τὴν φορὰν ἀνέλαβε τὴν στρατηγίαν τῶν Ἰταλικῶν στρατευμάτων ὁ γέρων Κολώνας, κυβερνήτωρ τῆς Νεαπόλεως, ἀπεδίωξε τὸν Γαλλικὸν κυβερνήτορα Λαυτρέκιον ἀπὸ τὸ Μεδιόλανον, καὶ ἐκυρίευσεν ὅλον τὸ Δουκάτον παρεκτὸς τῆς Κρεμώνης καὶ μικρῶν τινῶν φρουρίων.

Κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον ἀπέθανε Λέων ὁ Ι' (2 Δεκεμβ. 1521), καὶ οἱ Καρδινάλιοι μετὰ πολλὰς λογοτριβὰς ἔκλεξαν τὸν γνωστόν μας παιδαγωγὸν τοῦ Καρόλου καὶ κυβερνήτορα τῆς Ἰσπανίας Ἀδριανὸν τὸν Ϛ'. γέροντα τίμιον καὶ εὐσυνείδητον, ὅς τις δὲν εὐτύχησε μὲν νὰ δώσῃ τέλος εἰς τὴν μεταῤῥύθμισιν, ἀλλ' οἱ διάδοχοί του δὲν ἐφάνησαν εὐτυχέστεροι κατὰ τοῦτο. Εἰς τοὺς εὐήθεις καὶ διεφθαρμένους Ῥωμαίους ἦσαν κατάγελως ἡ αὐστηρότης καὶ ἡ εἰλικρίνεια τοῦ ἀνδρὸς τούτου. Μόλις ἐπίστευσαν εἰς τὰ αὐτία των, ὅταν ἤκουσαν ὅτι καὶ αὐτὸς ἐβεβαίονε τὰ κατὰ τοῦ ἱερατείου παράπονα τῶν ἡγεμόνων τῆς Γερμανίας: ἡ διαφθορὰ τοῦ ἱερατείου (ἔλεγε) καὶ αὐτῆς τῆς Ῥωμαϊκῆς αὐλῆς εἶναι βδελυκτή· θέλει μεταχειρισθῆν ὅλα του τὰ δυνατὰ διὰ νὰ μεταῤῥυθμισθῇ πρῶτον ἡ αὐλὴ αὕτη, ἐκ τῆς ὁποίας πηγάζουσιν ὅλα τὰ κακά· ἔχει τόσον περισσότερον χρέος εἰς τοῦτο, ὅσον ἐπιθυμεῖ ὅλος ὁ κόσμος τὴν μεταῤῥύθμισιν ταύτην. Ἐκύτταξαν πρὸς ἀλλήλους μὲ θαυμασμὸν, ὅταν ἀπὸ τὸ περίφημον σύμπλεγμα τοῦ Λαοκῶνος, τὸ ὁποῖον τοῦ ἔδειξαν ὡς πολύτιμον στολισμὸν τῆς Ῥώμης, ἀπεστράφη μὲ ἀδιαφορίαν καὶ μὲ τὰ λόγια ταῦτα: **sunt idola anliquorum** (εἶναι εἴδωλα τῶν παλαιῶν).

Πρὶν μεταβῇ ὁ αὐτοκράτωρ ἀπὸ τὸ Βέλγιον εἰς τὴν Ἰσπανίαν, ἐχαιρέτισεν ἐκ νέου Ἐῤῥῖκον τὸν Η' εἰς τὴν Ἀγγλίαν, καὶ διέτριψεν ἐκεῖ ταύτην τὴν

φορὰν ἓξ ἑβδομάδας, ὁπότε εἵλκυσεν εἰς ἑαυτὸν καθ' ὑπερβολὴν καὶ τὸν βασιλέα καὶ τὸν λειτουργόν του Βολσέην· ὁ Βολσέης ἐφάνη κατ' ἀρχὰς ὀλίγον δυσαρεστημένος, ὅτι δὲν ἔγεινε Πάπας· ἀλλ' ὁ Κάρολος τὸν καθιλάρυνε λέγων, ὅτι ταύτην τὴν φορὰν ἦτο μικρὰ ἡ ἰσχύς του, καὶ ὅτι ὁ Ἀδριανὸς εἶναι ὑπέργηρος, καὶ βέβαια γρήγορα θέλει κάμειν τόσον εἰς ἄλλον.

Ἀποτέλεσμα τοῦ χαιρετισμοῦ τούτου ἦτο, ὅτι εὐθὺς μετ' ὀλίγον Ἀγγλικὸς στρατὸς ἀπέβη εἰς τὴν Γαλλίαν (1522), καὶ κατηρήμαξεν ἀσπάγχνως ὅλην τὴν Νορμανδίαν καὶ Πικαρδίαν, ἐνῷ τοῦ Καρόλου τὰ Ἱσπανικὰ στρατεύματα ἐπροχώρουν ἐκ μεσημβρίας, ἐκυρίευσαν τὴν Γένουαν, καὶ ἀπεδίωξαν ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν ὅλους τοὺς Γάλλους. Τὸ ἐφεξῆς ἔτος ἐσυνεχίζετο ὁ πόλεμος εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἀλλὰ τὰ Γαλλικὰ στρατεύματα ἦλθαν πολὺ ἀργὰ εἰς τὰς μάχας, ἔχασαν τὸν ἁρμοδιώτατον καιρὸν νὰ ἐξαφνίσουν τὸ Μεδιόλανον, καὶ δὲν ἐκατώρθωσαν πάλιν τίποτε. Ὁ δὲ Κάρολος εἶχεν ἀποσπάσειν ὄχι μόνον τοὺς Βενετοὺς ἀπὸ τὴν συμμαχίαν τῆς Γαλλίας, ἀλλὰ καὶ τὸν Πάπαν Ἀδριανὸν εἶχε καταπείσειν νὰ τὸν δώσῃ βοήθειαν ἀργυρίου καὶ στρατευμάτων. Ἀλλ' ὁ γέρων ἀπέθανεν εὐθὺς μετ' ὀλίγον (14 Σεπτ. 1523) διὰ μεγάλην χαρὰν τῶν Ῥωμαίων, οἵτινες τὴν ἐφεξῆς νύκτα ἐστεφάνωσαν μὲ ἄνθη τὴν θύραν τοῦ ἰατροῦ του, καὶ ἐπρόσθεσαν τὴν ἐπιγραφήν: Liberatori patriae S. P. Q. R. (τῷ ἐλευθερωτῇ τῆς πατρίδος ἡ γερουσία καὶ ὁ λαὸς τῆς Ῥώμης). Διάδοχός του ἦτο Ἰουλιανὸς ἐκ τῶν Μεδίκων, ὅς τις ὠνομάσθη Κλήμης Ζ΄, ἀνὴρ, ἀπὸ τοῦ ὁποίου τὰ προτερήματα ἤλπιζαν μεγάλα οἱ Ἰταλοὶ, ἀλλ' εἰς ὅλην τὴν παπείαν του ἐδείχθη στενοχωρημένος καὶ ἀναποφάσιστος. Περὶ δὲ τοῦ Καρδιναλίου Βολσέου δὲν ἔγεινε κἂν λόγος.

Καὶ τὸ ἐφεξῆς δὲ ἔτος (1524) ἠνοίχθη ὁ πόλεμος καὶ ἀπὸ τὰ δύω μέρη, καὶ μάλιστα μὲ διπλῆν ζωηρότητα. Οἱ ἐπιτήδειοι στρατηγοὶ, Λαννοᾶς, κυβερνήτωρ τῆς Νεαπόλεως (ὁ Κολώνας ἦτο ἀποθαμμένος), ὁ Μαρκέσιος Πεσκάρας καὶ ὁ Δοὺξ Βουρβῶνος Κάρολος — εἷς ὑπὸ μὲν Φραγκίσκου τοῦ Α΄ ἀδικημένος κατὰ πολλὰ, εἰς δὲ τὸν Κάρολον αὐτομολήσας Γαλλικὸς ἡγεμὼν — ἐκυβέρνων τὰ αὐτοκρατορικὰ στρατεύματα. Τὰ δὲ Γαλλικὰ ἐκυβέρνων ὁ Βοννιβέτιος καὶ ὁ ἀνδρεῖος Βαϋάρδος. Καὶ οἱ δύω ἐπληγώθησαν βαρέως, ὁ δεύτερος θανασίμως. Τὸ στράτευμα ἠναγκάσθη μετὰ τοῦτο νὰ ὀπισθοδρομήσῃ, καὶ οὕτως ἔχασαν οἱ Γάλλοι μὲ ταύτην τὴν ἐκστρατείαν τὰ εἰς τὴν Ἰταλίαν κτήματά των.

Ἀλλ ἐνῷ ὁ Κάρολος ἤθελε νὰ τρέξῃ κατόπιν τῆς τύχης του, ἔχασε πάλιν ἐντὸς ὀλίγου ὅλα τὰ κέρδη του. Κατὰ συμφωνίαν τινὰ μὲ τὴν Ἀγγλίαν ἔμελλε τώρα ἡ Γαλλία, ἐνῷ ἦτο ἀδυνατισμένη, νὰ πολεμηθῇ ἀπὸ δύω μέρη. Ὁ Βουρβώνιος καὶ ὁ Πεσκάρας ἔμελλαν νὰ εἰσβάλουν εἰς τὴν Προβιγκίαν, καὶ ὁ Ἐρρῖκος ὁ Η΄ εἰς τὴν Πικαρδίαν. Ἀλλ' ὁ βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας, ὅς τις δὲν ἠρεθίζετο πλέον ἀπὸ τὸν κατὰ τοῦ Καρόλου ὑποψυχρανθέντα Βολσέην, ἔμεινεν ἀνενέργητος, καὶ εἰς τὴν Γαλλίαν ἔτρεχαν κακῶς τὰ πράγματα, ἐπειδὴ ὁ Κάρολος δὲν ἤκουσε τὴν συμβουλὴν τοῦ Βουρβωνίου νὰ ἐπιδράμῃ εὐθὺς ἐναντίον τοῦ Λουγδούνου, ἀλλ' ἐπρόσταξε τὸν Πεσκάραν νὰ κυριεύσῃ πρῶτον τὸν λιμένα καὶ τὸ φρούριον τῆς Μασσαλίας. Ὁ Πεσκάρας εὕρηκεν ἀνικήτους δυσκολίας εἰς τὴν πολιορκίαν ταύτην, καὶ ἐπειδὴ οἱ Γάλλοι εἶχαν ἐρημώσειν ἐπίτηδες τὴν χώραν, ἠναγκάσθη ἀπὸ τὴν πεῖναν νὰ ἐπιστρέψῃ πάλιν εἰς τὴν Ἰταλίαν. Φραγκῖσκος ὁ Α΄ μὲ στράτευμα πολυάριθμον τὸν κατεδίωκε καταπόδας, ἀπὸ τὰς Γραΐας Ἄλπεις ἐπέρασεν

εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἐκυρίευσε τὸ Μεδιόλανον, καὶ ἐχύθη ἐπάνω εἰς τὴν Παυΐαν· ὁ αὐτοκρατορικὸς στρατὸς, στερημένος τὰ ἀναγκαιότατα, δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐμποδίσῃ κἀνὲν ἀπὸ τὰ ὁρμητικὰ ταῦτα ἐγχειρήματα, ἀλλὰ διέτριβεν εἰς τὰ ἀδιόδευτα ὄρη διὰ τὴν ἀσφάλειάν του. Διὰ τοῦτο ἕνας περιγελαστὴς Ῥωμαῖος ἔδωκεν εἰς χεῖρας τοῦ Πασκύνου πίνακα, ἐπάνω τοῦ ὁποίου ἦτο γραμμένον μέγα βραβεῖον εἰς τὸν ὅς τις εἴπῃ τι βέβαιον περὶ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στρατοῦ, ὅς τις κατὰ τὸν Ὀκτώβ. ἐχάθη μεταξὺ Γαλλίας καὶ Λομβαρδίας.

Ἀλλὰ πόσον ταχέως δύναται νὰ τραπῇ ἡ τύχη, ἐὰν δὲν κρατῆται σταθερῶς ἀπὸ τὴν φρόνησιν καὶ ἀνδρίαν, τούτου ἔδωκεν ὁ αὐτὸς στρατὸς ἐπισημοτάτην ἀπόδειξιν. Οἱ χαμένοι στρατιῶται ἔζων ἀκόμη· τοὺς ἔλειπε μόνον τὸ ἀργύριον τοῦ μισθοῦ. Διὰ νὰ τοὺς ἀναπαύσουν, ἐνεχυρίασαν ὁ μὲν Βουρβώνιος τὰ ἀδαμαντικά του, ὁ δὲ Λαννοᾶς τὰ εἰσοδήματα τῆς Νεαπόλεως. Ὁ πρῶτος ὑπῆγεν εἰς τὴν Γερμανίαν καὶ ἔφερεν ἐκεῖθεν 15,000 νεαροὺς στρατιώτας, τοὺς ὁποίους εἶχε στρατολογήσειν εἰς τὴν Γερμανίαν ὁ τοῦ αὐτοκράτορος ἀδελφὸς Φερδινάνδος μὲ ἐπιστασίαν καὶ φροντίδα τοῦ περιφήμου Γεωργίου Φρονδεσβεργίου. Οὕτως ἐνδυναμωθέντες ἐκβῆκαν μετὰ τοῦ ἀνδρείου Πεσκάρα ἀπὸ τὰ ὄρη, καὶ ἀπεφάσισαν νὰ τελειώσουν τὴν ἐκστρατείαν ταύτην πρὶν φαγωθῶσι πάλιν τὰ φερθέντα ἀργύρια. Εἰς δὲ τοῦτο τὸ μεταξὺ ἔφθειρεν ὁ Φραγκῖσκος καὶ καιρὸν καὶ δυνάμεις εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Παυΐας. Ἠθέλησε νὰ δείξῃ μὲ τοῦτο τὴν καρτερίαν του καὶ νὰ περάσῃ ἐκεῖ τὸν χειμῶνα, καὶ διὰ τοῦτο ἐπολιόρκει τὴν πόλιν ὅλον τὸν Νοέμβριον, Δεκέμβριον καὶ Ἰαννουάριον, χωρὶς νὰ φέρῃ εἰς στενοχωρίαν τὴν φρουρὰν, ἥτις ἐκυβερνᾶτο ἀπὸ στρατηγὸν ἐπίσης φρόνιμον καὶ ἀνδρεῖον, Ἀντώνιον Λεΰβαν. Τὸν Φεβρ. 1525 ἔσπευσαν εἰς βοήθειαν ὁ Λαννοᾶς, Βουρβώνιος καὶ Πεσκάρας. Τὰ στρατεύματά των ἦσαν πάλιν τόσον ἀνάργυρα, ὥστ' ἐπεθύμουν μάχην ἢ ἐφοβέριζαν ἀναχώρησιν. Οὐδ' ὁ Λεΰβας ἠδύνατο νὰ βασταχθῇ περισσότερον εἰς τὴν πόλιν. Ἐξ ἐναντίας δὲ ἦτο ὁ Φραγκῖσκος τόσον ὀχυρὰ περιχαρακωμένος, ὥστε ἦτο ἀδύνατον νὰ τὸν ἐκβάλῃ κἀνεὶς ἀπὸ τοὺς φραγμούς του, ἐὰν δὲν ἦτο τρελὸς νὰ ἐκβῇ ἐκεῖθεν ἀτός του. Τὸ ἐνόμιζεν ἐναντίον τῆς στρατιωτικῆς του τιμῆς νὰ κρύπτεται μὲ δειλίαν εἰς τοὺς χάρακας, καὶ ἐστοχάσθη ὅτι εἶναι ἱκανὸς νὰ κτυπήσῃ τὸν ἐχθρόν του. Οὕτω λοιπὸν συνεκροτήθη ἡ ἐν Παυΐᾳ περίφημος μάχη τὴν 24 Φεβρ. Οἱ Γάλλοι ἐκτύπησαν κατ' ἀρχὰς μὲ τόσην θερμότητα, ὥστ' οἱ αὐτοκρατορικοὶ ἤρχισαν νὰ κλονίζωνται. Ἀλλ' ὁ Πεσκάρας μὲ τοὺς Ἱσπανοὺς, καὶ ὁ Φρονδεσβέργιος μὲ τοὺς Γερμανοὺς ἐδιώρθωσαν ὅλα τὰ δυστυχήματα, καὶ ἐπειδὴ ἐνταυτῷ ἐξώρμησεν ἀπὸ τὴν πόλιν καὶ ὁ Λεΰβας, ἔγεινεν ἡ σύγχυσις καθολικὴ, καὶ οἱ αὐτοκρατορικοὶ ἐνίκησαν ἐντελῶς. Καὶ αὐτοὶ οἱ Ἐλβετοὶ οἱ εἰς τὸν Γαλλικὸν στρατὸν βοηθοῦντες δὲν ἐβάσταξαν κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην τὴν παλαιὰν πολεμικὴν φήμην των, ἀλλ' ἐτράπησαν εἰς φυγὴν γρήγορα. Ἐντὸς ὀλίγου ἴδεν ὁ βασιλεὺς Φραγκῖσκος ὄχι μόνον σκορπισμένον ὅλον του τὸ στράτευμα, ἀλλὰ καὶ τὸν ἑαυτόν του κρημνισθέντα ἀπὸ τοῦ ἵππου, πληγωθέντα καὶ — αἰχμαλωτισθέντα. Δεκατέσσαρας ἡμέρας μετὰ τὴν μάχην κἀνεὶς Γάλλος δὲν ἐφαίνετο πλέον εἰς τὴν Ἰταλίαν.

Ὁ αὐτοκράτωρ ἐδέχθη τὴν ἀγγελίαν τῆς παραδόξου ταύτης νίκης μὲ μεγάλην ἀξιοπρέπειαν καὶ μετριότητα. Εὐχαρίστησε τὸν Θεὸν εἰς τὸν οἶκον του, ἀπηγόρευσεν ὅλα τὰ δημόσια τῆς χαρᾶς σημεῖα καὶ τὰς ἑορτὰς, ἐπειδὴ ταῦτα (εἶπεν) ἀνήκουν εἰς τὰς κατὰ τῶν ἀπίστων νίκας. Ἐπρόσταξε δὲ καὶ τοὺς εἰς Λομβαρδίαν στρατηγούς του νὰ παύσουν προσώρας τὰς

κατὰ τῶν Γάλλων ἐχθροπαθείας, αἱ ὁποῖαι καὶ χωρὶς τούτου ἔπρεπε νὰ διακοποῦν, ἐπειδὴ τὸ ἀργύριον εἶχεν ἐλλείψειν τόσον, ὥστε ὁ Λαννοᾶς ἀπέλυσεν ἀπὸ τὸν στρατόν του ὅλους τοὺς Ἰταλοὺς καὶ Γερμανούς. Ἀλλ' ἡ ἐν Παυΐᾳ νίκη ἔῤῥιψεν εἰς ὑποψίαν τὰς λοιπὰς Ἰταλικὰς δυνάμεις καὶ τὸν βασιλέα τῆς Ἀγγλίας. Ἐφοβοῦντο τώρα τὴν ὑπεροχὴν τοῦ αὐτοκράτορος καὶ ἀπεφάσισαν νὰ τὴν ἀναχαιτίσωσιν. Ἐῤῥῖκος ὁ Η' ἐφιλιώθη μὲ τὴν Γαλλίαν, καὶ ἔκαμε συνθήκην ἐπιμαχίας μὲ τὴν μητέρα τοῦ Φραγκίσκου, ἥτις εἶχεν ἀναλάβειν τὴν κυβέρνησιν. Ὁ δολιοφρονέστατος Καγκελλάριος τοῦ Μεδιολάνου Μορόνης δυσαρεστούμενος, ὅτι ὁ αὐθέντης του, Δοὺξ Φραγκῖσκος Σφόρζας, ἐβάλθη ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα μὲ βαρείας συνθήκας, ἐνήργησε συμμαχίαν ὅλων τῶν Ἰταλικῶν ἐπικρατειῶν κατὰ τοῦ Καρόλου, εἰς τὴν ὁποίαν ἐπροσπάθησε νὰ σύρῃ καὶ τὸν Πεσκάραν. Οὗτος ὅμως — ὅς τις κατ' ἀρχὰς εἴτε σπουδάζων, εἴτε, τὸ πιθανώτερον, καθ' ὑπόκρισιν, εἶχε δείξειν προθυμίαν — εἵλκυσε μὲ ἀπάτην τὸν Καγκελλάριον, τὸν ἐφυλάκωσε, καὶ ἐπολιόρκει τὸν Δοῦκα εἰς τὸ Μεδιόλανον. Κατὰ δυστυχίαν ἀπέθανεν ὁ Πεσκάρας κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος 1525, εἷς ἀπὸ τοὺς μεγίστους στρατηγοὺς καὶ ἐπιτηδείους πολιτικοὺς τοῦ αἰῶνος του, κατὰ τὸ τριακοστὸν ἕκτον ἔτος τῆς ἡλικίας του. Ἡ ἀρχιστρατηγία ἔπεσεν εἰς τὸν Δοῦκα τῆς Βουρβῶνος.

Κατ' αὐτὰς ἤδη τὰς περιστάσεις εἶχε προβάλειν ὁ Κάρολος τὴν ἐλευθερίαν εἰς τὸν Φραγκῖσκον, ἂν ἤθελε νὰ δεχθῇ τὰς συνθήκας ταύτας: νὰ παραχωρήσῃ τὸ Δουκάτον τῆς Βουργονδίας, νὰ παραιτηθῇ ὅλα τὰ δίκαιά του τὰ εἰς τὴν Νεάπολιν, Μεδιόλανον καὶ Γένουαν, νὰ δώσῃ εἰς τὸν Δοῦκα Βουρβῶνος ὅλα τὰ κτήματά του, καὶ νὰ τοῦ προσθέσῃ τὴν Προβιγκίαν καὶ τὸ Δελφινάτον, ἐκ τῶν ὁποίων νὰ σχηματισθῇ βασίλειον ἀνεξάρτητον ἀπὸ τὴν Γαλλίαν. Ὁ Φραγκῖσκος ἀπέῤῥιψεν ὅλα ταῦτα τὰ προβλήματα, καὶ ἐζήτησε νὰ σταλθῇ εἰς τὴν Ἰσπανίαν. Τῷόντι δὲ τὸν ἔστειλεν ὁ Λαννοᾶς διὰ προσταγῆς τοῦ αὐτοκράτορος εἰς Μαδρίτιον. Ἤλπιζεν ὅτι διὰ τῆς προσωπικῆς παρουσίας του θέλουν διαταχθῆν ὅλα εὐκόλως, ἀλλ' ἠπατήθη. Ὁ Κάρολος δὲν εἶχε κατὰ νοῦν ν' ἀφήσῃ τὴν ὠφέλειαν, τὴν ὁποίαν τοῦ ἐνεχείρισεν ἡ τύχη. Δὲν ἠθέλησε κἂν νὰ ἴδῃ τὸν Φραγκῖσκον πρὶν ἐμβοῦν ὅλα τὰ ζητήματά του εἰς πρᾶξιν. Ἡ λύπη ἔῤῥιψε τὸν βασιλέα εἰς ἀῤῥωστίαν, καὶ ὁ Κάρολος ἔσπευσε τότε νὰ τὸν ἐπισκεφθῇ, καὶ ἐπροσπάθησε νὰ τὸν παρηγορήσῃ μὲ φιλοφρονητικοὺς λόγους ὅτι ἐντὸς ὀλίγου ἐξισάζονται τὰ πάντα. Ὁ Φραγκῖσκος ἀνέλαβε πάραυτα τὴν ὑγιείαν του, ἀλλ' ὄχι πάραυτα καὶ τὴν ἐλευθερίαν του· μεταξὺ τῶν συμβούλων τοῦ αὐτοκράτορος ἦσαν αἱ γνῶμαι διῃρημέναι περὶ τῆς τιμῆς, μὲ τὴν ὁποίαν ἐπρόκειτο νὰ τοῦ δοθῇ ἡ ἐλευθερία, καὶ ἐξαιρέτως ἦτο πέτρα σκανδάλου ἡ Βουργονδία, τὴν ὁποίαν ἐζήτει τόσον ἀποφασιστικὰ ὁ Κάρολος, ὅσον δὲν τὴν ἔδιδεν ὁ Φραγκῖσκος. Οὗτος ἤθελε μάλιστα κατὰ πρόσχημα νὰ παραιτήσῃ τὸ στέμμα, διὰ νὰ φοβίσῃ τὸν αὐτοκράτορα, ὅτι μὲ τοῦτο θέλει χάσειν ὅλα τὰ ἐλπιζόμενα κέρδη του. Τελευταῖον ἔγεινε συνθήκη, ἥτις ὑπεγράφη εἰς Μαδρίτιον τὴν 14 Ἰανουαρ. 1526 καὶ ἔδωκεν εἰς τὸν Φραγκῖσκον τὴν ἐλευθερίαν. Αἱ κυριώτεραι συνθῆκαι ἦσαν: ὁ βασιλεὺς παραχωρεῖ διὰ πάντα τὴν Βουργονδίαν, παραιτεῖται ὅλα τὰ δικαιά του τὰ εἰς Νεάπολιν, Μεδιόλανον καὶ Γένουαν, καὶ τὸ κυβερνητήριον τῆς Φλανδρίας καὶ Ἀρτεσίας· ὑπόσχεται νὰ μὴ βοηθήσῃ πλέον τὸν βασιλέα τῆς Ναυάῤῥας, νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὸν Δοῦκα τῆς Βουρβῶνος ὅλα τὰ κτήματά του, νὰ δώσῃ εἰς τὸν αὐτοκράτορα διὰ μίαν του ἐκστρατείαν κατὰ τῆς Ἰταλίας 12 πλοῖα καὶ νὰ τοῦ πληρώσῃ 200,000 τάληρα, καὶ πρὸς ἐγγύησιν ὅλων τούτων νὰ τοῦ ἐγ-

χειρίσῃ ὁμήρους τοὺς δύω μεγαλητέρους του υἱοὺς, καὶ πρὸς ἐπιβεβαίωσιν τῆς νέας μὲ τὸν αὐτοκράτορα φιλίας νὰ νυμφευθῇ τὴν ἀδελφήν του, τὴν χήραν βασίλισσαν τῆς Πορτογαλλίας Ἐλεονώραν· ὑπόσχεται τελευταῖον, ἐὰν δὲν ἐκπληρωθῇ ἡ συνθήκη αὕτη εἰς ἓξ μῆνας, νὰ ἐπιστρέψῃ αἰχμάλωτος εἰς τὰς χεῖρας τοῦ αὐτοκράτορος. Τὸν Μάρτιον ἦλθεν ἡ ἐπικύρωσις τῆς συνθήκης ἀπὸ τὴν ἐπίτροπον τῆς Γαλλίας, καὶ τότε ὑπέστρεψεν ὁ Φραγκῖσκος εἰς τὸ βασίλειόν του.

9. Ὁ Χωριατικὸς πόλεμος. (1525).

Εἰς δὲ τοῦτο τὸ μεταξὺ εἶχεν ἀρχίσειν εἰς τὴν Γερμανίαν ἐπανάστασις, ἥτις ἐφοβέριζεν ἀφανισμὸν εἰς ὅλην τὴν εὐγένειαν. Οἱ χωριάται, οἵτινες τὴν ἐπεχείρησαν, ἐστέναζαν ὑποκάτω εἰς σκληρὰν κατάθλιψιν. Ἡγεμόνες, εὐγενεῖς καὶ ἱερωμένοι ἐθεώρουν τοὺς χωριάτας ὄχι ὡς ὑπηκόους, τῶν ὁποίων ἐχρεώστουν νὰ φροντίζουν τὴν εὐτυχίαν, ἀλλ' ὡς κληρονομικόν των κτῆμα, τὸ ὁποῖον ἠδύναντο νὰ μεταχειρισθοῦν ὡς τοὺς ἤρεσκε. Βαρεῖς φόροι, ὑπερβολικαὶ ἀγγαρεῖαι, ἄδικος μεταχείρισις, αὐστηρόταται τιμωρίαι διὰ μικρότατον σφάλμα, ἀποστέρησις τῶν μέσων, διὰ τῶν ὁποίων ἠδύνατο ὁ χωριάτης νὰ φθάσῃ εἰς κοσμικὴν τινὰ ἢ ἱερατικὴν ἀξίαν, ἢ ἄλλην καλητέρευσιν τῆς καταστάσεώς του — ταῦτα ἦσαν τὰ κυριώτερα παράπονα, τὰ ὁποῖα ἠχολόγησαν εἰς τὴν ἄνω Γερμανίαν ἀπὸ τὸ μέρος τῶν χωριατῶν. Καὶ ἐπειδὴ τὸ παράδειγμα τῶν γειτόνων των Ἐλβετῶν — οἵτινες ἔζων εὐτυχέστερα, ἀφοῦ ἀπετίναξαν τὸν ζυγὸν τῶν ἡγεμόνων καὶ εὐγενῶν — ἦτο πολλὰ πλησίον εἰς τοὺς μεσημβρινοὺς τῆς Γερμανίας χωριάτας, ἐνόμισαν ὅτι ἔχουν καὶ αὐτοὶ δίκαιον νὰ τι-

μωρήσωσι τοὺς ὑποδουλωτάς των. Πρὶν ἀκόμη διδάξῃ δημοσίως ὁ Λούθηρος, ἔγειναν πολλαχοῦ ἐπαναστάσεις, αἱ ὁποῖαι ἐκαταπατήθησαν μὲ ῥεύματα αἱμάτων. Εἶναι λοιπὸν πάντη ἄλογον νὰ ὑποτίθεται αἰτία τοῦ χωριατικοῦ πολέμου ἡ μεταῤῥύθμισις. Ἐξ ἅπαντος ὅμως συνεισέφερεν αὕτη πολὺ εἰς τὸ νὰ ἀνάψῃ τοὺς σπινθῆρας ἐκ νέου εἰς ἀσυγκρίτως μεγαλητέραν φλόγα. Ἐπειδὴ εἰς τὰς θερμὰς καρδίας τοῦ ἄλλως μὴ διακρίνοντος ὀξέως τὰ πράγματα ὄχλου εὔκολα ἐγεννήθη ἡ ἀπάτη, ὅτι τοῦ Λουθήρου ὁ διάπυρος ζῆλος ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς πίστεως ἀνεφέρετο εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς πολιτικῆς ζωῆς, καὶ ἀπὸ τὴν εἰσαγωγὴν τῆς νέας διδασκαλίας ἐπρόσμεναν ἐνταυτῷ καὶ τὴν ἐκπλήρωσιν δικαίων ζητημάτων εἰς τὰς πολιτικὰς σχέσεις.

Κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ Πάσχα τοῦ 1525 ἔτους ἐσηκώθησαν πολλὰ χωρία τῆς Σοηβίας*), ἡνώθησαν, καὶ ἤρχισαν νὰ λεηλατῶσι καὶ νὰ καίωσι τοὺς οἴκους τῶν εὐγενῶν καὶ τῶν ἱερωμένων. Πάραυτα ηὐξήθησαν καὶ ἔγειναν μεγάλα στρατεύματα οἱ χωριάται. Ἀλλ' ὅσον ἐνθουσιασμένοι καὶ ἂν ἦσαν οἱ ἄνθρωποι οὗτοι, ἦσαν ὅμως χωριάται, ἤγουν ἄπειροι πειθαρχίας καὶ εὐταξίας καὶ ἐπομένως δυνάμενοι νὰ νικηθοῦν ἀπὸ παρὰ μικρὸν τακτικὸν στράτευμα. Τοιοῦτον ἡτοίμασεν ὁ προειρημένος (σελ. 173.) Σοηβικὸς δεσμὸς μὲ πολλὴν ταχύτητα ἐναντίον των, καὶ ἔδωκε τὴν στρατηγίαν του εἰς Γεώργιον Τροσάτσιον ἐκ Βαλδιβούργου, ἀνδρεῖον, ἀλλὰ τραχὺν καὶ ὠμὸν ἄνθρωπον, ὅς τις ἦτο μετὰ ζήλου ἔκδοτος εἰς τὴν παλαιὰν διδασκαλίαν τῆς ἐκκλησίας. Οὗτος διεσκέδασε πάραυτα πολλὰ μεγάλα στίφη· ἀλλ' ἐντὸς ὀλίγου ἡνώθησαν πάλιν εἰς ἓν, καὶ ὁ Τροσάτσιος δὲν ἠδύ-

*) Ἀρχὴν ἔκαμαν οἱ χωριάται τοῦ Ἀββᾶ τοῦ Καμποδούνου· τούτους ἠκολούθησαν οἱ τοῦ ἐπισκόπου τῆς Αὐγούστης, καὶ οὕτως ἐφεξῆς πολλοὶ ἄλλοι.

νατο πλέον νὰ τοὺς ἀντιπαλαίῃ *). Διὰ τοῦτο τοὺς ἐπρόσφερε συμβιβασμὸν, ὅς τις ἔγεινε τὴν 22 Ἀπριλ. μὲ συνθήκην: νὰ ἀποχωρισθοῦν οἱ χωριάται, καὶ νὰ βαλθοῦν αἱρετοὶ κριταὶ ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν πρὸς ἐξίσασιν τῶν διαφορῶν των. Κατὰ δυστυχίαν ὁ συμβιβασμὸς οὗτος δὲν ἔφερε τὴν ἐλπισθεῖσαν ἡσυχίαν. Ἐφάνη εἶδος Δηλώσεως, ὀνομαζόμενον τὰ δώδεκα ἄρθρα τῶν χωριατῶν, περιέχον ὅλα τὰ ζητήματά των, καὶ συνταγμένον ἀπὸ ἕνα τῶν ἱεροκηρύκων των, οἵτινες εἶχαν μεγίστην ἰσχὺν εἰς τὰ ἔργα των. Ἐζήτουν δὲ εἰς αὐτήν: τὸ δίκαιον νὰ βάλλουν αὐτοὶ τοὺς χριστιανικοὺς διδασκάλους των, τὴν κατάργησιν τῆς τῶν κτηνῶν δεκάτης· μέθεξιν τοῦ κυνηγίου καὶ ὀψαρεύματος καὶ τῆς ξυλικῆς· ἐπαναγωγὴν τῶν φόρων καὶ τῶν ἀγγαρειῶν εἰς τὴν ἀρχαίαν συνήθειαν, ἀπαθῆ καὶ δίκαια κριτήρια κτλ. Εἰς ὅλα ἐζήτουν εἰρηνικὸν ἐξισασμὸν, χωρὶς νὰ πειράξουν κανενὸς τὰ δίκαια κτήματα. Εἰς τὸ τέλος ἐπαρακάλουν νὰ τοὺς ἀποδείξουν διὰ τῆς ἁγίας γραφῆς, ἂν κανὲν ἀπὸ τὰ ζητήματά των ἦτο ἄδικον. Τὸ ὅλον ἦτο συντεταγμένον μὲ φρόνησιν καὶ μὲ φαινομένην τοὐλάχιστον μετριότητα· ἔκαμαν δὲ τὰ ἄρθρα τόσην ἐντύπωσιν, ὥστε ὁ Ἐκλέκτωρ τοῦ Παλατινάτου Λοδοβῖκος τὰ ἔστειλεν εἰς Βιτεμβέργαν, καὶ ἐζήτησε περὶ τούτων τὴν γνώμην τοῦ Μελάγχθωνος, ὅς τις διὰ τὸν εἰρηνικὸν χαρακτῆρα του καὶ μισῶν πᾶσαν βίαν ἔδειξε τὴν περὶ τούτου ἀγανάκτησίν του. Ὁ Λούθηρος ἐπαρακαλέσθη καὶ αὐτὸς ἀπὸ τοὺς χωριάτας νὰ τοὺς βοηθήσῃ, καὶ ἐξέδωκε παραίνεσιν περὶ εἰρήνης, ὅπου δὲν ἐφείσθη καμμίαν ἀπὸ τὰς δύω φατρίας, ἀλλ' ἔδειξεν εἰς πᾶσαν μίαν τὸ ἄδικόν της. Πρὸς τοὺς ἡγεμόνας καὶ ἄρχοντας εἶπε πρὸς τοῖς ἄλλοις: „Εἰς κανένα ἄνθρωπον δὲν χρεωστοῦμεν ταύτην τὴν ἀβουλίαν καὶ

*) Σαρτώριος Ἱστορ. τοῦ Γερμανικοῦ τῶν χωριατῶν πολέμου, σελ. 92.

ταραχὴν, εἰ μὴ εἰς ἐσᾶς τοὺς ἡγεμόνας καὶ ἄρχοντας, καὶ μάλιστα εἰς τοὺς τυφλοὺς ἐπισκόπους σας, εἰς τοὺς τρελοὺς ἱερεῖς καὶ μοναχούς σας, οἱ ὁποῖοι κρυμμένοι ἀπὸ σᾶς ἕως τὴν σήμερον δὲν παύουσι νὰ λυσσάζωσι κατὰ τοῦ ἱεροῦ εὐαγγελίου. Προσέτι δὲν παύει ἡ καταδυναστεία σας, ἐπειδὴ κουρεύετε καὶ ἀρμέγετε ὅπως σᾶς ἀρέσκῃ, διὰ νὰ ζῆτε πολυτελῶς, ἕως οὗ οἱ πτωχοὶ ἄνθρωποι ἀπέκαμαν νὰ σᾶς ὑποφέρωσι. Τοιαύτη ζωὴ καὶ ὑπερήφανος αὐθάδεια θέλει σᾶς τσακίσειν τὸν λαιμὸν, τὸ ὁποῖον θέλετε ἰδεῖν. Πρέπει νὰ ἀλλάξετε γνώμην καὶ νὰ ὑποταχθῆτε εἰς τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ. Ἐὰν δὲν τὸ κάμετε φιλοφρόνως καὶ ἐθελουσίως, θέλετε ἀναγκασθῆν νὰ τὸ κάμετε μὲ βίαν καὶ βλάβην. Ἐὰν δὲν τὸ κάμουν οἱ χωριάται οὗτοι, θέλουν τὸ κάμειν ἄλλοι — Σᾶς συμβουλεύω ἐν ὀνόματι τοῦ Ἰησοῦ, ὑποχωρήσατε ὀλίγον ἀπὸ τὸν θυμόν σας. — Ἔγραψαν δώδεκα ἄρθρα, ἐκ τῶν ὁποίων τινὰ εἶναι τόσον ἅγια, ὥστε σᾶς ἐλέγχουσιν ἔμπροσθεν Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, καὶ ἐκπληρόνουν τὸν ψαλμ. ρζ', 40, ὅτι „ἐκχέουσιν ἐξουδένωσιν ἐπὶ τοὺς ἄρχοντας αὐτῶν.“ — Εἰς τὴν πρὸς τοὺς χωριάτας παραίνεσίν του ὁμολογεῖ μὲν, ὅτι οἱ ἡγεμόνες καὶ οἱ ἄρχοντες, οἵτινες ἀπαγορεύουσι τὸ κήρυγμα τοῦ εὐαγγελίου, καὶ βαρύνουν ἀνυποφόρως τοὺς ἀνθρώπους, ἁμαρτάνουν διαβολικῶς καὶ κατὰ Θεοῦ καὶ κατ' ἀνθρώπων. Αὐτοὶ δὲ οἱ χωριάται δὲν ἔπρεπε νὰ ὀνομάσωσι χριστιανικὸν τὸν σύνδεσμόν των τοῦτον, ἐπειδὴ φέρουσι τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ ἀνωφελῶς καὶ τὸ ἀτιμάζουσι· διότι εἶναι γεγραμμένον: Πάντες οἱ λαβόντες μάχαιραν, ἐν μαχαίρᾳ ἀποθανοῦνται. Καὶ ἐὰν οἱ ἄρχοντες εἶναι κακοὶ καὶ ἀνυπόφοροι, ἡ ἐπανάστασις δὲν ἀθῳόνεται, ἐπειδὴ αὐτοὶ οἱ χωριάται ἔγειναν χειρότεροι λησταὶ παρὰ τὴν κακίστην ἐξουσίαν *) — Τελειόνει τὸ ὅλον μὲ παραίνεσιν πρὸς

*) »Βάλλω ἐσᾶς αὐτοὺς δικαστὰς καὶ σᾶς ἀφίνω νὰ κρίνετε,

τὰ δύω μέρη, ἄρχοντας καὶ χωριάτας· καὶ οἱ δύω, λέγει, ἔχουν ἄδικον, καὶ ὁ Θεὸς θέλει ἀφανίσειν τὴν μίαν κακίαν διὰ τῆς ἄλλης.

Ἀλλ' οἱ δραστήριοι οὗτοι καὶ ὠφέλιμοι λόγοι δὲν εὗρηκαν ἀκρόασιν· πάντοτε ἀνυψόνετο λαμπροτέρα ἡ φλὸξ τῆς ἐπαναστάσεως. Εἰς τὸν αὐτὸν σχεδὸν καιρὸν παρεκτὸς τῆς Σοηβίας ἐφάνη ἡ ἐπανάστασις καὶ εἰς τὴν Φραγκίαν, Μογοντίαν, Παλατινοκομητάτον, Σπεῖραν, Ἀλσατίαν ἕως τὴν Λοθριγγίαν· πρὸς βοῤῥᾶν εἰς Φούλδαν, Ἀσσίαν, Σαξονίαν, Θυριγγίαν. Πανταχοῦ διηρπάζοντο καὶ ἐκαίοντο παλάτια, μοναστήρια, ἐπισκοπαί. Γεώργιός τις Μέσλερος ἔγεινεν ἀρχηγὸς χιλίων Ὀδεμβαλδίων χωριατῶν, μὲ τοὺς ὁποίους ἐντὸς ὀλίγου ἡνώθησαν πολλὰ στίφη. Ἐκυρίευσαν τὴν Βεϊνσβέργαν, καὶ ἔκαμαν εἰς τοὺς ἐν αὐτῇ φρουροῦντας ἑβδομήκουτα ἱππότας ὑπὸ τὴν προσταγὴν τοῦ Κόμητος Ἐλφενστεΐνου Λοδοβίκου σκληρὰν ἐκδίκησιν διὰ τοὺς αἰχμαλώτους, τοὺς ὁποίους ἐφόνευσεν ὁ Τροσάτσιος μετὰ τὰς νίκας του. Ὁ Κόμης καὶ οἱ ἱππόται περιεκυκλώθησαν ἀπὸ τοὺς χωριάτας μὲ τὰς λόγχας, καὶ ὅπου ἂν ἔστρεφαν ἐλογχεύοντο ἀπανθρώπως, ἕως οὗ μὲ μυρία κεντήματα ἔπεσαν ἀποθαμμένοι. Εἰς μάτην ἔπεσεν εἰς τοὺς πόδας τῶν ἀπανθρώπων ἡ σύζυγος τοῦ Ἐλφενστεΐνου, νόθη θυγάτηρ τοῦ αὐτοκράτορος Μαξιμιλιανοῦ· εἰς μάτην ἐπροσπάθησε νὰ τοὺς κινήσῃ εἰς οἶκτον βα-

τίς εἶναι χειρότερος ληστής· ὅς τις ἀφαιρεῖ τινὰ μέρος τῶν ἀγαθῶν του καὶ ἀφίνει εἰς αὐτὸν κἄτι, ἢ ὅς τι τὸν ἁρπάζει ὅλα καὶ αὐτό του τὸ σῶμα; Ἡ ἐξουσία λαμβάνει ἀπὸ σᾶς τὰ κτήματα, ἤγουν ἓν μέρος. Σεῖς δὲ λαμβάνετε ἀπ' αὐτῆς τὴν ἰσχύν της, ὅπου ἐνυπάρχουν ὅλα τὰ ἀγαθὰ καὶ ἡ ζωή της. Διὰ τοῦτο σεῖς εἶσθε χειρότεροι λησταὶ παρ' αὐτήν, καὶ ἔχετε σκοποὺς χειροτέρους παρ' αὐτήν. Ναί, λέγετε, ἡμεῖς θέλομεν νὰ τοὺς ἀφήσωμεν καὶ ζωὴν καὶ ἱκανὰ ἀγαθά. Τοῦτο ἂς πιστεύῃ ὅς τις θέλει, ἐγὼ δὲν τὸ πιστεύω. Ὅς τις εἶναι τόσον ἄδικος, ὥστε ἀποστερεῖ τινὸς τὴν ἰσχύν, τὸ μέγιστον καὶ κυριώτατον, δὲν θέλει στοχασθῆν βέβαια ἄδικον νὰ τοῦ στερήσῃ καὶ τὸ ἄλλο, τὸ μικρότατον."

στάζουσα ἔμπροσθέν των τὸ διετὲς βρέφος της· καὶ αὐτὴ καὶ τὸ βρέφος της ἔπαθαν ἐπίσης τὰ πάνδεινα.

Ἡ ἀγγελία ταύτης τῆς ἀπανθρωπίας ἦτο ἱκανὴ νὰ ἀλλάξῃ ἐντελῶς τὴν γνώμην τοῦ Λουθήρου περὶ τῆς μεταχειρίσεως τῶν ἐπαναστατῶν ἀγροίκων. Ἡ εὐγενής του ψυχὴ ἦτο ἐλευθέρα ἀπὸ τὴν πλάνην, μὲ τὴν ὁποίαν ἐμολύνθη ἡ θολερὰ σοφία μεταγενεστέρας τινὸς ἐποχῆς, ὅτι πρέπει νὰ ἐπαινῆται λαὸς, ὅς τις ἐκχύνει ῥεῖθρα ἀνθρωπίνου αἵματος· ἀνεφλέχθη ἀπὸ τὴν ἀγανάκτησιν καὶ ἔγραψε σύγγραμμα. „Κατὰ τῶν ληστρικῶν καὶ φονικῶν χωριατῶν", τὸ ὁποῖον ἐπαρακίνει ὅλους νὰ σηκωθῶσιν εἰς πόλεμον ἐναντίον των. „Ὅς τις δύναται πρέπει νὰ σφάζῃ, νὰ πνίγῃ, νὰ κεντῇ, καὶ νὰ στοχάζεται, ὅτι δὲν εἶναι φαρμακερώτερον, βλαβερώτερον, διαβολικώτερον πρᾶγμα παρὰ ἀποστάτης ἄνθρωπος. Ὡσὰν λυσσασμένον σκύλον πρέπει νὰ τὸν φονεύῃ τις· ἐὰν δὲν τὸν φονεύσῃς, σὲ φονεύει ἐκεῖνος καὶ ἀφανίζει ὁλόκληρον χώραν. — Ὁ ἡγεμὼν καὶ ἄρχων πρέπει νὰ στοχασθῇ ὅτι εἶναι καὶ ὑπηρέτης τῆς ὀργῆς τοῦ κυρίου, ὅς τις ἐπρόσταξε ξίφος ἐναντίον τοιούτων κακούργων· ὅπου δὲν τιμωρεῖ καὶ δὲν κάμνει τὸ χρέος του, εἶναι ὅμοιος μὲ τὸν φονεύοντα χωρὶς νὰ τοῦ δοθῇ ἡ ἄδεια τοῦ κυρίου."

Τοῦ Μεσλέρου τὰ στίφη καὶ ἄλλα ἀκόμη πολυάριθμα εἰσέβαλαν εἰς τὴν Βιρκεβουργικὴν χώραν, καὶ ἐσηκώθη ὅλη ἡ Φραγκία. Καὶ οἱ εὐγεννεῖς δὲ ἔφευγαν καὶ ἄφιναν τοὺς πύργους των νὰ καίωνται, ἢ ἡνόνοντο μὲ τοὺς χωριάτας. Πολλοὶ ἔκαμαν τὸ δεύτερον ἐξ ἀνάγκης· ἄλλοι δὲ ἀνέλαβαν τὴν χωριατικὴν ὑπόθεσιν ἐντίμως καὶ ἐθελουσίως, ἐπειδὴ ἔκριναν δίκαιον τὸ ἐγχειρημάτων, ἢ ἤλπιζαν νὰ ὠφαρεύσωσιν εἰς τὴν θολοῦραν. Καὶ ὁ γνωστὸς δὲ Γοίτσιος Βερλιχίγγιος ἠναγκάσθη νὰ γείνῃ ἡγεμὼν χωριατῶν,

καὶ ἔπαιξεν εἰς τοῦτο ἱκανῶς ἀμφίβολον πρόσωπον*). Ὁ ἐπίσκοπος Βιρκεβούργου ἔφυγεν· οἱ χωριάται ἐκυρίευσαν τὴν πόλιν του καὶ ἐπολιόρκησαν τὸ φρούριον· ἀλλ' αὐτοῦ ἐσυντρίφθησαν αἱ δυνάμεις των. Οἱ ἐχθροίτων ὡπλίσθησαν ἀπὸ δύω μέρη. Ὁ Γεώργιος Τροσάτσιος εἶχε τοὺς νικήσειν κατακέφαλα εἰς τὴν Σοηβίαν, καὶ τοὺς ἀνταπέδωκεν ὅλα τὰ κακὰ, ὅσα ἐκεῖνοι ἔκαμαν εἰς Βεϊνσβέργαν. Τώρα δὲ ἐπροχώρησεν εἰς τὴν Φραγκίαν, καὶ ἡνώθη μὲ ἄλλο στράτευμα, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἑτοιμάσειν ὁ Κόμης τοῦ Παλατινάτου. Οἱ χωριάται ἐνικήθησαν εἰς πολλὰς μάχας, τοῦ φρουρίου τοῦ Βιρκεβούργου ἡ πολιορκία ἐσηκώθη, ἡ ἐπανάστασις ἐκαταπατήθη. Πανταχοῦ ἠναγκάσθησαν οἱ χωριάται νὰ ὑποχωρήσουν εἰς τὴν εὔτακτον δύναμιν τῶν ἡγεμόνων· ἐνικήθησαν, καὶ ἀνεστέναζαν βαρέως διὰ τὰ δεινὰ, τὰ ὁποῖα τοὺς ἔκαμναν οἱ μεγιστᾶνες πρὸς ἐκδίκησιν. Ὁ Σοηβικὸς δεσμὸς ἔκαμε τὰ περισσότερα. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἡγεμόνες ἐφάνησαν ἀπανθρωπότατοι. Ὁ Μαρκέσιος τοῦ Βρανδεμβούργου Κασιμίριος ἐτύφλωσεν ἑξήκοντα κατοίκους τῆς Κισσίγγης. Ὁ Ἐκλέκτωρ τῆς Τριβέρεως Ῥιχάρδος καὶ ὁ ἐπίσκοπος τοῦ Βιρκεβούργου Κοῤῥάδος εὕρισκαν χωριστὴν τινὰ ἡδονὴν νὰ χορταίνωσι τὰ ὄμματιά των μὲ τὴν θέαν ἀνθρωπίνου αἵματος, ἐπειδὴ, καὶ ἀφοῦ καθησύχασαν αἱ ταραχαὶ, διήρχοντο τὰς χώρας των μὲ δούλους καὶ δημίους καὶ ἔκοπταν κεφαλάς· ὁ πρῶτος λέγουν ὅτι ἐφόνευσε πολλοὺς ἰδιοχείρως του. Τὸ πλῆθος τῶν φονευθέντων εἰς τὴν Γερμανίαν ἐκ ταύτης τῆς ἐπαναστάσεως ἀριθμεῖται τοὐλάχιστον εἰς 50,000.

Τοιουτοτρόπως ἡ ἐπανάστασις αὕτη δὲν ἀφῆκεν ἄλλο ἴχνος εἰμὴ ἠρημωμένα χωρία. Καὶ πῶς ἠδύνατο τοιαύτη συσσώρευσις ἀγροίκων ἀνθρώπων χωρὶς βουλὴν, χωρὶς νοῦν, χωρὶς εὐταξίαν, χωρὶς κἄνενα ἄξιον ὁδηγὸν νὰ τελεσφορήσῃ; Ἡ κατάστασις τῶν χωριατῶν ἐχειροτέρευσεν ἀντὶ νὰ καλητερεύσῃ. Ὁ λαὸς, ὅπου ἔγεινεν ἡ ἐπανάστασις, ἔχασεν ὅλας τὰς ἐλευθερίας, ὅσας εἶχεν ἀρχήτερα, καὶ περὶ τῆς τῶν καταχρήσεων διορθώσεως, ἥτις εἶχε φέρειν τὴν ἐπανάστασιν, δὲν ἔγεινε πλέον λόγος.

*) Σαρτώριος ἔνθ. ἀνωτ. σελ. 249.

10. Θωμᾶς Μύνσερος. (1525).

Μὲ τὸν χωριατικὸν πόλεμον εἶχε κοινωνίαν ἄλλη ἐπανάστασις τοῦ κατωτέρου λαοῦ εἰς τὴν Θυριγγίαν, προελθοῦσα ἀπὸ πηγὴν διάφορον τῆς πολιτικῆς. Ἱερατικὸς ἐνθουσιασμὸς ἐκράτησεν ἐκεῖ τὴν σημαίαν, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἦτο φόβος πεισματιτικωτέρου ἀγῶνος παρὰ τοῦ ἀπὸ τὴν φιλευθερίαν. Διότι ἄνθρωπος θεοβλαβὴς, ὅς τις εἶναι ἐρωτόληπτος εἰς τὴν ὑπ' αὐτοῦ εὑρεθεῖσαν ἢ παραληφθεῖσαν ἔννοιαν, καὶ τὴν ὑπολαμβάνει ἄμεσον ἔμπνευσιν τοῦ Θεοῦ, καταφρονεῖ ὅλους τοὺς ἐναντίους λόγους τοῦ λογικοῦ, ἐπειδὴ πᾶσαν λογικὴν ἀλήθειαν νομίζει τὸ μηδὲν ὡς πρὸς τὴν θείαν του ἀποκάλυψιν. Ἐὰν τοιοῦτος θρησκευτικὸς ἐνθουσιασμὸς ἑνωθῇ καὶ μὲ ἰδιωφελεῖς σκοποὺς, ἐκτείνεται τάχιστα καὶ ὁρμητικώτατα πανταχόσε.

Οὕτως ἔγεινεν ἐδῶ. Θωμᾶς ὁ Μύνσερος, κοσμικὸς ἱερεὺς, ὅς τις ἦτο ποτὲ ἀκροατὴς τοῦ Λουθήρου, ἐστοχάσθη ὅτι εἶναι τὸ μηδὲν ὅσα εἶπεν ὁ διδάσκαλός του περὶ τῆς χριστιανικῆς ἐλευθερίας. Ἐπρόσθεσε πολλὰ ἄλλα, καὶ εὕρηκε μυστήρια ἀνεξήγητα μέχρι τοῦδε εἰς τὴν ἁγίαν γραφήν. Ὁ Θεὸς ἐχάρισεν ὅλην τὴν γῆν εἰς τοὺς πιστοὺς, καὶ ἡ ἐπικράτειά του δὲν χρειάζεται οὔτε ἡγεμόνας οὔτε ἄρχοντας, οὔτε εὐγενεῖς οὔτε ἱερεῖς, οὔτε πλουσίους οὔτε πτωχούς· εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ ὅλοι οἱ ἄνθρωποι

πρέπει νὰ εἶναι ἴσοι. Διὰ τὰ τοιαῦτα τρελὰ δόγματά του εἶχαν ἤδη τὸν ἀποδιώξειν δικαίως ἀπὸ πολλὰς Σαξονικὰς καὶ ἄλλας πόλεις, ὅταν εἰς τὴν πόλιν Μυλουσίαν εὕρηκε πλῆθος πολὺ ὀπαδῶν. Τὸ θάῤῥος, μὲ τὸ ὁποῖον ἐδίδασκε τὴν γνώμην του, ἡ αὐθάδεια μὲ τὴν ὁποίαν ἐκαυχᾶτο διὰ τὰς θείας του ὀπτασίας, καὶ ἐξαιρέτως οἱ περὶ ἐλευθερίας καὶ ἰσότητος δελεαστικοὶ λόγοι του ἐπλάνησαν τὸν κατώτερον λαὸν νὰ τὸν ὑπολαμβάνουν προφήτην, τὸν ὁποῖον χρεωστεῖ καθεὶς νὰ ἀκούῃ καὶ νὰ σέβεται. Ἐντὸς ὀλίγου ἡ φατρία του ἔγεινε τόσον πολυάριθμος εἰς Μυλουσίαν, ὥστε ἠδύνατο νὰ τὴν μεταχειρισθῇ ὡς στράτευμα. Πάραυτα ἐκρημνίσθησαν τὰ ἀρχεῖα, ἐδιώχθησαν ἀπὸ τοὺς οἴκους των οἱ εὐγενεῖς καὶ ἱερεῖς καὶ διεμοιράσθησαν τὰ κτήματά των. Ὅταν ἡ ἐπανάστασις ἔκαμεν ὅλους τοὺς σκοπούς της εἰς τὴν πόλιν, ἐκβῆκεν ἔξω ὁ Μύνσερος διὰ νὰ τὴν ἐξαπλώσῃ εἰς ὅλην τὴν χώραν. Διότι εἶναι ἔργον του, ἔλεγε, νὰ στήσῃ τοῦ Θεοῦ τὴν βασιλείαν ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ νὰ δώσῃ εἰς τοὺς πτωχοὺς τὴν κυριαρχίαν. Ἐβεβαίονεν ὅτι εἶχε πρόσταγμα Θεῖον νὰ ἑνωθῇ μὲ τοὺς ἐν Φραγκίᾳ καὶ Σοηβίᾳ ἐπαναστάτας χωριάτας, καὶ ὅτι ἦτο βέβαιος, ὅτι ὁ Θεὸς θέλει δώσειν εἰς χεῖρας αὐτοῦ καὶ τῶν πιστῶν του ὅλην τὴν δύναμιν τῆς γῆς, ἐὰν εἶναι ἀδίστακτος ἡ πίστις των. Εἰς ἐπίτευξιν τούτου ἐπρόσταζε νὰ βυθίσωσιν ὁλοτελῶς τὴν ψυχήν των εἰς τὸν Θεὸν καὶ νὰ δοκιμάσουν ὅλους τοὺς πόνους, μὲ τοὺς ὁποίους παλαιοὶ θεόβλαβεῖς ἐπίστευαν ὅτι ἀπολαύουσι τὴν θείαν χάριν. Εἶναι δὲ φανερὸν ὅτι μεταξὺ τῶν δεισιδαιμονικῶν τούτων ἀσκήσεων ἔκαμνεν ὁ ἀκράτητος ὄχλος ἀφρονεστάτας ἀταξίας.

Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἄγριος οὗτος σωρὸς ἐγίνετο πάντοτε πολυαριθμότερος καὶ ἀδαμαστότερος, καὶ ἐξηπλώθη εἰς ὅλην τὴν Θυριγγίαν, εἰς πολλοὺς τόπους τῆς ἄνω Σαξονίας, εἰς τὴν Ἀσσίαν καὶ Βρανδεμβοῦργον, διὰ τοῦτο ἠνώθησαν ὁ τῆς Σαξονίας Δοὺξ Γεώργιος, ὁ Κόμης τῆς Ἀσσίας καὶ ὁ Δοὺξ τοῦ Βρουνσουΐκου, καὶ ὥρμησαν κατ' αὐτῶν μὲ ἐκλεκτοὺς καὶ εὐγυμνάστους στρατιώτας. Εὕρηκαν τὸν Μύνσερον πλησίον Φραγκούσης στρατοπεδευμένον ἐπὶ λόφου τινὸς μὲ 8000 ἀνθρώπους. Οἱ ἡγεμόνες, οἵτινες δὲν ἤθελαν χωρὶς ἀνάγκην νὰ χύσωσιν ἀνθρώπινον αἷμα, ἔστειλαν καὶ τοὺς ἐσυμβούλευσαν νὰ παραδοθῶσι, καὶ νὰ τοὺς ἐγχειρίσουν τοὺς ἀρχηγούς των καὶ τοὺς ὑπεσχέθησαν ἐντελῆ ἀμνηστίαν τῶν γενομένων. Εἰς τὸν κίνδυνον τοῦτον ἐτέντωσεν ὁ Μύνσερος ὅλας του τὰς δυνάμεις νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἐπιβουλὴν τῶν ἰδικῶν του καὶ κατὰ τύχην ἓν οὐράνιον τόξον φανὲν ἐβοήθησεν ἰσχυρὰ τὴν εὐγλωττίαν του. „Σηκώσατε τοὺς ὀφθαλμούς σας ἐπάνω, ἔκραξε, καὶ ἴδατε πόσον μᾶς προστατεύει ὁ Θεὸς, κυττάξατε τὸ σημεῖον τῆς αἰωνίου πρὸς ἡμᾶς ἀνοχῆς του· θεωρήσατε τὸ ὡραῖον τόξον τῆς εἰρήνης, τὸ ὁποῖον φαίνεται ἐπάνω εἰς τὰς κεφαλάς μας, καὶ ἐπειδὴ εἰς τὰς σημαίας μας εἶναι ζωγραφημένον τὸ αὐτὸ σημεῖον, ἐμπορεῖ νὰ εἶναι ἄλλο βεβαιότερον, εἰμὴ ὅτι ὁ Θεὸς θέλει μᾶς βοηθήσειν νὰ καταλύσωμεν τοὺς ἐχθρούς μας;“ Οἱ ὀπαδοί του ἐνθουσιασθέντες ἀπὸ τὸν λόγον τοῦτον, ἐζήτουν μὲ κραυγὰς νὰ τοὺς ὁδηγήσῃ ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν των. Διὰ νὰ ἀφανίσῃ ὁ Μύνσερος πᾶσαν ἐλπίδα εἰρηνικῆς συμβιβάσεως ἔκαμε τὴν οὐδαμινότητα νὰ ἀποκεφαλίσῃ δεύτερον πρέσβυν τῶν ἡγεμόνων, εὐγενῆ τινὰ νεανίσκον. Ἡ ἔκβασις τῆς μάχης συμπεραίνεται εὐκόλως. Πρῶτος ὁ Μύνσερος ἔφυγεν ἐκεῖθεν· τὸ ἥμισυ τῶν ὀπαδῶν του φεύγοντες κατεσφάχθησαν (15 Μαΐου, 1525). Αὐτὸς δὲ κατέφυγεν εἰς Φραγκοῦσαν καὶ ἐκρύφθη εἰς τὴν ὀροφὴν ἑνὸς οἴκου, ἀλλ' ὁ δοῦλος του τὸν ἀνεκάλυψε τὴν ἄλλην ἡμέραν. Ἐφέρθη εἰς τοὺς ἡγεμόνας, ἐβασανίσθη καὶ ἀπεκεφαλίσθη.

Οἱ Καθολικοὶ δὲν ἔλειψαν ἀπὸ τοῦ νὰ καταβοήσωσι καθ' ὅλων τούτων τῶν ἐπαναστάσεων ὡς τρομερῶν παραδειγμάτων τῆς ὀλεθριότητος, εἰς τὴν ὁποίαν κρημνίζει τὸν ἄνθρωπον ἡ αἵρεσις τοῦ Λουθήρου. Ὅπως ἂν ἔχῃ, ὁ χωριατικὸς πόλεμος συνεισέφερε πολὺ νὰ ὀξύνῃ τὸ φατριαστικὸν πνεῦμα καὶ τὸ ἀμοιβαῖον μῖσος· καὶ διὰ τοῦ πολιτικοῦ φόβου, ὅς τις ἀνεμίχθη εἰς θρησκευτικὰ πράγματα, ἔγεινεν ἡ κατάστασις τῶν πραγμάτων δυσκολωτέρα καὶ πολυπλοκωτέρα.

11. Πρόοδοι τῆς ἀναμορφώσεως.

Θερμότατος ὀπαδὸς τῆς ἀναμορφώσεως τῆς πίστεως ἦτο ὁ νεανίσκος Κόμης τῆς Ἀσσίας Φίλιππος. Πρῶτος ἐζήτησεν ἐπιμόνως, ὥστε ὅλοι ἐκεῖνοι οἱ ἡγεμόνες, οἵτινες ἢ ἐδέχθησαν, ἢ εἶχαν ἀπόφασιν νὰ δεχθοῦν τὴν ἀναμόρφωσιν, νὰ συστήσουν ἐπιμαχίαν πρὸς ὑπεράσπισίν των, ἐὰν ἴσως ὁ αὐτοκράτωρ ἐπιστρέφων εἰς τὴν Γερμανίαν καὶ οἱ ἄλλοι Καθολικοὶ ἡγεμόνες συμμαχήσωσιν ἐναντίον των, τὸ ὁποῖον ἦτο φόβος ὅτι θέλει ἀκολουθήσειν, ἐπειδὴ ἐκεῖνος ἔδειχνε πολλὴν ἀποστροφὴν εἰς τὴν νέαν διδασκαλίαν. Ὁ Λούθηρος δὲν ἠθέλησε νὰ ἀκούσῃ τὰ τοιαῦτα· ἐπέμενεν εἰς τοῦτο, ὅτι ὁ Θεὸς θέλει ἐκτελέσειν τὸ πρᾶγμα καὶ χωρὶς ἀνθρωπίνην βοήθειαν· καὶ ὁ πρᾷος Μελάγχθων ἐμίσει διὰ τὴν μαλακότητά του ὅλα τὰ βίαια μέσα. Ἐξ ἅπαντος λοιπὸν ὁ νέος τῆς Σαξονίας Ἐκλέκτωρ Ἰωάννης ὁ Σταθερὸς (ὁ ἀδελφός του Φρειδερῖκος ὁ Σοφὸς ἀπέθανεν ἤδη τὴν 5 Μαΐου, 1525) ἤθελεν ἐνδώσειν εἰς τῶν δύω τὰς δεήσεις, ἐὰν δὲν ἤρχοντο ἀσφαλεῖς ἀγγελίαι, ὅτι ὁ Ἀρχιδοὺξ Φερδινάνδος, ἀδελφὸς τοῦ αὐτοκράτορος, ἐκαταγίνετο μυστικῶς νὰ κάμῃ μὲ πολλοὺς Καθολικοὺς ἡγεμόνας συμμαχίαν, διὰ τῆς ὁποίας νὰ ἐκτε-

λεσθῇ τὸ ψήφισμα τῆς Βορματίας. Τότε ἐφάνη ἀναγκαίως χρήσιμον νὰ εἶναι προητοιμασμένοι κατὰ καιροὺς εἰς ἀντίστασιν, καὶ ἐδέχθησαν τὸ πρόβλημα τοῦ Κόμητος. Εἰς Τοργαυΐαν ἐκλείσθη τὸν Μάϊον 1526 μεταξὺ τῶν δύω ἡγεμόνων συμμαχία περιέχουσα, ὅτι — ἐπειδὴ διὰ τῶν ἱερωμένων καὶ τῶν ὀπαδῶν των ἔγεινε συμμαχία τις, διὰ νὰ εἰσάξῃ τὰ παλαιὰ ἀντίχριστα ἔθιμα, καὶ διὰ νὰ πολεμήσῃ καὶ ἀφανίσῃ τοὺς ἀποβαλόντας αὐτὰ — ἑνόνονται οἱ δύω μὲ ὅλας των τὰς δυνάμεις ἐναντίον ἐνδεχομένης τοιαύτης προσβολῆς. Εὐθὺς μετὰ ταῦτα ἐμβῆκαν εἰς τὴν συμμαχίαν ταύτην ἀκόμη τέσσαρες Δοῦκες τοῦ Βρουνσουϊκοῦ Λυνεβούργου, ὁ Δοὺξ τοῦ Μεκλεμβούργου Ἐρρῖκος, δύω κόμητες τῆς Μανσφέλδας καὶ ἡ τότε ἐλευθέρα πόλις Μαγδεβοῦργον.

Εἰς ταύτην τὴν συμμαχίαν ἐμπιστευόμενοι οἱ ἡγεμόνες ἠναντιώθησαν κατὰ τὸν Ἰούνιον τοῦ αὐτοῦ ἔτους εἰς τὴν ἐν τῷ συμβουλίῳ τῆς Σπείρας γενομένην αὐτοκρατορικὴν προσταγὴν τοῦ νὰ ἐκτελεσθῇ τὸ ψήφισμα τῆς Βορματίας, καὶ προσέτι ἐνήργησαν νὰ γείνῃ ἀπόφασις, ὥστε ἕως οὗ νὰ λάβουν τέλος αὗται αἱ θρησκευτικαὶ διαφοραὶ καθεὶς νὰ νομίζῃ περὶ τοῦ ψηφίσματος ἐκείνου, καθὼς ἐλπίζει νὰ ἀπολογηθῇ ἐνώπιον Θεοῦ καὶ τοῦ αὐτοκράτορος. Μὲ τὴν προστασίαν ταύτης τῆς συνοδικῆς ἀποφάσεως ἐκέρδησεν ἡ ἀναμόρφωσις νέαν, ταχυτέραν καὶ εὐκολωτέραν πρόοδον, καὶ ἡ νέα διδασκαλία, ἥτις ἐμβῆκεν εἰς πολλὰς χώρας, ἔλαβε στερεωτέραν βάσιν. Ἐνῷ ἡ ἀναμόρφωσις ἀπέῤῥιψε τόσας πολλὰς προτάσεις τῆς Καθολικῆς ἐκκλησίας ἢ τὰς ἐμόρφωσεν ἄλλως, ἐμβῆκε τόσον βαθέως κατὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως καὶ λατρείας, ὥστε ὁ χωρισμὸς ἐγίνετο πάντοτε ἐπαισθητότερος. Ἡ ἀποβολὴ τῆς διδασκαλίας Περὶ Πάπα, περὶ τῶν προσευχῶν τῶν ἱερέων καὶ περὶ τοῦ Μοναχικοῦ τάγματος ἔθραυσε τὴν ἄλυσιν

τῆς ἱεραρχίας. Ἀφοῦ ἀφέθησαν τὰ δόγματα περὶ μετουσιώσεως τοῦ ἄρτου, τοῦ θύματος τῆς λειτουργίας, καὶ τῆς τῶν ἁγίων μεσιτείας, ἐξ ἀνάγκης ἔπρεπε νὰ μεταβληθῶσιν ἐντελῶς καὶ τὰ μέσα τῆς τοῦ θεοῦ λατρείας· καὶ διὰ τῆς διδασκαλίας τοῦ Λουθήρου, ὅτι ὄχι ἡ ἡμετέρα δικαιοσύνη οὐδὲ τὰ ἀγαθά μας ἔργα, ἀλλὰ ἡ πρὸς τὰ ἔργα τοῦ Χριστοῦ πίστις μας εἶναι αἰτία τῆς σωτηρίας μας, ἔπρεπεν ἐξ ἀνάγκης νὰ μορφωθῇ πάντη ἄλλως καὶ ὁ πρακτικὸς τῶν Χριστιανῶν βίος. Κατὰ ταύτας τὰς βάσεις καθῃρέθη ἡ λειτουργία, ὁ μυστικὸς δεῖπνος ἐμοιράζετο μὲ τὰ δύω εἴδη, ἀπεβλήθη ἡ προσκύνησις τῶν εἰκόνων, εἰσήχθη ἡ μητρικὴ γλῶσσα εἰς τὴν ἐκκλησίαν· εἰς τοὺς ἱερεῖς ἐσυγχωρήθη ὁ γάμος, τὸ τάγμα τοῦ Μοναστικοῦ βίου ἐκηρύχθη ἄκυρον, αἱ νήστιμοι ἡμέραι ἠλαττώθησαν: εἰς τὸ κήρυγμα τοῦ εὐαγγελίου καὶ τὴν μέχρι τοῦδε ἀμελουμένην κατήχησιν τοῦ λαοῦ ἀνέλαβαν οἱ Λουθηρανοὶ ζῆλον σφοδρότατον. Ὡς πρὸς τὴν κατάστασιν καὶ κυβέρνησιν τῆς ἐκκλησίας ἔκλιναν κατ' ἀρχὰς οἱ ἀναμορφωταὶ νὰ συγχωρήσουν τὴν ὕπαρξιν τῶν ἐπισκόπων, ἐὰν ἐπεριωρίζετο ἡ ἐξουσία των καὶ ἀπηρνοῦντο πᾶσαν κοσμικὴν κυριαρχίαν. Ἐπειδὴ ὅμως τοῦτο δὲν ἐκατωρθώθη, ἦλθεν ἡ ἐξουσία τῆς ἐκκλησιαστικῆς κυβερνήσεως εἰς τὰς χεῖρας τῶν κοσμικῶν ἡγεμόνων.

Εἰς τὴν πατρίδα τῆς ἀναμορφώσεως, τὴν Ἐκλεκτορικὴν Σαξονίαν, ὅπου Φρειδερῖκος ὁ Σοφὸς ἐβάδιζε βραδέως καὶ προσεκτικῶς, ἔγειναν αἱ διαταγαὶ αὗται ἀπὸ Ἰωάννην τὸν Σταθερόν. Εἰς τὴν Ἀσσίαν συνεκρότησεν ὁ Φίλιππος (1526) τοπικὴν σύνοδον, ὅπου ἀπεφασίσθη ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἀναμόρφωσις. Μετὰ ἕνα ἐνιαυτὸν ἔκτισε τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Μαρβούργου. Πάραυτα τὸν ἠκολούθησαν πολλοὶ ἄλλοι Γερμανοὶ ἡγεμόνες καὶ πόλεις. Ἐπισημότατον ὅμως ἦτο, ὅτι κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς ἀναμορφώσεως ὁλόκληρος ἱερατικὴ πολιτεία μετεβλήθη εἰς κοσμικήν. Τοῦτο

συνέβη εἰς τὴν Προυσιακὴν χώραν τοῦ τάγματος, τὸ ὁποῖον, ὡς ἐξεύρομεν, εἶχε χάσειν ἀπὸ τοὺς Πολονοὺς τὴν αὐθυπαρξίαν του διὰ τῆς εἰρήνης τοῦ Θορούνου (Τόμ. Ε', σελ. 541). Κατὰ τὸ 1511 ἔτος ἔκλεξε τὸ τάγμα μέγαν Μάγιστρόν του τὸν Μαρκέσιον Ἀλβρέχτον ἐκ τῆς Φραγκικῆς γενεᾶς τοῦ Βρανδεμβουργικοῦ οἴκου, ἔγγονον τοῦ Ἐκλέκτορος Ἀλβρέχτου Ἀχιλλέως καὶ ἀνεψιὸν ἐξ ἀδελφῆς τοῦ τῆς Πολονίας βασιλέως Σιγισμούνδου. Τὸ τάγμα δὲν εἶχε χάσειν τὴν ἐλπίδα του νὰ ἀποσπασθῇ πάλιν ἀπὸ τὴν Πολονικὴν κυριαρχίαν. Ὁ Ἀλβρέχτος δὲν ἠθέλησε νὰ κάμῃ τὸν κληρουχικὸν ὅρκον, καὶ περὶ τούτου ἐκατήντησεν εἰς πόλεμον μὲ τὸν θεῖόν του (1519). Ὁ Ἀλβρέχτος διὰ νὰ εὕρῃ βοήθειαν εἰς τὰς χώρας, ὅπου ὑπῆρχεν ἀρχῆτερα ἡ Προυσία συνδεμένη πολιτικῶς, ὑπῆγεν εἰς τὴν Γερμανίαν· δὲν εὗρηκε μὲν τὴν βοήθειαν ταύτην, ἴδε δὲ τὰς ἀρχὰς τῆς ἐκκλησιαστικῆς μεταβολῆς, καὶ παρακινηθεὶς προσωπικῶς ἀπὸ τὸν Λούθηρον, ἀπεφάσισε νὰ τὴν εἰσαγάγῃ καὶ εἰς τὴν Προυσίαν. Ἐκεῖ εὕρηκεν αὕτη καρποφόρον χώραν καὶ ἐξηπλώθη μὲ ὁρμὴν μεγάλην. Μὲ τοῦτον τὸν τρόπον ἔδωκεν ὁ Μαρκέσιος τέλος εἰς τὸ τάγμα καὶ ἐκέρδησε τὴν Προυσίαν δι' ἑαυτὸν καὶ διὰ τοὺς ἀπογόνους του ὡς κληρονομικὸν κτῆμα, ἐνῷ ἐφιλιώθη μὲ τὸν βασιλέα τῆς Πολονίας. Τοῦτο ἔγεινεν εἰς Κρακαυΐαν τὸ 1525 ἔτος, ὅπου ἐκλείσθη τὴν 9 Ἀπριλ. εἰρήνη, ἥτις ἐβεβαίωσε τὸν Ἀλβρέχτον πρῶτον κοσμικὸν Δοῦκα τῆς Προυσίας. Τὴν ἐφεξῆς ἡμέραν ἔκαμεν ὁ νέος Δοὺξ εἰς τὸν θεῖόν του μὲ πολλὴν λαμπρότητα τὸν κληρουχικὸν ὅρκον.

Ὁ ἀρχηγὸς ὅλων τῶν μεγάλων τούτων κινήσεων ἔχαιρεν εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ διὰ τὰ μεγάλα ἀποτελέσματα τῆς τόλμης του. Ἀκαταπαύστως ἐκαταγίνετο νὰ ἐκδίδῃ πνευματικὰ συγγράμματα, ἐξηγήσεις τῶν γραφῶν, λόγους κτλ. καὶ νὰ διορθόνῃ τὴν τῆς Γραφῆς

μετάφρασίν του, ὥστε ἤθελεν εἶσθαι ἀκατάληπτον πῶς ἀντεῖχεν ἡ φιλάσθενος κρᾶσις του εἰς τόσους κόπους, ἐὰν δὲν ἠξεύραμεν, ὅτι ὁ ἐνθουσιασμὸς ἐνδυναμόνει θαυμασίως καὶ τὰς σωματικὰς ἀσθενείας.

Εἰς τὸ τέλος τοῦ 1524 ἔτους ἐξεδύθη τὸ Αὐγουστινιανὸν ἔνδυμά του, καὶ ἐφόρει πάντοτε πολιτικὸν μαῦρον ἐπανωφόρι. Τὴν τσόχαν τοῦ τὴν ἐχάριζε συνήθως ὁ Ἐκλέκτωρ, καὶ μάλιστα μαύρην, τὸ ὁποῖον ἦτο τότε χρῶμα αὐλικὸν καὶ ἔκτοτε οἱ ὅλα τὰ μικρότατα ἐξωτερικά του μιμούμενοι μαθηταί του ἀφόρουν τὸ χρῶμα τόσον κοινῶς, ὥστε καὶ τὴν σήμερον οἱ ἱερωμένοι τῆς Λουθηρανῆς ἐκκλησίας φυλάττουσι τὸ χρῶμα τοῦτο.

Ἀλλὰ πρᾶξις ἄλλη ἐκπληκτικωτέρα ἤρχισε τὸ ἐφεξῆς ἔτος. Ἀφοῦ πρὸ πολλοῦ ἐπαρακίνησε καὶ ἐκατάπεισε πολλοὺς μοναχοὺς μαθητάς του νὰ νυμφευθῶσι μὲ ὅλον τὸν Παπικὸν ἀφορισμὸν, ἐθαύμασε μὲ ἀστεϊσμὸν ὁ Ἐκλέκτωρ τῆς Σαξονίας πῶς αὐτὸς ὁ ἴδιος μένει ἄγαμος. Ὁ Λούθηρος, μ' ὅλον ὅτι ἦτο τεσσαράκοντα δύω ἐτῶν ἡλικίας, ἐσκέφθη τὸ πρᾶγμα, καὶ ἐπειδὴ ἐκ πολλῶν ἐτῶν ἐγνώριζε φρονίμην γυναῖκα, μίαν κόρην Αἰκατερίναν Βόραν, ἥτις μετὰ ὀκτὼ ἄλλων καλογραιῶν εἶχε καταφύγειν ἀπὸ τὸ πλησίον Γρίμμας μοναστήριον εἰς Βιτεμβέργαν, ἐπρόσφερεν εἰς αὐτὴν τὴν χεῖρά του. Τὴν 13 Ἰουνίου 1525 ἔγεινεν ὁ ἀῤῥαβὼν, καὶ ἐντὸς ὀλίγου καὶ ὁ γάμος. Οἱ Καθολικοὶ ζηλωταὶ ὠλόλυζαν διὰ τὴν πρᾶξιν ταύτην, οἱ ἀγχίνοες ἐσατύριζαν. „Μὴ λέγετε πλέον τραγῳδίας τὰς νέας θρησκευτικὰς διχονοίας, ἔγραφεν ὁ Ἔρασμος· εἶναι κωμῳδίαι, ἐπειδὴ καταντῶσιν εἰς γάμους."

Ἡ τοῦ Λουθήρου ὅμως ἐπιμέλεια εἰς τὸ γράφειν καὶ διδάσκειν δὲν ἔπαθε κἀμμίαν ἐνόχλησιν ἀπὸ τὸν γαμικὸν βίον, μ' ὅλον ὅτι ἠγάπα καθ' ὑπερβολὴν τὴν „Αἰκατερίναν του" και τὸν υἱόν του Ἰωάννην, ὅςτις

τοῦ ἐγεννήθη κατὰ τὸ δεύτερον ἔτος· 1557 ἐπεχείρησε μετὰ τοῦ Μελάγχθωνος ἀξιόλογόν τι ἔργον, τὴν ἐπίσκεψιν τῶν ἐκκλησιῶν καὶ σχολείων ὅλης τῆς Ἐκλεκτορικῆς Σαξονίας καὶ Μίσνης· κόπος μέγας, ὅς τις τοῦ ἐδαπάνησεν ἐνιαυτοὺς τινάς. Καὶ οἱ δύω ἄνδρες περιῆλθαν ἀπὸ χωρίου εἰς χωρίον καὶ ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν, ἐδιώρθωσαν πανταχοῦ ὅσα ἐπεδέχοντο διόρθωσιν, ἔδειξαν εἰς τοὺς ἱερεῖς καὶ γραμματιστὰς καλητέραν μέθοδον, καὶ τοὺς ἐσυμβούλευσαν μὲ ὅλας των τὰς δυνάμεις εἰς ἐκπλήρωσιν τῶν καθηκόντων των. Ἀλλὰ καὶ ἠπόρησαν πανταχοῦ διὰ τὴν τεράστιον μωρίαν καὶ ἀμάθειαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἦσαν βυθισμένος ὄχι μόνον ὁ κοινὸς λαὸς, ἀλλὰ καὶ οἱ διδάσκαλοί του. Μὲ πολλοὺς δὲν ἠδυνήθησαν οὐδὲ ἕνα φρόνιμον λόγον νὰ ὁμιλήσωσι. Χωρίων τινὲς ἱερεῖς δὲν ἤξευραν οὐδὲ τὰς κοινὰς ἐννοίας καὶ ἁπλουστάτας, ἐπειδὴ μέχρι τοῦδε ἐβαττολόγουν μὲ τὰ ἀκατονόητα λεξείδια τῆς Λατινικῆς γλώσσης. Εἶναι αἰσθαντικὸν πρᾶγμα νὰ ἀναγνώσῃ τις τὰ περὶ τῆς ἀθλιότητος ταύτης αἰσθήματα τοῦ φιλανθρώπου Μελάγχθωνος. „Τίς δύναται νὰ ἀπολογηθῇ, γράφει, ὅτι ἀφέθησαν ἕως τώρα οἱ ἄθλιοι ἄνθρωποι εἰς τόσην μεγάλην ἀμάθειαν καὶ μωρίαν! Σφάζεται ἡ καρδία μου, ὅταν θεωρῶ τὴν ἀθλιότητα ταύτην. Παραμερίζω συχνάκις καὶ κλαίω τὸν πόνον μου, ὅταν τελειόνομεν τὴν ἐξέτασιν τινὸς χωρίου. Καὶ τίς νὰ μὴ κλαύσῃ βλέπων πόσον ἀμελοῦνται ἐντελῶς αἱ δεξιότητες τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ὁ νοῦς, ὅςτις δύναται νὰ χωρήσῃ τόσον πολλὰ, νὰ μὴ ἐξεύρῃ κἂν περὶ τοῦ δημιουργοῦ καὶ κυρίου του;"

Ὅταν ἔλαβε τέλος ἡ ἐπίπονος αὕτη ἐφορία, ἔγραφεν ὁ Μελάγχθων διδασκαλίαν πρὸς τοὺς ἐφημερίους τῆς Ἐκλεκτορικῆς Σαξονίας, τυπωθεῖσαν ἑξάκις κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος (1528). Περιέχει αὕτη σύντομον ὁδηγίαν τί καὶ πῶς πρέπει νὰ διδάσκωσιν

οἱ διδάσκαλοι εἰς τὰς ἐκκλησίας καὶ εἰς τὰ σχολεῖα, καὶ πῶς πρέπει νὰ γίνεται ἡ προσευχὴ εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Καὶ ὁ Λούθηρος δὲ συνέγραφε κατ' ἐρωταπόκρισιν τὰς ἀρχὰς τῆς διδασκαλίας του, διὰ νὰ εὐκολύνῃ τὸ πρᾶγμα εἰς τοὺς διδασκάλους. Αὕτη εἶναι ἡ περίφημος „κατήχησις τοῦ Λουθήρου". Σύνοψιν αὐτῆς, τὴν ὁποίαν ὠνόμασε μικρὰν κατήχησιν, ἐδιώρισε διὰ τὰ παιδία· ὁ δὲ Μελάγχθων συνέταξεν ἐπιστημονικὴν ἔκθεσιν τῆς εὐαγγελικῆς πίστεως, ἥτις μὲ τίτλον Loci communes rerum theologicarum ἐφάνη κατὰ πρῶτον τὸ 1521 ἔτος, καὶ τόσον ἤρεσεν, ὥστε, παρεκτὸς τῶν μεταφράσεων, ἐτυπώθη ἑξήκοντα ἑπτὰ φοραῖς ἕως τοῦ 1595 ἔτους.

Κατὰ τοῦτον τὸν καιρὸν, ὡς εἴπαμεν ἀνωτέρω (σελ. 182) ἐφονεύθη ὁ τῆς Οὐγγαρίας καὶ Βοημίας βασιλεὺς Λοδοβῖκος ὁ Β΄ εἰς τὸν κατὰ Τούρκων πόλεμον. Ὡς γυναικάδελφος τοῦ ἀποθανόντος καὶ διὰ συνθήκας προγενομένας ἠθέλησεν ὁ Ἀρχιδοὺξ Φερδινάνδος νὰ κληρονομήσῃ τὸ στέμμα του. Εἰς τὴν Βοημίαν ἔλαβαν οἱ ἄρχοντες τὸ μέρος του, ἀλλ' εἰς τὴν Οὐγγαρίαν τὸν ἐπρόλαβεν ὁ Ἰωάννης Ζαπολίας, Βοϊβόδας τῆς Τρανσυλβανίας, καὶ ἐστέφθη βασιλεύς. Ὁ Φερδινάνδος ὑπῆγε μὲ Γερμανικὰ στρατεύματα, ἐφυγάδευσε τὸν ἀντίπαλόν του, καὶ ἐφόρησε παῤῥησίᾳ τὸ βασιλικὸν τῆς Οὐγγαρίας στέμμα τὴν 5 Νοεμβ. 1527.

---

12. Ἁγία σύνδεσις.

(1526.)

Ἐπιστρέφομεν πάλιν εἰς τὰς ἐξωτερικὰς σχέσεις τοῦ ἀκόμη ἀπόντος αὐτοκράτορος. Οὗτος εὑρίσκετο ἀκόμη εἰς τὴν Ἱσπανίαν καὶ ἐπρόσμενε μὲ περιέργειαν, ἂν ὁ ἐλευθερωθεὶς βασιλεὺς τῆς Γαλλίας ἔμελλε νὰ ἐκπληρώσῃ ὅλας τὰς ὑποσχέσεις του,

ἢ νὰ μεταχειρισθῇ βίαν διὰ νὰ ἀπολυθῇ ἀπ' αὐτάς. Πάραυτα ἐφανερώθη ποῖον ἐκ τῶν δύω ἐπροτίμησεν.

Ἡ ἐπικράτεια τοῦ Μεδιολάνου ἐπλημμυρεῖτο ἀκόμη ἀπ' αὐτοκρατορικὰ στρατεύματα, τὰ ὁποῖα ἀπὸ πολλῆς δὲν εἶχαν λάβειν πλέον μισθὸν, καὶ ἐβάρυναν καθ' ὑπερβολὴν τοὺς ἐκ τοῦ πολέμου ἀδυνατισθέντας πολίτας καὶ χωριάτας. Καθ' ἑκάστην ἐξωδεύοντο ἀπὸ τὴν πόλιν μόνον 5000 φλωρία καὶ τοῦτο διήρκει ἡμέρας καὶ χρόνους. Ὁ Βουρβώνιος ἐκράτει ἀκόμη πολιορκημένον τὸν Δοῦκα Φραγκῖσκον Σφόρζαν εἰς τὸ πολλὰ ἰσχυρὸν φρούριον τοῦ Μεδιολάνου, καὶ ἐφρόντιζε νὰ μὴ παραιτήσῃ τὸν τόπον τοῦτον, ἐπειδὴ ὁ αὐτοκράτωρ τοῦ εἶχεν ὑποσχεθῆν, πρὸς ἀποζημίωσιν τῶν ἐν Γαλλίᾳ χαθέντων κτημάτων του, πρὸς ἀνταμοιβὴν τῶν κόπων του, καὶ μάλιστα πρὸς λύπην τοῦ Φραγκίσκου νὰ τὸν δώσῃ τιμάριον τὸ Μεδιόλανον. Ἀλλ' οἱ Ἰταλοὶ, οἵτινες ἐπεθύμουν νὰ ἐλευθερωθοῦν ἀπὸ τὴν πληγὴν ταύτην, ἐπρόσφεραν μυστικῶς τὰς ὑπηρεσίας των εἰς τὸν Φραγκῖσκον. Μεδιόλανον, Βενετία, Φραγκῖσκος, καὶ ὁ πρὸς τὸν Κάρολον διχονοήσας Ἐῤῥῖκος ὁ Η΄ ἔκαμαν συμμαχίαν, τὴν ὁποίαν ὁ Πάπας, Κλήμης ὁ Ζ΄, ὠνόμασε μὲ τὴν εὐλογίαν του καὶ μέθεξιν αὐτῆς ἁγίαν σύνδεσιν. Αἱ πέντε ἡνωμέναι δυνάμεις ἀπεφάσισαν νὰ ζητήσουν διὰ πρεσβείας ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα νὰ σηκώσῃ τὰ στρατεύματά του ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν, νὰ ἐντοπίσῃ πάλιν τὸν Φραγκῖσκον Σφόρζαν, νὰ ἀπολύσῃ τοὺς ὁμήρους παῖδας τοῦ βασιλέως ὄχι μὲ τὴν Βουργονδίαν, ἀλλὰ μὲ ἄλλην ἀποζημίωσιν· εἰ δὲ μὴ, τὸν ἐφοβέριζαν ὅτι θέλουν δώσειν τέλος εἰς τὴν ἐν Νεαπόλει καὶ Μεδιολάνῳ κυριαρχίαν του. Καὶ διὰ νὰ μὴ ἀναφέρεται ὁ Κάρολος εἰς τοῦ Φραγκίσκου τὸν ὅρκον καὶ τὸ χειρόγραφον, ἀπέλυσε τὸν βασιλέα ἀπὸ τὸν ὅρκον τοῦτον δημοσίως ὁ ἅγιος πατὴρ μὲ τὴν ἑαυτοῦ ἀποστολικὴν ἐξουσίαν τοῦ δεσμεῖν καὶ λύειν.

Τοιουτοτρόπως λοιπὸν ὁ Κάρολος ἔμελλε νὰ χάσῃ ὅλα τὰ κέρδη του, ὅσα ἤλπισεν ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσίαν τοῦ Φραγκίσκου. Δὲν ἤξευρε καὶ αὐτὸς κατὰ τίνος νὰ ὀργισθῇ σφοδρότερα κατὰ τοῦ ἀπίστου βασιλέως ἢ κατὰ τοῦ ἀνοήτου Πάπα. Τὸν δεύτερον ἀπεφάσισε νὰ τὸν ἀνταμείψῃ μὲ καιρὸν διὰ τοὺς φιλικούς του ἀγῶνας, εἰς δὲ τὸν πρῶτον ἔστειλε πάραυτα πρέσβεις, οἵτινες τὸν ἠρώτησαν μὲ σπουδὴν καὶ σοβαρότητα, ἂν ἔχῃ τὸν τόπον της ἡ παλαιὰ συνθήκη, ἢ ἡ νέα τοῦ Πάπα δήλωσις· ὁ Φραγκῖσκος ἐκλωθογύρισε τὸ πρᾶγμα· ὅτι αὐτὸς ὄχι, ἀλλ' οἱ ἄρχοντες δὲν θέλουν νὰ δώσουν τοιαύτην ἐπαρχίαν (τὴν Βουργονδίαν), καὶ ὅτι ἐὰν λάβῃ ἀντ' αὐτῆς δύω μιλιόνια φλωρίων, νομίζει ὅτι θέλει εὐχαριστηθῆν ὁ Κάρολος. Διὰ τὴν ἀπόκρισιν ταύτην ἄναψεν ὁ αὐτοκράτωρ, καὶ τὸν ἐκήρυξε παῤῥησίᾳ βασιλέα ἄτιμον καὶ ἄπιστον. Ἡ μεγάλη του ὅμως λύπη ἦτο, ὅτι διὰ τὴν συνήθη του ἀναργυρίαν δὲν ἠδύνατο νὰ κάμῃ ἄλλο παρὰ νὰ φοβερίζῃ.

Μεγαλητέραν ἱκανοποίησιν ἐξ ἐναντίας ἔλαβεν ἀπὸ τὸν Πάπαν, καὶ ταύτην ἐκατώρθωσεν ὁ ἐπιτήδειος πρέσβυς του εἰς τὴν Παπικὴν αὐλὴν, Οὔγων Μογκάρδας. Οὗτος ἔλαβεν ἀφορμὴν τὴν παλαιὰν ζηλοτυπίαν, ἥτις ἐπεκράτει ἐκ πολλῶν ἐτῶν μεταξὺ τῶν δύω Ῥωμαϊκῶν οἴκων Μεδίκου καὶ Κολώνα, καὶ μάλιστα ὁπότε ὁ Καρδινάλιος Πομπήϊος Κολώνας ἐλπίζων τὴν παπικὴν καθέδραν ἀπεκρούσθη ἀπὸ τὸν παρόντα Πάπαν, τὸν θανάσιμον ἐχθρόν του. Ὁ Μογκάρδας ἐμβῆκε δολίως εἰς τὴν φιλίαν τοῦ Κολώνα, καὶ μὲ πολλὰς ὑποσχέσεις ἐκ μέρους τοῦ αὐτοκράτορος, τὸν ἐπαρακίνησε καὶ μὲ προφάσεις διαφόρους ἐστρατολόγησε 3000 ἀνθρώπους. Ὁ Κολώνας ἐφορμᾷ ἔξαφνα μὲ τούτους εἰς τὸ Βατικανόν. Ὁ Πάπας φεύγει μὲ τρόμον εἰς τὸ Ἀγγελόκαστρον τοῦ ὁποίου αἱ εἴσοδοι πολιορκοῦνται πάραυτα ἀπὸ τὸ

ἐχθρόν του. Τὸ Βατικανὸν, ἡ ἐκκλησία τοῦ ἁγίου Πέτρου, καὶ ὅλοι οἱ οἶκοι τῶν Παπιστῶν διαρπάζονται διόλου. Ὅλη ἡ Ῥώμη ἐξίσταται καὶ μάλιστα ὁ Πάπας. Ποσάκις πρέπει νὰ ἐκαταράσθη τὴν ἁγίαν σύνδεσιν! Εἰς τοιαύτην κατάστασιν εὑρισκόμενος ἴδεν ὡς ἄγγελον κυρίου τὸν ἐμβαίνοντα Μογκάρδαν. Οὗτος ἐπλησίασε μὲ σέβας πρὸς αὐτὸν, τοῦ ἐπρόσφερε τὴν ἐλευθερίαν του μὲ ὑπόσχεσιν, ὅτι σηκόνει τὰ στρατεύματά του ἀπὸ τὸ Μεδιόλανον, καὶ συγχωρεῖ ἐντελῶς τὸν Κολώναν.

Τοιουτοτρόπως ἐτελείωσεν ἡ ἄτιμος αὕτη πρᾶξις πρὸς ἔκστασιν τοῦ Πομπηΐου, τὸν ὁποῖον ἐδελέασεν ἡ παπικὴ καθέδρα. Ἔπρεπεν ὅμως νὰ στοχασθῇ, ὅτι ἡ τύχη του ἦτο ἡ τύχη τοῦ γαδάρου, ὅς τις κατὰ τὸν μῦθον ἐκβῆκεν εἰς τὸ κυνήγιον μαζὴ μὲ τὸν λέοντα.

13. Κυρίευσις τῆς Ῥώμης καὶ δεύτερος πόλεμος μὲ Φραγκῖσκον τὸν Α΄.

(1527 — 1529).

Εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ ὁ ἐν Μεδιολάνῳ αὐτοκρατορικὸς στρατὸς εἶχε καταπίειν τὸν δυστυχῆ λαὸν τόσον, ὥστε τελευταῖον ἀπεβλήθησαν αἱ περαιτέρω χρηματικαὶ εἰσπράξεις μὲ τὴν λυπηρὰν ἐκφώνησιν: δὲν ἔχομεν πλέον οὐδὲ ὀβολόν. Ἀλλὰ τί ἔμελλε νὰ κάμῃ τώρα ὁ Βουρβώνιος, ἐὰν δὲν ἤθελαν νὰ μένωσι πλέον τὰ στρατεύματά του; Εἰς τὴν Γαλλίαν δὲν ἐτόλμα νὰ ἐπιστρέψῃ, τὰ κινητά του κτήματα ἐμεταχειρίσθη εἰς ὑπουργίαν τοῦ αὐτοκράτορος, ὅς τις δὲν ἔκαμνε καμμίαν ἑτοιμασίαν πρὸς ὑπεράσπισίν του. Μᾶλλον δὲ ἐφαίνετο, ὅτι ἐλησμόνησε τὴν ὑπόσχεσίν του νὰ τοῦ δώσῃ τὸ Μεδιόλανον, καὶ εἰς τοῦτο ἐβεβαιόνετο περισσότερον ὁ Βουρβώνιος, ὅταν ἔστειλε πρὸς αὐτὸν ὁ αὐτοκράτωρ κατὰ τὸ φθινόπωρον 1526

τὸν Λαννοᾶν καὶ τὸν Φρονδεσβέργιον μὲ πολλὰ στρατεύματα. Ἦτο ἤδη εἰς μεγίστην ἀμηχανίαν πῶς νὰ χορτάσῃ τὰ παλαιά του στρατεύματα, καὶ τώρα τοῦ προσετέθησαν καὶ 10,000 πεινασμένοι Γερμανοί. Ἡ ἀνάγκη τοῦ νὰ βασταχθῇ εἰς τὸν τόπον του τὸν ἔκαμε πολλὰ βάρβαρον· ἔβαλε χεῖρα εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ σκεύη, καὶ ἤρχισε νὰ γυμνόνῃ τοὺς πλουσίους πολίτας τοῦ Μεδιολάνου μὲ σκληρότητα, καὶ ἐπ' ἀληθείας μὲ βασάνους. Τελευταῖον, ἐπειδὴ δὲν ἠδύνατο νὰ διατηρήσῃ τὸ πλῆθος εἰς τὴν Μεδιολανικὴν χώραν, ἔβαλε σκοπὸν νὰ τοὺς εἰσάξῃ εἰς τὴν ἐχθρικήν. Μεσαπηλπισμένος, πιθανῶς καὶ χωρὶς στερεὸν σχέδιον, ἐμβῆκεν εἰς πορείαν κατὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐπικρατείας κατὰ τὸ μέσον τοῦ χειμῶνος (30 Ἰαννουαρ. 1527), ἀφοῦ εἶχε παραδώσειν τὴν προσταγὴν τῆς ἐν Μεδιολάνῳ φρουρᾶς εἰς τὸν Λεΰβαν.

Ἔμαθεν, ὅτι ὁ Πάπας δὲν ἐπλήρωσε τὴν ὑπόσχεσίν του, ἀλλ' εὐθὺς ἀφοῦ ἠλευθερώθη, ἐτιμώρησε τοὺς Κολώνας σκληρότατα, ἐνῷ ἐσήκωσεν ἀπὸ τὸν Πομπήϊον τὴν Καρδιναλικὴν ἀξίαν, ἀφώρισεν ὅλην τὴν οἰκογένειαν, καὶ κατηρήμωσε τοὺς οἴκους καὶ ἀγρούς των. Τοῦτο τοῦ ἐφάνη ἱκανὴ ἀφορμὴ μὲ ὄνομα ἐκδικητοῦ νὰ ὑπάγῃ ἐναντίον τῆς Ῥώμης, καὶ οὕτω κατὰ τὸ παρὸν εἶχεν ἕνα σκοπὸν, ὅπου τὸν ἠκολούθουν μετὰ χαρᾶς οἱ στρατιῶταί του. Παράξενος ἐκστρατεία! 25 χιλιάδες ἀνθρώπων χωρὶς ἀργύριον, χωρὶς τροφὰς, χωρὶς ὅπλα καὶ σκεύη ἀπεφάσισαν νὰ διέλθουν ξένην χώραν καὶ νὰ κυριεύσωσι τὴν μητρόπολίν της. Ἰταλοὶ, Ἰσπανοὶ καὶ Γερμανοὶ ἠκολούθουν ἕνα Γάλλον, ὅς τις δὲν ἐκαταλάμβ..νε τὴν γλῶσσαν των, καὶ μ' ὅλον τοῦτο εἶχεν ἐντελέστατα τὴν ἐμπιστοσύνην των. Ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὸν ἔδωκεν ἡ φύσις ὅ,τι δὲν ἐλλείπει ἀπὸ πάντα μέγαν ἄνδρα, τὸ προτέρημα νὰ ἐξουσιάζῃ ὅλας τὰς καρδίας τῶν ἀνθρώπων, οἵτινες εἶναι κατὰ τὴν δύναμιν ὑποδεέστεροί του. Ἐπεριπάτει, ὡς ὁ Κόρτεζ καὶ Πίζαρος, πεζὸς ἔμπροσθεν τῶν στρατιωτῶν του, συμμετεῖχεν ἀπὸ τὰ βάρη των, ἐφρόντιζε δι' αὐτοὺς μᾶλλον παρὰ δι' ἑαυτὸν, καὶ τοὺς ἐκαταπράϋνε μὲ δελεαστικὰς ὑποσχέσεις. Συχνάκις καὶ ὅταν ἡ πεῖνα τοὺς ἐβασάνιζε, τοὺς ἐσυγχώρει νὰ διαρπάζωσιν ἱερατικὰ ὑποστατικά. Ἐκ τῆς ἀπελπισίας, ἥτις ἐκλονεῖτο εἰς τὰ ἐντός του, δὲν τοὺς ἄφινε νὰ παρατηρήσουν οὐδὲ τὸ παραμικρὸν, ἀλλὰ πολλάκις συνέψαλλε καὶ συνεχωράτευε μαζή των, καὶ τοὺς ἐκράτει πάντοτε εἰς εὐθυμίαν. Οἱ Γερμανοὶ, προσηλωμένοι εἰς τὴν Λουθηρανὴν διδασκαλίαν, ἔχαιραν ἐξαιρέτως, ὅτι ἔμελλαν νὰ πολεμήσωσι τὸν Πάπαν καὶ νὰ ἐκδικηθῶσι τὸν Δόκτορά των· καὶ ἡ ταλαίπωρος ἐπικράτεια ἠναγκάσθη νὰ αἰσθανθῇ βαρέως, ὅτι ἦτο παπικὸν κτῆμα.

Τὰ βάρη τῆς ὁδοιπορίας ἦσαν πολὺ ἐμποδιστικά. Ἐχχειλισμένοι ποταμοὶ, χιόνια καὶ ψύχρα, καὶ ἐχθρικὸν στράτευμα κατὰ πλευρὰν, τὸ ὁποῖον ἐπείραζεν ἀκαταπαύστως τοὺς προχωροῦντας — ταῦτα δὲν ἦσαν μικρὰ πράγματα. Τὴν Πλακεντίαν καὶ Βονωνίαν ἐπροσπάθησαν εἰς μάτην νὰ κυριεύσωσιν ἔξαφνα, καὶ διὰ πολιορκίαν τοὺς ἔλειπε καιρὸς καὶ τροφαὶ καὶ ὅπλα. Οὐδὲ εἰς τὴν Φλωρεντίαν εὐτύχησαν. Ἠρκέσθησαν λοιπὸν, ὅτι ἐλεηλάτησαν χωρία τινά. καὶ ὡδοιπόρησαν περαιτέρω. Ὁ Πάπας μαθὼν τὸν ἐπαπειλοῦντα νέον κίνδυνον στρέφεται μὲ στενοχωρίαν εἰς τὸν ἐν Νεαπόλει Λαννοᾶν καὶ τοῦ ὑπόσχεται 60,000 φλωρία, νὰ ἀπολύσῃ τὰ στρατεύματά του, καὶ νὰ πληρώσῃ εἰς τοὺς Κολώνας πᾶσαν τὴν ζημίαν των. Ὁ Λαννοᾶς δέχεται τὰς συνθήκας, τὰς ὁποίας ἐκπληρόνει πάραυτα ὁ Πάπας, καὶ μηνύει εἰς τὸν Βουρβώνιον νὰ ἐπιστρέψῃ ὀπίσω. Ἀλλ' ὁ Βουρβώνιος δὲν ἐπροχώρησε τόσον μὲ σκοπὸν νὰ ἐπιστρέψῃ ἄπρακτος· χωρὶς τούτου ἐμίσει τὸν Λαννοᾶν, καὶ ἴσως — ἐβουλεύετο κατὰ τὸ παρὸν μὲ τὸν ἀφανισμὸν τοῦ

Λαννοᾶ καὶ ζημίαν τοῦ Καρόλου νὰ λάβῃ αὐτὸς δύναμιν εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ἀλλὰ κανεὶς δὲν ἀνέγνωσε τὰ γεγραμμένα εἰς τὴν ψυχήν του· ἔλαβε καὶ τὴν λύπην καὶ τὰς ἐλπίδας του εἰς τὸν τάφον μαζή του.

Ἕως τέλη Ἀπριλ. εἶχε διαρκέσειν ἡ βαρυτάτη ἐκστρατεία· οἱ στρατιῶται ἤρχισαν νὰ δείχνουν σημεῖα ἐπαναστάσεως. Ὁ Βουρβώνιος τοὺς ὡμίλησε φιλικὰ καὶ τοὺς ἔφερε ταχέως ἔμπροσθεν τῆς Ῥώμης. Τὴν πέμπτην Μαΐου ἴδαν τὴν μητρόπολιν τοῦ κόσμου. Εὐθὺς τὴν ἐφεξῆς ἡμέραν ἀπεφασίσθη γενικὴ ἔφοδος· ὁ στρατὸς ἐσηκώθη πολλὰ πρωΐ, καὶ ὁ Βουρβώνιος ὅλος τεθωρακισμένος τοὺς ἐπαρώτρυνεν εἰς τὴν παλαιὰν ἀνδρίαν. Ἀκόμη ἔκρυπτε παχεῖα νεφέλη ἀπὸ τοὺς Ῥωμαίους τὸν ἐρχομόν των. Ὅταν ἔφθασαν εἰς τοὺς χάνδακας, τότε τοὺς ἴδαν οἱ ἐπὶ τοῦ τείχους παπικοὶ στρατιῶται καὶ οἱ Ἑλβετοί. Μὲ φοβερὰς κραυγὰς ἔβαλαν τὰς κλίμακας καὶ ἀνέβησαν ἐπάνω: τρομερὰ μάχη ἤρχισε, καὶ οἱ τοῦ Πάπα μισθοφόροι Ἑλβετοὶ ἐτίμησαν τὸ ὄνομά των. Πολλάκις ἀποκρουσθέντες οἱ ἐφορμῶντες ἤρχισαν νὰ ὑποχωρῶσιν εἰς πολλὰ μέρη. Ὁ Βουρβώνιος ἔτρεχεν ἀφ' ἑνὸς μέρους εἰς ἄλλο καὶ τοὺς ἐνεκαρδίονε μὲ ἔργα καὶ μὲ λόγους· ἥρπασεν ἀπὸ βραδὺν τινὰ τὴν κλίμακα, τὴν ἔβαλεν εἰς τὸ τεῖχος καὶ ἀνέβαινε μὲ τὸ ξίφος, ἀλλὰ βόλιον τουφεκίου τὸν ἐκτύπησεν. Ἠσθάνθη εὐθὺς ὅτι ἡ πληγὴ ἦτο θανάσιμος· εἶχεν ὅμως ἀκόμη τὰς φρένας του, ἐκατέβη ἀπὸ τὴν κλίμακα, εἶπε καὶ τὸν ἐσκέπασαν μὲ χλαμύδα, καὶ παρευθὺς ἐξέψυξεν. Οἱ πολεμισταί, ἀντὶ νὰ δειλιάσωσιν, ἐδιπλασίασαν τὴν ἀνδρίαν των διὰ νὰ ἐκδικηθῶσι τὸν θάνατον τοῦ πολυτίμου ἡγεμόνος των. Οἱ Ἑλβετοὶ ὑπεχώρησαν κατ' ὀλίγον, καὶ οἱ αὐτοκρατορικοὶ ἐμβῆκαν εἰς τὴν πόλιν.

Ὅλα, ὅσα δύνανται νὰ ἀποθηριώσουν τὸν ἄνθρωπον, φιλεκδικία, φιλαργυρία, θρησκευτικὴ μανία καὶ

φιληδονία, ἐφάνησαν τώρα εἰς τοὺς μαινομένους τούτους νικητάς. Ἀγρίως περιερχόμενοι ἀπὸ παλατίου εἰς παλάτιον, καὶ ἀπὸ ἐκκλησίας εἰς ἐκκλησίαν ἥρπαζαν μὲν ὅσα ἠδύναντο νὰ βαστάξωσιν, ἠφάνιζαν δὲ ὅσα δὲν ἐμετακινοῦντο. Πολλαχοῦ ἔβαλλαν φωτίαν, ἥτις ἀπετέφρωσε λείψανα τινὰ λαμπρὰ τῆς κλασικῆς ἀρχαιότητος, ἀριστουργήματα τινὰ τῆς νέας τεκτονικῆς, σπάνια τινὰ συλλεγμένα ὡραῖα πράγματα. Εἰς καμμίαν ἀπὸ τὰς προτέρας λεηλασίας, οὐδὲ ἐπὶ Γότθων καὶ Βανδήλων, ἔπαθεν ἡ Ῥώμη περισσότερα κακά. Πολλὰς ἡμέρας ἐβόσκετο ἡ ἀχαλίνωτος θηριωδία εἰς τὴν ἡδονὴν τῶν φόνων καὶ φθορῶν, καὶ ὅταν τελευταῖον ὑπεψυχράνθη ἡ πρώτη λύσσα, ἔπαιζεν ἡ αὐθάδης ἀνοησία μὲ τὰ ἱερὰ καὶ ἅγια πράγματα. Τοὺς ναοὺς μετέβαλαν εἰς ἀχούρια, καὶ ἀντὶ ἀχύρων ἐκομματίασαν τὰ πρακτικὰ τῆς Παπικῆς καγκελλαρίας καὶ τὰ ἐσκόρπισαν ἐκεῖ. Τοὺς Καρδιναλίους ἐκάθισαν ἐπὶ ὄνων μὲ τὰς πορφύρας των καὶ τοὺς περιέφεραν τὴν πόλιν πρὸς κατάγελον. „Ζήτω ὁ Λούθηρος! ἐφώναζαν οἱ Γερμανοί. Ὁ Λούθηρος γενέσθω Πάπας! ἡμεῖς τοῦ χαρίζομεν τὴν Παπικὴν καθέδραν!"

Ὁ ἀληθινὸς Πάπας ἐζήτησε καὶ εἰς τοῦτον τὸν κίνδυνον καταφύγιον εἰς τὸ Ἀγγελόκαστρον. Φιλίβερτος ἐκ Καταλαύνου, πρίγκιψ Αὐριακοῦ, ὅς τις εἶχεν ἀναλάβειν τὴν στρατηγίαν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βουρβωνίου μόλις ἠδυνήθη νὰ ἀποσπάσῃ ἀπὸ τὴν λεηλασίαν τόσους στρατιώτας, ὅσοι ἐχρειάζοντο πρὸς φύλαξιν τῶν εἰσόδων τούτου τοῦ φρουρίου. Ἤρχισαν συμβιβάσεις, κατὰ τὰς ὁποίας ἐπροβλήθησαν εἰς τὸν Πάπαν πολλὰ σκληραὶ συνθῆκαι. Τὰς ἀπέφευγε πολὺν καιρὸν, ἐπειδὴ πάντοτε ἤλπιζε βοήθειαν ἀπὸ τὸ συμμαχικὸν στράτευμα, ἥτις τῷόντι δὲν ἦτο πολὺ μακρὰν, ἀλλ' ὁ στρατηγός της δὲν εἶχεν ἢ τὴν θέλησιν ἢ τὴν δύναμιν νὰ τὸν ἐλευθερώσῃ,

Τελευταῖον, ἐπειδὴ ἡ σιτοδεία ἦτο τόσον μεγάλη, ὥστε ὁ Πάπας ἔτρωγεν ὄνειον κρέας, ἐδέχθη ἐξ ἀνάγκης τὴν συνθήκην. Κλήμης ὁ Ζ΄ ὑπεσχέθη νὰ πληρώσῃ διὰ τὸν στρατὸν 400,000 φλωρία, νὰ παραδώσῃ εἰς τὸν αὐτοκράτορα ὅλα τὰ φρούρια τῆς ἐπικρατείας του, καὶ νὰ μείνῃ εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ Κόμητος Ἀλαρκῶνος, ἕως οὗ νὰ ἐκπληρώσῃ ὅλα τὰ ἄρθρα ταῦτα. Ἐπειδὴ δὲ ἀρχήτερα ἐστάθη εἰς τὴν ἐφορίαν τοῦ αὐτοῦ Κόμητος καὶ ὁ βασιλεὺς Φραγκῖσκος, εἶχεν οὗτος τὴν τιμὴν νὰ φυλάξῃ τοὺς δύω ἐνδοξοτάτους αἰχμαλώτους τοῦ αἰῶνος του.

Ἀλλὰ πόθεν νὰ πληρώσῃ ὁ Κλήμης ἀπὸ τὴν διαρπασθεῖσαν πόλιν τόσον ἀργύριον, ὅσον εἶχεν ὑποσχεθῆν; ἥμισυς ἐνιαυτὸς ἐπέρασεν ἕως οὗ νὰ συνάξῃ τὴν ποσότητα, καὶ κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον δὲν τὸν ἀφῆκεν ὁ Ἀλαρκῶνος ἀπὸ τὴν ὄψιν του. Τελευταῖον ἐπληρώθη τὸ ἀργύριον καὶ τὴν 7 Δεκεμ. 1527 ἔμελλε νὰ ἀπολυθῇ. Ἀλλὰ τόση δυσπιστία ἦτο τότε εἰς τὸν λόγον τῆς τιμῆς, ὥστε ὁ Κλήμης τὴν πρὸ τῆς διωρισμένης ἡμέρας νύκτα, ἐπειδὴ ἡ φρουρὰ δὲν εἶχε πλέον τόσον μεγάλην προσοχὴν εἰς αὐτὸν, ἐπήδησεν ἀπὸ τὴν φυλακήν του, καὶ μὲ ὀλίγους ἀκολούθους κατέφυγεν εἰς τὸ Ὀρόπιτον.

Ὅλη ἡ Εὐρώπη ἐξέστη διὰ τὰ πράγματα ταῦτα, καὶ μ' ὅλον ὅτι πολλοὶ ἐνόμιζαν ὅτι ἔπασχε δίκαια ὁ Πάπας, ἡ κοινὴ ὅμως ὑπόληψις τοῦ λαοῦ πρὸς τὴν κεφαλὴν τῆς ἐκκλησίας ἦτο μεγάλη, καὶ ἤρχισε γογγυσμὸς κατὰ τοῦ Καρόλου. Διὰ νὰ ἀποφύγῃ τὴν κατάκρισιν ταύτην ἔγραφεν ἐπιστολὰς εἰς ὅλας τὰς δυνάμεις, ὅπου ἐδεινοπάθει, ὅτι ὅλη ἡ κατὰ τῆς Ῥώμης ἐκστρατεία, καὶ ὅσα ἔπαθεν ὁ Πάπας, ἔγειναν χωρὶς εἴδησιν καὶ χωρὶς θέλησίν του. Ἀπηγόρευσεν ὅλας τὰς ἑτοιμασθείσας χαρμοσύνους πανηγύρεις διὰ τὴν γέννησιν τοῦ υἱοῦ του, καὶ ἐδιώρισε δημοσίους προσευχὰς εἰς τὰς ἐκκλησίας ὑπὲρ τῆς ἐλευθερώσεως

τοῦ Πάπα. Καὶ τῷόντι οἱ λόγοι του δὲν ἦσαν πάντη ἀθεμελίωτοι. Διότι τόσον ὀλίγον τὸν ὑπήκουαν τὰ ἐν Ἰταλίᾳ στρατεύματα, ὥστε καὶ τότε δὲν ἤθελαν νὰ ἀναχωρήσωσιν, ὅταν ὁ Κλήμης ἐπλήρωσεν ὅλα τὰ ζητήματά των. Ἔμειναν ἀκόμη ἕως τοῦ ἐφεξῆς ἔτους εἰς τὴν Ῥώμην, καὶ δὲν ἔστερξαν νὰ μεταφερθοῦν ἐκεῖθεν, ἕως οὗ νὰ πληρωθοῦν ὅλα τὰ κατάλοιπα. Κατέφαγαν λοιπὸν δέκα μῆνας τὴν πόλιν, ἥτις ἐκ πολλῶν ἑκατονταετηρίδων ἐκατάπινε τοὺς θησαυροὺς ὅλης τῆς Εὐρώπης. Μόλις ἠδυνήθησαν τινὲς νὰ μεταφέρωσιν ὅσα διήρπασαν χρήματα. Σεβαστιανός τις ἐξ Αὐγούστης, ἑκατόνταρχος, ἔπαιξεν εἰς μίαν ὥραν 5000 χρυσᾶ νομίσματα καὶ ἔφερε πάλιν εἰς τὸν οἶκον του 15,000 φλωρίνια.

Ἀλλὰ τί ἔκαμναν οἱ ἅγιοι σύμμαχοι, ὅταν ἔπασχε ταῦτα ὁ Πάπας; Δὲν ἦσαν ἀργοί. Ἐρρῖκος ὁ Η΄ συνεισέφερεν ἀργύριον, καὶ Φραγκῖσκος ὁ Α΄ ἐσύναξε στράτευμα, μὲ τὸ ὁποῖον εἰσέβαλεν εἰς τὴν Ἰταλίαν ὁ ἀρχιστράτηγος Λαυτρέκιος, ἐκυρίευσε πολλὰ φρούρια τῆς Λομβαρδίας, καὶ εἶχε σκοπὸν νὰ εἰσχωρήσῃ ἕως τὴν Νεάπολιν. Ὁ αὐτοκράτωρ, πάντη πτωχὸς εἰς ἀργύριον, ἐφοβήθη τὸν ἀγῶνα τοῦτον· καὶ τώρα κατὰ πρῶτον ἀπεφάσισε νὰ ἐνδώσῃ εἰς τοὺς ἀντιπάλους του. Ἐμήνυσε πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας, ὅτι δέχεται τὰ δύω μιλιόνια φλωρίων ἀντὶ τῆς Βουργονδίας, καὶ ἀπολύει τοὺς δύω υἱούς του, ἐὰν ἐκεῖνος ἐκβάλῃ παραυτὰ τὰ στρατεύματά του ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν. Ἀλλ' οὗτος τοῦ ἀπεκρίθη, ὅτι ἀφίνει τὰ πράγματα εἰς τὴν κρίσιν τῶν ὅπλων (1528).

Ὁ Κάρολος ἀπεκρίθη εἰς τὸν πρέσβυν, ὅστις τοῦ ἔφερε τὴν κήρυξιν τοῦ πολέμου, ὅτι ὁ αὐθέντης του εἶναι ψεύστης καὶ ἄτιμος ἄνθρωπος, ἐπειδὴ ἐπάτησεν ὅσα ὡρκίσθη εἰς τὸ Μαδρίτιον ἀτός του· τώρα δὲ, ἐὰν θέλῃ ὁ Φραγκῖσκος, εἶναι ἕτοιμος νὰ μονομαχήσῃ μὲ αὐτὸν, καὶ ὁ ἀγὼν οὗτος νὰ δώσῃ τέλος

εἰς τὰς διαφοράς. Ὁ Φραγκῖσκος ἐδέχθη τὸ πρόβλημα, καὶ προεκάλεσε τὸν Κάρολον νὰ διορίσῃ τὸν τόπον τῆς μονομαχίας, ὁ δὲ Φραγκῖσκος νὰ φέρῃ μαζή του τὰ ὅπλα. Ὁ δεύτερος ὅμως ἐλησμόνησεν εὐθὺς τὸν λόγον του, καὶ ἀντὶ τούτου ἔστειλεν εἰς τὸν Λαυτρέκιον νέα στρατεύματα εἰς τὴν Ἰταλίαν (1528 τὴν ἄνοιξιν), μὲ πρσσταγὴν νὰ στρατεύσουν κατὰ Ῥώμης καὶ Νεαπόλεως. Αὕτη κυρίως ἦτο αἰτία, διὰ τὴν ὁποίαν τὰ Βουρβωνικὰ στρατεύματα, τὰ ὁποῖα εἶχαν κατοικήσειν τόσον πολὺν χρόνον εἰς τὴν Ῥώμην, καὶ τὰ ὁποῖα διὰ τὰς ἀσωτίας των ἀπὸ 24,000 συνεχωνεύθησαν εἰς 12,000, ἀνεχώρησαν ἀπὸ τὴν Ῥώμην, καὶ μετέβησαν εἰς τὴν Νεάπολιν. Ἐκεῖ ἡνώθησαν μὲ τὰ στίφη τοῦ Λαννοᾶ, ἐνίκησαν ἐντελῶς τὸν Λαυτρέκιον, καὶ ὑπέστρεψαν ἔπειτα ἡσύχως εἰς τὴν πατρίδα των. Εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ ἠφάνισεν ἐξ ὁλοκλήρου ὁ Λεῦβας ἄλλο Γαλλικὸν στράτευμα, τὸ ὁποῖον ἐπροσπάθει νὰ κυριεύσῃ τὸ Μεδιόλανον, καὶ οὕτως ἡ ἐκστρατεία αὕτη, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἤλπιζε μέγιστα πράγματα ὁ Φραγκῖσκος, ἀπέβη δι' αὐτὸν δυστυχεστάτη καὶ ἀτιμοτάτη. Ἐπεθύμησε τὴν εἰρήνην, ἀλλὰ ποίας συνθήκας ἔπρεπε νὰ φοβῆται ἀπὸ τοιοῦτον παρωργισμένον νικητήν;

Ἀλλ' εὐτυχία δι' αὐτὸν ἦτο, ὅτι ὁ νικητὴς οὗτος ἀδυνάτισε περισσότερον παρὰ αὐτὸς, καὶ ἔπασχε μάλιστα μεγάλην ἔλλειψιν ἀργυρίου. Πρὸς τούτοις ἀνεμίχθησαν εἰς τὴν ἔριν ταύτην τώρα καὶ γυναικεῖαι χεῖρες κατὰ τὸ ἔντιμον ἔργον των „νὰ σβύνουν τὴν διχόνοιαν, ἥτις καίει μὲ ὁρμήν.“ Δύω φρόνιμαι Πριγκιπέσσαι, Μαργαρίτα θεία τοῦ Καρόλου, καὶ ἡ μήτηρ τοῦ Φραγκίσκου Λουδοβίκα ἐκ Σαβαυδίας, ὑπῆγαν καὶ αἱ δύω εἰς τὸ Καμάρακον, ἐκατοίκησαν ἐκεῖ εἰς δύω γειτονικοὺς οἴκους, ἐσυναναστρέφοντο φιλικῶς καὶ χωρὶς παρατηρήσεις, καὶ τῷόντι ἐκατώρθωσαν τὴν εἰρήνην (5 Αὐγ. 1529). Ὁ Φραγκῖσκος

ὑπεχρεώθη νὰ πληρώσῃ τὰ δύω μιλιόνια φλωρίων, καὶ νὰ παραιτηθῇ ὅλα τὰ εἰς τὴν Ἰταλίαν δικαιώματά του. Τοῦ Φραγκίσκου οἱ υἱοὶ ὑπέστρεψαν ὀπίσω, ὁ Φραγκῖσκος ἐβάσταξε τὴν Βουργονδίαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐκράτησε τὰ δίκαιά του ὁ Κάρολος.

Ἐνῷ τοῦ Καρόλου οἱ ἀξιόλογοι στρατηγοὶ ἠγωνίζοντο διὰ τὴν φήμην καὶ διὰ τὸ συμφέρον του πιστότατα, αὐτὸς — ἡ ψυχὴ τοῦ ὅλου — ἐκάθητο ἥσυχος εἰς τὰ ἔνδον τοῦ βασιλείου του, χωρὶς νὰ τὸν ἰδοῦν ποτὲ οἱ Ἰταλοὶ, οἵτινες εἶχαν αἰσθανθῆν βαρύτατα τὴν χεῖρά του. Τώρα ἠθέλησε καὶ αὐτὸς νὰ διέλθῃ τὴν χώραν ταύτην μὲ θρίαμβον. Εὐθὺς ἀφοῦ ὑπέγραψε τὴν εἰρήνην, ἀνεχώρησεν ἀπὸ τὴν Ἱσπανίαν, καὶ ἄραξε τὴν 12 Αὐγουστ. 1529 εἰς Γένουαν. Μὲ πομπὴν δορικτήτορος, μὲ ἀκολουθίαν τῶν ἐνδοξοτάτων εὐγενῶν τῆς Ἱσπανίας, καὶ μὲ 20.000 παλαιῶν στρατιωτῶν, διήρχετο τὰς πόλεις τῆς Λομβαρδίας, καὶ ἐδέχετο τοὺς πρεσβευτὰς ὅλων τῶν Ἰταλικῶν πολιτειῶν. Μετέπειτα ἐστράφη εἰς τὴν Βονωνίαν, ὅπου εἶχε διορίσειν νὰ ἐνταμωθῇ μὲ τὸν Πάπαν καὶ νὰ συνομιλήσῃ πλησιέστερα περὶ τῶν ἐν Γερμανίᾳ θρησκευτικῶν διαφορῶν. Ἡ ἐντάμωσις ἔγεινε πομπώδης καὶ λαμπρά. Κανεὶς δὲν ἠδύνατο νὰ παρατηρήσῃ εἰς τὰ πρόσωπα καὶ τῶν δύω ἡγεμόνων, ὅσα συνέπεσαν πρὸ ὀλίγου μεταξύ των. Ὁ Κάρολος γονατίσας ἐφίλησε τοῦ ἁγίου πατρὸς τὸ σανδάλιον, παρευρίσκετο εἰς τὰς ἀκολουθίας μὲ τόσην εὐλάβειαν, καὶ ἔδειξε καθ' ὅλα τόσον ὕψος καὶ πρᾳότητα ἐντάμα, ὥστε οἱ Ἰταλοὶ, οἵτινες εἶχαν προσμείνειν νὰ ἴδωσι βάρβαρον τινὰ καὶ ἀγροῖκον, τὸν ἐθεώρουν μὲ θαυμασμόν. Ἐκεῖ εἰς τὴν Βονωνίαν μὲ μεγάλην παράταξιν καὶ λαμπρότητα τὸν ἔστεψεν ὁ Πάπας αὐτοκράτορα καὶ βασιλέα τῆς Λομβαρδίας. Ἔγεινε δὲ τὴν 24 Φεβρ. 1530, κατὰ τὴν τριακοστὴν γενεθλιακὴν ἡμέραν τοῦ Καρόλου, καὶ ἦτο ἡ τελευταία αὐτοκρατο-

ρικὴ στέψις ἀφ' ὅσας ἐτέλεσαν ἰδιοχείρως οἱ Πάπαι, ἐξαιρουμένης τῆς ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Ναπολέοντος. Ἐνταυτῷ δὲ ἐδοκίμασεν ὁ αὐτοκράτωρ νὰ παρακινήσῃ τὸν Πάπαν νὰ συγκαλέσῃ γενικὴν σύνοδον, τὴν ὁποίαν εἶχεν ὑποσχεθῆν ὁ Κάρολος εἰς τοὺς ζητήσαντας αὐτὴν Γερμανούς· ἀλλ' ὁ Κλήμης τὴν ἀπέφυγε μὲ ὅλας του τὰς δυνάμεις. Εἰς τὴν Βονωνίαν ἐδέχθη ὁ αὐτοκράτωρ ἐπὶ θρόνου παῤῥησίᾳ τὸν Δοῦκα Φραγκῖσκον Σφόρζαν, τὸν ἐσυγχώρησε καὶ τὸν ἔβαλε πάλιν εἰς τὴν ἀξίαν του. Ἐσυγχώρησε δὲ καὶ τοὺς Βενετοὺς ἐμβάντας εἰς τὴν ἁγίαν σύνδεσιν καὶ ἐδέχθη εὐμενῶς τὰ πλούσια δῶρα των. Τοῦτο ὄχι μόνον ὄνομα ἐπαινετὸν τοῦ ἐπροξένησεν εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἀλλ' εἶχε καὶ τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ προξενήσῃ ἀσφάλειαν ἐκ τοῦ μέρους τούτου, ἐὰν οἱ Τοῦρκοι, οἵτινες τώρα ἐφοβέριζαν περισσότερον παρὰ ποτὲ τὴν Γερμανίαν, ἤθελαν προσπαθήσειν νὰ συμμαχήσουν μὲ τὸ θαλασσοποριχὸν ἐκεῖνο ἔθνος. Πλουσίως φορτωμένος μὲ δῶρα ἐξ ὅλων τῶν πόλεων ὑπήγαινε τώρα εἰς τὴν Γερμανίαν, ὅπου ἡ παρουσία του ἀπ' ἄλλους μὲν ἐπροσμένετο μὲ ἐπιθυμίαν, ἀπ' ἄλλους δὲ μὲ φόβον.

14. Συμβούλια εἰς Σπεῖραν καὶ Αὐγούσταν.

(1529 — 1530.)

Τὸ ζωηρὸν καὶ ἀνήσυχον πνεῦμα τοῦ Κόμητος τῆς Ἀσσίας Φιλίππου δὲν ἔλειπε νὰ ἀποδείχνῃ εἰς τοὺς εὐαγγελικοὺς συμμάχους του, ὅτι δὲν εἶναι κατὰ πάντα ἀσφαλεῖς, καὶ δὲν εἶχεν ἄδικον. Ἤξευρε βέβαια πῶς ἐφρόνει ὁ Κάρολος περὶ τῆς νέας διδασκαλίας· ἠδύνατο νὰ εἰκάσῃ τις ποῖα μέσα ἐσυμφώνησε περὶ τούτου μὲ τὸν Πάπαν, καὶ ἐγνώριζε καθεὶς τὴν αὐστηρότητά του, ἥτις δὲν εἶχε φεισθῆν οὐδὲ τὴν ἔνδοξον Ῥώμην· ὁ Κόμης ἐπέμενεν, ὅτι πρέπει νὰ

δεχθῶσιν εἰς τὴν συμμαχίαν καὶ τὰς πόλεις Ἀργεντοράτον καὶ Οὔλμαν καὶ ἄλλας τινάς, αἵτινες εἶχαν δεχθῆν τὴν ἀναμόρφωσιν κατὰ τὴν διδασκαλίαν Ἐλβετικοῦ τινὸς διδασκάλου Ζεβιγγλίου *). Ἡ φατρία αὕτη (ἥτις μετὰ ταῦτα ὠνομάσθησαν ἀναμορφωμένοι) διέφερεν ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Λουθήρου καθ' ἓν μόνον ἄρθρον πίστεως· ἐπίστευε δηλονότι ὅτι τρώγομεν καὶ πίνομεν τὸν ἄρτον καὶ τὸν οἶνον εἰς τὸν μυστικὸν δεῖπνον μόνον πρὸς ἀνάμνησιν τοῦ Ἰησοῦ, καὶ ὅτι καὶ τὰ δύω παριστάνουν συμβολικῶς τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα τοῦ κυρίου· ὁ Λούθηρος δὲ ἐδίδασκεν ἐξ ἐναντίας, ὅτι τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ εὑρίσκονται σωματικῶς παρόντα εἰς τὰ δύω ταῦτα εἴδη. Οἱ θεολόγοι τῶν δύω τούτων φατριῶν ἤλλαξαν κατ' ἀλλήλων πικρὰ συγγράμματα, τὰ ὁποῖα ἐγίνοντο πάντοτε πικρότερα καὶ αὐστηρότερα. Ὁ Λούθηρος ἐκατηγόρησεν αὐστηρῶς τοὺς Ζεβιγλιανούς, καὶ ὥρκισε τὸν ἡγεμόνα του νὰ μὴ ἑνωθῇ μὲ τοιούτους ἐπικινδύνους ἀνθρώπους, ἀλλὰ νὰ φυλάττῃ ἐνώπιον Θεοῦ καθαρὰν τὴν συνείδησίν του. Εἰς μάτην ἐφώναξεν ὁ Κόμης, ὅτι δὲν ἦτο φρόνιμον διὰ μίαν μόνην διαφορὰν νὰ ἀποβάλουν πόλεις, αἵτινες εἰς ὥραν ἀνάγκης ἠδύναντο νὰ βάλλουν εἰς τὰ ὅπλα 60,000 ἀνθρώπους· ὁ Λούθηρος ἔμενε κωφὸς εἰς τούτους τοὺς λόγους, καὶ ἐκατάπεισε τωόντι τὸν Ἐκλέκτορα νὰ ἀκολουθήσῃ τὴν γνώμην του. Ἀλλ' ὁ Κόμης ἐπεθύμει ἐκ καρδίας τὴν ἕνωσιν· καὶ ἐνόμιζε τὴν τῶν θεολόγων ἀσυμφωνίαν ὄχι ἀκατανίκητον ἐμπόδιον. Ἕνας θρησκευτικὸς διάλογος, ἔλεγεν, ἐμπορεῖ νὰ ἐνεργήσῃ τὴν ἐπιθυμητὴν συμφωνίαν, καὶ προδιέθεσε νὰ γείνῃ τοιοῦτος τις εἰς Μαρβοῦργον. Ὁ Λούθηρος ἐπαρουσιάσθη μετὰ τοῦ Μελάγχθωνος καὶ ἄλλων ἀκόμη ἐνδόξων ὀπαδῶν του. Καὶ ὁ Ζεβίγγλιος δὲ

*) Περὶ τούτου θέλομεν ὁμιλήσειν περισσότερα εἰς τὸν ἐφεξῆς τόμον.

ἐσυνωδεύθη ἀπὸ θεολόγους τινὰς τῆς αἱρέσεώς του. Τὴν 2 Ὀκτωβ. 1529 ἤρχισαν αἱ συνδιαλέξεις, χωρὶς ὅμως νὰ φέρουν τὸ εὐκταῖον ἀποτέλεσμα. Ἀπεφασίσθη μόνον νὰ παύσουν εἰς τὸ ἑξῆς τὰ φιλόνεικα συγγράμματα.

Κάρολος ὁ Ε' διατρίβων ἔτι εἰς Ἱσπανίαν εἶχε διορίσειν συμβούλιον εἰς Σπεῖραν, τὸ ὁποῖον ἤνοιξε τὴν 15 Μαρτ. 1529. Εἰς τοῦτο κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν του ἔπρεπε νὰ ἐξετασθῶσιν αἱ θρησκευτικαὶ διαφοραὶ προηγουμένως τόσον, ὅσον νὰ εἶναι ἕτοιμαι νὰ καθαρισθῶσιν εὐκόλως ὅταν φθάσῃ αὐτὸς προσωπικῶς εἰς τὴν Γερμανίαν. Ἀλλὰ πόσον ὀλίγον ἐγνώριζε τὸ πνεῦμα τοιούτων μεταβολῶν! Οἱ Καθολικοὶ ἡγεμόνες, οἵτινες ἦσαν περισσότεροι, ὑπῆρχαν κατὰ τὴν γνώμην των πολλὰ μέτριοι καὶ συγκαταβατικοί, ἐνῷ ἐσυγχώρησαν ἕως τῆς ἀποφάσεως τοῦ πράγματος εἰς τοὺς εὐαγγελικοὺς τὴν ἐλευθερίαν τῆς νέας διδασκαλίας των μὲ συνθήκην: Νὰ φυλάττωσι τὴν λειτουργίαν καὶ ἄλλα διάφορα ἔθιμα, ν' ἀφίνουν εἰς πάντα ὑπήκοον ἐλευθέραν ἐκλογὴν τῆς παλαιᾶς ἢ νέας διδασκαλίας, καὶ νὰ μὴ κάμνουν κανένα προσήλυτον. Ἀλλὰ κατὰ τοῦ περιορισμοῦ τούτου ἀντέλεξαν τρανὰ καὶ φανερὰ οἱ εὐαγγελικοὶ ἡγεμόνες, καὶ ἔδωκαν τὴν 19 Ἀπριλ τακτικὴν τινὰ διαμαρτύρησιν (Protestation), ἐκ τῆς ὁποίας ἔκτοτε ὠνομάσθησαν Διαμαρτυρηταὶ (Προτεστάνται, Protestantes).

Ὅταν μετὰ ταῦτα ἐπεδήμησεν ὁ αὐτοκράτωρ εἰς τὴν Ἰταλίαν (ὅπου διέτριψεν ὑπὲρ τοὺς ἐννέα μῆνας) ἔστειλαν πρὸς αὐτὸν πρέσβεις ἐκεῖ διὰ νὰ ἀθωώσωσι τὸ ἔργον των, ἀλλ' αὐτὸς τοὺς ἐπέπληξε, καὶ τοὺς ἐμεταχειρίσθη σχεδὸν ὡς ἐπαναστάτας. Ὅλους δὲ τοὺς ἐδιώρισε νὰ συναχθοῦν εἰς τὴν Αὐγούσταν, ὅπου ἔμελλε νὰ ἀνοιχθῇ συμβούλιον τὴν 22 Μαρτίου 1530, καὶ ὅπου ἔμελλε νὰ δώσῃ μὲ ὅλας του τὰς δυνάμεις εἰς καθένα τὸ δίκαιόν του.

Εἰς τὴν Αὐγούσταν ἐσυναθροίσθη κατὰ τὸν διωρισμένον καιρὸν ἑταιρεία ἡγεμόνων, ἀρχόντων, ἀρχιερέων καὶ ἱερέων, οἱ ὁποῖοι διὰ τὸ πολὺ πλῆθος τῶν ὑπηρετῶν καὶ τῶν ἵππων ἐπλειστηρίασαν καθ' ὑπερβολὴν τὰς τιμὰς τῶν ζωοτροφιῶν. Ὁ αὐτοκράτωρ ὡδοιπόρει πολλὰ ἀργοπόρως μὲ μικρὰ πάσης ἡμέρας διαστήματα. Ὁ τοῦ Βρανδεμβούργου Ἐκλέκτωρ Ἰωακεὶμ Α', καὶ οἱ Δοῦκες τῆς Σαξονίας καὶ Βαυαρίας Γεώργιος καὶ Βιλέλμος, τρεῖς διάπυροι Καθολικοί, ὑπῆγαν ἔφιπποι εἰς προϋπάντησίν του ἕως τοῦ Ἰνουτρίου. Ὁ Ἐκλέκτωρ τῆς Σαξονίας Ἰωάννης ἔστειλε μόνον πρέσβεις ἐκεῖ. Ὁ Κάρολος δὲν ἔδειξεν εἰς καμμίαν φατρίαν χωριστὴν κλίσιν, ἐκτὸς ὅτι ἔδειξεν εἰς τοὺς Σαξονικοὺς πρέσβεις δυσαρέστησιν, ὅτι ὁ αὐθέντης των διορίζει νὰ κηρύττουν εἰς τὴν Αὐγούσταν Λουθηρανικῶς· τὸ ὁποῖον πρὸς χάριν του ἐμποδίσθη προσώρας.

Ὁ Κάρολος ἐμβῆκεν εἰς τὴν Αὐγούσταν κατὰ τὴν παραμονὴν τῆς ἑορτῆς τοῦ σώματος τοῦ κυρίου (15 Ἰουν.). Τὸ πρῶτον του ἔργον ἦτο, ὅτι ἐπροσκάλεσεν ὅλους τοὺς ἡγεμόνας τὴν ἐφεξῆς ἡμέραν διὰ τὴν πανηγυρικὸν λιτανείαν τῆς ἐκκλησίας. Ἀλλ' οὔτε ἡ σεβαστικὴ πολυτέλεια τῆς εἰσόδου του, οὔτε ἡ καταγοητευτικὴ ἡμερότης τοῦ τρόπου του ἠδυνήθησαν νὰ καταπείσωσιν εἰς τοῦτο τοὺς Προτεσταντικοὺς ἡγεμόνας. Ἔδειξαν μάλιστα τὴν δυσαρέστησίν των, ὅτι μὲ τοιοῦτον δόλον ἐζήτουν νὰ τοὺς παγιδεύσωσι, καὶ ὁ Κόμης τοῦ Βρανδεμβουργικοῦ Ὀνολδίου Γεώργιος εἶπεν ἀπαρακαλύπτως ἔμπροσθεν τοῦ αὐτοκράτορος, ὅτι προτιμᾷ νὰ χάσῃ τὴν κεφαλήν του παρὰ διὰ τῆς μεθέξεώς του εἰς εἰδωλολατρικὸν δρᾶμα νὰ βεβηλώσῃ τὸν λόγον τοῦ κυρίου. Πρὸς τὸ ὁποῖον ἀπεκρίθη χαμογελῶν ὁ αὐτοκράτωρ: Ἀγαπητὲ ἡγεμόν, ἔχε τὴν κεφαλήν σου, ἔχε τὴν κεφαλήν σου.

Ὅταν λοιπὸν ἤρχισαν αἱ συνδιαλέξεις, καὶ

ἐπροβλήθη κατὰ πρῶτον τὸ τῆς θρησκείας ζήτημα, ἐζήτησαν ὁ Προτεσταντικοὶ ἡγεμόνες τὴν ἄδειαν νὰ διαβάσουν ἔμπροσθεν τοῦ συμβουλίου σύγγραμμά τι τοῦ Μελάγχθωνος, τὸ ὁποῖον περιελάμβανε μὲ συντομίαν καὶ σαφήνειαν τὰ καθ' ὅσα διαφέρει ἡ νέα ἀπὸ τὴν παλαιὰν ἐκκλησίαν. Ἤλπιζαν ὅτι διὰ τοιαύτης ἐξηγήσεως ἤθελεν ἐλευθερωθῆν ὁ αὐτοκράτωρ ἀπὸ ψευδεῖς ἐννοίας, καὶ ἤθελε λάβειν κλίσιν εἰς τὴν διδασκαλίαν των. Ὅταν ἔλαβε τέλος ἡ ἀνάγνωσις, ἥτις εἶχε διαρκέσειν ὥρας τινὰς (25 Ἰουν.), τοὺς ἔδωκε τὴν ἀπόκρισιν ὁ αὐτοκράτωρ διὰ τοῦ Κόμητος τοῦ Παλατινάτου Φρειδερίκου: Θέλει σκεφθῆν περὶ τοῦ μεγάλου καὶ ὑψηλοῦ τούτου πράγματος καὶ θέλει τοὺς φανερώσειν ἐν καιρῷ τὴν περὶ τούτου ἀπόφασίν του. Μετὰ ταῦτα παρέδωκε τὸ σύγγραμμα — τὸ ὁποῖον ἔγεινε περίφημον μὲ τὸ ὄνομα ὁμολογία τῆς Αὐγούστης — εἰς Καθολικοὺς τινὰς ἱερωμένους διὰ νὰ συντάξωσιν ἀναίρεσιν κατ' αὐτοῦ. Αὕτη δὲ ἔγεινε τόσον ἀχρεία καὶ ἀδύνατος, ὥστε τὴν ἀπέῤῥιψεν ὁ Κάρολος αὐτός. Ἐσυντάχθη λοιπὸν δευτέρα καὶ ἐδιαβάσθη εἰς τοὺς Προτεστάντας. Εἰς τὸ τέλος αὐτῆς ἔλεγεν, ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ ζητεῖ νὰ ἐφαρμοσθῶσιν εἰς τοῦτον τὸν κανόνα. Ἀλλὰ δὲν ἔστερξαν οἱ Λουθηρανοὶ κατ' οὐδένα τρόπον. Αἱ συμβιβάσεις ἐχρονοτριβήθησαν ἕως ἀηδίας. Ὁ αὐτοκράτωρ δὲν ἤθελε νὰ ἐνδώσῃ, καὶ οἱ Προτεστάνται δὲν ἀπεμακρύνοντο ἀπὸ τὴν ὁμολογίαν των. Ἡ μία φατρία ἐφοβεῖτο τὴν ἄλλην. Τελευταῖον ἐσηκώθη ὁ θερμουργὸς τῆς Ἁσσίας Κόμης καὶ ἀνεχώρησεν ἀπὸ τὸ συμβούλιον, χωρὶς νὰ ἀποχαιρετίσῃ κἀνένα. Ὁ Κάρολος ταραχθεὶς ἀπὸ τὸ τοιοῦτον ἐξ ἅπαντος ἀνάρμοστον κίνημα, καὶ φοβηθεὶς μὴ τὸν ἀκολουθήσουν καὶ ἄλλοι, ἐπρόσταξε κατὰ τὴν πρώτην του σύγχυσιν νὰ κλεισθοῦν αἱ πύλαι τῆς πόλεως. Ἐξενίσθησαν ἐκ τούτου οἱ ἡγεμόνες τόσον, ὥστ' ἔστειλαν καὶ ἠρώτησαν τὸν αὐτοκράτορα, ἂν

ἔχῃ σκοπὸν νὰ μεταχειρισθῇ ἐναντίον των βίαν. Ταραχθεὶς πάλιν διὰ τὸ ἐρώτημα, ἀπεκρίθη ὁ αὐτοκράτωρ, ὅτι δὲν ἔχει κἀμμίαν βίαν, καὶ ὅτι αἱ πύλαι ἐκλείσθησεν κατὰ λάθος. Καθ' ὅλους τοὺς τρόπους ἦτο φανερὸν ὅτι μεταξὺ τῶν δύω φατριῶν ἐπεκράτει ἀντιπερισπασμὸς, καὶ ἐξαιρέτως ἔκαιε τῆς Αὐγούστης τὸ ἔδαφος ὑποκάτω εἰς τοὺς πόδας τῶν Προτεσταντικῶν ἡγεμόνων. Ἐσηκώθησαν καὶ αὐτοὶ μὲ πρέποντα τρόπον νὰ ἀναχωρήσουν, καὶ μετὰ τοῦτο ἐφάνη τοῦ συμβουλίου ἡ ἀπόφασις (19 Νοεμβ.), ὅπου ἀνεθεματίσθη ἡ αἵρεσις τοῦ Λουθήρου καὶ ἀπηγορεύθη αὐστηρότατα ἡ περαιτέρω αὐτῆς διάδοσις. Οὗτοι ἦσαν οἱ καρποὶ συμβουλίου, τὸ ὁποῖον διήρκεσε τέσσαρας μῆνας, καὶ ἐκ τοῦ ὁποίου καὶ αἱ δύω μερίδες εἶχαν μεγάλας ἐλπίδας. Τώρα ἀπεφασίσθη ἐντελῶς ὁ χωρισμὸς, καὶ ἐλπὶς ἑνώσεως δὲν ἔμεινε.

Ἐξ Αὐγούστης ἀπεδήμησεν ὁ αὐτοκράτωρ εἰς Κολωνίαν, ὅπου εἶχε προσκαλέσειν τοὺς ἡγεμόνας διὰ νὰ ἐκλέξωσι Ῥώμης βασιλέα τὸν ἀδελφόν του. Ἡ πρόφασις, ὅτι γίνεται διὰ τὴν συντήρησιν τῆς εὐταξίας τοῦ Γερμανικοῦ βασιλείου, δὲν ἦτο ἄλογος κατὰ τοῦτο, καθότι ὁ Κάρολος διὰ τὰς λοιπὰς χώρας του ἠναγκάζετο νὰ λείπῃ συχνάκις, καὶ δι' ἄλλας βέβαια αἰτίας ὑπήκουσαν οἱ ἡγεμόνες περισσότερον εἰς τὸν Κάρολον παρὰ καθὼς ἤθελαν κάμειν εἰς ἄλλον αὐτοκράτορα. Ἡ ἐκλογὴ ἔγεινε (5 Ἰαν. 1531) παρεκτὸς μόνον ὅτι ὁ Ἐκλέκτωρ τῆς Σαξονίας ἐπαρουσίασε διαμαρτύρησιν ἐναντίον ταύτης διὰ τοῦ υἱοῦ του. Ὁ αὐτοκράτωρ ἔκρυψε τὴν ὀργήν του, καὶ πάραυτα ἀνεχώρησεν εἰς Ἀκυΐσγρανον μετὰ τῶν ἡγεμόνων, ὅπου ἐτελέσθη λαμπρότατα ἡ στέψις τὴν 11 Ἰαν. Ἀπεκεῖ μετέβη πάραυτα εἰς τὸ ἀγαπητόν του Βέλγιον.

15. Ἡ Σμαλκαλδιακὴ συμμαχία, ἡ Νοριμβεργικὴ εἰρήνη καὶ ὁ Τουρκικὸς πόλεμος. (1529 — 1532).

Ἐνῷ οἱ ἄλλοι Ἐκλέκτορες ἐνησχολοῦντο εἰς τὴν Κολωνίαν μὲ τὴν ἐκλογὴν τοῦ Ῥωμαϊκοῦ βασισιλέως, εἶχε συγκαλέσειν ὁ Ἐκλέκτωρ τῆς Σαξονίας τοὺς Λουθηρόφρονας φίλους του τὴν 22 Δεκεμ. 1530 εἰς Σμαλκαλδίαν διὰ νὰ σκεφθῶσι κοινῶς περὶ τοῦ τρόπου, μὲ τὸν ὁποῖον δύνανται νὰ διαφύγωσιν ἢ νὰ ἀντιπαλαίσωσι τὸν ἐπικείμενον κίνδυνον. Διότι τώρα ἴδε καὶ ὁ Λούθηρος, ὅτι χωρὶς ἀγῶνας δὲν εὐοδοῦται τὸ ἔργον του, καὶ ἐσυμβούλευσε φανερὰν ἀντίστασιν ἐὰν ὁ αὐτοκράτωρ πρῶτος ἤθελε μεταχειρισθῆν βίαν. Ὁ ὁρμητικὸς Κόμης δὲν εὐχαριστεῖτο μὲ τοῦτο· ἐνόμιζεν ὅτι ἔπρεπε νὰ προλάβουν τὸν αὐτοκράτορα ἐνόσῳ ἀκόμη εἶναι ἀπροπαρασκεύαστος. Ἀλλὰ κατὰ ταύτης τῆς γνώμης ἀντέστησαν οἱ ἄλλοι ἡγεμόνες καὶ πρέσβεις τῶν πόλεων δι' ἐκείνην τὴν σεβαστὴν εὐλάβειαν, τὴν ὁποίαν ἔδειξαν πάντοτε οἱ Γερμανοὶ ἀνέκαθεν εἰς τὸν ἀρχηγόν των. Τινὲς ἔλεγαν μὲ ἀμηχανίαν: ἐὰν τὸ ἅγιον πρόσωπον τοῦ αὐτοκράτορος δὲν φανῇ εἰς τὸν πόλεμον, εἶναι δίκαιον νὰ κτυπήσωμεν. Αἱ αὐταὶ ἀμφιβολίαι ἐπεκράτουν καὶ περὶ ἄρθρων τινῶν, τὰ ὁποῖα ἔμελλαν νὰ ὑπογράψωσι πρὸς ὑπεράσπισίν των. Αἱ τιμημέναι καρδίαι ἐφοβοῦντο τόσον, ὅσον ἐὰν ἔμελλαν νὰ προσβάλωσιν εἰς τὸν γνήσιόν των πατέρα. Καὶ ἐπειδὴ τελευταῖον δὲν ἀπεφασίσθη τι ἀξιόλογον, ἀπεχωρίσθησαν κατὰ τὸ παρὸν ἀπ' ἀλλήλων μὲ ὑπόσχεσιν νὰ ἐνταμωθῶσι πάλιν ἐκεῖ τὸν Φεβρ. 1531. Κατὰ τὸν μεταξὺ χρόνον συνετάχθη σύγγραμμα ἀπολογητικὸν ἐν ὀνόματι ὅλης τῆς φατρίας, καὶ ἐστάλθη εἰς ὅλας τὰς ἐξωτερικὰς αὐλάς, ἐξαιρέτως δὲ εἰς τὴν

Γαλλίαν καὶ Ἀγγλίαν. Ὁ Κόμης ἤλπιζε μὲ τοῦτο τὸ μέσον νὰ ἑνωθῇ μὲ τοὺς δύω τούτους ἰσχυροὺς, πρὸς τὸν αὐτοκράτορα ἐχθρευομένους μονάρχους, καὶ δὲν ἐστοχάζετο, ὅτι χειρότερον ἄλλο δὲν εἶναι εἰς ἕνα λαὸν, παρὰ ἐὰν προσκαλῇ τοὺς ξένους νὰ ἀναμιχθοῦν εἰς τὰς ἐσωτερικάς του διχονοίας.

Εἰς τὴν δευτέραν συνέλευσιν τῆς Σμαλκαλδίας ἐκλείσθη ἡ εἰς τὴν πρώτην προβληθεῖσα συμμαχία μεταξὺ τοῦ τῆς Σαξονίας Ἐκλέκτορος Ἰωάννου, τοῦ Κόμητος τῆς Ἁσσίας Φιλίππου, τριῶν Δουκῶν τοῦ Βρουνσουΐκου καὶ Λουνεβούργου, τοῦ ἡγεμόνος τοῦ Ἀνδεγαύου Βολφιγαγγίου, δύω Κομήτων τῆς Μανσφέλδας, καὶ ἕνδεκα πόλεων τῆς αὐτοκρατορίας (27 Φεβρ.). Διὰ ταύτης ὑπεχρεώθησαν νὰ βοηθοῦν ἀλλήλους καθ' ὅλας των τὰς δυνάμεις, ἐὰν πολεμηθοῦν διὰ τὴν θρησκείαν. Ὁ Κόμης τοῦ Βρανδεμβουργικοῦ Ὀνολδίου καί τινες πόλεις τῆς αὐτοκρατορίας δὲν ἠθέλησαν νὰ ἐμβοῦν τακτικῶς εἰς τὴν συμμαχίαν, ἀλλ' ἠνώθησαν μὲ ὅλους κατὰ τοῦτο: εἰς ὅλας τὰς δικολογίας, αἱ ὁποῖαι ἤθελαν ἐλθεῖν εἰς τὸ γενικὸν κριτήριον κατά τινων διὰ θρησκευτικὰ πράγματα, νὰ ἐνεργῶσιν ὅλοι κοινῶς.

Τὸν βασιλέα ὅμως Φερδινάνδον ἔθλιβεν εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ φροντὶς μεγάλη ἄλλου εἴδους. Ὁ εἰς τὴν Οὐγγαρίαν ἀντίζηλός του Ζαπολίας (ἀνωτ. σ. 260.) διὰ νὰ κατεξουσιάσῃ ἀσφαλῶς τὸν Οὐγγαρικὸν θρόνον ἔστειλε πρεσβείαν πρὸς τὸν τότε ἰσχυρὸν Σουλτάνον τῶν Τούρκων, Σολειμάνην Α', καὶ τοῦ ὑπεσχέθη ἐτήσιον φόρον, ἐὰν τοῦ ἐστερέονε τὴν βασιλείαν. Ὁ φιλόδοξος Σολειμάνης μετὰ τοῦ ἐπίσης φιλοδόξου καὶ ἰσχυροῦ Βιζύρου του Ἰβραΐμου ἐσηκώθη μὲ 250,000 στρατοῦ καὶ 300 κανόνια (10 Μαΐου, 1529), καὶ διαβὰς τὸν Αἶμον, ὥρμησε διὰ τῆς Τρανσυλβανίας εἰς τὴν Οὐγγαρίαν· ὁ Ζαπολίας τὸν προϋπήντησε καὶ τοῦ ἐφίλησε τὴν χεῖρα. Οἱ Τοῦρκοι ἐμβῆκαν

εἰς τὴν Πέσταν (7 Σεπτεμ.), καὶ μετὰ ἑπτὰ ἡμέρας ἕνας ἀγᾶς τοῦ Σολειμάνου ἀνεβίβασε τὸν φίλον του Ζαπολίαν εἰς τὸν Ἀρπαδικὸν θρόνον. Τὴν 21 Σεπτεμβρίου ἐπέρασεν ὁ Σολειμάνης τὰ Οὐγγαρικὰ σύνορα καὶ διευθύνετο κατὰ τῆς Αὐστρίας. Τὴν δὲ 26 περιεκυκλώθη πανταχόθεν ἡ Βιέννα ἀπὸ τὸ Τουρκικὸν σύννεφον. Πέντε χιλιάδες πολῖται τῆς Βιέννης, μετὰ γυναικῶν καὶ τέκνων καὶ ἱερέων, ἀναχωροῦντες ἀπὸ τὴν πολιορκουμένην πόλιν, ἐπιάσθησαν ἀπὸ τοὺς βαρβάρους καὶ κἀνεὶς ἐξ αὐτῶν οὔτε γέρων οὔτε παιδίον οὔτε γυνὴ δὲν διέφυγε τὴν μάχαιράν των. Οἱ φρουροὶ, ἐκ διαφόρων λαῶν τῆς Γερμανίας καὶ Ἱσπανοί τινες, ἔμειναν ὑπέρμαχοι τῆς μητροπόλεως. Τὰ προάστεια ὅλα τὰ ἔκαυσαν καὶ τὰ κατηδάφισαν πρὶν ἀκόμη φθάσῃ ὁ ἐχθρός. Ἕως τῆς 6 Ὀκτωβρίου ἐδοκίμασαν οἱ πολιορκούμενοι νὰ κτυπήσουν τὸν ἐχθρὸν μὲ ἐξορμήσεις, ἀλλ' ἀπεκρούοντο πάντοτε ἀπὸ τὸ πολλαπλάσιον πλῆθος. Τρεῖς ἐφόδους (9. 11 καὶ 12 Ὀκτωβ.) ἔκαμεν ὁ ἐχθρὸς, δοκιμάσας ἐνταὐτῷ νὰ κρημνίσῃ μέρος τοῦ τείχους μὲ ὑπόσκαψιν λαγουμίαν καὶ ἐκπυρσοκρότησιν πυροκονίας. ἀλλ' οἱ ἀνδρεῖοι πρόμαχοι, μὲ φθοράν των πολλὴν, κατέθραυσαν τὸ θράσος τῶν πολεμίων, πυροβολοῦντες ἀπαύστως ἀπ' αὐτὰ τὰ κατασειόμενα τείχη. Τετάρτην μὲ μεγαλητέραν προετοιμασίαν καὶ μὲ ὑπόσχεσιν πολλῶν δώρων εἰς τοὺς Γιανιτσάρους του ἐπρόσταξεν ὁ Σολειμάνης τὴν 14 Ὀκτωβ. ἡμέραν πέμπτην μὲ σκοπὸν, καθὼς λέγει ὁ κλεινὸς ἱστορητὴς ταύτης τῆς πολιορκίας *), νὰ ἐμβῇ θριαμβεύων εἰς τὴν αὐτοκρατορικὴν πόλιν τὴν Παρασκευὴν, ἡμέραν ἱερὰν νομιζομένην ἀπὸ τοὺς Μουσολμάνους, καὶ κατ' αὐτὴν νὰ κηρύξῃ ὁ Ἱμάμης του ἀπὸ τὸ περίφημον κωδωνοστάσιον τοῦ ἁγίου

*) Ἰωσὴφ Ἄμηρος, Πρώτη ματαιωθεῖσα Τουρκικὴ πολιορκία τῆς Βιέννης (Ioseph Ritter v. Hammer, Wien's erste aufgehobene türkische Belagerung, Pest 1829.) σελ. 39.

Στεφάνου τὸν ἰσλαμισμὸν, καὶ νὰ μεταβάλῃ τὸν ναὸν τοῦ Χριστοῦ εἰς τσαμίον τοῦ Μωάμεθ. Ὅλα τὰ πυροβόλα ὄργανα τοῦ ἐχθροῦ συνοδευόμενα μὲ ἀγρίας κραυγὰς τῶν Γιανιτσάζων ἐβρόντων κατὰ τῶν τειχῶν τῆς πόλεως ἀπὸ μεσημερίου ἕως τὸ μεσονύκτιον· καὶ ἐπειδὴ ὁ Σολειμάνης ἴδε ματαίαν καὶ τὴν τετάρτην ἔφοδον, ἐπρόσταξε τὴν ἀναχώρησιν, καὶ ἀβιάστως μετὰ δέκα ἡμέρας (26 Ὀκτωβ.) ἐμβῆκεν εἰς τὴν Πέσταν καὶ διὰ Βελεγραδίου ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἀμάθεια εἰς τὴν πολιορκητικὴν τέχνην, σπάνις ζωοτροφιῶν, πρώϊμα ἀρχίσας ψυχρὸς καὶ ὑγρὸς καιρὸς, ἀσυνήθιστος εἰς τοὺς Ἀσιανοὺς, καὶ γογγυσμὸς πῶν Γιανιτσάρων περὶ πάντων τούτων, ἠνάγκασαν τὸν Σολειμάνην νὰ ἀφήσῃ ἐλευθέραν τὴν Βιένναν, κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ προειρημένου ἱστορικοῦ *). Ἀλλ' εἰς τῶν τριῶν ἑβδομάδων τὸ διάστημα, ἐνῷ ἐπολιορκεῖτο ἡ Βιέννα, πολὺ μέρος τοῦ Τουρκικοῦ ὀρδίου, τρέχοντες ἐλευθέρως κατηρήμαξαν ὅλην τὴν κάτω καὶ ἄνω Αὐστρίαν, καὶ ἔφθασαν ἕως Ῥατισβόνης, τῆς ὁποίας τὰς γεφύρας ὠνόμασαν οἱ Τοῦρκοι ἱστοριογράφοι γεφύρια τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Ὑπὲρ τὰς εἴκοσι χιλιάδας χριστιανῶν κατέσφαξαν, καὶ πολὺ πλῆθος ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ἔσυραν εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν.

Ὁ Ζαπολίας λοιπὸν, ὁ τουρκοχειροτόνητος βασιλεὺς, ἐδέσποζεν εἰς τὴν Οὐγγαρίαν· ἐπειδὴ ὅμως ἐστενοχωρεῖτο σκληρῶς ἀπὸ τὰ ὅπλα τοῦ Φερδινάνδου, ὡπλίσθη πάλιν ὁ Σολειμάνης εἰς δευτέραν ἐπιδρομήν. Ἐπὶ τοιούτων περιστάσεων κατέφευγαν πάντοτε οἱ ἀρχήτεροι αὐτοκράτορες εἰς τοὺς ἡγεμόνας· ἀλλὰ τίς βοήθεια ἐπροσμένετο τώρα ἀπὸ τούτους, ἐὰν δὲν ἀνεπαύοντο τὰ θελήματά των; Ἠναγκάσθη πάλιν ὁ Κάρολος νὰ δοκιμάσῃ τὴν καλωσύνην. Μετὰ χαρᾶς ἔδωκε τὴν πληρεξουσιότητα εἰς τοὺς δύω

*) Ἄμηρος ἔνθ. ἀνωτ. σελ. 53.

Ἐκλέκτορας τῆς Μογοντίας καὶ τοῦ Παλατινάτου διὰ νὰ μεσιτεύσωσι περὶ τῶν θρησκευτικῶν πραγμάτων, ὅταν οὗτοι τὸν ἐπρόβαλαν τὴν μεσιτείαν των. Ἤρχισαν συμβιβάσεις μὲ τοὺς Προτεστάντας πρῶτον εἰς Σονβοφόρτιον, ἔπειτα εἰς Νορίμβεργαν. Οἱ μεσῖται τοὺς ἐσυγχώρησαν τὴν ἐλευθερίαν τῆς θρησκείας των, ἐὰν ἤθελαν νὰ ὑποσχεθοῦν, ὅτι δὲν παραλαμβάνουν ἄλλους πλέον εἰς τὴν συμμαχίαν των. Τοῦτο ἐνόμισεν ὁ Κόμης Φίλιππος παγιδευτικὸν καὶ ἄδικον ζήτημα· καὶ οἱ ἄλλοι δὲ πολὺν καιρὸν δὲν ἤθελαν νὰ στέρξωσιν, ἕως οὗ τελευταῖον ὁ Λούθηρος — πάντη ἀνελπίστως — ἐστοχάσθη ὅτι ἦτο καλὸν νὰ δεχθοῦν τὰ προβλήματα πρὸς διατήρησιν τῆς εἰρήνης. Οὕτω λοιπὸν ὑπεγράφη τὴν 23 Ἰουλ. 1532 εἰς Νορίμβεργαν θρησκευτικὴ εἰρήνη περιέχουσα: ὅτι ἕως μιᾶς γενικῆς συνόδου, ἥτις ἔμελλε νὰ συγκροτηθῇ μετὰ ἓν ἔτος, εἶναι εἰρήνη μεταξὺ τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τῶν ἡγεμόνων, καὶ κἀνεὶς δὲν τολμᾷ νὰ πειράξῃ τὸν ἄλλον διὰ τὴν πίστιν, καὶ ἕως τότε παύουν αἱ κατὰ τῶν Προτεστάντων ἀρχίσασαι κρισολογίαι εἰς τὸ γενικὸν κριτήριον. Ὁ Φίλιππος δὲν ἠδυνήθη νὰ βαστάξῃ τὴν ἀγανάκτησίν του διὰ τὸν ἐξισασμὸν τοῦτον, καὶ ἔγραψε σκληρὰν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Ἐκλέκτορα τῆς Σαξονίας, ὅπου ἔλεγεν, ὅτι ὁ Λούθηρος δὲν φρονεῖ ὀρθῶς περὶ τούτου, καὶ ὅτι ἀπὸ τὸν Μελάγχθωνα δὲν ἐλπίζει κἀνὲν καλὸν ἀφοῦ τὸν ἴδε τρέμοντα εἰς Αὐγούσταν· ὅλη ἡ σαθρὰ εἰρήνη δὲν ἔχει κἀμμίαν βάσιν. εἶναι ἀπάτη, τὴν ὁποίαν κἀνεὶς τριπλάσιος δόκτωρ δὲν δύναται νὰ διορθώσῃ κτλ. Τοιουτρόπως ἐφύτρωσαν οἱ βλαστοὶ τῆς διχονοίας εἰς τὴν συμμαχίαν, οἵτινες εἰς τὸ μέλλον ἐγέννησαν φαρμακεροὺς καρποὺς δι' αὐτήν. Ὁ Ἐκλέκτωρ Ἰωάννης ὁ Σταθερὸς ἀπέθανε πάραυτα ἀφοῦ ἐδέχθη τὴν ἐπιστολὴν ταύτην (16 Αὐγ. 1532), ἀλλ' ὁ υἱὸς καὶ διάδοχός του, Ἰωάννης Φρειδερῖκος, ἦτο εἰς τὸν Κόμητα προσωπικῶς πλέον ἐναντίος παρὰ ὁ πατὴρ, καὶ μόνον τὸ κοινὸν συμφέρον ἥνωνεν ἀκόμη εἰς τὸ ἑξῆς τοὺς δύω ἡγεμόνας.

Ἐνῷ ἐγίνοντο αἱ μὲ τοὺς Προτεστάντας συμβιβάσεις, εἶχεν ἐπιδημήσειν ὁ Κάρολος ἀπὸ τοῦ Βελγίου εἰς τὴν Αὐγούσταν, ὅπου εἶχε διορίσειν νέον συμβούλιον διὰ συνάθροισιν βοηθείας κατὰ τῶν Τούρκων. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Λουθηρανοὶ ἡγεμόνες διὰ τῆς Νοριμβεργικῆς εἰρήνης ἦσαν τοὐλάχισταν ἐν μέρει ἀναπαυμένοι, ἔδωκαν μετὰ χαρᾶς μεγάλης τὴν ζητηθεῖσαν βοήθειαν. Ποτὲ δὲν ἐσυμφώνησαν τόσον εὐκόλως εἰς ἄλλο συμβούλιον, καὶ ποτὲ δὲν ἔγεινεν ἀξιολογωτέρα βοήθεια. Ὁ νέος Ἐκλέκτωρ τῆς Σαξονίας τὸ ἐνόμιζε μεγάλην τιμήν του νὰ εἶναι σύμφωνος μὲ τὸν Κάρολον, καὶ οὗτος ἐβεβαίωσε τοὺς Προτεστάντας, ὅτι περὶ αὐτῶν θέλει ὁμιλήσειν μὲ τὸν Πάπαν προσωπικῶς, διὰ νὰ ἐξισάσῃ ἄριστα τὸ μέγα τοῦτο πρᾶγμα. Ἤθελε νὰ τὸν κινήσῃ νὰ κάμῃ γενικὴν σύνοδον· εἰ δὲ μὴ, μετὰ ἥμισυν ἐνιαυτὸν ὑπεσχέθη νὰ συγκροτήσῃ μίαν γενικὴν Γερμανικὴν συνέλευσιν διὰ τὸν σκοπὸν τοῦτον.

Εἰς τούτους τοὺς λόγους του εὐχαριστήθησαν ὅλοι, καὶ ἡ ἡγεμονικὴ αὕτη συνέλευσις ἔλαβε γρήγορον τέλος. Ὁ Κάρολος μετέβη ἀπὸ Αὐγούστης εἰς Λίγγιον, ὅπου εἶχε παραγγείλειν νὰ εὑρεθῇ ὁ Λεῦβας μὲ 8000 ἐκλεκτοὺς Ἱσπανοὺς, καὶ ἄλλο στῖφος Ἰταλῶν, μὲ τοὺς ὁποίους πάραυτα ἡνώθησαν 24,000 τῆς Γερμανίας στρατιῶται, ὥστε τὸ ὅλον συνεπληροῦτο ἀπὸ 76,000 στρατιώτας. Ἡ βοήθεια ἦτο ἀναγκαιοτάτη. Ὁ Σολειμάνης εἰσέβαλεν εἰς τὴν Οὐγγαρίαν μὲ 300,000 στράτευμα, καὶ ἐφοβέριζεν ἐκ νέου τὴν Γερμανίαν. Ὁ μέρας Βεζύρης ἀπεῖχεν ὀλίγας ἡμέρας ἀπὸ τὴν Βιένναν· τότε τοῦ ἔκαμε τὸ ἀσήμαντον καὶ ἀσθενῶς ὠχυρωμένον Γίνσιον, Οὐγγαρικὴ πολίχνη, τοιαύτην ἀντίστασιν, ὥστ' ἠναγκάσθη νὰ ὀπι-

σθοδρομήση ἄπρακτος. Διὰ τοῦτο, καὶ ἐπειδὴ ἦξευρε πλησίον τὸν αὐτοκράτορα, ἔχασε τὸ θάῤῥος τόσον ὁ Σολειμάνης, ὥστε ἔστειλε μόνον ἓν σῶμα εἰς τὴν Αὐστρίαν, τὸ ὁποῖον ἠφανίσθη ὅλον ἀπὸ τοὺς Γερμανούς· αὐτὸς ὅμως ἀνεχώρησεν ἀπ' ὅλην τὴν Οὐγγαρίαν μὲ ὅλα του τὰ στρατεύματα (Σεπτ. 1532), πρὶν ἴδῃ τὸν ἐχθρόν του. Οἱ Γερμανοὶ ὑπέστρεψαν εἰς τοὺς οἴκους των, καὶ ὁ Κάρολος μὲ τὰ ξένα στρατεύματα μετέβη εἰς τὴν Ἰταλίαν.

Ἐκεῖ διατρίψας ὅλον τὸν χειμῶνα εἶχε συχνάκις συνομιλίας μὲ τὸν Πάπαν εἰς Βονωνίαν. Ἐζήτει ἐπιμόνως σύνοδον, τὴν ὁποίαν πάντες μὲν ἐπεθύμουν, ὁ δὲ Πάπας ἐφοβεῖτο. Ἐν γένει δὲ ὁ Κλήμης ἐπεθύμει κάλλιον νὰ εἶναι ὁ αὐτοκράτωρ εἰς τοὺς Τούρκους παρὰ εἰς τὴν Ἰταλίαν. Διότι τοιοῦτον αὐτοκράτορα, ὅς τις ὑπέμενε τόσον μακροθύμως τὰς κατὰ τῆς ἱεραρχίας ἀνηκούστους προσβολὰς, καὶ ἐσυγχώρει τὴν αἵρεσιν νὰ ῥιζόνεται τόσον βαθέως εἰς τὴν ἄθεον Γερμανίαν, δὲν εἶχεν ἰδεῖν ἀκόμη ἡ χριστιανωσύνη. Μόλις ἀπεμακρύνθη ὁ Κάρολος (ἀνεχώρησε τὸν Ἀπρίλ. 1533 εἰς τὴν Ἰσπανίαν), καὶ ὁ παρωργισμένος Πάπας ἐμβῆκεν εἰς πιστὴν διαπραγμάτευσιν μὲ τὸν τούτου κληρονομικὸν ἐχθρὸν Φραγκῖσκον. ἐπεδήμησε δὲ καὶ αὐτὸς προσωπικῶς εἰς Μασσαλίαν διὰ νὰ ὁμιλήσῃ ἐκεῖ μὲ τὸν Φραγκῖσκον, καὶ συνεφώνησε γάμον μεταξὺ τῆς θυγατρὸς τοῦ ἀνεψιοῦ του, τῆς γνωστῆς Αἰκατερίνης ἐκ Μεδίκων, καὶ τοῦ δευτέρου υἱοῦ τοῦ Φραγκίσκου, τοῦ Δουκὸς τῆς Αὐρηλίας, ὅς τις καὶ ἐτελέσθη πραγματικῶς τὸν Ὀκτωβ. 1533. Ὁ Κάρολος δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐμποδίσῃ ταύτην τὴν σύνδεσιν, μήδ' ἔβλεπε γρήγορα ἁρμόδιον καιρὸν νὰ σωφρονίσῃ διὰ τοῦτο τὸν Πάπαν. Ἀλλ' ἴσως ἐντὸς ὀλίγου ἤθελεν εὑρεθῆν πάλιν δεύτερος Μογκάδας ἢ Βουρβώνιος, ἐὰν δὲν ἐπρολάμβανε νὰ ἀποθάνῃ ὁ Κλήμης (15 Σεπτ. 1534). Τοῦτον διεδέχθη ὁ Καρδινάλιος Ἀλέξανδρος Φαρνέσιος, ἐκ Ῥωμαϊκοῦ οἴκου, ὅς τις παπεύσας ὠνομάσθη Παῦλος Γ΄. αὐτὸς ἐκεῖνος, ὅς τις ἐκύρωσε τὸ τῶν Ἰησουϊτῶν τάγμα.

16. Οὐλρῖκος ἐκ Βυρτεμβέργης.

Ἐνῷ λοιπὸν διέτριβεν ὁ αὐτοκράτωρ εἰς τὴν Ἰσπανίαν, καὶ ὁ ἀδελφός του εἰργάζετο εἰς τὴν Οὐγγαρίαν καὶ μὲ τὰς δύω του τὰς χεῖρας, ἀνέπνεαν πάλιν εἰς τὴν Γερμανίαν οἱ Προτεστάνται ἐλεύθερον ἀέρα, καὶ παρελάμβαναν πάντοτε περισσότερα μέλη εἰς τὴν συμμαχίαν των. Ἐνεργητικώτατος ἀντίπαλος τοῦ αὐτοκράτρος καὶ τῶν Καθολικῶν πολιτειῶν ἐδείχθη πάλιν καὶ τώρα ὁ ὁρμητικὸς Κόμης τῆς Ἀσσίας, μάλιστα μὲ μίαν πάλην, τὴν ὁποίαν ἐπάλαισε καὶ χωρὶς τὴν θέλησιν τῶν δειλῶν συμμάχων του, καὶ ἡ ὁποία ἐπροξένησε μεγάλην βλάβην εἰς τὰ πράγματά των.

Εἰς Βυρτεμβέργαν πρὸ εἴκοσιν περίπου ἐνιαυτῶν εἶχε τυραννήσειν εἰς τὴν κυβέρνησιν ἕνας ἐμπαθὴς ἡγεμὼν, ὁ Δοὺξ Οὐλρῖκος. Εἶχε κακομεταχειρισθῆν ἐκ ζηλοτυπίας σκληρότατα τὴν γυναῖκα του Σαβίνην, πριγκιπέσσαν Βαυαρικὴν, ἐφόνευσε δι' αὐτὴν ἰδιοχείρως ἱππότην τινὰ τῆς αὐλῆς του, τὴν ἔδειρεν ἄλλην φορὰν, καὶ οὕτω τὴν ἠνάγκασε νὰ καταφύγῃ εἰς τὸν ἀδελφόν της, Δοῦκα τῆς Βαυαρίας, Βιλέλμον. Πολλοὺς ὑπηκόους του ἐβασάνισε μὲ τὴν σφοδρότητα τῆς καρδίας του, καὶ διὰ τῶν αὐστηρῶν φορολογιῶν του ἐκίνησε γενικὸν παράπονον. Ὅταν δὲ μίαν φορὰν (1519) ὥρμησε μὲ ἔνοπλον δύναμιν κατὰ τῆς πόλεως Ῥεϋτλίγγης, τῆς ὁποίας οἱ πολῖται ἐκ δικαίας ἀγανακτήσεως εἶχαν φονεύσειν ἕνα του Ἁρμοστὴν, τότε ἐξεῤῥάγη φανερὰ ἡ δυσαρέστησις. Ἡ Ῥεΰτλιγγα ἀνῆκεν εἰς τὴν Σοηβικὴν συμμαχίαν· αὕτη τὴν ἀνέλαβε· καὶ παραυτα ὁ ἀρχηγός της ὁ λυπημένος Δοὺξ

τῆς Βαυαρίας Βιλέλμος ἐσύναξε δύναμιν, μὲ τὴν ὁποίαν ἀπεδίωξεν ἐντὸς ὀλίγου τὸν Οὐλρῖκον ἀπὸ τὴν χώραν του. Ἐπειδὴ ὅμως τὸ Δουκάτον ἐχρεώστει βαρέα χρέη, καὶ ἡ συμμαχία ἐν γένει δὲν ἤξευρε τί νὰ κάμῃ, τὸ ἐνεχυρίασεν εἰς τὸν τότε νεωστὶ ἐκλεχθέντα αὐτοκράτορα Κάρολον Ε' διὰ μικρὰν ποσότητα ἀργυρίου. Ὁ Κάρολος μετ' ὀλίγον τὸ παρεχώρησε μετὰ τῶν Αὐστριακῶν κληρονομικῶν χωρῶν εἰς τὸν ἀδελφόν του Φερδινάνδον. Ἡ κληροδοσία ἔγεινε παῤῥησίᾳ εἰς τὸ συμβούλιον τῆς Αὐγούστης 1530.

Ὁ καθαιρεθεὶς Οὐλρῖκος περιήρχετο ἔνθα κἀκεῖσε εἰς τὴν Γερμανίαν, καὶ τελευταῖον εὕρηκεν ὑπεράσπισιν καὶ διατριβὴν εἰς τὸν τῆς Ἀσσίας Κόμητα Φίλιππον. Ἡ τύχη του ἤρχισε κατ' ὀλίγον νὰ κινῇ εἰς ἔλεον καὶ τοὺς ἐχθρούς του, καὶ ὅλοι ἐλυποῦντο, ὅτι ὁ Αὐστριακὸς οἶκος τόσον εὐκόλως ἔφθασεν εἰς τόσην ἐπίσημον αὔξησιν τῆς δυνάμεώς του. Οἱ Προτεστάνται κατ' ἐξοχὴν ἤθελαν ἀποκτήσειν ἀξιόλογον σύμμαχον τὸν Οὐλρῖκον· ὅς τις εἶχεν ἀναλάβειν τὴν Λουθηρανὴν πίστιν, ἐὰν ἐξανελάμβανε τὴν ἐπικράτειάν του. Μ' ὅλον ὅτι τὸ ἐκακαλάμβανε πολλὰ καλὰ ἡ Σμαλκαλδιακὴ συμμαχία, κἀνεὶς ὅμως δὲν ἐστοχάσθη νὰ τὸν ἐπιστρέψῃ πάλιν εἰς τὴν κυριότητά του, καὶ ὅταν ὁ Φίλιππος ἐπρόβαλε τὸ πρᾶγμα, ὁ Λούθηρος καὶ ὁ Μελάγχθων ἠναντιόνοντο ἕως οὗ τελευταῖον δὲν ἔδωκε τὴν ψῆφόν του καὶ ὁ Ἐκλέκτωρ τῆς Σαξονίας. Ὁ Φίλιππος ἔγεινεν ἔξω φρενῶν ἀπὸ τὸν θυμόν του διὰ τὴν πολιτικὴν ὀλιγόνοιαν τῶν ἀνδρῶν τούτων, ἀλλ' ἦτο ἀνὴρ ἱκανὸς, ὅ,τι ἐστοχάζετο καλὸν καὶ δίκαιον, νὰ τὸ ἐκτελῇ καὶ χωρὶς βοήθειαν ἄλλων. Ὕπῆγεν εἰς Παρισίους· ἔλαβε μυστικῶς χρηματικὴν βοήθειαν ἀπὸ τὸν βασιλέα Φραγκῖσκον (μ' ὅλον ὅτι εἶχεν οὗτος ὑποσχεθῆν ῥητῶς, ὅτι δὲν ἀναμιγνύεται εἰς τὰ πράγματα τῆς Βυρτεμ-

βέργης), ἐσύναξε μόνος 15,000 πεζοὺς καὶ 4000 ἐφίππους, καὶ ἐστράτευσε μὲ αὐτοὺς ταχύτατα ἐναντίον τῆς Βυρτεμβέργης. Ὁ αὐτοκρατορικὸς κυβερνήτωρ τῆς χώρας ἐξαφνίσθη τόσον ἀπὸ τὴν ἐπιδρομὴν, ὥστε ὀλίγους τινὰς στρατιώτας ἠδυνήθη νὰ συνάξῃ μόνον σπουδαστικώτατα. Οὗτοι δὲ εὐθὺς εἰς τὴν πρώτην μάχην (πλησίον Λούφης, 13 Μαΐου 1534) ἐκτυπήθησαν καὶ ἐσκορπίσθησαν, καὶ οὕτως ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν ἐκυριεύθη ὅλον τὸ Δουκάτον, καὶ ἐβάλθη πάλιν ὁ Οὐλρῖκος. Ἡ δυστυχία του τὸν εἶχε σωφρονίσειν, καὶ ἡ ἀγάπη τῶν ὑπηκόων ὑπέστρεψε πάλιν εἰς αὐτόν. Δὲν εἶχε πλέον φόβον καὶ ἀπὸ τὴν Σοηβικὴν συμμαχίαν, ἥτις εἶχε διαλυθῆν πρὸ ἑνὸς ἔτους.

Εἶναι βέβαια μεγάλη ἀπόδειξις τῆς ἀδυναμίας τοῦ αὐτοκράτορος, ὅτι ὄχι μόνον ἀφῆκεν ἀτιμώρητον ταύτην τὴν πρᾶξιν, ἀλλὰ καὶ ἔστερξε συμβιβάσεις, διὰ τῶν ὁποίων παρεχώρησεν ὁ Φερδινάνδος εἰς τὸν Οὐλρῖκον τὸ Δουκάτον του μὲ μόνην τὴν συνθήκην, ὅτι, ἐὰν ποτὲ ἐκλείψῃ τὸ ἀνδρικὸν γένος τοῦ Οὐλρίκου, νὰ ἐπιστρέφῃ πάλιν εἰς τὸν Αὐστριακὸν οἶκον. Ὅτι δὲ ἐσυγχωρήθη ἡ τόλμη αὕτη τοῦ Φιλίππου, προῆλθεν ἐκ τούτου, ὅτι ἐφοβοῦντο, μήπως ὅλη ἡ Σμαλκαδιακὴ συμμαχία τὸν βοηθήσῃ, ἐὰν πολεμηθῇ, καὶ τοῦτο ἔδιδεν ἐπικίνδυνον εἰκασίαν τοῦ μέλλοντος. Ἀλλ' ἦλθε καιρὸς, ὁπότε ὁ Φίλιππος ἐπλήρωσε βαρέως καὶ τοῦτο καὶ ἄλλα του τολμήματα.

Εἰς τὸν ἐξισασμὸν ταύτης τῆς διαφορᾶς, ὅς τις διὰ τὴν πόλιν ὅπου ἔγεινεν ὀνομάζεται Καδανικὴ εἰρήνη (29 Ἰουν.) ἐγνώρισε καὶ ὁ τῆς Σαξονίας Ἐκλέκτωρ, Ἰωάννης Φρειδερῖκος, τὸν Φερδινάνδον Ῥωμαϊκὸν βασιλέα, καὶ οἱ πληρεξούσιοι τοῦ αὐτοκράτορος ὑπεσχέθησαν ἐξ ἐναντίας, ὅτι τὸ γενικὸν κριτήριον παύει νὰ ἐρευνᾷ τὰ θρησκευτικὰ πράγματα τῶν Προτεστάντων.

17. Οἱ ἀναβαπτισταί.

(1534 — 1535.)

Ὁ δρόμος τῶν κυριωτέρων πραγμάτων ἀνάγκη εἶναι νὰ διακοπῇ ἐνταῦθα μὲ μίαν μεταξὺ σκηνὴν, ἥτις θέλει παραστήσειν πόσον ἀπονοθεύεται τὸ θρησκευτικὸν πνεῦμα εἰς θεοβλάβειαν, ὅταν μεσολαβήσουν ἡ αἴσθησις καὶ ἡ ἰδιωφέλεια. Ἡ αἵρεσις Θωμᾶ τοῦ Μυνσέρου δὲν ἀπέθανεν ἀκόμη· ἀνεκινεῖτο κατ' ὀλίγον εἰς τὸ Βέλγιον, καὶ ἔστελνεν ἐκεῖθεν ἀποστόλους εἰς τὴν γείτονα Βεστφαλίαν. Τὸ κήρυγμα τῶν ἀνθρώπων τούτων ἦτο: Χριστιανικὴ ἐλευθερία καὶ ἰσότης· τὸ βασίλειον τοῦ Θεοῦ (ἐδίδασκαν) εἶναι πρὸ τῶν θυρῶν. Τὸ βάπτισμα τῶν βρεφῶν ἀπέβαλλαν· ἐβάπτιζαν δὲ μόνον ἐκείνους ἐκ νέου, ὅσοι ἀπ' ἄλλην χριστιανικὴν μερίδα ἔμβαιναν εἰς τὴν ἰδικήν των. Διὰ τοῦτο ὠνομάσθησαν ἀναβαπτισταί.

Τότε κατὰ πρῶτον εἶχε λάβειν ἡ πόλις Μυνιγερόδα εἴδησιν τῆς νέας διδασκαλίας ἀπὸ μαθητὴν τινὰ τοῦ Λουθήρου ὀνόματι Ῥοτεμάννον. Ὁ ἀνὴρ οὗτος ἦτο τόσον εὐφυὴς ἱεροκήρυξ, ὥστε οἱ πολῖται ἐκ συμβουλῆς του ἐδίωξαν ἐντὸς ὀλίγου ὅλους τοὺς Καθολικοὺς ἱερεῖς, ἀπέῤῥιψαν ὅλα τὰ μέχρι τοῦδε ἐκκλησιαστικὰ ἔθιμα, καὶ ἐδέχθησαν τὰ τοῦ Λουθήρου. Ἡ μεταβολὴ αὕτη δὲν ἔγεινεν ἀταράχως. Οἱ Καθολικοὶ ἱερεῖς ἀνεχώρησαν ἀπὸ τὴν πόλιν, καὶ ὅταν τοὺς ἐσυγχώρησαν τὴν ἐπιστροφὴν, τοὺς περιώρισαν εἰς μίαν ἐκκλησίαν, καὶ οἱ Προτεστάνται ἐκράτησαν ἕξ.

Αἱ ταραχαὶ δὲν εἶχαν λάβειν τέλος, ὅταν ἀπὸ τὴν Ὁλλανδίαν ἔφθασαν ἐκεῖ δύω ἀναβαπτισταὶ, ὁ μὲν εἷς Ἰωάννης Βοκκόλδιος ῥάπτης ἐκ τοῦ Βαταυϊκοῦ Λουγδούνου, ὁ δὲ ἄλλος Ἰωάννης Ματθίας ἀρτοποιὸς ἐξ Ἀρλέμου. Ὅταν οὗτοι κατὰ πρῶτον ἤρχισαν νὰ ἀπατῶσι τὸν λαὸν τῆς πόλεως μὲ τὰς προφητείας των περὶ προσεγγίσεως τῆς τοῦ Θεοῦ βασιλείας, τὸ ἀρχεῖον τοὺς ἀπεδίωξεν ἀπὸ τὴν πόλιν. Ἀλλ' αὐτοὶ ἐμβῆκαν πάλιν ἀπ' ἄλλην πύλην, καὶ ἀνήγγελλαν εἰς τοὺς ὀπαδούς των, ὅτι τοὺς ἐπρόσταξεν ὁ Θεὸς νὰ πληρώσουν τὴν ἀποστολήν των εἰς Μυνιγερόδαν, ἐπερίσσευσαν διὰ παντοδαπῶν ἐνθουσιαστικῶν λόγων τοὺς ὀπαδούς των πρὸς ἔκστασιν πάντων, καὶ ἔλαβαν εἰς τὸ μέρος των καὶ αὐτὸν τὸν ἱεροκήρυκα Ῥοτεμάννον· ἀπόδειξις, ὅτι ὁ ἀνὴρ οὗτος δὲν ἦτο ἄξιος νὰ εἶναι μαθητὴς Λουθήρου καὶ Μελάγχθωνος.

Μετά τινας νέους ἀγῶνας πρὸς τὸ ἀρχεῖον, ἔλαβαν τελευταῖον τὴν ὑπεροχὴν εἰς τὴν πόλιν. Ἔτρεχαν εἰς τὰς ἀγυιὰς καὶ ἔκραζαν μεγαλοφώνως: „Μετανοήσατε καὶ ἀναβαπτισθῆτε· εἰ δὲ μὴ, ἔρχεται τοῦ Θεοῦ ἡ ὀργὴ ἐναντίον σας.“ Ὁ ὄχλος γενόμενος ἔκφρων ἀπὸ λόγους καὶ φήμας καὶ προφητείας, ἐκυριεύθη ἀπὸ θεοβλάβειαν, καὶ ἀνεβαπτίζοντο τῷ ὄντι· πολλοὶ δὲ τὸ ἔκαμναν καὶ ἀπὸ φόβον διὰ νὰ μὴ κακοπαθήσωσι διὰ τὴν οὐδετερότητά των. Οἱ αἱρεσιάρχαι ἔστειλαν μετὰ τοῦτο ἀποστόλους εἰς τὰ πέριξ καὶ ἐπροσκάλουν ὅλον τὸν λαὸν νὰ ἔλθῃ πρὸς αὐτοὺς, ἀφίνοντες τὰ πάντα, ἐπειδὴ ἔμελλαν νὰ τὰ πληρωθῶσι δεκαπλασίως. Τίνα δὲν ἐδελέαζε τοιαύτη ὑπόσχεσις εἰς καιρὸν ὁπότε ἡ κατωτέρα τάξις ἔζη εἰς σχεδὸν δουλικὴν κατάστασιν; Εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ 1534 ἔτους ἐγεμίσθη ἡ Μυνιγερόδα ἀπὸ τόσους θεολήπτους καὶ φρενοβλαβεῖς, ὥστε τὸ ἀρχεῖον ἠναγκάσθη ν' ἀναχωρήσῃ ἐκεῖθεν.

Ἔκλεξαν ἔπειτα αὐτοὶ νέον ἀρχεῖον. Ὁ Ματθίας ἐπρόσταξεν ἐν ὀνόματι Θεοῦ Καθεὶς νὰ φέρῃ τὸ χρυσίον καὶ τὸ ἀργύριόν του καὶ νὰ τὸ καταθέσῃ εἰς ἕνα οἶκον, καὶ νὰ μὴ κρατήσῃ ἄλλο βιβλίον, παρὰ τὴν Γραφὴν, καὶ τὰ ἄλλα ὅλα νὰ τὰ καύσωσιν. Ἔγειναν καὶ τὰ δύω. Πολίτης, ὅστις ἐπεριγέλασε

τὸ πρᾶγμα, ἐπιάσθη, ἐῤῥίφθη καταγῆς ἀπὸ τὸν Ματθίαν αὐτὸν, καὶ ἐτρυπήθη μὲ μίαν λόγχην του· ἐπειδὴ δὲ ἀνωρθοῦτο κατ' ὀλίγον, τὸν ἐτουφέκισε· καὶ ἐπειδὴ οὐδὲ μὲ τοῦτο δὲν ἀπέθανεν, εἶπεν ὁ Ματθίας, ὅτι τοῦ ἀπεκαλύφθη ἐκείνην τὴν ὥραν, ὅτι τὸν ἠλέησεν ὁ κύριος. Μ' ὅλον ὅτι ὁ δυστυχὴς μετά τινας ἡμέρας ἐξέπνευσε, τὸ πρᾶγμα ὅμως δὲν τοῦ ἠμαύρωσε τὸ προφητικόν του χάρισμα. Ἀκόμη χειρότερον τέλος ἔλαβεν ἄλλη προφητεία του. Ὁ ἐπίσκοπος Μυνιγερόδας εἶχε πλησιάσειν μὲ στράτευμα καὶ ἐπολιόρκει τὴν πόλιν. Τότε ἔκραξεν ὁ Ματθίας ὅτι ἔλαβε θείαν προσταγὴν νὰ φονεύσῃ τοὺς ἐχθροὺς τούτους. Μόλις ἐκβῆκεν ἔξω μὲ τὴν λόγχην του, καὶ ὁ πρῶτος στρατιώτης τὸν ἐκρήμνισε καταγῆς.

Τότε ἐκβῆκεν ὁ ῥάπτης Ἰωάννης ἐκ Λουγδούνου, καὶ ἐδίδασκε τὸν λαὸν, ὅτι τοῦ ἦτο ἀποκεκαλυμμένον, ὅτι ὁ Ματθίας ἔμελλε νὰ πάθῃ τὸν μαρτυρικὸν τοῦτον θάνατον, καὶ τώρα ἐπροστάχθη ἀπὸ τὸν Θεὸν νὰ νυμφευθῇ αὐτὸς τὴν χήραν του (μίαν πολλὰ ὡραίαν γυναῖκα), νὰ ἀναλάβῃ τὴν κυβέρνησιν καὶ νὰ ἀναγορεύσῃ δώδεκα κριτὰς, ὁποῖοι ἦσαν ποτὲ εἰς τὸν Ἰσραήλ. Τοῦτο ἔγεινεν. Ἐνταυτῷ ἐδόθη νόμος, ὅτι καθεὶς ἔχει τὴν χριστιανικήν του ἐλευθερίαν νὰ λάβῃ ὅσας θέλει γυναῖκας, καθὼς καὶ ὁ ῥάπτης κατ' ὀλίγον τὰς ἔκαμε δεκατέσσαρας, Τὴν 25 Ἰουν. συνεκάλεσεν εἰς τὴν ἀγορὰν τὸν λαὸν ἕνας χρυσοχόος, καὶ αὐτὸς προφήτης, καὶ τοὺς ἐφανέρωσεν, ὅτι εἶναι πρόσταγμα τοῦ οὐρανίου πατρὸς νὰ βασιλεύσῃ ὁ ῥάπτης Ἰωάννης εἰς ὅλον τὸ πρόσωπον τῆς γῆς καὶ νὰ ἀναστήσῃ πάλιν τοῦ Δαβὶδ τὸν θρόνον. Δι' αὐτοῦ θέλουν ἐξολοθρευθῆν ὅλοι οἱ ἄθεοι, θέλουν πνιγῆν ὅλοι οἱ βασιλεῖς καὶ ἡγεμόνες, καὶ ἡ βασιλεία θέλει δοθῆν εἰς μόνων τῶν εὐσεβῶν τὰς χεῖρας. Μὲ ψευδοταπείνωσιν ἐγονάτισεν ἔπειτα ὁ Ἰωάννης Βοκκόλδιος, εὐχαρίστησε τὸν Θεὸν, καὶ

ἐβεβαίωσε τὸν λαὸν, ὅτι αὐτὸς εἶχε ταύτην τὴν ἀποκάλυψιν πρὸ πολλοῦ, ἀλλὰ μέχρι τοῦδε δὲν ἐτόλμησε νὰ τὴν ἐκφωνήσῃ. Ἐκαθαίρεσε πάλιν τοὺς δώδεκα Ἰσραηλιτικοὺς κριτὰς, ἀνέλαβεν αὐτὸς μετ' ὀλίγων τὴν δικαστικὴν ἀξίαν, ἐστολίσθη μὲ βασιλικὰ παράσημα, περιῆλθε τὴν πόλιν δορυφορούμενος ἀπὸ μεγάλην καὶ λαμπρὰν ἀκολουθίαν, μεταξὺ τῆς ὁποίας εὑρίσκοντο δύω νεανίσκοι ἔφιπποι βαστάζοντες στέμμα, Γραφὴν καὶ ξίφος.

Ἀφοῦ κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον ἡ πόλις Μυνιγερόδα καθωσιώθη εἰς καθέδραν τῆς νέας τοῦ Θεοῦ βασιλείας, ἐξαπέστειλεν ὁ βασιλεύς της ὀκτὼ καὶ εἴκοσιν ἀποστόλους, διὰ νὰ ὀργανίσουν καὶ τὰς ἄλλας πόλεις τῆς γῆς κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον· καὶ νὰ τὰς ὑποτάξουν εἰς τὸ σκῆπτρον του. Ὅπου ὅμως ἂν ὑπῆγαν οἱ λαοπλάνοι οὗτοι, ἐφυλακώθησαν καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐφονεύθησαν ὡς ἐπαναστατικοί· ἀλλ' ὅλοι ἀπέθνησκαν μὲ δημόσιον καὶ πανηγυρικωτάτην ὁμολογίαν, ὅτι Ἰωάννης ὁ ἐκ Λουγδούνου εἶναι ὁ μόνος ἀληθινὸς βασιλεὺς, καὶ ὅτι ὅλοι οἱ ἄλλοι βασιλεῖς πρέπει νὰ φονευθῶσιν.

Εἰς μίαν τοιαύτην ἀνόητον πολιτείαν ἠδύνατο νὰ ἀναπαύεται ἡ ἀχαλίνωτος κτηνωδία μόνον ἕως οὗ ἦσαν τροφαὶ διὰ νὰ ἀρκῶσιν εἰς τὸν ἀργὸν ὄχλον. Ἀλλ' ὅταν αὗται, στενοχωρουμένης καθημέραν περισσότερον τῆς πόλεως, ἐγίνοντο σπανιώτεραι, ἤρχισε τελευταῖον ὁ δυστυχὴς βασιλεὺς νὰ τρέμῃ διὰ τὸ στέμμα του. Ἐδιηγεῖτο ὀπτασίας ἐπάνω εἰς ὀπτασίας, ἔδιδεν ὑποσχέσεις ἐπάνω εἰς ὑποσχέσεις, ἀλλὰ καμμία ἐξ αὐτῶν δὲν ἠδύνατο νὰ ἐνδυναμώσῃ τὴν πίστιν των, ὅσον τὴν ἀδυνάτιζεν ἡ πεῖνα. Διὰ νὰ βαστάξῃ τὴν ὑπόληψίν του εἰς τοιαύτην κρίσιμον θέσιν, κατέφυγεν εἰς τυραννικὴν καὶ τρομακτικὴν ἐξουσίαν. Μία ἀμφιβολία ἐπέφερνε θάνατον· ὅταν καὶ ἀπ' αὐτὰς τὰς γυναῖκάς του μία εἶπεν, ὅτι δὲν δύναται νὰ πι-

στεύσῃ, ὅτι ὁ Θεὸς θέλει νὰ ἀφήσῃ νὰ ἀποθάνουν τόσοι τῆς πείνας ἐνῷ ὁ βασιλεὺς ζῇ μὲ ἀφθονίαν, ἐσυγκρότησε κριτήριον, τὴν ἀπεκεφάλισε, καὶ τραγῳδῶν ἐχόρευσε μαζὴ μὲ ὅλον τὸν λαὸν ὁλόγυρα τοῦ πτώματός της.

Ἀπὸ μέρους τῆς αὐτοκρατορίας ἤθελε δοθῆν τέλος εἰς τὴν βδελυρίαν ταύτην ἀρχήτερα, ἐὰν ἡ ἐκστρατεία τοῦ τῆς Ἀσσίας Κόμητος πρὸς κυρίευσιν τῆς Βυρτεμβέργης δὲν εἵλκυεν ἀποκλειστικῶς τὴν προσοχὴν τῶν ἡγεμόνων. Ἀλλ' εἰς τὴν Καδανικὴν εἰρήνην ὑπεχρεώθη ὁ τῆς Ἀσσίας Κόμης ῥητῶς νὰ μεταχειρισθῇ μέρος τοῦ πεζικοῦ του εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Μυνιγερόδας, καὶ οὕτως ἐνεδυναμώθη τὸ τοῦ ἐπισκόπου στράτευμα. Ἐπειδὴ ὅμως εἰς Μυνιγερόδαν ἀπέθαναν ἤδε πολλοὶ τῆς πείνας, ἠλέησαν δύω πολῖται τὴν πόλιν, ἐκβῆκαν κρυφίως εἰς τοὺς πολιορκητὰς, καὶ τοὺς ἔδειξαν τόπον, ὅπου ἠδύναντο εὐκόλως νὰ ἀναβῶσιν εἰς τὸ τεῖχος. Τοιουτοτρόπως ἐμβῆκεν ὁ στρατὸς τὴν νύκτα, καὶ ἐμάχετο ὅλην τὴν ἐφεξῆς ἡμέραν (24 Ἰουν. 1535) μὲ τοὺς κατοίκους εἰς τὰς ἀγυιὰς καὶ εἰς τὴν ἀγορὰν, ἕως οὗ τὸ μέγιστον μέρος τῶν δευτέρων καὶ ὁ ἱεροκήρυξ Ῥοτεμάννος ἐφονεύθησαν. Οἱ λοιποὶ ἐζήτησαν παρακαλεστικῶς συγχώρησιν. Ἰωάννης ὁ ἐκ Λουγδούνου καὶ ὁ λειτουργός του καὶ ὁ δήμιός του δὲν εἶχαν ἀνδρίαν ἱκανὴν νὰ ἀποθάνωσι μαχόμενοι· ἐπιάσθησαν ζωντανοὶ, κατεχλευάσθησαν ἀπ' ὅλους τοὺς στρατιώτας, περιεσύρθησαν εἰς πολλοὺς τόπους διὰ θέαν, καὶ τελευταῖον ἐφονεύθησαν ἀπανθρώπως εἰς Μυνιγερόδαν (25 Ἰαν. 1536)· ἱκανὴν ὥραν τοὺς ἔκαιαν μὲ ἄνθρακας, καὶ τελευταῖον τοὺς διεπέρασαν ξίφος εἰς τὴν καρδίαν των. Τὰ σώματά των ἐκλείσθησαν εἰς σιδηρᾶ κλωβία, τὰ ὁποῖα ἐκρεμάσθησαν εἰς τὸν ὑψηλότατον πύργον τῆς πόλεως. Καὶ τώρα ἀκόμη σώζεται ἡ αἵρεσις τῶν ἀναβαπτιστῶν (οἵτινες ὠνομάσθησαν ἔπειτα Μεννονῖ-

ται), οἱ ὁποῖοι ζῶσιν εἰς Ὀλλανδίαν καὶ Ἀγγλίαν πολλὰ εἰρηνικῶς, καὶ δὲν ἔχουν μὲ τοὺς θεοβλαβεῖς ἐκείνους ἄλλο κοινὸν εἰμὴ τὴν ἀποβολὴν τοῦ βαπτίσματος τῶν νηπίων.

---

18. Κάρολος ὁ Ε' εἰς Τοῦνιν.

(1535).

Ἐνῷ ἐγίνοντο ταῦτα, ἐνίκα ὁ αὐτοκράτωρ νίκην λαμπρὰν ἐπέκεινα τῆς θαλάσσης εἰς τὴν Λιβύην. Ἦτο δὲ κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν, ὁπότε εἰς τὰ βόρεια μέρη τῆς Ἀφρικῆς ἐσχηματίζοντρ αἱ πειρατικαὶ ἐκεῖναι πολιτεῖαι, αἱ ὁποῖαι ἕως τῆς σήμερον τρομάζουσι τὴν μεσόγειον θάλασσαν. Ἀπὸ πολλῆς ἤδη οἱ εἰς τὰς χεῖρας τῶν Μαύρων λιμένες τῆς βορείου Ἀφρικῆς ἦσαν καταφύγια τῶν πειρατῶν, οἱ ὁποῖοι ἐπεβούλευαν χριστιανικὰ πλοῖα, ἀλλὰ κατ' ἀρχὰς τῆς ις' ἑκατονταετηρίδος αἱ λῃστεῖαι αὗται ἔγειναν φοβερώτεραι μὲ σχέδια συνεργείας καὶ μὲ σκοποὺς στερωτέρους. Ἐπεχείρησαν τὸ πρᾶγμα δύω ἀδελφοὶ Ὀροὺκ καὶ Σερεδδὶν (ἢ Εὐραδδὶν) Βαρβαρόσαι, υἱοὶ κεραμέως ἀπὸ τὴν Λέσβον, οἵτινες μαζὴ μὲ τὸ Ἰσλὰμ ἐνηγκαλίσθεισαν καὶ τὸ ἔργον τῆς πειρατείας. Μὲ δύναμιν καὶ τόλμην ἔκαμαν πάραυτα μεγάλας προόδους εἰς τὸ αἰσχρὸν τοῦτο ἐπάγγελμα. Ὁ Ὀροὺκ ὑπῆγε (1504) εἰς Τοῦνιν, καὶ αἱ λῃστεῖαι, τὰς ὁποίας ἔκαμνεν ἐκεῖθεν, ἔβλαψαν τόσον τοὺς Χριστιανοὺς, ὥστε ἐξεστράτευσεν ἐκεῖ ὡς εἴπαμεν (σελ. 127) ὁ Καρδινάλιος Ξιμενέζιος. Ἡ καλὴ ὑποδοχὴ, τὴν ὁποίαν εὕρηκεν ὁ Ὀροὺκ εἰς τὸν βασιλέα τοῦ Ἀλγηρίου, δὲν τὸν ἐμπόδισεν ἀπὸ τοῦ νὰ δολοφονήσῃ τοῦτον, διὰ νὰ ἀναβῇ αὐτὸς εἰς τὸν θρόνον, τὸν ὁποῖον ἐβάσταζε περιποιούμενος ἐλευθερίως τοὺς ὀπαδούς του καὶ κατατρέχων αἱματωδῶς τοὺς ἐχ-

θρούς του. Μετ' ὀλίγον ἔλαβε τέλος τὸ στάδιόν του. Εἶχεν ἀποδιώξειν τὸν ἡγεμόνα τοῦ Τελεσμὰν, ἀλλ' οὗτος εὕρηκεν ἰσχυρὰν βοήθειαν εἰς τὴν Ἱσπανίαν. Τοῦ ἔστειλαν βοηθητικὰ στρατεύματα, ἐναντίον τῶν ὁποίων ἔχασεν ὁ Βαρβαρόσας καὶ τὴν μάχην καὶ τὴν ζωὴν (1518). Ἐὰν τότε ἐξηκολούθουν ἰσχυρῶς τὴν νίκην των οἱ Ἱσπανοὶ, ἐτελείοναν ἀφεύκτως ὅλην τὴν ληστρικὴν ἡγεμονίαν, ἀλλ' ἀργοπόρησαν καὶ ἔδωκαν καιρὸν εἰς τὸν Σερεδδῖνον νὰ στερεωθῇ εἰς τὰς δορικτησίας τοῦ ἀδελφοῦ του. Ὁ Σερεδδῖνος ὅμως ἐφοβεῖτο ὄχι ὀλιγώτερον τὴν δυσαρέσκειαν τῶν ἐγκατοίκων Μαύρων παρὰ τὰ Ἱσπανικὰ ὅπλα, καὶ διὰ νὰ ἀσφαλισθῇ καθ' ὅλων κατέφυγεν ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Τουρκικοῦ μεγάλου αὐθέντου, ὅς τις τὸν ἐνεδυνάμωσε μὲ δύω χιλιάδας πολεμιστῶν. Οὕτως ἤρχισε τότε ἡ μέχρι τῆς σήμερον διαρκοῦσα Ὀθωμανικὴ κυριαρχία εἰς τὰς Βαρβαρικὰς ἐπικρατείας. Ὁ Σερεδδῖνος ἐξήπλωσε τώρα τὴν ἐξουσίαν του εἰς τοὺς αἰγιαλοὺς ἀπὸ Ὀρὰν ἕως Τούνιδος. Εἰς τὴν δευτέραν πόλιν ἔβαλε τὸν ὀφθαλμόν του· ὑπῆγεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, καὶ μὲ τὸν ἐπιτήδειον τρόπον του ἀπήλαυσε τόσον τὴν εὔνοιαν τοῦ Σολειμάννου, ὥστε οὗτος του ὑπεσχέθη πᾶσαν βοήθειαν πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ σκοποῦ του. Ὁ ἡγεμὼν τῆς Τούνιδος Ἀῤῥασὶδ ἦτο ἐκδιωγμένος ἀπὸ τὸν ἀδελφόν του Μουλᾶ Χασάννην· μὲ πρόφασιν ὅτι θέλει δώσειν τὰ δίκαια πάλιν εἰς ἐκεῖνον, ἐφάνη ἔμπροσθεν τῆς πόλεως, καὶ οἱ μὲ τὸν Μουλᾶν δυσαρεστημένοι κάτοικοι ἤνοιξαν εἰς αὐτὸν τὰς πύλας. Πολλὰ ἀργὰ ἐκατάλαβαν πόσον κακὰ ἠπατήθησαν. Ὁ Μουλᾶ Χασάννης ἐπροσκάλεσε τὴν βοήθειαν τοῦ αὐτοκράτορος Καρόλου, καὶ οὗτος, ὅς τις ἠσθάνετο ἀναγκαῖον τὸ νὰ περιορισθῇ ὁ Βαρβαρόσας, ἐκαταπείσθη εὐκόλως. Ὁ Κάρολος μετέβη εἰς τὴν Ἀφρικὴν αὐτὸς μὲ τὰ στρατεύματά του, βοηθούμενος ἀπὸ τὸν Πάπαν, Πορτογαλλίαν, Γένουαν, καὶ τὸ τότε εἰς

Μάλταν μετατεθὲν τάγμα τῶν Ἰωαννιτῶν. Ἀπὸ Κάλαριν τῆς Σαρδοῦς, ὅπου ἐδιωρίσθη ἡ συνάθροισις τῶν δυνάμεων, ἀπέπλευσαν τὴν 16 Ἰουλ. 1535 πεντακόσια πλοῖα μὲ 30,000 στρατεύματα. Τὸ ἀποτέλεσμα ἔγεινε σύμφωνον τῶν ἐλπίδων. Τὸ φρούριον Γολέττα, τὸ κλειδίον τῆς Τούνιδος, ἐκυριεύθη ἐξ ἐφόδου. Ὁ Βαρβαρόσας, κτυπηθεὶς εἰς τὴν μάχην, ὑπέστρεψεν εἰς τὴν Τοῦνιν, ἀλλ' εὕρηκε τὴν ἀκρόπολιν εἰς τὰς χεῖρας τῶν χριστιανῶν αἰχμαλώτων, οἵτινες εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ τὴν εἶχαν κυριεύσειν, ἐζήτησε τὴν σωτηρίαν του εἰς ταχεῖαν φυγὴν, καὶ ἀφῆκεν εἰς τοὺς νικητὰς τὴν Τοῦνιν. Ὁ Μουλᾶ Χασάννης ἐβάλθη πάλιν εἰς τὸν θρόνον του, ἀλλ' ἔγεινεν ὑποτελὴς εἰς τὴν Ἱσπανίαν· ὑπεχρεώθη νὰ πληρώσῃ πολὺ ἀργύριον καὶ νὰ ἐλευθερώσῃ ὅλους τοὺς χριστιανοὺς αἰχμαλώτους. Ἦσαν περίπου 20,000 καὶ ἀπὸ διάφορα ἔθνη. Ὁ Κάρολος ἐδοκίμασε τὴν χαρὰν νὰ στείλῃ εἰς τὰς πατρίδας των τόσον πολλοὺς χριστιανοὺς ἐλευθερωμένους ἀπὸ σκληρὰ δεσμὰ δουλείας.

Οἱ δὲ Προτεστάνται εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ ἐδήμευαν μοναστήρια καὶ κτήματα ἱερατικὰ καὶ ἐκκλησιαστικά. Ἐπειδὴ δὲ οἱ ταῦτα στερούμενοι ἐπρόστρεχαν εἰς τὸ γενικὸν κριτήριον, τὸ ὁποῖον τοὺς ἔδιδεν ὀπίσω τὰ κτήματά των, διὰ τοῦτο δὲν ἔπαυαν λογοτριβαὶ, ἐνῷ οἱ μὲν ἔλεγαν ὅτι εἶναι θρησκευτικὰ πράγματα, οἱ δὲ ἰδιοκτητικά. Ἐπειδὴ ὅμως τὸ κριτήριον δὲν εἶχεν ἐκβιαστικὴν δύναμιν, ἐβάσταζαν πάντοτε οἱ Προτεστάνται τὸ ὄφελος εἰς τὰς χεῖρας των. 1536 ἐμακρύνθη εἰς 10 ἐνιαυτοὺς ἡ Σμαλκαλδιακὴ συμμαχία. Ἐνεδυναμώθη δὲ κατὰ πολλὰ μὲ τὴν ἕνωσιν Οὐλρίκου τοῦ ἐκ Βυρτεμβέργης, τῶν Δουκῶν τῆς Σαξονίας καὶ Πομμερανίας, τριῶν ἡγεμόνων τοῦ Ἀνδεγαύου, τοῦ βασιλέως τῆς Δανίας Χριστιανοῦ Γ', πολλῶν ἄλλων μικρῶν ἡγεμόνων,

καὶ τῶν πόλεων Ἐσλίγγης, Βρουνσουΐκου, Γοσλαρίας, Γοτίγγης, Ἐϊμβέκης, Αὐγούστης, Φραγγοφορτίου, Καμποδούνου, Ἀννοβέρας, Ἀμβούργου καὶ Μίνδας. Πολλοὶ ἄλλοι ἡγεμόνες, οἵτινες ἐδέχθησαν τὴν ἀναμόρφωσιν, Π. χ. ὁ Ἐκλέκτωρ τοῦ Βρανδεμβούργου Ἰωακεὶμ Β' (1539), ἦσαν φίλοι τῆς συμμαχίας, χωρὶς νὰ γείνωσι μέτοχοί της.

19. Τρίτος πόλεμος μὲ Φραγκῖσκον τὸν Α'.

(1536 — 1538).

Ἀπὸ Τούνιδος ἐπέρασεν ὁ Αὐτοκράτωρ εἰς τὴν Νεάπολιν ὅπου διέτριψεν ὅλον τὸν χειμῶνα. Κατὰ πρώτην φορὰν ἐπεσκέφθη τώρα τὸ μέρος τοῦτο τῶν ἐπικρατειῶν του· διὰ τοῦτο ἐσυνερίζοντο οἱ ἐκεῖ εὐγενεῖς νὰ τοῦ δείξωσιν ὅλον τὸ σέβας καί τὸν θαυμασμόν των, καὶ νὰ τοῦ κάμουν ὅσον δυνατὸν νοστίμην τὴν ἐν Νεαπόλει διατριβήν. Ἑορταὶ καὶ χαραὶ ἐγίνοντο καθημερινῶς, καὶ τὸ νοστιμώτατον εἰς τὸν αὐτοκράτορα, ἐθελούσιον δῶρον ἀργυρίου, τὸ ὁποῖον ὑπερέβαινε πάσας τὰς ἐλπίδας του, ἐπεσφράγισε τὰ ἀναρίθμητα σημεῖα τῆς ἀγάπης, τὰ ὁποῖα ἔδειξεν ἐξ ὅλων του τῶν δυνάμεων ὁ πιστὸς λαός του.

Κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον (1535, 24 Ὀκτωβ.) ἀπέθανεν ἄκληρος ὁ τοῦ Μεδιολάνου Δοὺξ Σφόρζας. Εἰς τὴν διαθήκην του ἀφῆκε διάδοχον τὸν αὐτοκράτορα, ὅς τις καὶ χωρὶς τούτου ἠδύνατο νὰ τὸ δημεύσῃ ὡς χηρεῦον κληροδότημα τῆς αὐτοκρατορίας. Ἀλλ' ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας ἀνθυπέφερεν, ὅτι παρῃτήθη τὸ Δουκάτον εἰς τὸν οἶκον τοῦ Σφόρζα, καὶ ἐζήτει ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα νὰ τὸ δώσῃ κλῆρον εἰς ἕνα τῶν υἱῶν του. Οὗτος δὲ ἔστερξε νὰ δώσῃ τὸ Μεδιόλανον εἰς τὸν τρίτον τοῦ Φραγκίσκου

υἱόν, τὸν Δοῦκα Ἐγγολίσμης. Διότι εἰς μὲν τὸν Δελφῖνα δὲν ἤθελε νὰ τὸ δώσῃ, ἐπειδὴ ἔμελλεν εἰς τὸ ἑξῆς νὰ ἑνωθῇ μὲ τὸ Γαλλικὸν στέμμα, οὐδὲ εἰς τὸν δεύτερον υἱὸν τοῦ Φραγκίσκου, τὸν Δοῦκα Αὐρηλίας, ἐπειδὴ οὗτος ὡς ἀνὴρ Μεδίκης ἠδύνατο εὐκόλως νὰ συνάψῃ μὲ τὸ Μεδιόλανον καὶ σκοποὺς ἄλλους, οἵτινες εὐλόγως ἐπέφερναν φοβερισμὸν εἰς ὅλην τὴν Ἰταλίαν. Ἀλλὰ μὲ τοῦτο τοῦ Αὐτοκράτορος τὸ πρόβλημα δὲν εὐχαριστήθη ὁ Φραγκῖσκος, καὶ ἐπειδὴ κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον εἶχεν ἐκδιώξειν ἀπὸ τὴν Σαβαυδίαν μὲ οὐδαμινὰς προφάσεις τὸν γυναικάδελφον τοῦ αὐτοκράτορος, καὶ ἔβαλεν εἰς αὐτὴν Γαλλικὰ στρατεύματα, ἔκαμνε διὰ τοῦτο καὶ ὁ Κάρολος πολεμικὰς ἑτοιμασίας ἀπὸ μέρους του. Τὴν ἄνοιξιν 1536 μετέβη μὲ πολλὴν λαμπρότητα ἐκ Νεαπόλεως εἰς Ῥώμην, ὅπου ἐμβῆκε μὲ ἀσυνείθιστον μεγαλοπρέπειαν. Εἰς τὴν πρώτην του συνέντευξιν μὲ τὸν Πάπαν ἐζήτησεν ἐπιμόνως ἐκκλησιαστικὴν σύνοδον, τὴν ὁποίαν ὁ εἰρηνόφιλος Παῦλος Γ' ὑπεσχέθη παραυτα. Μετὰ τοῦτο συνεκρότησε τὴν δευτέραν ἡμέραν τοῦ Πάσχα λαμπρὸν συνέδριον, ὅπου ἦσαν παρόντες ὁ Πάπας, καὶ οἱ Καρδινάλιοι, καὶ οἱ πρέσβεις τῶν Ἰταλικῶν ἡγεμόνων καὶ τῆς Γαλλικῆς αὐλῆς. Ἐρωτηθεὶς ἀπὸ τοὺς τελευταίους, ἂν ἤθελε νὰ ἐκπληρώσῃ τὸ ζήτημα τοῦ βασιλέως ἢ ὄχι, ἐσηκώθη ἀπὸ τοῦ θρόνου καὶ ὡμίλησε μακρὸν λόγον εἰς Ἱσπανικὴν γλῶσσαν. Ἐδιηγήθη περιστατικῶς πόσον ἀδίκως καὶ ἀπίστως προσεφέρθη πρὸς αὐτὸν πάντοτε ὁ Φραγκῖσκος, πῶς οὗτος ἦτο πάντοτε ἀρχηγὸς τοῦ πολέμου, καὶ πῶς αὐτὸς ἐξ ἐναντίας ἐξήπλονε πάντοτε τὴν χεῖρα εἰς τὴν εἰρήνην. Εἶπε περὶ τῆς ἁρπαγῆς τῆς Σαβαυδίας, καὶ περὶ τῆς μεθέξεώς του μὲ τοὺς Γερμανοὺς αἱρετικούς, τὸ ὁποῖον ἐπαράστησεν ἀδίκημα κατὰ τοῦ Πάπα καὶ καθ' ὅλης τῆς χριστιανωσύνης. Μετὰ τοῦτο ἀνεκαίνισε τὸ πρόβλημά του νὰ δώσῃ

κληρουχικῶς τὸ Μεδιόλανον εἰς τὸν Δοῦκα Ἐγγολίσμης, ἐὰν ὁ Φραγκῖσκος ἐσήκονεν ἀπὸ τὴν Σαβαυδίαν τὰ στρατεύματά του, καὶ ἐὰν συνεισέφερε τὴν βοήθειάν του εἰς τὸν κατὰ τῶν ἀπίστων πόλεμον καὶ πρὸς ἐξολόθρευσιν τῆς αἱρέσεως. Ἐὰν ταῦτα δὲν ἀρέσκουν εἰς τὸν βασιλέα, εἶναι αὐτὸς ἕτοιμος, διὰ νὰ μὴ χυθῇ αἷμα τόσων ἀθώων, νὰ μονομαχήσῃ μὲ αὐτὸν, ἢ μὲ τὸ ξίφος ἢ μὲ τὸ μαχαίριον, ἐπὶ γεφύρας ἢ ἐπὶ νήσου ἢ ἐπὶ πλοίου· ἐκεῖ θέλει εὑρεθῆν αὐτὸς μὲ μόνον του τὸν χιτῶνα. Ἐὰν ὅμως καὶ ὁ Φραγκῖσκος δὲν ἐδέχετο τοῦτο, πρέπει νὰ ὑποφέρῃ καὶ τὰ ἀποτελέσματα τοῦ πολέμου· αὐτὸς δὲν θέλει παύσειν τότε ἕως οὗ ὁ ἕνας ἐκ τῶν δύω νὰ γείνῃ πτωχότατος εὐγενής. Ὅτι δὲν θέλει γενῆν αὐτὸς, ἂς τὸ ἐξεύρῃ ἐκεῖνος πρότερον, ἐπειδὴ αὐτὸς ἔχει καὶ τὸ δίκαιον, καὶ στρατεύματα πολυαριθμότατα, καὶ στρατηγοὺς φρονιμωτάτους. Ἐὰν ὅμως συμβῇ εἰς αὐτὸν ἡ δυστυχία, θέλει πέσειν εἰς τοὺς πόδας ἐκείνου καὶ θέλει τὸν ζητήσειν συγχώρησιν μὲ σταυρωμένας χεῖρας καὶ μὲ σχοινίον ὁλόγυρα εἰς τὸν λαιμόν του.

Ὁ αὐτοκράτωρ ὡμίλησεν ὅλα ταῦτα μὲ ἀσυνείθιστον σφοδρότητα εἰς τρόπον ὥστε ὅλοι οἱ παρόντες ἐξεπλάγησαν. Ὅταν οἱ πρέσβεις τὸν ἠρώτησαν τὴν ἄλλην ἡμέραν ἐνώπιον τοῦ Πάπα, ἐὰν ἡ χθεσινὴ ὁμιλία του ἦτο τακτικὴ πρόκλησις εἰς μονομαχίαν· ἀπεκρίθη ἡμερώτερα, ὅτι ἐστοχάσθη καλήτερον νὰ πολεμοῦν αὐτοὶ οἱ δύω προσωπικῶς πρὸς ἀλλήλους παρὰ νὰ κάμνουν πόλεμον ἐρημωτικὸν πρὸς φθορὰν τῆς χριστιανωσύνης καὶ μόνον πρὸς ὄφελος τῆς Τουρκικῆς ἐξουσίας. Ἀλλ᾽ ὅλαι αὗται αἱ συνομιλίαι ἔμειναν ἀνωφελεῖς, ἐνῷ ὁ Φραγκῖσκος ἐπέμενε νὰ λάβῃ τὸ Μεδιόλανον διὰ τὸν Δοῦκα Αὐρηλίας. Ἔμελλαν λοιπὸν πάλιν νὰ κρίνωσι τὰ ὅπλα.

Κατὰ τὸ θέρος τοῦ αὐτοῦ ἔτους εἰσέβαλεν ὁ

αὐτοκράτωρ εἰς τὴν Γαλλίαν μὲ τρία στρατεύματα. Δύω ἐκ τούτων ἐστρατολόγησεν ἡ ἀδελφή του Μαρία, κυβερνήτρια τοῦ Βελγίου· ταῦτα ἐστάλθησαν εἰς τὴν Πικαρδίαν καὶ Καμπανίαν. Μὲ τὸ τρίτον καὶ ἰσχυρότατον ἐστράτευσεν αὐτὸς διὰ τῆς Σαβαυδίας κατ᾽ εὐθεῖαν εἰς τὴν Προβιγκίαν. Οἱ ἄριστοι τῶν στρατηγῶν του ἠθέλησαν νὰ τὸν ἀποσπάσωσιν ἀπὸ τὴν ἐκστρατείαν ταύτην ὡς πολλὰ δύσκολον, ἀλλ᾽ ἡ ἐπιθυμία τοῦ νὰ κτυπήσῃ τὸν ἐχθρὸν εἰς τὴν καρδίαν τῆς χώρας του, καὶ οἱ λόγοι Γάλλου τινὸς αὐτομόλου ὑπερίσχυσαν· καὶ ὄχι μόνον ἀλλ᾽ εἶχε καὶ τόσον μέγα θάῤῥος, ὥστε ἐσυμβούλευσε τὸν ἀκολουθοῦντα κατόπιν του ἱστοριαγράφον Ἰώβιον νὰ λάβῃ μαζή του ἱκανὸν πλῆθος χαρτίου. Κατὰ δυστυχίαν ἐκατάλαβε πάραυτα, ὅτι δὲν ἐκαταφρόνησεν ἀτιμωρήτως τὴν συμβουλὴν τῶν ἐμπείρων. Παρὰ τὸν Ῥοδανὸν ἔστεκεν ὁ ἀρχιστράτηγος Μοντμορεγκῦς μὲ ἐκλεκτὸν στράτευμα Γάλλων ὄπισθεν ἀπορθήτων χαρακωμάτων. Τὸ μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῆς διαβάσεως τοῦ αὐτοκράτορος εἰς τὴν Γαλλίαν χωρίον ἦτο γυμνὸν καὶ ἔρημον· εἰς διάστημα πολλῶν μιλίων ἄνθρωπος δὲν ἐφαίνετο. Τὰ χωρία ἦσαν κενὰ, ἢ μεταβαλμένα εἰς στάκτην· ὅλοι οἱ μύλοι καὶ τὰ ἀρτοποιεῖα κρημνισμένα· εἰς τὰ πέριξ δὲν εὑρίσκετο τροφὴ δι᾽ ἀνθρώπους καὶ κτήνη. Μετὰ πολλῶν ἡμερῶν ταλαιπωρίαν εἰς τὰς τεχνητὰς ταύτας ἐρημίας ἠναγκάσθη ὁ Κάρολος νὰ στραφῇ κατ᾽ ἀριστερὰν πρὸς τὴν θάλασσαν διὰ νὰ λάβῃ τροφὰς ἀπὸ τὸν στόλον του. Ἔφθασε λοιπὸν ἔμπροσθεν τῆς Μασσαλίας καὶ ἐπολιόρκει τὴν πόλιν. Ἀλλ᾽ αὕτη ἦτο ὠχυρωμένη καὶ ἐφωδιασμένη τόσον, ὥστε δὲν ἦτο εὔκολον νὰ παραδοθῇ. Ἡ σκληρὰ ἀνάγκη νὰ τρέφῃ ἐξ ἰδίας του δαπάνης τόσους ἀνθρώπους καὶ ἵππους, καὶ ἡ ὀλέθριος λοιμικὴ, ἥτις τοῦ ἥρπαζε πλῆθος ἀνθρώπων, τὸν ἐβίασαν τελευταῖον μετὰ δύω μηνῶν μάταιον πολι-

ορκίαν νὰ ἀφήσῃ τὴν Μασσαλίαν κατὰ τὴν 10 Σεπτ. 1536 καὶ νὰ ὑποστρέψῃ εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ἡ ἐπιστροφὴ αὕτη ἦτο ὄχι μόνον ἐπονείδιστος, ἀλλὰ καὶ ἐπικίνδυνος, ἐπειδὴ ἐκβῆκαν τώρα θριαμβεύοντες ἐκ τῆς ἐνέδρας των οἱ Γάλλοι, καὶ κατεφόβισαν τόσον τοὺς δυστυχεῖς πεινασμένους Ἰσπανοὺς, ὥστε μέρος τῶν κανονίων των καὶ πολλότατα ἁμάξια γεμάτα ἀῤῥώστων τὰ ἀφῆκαν εἰς τὴν διάκρισιν τοῦ ἐχθροῦ, διὰ νὰ φθάσωσι τὸ γρηγορώτερον εἰς τὴν ἀσφάλειάν των. — Τὸ εἰς τὴν Πικαρδίαν εἰσελθὸν στράτευμα δὲν ἔπραξε καὶ αὐτὸ τίποτε, καὶ ἡ εἰς τὴν Καμπανίαν εἰσβολὴ δὲν ἔγεινε παντάπασιν. Ὁ Κάρολος, πλήρης ἐντροπῆς καὶ λύπης, ὑπῆγε παραυτα εἰς τὴν Γένουαν, καὶ ἐκεῖθεν ἔπλευσεν εἰς τὴν Βαρκελόναν.

Ὑπὲρ τὸν ἕνα καὶ ἥμισυν ἐνιαυτὸν ἔμεινεν ὁ αὐτοκράτωρ εἰς τὴν Ἰσπανίαν, χωρὶς νὰ ἀκούσῃ τις περὶ αὐτοῦ τίποτε. Κατὰ τὰ μέσα τοῦ 1537 ἔτους εὑρέθησαν καὶ τὰ δύω μέρη τόσον ἀδυνατισμένα, ὥστ' ἔκλεισαν ἀνακωχὴν ἕως τῆς ἐφεξῆς ἐκστρατείας. Ἦσαν ἀκόμη περίεργοι οἱ ἄνθρωποι τί ἔμελλε νὰ γένῃ κατὰ τὸν ἐφεξῆς ἐνιαυτὸν, ὅταν ὁ Πάπας ἐμβῆκεν εἰς τὸ μέσον καὶ ἐπροσκάλεσε τοὺς δύω μονάρχους εἰς φιλικὴν τινὰ συνέντευξιν κατὰ τὴν Νίκαιαν τοῦ Πιδεμοντίου. Μ' ὅλους τοὺς κόπους του δὲν ἠδυνήθη ὁ ἅγιος πατὴρ νὰ κάμῃ ἄλλο εἰ μὴ δεκαετῆ ἀνακωχὴν, κατὰ τὴν ὁποίαν νὰ κρατήσῃ καθεὶς ὅ,τι ἐβάσταζεν εἰς χεῖρας του (18 Ἰουν.). Ἡ ἔχθρα καὶ τῶν δύω μερῶν ἦτο τόσον μεγάλη, ὥστε οἱ κυριάρχαι δὲν ἤθελαν νὰ ἴδωσιν ἀλλήλους· μόλις ὑπεγράφη ἡ συνθήκη, καὶ ὁ μὲν Φραγκῖσκος μετέβη εἰς Αὐενιῶνα, ὁ δὲ Κάρολος ἐσυνώδευσε τὸν Πάπαν εἰς Γένουαν.

Μετὰ μίαν τοιαύτην συνέντευξιν δὲν ἠδύνατο νὰ ἐλπίσῃ τις εἰς τὸ ἑξῆς δευτέραν, ἡ ὁποία ὅμως συνέβη ὀλίγας ἑβδομάδας μετὰ τὴν πρώτην. Εἰς Γένουαν ἦλθε πρὸς τὸν Κάρολον Γαλλικὸς πρέσβυς προσ-

καλῶν αὐτὸν, ὅταν ἐπιστράφῃ εἰς τὴν Ἰσπανίαν, νὰ ἐμβῇ εἰς τὴν Γαλλίαν διὰ νὰ συνομιλήσωσι προσωπικῶς οἱ δύω μόναρχοι. Οἱ ἀκόλουθοι τοῦ αὐτοκράτορος ἔκριναν τὸ πρᾶγμα ἀμφίβολον, ἀλλὰ δι' αὐτὸ τοῦτο ἤρεσε τὸν Κάρολον, καὶ ἐδέχθη τὴν πρόσκλησιν. Ἡ ἐντάμωσις ἐδιωρίσθη εἰς τὰς Ἀκούας, ὅπου ἐκβάλλει ὁ Ῥοδανὸς εἰς τὴν μεσόγειον θάλασσαν. Ὅταν τὰ πλοῖα τοῦ αὐτοκράτορος ἔφθασαν εἰς τὰ νερὰ τῆς πόλεως ταύτης, ἐῤῥίψαν ἄγκυραν, καὶ ὁ Φραγκῖσκος, ὅς τις τὸν ἐπρόσμενεν εἰς τὸν αἰγιαλὸν, ὑπῆγε πρῶτος μὲ μικρὰν ἀκολουθίαν εἰς τὸ αὐτοκρατορικὸν πλοῖον. Μὲ μεγίστην φιλοφροσύνην καὶ κομφότητα ἐβεβαίωσε τὸν Κάρολον, ὅτι ἄλλο εὐκταιότερον δὲν τοῦ ἦτο εἰμὴ νὰ γείνῃ φίλος του καὶ νὰ τελειώσῃ τὰς διχονοίας, αἱ ὁποῖαι ἐχώριζαν τὰς καρδίας των τόσον πολὺν χρόνον. Ὅταν δὲ καὶ ὁ Κάρολος μετὰ τοῦτο ἐσύναξεν ὅλην τὴν δύναμίν του διὰ νὰ δείξῃ τὰ αὐτὰ φρονήματα εἰς τὸν ἀντίπαλόν του, ὁ Φραγκῖσκος τὸν ἐπροσκάλεσεν εἰς εὐωχίαν εἰς τὴν ξηράν. Καὶ τοῦτο τὸ ἐδέχθη ὁ Κάρολος μὲ μεγάλην προθυμίαν χωρὶς νὰ δείξῃ οὐδὲ τὴν παραμικρὰν δυσπιστίαν· ἐπέρασε μετὰ τοῦ Φραγκίσκου εἰς τὴν ξηρὰν, καὶ ἐφιλεύθη βασιλικῶς. Μετὰ τὴν τράπεζαν ἔγεινε πάλος λαμπρὸς, ὅπου ἐστάθησαν καὶ οἱ δύω βασιλεῖς ἕως τὴν νύκτα. Ὁ Κάρολος ἐκοιμήθη ἔπειτα εἰς τὸν βασιλικὸν οἶκον, καὶ τὴν ἐφεξῆς ἡμέραν τοῦ ἔδωκεν ὁ Δελφὶν νίψεως νερὸν καὶ προσόψιον, καὶ ἐπειδὴ ἐφάνη διὰ τοῦτο ὅτι ἐντράπη, εἶπεν ὁ Φραγκῖσκος μὲ τρόπον ὡραῖον, ὅτι τοῦτο εἶναι χρέος τοῦ υἱοῦ του, καὶ ἐπ' ἀληθείας τοιοῦτος μέγας μόναρχος εἶναι ἄξιος νὰ ὑπηρετῆται ἀπ' αὐτὸν τὸν ἴδιον (τὸν βασιλέα). Ἔμειναν μαζὴ καὶ ταύτην τὴν ἡμέραν ἀκόμη, καὶ ὁ Φραγκῖσκος ὑπεσχέθη νὰ παραιτήσῃ τὴν μὲ τοὺς Τούρκους συμμαχίαν του, καὶ καθ' ὅλα τὰ δίκαια πράγματα νὰ ὑπακούῃ εἰς τὸν Κάρο-

λον. Τελευταῖον τὸν ἐπαροκάλεσε νὰ δεχθῇ πρὸς ἀνάμνησιν τῶν δύω τούτων εὐτυχῶν ἡμερῶν ἓν ἀδαμαντοκόλλητον πολλὰ βαρύτιμον δακτυλίδιον, εἰς τοῦ ὁποίου τὴν ἐσωτερικὴν πλευρὰν ἦσαν γεγλυμμένα τὰ λόγια: dilectionis testis et exemplum (ἀγάπης μάρτυς καὶ παράδειγμα). Τὸ ἑσπέρας ἐσυνώδευσε τὸν αὐτοκράτορα ἕως εἰς τὸ πλοῖον του, ὅπου οὗτος, ἀφοῦ ἀπεχαιρετήθησαν φιλικῶς, ἔκαμε πανία διὰ τὴν Ἱσπανίαν.

Τίς δύναται νὰ εἴπῃ ὅτι ἡ μεγαλοκαρδιακὴ αὕτη σκηνὴ ἦτο ὑπόκρισις; Εἶναι μία ἀνεκφράστως ὑψηλὴ θέα νὰ βλέπῃ τις δύω ἰσχυροὺς ἐχθροὺς, οἵτινες ἄναπταν ὅλον τὸν κόσμον μὲ τὸ μῖσος των, ὅτι ἐπλησίασαν ἔξαφνα μὲ εὐγενῆ ἐμπιστοσύνην πρὸς ἀλλήλους, ὥστε ἐπιθυμεῖ καθεὶς νὰ φαίνεται μέγας καὶ μὲ τοιαύτας νίκας. Εἰς τοὺς χρόνους ἤδη τοῦ Ὁμήρου ἦτο τιμὴ τῶν ἡρώων νὰ καυχῶνται περὶ ἑαυτῶν:

Ἠ μὲν ἐμαρνάσθην ἔριδος πέρι θυμοβόροιο,
Ἠ δ' αὖ ἐν φιλότητι διέτμαγεν ἀρθμήσαντε *).

20. Καρόλου τοῦ Ε' ταξείδιον εἰς Γάνδαυον.

(1539 — 1540).

Ὁ Φραγκῖσκος, ὅς τις ἐπεθύμει πολὺ νὰ κυριεύσῃ τὸ χηρεῦσαν Μεδιόλανον, δὲν παρέλιπε τίποτε ἀφ' ὅσα ἠδύναντο νὰ διατηρήσωσι τὴν ἐν Ἀκούαις γενομένην φιλίαν μὲ τὸν Κάρολον. Εὐθὺς κατὰ τὸ ἐφεξῆς ἔτος συνέβη τι εἰς τὸ Βέλγιον, τὸ ὁποῖον τοῦ ἔδωκε τὴν καλλίστην ἀφορμὴν νὰ ἀποδείξῃ εἰς τὸν Κάρολον ἐκ νέου τὰ εἰλικρινῆ του φρονήματα. Ἡ πλουσία πόλις Γάνδαυον, ὅπου ἐγεννήθη ὁ Κάρολος,

*) Ἰλιάδ. Η, στίχ. 301. 302, ἤγουν:
Ἐμάχοντο πεισματικῶς καρδιοφθόρον μάχην
Οἱ δύω, ἢ ἐχωρίζοντο μ' εἰρήνην καὶ ἀγάπην. Κ.

δὲν ἠθέλησε νὰ πληρώσῃ φόρον τινὰ εἰς τὸ Κομητάτον τῆς Φλανδρίας, εἰς τὸ ὁποῖον ὑπετάσσετο, προβάλλουσα ἐπιμόνως τὰ προνόμιά της. Ἐκ τῆς ἔριδος ταύτης ἐγεννήθη χρισολογία, τὴν ὁποίαν ἔχασαν οἱ Γανδαυανοί· μετὰ τοῦτο ἠκολούθησε σκληρός τις τοῦ αὐτοκράτορος φοβερισμὸς, καὶ οὗτος ἐπροξένησε τόσον σπουδαίαν ἐπανάστασιν, ὥστε ὅλοι οἱ εὐγενεῖς καὶ φίλοι τοῦ αὐτοκράτορος ἐδιώχθησαν ἀπὸ τὴν πόλιν, καὶ ἐστάλθησαν πρεσβευταὶ εἰς τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας δεόμενοι, ἂν ὁ Κάρολος μεταχειρεισθῇ ἐναντίον των βίαν, νὰ τοὺς δεχθῇ εἰς τὴν προστασίαν του. Ὁ Φραγκῖσκος ἀπέβαλε τὸ πρόβλημα μὲ καταφρόνησιν καὶ ἔστειλεν εἰς τὸν αὐτοκράτορα τὰς περὶ τούτου ἐπιστολὰς τῶν Γανδαυανῶν. Ἐν ταὐτῷ δὲ τὸν ἐπρόβαλεν, ἐὰν ἤθελε νὰ καταπραΰνῃ τὴν ταραχὴν διὰ τῆς προσωπικῆς παρουσίας του, νὰ περιπατήσῃ τὴν συντομωτάτην ὁδὸν εἰς Βέλγιον, ἤγουν τὴν διὰ τῆς Γαλλίας ὁδὸν, ὅπου ἔμελλαν νὰ φροντισθῶσιν ὅλα του τὰ χρειώδη. Τὸ πρόβλημα ἐφάνη ἀρεστότατον εἰς τὸν Κάρολον, ἐπειδὴ ὁ χειμωνώδης καιρὸς ἔκαμνεν ἐπισφαλῆ τὴν θαλασσοπορίαν. Πάλιν ἐκαταφρόνησε τὰς παραινέσεις ἐκείνων, οἵτινες ἐστοχάζοντο εἰς τὴν πρόσκλησιν ταύτην κακοὺς σκοποὺς τοῦ Φραγκίσκου· ἐφοβεῖτο ὅμως κατὰ πολλὰ, ὅτι μὲ πολλὴν ἀστειότητα καὶ φιλοφροσύνην καὶ μὲ δείγματα τιμῆς μεγίστης ἐμπορεῖ νὰ τοῦ προβληθῇ ἡ τοῦ Μεδιολάνου ὑπόθεσις, τὴν ὁποίαν δὲν ἠδύνατο νὰ ἀποφύγῃ χωρὶς νὰ φανῇ σκαιότατα ἀχάριστος. Μὲ εὐφυΐαν μεγάλην ἐπροφυλάχθη ἀπὸ τὴν ἀμηχανίαν ταύτην μὲ τοῦτο, ὅτι πρὶν ἐμβῇ εἰς τὴν ὁδοιπυρίαν, ἔκαμε ῥητῶς συνθήκην, ἐνῷ διατρίβει προσωπικῶς εἰς τὴν Γαλλίαν, νὰ μὴ ὁμιληθῇ μηδὲ μία λέξις περὶ Μεδιολάνου διὰ νὰ μὴ φανῇ εἰς τὸν κόσμον — ἐὰν μετέπειτα ἀποφασίσῃ τι περὶ τούτου —, ὅτι ἠναγκάσθη μυστικῶς νὰ τὸ ἀποφασίσῃ εἰς τὴν Γαλλίαν.

Ὁ βασιλεὺς ἠναγκάσθη νὰ μὴ πειράξῃ τὴν φιλοτιμίαν τοῦ αὐτοκράτορος καὶ νὰ δεχθῇ τὴν συνθήκην. Ἐμβῆκεν ἔπειτα ὁ Κάρολος εἰς τὴν ὁδοιπορίαν ἀσφαλής. Μὲ χαράν του ἴδεν ἔξαφνα εἰς τὴν Φυενταραβίαν, τὸ τελευταῖον σύνορον τῆς Ἱσπανίας εἰς τὰ Πυρηναῖα, τὸν δεύτερον υἱὸν τοῦ Φραγκίσκου καὶ τὸν Κοντόσταυλον Μοντμορεγκῦν μετὰ πολλῶν ἄλλων εὐγενῶν τῆς Γαλλίας, οἱ ὁποῖοι ὑπῆγαν ἕως ἐκεῖ εἰς προϋπάντησίν του. Τὴν ἐφεξῆς ἡμέραν, ὅταν ἐπάτησαν Γαλλικὰ χώματα, ἠνταμώθη μαζή των καὶ ὁ Δελφίν. Ὅταν ὁ αὐτοκράτωρ ἐπλησίαζεν εἰς πόλιν τινὰ, τοῦ ἐπρόσφερνε τὸ ἀρχεῖον τὰ κλειδία της. Μὲ συντομίαν, πανταχοῦ τὸν ἐδέχθησαν ὄχι ὡς φίλον, ἀλλ' ὡς αὐθέντην των. Εἰς Φονταινεβλῶ, ὅπου τὸν ἐπρόσμενεν ἡ αὐλὴ, τὸν ἐβάσταξαν δεκαπέντε ἡμέρας μὲ τὰς ἐκλεκτοτάτας εὐφροσύνας. Καὶ εἰς Παρισίους δὲ, ὅπου τὸν εἰσήγαγαν μὲ λαμπροτάτην παράταξιν (1 Ἰαν. 1540) ἐφιλεύθη ἓξ ἡμέρας μὲ βασιλικὴν πολυτέλειαν. Ὅταν ἔπειτα μετὰ τὰς θερμοτάτας εὐχαριστίας καὶ φιλικὰς διαβεβαιώσεις ἀπεδήμησεν ἐκεῖθεν, τὸν ἐσυνώδευσαν πάλιν οἱ βασιλικοὶ πρίγκιπες ἕως τὰ σύνορα τοῦ Βελγίου. — Ὁ Φραγκῖσκος ὅμως ἐψεύσθη πολὺ τῶν ἐλπίδων του. Ὅσον καὶ ἂν ἐκολακεύθη ὁ Κάρολος, ἐκαταλάμβανε πολλὰ καλὰ τὸν σκοπὸν τῶν κολακειῶν, καὶ δὲν τὰς ἐτίμησε μεγάλως. Ἐμεταχειρίσθη ἔπειτα τὰ πράγματά του, καθὼς ἤθελε τὰ μεταχειρισθῆν καὶ χωρὶς τὴν κομψότητα τοῦ Φραγκίσκου.

Ἡ ἐπανάστασις τοῦ Γανδαύου κατεπατήθη ταχέως. Ὁ Κάρολος ἔβαλε κριτήριον διὰ τιμωρίαν τῶν ἀρχιστασιαστῶν, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ μὲν ἐφονεύθησαν, οἱ δὲ ἐξωρίσθησαν. Οἱ πολῖται ἔχασαν πολλὰ ἐκ τῶν καλῶν προνομίων των, καὶ πρὸς τούτοις ἠναγκάσθησαν νὰ πληρώσωσι 30,000 φλωρίνια δι' οἰκοδομὴν ἑνὸς φρουρίου.

21. Βλέμμα εἰς τὴν Γερμανίαν.

Εἰς ὅλα ἐκεῖνα τὰ ἐξωτερικὰ πράγματα δὲν εἶχε λάβειν οὐδὲ τὴν παραμικρὰν μετοχὴν ἡ Γερμανία. Μὴ φοβούμενοι κανένα δυνάστην — διότι τοῦ Φερδινάνδου ἡ ἰσχὺς ἦτο πολλὰ μικρὰ — ἐκύτταζαν καθεὶς τὸ ἴδιόν του συμφέρον. Ὁ Προτεσταντισμὸς ἔλαβε τόσην ὑπεροχὴν, ὥστε οἱ Καθολικοὶ ἡγεμόνες δὲν ἠδύναντο νὰ ἐμποδίσουν οὐδὲ τὴν εἰς τοὺς ὑπηκόους των διάδοσίν του. Καὶ αὐτὸς ὁ βασιλεὺς Φερδινάνδος ἐδοκίμασε τὴν λύπην, ὅτι οἱ Αὐστριακοὶ, Στειριακοὶ, Καρινθιακοὶ, καὶ Κρανιόλοι ἄρχοντες τὸν ἐζήτησαν τὴν ἄδειαν νὰ εἰσαγάγωσι τὴν νέαν θρησκείαν. Εἰς χώρας ὅπου διὰ μεταγενεστέρων μέσων εἶναι τὴν σήμερον ὅλοι Καθολικοὶ (Αὐστρίαν, Βοημίαν, Βαυαρίαν κτ.) πολλοὶ εἶχαν δεχθῆν τότε τὴν ἀναμόρφωσιν καὶ ἠδύνατο καθεὶς νὰ προφητεύσῃ τὸ 1540 ἔτος, ὅτι μετὰ 20 ἐνιαυτοὺς δὲν ἔμενεν εἷς Καθολικὸς εἰς ὅλην τὴν Γερμανίαν. Ἀλλὰ τίς ἠδύνατο νὰ στοχασθῇ τότε τοὺς Ἰησουΐτας;

Ἡ Σμαλκαλδιακὴ συμμαχία ἐβαστάζετο ἀκόμη καὶ ηὔξανεν. Ἐξ ἐναντίας δὲ ἐσύστησεν εἰς Νοριμβέργαν (1538) ὁ αὐτοκρατορικὸς ἀντικαγκελλάριος Ἕλδιος, μέγας ἐχθρὸς τοῦ Προτεσταντισμοῦ, ἀντισυμμαχίαν πολλῶν Καθολικῶν, ἱερωμένων καὶ κοσμικῶν ἡγεμόνων, τῆς ὁποίας σκοπὸς ἦτο ἀμοιβαία ὑπεράσπισις, ἐάν τις ἐξ αὐτῶν ἤθελε πολεμηθῆν ἀπὸ τοὺς Προτεστάντας. Ἐκ τῶν συμμάχων ὠνομάσθη μὲν καὶ ὁ αὐτοκράτωρ, ὁ δὲ Κάρολος ἐφανέρωσεν, ὅτι ὁ Ἕλδιος ἔπραξε παρὰ γνώμην του, καὶ ἔστερξε νέας συμβιβάσεις μὲ τὴν Σμαλκαλδιακὴν συμμαχίαν. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ὁ βασιλεὺς Φερδινάνδος ἐχρειάζετο τὴν βοήθειάν των κατὰ τῶν Τούρκων, ἔγεινε τὸν Ἀπρίλ. 1539 δεκαπεντάμηνος εἰρήνη, μὲ συνθήκην νὰ μένουν ἀνενόχλητοι οἱ Λουθηρανοὶ, καὶ

κάμμία μερὶς νὰ μὴ αὐξήσῃ τὴν συμμαχίαν της. Ἔμελλε δὲ νὰ συνέλθῃ καὶ ἀριθμός τις θεολόγων εἰρηνοφίλων ἐξ ἑκατέρων τῶν μερῶν διὰ νὰ συνομιλήσουν περὶ τῆς ἑνώσεως. Τοιαύτην θρησκευτικὴν συνδιάλεξιν ἐδιώρισεν ὁ Κάρολος εἰς Γάνδαυον (ὅπου ἔμεινεν ὅλον τὸ ἔτος 1540 διὰ νὰ προσμείνῃ τοῦ Φραγκίσκου τὰ πρῶτα κινήματα) τὴν 6 Ἰουν. 1540 νὰ γείνῃ εἰς Σπεῖραν. Μετετέθη ἔπειτα εἰς Ἀγενόαν τὴν 25 Ἰουν. ἀλλὰ κανεὶς τῶν Λουθηρανῶν ἡγεμόνων δὲν ἐφάνη, καὶ οἱ ἐκεῖ σταλθέντες πρέσβεις των δὲν ἐκατώρθωσαν τίποτε. Μετέπειτα ἔγεινε συνδιάλεξις εἰς Βορματίαν τὴν 28 Ὀκτ. ὅπου ὁ ἐπιτήδειος λειτουργὸς τοῦ αὐτοκράτορος, ὁ Καρδινάλιος Γραμβέλλας, ὡμίλησεν εἰς μάτην περὶ τῶν ἡμέρων φρονημάτων τοῦ αὐτοκράτορος, ἐπειδὴ δὲν εὕρηκε πίστιν. Πολὺς καιρὸς ἐπέρασεν ἀνωφελῶς, ἕως οὗ ὁ Μελάγχθων καὶ ὁ κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἀναμορφώσεως ἐναντιωθεὶς πρὸς τὸν Λούθηρον Ἔκκιος ἤρχισαν τὴν συνδιάλεξιν τὴν 14 Ἰαν. 1541. Ἐπεχείρησαν τὸ περὶ τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος δόγμα, ἀλλὰ περιέπλεξαν τὸν λόγον μὲ ὁρισμοὺς καὶ διαιρέσεις τόσον, ὥστε πολλοὶ εὐχαρίστησαν τὸν αὐτοκράτορα, διότι μὲ ἐπιστολήν του πρὸς τὸν Γραμβέλλαν ἐδιώρισε τὴν παῦσιν τῆς συνδιαλέξεως, καὶ τὴν μετάθεσίν της εἰς Ῥατισβόναν τὴν 8 Ἀπριλ. 1541, ὅπου ὑπεσχέθη νὰ παρουσιάσῃ προσωπικῶς.

Ἀπὸ τῆς 8 Ἀπριλ. μετετέθη εἰς τὰ τέλη Ἰουλίου. Ἐκεῖ παρέδωκεν εἰς τοὺς συνδιαλεγομένους σύγγραμμα (τὸ ὀνομαζόμενον τῆς Ῥατισβόνης Μεταξὺ), τὸ ὁποῖον ἔμελλε νὰ χρησιμεύσῃ ὡς βάσις τοῦ θρησκευτικοῦ ἐξισασμοῦ. Ἡ πρὸς ἀλλήλους δυσπιστία ἀπεμάκρυνεν ἀπ' ἀλλήλων τὰς φατρίας, καὶ ὁ αὐτοκράτωρ, ὅς τις ἐχρειάζετο τὴν βοήθειαν τῶν Γερμανῶν κατὰ τῶν Τούρκων, ἀπέλυσε τὴν ὁμήγυριν μὲ ἐλευθερίαν τῶν Λουθηρανῶν, ἕως οὗ νὰ γείνῃ

ἡ εὐκταία σύνοδος. Οἱ ἀπόστολοι τοῦ Πάπα ἠγανάκτουν διὰ τὴν πολλὴν μακροθυμίαν τοῦ αὐτοκράτορος, καὶ ἐζήτουν τὸν κατὰ τῶν αἱρετικῶν πόλεμον. Ἀλλ' ὁ συνετὸς αὐτοκράτωρ τοὺς εἶπε φανερά, ὅτι δὲν θέλει πόλεμον, ὅς τις ὑπὸ Γερμανῶν πρὸς Γερμανοὺς γενόμενος ἐμπορεῖ νὰ ἀφανίσῃ τὴν Γερμανίαν.

---

22. Ἐκστρατεῖαι εἰς τὸ Ἀλγήριον καὶ κατὰ τῶν Τούρκων.

(1541 — 1542.)

Ἀπὸ Ῥατισβόναν μετέβη ὁ αὐτοκράτωρ εἰς τὴν Ἰταλίαν διὰ νὰ κάμῃ δευτέραν ἐκστρατείαν εἰς τὴν βόρειον Ἀφρικήν. Οἱ πρὸ ἓξ ἐτῶν κολασθέντες πειραταὶ ἤρχισαν πάλιν νὰ βλάπτουν τὰ Ἰσπανικὰ καὶ Ἰταλικὰ πλοῖα, ἀλλὰ καὶ νὰ πατῶσι των χωρῶν τούτων τὰ παραθαλάσσια. Ἐκ τῆς πρώτης εἰς Τοῦνιν εὐτυχίας ἤλπιζεν ὁ Κάρολος νὰ εὐτυχήσῃ καὶ εἰς Ἀλγήριον. Οἱ Γερμανοὶ ἔκριναν ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ ἦτο ἀναγκαιότερος εἰς τὴν Γερμανίαν παρὰ εἰς τὴν Ἀφρικήν· καὶ ὁ ἐμπειρότατος θαλασσοπόρος τοῦ καιροῦ του Ἀνδρέας Δωρίας, Δοὺξ τῆς Γενούας, ὅς τις ἔμελλε νὰ τὸν συνοδεύσῃ, τοῦ ἐπροφήτευε κακὴν ἔκβασιν, ἐπειδὴ εἶχε περάσειν ὁ δεξιὸς καιρὸς τῆς εἰς τὴν μεσόγειον θαλασσοπλοΐας· ἀλλ' ὁ Κάρολος μὴ μεταβαλλόμενος ποτὲ εἰς τὰς ἀποφάσεις του, ὑπῆγεν εὐθὺς ἀπὸ τὴν Λοῦκαν εἰς τὸν Λιμένα τῆς Ἀφροδίτης τῆς Γενουηνσίας ἐπικρατείας. Ἐκεῖ ἐνεβαρκαρίσθη (28 Σεπτ. 1541) διὰ τὰς Βαλεαρίδας νήσους, ὅπου ἔμαθεν ὅτι ὁ Ἰσπανικὸς στόλος ἔκαμε πανία διὰ τὴν Ἀφρικήν. Ἐκλεκτὸς στρατὸς ἦτο ἐκεῖ συναγμένος, τὸ ἄνθος τῶν Ἰσπανικῶν καὶ Ἰταλικῶν εὐγενῶν, καὶ ἑκατὸν Μαλτέσοι ἱππόται μὲ στρατιώτας τοῦ τάγματός των. Οἱ φθινοπωρινοὶ κλύδωνες ἐτάραττον κατὰ

πολλὰ τὴν θάλασσαν, καὶ ἀὴρ ψυχρὸς καὶ ὑγρὸς ἐγέννησε πολλὰς ἀῤῥωστίας. Τὴν 20 Ὀκτωβ. ἔφθασεν ὁ στόλος εἰς Ἀλγήριον, καὶ οἱ στρατιῶται ἐκβῆκαν εἰς τὴν ξηράν. Διὰ νὰ μὴ χάσῃ καιρὸν ὁ Κάρολος ἐστράτευσεν εὐθὺς ἐναντίον τῆς πόλεως, καὶ τὴν ἐπαρακίνησε νὰ παραδοθῇ, ἔλαβεν ὅμως ὑπερήφανον ἀπόκρισιν. Τὴν τακτικὴν πολιορκίαν δὲν ἠδύνατο νὰ ἀρχίσῃ πρὶν φερθοῦν εἰς τὴν ξηρὰν αἱ σκηναί, τὰ κανόνια, καὶ ἀποσκευὴ τροφῶν· διότι ἕως τώρα κἀνεὶς στρατιώτης δὲν εἶχεν ἄλλο μαζή του εἰμὴ τὰ ὅπλα του. Τώρα ὅμως ἔφθασαν ἀληθῶς οἱ φόβοι καὶ αἱ κακοπροφητεῖαι τοῦ Δωρία. Εὐθὺς κατὰ τὴν πρώτην ἑσπέραν ἐσυννεφίασεν ὁ οὐρανὸς, καὶ ἔπεσε ῥαγδαία καὶ συνεχὴς βροχὴ, ἥτις διήρκεσεν ὅλην τὴν νύκτα, καὶ οἱ ἄθλιοι στρατιῶται, οἵτινες χωρὶς σκεπαστὴν καὶ χωρὶς σκηνὴν ἐστέκοντο εἰς τὸ ὕπαιθρον εἰς πεδιάδα χαμηλὴν καὶ ἑλώδη, ἐβράχησαν τόσον, ὥστ' ἔτρεμαν ὅλοι ὡσὰν ἀπὸ ῥῖγος. Καὶ προσέτι διὰ νὰ στέκωνται ὀρθοὶ εἰς τὸ ὀλισθηρὸν ἔδαφος, ὅπου ἐβρέχοντο οἱ πόδες των ἕως τῶν ἀστραγάλων, καὶ κατεπαλαίοντο καὶ ἀπὸ σφοδρὸν ἄνεμον, ἠναγκάσθησαν νὰ ἐμπήξωσι κατὰ γῆς τὰς λόγχας καὶ νὰ στηρίζωνται εἰς αὐτάς. Ὁ ἐχθρὸς ὠφελήθη τὴν ἐφεξῆς ἡμέραν ἀπὸ τὴν ἀδυναμίαν τῶν ἀθλίων τούτων, καὶ ἔστειλεν ἐναντίον των τὸ Τουρκικὸν ἱππικὸν, ὑπὸ τοῦ ὁποίου ἐφονεύθησαν χωρὶς ἀντίστασιν πολλοὶ Ἱσπανοὶ καὶ Ἰταλιῶται.

Τώρα ἔῤῥιψαν τοὺς ὀφθαλμούς των εἰς τὰ πλοῖα· ἀλλ' ὁ κλύδων τῆς τρομερᾶς ταύτης νυκτὸς τὰ ἀπέσπασεν ὅλα ἀπὸ τὴν ἄγκυραν, πολλὰ ἐσφενδόνισεν εἰς τὸ πέλαγος, καὶ ἐκυματίζετο ἀκόμη ἡ θάλασσα, ὥστε δὲν ἦτο ἐλπὶς νὰ μεταφερθοῦν εὐθὺς αἱ ἀποσκευαὶ εἰς τὴν ξηράν. Ὁ Κάρολος ἐπρόσταξε νὰ σφάζουν τοὺς ἵππους, διὰ νὰ καταπραΰνουν τοὐλάχιστον τὴν πρώτην πεῖναν, καὶ ἔπειτα ἐπεριπάτησεν

ὅλος ὁ στρατὸς τρεῖς ἡμέρας παρὰ τὴν θάλασσαν εἰς νερὰ καὶ λάσπην χωρὶς νὰ καθίσῃ ποῦποτε ἢ νὰ πλαγιάσῃ μίαν φορὰν ἕως οὗ ἔφθασαν εἰς τὸν κόλπον Μεταφὺζ, τὸν πλησιέστατον καὶ ἀσφαλέστατον ὅρμον τῶν διασωθέντων πλοίων των. Τώρα τελευταῖον μετὰ τέσσαρας ἡμέρας ἔλαβαν πάλιν ἄρτον καὶ ἄλλας τροφὰς, ἀλλὰ τὸ στράτευμα ἦτο τόσον ἀδυνατισμένον, ὥστε δὲν ἠδύνατό τις νὰ τὸ παρακινήσῃ εἰς χειμωνικὴν ἐκστρατείαν. Ὁ αὐτοκράτωρ αὐτὸς εἰς ὅλον τὸν καιρὸν τῆς δυστυχίας ἔδειξεν ὡραιότατα σημεῖα ἥρωος καὶ ἡγεμόνος. Ἀταραξία, ἀνδρία, φιλανθρωπία καὶ συμπάθεια τὸν ἐχαρακτήρισαν ἐπίσης. Μετεῖχεν ἀπὸ τὰς κακοπαθείας των· ἔμβαινε προσωπικῶς εἰς τὸν κίνδυνον· ἐνεθάῤῥυνε τοὺς ἀπελπιζομένους, ἐπαρηγόρει τοὺς ἀῤῥώστους, ἐνεψύχονεν ὅλους μὲ λόγον καὶ μὲ ἔργον. Εἰς τὸ ἐμβαρκάρισμα ἦτο αὐτὸς τελευταῖος, μ' ὅλον ὅτι εἰς τὰ πέριξ περιήρχετο ἓν στῖφος Ἀράβων. Καὶ ἐπιστρέφων δὲ ἀντεπάλαισε μὲ ἐναντίους ἀνέμους, καὶ ἄραξεν εἰς τὴν Καρθαγένην εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ Δεκεμβρίου.

Κἀμμία σχεδὸν ἀγγελία τῶν πραγμάτων τούτων δὲν ὑπῆγεν εἰς τὴν Γερμανίαν, ὅπου πολλοὶ μετὰ ἕνα καὶ ἥμισυν ἐνιαυτὸν ἐνόμιζαν, ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ ἐπνίγη εἰς τὸ Ἀλγήριον. Τόσον ἐστεροῦντο ἀκόμη τότε τὴν ὠφέλειαν τῶν ταχυδρομιῶν καὶ τῶν ἐφημερίδων! Τὰ πράγματα ὅμως ἔτρεχαν τὸν συνήθη δρόμον των· ἐγίνοντο συνδιαλέξεις καὶ συμβούλια, ὅπου δὲν ἀπεφασίζετο τίποτε, καὶ ὁ βασιλεὺς Φερδινάνδος παρίστανε πάντη περιττὸν πρόσωπον.

Ὁ ἡγεμὼν οὗτος εὑρίσκετο ἀληθῶς εἰς ἐλεεινὴν κατάστασιν. Κἀμμίαν ὑπόληψιν δὲν εἶχεν εἰς τὴν Οὐγγαρίαν, χώραν δυστυχεστάτην, ἥτις μέρος μὲν κατεσπαράττετο ἀπὸ φατρίας, μέρος δὲ διηρπά-

ζετο ἀπὸ τοὺς Τούρκους, οἵτινες ἔγειναν σχεδὸν ἐκεῖ ἐντόπιοι καὶ ἔπρατταν πᾶν εἶδος κτηνώδους ἀσελγείας καὶ ἀπανθρωπίας. Ὁ Ἰωάννης Ζαπολίας ἀπέθανε τὸ 1540 ἔτος, ἀλλ' ἀντὶ νὰ δοθῇ ὅλη ἡ Οὐγγαρία εἰς τὸν Φερδινάνδον κατὰ τὸν διορισμὸν ἀρχητέρων συνθηκῶν, ἐκβῆκεν ὁ φοβερὸς Σολειμάννης προστάτης τοῦ ἀνηλίκου πρίγκιπος, τὸν ὁποῖον ἀφῆκεν ὁ Ζαπολίας. Ἐκυρίευσε τὴν Πέσταν καὶ ἀπεκρίθη εἰς τοῦ Φερδινάνδου τοὺς πρέσβεις, οἵτινες ἤθελαν νὰ συνδιαλεχθῶσι μαζήτου. ὅτι ὁ αὐθέντης των πρέπει νὰ παραιτήσῃ ὅλην τὴν Οὐγγαρίαν, νὰ πληρόνῃ φόρον διὰ τὴν Αὐστρίαν, ἢ νὰ προσμένῃ τὸν διὰ πυρὸς καὶ ξίφους ἀφανισμὸν ὅλης τῆς Γερμανίας.

Ἡ ἀνάγκη αὕτη ἐβίασε τὸν Φερδινάνδον νὰ συγκαλέσῃ τοὺς Γερμανοὺς ἡγεμόνας τὴν 9 Φεβρ. 1542 εἰς τὴν Σπεῖραν. Ἐκεῖ ἔγεινε συμβούλιον, ὅπου αὐτὸς ἐδιηγήθη, ὅτι ὁ ἀδελφός του εἶναι τώρα εἰς τὴν Ἱσπανίαν, καὶ τὸν ἐπαράγγειλε νὰ ζητήσῃ ἀπὸ τὴν αὐτοκρατορίαν ἀναγκαίαν βοήθειαν κατὰ τῶν Τούρκων. Μετὰ τοῦτο τοὺς ἐπαράστησε τρομερὰν εἰκόνα τῆς συγχύσεως καὶ τοῦ κινδύνου, ὅπου εὑρίσκεται ἡ Οὐγγαρία, τοὺς ἐλογαρίασε πόσην δύναμιν θέλει μεταχειρισθῆν ἀπὸ τὰς κληρονομικάς του χώρας, καὶ ἐζήτει τελευταῖον ταχεῖαν ἐπικουρίαν ἀπὸ τοὺς ἡγεμόνας. Οἱ Καθολικοὶ ἐφάνησαν παραυτα πρόθυμοι. Οἱ δὲ προτεστάνται εἶπαν, ὅτι δὲν δύνανται νὰ κάμουν τίποτε ὑπὲρ τοῦ αὐτοκράτορος πρὶν λάβῃ τὸν ἐξισασμὸν ἢ διαφορά των. Μετὰ πολλὰς ἀντιλογίας, διὰ μεσιτείας τοῦ Ἐκλέκτορος τοῦ Βρανδεμβούργου Ἰωακεὶμ Β' καὶ τοῦ Κόμητος τοῦ Παλατινάτου Φρειδερίκου, ἐσυμφωνήθη ἀσφαλὴς εἰρηνικὴ κατάστασις διὰ πέντε ἔτη. Τώρα ἔδωκαν καὶ αὐτοὶ τὴν ζητουμένην βοήθειαν, καὶ ὁ Ἐκλέκτωρ τοῦ Βρανδεμβούργου ἀνέλαβε τὴν στρατηγίαν τῶν ἡνωμένων δυνάμεων.

Ἀλλὰ μέρος μὲν τὰ στρατηγικὰ προτερήματα

τοῦ ἡγεμόνος δὲν ἦσαν τόσον μεγάλα, ὅσον ἐπίστευεν αὐτὸς, μέρος δὲ τὰ συμμαχικὰ στρατεύματα ἐσυνάχθησαν τόσον ἀτάκτως, ὥστε παρῆλθεν ὁ ἁρμόδιος καιρὸς, καὶ διὰ τοῦτο ὀλίγην τιμὴν ἀπέκτησαν. Συγχρονός τις διηγεῖται ὅλην τὴν ἐκστρατείαν μὲ τοὺς ἐφεξῆς λόγους. „Εἰς τοῦτο τὸ ἔτος τὸ Ῥωμαϊκὸν βασίλειον τῆς αὐτοκρατορικῆς μεγαλειότητός του ἔστειλε 40,000 πεζοὺς καὶ 8000 ἐφίππους, ὁ Ἐκλέκτωρ τοῦ Βρανδεμβούργου ἦτο ἀρχιστράτηγος, ἐστάθησαν πολὺν καιρὸν εἰς τὸ πλησίον τῆς Βιέννης δάσος· οἱ Τοῦρκοι ἤθελαν νὰ ἔλθωσιν ἐναντίον των· αὐτοὶ δὲ ἐπρόφθασαν καὶ ὑπῆγαν εἰς τὴν Πέσταν· ἐκεῖ ἐκτυπήθησαν, ὠπισθοπόρησαν, ἔχασαν 15,000 ἀξίους ἀνθρώπους καὶ ἐδαπάνησαν εἰς μάτην τὸ ἀργύριον.“

23. Ὁ τοῦ Βρουνσουΐκου Δοὺξ Ἑρρῖκος ἐκδιώκεται.

(1542).

Ἀλλ' ἡ τοῦ Φερδινάνδου ζημία ἔμελλε νὰ ὑψωθῇ εἰς μεγαλήτερον βαθμόν. Οἱ Προτεστάνται, οἵτινες μέχρι τοῦδε μόνον ἐλάλουν, ἤρχισαν τώρα καὶ νὰ πράττουν, καὶ καθὼς δὲν ἐστοχάσθησαν ποτέ των οἱ Καθολικοί.

Ὁ τοῦ Βρουνσουΐκου Δοὺξ Ἑρρῖκος ἦτο καθ' ὑπερβολὴν ἐμπαθὴς ἄνθρωπος, καὶ διὰ πρόσωπα τινὰ, τὰ ὁποῖα δὲν ὑπέφερνεν, ἠχθρεύετο καὶ κατεδίωκε τὸν Λουθηριανισμὸν μὲ ζῆλον. Εἰς τὴν σώφρονα Γερμανίαν ἐκρίθη πολλὰ σκανδαλιστικὸν τὸ ἔργον του, ὅτι ἐκακομεταχειρίσθη τὴν γυναῖκα του, καὶ ἔλαβε πολλακὴν μίαν ἀπὸ τὰς ἀμφιπόλους της *).

*) Διὰ νὰ ἀποφύγῃ τὴν ἀντιλογίαν, ἐμεταχειρίσθη δολιότητα. Ἡ κόρη ἐπροσποιήθη τὴν νεκράν. Τὴν μετέφεραν εἰς ἀπομακρυσμένον φρούριον, ὅπου τὴν ἐπεσκέπτετο μυστικῶς συχνάκις.

Παρεκτὸς τούτου, ἐπαραπονοῦντο οἱ ὑπήκοοί του καὶ οἱ γείτονές του διὰ πολλὰς ἀδικίας του.. Δημόσιος λογομαχία διηγέρθη πρῶτον, ὅταν ὁ Κόμης Ἀσσίας ἐπίασεν ἐπιστολήν του πρὸς τὸν Ἐκλέκτορα τῆς Μογοντίας, ὅπου περιείχοντο πολλοὶ ὕποπτοι λόγοι κατὰ τῶν Προτεστάντων. Μεταξὺ τῶν ἄλλων ἔλεγε περὶ τοῦ Κόμητος, ὅτι ἐντὸς ὀλίγου θέλει τρελαθῆν, διότι τώρα εἶναι ὑπὲρ τὸ ἥμισυ τρελὸς, καὶ τότε θέλει γίνεσθαι σκέψις περὶ τοῦ πρακτέου. Κατὰ δὲ τοῦ Ἐκλέκτορος τῆς Σαξονίας ἔγραψεν ἰδιοχείρως βίβλον πλήρη κατηγοριῶν ἀτιμαστικῶν, τὴν ὁποίαν ἔκρινεν ἀναγκαῖον ὁ Ἐκλέκτωρ νὰ ἀναιρέσῃ δημοσίως. Τὸ ἔκαμε μὲ σύγγραμμα, τοῦ ὁποίου ὁ τίτλος φανερόνει ὅλον τὸ πνεῦμά του. Ὁ τίτλος εἶναι: „Τοῦ περιφανεστάτου ἡγεμόνος κτ. Ἰωάννου Φρειδερίκου ἀληθινὴ, βεβαία, βάσιμος, χριστιανικὴ καὶ εἰλικρινὴς ἀπολογία κατὰ τοῦ δολίου, ἀθέου, κατηραμένου, ἀτιμαστοῦ, κακούργου Βαραβᾶ, καὶ πόρνου Ὀλοφέρνους ἐκ Βρουνσουΐκου, ὅς τις ὀνομάζεται Ἐῤῥῖκος ὁ νεώτερος, ἐναντίον τοῦ ψευδοῦς καὶ ἀπατηλοῦ συγγράμματος τούτου πρὸς τὸν προειρημένον Ἐκλέκτορα τῆς Σαξονίας" κτλ. — Κατὰ τούτου πάλιν ἔγραφεν ὁ Δοὺξ μὲ ἄλλον τοιοῦτον μακρὸν καὶ ἀηδῆ τίτλον: Ἐπειδὴ δὲ ὁ Δοὺξ εἰς τὸ πρῶτον βιβλίον του ἤγγιξε καὶ τὸν Λούθηρον, ἐσηκώθη καὶ οὗτος ἐναντίον του, καὶ τοῦ ἀπέδωκε τὰ πρέποντα μὲ ὀξύνοιαν, ἀλλὰ καὶ παχυλότητα ἱκανὴν, ὁποίαν εἶχε τὸ πνεῦμα τοῦ καιροῦ ἐκείνου.

Ὁ ὁρμητικὸς Δοὺξ εἶχεν ἤδη πρὸ πολλοῦ κακομεταχειρισθῆν σκληρῶς τὰς πόλεις Γοσλαρίαν καὶ Βρουσουΐκον, τὸ μὲν διότι ἐμβῆκαν εἰς τὴν Σμαλκαλδιακὴν συμμαχίαν, τὸ δὲ δι' ἄλλας αἰτίας. Καὶ αἱ συμβουλαὶ τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τοῦ Φερδινάνδου δὲν ἴσχυσαν νὰ τὸν διορθώσωσιν. Τότε ἀπεφάσισεν ἡ συμμαχία νὰ δώσῃ εἰρήνην εἰς τὰς δύω πόλεις· ἡτοιμάσθη στράτευμα 15,000, τὸ ὁποῖον ἐμβῆκε τόσον ταχέως εἰς τὴν Βρουνσουΐκικὴν χώραν, ὥστε ὁ Δοὺξ ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ πάραυτα (12 Αὐγ. 1542), Οἱ Προτεστάνται ἡγεμόνες ἐβάσταξαν μετὰ τοῦτο τὴν χώραν, εἰσήγαγαν εἰς αὐτὴν τὸν Λουθηρανισμὸν, καὶ ἐκήρυξαν, ὅτι δὲν τὴν ἐπιστρέφουν πλέον εἰς τὸν Δοῦκα Ἐῤῥῖκον. Οὗτος δὲ κατέφυγεν εἰς τὴν Βαυαρίαν, καὶ ἐζήτησε τὴν προστασίαν τοῦ γενικοῦ κριτηρίου. Ἀλλ' οἱ Προτεστάνται ἐκήρυξαν τώρα, ὅτι δὲν γνωρίζουσι κριτήριον. τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι ὁμόθρησκόν των.

Τώρα ὁ Κάρολος καὶ ὁ Φερδινάδος ἐφοβοῦντο ἀπὸ τὴν φατρίαν ταύτην, ἐὰν καὶ ἀδίκως. Διότι ὁ αὐτοκράτωρ μὲ ὀλίγων αἰτημάτων των τὴν πλήρωσιν πιστοτέρους ἡγεμόνας ἄλλους βέβαια δὲν ἠδύνατο νὰ ἔχῃ.

24. Τέταρτος πόλεμος μὲ Φραγκῖσκον Α΄.

(1542 — 1544).

Ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας ἴδε καλὰ τώρα, ὅτι ὅλαι αἱ πρὸς τὸν Κάρολον ἀσωτευθεῖσαι κολακεῖαι του ὑπῆγαν εἰς μάτην. Τὸ 1540 ἔτος ἔδωκεν ὁ Κάρολος τὸ Μεδιόλανον ὡς χηρεῦον εἰς τὸν υἱόν του Φίλιππον. Καὶ ἐπειδὴ ὁ Φραγκῖσκος ἐσηκώθη πάλιν κατὰ τούτου, ἀπεφάσισε νὰ δοκιμάσῃ πάλιν τὰ ὅπλα. Ἀνεκαίνισε τὴν μὲ τοὺς Τούρκους συμμαχίαν, τὴν ὁποίαν εἶχε κάμειν εἰς τὸν πρῶτον πόλεμον, καὶ ἤρχισε τὰς ἐχθροπαθείας ἐνῷ ἦτο ὁ Κάρολος εἰς Ἀλγήριον. Πρόφασιν νὰ ἀθετήσῃ τὴν ἀνακωχὴν τῆς Νικαίας εὕρηκε τὸν φόνον δύω πρέσβεων, οἵτινες μὲ προσταγήν του ὑπήγαιναν διὰ Μεδιολάνου πρὸς τοὺς ἐχθροὺς τοῦ αὐτοκράτορος εἰς Βενετίαν καὶ Κωνσταντινούπολιν. Ὁ κυβερνήτωρ τοῦ Μεδιολάνου Μαρκέσιος Γουάστος ἐπρόσταξε νὰ τοὺς πιάσουν, καὶ νὰ λά-

βουν τὰ χαρτία των· ἐπειδὴ δὲ ἀντεττάθησαν μὲ τὰ ὅπλα, ἐφονεύθησαν εἰς τὴν συμπλοκήν των (1541). Ὁ Φραγκῖσκος ἐφώναζεν ὅτι πατοῦνται τὰ δίκαια τῶν ἐθνῶν, ἀλλ' ἀδίκως, ἐπειδὴ οἱ ἄνδρες οὗτοι δὲν ὑπήγαιναν ὡς φανεροὶ πρέσβεις, ἀλλ' ἐπροσπάθουν μάλιστα νὰ κρύψωσι τὴν πρεσβείαν των.

Τὴν ἄνοιξιν (1542) ἤρχισεν ὁ Φραγκῖσκος τὸν πόλεμον. Τώρα ἐπρόκειτο νὰ γείνῃ κρίσις τίς ἐκ τῶν δύω ἀντιζήλων ἠδύνατο νὰ προστάξῃ νόμους εἰς τὸν ἄλλον. Πέντε στρατεύματα προσέβαλαν συγχρόνως εἰς τὸν αὐτοκράτορα, ἐνῷ οὗτος ἐκάθητο ἥσυχος ἐξ ἀδυναμίας εἰς τὴν Ἱσπανίαν. Ἀλλ' ἡ ἀνικανότης τῶν Γαλλικῶν στρατηγῶν, καὶ ἡ πίστις καὶ ἀγρυπνία τῶν αὐτοκρατορικῶν κυβερνητῶν ἀνέδειξε τὴν φοβερὰν ταύτην ἐκστρατείαν πασῶν ἀνωφελεστάτην. Κανὲν φρούριον δὲν παρεδόθη· Ἱσπανοὺς στρατηγοὺς δὲν ἔβλαψαν κατ' οὐδένα τρόπον· σιτοδεία καὶ ἀῤῥωστίαι ἠφάνισαν τὰ πέντε στρατεύματα, τῶν ὁποίων τὰ λείψανα ὑπέστρεψαν εἰς τὸν τόπον των μὲ ἐλεεινὴν κατάστασιν. Τὸ ἐφεξῆς ἔτος (1543) ἀνενεώθη ἡ ἐκστρατεία. Ἀλλὰ ταύτην τὴν φορὰν δὲν ἔμεινεν ἥσυχος καὶ ὁ Κάρολος. Εἶχε νυμφεύσειν τὸν υἱόν του Φίλιππον μὲ μίαν Πορτογαλλικὴν Πριγκιπέσσαν, τῆς ὁποίας οἱ μεγάλοι θησαυροὶ τῆς προικὸς, ἡνωμένοι μὲ τοὺς φόρους, τοὺς ὁποίους οἱ Ἱσπανοὶ τοῦ ἔδωκαν διὰ τὸν πόλεμον, τὸν ἔκαμαν ἱκανὸν νὰ ἐπιχειρήσῃ ἐκστρατείαν μὲ τὴν συνήθη του λαμπρότητα. Διὰ τὸν σκοπὸν τοῦτον ἔπλευσε τὸν Μάϊον εἰς τὴν Ἰταλίαν, διὰ νὰ ἀσφαλισθῇ ἀπὸ τὰ φρονήματα τοῦ Πάπα, ἔλαβεν ἐκλεκτὸν στράτευμα, καὶ ἐπέρασεν ἀπὸ τὰς Ἄλπεις εἰς τὴν Γερμανίαν, καὶ παρὰ τὸν Ῥῆνον στρατεύων ἔφθασεν εἰς τὴν Κλιβίαν. Ὁ Δοὺξ τῆς χώρας ταύτης Βιλέλμος, συγγενὴς τοῦ Ἐκλέκτορος τῆς Σαξονίας, ἦτο πολὺ ὑποχρεωμένος ἀπὸ τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας, καὶ εἶχε μετ' αὐτοῦ φιλικὴν

σχέσιν· ἡ ἀναμόρφωσις εἶχε προχωρήσειν ἱκανῶς εἰς τὰς χώρας του. Ὁ Κάρολος ἠθέλησε ταύτην τὴν φορὰν ν' ἀρχίσῃ ἀπεδῶ τὸν κατὰ τοῦ Φραγκίσκου πόλεμον. Ἐνῷ κατέβαινε μὲ τὸ στράτευμά του εἰς τὸν Ῥῆνον, ἐσυνερίσθησαν καὶ πολλαὶ ἀπὸ τὰς εὐαγγελικὰς χώρας νὰ τοῦ δώσουν πυροκονίαν, κανόνια, καὶ νὰ τὸν εὐχαριστήσωσι κατὰ πάντα τρόπον. Καὶ ὁ Κόμης αὐτὸς τῆς Ἀσσίας Φίλιππος ἔστειλε πολλὰ δῶρα εἰς τὸν αὐτοκράτορα, ὅς τις ἐβεβαίωσε τοὺς πρέσβεις του ὅτι θέλει εἶσθαι πάντοτε φίλος τοῦ Κόμητος. Ἡ Κλιβία ἐκυριεύθη ταχέως, καὶ ὁ Δοὺξ ἐφέρθη ἐνώπιον τοῦ αὐτοκράτορος. Γονατιστὸς ἐζήτησεν ἔλεος, ἀλλ' ὁ Κάρολος δὲν τοῦ ἔδωκεν ἀπόκρισιν. Μετὰ ταῦτα τὸν ἐσυγχώρησε μὲν, μὲ σκληρὰς δὲ συνθήκας, ἐκ τῶν ὁποίων ἦσαν καὶ νὰ μὴ ἀποχωρισθῇ ποτὲ ἀπὸ τὴν Καθολικὴν ἐκκλησίαν, μηδὲ νὰ κάμῃ συμμαχίαν ἐναντίον τοῦ αὐτοκράτορος.

Ἐνῷ οἱ Σμαλκαλδιακοὶ σύμμαχοι ἐγκατέλιπαν ἐδῶ ἀβοήθητον ἡγεμόνα ἐπίσημον, ὅς τις ἦτο ἕτοιμος νὰ ἑνωθῇ μαζή των, ἐσυμπέραινεν ὁ αὐτοκράτωρ ἢ ὅτι ἦσαν μακρὰν ἀπὸ πολεμικοὺς στοχασμοὺς, ἢ ὅτι δὲν ἦσαν ἐπιτήδειοι οὐδ' ἤξευραν νὰ ὠφεληθῶσιν ἀπὸ τὰς καιρικὰς περιστάσεις. Τὴν αὐτὴν ἀργοπορίαν ἢ τὴν αὐτὴν εἰρηνοφιλίαν ἔδειξαν τότε καὶ εἰς ἄλλην τινὰ περίστασιν. Ὁ γέρων Ἐκλέκτωρ τῆς Κολωνίας Ἑρμάννος ἠθέλησε νὰ εἰσάξῃ εἰς τὴν χώραν του τὴν ἀναμόρφωσιν, καὶ ἔλαβεν εἰς τοῦτο καὶ τὴν γνώμην τοῦ Μελάγχθωνος· οἱ ἱππόται καὶ αἱ πόλεις τοῦ ἐκλεκτοράτου ἔδειξαν κλίσιν εἰς τὸν σκοπόν του, ὄχι ὅμως τὸ ἱερατεῖον καὶ ἡ βουλὴ τῆς Κολωνίας, ὅπου ἦσαν οἱ ἱερεῖς πολυάριθμοι καὶ πλούσιοι καὶ ὑπερήφανοι εἰς τὴν ἀρχαιότητα τῆς ἁγιότητός των, καὶ ἐδείχνοντο μετὰ ζήλου ἔκδοτοι εἰς τὴν Καθολικὴν ἐκκλησίαν. Καὶ αὐτὸς ὁ ἄλλως ἥμερος Μελάγχθων ὠνόμασε βαρβαρικὴν καὶ ἐθνικὴν τὴν δεισιδαι-

μονίαν, τὴν ὁποίαν εὕρηκεν αὐτοῦ. Πολλοὶ δὲ καὶ τῶν ὁρμητικωτέρων ἱερέων εἶπαν φανερὰ, ὅτι πρέπει νὰ μὴ ὑπακούωσι πλέον εἰς αἱρετικὸν ἀρχιεπίσκοπον· ὁ Κόμης τῆς Ἀσσίας ἐμήνυσε μὲν εἰς τὸ ἐκεῖ ἱερατεῖον, ὅτι ἡ Σμαλκαλδιακὴ συμμαχία εἶχε σκοπὸν νὰ βοηθήσῃ μὲ ὅλην της τὴν δύναμιν τὸν Ἐκλέκτορα· ἀλλ' ἔμεινεν εἰς μόνον τὸν φοβερισμὸν, καὶ τὸ ἱερατεῖον ἐπέτυχε τὴν γνώμην του μὲ τὴν ἀντίστασιν.

Ἀπὸ Κλιβίας εἰσέβαλεν ὁ Κάρολος εἰς τὴν Γαλλίαν, καὶ ἐπολιόρκησε τὸ Λανδρέκιον, δὲν ἐκατώρθωσεν ὅμως τίποτε, καὶ ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὰ χειμάδια. Ἀποφασίσας νὰ ἐξακολουθήσῃ ἐκ τούτου τοῦ μέρους τὸν κατὰ τῆς Γαλλίας πόλεμον τὴν ἐρχομένην ἄνοιξιν ἐπρόσταξε νὰ γείνῃ κατ' ἀρχὰς τοῦ νέου ἔτους συμβούλιον εἰς Σπεῖραν, ὅπου ἐπαρακάλεσε τοὺς Γερμανοὺς ἡγεμόνας νὰ παρευρεθῶσι προσωπικῶς καθὼς ἐπίσης καὶ αὐτὸς ὑπεσχέθη ὅτι θέλει ὑπάγειν. Τὸν Ἰανουάριον ὑπῆγε τῷόντι ἀπὸ Βελγίου εἰς Σπεῖραν. Ἡ συνέλευσις διήρκεσεν ἀπὸ 28 Φεβρ. ἕως τέλη Μαΐου. Μεγάλην διχόνοιαν ἐπροξένησεν ἐκεῖ ἡ ἐπιφάνεια τοῦ νεωτέρου Ἑρρίκου ἐκ Βολφεμβυτέλης, εἰς τοῦ ὁποίου τὴν ἀποδίωξιν εἰς μάτην ἐπέμεναν οἱ εὐαγγελικοί. Εὐθὺς εἰς τὴν πρώτην συνέλευσιν κατὰ τὸν βαθμόν του εἶχε λάβειν τόπον πλησίον τοῦ Κόμητος Φιλίππου, καὶ ἐκεῖ ἤρχισε μεταξὺ τῶν δύω ἐχθρῶν ἐν διὰ σχημάτων παιγνίδιον, ἐκ τοῦ ὁποίου ἦτο φόβος μὴ πέσωσιν εἰς χεῖρας. Ὁ αὐτοκράτωρ ἔκαμεν εὐθὺς νεῦμα εἰς τὸν Κόμητα Σιμμερίας νὰ καθίσῃ μεταξὺ τῶν δύω, καὶ εἶπεν ὅτι πρέπει νὰ γείνῃ τοῦτο χωρὶς κἀμμίαν τοῦ βαθμοῦ βλάβην.

Ἐκ τῆς ἀσυνειθίστου εἰλικρινείας, μὲ τὴν ὁποίαν ὁ Ἰωάννης Φρειδερῖκος καὶ ὁ Κόμης ἠγωνίσθησαν νὰ παραστήσωσιν εἰς τὸν αὐτοκράτορα τοὺς ἀγαθοὺς

σκοπούς των *), συνέλαβεν ὁ τελευταῖος τὴν ἐλπίδα τοῦ νὰ οἰκειωθῇ τοὺς δύω τούτους ἡγεμόνας, καὶ ἔκαμεν ὅλα τὰ δυνατά του νὰ τοὺς κρατήσῃ εἰς φιλικὰ καὶ εἰρηνικὰ φρονήματα. Τὸν Κόμητα ἐκολάκευσε μὲ τὴν ἰδέαν τοῦ νὰ στρατηγήσῃ τὴν αὐτοκρατορικὴν δύναμιν ἐναντίον τῶν Γάλλων, τὸν δὲ Ἐκλέκτορα οἰκειώθη μὲ συμφωνίαν γάμου μεταξὺ τοῦ διαδόχου υἱοῦ του καὶ τῆς θυγατρὸς τοῦ Φερδινάνδου, ἐὰν κατορθωθῇ ἡ θρησκευτικὴ ἕνωσις. Κανεὶς ἀπὸ τοὺς δύω ἡγεμόνας δὲν ἐφανέρωσεν εἰς τὸν ἄλλον τὸ μυστικόν του, ἀλλ' ἠπάτησαν κατ' ἀρχὰς ἀλλήλους, καὶ μετὰ ταῦτα ἐψυχράνθησαν ὁ εἷς πρὸς τὸν ἄλλον, ὅταν ὁ εἷς ἀνεκάλυψε τοῦ ἄλλου τὴν ἀπιστίαν. Κανεὶς ὅμως δὲν εἶχε κλίσιν νὰ παραβῇ τὴν θρησκείαν του ἢ νὰ ἀθετήσῃ τὴν συμμαχίαν του, διότι ἀφοῦ μετὰ τρίμηνον ἀναβολὴν δὲν ἀπεφασίσθη τίποτε, εἶπε φανερὰ ὁ Κόμης εἰς τὸν αὐτοκράτορα, ὅτι ἀναχωρεῖ, ἐπειδὴ εἰς τὸν οἶκον του ἔχει περισσότερα ἔργα νὰ πράξῃ, πρὸς τὸν ὁποῖον ἀπεκρίθη ὁ αὐτοκράτωρ, ὅτι αὐτὸς ἔχει ἀκόμη περισσότερα νὰ πράξῃ, καὶ ὅμως μένει. — Καὶ ὁ Ἐκλέκτωρ δὲ ἀνεχώρησε πρὸ τοῦ καιροῦ.

Ἡ ἀπόφασις τοῦ συμβουλίου ἦτο τελευταῖον αὕτη: Νὰ μακρυνθῇ ἡ εἰρηνικὴ κατάστασις τῶν Προτεσταντῶν ἡ ἀποφασισθεῖσα εἰς Ῥατισβόναν, ἕως νὰ συγκροτηθῇ γενικὴ σύνοδος. Τὸ γενικὸν κριτήριον νὰ μείνῃ, ὡς ἦτο, τρία ἔτη ἀκόμη, καὶ ἔπειτα νὰ ὀργανισθῇ κατ' ἄλλον τρόπον, ἀλλὰ νὰ μὴ κρισολογήσῃ Προτεστάντην περὶ θρησκείας. Ἡ Γερμανικὴ ἐπικράτεια νὰ πληρώσῃ ἐν διαστήματι ἓξ μηνῶν χρηματικὴν συνεισφορὰν διὰ 20.000 πεζοὺς καὶ 4000 ἐφίππους ἐναντίον τῶν Τούρκων καὶ τῶν Γάλλων.

Εὐθὺς μετὰ τὴν τελείωσιν τοῦ ἀνιαροῦ συμ-

*) Ὁ Κόμης εἶχε φέρειν μαζή του δῶρον εἰς τὸν αὐτοκράτορα δύω ὡραίους ἱέρακας.

βουλίου ἔδραμεν ὁ Κάρολος κατὰ τοῦ Φραγκίσκου. Τοῦ δευτέρου ὁ στρατηγὸς, ὁ Κόμης Ἀγγίας, εἶχεν ἤδη νικήσειν εἰς Ἰταλίαν πλησίον Κερισόλης τὸν Ἱσπανικὸν στρατηγὸν Γουάστον ὅταν ὁ Φραγκῖσκος — χωρὶς νὰ ἐξεύρῃ τὴν νίκην ταύτην — ἠναγκάσθη νὰ διαιρέσῃ τὸ ἐκεῖ στράτευμά του, διὰ νὰ δώσῃ τὴν ἀναγκαίαν ἐνδυνάμωσιν εἰς τὸν βόρειον στρατόν του· διότι παρεκτὸς τῶν Γερμανῶν εἶχε τώρα φόβον καὶ ἀπὸ τὸν σύμμαχόν του Ἐρρῖκον Η΄, βασιλέα τῆς Ἀγγλίας, ὅς τις ἐπάτησε τὴν Γαλλίαν μὲ στράτευμα. Ὁ Κάρολος, τοῦ ὁποίου τὸ στράτευμα συνέκειτο ἀπὸ ἐπιτήδεια Γερμανικὰ τάγματα, ἐπολιόρκησε καὶ ἐκυρίευσε μὲ δόλον τὸν ἅγ. Δεσιδέριον (17 Μαΐου), καὶ ἐκεῖθεν ἐπροχώρησε κατ' εὐθεῖαν εἰς Παρισίους. Ἐπλάκωσεν ἔξαφνα τὸ Ἐσπερναῖον καὶ τὸ Κάστρον Θευδερίκου, ὅπου εὕρηκεν ἀξιολόγους ἀποσκευὰς τροφῶν, καὶ ἀπέκρουε πάντοτε εἰς τὰ ὄπισθεν τὸ στράτευμα τοῦ ἀντιπαραταχθέντος Δελφῖνος, ὅς τις ἐπιμελῶς ἀπέφευγε τὴν μάχην. Ἔστεκεν ἤδη δύω ἡμέρας μακρὰν τῶν Παρισίων, τῶν ὁποίων οἱ κάτοικοι εἶχαν φύγειν ἤδη μετὰ τῶν ὑπαρχόντων των εἰς Ῥοθόμαγον, Αὐρηλίαν καὶ ἄλλας πόλεις — ὅταν ὁ Φραγκῖσκος ἐπρόβαλεν εἰρήνην. Τοῦ Καρόλου τὸ στράτευμα δὲν εἶχεν ὄρεξιν νὰ κάμῃ μάχην μὲ ἀπηλπισμένον ἐχθρὸν, οὐδὲ νὰ ἐπιχειρήσῃ πολιορκίαν τεραστίου πόλεως· διὰ τοῦτο δὲν ἐδυσκόλυνεν ὁ Κάρολος τὰς συμβιβάσεις, ἀλλ' ἠρκέσθη εἰς τὴν τιμὴν τοῦ ὅτι ἐτρόμαξε τὸν ἀντίπαλόν του, καὶ οὕτως ἔγεινε ταχύτερα παρ' ὅσον ἠλπίζετο εἰρήνη εἰς Κρεπίακον (18 Σεπτεμ. 1544). Καὶ οἱ δύω μόναρχοι ἐπέστρεψαν τὰς δορικτησίας των, ὅσας ἔκαμαν ἀπὸ τῆς ἀνακωχῆς τῆς Νικαίας· ὁ Φραγκῖσκος παρῃτήθη ὅλα τὰ δίκαιά του εἰς τὰ τοῦ Αὐτοκράτορος κτήματα, καὶ ἐξαιρέτως εἰς τὴν Νεάπολιν· ὁ Κάρολος παρῃτήθη τὴν Βουργονδίαν. Διὰ νὰ ἐξισάσουν ὅμως καὶ τὴν

παλαιὰν περὶ τοῦ Μεδιολάνου ἔριν ἐσυμφωνήθη νὰ νυμφευθῇ ὁ δεύτερος υἱὸς τοῦ βασιλέως, ὁ Δοὺξ Αὐρηλίας, ἢ μὲ τοῦ αὐτοκράτορος τὴν πρεσβυτάτην θυγατέρα Μαρίαν, ἢ μὲ τὴν τοῦ ἀδελφοῦ του θυγατέρα Ἄνναν. Καὶ εἰμὲν τὸ πρῶτον, νὰ λάβουν οἱ νεόνυμφοι τὸ Βέλγιον, εἰδὲ τὸ δεύτερον, τὸ Μεδιόλανον· (ὁ αὐτοκράτωρ ἀπεφάσισεν ἔπειτα τὸ δεύτερον). Ἐνταυτῷ δὲ ὑπεχρεώθησαν οἱ δύω μόναρχοι νὰ κάμουν τὰ δυνατά των εἰς ἕνωσιν τῶν θρησκειῶν, καὶ ἔπειτα ὅλοι ὁμοῦ νὰ ἀποκρούσουν τοὺς Τούρκους. Εἰς τὴν Γερμανίαν ἐπίστευσαν, ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ ἔστερξε τοιαύτην διὰ τὸν Φραγκῖσκον ἐπωφελῆ εἰρήνην, διὰ νὰ ἀναγκάσῃ τοὺς Προτεστάντας μὲ τὰ ὅπλα. Σκοπός του βέβαια ἦτο, καὶ τὸ εἶπε ῥητῶς, νὰ μεταχειρισθῇ ὅλα του τὰ δυνατὰ πρὸς κατάπαυσιν τῆς διχονοίας· ὅτι ὅμως πρὸς τοῦτο εἶχεν ἀποφασίσειν καὶ πόλεμον, δὲν ἀποδείχνεται. Ἀλλ' ἴσως ὑπώπτευεν ὅτι ἠδύνατο νὰ καταντήσῃ τὸ πρᾶγμα εἰς τοῦτο, καὶ ἔκαμνε κἄποιας προπαρασκευὰς, ἐκ τῶν ὁποίων ἐγεννήθησαν οἱ τῶν Ἱσπανῶν του λόγοι, ὅτι ὄχι μόνον τοὺς Γερμανοὺς, ἀλλὰ καὶ τὸν Πάπαν αὐτὸν θέλουν ὑποτάξειν, καὶ οὕτω θέλουν ἀναδείξειν τὸν αὐθέντην των τελειότατον αὐτοκράτορα.

---

25. Αὔξησις τῆς διχονοίας εἰς Γερμανίαν. (1545).

Ἀπὸ τοῦ Βελγίου, ὅπου διέτριψε τὸν χειμῶνα ὁ Κάρολος, ἐπρόσταξε πάλιν συμβούλιον εἰς Βορματίαν διὰ τὸν κατὰ τῶν Τούρκων πόλεμον. Εἰς δὲ τοῦτο τὸ μεταξὺ καὶ ὁ Πάπας εἶχε προστάξειν τὴν σύνοδον — τὴν ὁποίαν ἐφοβήθη πολὺν καιρὸν, καὶ μὲ τὴν ὁποίαν, κατὰ τὸν λόγον τοῦ Λουθήρου, ἐπροσφέρθη ὡς ἡ γάτα μὲ τοὺς ποντικοὺς — εἰς Τρίδεντον τοῦ Τεριόλου. Ἐκ τῶν Προτεστάντων ἡγεμόνων

ἐφάνησαν ταύτην τὴν φορὰν ὀλίγοι· καὶ ὁ αὐτοκράτωρ δὲ ὑπῆγε πολλὰ ἀργὰ, ἀφοῦ ἤρχισε (τὸν Μαρτ.) ὁ Φερδινάνδος τὰς συνδιαλέξεις. Οὗτος ἐπαράστησεν εἰς τὴν ἀρχὴν, ὅτι σκοπὸς τῆς παρούσης συνελεύσεως εἶναι νὰ ζητηθῇ βοήθεια ἀπὸ τοὺς ἡγεμόνας ἐναντίον τῶν εἰς Οὐγγαρίαν ἀκόμη διατριβόντων Τούρκων. Εὐθὺς ὕψωσαν οἱ Προτεστάνται τὰς γνωστὰς φωνάς των: Δὲν δέχονται τίποτε, ἐὰν δὲν γείνῃ σταθερὰ θρησκευτικὴ εἰρήνη. Ὁ Φερδινάνδος ἀπεκρίθη: ἡ ἐντὸς ὀλίγου συγκροτηθησομένη ἐν Τριδέντῳ σύνοδος θέλει διατάξειν τὴν ἐπιθυμίαν των· ἐδῶ ὅμως ὁμιλοῦνται μόνον πολιτικὰ πράγματα, καὶ διὰ τοῦτο πρέπει νὰ ἀποφασισθῇ ἡ κατὰ τῶν Τούρκων βοήθεια.

Ἡ τέχνη αὕτη δὲν ὠφέλησεν. Οἱ πρέσβεις εἶπαν φανερὰ, ὅτι κἀνεὶς γενναῖος Προτεστάντης δὲν δύναται νὰ γνωρίσῃ σύνοδον, ὅπου προεδρεύει μὲν ὁ Πάπας, οἱ δὲ εὐαγγελικοὶ θέλουν θεωρηθῆν ὡς ἐγκαλούμενοι. Ὁ Φερδινάνδος δὲν εἶχε προχωρήσειν περαιτέρω, ὅταν ἦλθε προσωπικῶς ὁ αὐτοκράτωρ συνοδευόμενος ἀπὸ τοὺς δύω φρονίμους λειτουργούς του Γραμβέλλαν καὶ Ναυῆν. Ἐπαραξενεύθη, διότι δὲν ἴδε κἀνένα Προτεστάντην ἡγεμόνα, καὶ ἐπροσκάλεσεν ἰδίως τὸν Ἐκλέκτορα τῆς Σαξονίας, ὅς τις μὲ πρόφασιν δὲν ἦλθεν. — Αἱ διαπραγματεύσεις διήρκεσαν ἀκόμη δύω μῆνας, καὶ τελευταῖον ὁ αὐτοκράτωρ ἐπλήρωσεν ἐπὶ τῆς τελευταίας συνελεύσεως ἐν μέρει τὰ ζητήματά των. Ἀπεφάσισε νὰ δοκιμασθῇ ὁ ἐξισασμὸς τῆς μεγάλης διαφορᾶς μὲ ἕνα θρησκευτικὸν διάλογον, ὅς τις νὰ συγκροτηθῇ τὴν 6 Ἰαν. τοῦ ἐφεξῆς ἔτους εἰς Ῥατισβόναν.

Ἀπὸ Βορματίας ἔστειλεν ὁ Κάρολος πρέσβυν εἰς Σολειμάννην τὸν Α', νὰ μεσιτεύσῃ εἰρήνην, ἢ τοὐλάχιστον ἀνακωχήν· διότι οἱ Τοῦρκοι ἀπὸ τοῦ 1542 ἐστερεόναντο περισσότερον εἰς τὴν Οὐγγαρίαν (ἀνωτ. σελ. 310). Ἡ συνθήκη τῆς ἀνακωχῆς ἔγεινε μὲ ὑπόσχεσιν τῆς Αὐστρίας νὰ πληρόνῃ εἰς

τὴν Τουρκικὴν βασιλείαν ἐτήσιον δῶρον 30,000 φλωρίων διὰ τὴν Οὐγγαρίαν. Τοιαύτην διαλλαγὴν ἔκαμαν μὲ τὸν Σουλτάνον, λέγει ὁ Ἄμηρος*), δύω μεγάλοι καὶ ἔνδοξοι ἡγεμόνες, Κάρολος ὁ Ε' καὶ Φερδινάνδος ὁ Α'. Αἱ τότε περιστάσεις ἀπῄτουν τὴν φρονίμην ταύτην ἔνδοσιν· διότι αἱ τύρβαι τῆς θρησκευτικῆς διχονοίας, ἡ τότε ἀκμὴ τῆς τῶν Τούρκων δυνάμεως καὶ οἱ ἐσωτερικοὶ ἀναβρασμοὶ τῆς Οὐγγαρικῆς χώρας, τοὺς ὑπηγόρευσαν τὴν οἰκονομίαν ταύτην.

Ὑπῆγε δὲ καὶ Παπικὸς τοποτηρητὴς, ὁ Καρδινάλιος Φαρνέσιος, εἰς Βορματίαν· ἐτελείωσε τὰς πολιτικάς του ὑποθέσεις· μυστικῶς (ὡς ἔλεγαν) ἐπαρακίνησε τὸν αὐτοκράτορα εἰς πόλεμον κατὰ τῶν Προτεστάντων. Καθολικός τις ἱστοριογράφος, ὁ Καρδινάλιος Παλεβικίνιος, διηγεῖται, ὅτι ὁ Γραμβέλλας εἶπεν εἰς τὸν τοποτηρητὴν, ὅτι οἱ Προτεστάνται φοβούμενοι τὴν σύνοδον θέλουν πιάσειν τὰ ὅπλα, ἀλλ' ὁ αὐτοκράτωρ κατεξωδεύθη εἰς τοὺς πολέμους, καὶ οἱ Καθολικοὶ ἡγεμόνες εἶναι δειλοὶ καὶ ἀσθενεῖς· ὁ Πάπας λοιπὸν πρέπει νὰ κάμῃ δυνατὰς συνεισφορὰς διὰ τὸν πόλεμον. Ὁ τοποτηρητὴς ἀπεκρίθη: ὁ Πάπας ἔχει μόνον πνευματικὴν δύναμιν, τὴν δὲ κοσμικὴν ἀφίνει εἰς τὸν αὐτοκράτορα· μ' ὅλα ταῦτα εἰς τὰς συμβουλάς των ἐπλησίασαν ἱκανῶς εἰς τὸν πόλεμον.

---

*) Ἡ συνθήκη ἀνενεώθη ἑπτάκις α) 1562 μεταξὺ Φερδινάνδου καὶ Σουλειμάνου· β) 1568 μεταξὺ Μαξιμιλιανοῦ Β' καὶ Σελίμ. Β'· γ) 1574 μεταξὺ τῶν αὐτῶν· δ) 1575 μεταξὺ Μαξιμιλιανοῦ Β' καὶ Μουράτ Γ'· ε) 1577 μεταξὺ Ῥοδόλφου Β' καὶ Μουράτ. Γ'· ς) 1583 μεταξὺ Ῥοδόλφου Β' καὶ Μουράτ Γ'. ζ) 1591 μεταξὺ τῶν αὐτῶν. Τεσσαράκοντα πέντε ἔτη ἐστέλλετο τὸ δῶρον τοῦτο μὲ ἐξαίρετον πρεσβευτὴν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν· Ἄμηρος (Hammer) Τολιορκ. Βιένν. σελ. 58. Ὁ Αὐστριακὸς οἶκος ἐφύλαξεν ἀπὸ τοὺς Τούρκους τὴν Οὐγγαρίαν μὲ τὸ δῶρον τοῦτο, καθὼς πολλοὶ χριστιανοὶ ἡγεμόνες ἐφύλαξαν καὶ φυλάττουσιν ἔτι τὰ πλοῖα τῶν ἐμπόρων των ἀπὸ τοὺς Βαρβαρέσους μὲ δῶρα. Σημείωσαι, ὅτι ὁ μὲν Ἄμηρος θέτει τὴν συνθήκην ταύτην εἰς τὸ 1545 ἔτος, ὁ δὲ Βέκκερος ὑποσημειόνει ἐνταῦθα, ὅτι ἔγεινε κατὰ τὸ 1547. Κ.

Τὸν Αὔγουστον ὑπέστρεψε πάλιν ὁ Κάρολος εἰς τὸ Βέλγιον. Μόλις διέτριψεν ἐκεῖ τέσσαρας ἑβδομάδας, ὅταν ἦλθεν ἡ ἀγγελία, ὅτι ὁ τοῦ Φραγκίσκου δεύτερος υἱὸς ἀπέθανεν ἀπὸ πυρετόν. Ποία τύχη! Ἐκράτησε λοιπὸν ὁ αὐτοκράτωρ χωρὶς ἀδικίαν τὸ Μεδιόλανον καὶ τὸ Βέλγιον, καὶ ἐχάθησαν τοῦ Φραγκίσκου ὅλα τὰ κέρδη τῆς εἰς Κρεπίακον εἰρήνης.

Εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ ἔκαμεν ὁ Δοὺξ Ἐῤῥῖκος ὁ νεώτερος μάταια δοκίμια νὰ ἐξαναποκτήσῃ τὴν χώραν του. Ἀκόμη τὴν ἐβάσταζαν οἱ ἀρχηγοὶ τῆς Σμαλκαλδιακῆς συμμαχίας, καὶ μὲ τούτους δὲν ἤθελεν οὗτος ποτὲ νὰ συμφωνήσῃ. Ὁ αὐτοκράτωρ εἶχε κατορθώσειν εἰς Βορματίαν νὰ παραδοθῇ εἰς χεῖρας του τὸ Δουκάτον ὡς μεσεγγύημα, ἀλλ᾽ ὁ Ἐῤῥῖκος δὲν ἔστερξε τὴν συνθήκην ταύτην. Περιπεσὼν εἰς ἀπελπισίαν ἤρχισεν ἀπιστίαν κατὰ Φραγκίσκου τοῦ Α΄, ὅςτις τοῦ εἶχε στείλειν χρήματα διὰ νὰ τοῦ συνάξῃ δι᾽ αὐτῶν στρατιώτας εἰς Γερμανίαν. Διότι μόλις εἶχε συναθροίσειν τὰ στρατεύματα ταῦτα, καὶ τὰ ἔφερεν εἰς τὸ Βρουνσούϊκον, ἐλεηλάτησε τὰς πεδιάδας τοῦ Λυνεβούργου, καὶ ἐπολιόρκησε τὴν Βολφεμβυτέλαν καὶ Σοινίγγαν. Ἀλλὰ πάραυτα ἐσυνάθροισε μικρὸν στράτευμα καὶ ὁ Κόμης τῆς Ἀσσίας, ὁ παλαιός του ἐχθρὸς, ἠρέθισε τὸν ὀκνηρὸν καὶ ἀθέλητον Ἐκλέκτορα τῆς Σαξονίας μὲ τοὺς λόγους του νὰ συνεισφέρῃ καὶ αὐτὸς, καὶ ἐκίνησε πάραυτα προσωπικῶς κατὰ τοῦ Ἐῤῥίκου. Οὗτος ἐσήκωσε τὴν πολιορκίαν τῆς Βολφεμβυτέλης, ἐκβῆκεν ἐναντίον του ἕως Καλεφέλδας, ὅπου περιεκυκλώθη σχεδὸν ὅλος ἀπὸ τὸν ἐχθρόν. Μὲ ὅλα ταῦτα ἀπέβαλε παραδόσεως συνθήκην μὲ ὑπερηφανωτάτην καταφρόνησιν καὶ ἀπεφάσισε νὰ δεχθῇ μάχην. Εἰς ταύτην ἐκτυπήθη ἐξ ὁλοκλήρου ὅλον του τὸ στράτευμα, καὶ ἀφῃρέθη τὰ ὅπλα, αὐτὸς δὲ καὶ ὁ πρεσβύτατος υἱός του, Κάρολος Βίκτωρ, ἐπιάσθησαν αἰχμάλωτοι (21 Ὀκτωβ. 1545). Ὁ

Κόμης τὸν ἐπέπληξε σκληρως, καὶ τὸν ἐφυλάκωσεν εἰς τὸ φρούριόν του Ζειγεναίνιον, ὅπου ἐφυλάττετο αὐστηρότατα.

---

26. Θάνατος τοῦ Λουθήρου.

(1546. 18 Φεβρ.)

Ὁ Λούθηρος δὲν ὑπῆρξεν οὐδὲ μίαν στιγμὴν ὀκνηρὸς εἰς τὸ νὰ συνεργῇ τὴν ἀναμόρφωσιν διὰ διδασκαλίας καὶ συγγραμμάτων. Τὸ πλῆθος τῶν συγγραμμάτων του — ἀποτελοῦσι δὲ εἴκοσι δύω τόμους εἰς φύλλον ὁλόκληρον — μαρτυρεῖ τὴν μεγίστην του ἐπιμέλειαν, ἥτις τόσον εἶναι μεγαλητέρας ἀπορίας ἀξία, ὅσον ὁ Λούθηρος ὄχι μόνον ἐδαπάνα ἱκανὸν καιρὸν εἰς διδαχὰς καὶ Ἀκαδημιακὰς διδασκαλίας, ταξείδια, καὶ οἰκιακὰς ἀσχολίας, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὰ τελευταῖα εἴκοσιν ἔτη τῆς ζωῆς του ἐβασανίζετο ἀκαταπαύστως μὲ ὀδυνηρὰς ἀῤῥωστίας. Δύω ἦσαν τὰ μεγαλήτερα κακάτου, ὁ λίθος, ὅςτις μίαν φορὰν τοῦ ἐμπόδισεν ὀδυνηρότατα τὸ οὖρον ἕνδεκα ἡμέρας, καὶ ὁ ῥευματισμὸς τῆς κεφαλῆς, ὅςτις τὸν ἐβασάνιζε μὲ ζάλην καὶ ὠταλγίας. Μὲ ὅλα ταῦτα ἐτεντόνετο ὑπὲρ τὰς δυνάμεις του, καὶ συχνάκις μετὰ τὸ κήρυγμα ἐκατέβαινε λειποθυμημένος ἀπὸ τὸν ἄμβωνα. Μὲ ὅλα ταῦτα τὰ πάθη του (τὰ ὁποῖα ἐξελάμβανεν ὅλα ἐνεργείας τοῦ διαβόλου *) θέλοντος νὰ τὸν ἐκδικηθῇ), ἔμενε πάντοτε ἐντελέστατα εἰς τὴν ἀπόφασίν του, καὶ τὰ ἀντεπάλαιε γενναίως πολλάκις ἐκφωνῶν πολλὰς γραφικὰς ῥήσεις, αἱ ὁποῖαι τοῦ ὑπέσχοντο ταχεῖαν τὴν θείαν ἀντίληψιν. Ἐὰν ἔκειτο εἰς τὴν κλίνην, μετὰ χαρᾶς ἐκαυχᾶτο ὅτι ὁ πανάγιος Θεὸς τοῦ γίνε-

*) Καὶ ὅταν μίαν φορὰν ὁ Μελάγχθων ὁδοιπορῶν ἠῤῥώστησεν εἰς Βιναρίαν (1540), ἔσπευσε νὰ τὸν ἐπισκεφθῇ καὶ ἰδὼν αὐτὸν σχελετώδη καὶ κάτισχνον ἐφώναξε: „Θεὸς νὰ φυλάξῃ! Πόσον μοῦ ἀσχήμισεν ὁ διάβολοι τὸ ὄργανον τοῦτο!"

ται ἵλεως καὶ οἰκτίρμων. Διηγεῖται δὲ ὁ αὐτὸς, ὅτι καὶ τὸν φίλον του Μελάγχθωνα ἐθεράπευσε μίαν φορὰν ἀπὸ ἀῤῥωστίαν διὰ τῆς πρὸς Θεὸν θερμῆς καὶ πιστῆς του δεήσεως.

Ἐκ ταύτης τῆς εἰς Θεὸν στερεωτάτης πίστεώς του ἐπήγασεν ἐκείνη ἡ μεγαλοπρεπὴς ἱλαρότης, μὲ τὴν ὁποίαν κατεπράϋνεν ὅλας του τὰς περιστάσεις ὁ τόσον σκληρὰ βασανιζόμενος ἀνήρ. Ἦτο τόσον ἀνεξάντλητος εἰς τὰς ἐπινοίας καὶ εἰς τοὺς ἀστεϊσμοὺς, ὥστε πολλάκις ἐπέπληξεν αὐτὸς τὸν ἑαυτόν του διὰ τοῦτο. Καὶ διὰ τὰς ἀῤῥωστίας του αὐτὰς ἠστεΐζετο. Εἰς μίαν ἡγεμονίδα, ἥτις τὸν ἐπεσκέφθη ποτὲ πάσχοντα ἐξανθήματα εἰς τὸ σῶμα, εἶπε: „Κυρία μου, ποτὲ δὲν ἤμην ἐντελῶς ὑγιὴς, ἔπασχα ἢ τὸ σῶμα ἢ τὸ πνεῦμα, καὶ ἠνώχλουν τὸ ἓν διὰ τοῦ ἄλλου. Τώρα ὅμως ἔχω εἰς τὸ σῶμα μου εἴκοσι σχεδὸν ἀστέρας τοῦ οὐρανοῦ. Ἄμποτε νὰ τοὺς εἶχεν ὁ ἀρχιεπίσκοπος Μογοντίας!“ — Παρεκτὸς τῶν φιλικῶν συνομιλιῶν εἰς μέτρια συμπόσια, ὅπου οἱ φίλοι του δὲν ἠδύναντο νὰ θαυμάσουν *) ἱκανῶς τὴν ἀγχίνοιάν του, ἱλάρυνε συχνάκις τὴν καρδίαν του ἡ μουσική. Ἔλεγεν ὅτι ἄνθρωποι μὴ αἰσθανόμενοι τὴν χάριν ταύτης τῆς τέχνης, εἶναι ὅμοιοι μὲ ξύλα καὶ λίθους· καὶ

*) Ἐδῶ διηγούμεθα ἀνέκδοτόν τι ὄχι πολλὰ γνωστόν. Πραγματευτὴς Ἀμβούργιος ἔφερε τὸν υἱόν του διὰ σπουδὴν εἰς τὴν Βιττεμβέργαν, καὶ τὸν ἐσύστησεν εἰς τοῦ Λουθήρου τὴν ἐπιστασίαν. Ὁ Λούθηρος ἐπροσκάλεσε καὶ τοὺς δύω εἰς τὴν τράπεζαν. Καὶ ἐδῶ ὁ νεανίσκος, ἐνῷ ὁ πατὴρ συνδιελέγετο μὲ τὸν διδάσκαλον, ἥρπασεν αὐθαδῶς πάπιαν ψητὴν καὶ τὴν ἔτρωγεν. Ὁμοτράπεζοι τινὲς ἐκίνησαν τὸν Λούθηρον, ἀλλ' αὐτὸς τοὺς ἔνευσε νὰ μὴ εἴπωσι τίποτε. Ὅταν ὁ νεανίσκος ἀπέφαγε τὴν ὄρνιν, ἠρώτησεν ὁ Λούθηρος τὸν πατέρα μὲ ἀδιαφορίαν: „φίλε μου, ἐὰν ὁ υἱός σου δὲν ἐφέρετο εἰς τὰς μαθήσεις, ποῖον ἔργον ἤθελες ἐκλέξειν δι' αὐτόν;“ — τὴν ἐμπορίαν, ἀπεκρίθη ὁ πραγματευτής. — „Καλά! εἶπεν ὁ Λούθηρος· ἐγὼ ὅμως ἤξευρα ἄλλο τι καλήτερον. Ἔχει κλίσιν νὰ γείνῃ βυρσοδέψης. Βλέπε πόσον καλὰ ἐξεύρει νὰ ἐκδέρῃ τὸ δέρμα.“ Ὁ πραγματευτὴς τρομάξας, θυμωθεὶς καὶ ἐντραπεὶς ἐνταυτῷ, ἐπέπληξε τὸν υἱὸν, ἐζήτησε συγχώρησιν, καὶ ἐνόμισεν, ὅτι θέλει διορθώσειν τὴν ἀταξίαν προστάξας νὰ φέρωσιν ἐξαίρετα κρασία μὲ δαπάνην του, τὸ ὁποῖον ἐμπόδισε βέβαια ὁ Λούθηρος.

εὕρηκεν ὅτι μόνον ὁ διάβολος δὲν ὑποφέρει τὴν μουσικὴν, ἐπειδὴ τὸν ἀπεδίωξε πολλάκις μὲ θείας ᾠδάς.

Εἰς πολιτικοθρησκευτικὰ πράγματα, εἰς συμβούλια καὶ συνδιαλέξεις δὲν τὸν ἐμεταχειρίζοντο πλέον εἰς τοὺς τελευταίους χρόνους οἱ ἡγεμόνες, ἐπειδὴ ἤλπιζαν περισσότερα ἀπὸ τοῦ Μελάγχθωνος τὴν ἡμεροφροσύνην. Ὁ Λούθηρος ἐχρησίμευε μόνον κἄποτε, ὅπου ἦτο ἀναγκαῖος ὁ πέλεκυς· διότι ὡμολόγει ὁ αὐτὸς, ὅτι δὲν ἤξευρε νὰ χαλινόνῃ τὸν κάλαμόν του. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του ἐδυσαρεστήθη τόσον ἀπὸ τὴν συγκατάβασιν τοῦ Μελάγχθωνος καὶ τῶν ἡγεμόνων, ὥστε ἐπαραίτησε τὸ διδασκαλικόν του ἐπάγγελμα καὶ ἐκβῆκεν εἰς τοὺς ἀγροὺς μὲ τὴν οἰκογένειάν του. Μόνον ἀπὸ ἐπίμονον παράκλησιν τοῦ Ἐκλέκτορος ὑπέστρεψε πάλιν εἰς Βιττεμβέργαν. Μόλις ὑπέστρεψε, καὶ τοῦ ἔδωκαν τὴν φροντίδα νὰ ἐξισάσῃ διαφορὰν τινὰ μεταξὺ τῶν Κομήτων Μανσφέλδας, διὰ τὴν ὁποίαν ἔκρινεν ἀναγκαῖον νὰ ὑπάγῃ εἰς Ἰσληβίαν. Ἐκίνησε τὸ μέσον τοῦ χειμῶνος (Ἰαν. 1546), ἔφθασεν ὅμως εἰς Ἅλην τόσον ἀδυνατισμένος, ὥστε ὁ ἐκεῖ φίλος του Ἰωνᾶς, προεστὼς καὶ διδάσκαλος τῆς ἐκκλησίας, τῆς ἁγ. Οὐλρίκης, ἔκρινεν ἀναγκαῖον νὰ τὸν συνοδεύσῃ εἰς Ἰσληβίαν. Μ' ὅλον ὅτι ἦτο ἀσθενέστατος ὁ γέρων, ἐκήρυξεν ὅμως ἐκεῖ τετράκις (τελευταῖον τὴν Κυριακὴν, 14 Φεβρ.) καὶ παρευρίσκετο καθημερινῶς εἰς τὰς συνελεύσεις, αἱ ὁποῖαι ἐγίνοντο διὰ τὴν διαφορὰν τῶν Κομήτων. Τὴν 16 ὅμως Φεβρ. τὸ ἑσπέρας, εἶπε μὲ ἀδύνατον φωνήν. „Ἐὰν συνεβίβασα ἐδῶ τοὺς ἀγαπητούς μου τοπάρχας, τοὺς Κόμητας, θέλω ἐπιστρέψειν, καὶ θέλω πέσειν εἰς τὸν τάφον μου, διὰ νὰ δώσω τροφὴν εἰς τοὺς σκώληκας τὸ σῶμα μου.“

Τὴν ἐφεξῆς ἡμέραν (τετρ. 17 Φεβρ.) ἔγεινε χειρότερα. Διὰ τοῦτο οἱ Κόμητες τὸν ἐπαρακάλεσαν νὰ μὴ ὑπάγῃ τὴν ἡμέραν ἐκείνην εἰς τὴν συνέ-

λευσιν. Ἔμεινεν εἰς τὸν οἶκον *), καὶ πλησίον του ἦσαν ὁ δόκτωρ Ἰωνᾶς, ὁ ἱεροκήρυξ Κοίλιος ἐκ Μανσφέλδας, καὶ τοῦ Λουθήρου οἱ δύω νεώτεροι υἱοὶ, Μαρτῖνος καὶ Παῦλος. Ἐπροσευχήθη πολλάκις, ἐσυνωμίλησε μὲ τοὺς φίλους του. Ἐστάθη εἰς τὸ παράθυρον καὶ κυττάζων ἔξω εἶπεν: „Ἐβαπτίσθην ἐδῶ εἰς Ἰσληβίαν, ἴσως ἐδῶ εἶναι θέλημα Θεοῦ νὰ ἀποθάνω.“ Συνέφαγε τὸ ἑσπέρας μὲ τοὺς φίλους του, καὶ ὡμίλησε πολλὰ περὶ θανάτου καὶ ἀναστάσεως. Ἐσηκώθη ἔπειτα καὶ ἐπροσευχήθη βλέπων διὰ τοῦ παραθυρίου εἰς τὸν ἔναστρον οὐρανόν. Ἤρχισεν ἔπειτα νὰ παραπονῆται ἀπὸ τὸ στῆθος του. Ἦλθεν εἰς βοήθειάν του ὁ Κόμης Ἀλβρέχτος, καὶ ὁ Ἰωνᾶς καὶ ὁ Κοίλιος καὶ ἐζήτησαν νὰ μείνωσι μαζή του τὴν νύκτα. Περὶ τὴν ἐννάτην ὥραν εἶπεν: „Ἐὰν ἐκοιμώμην ἡμισεῖαν ὥραν, ἐλπίζω ὅτι θέλω γείνειν καλήτερα.“ Τῳόντι ἐκοιμήθη ὀλίγον ἐνῷ οἱ φίλοι ἐκάθηντο ὁλόγυρά του σιωπηλοί. Τὴν δεκάτην ὥραν ἐξύπνισε καὶ τοὺς εἶπε μὲ θαυμασμόν του „Ἀκόμη κάθησθε; δὲν ὑπάγετε νὰ κοιμηθῆτε;“ Ἔδωκεν εἰς ὅλους τὴν χεῖρά του, τοὺς εὐχήθη καλὴν νύκτα καὶ εἶπεν. „Εὔξασθε πρὸς κύριον ὑπὲρ τοῦ εὐαγγελίου του, ἐπειδὴ ἡ ἐν Τριδέντῳ σύνοδος καὶ ὁ ἐμπαθὴς Πάπας εἶναι παρωργισμένοι σκληρῶς ἐναντίον του.“ Ὁ ὕπνος του διεκόπτετο μὲ στενοχωρίαν, καὶ ὁ ὑπηρέτης του ἔκραξεν ἐπάνω τὸν ξενοδόχον καὶ τὴν γυναῖκά του. Ἦλθαν δὲ καὶ ὁ Κόμης Ἀλβρέχτος μετὰ τῆς γυναικός του. Ὁ ἄῤῥωστος μὲ ἀγωνίαν μεγάλην ἔκραξε τρίς: „Πάτερ εἰς χεῖράς σου παραδίδωμι τὸ πνεῦμά μου.“ Ἔπειτα ἔκλεισε τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ ἡσύχαζεν. Ἡ κόμησσα ἔβρεχε τὸν σφυγμόν του μὲ βαλσαμικὰ νερὰ, καὶ οἱ ἄλλοι φίλοι τὸν ἐθέρμαιναν

*) Σώζεται ἀκόμη τὸ οἴκημα πλῆρες εἰκόνων ἀφιερωμένων εἰς τὸ ὄνομα τοῦ ἀνδρός.

καὶ τὸν ἔτριβαν ἀκόμη. Τελευταῖον ἔκραξεν εἰς αὐτὸν ὁ Ἰωνᾶς: „Σεβάσμιε πάτερ, θέλεις νὰ ἀποθάνῃς εἰς τὸ κήρυγμα τοῦ εὐαγγελίου, καθὼς μᾶς ἐδίδαξας;“ — „Ναί!“ εἶπε μὲ ἀκουστὴν φωνὴν ὁ ἀποθνήσκων, ἐγύρισεν εἰς τὴν δεξιὰν πλευρὰν, καὶ περὶ τὴν 3 ὥραν πρωῒ ἐξέψυξε τόσον ἱλαρῶς, ὥστε οἱ παρόντες ἐνόμιζαν ὅτι κοιμᾶται. Τὴν αὐτὴν ὥραν ἐστάλθη ταχυδρόμος πρὸς τὸν Ἐκλέκτορα μὲ τὴν ἀγγελίαν, ὅς τις τὸν ἔστειλεν ὀπίσω μὲ τὴν προσταγὴν νὰ φέρουν τὸν νεκρὸν εἰς Βιττεμβέργαν.

Εὐθὺς ἐβάλθη εἰς νεόχυτον ἐκ κασσιτέρου κιβώτιον ὁ νεκρὸς, καὶ τὴν 19 Φεβρ. συνοδευόμενος ἀπὸ τοὺς παρόντας Κόμητας καὶ εὐγενεῖς καὶ ἀπὸ ὅλον τὸ πλῆθος τῆς Ἰσληβίας ἐφέρθη εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ὅπου ἐξεφώνησεν ἐπιτάφιον λόγον ὁ Ἰωνᾶς. Τὴν 20 Φεβρ. ἐφέρθη ἐπὶ ἁμάξης μὲ μεγάλην παράταξιν εἰς Ἅλην. Ὅλα τὰ μεταξὺ χωρία ἐκτύπησαν τοὺς κώδωνας πανταχοῦ, καὶ ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παιδία ἡνόνοντο μὲ τὴν παράταξιν θρηνοῦντες καὶ κλαίοντες. Ἐκ τῆς Ἅλης συνέῤῥευσαν εἰς προϋπάντησίν του ὅλοι οἱ κάτοικοι, ἐνῷ τὸ ἀρχεῖον, τὸ ἱερατεῖον καὶ τὸ πανεπιστήμιον ἐκβῆκαν νὰ τὸν φέρωσιν εἰς τὴν πόλιν μὲ τακτικὴν παράταξιν. Τεχνίτης τις τὴν νύκτα ἐκείνην ἔπλασεν ἐκ κηρίου τὸ πρόσωπον τοῦ νεκροῦ, τὸ ὁποῖον σώζεται ἀκόμη εἰς τὴν βιβλιοθήκην τῆς Ἅλης. Τὴν 22 Φεβρ. ἔφθασεν ὁ νεκρὸς εἰς Βιττεμβέργαν. Οἱ Κόμητες ὅλοι καὶ οἱ ἄρχοντες ἐξῆλθαν ἔφιπποι, μετ' αὐτοὺς τὸ πανεπιστήμιον καὶ τὸ ἀρχεῖον παριεγύριζαν τὸν νεκρόν· ὄπισθεν δὲ ἠκολούθουν ὅλοι οἱ πολῖται μετὰ γυναικῶν καὶ τέκνων θρηνοῦντες καὶ πενθοῦντες τὸν μέγαν διδάσκαλόν των. Ποτὲ βέβαια δὲν ἐβυθίσθη ἄλλοτε εἰς τοιοῦτον βαθὺ πένθος μία ὁλόκληρος πόλις. Κανεὶς ὀφθαλμὸς δὲν ἔμεινεν ἄδακρυς, καὶ ἐδῶ δὲν ἐχρειάσθη ῥητορικὴ διὰ νὰ φανερώσῃ τὰς ἀρετὰς τοῦ ἀνδρός.

Μ' ὅλον τοῦτο ὁ Πόμμερος, φίλος τοῦ Λουθήρου, ὡμίλησεν ἐκτεταμένον ἐπιτάφιον λόγον, μετὰ τὸν ὁποῖον ἠκολούθησε παραμυθητικὸς τοῦ Μελάγχθωνος. Μετὰ ταῦτα κατετέθη ὁ νεκρὸς εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ παλατίου κατὰ προσταγὴν τοῦ Ἐκλέκτορος, ὅπου ἀναγινώσκεται ἕως τὴν σήμερον τὸ ἐπὶ ὀρειχαλκίνου πίνακος ἐγγραφὲν ἐπιτάφιον ἐπίγραμμα.

Ὁ Λούθηρος ἀφῆκε τὴν χήραν γυναῖκα του καὶ τρεῖς υἱοὺς, οἱ ὁποῖοι δὲν ἔγειναν περίφημοι δι' ἄλλο. Ὁ τελευταῖος ἀρσενικὸς ἀπόγονός του ἀπέθανεν εἰς Δρέσδαν κατὰ τὰ μέσα τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος.

---

27. Συμβούλιον τῆς Ῥατισβόνης.

(1546.)

Οὕτω λοιπὸν δὲν ἴδεν ὁ Λούθηρος τὴν λυπηρὰν, ἀπὸ πολλῆς ἐπαπειλουμένην καταστροφὴν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐξεῤῥάγησαν αἱ δημόσιαι φλόγες ἀπὸ τὸ ἐκ τεσσάρων καὶ εἴκοσιν ἐνιαυτῶν ἐνυποκρυπτόμενον ζώπυρον. Ἀλλ' ἐγγὺς ἦτο ἡ ἔκρηξις, ὅταν ἀπέθανε, καὶ τὸ συμβούλιον τῆς Ῥατισβόνης ἔῤῥιψε τοὺς πρώτους σπινθῆρας εἰς τὸ ζώπυρον ἐκεῖνο.

Εἰς τὴν πρὸ τοῦ συμβουλίου τούτου γενομένην συνδιάλεξιν περὶ θρησκείας ἐπαραπονήθησαν οἱ Προτεστάνται ἡγεμόνες διὰ τὴν ἀδικίαν τῶν Καθολικῶν, καὶ ἔκραξαν ὀπίσω πρὸ τοῦ καιροῦ τοὺς θεολόγους των. Ἐπληθύνοντο δὲ τώρα εἰς ὅλην τὴν Γερμανίαν αἱ φῆμαι, ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ καὶ ὁ Πάπας ἠνώθησαν νὰ κτυπήσουν τοὺς Προτεστάντας ἀπὸ τρία μέρη, Ἰταλίαν, Βοημίαν καὶ Βέλγιον, καὶ ὅτι διὰ τοῦτο ἐκλείσθη εἰρήνη ταχέως μὲ τὴν Γαλλίαν, καὶ ἔγεινεν ἀνακωχὴ μὲ τοὺς Τούρκους (ἴδε ἀνωτ. σελ. 321.). Τὸν Μάρτιον ἐσηκώθη ὁ αὐτοκράτωρ ἀπὸ τὸ Βέλ-

γιον διὰ νὰ ἐπισκεφθῇ τὸ συμβούλιον. Καθ' ὁδὸν ἔστειλε πρὸς τὸν Κόμητα τῆς Ἀσσίας καὶ τὸν ἐπροσκάλεσε νὰ ὑπάγῃ πρὸς αὐτὸν εἰς Σπεῖραν· ἀλλὰ τόση μεγάλη ἦτο ἤδη ἡ πρὸς αὐτὸν δυσπιστία, ὥστε ὁ Φίλιππος δὲν ἐτόλμησε νὰ ὑπάγῃ ἕως οὗ ὁ αὐτοκράτωρ τοῦ ἔστειλεν ἀσφαλιστικὸν γράμμα, τοῦ ὁποίου ἀντίγραφον ἔπεμψε πρὸς τὸν Ἐκλέκτορα Ἰωάννην Φρειδερῖκον. Αἱ συνομιλίαι εἰς Σπεῖραν ἔγειναν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον διὰ τῶν αὐτοκρατορικῶν λειτουργῶν, ἐπειδὴ ὁ Κάρολος ὡμίλει πολλὰ ἀτελῶς τὴν Γερμανικὴν γλῶσσαν. Ὁ Κόμης δὲν ἔκρυψεν, ὅτι αἱ κακαὶ φῆμαι καὶ ἡ γενομένη μὲ τοὺς Τούρκους ἀνακωχὴ τοῦ ἐπροξένησαν δικαίαν ὑποψίαν. Ὁ Γραμβέλλας τὸν ἐβεβαίωσε κατὰ τοῦτο: ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ ποτὲ δὲν εἶχεν εἰρηνικωτέρους σκοποὺς παρὰ τώρα, τὸ δὲ νὰ στρατολογῇ εἶναι ἀναγκαῖον διὰ τὸν Φραγκῖσκον, ὅς τις καὶ αὐτὸς κάμνει τὸ αὐτὸ, καὶ ἡ μὲ τὸν Σολειμάνην ἀνακωχὴ ἔγεινεν ἀπ' ἀληθινὴν ἀγάπην πρὸς τὴν Γερμανίαν, τὴν ὁποίαν δὲν θέλει νὰ βαρύνῃ ἀκαταπαύστως μὲ συνεισφορὰς κατὰ τῶν Τούρκων. Ὁ Κόμης ἐνθυμήθη μετὰ τοῦτο τὸν γέροντα Ἐκλέκτορα Κολωνίας, ὅς τις ἐμποδίζεται ἀπὸ τοῦ νὰ εἰσαγάγῃ τὴν ἀναμόρφωσιν εἰς τὴν χώραν του. Τότε ὡμίλησεν ὁ αὐτοκράτωρ αὐτός: „Πῶς νὰ ἀναμορφωθῇ ὁ καλὸς οὗτος ἄνθρωπος; αὐτὸς τρεῖς φοραῖς μόνον ἐλειτούργησεν εἰς τὴν ζωήν του ὅλην· δύω φοραῖς τὸν ἤκουσα ἐγώ· δὲν ἐξεύρει οὐδὲ τὸ Πιστεύω.“ Ὁ Κόμης τὸν ἀνέλαβεν, ἐπήνεσε τὴν σύνεσίν του, ἀλλὰ δὲν ἐκατώρθωσε τίποτε. Μετὰ πολλὰς ὁμιλίας ἐπροσκάλεσεν ὁ αὐτοκράτωρ τὸν Φίλιππον νὰ ὑπάγῃ μαζή του εἰς τὸ συμβούλιον· ἀλλὰ μ' ὅλον ὅτι τρὶς ἐπανέλαβε τὴν δέησιν, ὁ Φίλιππος τὸ ἀπέφυγε προφασιζόμενος νῦν μὲν ἀσχολίας, νῦν δὲ τὰ μεγάλα ἔξοδα. Μ' ὅλον τοῦτο τὸν ἀπεχαιρέτησεν ὁ αὐτοκράτωρ λέγων: „ἐλπίζω νὰ

σὲ ἐξαναΐδω εἰς τὴν Ῥατισβόναν". Εἰς μάτην! Δὲν ἐπί-
στευε πλέον εἰς εἰρήνην, καὶ ἔμεινεν εἰς τὸν οἶκον
του, καθὼς καὶ ὁ Ἐκλέκτωρ τῆς Σαξονίας.

Αἱ συνδιαλέξεις λοιπὸν τοῦ συμβουλίου, ἐξαι-
ρουμένων ὀλίγων ἡγεμόνων, ἤρχισαν νὰ γίνωνται
ἀπὸ τοὺς πρέσβεις (5 Ἰουν.). Ὁ Κάρολος ἐξέλα-
βε τὴν ἀποφυγὴν τῶν ἡγεμόνων εἰς τὸ συμβούλιον
ὡς τοιαύτην φθοροποιὸν ἀποστασίαν, ὥστε τώρα μὲ
ὅλα τὰ σωστά του ἀπεφάσισε τὸν πόλεμον. Ἀπὸ Ῥα-
τισβόνης ἔστειλεν ἕνα πληρεξούσιον εἰς τὸν Πάπαν
διὰ νὰ κλείσῃ ταχέως τὴν προομιληθεῖσαν συμμαχί-
αν. Ἔσυρε δὲ εἰς τὸ μέρος του καὶ τὸν νεανίσκον
Δοῦκα τῆς Σαξονίας Μαυρίκιον καὶ τοὺς Μαρκεσί-
ους τοῦ Βρανδεμβούργου Ἰωάννην καὶ Ἀλβρέχτον,
ἐνῷ τὸν μὲν πρῶτον ἀνέδειξεν ὑπερασπιστὴν τοῦ
Μαγδεμβούργου καὶ τῆς ἐπισκοπῆς Ἁλβερσταδίου, τοὺς
δὲ δύω ἄλλους παρέλαβε τακτικῶς εἰς τὴν ὑπουργίαν
του, καὶ τοὺς ἔδωκε τὴν φροντίδα νὰ τοῦ συνάξωσιν
ἀριθμὸν τινὰ ἱππέων. Ὡσαύτως ἐπαραγγέλθη νὰ στρα-
τολογήσῃ εἰς τὸ Βέλγιον ὁ Μαξιμιλιανὸς Πυρενέσχιος.
Οἱ ἡγεμόνες, εἰς τοὺς ὁποίους δὲν ἔμεναν μυστικὰ
ὅλα ταῦτα, ἠρώτησαν εἰς τὴν Ῥατισβόναν διὰ τῶν
πρέσβεών των τὸν αὐτοκράτορα τί σημαίνουσι ταῦ-
τα; πρὸς τοὺς ὁποίους ἀπεκρίθη διὰ τοῦ ἀντικαγ-
κελλαρίου του Ναυῆ: Ὅλοι οἱ εὐπειθεῖς, καθὼς
ἕως τώρα, θέλουν ἔχειν εὐμενῆ καὶ πατρικῶς φρο-
νοῦντα αὐτοκράτορα· οἱ δὲ ἀπειθεῖς ἐμποροῦν νὰ
προσμείνουν νὰ τοὺς μεταχειρισθῇ μὲ ὅλην τὴν αὐ-
θεντίαν καὶ τὴν ἀνήκουσαν εἰς αὐτὸν σεμνοπρέπει-
αν. Συμβιβάσεις ἐγίνοντο ἀκόμη εἰς τὸ συμβούλιον
διὰ τὸ φαινόμενον, καὶ εὐθὺς ἀφοῦ ὑπέτρεψεν ἀπὸ
τὸν Πάπαν ὁ ἀγγελιαφόρος, ἐφανέρωσεν ὁ αὐτοκρά-
τωρ εἰς τὴν ὁμήγυριν διὰ τοῦ βουλευτοῦ του Δόκτο-
ρος Βιγλίου: Ἐπειδὴ μέχρι τοῦδε ἔγειναν ἀνωφε-
λῶς τόσα συμβούλια περὶ τῶν θρησκευτικῶν πραγμά-

τῶν καὶ τῶν νόμων, τὰ ἐχόρτασεν ὅλα, καὶ οἱ ἡγε-
μόνες ἐμποροῦν νὰ ὑπομείνωσιν, ἕως οὗ νὰ γείνῃ ἡ
προσήκουσα κρίσις περὶ θρησκείας, εἰρήνης καὶ δικαί-
ων. Μετὰ ταύτην τὴν ἀπόφασιν ἀνεχώρησαν τα-
χέως οἱ πρέσβεις χωρὶς κἂν νὰ ἀποχαιρετήσωσιν· οἱ
ἡγεμόνες ὡπλίζοντο τάχιστα, καὶ οἱ Λουθηρανοὶ ἱε-
ροκήρυκες ἐπαρώτρυναν τὸν λαὸν ἀπ' ἄμβωνος νὰ
θυσιάσωσι πλούτη καὶ ζωὴν ὑπὲρ τῆς καθαρᾶς διδα-
σκαλίας.

---

28. Μαυρίκιος Δοὺξ Σαξονίας.

(γενν. 1521.)

Πρὶν ὁδηγήσωμεν τοὺς ἀναγνώστας εἰς τὴν σκη-
νὴν τοῦ πολέμου, εἶναι ἀναγκαῖον νὰ τοὺς κάμωμεν
γνωστὸν ἄνδρα, ὅςτις θέλει παίξειν μέγα εἰς αὐτὴν
πρόσωπον. Εἶναι ὁ προειρημένος Δοὺξ τῆς Σαξο-
νίας Μαυρίκιος ἐκ τοῦ Ἀλβερτινικοῦ γένους. Εἰκο-
σαετὴς διεδέχθη (1541) τὸν πατέρα του, τὸν Δοῦ-
κα Ἑρρῖκον, καὶ εἶχεν, ὡς ἐκεῖνος, δεχθῆν τὴν Λου-
θηρανὴν διδασκαλίαν, καὶ τὴν ἐπροστάτευεν εἰς τὴν
ἐπικράτειάν του, χωρὶς νὰ ἐμβῇ εἰς τὴν Σμαλκαλ-
διακὴν συμμαχίαν, μ' ὅλον ὅτι ὁ μὲν Κόμης Φίλιπ-
πος ἦτο πενθερός του, ὁ δὲ Ἐκλέκτωρ τῆς Σαξονίας
ἐξάδελφός του. Πρώϊμα ἀκόμη εἶχε δείξειν ἴχνη δε-
ξιοῦ νοὸς, μεγάλης ἀγχινοίας καὶ πυρώδους φιλοτι-
μίας· καὶ μ' ὅλον ὅτι δὲν ἦτο ἐπιστημονικῶς ἀναθρεμ-
μένος, εἶχε λάβειν ὅμως μὲ τὴν πρᾶξιν παιδείαν, διὰ
τῆς ὁποίας ἐμπορεῖ νὰ συναριθμηθῇ μὲ τὰς ὑγιεσ-
τάτας κεφαλάς. Παῖς ὢν ἀκόμη εἶχε περιεργασθῆν
διαφόρους Γερμανικὰς αὐλὰς, εἶχε γνωρίσειν εἰς μὲν
τὴν Μογοντίαν τὴν ἄσωτον ζωὴν ἱερατικοῦ Ἐκλέκτο-
ρος, εἰς δὲ τὴν Βιττεμβέργαν τὴν θρησκευτικὴν ἡσυ-
χίαν καὶ ὁμοτονίαν Προτεσταντικῆς αὐλῆς, καὶ πιθα-

νῶς εἰς τὸν δεύτερον τόπον συνέλαβε τὴν ἀκατανίκητον ἀποστροφὴν πρὸς τὸν ἐξάδελφόν του Ἰωάννην Φρειδερῖκον, τὴν ὁποίαν δὲν ἠδυνήθη νὰ μεταβάλῃ ἕως τέλους τῆς ζωῆς του. Τῳόντι δὲ καὶ ὁ Ἐκλέκτωρ δὲν ἠδύνατο νὰ ἀρέσῃ εἰς νεανίσκον ἱλαρόφρονα, ὁποῖος ἦτο ὁ Μαυρίκιος. Εἰς παχὺ καὶ δυσκίνητον σῶμα ἐφαίνετο καὶ τὸ πνεῦμά του ὅτι ἐκινεῖτο ἀργὰ καὶ εἰς περιωρισμένον κύκλον, καὶ πρὸς τούτοις εἶχεν ὑψηλὴν ὑπόληψιν περὶ τῆς συνέσεώς του. Μ' ὅλον ὅτι ἀνέλαβε μὲ ζῆλον μέγαν τὴν νέαν διδασκαλίαν, μ' ὅλον τοῦτο δὲν ἤρεσκεν εἰς τὸν Λούθηρον ὁ τρόπος του, καὶ ὅταν ἐμβῆκεν εἰς τὴν κυβέρνησιν, ἔγραφεν ὁ Λούθηρος τὴν ἐφεξῆς ἀξιοσημείωτον ῥῆσιν: „Ἰδιοτροπίαν ἔχει ἱκανήν· οἱ εὐγενεῖς θέλουν τὸν διδάξειν καὶ ἱκανὴν ὑπερηφάνειαν. Ἐὰν εἶχεν ἐξ ἡμισείας τοῦ πάππου του τὴν σοφίαν καὶ τοῦ πατρός του τὴν εὐσέβειαν, ἤθελα ἐπαινέσειν καὶ ἐγὼ ἐξ ἡμισείας τὰ φρονήματά του. Κύριος ὑπερηφάνοις ἀντιτάσσεται. Ἰ. Φ. πρέπει νὰ τιμωρηθῇ θεόθεν."

Μὲ τοιοῦτον χαρακτῆρα γίνεται φανερὸν, ὅτι ὁ Ἐκλέκτωρ δὲν ἠδύνατο νὰ παρατηρῇ χωρὶς δυσπιστίαν καὶ ζηλοτυπίαν συγγενῆ του τολμηρῶς προσπαθοῦντα νὰ ὑψωθῇ εἰς τὴν γειτονίαν του, καὶ μάλιστα ἐὰν οὗτος δι' ἀπροσέκτων λόγων ἐνεδυνάμονε τὴν τούτων αἰτίαν. Ὁ Λούθηρος αὐτὸς εἶπε μίαν φορὰν εἰς τὴν τράπεζαν, ἐνῷ ἠρωτήθη κρυφίως ἀπὸ τὸν Ἐκλέκτορα τί νομίζει περὶ τοῦ ἐξαδέλφου του; Πρόσεχε, εἶπεν, ὅτι τρέφεις λέοντα· ὁ δὲ Ἐκλέκτωρ ἐπεκρίθη: ἐλπίζω τὰ ἄριστα.

Μόλις ὅμως εἶχεν ἀναδεχθῆν τὴν κυριαρχίαν ὁ Μαυρίκιος, καὶ περιέπεσεν εὐθὺς εἰς στάσιν δημόσιον μὲ τὸν μισητὸν ἐξάδελφον διὰ τὸ πολίχνιον Βύρκεναν. Ὁ ἄλλως ὀκνηρὸς Ἐκλέκτωρ ἐκβῆκεν ἐδῶ ἔνοπλος ἐναντίον του μὲ μεγάλην ἐχθροπάθειαν, καὶ παραυτα ἤθελε περιπλεχθῆν καὶ εἰς μάχην, ἐὰν

δὲν ἔσπευδε προσωπικῶς ὁ Κόμης Φίλιππος εἰς τὴν Σαξονίαν, διὰ νὰ καταπαύσῃ τὸ κακὸν μὲ καλὸν τρόπον. Καὶ ὁ Λούθηρος δὲ ἐμβῆκεν εἰς τὸ μέσον καὶ τοὺς ἔγραφε: Πρέπει νὰ ἐντραπῶσι τὸν κόσμον· φρόνιμοι ἄνθρωποι ἐμποροῦν νὰ ἐκλάβουν τὸν πόλεμόν των, ὡς νὰ ἐδέροντο δύω μεθυσμένοι χωριάται διὰ τσακισμένον ποτήριον, ἢ δύω τρελοὶ διὰ ἓν κομμάτιον ψωμίου. Ἀλλὰ καὶ ἐὰν ἡ διχόνοια αὕτη κατεπαύθη, ἦτο τὸ αὐτὸ ὡσὰν νὰ ἐσκορπίσθη ὀλίγη στάκτη ἐπάνω εἰς ἀναμμένα κάρβουνα.

Διὰ νὰ ἀποκτήσῃ ὄνομα ὁ Μαυρίκιος, ἀνέλαβεν ἔπειτα πολεμικὴν ὑπουργίαν. Πρῶτον ἐστρατήγησεν ἀξιόλογόν τι τάγμα εἰς Οὐγγαρίαν (1542), ὅταν ὁ Ἐκλέκτωρ τοῦ Βρανδεμβούργου ἔμελλε νὰ ἐκδιώξῃ τοὺς Τούρκους ἀπὸ τὴν χώραν ταύτην, καὶ ἐπροσφέρθη ἐκεῖ τόσον φρόνιμα καὶ ἀνδρεῖα, ὥστε ὅλος ὁ λαὸς ἔκραζε, πρέπει νὰ γείνῃ ἀρχιστράτηγος· προσφορὰ, τὴν ὁποίαν δικαίως ἀπέβαλεν, ἡ ὁποία ὅμως ἐπροξένησε μεγάλην τιμὴν εἰς τὸν δυωκαιεικοσαετῆ νεανίσκον. Ὁ αὐτοκράτωρ, ὅστις εἰς ὅλα ἦτο προσεκτικὸς, εἵλκυσεν εἰς τὸν ἑαυτόν του μετέπειτα μὲ τιμὴν τὸν νέον Δοῦκα, καὶ τοῦ παρέδωκε (1544) στρατηγίαν εἰς τὴν Γαλλίαν, τὴν ὁποίαν ἐπίσης ἐκυβέρνησε μὲ φήμην μεγάλην. Ἔκτοτε τὸν ἐθεώρουν ὡς ἀγαπητὸν τοῦ αὐτοκράτορος, δὲν ἐφοβοῦντο ὅμως προδοσίαν ἀπ' αὐτὸν, ἐπειδὴ ἦσαν συνειθισμένοι νὰ βλέπωσιν ἀπ' αὐτὸν ἐντίμους πράξεις. Μὲ ὅλα ταῦτα συνηρπάσθη τώρα εἰς ἔργον, τὸ ὁποῖον μόνον διὰ τὴν ὠφέλειαν, τὴν ὁποίαν ἔκαμεν ἔπειτα εἰς τοὺς στενοχωρουμένους ὁμοθρήσκους του, ἀξίζει μετριωτέραν καὶ παραβλεπτικωτέραν κρίσιν παρ' ὅ,τι ἤθελε κάμειν κατ' αὐτοῦ ἡ καθέδρα τῆς τιμῆς καὶ τῆς συνειδήσεως. Ὁ αὐτοκράτωρ τοῦ ἔδειξε μακρόθεν τὸν τρόπον πῶς νὰ γείνῃ μέγας μὲ ζημίαν τοῦ Ἐκλέκτορος, καὶ ὁ ἀπὸ δοξομανίαν φλεγόμενος

ἡγεμὼν δὲν ἔδειξεν ἀντίστασιν: ἐὰν ὁ Ἰωάννης Φρειδερῖκος στρατεύσῃ κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος καὶ καθαιρεθῇ πολιτικῶς, τότε ὁ Μαυρίκιος νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὰς χώρας του, καὶ ὁ Φερδινάνδος νὰ τὸν βοηθήσῃ ἐκ Βοημίας. Εἰς ταύτην τὴν συμφωνίαν δὲν ἠδύνατο νὰ συμβῇ εἰς τὸν Μαυρίκιον ἄλλο ἐναντιώτερον, εἰμὴ ὅτι ὁ Ἰωάννης Φρειδερῖκος, ὅς τις δὲν ὑπώπτευε τίποτε ἐκ τούτων, τοῦ ἐνεπιστεύθη τὴν ἐφορίαν τοῦ ἐκλεκτοράτου του ὅταν ἐκίνησεν εἰς τὴν ἐκστρατείαν. Μ' ὅλα ταῦτα ἀποφασίσας μίαν φορὰν νὰ ὑπουργήσῃ τὸν αὐτοκράτορα, ἔκαμε πρὸς τὸ φαινόμενον τὴν δυστυχῆ ὑπόσχεσιν, καὶ τὴν ἔκαμε μ' ὅσον ἠδύνατο ἀμφιῤῥεπεῖς λόγους.

Τὸ ἐξωτερικὸν τοῦ περινόου τούτου ἀνδρὸς ἐσυμφώνει μὲ τὰς λαμπρὰς ἐσωτερικάς του ἰδιότητας. Εἶχε βλέμμα, στῆθος, βάδισμα ἥρωος. Τὰ ἰσχυρὰ καὶ εὐλύγιστα μέλη του καὶ τὸ μελαγχρινὸν πρόσωπόν του τὸν ἐμαρτύρουν φίλον τοῦ πολέμου καὶ τοῦ κυνηγίου· εἰς τὴν ὄψιν του ἦτο εὔμορφόν τι ἀνάμιγμα ἀξίας καὶ φιλοφροσύνης, καὶ ὁ λόγος του ἦτο σύντομος, ἰσχυρὸς καὶ ἀγχίνους. Ἤξευρε τόσον νὰ ἑλκύῃ τὰς καρδίας, ὥστε ὁ Κάρολος, ὅς τις ὀλίγον ἐπρόσεχεν εἰς τοὺς Γερμανοὺς, τὸν ἐπροβίβασεν εἰς φίλον ἀγαπητόν του.

29. Ὁ Σμαλκαλδιακὸς πόλεμος.

(1546).

Ὁ αὐτοκράτωρ ἦτο ἀκόμη εἰς τὴν Ῥατισβόναν, ὅταν οἱ Προτεστάνται ἡγεμόνες ἐσυνάθροιζαν πανταχόθεν στρατεύματα. Ἐὰν δὲν ἐγνώριζεν ἀκριβῶς τοὺς ἀνθρώπους του, ἀνάγκη ἦτο νὰ περιπέσῃ εἰς μέγιστον φόβον ἀπὸ τὰς προπαρασκευὰς ταύτας· διότι ἀπὸ τὴν ἄνω καὶ κάτω Γερμανίαν ἐκινοῦντο ἤδη ἐναντίον του φοβερώτατα στρατεύματα, ὁπόταν αὐτὸς δὲν εἶχεν εἰμὴ 700 ἐφίππους καὶ 8000 Γερμανοὺς καὶ Ἱσπανοὺς, τοὺς ὁποίους μὲ σπουδὴν ἔφερεν ἀπὸ τὴν Οὐγγαρίαν. Πρὶν φθάσουν τὰ Σοηβικὰ, Παπικὰ καὶ Ὁλλανδικὰ στρατεύματα, ἀνάγκη ἦτο νὰ καταπνιγῇ ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς του, καὶ ἐὰν ἤρχοντο χωρὶς ὅπλα.

Ἡ συμμαχία μὲ τὸν Πάπαν ἦτο θεμελιωμένη εἰς τὴν συνθήκην, ὅτι οὗτος δίδει πρὸς καταστροφὴν τῆς εὐαγγελικῆς διδασκαλίας 200,000 φλωρία, καὶ στράτευμα 12,000 πεζῶν καὶ 500 ἐφίππους, καὶ τὰ ἔξοδα τῆς διατροφῆς των δι' ἥμισυν ἐνιαυτὸν, καὶ τὸ ἥμισυ τῶν εἰσοδημάτων ὅλων τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὑποστατικῶν τῆς Ἱσπανίας εἰς τὸν τρέχοντα ἐνιαυτόν. Οἱ τὸν σκοπὸν τοῦ πολέμου σημαίνοντες λόγοι ἐξέφραζαν περισσότερον τὴν θέλησιν τοῦ Πάπα παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος. Ὁ δεύτερος ἔκαμνε τὸν πόλεμον μόνον διὰ τὴν αὐτοκρατορικὴν ἀξίαν ἐναντίον τῶν πολιτειῶν, αἱ ὁποῖαι τὴν ἐκαταφρόνουν· ἀλλ' ἀπὸ τὸν Πάπαν βέβαια δὲν ἤθελε λάβειν ἰσχυρὰν βοήθειαν διὰ τὸ τέλος τοῦτο. Διὰ νὰ μὴ φανῇ λοιπὸν ὁ ἐκρηγνύμενος ἀγὼν θρησκευτικὸς πόλεμος, ἐπειδὴ τῳόντι δὲν ἦτο, ἐπροσπάθησεν ἐπιμελῶς νὰ φυλάξῃ μυστικὰς τὰς μὲ τὸν Πάπαν συμφωνίας του. Ἀλλ' ὁ Πάπας, ὅς τις ἐπαρατήρησε τὸν σκοπόν του, τοῦ ἔπαιξε διαβολευμένον παιγνίδιον. Διότι ὅταν ὁ Κάρολος ἔγραφε πρὸς τὰς ἄνω Γερμανικὰς πόλεις νὰ μὴ ἐνωθῶσι δὰ μὲ τοὺς ἀποστάτας Σάξονας καὶ Ἀσσίους, καὶ νὰ μὴ πιστεύουν δὰ, ὅτι ἐκστρατεύει διὰ νὰ τοὺς περιορίσῃ εἰς τὴν θρησκείαν των, τότε ὁ Πάπας μὲ ἐγκύκλια σταλθέντα πανταχόσε ἀνήγγειλε δημοσίως τὴν μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος γενομένην συμμαχίαν του πρὸς ἐξολόθρευσιν τοῦ Προτεσταντισμοῦ, καὶ ἠρέθισε κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος μὲ τοῦτο ὅλην τὴν δύναμιν τῶν ἀνωτέρω πόλεων· δύναμιν, ἥτις

ὡδηγεῖτο ἀπὸ τοιοῦτον ἄξιον στρατηγὸν, ὥστε ἢ ἤθελε πιάσειν αἰχμάλωτον τὸν αὐτοκράτορα, ἢ εἰς ὀλίγας ἡμέρας ἤθελε τὸν ἀποδιώξειν ἀπὸ τὴν Γερμανίαν, ἐὰν ὁ Ἐκλέκτωρ τῆς Σαξονίας καὶ ὁ Κόμης τῆς Ἀσσίας δὲν διέφθειραν ὅλον τὸ πρᾶγμα.

Σεβαστιανὸς Σαιρτλῖνος ἐκ Βουτεμβάχης ἦτο ὁ στρατηγὸς ἐκεῖνος· ἀγαθὸς πολεμιστὴς ἐξ ἱπποτικοῦ γένους, ὅς τις ἐξουσίαζεν ἓν φρούριον Βουτεμβάχην εἰς τὴν ἐπικράτειαν τῆς Αὐγούστης. Εἶχεν ἀγωνισθῆν εὐκλεῶς ἐναντίον Τούρκων καὶ Γάλλων, εἶχε στρατηγήσειν μικρὸν στῖφος δούλων τῆς χώρας του εἰς τὴν ἐν Παυΐᾳ μάχην (ὅπου ἐπιάσθη Φραγκῖσκος ὁ Α΄), καὶ ὑποκάτω τοῦ Βουρβωνίου εἶχεν ἐμβῆν εἰς τὴν Ῥώμην καὶ τὴν εἶχε λεηλατήσειν. Εἶχε τόσον ὀξὺ βλέμμα, καὶ ἤξευρε ταχέως τόσον νὰ ἐπιτύχῃ τὸ πρόσφορον σημεῖον, ὥστε οἱ εὐαγγελικοὶ δὲν ἠδύναντο νὰ ἐπιθυμήσωσιν ἀξιώτερον στρατηγόν. Ἀλλὰ διὰ δυστυχοῦς τινὸς θαμβώσεως ἐζήτησε τὴν ἀρχιστρατηγίαν ὁ Κόμης, καὶ ὁ εὐαίσθητος, δύσπιστος καὶ ἰδιότροπος Ἐκλέκτωρ, ὅς τις ἦτο κατὰ τὸν νοῦν κατώτερος καὶ τῶν δύω, ἐνόμισεν ἀνάξιον ἑαυτοῦ νὰ ἀκολουθῇ ξένην ὁδηγίαν. Ἡ δυστυχὴς αὕτη διχόνοια τῶν ἀρχηγῶν τῆς συμμαχίας ἐπροξένησεν ἀναστροφὴν ὅλων τῶν ἔργων των, ἥτις ἦτο ἀκατανόητος, καὶ διὰ τὴν ὁποίαν ἠπόρησε καὶ αὐτὸς ὁ αὐτοκράτωρ.

Ὁ Σαιρτλῖνος ἐμβῆκε πρῶτος εἰς τὸν πόλεμον μὲ στῖφος συνιστάμενον ἐξ Αὐγουστείων καὶ Οὐλμείων καὶ ἄλλων στρατιωτῶν πόλεων διαφόρων. Μὲ αὐτὸν ἠνώθησαν οἱ ἐκλεκτοὶ λόχοι τοῦ Δουκὸς τῆς Βυρτεμβέργης Οὐλρίκου ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν ἐπίσης ἀξίου πολεμικοῦ, Ἰωάννου Ἑϊδεκκίου. Τότε ἐκάθηντο ἀκόμη εἰς τοὺς τόπους των οἱ Σάξονες καὶ Ἄσσιοι, καὶ ὁ αὐτοκράτωρ ἔστεκε μετ᾽ ὀλίγων εἰς Ῥατισβόναν ἀκόμη. Ὁ Σαιρτλῖνος ἐκατάλαβεν εὐθὺς, ὅτι ἦτο ἀναγκαῖον νὰ ἐμποδίσουν τὴν μὲ τὸν αὐτοκράτορα

ἕνωσιν νωπῶν στρατευμάτων καὶ ἔπειτα χωρὶς ἄλλην χρείαν νὰ τὸν κτυπήσουν. Εἰσέβαλε λοιπὸν εἰς στρατολογεῖον μέγα τοῦ αὐτοκράτορος εἰς τὴν Σοηβίαν ἐπὶ τῶν Βαυαρικῶν συνόρων, ὅπου δισχίλιοι περίπου ἄνδρες ἦσαν ἕτοιμοι νὰ πορευθῶσιν εἰς Ῥατισβόναν. Ὁ Σαιρτλῖνος τοὺς ἐπρόλαβεν ἀφ᾽ ἑσπέρας, ἐστάθη ἥσυχος τὴν νύκτα, καὶ εἶχε σκοπὸν τὸ πρωῒ νὰ τοὺς καλημερίσῃ μὲ τοὺς ψάλτας του *), καθὼς ἔλεγεν ὁ αὐτός. Ἀλλ᾽ ὅταν ἔφεξεν ἡ ἡμέρα, εὑρέθη, ὅτι ὅλοι οἱ νεοσύλλεκτοι ἐμβῆκαν εἰς τὴν Βαυαρίαν. Καὶ κατὰ δυστυχίαν μίαν ἡμέραν ἀρχήτερα ἦλθε προσταγὴ τῶν ἀρχηγῶν τῆς συμμαχίας νὰ μὴ ἐγγίξουν τὴν Βαυαρίαν, ἐπειδὴ ὁ Δοὺξ αὐτῆς μὲ τὴν συνθήκην ταύτην μένει οὐδέτερος.

Μὲ ἀδημονίαν ὠπισθοπόρησεν ὁ Σαιρτλῖνος καὶ συνέλαβε βουλὴν ἄλλην. Τὰ Παπικὰ στρατεύματα δὲν ἠδύναντο νὰ ἔλθουν ἀπὸ τὰ βουνὰ τοῦ Τεριόλου εἰμὴ διὰ Ἰνουτρίου καὶ τῆς ὀνομαζομένης Ἐρεμβεργείου Κλαούσης, φρούριόν τι ὀχυρὸν, τὸ ὁποῖον ἐβάσταζεν ὅλην τὴν διάβασιν. Ἐὰν ἡ διάβασις αὕτη ἐνεφράσσετο, ἀνάγκη ἦτο νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὸν τόπον των. Μὲ ταχεῖαν λοιπὸν ὁδοιπορίαν ἔσπευσεν ἐκεῖ ὁ Σαιρτλῖνος, ἐπλάκωσεν ἐξαίφνα τὴν Κλάουσαν, καὶ ἔβαλεν εἰς αὐτὴν φύλακας. Τώρα ἤθελεν ὁ ἄξιος πολεμιστὴς νὰ χαρῇ ὀλίγον, νὰ ὑπάγῃ ἔφιππος εἰς τὴν γειτονεύουσαν Τρίδεντον καὶ νὰ σκορπίσῃ μὲ φόβον καὶ τρόμον τοὺς ἐκεῖ διὰ τὴν σύνοδον συναζομένους ἱερεῖς καὶ κληρικούς. Ἀλλὰ τί συνέβη; ταχυδρόμος τοῦ φέρει προσταγὴν τῶν ἀρχηγῶν τῆς συμμαχίας νὰ σηκώσῃ τοὺς στρατιώτας του ἀπὸ τὸ φρούριον, καὶ νὰ ἀναχωρήσῃ ἀπὸ τὸ Τερίολον, ἐπειδὴ ἡ χώρα ἀνήκει εἰς τὸν βασιλέα Φερδινάνδον, τὸν ὁποῖον δὲν ἤθελαν νὰ παροργίσωσιν.

*) Οὕτως ἀστεϊζόμενος ὠνόμαζε τὰ κανόνιά του.

Μεγάλη τρέλα νὰ κρατοῦν φίλον τὸν, ὅςτις μὲ τὰ φρονήματά του ἦτο ὅλος ἐχθρός των, καὶ νὰ βλάπτωνται μὲ τοῦτο περισσότερον παρὰ ἐὰν τὸν ἐμεταχειρίζοντο φανερὰ ὡς πολέμιόν των! Ὁ Σαιρτλῖνος ἐσταύρωσε τὰς χεῖρας του διὰ τὴν μωρίαν ταύτην. Ἀλλὰ τί ἠμπόρει νὰ κάμῃ; Διὰ νὰ κάμῃ ὅμως κἄτι, ἔγραφεν εἰς τοὺς ἀρχηγοὺς ὅτι εἶχε σκοπὸν νὰ πλακώσῃ τὸν αὐτοκράτορα εἰς τὴν Ῥατισβόναν, ὅςτις μόνον 8000 στρατιώτας εἶχε, πρὶν τοῦ ἔλθουν ἄλλα στρατεύματα. Τοῦτο ἦτο καὶ πολλὰ εὔκολον, καὶ ὁ συντομώτατος δρόμος νὰ φθάσουν εἰς τὴν εἰρήνην. Ἀλλ' οἱ κύριοι, οἵτινες δὲν ἤθελαν νὰ ἔχουν εἰς τὴν συνείδησίν των τὴν ἁμαρτίαν τῆς ἀρχῆς τοῦ πολέμου, τοῦ ἀπεκρίθησαν γρήγορα νὰ μὴ ἐγχειρήσῃ τίποτε πρὶν ἐνταμωθῶσι καὶ τὰ ἰδικά των στρατεύματα, Τοιουτοτρόπως ἐχάθη ὁ ἁρμοδιώτατος καιρός. Ὁ Σαιρτλῖνος ἐχρεώστει νὰ κάθηται ἀργὸς, καὶ τὰ Παπικὰ στρατεύματα ἐπέρασαν ἡσυχώτατα ἀπὸ τὴν Ἐρεμβέργειον Κλάουσαν εἰς Ῥατισβόναν, καὶ ἠνώθησαν μὲ τὸν αὐτοκράτορα.

Εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ Ἰουλίου ἦσαν τελευταῖον ἕτοιμα τὰ Σαξονικὰ καὶ Ἀσσικὰ στρατεύματα διὰ τὴν ἐκστρατείαν. Πρὶν κινήσουν, ἔστειλαν (4 Ἰουλ.) εἰς τὸν αὐτοκράτορα γράμμα, διὰ τοῦ ὁποίου ἀπελογοῦντο ἀπὸ τὴν κατηγορίαν τῆς ἀπειθείας, καὶ ἐδικαιολόγουν τὸ ἔργον των. Ὁ Κάρολος δὲν ἐπίασεν εἰς χεῖρας τὸ χαρτίον, ἀλλὰ πάραυτα ἐπρόσταξε καὶ ἐσυντάχθη ἀντίγραμμα, ὅπου ὡς ἀποστάτας, οἵτινες μὲ πρόφασιν τῆς θρησκείας ἔπρατταν πᾶσαν ἀδικίαν, καὶ ἀπερνήθησαν τὴν εἰς αὐτὸν χρεωστουμένην ὑπακοὴν, τοὺς ἐκήρυττε πολιτικῶς ἀφωρισμένους (20 Ἰουλ.).

Μ' ὅλα ταῦτα δὲν ἦτο εἰς μικρὸν φόβον, ὅταν ὁ Ἐκλέκτωρ καὶ ὁ Κόμης, οἵτινες ἀφοῦ ἠνώθησαν μὲ τὸν Σαιρτλῖνον, εἶχαν περίπου 70,000 στρα-

τιώτας, ἐπροχώρησαν ἕως τὸν Δανούβιον. Ὢν ἀκόμη πολλὰ ἀσθενὴς ὡς πρὸς αὐτοὺς, ἔκρινεν ἀναγκαῖον νὰ ὀπισθοχωρήσῃ εἰς τὴν Λανδεσούταν, καὶ ἐκεῖ νὰ ὀχυρωθῇ ὅσον ἠδύνατο. Ἀλλ' ἀντὶ νὰ τὸν κτυπήσουν ἐκεῖ, τοῦ ἔστειλαν πάλιν πολεμικὴν ἐπιστολὴν, ὅπου ἐνόμιζαν ὅτι τὸν ἐπολέμουν ἱκανῶς ὀνομάζοντές τον Κάρολον, ὅς τις ὀνομάζει τὸν ἑαυτόν του αὐτοκράτορα. Ὁ Σαιρτλῖνος ἤθελε νὰ τὸ κάμῃ τοῦτο πραγματικῶς, ἐπειδὴ ἐσυμβούλευσε νὰ τὸν περικυκλώσουν πάραυτα εἰς τὴν Λανδεσούταν· ἀλλ' οἱ ἡγεμόνες ἐτρόμαξαν τὸ τοιοῦτον ὡς μέγα κακούργημα. Ὁ Κόμης ἀπεκρίθη, ὅτι ὁ εἰς τὰ ἐκεῖ δρόμος εἶναι ἑλώδης καὶ ἐπικίνδυνος. Ὁ Σαιρτλῖνος ἔγραφε: βλέπω, ὅτι δὲν θέλουν τὸ ὄφελός των.

Ἐνῷ οὗτοι ἐκάθηντο ἀργοὶ εἰς Δοναβέργαν, καὶ ἀνέβαλαν τὸν ἐξαίρετον καιρὸν, ἠνώθη ἐκλεκτὸν στράτευμα Ἱσπανῶν καὶ Ἰταλῶν μὲ τὸν αὐτοκράτορα. Μετέβη οὗτος εὐθὺς πάλιν εἰς τὴν Ῥατισβόναν. Εἰς τοὺς πρέσβεις τοῦ ἐκλέκτορος, οἱ ὁποῖοι τοῦ ἔφεραν τὴν πολεμικὴν ἐπιστολὴν, ἐπρόσταξε νὰ εἴπωσιν, ὅτι ἐὰν ἔλθουν ἀκόμη μίαν φορὰν, θέλουν λάβειν σχοινίον ὁλόγυρα τοῦ λαιμοῦ των. Ὁ Ἐκλέκτωρ ἐλυπήθη καθ' ὑπερβολὴν διὰ τοῦτο.

Ἐνδυναμούμενος πάντοτε περισσότερον ὁ Κάρολος ἀνέβη περαιτέρω εἰς τὸν Δανούβιον ἕως Ἰγγολστάδιον, ὅπου περιεχαρακώθη ὑποκάτω εἰς τὰ κανόνια τῆς πόλεως. Οἱ εὐαγγελικοὶ ἐστράτευσαν καὶ αὐτοὶ ἐκεῖσε, καὶ κατὰ τοῦτον τὸν καιρὸν οἱ ἔφιπποι τοῦ Κόμητος ἦλθαν εἰς μικρὰν συμπλοκὴν μὲ αὐτοκρατορικούς τινας. Τὸ πρᾶγμα ἦτο μικρὸν, ἀλλ' ὁ Ἐκλέκτωρ παροργισθεὶς εἶπεν εἰς τὸν Κόμητα, ὅτι ἐὰν εἰς τὸ ἑξῆς γείνῃ τι χωρὶς εἴδησίν του, εὐθὺς θέλει ἀναχωρήσειν μὲ τοὺς ἰδικούς του εἰς τὸν τόπον του. Ἐξαίρετον σημεῖον ὁμονοίας! ἀλλ' ἀκόμη δὲν ἴδαμεν τὰ καλήτερα.

Ὁ Σαιρτλῖνος βλέπει, ὅτι μὲ τόσην δύναμιν, ὅσην εἶχαν οἱ σύμμαχοι, εὐαγκαίως ἠδύνατο νὰ εὐτυχήσῃ προσβολὴ κατὰ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στρατοπέδου, καὶ ἔπειτα γενικὴ ἔφοδος. Ἐκοινολόγησε τὴν γνώμην του ταύτην εἰς τοὺς ὑποστρατήγους του, καὶ ὅλοι τοῦ ἔδωκαν τὴν χεῖρα των νὰ ἐγκαρτερήσωσιν εἰς τὴν ἔφοδον ἕως τοῦ ἐσχάτου. Κατὰ τὸν ἀστεῖον του τρόπον ἐξέφρασε τὸ σχέδιόν του μὲ τὴν τάξιν τῆς Καθολικῆς λειτουργίας. Οἱ δώδεκα ἀπόστολοι (οὕτως ὠνόμαζε τὰ δώδεκα μεγάλα κανόνιά του) ἔμελλαν νὰ ἀρχίσουν τὸν χορὸν, ἡ ἐκλεκτορικὴ πυροβολία νὰ ψάλῃ τὸ Κύριε ἐλέησον, οἱ Βυττεμβέργιοι καὶ οἱ ἄνω Γερμανοὶ θέλουν ψάλειν τὸ Ἀλληλούϊα, καὶ ἔπειτα θέλει γενῆν ἡ λειτουργία εἰς τὴν ἁγίαν τράπεζαν τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στρατοπέδου, ὅπου δὲν θέλουν ἐλλείψειν αἱ ἐκ πυροκονίας λαμπάδες. Ἀλλ' ὁ Κόμης ἐφώναξεν ἐναντίον τούτου: ὁ Σαιρτλῖνος πρέπει νὰ παύσῃ ἀπὸ τοῦ νὰ διαφθείρῃ τὸν λαὸν μὲ τὰ ἀστόχαστα λόγιά του· αὐτὸς καὶ ὁ Ἐκλέκτωρ ἐξεύρουν καλήτερα νὰ συλλογισθοῦν· αὐτοὶ ἔχουν νὰ χάσουν χώρας καὶ ἀνθρώπους. „Καὶ ἐγὼ τὴν Βουρτεμβάχην,“ ἀπεκρίθη ὁ δικαίως παροξυνθεὶς Σαιρτλῖνος, περὶ τοῦ ὁποίου εἶναι ἀπορίας ἄξιον, ὅτι εἰς τοιαύτας περιστάσεις ἠδύνατο νὰ μένῃ ἀκόμη μὲ τοὺς συμμάχους.

Ὁ αὐτοκράτωρ εἶχε φροντίσειν διὰ τοιαῦτα χιρακώματα καὶ χανδάκια, ὥστε ἐπεριγέλα ὅλα τὰ βόλια τῶν κανονίων, τὰ ὁποῖα ἐπυροβόλουν τρεῖς ἡμέρας κατὰ συνέχειαν οἱ σύμμαχοι εἰς τὸ στρατόπεδόν του (31 Αὐγ. ἕως 2 Σεπτ.). Μόνον ὀλίγοι ἄνθρωποί του ἐφονεύθησαν, καὶ οἱ ἐχθροὶ εἶχαν τελειώσειν σχεδὸν τὰ βόλιά των, χωρὶς νὰ ἐκτελέσωσι τίποτε. Ἐνῷ κατεπονήθησαν τόσον ματαίως ἔμαθαν, ὅτι ὁ αὐτοκρατορικὸς στρατηγὸς Πυρενέσχιος ἔρχεται μὲ Βελγικὰ στρατεύματα καὶ ἤδη εὑρίσκεται παρὰ τὸν Ῥῆνον.

Τοῦτον διὰ νὰ ἀφανίσουν, ἐσηκώθησαν ἔξαφνα καὶ ἔτρεχαν διὰ Νεοβούργου καὶ Δοναβέργης εἰς τὴν Σοηβίαν. Ὁ αὐτοκράτωρ μόλις ἐπίστευε τὰ ὀμμάτιά του, ὅταν μετὰ πολυχρόνιον καὶ σφοδρὸν κανονισμὸν τοὺς ἴδεν ἀνελπίστως ἀναχωροῦντας· ἐκβῆκεν ἀπὸ τὸ στρατόπεδόν του ἔφιππος μετὰ τοῦ Δουκὸς Ἄλβα διὰ νὰ παρατηρήσῃ τὴν ἀναχώρησίν των, καὶ δὲν ἠδύναντο καὶ οἱ δύω νὰ κρατηθῶσιν ἀπὸ τὰ γέλια. Ἐν ταὐτῷ δὲ ἐστάλθησαν πρὸς τὸν Πυρενέσχιον εἰδήμονες τοῦ δρόμου ἔφιπποι, οἵτινες τοῦ ἀνήγγειλαν τὰς ἐπιβουλὰς καὶ ἐνέδρας τῶν Προτεστάντων· εὐθὺς ἐκεῖνος ἤλλαξε τὸν δρόμον, ἐπέρασεν ἀπὸ τὴν Νοριμβέργαν, καὶ μετά τινων ἡμερῶν ταχεῖαν πορείαν ἔφθασαν ὅλοι εὐτυχεῖς εἰς Ἰγγολστάδιον χωρὶς νὰ συναπαντήσωσι κἀνένα Προτεστάντην (15 Σεπτ.). Πόση χαρὰ εἰς τὸν φθάσαντα!

Τοιουτοτρόπως ἐνδυναμωθεὶς ὁ αὐτοκράτωρ, ἐκβῆκεν ἀπὸ τὸ στρατόπεδόν του, ἐκυρίευσε τὸν Δανούβιον, καὶ ἐφοβέριζε τὰς τῆς Σοηβίας αὐτοκρατορικὰς πόλεις. Οἱ σύμμαχοι ὑπήγαιναν πάντοτε κατόπιν του, ἔχασαν ὅμως πάλιν μὲ τὴν ἀναβολὴν τοῦ καιροῦ πολλὰς εὐκαιρίας νὰ τὸν κτυπήσωσι, διότι ἐφοβοῦντο μήπως, ἐὰν νικηθῶσιν, εἰσβάλῃ ἐκεῖνος εἰς τὰς χώρας των. Ὁ Σαιρτλῖνος δὲν ἠδυνήθη τελευταῖον νὰ βαστάξῃ περισσότερον, καὶ ἐπέπληξε τὸν Κόμητα φανερὰ διὰ τὸν ἄθλιον τρόπον του· οὗτος δὲ τοῦ ἀπεκρίθη μὲ ταραχήν: αἱ πόλεις τῶν ἄνω χωρῶν καὶ ὁ πολὺς αὐτῶν ὅμιλος συμβουλεύουν πάντοτε τὴν μάχην, διὰ νὰ ἀπομακρύνωσι τὸν ἐχθρὸν ἀπὸ τὰ τείχη των. Ἀφοῦ δὲ τοῦ εἶπεν ἀπρεπεῖς τινὰς ἄλλους λόγους, ἀνεχώρησεν ἐκεῖνος λέγων: „Γαληνότατε κύριε, ἐγὼ εὐχαριστοῦμαι εἰς ὅσα σᾶς ἀρέσκουν. Δὲν θέλω ὅμως νὰ εἶμαι μέτοχος οὔτε τῆς τιμῆς οὔτε τῆς αἰσχύνης.“

Οἱ ἄλλοι σύμμαχοι ἐκατάλαβαν ποῖα ἀποτελέ-

σματα ἠδύνατο νὰ φέρῃ ὁ ἀπομακρυσμὸς τοῦ Σαιρτλίνου, καὶ ἐπροσπάθησαν τὴν ἄλλην ἡμέραν νὰ τὸν ἐξιλεώσουν. Τῷόντι δὲ ἐκαταπείσθη ὁ Κόμης νὰ ὁμολογήσῃ, ὅτι τὴν προτέραν ἑσπέραν ἦτο γεμάτος ἀπὸ οἶνον, καὶ ἐπεθύμει νὰ λησμονηθῶσι τὰ λαληθέντα. Ὁ Σαιρτλῖνος εἶπεν ἔπειτα πρὸς αὐτόν: δὲν δύναμαι νὰ ἔχω καρδίαν εἰς τοῦτον τὸν πόλεμον, ὁ καιρὸς μὲ καταβαρύνει, καὶ ἐπεθύμουν νὰ ἐξεύρω ποῦ εἶναι ἡ ἀληθινὴ ἐπιθυμία διὰ τὸν πόλεμον; — Μετ' ὀλίγον τὸν ἐπροσκάλεσαν οἱ πολῖται τῆς Αὐγούστης διὰ νὰ προστατεύσῃ τὴν πόλιν των, καὶ ὁ στρατὸς τῶν συμμάχων ἔμεινεν ὑπὸ τὴν προσταγὴν τοῦ Ἐκλέκτορος καὶ τοῦ Κόμητος, οἱ ὁποῖοι δὲν ἔκαμναν τίποτε, ἐπειδὴ καθεὶς ἤθελε νὰ τὰ κάμῃ ὅλα.

Εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ ἔφθασε καὶ ὁ χειμών, καὶ οἱ δύω στρατοὶ ἔστεκαν ἤδη ἓξ ἑβδομάδας ἀργοὶ ἀντικρὺ ἀλλήλων· οἱ στρατιῶται ἔχασαν κατ' ὀλίγον τὴν εἰς τοὺς στρατηγούς των ἐμπιστοσύνην, καὶ ἐπειδὴ κατ' ὀλίγον ἐδαπανήθησαν καὶ αἱ τροφαί, ἤρχισαν νὰ συγχύζωνται καὶ νὰ ἀναχωρῶσιν. Οἱ Σοηβικοὶ σύμμαχοι ἦσαν τεταραγμένοι περισσότερον ἀπ' ὅλους, ἐπειδὴ ἐπάνω των ἦτο ὅλον τὸ βάρος τοῦ πολέμου, καὶ οἱ στρατηγοὶ δὲν ἔκαμναν τίποτε διὰ νὰ δώσουν τέλος εἰς τὴν ἀβεβαιότητα. Ὁ αὐτοκράτωρ, ὅστις ἤξευρε πολλὰ καλὰ τὴν ἔλλειψιν τῶν ζωοτροφιῶν ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς του, ἔμεινεν ἥσυχος, καὶ ἔκαμεν προετοιμασίας νὰ περάσῃ ὅλον τὸν χειμῶνα ὑποκάτω εἰς τὰς σκηνάς. Τελευταῖον ἀπήλαυσε καὶ τὴν χαρὰν νὰ ἴδῃ τοὺς συμμάχους παρακαλοῦντας αὐτὸν χαμερπῶς νὰ τοὺς ἐλεήσῃ καὶ νὰ τοὺς δώσῃ τὴν εἰρήνην. Ἔδωκε τὴν περὶ τούτου σταλθεῖσαν ἐπιστολήν των νὰ ἀναγνωσθῇ ἀπ' ὅλον τὸ στράτευμα, καὶ τὴν δευτέραν ἡμέραν ἔκαμε μὲ ἐξουθενητικὸν τόνον τὴν ἀπόκρισιν: περὶ εἰρήνης δὲν δύναται νὰ εἶναι λόγος πρὶν

παραδοθοῦν εἰς τὴν διάκρισίν του ὁ Ἐκλέκτωρ καὶ ὁ Κόμης.

Καὶ (ἐμπορεῖ τις νὰ τὸ πιστεύσῃ;) μετὰ μίαν τοιαύτην ἀπόφασιν ἐδοκίμασαν οἱ ἀρχηγοὶ ἀκόμη μίαν φορὰν νὰ ἐπαναλάβουν τὴν δέησίν των μὲ ταπείνωσιν. Ἐπειδὴ δὲ ἔλαβαν πάλιν τὴν αὐτὴν ἀπόκρισιν, ἐσηκώθησαν τελευταῖον κατὰ τὰ τέλη τοῦ Νοεμβρίου ἀπὸ Γιέγγης μὲ εὐταξίαν καὶ ὑπέστρεψαν εἰς τὰς ἐπικρατείας των, ὁπότε ὁ Ἐκλέκτωρ τῆς Σαξονίας δὲν ἔπαυσε νὰ φορολογήσῃ τὰς Καθολικὰς πόλεις καὶ τοὺς ἡγεμόνας, καὶ ἐξαιρέτως τὴν Μογοντίαν καὶ Φοῦλδαν διὰ νὰ θεραπεύσῃ ὁπωσοῦν τὴν μεγάλην ἀναργυρίαν του.

Ἀλλ' εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ ἔγειναν πολλαὶ μεταβολαὶ εἰς τὴν Σαξονίαν. Ὁ αὐτοκράτωρ εἶχε δώσειν τὴν φροντίδα εἰς τὸν ἀδελφόν του Φερδινάνδον καὶ εἰς τὸν Δοῦκα Μαυρίκιον νὰ ἐκβιάσουν τὴν κατὰ τοῦ Ἐκλέκτορος ἐκδοθεῖσαν καθαίρεσιν, καὶ νὰ κυριεύσωσι τὰς χώρας του. Ἐξεύρομεν ἐκ τῶν προτέρων πῶς ἦσαν τὰ πάντα προσυμφωνημένα, ἀλλ' ὁ Μαυρίκιος εἶχεν ἀκόμη ἔμπροσθέν του ἀηδές τι ἔργον, νὰ καταπείσῃ τοὺς ἀντιπροσώπους τῆς ἐπικρατείας του νὰ δώσουν γνώμην εἰς τὴν ἀποτρόπαιον ταύτην ὑπόθεσιν. Εἰς τὴν πρὸς αὐτοὺς ἐν Φρειβέργῃ ὁμιλίαν του ἔβλεπε καθεὶς καθαρὰ εἰς αὐτὸν πόσον ἐστενοχωρεῖτο νὰ διατηρήσῃ τὸ φαινόμενον ἀνδρὸς τιμίου· καὶ ὅσα ἂν ὡμίλησεν, δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐμποδίσῃ τοὺς ἐναρέτους ἄνδρας ἀπὸ τοῦ νὰ μὴ κατηγορήσουν τὸν σκοπόν του ὡς ἄτιμον ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων. Μία περίστασις ἔδωκε τέλος εἰς τὰς ἀμφιβολίας των. Τοῦ Φερδινάνδου οἱ Οὐγγαρικοὶ ἱππεῖς εἰσέβαλαν ἀπὸ τὴν Βοημίαν εἰς τὴν Σαξονίαν καὶ ἔκαμναν τρομερὰς διαρπαγάς. Ἐπροτιμήθησαν λοιπὸν παρ' ἐκείνους εὐκόλως οἱ τοῦ Μαυρικίου Σαξονικοὶ στρατιῶται. Ὅλον τὸ Ἐκλεκτοράτον ἐδέχθη τοὺς

τελευταίους, μόνον ἡ Βιττεμβέργα, τὸ Ἰσήναγον καὶ ἡ Γόθα ἔκλεισαν εἰς αὐτοὺς τὰς πύλας μὲ σταθερότητα (Νοεβρ. 1546.).

Ἐμπορεῖ τις νὰ συμπεράνῃ τὸν τρόμον Ἰωάννου τοῦ Φρειδερίκου, ὅταν ἔλαβε ταύτην τὴν ἀγγελίαν. Ὅλοι οἱ Λουθηρόφρονες Γερμανοὶ ἐκαταρῶντο τὸν προδότην Μαυρίκιον· μόνον ὁ αὐτοκράτωρ ἔχαιρε μυστικῶς, καὶ ἐπήνεσε τοὺς προεστῶτας τοῦ Μαυρικίου εἰς ῥητὴν ἐπιστολήν του, διότι ἔδωκαν τὴν βοήθειάν των τόσον προθύμως εἰς τοῦτον τὸν δίκαιον ἐκβιασμὸν τῆς καθαιρέσεως. Ἐννοεῖται δὲ, ὅτι τοῦτο δὲν ἦτο μικρὰ αἰτία, διὰ τὴν ὁποίαν ὁ Ἐκλέκτωρ ὑπέστρεψε τόσον ταχέως ἀπὸ τὸν πόλεμον εἰς τὸν οἶκόν του.

30. Ὁ Κάρολος τιμωρεῖ τοὺς προεστῶται τῶν ἄνω χωρῶν.

(1546 Νοεμβ. κ. Δεκέμβ.)

Οἱ σύμμαχοι ἀναχωροῦντες ἀπὸ Γιέγγης ἐφοβοῦντο κατὰ πολλὰ μήπως τοὺς καταδιώξῃ ὁ αὐτοκράτωρ· ἀλλ' οὗτος κυρίως ἦτο ἀσθενέστερος παρ' αὐτοὺς, καὶ ἐχάρη καθ' ὑπερβολὴν ὅτι ἀπελύθη ἀπ' αὐτούς. Ἄλλος παρὰ Κάρολον τὸν Ε΄ ἤθελεν ἀμφιβάλειν, ἂν διέφευγεν εὐτυχῶς ἀπὸ τὰ πέριξ ἐχθρικῶν ἐπικρατειῶν, ὅπου ἦσαν πολλαὶ καὶ ὀχυραὶ πόλεις, αἵτινες ἀντεστάθησαν ἀρχῆτερα εἰς ἰσχυροτέρους πολιορκητάς. Ὁ Κάρολος ἐνίκησε μόνον μὲ τὸ νὰ ἀνέλαβε τὸ πρόσωπον καὶ τὴν γλῶσσαν τοῦ νικητοῦ, καὶ τρέμοντες τοῦ ὑπετάσσοντο ὅλοι, ὅπου καὶ ἂν ἐστρέφετο, μὲ πρώτην του προσταγήν. Βοπεφίγγα, Νορδλίγγα, Δυγελσπύλα καὶ Ῥοτεμβοῦργον, ἦσαν αἱ πρῶται πόλεις αἵτινες ἤνοιξαν τὰς πύλας χωρὶς πολεμικὸν κίνημα. Ἔπειτα ἠκολούθησεν ἡ ἰσχυρὰ Οὖλμα, τῆς ὁποίας οἱ ἀντιπρόσωποι ἐζήτησαν γονατιστοὶ ἔλεος

ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα, καὶ ἔλαβαν τὴν συγχώρησιν μὲ 100,000 φλωρίνια καὶ μὲ δόσιν δώδεκα κανονίων.

Τώρα ἦλθαν εἰς τὸν αὐτοκράτορα πρέσβεις καὶ ἀπὸ τὸν Ἐκλέκτορα τοῦ Παλατινάτου Φρειδερῖκον, καὶ τὸν Δοῦκα Βυττεμβέργης Οὐλρῖκον εἰς τὴν Σοηβικὴν Ἅλαν. Ὁ πρῶτος εἶχε δώσειν εἰς τὸν Δοῦκα, διὰ κληρονομικάς τινὰς συνθήκας, 300 ἐφίππους καὶ 600 πεζοὺς εἰς βοήθειαν· ὁ δὲ δεύτερος ἐπρόσφερεν ὅλην τὴν δύναμίν του εἰς τὴν Σμαλκαλδιακὴν συμμαχίαν. Ὁ Ἐκλέκτωρ ἔλαβε τὴν συγχώρησιν γονατίσας ἔμπροσθεν τῆς καθέδρας τοῦ αὐτοκράτορος· ἀλλ' ὁ Δοὺξ δὲν ἀπελύθη τόσον εὐκόλως. Αὐτὸς μὲ ὅλους τοὺς βουλευτάς του ἦτο ἀνάγκη νὰ γονυπετήσωσιν ἔμπροσθεν τοῦ αὐτοκράτορος, νὰ τοῦ πληρώσωσι 300,000 φλωρίνια, νὰ τοῦ παραχωρήσῃ τὰ τρία του καλήτερα φρούρια, νὰ τοῦ παραδώσῃ ὅλα τὰ πυροβόλα τῶν συμμάχων ὅσα ἔμειναν εἰς τὴν χώραν του, νὰ ἀπαρνηθῇ τὴν κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος συμμαχίαν, καὶ νὰ τὸν ὑποσχεθῇ ὑπακοὴν εἰς ὅλα τὰ πράγματα.

Ἀπὸ τῆς Σοηβικῆς Ἅλης μετέβη ὁ αὐτοκράτωρ εἰς Ἑϊλβρόνναν, καὶ ἐσύναζε πάντοτε ἀργύριον τιμωρίας. Οἱ πρέσβεις τῆς πόλεως Φραγκοφορτίου ἐπλήρωσαν 80,000 φλωρίνια, ἡ Μεμμίγγα 50,000 καὶ αἱ μικρότεραι πόλεις ἀναλόγως. „Εἶναι πάντη ἀπίθανον, ἔγραφεν ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας εἰς τὸν ἐν Κασσελλέτῳ πρέσβυν του, ὅτι ἄνθρωποι μὲ ὑγιᾶ νοῦν καὶ μὲ δυνάμεις ῥίπτουσι τὸ ἀργύριον διὰ νὰ ἐμβῶσιν εἰς τὴν δουλείαν καὶ δὲν τὸ μεταχειρίζονται διὰ νὰ ἐξαγοράσωσι τὴν ἐλευθερίαν των.“ Τῷόντι εἶναι ἀξιοθαύμαστος ἡ Αὐγούστα. Ἡ πόλις αὕτη εἶχεν ἀκαταν ίκητα τείχη, μεγάλην ἀποσκευὴν τροφῶν καὶ πολεμικῶν ὑλῶν, διακόσια κανόνια, πολλοὺς πολίτας καὶ στρατηγὸν τὸν Σαιρτλῖνον. Ὁ ἀξιώτατος οὗτος ἀνὴρ ἔδειξεν εἰς τοὺς συμπολίτας του ψηλαφητῶς, ὅτι ἠδύναντο νὰ βαστάξωσιν ἀκόμη πολὺν

καιρὸν, καὶ ὅτι ἀπὸ τὴν ἀντίστασίν των κρέμαται ἡ συντήρησις ὅλης τῆς συμμαχίας, ἥτις δύναται νὰ λάβῃ νωπὸν θάῤῥος καὶ νὰ κτυπήσῃ τὸν αὐτοκράτορα τὴν ἄνοιξιν μὲ νέας δυνάμεις. Ἐκατηγόρησε τοὺς καλοὺς ὑφαντὰς Οὐλμείους, οἵτινες χωρὶς ἀνάγκην ἔβαλαν τὸν λαιμόν των ὑποκάτω τοῦ ζυγοῦ, ἀλλὰ δὲν ἐστοχάζετο ὅτι ὡμίλει μὲ πραγματευτὰς, οἵτινες εἶναι πάντοτε οἱ δειλότατοι πολῖται. Ὁ πλουσιώτατος αὐτῶν, Ἀντώνιος Φύγγερος, ἐκβῆκε κρυφίως τὴν νύκτα ἀπὸ τὴν πόλιν, καὶ ἔδραμεν εἰς τὸν αὐτοκράτερα (ὅστις τώρα πάλιν διέτριβεν εἰς Οὔλμαν) διὰ νὰ μάθῃ ποίας συνθήκας ἠδύναντο νὰ δεχθῶσιν. Ἤκουσεν ὅτι πρέπει νὰ δεχθῶσιν αὐτοκρατορικὴν φρουρὰν, νὰ ἐξορίσουν τὸν γενναῖον Σαιρτλῖνον καὶ νὰ πληρώσουν **150,000** φλωρίνια. Ὁ Σαιρτλῖνος τοὺς ὠνόμασε καταφρονητικῶς δειλὰ γυναικάρια, καὶ τοὺς ἔδειξε τὴν μεταξύ των συνθήκην, διὰ τῆς ὁποίας δὲν εἶχαν ἐξουσίαν νὰ τὸν ἀποβάλωσιν. Ἀλλ' ἐκεῖνοι τὸν ἐπαρακάλεσαν μὲ δάκρυα νὰ ἀναχωρήσῃ μὲ τὸ καλὸν, καὶ ὑπεχρεώθησαν εἰς αὐτὸν ἐγγράφως νὰ τοῦ ἀναπληρώσωσιν ὅλα τὰ κτήματά του. Ἔφυγε λοιπὸν εἰς τὴν Ἑλβετίαν, καὶ ἀντὶ τῶν πολλὰ γνωστῶν καὶ ἡσύχων στρατιωτῶν του ἐμβῆκαν οἱ ὑπερήφανοι Ἱσπανοὶ εἰς τὴν πόλιν.

Ὁ γέρων Ἐκλέκτωρ τῆς Κολωνίας, ὅστις καθιερωμένος ὑπέκειτο εἰς τὸν Πάπαν, ἐκαθαιρέθη ὑπὸ τούτου διὰ τὴν πρὸς τὰ Λουθηρανὰ διδάγματα κλίσιν του. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἴδεν ὅτι δὲν ἔχει νὰ ἐλπίσῃ κἀμμίαν βοήθειαν ἀπὸ τὴν συμμαχίαν, καὶ ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ ἔστειλεν εἰς τὴν ἐπικράτειάν του ἐπιτρόπους νὰ ἐκβιάσωσι τὴν καθαίρεσιν, ἐπρόκρινε νὰ ὑποχωρήσῃ ἐθελουσίως, καὶ διὰ τοῦτο ἐπαραίτησε τὴν ἀρχιεπισκοπήν του καὶ ἡσύχαζεν εἰς τὰ οἰκιακά του κτήματα. Ὁ διάδοχός του εἰσήγαγε πάλιν τὴν Καθολικὴν λατρείαν μὲ δυναστείαν.

Καὶ ποῦ ἔμενε λοιπὸν ἡ θαῤῥαλεότης, μὲ τὴν ὁποίαν συνειθίζει νὰ ἐνθουσιάζῃ ἡ θρησκεία; Ποῦ ὑπῆγεν ἡ περίφημος φιλελευθερία τῶν Γερμανῶν καὶ ἡ ἐπαινουμένη ἀνδρία των; Ἐδῶ ἀπεδείχθη σαφέστατα, ὅτι, μὲ ὅλας τῶν μελῶν τὰς δυνάμεις, ἡ ψυχὴ κατοικεῖ εἰς τὴν κεφαλήν. Χωριστόν τι αἴσθημα μᾶς προξενεῖ, ἐὰν μάθωμεν, ὅτι ἡ ἀξιόλογος κεφαλὴ τῆς μερίδος, ἥτις ἐνταῦθα εἶχε ἐπισωρεύσειν τόσας πολλὰς νίκας, ὁ αὐτοκράτωρ Κάρολος ὁ Ε΄, καθ' ὅλην ταύτην τὴν ἐκστρατείαν ἦτο ἀνὴρ ἀῤῥωστικὸς καὶ ἀπὸ ποδαγρικοὺς πόνους βασανιζόμενος, καὶ μόνον εἰς ἐπικινδύνους ἡμέρας ἀνέβη καὶ αὐτὸς μίαν φορὰν τὸν ἵππον μὲ παχέως τυλιγμένους πόδας. Ἀφοῦ ἀνέλαβεν ὀλίγον εἰς Οὔλμαν ἀπὸ τὰς κακοπαθείας τῆς χειμωνικῆς στρατοπεδείας, ὑπῆγε κατ' ἀρχὰς τοῦ νέου ἔτους (**1547**) εἰς Νοριμβέργαν διὰ νὰ ἴδῃ πλησιέστερα τὸν Μαυρίκιον καὶ τὸν Φερδινάνδον, περὶ τῶν ὁποίων δὲν ἤρχοντο τόσον καλαὶ ἀγγελίαι. Οὐδὲ ὁ Κάρολος κυρίως εὑρίσκετο εἰς καλλίστην θέσιν. Τὰ παπικὰ στρατεύματα τὸν εἶχαν ἀφήσειν, τὰ ἄλλα εἶχεν αὐτὸς σμικρύνειν μὲ τὰς φρουρὰς, τὰς ὁποίας ἄφινεν εἰς τὰς ὑποτασσομένας πόλεις· δι' ἐκεῖνα δὲ, τὰ ὁποῖα εἶχεν ἀκόμη μαζή του, τοῦ ἔλειπαν οἱ μισθοί. Ὅλα ταῦτα ἤξευραν οἱ Προτεστάνται, καὶ προσέτι ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας τοὺς ἐπαρακίνει νὰ μεταχειρισθῶσιν ὠφελίμως τὴν ἀνάγκην τοῦ αὐτοκράτορος, καὶ τοὺς ὑπεσχέθη καὶ ἀργύριον, ἀλλ' εἰς μάτην. Δὲν ἦτο οὔτε καρδία, οὔτε ὁμόνοια, καὶ ὁ Κόμης τῆς Ἀσσίας, εἰς τὸν ὁποῖον πίπτει τώρα ἡ μεγίστη ἐπίπληξις, ἔχασεν ὅλας τὰς ἐλπίδας.

31. Πόλεμος εἰς τὴν ἄνω Σαξονίαν.

(1547).

Ὁ Ἐκλέκτωρ τῆς Σαξονίας εἶχεν ἐξ ἅπαντος ἱκανὰς ἀσχολίας εἰς τὸν οἶκόν του, ἐπειδὴ ἐξεύρομεν ὅτι ὁ Δοὺξ Μαυρίκιος, ἐνῷ ἐκεῖνος ἔλειπεν, εἶχε κυριεύσειν ὅλην του τὴν χώραν παρεκτὸς τριῶν πόλεων. Ἀποφασίσας νὰ τὸν ἀποδιώξῃ ἀπὸ τὰ ἄδικα λάφυρά του, καὶ ἔχων ὅλον τὸ θάῤῥος του εἰς τὴν πίστιν τῶν ὑπηκόων του καὶ τὴν ἀνδρίαν τοῦ στρατεύματός του, ἐμβῆκε πάλιν εἰς τὴν ἐπικράτειάν του τὸν Δεκεμ. 1546, καὶ ἐξέδωκεν ἀπὸ Θυριγγίας γράμμα πρὸς τοὺς προεστῶτας, ὅπου βέβαια δὲν ὡμιλήθη κἀνεὶς ὑβριστικὸς λόγος περὶ Μαυρικίου. Μεταξὺ τῶν ἄλλων ἔλεγεν, ὅτι ἔμαθεν ἀπὸ πιστὰς πηγὰς, ὅτι ὅλη ἡ ἅλυσις τῶν δολίων τούτων ἔργων ἐχαλκεύθη ἤδη εἰς Ῥατισβόναν καὶ Πράγαν μεταξὺ Μαυρικίου καὶ τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τοῦ Φερδινάνδου, καὶ ὅτι ἐν καιρῷ θέλει ἀνακαλύψειν τὴν αἰσχρὰν ταύτην συνωμοσίαν *).

Πρῶτον ἐπεχείρησεν εἰς τοῦ Μαυρικίου τὴν ἐπικράτειαν, καὶ ἐκίνησεν ἐναντίον τῆς πόλεως Λειψίας. Πρὶν φθάσῃ εἰς αὐτὴν, ἐπρόσταξεν ὁ Μαυρίκιος καὶ ἐκάησαν τὰ μεγάλα καὶ πλούσια προάστειά της, διὰ νὰ μὴ χρησιμεύωσιν εἰς ἐκεῖνον ὡς διατριβὴ καὶ κατοικία εὔκολος. Ἔπειτα συνεκάλεσεν εἰς τὴν ἀγορὰν τοὺς φρουροὺς, τοὺς ὁποίους εἶχε σκοπὸν ν' ἀφήσῃ εἰς αὐτὴν, καὶ τοὺς ἐπαρώτρυνε μὲ πυρώδη λόγον πρὸς σταθερωτάτην ἀνδρίαν. Μετὰ τοῦτο ὑπῆγε καὶ αὐτὸς μὲ τὸ ὑπόλοιπον στράτευμά του εἰς Χεμνίτιον.

*) Τοῦτο εἶναι καὶ ἀληθὲς, καὶ ὁ Μαυρίκιος, ὡς ἐξεύρομεν, δὲν ἦτο τόσον ἀθῷος, ὅσον ἐφαίνετο. Εἰς ἐπιστολήν του ἀπὸ τῆς 31 Ἰανουαρ. 1547 τὸν ὠνόμαζεν ἤδη ὁ Κάρολος Ἀρχιμαριτάλιον καὶ Ἐκλέκτορα, ἐκ τοῦ ὁποίου φαίνεται εὐκρινῶς, μέχρι τίνος ἐπροχώρησαν ἤδη εἰς Αὐγοῦσταν αἱ μυστικαὶ συμφωνίαι.

Ὁ Ἐκλέκτωρ ἤρχισε νὰ πυροβολῇ τὴν Λειψίαν (ἀπὸ 13 Ἰαν.) καὶ εἰς 15 ἡμέρας ἐσύντριψε τὸ μεγαλήτερον μέρος τῶν τειχῶν της· ἐπειδὴ ὅμως διὰ τὴν κακοκαιρίαν καὶ διὰ τοὺς πολλοὺς ἀῤῥώστους του δὲν ἠθέλησε νὰ κάμῃ ἔφοδον, ἠναγκάσθη νὰ ἀναχωρήσῃ ἀνωφελῶς καὶ νὰ μεταβῇ εἰς Ἀλτεμβοῦργον.

Τώρα ἔσπευσε νεανίσκος φίλος τοῦ Μαυρικίου, ὁ νέος Μαρκέσιος τοῦ Βρανδεμβουργικοῦ-Βαϊρέθου Ἀλβρέχτος μὲ τὰ στρατεύματά του εἰς βοήθειαν. Ἀλλ' ὁ Ἐκλέκτωρ τὸν ἐπλάκωσεν εὐτυχῶς τὴν νύκτα εἰς Ῥοχλίτιον, ἐπίασεν αὐτὸν αἰχμάλωτον, καὶ απέλυσε τοὺς στρατιώτας του βαστάζοντας ἀντὶ τῶν ὅπλων ἄσπρα ῥαβδία, τὸ τότε ἐν χρήσει σημεῖον τῆς συγχωρήσεως (2 Μαρ. 1547). Κατ' ὀλίγον ἐκυρίευσεν ὁ Ἰωάννης Φρειδερῖκος καὶ ἄλλας πόλεις, καὶ ὁ Μαυρίκιος ἠναγκάσθη νὰ ὀπισθοπορήσῃ εἰς Δρέσδαν, καὶ τελευταῖον τοῦ ἔμειναν παρεκτὸς τῆς πόλεως ταύτης μόνον ἡ Λειψία, Ζυϊρκαυΐα καὶ Πίρνα. Αἰτία ταύτης τῆς δυστυχίας ἦτο, ὅτι ὁ βασιλεὺς Φερδινάνδος δὲν ἠδυνήθη νὰ τοῦ δώσῃ βοήθειαν, καθὼς τοῦ εἶχεν ὑποσχεθῆν, ἐνῷ ἠναγκάσθη νὰ φροντίζῃ εἰς Βοημίαν διὰ τὴν ἰδίαν ἑαυτοῦ ὕπαρξιν. Διότι οἱ Βοῆμοι δὲν ἠθέλησαν νὰ πολεμήσουν τοὺς ὁμοπίστους των Σάξονας, καὶ ὅταν ὁ Φερδινάνδος ἠθέλησε νὰ τοὺς ἀναγκάσῃ, ἦτο ἕτοιμος ἡ ἐπανάστασίς των· οὕτω λοιπὸν ἔμελλεν ὁ Μαυρίκιος νὰ πέσῃ εἰς τὸν λάκκον, τὸν ὁποῖον ἔσκαψε διὰ τὸν Ἐκλέκτορα, ἐὰν δὲν ἤρχετο εἰς βοήθειάν του ὁ αὐτοκράτωρ αὐτὸς, ὅς τις διέτριβεν εἰς Νοριμβέργαν. Διὰ νὰ κερδήσῃ καιρὸν ὁ Μαυρίκιος, ἤρχισε κατὰ τὸ φαινόμενον νὰ συμβιβάζεται μὲ τὸν Ἰωάννην Φρειδερῖκον, καὶ οὗτος, ὅς τις ἐν γένει ἔγραφε πλέον παρὰ ἔπραττεν, ἐγελάσθη τῳόντι μὲ τὸ μέσον τοῦτο, καὶ ἐβάσταζε συχνὴν ἀλληλογραφίαν μὲ τὸν Κόμητα περὶ τῆς κοινῆς ἐκστρατείας των καὶ περὶ τῶν αἰτίων

τοῦ κακοῦ ἀποτελέσματος. Ἀφοῦ ἱκανὸν καιρὸν ὁ ἕνας εἶχε ῥίψειν εἰς τὸν ἄλλον τὴν αἰτίαν, ἐσυμφώνησαν τελευταῖον εἰς τοῦτο, ὅτι ὁ πανάγαθος Θεὸς ἠθέλησε νὰ τοὺς παιδεύσῃ διὰ τὰς ἁμαρτίας των.

Ὁ Ἰωάννης Φρειδερῖκος ἔστεκε πλησίον τῆς Μίσνης, καὶ εἶχε στείλειν μέρος τῶν στρατευμάτων του εἰς τὰ Βοημικὰ σύνορα διὰ νὰ παρατηρῇ τὸν Φερδινάνδον, ὅταν ὁ Κάρολος μὲ μεγάλην ἡσυχίαν καὶ ταχύτητα, μὲ ἐκλεκτὰ καὶ ἀναπαυμένα στρατεύματα, ἐκίνησεν ἀπὸ τὴν Νοριμβέργαν διὰ νὰ τὸν ἐξαφνίσῃ. Διότι τώρα τὸ πᾶν ἔστεκεν εἰς τοῦτο, νὰ τελειώσῃ τὸν πόλεμον εὐθὺς καὶ μὲ ἓν κτύπημα, ἐπειδὴ δὲν ἠδύνατο νὰ διατηρήσῃ πλέον τὸν στρατόν του εἰς ἐκεῖνα τὰ μέρη. Μὲ ῥαγδαίους ὑετοὺς ἔφθασε τὴν 5 Ἀπριλ. εἰς Ἔγραν, ἐνῷ ὁ Ἐκλέκτωρ τὸν ἐνόμιζεν ἀκόμη εἰς τὴν ἄνω Γερμανίαν. Ὄχι μακρὰν αὐτοῦ ἔστεκεν ὁ Σαξονικὸς στρατηγὸς Θουμβασίρνιος: ὅς τις ἀκούσας τὸ πρᾶγμα ἔμεινεν ἥσυχος, ἐπειδὴ τὸ ἐνόμισε πλαστὴν φήμην τοῦ Μαυρικίου, καὶ ἐξέλαβε τὰ αὐτοκρατορικὰ στρατεύματα λόχους τοῦ Μαυρικίου. Εἰς τὴν Ἔγραν ὑπῆγεν ὁ Φερδινάνδος καὶ ὁ Μαυρίκιος πρὸς τὸν αὐτοκράτορα ὡσὰν φυγάδες. Συνεώρτασε μαζή των τὸ Πάσχα, καὶ εὐθὺς ἐκίνησε μὲ τὸ στράτευμά του πρὸς τὸν Ἄλβιν διὰ νὰ μὴ ἀφήσῃ τὸν Ἐκλέκτορα νὰ ἔλθῃ εἰς τὸν νοῦν του. Τὴν 22 Ἀπριλ. ἔφθασεν εἰς τὰ πέριξ τῆς Μίσνης. Τώρα ἴδεν ὁ Ἰωάννης Φρειδερῖκος ὅτι ἦτο σπουδαῖον τὸ πρᾶγμα· διὰ τοῦτο εὑρισκόμενος εἰς τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Ἄλβιος, ἐνῷ ὁ Κάρολος ἦτο εἰς τὴν ἀριστερὰν, ἐπρόσταξε καὶ ἐτσάκισαν τὴν ἐν Μίσνῃ γέφυραν, καὶ ὠπισθοπόρησε μὲ ταχύτητα παρὰ τὴν ὄχθην εἰς τὸ πολίχνιον Μυλοβέργαν. Ὁ αὐτοκράτωρ, ὅς τις ἐφρόντιζε νὰ μὴ φθάσῃ ὁ Ἐκλέκτωρ εἰς τὴν στερεάν του μητρόπολιν Βιτεμβέργαν, ἔδραμεν ἀπὸ τὴν δεξιὰν ὄχθην ἕως οὗ ἔφθασεν ἀντικρὺ τῆς Μυλοβέργης. Ἦτο ἑσπέρα, ὅταν ἐσταμάτησεν ἐκεῖ· καὶ οἱ Σάξονες, οἵτινες εἶχαν ὀλίγον καιρὸν νὰ κυτάξωσιν ὁλογυρά των, ἐνόμισαν ἀδύνατον πρᾶγμα νὰ εἶναι τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στρατοπέδου τὰ ἐπέκεινα τοῦ ποταμοῦ φαινόμενα νυκτερινὰ φῶτα. Ἐνόμισαν ὅτι ἦσαν στίφη τοῦ Μαυρικίου περιπλανώμενα ἐκεῖ, καὶ ἐπέρασαν ἥσυχοι τὴν νύκτα.

---

32. Ἡ ἐν Μυλοβέργῃ μάχη.

(1547. 24 Ἀπριλ)

Ὁ αὐτοκράτωρ μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του καὶ τοῦ Μαυρικίου τὴν αὐτὴν ἑσπέραν ἀργὰ περιεπάτησαν ἔφιπποι τὴν ὄχθην περαιτέρω διὰ νὰ παρατηρήσωσι τὸν τόπον, ἀλλὰ δὲν εὕρηκαν πουποτε πόρον νὰ περάσωσι τὸ στράτευμα ἐπέκεινα. Ὁ Ἄλβις ἦτο ἐκεῖ 300 βήματα πλατὺς καὶ ἐκυμάτιζε φοβερά· προσέτι ἡ ἐπέκεινα ὄχθη, τὴν ὁποίαν ἐβάσταζεν ὁ ἐχθρὸς, ἦτο πολὺ ὑψηλοτέρα παρὰ τὴν ἐντεῦθεν, καὶ ὁ αὐτοκράτωρ δὲν εἶχε κινητὰς ἐπὶ πλοίων γεφύρας. Ἐνῷ ἐσυμβουλεύοντο περὶ τούτου, ἔφερεν ἐκεῖ ὁ Δοὺξ Ἄλβας, ὅς τις εἶχε προχωρήσειν περαιτέρω, ἕνα νέον χωριάτην, ὅς τις ἀπὸ ἐκδίκησιν πρὸς τοὺς Σάξονας, οἱ ὁποῖοι τοῦ ἐπῆραν δύω ἵππους, ὑπεσχέθη νὰ τοὺς δείξῃ εἰς τὸν ποταμὸν πόρον, διὰ τοῦ ὁποίου ἠδύνατο νὰ περάσῃ ἵππος. Ὁ Μαυρίκιος τοῦ ὑπεσχέθη δύω ἄλλους ἵππους καὶ προσέτι 800 φλωρία, καὶ οὕτως ἐπρόσμεναν μετὰ χαρᾶς τὴν πρωΐαν.

Ὑπὸ παχεῖαν ὁμίχλην ἐδοκίμασαν οἱ Ἱσπανοὶ πελεκυφόροι νὰ πλησιάσωσιν εἰς τὴν ἐπέκεινα ὄχθην, ἀλλ' οἱ Σάξονες ἐβάσταζαν καὶ αὐτοὶ τὴν εἰς τὸν πόρον τοῦτον ὄχθην καὶ ἐπυροβόλουν ἐκεῖθεν μὲ ἀνδρίαν. Εἰς μάτην ἐκεῖνοι, ἱστάμενοι εἰς τὰ ὕδατα, ἔῤῥηχναν ἐξ ἐναντίας τὰ τουφέκιά των· δὲν ἠδυνή-

θησαν τίποτε νὰ κατορθώσουν πρὶν φερθῶσιν ἐκεῖ πλοῖα. Τότε ἔκραξεν ὁ αὐτοκράτωρ „Ὦ! νὰ ἠδυνάμεθα νὰ λάβωμεν τοῦ ἐχθροῦ τὰ πλοῖα!“ Παρευθὺς Ἱσπανικὸς λόχος, χωρὶς θώρακας, μὲ τὸ ξίφος εἰς τὸ στόμα, ἐπήδησαν εἰς τὸ νερὸν, ἐκολύμβησαν πέραν, καὶ ἔπεσαν εἰς τοὺς Σάξονας τοὺς εὑρισκομένους εἰς τὰ πλοῖα. Μετὰ φονικὸν πάλαισμα ἐκυρίευσαν τὰ πλοιάρια καὶ τὰ ἔφεραν εἰς τὴν ἐντεῦθεν ὄχθην. Εὐθὺς ἐμβῆκαν ἐπιτήδειοι τοξευταὶ, οἵτινες ἠδύναντο νὰ ἀπασχολοῦν ἱκανῶς τὸν ἐχθρὸν, ἐνῷ τὸ ἱππικὸν ἐμβῆκεν εἰς τὰ νερὰ, καὶ ἐπειδὴ πᾶς ἔφιππος ἐπῆρεν εἰς τὰ ὄπισθεν τοῦ ἵππου του ἕνα πεζὸν, ἐπέρασεν ἱκανὸν πλῆθος ἐπέκεινα. Μετὰ τούτους ἐπέρασαν ἔφιπποι καὶ οἱ τέσσαρες ἡγεμόνες, Κάρολος, Φερδινάνδος, Μαυρίκιος καὶ Ἄλβας, ἐνῷ ὁ χωριάτης, τὸν ὁποῖον ἐπῆραν μαζή των, ὡδήγει τὸν ἵππον τοῦ αὐτοκράτορος ἀπὸ τὸν χαλινόν. Ὄπισθεν πάντων ἠκολούθησε τὸ ὑπόλοιπον ἱππικὸν, καὶ τελευταῖον ἐκατασκεύασαν γέφυραν ἀπὸ τὰ λαφυραγωγηθέντα πλοῖα, διὰ τῆς ὁποίας μετεβιβάσθησαν τὰ πολεμικὰ ἐφόδια. Ὁ αὐτοκράτωρ δὲν τὰ ἐπρόσμεινεν, ἀλλ' ἔσπευσε νὰ διαθέσῃ εἰς μάχην τὰ στρατεύματά του. Ἄσμενος περιήρχετο τὰς τάξεις, καὶ λαμπροστόλιστος, ὡς βέβαιος εἰς τὴν νίκην. Ἤστραπτε μακρόθεν ἡ χρυσῆ περικεφαλαία καὶ ὁ θώραξ του· εἰς τὴν δεξιὰν ἐβάσταζε λόγχην, καὶ μὲ τὴν ἀριστερὰν ἐκράτει τὸν χαλινὸν τοῦ ἀγρίου Ἀνδαλουσικοῦ ἵππου του· ἡ ἐπιθυμία τῆς νίκης ἐφαίνετο ὅτι ἐκαταφρόνει τὴν ἀῤῥωστίαν του.

Ἦτο πρωῒα κυριακῆς. Ὁ Ἐκλέκτωρ ὅς τις μὲ παραξενίαν ἐπέμενεν, ὅτι δὲν ἠδύναντο νὰ εἶναι ταῦτα αὐτοκρατορικὰ στρατεύματα, ὑπῆγεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν διὰ νὰ ἀκούσῃ τὴν διδαχήν. Εἰς μάτην τοῦ ἀνείγγειλαν, ὅτι ὁ ἐχθρὸς εἶναι πολλὰ πλησίον· ἐπέμεινεν εἰς τὴν γνώμην του, ὅτι δὲν ἦτο ὁ αὐτοκράτωρ, καὶ ὅτι αὐτὸς ἐχρεώστει ν' ἀκούσῃ τὴν λειτουργίαν. Μετὰ τὴν διδαχὴν δὲν τοῦ ἦτο βέβαια ἄλλο ὑπόλοιπον εἰμὴ νὰ καθίσῃ εἰς τὴν ἅμαξαν (ἐπειδὴ διὰ τὸ μέγα πάχος τοῦ σώματός του δὲν ἠδύνατο νὰ ἱππεύσῃ) καὶ ὅσον ἦτο δυνατὸν νὰ τρέξῃ εἰς Βιττεμβέργαν, διὰ νὰ διαφύγῃ τὸν σφοδρῶς καταδιώκοντα ἐχθρόν.

Μὲ ὁρμὴν μεγάλην διώκοντες διὰ τοῦ Λοχαΐου δάσους τὸν ἔφθασαν τρεῖς ὥρας μακράν. Εἰς πεδιάδα τινὰ, ἥτις καὶ αὐτὴ ἐσυνώρευεν εἰς δάσος, διέταξεν ὁ Ἐκλέκτωρ μὲ ἀγωνίαν τοὺς λόχους του διὰ νὰ ἀντικρούσῃ τὸν ἐχθρόν. Νὰ τὸν νικήσῃ δὲν ἤλπιζεν, ἤθελεν ὅμως νὰ τὸν ἐμποδίσῃ ἕως τὴν νύκτα, διὰ νὰ δυνηθῇ ἔπειτα βοηθούμενος ἀπὸ τὴν σκοτίαν νὰ διαφύγῃ καὶ νὰ φθάσῃ εἰς Βιτεμβέργαν. Ἀλλὰ πρὶν δύσῃ ὁ ἥλιος, ἡ τύχη ἀπεφασίσθη. Τὸ αὐτοκρατορικὸν ἱππικὸν, τὸ ὁποῖον ἦτο ἰσχυρότερον τοῦ ἰδικοῦ του, ἔκαμε μεγάλην φθοράν. Ὁ Μαυρίκιος ἐπρομάχετο καὶ ἐφόνευσε πολλοὺς εὐγενεῖς, καὶ ἡ σύγχυσις ἔγεινε γενικὴ, ὅταν οἱ ἀποκρουσθέντες Σαξονικοὶ ἱππεῖς ἐκρημνίσθησαν ἐπάνω εἰς τοὺς πεζούς των. Ἱσπανία! Ἱσπανία! ἔκραξαν οἱ αὐτοκρατορικοὶ, καὶ δὲν ἦσαν αὐτοὶ φοβερώτεροι εἰς τοὺς εὐαγγελικοὺς παρὰ αἱ λέξεις αὗται. Ἔφευγαν ὅλοι ἔντρομοι καὶ ἀπέθαναν περισσότεροι κτυπούμενοι ὄπισθεν, παρὰ εἰς τὴν μάχην. 3000 νεκροὶ ἐσκέπαζαν τὸν δρόμον. Πολλοὶ δὲ καὶ ἐπαραδόθησαν μὲ τόσην δειλίαν, ὥστε πολλοὶ αὐτοκρατορικοὶ ἔφιπποι ἔσυρναν καθεὶς ὄπισθέν του ἕως δεκαπέντε αἰχμαλώτους.

Μεταξὺ τῶν ἄλλων ἔφθασαν οἱ διώκοντες καὶ τὸν υἱὸν τοῦ Ἐκλέκτορος. Οὗτος ὅμως ἐπροστατεύθη ἀνδρείως, ἐκρημνίσθη ἀπὸ τὸν ἵππον μετὰ δύω πληγὰς, ἀλλὰ πάλιν κείμενος καταγῆς ἐτουφέκισεν ἕνα ἐχθρόν. Ἐκεῖ ἔτρεξαν Ἐκλεκτορικοὶ εἰς βοήθειάν του, τὸν ἀνεβίβασαν εἰς τὸν ἵππον του, καὶ

ἔφθασεν εὐτυχῶς εἰς Βιτεμβέργαν. Ὁ πατήρ του ἀφῆκε τὴν ἄμαξαν, ἐκαβαλίκευσεν ἵππον ταχὺν διὰ νὰ φύγῃ γρήγορα, ἀλλ' ἐπλακώθη ἀπὸ λόχον ἐλαφρῶν ἐφίππων. Ἐπροστατεύθη μὲ ἀπελπισίαν, ἐπληγώθη ὅμως εἰς τὸ ἀριστερὸν μέρος τῆς κοιλίας, καὶ κατὰ ταύτην τὴν στιγμὴν ἐφώναξε πρὸς αὐτὸν πιστός τις τοῦ Μαυρικίου ὁ Τρόδετος εἰς Γερμανικὴν γλῶσσαν, ἂν ἀγαπᾷ νὰ παραδοθῇ. Ναὶ, εἶπεν ὁ Ἐκλέκτωρ, „εἰς Γερμανὸν παραδίδομαι", καὶ τοῦ ἔδωκε πάραυτα δύω δακτυλίδια εἰς σημεῖον, ὅτι εἶναι αἰχμάλωτός του.

Ὁ Τρόδετος τὸν ἔφερε πρὸς τὸν Δοῦκα Ἄλβαν, ὅς τις ἦτο πλησίον, καὶ τοῦτον ἐπαρακάλεσεν ὁ Ἐκλέκτωρ νὰ τὸν φέρῃ πρὸς τὸν αὐτοκράτορα. Ὁ Ἄλβας τὸ ἀπέφυγε τρὶς, καὶ τελευταῖον ἐδέχθη τὴν δέησίν του. Ὁ αὐτοκράτωρ περιΐππευε τὸ δάσος, καὶ εἶχε δώσειν τότε προσταγὴν νὰ συναχθοῦν οἱ ἐσκορπισμένοι λόχοι. Ἔφθασεν ἐκεῖ μὲ ἀργοπόρα βήματα ὁ Ἄλβας φέρων τὸν Ἐκλέκτορα. Ἡ θέα τοῦ δευτέρου ἐπροξένησεν εἰς ὅλους οἶκτον. Ἀπὸ τὸ πρόσωπόν του ἔτρεχεν αἷμα· ὁ χιτών του ἦτο καταιματωμένος. Ὅταν ἴδε τὸν αὐτοκράτορα, ὕψωσε τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς τὸν οὐρανὸν, καὶ ἐστέναξε: „Θεέμου ἐλεησόν με! εἶμαι χαμένος!" Ὁ Ἄλβας τὸν ἐβοήθησε νὰ καταβῇ ἀπὸ τὸν ἵππον, καὶ τὸν ἔφερεν εἰς τὰ δεξιά του ἐνώπιον τοῦ αὐτοκράτορος. Ἠθέλησε νὰ γονατίσῃ, καὶ νὰ ἐκβάλῃ τὸ χειρότιόν του διὰ νὰ δώσῃ τὴν χεῖρα του εἰς τὸν αὐτοκράτορα κατὰ τὴν Γερμανικὴν συνήθειαν. Ἀλλ' ὁ Κάρολος δὲν ἔστερξε κἀνὲν ἐκ τῶν δύω, καὶ ἔστρεφε τὸ πρόσωπόν του μὲ ὀργήν. Τότε εἶπεν ὁ Ἐκλέκτωρ: „Κραταιότατε, εὐσπλαγχνικώτατε Αὐτοκράτωρ!"— „Ναί; διέκοψε τὸν λόγον του ἐκεῖνος, εἶμαι τώρα εὔσπλαγχνος αὐτοκράτωρ; Πολὺν καιρὸν δὲν μὲ ὠνομάσατε οὕτω." Μετὰ τοῦτο εἶπεν ὁ Ἐκλέκτωρ: „Εἰ-

μαι τῆς ὑμετέρας αὐτοκρατορικῆς μεγαλειότητος αἰχμάλωτος, καὶ σᾶς παρακαλῶ νὰ μὲ βαστάξετε ἡγεμονικῶς." — „Πολλὰ καλὰ, ἀπεκρίθη, θέλετε βασταχθῆν καθὼς σᾶς πρέπει."

Μετὰ τοῦ Ἐκλέκτορος ἐπιάσθη καὶ ὁ Ἐρνέστιος, Δοὺξ τῆς Βρουνσουϊκικῆς Γρουβενάγης. Καὶ οἱ δύω ἐφέρθησαν ἀπὸ τὸν Ἄλβαν εἰς τὸ αὐτοκρατορικὸν στρατόπεδον, ὅπου κλαίοντες ἐπέρασαν τὴν νύκτα. Ὁ Κάρολος ἀνεχώρησεν ἀπὸ τὸν τόπον τῆς μάχης μὲ τὰ περίφημα λόγια τοῦ Καίσαρος, μόνον ὅτι τὰ εἶπε μὲ ἀλλαγὴν τινά: „Καὶ ὁ Θεὸς ἐνίκησε." Τῷόντι δὲ ἦτο πλέον παρὰ ἡ τύχη τοῦ Καίσαρος, ὅτι εἰς ὀλίγας ὥρας ἐτελείωσε πόλεμον, ὅς τις, ἐὰν οἱ ἐχθροί του ἤξευραν νὰ τὸν μακρύνουν, ἔμελλεν ἐξ ἀνάγκης νὰ ἀφανίσῃ αὐτὸς τὸν ἴδιον.

Μετὰ δύω ἡμερῶν ἀνάπαυσεν ἐστράτευσιν εἰς Τοργαυΐαν, ἥτις παρεδόθη εὐθὺς, καὶ ἀπεκεῖ εἰς Βιττεμβέργαν. Ἐκεῖ ὅλοι ἔπεσαν εἰς σύγχυσιν καὶ ἀμηχανίαν. Τὸ πανεπιστήμιον ἀνεχώρησε ταχύτατα ἐκεῖθεν, καὶ ὁ ἄθλιος Μελάγχθων περιεπλανᾶτο ἀναποφάσιστος εἰς Δεσαυΐαν, Σερβέσταν, Μαγδεμβοῦργον καὶ Βρουνσουΐκον. Ἡ δὲ πόλις κατὰ τὸν τότε τρόπον ἦτο τόσον ὠχυρωμένη, ὥστε ἠδύνατο νὰ ἀνθέξῃ πολὺν καιρόν. Τοῦτο ἔκαμεν ἀνυπόμονον τὸν αὐτοκράτορα, καὶ ἐμεταχειρίσθη ἄγριον καὶ ἀπάνθρωπον μέσον, περὶ τοῦ ὁποίου εἶναι ἄδηλον, ἂν ἔμελλε νὰ εἶναι μόνον φόβητρον, ἢ ἀλήθεια. Ἔστειλε κήρυκα εἰς τὴν πόλιν καὶ ἐμήνυσεν εἰς τὴν Ἐκλετόρισσαν καὶ εἰς τοὺς υἱούς της, ὅτι, ἐὰν εἰς ἡμέρας τινὰς δὲν παραδοθῇ ἡ πόλις, θέλει τοὺς στείλειν τὴν κεφαλὴν τοῦ αἰχμαλώτου Ἐκλέκτορος. Ἐδόθη ἀπόκρισις ἀρνητικὴ, ἴσως ἐπειδὴ δὲν ἐνόμισαν ἀλήθειαν τὸν φοβερισμόν. Μετὰ τοῦτο διὰ νὰ βεβαιώσῃ τὸν φοβερισμὸν ὁ Κάρολος, ἐδιώρισε καὶ ἔγεινε τακτικὴ κρισολογία τοῦ Ἐκλέκτορος, ὅπου ἐκρίθη θανά-

τον ἄξιος. Ἡ κρίσις ἠγγέλθη εἰς τὸν δυστυχῆ ἐνῷ συνέπαιζε τὸ Ζατρίκιον μετὰ τοῦ συναιχμαλώτου του Ἐρνεστίου. Μὲ τὴν ἀταραξίαν, τὴν ὁποίαν ἐχρεώστει εἰς τὴν θεοσέβειάν του., ἀπεκρίθη οὗτος: „Δὲν πιστεύω, ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ θέλει προσφερθῆν εἰς ἐμὲ οὕτως· ἀλλ' ἐὰν ἡ αὐτοκρατορικὴ μεγαλειότης του τὸ ἀπεφάσισεν ἀληθῶς, παρακαλῶ νὰ μὲ τὸ βεβαιώσῃ, διὰ νὰ διαθέσω ὅσα ἀνήκουν εἰς τὴν γυναῖκα καὶ εἰς τὰ τέκνα μου.“

Διὰ τὴν τρομερὰν ταύτην ἀπόφασιν ἦλθε πάραυτα ὁ τοῦ Βρανδεμβούργου Ἐκλέκτωρ Ἰωακεὶμ Β' εἰς τὸ αὐτοκρατορικὸν στρατόπεδον, διὰ νὰ προσφέρῃ τὴν μεσιτείαν του. Τοῦτο ἤθελε καὶ ὁ αὐτοκράτωρ, τὸν ὁποῖον δὲν ἠδύνατο νὰ ὠφελήσῃ ὁ θάνατος τοῦ Ἐκλέκτορος, ἐνῷ ἤθελε νὰ πωλήσῃ τὴν ζωήν του ὅσον ἠδύνατο ἀκριβά. Τὴν 19 Μαΐου ἔλαβαν τέλος αἱ συμβιβάσεις. Ὁ Ἰωάννης Φρειδερῖκος ὑπεχρεόνετο νὰ παραιτηθῇ δι' ἑαυτὸν καὶ διὰ τοὺς ἀπογόνους του τὴν Ἐκλεκτορικὴν ἀξίαν, καὶ νὰ τὴν παραχωρήσῃ εἰς τὸν Μαυρίκιον· νὰ παραδώσῃ εἰς τὸν αὐτοκράτορα τὸ φρούριον τῆς Βιττεμβέργης, καὶ νὰ ἐλευθερώσῃ τὸν Μαρκέσιον Ἀλβρέχτον πρὸς ἀλλαγὴν τοῦ Δουκὸς Βρουσουΐκου Ἐρνεστίου, καὶ νὰ μένῃ ἀκόμη εἰς τὸν αὐτοκράτορα αἰχμάλωτος, ἕως οὗ θελήσῃ αὐτός. Αἱ χῶραι του νὰ δοθοῦν εἰς τὸν Δοῦκα Μαυρίκιον, ἀλλ' οὗτος νὰ δίδῃ ἐτησίως εἰς τὰ τέκνα τοῦ αἰχμαλώτου 50,000 φλωρίνια Μισνικά, καὶ νὰ τοῦ παραιτήσῃ προσέτι τὰ χωρία τῆς Βιταρίας, Ἰένης, Ἰσηνάγου, Γόθας καὶ ἄλλας τινὰς μικρὰς ἐπικρατείας *). Τοιουτοτρόπως λοιπὸν ἡ ἐκλεκτορία τῆς Ἐρνεστιακῆς γενεᾶς μὲ τὸ μέγιστον μέρος τῶν ἐπικρατειῶν της μετέβη εἰς τὴν γενεὰν τοῦ Ἀλβέρτου.

*) Μεταγενστέρα συμβασία εἰς Ναουμβοῦργον γενομένη μεταξὺ τῶν δύω γενῶν ἐπρόσθεσεν εἰς τὰ κτήματα ταῦτα τὸ Ἀλτεμβοῦργον καί τινα ἄλλα.

Τὴν 23 Μαΐου ἔκαμεν ἐπίσκεψιν ἡ δυστυχὴς Ἐκλεκτόρισσα μετὰ τῶν τέκνων της εἰς τὸ αὐτοκρατορικὸν στρατόπεδον διὰ νὰ ἴδῃ τὸν σύζυγόν της. Οἱ υἱοὶ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ βασιλέως τὴν ἔφεραν εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ αὐτοκράτορος. Ἠθέλησε νὰ γονατίσῃ, ἀλλ' ὁ Κάρολος τὴν ἐσήκωσεν ἐπάνω, τὴν ἐμεταχειρίσθη ἡμερώτατα, καὶ ἐδέχθη πᾶσαν δέησίν της, ἥτις δὲν ἦτο ἐναντία τῆς συνθήκης. Ἐσυγχώρησε προσέτι νὰ ὑπάγῃ ὁ Ἐκλέκτωρ εἰς τὴν Βιττεμβέργαν καὶ νὰ χαρῇ ὀκτὼ ἡμέρας μετὰ τῶν οἰκείων του. Αὐτὸς ὁ ἴδιος ὑπῆγεν ἐκεῖ πρὸς ἀντεπίσκεψιν τῆς Ἐκλεκτορίσσης, καὶ τῆς εἶπε τόσας παρηγορίας, ὅσας ἐσυγχώρει ἡ ἀηδὴς σχέσις. Ὑπηρετεῖτο δὲ ὁ Ἰωάννης Φρειδερῖκος καθ' ὅλον τὸν καιρὸν τῆς αἰχμαλωσίας του ἀπὸ τοὺς ἰδίους του ὑπηρέτας, καὶ ἐδιατηρεῖτο μὲ τόσην ἄνεσιν καὶ περιποίησιν, ὥστε ἀτός του εἶπε μίαν φοράν: „Οἱ φίλοι μου μὲ ἐγκατέλιπαν, ἀλλ' οἱ ἐχθροί μου μὲ ἀγαθοποιοῦσιν.“ Ἐν γένει δὲ ἐπροσπάθει φανερώτατα ὁ Κάρολος νὰ ἐξαλείψῃ τὴν ἀποτρόπαιον γνώμην τὴν ὁποίαν εἶχαν περὶ αὐτοῦ οἱ Προτεστάται. Ὅταν ἔμαθεν ὅτι εἰς τὸν καιρὸν τῆς παρουσίας του ἐμποδίσθη ἡ Λουθηρανὴ ἐκτέλεσις τῆς θρησκείας ἔκραξε μὲ ἔκστασίν του: „Μὴ γένοιτο! τίς σᾶς τὸ ἐπρόσταξε; Δὲν θέλομεν ἐν ὀνόματί μας νὰ ἐμποδισθῇ ἡ τοῦ Θεοῦ λατρεία. Ἤλθαμεν ἄραγε εἰς τὰς ἄνω χώρας νὰ ἐμποδίσωμεν τὴν ἐλευθέραν τῶν ἀνθρώπων θρησκείαν;“ Θαυμάσαντες καὶ χαρέντες οἱ ἱερεῖς διὰ τὸν λόγον τοῦτον, ἤνοιξαν πάραυτα τὰς ἐκκλησίας, καὶ ἐδίδασκαν πλήρεις ἐνθουσιασμοῦ νὰ ἐπιστρέφουν εἰς τὴν εὐαγγελκὴν διδασκαλίαν πολλοὺς ἀκροατὰς συχνάζοντας καθημερνῶς ἀπὸ τὸ αὐτοκρατορικὸν στράτευμα, καὶ ἡρμήνευαν τὴν διαφορὰν τῆς Λουθηρανῆς ἀπὸ τὴν Ῥωμαϊκὴν διδασκαλίαν. Ὁ Κάρολος αὐτὸς ὑπῆγεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, καὶ ἐπεσκέφθη, ὡς ἐζήτησε, τὸν τάφον τοῦ Λουθήρου. Ὁ Ἀλ-

βας καὶ ἄλλοι τὸν ἐσυμβούλευσαν νὰ προστάξῃ νὰ ἐξαναχώσουν καὶ νὰ καύσουν τὸν αἱρετικόν· ἀλλ' αὐτὸς τοὺς ἀπεκρίθη: „Ἄφετέ τον νὰ ἡσυχάσῃ· εὕρηκε τώρα τὸν κριτήν· Ἐγὼ πολεμῶ τοὺς ζωντανοὺς, καὶ ὄχι τοὺς ἀποθαμμένους.“ — Ἦσαν πολλὰ τὰ αἴτια, τὰ ὁποῖα ἐμαλάκυναν τὴν καρδίαν του, καὶ τὴν ἐκίνησαν εἰς θαυμασμόν. Ἐκείνη ἡ ἡγεμονικὴ οἰκογένεια, ἥτις ἐταπεινώθη τόσον ὑπ' αὐτοῦ διὰ τὴν θρησκείαν της· ἐκεῖνος ὁ λαὸς, ὅς τις διὰ τὴν αὐτὴν θρησκείαν ἔπαθε τὰ πάνδεινα· λαὸς ἀθῶος, πιστὸς, εἰλικρινὴς, ἀγαθὸς, κατ' οὐδένα τρόπον ἐπαναστατικός· ὅλα ταῦτα τὸν ἔκαμαν νὰ ἐκφωνήσῃ: „Εἰς τὰς εὐαγγελικὰς χώρας καὶ εἰς τοὺς εὐαγγελικοὺς ἀνθρώπους εἶναι ὅλα πάντη διάφορα παρὰ καθὼς τὰ ἐστοχαζόμην.“

Ἀναχωρῶν ἐκεῖθεν ὁ Μαυρίκιος ἔβαλεν εἰς τὴν πόλιν — τώρα ἰδικόν του κτῆμα — φρουροὺς τοὺς στρατιώτας του καὶ εἶπε πρὸς τοὺς ἄρχοντας: „Ἐστάθητε πολλὰ πιστοὶ εἰς τὸν ἡγεμόνα σας, τὸν ἐξάδελφόν μου· τοῦτο τὸ καλόν σας θέλω ἐνθυμεῖσθαι αἰωνίως.“ Καὶ τοῦτον, ὡς συμπεραίνει καθεὶς, ἔτυπτεν ἡ συνείδησις τῆς παρανομίας του.

---

33. Ὁ Κόμης Ἁσσίας φυλακόνεται.

(1547 Ἰούν.)

Τώρα ὁ Κάρολος Ε' ἔστεκεν εἰς τὴν κορυφὴν τῆς τύχης καὶ λαμπρότητός του. Ἡ χαρά του ηὔξησε περισσότερον μὲ τὴν ἀγγελίαν, ὅτι ἀπέθανεν ὁ παλαιὸς ἐχθρός του Φραγκῖσκος ὁ Α' (31 Μαρτίου). Δύω μῆνας ἀρχήτερα εἶχεν ἀναχωρήσειν ἀπὸ τοῦτον τὸν κόσμον καὶ ὁ τῆς Ἀγγλίας Ἐρρῖκος ὁ Η'. Ἦτο λοιπὸν ἄφροντις ἀπὸ ἐξωτερικὰς προσβολὰς, καὶ ἠδύνατο νὰ μεταχειρισθῇ ὅλας του τὰς δυνάμεις εἰς ἐκτέλεσιν τῶν ἐν Γερμανίᾳ βουλευμάτων του.

Ἐπροσμένετο τώρα, ἀφ' οὗ ἐνικήθη ὁ πρῶτος ἀρχηγὸς τῆς συμμαχίας, νὰ ἀκολουθήσῃ τὸ αὐτὸ καὶ εἰς τὸν δεύτερον. Μὲ τρόμον ἐπαρατήρει ὁ Κόμης τῆς Ἁσσίας τὸ εἰς τὸν δυστυχῆ σύμμαχόν του ἐκτελεσθὲν παράδειγμα. Διὰ νὰ προλάβῃ τὴν αὐτὴν τύχην δὲν εὕρηκεν ἄλλο μέσον, εἰ μὴ νὰ προσπέσῃ ὡς μετανοημένος ἁμαρτωλὸς εἰς τὸ ἔλεος τοῦ αὐτοκράτορος. Οἱ φίλοι του, Ἰωακεὶμ ἐκ Βρανδεμβούργου, ὅς τις ἦτο ἀκόμη εἰς τὸν αὐτοκράτορα, καὶ ὁ ἐπὶ θυγατρὶ γαμβρός του Μαυρίκιος, ὅς τις ἴσχυεν εἰς αὐτὸν τόσον πολὺ, τὸν ἐπαρακίνησαν εἰς τοῦτο· ἤλπιζε δὲ, ὅτι οἱ δύω οὗτοι ἄνδρες ἠδύναντο νὰ ἐνεργήσωσιν ὠφελίμους συνθήκας. Τότε ἀκόμη, ὅταν ὁ συμμαχικὸς στρατὸς διελύθη μὲ ἀτιμίαν, καὶ ὁ Κάρολος εἰσέπραττεν ἀπὸ τὰς πόλεις τὰ τιμωρητικὰ ἀργύρια, εἶχε κάμειν ἡ δειλία τὸν Κόμητα τόσον μικρόψυχον, ὥστε εἰς τὴν σύγχυσιν τῆς κεφαλῆς του εἶχεν ὑποσχεθῆν εἰς τὸν αὐτοκράτορα νὰ τοῦ βοηθήσῃ τὴν κατὰ τῶν Σαξόνων ἐκστρατείαν του, ἐὰν δὲν ἐπείραζε τοὺς Ἁσσίους· ὑπόσχεσιν, τὴν ὁποίαν κατεβόησαν τότε οἱ Προτεστάνται ὡς μυσαρὰν προδοσίαν καὶ χαμέρπειαν.

Τώρα εἶχε συνδέσειν διὰ τοῦ Μαυρικίου ἄλλας συμβιβάσεις διὰ τὰς ὁποίας ὁ μὲν Κάρολος ὑπῆγεν εἰς τὴν Ἅλαν, ὁ δὲ Κόμης εἰς τὴν Λειψίαν. Καὶ ἀπὸ τὰς δύω πόλεις ὑπήγαιναν καὶ ἤρχοντο ταχυδρόμοι. Ὁ αὐτοκράτωρ ἐζήτησεν ἐπιμόνως νὰ παραδοθῇ ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὴν διάκρισίν του, καὶ νὰ τοῦ ἐγχειρίσῃ ὅλα του τὰ φρούρια καὶ τὰ κανόνια. Τοῦτο κατετάραξε τὸν Κόμητα. Ἐπρόκρινε νὰ καρτερήσῃ τὸν αὐτοκράτορα μὲ τὰ ὅπλα εἰς τὰς χεῖρας. Ἀνεχώρησεν ἀπὸ τὴν Λειψίαν βυθισμένος εἰς συλλογισμούς. Τὸν ἐσυνώδευεν ἕνας ἀπὸ τοὺς βουλευτὰς τοῦ Μαυρικίου. — Ἐὰν μόνον ἤξευρα, ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ μὲ ἐσυγχώρει νὰ ἐπιστρέψω εἰς τὸν οἶκον

μου, καὶ μοῦ ἄφινεν ἓν μόνον φρούριον, εἶπε τεταραγμένος εἰς τὸν δρόμον, ἀπεφάσιζα νὰ παραδοθῶ. Μὲ τοῦτον τὸν λόγον ὑπέστρεφε γρήγορα ὁ βουλευτὴς εἰς τὸν Μαυρίκιον, καὶ αἱ συμβιβάσεις ἤρχισαν ἐκ νέου. Ὁ Κάρολος εἶπε τελευταῖον, ὅτι δὲν ἔχει σκοπὸν νὰ τοῦ ἐπάρῃ τὴν χώραν, δὲν θέλει τὸν κρατήσειν πάντοτε φυλακωμένον, ἐὰν ὑπήγαινε προσωπικῶς εἰς αὐτὸν καὶ παρεδίδετο εἰς τὴν διάκρισίν του, καὶ ὑπέγραφε συνθήκας τινὰς, τὰς ὁποίας ἤθελε νὰ τοῦ προβάλῃ. Ἰδὼν ὁ Κόμης τὰς συνθήκας ταύτας ἀπεφάσισε νὰ ὑπάγῃ εἰς Ἄλαν. Ὁ Μαυρίκιος καὶ ὁ Ἐκλέκτωρ τοῦ Βρανδεμβούργου ἢ δὲν εἶχαν καταλάβειν ἐντελῶς τὸν αὐτοκράτορα, ἢ δὲν τὸν εἶχαν ἐρωτήσειν ἀκριβῶς, ἢ αὐτὸς τοὺς ἠπάτησεν ἐπίτηδες· ὅπως ἂν ἔχῃ, δὲν ἐφοβοῦντο παντελῶς περὶ τῆς ἐλευθερίας τοῦ Φιλίππου, καὶ οὗτος ὑπήγαινε μὲ τὴν ἀσφαλῆ πληροφορίαν, ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ ἐπιθυμεῖ μόνον νὰ τὸν ἴδῃ πρὸς ὀλίγον ταπεινωμένον καὶ ζητοῦντα τὴν συγχώρησιν. Εἰς τοῦτο τὸν ἐβεβαίωσεν ἡ τῶν δύω μεσιτῶν ὑπόσχεσις, τὴν ὁποίαν ἐπεσφράγισαν μὲ τὸν λόγον τῆς τιμῆς των, νὰ ὑπάγουν αὐτοὶ νὰ φυλακωθοῦν ἀπὸ τοὺς υἱούς του, ἐὰν δὲν τὸν ἀπολύσῃ ὁ αὐτοκράτωρ.

Ἔφθασε λοιπὸν τὴν 18 Ἰουν. εἰς Ἄλαν. Ὁ Μαυρίκιος καὶ ὁ Ἐκλέκτωρ τοῦ Βρανδεμβούργου τὸν ἐφίλευσαν τὸ ἑσπέρας φιλοφρονέστατα, καὶ ἱλάρυναν τὴν καρδίαν του. Τὴν ἐφεξῆς ἡμέραν ἐφάνη ὁ Γραμβέλλας μὲ τὴν πρωτότυπον συνθήκην, εἰς τὴν ὁποίαν ἴδεν ὁ Κόμης μὲ ξενισμόν του τὴν προσθήκην, ὅτι ἡ ἐξήγησις ὅλων τούτων τῶν ἄρθρων κρέμαται ἀπὸ μόνον τὸν αὐτοκράτορα. Ὁ λειτουργὸς ὅμως ἐστοχάσθη, ὅτι τοῦτο ἐλησμονήθη κατὰ συμβεβηκὸς ἀπὸ τὸν γραμματέα εἰς τὸ ἀντίγραφον, τὸ ὁποῖον ἔλαβεν αὐτὸς εἰς Λειψίαν. Σείων τὴν κεφαλὴν ὑπέγραψεν ὁ Φίλιππος, ἐνῷ ὅλοι οἱ περιεστῶτες τὸν

ἐπαρακίνουν, καὶ μετὰ τοῦτο παρεστάθη εἰς τὸν αὐτοκράτορα. Εἰς μεγάλην σάλαν (τὴν ὀνομαζομένην καθέδραν) ἐκάθητο ἐπὶ θρόνου ὁ αὐτοκράτωρ· ὁλόγυρά του ἔστεκαν πολλοὶ Γερμανοὶ, Ἱσπανοὶ καὶ Ἰταλοὶ ἡγεμόνες καὶ εὐγενεῖς, μεταξὺ δὲ τούτων καὶ ὁ Δοὺξ Βρουνσουΐκου Ἑῤῥῖκος ὁ νεώτερος, τὸν ὁποῖον εἶχεν ὑποχρεωθῆν ὁ Κόμης νὰ ἀπολύσῃ, καὶ ὅστις τώρα ἔχαιρε νὰ ἴδῃ τὴν ταπείνωσιν τοῦ πάλαι ποτὲ νικητοῦ του. Τώρα ἠνοίχθη ἡ θύρα καὶ ὁ Κόμης φερόμενος ἀπὸ τὸν Μαυρίκιον καὶ τὸν Ἰωακεὶμ καὶ συνοδευόμενος ἀπὸ τὸν Καγκελλάριόν του, ἐμβῆκεν εἰς τὴν σάλαν. Ἐχάθη ἀπὸ τὴν ἐντροπὴν καὶ λύπην του, ὅταν ἴδε τὰ ὀμμάτια πολυανθρώπου ὁμηγύρεως διευθυνόμενα πρὸς αὐτόν. Μὲ βλέμματα χαμηλωμένα ἐγονάτισεν ἔμπροσθεν τοῦ θρόνου, καὶ ὁ Καγκελλάριός του, ὅστις ἔκλινε γόνυ ὄπισθέν του, ἀνέγνωσε τὴν δέησιν ἐν ὀνόματί του. Ἡ δέησις ἔλεγεν, ὅτι τὸ ἁμάρτημά του πικραίνει μεγάλως τὴν καρδίαν του, ὅτι παραδίδεται ἐθελουσίως εἰς τὴν διάκρισιν τοῦ αὐτοκράτορος, ὅτι τὸν παρακαλεῖ διὰ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ νὰ τὸν συγχωρήσῃ, ὅτι εἶναι πρόθυμος νὰ τιμᾷ τὸν αὐτοκράτορα, ὡς τὸν μόνον δίκαιον καὶ θεόθεν διωρισμένον κυριάρχην του, καὶ νὰ τὸν ὑποτάσσεται καθ' ὅλα κτλ. Ἡ ἐντροπὴ, ἡ ὁποία ἐκυρίευσε τὸν Κάμητα εἰς τὴν ταπεινωτικὴν ταύτην θέσιν, τὸν ἔκαμεν ἔξω φρενῶν. Ἠναγκάσθη ἔμπροσθεν τῶν ἡγεμόνων νὰ κάμῃ γέλιόν τι σαρδόνιον, τὸ ὁποῖον παρώργισε τόσον τὸν αὐτοκράρορα, ὥστε ἐσήκωσε τὸν δάκτυλον, καὶ ἐφώναξεν εἰς Βελγικὴν διάλεκτον. „Ἐγὼ θέλω σὲ διδάξειν νὰ γελᾷς."

Ὅταν ὁ Καγκελλάριος ἐτελείωσεν, ἐδιάβασεν ὁ Καγκελλάριος τοῦ αὐτοκράτορος, Σέλδιος, πρὸς ἀπόκρισιν γράμμα πικρότατα συντεταγμένον. Ἐὰν καὶ ὁ Κόμης, ἔλεγε, καθὼς αὐτὸς ὁμολογεῖ, εἶναι ἄξιος βαρυτάτης ποινῆς, μ' ὅλον τοῦτο ὁ αὐτοκράτωρ ἐξ

ἐμφύτου ἡμερότητός του, καὶ διὰ μεσιτείας καὶ ἱκεσίας φίλων του δίδει ἀντὶ δικαιοσύνης ἔλεον, ἀκυροῖ τὸν πολιτικὸν ἀφορισμὸν, καὶ τοῦ ἀπολύει τὴν ποινὴν τοῦ θανάτου, τὴν ὁποίαν ἤξιζεν ὡς ἐπαναστάτης κτλ. Μετὰ τοῦτο ἀνέγνωσεν ὁ γονατιστὸς Καγκελλάριος ἀκόμη μικρὰν εὐχαριστίαν, καὶ τώρα ἐπρόσμενεν ὁ Κόμης βλέμμα τοῦ αὐτοκράτορος νὰ σηκωθῇ, καὶ νὰ τοῦ δώσῃ τὴν χεῖρα του κατὰ τὴν συνήθειαν, ἀλλ' ὁ αὐτοκράτωρ ἐδείχνετο ἀκόμη θυμωμένος. Ἐσηκώθη λοιπὸν αὐτόματος, δὲν ἐπλησίασεν ὅμως, ἀλλ' ἀνεχώρησε μετὰ τῶν δύω φίλων του. Μὲ τούτους συνέφαγε τὸ ἑσπέρας εἰς τὸν Δοῦκα Ἄλβαν, καὶ ἐκεῖ τὸν ἐπρόσμεναν τὰ πάνδεινα. Διότι ὅταν μετὰ τὴν τράπεζαν ἠθέλησε νὰ σηκωθῇ, τὸν ἐπρόσταξεν ὁ Ἄλβας νὰ μείνῃ ἐκεῖ τὴν νύκτα, ἐπειδὴ εἶναι εἰς φυλακήν του. Ὁ Κόμης ἐκύτταξε τὸν Μαυρίκιον καὶ τὸν Ἰωακεὶμ, καὶ οὗτοι δὲν ἦσαν ὀλιγώτερον ἔκθαμβοι. Τὸν ἐπαρακάλεσαν ὅμως νὰ ἡσυχάσῃ, καὶ τὸν ὑπεσχέθησαν ὅτι τὴν ἐπιοῦσαν ἡμέραν θέλουν ὁμιλήσειν τὸν αὐτοκράτορα. Τὸ ἔκαμαν, ἀλλ' ὁ Κάρολος ἔδειξε θαυμασμὸν, ὅταν τοῦ εἶπαν, ὅτι ὑπεσχέθησαν εἰς τὸν Κόμητα τὴν εἰς τὸν οἶκον του ἐπαναστροφὴν, καὶ ἀπηρνήθη παντελῶς, ὅτι δὲν ἤξευρε τί ἐκ τούτων. Τῳόντι δὲ ἡ συνομιλία ὅλη εἶχε γείνειν μὲ τὸν Γραμβέλλαν, ὅστις δὲν ἤξευρε Γερμανικὰ, καὶ ἦτο ἐπίσης δυνατὸν νὰ μὴ τὸν ἐκατάλαβαν, καθὼς καὶ νὰ τοὺς ἠπάτησεν ἐκεῖνος. Ὅταν οἱ δύω φίλοι μετά τινας ἡμέρας ὡμίλησαν περὶ τούτου τὸν αὐτοκράτορα, ὠργίσθη τόσον, ὥστε εἶπεν ὅτι στέλλει τὸν αἰχμάλωτον εἰς τὴν Ἱσπανίαν, ἂν δὲν παύσουν ἀπὸ τοῦ νὰ τὸν πειράζωσιν. Ὁ Κόμης λοιπὸν δὲν εἶχε τύχην καλητέραν τοῦ συμμάχου του παρεκτὸς ὅτι ἡ χώρα του ἔμεινεν εἰς τοὺς υἱούς του. Ὅλα τὰ φρούρια τῆς Ἀσσίας κατηδαφίσθησαν παρεκτὸς Κασσελλέτου καὶ Ζειγαινενίου, καὶ ὅλα τὰ εἰς

αὐτὰ εὑρεθέντα ὅπλα ἐδόθησαν εἰς τὸν αὐτοκράτορα. Καὶ οἱ προεστῶτες δὲ ὑπεχρεώθησαν καὶ τοῦ ἐπλήρωσαν διὰ ποινὴν 150,000 φλωρίνια.

Ἔκτοτε ὅπου ἂν ὑπήγαινεν ὁ αὐτοκράτωρ, ἐχρεώστουν νὰ τὸν ἀκολουθοῦν καὶ οἱ δύω φυλακωμένοι. Ἡ τύχη τῶν ἡγεμόνων τούτων εἶναι σκληρὰ, δὲν εἶναι ὅμως ἀξιοκατάκριτος ὁ Κάρολος, τὸν ὁποῖον ἠνάγκασεν εἰς ταύτην τὴν σκληρότητα μόνον ἡ περὶ τῆς ἀξίας καὶ ἀσφαλείας του φροντίς.

---

34. Τὸ Μεταξύ.

Εἷς ἀπὸ τοὺς παροργισθέντας κατὰ τοῦ Καρόλου Ε΄ εἶναι μάλιστα ὁ Πάπας Παῦλος Γ΄. Αὐτὸς εἶχε βοηθήσειν ἐκεῖνον μὲ ὅλας του τὰς δυνάμεις, καὶ ὄχι μόνον δὲν ἤκουσε κἀμμίαν εὐχαριστίαν, ἀλλ' ἐκατάλαβε καὶ ὅτι τὸν ἠπάτησεν ὁ Κάρολος, καὶ ὅτι εἰς ὅλας του τὰς νίκας δὲν ἐνεθυμήθη οὔτ' αὐτὸν, οὔτε τὴν Καθολικὴν θρησκείαν. Ἐπειδὴ δὲ ὁ αὐτοκράτωρ ἀνέλαβε μετὰ ζήλου καὶ τὴν σύνοδον, ἦτο φόβος, μήπως μεταχειρισθῇ τὴν σχολήν του εἰς τὸ νὰ περιορίσῃ πολλὰ τῆς παπικῆς ἐξουσίας. Ὁ Πάπας ποτὲ δὲν εἶχε σκοπὸν νὰ μεταβάλῃ διὰ τῆς συνόδου ταύτης κἀνὲν ἐκ τῆς καθεστώσης διατάξεως τῆς ἐκκλησίας. Διὰ τοῦτο αἱ εἰς αὐτὴν συμβιβάσεις ἐγίνοντο τόσον βραδυπόροι, καὶ ἀπέβλεπαν τόσον μικροπρεπῆ πράγματα, ὥστε ἐβαρύνθησαν οἱ εἰς αὐτὴν ἐνασχολούμενοι ἄρχοντες. Ὁ αὐτοκράτωρ τὸ ἐπαρατήρησεν ἀκριβῶς, καὶ τοῦ ἐκακοφάνη ὄχι ὀλίγον· καὶ ὅταν τὸ 1546 ἔτος ἡτοιμάζετο ὁ ἐν Τριδέντῳ Παπικὸς τοποτηρητὴς νὰ διαλύσῃ τὴν σύνοδον, τὸν ἐφοβέρισεν ὁ Κάρολος, ὅτι θέλει τὸν ῥίψειν εἰς τὸν Ἄθεσιν, ἐὰν γείνῃ τοῦτο.

Ὅταν δὲ κατὰ τὸ 1547 ἔτος ἀπεμακρύνθη πολὺ ὁ αὐτοκράτωρ εἰς τὴν Σαξονίαν, ἐκατώρθωσεν ὁ Πά-

᾽πας τὸν σκοπόν του τόσον μόνον, ὅτι μετετόπισε τὴν σύνοδον ἀπὸ Τρίδεντον εἰς τὴν Βονωνίαν, εἰς τὸ ὁποῖον τοῦ ἔδωκε πρόφασιν μία ἀσήμαντος ἐπιδημικὴ νόσος ἀναφανεῖσα ἐν Τριδέντῳ. Ὁ αὐτοκράτωρ ὠργίσθη τόσον διὰ τὴν ἀγγελίαν ταύτην, ὥστ᾽ ἔῤῥιψε καταγῆς τὸν πῖλον του· σειρὰ ἀθυμιῶν καὶ φροντίδων ἦτο τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἔργου τούτου εἰς τὸν Πάπαν, καὶ μόνον ὁ θάνατος ἔβαλε τέλος εἰς τὰς παντοδαπὰς θλίψεις του (1549, Νοεμ. 19).

Ὁ Κάρολος ἀπὸ Ἅλης ὑπῆγεν εἰς Νοριμβέργαν, καὶ ἐκεῖ ἐπρόσταξε συμβούλιον, τὸ ὁποῖον ἤρχισε τὴν 1 Σεπτεμ. 1547 εἰς Αὐγούσταν. Εἶναι ἔξω τοῦ σκοποῦ τῆς μετριότητός μας νὰ διηγηθῶμεν ἐδῶ λεπτομερῶς ποῖα μέσα ἐμεταχειρίσθη ὁ Κάρολος διὰ νὰ θεμελιώσῃ ἀκλονήτως τὴν δύναμίν του εἰς τὴν Γερμανίαν. Σημειόνομεν μόνον, ὅτι δὲν ἐκατάτρεξε φανερὰ τοὺς Προτεστάντας, ἀλλ᾽ ἐπροσπάθησε νὰ ἑνώσῃ προσώρας τὰς γνώμας, ἕως οὗ γενική τις σύνοδος νὰ δώσῃ τέλος εἰς τὴν διαφοράν. Τοῦτο ἔμελλε νὰ εἶναι ὁ κυριώτερος σκοπὸς τοῦ παρόντος συμβουλίου. Ἐξελέχθησαν πρὸς τοῦτο δύω πολλὰ μετριασμένοι Καθολικοὶ ἱερεῖς καὶ ἕνας Λουθηρανός. Ὁ τελευταῖος διέφθειρεν ὅλην τὴν ὑπόθεπιν θέλων νὰ φανῇ ἐκ κενοδοξίας ἄνθρωπος, ὅς τις ἐτελείωσεν εὐτυχῶς ὅλην τὴν ἔριν. Ἦτο ὁ τοῦ Βερολίνου αὐλικὸς ἱεροκήρυξ Ἰωάννης Ἀγρικόλας. Ἡ ἐπιτηδειότης του ἦτο νὰ στέρξῃ ὅλον τὸν παπισμὸν καὶ ὅλους τοὺς τύπους του μὲ μετριώτερα ὀνόματα, καὶ οὕτω συνέγραψε βιβλιάριον, τὸ ὁποῖον οὔτε τοὺς Λουθηρανοὺς οὔτε τοὺς Παπιστὰς ἤρεσε. Μόνον ὁ τοῦ Βρανδεμβούργου Ἐκλέκτωρ Ἰωακεὶμ Β΄ ἦτο, ὅς τις ὁδηγούμενος ἀπὸ τὸν πνευματικόν του εὐχαριστήθη εἰς τοῦτο· οὗτος τὸ ἐσύστησεν εἰς τὸν αὐτοκράτορα, ὅς τις ἐπρόσταξε νὰ τὸ δεχθῶσιν οἱ προεστῶτες ὡς κοινὸν κανόνα τῆς πίστεως Εἰς τὸ μεταξὺ (15 Μαΐου, 1548). Πρὸς

θαυμασμὸν ὅλων τῶν ἐπιλοίπων ἐσηκώθη πάραυτα ὁ νέος Ἐκλέκτωρ τῆς Μογοντίας, καὶ εὐχαρίστησεν ἐν ὀνόματι ὅλης τῆς τῶν ἡγεμόνων ὁμηγύρεως διὰ τὸ σημεῖον τοῦτο τοῦ αὐτοκρατορικοῦ ἐλέους. Ὁ αὐτοκράτωρ ἐδέχθη τὴν εὐχαριστίαν ταύτην μὲ τόσην χαράν, ὥστε κανεὶς δὲν ἐτόλμησε πλέον νὰ ἀντισταθῇ εἰς τὴν συναρπαγὴν τοῦ Ἐκλέκτορος. Ἀλλὰ πάραυτα ἔκαμαν ὅλοι οἱ Προτεστάνται, καὶ ἐξαιρέτως ὁ νέος Ἐκλέκτωρ Μαυρίκιος, διαμαρτύρησιν κατὰ τοῦ ὀνομαζομένου τούτου Μεταξύ. Μόνον ὁ φόβος ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα, ὅς τις ἔδειξε καθαρὰ τὴν ἀγανάκτησίν του, τοὺς ἐμπόδισε νὰ ἐκφράσουν ἰσχυρότερα τὴν δυσαρέστησίν των. Εἰς τόπους τινὰς ἐδέχθησαν κατὰ τὸ φαινόμενον τὸ Μεταξὺ, ἄλλως δὲ ἐδίδασκαν καὶ ἐφρόνουν ὡς πρότερον. Μόνον εἰς τὴν Αὐγούσταν καὶ Οὖλμαν εἰσήχθη πάλιν ἡ Καθολικὴ λειτουργία, καὶ ἐκαθαιρέθη τὸ ἀρχεῖον, τὸ ὁποῖον ἠναντιώθη εἰς τοῦτο. Τοῦ αὐτοκράτορος ἡ παρουσία καὶ ἡ Ἰσπανικὴ φρουρὰ κατεσίγασαν ἐδῶ πᾶσαν ἀντιλογίαν.

Παρατρέχομεν τὰς ἄλλας συνδιαλέξεις τοῦ συμβουλίου τούτου, καὶ προσθέτομεν μόνον, ὅτι ἐδῶ ἔλαβε παῤῥησίᾳ ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα ὁ Μαυρίκιος τὸ Ἐκλεκτοράτον τῆς Σαξονίας. Νέον δοκίμιον τοῦ Μαυρικίου καὶ τοῦ Ἰωακεὶμ διὰ νὰ ἀπολύσουν τὸν Κόμητα ἔμεινε πάλιν χωρὶς ἀποτέλεσμα, καὶ ὅταν οἱ δύω ἡγεμόνες ἐπαράστησαν εἰς τὸν αὐτοκράτορα, ὅτι δὲν τοὺς ἔμενεν ἄλλο ὑπόλοιπον εἰμὴ κατὰ τὴν ἔγγραφόν των ὑποχρέωσιν νὰ ὑπάγουν εἰς Κασσέλλετον καὶ νὰ φυλακωθοῦν ἀπὸ τοὺς υἱοὺς τοῦ Φιλίππου, ἐπρόσταξεν ὁ Κάρολος πάραυτα τὸν Κόμητα νὰ δώσῃ ὀπίσω τὴν ὁμολογίαν, τὴν ὁποίαν εἶπεν ἐκεῖνος ὅτι ἔχουσιν οἱ προεστῶτες τῆς Ἀσσίας.

Φαίνεται ὁ Κάρολος, ὅτι ἀφοῦ ἀφῆκεν ἀπὸ τὴν χεῖρα του τὸ ξίφος, ἠθέλησε νὰ προσμείνῃ τί ἤθε-

λαν κάμειν οἱ Προτεστάνται· διότι μετὰ τὸ τέλος τοῦ συμβουλίου (1548) ἀνεχώρησεν ἀπὸ τὴν Γερμανίαν πάλιν κατὰ τὴν συνήθειάν του, καὶ διέτριψε δύω σχεδὸν ἔτη εἰς τὸ Βέλγιον. Ἐκεῖ ἐπαράστησεν εἰς τοὺς προεστῶτας τὸν υἱόν του Φίλιππον, καὶ μὲ λαμπρότητα μεγάλην ἐδιώρισε νὰ τὸν προσκυνήσουν ὡς διάδοχόν του. Καὶ τότε ἀκόμη ἐφαίνοντο εἰς τὸν νεανίσκον Πρίγκιπα αἱ ἰδιότητες κατηφοῦς τυράννου· καὶ ὅμως ὁ Κάρολος ἐκ πατρικῆς φιλοστοργίας ἤθελε τοῦ προξενήσειν καὶ τὴν αὐτοκρατορικὴν ἀξίαν, ἐὰν ὁ ἀδελφός του Φερδινάνδος δὲν ἐστέκετο ἐναντίος. Ἐπεθύμει ὅμως τὸ πρᾶγμα τοῦτο τόσον, ὥστε δὲν ἤθελε νὰ τὸ παραιτηθῇ πρὶν δοκιμάσῃ νὰ σηκώσῃ ἐκ μέσου τὸ ἐμπόδιον.

Ἐπὶ τῆς ἀπουσίας του ἔγεινε μέγας θόρυβος εἰς τὴν Γερμανίαν. Πανταχοῦ τὸ Μεταξὺ διήγειρεν ἀντιλογίας· ἐκ τῶν τυπογραφιῶν ἐξήρχοντο κατάραι κατὰ τῶν νοθευτῶν τῆς πίστεως. Οἱ ἱεροκήρυκες τὸ ἐστηλίτευαν ἀπ' ἄμβωνος καὶ εἰς τόπους τινὰς ἐδιώχθησαν οἱ προστατεύοντες τὴν μερίδα τοῦ αὐτοκράτορος. Μὲ εὔμορφον τρόπον ἐπροσπάθησεν ὁ Μαυρίκιος νὰ εὐχαριστήσῃ τοὺς θορυβοποιοὺς θεολόγους του χωρὶς νὰ πειράξῃ φανερὰ τὸν αὐτοκράτορα· Εἰλικρινῶς δὲ ὅλοι οἱ Προτεστάνται ἦσαν γνώμης, ὅτι τὸ Μεταξὺ τοῦτο δὲν ἔπρεπε νὰ τὸ δεχθῶσιν. Ὅλα τὰ πράγματα ἔδειχναν παρόντα δεύτερον πόλεμον, μόνον ὅτι δὲν εὑρίσκετο κανεὶς ἀρχηγός· καθεὶς ὅμως ἐπίστευεν, ὅτι ἐὰν ἦτο νὰ γείνῃ τι διὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς Γερμανίας, ἠδύνατο μόνον νὰ ἐκτελεσθῇ διὰ τοῦ Μαυρικίου.

Εἰς ταύτην τὴν διάθεσιν εὑρίσκετο ὁ Γερμανικὸς λαὸς, ὅταν ὁ Κάρολος ἐπρόσταξε νέον συμβούλιον εἰς τὴν Αὐγοῦσταν. Διήρκεσε τοῦτο ἀπὸ τὸν Ἰούλιον 1550 ἕως τὸν Φεβρουάριον τοῦ ἐφεξῆς ἔτους. Ὁ Κάρολος εὑρέθη εἰς ἀμηχανίαν πῶς νὰ κατασιγάσῃ τὴν γενικὴν κραυγὴν, ἐνῷ δὲν ἤθελε νὰ τὰ χαλάσῃ μὲ τοὺς Γερμανοὺς τοὐλάχιστον τώρα, ὁπότε ἔφερε καὶ τὸν υἱόν του διὰ νὰ τὸν συστήσῃ εἰς τοὺς ἡγεμόνας. Μόνον κατά τινων πόλεων, αἵτινες φανερὰ ἐκαταφρόνησαν τὴν προσταγήν του καὶ ἀπέβαλαν τὸ Μεταξὺ, ἠθέλησε διὰ τὴν ὑπόληψίν του νὰ φανῇ αὐστηρός. Πρώτη τούτων ἦτο τὸ Μαγδεβοῦργον, ἐλευθέρα τότε πόλις, μεγάλη καὶ πλουσία καὶ εὐτείχιστος. Ταύτην ἐκήρυξεν ἀφωρισμένην πολιτικῶς, καὶ ἐπρόσταξε τὸν Μαυρίκιον νὰ ἐκβιάσῃ τὴν καθαίρεσίν της. Ὁ νέος ἥρως ἐκίνησεν εὐθὺς (Νοεμβ. 1550) ἐνῷ ἀκόμη διήρκει τὸ συμβούλιον, ἐπολιόρκησε τὴν πόλιν μὲ πολλὰ στρατεύματα, ἀλλ' ἐδαπάνησεν ἕνα ἐνιαυτὸν ἕως οὗ νὰ τὴν ἀναγκάσῃ νὰ παραδοθῇ.

Ὁ Κάρολος εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ ἔκαμε πολλὰς μυστικὰς συνομιλίας μὲ τὸν ἀδελφόν του Φερδινάνδον, μήπως τὸν καταπείσῃ νὰ παραιτηθῇ τὴν αὐτοκρατορίαν ἐκ μέρους ἑαυτοῦ καὶ τῆς οἰκογενείας του· Ἀλλ' εὐκόλως συμπεραίνεται, ἂν ἐδέχθη τὸ τοιοῦτον ὁ Φερδινάνδος. Ἐπειδὴ δὲ καὶ χωρὶς τούτου ὁ ὑπερήφανος, συνεσταλμένος, μονοσύλλαβος Φίλιππος μὲ ὅλην τὴν Ἱσπανικήν του μεγαλοπρέπειαν εἶχε κάμειν κακὴν ἐντύπωσιν εἰς τοὺς εἰλικρινεῖς καὶ πιστοὺς Γερμανοὺς, ἐπαραίτησεν ὁ Κάρολος τὰς ἐλπίδας του νὰ ἐκτελέσῃ τὴν βουλήν του, καὶ τὸν ἔστειλε πάλιν εἰς τὴν Ἱσπανίαν.

Αὐτὸς δὲ ἀπὸ Αὐγούστης μετέβη εἰς Ἰνούτριον· Διότι ἀφοῦ ὁ νέος Πάπας Ἰούλιος Γ' ἠναγκάσθη νὰ προστάξῃ ἐν Τριδέντῳ τὴν πολυθρύλλητον σύνοδον, ἥτις ἤρχισε καὶ διεκόπη καὶ μετετοπίσθη ἀπὸ τὸν προκάτοχόν του, ἤθελεν ὁ Κάρολος νὰ εὑρίσκεται πλησίον διὰ νὰ ἐνθαῤῥύνῃ πάντοτε τοὺς συνεδριάζοντας ἱερεῖς. Ἔπασχε δὲ τὸ σῶμα του καὶ ἐζήτει ἡσυχίαν καὶ ἄνεσιν. Προσέτι μεγίστη ἀναργυρία τὰν

ἔκαμνε νὰ μὴ ἐμπορῇ νὰ στέκῃ εἰς τὸ μέσον τῆς Γερμανίας καὶ νὰ διατηρῇ ὀλόγυρά του στρατεύματα. Διὰ τοῦτο ἔκλεξεν εἰς καταφυγήν του τὴν παράμερον ταύτην πόλιν, ἥτις τοῦ ἐπροξένει ἀσφάλειαν, δὲν τοῦ ἐδαπάνα χρήματα, καὶ τὸν ἐχρησίμευε τρόπον τινὰ ὡς σκοπιά. Ἀλλὰ μ' ὅλον ὅτι ἐσκόπευεν ἐκεῖθεν ἐπιμελῶς, τοῦ διέφυγεν ὁ ἐχθρὸς, εἰς τὸν ὁποῖον ἀπέκειτο νὰ ἐκδικηθῇ μὲ νίκας τὴν ἐλευθερίαν τῆς πίστεως.

---

35. Ὁ Μαυρίκιος ἐκτελεῖ δι' ὅπλων τὴν συνθήκην τοῦ Πασσαυΐου.

(1552).

Ἦτο ἀκόμη εἰς τὴν φυλακὴν τοῦ Καρόλου ὁ τῆς Ἀσσίας Κόμης καὶ προσέτι ὅταν μίαν φορὰν εἶχε δοκιμάσειν νὰ τὸν παρακαλέσῃ περὶ ἀπολύσεως εἰς τὴν Ὀλλανδίαν, ἐβαστάζετο ἔπειτα σχεδὸν τόσον σκληρὰ, ὡς ἂν κοινὸς κακοῦργος. Ἡ φυλακή του ἦτο οἰκημάτιον οὐδὲ δέκα ποδῶν μακρὺ εἰς τὴν ἀκρόπολιν τῆς Μεχλινίας, τῆς ὁποίας εἶχαν καρφώσειν καὶ τὰ παραθύρια. Καὶ ὁ καθῃρημένος δὲ Ἐκλέκτωρ τῆς Σαξονίας δὲν ἦτο ἀκόμη ἐλεύθερος, ἐβαστάζετο ὅμως καλήτερα καὶ ἐντιμότερα, ἠκολούθει τὸν αὐτοκράτορα πανταχοῦ, καὶ ἐπομένως εὑρίσκετο τώρα εἰς τὸ Ἰνούτριον. Ὁ Μαυρίκιος ἔκαμεν ἀκόμη δοκίμια τινὰ διὰ νὰ ἐλευθερώσῃ τὸν πενθερόν του, ἀλλ' ὁ αὐτοκράτωρ ἔμεινεν ἀδυσώπητος.

Ὅλη ἡ Γερμανία συνεπόνησε τοὺς δύω δυστυχεῖς ἡγεμόνας, καὶ ὠργίζετο ἐναντίον τοῦ σκληροῦ Καρόλου. Βαθύτατα ὅμως ἐλύπει ἡ δυστυχία τοῦ Κόμητος τὸν εὐαίσθητον Μαυρίκιον, ὅστις εἶχεν ἐνεχυριάσειν τὴν τιμὴν καὶ ἐλευθερίαν του διὰ τὴν ἐλευθερίαν ἐκείνου. Εἶχε νὰ ἀποπλύνῃ, ὡς εἶναι γνωστὸν, μυσαρὰν κηλῖδα ἐνώπιον τοῦ Γερμανικοῦ ἔθνους· πρᾶξις, ὁποία ἦτο ἡ ἐλευθέρωσις τοῦ Κόμητος, ἠδύνατο νὰ τοῦ ἀποκαταστήσῃ πάλιν τὸ ὄνομα καὶ νὰ τοῦ καθησυχάσῃ τὴν συνείδησιν. Ἀλλὰ δὲν ἦτο ἱκανὸν τοῦτο μόνον· ὡς εἰλικρινὴς Λουθηρανὸς ἐταράττετο βλέπων προφανῆ κίνδυνον τῆς Λουθηρανῆς διδασκαλίας. Τίς ἠδύνατο νὰ ἐξεύρῃ τί ἄλλο εἶχε κατὰ νοῦν ὁ δόλιος αὐτοκράτωρ, ἐὰν ἐσύναζε πάλιν νεαρὰ στρατεύματα; Θρησκευτικὴν εἰρήνην, ὁποίαν ἐπεθύμουν οἱ Προτεστάνται, δὲν ἤλπιζε κἀνεὶς ἀπ' αὐτὸν μὲ καλὸν τρόπον. Ἄρα μὲ βίαν; —

Βίαν κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος; Ἀλλ' ἐὰν αὐτὸς ἐμεταχειρίσθη βίαν κατὰ τῶν ἡγεμόνων τῆς αὐτοκρατορίας, τί ἄλλο ἔπρεπε νὰ κάμουν αὐτοί; Κίνδυνος δὲν ἠδύνατο νὰ εἶναι· διότι τοιοῦτον ἀηδῆ πόλεμον, ὁποῖος ἦτο ὁ Σμαλκαλδιακὸς, δὲν ἤθελε κάμειν βέβαια ὁ Μαυρίκιος. Μόνον αἱ προετοιμασίαι ἔπρεπε νὰ γείνουν μυστικῶς διὰ νὰ μὴ καταλάβῃ πρώϊμα ὁ αὐτοκράτωρ.

Εἰς τοῦτο προεσετέθη εἰς τὸν νέον ἡγεμόνα ἡ προσταγὴ νὰ πολιορκήσῃ τὸ Μαγδεβοῦργον πολλὰ ὠφέλιμος. Ἐσύναξεν ἱκανὸν πλῆθος στρατιωτῶν διὰ τοῦτο. Ὁ αὐτοκράτωρ αὐτὸς τοῦ ἔδωκε τὴν δαπάνην τῆς μισθοδοσίας, καὶ ὁ Μαυρίκιος εἶχε καιρὸν νὰ ἑλκύσῃ ὅλους τοὺς φίλους του. Ἐκ τούτων ἦσαν ὁ Βρανδεμβουργικὸς Κόμης Ἀλβρέχτος καὶ ὁ ποτὲ Βυρτεμβεργικὸς ταγματάρχης Ἰωάννης Εἰδέκκιος, ἀξιόλογος πολεμιστής. Ἐκεῖνον ἔστειλε μυστικῶς πρὸς τὸν νεανίσκον βασιλέα τῆς Γαλλίας, υἱὸν τοῦ Φραγκίσκου, Ἐρρῖκον Β', διὰ νὰ ἀσφαλισθῇ μὲ τὴν βοήθειάν του· τοῦτον ἐμεταχειρίζετο ὡς μεσίτην καὶ πιστόν του εἰς τὴν πολιορκίαν τοῦ Μαγδεβούργου. Τοῦτο νὰ κυριεύσῃ δὲν εἶχε τόσην μεγάλην σπουδήν· διὰ τοῦτο ἐπίτηδες ἐμάκρυνε τὸν καιρὸν, καὶ τελευταῖον ἐπρόβαλε τόσον μετρίας

συνθήκας, ὥστε ὅλος ὁ κόσμος ἐθαύμασε. Τοῦ αὐτοκράτορος ἐξήλειψε πᾶσαν ὑποψίαν γράψας πρὸς αὐτὸν, ὅτι ἐντὸς ὀλίγου θέλει τοῦ ἐκθέσειν τὰ πάντα στοματικῶς εἰς Ἰνούτριον.

Μὲ ὅλα ταῦτα δὲν ἔλειπαν προσεκτικοὶ παρατηρηταὶ, οἱ ὁποῖοι ἐξήντλουν παντοδαπὰς ὑποψίας ἀπὸ τὰ ἔργα τοῦ Μαυρικίου. Πολλὰ ὅμως ἐπαισθητὸν εἰς ὅλους ἦτο ὅτι ὁ Μαυρίκιος μετὰ τὸ τέλος τῆς πολιορκίας (Νοέμβ. 1551) δὲν ἀπέλυσε τὰ στρατεύματα, ἀλλὰ τὰ ἐβάσταζεν ἡνωμένα εἰς Θυριγγίαν, ὅπου ἔκαμναν πολλὰς ἀταξίας, καὶ ἐπεχείρησαν νὰ διαρπάσουν τὴν πόλιν Ἐρφορδίαν. Τὰ πράγματα ταῦτα ἔδωκαν τόσον φόβον καὶ εἰς τοὺς ἐν Τριδέντῳ εὑρισκομένους ἱερατικοὺς Ἐκλέκτορας, ὥστ' ἤθελαν νὰ ἀναχωρήσουν ἀπὸ τὴν σύνοδον, διὰ νὰ παρατηρήσουν τὸν κίνδυνον, ὅς τις ἐφοβέριζε τὰς χώρας των. Ἀλλ' ὁ αὐτοκράτωρ, ὅς τις εἶχε πάλιν λάβειν ἐπιστολὴν τοῦ Μαυρικίου, τοὺς ἔγραφεν ὁ ἴδιος, νὰ μὴ ταράττωνται τόσον εὐκόλως ἀπὸ πᾶσαν διαδιδομένην φήμην! Αἱ χρονοτριβαὶ ἐκεῖναι ἔγειναν μόνον διὰ τοῦτο, διότι δὲν ἠδύνατο νὰ ἀπολύσῃ ὁ Μαυρίκιος τὰ στρατεύματα χωρὶς νὰ πληρώσῃ τὸν μισθόν των. Τώρα ὅμως τοῦ ἔστειλεν (ὁ αὐτοκράτωρ) ἱκανὴν ποσότητα ἐκ τοῦ κοινοῦ ταμιείου, καὶ τώρα παρευθὺς θέλει ἀπολύσειν καὶ ὁ Μαυρίκιος τὰ στρατεύματά του. Συμβουλευόμενος ἀμέσως ἀπὸ πολλοὺς νὰ φυλάττεται τὸν Μαυρίκιον καὶ Ἀλβρέχτον ἀπεκρίθη φανερά: „Δὲν ἔδωκα κάμμίαν ἀφορμὴν δυσαρεστήσεως εἰς κανένα ἐκ τῶν δύω ἡγεμόνων, ἀλλὰ μάλιστα τοὺς ἐφόρτωσα μὲ τόσα ἀγαθὰ, ὥστε δὲν καταλαμβάνω πῶς ἐμποροῦν νὰ φανῶσιν τόσον ἀγνώμονες ἐναντίον μου.“

Ὁ Μαυρίκιος ἐμεταχειρίζετο ὅλας τὰς ἐξαιρέτους τέχνας τῆς δολιότητος διὰ νὰ διατηρῇ τὸν αὐτοκράτορα εἰς ἀνυποψίαν. Ὑπεκρίνετο, ὅτι δὲν τοῦ

ἀρέσκει ἡ Τριδεντικὴ σύνοδος, καὶ ὅτι φοβεῖται μὴ κακομεταχειρισθῶσι τοὺς θεολόγους του. Διὰ τοῦτο ἐπαρακάλεσε τὸν αὐτοκράτορα νὰ στείλῃ ἐκεῖ ἀνθρώπους νὰ προσέχωσι, καὶ ἔκαμε τὴν δέησιν ταύτην μὲ θερμότατον ζῆλον. Ἔπειτα τοῦ ἐμήνυσεν, ὅτι ἡτοιμάζετο νὰ ὑπάγῃ εἰς Ἰνούτριον· ἀλλὰ καὶ ἐνοικίασεν ἐκεῖ κατοικίαν, καὶ ἐπαράγγειλε νὰ τοῦ στολίσουν πρεπόντως τὰ οἰκήματα. Καὶ προσέτι: ἐμβῆκε κατὰ τὸ φαινόμενον εἰς τὴν ὁδοιπορίαν μετά τινων βουλευτῶν του, ἐπροσποιήθη ὅμως μετά τινας ἡμέρας τὸν ἄῤῥωστον, καὶ ἔστειλε τοὺς μεθ' ἑαυτοῦ διὰ νὰ ἀναγγείλουν εἰς τὸν αὐτοκράτορα τὸ σύμπτωμα. Ἀλλ' ὅταν τινὲς εἰδημονέστεροι κατάσκοποι ἠθέλησαν νὰ ἐξηγήσουν εἰς τὸν αὐτοκράτορα τὸ παιγνίδιον τοῦτο, τοὺς ἀπεκρίθη: ἐὰν ὁ ἐκ Γερμανικοῦ γένους καὶ αἵματος Μαυρίκιος φανῇ ἀχάριστος, δὲν μένει πλέον πίστις εἰς τὸν κόσμον. Ὅ,τι ὁ Κάρολος ὠνόμαζεν ἐδῶ Γερμανικὴν πίστιν, τοῦτο ἐξελάμβανεν ὁ νεώτερος Γραμβέλλας Γερμανικὴν μωρίαν. Ὁ φρόνιμος οὗτος ἐπαράστηνεν, ὅτι εἶναι ἀδύνατον Γερμανὸς χονδρὸς καὶ ἀσύνετος νὰ συλλάβῃ βουλὴν, καὶ νὰ τὴν φυλάξῃ μυστικὴν, χωρὶς αὐτὸς νὰ τὴν ἀνακαλύψῃ καὶ νὰ τὴν καταλάβῃ παραυτα.

Τὸν Μάρτιον 1552 συνήθροισεν ὁ Μαυρίκιος τὰ στρατεύματά του μὲ ταχύτητα, καὶ ἐπροχώρησε μὲ αὐτὰ εἰς τὴν Φραγκίαν. Ἐκεῖ ἡνώθησαν μαζή του Ἄσσιοι, καὶ πάραυτα τὸν ἐσυντρόφευσε καὶ ὁ φίλος του Ἀλβρέχτος εἰς Ῥοτεμβοῦργον. Ἐνῷ δὲ μὲ ταχέα βήματα ἔτρεχαν εἰς τὴν ἄνω Γερμανίαν, διέδωκαν εἰς ὅλην τὴν αὐτοκρατορίαν δηλώσεις, διὰ τῶν ὁποίων ἐδικαιολόγουν τὸ τολμηρόν των ἐγχείρημα. Καὶ τῷόντι δὲν ἔλεγαν μικρὰ παράπονα κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος. Τὸν ἐπέπληττον τὴν δολίαν πολιτικήν του, τὴν τοῦ λόγου του παράβασιν πρὸς τοὺς

ἡγεμόνας, εἰς τοὺς ὁποίους εἶχεν ὑποσχεθῆν σταθερῶς τὴν ἀπόλυσιν τοῦ Κόμητος, τὸ ἀπρόσιτον, καὶ τὸν περικυκλωμόν του ἀπὸ ἀλλοδαποὺς, διὰ τοὺς ὁποίους ἀνάγκη ἦτο νὰ σπουδάζωσι ξένας γλώσσας, διὰ νὰ τοῦ προσφέρωσι δι' αὐτῶν μίαν των τινὰ αἴτησιν· τὴν παρὰ νόμους προσβολὴν κατὰ τῆς Γερμανικῆς πολιτικῆς συντάξεως, καὶ τὴν προσπάθησίν του νὰ ὑποζυγόνῃ ἕνα Γερμανὸν ἡγεμόνα κατόπιν τοῦ ἄλλου. Ἔδωκεν, ἔλεγαν, τὴν σφραγῖδα τῆς αὐτοκρατορίας εἰς ξένους, οἵτινες δὲν γνωρίζουσιν οὔτε τὴν γλῶσσαν οὔτε τὰ δίκαια τῶν Γερμανῶν· εἰσέφερε παρὰ τὸν ὅρκον του εἰς τὴν χώραν ξένα στρατεύματα, τὰ ὁποῖα ἠφάνισαν τοὺς πτωχοὺς ὑπηκόους, κατῄσχυναν τὰς γυναῖκας καὶ τὰ τέκνα των, καὶ τοὺς ἐκακομεταχειρίσθησαν παρὰ φύσιν· ἔκαμε τὴν κρίσιν τῶν διαφορῶν δύσκολον καὶ πολύτιμον, ἐβασάνισε τοὺς προεστῶτας μὲ συχνὰ συμβούλια, ἐσύναξεν ἀνηκούστους ἀργυρικὰς ποινὰς, ἐχάλασε πολλὰ φρούρια, καὶ ἐσήκωσεν ἀπὸ τὴν Γερμανίαν ὅλα σχεδὸν τὰ κανόνια, ἔβαλεν εἰς τὸ γενικὸν κριτήριον μόνον Καθολικοὺς κριτὰς, καὶ πολλοὺς ἐκ τῶν κληρονομικῶν του ἐπικρατειῶν παρενέβαλε μεταξὺ τῶν Γερμανικῶν προεστώτων διὰ νὰ ἔχῃ ἐκ τούτων πλειοτέρας ψήφους εἰς τὰ συμβούλια κτλ. Παράπονα τοιαῦτα, τὰ ὁποῖα κάμνουν ὅσοι δύνανται νὰ βάλουν ὅρια εἰς τοιαύτας ἀντιποιήσεις.

Εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ Ἀπριλίου ἐμβῆκεν ὁ Μαυρίκιος εἰς τὴν Αὐγούσταν, καὶ εἰσήγαγε, καθὼς καὶ πανταχοῦ, τὴν Λουθηρανὴν θρησκείαν, καὶ τοὺς ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος ἐκδιωχθέντας ἱεροκήρυκας καὶ ἄρχοντας. Ἀπεκεῖ ὑπῆγεν εἰς Οὔλμαν. Ὁ φίλος του Ἀλβρέχτος ἐκ Βρανδεμβούργου τὸν ἐπίκρανεν, ἐνῷ ἐλεηλάτει τὰς χώρας, καὶ ἐδυσφήμιζεν ὅλον τὸ ἐγχείρημα. Διὰ τοῦτο ὁ Μαυρίκιος ἀπεχωρίσθη ἀπ' αὐτὸν, καὶ τὸν ἔστειλεν εἰς τὴν Σοηβίαν

νὰ καίῃ καὶ νὰ ἁρπάζῃ, καὶ αὐτὸς ἐπροχώρει μόνος μὲ τοὺς ἰδικούς του στρατιώτας.

Συμπεραίνεται εὐκόλως, ὅτι τώρα δὲν ἦτο ἀμέριμνος ὁ αὐτοκράτωρ. Ἀλλὰ πόθεν νὰ συνάξῃ δύναμιν; Τὰ στρατεύματά του μέρος μὲν ἔστειλεν εἰς Οὐγγαρίαν, μέρος δὲ εἰς Ἰταλίαν, καὶ τὸ ἀργύριον τοῦ ἔλειπεν ἐξ ὁλοκλήρου. Ἡ Γένουα καὶ ἡ Βενετία δὲν τὸν ἐπίστευαν νὰ τὸν δανείσουν, μ' ὅλον ὅτι ἐπρόσφερνεν ὑπερβολικοὺς τόκους. Ποτέ του δὲν ἔφθασεν ἕως τώρα εἰς τοιαύτην ἀμηχανίαν. Συγχρόνως μὲ τὸν Μαυρίκιον εἰσέβαλε καὶ Ἐρρῖκος ὁ Β΄ ἐκ Γαλλίας εἰς τὴν Λοθριγγίαν (τὴν τότε ἀνήκουσαν εἰς τοὺς Γερμανοὺς), καὶ ἐνῷ ἐπροσποιεῖτο προστάτης τῆς Γερμανικῆς ἐλευθερίας, εἶχεν ἐξουσιάσειν διὰ προδοσίας τὰς τρεῖς ἀξιολόγους πόλεις Μέτας, Τύλλιον καὶ Βερόδουνον. Οὗτοι ἦσαν οἱ κακοὶ καρποὶ συμμαχίας Γερμανῶν ἡγεμόνων μὲ τὴν Γαλλίαν, ἥτις ἐπαραμόνευε πάντοτε νὰ διαρπάζῃ τὴν Γερμανίαν καὶ νὰ σμικρύνῃ τὰ δυτικά της σύνορα.

Ὁ αὐτοκράτωρ ἠναγκάσθη νὰ ἐμβῇ εἰς συμβιβάσεις. Ὁ ἀδελφός του Φερδινάνδος ἐκβῆκε μεσίτης. Ἐπροσκάλεσε τὸν Ἐκλέκτορα εἰς Λιγκίαν διὰ νὰ συνομιλήσουν περὶ εἰρήνης. Ὁ Μαυρίκιος ὑπῆγε καὶ ἔκαμε τὰ προβλήματά του. Ἦσαν δὲ τοιαῦτα, ὁποῖα δὲν ἠδύνατο ὁ Φερδινάνδος νὰ τὰ δεχθῇ χωρὶς νὰ ἐρωτήσῃ τὸν ἀδελφόν του. Ὑπεσχέθη ὅμως ὅτι θέλει φέρειν τὴν ἀπόφασιν ἐκείνου. Ἐσυμφωνήθη λοιπὸν νέα συνέντευξις τὴν 26 Μαΐου εἰς Πασσαυΐον, ὅπου ἐπροσκαλέσθησαν καὶ ἄλλοι πολλοὶ ἡγεμόνες. Ἀνεχώρησαν ἀπὸ Λιγκίας· ὁ Φερδινάνδος ὑπῆγεν εἰς Ἰνούτριον, ὁ δὲ Μαυρίκιος εἰς τὰ στρατεύματά του τὴν 8 Μαΐου. Δεκαοκτὼ ἡμέραι ἀκόμη ἔλειπαν ἕως τῆς συμφωνηθείσης ἐντεύξεως. Κατὰ ταύτας τὸν ἐσυμβούλευσεν ὁ ἀγαθός του δαίμων νὰ ὁρμήσῃ εἰς τὸ Ἰνούτριον, ἐνῷ ἐκεῖ ὁ αὐ-

τοκράτωρ τὸν ἐνόμιζεν ἀναπαυόμενον, νὰ πιάσῃ τὸν Κάρολον καὶ νὰ λύσῃ ὅλον τὸν δεσμὸν τῆς ἔριδος.

Εἶπεν, ἔπραξεν. Ὡς ἀστραπὴ ἔφθασεν ὁ Μαυρίκιος μετὰ τῶν στρατευμάτων του εἰς τὴν ἐπικράτειαν τοῦ Τεριόλου (18 Μαΐου). Ὑπῆγεν εἰς τὴν Ἐρεμβέργειον Κλάουσαν, ὅπου ἐφρούρουν αὐτοκρατορικοὶ στρατιῶται. Ποιμὴν τοῦ ἔδειξε μυστικὸν μονοπάτιον, διὰ τοῦ ὁποίου ἀνέβησαν τὴν νύκτα εἰς τὸν βράχον πρὶν παρατηρήσουν οἱ φρουροὶ τὸν ἐρχομὸν τοῦ ἐχθροῦ· βιαία ἔφοδος τοῦ ἤνοιξε τὰς πύλας, καὶ οἱ αὐτοκρατορικοὶ ἐπαραδόθησαν. Δύω ἡμέρας ἦτο τώρα μακρὰν ἀπὸ τὸ Ἰνούτριον. Ἐὰν δὲν ἐμποδίζετο μίαν ἡμέραν διὰ νὰ καταπαύσῃ κἄποιαν ταραχὴν τῶν στρατιωτῶν του, βέβαια ἐπίανε τὸν αὐτοκράτορα. Τὴν νύκτα ἔφυγεν ἐκεῖνος, καὶ τὴν ἡμέραν ἐμβῆκεν οὗτος εἰς Ἰνούτριον. Μὲ βροχὴν ῥαγδαίαν καὶ μεγίστην σπουδὴν κατέφυγεν εἰς Τρίδεντον. Ὅλοι οἱ αὐλικοὶ, ὁ ἀδελφός του καὶ ὁ φυλακωμένος Ἰωάννης Φρειδερῖκος συνανεχώρησαν ἐκεῖ μὲ σύγχυσιν μεγίστην· ὁ αὐτοκράτωρ διὰ τὴν ἀῤῥωστίαν του ἐβαστάζετο εἰς τὸ φορεῖον, οἱ ἄλλοι ὑπῆγαν ἔφιπποι, καὶ πολλοὶ πεζοὶ διὰ τὴν βίαν. Ὑπηρέται μὲ δαδία τοὺς ἔφεγγαν εἰς τὰς κακοτοπίας. Ἡ σύνοδος τοῦ Τριδέντου ἐσκορπίσθη ἀπὸ τὸν τρόμον της. Ὁ Κάρολος δι' ἀβάτων τόπων μετέβη ἐκεῖθεν εἰς Βίλακον τῆς Καρινθίας. Ὁ δὲ Μαυρίκιος ἐκυρίευσε τὰ πολύτιμά του πράγματα, ὅσα εἶχεν ἀφήσειν ὀπίσω, καὶ ἐμοίρασεν εἰς τοὺς στρατιώτας του τὰ πλούσια λάφυρα τοῦ βασιλικοῦ παλατίου. Μόνον τοῦ Φερδινάνδου τὰ πράγματα δὲν ἤγγιξε. Ὑπέστρεψε δὲ ἀπὸ Ἰνούτριον μὲ τὴν ἄνεσίν του εἰς τὸ Πασσαΰϊον, ὅπου ἦτο ἡ ἡγεμονικὴ συνέλευσις.

Ὁ βίαιος καὶ δυναστικὸς μόναρχος, ὅς τις πρὸ πέντε ἐνιαυτῶν ἐξεθρόνισεν Ἐκλέκτορα καὶ ἤθελε νὰ τὸν ἀποκεφαλίσῃ, ἀπεσφενδονίσθη τώρα ἀπὸ

Ἐκλέκτορα εἰς τὴν πλέον παράμερον κρυψάναν ὀρεινῆς χώρας, καὶ σχεδὸν ἦτο αἰχμάλωτος καὶ ἀβέβαιος ποία ἔμελλε νὰ εἶναι ἡ τύχη του. Ποία διαφορὰ μεταξὺ ταύτης τῆς ἐν Βιλάκῳ σκηνῆς, ὅπου ἐκινεῖτο ὁ ποδαγρικὸς αὐτοκράτωρ ἐπὶ σκίμποδος ἀπὸ λύπην καὶ φόβον, καὶ τῆς ἐν Ἄλῃ, ὅπου ἐδέχθη ἐπὶ θρόνου τὸν γονατιστὸν Κόμητα, ἢ τῆς ἀρχητέρας εἰς τὴν μάχην τοῦ Λοχαΐου δάσους, ὅταν τοῦ ἐπροσφέρθη ὁ αἱματωμένος Ἐκλέκτωρ! Τώρα ᾐσθάνθη ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ συνεφέλκῃ μαζή του τὸν τελευταῖον αἰχμάλωτον· τοῦ ἔδωκε τὴν ἐλευθερίαν, χωρὶς ὅμως οὗτος, καθὼς ἴσως ἤλπιζεν ὁ Κάρολος, νὰ τὴν μεταχειρισθῇ ἐναντίον τοῦ ἐχθροῦ του.

Εἰς Πασσαΰϊον εὕρηκεν ὁ Μαυρίκιος λαμπρὰν ὁμήγυριν. Πολλοὶ μὲν ἡγεμόνες ὑπῆγαν ἐκεῖ προσωπικῶς, πλειότεροι δὲ ἔστειλαν πρέσβεις. Καθεὶς ἔβλεπε μὲ θαυμασμὸν καὶ μὲ κρυφὴν χαρὰν τὸν νέον ἥρωα, ὅς τις μὲ ἓν φρόνιμον καὶ ἀνδρεῖον κίνημά του ἐθεράπευσεν ὅλα τὰ κακὰ, ὅσα εἶχαν κάμειν μὲ τὴν ἀργοπορίαν καὶ ἀστοχασίαν των οἱ πρότεροι ἀρχηγοὶ τῶν Προτεστάντων. Τώρα ἔμελλε νὰ προβάλῃ εἰς τὸν βασιλέα Φερδινάνδον, ὅς τις ἦλθεν ἐκεῖ ἀπὸ τὸν ἀδελφόν του, τὰς συνθήκας, μὲ τὰς ὁποίας ἔστεργε νὰ διαλύσῃ τὸν στρατόν του. Ἐζήτησεν ἐλευθέρωσιν τοῦ πενθεροῦ του, παντοτεινὴν θρησκευτικὴν εἰρήνην, καὶ ἀποβολὴν ὅλων τῶν καταχρήσεων, τὰς ὁποίας ἀπηρίθμει ἡ προειρημένη δήλωσις. Ὁ ὑπερήφανος Κάρολος, εἰς τὸν ὁποῖον ἦτο ἀνυπόφορον νὰ δεχθῇ τι μὲ βίαν, ἀπέφευγε πάντοτε, καὶ ἐζήτει ἀνακωχὴν καὶ συμβούλιον, ὅπου ἔμελλαν νὰ κριθῶσιν ὅλα ταῦτα τὰ πράγματα. Ἀλλ' ὁ Μαυρίκιος δὲν ἠπατᾶτο ἀπὸ τὰς τέχνας του ταύτας· ἀνεχώρησε παραυτα, ὑπῆγεν εἰς τὸ στράτευμά του, καὶ ἐπροχώρησεν εἰς Φραγκοφόρτιον, τοῦ ὁποίου ἡ κυρίευσις τοῦ ἦτο ἀναγκαία διὰ τὴν μετὰ τῆς Γαλλίας κοινωνίαν.

Ἔντρομος ὑπῆγε καὶ ὁ Φερδινάνδος εἰς Βίλακον διὰ νὰ λάβη νέας προσταγὰς ἀπὸ τὸν ἀδελφόν του. Ὁ στενοχωρημένος αὐτοκράτωρ δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀντισταθῇ εἰς τὰ ζητήματα· καὶ κατὰ πάντα γυμνωμένος ἀπὸ βοηθητικὰ μέσα ἠναγκάσθη νὰ ἀποφασίση ταχεῖαν εἰρήνην διὰ νὰ ἐμποδίση τὴν ἐπιδρομὴν τῶν Γάλλων, οἵτινες ἐφοβέριζαν νὰ τοῦ ἁρπάσουν τὰς καλλίστας ἐπαρχίας τῆς ἐπικρατείας του. Ἐνέδωκε λοιπὸν καὶ ὁ Φερδινάνδος ὑπέστρεψε μὲ νέαν πληρεξουσιότητα εἰς Πασσαΰϊον (13 Ἰουλ.). Ἐκεῖθεν ἔστειλε τὸν Βοημικὸν Καγκελλάριον Πλαούϊον εἰς τὸ ἐν Φραγκοφορτίῳ στρατόπεδον διὰ νὰ φανερώση εἰς τὸν Μαυρίκιον τὴν νέαν τοῦ αὐτοκράτορος ἀπόφασιν. Τὸ γράμμα, τὸ ὁποῖον τὴν ἐξέθετε περιστατικῶς, ἦτο συντεταγμένον εἰς τρόπον, ὥστε ἄρθρα τινὰ ἐπεδέχοντο διπλῆν σημασίαν. Ἐπειδὴ ὅμως τὰ κυριώτερα ζητήματα τοῦ Μαυρικίου ἐστέρχθησαν, δὲν ἤργησεν οὗτος νὰ κλείση τὸν συμβιβασμὸν γινώσκων πόσον εἶναι τὰ συμμαχικὰ πράγματα ἐπισφαλῆ. Ὁ Μαρκέσιος Ἀλβρέχτος τοῦ ἔδωκεν ἤδη συμβουλευτικὸν παράδειγμα, καὶ ὁ νεανίσκος πρίγκιψ τῆς Ἀσσίας τί ποτ' ἄλλο δὲν ἤθελεν εἰμὴ νὰ ἴδη ἐλεύθερον τὸν πατέρα του καὶ ἔπειτα νὰ καταθέση τὰ ὅπλα. Οὕτω λοιπὸν ἐκλείσθη εἰς Πασσαΰϊον ἡ συνθήκη τὴν 31 Ἰουλίου. Ἐκ ταύτης ἔλαβε μὲν ὁ Κόμης Φίλιππος τὴν ἐλευθερίαν του, ἔδωκε δὲ τὸν λόγον τῆς τιμῆς του νὰ φυλάξη τὴν συνθήκην τῆς Ἅλης, καὶ νὰ μὴ ἐκδικηθῇ τὴν φυλάκωσίν του. Τὰ θρησκευτικὰ πράγματα ἐσυμφωνήθη νὰ ἀποφασισθῶσιν εἰς τὸ ἐντὸς ἓξ μηνῶν συγκροτηθησόμενον συμβούλιον· εἰς τοῦτο δὲ νὰ συσκεφθῶσι διὰ τίνων μέσων δύνανται νὰ ἐξισασθῶσιν αἱ θρησκευτικαὶ διαφοραί, εἰς δὲ τοῦτο τὸ μεταξὺ καὶ νεὶς νὰ μὴ ἐνοχλῇ τὸν ἄλλον. Εἰς δὲ ταύτην τὴν εἰρηνικὴν κατάστασιν νὰ μείνουν τὰ πράγματα, καὶ ἐὰν δὲν ἤθελε κατορθωθῇ ἐξισασμός. Τὸ γενικὸν κριτήριον νὰ θεωρῇ καὶ τῶν δύω μερίδων τὰς διαφορὰς μὲ τὴν αὐτὴν δικαιοσύνην, οἱ δὲ κριταὶ νὰ ἐκλέγωνται καὶ ἀπὸ τὰς δύω ἐπίσης, οἱ αὐλικοὶ σύμβουλοι τοῦ αὐτοκράτορος νὰ εἶναι εἰς τὸ ἑξῆς Γερμανοί· εἰς ὅλους τοὺς ἀποστατήσαντας νὰ δοθῇ ἀμνηστία, καὶ ὅλων τῶν διὰ τὴν Σμαλκαλδιακὴν συμμαχίαν καθαιρεθέντων νὰ λυθῇ ἡ καθαίρεσις. Ὁ δὲ Μαυρίκιος ἐξ ἐναντίας ἀπέλυσεν ὅλα τὰ ξένα στρατεύματα, καὶ ἐστράτευσε μὲ τὰ ἰδικά του εἰς τὴν Οὐγγαρίαν διὰ νὰ βοηθήση τὸν Φερδινάνδον.

---

36. Καρόλου τοῦ Ε΄ αἱ τελευταῖαι ἐκστρατεῖαι καὶ θάνατος τοῦ Μαυρικίου.

(1552 — 1555.)

Τοῦ Καρόλου ἡ σφοδροτάτη ἐπιθυμία ἦτο τώρα, ἀφοῦ ἦλθεν εἰς τὸν ἑαυτόν του, νὰ προστατεύση τὴν ἀξίαν τῆς Γερμανικῆς αὐτοκρατορίας ἐναντίον τῶν ξένων ἐχθρῶν του, νὰ κολάση τοὺς Γάλλους διὰ τὴν εἰσδρομήν των καὶ νὰ τοὺς ἀποδιώξη πάλιν ἀπὸ τὴν Λοθριγγίαν. Καὶ ἐπ' ἀληθείας, μ' ὅλον ὅτι ἦτο ἀδύνατος καὶ ἄῤῥωστος, ἀπεφάσισε μ' ὅλον τοῦτο νὰ ἐκστρατεύση προσωπικῶς θέλων νὰ ἀποκαταστήση πάλιν τὴν πεσοῦσάν του ὑπόληψιν, ἂν καὶ ἐχρειάζετο ὁσηδήποτε δαπάνη. Διὰ τοῦτο ἐπεδήμησεν εἰς τὸ Βέλγιον, καὶ ἔκαμνε μὲ ζῆλον τὰς ἑτοιμασίας, ἐπειδὴ ἤθελε κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος νὰ κρίνη τὴν ἔριδα. Ἀλλ' ὁ κάλλιστος τοῦ ἔτους καιρὸς ἦτο περασμένος, ὅταν ἔφθασεν εἰς Μέτας μὲ τὸ στράτευμά του. Ἡ πόλις αὕτη ὄχι μόνον ἦτο τότε ὀχυρωτάτη, ἀλλ' ἐπρομηθεύθη ἀπὸ τοὺς Γάλλους καὶ μὲ ὅλα τὰ ἀναγκαῖα, καὶ εἶχε τὸν Δοῦκα Γυσίας Φραγκῖσκον τόσον ἐπιτήδειον ὑπερασπιστήν της, ὥστε ὁ Κάρολος πολὺν καιρὸν ἔβαλε τὰς δυνάμεις του ἐναντίον της εἰς μάτην. Ἀλλὰ μὲ

τὴν συνήθη του ἐπιμονὴν ὡρκίσθη ἢ νὰ κυριεύσῃ τὴν πόλιν, ἢ νὰ ἀποθάνῃ ἔμπροσθέν της. Τὰ στρατεύματά του ἡμιλλῶντο, ὅσον ἠδύναντο, νὰ ἐκπληρώσωσι τὴν θέλησίν του· αὐτὸς ὁ ἴδιος περιεφέρετο πανταχοῦ ἐπὶ τοῦ φορείου διὰ νὰ βλέπῃ τὰ σωρευόμενα ὑψώματα, καὶ νὰ ἐνθαῤῥύνῃ τοὺς ἐργάτας· ἀλλ' ὁ χειμὼν ἐσκέπασε τὸ στρατόπεδον μὲ χιόνια, καὶ ἀῤῥωστίαι διάφοροι κατέτρωγαν τοὺς στρατιώτας του. ,,Βλέπω, ἔκραξεν ὁ αὐτοκράτωρ· ἡ τύχη εἶναι γυνὴ καθὼς ὅλαι αἱ γυναῖκες· μόνον εἰς τοὺς νέους εἶναι εὐνοϊκή· εἰς δὲ τοὺς γέροντας στρέφει τὰ νῶτα της.“ Μόνον αἱ ἐπίμονοι δεήσεις τῶν ἀξιωματικῶν καὶ ἡ ἐλεεινὴ θέα πολλῶν ἑκατοντάδων ἀποθνησκόντων στρατιωτῶν ἠδυνήθησαν νὰ τὸν πείσωσι νὰ σηκώσῃ τὴν πολιορκίαν καὶ νὰ ἀναχωρήσῃ κατὰ τὴν 24 Δεκεμ. Ἐκδρομὴ τῶν Γάλλων ἔφερε τὸ ἀναχωροῦν στράτευμα εἰς τόσην ἀταξίαν, ὥστ' ἠναγκάσθησαν νὰ ἐγκαταλίπωσιν ὅλους των τοὺς ἀῤῥώστους. Τοῦτον τὸν καιρὸν ἐμεταχειρίσθη ὁ Δοὺξ Γυσίας νὰ μεγαλύνῃ τὸ ὄνομα τῆς ἀνδρίας του μὲ τὸ τῆς φιλανθρωπίας. Ἐδέχθη ὅλους τοὺς ἀῤῥώστους εἰς τὸ νοσοκομεῖόν του, καὶ τοὺς ἐθεράπευσε μὲ πολλὴν ἐπιμέλειαν, καὶ ἰατρευμένους τοὺς ἔστειλεν εἰς τοὺς οἴκους των μὲ χαρίσματα ἀργυρίου. — Ὁ Κάρολος, περίλυπος καὶ ἄῤῥωστος, διέτριψε τὸν χειμῶνα εἰς τὰς Βρουξέλλας, καὶ ἐσκέπτετο πῶς νὰ ἐξακολουθήσῃ τὸν πόλεμον εἰς τὸ ἐφεξῆς ἔτος.

Ἡ Γερμανία ἤθελεν ἀπολαύσειν τώρα τελειοτάτην ἡσυχίαν, ἐὰν ὁ ἀνήσυχος Μαρκέσιος Ἀλβρέχτος ἐκαταπείθετο νὰ καταθέσῃ τὰ ὅπλα. Δὲν τὸν ἔμελε διὰ τὴν συνθήκην τοῦ Πασσαυΐου, καὶ ὁ Μαυρίκιος ἔκαμεν ἄδικον, ὅτι τὸν ἀπέκλεισεν ἀπ' αὐτήν. Διὰ τοῦτο ἐπολέμει ἀπαύστως τὰς Καθολικὰς πολιτείας τῆς Γερμανίας μὲ λόχους του, ὡς σύμμαχος τῆς Γαλλίας, καὶ μὲ ἀληθῶς Γαλλικὴν φιλαρπαγίαν. Τὰς

παρὰ τὸν Ῥῆνον καὶ εἰς τὴν Φραγκίαν ἐπισκοπὰς καὶ πολλὰς πόλεις ἐλεηλάτησε φρικτῶς, ἀλλὰ καὶ ἐκκλησίας ἐξεσκέπασε καὶ τὰς διήρπασε. Ἐπειδὴ ἕως ἔτους δευτέρου ἠδίκει τόσον ἀποινεὶ, ὑπώστευσαν ἐκ τούτου οἱ Γερμανοὶ, ὅτι ἔχει μυστικὴν βοήθειαν ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα, ὅς τις ἴσως ἤθελεν ἐφεξῆς νὰ τὸν μεταχειρισθῇ εἰς μεγαλητέρους του σκοποὺς καθὸ ἐχθρὸν τοῦ Μαυρικίου. Ὅταν λοιπὸν οἱ ἡγεμόνες ἐζήτουν ἐπιμόνως τὴν τιμωρίαν του, ὁ Κάρολος δὲν ἠδύνατο βέβαια νὰ μὴ δώσῃ τὴν γνώμην του νὰ πολεμηθῇ ὁ ταραχοποιὸς, ἀλλὰ διεδόθη ὁ λόγος, ὅτι ὁ Μαρκέσιος μαθὼν ἐρχόμενον ἐναντίον του τὸν Μαυρίκιον ἐπλήρωσεν εἰς τοὺς στρατιώτας του τὸν μισθὸν μὲ Βελγικὰ φλωρία. Ὁ Μαυρίκιος δὲν ἔχασε καιρόν· ἐσυμμάχησε μὲ Ἐῤῥῖκον τὸν Δοῦκα Βρουνσουΐκου, καὶ ὥρμησε κατὰ τοῦ Μαρκεσίου, ὅς τις διήρπαζε τότε μὲ τοὺς λόχους του τὴν κάτω Σαξονίαν. Τὸν εὕρηκαν πλησίον Σειβερσαούσης εἰς τὸ Λυνεβούργειον δάσος, καὶ παραυτα προσέβαλαν ἐναντίον του. Ἡ μάχη ἦτο αἱματώδης, καὶ ἐτελείωσε μὲ τὴν καταστροφὴν τῶν στρατευμάτων τοῦ ἐχθροῦ (9 Ἰουλ. 1553), ἀλλ' ἔχασεν ὁ Δοὺξ Βρουνσουΐκου δύω υἱούς του, καὶ ὁ ἀξιώτατος Μαυρίκιος ἐπληγώθη θανασίμως. Τὸ βόλιον δὲν ἦλθεν ἀπὸ τὸν ἐχθρὸν, ἀλλὰ τὸν ἐκτύπησαν ὄπισθεν, καὶ ἐπομένως ἢ ἐκ προδοσίας, ἢ δι' ἀνεπιτηδειότητος τινὸς τῶν ἀνθρώπων του. Μετὰ ἡμέρας ἐξέπνευσε τὴν μεγάλην του ψυχὴν κατὰ τὸ τριακοστὸν δεύτερον ἔτος τῆς ἡλικίας του. Διάδοχός του εἰς τὸ ἐκλεκτοράτον ἔγεινεν ὁ ἀδελφός του Αὔγουστος. Ὁ Γραμβέλλας διὰ τὴν ἀγγελίαν ταύτην ἔδωκεν ὑπὸ τῆς χαρᾶς του μέγα συμπόσιον· ὁ δὲ Κάρολος ἐξεφώνησε τὰ λόγια τοῦ Δαυΐδ. “Ἀβεσσαλὼν, υἱέ μου, υἱέ μου!“

Ἐφονεύθησαν δὲ καὶ πολλοὶ ἄλλοι εἰς τὴν μάχην ταύτην. Ὁ Ἀλβρέχτος ἐβαστάχθη ἀκόμη χρό-

νον τινὰ εἰς Βρουνσουΐκον, ἀλλ' ἐκτυπήθη ἐκ δευτέρου ἀπὸ τὰ συμμαχικὰ στρατεύματα τὴν 12 Σεπτ. καὶ ἀπεκρούσθη εἰς τὴν Θυριγγίαν. Ὅλα ὅμως τὰ προβλήματα τοῦ ἐξισασμοῦ τὰ ἀπέβαλε μὲ καταφρόνησιν μεγάλην, καὶ μετὰ πολλὴν ἐπιμονὴν καὶ ἀνδρείαν ἀντίστασιν ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς Γαλλίαν (Ἰούν. 1554). Ἐκεῖ ἔλαβε χωρὶς κόπον τὴν εὔνοιαν τοῦ βασιλέως καὶ ἱκανὴν σίτησιν καὶ μετά τινας ἐνιαυτοὺς (1556) ἐφάνη πάλιν διὰ νὰ τρομάξῃ τὴν Γερμανίαν εἰς Σοηβίαν καὶ ἐστρατολόγει ἐκ νέου. Τίς ἐξεύρει τί ἤθελε τολμήσειν ἀκόμη, ἐὰν δὲν τὸν ἥρπαζεν ὁ θάνατος; (τὴν 8 Ἰουν. 1557 εἰς Πορτοζέμον). Βέβαια, ἀνὴρ μὲ τοιαύτην δύναμιν ἐχρημάτισεν ἄξιος συνηλικιώτης καὶ φίλος τοῦ Μαυρικίου· κρῖμα ὅμως ὅτι τοῦ ἔλειπεν ἡ σοφία νὰ μεταχειρισθῇ ὠφελίμως τὴν δύναμιν ταύτην.

Καὶ ὁ Κάρολος δὲ κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος, ὁπότε ἐφονεύθη ὁ Μαυρίκιος, ἐστράτευσε κατὰ τῶν Γάλλων, οἱ ὁποῖοι ἐβάσταζαν ἀκόμη τὴν Λοθριγγίαν. Οἱ στρατηγοίτου εἶχαν πολιορκήσειν καὶ κυριεύσειν καὶ κατεδαφίσειν τὴν Τερουάναν, ὅταν ὁ νέος βασιλεὺς Ἐῤῥῖκος Β' ἐκίνησε προσωπικῶς μὲ πολυάριθμον στράτευμα διὰ νὰ τοὺς ἀποκρούσῃ. Ὁ Κάρολος εὐθὺς ἀφοῦ ἤκουσε τοῦτο, ἐκίνησε κλινήρης διὰ νὰ κυβερνήσῃ προσωπικῶς τὰ στρατεύματά του. Ἀλλ' ὁ χειμὼν ἐμπόδισε καὶ τὰς δύω μερίδας νὰ ἐνεργήσουντι πλέον, καὶ τοὺς ἔστειλεν εἰς τοὺς οἴκους των.

Κατὰ τὸν χειμῶνα τοῦτον ἔκαμεν ὁ Κάρολος συμβίβασιν μὲ τὴν Ἀγγλίαν, καὶ ἠῤῥαβωνίασε τὸν υἱόν του Φίλιππον μὲ τὴν Ἀγγλικὴν βασίλισσαν Μαρίαν. Οἱ Γάλλοι ἐλυπήθησαν διὰ τοῦτο· πραγματικὸν ὅμως κέρδος δὲν ἔφερεν ἡ σύναψις αὕτη, ἐπειδὴ ὁ γάμος ἔμεινεν ἄτεκνος, οὐδὲ διήρκεσε πολὺν χρόνον. Τὰ ἔξοδα τοῦ γάμου ἐξεκένωσαν τόσον τὰ κιβώτια τοῦ Καρόλου, ὥστε ἦτο εἰς ἀμηχανίαν, ὅταν

ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας ἀνενέωσε τὸ ἐρχόμενον ἔτος (1 554) τὸν ἐν Λοθριγγίᾳ πόλεμον μὲ προσφάτους δυνάμεις. Μετὰ πολλῶν κόπων, ἀλλὰ πολλὰ ἀργὰ, ἐσύναξε στράτευμα, τὸ ὁποῖον ἠκολούθησε καὶ αὐτὸς φερόμενος ἐπὶ κλίνης. Ἀλλὰ τὸ ἀποτέλεσμα ἦτο ὡς τὸ τοῦ προτέρου ἔτους. Οἱ Γάλλοι ἠσφαλίσθησαν εἰς τὰ φρούρια, καὶ ὁ Κάρολος μὴ δυνηθεὶς νὰ τοὺς ἐκβάλῃ εὐχαριστήθη εἰς τὸ νὰ λεηλατήσῃ τὴν Πικαρδίαν. Τὸ ἐφεξῆς ἔτος (1555) ἐπαραστάθη κατὰ λέξιν τὸ αὐτὸ δρᾶμα. Καὶ οἱ δύω οἱ μόναρχοι ἐβασάνιζαν ὁ εἷς τὸν ἄλλον μὲ ἀμοιβαίας ἐχθροπαθείας, καὶ ἐδυστύχιζαν μόνον ἐκείνους, τῶν ὁποίων αἱ κατοικίαι ἔκειντο ἐντὸς τῶν τόπων, ὅπου ἐπλημμύρει ὁ κακοῦργος πόλεμος. Τελευταῖον ὁ Κάρολος εἰς τὴν ἐν Βαυκέλλαις κλεισθεῖσαν ἀνακωχὴν (5 Φεβρ. 1556) ἀφῆκε τοὺς Γάλλους νὰ βαστάξωσι τὰ κυριευμένα, καὶ παρέδωκε κληρονόμημα τὸν πόλεμον εἰς τὸν διάδοχόν του, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐκατωρθώθη ἡ εἰρήνη.

37. Ἡ θρησκευτικὴ εἰρήνη τῆς Αὐγούστης.

(1555).

Ἀκόμη ἐλυπεῖτο ὁ Κάρολος, διότι ἐματαιώθησαν διαμιᾶς αἱ εἰς τὴν Γερμανίαν βουλαὶ καὶ ἡ πολιτική του. Δὲν ἤθελε νὰ ἐξεύρῃ πλέον τίποτε περὶ Γερμανίας, καὶ ὅσα ἀκόμη ἠδύνατο νὰ πράξῃ αὐτὸς, τὰ ἐπεφόρτισεν εἰς τὸν ἀδελφόν του. Οὗτος τώρα ἀπεφάσισε μὲ ὅλα τὰ σωστά του νὰ καταργήσῃ τὰς θρησκευτικὰς διχονοίας καὶ ἐπρόσταξε (1553) δὶς συμβούλιον χωρὶς νὰ καταπείσῃ τοὺς ἡγεμόνας νὰ ὑπάγωσιν. Ἐπρόταξε τὸ αὐτὸ εἰς τὸ ἐφεξῆς ἔτος, ἀλλὰ πάλιν εἰς μάτην. Τελευταῖον ἐδιωρίσθη τὸ

συμβούλιον τὴν ἡμέραν τοῦ ἁγίου Μαρτίνου 1554 εἰς Αὐγούσταν. Ὁ Φερδινάνδος ἐφάνη εἰς αὐτὸ τὴν 29 Δεκεμ. ἀλλὰ δὲν εὗρηκε κανένα τῶν ἐπισήμων, καὶ ἠναγκάσθη νὰ τοὺς προσκαλέσῃ πάλιν. Καὶ τότε ὅμως οἱ ἡγεμόνες δὲν ὑπῆγαν αὐτοὶ, ἀλλ' ἔστειλαν πρέσβεις. Μὲ τούτους ἤρχισαν τελευταῖον αἱ συνδιαλέξεις τὴν 5 Φεβρ. 1555. Ὅτι ἐδῶ τὰ πράγματα ἔμελλαν νὰ λάβουν ἄλλον δρόμον παρὰ εἰς ὅλα τὰ μέχρι τοῦδε συμβούλια, ἠδύνατο καθεὶς νὰ τὸ καταλάβῃ ἀπὸ τὸν λόγον, μὲ τὸν ὁποῖον ἤνοιξεν ὁ Φερδινάνδος τὴν σύνοδον, ὅςτις εἶπεν, ὅτι δὲν πρέπει νὰ ζητηθῇ πῶς νὰ ἑνωθῶσιν αἱ διάφοροι γνῶμαι, ἀλλὰ μόνον πῶς νὰ διατηρηθῇ ἡ εἰρήνη μὲ ὅλην τῶν γνωμῶν τὴν διαφορότητα. Συνέλαβαν λοιπὸν τὴν ἰδέαν ἀμοιβαίας ἀνοχῆς, ἐπειδὴ ἡ φοβερὰ δυστυχία τῆς Γερμανίας τοὺς ἠνάγκασε νὰ συμπεράνουν, ὅτι χωρὶς ἀνοχῆς καμμία ποτὲ ἡσυχία δὲν ἠλπίζετο. Μὲ ὅλα ταῦτα ἐλογομάχουν ἥμισυν ἐνιαυτὸν ἕως τῆς εἰρήνης, καὶ τοῦτο διὰ δύω τινὰ, τὰ ὁποῖα ἐφαίνοντο ἱκανῶς ἀξιόλογα καὶ εἰς τὰς δύω φατρίας. Διότι οἱ Προτεστάνται ἤθελαν νὰ εἰσαχθῇ ἡ ἐλευθερία τοῦ Λουθηρανισμοῦ ὄχι μόνον ἀμέσως εἰς τὰς Λουθηρανὰς ἐπικρατείας, ἀλλὰ καὶ ἐμμέσως, ἤγουν ὅπου ἦσαν μὲν Λουθηρανοὶ οἱ ὑπήκοοι, Καθολικοὶ δὲ οἱ ἡγεμόνες, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθησαν ἄλλο νὰ κατορθώσωσιν εἰμὴ τὴν ἐλευθέραν ἀναχώρησιν τῶν ὑπηκόων, οἱ ὁποῖοι ἤθελαν νὰ μετατοπίσωσι διὰ τὴν θρησκείαν, καὶ γενικὴν ὑπόσχεσιν ὅτι οἱ πρὸ πολλοῦ Λουθηρανίσαντες ὑπήκοοι Καθολικῶν καὶ μάλιστα ἱερατικῶν ἡγεμόνων δὲν θέλουν κατατρεχθῆν διὰ τὴν θρησκείαν των. Ἀλλὰ δυσκολώτερον ἦτο τὸ δεύτερον ζήτημα, ἂν οἱ ἐπίσκοποι, οἵτινες μετέβησαν εἰς τὴν Λουθηρανὴν διδασκαλίαν ἔπρεπε νὰ βαστάξωσι τὰ πλούσια ἐπισκοπικά των κτήματα ἢ ὄχι. Οἱ Καθολικοὶ ἐζήτουν, ὅσοι τῶν ἀρχιερέων ἐλουθηράνισαν, νὰ χάσουν

ἀμέσως τὸν βαθμὸν καὶ τὴν κατάστασίν των. Ἀπὸ τοῦτο τὸ κρατούμενον δίκαιόν των (reservatum ecclesiasticum) τόσον δὲν ἐπαραιτοῦντο οἱ Καθολικοὶ, ὥστε ὁ Φερδινάνδος εἶπε φανερὰ, ὅτι προτιμᾷ πάραυτα νὰ ἀναχωρήσῃ παρὰ νὰ δώσῃ ἐλευθερίαν ἀποσκιρτήσεως εἰς τοὺς ἐπισκόπους καὶ ἱερεῖς. Οἱ Καθολικοὶ εἶχαν δίκαιον νὰ ἐπιμένουν εἰς τοῦτο, ἐπειδὴ τὴν πλημμύρησιν τοῦ Λουθηρανισμοῦ ἄλλως νὰ ἀναχαιτίσωσιν ὁπωσοῦν δὲν ἠδύναντο, εἰμὴ μὲ τὸν χαμὸν τόσον ὡραίων καὶ πλουσίων ὑποστατικῶν, μὲ τὸν ὁποῖον ἐφοβερίζοντο οἱ ἀποσκιρτῶντες κληρικοί. Ἐὰν ἡ εἰρήνη δὲν ἐκατορθοῦτο, ἔπρεπε νὰ εὐχαριστηθῶσιν εἰς τὴν συμφωνίαν, ὅτι διὰ τοῦτο μόνον τὸ ζήτημα — δὲν ἠνώθησαν. Οἱ εὐαγγελικοὶ ἔστερξαν νὰ ἐκτελεσθῇ τὸ ζητηθὲν μὲ συνθήκην τοῦ νὰ εἰσαχθῇ εἰς τὰ πρακτικὰ μία διαμαρτύρησίς των.

Τὴν 25 Σεπτεμ. ὑπεγράφη τελευταῖον ἡ θρησκευτικὴ εἰρήνη. Τὰ κυριώτερα ταύτης ἦσαν, ὅτι καὶ αἱ πόλεις ὅσαι ἐδέχθησαν τὴν τῆς Αὐγούστης ὁμολογίαν, καὶ οἱ μένοντες εἰς τὴν παλαιὰν θρησκείαν ἀπολαύουσιν ἀπολύτως ἴσην ἐλευθερίαν· ἐξαιροῦνται τῆς εἰρήνης ὅσοι δὲν εἶναι οὔτε τῆς μιᾶς οὔτε τῆς ἄλλης θρησκείας. Οἱ Προτεστάνται βαστάζουσιν ὅλα τὰ εἰσοδήματα ἀπὸ δημευθέντα ἱερατικὰ ποτὲ κτήματα. Οὔτε Καθολικοὶ οὔτε Λουθηρανοὶ προτρέπονται νὰ ἐκτραποῦν εἰς τὴν ἄλλην θρησκείαν, ἀλλὰ καθεὶς νὰ πιστεύῃ καὶ νὰ ζῇ καθὼς θέλει.

Τοιουτοτρόπως ἐκτυπήθη ὁ σκοπὸς, διὰ τὸν ὁποῖον ἐκ πέντε καὶ τριάκοντα ἐνιαυτῶν ἔπαθε τὰ πάνδεινα ἡ Γερμανία, καὶ κατὰ τοὺς ἐσχάτους ἐνιαυτοὺς κατηρημώθη ἀπανθρώπως ἀπὸ Ἰσπανοὺς καὶ Ἰταλοὺς, καὶ πολὺς λαὸς καὶ καλὸς ἔχασε τὴν ζωήν του, καὶ δύω ἔνδοξοι ἡγεμόνες ἐδοκίμασαν πικρὰν καὶ ἄτιμον τύχην. Ὁ εἷς ἐξ αὐτῶν, ὁ Ἐκλέκτωρ Ἰωάννης Φρειδερῖκος, δὲν ἔζησε νὰ ἴδῃ τὴν εἰρήνην·

ἀπέθανε πρὸ ἑνὸς ἔτους εἰς τὸ μικρὸν ὑποστατικὸν, τὸ ὁποῖον τοῦ εἶχεν ἀφήσειν ὁ Μαυρίκιος.) Ὁ ἄλλος, ὁ Κόμης Φίλιππος, ἐμωράνθη διὰ τὴν ἔξαφνον δυστυχίαν του. „Τίποτε, εἶπε πρὸς τὸν πρέσβυν, ὅςτις τοῦ ἀνήγγειλεν εἰς Βίλακον τὴν ἐλευθέρωσίν του, δὲν μὲ πικραίνει τόσον, ὅσον διότι οἱ χωριάται ἐμποροῦν νὰ ἐχάλασαν τοὺς δρόμους τοῦ κυνηγίου μου. Ὅλα τὰ ἄλλα τὰ διορθόνω· τοῦτο μόνον ὄχι.“ Λυπηρὸν εἶναι ἐπ' ἀληθείας ὅτι τοιοῦτος ἀνδρικὸς νοῦς ἔπαθε τοιαύτην παιδαριώδη μωρίαν!

38. Καρόλου τοῦ Ε΄ παραίτησις καὶ θάνατος.

Βαθύτατα ᾐσθάνθη Κάρολος ὁ Ε΄ τὴν λύπην, ὅτι εἰς ὀλίγους ἐνιαυτοὺς δι' ἐναντίας τύχης ἐξέπεσεν ἀπὸ τὸν θαυμασμὸν καὶ ἀπὸ τὴν τιμὴν τοῦ κόσμου τόσον, ὥστε καὶ οἱ μικρότατοι Γερμανοὶ χωριάται ἐχάρησαν ἀλαλάζοντες διὰ τὴν εἰς Βίλακον φυγήν του, καὶ ὅςτις ἄλλοτε ἐπρόσταζε νόμους εἰς βασιλεῖς καὶ Πάπας, τώρα δὲν ἠδύνατο νὰ ἐκβάλῃ ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας οὐδὲ μίαν πόλιν ἀφ' ὅσας τοῦ εἶχεν ἁρπάσειν ἐνῷ ἔφευγε τὴν ὀλέθριον φυγὴν ἀπὸ τὸν Μαυρίκιον. Εἰς ταῦτα προσετέθη, ὅτι ἡ ἀρθρῖτις καὶ ἄλλαι ἀῤῥωστίαι, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἠνωχλεῖτο πρὸ πολλοῦ, εἶχαν λάβειν τόσην δύναμιν ἀπὸ τῶν κακοπεθειῶν τῶν τελευταίων ἐκστρατειῶν, ὥστε μὲ στενοχωρίαν μεγάλην ἠδύνατο νὰ φροντίζῃ διὰ τὰ πράγματα. Ὁ ἄλλοτε ῥωμαλαῖος ἀνὴρ ἐκείτετο τώρα ἄῤῥωστος, κίτιρνος, καὶ ὡσὰν σκελετόν. Τόσον δὲ ἐμελαγχόλει διὰ τοῦτο, ὥστε δὲν ἐξήρχετο σχεδὸν ἀπὸ τὸ οἴκημά του, δὲν ἔβλεπεν ἄλλον τινὰ εἰμὴ τὰς ἀδελφάς του, τὰς βασιλίσσας τῆς Οὐγγαρίας καὶ τῆς Γαλλίας, καὶ τοὺς πιστοτάτους του

θεράποντας, καὶ μίαν φορὰν δὲν ἠθέλησεν ἐννέα μῆνας οὔτε ἐπιστολὴν οὔτε πρόσταγμα νὰ ὑπογράφῃ. Ὅλα ταῦτα τοῦ ἐνίσχυαν τὸν στοχασμὸν, τὸν ὁποῖον ἐξ ἐνιαυτῶν τινῶν περιέφερεν εἰς τὴν κεφαλήν του, νὰ ὀπισθοδρομήσῃ ὡς ὁ Διοκλητιανὸς, τοῦ ὁποίου τὴν παραίτησιν εἶχε πάντοτε ἐνθυμηθῆν ἀσμενέστατα, εἰς τὴν παράμερον σκοτίαν τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου, καὶ νὰ ἀφήσῃ τὸ ἀτυχὲς παιγνίδιον εἰς νεωτέρους, ἢ νὰ τὸ χάσουν ἐντελῶς, ἢ νὰ τὸ διορθώσωσιν. Αἱ δύω ἀδελφαί του τοῦ εἶχαν ὑποσχεθῆν νὰ συγκλεισθῶσι μαζή του εἰς τὴν ἐρημίαν. Τελευταῖον κατὰ τὸ θέρος 1555 ἐξετέλεσεν ἀληθῶς τὴν ἀπόφασιν τοῦ νὰ ἀπαρνηθῇ πᾶσαν γηΐνην μεγαλειότητα, πρᾶγμα μεγαλουργότατον εἰς τὴν θέσιν του ἀφ' ὅσα περιέχει ἡ ἱστορία τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας *). Μετεκάλεσε τὸν μονογενῆ του υἱὸν Φίλιππον ἀπὸ τὴν Ἀγγλίαν εἰς τὰς Βρυξέλλας καὶ ἐδιώρισε τὴν 25 Ὀκτ. εἰς τὸ νὰ παραιτηθῇ δημοσίως τὸ Βέλγιον. Εἰς μεγάλην σάλαν, ὅπου ἦσαν συναθροισμένοι οἱ ἀντιπρόσωποι ὅλου τοῦ Βελγίου καὶ πολλοὶ εὐγενέστατοι ἄνδρες, ἐκάθητο ὁ Κάρολος ἐπὶ καθέδρας, καὶ πλησίον ἔστεκεν ἡ ἀδελφή του Μαρία ἡ κυβερνήτρια τοῦ Βελγίου, καὶ ὁ υἱός του Φίλιππος, ὅςτις τότε καθὸ σύζυγος τῆς βασιλίσσης Μαρίας ὠνομάζετο βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας, καὶ εἰς τὸν ὁποῖον ὁ Κάρολος εἶχε δώσειν τὸ βασίλειον τῆς Νεαπόλεως ὅταν ἐνυμφεύθη τὴν βασίλισσαν ταύτην. Εἷς ἀπὸ τοὺς βουλευτὰς τοῦ Καρόλου ἀνέγνωσε τὸ γράμμα, διὰ τοῦ ὁποίου παρεχώρει ὁ αὐτοκράτωρ εἰς τὸν υἱόν του τὸ Βέλγιον, καὶ ἔπειτα ἐσηκώθη ὁ ἄῤῥωστος μόναρχος, στηριζόμενος εἰς τοὺς ὤμους τοῦ πρίγκιπος Ἀραυσικῆς καὶ ἄλλων, καὶ ὡμίλησε λόγον, τὸν ὁποῖον ὅλοι οἱ παρόντες ἀκούσαντες ἀνελύθησαν εἰς τὰ δάκρυα. Ἔλεγε μὲ ἀξιο-

*) Roberston.

πρέπειαν, ἀλλὰ χωρὶς μεγαλοῤῥημοσύνην πῶς ἐκ τοῦ δεκάτου ἑβδόμου ἔτους τῆς ἡλικίας του διεύθυνεν ὅλους του τοὺς στοχασμοὺς εἰς μόνον τὴν ἔνδοξον κυβέρνησιν τόσον πολλῶν ἐμπιστευμένων εἰς αὐτὸν βασιλείων, πόσον ὀλίγον καιρὸν εἶχεν ὑπόλοιπον νὰ ἀναπαύεται, καὶ πόσον ὀλιγώτερον ἐμεταχειρίσθη εἰς τὰς ἰδιαιτέρας του εὐφροσύνας. Ἀδιακόπως (ἔλεγεν) ἐπροσπάθει νὰ βλέπῃ πανταχοῦ μὲ τοὺς ἰδίους του ὀφθαλμούς, καὶ διὰ τοῦτο ἡ κυβέρνησίς του ὑπῆρξε παντοτεινὴ ὁδοιπορία. Ἐννεάκις ἐπεσκέφθη τὴν Γερμανίαν, ἑξάκις τὴν Ἱσπανίαν, τετράκις τὴν Γαλλίαν, ἑπτάκις τὴν Ἰταλίαν καὶ δεκάκις τὸ Βέλγιον· δίς ὑπῆγεν εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ δίς εἰς τὴν Ἀφρικὴν, καὶ ἐν γένει ἐθαλασσοπόρησεν ἑνδεκάκις. Τώρα δὲ τὸν ὑπέμνησε τὸ ἄῤῥωστον σῶμα του νὰ ἀπομακρυνθῇ ἀπὸ τὸν θόρυβον τῶν γηΐνων πραγμάτων καὶ νὰ ἐπιθέσῃ τὸ βάρος των εἰς νεωτέρους ὤμους. Ἐὰν διὰ τὰς πολλὰς φροντίδας καὶ τοὺς κόπους του ἠμέλησεν ἐξιόλογόν τι πρᾶγμα ἢ δὲν τὸ ἔκαμεν ὡς ἔπρεπε, παρακαλεῖ ὅλους, ὅσοι ἐκ τούτου ἐλυπήθησαν, νὰ τὸν συγχωρήσωσιν. Αὐτὸς δὲ θέλει ἐνθυμεῖσθαι πάντοτε μὲ ἀγάπην τοὺς πιστούς του Βέλγας, καὶ θέλει παρακαλεῖν τὸν Θεὸν διὰ τὴν εὐτυχίαν των.

Ἔπειτα ὑπέστρεφεν εἰς τὸν υἱόν του, ὅστις ἔκλινε γόνυ ἔμπροσθέν του καὶ ἐφίλησε τὴν χεῖρα του. Τὸν ἐνεθύμισε πόσον ἦτο ἄξιος τῆς υἱϊκῆς του εὐγνωμοσύνης, ἐὰν καὶ μετὰ θάνατόν του ἀφινεν εἰς αὐτὸν τόσας ἀκμαζούσας χώρας, καὶ πόσον αὐξάνει ἡ πατρική του εὐεργεσία κατ' ἀξίαν, ἐνῷ τοῦ παραχωρεῖ ὅλας ταύτας τὰς χώρας τώρα, ἐνῷ ζῇ ἀκόμη. Μετὰ τὴν παραίνεσιν εἰς τὸ νὰ κυβερνήσῃ εὐκλεῶς καὶ δικαίως, μὲ τὴν ὁποίαν ἐσυμπέρανε τὸν λόγον του, ἔπεσε τελευταῖον εἰς τὴν καθέδραν ἀδύνατος καὶ λειποθυμημένος.

Τὸν Ἰανουάριον τοῦ ἐφεξῆς ἔτους (1556) παραιτήθη εἰς Βρυξέλλας τὴν Ἱσπανίαν μὲ ὅλας τὰς ἀπ' αὐτῆς ἐξηρτημένας χώρας καὶ τοῦ παλαιοῦ καὶ τοῦ νέου κόσμου. Μόνον τὸ Γερμανικὸν στέμμα ἀνέβαλεν ὀλίγον ὁ Κάρολος, ἐλπίζων νὰ καταπείσῃ τὸν ἀδελφόν του νὰ παραιτηθῇ τὰς τούτου ἀντιποιήσεις εἰς τὸν Φίλιππον. Ἀλλ' ὁ Φερδινάνδος δὲν ἠθέλησε νὰ στέρξῃ κατ' οὐδένα τρόπον, καὶ οὕτως ὁ Κάρολος, ἐὰν καὶ ἀθύμως, παρῃτήθη τὴν αὐτοκρατορικὴν ἀξίαν εἰς τὸν Φερδινάνδον.

Τὴν 17 Σεπτεμβ. ἀπέπλευσεν εἰς Ἱσπανίαν μὲ τὰς δύω ἀδελφάς του καὶ πολλοὺς εὐγενεῖς. Δύω λαμπροὶ στόλοι ἐκ Φλανδρικῶν καὶ Ἀγγλικῶν πλοίων τὸν ἐσυνώδευσαν, καὶ ἄραξαν εἰς Λάρεδον τῆς Λισκαΐας. Ὅταν ἐπάτησε τὸ Ἱσπανικὸν ἔδαφος, ἐγονάτισε καὶ ἐφίλησε τὴν γῆν. Βαρύθυμός τις στοχασμὸς περὶ τῆς ματαιότητος τῶν γηΐνων μεγαλείων διεπέρασε τὴν ψυχήν του. Ἔπειτα ἀνέβη πάλιν εἰς τὴν κλίνην του, ἥτις ἦτο ἐστρωμένη ἐπάνω εἰς ἅμαξαν. Εἰς Βούργους ἀπέλυσε τὸ μέγιστον μέρος τῆς θεραπείας του, καὶ ὑπῆγεν ἔπειτα εἰς Βαλδόλετον, ὅπου κατὰ τὴν θέλησίν του ἀπεχωρίσθησαν ἀπ' αὐτοῦ καὶ αἱ δύω ἀδελφαί του. Εἶχε διορίσειν καὶ τοῦ ἔκτισαν μικρὸν οἶκον διὰ τὴν μέλλουσαν ἀνάπαυσίν του πλησίον τοῦ τῶν Ἱερωνυμιτῶν μοναστηρίου εἰς τὴν Ἐκστρεμαδοῦραν εἰς τόπον περίφημον διὰ τὴν ὡραιότητα καὶ τὸν ὑγιεινὸν ἀέρα. Εἰς ταύτην τὴν ἐρημίαν ἐπέρασε τὸ ὑπόλοιπον τῶν ἡμερῶν του, καὶ ἐμέριζε τὸν καιρόν του εἰς προσευχὴν, κηπουρίαν καὶ εἰς σύνθεσιν μηχανικῶν παντοδαπῶν πραγμάτων, τὰ ὁποῖα ἠγάπα. Κατὰ τὴν διήγησιν ἱστοριογράφων τινῶν ὀλίγον καιρὸν πρὸ τοῦ θανάτου του συνέλαβε τὴν παράξενον ἔννοιαν νὰ ἑορτάσῃ τὰ ἐντάφιά του. Ἐδιώρισεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ μοναστηρίου καὶ τοῦ ἐψάλθη ἡ νεκρώσιμος ἀκολουθία, καὶ λειτουρ-

γία ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς του, εἰς τὴν ὁποίαν παρευρέθη καὶ αὐτός. Ἡ σφοδρὰ ταραχὴ, τὴν ὁποίαν ἔπαθεν ἡ καρδία του ἀπὸ τὴν τελετὴν ταύτην, τοῦ ἐπέφερε τὸν ἀληθινὸν θάνατον. Τὴν ἐφεξῆς ἡμέραν ἐκυριεύθη ἀπὸ πυρετὸν, ὅς τις ἐντὸς ὀλίγων ἑβδομάδων ἔβαλε τέλος εἰς τὴν ζωήν του (21 Σεπτ. 1558).

Αἱ κρίσεις περὶ τοῦ περιφήμου τούτου, διὰ πολλὰ ἀξίου νὰ ὀνομάζεται μέγας μονάρχης, ἔγειναν πολλὰ διάφοροι. Ἐν γένει ἔλαβε τόσον τὴν ὑπεροχὴν ὁ φανερὸς ψόγος πολλῶν Γαλλικῶν καὶ Προτεσταντινῶν ἱστοριογράφων, ὥστε οἱ μεταγενέστεροι τὸν ὑπολαμβάνουν ἡγεμόνα κυριευόμενον ἀπὸ σφοδροτάτην φιλοδοξίαν, ὅς τις ἐθυσίαζε τὴν εὐδαιμονίαν τῶν λαῶν του εἰς τὴν φιλοκτησίαν καὶ πλεονεξίαν, καὶ μὰ τὴν ἀλήθειαν εἰς τὴν καθίδρυσιν παγκοσμίου μοναρχίας. Οἱ Γάλλοι κατὰ τὸν συνήθη φατριασμόν των δὲν δύνανται νὰ τὸν συγχωρήσουν, ὅτι ἔμεινεν ἐπίμονος ἀντίπαλος ἑνὸς ἀπ' αὐτοὺς πολλὰ τιμωμένου βασιλέως· συγχωρητότερον εἶναι, ἐὰν οἱ Προτεστάνται δὲν δικαιολογοῦσιν ἡγεμόνα, ὅς τις ἦτο ἐναντίος εἰς τὴν γεννωμένην ἤδη ἐκκλησίαν των. Ἀλλὰ μὲ ἀπρόληπτον ἐξέτασιν τῶν πραγμάτων αἱ κατηγορίαι τῆς φιλοδοξίας καὶ φιλοκτησίας ἀποδείχνονται ἀθεμελίωτοι· μᾶλλον δὲ τοῦ Φραγκίσκου ἡ ἐπιθυμία τοῦ νὰ μεγαλυνθῇ φαίνεται ἀληθινὴ αἰτία τῶν πολέμων, καὶ ὁ Κάρολος ἀντικρὺ τοῦ βασιλέως τούτου μεγαλοπρεπὴς καὶ δίκαιος. Τὸ βλαβερώτατον διὰ τὴν φήμην τοῦ αὐτοκράτορος ἦτο, ὅτι ἡ κυβέρνησίς του ἐμπίπτει εἰς τὸν καιρὸν τῆς ἀναμορφώσεως τῆς ἐκκλησίας· ἐπειδὴ ἦτο μᾶλλον πολιτικὸς παρὰ θρῆσκος, καὶ ὁ ἐνθουσιασμὸς τοῦ Λουθήρου δὲν τοῦ ἐφαίνετο λαμπρὸν ἔργον. Δὲν ἦτο μὲν ἀδιάφορος εἰς τὴν θρησκείαν, ἐκεῖνος δὲ ὁ τολμηρὸς ζῆλος τῆς πίστεως, ὅς τις ἐπεκράτει τότε, τοῦ

ἦτο τόσον ξένος, ὅσον καὶ ἡ πεισμονὴ, μὲ τὴν ὁποίαν ἐστοχάζετο νὰ ἀντιφερθῇ ἡ Ῥώμη ἐναντίον τῆς νέας διδασκαλίας. Νὰ δώσῃ εἰρήνην εἰς τὴν τεταραγμένην Γερμανίαν καὶ ὑπόληψιν εἰς τὴν παντελῶς πεσοῦσαν αὐτοκρατορικὴν ἀξίαν, τὸ ἐνόμιζε καθῆκον του. Διὰ τοῦτο ὁ κατὰ τῶν ἡγεμόνων πόλεμος, τῶν ὁποίων τὴν ἀπείθειαν ἐνόμιζεν ἀσυμβίβαστον μὲ τὴν πολιτικὴν σύνταξιν τῆς αὐτοκρατορίας. Μόνον εἰς τὰς νίκας ἐφαίνετο ἄμετρος καὶ ἀκρατής. Ἡ μεταχείρισις μάλιστα τοῦ Κόμητος μένει κηλὶς εἰς τὴν ἱστορίαν του· ἀλλ' αὕτη καὶ τοῦ ἀνταπέδωκε βαρεῖαν καὶ πικρὰν ἐκδίκησιν.

Εἰς τὴν νεότητά του ἦτο ὁ Κάρολος ὡραῖος καὶ ῥωμαλαῖος ἀνὴρ, καὶ πολλὰ ἐπιτήδειος εἰς τὰς τότε τῶν ἱπποτῶν γυμνάσεις. Ἐφάνη μίαν φορὰν μεταμορφωμένος εἰς ἀγῶνα τοιοῦτον Ἱσπανῶν εὐγενῶν, καὶ ἀγνώριστος ἔλαβε τὸ πρῶτον βραβεῖον· πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον τὸν ἀνέδειξε πολλὰ ἀγαπητὸν εἰς τοὺς Ἱσπανούς. Εἶναι δὲ σημειώσεως ἄξιον, ὅτι πρῶτος ὁ μονάρχης οὗτος ἀνέλαβε τὸν τίτλον Μεγαλειότης, ἐνῷ ἀρχήτερα ἐσυνείθιζαν νὰ προσομιλοῦν μὲ τὸν αὐτοκράτορα καὶ μὲ τοὺς βασιλεῖς διὰ τοῦ Ἡ ὑμετέρα ὑψηλότης.

39. Φερδινάνδος Α΄.

(1556 — 1564).

Ἡ διαδοχὴ τοῦ Φερδινάνδου εἰς τὴν τῶν Γερμανῶν αὐτοκρατορικὴν ἀξίαν δὲν ἔγεινε χωρὶς δυσκολίας. Ἐξαιρέτως δὲν ἠδύνατο νὰ λησμονήσῃ ὁ Πάπας, ὅτι δὲν τοῦ ἐζήτησαν τὴν γνώμην του. Ἐν

γένει ὅμως ἤρχισαν οἱ αὐτοκράτορες νὰ ἐκσυνειθίζουν τοὺς Πάπας ἀπὸ τὰς τοιαύτας ἀντιποιήσεις, καθὼς καὶ ἐκεῖνοι ἔβλεπαν κατ᾽ ὀλίγον, ὅτι ὁ χρυσοῦς των αἰὼν ἦτο περασμένος. Κανεὶς δὲν ὑπήγαινε πλέον εἰς τὴν Ῥώμην διὰ νὰ στεφθῇ, μ᾽ ὅλον ὅτι εἷς ἐκ τῶν ἐφεξῆς Παπῶν (Σίξτος Ε΄) ἔκτισεν ἐπίτηδες εἰς τὴν Ῥώμην πολυτελὲς παλάτιον διὰ τὴν στέψιν τῶν αὐτοκρατόρων.

Ὁ Φερδινάνδος ἐπῃνέθη καὶ ἀπὸ Καθολικοὺς καὶ ἀπὸ Προτεστάντας ὡς ἀγαθὸς κυβερνήτης. Τὸ παράδειγμα τοῦ ἀδελφοῦ του ἠδυνήθη νὰ τὸν μετριάσῃ, ἐὰν ἐκ φύσεως δὲν ἦτο ἱλαρὸς καὶ πρᾶος. Καὶ αὐταὶ αἱ σχέσεις του τὸν ἠνάγκαζαν νὰ εἶναι ὑπομονητικός. Ἐχρειάζετο πάντοτε τὴν βοήθειαν τῶν προεστώτων, ἐπειδὴ αἱ ταραχαὶ τῆς Οὐγγαρίας δὲν ἐλάμβαναν τέλος, καὶ ὁ Σολειμάννης τὸν ἐφοβέριζεν ἀκόμη· καὶ οὕτως ἀνάγκη ἦτο νὰ ἀνέχεται τὴν νέαν θρησκείαν μὲ δυσαρέσκειάν του, ἐπειδὴ ἦτο ἐξ ὅλης ψυχῆς Καθολικὸς διὰ τὴν Ἱσπανικὴν ἀνατροφήν του. Σπουδαιότερα ἀνθίσταντο οἱ ἐπίσης αὐστηρῶς Καθολικοὶ Δοῦκες τῆς Βαυαρίας εἰς τὸ Λουθηρανὸν δίδαγμα, ἐπειδὴ δὲν ἦσαν δεσμευμένοι ἀπὸ καμμίαν σχέσιν· καὶ εἰς τὴν Βαυαρίαν ὁ Προτεσταντισμὸς ἐλαχίστην εὕρηκεν εἴσοδον, καθὼς καὶ εἰς τὰς κυρίως ἀρχιερατικὰς καὶ ἱερατικὰς χώρας, τῶν ὁποίων οἱ ἡγεμόνες ἠναγκάζοντο νὰ βαστάζωσι τὸν καθολικισμὸν διὰ νὰ μὴ χάσωσι τὰς ἀρχιεπισκοπὰς, ἐπισκοπὰς, ἡγουμενεῖα κτλ. Προτεστάνται δὲ ἦσαν ἐξ ἐναντίας καὶ οἱ τρεῖς κοσμικοὶ Ἐκλέκτορες Βρανδεμβούργου, Σαξονίας καὶ Παλατινάτου, ὁ Κόμης τῆς Ἀσσίας, ὁ Δοὺξ τῆς Βυρτεμβέργης, καὶ πολλοὶ ἄλλοι μικροὶ ἡγεμόνες καὶ πόλεις.

Ἦτο μὲν κλεισμένη ἡ θρησκευτικὴ εἰρήνη, καθὼς ὅμως ἡ θάλασσα μετὰ σφοδρότατον κλύδωνα κυματίζεται ἀκόμη ἱκανὸν καιρὸν ὕστερα, οὕτως οὐ-

δὲ αἱ καρδίαι, αἱ ὁποῖαι ἐταράχθησαν τόσον πολὺν καιρὸν, δὲν ἠδύναντο νὰ ἡσυχάσωσι πάραυτα. Καθὼς ἐμισοῦντο αἱ δύω θρησκευτικαὶ φατρίαι, οὕτω καὶ ἐφοβοῦντο ἀλλήλας· πᾶς διαβαίνων ταχυδρόμος, πᾶσα νέα στρατολογία τοὺς ἔκαμνε νὰ φοβῶνται νέας συνωμοσίας καὶ συμμαχίας. Ἀνοητόταται φῆμαι διεδίδοντο, καὶ αἱ τρομερώταται ἐπιστεύοντο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον. Εἰς τόπους, ὅπου συνέζων Λουθηρανοὶ καὶ Καθολικοὶ, ἐπεκράτει μεταξὺ τῶν δύω ἐχθρικωτάτη διχόνοια, καὶ ἡ ἰσχυροτέρα μερὶς ἐκατέτρεχεν εἰς πᾶσαν ἀφορμὴν τὴν ἀσθενεστέραν. Διὰ τοῦτο ἐγεννήθησαν πάραυτα φανερὰ παράπονα, τὰ ὁποῖα ἀνεφέρθησαν πάλιν εἰς συμβούλια. Ἡ μεταξὺ Λουθηρανῶν καὶ Καθολικῶν ἀποστροφὴ δὲν ἦτο σχεδὸν μικροτέρα παρὰ ἡ μεταξὺ Ἰουδαίων καὶ Χριστιανῶν· καὶ κατὰ τὴν στολὴν δὲ ἐπροσπάθουν νὰ διακρίνωνται διὰ νὰ μὴ ἔχουν κοινόν τι μὲ τοὺς ἐναντίους των. Ἀλλὰ πάραυτα δὲν ἔμειναν αἱ δύω μόνον φατρίαι εἰς τὴν Γερμανίαν. Ὄχι μόνον ἐξηπλόνετο ἐκ τῆς Ἑλβετίας καὶ Γαλλίας ἡ αἵρεσις τῶν ἀναμορφωμένων εἰς τὰς δυτικὰς ἐπαρχίας (ὁ Ἐκλέκτωρ τοῦ Παλατινάτου ἠνώθη μὲ αὐτὴν πρῶτος ἐκ τῶν ἡγεμόνων), ἀλλὰ καὶ οἱ Λουθηρανοὶ αὐτοὶ ἐδιαιρέθησαν εἰς δύω διδασκαλίας, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μὲν εἶχε μετριωτέραν γλῶσσαν κατὰ τὸν τρόπον τοῦ Μελάγχθωνος, ἡ δὲ ἄλλη ἐξ ἐναντίας εἰς πᾶν γράμμα τῆς διδασκαλίας τοῦ Λουθήρου ἔδιδε τόσην αὐθεντίαν, ὅσην οἱ Καθολικοὶ εἰς τὸν Πάπαν.

Ὁ τότε Πάπας Πῖος Δ΄ ἠναγκάσθη νὰ προστάξῃ πάλιν τὴν συγκρότησιν τῆς Τριδεντικῆς συνόδου, ἥτις εἶχε διαλυθῆν ἀπὸ τὸν κατὰ τοῦ Καρόλου πόλεμον τοῦ Μαυρικίου· καὶ οὕτως ἤρχισαν αἱ συνδιαλέξεις της τὸν Ἰαν. 1562, καὶ ἔλαβαν τέλος τὸν Δεκέμβ. 1563. Τὸ ἀποτέλεσμα ταύτης τῆς μὲ ζῆλον γενομένης ἐπιθυμητῆς συνόδου δὲν ἐσυμφώνησε κατὰ

πολλὰ μὲ τὰς ἐλπίδας, τὰς ὁποίας εἶχαν οἱ ἄνθρωποι περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς εἰρήνης. Οἱ Πάπαι ἐφρόντιζαν νὰ μὴ γείνῃ ἐκ ταύτης ἐλάττωσις τῆς δυνάμεώς των. Μὲ τέχνας καὶ δολιότητας Ἰταλικῆς πολιτικῆς διέτασσαν τὰς ἀποφάσεις τῆς ὁμηγύρεως. Τὸ ἅγιον πνεῦμα, τὸ ὁποῖον ἐδίδασκε τοὺς πατέρας, ἤρχετο ἐδῶ, ὡς λέγει τις αὐτόπτης, εἰς Ῥωμαϊκὰ δισάκια, καὶ ἐβράδυνε κάποτε, ὅταν ἦτο ἀνυδρία καὶ ἐξεχείλιζαν ποταμοί. Ἡ Ῥωμαϊκὴ διδασκαλία δὲν ἐκαθαρίσθη διὰ τῶν συνδιαλέξεων τῆς συνόδου, ἀλλ' ἐστερεώθη διὰ πολυαρίθμων ἀφορισμῶν. Τοιουτοτρόπως λοιπὸν ἡ σύνοδος αὕτη ἀντὶ νὰ συνάψῃ τὰ διεστῶτα, ἐμεγάλυνε κατὰ πολλὰ τὸ μεταξύ των χάσμα.

Πάραυτα μετὰ τοῦτο ἀπέθανεν ὁ αὐτοκράτωρ Φερδινάνδος τὴν 25 Ἰουλ. 1564 κατὰ τὸ ἑξηκοστὸν δεύτερον ἔτος τῆς ἡλικίας του. Εἶχεν ἀσφαλίσειν εἰς τὸν υἱόν του Μαξιμιλιανὸν τὴν διαδοχὴν, ἐνῷ τὴν μὲν 20 Σεπτ. 1562 τὸν ἔστεψε βασιλέα τῆς Βοημίας εἰς τὴν Πράγαν, καὶ εἰς Φραγκοφόρτιον μετά τινας μῆνας βασιλέα τῆς Ῥώμης.

Τέσσαρα ἔτη πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ Φερδινάνδου ἀπέθανε καὶ ὁ ἀξιόλογος συμβοηθὸς τοῦ Λουθήρου, ὁ Μελάγχθων, εἰς Βιττεμβέργαν (19 Ἀπριλ. 1560), ἀφοῦ ἔφθασεν ἀκριβῶς τὴν ἡλικίαν τοῦ Λουθήρου, ἑξήκοντα τρία ἔτη. Τὰ λυπηρὰ περιστατικὰ τοῦ ἡγεμονικοῦ οἴκου, τὸν ὁποῖον εἶχεν ὑπουργήσειν κατὰ πρῶτον, καὶ ἡ διαρκοῦσα διχόνοια τῆς ἐκκλησίας κατεπίκραναν τὸν εὐερέθιστον ἄνδρα. Αἱ ἐκ ταύτης τῆς περιόδου ἐπιστολαί του ἔχουν ὅλαι χαρακτῆρα βαθυτάτης βαρυθυμίας, καὶ λέγει ὁ αὐτὸς εἰς αὐτὰς, ὅτι δὲν θέλουν παύσειν ποτὲ τὰ δάκρυά του. Ὅταν οἱ υἱοὶ τοῦ δυστυχοῦς Ἐκλέκτορος Ἰωάννου Φρειδερίκου ἔκτισαν εἰς τὴν χώραν των, καὶ μάλιστα εἰς Ἰέναν πανεπιστήμιον (1558), ἐπροσκάλεσαν καὶ τὸν Μελάγχθωνα εἰς αὐτό. Μ' ὅλον ὅτι ἡ εὐγνωμοσύνη του ἦτο προσηλωμένη ἐκεῖ, μ' ὅλον τοῦτο ἡ εἰς τὴν Βιττεμβέργαν καὶ τοὺς ἐκεῖ φίλους του ἀγάπη καὶ ἡ δέησις τοῦ Ἐκλέκτορος Αὐγούστου τὸν ἐκράτησεν ἐδῶ. Ἀπέθανε λοιπὸν ὁ ἀνὴρ, τὸν ὁποῖον ἡ φύσις ἐκατασκεύασε πολλὰ μαλακὸν, ὡς πρὸς τὸ ἔργον, τὸ ὁποῖον ἀνέλαβε μετὰ τοῦ Λουθήρου.

40. Μαξιμιλιανὸς Β΄.

(1564 — 1576).

Μαξιμιλιανὸς ὁ Β΄ εἶχε τοῦ πατρός του τὴν ἱλαροφροσύνην, ἦτο δὲ, καθὼς ἐκεῖνος, καὶ πλήρης ζήλου διὰ τὸ ὑψηλὸν ἔργον του, καὶ ἐμεταχειρίζετο τὰ πράγματα τῆς κυβερνήσεως μὲ σπουδὴν καὶ σύνεσιν. Καὶ αὐτὸν δὲ ἐδίδαξαν αἱ καιρικαὶ περιστάσεις μετριότητα· διότι εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς αὐτοκρατορίας του συνέβησαν ἡ τοῦ Βελγίου ἐπανάστασις ἐναντίον τοῦ αὐστηρῶς Καθολικοῦ Φιλίππου, βασιλέως τῆς Ἱσπανίας, οἱ ὀλέθριοι θρησκευτικοὶ πόλεμοι εἰς τὴν Γαλλίαν, καὶ ἡ τρομερὰ νὺξ τοῦ ἁγίου Βαρθολομαίου, περὶ τῶν ὁποίων θέλομεν ὁμιλήσειν εἰς τὸν ἑπόμενον τόμον. Ἡ Οὐγγαρία δὲν ἦτο ἀκόμη ἥσυχος, καὶ ὁ φοβερὸς Σολειμάννης ἔζη ἀκόμη. Ἦτο λοιπὸν ἀναγκαῖον εἰς τὸν αὐτοκράτορα νὰ προσφέρεται φιλοφρόνως εἰς ὅλους· καὶ τῷόντι ὁ Μαξιμιλιανὸς, ὅς τις ἐν γένει δὲν ἦτο ἐχθρὸς τῶν εὐαγγελικῶν, ἔδειξε τόσην συγκατάβασιν, ὥστ' ἐσυγχώρησε τοὺς εὐγενεῖς τῆς Αὐστρίας νὰ εἰσάξωσι τὸν Λουθηρανισμὸν εἰς τὰ ὑποστατικά των, ἀλλὰ καὶ ἔστειλε καὶ ἔφερεν ἐκ Ῥοστοχίου ἕνα Λουθηρανὸν θεολόγον, τὸν Χυτραῖον, διὰ νὰ συντάξῃ τυπικὸν βιβλίον τῆς Λουθηρανῆς κοινότητος εἰς τὰς Αὐστριακὰς χώρας, τὸ ὁποῖον καὶ ἔγεινε καὶ εἰσήχθη εἰς ὅλας τὰς πόλεις του.

Μ' ὅλον ὅτι ἦτο βέβαιον, ὅτι μόνος ὁ τρόπος οὗτος ἠδύνατο νὰ καθησυχάσῃ τὴν Γερμανίαν, μ' ὅλον τοῦτο ἐσηκώθησαν φοβεραὶ κατακραυγαὶ ἐναντίον τοῦ Μαξιμιλιανοῦ. Ὁ Πάπας, ὅς τις καὶ χωρὶς τούτου ἦτο ὠργισμένος ἐναντίον του, διότι ἀνέλαβε τὴν αὐτοκρατορίαν χωρὶς ἰδικήν του κύρωσιν, καὶ πολὺν καιρὸν δὲν ἤθελε νὰ τὸν γνωρίσῃ δημοσίως βασιλέα τῆς Ῥώμης, ἔστειλε παραυτα πρὸς αὐτὸν ἕνα τοποτηρητὴν, ὅς τις ἔμελλε νὰ τὸν κρίνῃ αὐστηρότατα διὰ τὸν ἀσεβῆ τοῦτον τρόπον του πρὸς τοὺς αἱρετικούς. Εἰς μάτην ἀπέβαλεν ὁ Μαξιμιλιανὸς τὸν Παπικὸν ἀπόστολον· αὐτὸς μὲ Ῥωμαϊκὴν ἀναισχυντίαν εἰσῆλθε βιαίως εἰς τὸν αὐτοκράτορα. Καὶ οἱ ἀρχιεπίσκοποι δὲ καὶ οἱ ἐπίσκοποι, οἵτινες διὰ τῆς ἀναμορφώσεως εἶχαν νὰ χάσουν τὸ δικαστικόν των ἀξίωμα εἰς τὰς Αὐστριακὰς χώρας, εἰσῆλθαν μὲ ἐγγράφους δεήσεις. Καὶ αὐτὸς ὁ βασιλεὺς τῆς Ἱσπανίας ἔστειλε καὶ τὸν ἐπληροφόρησε ποῖον κακὸν ἔμελλαν νὰ κάμουν οἱ αἱρετικοὶ εἰς τὸ Βέλγιον, ἐὰν ἐπιστηριχθῶσιν εἰς τὸ παράδειγμα τοῦ αὐτοκράτορος. Ὁ Μαξιμιλιανὸς ἔμεινεν ἀκλόνητος ἀπ' ὅλα ταῦτα, καὶ ἀφῆκεν εἰς τοὺς ὑπηκόους του τὴν ἐλευθερίαν νὰ ὑπάγουν εἰς ὅποιον δίδαγμα ἤθελαν. Μόνον διὰ νὰ μὴ συγχυσθῇ παντελῶς μὲ τὸν Πάπαν καὶ μὲ Καθολικὰς τινὰς δυνάμεις ἐφύλαττεν αὐτὸς τὰς Ῥωμαϊκὰς τελετὰς, καὶ εἰς τὴν μητρόπολίν του τὴν Βιένναν δὲν ἐσυγχώρει ἄλλην λατρείαν παρὰ τὴν Καθολικήν.

Τίς ἤλπιζε μετὰ τόσας προόδους τῆς ἀναμορφώσεως ὅτι τὸ μεγαλήτερον μέρος τῆς Γερμανίας ἔμελλε νὰ ἐπιστρέψῃ πάλιν εἰς τὸν Καθολικισμὸν, καὶ νὰ ἐπιμένῃ εἰς αὐτὸν μέχρι τῆς σήμερον; Αἴτιοι τοῦ φαινομένου τούτου ὑπῆρξαν οἱ Ἰησουῖται. Ἡ ἀκριβεστάτη ἑνότης, εἰς τὴν ὁποίαν συνεκέντρωσε τὸ τάγμα τοῦτο τὰς δυνάμεις του, ἐπροξένησε τὴν μεγάλην ταύτην ἐνέργειαν. Διὰ τῶν προειρημένων μέσων εὐτύχησαν καὶ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν ἤδη τοῦ Φερδινάνδου νὰ ἐξαπλωθῶσιν εἰς ὅλην τὴν Γερμανίαν. Ἐντὸς ὀλίγου ἀπέκτησαν εἰς Βιένναν, Πράγαν, Αὐγοῦσταν καὶ εἰς τὰς ἐπικρατείας τῶν ἱερατικῶν Ἐκλεκτόρων πλῆθος σχολείων, μετοχείων καὶ γυμνασίων. Καὶ ἐπειδὴ καθὸ πνευματικοὶ ὡμίλουν μὲ καθένα στοματικῶς, καθὸ ἱεροκήρυκες ἔδειχναν ὄχι ὀλιγώτερον μεγάλους ῥήτορας παρὰ οἱ Λουθηρανοὶ, καὶ καθὸ διδάσκαλοι ἐδίδασκαν ἀμισθί· καὶ ἐπειδὴ οἱ διάδοχοι τοῦ Λουθήρου ἐξενοθεύθησαν εἰς ἱερατικοὺς δεσπότας· διὰ τοῦτο ἦτο εὔκολον εἰς τοὺς Ἰησουΐτας ὄχι μόνον τοὺς ὄντας Καθολικοὺς νὰ βαστάξωσιν, ἀλλὰ καὶ τοὺς Λουθηρανίσαντας νὰ στρέψωσιν εἰς τὴν παλαιὰν διδασκαλίαν· πολλοὶ δὲ μικρότεροι ἡγεμόνες ἐκ προτροπῆς τῶν Ἰησουϊτῶν ἀπέβαλαν πάλιν τὴν προεισαχθεῖσαν Λουθηρανὴν διδασκαλίαν ἀπὸ τὰς ἐπικρατείας των. Τὸν μέγιστον θρίαμβόν του ἔκαμε τὸ τάγμα εἰς τὰς αὐτοκρατορικὰς χώρας, καὶ τοῦτο εἶναι αἴτιον, ὅτι ἡ Βοημία, ἡ πρώτη πατρὶς τῆς τῶν Γερμανῶν θρησκευτικῆς ἀναμορφώσεως, κατ' ὀλίγον τόσον προσηλώθη εἰς τὸν Παπισμὸν, ὥστε ἴσως ἤθελε καταδικάσειν εἰς θάνατον κατὰ τὴν ιθ' ἑκατονταετηρίδα τὸν αὐτὸν ἄνδρα, διὰ τοῦ ὁποίου τὸν φόνον ἐπίασε τὰ ὅπλα κατὰ τὴν ιε'. Τοῦ Μαξιμιλιανοῦ οἱ ἄρχοντες ἐζήτουν τῳόντι ἐπιμόνως τὴν τῶν Ἰησουϊτῶν ἀποδίωξιν, ἀλλ' ὁ αὐτοκράτωρ, ὅς τις δυσκόλως ἠδύνατο νὰ γνωρίσῃ τὸ πνεῦμα τοῦ τάγματος, ἔδωκεν ἀπόκρισιν: „Πρῶτον τοὺς Τούρκους," καὶ οὕτως ἔμειναν ἐκεῖνοι τότε.

Κατὰ τὸ παρὸν ἦσαν τῳόντι οἱ Τοῦρκοι ἐχθροὶ ἐπικινδυνότεροι. Διότι ὁ μὲν Φερδινάνδος περιεπλέχθη μὲ αὐτοὺς ἐκ νέου εἰς πόλεμον (1551), καὶ εἶχε κάμειν (1562) ὀκταετῆ ἀνακωχὴν, ἀλλὰ μόνον μὲ τὴν ἀνανέωσιν τῆς συνθήκης νὰ τοὺς πληρόνῃ ἐτήσιον δῶρον 30,000 φλωρίων (ἀνωτ. σελ. 321). Ὁ δὲ Μα-

ξιμιλιανὸς, εἰς τὸν ὁποῖον ἐφαίνετο σκληρὰ ἡ συνθήκη αὕτη, ἠθέλησε νὰ τὴν ἀναιρέσῃ διὰ τῶν ὅπλων, καὶ ἐμβῆκε προσωπικῶς εἰς τὴν Οὐγγαρίαν (1566), ἀλλὰ βέβαια δὲν ἐκατόρθονε τίποτε, ἐὰν δὲν ἐσήκονεν ἔξαφνα ὁ θάνατος τὸν ἐχθρόν του Σολειμάνην (4 Σεπτεμ.). Νέα ἐκστρατεία τοῦ ἐφεξῆς ἔτους ἐτελείωσε καὶ αὐτὴ χωρὶς ἡρωϊκὰς πράξεις. Ἀνακωχὴ μὲ τὴν εἰρημένην φιλοδωρίαν, καὶ κατὰ τὴν ὁποίαν καθεὶς ἐβάσταζεν ὅ,τι εἶχεν εἰς τὰς χεῖράς του, ἔδωκε τέλος εἰς τὰς ἀηδεῖς ταύτας πολεμικὰς ἱστορίας.

Εἰς τὴν Γερμανίαν ἐπεκράτει μεγάλη ἡσυχία, ἐκτὸς ὅτι ἀνεφέροντο εἰς τὰ συμβούλια συχνὰ παράπονα διὰ τὴν αὐθάδειαν τῶν Γερμανικῶν στρατευμάτων, τὰ ὁποῖα, ὅταν ὑπέστρεφαν ἀπὸ ἐξωτερικὴν ὑπουργίαν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐλῄστευαν τὴν Γερμανίαν, ἐγύμνοναν τοὺς ὁδοιπόρους, ἐλεηλάτουν χωρία καὶ πόλεις. Τὴν πληγὴν ταύτην ἐξήλειψε τὸ γενικὸν κριτήριον, ἐνῷ ἐτιμώρησε φρικτῶς τὸ εἰς τὸ ἐπομένον τμῆμα ἀναφανὲν ἐσχάτως δίκαιον τοῦ ἰσχυροτέρου, τὸ ὁποῖον ἐφανερώθη ἐπὶ τῆς αὐτοκρατορίας τοῦ Μαξιμιλιανοῦ τούτου.

---

41. Αἱ Γρουμβαχικαὶ ταραχαί.

Ἀφοῦ ἀπέθανεν ὁ ἀνήσυχος Μαρκέσιος τοῦ Βρανδεμβουργικοῦ Κουλμβάκου Ἀλβρέχτος, περιεπλανῶντο πάντοτε εἰς τὴν Γερμανίαν ἄγρια στίφη τῶν στρατευμάτων του. Ἓν ἐξ αὐτῶν, ὁδηγούμενον ἀπὸ Βιλέλμον Γρουμβάχον, εἰσέφερε θάνατον καὶ φθορὰν εἰς τὴν ἐπικράτειαν τοῦ ἐπισκόπου Βιρκεβούργου, τὸν ὁποῖον ὁ Γρουμβάχος πρῶτον μὲν ἐνίκησε τακτικῶς, ἔπειτα δὲ τὸν ἐτουφέκισεν εἰς τὴν μητρόπολίν του (1558). Τὸ γενικὸν κριτήριον ἐξεφώνησε τὴν ποινὴν κατὰ τοῦ φονέως, δὲν ἠδυνήθη ὅμως πάραυτα νὰ τὴν ἐκτελέσῃ, ἐπειδὴ τοῦ Γρουμβάχου ἡ φατρία ἦτο πάντοτε ἀκόμη μεγάλη, καὶ ἐσυμπεραίνετο ἀκόμη μεγαλητέρα, ἐνῷ ὁ Γρουμβάχος ἔδιδε νὰ καταλάβουν ὅτι ἔχει μυστικὴν κοινωνίαν μὲ μέγα μέρος τῶν ἱπποτῶν τῆς αὐτοκρατορίας, καὶ προσέτι μὲ τοὺς Γάλλους. Ἀλλ' ὅταν ἴδε πλησιάζοντα τὸν κίνδυνον, ἔφυγεν εἰς τὴν Γόθαν πρὸς τὸν πρεσβύτατον τῶν υἱῶν τοῦ δυστυχοῦς Ἐκλέκτορος Ἰωάννου Φρειδερίκου, τὸν Δοῦκα Ἰωάννην Φρειδερῖκον τὸν Μεσαῖον, ἄνθρωπον ἀδυνάτου νοὸς, καὶ ὅς τις δὲν ἠδύνατο νὰ συγχωρήσῃ τὸν Ἐκλέκτορα Αὔγουστον νὰ ἔχῃ χώραν, ἥτις ἦτο κυρίως ἰδική του. Δὲν ἐχρειάσθη πολλὴν τέχνην ὁ δόλιος Γρουμβάχος νὰ τοῦ γαργαλίσῃ τὸ εὐαίσθητον τοῦτο μέρος· τὸν ἐξουσίασεν ὅλον, τὸν ἐτρέλανε μὲ τοὺς λόγους, πῶς ἠδύνατο νὰ τὸν βοηθήσῃ νὰ ἐξαναλάβῃ τὸ ἐκλεκτοράτον, πῶς ὅλοι οἱ Προτεστάνται ἤθελαν συνεργήσειν τὸ δίκαιον τοῦτο πρᾶγμα, καὶ πῶς αὐτὸς ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας εἶναι ἕτοιμος νὰ τὸν ὑπερασπισθῇ μὲ ὅλας του τὰς δυνάμεις, καὶ μὰ τὴν ἀλήθειαν, πῶς ὅλοι οἱ Προτεστάνται εἶναι συμφωνημένοι, ἀφοῦ λάβῃ τὸ ἐκλεκτοράτον, νὰ τὸν ἀναγορεύσουν αὐτοκράτορα. Ὁ νεανίσκος ἐπίστευσεν ὅλα ταῦτα τὰ ἐνύπνια τόσον εὐκολώτερα, ὅσον ὁ Γρουμβάχος ἤξευρε νὰ μεγαλύνῃ τὴν ἀπάτην ταύτην μὲ παντοδαπὰς ἀστρολογικὰς ἀγυρτείας, καθὼς ἐπιστεύοντο τότε, καὶ προσέτι νὰ οἰκειωθῇ τὸν Καγκελλάριον Βρύκκιον, πιστὸν τοῦ Δουκὸς σύμβουλον. Καὶ οὕτως ὁ ἀνόητος ἐμπιστευόμενος εἰς τοὺς ψευδοφίλους του καὶ εἰς τὰ ἄστρα ὥρμησεν εἰς δυστυχίαν, ὡς πρὸς τὴν ὁποίαν ἦτο ἐπίφθονος καὶ ἡ τοῦ πατρός του τύχη.

Ἀπὸ συμβούλιον συγκροτηθὲν εἰς Αὐγούσταν (1566) ἔλαβε προσταγὴν νὰ ἀποβάλῃ τὸν καθῃρημένον Γρουμβάχον, ἐὰν ἤθελε νὰ μὴ φανῇ συναίτιός του, καὶ νὰ μὴ περιπέσῃ εἰς τὴν αὐτὴν τιμωρίαν. Εἰς τὴν προσταγὴν ταύτην ἠκολούθησαν καὶ πολλαὶ φιλικαὶ συμβουλαὶ, πρὸς τὰς ὁποίας ἔμεινε

πάντοτε κωφὸς ὁ Δοὺξ, ἐπειδὴ οἱ φίλοι του τοῦ παρίσταναν πλαστοὺς τοὺς φοβερισμοὺς, ὅτι θέλει διωχθῆν ἀπὸ τὴν χώραν καὶ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους του, καὶ ὅτι διὰ ἕνα γέροντα τὸν Γρουμβάχον δὲν θέλει στείλειν οὐδὲ ἕνα στρατιώτην ὁ αὐτοκράτωρ, ὅς τις ἔχει πολλὴν ἀσχολίαν μὲ τοὺς Τούρκους. Εἰς τοῦτο τὸ ἀναμεταξὺ ὠνομάσθησαν ἀληθῶς ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα εἰς τὸ συμβούλιον τῆς Αὐγούστης οἱ ἐκβιασταὶ τῆς καθαιρέσεως, καὶ ἐπαρακίνησαν καὶ αὐτοὶ ἀκόμη μίαν φορὰν τὸν Δοῦκα νὰ παραδώσῃ τὸν καθῃρημένον Γρουμβάχον καὶ τοὺς συναιτίους του, τοὺς ἱππότας Βιλέλμον Στεΐνον καὶ Ἐρνέστιον Μανδελσλόον· ἀλλ' εἰς μάτην. Ὁ Ἰωάννης Φρειδερῖκος δὲν ὑπήκουσε καθόλου, καὶ ἔγραφε μακρὰν ἀπολογίαν τοῦ ἔργου του· τὸν δὲ Ἐκλέκτορα Αὔγουστον ὠνείδισεν εἰς ἐπιστολήν του ὡς ἄτιμον, καὶ τὸν ἠρώτα ἂν δὲν εἶναι εὐχαριστημένος κατακρατῶν τὸ ξένον δίκαιον καὶ ἂν ἀκόμη ζητῇ ἴσως καὶ τὰ μικρὰ τμήματα, "τὰ ὁποῖα ἠναγκάσθη νὰ τοῦ ἀφήσῃ ὁ ἀδελφὸς ἐκείνου Μαυρίκιος. Καὶ ὄχι μόνον ἀλλ' ἀντεποιήθη εἰς τὰ γράμματά του καὶ τὸν ἐκλεκτορικὸν τίτλον καὶ τὰ παλαιά του παράσημα.

Τελευταῖον μετὰ πολλὰς παρακινήσεις ματαίας, ἔφθασεν ὁ ἐκβιαστικὸς στρατός. Ἡγεμὼν αὐτοῦ ἦτο ὁ τῆς Σαξονίας Ἐκλέκτωρ Αὔγουστος. Προσέβαλε τὴν Γόθαν κατὰ τὴν παραμονὴν τῆς Χριστοῦ γεννήσεως, εὕρηκεν ὅμως ἀνδρείαν ἀντίστασιν, καὶ ἠναγκάσθη καθ' ὅλον τὸν χειμῶνα νὰ στρατοπεδεύῃ ἔμπροσθεν τῆς πόλεως. Ἀλλ' ἡ φρουρὰ δυσαρεστημένη εἰς τὸν πόλεμον ἐζήτησε τελευταῖον μὲ ἐπιμονὴν ἀπὸ τὸν Δοῦκα νὰ παραδώσῃ τὸν Γρουμβάχον καὶ τὸν Καγκελλάριον Βρύκκιον, καὶ ἐπειδὴ ἐκεῖνοι δὲν ἔστερξαν, ἐπίασαν καὶ τοὺς δύω, τοὺς ἐφυλάκωσαν εἰς τὸ βουλευτήριον, καὶ ἤνοιξαν εἰς τὸν Ἐκλέκτορα τὰς πύλας (13 Ἀπριλ. 1567).

Ὁ δυστυχὴς Δοὺξ εὐθὺς ἐκηρύχθη ἔκπτωτος τῶν κτημάτων του ὡς ἐπαναστάτης καὶ ἐφέρθη εἰς τὴν Βιένναν. Ἐκεῖ ἐπὶ ἀνοικτῆς ἁμάξης, φέρων ἐπὶ κεφαλῆς ἀχυρένιον πῖλον, περιεφέρθη εἰς ὅλας τὰς ἀγυιὰς, καὶ ἔπειτα ἐστάλθη εἰς Πρεσβοῦργον. Μετὰ ταῦτα ἐκομίσθη εἰς τὸ πλησίον Βιέννης Νεοστάδιον, καὶ ἐκεῖθεν εἰς Στίραν τῆς ἄνω Αὐστρίας, ὅπου ἀπέθανε (1595) μετὰ εἴκοσι ὀκτὼ ἐτῶν φυλακήν. Ὅλαι αἱ ὑπὲρ ἀπολύσεώς του δεήσεις ἔγειναν μάταιαι. Μόνον εἰς τὴν γυναῖκα του Ἐλισάβετ ἐσυγχωρήθη νὰ ὑπάγῃ μέτοχος τῆς δυστυχίας του εἰς αὐτὸν τὸ 1572 ἔτος, ὅπου ἔμεινεν ἕως οὗ ἀπέθανεν ἓν ἔτος πρὸ τοῦ ἀνδρός της.

Τοῦ Γρουμβάχου καὶ τοῦ Βρυκκίου ἡ τύχη ἦτο ἀκόμη σκληροτέρα. Φαίνεται εἰς αὐτὴν ὁ ὠμὸς χαρακτὴρ τῶν χρόνων ἐκείνων. Εἰς τὴν δημοσιευθεῖσαν κρίσιν ἐγράφη: ὅτι ἦσαν ἄξιοι μεγαλητέρων ποινῶν, ἀλλ' ὁ Ἐκλέκτωρ ἐξ ἐμφύτου ἀγαθότητός του μετριάζει τὴν ποινήν των εἰς τὸ νὰ κοπῶσι μόνον εἰς τέσσαρα μέρη. Ἐνῷ ἔμελλεν ὁ Γρουμβάχος νὰ σπαραχθῇ ἀπὸ τοὺς ἵππους εἰς τέσσαρα μέρη, ἔσχισεν ὁ δήμιος τὸ στῆθος του, ἐξέῤῥηξε τὴν καρδίαν του, καὶ τὴν ἐκτύπησεν εἰς τὸ πρόσωπόν του λέγων: „Ἰδοὺ, Γρουμβάχε, ἡ ψευδὴς καρδία σου." Πολλοὶ ἄλλοι συναίτιοι ἀπεκεφαλίσθησαν, τινὲς δὲ καὶ ἐκρεμάσθησαν. Ἔκτοτε ἠφανίσθη ἀπὸ τὴν Γερμανίαν τὸ παλαιὸν δίκαιον τῶν χειρῶν ἢ τοῦ ἰσχυροτέρου.

42. Ῥοδόλφος Β'.

(1576 — 1612).

Πόσην δυστυχίαν ἐμπορεῖ νὰ κάμῃ μία μόνη κακὴ κυβέρνησις, τούτου ἔδωκε νέον παράδειγμα ὁ διάδοχος καὶ υἱὸς τοῦ Μαξιμιλιανοῦ Ῥοδόλφος ὁ Β'.

Ἐνῷ ἀκόμη ἔζη ὁ πατήρ του, ἐστέφθη βασιλεὺς τῆς Ῥώμης, καὶ τὸν διεδέχθη χωρὶς δυσκολίαν, ὅταν ἐκεῖνος ἀπέθανε (12 Ὀκτωβ. 1576). Ἦτο ἐκ φύσεως ὀλίγον τι μωρόνους, καὶ τὸ νὰ ἀνετράφη εἰς τὴν Ἱσπανίαν ὑποκάτω τῶν ὀφθαλμῶν Φιλίππου τοῦ Β' ἐμπορεῖ νὰ συνεισέφερεν ὁπωσοῦν εἰς τὴν ὀκνηρὰν ἀδιαφορίαν του, μὲ τὴν ὁποίαν ἐμεταχειρίζετο τὰ πράγματα τῆς Γερμανίας. Ἀλλὰ τῆς πεισματώδους ἐχθροπαθείας του, τὴν ὁποίαν ἔδειξε διὰ βίου ἐναντίον τῶν Προτεστάντων, βέβαια αἴτιον εἶναι ἡ ἀνατροφὴ αὕτη.

Ἀπρόληπτος βασιλεὺς ἤθελε δώσειν τέλος εἰς πᾶσαν ταραχὴν καὶ διχόνοιαν δι' ἐλευθέρας ἀνεξιθρησκείας, καὶ ἤθελεν ἀποκτήσειν ἐντελεστάτην τῶν Γερμανῶν τὴν ἐμπιστοσύνην. Ἀλλ' ἡ ἀπροληψία αὕτη ἦτο πάντη ἐναντία τοῦ πνεύματος τῶν χρόνων καὶ ταύτης ἐπιδεκτικὸς δὲν ἦτο τότε κἀνεὶς ἄνθρωπος. Αἱ ἔννοιαι περὶ μιᾶς μόνης σωστικῆς πίστεως ἐπεκράτουν τόσον ἰσχυρῶς εἰς τὰς καρδίας τῶν ἀνθρώπων, ὥστε πάντα μὴ φρονοῦντα τὸ αὐτὸ ἐφοβοῦντο ὡς υἱὸν τοῦ διαβόλου, ἀπέφευγαν τὴν κοινωνίαν του, καὶ τὸν κατεδίωκαν, ἐὰν ἠδύναντο.

Μαξιμιλιανὸς ὁ Β' εἶχε συγχωρήσειν τελευταῖον τοὺς ἐν Βιέννῃ Προτεστάντας νὰ ἔχουν ἀκροατήριον καὶ ἱεροκήρυκα τῆς διδασκαλίας των· ὁ Ῥοδόλφος τοὺς ἀφαίρεσε καὶ τὰ δύω καὶ τοὺς ἠνάγκασε νὰ κάμνουν τὰς λιτανείας των εἰς τὰ γειτονικὰ χωρία. Ἀλλὰ πάραυτα τοὺς ἀπηγόρευσε καὶ τοῦτο, καὶ τοὺς παρὰ πολὺ ζηλωτὰς ἱεροκήρυκας ἐξώρισεν ἀπὸ τὴν ἐπικράτειαν. Καὶ ἐπειδὴ οἱ Προτεστάνται εἶχαν τὰ μεγαλήτερα ἀξιώματα, ἐκβῆκε πρόσταγμα κἀνεὶς νὰ μὴ λαμβάνῃ ἀξίωμα, ὅς τις δὲν εἶναι Καθολικός. Κοινὴ ἐπανάστασις ἦτο ἀποτέλεσμα τῆς σκληρότητος ταύτης. Οἱ Προτεστάνται ἠρώτησαν ἐγγράφως τὸ πανεπιστήμιον τῆς Βιττεμβέργης, ἂν εἶναι συγχωρημένον νὰ ἀντιστέκῃ τις εἰς τοπάρχην, ὅς τις ἐχθρεύεται τὴν ἀληθινὴν θρησκείαν, καὶ ἐπειδὴ ἔλαβαν καταφατικὴν ἀπόκρισιν, κακὰ τὰ εἶχεν ὁ αὐτοκράτωρ, ἐὰν δὲν ἐνέδιδεν ἡσύχως, καὶ δὲν ἀνήρει τὸ πρότερον πρόσταγμά του.

Τοιαῦται ταραχαὶ συνέβησαν καὶ εἰς τὰς ἐλευθέρας πόλεις, ὅπου κατ' ὀλίγον ἐλάμβανε τὴν ὑπεροχὴν ἡ νέα διδασκαλία κατὰ τῆς ἀρχαίας. Εἰς Ἀκυΐσγρανον ἔμεναν ὅλοι ἱκανὸν καιρὸν Καθολικοὶ ἕως οὗ ἑταιρείατις Βελγῶν ἀποίκων ἔφερεν ἐκεῖ εὐαγγελικὸν ἱεροκήρυκα, ὅς τις ἔκαμε πολλοὺς προσηλύτους. 1581 ἐπρόβαλεν ἡ νέα φατρία δύω πολιτάρχους Λουθηρανούς, καὶ ἐπειδὴ εὕρηκαν ἀντίστασιν, ἔκρουσαν τὸν ἐπαναστατικὸν κώδωνα, ἐτσάκισαν τὰς θύρας τῆς ὁπλοθήκης, ὠχύρωσαν τὴν ἀγορὰν καὶ τὰς πύλας μὲ κανόνια, καὶ οὕτως ἀπήλαυσαν τὰ ζητήματά των. Ἀλλ' οἱ Καθολικοὶ δὲν ἡσύχασαν ἕως οὗ ἐκατώρθωσαν τακτικὴν καθαίρεσιν καὶ τὴν ταύτης ἐκβίασιν. Οἱ Καθολικοὶ ἄρχοντες ἐβάλθησαν πάλιν εἰς τοὺς προτέρους τόπους των, οἱ δὲ εὐαγγελικοὶ μετὰ τῶν ἱεροκηρύκων των ἀπεδιώχθησαν ἀπὸ τὴν πόλιν (1598). — Εἰς Δοναβέργαν ηὔξησαν τόσον οἱ Προτεστάνται, ὥστε ἐκήρυξαν τὴν ὁμολογίαν των κυριεύουσαν καὶ ἀπηγόρευσαν εἰς τοὺς Καθολικοὺς τὰς δημοσίους διὰ τῆς πόλεως τελετάς των. Πολλὰ ἔτη ἔμενε τὸ πρᾶγμα οὕτως ὅταν Καθολικός τις ἡγούμενος ἐτόλμησε, μ' ὅλην τὴν ἀποτροπὴν τοῦ ἀρχείου, νὰ κάμῃ δημόσιον λιτανείαν. Οἱ Προτεστάνται, ὡς ἐπροβλέπετο, τὴν ἠτίμασαν· ὁ ἡγούμενος ἐπροσκλαύθη· τὸ φατριαστικὸν συμβούλιον τῆς αὐτοκρατορίας ἐκαθαίρεσε τὴν Δοναβέργαν, καὶ ἔδωκε τὴν φροντίδα τοῦ ἐκβιασμοῦ εἰς τὸν Δοῦκα τῆς Βαυαρίας Μαξιμιλιανόν. Οὗτος ἐκυρίευσε μὲ βίαν τὴν πόλιν (1607) καὶ τὴν ἐβάσταξε διὰ τὸν ἑαυτόν του. Αἱ Προτεσταντικαὶ

πόλεις ἐφώναξαν κατὰ τῆς ἀδικίας ταύτης, ἀλλ' αἱ φωναίτων δὲν εἰσηκούσθησαν.

Ἐπίσημον πρᾶγμα ἐφάνη ἀρχήτερα ἤδη ἡ καθαίρεσις τοῦ τῆς Κολωνίας Ἐκλέκτορος Γεβάρδου. Οὗτος ἠγάπα τὴν ὡραίαν Κόμησσαν Ἀγνὴν Μασφέλδαν, καὶ τὴν εἶχεν εἰς τὴν αὐλήν του. Οἱ ἀδελφοὶ τῆς Κομήσσης τὸν ἐπαρακίνουν ἐπιμόνως νὰ τὴν νυμφευθῇ, καὶ ἐπειδὴ πρὸς τοῦτο ἦτο ἀναγκαῖον νὰ δεχθῇ τὸν Λουθηρανισμὸν, νὰ τὸ κάμῃ καὶ τοῦτο. Τῷόντι ἀπετόλμησε καὶ τὰ δύω, ἀλλὰ πάραυτα ἦλθεν ἀφορισμὸς ἀπὸ τὸν Πάπαν, καὶ ἡ καθαίρεσις ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα· καὶ διὰ τῶν δύω ἐξεθρονίσθη. Ὁ Καθολικὸς κλῆρος του ἔκλεξεν ἐν ταὐτῷ διάδοχόν του τὸν τῆς Βαυαρίας πρίγκιπα Ἐρνέστιον (1583), ὅς τις μὲ ἱκανὰ στρατεύματα βοηθούμενος ἐκυρίευσεν ἐντὸς ὀλίγου τὸ ἀρχιεπισκοπάτον. Οἱ κοσμικοὶ Ἐκλέκτορες εἶχαν μεσιτεύσειν εἰς τὸν αὐτοκράτορα ὑπὲρ τοῦ Γεβάρδου, ἀλλὰ μὲ τὰ ὅπλα δὲν τὸν ἐπροστάτευσαν, ἐπειδὴ ὁ Γεβάρδος εἶχε δεχθῆν τὴν Καλβινικὴν (τῶν ἀναμορφωμένων) διδασκαλίαν. Μόνον ὁ (ἐπίσης ἀναμορφωμένος) Κόμης τοῦ Παλατινάτου Ἰωάννης Κασιμίριος ἐπροσπάθησε νὰ βοηθήσῃ δι' ἔργων τὸν Ἐκλέκτορα, ἀλλ' ἀφοῦ οἱ πεζοί του ἐπολιόρκησαν χρόνον τινὰ εἰς μάτην τὴν Κολωνίαν καὶ ἐλεηλάτησαν τὰ πέριξ χωρία, διὰ σπάνιν ἀργυρίου καὶ διὰ τὴν πλησίασιν τῶν περισσοτέρων στρατευμάτων τοῦ Ἐρνεστίου, ἀνεχώρησαν ἀπράκτως. Τοιουτοτρόπως οἱ Καθολικοὶ ἔδειξαν κύριον τὰ βασταχθὲν δίκαιόν των εἰς μίαν πολλὰ ἀξιόλογον περίστασιν. Ὁ καθῃρημένος Γεβάρδος ὑπῆγε μετὰ τῆς γυναικός του πρῶτον εἰς τὸ Βέλγιον, ἔπειτα εἰς Ἀργεντοράτον, ὅπου ἐχρημάτισε προεστὼς τῆς Καλβινικῆς ἐκκλησίας. Ἀπέθανε δὲ ἐκεῖ τὸ 1601 ἔτος.

Καὶ εἰς Ἀγεντοράτον δὲ ἐνίκησαν οἱ Καθολικοὶ εἰς ἐκλογήν τινα ἐπισκόπου. Εἰς τὰς ἐκκλησίας

ταύτης τῆς ἐπισκοπῆς ἦσαν ἤδη πρὸ τῆς θρησευτικῆς εἰρήνης εὐαγγελικοὶ ἐφημέριοι· ἀπὸ τῆς καθαιρέσεως τοῦ Γεβάρδου ἐπροσπάθουν ὅσον ἠδύναντο οἱ Καθολικοὶ νὰ τοὺς ἐξώσουν· ἀλλ' ὁ θάνατος τοῦ ἐπισκόπου Ἰωάννου Μανδερσεΐδου (1592) ἔφερεν εἰς τὸ μέσον σφοδρὸν ἀγῶνα. Διότι εἰς τὴν τῶν Προτεστάντων ἐκλογὴν, ἥτις ἔπεσεν εἰς τὸν Βρανδεμβουργικὸν Πρίγκιπα, τὸν Μαρκέσιον Ἰωάννην Γεώργιον, ἀντέταξαν οἱ Καθολικοὶ τὴν τοῦ Καρδιναλίου Καρόλου Λοθριγγίου. Ἐπίασαν τὰ ὅπλα καὶ αἱ δύω φατρίαι, ἕως οὗ μὲ δικαστηρίου ἐξισασμὸν, ὅς τις ἔγεινε τὸ 1604 ἔτος, καθησύχασαν καὶ αἱ δύω. Ὁ Καρδινάλιος ἔλαβε τὴν ἐπισκοπὴν· ὁ δὲ Μαρκέσιος ἤλλαξε τὰς ἀντιποιήσεις του μὲ ἱκανὴν ποσότητα ἀργυρίου.

Τοιαῦτα συμπτώματα παρώργιζαν τοὺς δυσπίστους ἤδη Προτεστάντας ἀκόμη περισσότερον κατὰ τῶν Καθολικῶν καὶ τοῦ αὐτοκράτορος. Ἐπειδὴ δὲ οὗτος ἐκρέματο ἀπὸ τὰ βλέμματα Φιλίππου τοῦ Β΄, ἔμελλαν νὰ ἔχουν κακὰ ἀπὸ τὸ μέρος ἐκεῖνο ἐξ ἅπαντος, ἐὰν ὁ βασιλεὺς τῆς Ἱσπανίας ἦτο ἐλεύθερος ἀπὸ τοὺς Βελγικοὺς πολέμους. Μὲ ὅλα ταῦτα ἐξάφνισε τοὺς Γερμανοὺς (1548) ἀπροσδόκητόν τι φαινόμενον. Ὁλόκληρος στρατὸς Ἱσπανῶν εἰσέβαλεν ἀπὸ Βελγίου εἰς τὴν Βεστφαλίαν, εἰσέπραξε πολὺ ἀργύριον, καὶ ἐλεηλάτησε τὰ πέριξ χωρία. Μόνον ἡ ἀνάγκη ὤθησεν ἐκεῖ τὰ πολὺν καιρὸν ἀπλήρωτα στρατεύματα, ἀφοῦ δὲν εἶχαν πλέον τί νὰ λεηλατήσωσιν εἰς τὸ Βέλγιον. Ἐκ τούτου φαίνεται πόσον ἦτο κακὰ ὠργανισμένη τότε ἡ πολεμική. Οἱ Γερμανοὶ ἡγεμόνες, οἱ ὁποῖοι ὑπώπτευσαν τὸ φαινόμενον, ἐπροσκλαύθησαν περὶ τούτου εἰς τὸν αὐτοκράτορα· ἐπειδὴ ὅμως οὗτος δὲν ἤθελε νὰ ἐξεύρῃ τίποτε ἐκ τούτων, διὰ τοῦτο οἱ Βεστφαλοὶ καὶ οἱ δύω κύκλοι τοῦ Ῥήνου ὥρμησαν κατὰ τῶν ἀναισχύντων

Ἱσπανῶν, οἵτινες τότε ἀνεχώρησαν ἀφοῦ ἠρήμωσαν ὅλην τῆς Κλιβίας τὴν ἐπικράτειαν.

Πολὺ ὀλιγώτερον ἀθῶος ἦτο ὁ αὐτοκράτωρ εἰς τὰ Οὐγγαρικὰ πράγματα. Ἀπὸ τὴν κακὴν καὶ ἀμελημένην κυβέρνησίν του ἐγεννῶντο μεταξὺ τῶν μεγιστάνων τούτου τοῦ βασιλείου ἀκατάπαυστα παράπονα, τὰ ὁποῖα πολλάκις ἐκατήντων εἰς συνωμοσίας καὶ αἱματοχυσίας, καὶ οἱ γείτονες Τοῦρκοι τοὺς ἔδιδαν ἀσμένως βοήθειαν. Ὑπὲρ τὰ εἴκοσι ἔτη ἐστέλλετο ἀργύριον ἀπὸ τὴν Γερμανίαν πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς ἡσυχίας τοῦ τόπου ἐκείνου, χωρὶς νὰ βλέπωσι καλὸν τέλος οἱ ἡγεμόνες. Ἐζήτουν λοιπὸν τώρα κατάπαυσιν τῶν διχονοιῶν ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα, καὶ δι' ἑαυτοὺς νέαν ὑπόσχεσιν, ὅτι δὲν θέλει ἐνοχλήσειν τὴν θρησκευτικὴν εἰρήνην. Ἀλλὰ τίποτε δὲν ἠδύναντο νὰ ἀπολαύσουν ἀπ' αὐτοκράτορα ξεχασμένον καὶ πάντη ἄπειρον τῶν τῆς κυβερνήσεως πραγμάτων.

Διὰ τὸ δεύτερον ζήτημα τοὺς εἶχε δώσειν ἀφορμὴν μέρος μὲν ὁ τοῦ αὐτοκράτορος πρὸς τοὺς ἰδίους του ὑπηκόους ἐκ τῆς Λουθηρανῆς διδασκαλίας τρόπος, μέρος δὲ ἡ αὐθάδης κατακραυγὴ τῶν Ἰησουϊτῶν, οἵτινες ὄχι μόνον ἔλεγαν ὅτι δὲν πρέπει νὰ φυλάττεται κάμμία ὑπόσχεσις πρὸς τοὺς αἱρετικούς, ἀλλὰ καὶ ἀπέδειχναν, ὅτι δὲν ἔχει κῦρος θρησκευτικὴ εἰρήνη, τὴν ὁποίαν δὲν ἐπεβεβαίωσεν ὁ Πάπας. Ὅλοι οὗτοι οἱ λόγοι ἐχρησίμευαν εἰς τὸ νὰ ἐρεθίζωσι τὰς καρδίας κατ' ἀλλήλων, καὶ νὰ τὰς κάμνωσι δυσπιστοτέρας. Καὶ ὅταν ἀκόμη ἤρχετο καλόν τι ἀπὸ τὸν Πάπαν, δὲν τὸ ἐδέχοντο οἱ Προτεστάνται μόνον διὰ τοῦτο, διότι ἤρχετο ἀπὸ τὸν Πάπαν. Ἐκ τῶν καλῶν τούτων ἓν εἶναι ἡ διόρθωσις τοῦ ἡμερολογίου, τὴν ὁποίαν ἀνέλαβεν ὁ Πάπας Γρηγόριος ΙΓ' κατὰ τὸ 1581 ἔτος *). Ὅλοι οἱ Καθολικοὶ χριστιανοὶ

ἐδέχθησαν τὴν ὠφελίμην ταύτην διόρθωσιν· μόνον οἱ Προτεστάνται, οἵτινες, θεὸς ἐξεύρει ποῖον δόλον ὑπωπτεύοντο εἰς τοῦτο, πολὺν καιρὸν ἔμειναν ἀμετακίνητοι, καὶ ἀπέῤῥιψαν ὁμοφώνως εἰς τὸ συμβούλιον τὴν νέαν διάταξιν.

*) Εἰς τὸ Ἰουλιανὸν ἡμερολόγιον ὑπετέθη ὁ ἐνιαυτὸς περιέχων ἡμέρας 365 καὶ ὥρας 6 (Τομ. Γ', σελ. 219), εἰς δὲ τὴν ἐν Νικαίᾳ σύνοδον ἐδιετάχθη νὰ ἑορτάζεται τὸ Πάσχα τὴν κυριακήν, ἥτις ἀκολουθεῖ εἰς τὴν πρώτην πανσέληνον μετὰ τὴν ἐαρινὴν ἰσημερίαν (αὐτ. σελ. 456). Ἐπειδὴ λοιπὸν τότε (τὸ 425 ἔτος) ἔπεσεν ἡ ἰσημερία αὕτη εἰς τὴν 21 Μαρτίου, ἐπίστευσαν ὅτι πίπτει πάντοτε κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν, καὶ διὰ τοῦτο ἑώρταζαν πάντοτε τὸ πάσχα μετὰ τὴν πανσέληνον, ἥτις ἠκολούθει τὴν 21 Μαρτίου. Μετὰ παρέλευσιν ἑκατονταετηρίδων τινῶν ἐπαρατήρησαν οἱ Ἀστρονόμοι, ὅτι ἡ ἰσημερία ἀπεμακρύνετο ἀπὸ τὴν 21 Μαρτίου, καὶ ἐπλησίαζε περισσότερον εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ ἔτους. Λόγον τοῦ φαινομένου τούτου εὕρηκαν, ὅτι ὁ τροπικὸς ἐνιαυτὸς, ἢ ὁ χρόνος, κατὰ τὸν ὁποῖον περιστρέφεται ἡ γῆ περὶ τὸν ἥλιον, εἶναι ἴσος μόνον μὲ 365 ἡμέρας, 5 ὥρας, 48 λεπτὰ πρῶτα καὶ 45 δεύτερα. Ἐκλαμβάνοντες λοιπὸν εἰς τὸ ἡμερολόγιον ἓξ ὥρας ὁλοκλήρους ἐλογαρίαζαν 677 δεύτερα λεπτὰ περισσότερον τοῦ δέοντος, καὶ ἑπομένως καθ' ἕκαστον ἔτος ἐμάκρυναν τὸν χρόνον τόσον περισσότερον. Τὸ σφάλμα τοῦτο ἐγέννησε κατὰ τὸ 1582 ἔτος δέκα ἡμέρας περιττάς, καὶ κατὰ τὰς παρατηρήσεις τῶν τότε Ἀστρονόμων ἔπιπτε διὰ τὴν αἰτίαν ταύτην ἡ ἰσημερία εἰς τὴν 11 Μαρτίου. Τὸ πρᾶγμα ἦτο ἀδύνατον νὰ μείνῃ οὕτως, ἐπειδὴ μετὰ παρέλευσυν χιλιάδων τινῶν ἐτῶν τὸ θέρος ἤθελε λογαριασθῆν ὀπίσω εἰς τὸν Ἀπρίλιον καὶ ἐφεξῆς ἀκόμη ὀπισθοδρομώτερα. Διὰ τοῦτο λοιπὸν ὁ εἰρημένος Πάπας ἐπροσκάλεσεν εἰς συμβούλιον τοὺς περιφημοτάτους τοῦ καιροῦ του Ἀστρονόμους, οἱ ὁποῖοι ἀπεφάσισαν 1) νὰ ἀποῤῥιφθῶσιν αἱ δέκα περιτταὶ ἡμέραι καὶ μετὰ τὴν 4 Ὀκτωβρίου νὰ λογαριασθῇ ἀμέσως ἡ 15, διὰ νὰ ἐπανέλθῃ τὸ ἔτος εἰς τὴν ἀκρίβειάν του, καὶ 2) διὰ νὰ μὴ ἐκπέσουν ποτὲ πάλιν ἀπὸ τὴν ἀκρίβειαν ταύτην νὰ ἀποβάλλωνται ἐκ τοῦ ἡμερολογίου τρεῖς ἡμέραι ἀπὸ 400 ἔτη. Ἐστερεώθη οὕτω πάλιν ἡ ἐαρινὴ ἰσημερία εἰς τὴν 21 Μαρτίου. Ὁ Γρηγόριος λοιπὸν ἐπρόσταξε δι' ἐγκυκλίου ἐπιστολῆς του εἰς τὸ τέλος πάσης ἑκατονταετηρίδος νὰ μὴ εἶναι ἔτος ἐμβόλιμον ἢ δίσεκτον· ἡ δὲ τετάρτη ἑκατονταετηρὶς νὰ τελειόνῃ μὲ ἐμβόλιμον ἔτος. Τὸ 1600 ἔτος ἔμεινεν ἐμβόλιμον, τὸ δὲ 1700 καὶ 1800 ὑπῆρξαν κοινὰ ἔτη. Καὶ τὸ 1900 δὲ ἔτος θέλει εἶσθαι κοινόν, τὸ δὲ 2000 ἐμβόλιμον. — Οἱ Προτεστάνται τῆς Γερμανίας ἔλαβαν τὴν διόρθωσιν ταύτην τὸ 1700 ἔτος· καὶ εἰς τὸ ἡμερολόγιον τοῦ ἔτους τούτου, μετὰ τὴν 18 Φεβρ. ἐλογαρίασαν εὐθὺς 1 Μαρτίου. Τώρα ἤθελαν χρειασθῆν νὰ ὑπερπηδήσωσι 12 ἡμέρας. — Οἱ Ἄγγλοι καὶ οἱ Σβέκοι ἐδέχθησαν τὸ νέον ἡμερολόγιον κατὰ τὸ 1752 — 1753 ἔτος. Εἰς τοὺς Ῥώσους καὶ τοὺς Ἕλληνας, οἵτινες ἀκόμη γράφουσι κατὰ τὸ Ἰουλιανὸν ἡμερολόγιον πρόκειται ἀκόμη ἡ ὑπερπήδησις αὕτη. Πρβ. τὴν ὑπὸ τοῦ ἐκδότου μεταφρ. ἱστορικὴν χρονολ. σελ. 24 — 29.

Οἱ Ἰησουῖται ἔβλεπαν μὲ χαρὰν πῶς, ἐκτὸς τῆς βλάβης, τὴν ὁποίαν ἔκαμναν εἰς τοὺς Προτεστάντας μὲ τὰς διδαχάς των, ἐκεῖνοι ἠῤῥώστουν ὄχι ὀλιγώτερον ἐσωτερικὴν διχόνοιαν. Ἐὰν ἤκουαν τὸν Μελάγχθωνα, καὶ ἐσυμφώνουν μὲ τοὺς ἀναμορφωμένους κατὰ τὸ δόγμα τοῦ μυστικοῦ δείπνου, τοὐλάχιστον δὲν ἤθελεν εἶσθαι ἡ Γερμανία εἰς τρία σχίσματα διῃρημένη. Ἀλλὰ παράξενον πρᾶγμα! τὸ μεταξὺ ἀναμορφωμένων καὶ Λουθηρανῶν μῖσος ἦτο πικρότερον παρὰ τὸ μεταξὺ Καθολικῶν καὶ Λουθηρανῶν. Καὶ ἐπειδὴ οἱ ἀναμορφωμένοι δὲν ἤθελαν νὰ πιστεύσωσι τὴν σωματικὴν παρουσίαν τοῦ Χριστοῦ εἰς τὸν μυστικὸν δεῖπνον, ὠνομάζοντο ἀπὸ τοὺς Λουθηρανοὺς ἐμπαικτικῶς κολασμένοι αἱρετικοὶ, χριστομάχοι καὶ ἀρνησίθεοι. Ἐκεῖνοι δὲ ἐξ ἐναντίας ὠνόμαζαν τούτους ἀρχιμωροκεφάλους, ψωμολάτρας, παράφρονας, ἀνθρωποφάγους, ὠμοφάγους καὶ κύκλωπας. Μὲ τοιαύτας ἀναρμοστίας ἐγέμιζαν οἱ ἱεροκήρυκες τὰς διδαχὰς καὶ τοὺς χριστιανούς τῶν.

Ὁ δὲ αὐτοκράτωρ ἀπηλλοτριώθη τόσον ἀπὸ τὰ πράγματα τῆς κυβερνήσεως, ὥστ' ὅλα ἔτρεχαν κατὰ τὴν θέλησιν τῶν αὐλικῶν του. Ἐξεδόθη ἀσμενέστερα εἰς ἄλλας ἀσχολίας, αἱ ὁποῖαι δὲν ἄφιναν δι' ἐκεῖνα ὑπόλοιπον οὔτε καιρὸν οὔτε ὄρεξιν. Ἦτο ὁ μέγιστος τῆς Γερμανίας εἰδήμων τῶν ἵππων, καὶ ἠδύνατο πολλὰς ὥρας νὰ διατρίβῃ εἰς τοὺς σταύλους του εἰς τρόπον ὥστε ὅς τις ἤθελε νὰ τὸν ὁμιλήσῃ τι καὶ δὲν τὸν εὕρισκεν ἀλλοῦ, ἀφεύκτως τὸν εὕρισκε σιμὰ εἰς τὰ παχνία. Ἐξώδευε προσέτι πολὺ ἀργύριον εἰς ὡραίας εἰκόνας καὶ ἀνδριάντας, καὶ ἄλλας ἀρχαιότητας· τὸν δὲ χρόνον, ὅς τις τοῦ ἐπερίσσευεν ἀπὸ τὰς δύω ταύτας ἀγαπητὰς ἀσχολίας, τὸν ἀφιέρωνεν εἰς μελέτην δύω ἐπιστημῶν, αἱ ὁποῖαι ἐτιμῶντο τότε, τὴν Ἀλχημίαν καὶ Ἀστρολογίαν. Ἐγκεκλεισμένος εἰς τὸ χημικὸν ἐργαστάσιον ἢ εἰς τὸ ἀστεροσκοπεῖον ἤκουε μετὰ περιεργίας τὴν σοφίαν ἐκείνων, οἵτινες τοῦ ἥρπαζαν τὸ ἀργύριον διὰ νὰ τὸν διδάσκωσωσι νὰ φήνῃ τινὰ πράγματα, ἢ τοῦ ἀνεκάλυπταν τὸ μέλλον διὰ νὰ τὸν κάμνουν κατὰ τὸ παρὸν τρελόν. Τοιουτοτρόπως δὲν ἠδύνατο νὰ νυμφευθῇ μίαν πρὸ πολλοῦ ἀῤῥαβωνιστήν του, Ἰσαβέλλαν θυγατέρα Φιλίππου τοῦ Β', ἐπειδὴ οἱ ἀστρολόγοι τὸν ἐπροφήτευαν, ὅτι ἔμελλε νὰ δυστυχήσῃ ἀπὸ τὰ τέκνα του. Πολλαὶ ἄλλαι ἀποφάσεις του, ἀκατάληπτοι εἰς φρόνιμον ἄνθρωπον, εἶχαν αἰτίαν τοὺς ἀστρολογικοὺς φληνάρους, καὶ ἐγενήθη ἐκ τούτου ὁ ἀκατάστατος χαρακτήρ του, διότι τὰς ἀποφάσεις τοῦ λογικοῦ του δὲν ἠδύνατο νὰ συμβιβάσῃ μὲ τὰς ἀποφάσεις τῶν ἀστέρων.

Καμμία ἀπὸ τὰς χώρας του δὲν ἐκοκαπάθει τόσον ἀπὸ ταύτην τὴν ἀκεφαλίαν του, ὅσον ἡ Οὐγγαρία, τὸ κατεσπαραγμένον τοῦτο βασίλειον, τὸ ὁποῖον ἐχρειάζετο ὅλην τὴν τέχνην σοφωτάτου ἡγεμόνος διὰ νὰ φθάσῃ εἰς εὐτυχέστερον ὀργανισμόν. Ἀλλὰ πῶς ἠδύνατο ἔθνος νὰ ἀγαπᾷ τὸν βασιλέα του, ἐὰν δὲν ὑπῆγε μηδὲ μίαν φορὰν νὰ τὸ ἴδῃ, ἐὰν δὲν παρευρέθη εἰς κἀνέν του συμβούλιον, εἰς κἀνὲν ἀπὸ τὰ στελλόμενα παράπονά του δὲν ἔδωκεν ἐξ ἑαυτοῦ ἀπόκρισίν τινα, τὰ πρώτιστα ἀξιώματά του ἔμεναν χηρεύοντα, καὶ τόσον ὀλίγον τοῦ ἔμελε διὰ τὰ ἐκεῖ στελλόμενα Γερμανικὰ στρατεύματά του, ὥστε ἀτιμωρήτως ἐλῄστευαν καὶ ἥρπαζαν καὶ ἠτάκτουν; Εἷς ἀπὸ τοὺς δυσαρεστημένους, Στέφανος Βοτσκάϊκος, ἐκ τῶν ἐπισημοτάτων εὐγενῶν τῆς Οὐγγαρίας, ὑπῆγεν εἰς τὴν Πράγαν διὰ νὰ παραστήσῃ προσωπικῶς εἰς τὸν αὐτοκράτορα τὴν ἀνάγκην τῆς πατρίδος του, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη κἂν νὰ παρουσιασθῇ ἐνώπιόν του· οὐδὲ οἱ λειτουργοίτου ὡμίλησαν πολλάκις μὲ αὐτόν· καὶ ἐνῷ διέτριβε πολλὰς ὥρας εἰς τὴν πρόστοον, οἱ νέοι θεράποντες τοῦ βασιλέως παίζοντες τὸν ἐκτύπησαν εἰς τὴν κεφαλὴν μὲ τὴν βάλαν. Πλήρης ὀρ-

γῆς, ὡς ἀναξιοπαθήσας, ὑπέστρεψε, συνεκάλεσεν εἰς τὸν οἶκον του ὅλους τοὺς φιλοπάτριδας, τοὺς παρεκίνησε νὰ ἀποτινάξουν τὸν Γερμανικὸν ζυγὸν (1604), καὶ ἐντὸς ὀλίγου περιεκυκλώθη ἀπὸ στράτευμα, μὲ τὸ ὁποῖον ἔγεινε χωρὶς ἀντίστασιν κύριος τῆς Τρανσυλβανίας καὶ τῆς ἄνω Οὐγγαρίας. Ἡ τούτων ἀγγελία ἐφάνη τόσον ἀδιάφορος εἰς τὸν Ῥοδόλφον, ὡσὰν νὰ ἦτο ὁ λόγος περὶ ἐπαναστάσεως γενομένης εἰς τὴν Κίναν.

Ἀλλ' ὁ ἀδελφὸς καὶ μέλλων διάδοχος τοῦ αὐτοκράτορος Ματθίας δὲν ἔμεινε καὶ αὐτὸς ἀνάλγητος εἰς τὰ γινόμενα. Ἐπροσκάλεσεν οὗτος τὸν νεώτερόν του ἀδελφὸν Μαξιμιλιανὸν, καὶ τοὺς ἐξαδέλφους του τοὺς Ἀρχιδοῦκας, Φερδινάνδον καὶ Μαξιμιλιανὸν Ἐρνέστιον ἐκ τῆς Στειριακῆς γραμμῆς*), εἰς μίαν συνέλευσιν (1606), ὅπου ἐκεῖνοι, ἐπειδὴ ὁ αὐτοκράτωρ ἐκ ψυχικῆς ἀσθενείας δὲν ἦτο πλέον χρήσιμος εἰς τὴν κυβέρνησιν, ἔκλεξαν αὐτὸν κεφαλὴν τοῦ οἴκου των. Ὁ Ματθίας λοιπὸν ἐμεταχειρίσθη ὅλα τὰ ἀναγκαῖα μέσα διὰ νὰ ἀναχαιτίσῃ τὰς προόδους τοῦ Βοτσκαΐου, καὶ ἔκαμεν ἐξισασμὸν μὲ αὐτόν. Ἐννοεῖται, ὅτι ἡ ἀπροσδόκητος αὕτη ἀντιποίησις τοῦ Ματθίου δὲν ἤρεσε τὸν Ῥοδόλφον. Ἐπαραπονήθη φανερὰ περὶ τούτου, καὶ ἐπαρακίνησε τοὺς προεστῶτας τῆς Βοημίας καὶ τοὺς Ἐκλέκτορας τοῦ Βρανδεμβούργου καὶ τῆς Σαξονίας νὰ τὸν βοηθήσουν ἐναντίον τοῦ ἐπαναστατικοῦ ἀδελφοῦ του· ἀλλ' οἱ μὲν τελευταῖοι τὸν ἐσυμβούλευσαν νὰ καταπραΰνῃ τὸν ἀδελφόν του μὲ τὸ καλόν· οἱ δὲ πρῶτοι, οἵτινες ἔχαιραν ὅτι ἔμελλαν νὰ ἀπαλλαγῶσιν ἀπὸ τὸν αὐθέντην των τοῦτον, τὸν ἐπεφορτίσθησαν τόσον μὲ

*) Ὁ Αὐτοκράτωρ Φερδινάνδος Α' εἶχε μοιράσειν τὰς κληρονομικὰς χώρας τῆς Αὐστρίας. Οἱ εἰρημένοι δύω Ἀρχιδοῦκες ἦσαν ἔγγονοί του ἀπὸ τὸν νεώτατον υἱόν του Κάρολου, ὅς τις εἶχε λάβειν μερίδα του τὴν Στειρίαν, Καρινθίαν καὶ Κρανίολαν.

δεήσεις περὶ τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας, ὥστε ὑπέγραψεν εὐχαρίστως τὰ ζητήματα τοῦ Ματθίου, διὰ νὰ ἐπιστρέψῃ πάραυτα εἰς τὸν οἶκον του. Εἰς συνθήκην γενομένην παῤῥησίᾳ τὴν 29 Ἰουν. 1606 παρεχώρησεν εἰς ἐκεῖνον τὴν ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τοῦ Ἀνάσσου Αὐστρίαν, ὡσαύτως καὶ ὅλον τὸ βασίλειον τῆς Οὐγγαρίας „διὰ νὰ φθάσῃ δι' αὐτοῦ εἰς ἡσυχίαν καὶ εὐτυχίαν πάλιν ἡ χώρα, ἥτις διὰ τὴν ἀπουσίαν τοῦ αὐτοκράτορος ἔπαθε πολλὰς δυστυχίας.“ Καὶ ἡ κυβέρνησις δὲ τῆς Μοραβίας καὶ ἡ διαδοχὴ τῆς Βοημίας ἐδίδετο εἰς αὐτὸν διὰ τῆς συνθήκης ταύτης.

Ἀλλὰ μ' ὅλον ὅτι ἦτο ἀναγκαία εἰς τὰς χώρας ἐκείνας ἡ σωστικὴ χεὶρ, μ' ὅλον τοῦτο ὀλίγον ὠφελήθησαν ἀπὸ τὸν Ματθίαν. Μαθητὴς ὢν Ἰησουΐτων ὁ ἡγεμὼν οὗτος, καὶ περιγυρισμένος πάντοτε ἀπὸ Ἰησουΐτας δὲν ἠδύνατο νὰ εὕρῃ πίστιν εἰς τοὺς ὑπηκόους, οἵτινες πρὸ ὀλίγου εἶχαν κάμειν τόσον μεγάλους ἀγῶνας ὑπὲρ τοῦ Προτεσταντισμοῦ, καὶ τῶν ὁποίων τὸ πρῶτον ζήτημα ἦτο τώρα ἐλευθέρα χρῆσις τῆς θρησκείας των. Ὁ Ματθίας εἶχε λάβειν τὴν κυβέρνησιν διὰ βοηθείας τῶν Προτεστάντων προεστώτων, καὶ ὅταν οὗτοι ἦλθαν εἰς τὴν Αὐστρίαν, τοῦ εἶπαν φανερὰ καὶ τρανὰ, ὅτι εἰς τὴν βοήθειάν των δὲν εἶχαν ἄλλον σκοπὸν, εἰμὴ τὴν ἀποβολὴν τῶν καταχρήσεων καὶ τὴν ἐλευθερίαν τῆς θρησκείας. Ὁ Ματθίας ἤθελεν ἐξ ἐναντίας ψιλὴν ἀνοχὴν χωρὶς ἄλλην συνθήκην, καὶ ἐπειδὴ διεδόθη ὁ λόγος, ὅτι θέλουν τοὺς ἀναγκάσειν εἰς τοῦτο μὲ βίαν, εἰς μίαν στιγμὴν ἐπίασαν ἐκεῖνοι τὰ ὅπλα. Ὁ Ματθίας ἔγεινεν ἐκστατικός. Τότε ἔκραζεν ὁ πιστός του σύμβουλος, ὁ Ἰησουΐτης Μελχίωρ Κλέσελ, Καρδινάλιος ἐπίσκοπος Βιέννης, ἀκαταπαύστως εἰς τὰ αὐτία του, ὅτι εἶναι καλήτερον νὰ λάβουν μὲ βίαν οἱ Προτεστάνται ὅλας τὰς Καθολικὰς ἐκκλησίας παρὰ νὰ τὰς δώσουν εἰς αὐτοὺς δι' αὐτοκρατορικῆς αὐθεντίας. Εἰς

μὲν τὸ πρῶτον ἐμπορεῖ πάλιν νὰ ἀνατραπῇ ἡ ἐξουσία των· εἰς δὲ τὸ δεύτερον δὲν λαμβάνονται ὀπίσω πλέον αἱ ἐκκλησίαι. Μόλις ἤκουσαν οἱ Προτεστάνται τὰς γνώμας ταύτας, καὶ ἤρχισαν τόσον σπουδαίας κινήσεις, ὥστε ἠναγκάσθη νὰ φυλάττεται ὁ Ματθίας. Οἱ ἀντιπρόσωποί των τοῦ εἶπαν ἀπαρακαλύπτως, ὅτι ἡγεμόνες τινὲς ἔχασαν καὶ χώραν καὶ ὑπηκόους ἐξ αἰτίας τῆς ἀναμορφώσεως, καὶ νὰ προσέχῃ μὴ τὸ πάθῃ καὶ αὐτός. Καὶ ὁ Ἐκλέκτωρ δὲ τῆς Σαξονίας τοῦ ἔγραφεν, ὅτι ἱκανὸν ἤδη χρόνον ὁ Αὐστριακὸς οἶκος ἐχθρὸν χειρότερον δὲν ἔχει εἰμὴ τὴν Ῥωμαϊκὴν καθέδραν καὶ τοὺς Ἰησουΐτας· ὅπου πατήσουν οὗτοι, ἐκεῖ δὲν φυτρόνει πλέον χορτάριον· καὶ ἐὰν μὲ τὰς συμβουλάς των κάμνουσι τοὺς ἡγεμόνας νὰ χάνωσι τὰς χώρας των, δὲν εἶναι ἱκανοὶ νὰ δώσουν εἰς τινὰ οὔτε χώραν οὔτε ἀργύριον, ἐπειδὴ τὰ σύρουσιν ὅλα εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ ἀφίνουσι κατόπιν των ἐρημίαν. — Τέλος ὅλων τούτων ἦτο ὅτι ὁ Ματθίας εὐχαριστήθη εἰς συμφωνίαν τινὰ, ἥτις ὅμως ἦτο συντεταγμένη τόσον ἀμφιβόλως, ὥστε καθεὶς ἐνέβλεπεν εἰς αὐτὴν Ἰησουϊτικὸν-δόλον.

Ὁ Ῥοδόλφος εἶχε λοιπὸν ἀκόμη μίαν χώραν, τὴν Βοημίαν (μετὰ τῆς Σιλησίας καὶ Λυσατίας). Ἀλλὰ καὶ ταύτην δὲν ἠδύνατο νὰ ἀπολαύῃ ἡσύχως, ἐπειδὴ ποτὲ δὲν ἀπεφάσισε νὰ καθησυχάσῃ ἐντελῶς τοὺς ὑπηκόους του διὰ τὰ θρησκευτικὰ πράγματα. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ ὑπόληψίς του εἶχε σμικρυνθῆν κατὰ πολλὰ εἰς ὅλην τὴν αὐτοκρατορίαν, ἀφῆκαν παράμερα καὶ οἱ Βοῆμοι πᾶν σέβας, καὶ ἐζήτουν μὲ τὰ σωστά των ἐλευθέραν χρῆσιν τῆς θρησκείας, συνέδριον ἴδιον συμπληρούμενον ἀπ' αὐτοὺς, καὶ τὴν παράδοσιν τοῦ τῆς Πράγας πανεπιστημίου, ὅπου ἐδίδαξεν ἐλεύθερα ὁ Οὔσσιος πρὸ διακοσίων ἤδη ἐνιαυτῶν. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Ῥοδόλφος, κατὰ τὴν συνήθειάν του, δὲν τοὺς ἀπεκρίθη τίποτε, ἔκαμναν συνελεύσεις ἰδι-

κάς των, μ' ὅλην τὴν αὐτοκρατορικὴν ἀπαγορίαν, εἰς τὸ βουλευτήριον τοῦ Νεοσταδίου, καὶ τὰς ἤρχιζαν πάντοτε μὲ τὴν ᾠδήν: „Φύλαττέ μας, Κύριε, εἰς τὸν λόγον του,“ ἡ ὁποία ἐψάλλετο μεγαλοφώνως ἐνῷ ἦσαν ἀνοικτὰ τὰ παραθύρια. Ἔστειλαν δὲ εἰς τὸν Ῥοδόλφον καὶ ἀντιπροσώπους, οἱ ὁποῖοι τοῦ ἐξήγησαν τὰ κακὰ ἀποτελέσματα, τὰ ὁποῖα ἠδύναντο νὰ ἀναβρύσωσιν ἀπὸ τὴν ἀκαμψίαν του ταύτην· καὶ οὕτως ἐπέτυχαν νὰ ὑπογραφῇ τὴν 11 Ἰουλίου 1609 ἡ περίφημος Μεγαλειότητος ἐπιστολὴ, ἥτις περιεῖχε τὴν ἀποδοχὴν ὅλων τῶν ζητημάτων των. Εὐθὺς μετὰ τοῦτο ἐξηπλώθησαν αἱ ἐλευθερίαι αὗται καὶ εἰς τὴν Σιλησίαν.

Μόλις ἀπελύθη ὁ Ῥοδόλφος ἀπὸ τὸ ἀηδὲς τοῦτο ἔργον, καὶ πάλιν ἔφθασεν εἰς αὐτὸν νέα πρεσβεία, ἥτις τοῦ ἐπροξένησε νέας φροντίδας. Διὰ τὰς ἐχθρικὰς τῶν Ἰησουϊτῶν εἰς Γερμανίαν ταραχὰς, καὶ τὰς παντοδαπὰς φοβερὰς φήμας, αἱ ὁποῖαι διεδίδοντο, ἐκατήντησαν οἱ Προτεστάνται εἰς μεγάλην ἀνησυχίαν. Καὶ ὅταν ἐκυριεύθη ἡ πόλις Δοναβέργα, ἔκριναν ἀναγκαῖον πολλοὶ ἡγεμόνες νὰ συνδέσουν νέαν συμμαχίαν κατὰ τὴν παλαιὰν Σμαλκαλδιακὴν πρὸς ὑπεράσπισιν καὶ ἀντίστασιν, καὶ οὕτως ἔγεινεν ἡ ὀνομαζομένη ἕνωσις (Union) (1608), τῆς ὁποίας ἀρχηγοὶ ἦσαν ὁ Ἐκλέκτωρ τοῦ Παλατινάτου καὶ ὁ Βυρτεμβέργης, μέλη δὲ ὁ Κόμης Φίλιππος Λουδοβῖκος ἐκ Νεοβούργου, οἱ Μαρκέσιοι Χριστιανὸς καὶ Ἰωακεὶμ Ἐρνέστιος ἐκ Βρανδεμβούργου (ἀπὸ τοῦ Φραγκικοῦ γένους), καὶ Γεώργιος Φρειδερῖκος ἐκ Βάδης. Πάραυτα συνεδέθησαν μὲ αὐτοὺς τρεῖς ἀξιόλογοι πόλεις Ἀργεντοράτον, Νοριμβέργα καὶ Οὖλμα, καὶ ὁ Ἐκλέκτωρ δὲ τοῦ Βρανδεμβούργου δὲν ἔδειξεν ἀποστροφήν· μόνον ὁ τῆς Σαξονίας ἀπέβαλε πᾶν πρόβλημα. Κατὰ τὸ παρὸν ἔκαμαν δεκαετῆ συμμαχίαν. Ταύτης τῆς Προτεσταντικῆς συμμαχίας ἔφθασε τώρα ἡ πρεσβεία

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

πρὸς τὸν Ῥοδόλφον. Εἶχαν ἐκλέξειν ῥήτορα ἕνα ἐξαίρετον ἄνδρα, τὸν πρίγκιπα Ἀσκανίας, Χριστιανὸν, ὅςτις ἐμεταχειρίσθη εἰς τὴν αὐλὴν τῆς Πράγας γλῶσσαν, διὰ τὴν ὁποίαν ἐξεπλάγησαν ὅλοι οἱ βουλευταί. Ἐπαραπονήθη δι᾽ ὅλην τὴν σύνταξιν τοῦ βουλευτηρίου τῆς αὐτοκρατορικῆς αὐλῆς, διὰ τὴν ἀδράνειαν τοῦ αὐτοκράτορος, τὴν ἀχρηστίαν τῶν βουλευτῶν του, διὰ τὴν δωροδοκίαν καὶ τὸν φατριασμόν των, καὶ πρὸ πάντων διὰ τὴν ἀργοπορίαν τῶν πραγμάτων, διὰ τὴν ὁποίαν ὑποθέσεις ἀναγκαιότаται ἀναβάλλονται πολλοὺς μῆνας, καὶ μετὰ ταῦτα πρέπει νὰ πληρόνωνται μὲ ἀνήκουστα ἔξοδα. Ἐζωγράφησεν ἰσχυρότατα τὰς ἀπιστίας, τὰς ὁποίας ἐδοκίμαζαν οἱ Προτεστάνται παρὰ τὰς ὑποσχέσεις καὶ παρὰ τὴν θρησκευτικὴν συνθήκην, καὶ ἐπαρακάλει ἐπὶ τέλους ἐντονώτατα νὰ σηκωθῶσιν ὅλαι αὗται αἱ δυστυχίαι καὶ καταχρήσεις.

Μὲ ὅλα ταῦτα τὸν ἀφῆκαν νὰ προσμείνῃ πέντε ἑβδομάδας χωρὶς νὰ τοῦ δώσουν κάμμίαν ἀπόκρισιν. Μὲ πολλοὺς κόπους ὡμίλησεν ἀκόμη μίαν φορὰν μὲ τὸν αὐτοκράτορα. Οὗτος — παρὰ τὴν συνήθειάν του — ἤρχισε νὰ τὸν ὁμιλῇ πρῶτος, ὅτι ἐδιώρισε πρὸ ὀλίγου νὰ συνταχθῇ μία ἀπόφασις, ἥτις θέλει δοθῆν καὶ εἰς τοὺς προεστῶτας. Ἐλπίζει, ὅτι θέλουν εὐχαριστηθῆν εἰς αὐτήν. Ἔχει τώρα πολλὰς ἀσχολίας, καὶ παρακαλεῖ αὐτὸν (τὸν πρίγκιπα Χριστιανὸν) νὰ καταπείσῃ τοὺς προεστῶτας νὰ στέρξωσι διὰ νὰ παύσῃ εἰς τὸ ἑξῆς πᾶσα ἐνόχλησις ἐκ μέρους των.

Εἰς ταῦτα δὲν εὐχαριστήθη ὁ Χριστιανός. Ἀπεκρίθη, ὅτι ἡ νέα αὕτη ἀπόφασις βέβαια ἀποβλέπει εἰς ἀναβολὴν καιροῦ, καὶ τὸ πρᾶγμα κατὰ δυστυχίαν εἶναι ἱκανῶς ἀναβεβλημένον, καὶ τώρα ἐπιθυμεῖται τὸ τέλος του. Διὰ τοῦτο πρέπει νὰ τοῦ εἴπῃ καθαρὰ τί ἔχουν νὰ ἐλπίσουν οἱ ἡγεμόνες, καὶ τοιαῦτα ἀξιόλογα πράγματα δὲν πρέπει νὰ τὰ ἀφίνῃ εἰς τοὺς ἀνθρώποις του, ἐπειδὴ εἶναι γνωστὸν πόσον συμφέρει εἰς τὸν ἡγεμόνα νὰ βλέπῃ αὐτὸς τὰ πράγματα. Τὸν παρακαλεῖ νὰ σκεφθῇ εὐμενῶς τὸ ἀξιομνημόνευτον παράδειγμα τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος, ὅςτις ἐὰν πρὶν ἐμβῇ εἰς τὸ συνέδριον ἀνεγίνωσκεν αὐτὸς τὸ γράμμα, τὸ ὁποῖον τοῦ ἐδόθη καθ᾽ ὁδὸν, ἤθελεν ἀποφύγειν εὐκόλως τὰς εἴκοσι τρεῖς πληγὰς, διὰ τῶν ὁποίων ἐφονεύθη (ἴδε τόμ. Γ, σελ. 227).

Ὁ αὐτοκράτωρ ἐτρόμαξε, καὶ ἀνεχώρησε πάραυτα ἀπὸ τὸ οἴκημα λέγων, ὅτι θέλει σκεφθῆν τὸ πρᾶγμα ἀκριβέστερα. Ἡ τολμηρὰ ἀνάμνησις τοῦ φόνου τοῦ Καίσαρος τὸν ἐξέπληξε τόσον, καὶ ἐσυμφώνει τόσον θαυμαστὰ μὲ τὰς ἀστρολογικὰς μερίμνας του, ὥστ᾽ ἔστειλε πάραυτα ἕνα πιστόν του εἰς τὸν πρίγκιπα διὰ νὰ ἐξετάσῃ, ἂν καὶ κατ᾽ αὐτοῦ γίνεται τοιαύτη τις συνωμοσία, καὶ ὁ Χριστιανὸς διὰ νὰ ἡσυχάσῃ τὸν ἔντρομον αὐτοκράτορα ἐχρειάσθη νὰ ἐπαναλάβῃ πολλάκις, ὅτι τοῦ Καίσαρος τὴν ἱστορίαν τὴν ἔφερε μόνον πρὸς παράδειγμα. Ἡ ἀπόφασις ὅμως ἔγεινε, καὶ ἔγεινε τόσον ἀνίκανος, ὅσον ἐσυμπέραινεν ὁ πρίγκιψ, καὶ ὅλη ἡ πρεσβεία ἐματαιώθη.

Αἱ εἰς τὴν Γερμανίαν κινήσεις δὲν ἦσαν μικραί· ἡ μὲ τὴν Αὐστρίαν δυσαρέσκεια γενική. Τούτων οὕτως ἐχόντων ἐφάνη ὑπόθεσις τῆς Γερμανίας φοβερίζουσα νὰ ἀνάψῃ τὰ πλούσια ζώπυρα. Ὁ τῆς Ἰουλίας Δοὺξ Ἰωάννης Βιλέλμος ἀπέθανε τὴν 25 Μαρτίου 1609 χωρὶς νὰ ἀφήσῃ τέκνα, καὶ πάραυτα ἐσηκώθη ὁλόκληρος σειρὰ Γερμανῶν ἡγεμόνων νὰ παραλάβῃ καθεὶς τὴν πλουσίαν ἐκείνην ἐπικράτειαν, ἥτις συνεκροτεῖτο ἀπὸ τὰ Δουκάτα Ἰουλίας, Κλιβίας καὶ Βεργίου, ἀπὸ τὰ κομητάτα Μαρκίας καὶ Ῥαβενσβέργης καὶ ἀπὸ τὴν αὐθεντίαν Ῥαβενστεΐνιον. Πολλοὶ ἡγεμόνες μεγάλοι καὶ μικροὶ τὴν ἀντεποιοῦντο διὰ διαφόρους αἰτίας, μακρυνὰς συγγενείας, παλαιὰς

συνθήκας κτλ. Διὰ τοῦτο ἐγίνετο χρισολογία μεγάλη καὶ πολυχρόνιος.

Ὁ Αὐστριακὸς οἶκος θέλων ὡς χηρεῦον κτῆμα νὰ δημεύσῃ τὴν ἐπικράτειαν ἐκείνην καὶ νὰ τὴν ἑνώσῃ μὲ τὴν ἰδικήν του ἔστειλε τὸν Ἀρχιδοῦκα Λεοπόλδον ἐκ τοῦ Στειριακοῦ γένους, ὅςτις ἦτο ἐπίσκοπος Πασσαυΐου καὶ Ἀργεντοράτου, διὰ νὰ λάβῃ μὲ βίαν ὡς μεσεγγύημα τὴν Ἰουλιακὴν χώραν. Ὕπηγεν, ἐκυρίευσε τὴν μητρόπολιν Ἰουλίαν, καὶ ἐδιώρισε νὰ τοῦ συναχθῇ μισθοφόρον στράτευμα εἰς Ἀλσατίαν. Ἐξ ἐναντίας δὲ ἐσηκώθη ταχέως ἡ ἕνωσις, εἰσέβαλεν εἰς τὴν Ἀλσατίαν μὲ στρατεύματα, ἠφάνισε τοὺς Αὐστριακοὺς νεοσυλλέκτους, εἰσῆλθεν εἰς τὰς ἐπικρατείας τῶν ἐπισκόπων καὶ ἀρχιεπισκόπων, τὰς διήρπασε διὰ παλαιὰν φιλεκδικίαν, καὶ τελευταῖον ἐστρατοπέδευσεν ἔμπροσθεν τῆς πόλεως Ἰουλίας.

Ἐπειδὴ ὅμως ἡ ἕνωσις ἐφαίνετο ὅτι εἶχε καὶ σκοποὺς ἄλλους παρὰ τὴν περὶ τῆς Ἰουλίας ἔριν, διὰ τοῦτο ἐπαρακίνησεν ὁ αὐτοκράτωρ τὸν Δοῦκα τῆς Βαυαρίας Μαξιμιλιανὸν, καθὸ κεφαλὴν τῆς Καθολικῆς συνδέσεως, νὰ τὸν βοηθήσῃ ἐναντίον τῆς ἑνώσεως. Ἡ σύνδεσις αὕτη ἐσυγκροτήθη ὡς ἀντισυμμαχία κατὰ τῆς Εὐαγγελικῆς ἑνώσεως, καὶ πολὺ φοβερωτέρα παρὰ ταύτην, ἐπειδὴ ὅλοι οἱ μέτοχοι ὑπέταξαν τὴν θέλησίν των εἰς τὴν σύνεσιν ἑνὸς μόνου φρονίμου ἀρχηγοῦ, τοῦ Δουκὸς Μαξιμιλανοῦ, καὶ συνεισέφεραν μόνον ἀργύριον καὶ στρατιώτας, ἐνῷ ἡ ἑνότης αὕτη ἔλειπε διόλου ἀπὸ τὴν ἕνωσιν. Ἀλλ᾽ ὁ Δοὺξ τῆς Βαυαρίας ἐβράδυνε νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ αὐτοκράτορος· εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ ἐπῆραν οἱ ἡγεμόνες τὴν Ἰουλίαν ἀπὸ τοὺς Αὐστριακοὺς, καὶ ἔδωκαν τέλος εἰς τὴν μεσεγγύησίν των. Ἀλλ᾽ ὅμως ὁ Ἀρχιδοὺξ Λεοπόλδος εἶχε συνάξειν (θέλομεν ἀκούσειν παραυτα διὰ τίνα σκοπὸν) ἱκανὸν στράτευμα· τὸν Δοῦκα Μαξιμιλιανὸν δὲν ἐπίστευε πλέον, καὶ

διὰ τοῦτο ἔκρινε φρονιμώτατον νὰ συμβιβάσῃ τὴν ἕνωσιν μὲ τὴν σύνδεσιν οὕτως, ὥστε καὶ τὰ δύω μέρη κατέθεσαν παντελῶς τὰ ὅπλα (1610).

Εἰς τὸν αὐτοκράτορα ὅμως ἐναπεταμιεύοντο πικρότεραι λύπαι διὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του. Τὸν κατέθλιβαν τὰ ἐσωτερικὰ, ἐπειδὴ ὁ φίλαρχος ἀδελφός του, ὅς τις τοῦ ἀπέσπασε δύω, τὰς μεγαλητέρας, χώρας, ἔμελλε μετὰ τὸν θάνατόν του νὰ λάβῃ καὶ τὴν ὡραίαν Βοημίαν. Ἤθελε μετὰ χαρᾶς νὰ τὴν ἀφήσῃ εἰς τὸν ἐξάδελφόν του, τὸν προειρημένον Λεοπόλδον, ὅςτις ἐδείχνετο πάντοτε εἰς αὐτὸν πιστὸς καὶ φίλος. Τῳόντι δὲ ἐσυνωμίλησε περὶ τούτου μὲ τοὺς συμβούλους του, καὶ ἐπενοήθη σχέδιον, τὸ ὁποῖον, ἐπειδὴ ἔλειπεν ἀπὸ τὴν ἐκτέλεσίν του φρόνησις καὶ τόνος, ὄχι μόνον ἀπέτυχεν, ἀλλὰ καὶ ἔκαμε τὸν Ῥοδόλφον δυστυχέστερον παρ᾽ ὅ,τι ἦτο πρότερον. Διότι εὐγενεῖς δύω ἔλαβαν ἀργύριον διὰ νὰ συνάξουν δι᾽ αὐτὸν στρατεύματα. Στρατολογεῖον ἦτο τὸ Πασσαυΐον. Καθεὶς ἐπίστευε κατ᾽ ἀρχὰς, ὅτι τὸ στράτευμα ἑτοιμάζεται διὰ τὴν Ἰουλιακὴν διαφοράν. Ἀλλ᾽ ὅταν συνεπληρώθη ὁ ἀριθμός — 12,000 στρατιῶται — ἐμβῆκαν εἰς τὴν Βοημίαν καὶ ἐκυρίευσαν τὴν Βουδόβισσαν. Πάραυτα ἐπανέστησαν οἱ Βοημικοὶ προεστῶτες. Καθεὶς ἤθελε νὰ μάθῃ τί ἐσήμαιναν ταῦτα, ἀλλ᾽ ὁ αὐτοκράτωρ ἦτο ἀόρατος. Εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ ἐπροχώρησαν τὰ ξένα στρατεύματα ἕως τὴν Πράγαν, καὶ ἐκυρίευσαν καὶ τὴν ὀνομαζομένην μικρὰν πλευρὰν τῆς πόλεως (1611, 15 Φεβρ.) ὅπου ἔκαμαν πολλὰς ἀταξίας, προσέτι καὶ ἱκανοὺς φόνους. Οἱ προεστῶτες, ἐκστατικοὶ διὰ τὰ γινόμενα, καὶ ὑποπτευόμενοι θρησκευτικοὺς σκοποὺς, ἐπίασαν τελευταῖον ἕνα αὐτοκρατορικὸν βουλευτὴν, καὶ τὸν ἐβασάνιζαν. Αὐτὸς τοὺς ἐμαρτύρησεν εἰλικρινῶς, ὅτι αἱ κινήσεις αὗται δὲν εἶχαν σκοπὸν ἄλλον εἰ μὴ νὰ ἀναβιβάσωσι τὸν Λεοπόλδον εἰς τὸν Βοημι-

κὸν θρόνον. Καταπραϋνθέντες ὁπωσοῦν διὰ τὴν μαρτυρίαν ταύτην, ἐφοβέριζαν μ' ὅλον τοῦτο τὸν ἔντρομον Ῥοδόλφον νὰ ἀπολύσῃ τὰ στρατεύματα. Δὲν εἶχεν ἀργύριον νὰ τοὺς πληρώσῃ τὸν μισθόν· μετὰ κόπων εὕρηκε 300.000 φλωρίνια· τοὺς ἐπλήρωσε, καὶ οὕτως ἀνεχώρησαν. Ἀλλ' οἱ προεστῶτες δυσπιστοῦντες ἀκόμη ἐπροχώρησαν περαιτέρω. Ἐμβῆκαν εἰς τὸ παλάτιόν του, καὶ δὲν τὸν ἄφιναν ἀφρούρητον οὐδὲ εἰς τὸν κῆπον του νὰ περιδιαβάζῃ. Ὁ Ματθίας μεταχειρισθεὶς ἐπωφελῶς τὰς ταραχὰς ταύτας ἔδραμεν εἰς τὴν Βοημίαν, καὶ ἐμβῆκεν ὡς θριαμβευτὴς εἰς τὴν Πράγαν. Ὁ ἔμφοβος Ῥοδόλφος ἔχασε τόσον τὰ μυελά του, ὥστε καὶ τὸν συνεχάρη διὰ τὴν χαρμόσυνον ὑποδοχήν του. Ὅλοι ἐγκατέλιπαν ἀβοήθητον τὸν γέροντα. Καὶ αὐτοὶ οἱ βουλευταὶ καὶ φίλοι του ἐπιάσθησαν καὶ ἐφυλακώθησαν. Διὰ νὰ ἀποφύγῃ τὴν αἰσχύνην τῆς ἀποφασισθείσης ἤδη ἐκθρονίσεώς του, ἐδιώρισεν ὁ αὐτοκράτωρ αὐτὸς τὴν 12 Ἀπριλίου νὰ γνωρισθῇ ἐπὶ συμβουλίου βασιλεὺς ὁ ἀδελφός του. „Ἐξ ἀδελφικῆς ἀγάπης, εἶπε, καὶ δι' ὠφέλειαν τοῦ Βοημικοῦ βασιλείου, διὰ νὰ μὴ συμβῇ ταραχή τις μετὰ τὸν θάνατόν του, διορίζει νὰ γνωρισθῇ καὶ νὰ στεφθῇ βασιλεὺς τῆς Βοημίας ὁ ἀδελφός του Ματθίας, κατὰ τὴν προγενομένην εἰς αὐτὸν οἰκειοθελῆ παραίτησίν του.“ Οἱ Ἐκλέκτορες τῆς Μογουντίας καὶ Σαξονίας ἔστειλαν πρέσβεις διὰ νὰ παρηγορήσωσι καὶ νὰ συμβουλεύσωσι τὸν αὐτοκράτορα· ὁ δεύτερος ἔγραφεν ἐντόνως καὶ πρὸς τοὺς προεστῶτας χωριστά: Νὰ προσέξουν μὲ ὅλας των τὰς δυνάμεις διὰ νὰ καταπαύσῃ εἰρηνικώτατα ὁ γεννηθεὶς τάραχος. Νὰ μὴ πικράνουν τὸν αὐτοκράτορα, ὅς τις ὄχι μόνον τὸ στέμμα τῆς Βοημίας, ἀλλὰ καὶ ὅλην τὴν αὐτοκρατορίαν ἐκυβέρνησεν εἰρηνικῶς καὶ ἡσύχως ὑπὲρ τὰ τριάκοντα πέντε ἔτη, καὶ ἐάν τι ἔπραξεν ἀνάρμοστον, συνέβη ὄχι ἐκ κακῆς του θελήσεως, ἀλλ' ἐκ κακῶν ἀνθρώπων, οἵτινες ἐκακομεταχειρίζοντο τὸ ὄνομά του κτλ. Ὅλοι οὗτοι οἱ λόγοι ἔμειναν ἀτελεσφόρητοι. Ὁ Ῥοδόλφος ἠναγκάσθη νὰ ἀπολύσῃ τακτικῶς ἀπὸ τὸν ὅρκον τῆς πρὸς ἑαυτὸν πίστεως τοὺς κατοίκους τῆς Σιλησίας καὶ Λυσατίας. Ὅταν ὑπέγραφεν, ἢ μᾶλλον ἐμελάνωσε τὸ γράμμα, ἔῤῥιψε καταγῆς μὲ ἀθυμίαν τὸν πῖλον του, καὶ ἐσύντριψε τὸ κονδύλιον μὲ τοὺς ὀδόντας. Μετὰ δύω ἡμέρας (23 Μαΐου) ἐστέφθη πανηγυρικῶς ὁ Ματθίας εἰς τὴν Πράγαν. Διὰ μεσιτείας τῶν προειρημένων πρέσβεων ἀφῆκεν εἰς τὸν αὐτοκράτορα μέχρι τέλους νὰ κατοικῇ εἰς τὸ παλάτιον τῆς Πράγας, καὶ νὰ λαμβάνῃ ἐτησίως 300,000 φλωρίνια καὶ τινὰ ὑποστατικά.

Δὲν ἔλειπε τώρα ἄλλο εἰμὴ νὰ τοῦ ἀφαιρέσωσι καὶ οἱ Ἐκλέκτορες τὴν αὐτοκρατορικὴν ἀξίαν. Τοῦτο μὲν δὲν τὸ ἔκαμαν, τὸν ἐπαρακίνησαν δὲ νὰ ἀναγορεύσῃ τινὰ βασιλέα τῆς Ῥώμης. Εἶχεν ἤδη διορίσειν καὶ τὴν ἡμέραν τῆς ἐκλογῆς, ὅταν καλῶς ἐλθὼν ὁ θάνατος κατὰ τὸ ἑξηκοστόν του ἔτος (20 Ἰαν. 1612) τὸν ἐσήκωσεν ἀπὸ τὸ θέατρον, εἰς τὸ ὁποῖον ἔπαιζε τόσον ἄδοξον πρόσωπον.

---

43. Ματθίας.

(Βασιλ. 1612 — 1619.)

Ἡ κυρίως Αὐστρία ἐχάρη ἱκανὴν ἡσυχίαν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Ῥοδόλφου. Εἰς τὴν Στειρίαν ὅμως, Κρανίολαν καὶ Καρινθίαν ὁ νεανίσκος Ἀρχιδοὺξ Φερδινάνδος φλεγόμενος ἀπὸ ζῆλον πίστεως ἀπεφάσισε νὰ κατασιγάσῃ τὴν Λουθηρανὴν διδασκαλίαν. Οἱ Προτεστάνται ὑπήκοοί του ἐταράχθησαν· ἀλλ' ἡ αὐστηρότης του κατεδάμασε τὰς ταραχάς των. Ὅς τις δὲν ἤθελε νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Καθολικὴν θρησκείαν, ἀνάγκη ἦτο μὲ διορίαν τινὰ νὰ ἀναχωρή-

σῃ ἀπὸ τὸν τόπον, καὶ ἐντὸς ὀλίγου εἰς ὅλας τὰς κληρονομικὰς χώρας τοῦ Φερδινάνδου χωρὶς αἱματοχυσίαν ἐξωλοθρεύθη ἡ νέα διδασκαλία. Ὁ ἡγεμὼν οὗτος ἦτο ἄλλως τιμιώτατος ἄνθρωπος τοῦ κόσμου. Ὅ,τι σκληρὸν ἔπραξεν ἐδῶ, τὸ ἔπραξεν ἀπὸ καθαρωτάτην πληροφορίαν, ὅτι ἦτο ἀληθῶς Χριστιανικὸν χρέος του· καὶ λέγεται ὅτι εἶπεν, ὅτι ἠγάπα τόσον τοὺς πλανημένους τούτους, ὥστε μετὰ χαρᾶς ἔθυε τὴν ζωήν του, ἂν ἦτο ἀνάγκη, διὰ νὰ μεταφερθοῦν εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ἀληθινῆς πίστεως διὰ τοῦ θανάτου του· μόνον ἀπὸ τὴν πρὸς αὐτοὺς ἀγάπην κινούμενος τοὺς ἔκλειε μὲ τόσην βίαν τὸν εἰς τὴν πλάνην καὶ ἀπώλειαν δρόμον.

Ὅταν ἀπέθανεν ὁ Ῥοδόλφος, ἐκράτουν ἀκόμη αἱ δύω μερίδες εἰς τὰς Αὐστριακὰς χώρας τὴν ἰσοῤῥοπίαν. Ἀπὸ τὸν Ματθίαν δὲν εἶχαν φόβον οἱ Προτεστάνται, ἐπειδὴ ἐγήρασε πλέον καὶ ἦτο καὶ ἀκροσφαλοῦς ὑγιείας. Ἐπροσφέρθη δὲ κατὰ πρῶτον μὲ τοὺς ἡγεμόνας κομψότατα καὶ φιλοφρονέστατα· καὶ ὅς τις ἔβλεπε τὸν ζῆλον, μὲ τὸν ὁποῖον ἔγεινεν ἡ στέψις του εἰς Φραγκοφόρτιον (24 Ἰουν. 1612), ποτὲ δὲν ἤθελε πιστεύσειν, ὅτι ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τούτου τοῦ φιλοφρονητικοῦ καὶ κομψοῦ αὐτοκράτορος ἔμελλε νὰ ἐκραγῇ ὁ τρομερώτατος πόλεμος ἀπὸ τοὺς ὅσοι κατέφθειραν ποτὲ τὴν Γερμανίαν. Ὅλοι οἱ ἡγεμόνες ἡμιλλήθησαν νὰ λάμψουν μὲ πολυτέλειαν πρὸς τιμὴν τοῦ αὐτοκράτορός των, ἀλλ' ὑπερέλαμπεν ὑπὲρ πάντας ὁ Ματθίας, ὅς τις ἔφερε τρισχιλίους ἀκολούθους, δισχιλίους ἵππους καὶ ἑκατὸν ὀχήματα Ἔξιππα. Ὅλα τὰ εἴδη τῶν εὐθυμιῶν ἔγειναν ἀπὸ τοὺς Ἐκλέκτορας καὶ ἡγεμόνας. Ὅλοι ἀνεχώρησαν μὲ τὰς ἀρίστας ἐλπίδας.

Ἐπίσημα πράγματα ἐπὶ τῆς τούτου αὐτοκρατορίας δὲν συνέβησαν εἰς τὴν Γερμανίαν παρεκτὸς τῆς ἀκολουθίας τῆς τῶν Ἰουλιακῶν κτημάτων διαφορᾶς.

Μετὰ πολλὰς λογοτριβὰς καὶ ταραχὰς ἔγεινε τελευταῖον συμβιβασμὸς, διὰ τοῦ ὁποίου ἐμερίσθησαν οὕτως αἱ χῶραι, ὥστε ὁ Κόμης τοῦ Παλατινάτου Νεοβούργου ἔλαβεν Ἰουλίαν καὶ Βέργιον, καὶ ὁ Ἐκλέκτωρ τοῦ Βρανδεβούργου, Κλιβίαν καὶ Μαρκίαν καὶ Ῥαβενσβέργαν καὶ Ῥαβενστεΐνιον.

Τοιουτοτρόπως ἤρχισε τὸ Βρανδεμβοῦργον ἐπὶ τοῦ Ἐκλέκτορος Ἰωάννου Σιγισμούνδου νὰ ἐξαπλόνεται ἐπέκεινα τῆς Κουρλανδίας ἐπισήμως. Ἀλλ' ἀκόμη ἀξιολογοτέρα ἦτο ἡ ἀπόκτησις, τὴν ὁποίαν ἔκαμεν ὁ αὐτὸς Ἐκλέκτωρ πρὸς ἀνατολάς. Ὁ πενθερός του Ἀλβρέχτος Φρειδερῖκος Δοὺξ τῆς Προυσίας, υἱὸς καὶ διάδοχος τοῦ προειρημένου (σελ. 257) Δουκὸς Ἀλβρέχτου, ἀπέθανεν (1616) ἄτεκνος, καὶ ἡ Προυσία (ἡ σημερινὴ ἀνατολικὴ Προυσία) διὰ προτέρας συνθήκας ἔπεσεν εἰς τὸ Βρανδεμβοῦργον. Ὁ Ἰωάννης Σιγισμοῦνδος ἦτο, ὅς τις ἀπὸ τοῦ Λουθηρανισμοῦ μετέβη εἰς τὸν Καλβινισμὸν (1614), ἀλλὰ μὲ μεταβολὰς τοιαύτας„ ὥστε ὁ Ἐκλέκτωρ ἔλεγεν, ὅτι δὲν ὡμολόγει ἄλλην πίστιν εἰμὴ τὴν τοῦ πατρός του. Ἀλλὰ πολὺ ἀπεῖχεν ἀπὸ τὸ παράδειγμα ἄλλων Γερμανῶν ἡγεμόνων νὰ βιάσῃ τοὺς ὑπηκόους του εἰς τὸ νὰ δεχθοῦν τὸ αὐτὸ δόγμα. Ἐφανέρωσε μάλιστα τακτικῶς εἰς τοὺς προεστῶτας, ὅτι κἀνεὶς δὲν τολμᾷ νὰ βιάσῃ τὸν ἄλλον διὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Λουθήρου.

Πλησιάζομεν τώρα εἰς τὰ ἀξιολογώτατα συμβεβηκότα κατὰ τὴν ζωὴν τοῦ Ματθίου. Ὀλίγοι ἡγεμόνες ἠσθάνθησαν τόσας τὴν Νεμέσιν, ὅσον ὁ αὐτοκράτωρ οὗτος. Μόλις εἶχε κυβερνήσειν τέσσαρα ἔτη, ὅταν οἱ ἀδελφοί του ἠθέλησαν νὰ τοῦ δώσωσι διάδοχον. Ἦτο ἄτεκνος· ὡσαύτως καὶ ὁ μετ' αὐτὸν ἀδελφός του Μαξιμιλιανός· καὶ αὐτὸς δὲ καὶ ὁ νεώτατος, ὁ Ἀλβρέχτος, εἶχαν ὀλίγην κλίσιν εἰς τὸν ἔμφροντιν βίον. Καὶ οἱ δύω λοιπὸν παρῃτήθησαν τὴν διαδοχὴν, τὴν ἔδωκαν ὅμως ὁμοφάνως

εἰς τὸν ἐξάδελφόν των Φερδινάνδον, ὅς τις εἰς τὰς ἰδίας του Αὐστριακὰς χώρας εἶχε δώσειν τολμηρότατον παράδειγμα ἐπιστρέψεως τῶν Λουθηρανῶν εἰς τὴν Καθολικὴν ἐκκλησίαν. Ἐκ νεότητος ἦτο συνετὸς, σταθερὸς καὶ θρῆσκος, καὶ ἐφλέγετο ἀπὸ τὸν ζῆλον νὰ γείνῃ εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν τοῦτο, ὅ,τι ὑπῆρξεν ἕως τώρα εἰς τὸ Ἀρχιδουκάτον του.

Ὅσον ἥμερα καὶ ἂν ἐπρόβαλε τὸ πρᾶγμα ὁ Ἀρχιδοὺξ Μαξιμιλιανὸς εἰς τὸν ἀδελφόν του, τὸν αὐτοκράτορα, τόσον αἰσθαντικὰ τὸ ἀπέῤῥιφεν οὗτος. Ἀλλ' οἱ δύω ἀδελφοὶ ἐμεταχειρίσθησαν τὸ πρᾶγμα μὲ ζῆλον μέγαν, καὶ αὐτὸς ἦτο ἀσθενέστερος παρὰ νὰ μὴ στέρξῃ. Μετὰ μακρὰν ἀναβολὴν ἠναγκάσθη τελευταῖον νὰ κάμῃ τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τὴν Βοημίαν. Εἰς ἓν συμβούλιον (1617, 9 Ἰουν.) ἐτελέσθη τὸ πρᾶγμα. Τὸ πρόβλημα χωρὶς μεγάλην δυσκολίαν ἔγεινε δεκτὸν εἰς τοὺς προεστῶτας· ὁ Φερδινάνδος ἐκηρύχθη μέλλων βασιλεὺς τῆς Βοημίας, καὶ μετὰ τρεῖς ἑβδομάδας ἐστέφθη εἰς τὴν Πράγαν μὲ παράταξιν μεγάλην. Οἱ Βοῆμοι δὲν ἐσυμφώνησαν ἄλλο, εἰμὴ ὅτι ὁ νέος βασιλεὺς νὰ μὴ ἀντιποιηθῇ τὴν κυβέρνησιν ζῶντος τοῦ γέροντος, καὶ ὅτι ἐπιβεβαιόνει ὅλα τὰ μέχρι τοῦδε προνόμιά των.

Κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον ἔλεγαν οἱ Προτεστάνται τῆς Βοημίας, ὅτι ἐπαρατήρουν παντοδαπὰς κινήσεις μεταξὺ τῶν ἐκεῖ Καθολικῶν, καὶ ὅτι οἱ Ἰησουῖται ἔδειχναν μὲ διαφόρους λόγους τὴν χαράν των ἐλπίζοντες διὰ τοῦ ζηλωτοῦ Φερδινάνδου νὰ ἀφανισθῇ ἡ αἵρεσις. Ταῦτα παρέφερναν εἰς ἄτοπα τὰς ἠριθισμένας καρδίας. Ἡ προειρημένη ἐπιστολὴ τῆς Μεγαλειότητος ἔδιδε μόνον εἰς τοὺς ἡγεμόνας ἐξουσίαν νὰ κρατῶσιν ὅποιαν θέλουν διδασκαλίαν, καὶ νὰ διευθύνωσι κατ' αὐτὴν τοὺς ὑπηκόους των. Ὅπου ὁ ἡγεμὼν δὲν ἐτήρει ἀνεξιθρησκείαν, ἐκεῖθεν ἐσυγχωροῦντο οἱ ὑπήκοοι νὰ μεταναστεύσωσι· νὰ κτίσωσιν ἐκκλησίαν ἢ ἄλλο θρησκευτικὸν νὰ κινήσωσι χωρὶς γνώμην τοῦ τοπάρχου δὲν ἠδύναντο οἱ ὑπήκοοι. Προτεστάνται ἡγεμόνες ἐπῆραν ἐκκλησίας Καθολικῶν ὑπηκόων ἕως τώρα πολλὰς, καὶ ἐξ ἐναντίας Καθολικοὶ Προτεστάντων χωρὶς νὰ χυθῇ ποῦποτε ῥανὶς αἵματος. Ἀλλ' οἱ Βοῆμοι Προτεστάνται ἐκβῆκαν ἀπὸ τὰ ὅρια ταῦτα *).

Οἱ Προτεστάνται ὑπήκοοι τοῦ ἀρχιεπισκόπου τῆς Πράγας καὶ τοῦ ἡγουμένου τοῦ Βρυνοδούνου εἶχαν ἀρχίσειν νὰ κτίζουν μὲ ἔξοδά των εἰς τὰ πολίχνια Κλοστεργράβαν καὶ Βρυνόδουνον δύω ἐκκλησίας, ἐμποδίσθησαν ὅμως εἰς τὸ μέσον τῆς οἰκοδομῆς ἀπὸ τοὺς Καθολικοὺς αὐθέντας των. Οἱ προεστῶτες εἶχαν μὲν προσκλαυθῆν περὶ τούτου εἰς τὸν αὐτοκράτορα ἐπὶ τοῦ τελευταίου συμβουλίου, δὲν ἔλαβαν δὲ καμμίαν ἀπόκρισιν. Μὲ ὅλα ταῦτα ἐξηκολούθουν μυστικῶς κατ' ὀλίγον τὴν οἰκοδομὴν, καὶ τὴν ἐτελείωσαν τὸ 1617 ἔτος. Ἀλλὰ τώρα ἐνήργησεν ὁ ἀρχιεπίσκοπος τῆς Πράγας αὐλικὸν πρόσταγμα, διὰ τοῦ ὁποίου κατηδαφίσθη ἡ ἐν Κλοστεργράβῃ ἐκκλησία παρόντων Καθολικῶν στρατευμάτων πρὸς ἀντίστασιν. Ὡσαύτως ἐστάλθησαν αὐτοκρατορικοὶ ἄρχοντες εἰς Βρυνόδουνον νὰ κλείσωσι τὴν Εὐαγγελικὴν ἐκκλησίαν, καὶ ἐπειδὴ οἱ πολῖται ἠναντιώθησαν, ἐπίασαν οἱ ἄρχοντες τοὺς ἐπισημοτέρους καὶ τοὺς ἐφυλάκωσαν.

Τοῦτο ἐτάραξεν ὅλους τοὺς Προτεστάντας. Ἐφώναζαν φανερὰ, ὅτι ἠθετήθη ἡ τῆς Μεγαλειότητος ἐπιστολὴ καθὼς ἐνόμιζαν. Μεταξὺ ἄλλων δυσαρεστημένων ἐμίσει τὴν αὐλὴν ὁ Κόμης Θούρνιος Ἐῤῥῖκος Ματθίας, ἐπειδὴ πρὸ ὀλίγου Κόμης ὢν τῶν πολιτῶν, διὰ συνεργίας τοῦ Κλεσέλου ἔχασε τὸ ἔντιμόν του ἀξίωμα, μὲ τὸ ὁποῖον ἦτο συνδεδεμένη

*) Σμίδιος (Schmidt), Νέα ἱστορία τῶν Γερμανῶν, Τόμ. Δ΄, Βιβλ. Δ΄, κεφ. 5.

ἡ διατήρησις τοῦ στέμματος καὶ τῶν προνομίων τοῦ βασιλείου. Συνέῤῥευσε λοιπὸν εἰς αὐτὸν φιλεκδικία μετὰ θρησκευτικοῦ ζήλου καὶ ἀπετέλεσαν ἐκεῖνον τὸν ἐνθουσιασμὸν, τὸν ὁποῖον χρειάζονται τῶν ἐπαναστάσεων οἱ ἡγεμόνες. Οἱ Προτεστάνται λαβόντες ἐξουσίαν ἀπὸ τὴν τῆς Μεγαλειότητος ἐπιστολὴν νὰ βάλλωσιν ὑπερασπιστήν των ὅν τινα θέλουσιν, ἔδωκαν εἰς αὐτὴν τὸ ἀξιόλογον ἀξίωμα ὑπερασπιστοῦ τῆς ἐν Βοημίᾳ Εὐαγγελικῆς κοινότητος, διὰ τοῦ ὁποίου ἐπρόσταξε τώρα συνέλευσιν τῶν Προτεσταντικῶν προεστώτων τὴν 6 Μαρτίου 1618 εἰς Πράγαν διὰ νὰ συσκεφθοῦν περὶ τῶν μέσων, τὰ ὁποῖα ἐχρεώστουν νὰ μεταχειρισθοῦν εἰς ταύτας τὰς περιστάσεις.

Ὅλοι οἱ Προτεστάνται τοῦ βασιλείου ἔστειλαν ἀντιπροσώπους πρὸς ταραχὴν τοῦ αὐτοκρατορικοῦ τῆς Πράγας κυβερνείου. Τίποτε ὅμως δὲν ἀπεφασίσθη ἄλλο ταύτην τὴν φορὰν, εἰμὴ νὰ σταλθοῦν δύω ἔγγραφοι δεήσεις, μία πρὸς τοὺς ἐν Βοημίᾳ κυβερνήτορας καὶ ἄλλη πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, διὰ νὰ παύσουν αἱ μέχρι τοῦδε καταχρήσεις, καὶ νὰ ἀπολυθοῦν οἱ ἀκόμη φυλακωμένοι πολῖται τοῦ Βρυοδούνου. Ἔστειλαν τὰς δεήσεις, καὶ ἐσυμφώνησαν νὰ συνέλθουν πάλιν τὴν 21 Μαΐου, ὁπότε ἠδύναντο νὰ λάβουν τὴν ἀπόκρισιν καὶ νὰ σκεφθῶσι περὶ ταύτης.

Διεδόθη πάραυτα καὶ ἕνας σκοτεινὸς λόγος, ὅτι ἔφθασεν ἐκ Βιέννης ἡ ἀπόκρισις εἰς τὸ κυβερνεῖον, καὶ εἶναι πολλὰ αὐστηρὰ κατὰ τῶν Προτεστάντων. Μὲ περιέργειαν μεγάλην ἔφθασαν οἱ ἀντιπρόσωποι τὴν διωρισμένην ἡμέραν εἰς τὴν συνέλευσιν, ἔμειναν ὅμως ἐκστατικοὶ μὴ εὑρόντες ἐκεῖ τὴν ἀπόκρισιν. Πλήρεις εἰκασιῶν καὶ ὑποψιῶν ἀπεχωρίσθησαν ἀπὸ τὸ συνέδριον, ἔλαβαν ὅμως ἀπὸ τὸ κυβερνεῖον τὴν ἀγγελίαν, ὅτι ἡ ἐπιστολὴ τοῦ αὐτοκράτορος θέλει τοὺς ἀναγνωσθῆν τὴν ἐπαύριον. Τὴν ἤκουσαν λοιπὸν τὴν 22 Μαΐου μὲ ἔκστασίν των ὄχι

ὀλίγην. Ἀπεδείχνετο εἰς αὐτοὺς πόσον ἦσαν ἀξιοτιμώρητοι ἀντισταθέντες εἰς τὴν πρᾶξιν (τὴν κλεῖσιν καὶ κατεδάφισιν τῶν ἐκκλησιῶν), ἥτις ἔγεινε κατὰ προσταγὴν τοῦ αὐτοκράτορος· ὅτι ἑπομένως ἀντιφέρονται πρὸς τὸν αὐτοκράτορα· ὅτι ἐδέχθησαν ξένους ὑπηκόους ἐναντίον τοῦ νομίμου κυριάρχου των, ὅτι συγκροτοῦσιν ἀσυγχώρητα συνέδρια, καὶ τελευταῖον ὅτι ἔκαμαν εἰς τὸν λαὸν κραυγὴν, ὅτι κινδυνεύει ἡ τῆς Μεγαλειότητος ἐπιστολὴ, διὰ τῆς ὁποίας ἤθελαν νὰ ἀποσπάσωσι κακούργως ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα τὴν ἀγάπην καὶ πίστιν τῶν ὑπηκόων του κτλ. Διὰ τοῦτο θέλει ἐξετασθῆν τὸ πρᾶγμα αὐστηρότατα, καὶ τότε θέλει λάβειν καθεὶς τὰ ἐπίχειρα τῶν ἔργων του.

Ὁ τελευταῖος φοβερισμὸς ἀντὶ νὰ τοὺς συστείλῃ κατὰ τὰς ἐλπίδας τοῦ αὐτοκράτορος, τοὺς ἠρέθισε περισσότερον. Ἐκβῆκε δὲ καὶ λόγος τις ὅτι ἡ ἐπιστολὴ δὲν ἐσυντάχθη εἰς Βιένναν, ἀλλ' εἰς Πράγαν ὑπὸ τῶν δύω βουλευτῶν Μαρτινιζίου καὶ Σλαβάτα, καὶ ἐστάλθη εἰς Βιένναν μόνον διὰ νὰ ὑπογραφθῇ, καὶ ἐκ τούτου ἔλαβεν ἡ ἐκραγεῖσα μανία διωρισμένον δρόμον. Καὶ οἱ δύω οἱ κυβερνήτορες ἦσαν καὶ χωρὶς τούτου πρὸ πολλοῦ μισητοὶ εἰς τοὺς Προτεστάντας, διότι οὗτοι εἶχαν ἀντισταθῆν πρὸ ἐννέα ἐνιαυτῶν εἰς τὴν τῆς Μεγαλειότητος ἐπιστολὴν, καὶ ἦσαν προσέτι δυσφημισμένοι ὡς τυραννοῦντες τοὺς Προτεστάντας χωριάτας εἰς τὰ ὑποστατικά των. Ἔλεγαν, ὅτι διὰ προσταγῆς των ἐφέροντο δέσμιοι εἰς τὰς ἐκκλησίας, καὶ μὲ βίαν ἠνοίγοντο τὰ στόματά των διὰ νὰ καταπίωσι τὴν κοινωνίαν ἀπὸ τοὺς Καθολικοὺς ἱερεῖς. Ὁ Σλαβάτας μὴ ἐνταφιάζων τοὺς νεκροὺς τοὺς ἠνάγκασε νὰ γείνουν Καθολικοί. Ὅλαι ὅμως αὗται αἱ βίαι ἐφάνησαν μεγαλήτεραι εἰς τὰ ὀμμάτια τῶν Προτεστάντων διὰ τῆς συντάξεως τῆς ἐπιστολῆς, διὰ τῆς ὁποίας ἔτρεχαν ὅλοι κίνδυνον τῆς ζωῆς των. Πάραυτα ἐδιωρίσθη νέα συνέλευσις τὴν ἄλλην ἡμέραν, ὁπότε ἀπεφάσισαν νὰ

ὁμιλήσωσι σπουδαίως καὶ παῤῥησιαστικῶς πρὸς τοὺς κυβερνήτορας.

Αὕτη ἡ ἀξιοσημείωτος ἡμέρα ἦτο ἡ 23 Μαΐου (1618). Εἰς διωρισμένην ὥραν ἐφάνησαν οἱ ἀντιπρόσωποι προπορευομένου τοῦ Κόμητος Θουρνίου, ὅλοι ἔνοπλοι, περιγυσμένοι ἀπὸ πολυαρίθμους δούλους, εἰς τὸ βασιλικὸν παλάτιον, καὶ ἐμβῆκαν μὲ ὁρμὴν εἰς τὸ εἴκημα, ὅπου εὑρίσκοντο οἱ κυβερνήτορες. Ἀφοῦ πρῶτον ἐξέχεαν κατὰ τῶν ἐντρόμων βουλευτῶν πολλὰς φωνὰς μὲ συγκεχυμένας κραυγὰς καὶ κατάρας καὶ λοιδορίας, εἶπε τελευταῖον εἷς μὲ φωνὴν μεγάλην: ὅτι ἤθελε νὰ ἐξεύρῃ ἂν αὐτοὶ (οἱ παρόντες κυβερνήτορες) ἦσαν εἰς τὸ βουλευτήριον ὁπότε ἐγράφη καὶ ἀπεφασίσθη τὸ βαρὺ τοῦτο αὐτοκρατορικὸν γράμμα, καὶ ἂν αὐτοὶ ἔδωκαν εἰς τοῦτο τὴν γνώμην των καὶ τὸ ἔκριναν εὔλογον.

Μετὰ παῦσιν τινὰ ἀπεκρίθη τελευταῖον ὁ πολιτικὸς Κόμης, Ἀδὰμ Στερνεβέργιος, μὲ φανερὰν ἀμηχανίαν, ὅτι τὸ πρᾶγμα εἶναι ἐμβριθὲς τόσον, ὥστ' εἶναι ἀνάγκη νὰ συγκαλεσθῶσιν οἱ ἀπόντες βουλευταὶ διὰ νὰ ἐρωτηθῶσι, καὶ ἔπειτα θέλουν φανερωθῆν εἰς αὐτοὺς τὰ δέοντα.

Ἀλλὰ μὲ τοῦτον τὸν λόγον δὲν ἀνεχώρουν οἱ ἄνθρωποι. Ἠρώτησαν καθένα χωριστὰ, ἂν ἔδωκε τὴν γνώμην του εἰς τὴν ἐπιστολὴν ταύτην. Ὅλοι ἐσιώπων. Τότε ἐκβῆκαν τινὲς ἔμπροσθεν καὶ εἶπαν: ἐξεύρουν, ὅτι ὁ πολιτικὸς Κόμης καὶ ὁ Δειπόλδος Λοβεκοβίτσιος ἦσαν μὲν παρόντες εἰς τὴν περὶ τοῦ γράμματος συμβουλὴν, δὲν συγκατετέθησαν δὲ εἰς τὸ νὰ γραφῇ. Εὐθὺς ἐπίασαν τοὺς δύω τούτους ἀπὸ τὸν βραχίονα καὶ τοὺς ἔφεραν εἰς ἄλλο οἴκημα· ἄλλοι δὲ ὁρμήσαντες ἐναντίον τοῦ μισητοτάτου Μαρτινιζίου τὸν ἔσυραν εἰς τὸ παράθυρον, καὶ ἐξ αὐτοῦ τὸν ἐκρήμνισαν ἔξω εἰς τὸν δρόμον. Μίαν στιγμὴν ἐπεκράτησε βαθεῖα σιωπή· καὶ οἱ πράξαντες καὶ οἱ βλέποντες ἦσαν ἐπίσης ἔντρομοι, ἕως οὗ ἕνας δείχνων τὸν Σλαβάταν ἔκραξε: „Κύριοί μου, ἰδοὺ ἔχετε καὶ τὸν ἄλλον.“ Τότε ἐπίασαν καὶ τοῦτον καὶ τὸν ἐκρήμνισαν κάτω ἀπὸ τὸ αὐτὸ παράθυρον. Τὸ αὐτὸ δὲ ἔκαμαν καὶ εἰς τὸν γραμματέα Φαβρίκιον, ὅςτις ἐμισεῖτο ἐπίσης ὡς κόλαξ καὶ συνεργὸς τῶν δύω. Μ' ὅλον ὅτι τὸ ὕψος ἦτο δεκαοκτὼ ποδῶν, δὲν ἐφονεύθη ὅμως κανεὶς, ἐπειδὴ κατ' εὐτυχίαν ἔπεσαν εἰς μαλακὸν τόπον.

Μετὰ ταύτην τὴν γνησίως Βοημικὴν ἐκβίασιν *) ἠκολούθησαν ἄλλαι ὁρμητικαὶ πράξεις. Εἰς τὸ παλάτιον ἔβαλαν ἰδικούς των στρατιώτας, τοὺς ἀξιωματικοὺς ὥρκισαν εἰς ὄνομα τοῦ ἔθνους, ἐσύναξαν ὅλα τὰ εἰσοδήματα, ἐξώρισαν ὅλους τοὺς Ἰησουΐτας ἀπὸ τὴν χώραν, ἐδιώρισαν τριάκοντα εὐγενεῖς νὰ κυβερνῶσι τὰ πράγματα καὶ ἐν γένει εἰσήγαγαν μεταβολὴν εἰς ὅλον τὸ πολίτευμα. Ὅλα ἐγίνοντο μὲ ταχύτητα μεγάλην καὶ ὁ Κόμης Θουρνίας ἦτο ψυχὴ τοῦ ὅλου.

Ἐμπορεῖ νὰ συμπεράνῃ τις τὴν διάθεσιν τοῦ αὐτοκράτορος, ὅταν ἔφθασεν εἰς Βιένναν ἡ ἀγγελία τῶν συμβαμάτων τούτων. Στερούμενος ἀργυρικῶν μέσων, ὑποπτεύων τοὺς ἐν τῇ Αὐστρίᾳ Προτεστάντας καὶ τὰς ταραχὰς τῶν Οὔγγρων· αὐτὸς γέρων ἤδη καὶ ἀῤῥωστικὸς, ποίαν δύναμιν ἠμπόρει νὰ ἀντιπαρατάξῃ ἐναντίον τῶν Βοήμων; Ὁ πρῶτός του στοχασμὸς ἦτο ἔνδοσις καὶ παράβλεψις· ἀλλὰ τὰ τοιαῦτα μέσα ἐκαταρᾶτο ὁ βράζων Φερδινάνδος, εἰς τὸν ὁποῖον ὁ θρησκευτικὸς ζῆλος ἐνέπνευσε τὴν ἰδέαν, ὅτι ἡ ἐπανάστασις αὕτη εἶναι ἔργον Θεοῦ, ὅςτις θέλει νὰ ἐξολοθρευθῶσιν οἱ αἱρετικοὶ διὰ τῶν ὅπλων. Καθὸ ἀποφασισμένος διάδοχος τοῦ Ματθίου ἀνέλαβε τώρα τὴν βίαν, ἐστρατολόγει εἰς ὅλους τοὺς τόπους, καὶ ὑπῆγεν εἰς τὴν Οὐγγαρίαν διὰ νὰ στεφθῇ καὶ ἐκεῖ βασιλεὺς (1 Ἰουλ. 1618). Ἔπειτα ἐπροσφέρθη πρὸς τὸν Ματθίαν, καθὼς οὗτος

*) Ἀπαντᾶται συχνάκις τοιαύτη ἐκβίασις εἰς τὴν ἀρχαιοτέραν ἱστορίαν τῆς Βοημίας.

εἶχε προσφερθῆν ποτὲ πρὸς τὸν ἀδελφόν του Ῥοδόλφον, καὶ τοῦ ἥρπασε μὲ βίαν τὸ ὑποστήριγμά του, τὸν Καρδινάλιον Κλέσελ. Αἱ προπαρασκευαὶ κατὰ τῶν ἐν Βοημίᾳ ἀποστατῶν ἐγίνοντο μὲ ζῆλον. Καὶ ὁ Κόμης δὲ Θουρνίας ἐστρατολόγει παντοδαποὺς λαοὺς, καὶ ὅλη ἡ Γερμανία διεύθυνε τοὺς ὀφθαλμούς της εἰς τὴν σκηνὴν ταύτην, ἐκ τῆς ὁποίας ἐπρόσμεναν μὲν φαινόμενα μεγάλα, δὲν ἠδύναντο δὲ νὰ εἰκάσωσιν, ὅτι τὸ προσκήνιον ἔμελλε νὰ πέσῃ μετὰ τριάκοντα ἔτη, καὶ ὅτι ἡ ἀναφθεῖσα ἐδῶ φωτία ἔμελλε νὰ σβεσθῇ ἀφοῦ πρῶτον ἤθελεν ἐρημώσειν ὅλην τὴν Γερμανικὴν αὐτοκρατορίαν *).

Διακόπτομεν ἐδῶ τὸν λόγον, διὰ νὰ προάξωμεν τὰς ἱστορίας τῶν ἄλλων λαῶν τῆς Εὐρώπης ἕως τὸν χρόνον τοῦτον. Ἀλλὰ πρὶν χωρισθῶμεν ἐντελῶς ἀπὸ τὴν Γερμανίαν, ὑποσυνάπτομεν εἰς βραχὺ τμῆμα τινὰ περὶ τῆς καταστάσεως τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς ζωῆς των, ὁποῖα ἦσαν εἰς τὴν ἤδη περιγραφεῖσαν χρονικὴν περίοδον.

44. Κατάστασις πολιτισμοῦ καὶ ζωῆς τῶν Γερμανῶν κατὰ τὴν περίοδον ταύτην.

Μ' ὅλον ὅτι τώρα οἱ καιροὶ εἶχαν μεταβαλθῆν, ἐάν τις τοὺς συγκρίνῃ μὲ τοὺς ἀρχητέρους ἐκείνους, ὁπότε ὁ εὐγενὴς Γερμανὸς ἄλλην ἀσχολίαν ἀξίαν ἑαυτοῦ δὲν ἔκρινεν εἰμὴ τὸν πόλεμον· μ' ὅλον τοῦτο τὸ πνεῦμα ἐκεῖνο ἀκόμη δὲν ἐξέλιπεν ἐντελῶς, καὶ μάλιστα εἰς ἐκείνην τοῦ λαοῦ τὴν κλᾶσιν, ἥτις εἶχε τὴν ὑπερηφάνειαν τὴν κρίνουσαν γνησίους ἀπογόνους τῶν παλαιῶν εὐγενῶν Γερμανῶν, ὅσοι ἐγεννήθησαν διὰ τὸν πόλεμον καὶ διὰ τὴν κυριότητα — τὴν κλᾶσιν τῶν εὐγενῶν. Αὕτη ἡ καθ' ὑπερβολὴν πολυάριθμος κλᾶσις, τῆς ὁποίας μέρος μόνον ἦτο προμηθευμένον μὲ ὑποστατικὰ καὶ πύργους, καὶ ἡ ὁποία ἐκαταφρόνει πάντα πολιτικὸν τῆς ζωῆς πόρον, εὑρίσκετο εἰς κακὴν κατάστασιν, ἐὰν δὲν ἦσαν πούποτε πόλεμοι, καὶ ἐκ τῶν προτέρων μερῶν τοῦ συγγράμματος τούτου εἶναι γνωστὸν, ὅτι πολλοὶ εὐγενεῖς ἐμεταχειρίζοντο τὴν ληστρικὴν ζωὴν, διὰ τῆς ὁποίας ἦσαν ἐπικινδυνότατοι οἱ κοινοὶ δρόμοι. Ἡ παντοτεινὴ ἐγχώριος εἰρήνη καὶ τὸ γενικὸν κριτήριον, τὰ ὁποῖα ἐκαταστάθησαν ἐπὶ Μαξιμιλιανοῦ τοῦ Α', ἐνέφραξαν βέβαια τὸν χείμαρον τῆς ληστείας ἐκείνης ὁπωσοῦν, δὲν ἐξωλόθρευσαν ὅμως τὸ κακὸν τόσον, ὥστε εὐγενεῖς τινὲς νὰ μὴ θέλουν κάλλιον νὰ λάβωσι τὸ δίκαιόν των μὲ τὸ σπαθίον παρὰ νὰ παραπονῶνται εἰς τὸ κριτήριον. Βέβαια καὶ μετὰ τὴν ἐγχώριον εἰρήνην πρέπει νὰ ἠκολούθησαν πράγματα ἐκ τῶν ὁποίων προῆλθεν ἡ παροιμία: Δὲν ἔχει πίστιν ἡ ἐγχώριος εἰρήνη. Καὶ ἐπὶ Λουθήρου ἀκόμη εὐγενεῖς τινὲς ἔκαμναν τοιαῦτα ἀνδραγαθήματα ἱκανῶς ἀποινεὶ, καθὼς ὁ ἀνδρεῖος Φραγκῖσκος Σικκίγγιος (γενν. 1481, ἀποθ. 1523) ἐκ τοῦ φρουρίου του Ἐβερνεβούργου ἔκαμνε μὲ τοὺς λόχους του, οἵτινες συχνὰ ἀνέβαιναν εἰς 7000 ἄνδρας, πολλὰ κακὰ εἰς τοὺς Βορματίους, ἐπειδὴ ἐπροσφέρθησαν ἐχθρικῶς πρὸς τὸν ἐπίσκοπόν των, τὸν κυριάρχην του. Ἄλλοτε ὥρμησεν εἰς τὴν πόλιν Μέτας μὲ 2000 ἱππεῖς καὶ περισσοτέρους πεζοὺς, ἐπειδὴ τὸ ἀρχεῖον ἐζημίωσε πολλοὺς πολίτας ἀδίκως, καὶ δὲν ἀπέλυσε τοὺς ἄρχοντας ἕως οὗ ἐπλήρωσαν τὸ δίκαιον, καὶ εἰς αὐτὸν διὰ τὸν κόπον του 20,000 φλωρίνια. Καὶ ὄχι μόνον ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὸν τὸν τότε νέον ἔτι ὄντα Κόμητα Ἀσσίας Φίλιππον ἐκήρυξε τὸν πόλεμον, ἐπειδὴ ἐπειράχθη ἀπ' αὐτὸν, καὶ μ' ὅλον ὅτι οὗτος εἶχεν 6000 στρατιώτας, ὁ Σικκίγγιος ὅμως ἐσύναξε περισσοτέρους, καὶ ὄχι μόνον χωρία καὶ κώμας τοῦ Κόμητος ἐρήμαξε μὲ διαρπαγὴν καὶ πυρκαϊὰν, ἀλλὰ καὶ τὴν πόλιν Δαρμεστάδιον ἐστενοχώρησε τόσον, ὥστ'

*) Ἴδε λεπτομερῶς περὶ τούτων ἁπάντων Σμιδίου Νέα ἱστορίαν τῶν Γερμανῶν Τόμ. Δ', Βιβλ. Δ', κεφ. 5 — 7. Κ.

ἀπεφάσισεν ἐκείνη νὰ παραδοθῇ. Διὰ μεσιτείας τοῦ Μαρκεσίου τῆς Βάδης ἔγεινεν ἐξισασμὸς, διὰ τοῦ οποίου οἱ ἱππόται τῆς Ἀσσίας ἠλευθερώθησαν ἀπὸ τὴν καταδρομὴν τοῦ κακοῦ ἐχθροῦ των πληρόνοντές του 85,000 φλωρίνια. ,,Κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον, λέγει ἕνας συγγραφεὺς ἐκ τῶν χρόνον ἐκείνων, ἐκβῆκε νέα πίστις διὰ Μοναχοῦ τινὸς ὀνομαζομένου Μαρτίνου Λουθήρου, καὶ ὁ κύριος Οὐλρίκος Οὕττιος ὑπῆγεν εἰς τὸν Φραγκῖσκον ἐναντίον Ἐβερνεβούργου, καὶ τὸν ἐπρόσταξε νὰ λάβῃ καὶ ἐκεῖνος τὴν αὐτὴν πίστιν· ἕνας ἀποστάτης Μοναχὸς ὀνόματι Οἰκολαμπάδιος, καὶ ἄλλος ὀνόματι Βούκερος ὑπῆγαν καὶ ἐδίδασκαν εἰς Ἐβερνεβοῦργον· οὗτοι ἔκαμαν μεταβολὰς εἰς τὴν λειτουργίαν· ἀπέβαλαν τὸ μύρον, τὴν νηστείαν καὶ ἄλλα πράγματα, καὶ ἐτυπώθησαν καὶ κακὰ βιβλία, εἰς τὰ ὁποῖα πράγματα ἔδιδε τὴν γνώμην του ὁ Φραγκῖσκος. Τοῦτο ἐτρόμαξεν ὅλους τοὺς ὑπηρέτας, ἐπειδὴ ἐφοβοῦντο μὴ χάσωσι τὴν τύχην των, καὶ λάβωσι δυστυχίαν, καθὼς καὶ ἔγεινεν." Ἀνεφέραμεν ἀρχήτερα (σελ. 212) τὴν προσφορὰν, τὴν ὁποίαν οἱ εὐγενεῖς οὗτοι ἔστειλαν καὶ ἔκαμαν εἰς τὸν Λούθηρον. Ὁ Σικκίγγιος ὑπῆγε πάραυτα μετὰ τοῦτο πρὸς βοήθειαν τοῦ νέου αὐτοκράτορος Καρόλου Ε΄ ἐναντίον τῆς Γαλλίας μὲ 3000 ἱππεῖς καὶ 12,000 πεζοὺς (εἷς μόνον εὐγενής!), ἀνεχώρησεν ὅμως πάλιν ὀπίσω, ἐπειδὴ δὲν τοῦ ἐπληρόνετο ὁ συμφωνημένος μισθός. Εἰς τὸ φρούριόν του ἐπροστατεύετο τελευταῖον ἐναντίον τῆς δυνάμεως δύω Ἐκλεκτόρων, καὶ ἑνὸς Κόμητος, καὶ ἤθελε τοὺς δαμάσειν, ἐὰν ἀπὸ βόλιον κανονίου δὲν ἔχανε τὴν ζωήν του (7 Μαΐου 1523).

Ὁμοίους χαρακτῆρας κατὰ τὴν αὐτὴν χρονικὴν περίοδον ἔδειξεν ὁ προειρημένος (σελ. 249) Γοίτσιος Βερλιχίγγιος (γενν. 1478, ἀποθ. 1562), συμπένθερος τοῦ Σικκιγγίου, καὶ Γεώργιος ὁ Φρονδεσβέργιος, ὅς τις ἐβοήθησεν εἰς τὴν Παυΐαν τοὺς αὐτοκρατορικοὺς νὰ νικήσωσι Φραγκῖσκον τὸν Α΄ (ἀνωτ. σελ. 241), καὶ

ἐνεθάῤῥυνε τὸν Λούθηρον ἰσχυρῶς εἰς τὴν θύραν τῆς
σάλας τῆς Βορματίας (σελ. 228). Ὁ πρῶτος, ἄξιος πο-
λεμιστὴς, ὑπέφερνε τὸν ὅρκον τῆς εἰρηνικῆς ζωῆς, τὸν
ὁποῖον ὤμοσε μετὰ πολλὰς ἱπποτικὰς καὶ ἡρωϊκὰς ἐκ-
στρατείας, μὲ πολλὴν ἀνυπομονησίαν, καὶ διὰ νὰ ἀπο-
ζημιωθῇ ὁπωσοῦν διὰ τὴν ἀνίαν γηρατείου ἀπράκτου,
ἐπίασεν ἀντὶ τοῦ ξίφους τὴν γραφίδα, καὶ ἔγραφε
τὸν βίον του μὲ τὴν ἰδίαν του χεῖρα, καὶ μάλιστα τὴν
ἀριστερὰν, διότι τὴν δεξιὰν εἶχε χάσειν πρὸ πολλοῦ,
καὶ εἰς τὸν τόπον αὐτῆς ἐφόρει σιδηρᾶν πρόσθετον.
Ἡ ἐπίσημος αὕτη βιογραφία σώζεται ἀκόμη. Ἕνας
μέγας ποιητὴς ἐδανείσθη ἀπ' αὐτῆς τὴν ὕλην καὶ
ἐποίησεν ἓν γνωστόν μας δρᾶμα.

Αἱ ταραχαὶ τοῦ Ἀλβρέχτου Μαρκεσίου του
Βρανδεμβουργικοῦ Κουλμβάκου ἦσαν λείψανα τῶν χρό-
γων ἐκείνων τοῦ τῶν χειρῶν δικαίου, τοῦ ὁποίου τὰ
τελευταῖα ἴχνη ἠφάνισεν ὁ φόνος τοῦ Γρουμβάχου
(ἀνωτ. σελ. 399). Οἱ πολλοὶ λοιπὸν εὐγενεῖς ἀν-
ἔπαυαν τώρα τὴν δίψαν τῶν πολέμων των ὑπουρ-
γοῦντες ξένα ἔθνη, καθὼς οἱ Ἐλβετοί. Εἰς τοὺς
αἱματώδεις ἐμφυλίους πολέμους, οἵτινες ἐγίνοντο
εἰς τὴν Γαλλίαν ἐπὶ Ῥοδόλφου καὶ Ματθίου, ἐπέ-
ρασαν ὁλόκληροι στρατοὶ ἀπὸ τὴν Γερμανίαν ἐπέ-
κεινα τοῦ Ῥήνου, καὶ ἐβοήθουν τὴν μερίδα, ἥτις
τοὺς ἐπλήρονε καλήτερα. Καὶ εἰς τὴν Ἰταλίαν δὲ
καὶ Οὐγγαρίαν καὶ Βέλγιον ἐμάχοντο οἱ Γερμα-
νοὶ ἄριστα, καὶ ἐὰν ἐπληρόνοντο τακτικῶς τοὺς μι-
σθούς των, ἠδύνατο κἀνεὶς νὰ θαῤῥῇ εἰς τὴν πίστιν
των τόσον, ὥστ' ἔγεινε παροιμία. Πολὺν καιρὸν εἶ-
χαν τὸ προτέρημα τοῦ νὰ μεταχειρίζωνται ἐπιτηδείως
τὴν λόγχην καὶ τὸ ξίφος, καὶ δὲν ἠδύναντο νὰ συν-
ειθίσουν καλὰ εἰς τὴν χρῆσιν τῶν πυροβόλων· ὁ
στολισμός των ἦτο βαρὺς ἐκ θώρακος καὶ ἄλλων σι-
δηρῶν περιβολαίων, καθὼς φαίνονται ζωγραφημένοι
εἰς παλαιὰς εἰκόνας. Ἐβαστάζετο πάντοτε ἀκόμη ἡ
παλαιὰ συνήθεια, τὴν ὁποίαν διηγοῦνται οἱ Ῥωμαῖοι

περὶ τῶν ἀρχαιοτάτων Γερμανῶν, ὅτι καθεὶς Γερμανὸς πολεμιστὴς ἐλάμβανε μαζή του εἰς τὴν ἐκστρατείαν καὶ τὴν γυναῖκα του, τὸ ὁποῖον ηὔξανε τὴν παρηγορίαν των. Εὑρίσκομεν εἰς τὴν βιογραφίαν τοῦ Βερλιχιγγίου, ὅτι ὅταν οὗτος ἐφέρθη μίαν φορὰν αἰχμάλωτος εἰς Ἑϊλβρόναν, ἡ γυνή του ἐκαβαλίκευσε τὸν ἵππον καὶ ὑπῆγεν εἰς τὰ ὑποποστατικὰ τοῦ συμπενθεροῦ τοῦ ἀνδρός της διὰ νὰ τὸν κράξῃ εἰς βοήθειαν.

Οἱ πόλεμοι ἐγίνοντο μὲ πολλὴν βαρβαρότητα. Οἱ αἰχμάλωτοι, ἐὰν δὲν ἦσαν ἐπίσημοι ἀρχηγοὶ, ἐσφάζοντο ἀνηλεῶς. Εἰς τοῦ ἐχθροῦ τὴν χώραν δὲν ἀφίνετο χωρίον οὐδὲ καλύβα ἀπυρπόλητος, καὶ ὑπῆρχαν τακτικοὶ πυρποληταὶ, οἵτινες ἐφρόντιζαν νὰ βάλλουν φωτίας μὲ ἀκρίβειαν καὶ ἐπιμέλειαν. Λογαριάζουν, ὅτι ὁ ἄγριος Ἀλβρέχτος ἐκ Βρανδεμβούργου μετέβαλεν εἰς στάκτην 3000 χωρία, καὶ ἐπὶ τοῦ χωριατικοῦ πολέμου δὲν ὑπῆρξε βέβαια ὁ ἀριθμὸς μικρότερος.

Φρικτὸν εἶναι, τὸ ὁποῖον διηγεῖται Νοριμβεργιός τις Πατρίκιος, Βιλιβάλδος Πιρκέϊμος, ὅς τις ἐπὶ Μαξιμιλιανοῦ Α΄ ἑκατόνταρχος ὢν ἔκαμε πολεμικὴν ἐκστρατείαν εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ἔφθασεν ἐκστρατεύων εἰς χώραν τινὰ, ἥτις πρὸ ὀλίγου καιροῦ εἶχεν ἐρημωθῆν ἀπὸ μισθωτοὺς στρατιώτας. „Εἰς τὸ τέλος μεγάλου τινὸς καμένου χωρίου (λέγει) εὗρηκα δύω γραίας, αἱ ὁποῖαι εἶχαν ἔμπροσθέν των ἓν κοπάδι τεσσαράκοντα περίπου μικρῶν παιδίων, ἀρσενικῶν καὶ θηλυκῶν, ὡσὰν ἀγέλην χοίρων· ὅλα ἦσαν τόσον κατάξηρα ἀπὸ τὴν πεῖναν, ὥστε ἡ θέα των ἐπροξένει φρίκην. Ἠρώτησα τὰς γραίας ποῦ εἶχαν σκοπὸν νὰ ἐλάσωσι τὰ δυστυχῆ ταῦτα παιδάρια. Θέλεις τὸ ἰδεῖν παραυτα, μὲ ἐπεκρίθησαν. Καὶ ἰδοὺ ἔπεσαν τὰ παιδία εἰς πλησίον τι εὑρισκόμενον λιβάδιον, ἐξεπάτοναν χορτάρια καὶ τὰ ἐκατάπιναν μὲ ἐπιθυμίαν. Ἔμαθα, ὅτι οἱ γυνεῖς των ἐφονεύθησαν, καὶ ἀπ' ὅλους τοὺς ἡλικιωμένους κατοίκους τοῦ χωρίου ἔμειναν μόνον αἱ δύω αὗται γραῖαι ζωνταναὶ, καὶ ὅτι τὰ παιδία πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν ἦσαν διπλάσια τὸν ἀριθμὸν, ἀλλ' ἓν κατόπιν τοῦ ἄλλου ἀπέθνησκαν τῆς πείνας· δυστυχία, ἥτις ἐπρόσμενε καὶ τὰ ἔτι ζῶντα μαζὴ μὲ τὰς βοσκούς των.“

Ἐπειδὴ οἱ ἡγεμόνες τῶν χρόνων ἐκείνων ἀκόμη δὲν ἐγνώριζαν ἀκριβῶς τὴν πολιτικὴν οἰκονομίαν, καὶ σχεδὸν πάντοτε ἔπασχαν ἀναργυρίαν, διὰ τοῦτο σπανίως ἠδύναντο νὰ διατηρήσωσι τὸν πόλεμον ὑπὲρ τὸν ἥμισυν ἐνιαυτόν. Διὰ τοῦτο ὁ Κάρολος Ε΄ ἔκαμνε συνήθως ὁρμητικώτατα τὰ ἐγχειρήματά του, καὶ ἀπέλυε τὸν χειμῶνα τὰ στρατεύματά του. Ἐὰν ἤθελε νὰ ἐκστρατεύσῃ εἰς πόλεμον πάλιν τὸ ἐρχόμενον ἔαρ, ἀνάγκη ἦτο νὰ στρατολογήσῃ ἐκ νέου, καὶ διὰ τοῦτο ἐβράδυναν νὰ συναχθῶσι τὰ στρατεύματα. Δὲν ἦτο δὲ καὶ μικρὸν πρᾶγμα εἰς ἐνδεεῖς χρημάτων ἡγεμόνας νὰ τρέφουν στράτευμα 50,000 ἀνθρώπων, ἐπειδὴ λόχος 5000 ἐφίππων ἐχρειάζετο μηναίως 100,000 φλωρίνια. Ἕνας πεζὸς ἐλάμβανε μηνιαῖον 4 φλωρίνια, λογαριαζομένου τοῦ φλωρινίου πρὸς 60 κρεϋστάρια.

Ὄχι ὅμως μὲ μόνον στρατιώτας ἐπρομήθευεν ἡ Γερμανία τὰς ξένας χώρας, ἀλλὰ καὶ μὲ ἐπιτηδείους τεχνίτας καὶ χειρώνακτας. Εἰς τὰ περίφημα ἐργοστάσια τῆς Βενετίας, Γενούας, Ἀντουερπίας, Βρυξελλῶν, εἰργάζοντο Γερμανοὶ, καὶ ἐπιτήδειοι ὡροποιοὶ, μεταλλουργοὶ, μηχανικοὶ, καὶ ζωγράφοι δὲ καὶ χαλκογράφοι ἐπροσκαλοῦντο συχνάκις ἀπὸ τὴν Γερμανίαν εἰς τὰς ἔξω χώρας. Τὰ Γερμανικὰ ὑφαντήρια μαλλίων καὶ λιναρίων ἦσαν εἰς μεγάλην ἀκμὴν ἐπὶ Καρόλου τοῦ Ε΄. Καὶ εἰς τὴν βαπτικὴν δὲ εἶχαν οἱ Γερμανοὶ κάποια μυστήρια. Κρῖμα ὅμως, ὅτι ἡ ἀνακάλυψις τοῦ Ἀμερικανοῦ Ἰνδικοῦ (κρεμεσίου), ἐταπείνωσε πολὺ τὸ ἐρυθρὸν χρῶματων τὸ λεγόμενον Βαϊδβάου. Ἀλλὰ δὲν ἔπαθε μόνον τοῦτο ἡ Γερμανία ἀπὸ τὴν εὕρεσιν τοῦ νέου κόσμου. Διὰ τῆς αὐξήσεως τοῦ συῤῥέοντος

χρυσοῦ καὶ ἀργύρου ὑψώθησαν ἐπαισθητῶς αἱ τιμαὶ τῶν τροφῶν καὶ τῶν μισθῶν· καὶ ἐπειδὴ ἡ ἐπὶ Ῥοδόλφου βασιλεύουσα εἰς Ἀγγλίαν Ἐλισάβετ ἐμίκρυνε τὰ τῆς Γερμανικῆς Ἄνσης εἰς Ἀγγλίαν προνόμια, καὶ ὑπερύψωσε τὴν Ἀγγλικὴν ἐμπορίαν· καὶ ἐπειδὴ προσέτι, διὰ τὰς ἐπικρατούσας Βελγικὰς ταραχὰς, ἐξέπεσεν ἔξαφνα ἡ ἐμπορία τῆς Ἀντουερπίας, Γανδαύου καὶ ἄλλων πλουσίων Γερμανικῶν πόλεων, διὰ τοῦτο δὲν ἐπωλοῦντο τὰ ἐκεῖ ἐργόχειρα καθόλου, καὶ εἰς ὅλην τὴν Γερμανίαν δὲν ἠκούετο ἄλλο εἰ μὴ κακὸς καιρός. Εἰς ταῦτα προσετέθη καὶ ἄλλο μέγα κακὸν, ἡ νοθεία τοῦ νομίσματος. Δὲν ἐφρόνουν περὶ τούτου ὅλοι οἱ ἡγεμόνες καθὼς ὁ τῆς Ἀσσίας Κόμης Φίλιππος, ὅς τις καὶ εἰς τὴν διαθήκην του παραγγέλλει τοὺς υἱούς του νὰ κόπτωσι καθαρὰ νομίσματα: „διότι ὁ ἡγεμὼν γνωρίζεται εἰς τὰ νομίσματα, εἰς τὴν καθαριότητα τῶν δρόμων, καὶ εἰς τὴν τήρησιν τῶν ὑποσχέσεών του.“ Διὰ νὰ πληθύνωσι τὰ νομίσματα, ἐχώνευαν πολλοὶ τὸ παλαιὸν γνήσιον καὶ δίκαιον ἀργύριον, ἀνεμίγνυαν πολὺν χαλκὸν, καὶ ἐξήπλοναν πλῆθος νόθων νομισμάτων, εἰς τρόπον ὥστε ἔδιδαν οἱ ἄνθρωποι μὲ θαυμασμόν των πολλὰ καὶ ἐλάμβεναν ὀλίγα πράγματα. Εἰς σύγγραμμα τοῦ 1621 ἔτους γίνονται πικρὰ παράπονα περὶ τούτου. „Ἕνας μάλτηρ (μέτρον τι Γερμανικὸν) σιταρίου, λέγει, ἐτιμᾶτο πρὸ δεκαπέντε ἐτῶν 2 ἢ 3 θαλήρων, τώρα δὲ πωλεῖται ὁ νεοφανὴς σῖτος 14 θαλήρων. Μία μέτση βρίζας ἐτιμᾶτο 16 λεπτὰ, καὶ τώρα 6 γροσίκια. Μία ἐρίγγα τότε μὲν 5 λεπτὰ, τώρα δὲ 18· μία λίτρα βουτύρου 4 ἄλβους,- τώρα 20 ἢ 24· μία λίτρα τυροῦ 16 λεπτὰ, τώρα 8 γροσίκια· ἓν ζεῦγος παπουτσίων 6, 12, ἢ 15 γροσίκια, τώρα 4 φλωρίνια· μία πῆχυς τσόχας ἓν θάλερον, τώρα 3, 4, 5 κτλ.“ Τὸ ὀλίγον καθαρὸν ἀργύριον, τὸ ὁποῖον ἦτο ἀκόμη ἐπίλοιπον, ὑπήγαινεν εἰς τὴν Οὐγγαρίαν δι᾽ ἀγόρασιν βωδίων, τὰ ὁποῖα ἀπὸ τοῦ καιροῦ τῆς ἀναμορφώσεως, ἥτις ἐσήκωσε τὴν νηστείαν, ἐξωδεύοντο πολὺ περισσότερα.

Λογαριασμὸς ἀκριβὴς τῶν ἐσόδων καὶ ἐξόδων, καὶ τὸ τεχνικὸν σύστημα τῶν πόρων, τὸ ὁποῖον εὑρίσκεται εἰς τοὺς ἡγεμόνας τὴν σήμερον, πρὸ 200 ἐτῶν ἦσαν πράγματα ἄγνωστα. Πολλοὶ ἡγεμόνες οἰστρηλατοῦντο ἀπὸ τὴν ἀνόητον ἐπιθυμίαν νὰ ἁμιλλῶνται εἰς τὴν λαμπρότητα μὲ τοὺς ἐξωτερικοὺς βασιλεῖς. Εἰς ἓν συμβούλιον ἐξώδευαν τινὲς τόσα, ὅσα δὲν τοὺς ἔδιδεν ἡ ἐπικράτειά των ὅλη πολλοὺς ἐνιαυτούς. Οἱ θεράποντες, οἵτινες ἠκολούθουν τοὺς ἡγεμόνας εἰς τὰ συμβούλια, ἐγέμιζαν τὴν πόλιν τοῦ συμβουλίου τόσον, ὥστε οἱ πολῖται ἐφρόντιζαν πρὸ πολλοῦ τὰς τροφὰς, ὡς νὰ ἔμελλαν νὰ ὑποφέρωσι πολυχρόνιον πολιορκίαν. Ὁ τῆς Βυττεμβέργης Δοὺξ Φρειδερῖκος ὑπῆγε μίαν φορὰν εἰς συμβούλιον μὲ 700 ἵππους. Μὲ ποίαν ἀκολουθίαν ὑπῆγεν εἰς Φραγκοφόρτιον ὁ Ματθίας, τὸ εἴπαμεν ἀνωτέρω. Ὡσαύτως ἀστόχαστα ἦτο διατεταγμένη καὶ ἡ οἰκιακὴ οἰκονομία τῶν τότε ἡγεμόνων. Τὸ εἶχαν τιμήν των νὰ κρατῶσι μέγα πλῆθος ἀχρήστων αὐλικῶν ὑπηρετῶν, οἵτινες ὄχι μόνον ἐλάμβαναν τὸν μισθόν των, ἀλλὰ καὶ ἔτρωγαν καθημερινῶς εἰς τὸ παλάτιον ἀπὸ τὸ μαγειρεῖον τοῦ ἡγεμόνος. Τοῦτο ἐπροξένει, μάλιστα εἰς λαμπρὰ συμπόσια, τεραστίους δαπάνας. Ὁ Ἐκλέκτωρ τῆς Σαξονίας Χριστιανὸς εἰς τὸ συμβούλιον τῆς Τοργαυΐας (1609) ἔστηνεν 700 τραπέζας, αἱ ὁποῖαι ἐγεμίζοντο συγχρόνως μὲ τὸ σύνθημα τῆς σάλπιγγος ἀπὸ φαγητά. Καὶ αὐτὸς δὲ ἐκάθητο 7 ὥρας εἰς τὴν τράπεζαν, καὶ ἡμιλλᾶτο μὲ τοὺς φίλους του εἰς τὴν οἰνοποσίαν. Ποία διαφορὰ πρὸς τὸν βίον ἑνὸς σημερινοῦ ἡγεμόνος! — Εἷς ἐκ τῶν προκατόχων του, ὁ Ἐκλέκτωρ Ἰωάννης, ἑώρτασεν εἰς Τοργαυΐαν τὸ 1500 ἔτος τοὺς γάμους του μὲ μίαν Πριγκιπέσσαν τοῦ Μεκκελβούργου Σοφίαν. Ὀκτὼ ἡμέ-

ρας ἐφιλεύθησαν κατὰ συνέχειαν πολυτελῶς 11,000 ἄνθρωποι, καὶ ἐτράφησαν 7200 ἵπποι. Εἰς τοὺς γάμους τοῦ Δουκὸς τῆς Βαυαρίας Βιλέλμου τοῦ νεωτέρου ἔφεραν μαζή των οἱ προσκαλεσμένοι φίλοι (1568) ἵππους 3534, οἱ ὁποῖοι καθὼς καὶ ὅλη ἡ ἀκολουθία ἐθρέφθησαν μὲ ἔξοδα τοῦ νυμφίου. Τῶν ἐξόδων τοῦ γαμικοῦ συμποσίου ἑνὸς πλουσιωτάτου εὐγενοῦς, τῆς Βοημίας, Βιλέλμου Ῥοσεμβεργίου, ὅς τις ἠμπόρεσε καὶ νὰ νυμφευθῇ μὲ Κόμησσαν τῆς Βάδης, ἔχομεν καταγραφὴν διασωθεῖσαν, ἥτις μᾶς βάλλει εἰς ἔκστασιν. Εἰς τὴν ἑορτὴν ταύτην, ἥτις διήρκεσεν ἀπὸ 26 Ἰαν. ἕως 1 Μαρτ. 1578, καὶ εἰς τὴν ὁποίαν παρεκτὸς ἄλλων περιφανῶν φίλων ἦσαν προσκαλεσμένοι ὁ Κόμης τῆς Βάδης καὶ ἡ σύζυγός του, δύω Δοῦκες τῆς Βαυαρίας καὶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος τῆς Πράγας, ἐφαγώθησαν 40 ἔλαφοι, 70 δορκάδες, 2130 λαγοὶ, 250 φασιανοὶ, 30 ὠτίδες, 2050 πέρδικες, 150 παχέα βώδια, 546 μοσχάρια, 654 χοῖροι, 456 ἀρνία, 5313 χῆνες, 3106 καπώνια, 18,120 λαυράκια, 10,209 χέλυα, 6380 πέστροφαι, 5200 καραβίδες, 7906 ἁλατισμένα ὀψάρια, 350 ξυλόψαρα, 1875 ἄλλα ὀψάρια, 780 ἐρίγκαι, 4 ἀνταχαῖοι (μουροῦναι), 30,947 αὐγά. Γερμανικοῦ καὶ Οὐγγαρικοῦ οἴνου ἐπόθησαν 1100 εἵμερα· Ἱσπανικοῦ οἴνου (ὅς τις τότε ἐπωλεῖτο εἰς τὰς ἀποθήκας τῶν ἰατρικῶν) 40 καδδία, καὶ Βοημικοῦ ζύθου 903 βαρέλλια. Οἱ ἵπποι τῶν φίλων ἔφαγαν 3703 ἁμάξια βρώμην.

Τὰ φαγητὰ εἰς τοιαύτας περιστάσεις δὲν ἐμαγειρεύοντο μόνον εὔχυμα ὅσον ἦτο δυνατὸν (ὅταν ἐσήκωναν τὸν ἀργυροῦν σκέπασμα ἐσηκόνετο ἰσχυρὰ εὐωδία πολυτίμων ἀρωματικῶν *) ἀπὸ τὸ τρυβλίον),

*) Πόσον ἦταν πολύτιμα, φαίνεται ἐκ τούτου, ὅτι ὁ ἐν Αὐγούστῃ περίφημος ἐμπορικὸς οἶκος τῶν Φυγγέρων εἶχε δι' ὁλοκλήρου σχεδὸν ἑκατονταετηρίδος ἀποκλειστικὸν προνόμιον τῆς Γερμανικῆς ἐμπορίας τῶν ἀρωμάτων, καὶ ἐπομένως ἠδύνατο νὰ διορίζῃ ὅπως ἤθελε τὴν τιμήν. Μία οὐγκία κιναμώμου ἐτιμᾶτο τότε εἰς

ἀλλὰ καὶ ἐξωτερικῶς ἐστολίζοντο πολυδαπάνως. Πλακούντια καὶ ψητὰ ἐτίθεντο περιχρυσωμένα τεχνικῶς, ὥστε εὔφραιναν τὴν ὄψιν. Ὅταν τὸ 1603 ὁ Δοὺξ Βυττεμβέργης Φρειδερῖκος ἔδωκε συμπόσιον εἰς τὸν Ἀγγλικὸν πρέσβυν, ὅς τι τοῦ ἔφερεν ἀπὸ τὸν βασιλέα του τὸ παράσημον τοῦ περιζωνίου, παρετέθη χωριστὴ τράπεζα διὰ τὸν ἀπόντα βασιλέα τῆς Ἀγγλίας Ἰάκωβον, καὶ παρετέθησαν ἓν κατόπιν τοῦ ἄλλου ἐννενήκοντα φαγητὰ, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ ἓν ἦτο καλήτερον τοῦ ἄλλου. Εἰς τὰ σκεύη τῆς τραπέζης, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦσαν ἕνας Ἡρακλῆς καὶ μία Ἀθηνᾶ, εὑρίσκοντο ἀλληγορικοὶ στολισμοί. Οἱ μουσικοὶ τῆς ἐκκλησίας τοῦ Δουκὸς, ἑξήκοντα τὸν ἀριθμὸν, ἔκαμαν μουσικὸν ἀγῶνα μὲ τοὺς τὸν Ἀγγλικὸν πρέσβυν ἀκολουθοῦντας ψάλτας, ἔλαβαν ὅμως τὰ βραβεῖα τῆς τέχνης οἱ δεύτεροι. Μετὰ τὸν δεῖπνον ἐπαράστησαν οἱ Ἄγγλοι παντομιμικῶς τὴν ἱστορίαν τῆς Σωσάννης, ἡ ὁποία ἐπροξένησεν εἰς τοὺς Γερμανοὺς μεγάλην εὐφροσύνην.

Ἡ πολυτέλεια τῶν φαγητῶν καὶ πιοτῶν ἐκυρίευσε καὶ τοὺς πολίτας τῶν πλουσίων ἐμπορικῶν πόλεων τόσον, ὥστε εἰς πολλοὺς τόπους ἠναγκάσθη νὰ τὴν περιορίσῃ ἡ ἀστυνομία. Εἰς ἀστυνομικόν τι πρόσταγμα τῆς πόλεως Μίνδης εἶναι παραγγελμένον ῥητῶς: εἰς μέγαν γάμον νὰ μὴ στήνωνται τράπεζαι

τὴν Γερμανίαν δύω φλωρία. Οἱ Φύγγεροι μὲ τὸ μονοπώλιον τοῦτο ἐθημωνίασταν πλέον παρὰ βασιλικοὺς θησαυρούς. Εἰς ἐξ αὐτῶν ἐδάνειτεν εἰς Κάρολον τὸν Ε' μεγάλην ποσότητα μὲ χρεωστικὴν ὁμολογίαν. Ὅταν κατὰ τὸ 1530 ἔτος ἐπιστρέφων ὁ Αὐτοκράτωρ ἀπὸ Ἰταλίας ἔφθασεν εἰς Αὐγούσταν καὶ κατέλυσεν εἰς αὐτὸν, τοῦ ἐζήτησε συγχώρησιν, ὅτι δὲν ἠδυνήθη ἀκόμη νὰ τοῦ ἀποπληρώσῃ τὴν ποσότητα. Μ' ὅλον ὅτι ἦτο Ἰούνιος, ἦτο ὅμως ψυχρὸς καιρὸς, καὶ ὅταν ἐπροσφέρθη εἰς τὸν Αὐτοκράτορα τὸ πράγευμα, ἐπαρατήρησεν ὅτι ᾐσθάνετο ἱκανῶς τὴν διαφορὰν τοῦ Ἰταλικοῦ καὶ Γερμανικοῦ κλίματος. Ὁ Φύγγερος ἐδιώρισεν εὐθὺς καὶ ἄναψαν τὴν κάμινον, ἔβαλεν ἐπάνω τῶν ξύλων δεμάτια τινὰ κιναμώμου, ἔκβαλεν ἔπειτα τοῦ Αὐτοκράτορος τὴν ὁμολογίαν, καὶ ἄναψε μὲ αὐτὴν τοὺς ξηροὺς καλαμίσκους.

ὑπὲρ τὰς εἴκοσι τέσσαρας, καὶ εἰς πᾶσαν μίαν τράπεζαν νὰ κατακλίνωνται δέκα πρόσωπα· εἰς μικρὸν νὰ μὴ ὑπερβαίνουν τὰς δεκατέσσαρας, καὶ ὁ καιρὸς τοῦ τρώγειν νὰ μὴ εἶναι περισσότερος παρὰ τρεῖς ὥρας. Ἦτο συνήθεια εἰς τοιαύτας περιστάσεις νὰ στέκωνται πρὸ τῆς πύλης τοῦ οἴκου τῶν γάμων ὅλοι οἱ στρατιῶται τῆς πόλεως, καὶ οὗτοι ἔπειτα χρεωστικῶς ἔτρωγαν καὶ ἔπιναν μετὰ τῶν καλεσμένων.

Καὶ εἰς τὸ Βερολῖνον δὲ κατά τινα διαταγὴν δὲν ἦτο συγχωρημένον νὰ κάθωνται εἰς τὴν τράπεζαν περισσότερον εἰ μὴ τὸ μὲν βραδὺ ἕως τὴν ἑνδεκάτην ὥραν, τὸ δὲ μεσημέριον ἕως τὴν μίαν καὶ ἡμισεῖαν. Ἡ ἀρχὴ τοῦ μὲν μεσημερινοῦ φαγητοῦ ἐγίνετο τότε καὶ εἰς τὰς μεγάλας τραπέζας τὴν ἑνδεκάτην ὥραν, τοῦ δὲ ἑσπερινοῦ τὴν πέμπτην. Εἶναι πολλὰ φυσικὸν, ὅτι ἐξαιρέτως οἱ εὐγενεῖς τοῦ καιροῦ ἐκείνου, οἵτινες δὲν ἤξευραν εἰς τί νὰ ἀσχοληθῶσι, καὶ ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἔλειπαν τόσα νεώτερα μέσα τοῦ ἀναπαύειν ἐπωφελῶς καὶ ἡδέως τὴν φιλεργίαν, διέτριβαν τὸν περισσότερον καιρὸν εἰς τὴν τράπεζαν, καὶ ἐζάλιζαν τὸ πνεῦμά των μὲ τὰ ποτήρια *). Ἐντεῦθεν προῆλθαν τὰ πολλὰ παράπονα τῶν τότε συγγραφέων κατὰ τῆς φρικτῆς τῶν Γερμανῶν οἰνοποσίας. Ἀξιοσημείωτος εἶναι ἡ περιγραφὴ, τὴν ὁποίαν κάμνει ὁ γραμματισμένος Ἀββᾶς Τριθέμιος (1505) εἰς μίαν του σωζομένην ἐπιστολὴν περὶ τῆς ζωῆς τῶν τότε Βερολινίων. „Ζῶ ἐδῶ (γράφει) μὲ εὐμένειαν μεγάλην τοῦ Ἐκλέκτορος, ἀλλ' ἐγκαταλελειμμένος ἀπὸ πᾶσαν συναναστροφὴν πεπαιδευμένων. Οἱ κάτοικοι εἶναι ἀγαθοὶ, ἀλλὰ πολλὰ τραχεῖς καὶ ἀγράμματοι. Ἀγαποῦν πλέον τὰ συμπόσια παρὰ τὰς ἐπιστήμας.

*) Τὰ μετάλλινα τῶν οἰκογενειῶν βωκάλια καὶ ποτήρια εἶναι γνωστά. Ὁ Αὐτοκράτωρ Μαξιμιλιανὸς Β΄ ἐμεταχειρίσθη κατὰ τὸ 1570 ἔτος εἰς τὸ γενικὸν συνέδριον τῆς Σπείρας ἓν κρυστάλλινον ποτήριον, καὶ ἔκτοτε ἐμβῆκαν εἰς χρῆσιν τὰ ὑέλινα ποτήρια.

Σπανίως εὑρίσκεται ἄνθρωπος, ὅς τις ἀγαπᾷ βιβλία, ἀλλ' ἀπὸ ἔλλειψιν ἀγαθῆς ἀνατροφῆς καταγίνονται εἰς συναναστροφὰς μὲ βωκάλια καὶ μὲ ὀκνηρίαν.“

Μὲ ὅλα ὅμως ταῦτα πρέπει νὰ μὴ λησμονήσωμεν, ὅτι ὁ ψόγος βάλλεται ἐναντίον τῶν εὐγενῶν μᾶλλον παρὰ τῶν πολιτῶν, οἵτινες ἠσχολοῦντο εἰς τὰ ἐργόχειρά των, καὶ δὲν ἠδύναντο νὰ εἶναι πολὺ προσηλωμένοι εἰς τοιαύτας ἀκρασίας. Καὶ ἡ κλᾶσις ὅμως αὕτη ἐμεθύσκετο μὲ τὸν ζύθον τὰς ἑορτὰς καὶ κυριακάς. Μὲ τὸν ζύθον ἡνώθη κατὰ τὸ τέλος τῆς ιϛ΄ ἑκατονταετηρίδος καὶ ἡ ῥακὴ, ἥτις ἐφανερώθη κατὰ τὰ ἀρχὰς τῆς αὐτῆς ὡς νεοφανὲς πρᾶγμα ἐκ τῆς Χημικῆς γεννηθὲν — δὲν ἐξεύρομεν ὑπὸ τίνος — καὶ κατὰ πρῶτον ἐλαμβάνετο ὡς ἰατρικὸν φάρμακον. Τέϊ, καφὲς καὶ ταβάκος ἦσαν εἰς τὴν Γερμανίαν ἄγνωστα πρὸ τοῦ τριακονταετοῦς πολέμου.

Εἰς τὰ μέχρι τοῦδε περιγραφέντα εἴδη τῆς πολυτελείας προσετέθη καὶ ἀνήκουστος κλίσις τοῦ νὰ μιμῶνται τὰς ξενικὰς στολὰς, ἥτις ἐξηπλώθη ἕως τὴν κατωτέραν τῶν πολιτῶν κλᾶσιν. Ἐγίνοντο πολλάκις ἀστυνομικαὶ ἀπαγορεύσεις. Οὕτω, φερ' εἰπεῖν, ἀπαγορεύεται εἰς τὰς γυναῖκας τῶν δοκτόρων, αἱ ὁποῖαι ἤθελαν ἀσμένως νὰ ἐξισόνωνται μὲ τὰς εὐγενεῖς, νὰ φορῶσι μεγάλα σίδηρα ὑποκάτω τοῦ ἐνδύματός των, νὰ γυμνόνωσι πολὺ τὸν λαιμὸν, νὰ στολίζωνται μὲ μαργαριτάρια, χρυσᾶ τριαντάφυλλα καὶ λιθοκόλλητα κοσμήματα, νὰ κρεμῶσι παρασκεπάσματα, καὶ νὰ φορῶσι σανδάλια κεντημένα μὲ χρυσὸν καὶ μαργαριτάρια κτλ. Κατηφὲν καὶ μεταξωτὰ, δύω τότε βαρυτίμους ὕλας, ἠγάπων καθ' ὑπερβολὴν αἱ γυναῖκες. Μεταξωτὰ περιπόδια ἐφόρησε πρώτη ἡ τῆς Ἀγγλίας βασίλισσα Ἐλισάβετ· μετὰ τριάκοντα ἔτη τὰ ἐφόρουν ὅλαι αἱ γυναῖκες τῶν ἀρχόντων τῆς Γερμανίας. Εἰς ἄνδρα ὅμως ἐκρίνοντο κατὰ τὴν ιϛ΄ ἑκατονταετηρίδα τὰ μεταξωτὰ περιπόδια τόσον τρυφη-

λὸν φόρημα, ὥστε ὁ Μαρκέσιος τοῦ Βρανδεμβουργικοῦ Κυστρίνου Ἰωάννης (ἀπ. 1571), ἰδὼν τὸν μυστικόν του βουλευτὴν Βερθόλδον Μανδελσόϊον φοροῦντα μεταξωτὰ περιπόδια καθημερινὴν, τὸν ἐπέπληξε λέγων: „Πολὺ κακὸν εἶναι τοῦτο Βερδόλδε! Καὶ ἐγὼ ἔχω μεταξωτὰ περιπόδια, ἀλλὰ τὰ φορῶ τὰς ἑορτὰς καὶ τὰς κυριακάς"

Αἱ ἀσχολίαι τῶν γραμματισμένων τῆς ἄνω Γερμανίας ἔλαβαν διὰ τῆς ἀναμορφώσεως πολλὰ μονομερῆ δρόμον εἰς τὴν θεολογίαν. Ἀλλὰ δὲν ἠμελοῦντο αἱ ἄλλαι ἐπιστῆμαι. Ἡ φιλολογία μάλιστα ἐδιδάσκετο μὲ ζῆλον εἰς τὰ μεγάλα σχολεῖα τῶν Προτεστάντων. Ἐπειδὴ ἤρχισαν οἱ ἡγεμόνες κατὰ τὸ εἶδος τοῦ γενικοῦ κριτηρίου νὰ εἰσάγωσιν εἰς τὰς ἐπικρατείας των ἰδίους των συλλόγους δικαστικοὺς, τὸ τοιοῦτον ἔκαμνε πάντοτε ἀγαπητὴν τὴν νομομάθειαν. Διὰ τὴν φυσικὴν ἱστορίαν προητοίμασε τὸν δρόμον Κορράδος Γέσνερος ἐκ Τιγύρου (ἀποθ. 1565), ἀνὴρ σπάνιος κατὰ τὴν πολυμάθειαν, μὲ νοῦν μεγαλοφυᾶ, καὶ ἀκαμάτως ἐρευνητικὸν πνεῦμα. Εἰς τὴν ἰατρικὴν ἔκαμεν ἐποχὴν ὁ Θεόφραστος Παράκελσος, Ἑλβετὸς καὶ αὐτὸς (ἀποθ. 1541), ἐνῷ ἐπεξειργάσθη τὴν Χημίαν, καὶ ἐδίδαξε πῶς νὰ τὴν μεταχειρίζωνται εἰς τὴν ἰατρικήν. Κρῖμα, ὅτι διὰ τῆς πολλῆς πρὸς αὐτὴν πεποιθήσεως ἠθέλητε νὰ ἐμβῇ εἰς τὰ ἀπόρρητα τῆς φύσεως, ἔγεινε πολλὰ φαντασιοκόπος καὶ κομπορρήμων. Ἐν γένει δὲ ὁ χρόνος ἐκεῖνος εἶχεν ἐκδοθῆν εἰς τὴν προσπάθησιν τοῦ νὰ ὑπερβῇ διὰ τῆς Ἀλχημίας, Μαγίας καὶ Ἀστρολογίας τὰ εἰς τὸν ἀνθρώπινον νοῦν τεθέντα ὅρια. Καὶ ὁ Μελάγχθων αὐτὸς ἔστησεν ὡροσκόπια, καὶ δὲν ἐπεχείρει κἀνὲν ἀξιόλογον ἔργον χωρὶς νὰ προσυμβουλευθῇ τοὺς πλανήτας. Οἱ Ἀλχημισταὶ, τῶν ὁποίων περιφημότατος ἦτο ὁ εἰρημένος Θεόφραστος Παράκελσος, ἤλπιζαν τώρα παράποτε νὰ εὕρουν τὸν φιλοσοφικὸν λίθον,

ὅς τις ἐλέγετο ὅτι περιεῖχεν ὄχι μόνον τὸν τρόπον τοῦ κατασκευάζειν χρυσὸν, ἀλλὰ καὶ τοῦ διατηρεῖν παντοτεινὴν τὴν νεότητα, καὶ ἀπολαύειν πολυχρονιωτάτην ζωήν. Ἓν ἀπὸ τὰ ἐλεεινὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐπικρατούσης δεισιδαιμονίας ἦσαν αἱ πολλαὶ τῶν μαγισσῶν κρισολογίαι, αἱ ὁποῖαι ἦσαν ἀκόμη καὶ κατὰ τὴν ιϛ' ἑκατονταετηρίδα συχνόταται. Εἰς τὸ Βρανδεμβοῦργον ἀπὸ 1590 ἕως 1600 καθημερινῶς ἐκαίοντο μάγισσαι δέκα ἢ δώδεκα.

Ὁ πεζὸς χαρακτὴρ τῆς Γερμανικῆς γλώσσης ἕως τῶν ἡμερῶν τοῦ Λουθήρου ἦτο πάντη ἀκαλλιέργητος, ἢ ἐγίνοντο μικρὰ καὶ ἀσθενέστατα αὐτοῦ δοκίμια. Τότε ἐπαρουσιάσθη ἡ Γερμανικὴ γλῶσσα εἰς τὴν μετάφρασιν τῆς Γραφῆς τοῦ παραδόξου τούτου ἀνδρὸς μὲ ὅλην τὴν δύναμιν καὶ ποικιλίαν της, καὶ ἀνέπτυξεν εὐλυγιστίαν καὶ εὐηχίαν, τὰ ὁποῖα ἕως τότε κἀνεὶς δὲν ἤλπιζεν. Ὅ,τι ἔπραξε κατὰ τοῦτο ὁ Λούθηρος, ἔμεινεν ἀρχέτυπον τῆς γλώσσης δι' ὅλους τοὺς ἐφεξῆς χρόνους. Ἡ τῆς Γραφῆς μετάφρασίς του εἶναι σύγγραμμα, τὸ ὁποῖον οὔτ' ὑπερέβη οὔτε δύναται νὰ ὑπερβῇ συγγραφὴ ἄλλη. Τοιαύτην ἀνάστασιν δὲν ἠδύνατο τότε νὰ ἀπολαύσῃ ἡ ποίησις. Τὸ μέγεθος, εἰς τὸ ὁποῖον εἶχε φθάσειν αὕτη κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Ὀενσταουφίων, ἐλησμονήθη· ἡ ποίησις τῶν ᾠδοδιδασκάλων (Τόμ. Ε', σελ. 40) ἔγεινε πολλὰ ἀμβλεῖα, καὶ ἐκρημνίσθη εἰς βαναυσικοὺς στίχους. Τότε ἀνυψώθη πάλιν δι' ἀνδρὸς, ὅς τις δύναται νὰ ὀνομασθῇ τελευταῖος Μάγιστρος τῆς ᾠδῆς καὶ ὁ μόνος Γερμανικὸς ποιητὴς τῶν χρόνων του.

Οὗτος ἦτο ὁ Ἰωάννης Σάξιος γεννηθεὶς εἰς Νοριμβέργαν τὴν 5 Νοεμβ. 1494. Ὁ πατήρ του, ἕνας ῥάπτης, τὸν ἔστειλεν ἑπταετῆ ὄντα εἰς τὸ Λατινικὸν σχολεῖον, ὅπου ἔμεινεν ἕως τοῦ 15 ἔτους, καὶ ἐδιδάχθη πολλὰ κακὰ τὰς ἑπτὰ ἐλευθερίους τέχνας. Ἔπειτα ἐδόθη εἰς ὑποδηματοποιὸν τινὰ

νὰ διδαχθῇ τὴν τέχνην του, καὶ κατὰ ταύτην τὴν περίοδον ἐπεθύμησε νὰ μάθῃ τι καὶ ἀπὸ τὴν ᾠδὴν τῶν Μαγίστρων. Ἕνας ἐκεῖ ποιητὴς τοῦ τάγματος τούτου, Λεονάρδος Νυννεμβέκκιος, ὑφαντὴς λινῶν πανίων, τὸν ἐδέχθη μετὰ χαρᾶς, καὶ τὸν ἐδίδασκε νὰ ψάλῃ εἰς τοὺς ἑσπερινοὺς τῶν ἑορτῶν. Ὁ παῖς ἐδιδάχθη ἐκεῖ πλῆθος σπουδαίων καὶ ἀστείων ᾀσμάτων μαζὴ μὲ τοὺς σαφοὺς, καὶ ὅταν δεκαεπταετὴς γενόμενος περιήρχετο τὰ χωρία, ὅπου ἔστεκε καὶ εὕρισκε σχολὴν ἀοιδῶν, ἔψαλλε καὶ αὐτὸς ἐνώπιον πάντων. Σύνθεσιν ἰδικήν του ἤρχισεν εἰκοσαετὴς ὢν, καὶ διατρίβων εἰς Μυνιχίαν. Ὁ λόγος του: „Ἐτόλμησα πρῶτος μὲ τοῦ Θεοῦ τὴν δύναμιν νὰ ποιήσω,“ μᾶς δείχνει, ὅτι ἐφρόνει τόσον εὐγενῶς περὶ τῆς τέχνης του, ὥστε, ὡς ὁ Ὅμηρος, τὴν ἀποδίδει εἰς θείαν τινὰ ἔμπνευσιν. Ἀφοῦ διῆλθεν ὅλην τὴν Γερμανίαν, ὑπέστρεψεν εἰς τὴν Νορίμβεργαν, ἐγάμησε, καὶ ἐμεταχειρίζετο τὸ ἔργον του καὶ τὴν τέχνην του μὲ τὴν αὐτὴν ἐπιμέλειαν. Ἦτο δὲ καὶ θερμότατος ζηλωτὴς τῆς ἀναμορφώσεως, καὶ μὰ τὴν ἀλήθειαν μέγας συνεργός της διὰ τῶν πνευματικῶν μελῶν του. Ἀπέθανεν ὀγδοήκοντα δύω ἐτῶν ἡλικίας τὰν Ἰαν. 1576, καὶ ἀφῆκε τριάκοντα τέσσαρα βιβλία εἰς ὁλόκληρον φύλλον γεμάτα ποιημάτων παντὸς εἴδους, τὰ ὁποῖα εἶχε συγγράψειν μὲ τὴν ἰδίαν του χεῖρα. Εἶναι ὅλα ὁμοῦ ὑπὲρ τὰ 6000 κομμάτια, μεταξὺ τῶν ὁποίων 208 τραγῳδίαι καὶ κωμῳδίαι. Ἐκ τούτου τοῦ μεγάλου πλήθους ἔκλεξεν αὐτὸς τὰ κάλλιστα καὶ τερπνότατα διὰ τὸν τύπον, τὰ ὁποῖα ἐξεδόθησαν εἰς πέντε ὁλοκλήρου φύλλου τόμους. Ἡ ποίησίς του ἐκπηγάζει ἀπὸ πνεῦμα ἰσχυρὸν, πλουτισμένον μὲ νοῦν καὶ ἀγχίνοιαν, καὶ μᾶς μαρτυρεῖ καθαρὰν θεωρίαν τῆς ζωῆς καὶ φρόνημα ἁπλοῦν, τίμιον καὶ ὀρθόν. Δὲν ἔμειναν ὅμως πανταχοῦ ὁμαλός. Εἰς πολλὰ ποιήματά

του εἶναι μέγας καὶ ὑψηλὸς, εἰς ἄλλα δὲ μέτριος καὶ ἀσήμαντος *).

Ἐκ τῶν Γερμανῶν ζωγράφων ἐπίσημοι ἐφάνησαν κατὰ τὸ τέλος τῆς ιε' καὶ τὸ πρῶτον ἥμισυ τῆς ις' ἑκατονταετηρίδος Ἀλβρέχτος Δύρερος (ἀποθ. 1528), Λουκᾶς Κρανάχιος (ἀποθ. 1553), καὶ Ἰωάννης Ὀλβεΐνος (ἀποθ. 1554). Καθεὶς ἐκ τούτων εἶχε τὰ χωριστάτου προτερήματα, ἐὰν καὶ ὁ δεύτερος εἰς πολλὰ εἶναι κατώτερος τῶν δύω ἄλλων. Ὁ Δύρερος καὶ Ὀλβεΐνος ἦσαν περίφημοι καὶ εἰς τὰς ἔξω χώρας. Ὁ δεύτερος ἔζησεν ἱκανὸν καιρὸν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ βασιλέως τῆς Ἀγγλίας Ἑρρίκου Η', ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐτιμᾶτο κατὰ πολλά. Ὁ Δύρερος διέπρεψεν ἐξαιρέτως εἰς τὸ σχεδιάζειν ἐντέχνως, καὶ εἰς τὸ συνθέτειν μὲ ἀγχίνοιαν μεγάλην παντοδαπώτατα πράγματα. Διὰ τῶν πολυαρίθμων χαλκογραφιῶν του συνεισέφερε πολὺ νὰ διαδώσῃ εὐγενέστερα τεχνουργήματα καὶ νὰ κάμῃ γενικὴν τὴν εἰς ταῦτα αἴσθησιν καὶ ἀγάπην. Εἰς τὰ ἐπιστημονικὸν μέρος τῆς τέχνης ἐκατόρθωσε πολλὴν τελειότητα διδάσκων περὶ τῆς ἀναλογίας τῶν μελῶν τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος. Ἦτο τελευταῖον ὁ μόνος ἐκ τῶν τριῶν, ὅστις ἐπρόκοψε πολλοὺς ἐπιτηδείους μαθητὰς, οἵτινες ἐβάσταξαν ἀκόμη ἱκανὸν καιρὸν εἰς ὕφος τι τὴν τέχνην εἰς τὴν Γερμανίαν. Τοῦ Κραναχίου τὸ προτέρημα ἦτο ὁ ἰσχυρὰς καὶ ζωηρὸς χρωματισμός του, καὶ ἡ μετ' ἐπιμελείας χρῆσις του· εἰς τὸ σχεδιάζειν καὶ συνθέτειν δὲν ἦτο ὀλιγώτερον δυνατός. Ὁ δὲ Ὀλβεΐνος τελευταῖον ἦτο ὀξύτατος εἰς τὸ νὰ αἰσθάνεται τὴν φυσικὴν ἀλήθειαν, τὴν ὁποίαν ἤξευρε νὰ παριστάνῃ εἰς ὅλα τὰ ἔργα του τόσον, ὥστε κατὰ

*) „Ἐπειδὴ, ὅπου εἶναι αὐτουργὸς καὶ παριστάνει ἀληθῶς, ἡ γλῶσσα του εἶναι ἀσύγκριτος, πολυειδὴς καὶ εὔστροφος καὶ εἰς κανένα ἄλλον δὲν πρέπει τόσον ἐκείνη ἡ ξηρὰ, τιμία πανουργία, ἥτις χαρακτηρίζει τὸν Γερμανόν.“ Τείκιος, Προλ. εἰς τὸ Γερμανικὸν θέατρον Τόμ. I, σελ. 11.

τοῦτο ἀνήκουσιν εἰς τὰ ἐνδοξότατα ἀφ' ὅσα ποτὲ ἔγειναν. Ἤνωσε δὲ εἰς τοῦτο καὶ τὴν αἴσθησιν τοῦ καλοῦ καὶ χαρίεντος εἰς βαθμὸν ἀσυγκρίτως ὑψηλότερον παρὰ οἱ δύω ἄλλοι.

Ὀλίγα λόγια προσθέτομεν εἰς τὸ τέλος καὶ περὶ τῶν εὐθυμιῶν, τὰς ὁποίας ἐμεταχειρίζοντο οἱ Γερμανοὶ κατὰ τὴν χρονικὴν ταύτην περίοδον. Τὸ κυριώτερον παιγνίδιον τῶν ἡγεμόνων καὶ εὐγενῶν ἦτο ἀκόμη πάντοτε τὸ κυνήγιον, καὶ ἄλλα τούτου συγγενῆ εἰς τρόπον ὥστε, καθὼς λέγει ἕνας συγγραφεὺς τῶν χρόνων ἐκείνων, ἐτρώγοντο οἱ ἄρχοντες καθὼς ὁ Ἀκταίων ἀπὸ τὰ σκυλία καὶ ὄρνεά των. Ὁ ἐκ Στειρίας Φερδινάνδος ἐβάσταζε τακτικὴν ἐφημερίδα τῶν ὑπ' αὐτοῦ σκοτωμένων θηρίων, τὴν ὁποίαν κατὰ τὸ τέλος τοῦ ἐνιαυτοῦ ἔστελνεν εἰς τὸν Ἐκλέκτορα τῆς Σαξονίας διὰ νὰ τὴν συγκρίνῃ μὲ τὴν ἰδικήν του. Ὁ αὐτὸς εἶχεν εἰς τὴν αὐλήν του 150 κυνηγοὺς καὶ μέγα πλῆθος σκυλίων. Εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ις' ἑκατονταετηρίδος ἐφάνησαν τὰ πυροτεχνήματα, καὶ ἔγειναν πολλῶν μεγιστάνων τόσον μέγα πάθος, ὥστε κατεσπάθων ὅλα τὰ εἰσοδήματά των εἰς ῥακέτας καὶ ἐμπύρους τροχούς, καὶ ἐβυθίζοντο εἰς βαθύτατα χρέη. Τελευταῖον ἡ περίοδος ἐκείνη ἦτο ἐποχὴ τῶν αὐλικῶν τρελῶν καὶ ἐμμίσθων βωμολόχων, οἵτινες μὲ τὰ πνευματώδη καὶ ἀπνευμάτωτα βωμολογήματά των ἐχρεώστουν νὰ εὐφραίνωσι τοὺς μεγιστᾶνας.

Αἱ κατώτεραι κλάσεις εἶχαν τὰς κοινὰς ἑορτάς των, τὰ νυσσάνιά των, καὶ τοὺς χορούς των· οἱ χειρώνακτες τὰς κατὰ τριμηνίαν παραστάσεις τῶν μασκαράδων των, καὶ ἄλλα ἔθη, τὰ ὁποῖα ὑπελαμβάνοντο χαρᾶς καὶ εὐθυμίας πρόξενα. Οἱ κρεωπῶλαι, δὲν ἐξεύρω πόθεν λαβόντες τὴν ἀφορμήν, ἐπανηγύριζαν εἰς πολλὰ μέρη γελοιώδη τινὰ τελετήν. Περιερχόμενοι τὴν πόλιν ἐβάσταζαν μεγαλώτατον

λουκάνικον πολλάκις 500 πηχῶν μακρὺ κάποτε δὲ καὶ 1000, καὶ τελευταῖον τὸ ἔτρωγαν εἰς τὸ ξενοδοχεῖον μὲ τὰς γυναῖκας καὶ τὰ τέκνα των τραγῳδοῦντες καὶ ἀστεϊζόμενοι.

Ε'. ΓΑΛΛΟΙ.

1. Προοίμιον.

Μεταβαίνομεν τώρα εἰς τὴν Γαλλίαν, διὰ νὰ παρατηρήσωμεν καὶ ἐκεῖ ἐξαιρέτως τὰς θρησκευτικὰς ταραχάς, αἱ ὁποῖαι μὲ ἄλλας περιστάσεις παρὰ εἰς τὴν Γερμανίαν ἔφεραν καὶ πάντη διάφορα ἀποτελέσματα. Ἐκεῖ θέλομεν ἰδεῖν φρικτὰς σκηνάς, καὶ κανεὶς βέβαια δὲν θέλει διαβάσειν τὰς ἱστορίας ταύτας χωρὶς νὰ ὁμολογήσῃ, ὅτι ἡ Γαλλία ὑπῆρξεν ἡ δυστυχεστάτη τῶν χωρῶν ἀφ' ὅσας ἀναφέρει ἡ ἱστορία.

Ἀφήκαμεν (Τόμ. Ε', σελ. 417) τὴν χώραν ταύτην ἐνῷ ἀπέθανε Κάρολος ὁ Ζ' (1461), ὁ ἀξιοσημείωτος ἐκεῖνος βασιλεύς, ὁ ὁποῖος μὲ τόσον δυστυχεῖς περιστάσεις ἀνέβη τὸν ὑπὸ τῆς θαυμαστῆς παρθένου ἐκ τῆς Αὐρηλίας δοθέντα εἰς αὐτὸν θρόνον. Ἐὰν καὶ Κάρολος ὁ Ζ' ἦτο πάντη διαφορετικῶς κύριος τῆς ἐπικρατείας του παρὰ ὁ αὐτοκράτωρ εἰς τὴν Γερμανίαν, ἐνῷ ἡ δύναμις τῶν προεστώτων εἶχεν ἐλαττωθῆν κατὰ πολλὰ εἰς τοὺς ἐσχάτους χρόνους, ἔμεναν μ' ὅλον τοῦτο ὑπόλοιποι ἡγεμόνες τινές, οἵτινες ἐμεταχειρίζοντο ἀπεριόριστον σχεδὸν ἐξουσίαν εἰς τὰς χώρας των. Ἦσαν δὲ τοιοῦτοι ἐξαιρέτως οἱ Δοῦκες Βουργονδίας καὶ Βρετανίας καὶ ὁ Κόμης Φυξίνου. Ὁ βασιλεὺς εἶχε πολιτικόν τι συμβούλιον, τὸ ὁποῖον συνέκειτο ἀπὸ τὸν Καγκελλάριον, ἀπὸ

τὸν Κοντόσταυλον καὶ ἀπὸ πολλοὺς ἄλλους μεγάλους Βαρῶνας. Ὑψηλότατον κριτήριον τοῦ βασιλείου ἦτο τὸ κοινοβούλιον, τὸ ὁποῖον ἐτιμᾶτο κατὰ πολλὰ ἀπὸ τὸν λαὸν καὶ ἐξήπλονε τὴν ἐνέργειάν του καὶ εἰς τὰ πολιτικὰ πράγματα. Ἀξιόλογοι ἀποφάσεις, π. χ. πόλεμος, εἰρήνη, συμμαχίαι, νέοι φόροι κτλ. δὲν εἶχαν κῦρος πρὶν τὰ σκεφθῇ καὶ τὰ ἀποφασίσῃ τὸ κοινοβούλιον. Τοῦτο ἐδιώριζε καὶ τοὺς κριτὰς εἰς τὰ κατώτερα δικαστήρια. Οἱ τούτου βουλευταὶ ἐλάμβαναν μισθὸν, ἀλλὰ μόνον διὰ τὰς ἡμέρας, κατὰ τὰς ὁποίας ἔκαμναν δημοσίους ὑπουργίας. Κάρολος ὁ Ζ΄ ἦτο ὁ πρῶτος τῆς Γαλλίας βασιλεὺς, ὅς τις χωρὶς νὰ ἐρωτήσῃ τὸ κοινοβούλιον ἐπρόσταξε νέους φόρους. Ἐπληρώθησαν οὗτοι χωρὶς γογγυσμὸν, ἐπειδὴ καθεὶς ᾐσθάνετο τὴν ἀναγκαιότητά των.

Τὸ πνεῦμα τῶν ἱπποτῶν εἶχε τώρα χαθῆν κατ' ὀλίγον· καὶ αὐτὸς ὁ τίτλος τοῦ ἱππότου δὲν ἐτίμα πλέον κανένα. Ὅτι ἐπὶ Καρόλου τοῦ Ζ΄ εἰσήχθησαν αἱ Κομπανίαι καὶ οἱ τοξόται, ἐσημειώθη εἰς τὸν πέμπτον τόμον (σελ. 415). Εἶναι αὗται αἱ πρῶται ἀρχαὶ τῶν ἱσταμένων στρατευμάτων. Ἀλλὰ τὰ πολεμικὰ εὑρίσκοντο ἀκόμη εἰς ἀθλίαν κατάστασιν. Δὲν εἶχεν εὑρεθῆν ἀκόμη ἡ τέχνη τοῦ ἡμερόνειν τοὺς στρατιώτας, ὥστε καὶ ἐκτὸς τοῦ πολεμικοῦ καιροῦ νὰ ζῶσι μὲ στρατιωτικὴν ἄσκησιν, ἀλλ' εὐθὺς ἀφοῦ ἐμεσολάβει πολυχρόνιος εἰρήνη, ἐγίνοντο πάντη ἀπόλεμοι καὶ ἀνάξιοι. Διεσκορπίζοντο τότε εἰς τὰ χωρία, καὶ ἢ εἰργάζοντο μὲ ἡμερομίσθιον, ἢ ἐγίνοντο κλέπται.

Συγγραφεῖς καὶ τεχνῖται μεγάλοι δὲν ἔζων τότε εἰς τὴν Γαλλίαν. Ὅτι δὲ ἦτο μέγας ζῆλος διὰ τὰς ἐπιστήμας ἐμπορεῖ τις νὰ τὸ συμπεράνῃ ἐκ τούτου, ὅτι ὁ διευθυντὴς τοῦ τῶν Παρισίων πανεπιστημίου συνώδευσεν εἰς τὴν κηδείαν τὸν νεκρὸν Καρόλου τοῦ Ζ΄ μὲ 25,000 μαθητῶν. Εἰς ταύτην τὴν ἑκατονταετηρίδα τίθεται καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς τῶν Γάλλων

θεατρικῆς τέχνης, ἐνῷ Κάρολος ὁ Ϛ΄ ἐσυγχώρησε (1402) εἰς τοὺς ὀνομαζομένους ἀδελφοὺς τῶν παθῶν νὰ κτίσουν θέατρον εἰς τὴν μεγάλην σάλαν τοῦ νοσοκομείου τῆς ἁγίας τριάδος πρὸς παράστασιν τῶν ἠθικῶν καὶ πνευματικῶν κωμῳδιῶν των. Αἱ συνήθειαι τοῦ λαοῦ ἦσαν κακαὶ, καὶ τὰ φορέματα περιττὰ, παρδαλὰ καὶ συχνάκις καθ' ὑπερβολὴν ἀνάρμοστα.

2. Λοδοβῖκος ΙΑ΄.

(Βασιλ. 1461 — 1483).

Περὶ τοῦ ἐπισήμου τούτου βασιλέως ἔγειναν διαφορετικώταται κρίσεις. Πλήρης ὑψηλοῦ νοὸς, στερεᾶς θελήσεως καὶ ἀνησύχου δραστηριότητος, ἦτο ἐνταυτῷ καὶ εἰς ὕψιστον βαθμὸν φίλαυτος, ἦτο δειλὸς, σκληρὸς, προδοτικὸς, καὶ ἀσυνείδητος ἐὰν ἐπρόκειτο νὰ ἐπιτύχῃ τὸν σκοπόν του μὲ πρᾶξιν ἐναντίαν τοῦ καθήκοντός του. Μὲ ὅλα ταῦτα ἕνας μέγας ἱστοριογράφος *) ἐσχεδίασεν εἰκόνα τούτου, ὅπου φαίνεται μόνον ἀγαθὸς βασιλεύς. Ἀναμφιβόλως ὁ Λοδοβῖκος ἔπραξε πολλὰ, ἔθραυσε τόσον τὴν δύναμιν τῶν ἡγεμόνων καὶ ἐστερέωσε τόσον τὴν ἐξουσίαν τῶν βασιλέων **), ὥστε οἱ μεταγενέστεροι κυριάρχαι ἠδυνήθησαν νὰ θεμελιώσωσιν ἐπὶ ταύτης τῆς βάσεως τὴν ἀπεριόριστον βασιλείαν. Ἀλλ' ὅμως ἡ ἱστορία ἐνῷ ἐπαινεῖ τὰς πολιτικὰς πράξεις, τὰς ὁποίας διηγεῖται, δὲν πρέπει νὰ λησμονήσῃ τὰς ἠθικὰς, καὶ νὰ ἀποφεύγῃ μὲ ἀποστροφὴν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ἐὰν θέλῃ νὰ δώσῃ τὸ δίκαιον εἰς τὴν θεωρίαν

*) Ἰωάννης Μύλλερος ἱστορ. τῆς Ἑλβετικῆς συνορχ. Μέρ. Δ΄, σελ. 618.

**) Λοδοβῖκος ὁ ΙΑ΄, ἔλεγαν εἰς τὴν Γαλλίαν, ἠλευθέρωσε τοὺς βασιλεῖς ἀπὸ τὴν εἰς παιδαγωγοὺς καὶ ἐπιτρόπους ὑπακοήν των (Louis XI., a mis les rois hors de page). Duclos Hist. de Louis XI. T. II. p. 423.

καὶ πρᾶξιν τοῦ πολιτικοῦ. Καὶ χωρὶς τούτου ὅμως ἡ πολιτικὴ καὶ ὁ φρόνιμος δεσποτισμὸς τοῦ Λοδοβίκου δὲν δύνανται νὰ ζητήσουν τέλειον ἔπαινον· καὶ ἐπ' ἀληθείας ἐμπορεῖ τις νὰ θεωρήσῃ αὐτὸν, ὅς τις ἐκαταπάτησε καὶ ἐκαταφρόνησε τὰς σχέσις τῶν προεστώτων ἀντὶ νὰ τὰς διατάξῃ φρονίμως καὶ νὰ χαλινώσῃ τὰς ἀντιποιήσεις των, ὡς τὸν καταβαλόντα τὰ πρῶτα σπέρματα τῆς φοβερᾶς ἐκείνης πολιτικῆς μεταβολῆς, ἥτις τρεῖς ἑκατονταετηρίδας ὕστερ' ἀπ' αὐτὸν κατεκλόνισεν ἐκ θεμελίων τὴν Γαλλίαν καὶ ὅλην τὴν Εὐρώπην.

Ὁ Λοδοβῖκος δὲν ἐφείδετο κόπων διὰ νὰ οἰκειωθῇ ἀνθρώπους, οἵτινες ἠδύναντο νὰ τὸν ὠφελήσουν ἢ νὰ τὸν βλάψουν· ἐξαιρέτως δὲ ἠγάπα τοὺς τῆς κατωτέρας κλάσεως· ἐμίσει δὲ τοὺς μεγάλους, ὅσοι δὲν εἶχαν χρείαν τῆς βοηθείας του *). Ὁ ἀρχισωματοφύλαξ Τριστάνος Ἑρμίτης, τὸν ὁποῖον ὠνόμαζε σύντεκνόν του, ἦτο πιστότατος ὑπηρέτης του, τὸ πάντοτε ἕτοιμον ἐργαλεῖον τῶν μυστικῶν φόνων, τοὺς ὁποίους ἐπρόσταζεν ὁ κύριός του. Εἰς τὴν τῶν κοινῶν ἀνθρώπων συναναστροφὴν, τὴν ὁποίαν ἠγάπα, ἦτο ἁρμόδιος ὁ τρόπος τῆς ζωῆς του, καὶ τὸ ἐξωτερικόν του, τὸ ὁποῖον ἔδειχνε ῥυπαρίαν ἀμελείας. Ἐφόρει ἔνδυμα ἀπὸ χονδρὸν ὕφασμα καὶ παλαιὸν πῖλον κοινοῦ σχήματος, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐκρέματο μολυβδοῦν τι εἰκόνισμα ἁγίων, καὶ μὲ τὴν χωριατικὴν ταύτην στολὴν ἐσυναναστρέφετο καὶ μὲ ξένους βασιλεῖς, οἵτινες τὸν ἐπεριγέλων διὰ τοῦτο. Διὰ τὰ φρονήματά του καὶ διὰ τὰ ἔργα του ἦτο βέβαια εἰς αὐτὸν ἀλλότριον πρᾶγμα ἡ ἀληθινὴ θρησκεία **),

*) Commines L. I. Ch. 10.

**) Ἀκούσας ποτὲ εἰς τὴν ἐκκλησίαν προσευχὴν ὑπὲρ σωτηρίας ψυχῆς καὶ σώματος „Δὲν εἶναι, εἶπεν, ἀναισχυντία νὰ ζητῶμεν τόσα διαμιᾶς ἀπὸ τὸν θεόν; Ἓν μετὰ τὸ ἄλλο. Ἂς ἀφεθῇ ἡ σωτηρία τῆς ψυχῆς καὶ ἂς γίνεται δέησις μόνον περὶ ὑγιείας τοῦ σώματος.“

ἀλλὰ μυστικὸς φόβος ὑψηλοτέρας δυνάμεως καὶ δεισιδαιμονία, τὰ ὁποῖα εἰς τοὺς ὁμοίους του συχνάκις εἶναι ἐνεργητικώτατα, τὸν ἐβίαζαν νὰ μεταχειρίζεται καὶ αὐτὸς ἐπιμελῶς τὰ ἐξωτερικὰ ἔθιμα, νὰ φιλοδωρῇ πλουσίως τὰς ἐκκλησίας, καὶ νὰ τιμᾷ τὴν Θεοτόκον καὶ ὅλους τοὺς ἁγίους.

Ἡ ζωηρότης τοῦ πνεύματός του ἀνέδειχνε περίεργα καὶ τὰ ἔργα καὶ τὰ λόγιά του, καὶ διεσώθησαν πολλαὶ ἀποκρίσεις του καὶ λόγοι μὲ ἀγχίνοιαν. Ὅταν δικολόγος τις, ὅς τις μὲ ἀδικίας ἀπέκτησε πολλὴν περιουσίαν, καὶ τελευταῖον ἔκτισε πτωχοτροφεῖον, ἐπαινεῖτο διὰ τοῦτο ἔμπροσθεν τοῦ Λοδοβίκου, εἶπεν οὗτος. „Στοχάζομαι, ὅτι ἔκαμε τὸ χρέος του· διότι τί ἦτο δικαιότερον, εἰμὴ ὅσους ἐπτώχυνε ζῶν, εἰς τούτους νὰ ἀφήσῃ ἀποθνήσκων ἐλευθέραν τοὐλάχιστον κατοικίαν;“ — Ἐρωτηθεὶς, Πόσον εἰσόδημα τοῦ δίδει ἡ Γαλλία; Εἶναι, ἀπεκρίθη, λιβάδιον, τὸ ὁποῖον δύναμαι νὰ θερίζω κατ' ἔτος ἢ κατ' ἐπιφάνειαν ἢ κατὰ βάθος, ὅπως θελήσω. Καὶ καθὼς ἦτο αὐτὸς εὐφυὴς καὶ ἀστεῖος, οὕτως ἠγάπα καὶ τὰς ἀστείας ἀποκρίσεις ἄλλων καὶ τὰς ἐπλήρονε κἄποτε μὲ χαρίσματα, τὰ ὁποῖα κατ' ἄλλον τρόπον ἦσαν μακρὰν τῶν ἰδιωμάτων του *).

Ἀλλ' εἶναι ἱκανὸν τὸ μικρὸν σχέδιον τοῦ χα-

*) Οὕτω Π. χ. Ἀββᾶς τις τῆς Βαίγνης, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἤθελεν ὁ βασιλεὺς νὰ ἐπάρῃ τὴν Ἀββαδείαν, εἶπε πρὸς αὐτόν: „Βασιλεῦ! τεσσαράκοντα ἔτη κατεδαπάνησα ἕως οὗ νὰ μάθω νὰ ἐκφωνῶ τὰ δύω πρῶτα γράμματα AB (Abbé)· ἐστοχαζόμην λοιπὸν ὅτι θέλετε μὲ συγχωρήτειν ἄλλον τόσον καιρὸν καὶ εἰς τὰ ἐφεξῆς CD (Céder ἤγουν παραιτηθῆναι).“ Ὁ Λοδοβῖκος γελάσας ἀναίρεσε τὸ πρόσταγμά του. — Ἄλλος τις, τοῦ ὁποίου ἀπέβαλε τὴν περὶ ἀρχῆς τινος δέησιν, τὸν εὐχαρίστησεν ἐξ ὅλης καρδίας. Ὁ βασιλεὺς ἐνόμισεν, ὅτι ἐκεῖνος δὲν ἐκατάλαβε, καὶ διὰ τοῦτο τοῦ εἶπεν: Δὲν ἔχεις αἰτίαν νὰ μὲ εὐχαριστῇς. „Ναὶ, βασιλεῦ, ἀπεκρίθη ὁ ἀνὴρ, μέγα ἔλεος, ὅτι παραυτὰ μὲ ἐδώκατε διὰ μιᾶς τὴν γνώμην σας, καὶ δὲν μ' ἀφήσατε νὰ διατρίψω πολλὰς ἑβδομάδας εἰς τὴν δαπανηρὰν ταύτην μητρόπολιν.“ Ἡ ἀπόκρισις αὕτη τοῦ ἐπροξένησε τὴν ἐπιθυμητήν του ἀξίαν.

ρακτῆρος Λοδοβίκου τοῦ ΙΑ'. Τώρα θέλομεν θεωρήσειν τὴν ἱστορίαν του κατὰ συνέχειαν.

Ὀκτὼ καὶ τριάκοντα ἐτῶν ἦτο ὁ Λοδοβῖκος, ὅταν ἀπέθανεν ὁ πατήρ του. Ἀφῆκεν εἰς τοὺς Παρισιανοὺς τὸν ἐνταφιασμὸν καὶ ἔσπευσεν ἀπὸ τῆς αὐλῆς τοῦ Δουκὸς τῆς Βουργονδίας, ὅπου διέτριβε τότε (Τόμ. Ε' σελ. 417), εἰς τοὺς Ῥημοὺς διὰ νὰ στεφθῇ βασιλεύς. Ὁ Δοὺξ Φίλιππος, ἡλικιωμένος τώρα, τὸν ἐσυνώδευσε μὲ λαμπρὰν ἀκολουθίαν, καὶ ὅλοι οἱ πρῶτοι εὐγενεῖς τῶν Παρισίων ὑπῆγαν εἰς προϋπάντησίν του διὰ νὰ τὸν συγχαρῶσιν. Ὁ καινούργιος βασιλεὺς, ὅς τις ἦτο φιλοφρονητικὸς ἐνταυτῷ καὶ σκληρὸς, τοὺς ἐμεταχειρίσθη ὅλους μὲ πολλὴν κομψότητα, καὶ ἐξαιρέτως τὸν εὐεργέτην του Φίλιππον· τοῦτον ἐτίμα πάντοτε, καὶ διὰ νὰ δώσῃ θέαμα τερπνὸν εἰς τὸν λαὸν, ἐπροχειρίσθη ὑπ' αὐτοῦ δημοσίως ἱππότης. Ἡ εἰς τοὺς Παρισίους εἴσοδός του ὑπερέβη κατὰ τὴν λαμπρότητα πάντα ὅσα εἶχαν ἰδεῖν ἕως τώρα.

Εὐθὺς τὰς πρώτας ἡμέρας ἤρχισε νὰ μεταῤῥυθμίζῃ τὴν αὐλήν. Ὅλοι οἱ βουλευταὶ τοῦ προτέρου βασιλέως ἀπεβλήθησαν, πολλοὶ ἐξωρισμένοι ὑπ' ἐκείνου ἐπανεκαλέσθησαν, καὶ καταδικασμένοι ἐσυγχωρήθησαν. Εἰς τὸν τόπον τῶν ἀποβληθέντων ἐμβῆκαν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἄνθρωποι χρεωστοῦντες εἰς αὐτὸν τὸ εἶναι των. Εἰς τὰς πόλεις, αἱ ὁποῖαι ἤλπιζαν ἀπὸ τὸν καινούργιον βασιλέα ἐλάττωσιν τῶν φόρων, ἔδειξε πάραυτα, πόσον ἀπατηλαὶ ἦσαν αἱ ἐλπίδες αὗται. Οὕτως εἰς τοὺς Ῥημοὺς, ἐνῷ ἐστέφθη, εἶχε κάμειν ἀληθῶς ὑποσχέσεις, τῶν ὁποίων ἔπραξαν ἐκ διαμέτρου ἀντιθέτως οἱ βασιλικοὶ εἰσπράκτορες. Οἱ πολῖται τοὺς ἐκράτησαν, ἐφόνευσαν ἐξ αὐτῶν τινὰς εἰς μίαν μικρὰν ἐπανάστασιν, καὶ ἔκαυσαν τοὺς λογαριασμούς των. Εὐθὺς ἔστειλεν ἐναντίον των ὁ βασιλεὺς στρατεύματα. Οἱ ἔντρομοι πολῖται ἐπαράστησαν εἰς τὸν στρατηγὸν ὅτι δὲν ἠδύ-

-ναντο νὰ πιστεύσουν, ὅτι ὁ βασιλεὺς παρὰ τὸν λόγον του ἐπρόσταξε τὴν αὔξησιν τῶν φόρων. Χωρὶς νὰ τοὺς δώσῃ εἰς τοῦτο καμμίαν ἀπόκρισιν, ἐφυλάκωσε τοὺς ἀρχηγοὺς τοῦ θορύβου διὰ νὰ τοὺς ἐξετάσῃ, ἓξ ἀπ' αὐτοὺς ἀπεκεφάλισεν, ἕνα ἐτεταρτημορίασε, καὶ τοὺς ἄλλους ἐξώρισεν ἀπὸ τὴν χώραν. Εἰς ἄλλας πόλεις ἐκαταπατήθησαν μὲ ὅμοια μέσα αἱ ἐκ τοῦ βάρους τῶν φόρων διεγερθεῖσαι ἐπαναστάσεις.

Τὸ κυριώτατον βλέμμα του διεύθυνεν ὁ Λοδοβῖκος ἐξ ἀρχῆς εἰς τοὺς δύω ἰσχυροὺς Δοῦκας τῆς Βρετανίας καὶ Βουργονδίας. Ἐπειδὴ ὅμως κατὰ τὸ παρὸν ἦτο πολλὰ ἀσθενὴς καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπιχειρήσῃ ἐναντίον των μέγα τι, ἤρχισε μακρόθεν νὰ ὑποσκάπτῃ τὰ λαγούμια. Μὲ πρόφασιν ὅτι θέλει νὰ προσκυνήσῃ εἰκόνα τῆς Θεοτόκου τιμωμένην παρὰ πάντων εἰς τὴν Βρετανίαν, ἐταξείδευσεν εἰς τὴν χώραν τοῦ πρώτου· καὶ ἐπειδὴ ἤξευρεν ὅτι οἱ Λεοδιαῖοι ἦσαν ἐχθροὶ θανάσιμοι τῆς οἰκίας τῆς Βουργονδίας, ἔδεσε μυστικώτατα μὲ αὐτοὺς συμμαχίαν. Διὰ νὰ μὴ προξενήσῃ ὅμως ὑποψίαν, ἐχάρισε καὶ εἰς τὸν Δοῦκα τῆς Βρετανίας Φραγκῖσκον καὶ εἰς τὸν κληρονόμον πρίγκιπα τῆς Βουργονδίας Κάρολον Κόμητα Καρολησίου εἰσοδηματικὰ κυβερνεῖα.

Δευτέρα του ὁδοιπορία εἶχεν ὄχι ὀλιγώτερον δόλιον σκοπόν. Ὁ βασιλεὺς τῆς Ἀραγωνίας Ἰωάννης Β' ἐξουσίαζεν ἀκόμη μικρὰν ἐπαρχίαν ἐντεῦθεν τῶν Πυρηναίων, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐπεθύμει ὁ Λοδοβῖκος νὰ τὸν ἀπομακρύνῃ. Τώρα ἐφάνη καιρὸς πρόσφορος εἰς τὸν σκοπόν του. Ὁ Ἰωάννης ἐχρειάζετο ἀργύριον, καὶ ὁ Λοδοβῖκος ἐφάνη ἕτοιμος νὰ τοῦ προβάλῃ 350,000 θάληρα, ἐὰν ἤθελε νὰ τοῦ δώσῃ ἐνέχυρα τὰς εἰς τὴν Γαλλίαν κειμένας χώρας του Ῥυσκινᾶνα καὶ Καρδανίαν μαζὴ μὲ τὰς πόλεις Περπινιακὸν καὶ Κοκολίβεριν. Διὰ νὰ τελειωθῇ τὸ ἔργον τοῦτο, ἠνταμώθησαν οἱ δύω βασιλεῖς ἐπάνω εἰς μίαν γέφυραν

κατὰ τὴν τότε Γαλλικὴν συνήθειαν. Ὁ Λοδοβῖκος ὑπέστρεψεν ἀπὸ τὸ ταξείδιόν του τοῦτο πολλὰ εὐχαριστημένος, ἐπειδὴ ἐκαταλάμβανεν, ὅτι ὁ βασιλεὺς τῆς Ἀραγωνίας δυσκόλως ἤθελε δυνηθῆν ποτὲ νὰ λάβῃ ὀπίσω τὰ ἐνέχυρα ταῦτα. Ἔστειλε δὲ πάραυτα ἐκεῖ τὸν Δοῦκα Νεμοιρσίου διὰ νὰ παραλάβῃ τὰς χώρας. Ἐξ ἐναντίας δὲ ἐξηγόρασε μὲ ἀργύριον φρονίμως συναγμένον πόλεις τινὰς κειμένας παρὰ τὸν Σαμόραν, αἱ ὁποῖαι ἐφύλατταν τὰ σύνορα τῆς Πικαρδίας, καὶ τὰς ὁποίας εἶχεν ἐνεχυριάσειν ὁ πάππος του εἰς τὸν γέροντα Δοῦκα Φίλιππον. Βέβαια δὲν ἠδυνήθη οὗτος νὰ ἀντείπῃ εἰς τὴν ἐξαγόρασιν, ἀλλὰ τοῦ ἐφάνη ἀπροσδόκητον τὸ πρᾶγμα, καὶ ὁ σφοδρὸς υἱός του Κάρολος Καρολήσιος συνέλαβε τότε ἀκόμη πικρότατον μῖσος ἐναντίον τοῦ δολίως εἰσχωροῦντος γείτονός του.

Ἀγαθὴ τῶν ἐσωτερικῶν πραγμάτων διάταξις τοῦ Λοδοβίκου ἦτο, ὅτι ἔδωκεν εἰς τὰς μεσημβρινὰς ἐπαρχίας τοῦ βασιλείου κοινοβούλιον, τοῦ ὁποίου ἡ καθέδρα ἔμελλε νὰ εἶναι εἰς τὴν Βορδιγάλην (1462).

3. Ἡ ἐπὶ κοινῷ καλῷ σύνδεσις καὶ θρίαμβος τοῦ Λοδοβίκου.

(1465 — 1468).

Μία ἀπὸ τὰς κυριωτέρας ἀσχολίας τοῦ Λοδοβίκου ἦτο νὰ ἀνερευνᾷ καὶ νὰ μανθάνῃ τὰ φρονήματα καὶ τὰς προσωπικὰς σχέσεις ὅλων τῶν ἐπισήμων ἀνδρῶν τοῦ βασιλείου του καὶ τῶν ἐξωτερικῶν ἐπικρατειῶν, καὶ οὕτως ἤξευρε πολλὰ ἀκριβῶς, ὅτι ὁ Δοὺξ τῆς Βρετανίας Φραγκῖσκος Β' δὲν ἦτο ἐπικίνδυνος ἀντίπαλος. Ἦτο ἡγεμὼν πολλὰ ὀλιγόνους, ὑπ' αὐλικῶν καὶ γυναικῶν ἐξουσιαζόμενος, ὅς τις, ἐὰν ὀλίγον τι τὸν ἐμεταχειρίζετό τις αὐστηρῶς, ἐκατήντα

εὐθὺς εἰς ἀμηχανίαν. Μὲ τοῦτον λοιπὸν ἀπεφάσι-
σεν ὁ Λοδοβῖκος νὰ κάμῃ μίαν φορὰν ἀπόπειραν.
Εἶχε συνάξειν μυστικῶς ἀργύριον καὶ πολλὰ ὅπλα,
και ὅταν ἦτο ἕτοιμος νὰ κτυπήσῃ, ἔστειλε πρὸς
αὐτὸν τὸν Καγκελλάριόν του, ὅς τις ἐν ὀνόματι
τοῦ βασιλέως τὸν ἀπηγόρευσε νὰ γράφεται Ἐλέῳ
θεοῦ *), νὰ κόπτῃ χρυσᾶ νομίσματα, νὰ διορίζῃ ἐκ-
τάκτους φόρους, νὰ ὑποχρεόνῃ τοὺς ἄρχοντάς του εἰς
τὸ νὰ τὸν ὑπουργοῦν ἐναντίον ἄλλου τινὸς κτλ. Ὁ
Δοὺξ ἐταράχθη ὄχι ὀλίγον διὰ τὰ ζητήματα ταῦτα,
καὶ ἐπαρακάλεσε νὰ τοῦ δοθῇ τριῶν μηνῶν διορία διὰ
νὰ συμβουλευθῇ περὶ τούτου μὲ τοὺς προεστῶτας του.

Ὄχι ὅμως εἰς μόνον τοὺς προεστῶτας, ἀλλὰ
καὶ εἰς ὅλους τοὺς ὑποτελεῖς τοῦ βασιλέως ἡγεμόνας
ἐκοινολόγησε τὰ πράγματα ταῦτα, ἐπειδὴ ἤλπιζε γε-
νικὴν ἐπικουρίαν, ἐνῷ τοῦ βασιλέως οἱ σκοποὶ ἐφο-
βέριζαν καὶ ὅλους τοὺς ἄλλους. Ὁ Φραγκῖσκος τοὺς
ἐπαράστησεν, ὅτι ἡ ὑποδούλωσίς του θέλει συνεπι-
φέρειν καὶ τὴν πτῶσιν ὅλων τῶν ἄλλων, καὶ ὅτι
εἶναι ἀναγκαῖον νὰ ἐγγυηθοῦν ὅλοι διὰ ἕνα, καὶ
διὰ τῶν ὅπλων νὰ στήσουν ὅρια εἰς τὸν δεσποτισμὸν
τοῦ πανούργου τούτου βασιλέως. Τῳόντι δὲ ἐπέτυ-
χε νὰ συνάξῃ ὅλους τοὺς ἡγεμόνας εἰς μίαν συμφωνί-
αν, ἥτις ὠνομάσθη σύνδεσις ἐπὶ κοινῷ καλῷ.

Ὁ Λοδοβῖκος ἔμαθεν ὅλα ταῦτα διὰ τῶν κα-
τασκόπων του. Κανένα ἐκ τούτων δὲν ἐφοβεῖτο ὅσον
τὸν Κάρολον, διάδοχον τῆς Βουργονδίας, ὅς τις διὰ
τὰ γηρατεῖα τοῦ πατρός του ἐθεωρεῖτο ἐντελῶς ὡς
κυβερνῶν Δοὺξ, καὶ ὄχι μόνον ἦτο θερμὸς καὶ ἐπι-
χειρηματίας, ἀλλ' ἐφημίζετο πλούσιος καὶ ἰσχυρὸς
ἡγεμών. Ὁ Λοδοβῖκος ἐπροσπάθησε νὰ ἐκβῇ ἀπὸ
τὸν φόβον τοῦτον διὰ τοῦ ἐφεξῆς μέσου. Ἔστειλε
κάποιον Ῥουμβεμπρὲν μὲ πεντήκοντα ἀνδρείους στρα-

*) Ἔπρατταν τοῦτο οἱ εἰς μηδεμίαν σχέσιν ὑπακοῆς εὑρισκόμενοι.

τιώτας εἰς Γορκόνιον, ὅπου διέτριβε τότε ὁ πρίγκιψ, καὶ μὲ προσταγὴν μυστικὴν νὰ τὸν πιάσῃ δολίως. Κατ' εὐτυχίαν ἀνεκάλυψεν ὁ πρίγκιψ τὴν ἐπιβουλὴν, καὶ πιάσας ἐφυλάκωσε τὸν Ῥουμβεμπρέν. Ὁ πατήρ του, ὁ γέρων Δοὺξ Φίλιππος, εὑρίσκετο τότε εἰς τὸ Ἐσδῖνον. Ὁ Λοδοβῖκος, ὅς τις περιεφέρετο ἐκεῖ, διὰ νὰ μανθάνῃ τὰ γινόμενα, ἐπενόησεν ἐνταυτῷ νὰ στήσῃ δύω δίκτυα, καὶ τὸν ἐπροσκάλεσεν εἰς φιλικήν τινα συνομιλίαν. Βέβαια ἤθελε πέσειν εἰς τὴν παγίδα, ἐὰν ὁ υἱός του, ὅς τις τότε εἶχε ἀνακαλύψειν τοῦ Ῥουμβεμπρὲ τοὺς σκοποὺς, δὲν τὸν ἐμπόδιζε διὰ ταχυδρόμου.

Τὸ 1465 ἔτος ἐξεῤῥάγη τελευταῖον ὁ φανερὸς πόλεμος τῶν ἡγεμόνων ἐναντίον τοῦ Λοδοβίκου. Ἦσαν δὲ ὁ Δοὺξ Βρετανίας, ὁ Κόμης Καρολησίου, ὁ Δοὺξ Βιτυρίγου, ἀδελφὸς τοῦ Λοδοβίκου· ὁ Δοὺξ Βουρβῶνος, τοῦ Λοδοβίκου γυναικάδελφος· ὁ Δοὺξ Ἀλεγκονίου· ὁ Κόμης Ἀρμενιακοῦ καὶ ἄλλοι. Καὶ Ἰωάννης δὲ ἐξ Ἀνδεγαυΐας, υἱὸς τοῦ τιτλικοῦ βασιλέως τῆς Νεαπόλεως Ῥηνάτου (Τόμ. Ε', σελ. 496), ἐμβῆκεν εἰς τὴν συμμαχίαν, μ' ὅλον ὅτι δὲν ἦτο ὑποτελὴς τοῦ Λοδοβίκου. Ὥρμησαν πανταχόθεν, καὶ ἐὰν ἦσαν ἡνωμένοι, ἤθελαν εἶσθαι ἐπικίνδυνοι εἰς τὸν βασιλέα, ἀλλ' ἔλειπεν ἀπὸ τὴν συμμαχίαν ταύτην, καθὼς συνειθίζει νὰ συμβαίνῃ συχνάκις, ἡ ὁμόνοια. Ἔγεινεν ὡς εἰς τὸν Σμαλκαλδιακὸν πόλεμον. Ὁ Λοδοβῖκος, ὅς τις πρὸ πολλοῦ τοὺς ἐπαραμόνευε μὲ στράτευμα καλῶς ὡπλισμένον, ἔδραμε κατὰ πρῶτον ὡς ἀστραπὴ ἐναντίον τοῦ γυναικαδέλφου του Βουρβῶνος, ἀνδρὸς ἀγαθόφρονος καὶ φιλησύχου, ὅς τις τῷόντι ἐσυμμάχησε διὰ μόνον τὴν κοινὴν σωτηρίαν. Οὗτος κατεπλακώθη ἔξαφνα, καὶ ἦτο εὐχαριστημένος, ὅταν ἡ γυνή του ἠθέλησε νὰ μεσιτεύσῃ ἐξισασμὸν, ἀλλὰ περισσότερον εὐχαριστημένος, ὅταν ὁ Λοδοβῖκος μὲ τὰ στρατεύματά του ὑπέστρεψεν ὀπίσω διὰ νὰ ἀποκρούσῃ ἀπὸ τῶν Παρισίων τὸν Κόμητα Καρολησίου. Οὗτος ἐκβῆκεν ἐναντίον του, καὶ συνεκρότησε μάχην εἰς Μονσλεθέρικον (16 Ἰουλ. 1465), ὅπου δὲν ἔγεινε κρίσις τοῦ ἀγῶνος. Αἴτιον τούτου ἦτο ἡ ἀγυμνασία καὶ τῶν δύω ἐναντίων στρατευμάτων, τὰ ὁποῖα ἐτράπησαν πάραυτα εἰς φυγὴν χωρὶς νὰ φροντίσωσι διὰ τὴν προσταγὴν τῶν στρατηγῶν των. Ὁ Κάρολος ὅμως ἀπέδωκεν εἰς τὸν ἑαυτόν του τὴν νίκην, ἐπειδὴ τὴν νύκτα ἔμεινεν εἰς τὸν τόπον τῆς μάχης. Ὁ Λοδοβῖκος ὑπῆγεν εἰς Παρισίους. Ἐκατάλαβε καλῶς πόσον τοῦ ἦτο ἀναγκαία εἰς τὴν κρίσιμον ταύτην ἡμέραν ἡ πίστις τῆς μητροπόλεως, ἐνῷ οἱ ἐχθροὶ ἦσαν πλησίον της, καὶ διὰ τοῦτο ἐφάνη ἀνεξάντλητος κατὰ τὰς πρὸς τοὺς πολίτας χάριτας. Εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ ἡνώθη ὁ Κάρολος Καρολησίου μὲ τὸν Δοῦκα Βρετανίας καὶ τὸν Βιτυρίγου. Καὶ οἱ λοιποὶ δὲ ἄρχοντες ἐπαρουσιάσθησαν τώρα εἰς τὸ στάδιον, καὶ ἔφεραν ἄγρια στίφη ἐναντίον τῆς μητροπόλεως· ὁ Βουρβώνιος, ὅς τις πάλιν εἶχεν ἀθετήσειν τὸν ἐξισασμόν του, ὁ Λοθριγγίας, Ἀρμενιακοῦ καὶ Νεμοιρσίου. Μόλις ἠδύνατο ἡ Νῆσος τῆς Φραγκίας νὰ χωρήσῃ τὸ πολὺ πλῆθος τῶν ἀνθρώπων. Ἐπειδὴ τὸ πρᾶγμα ἔγεινε χωρὶς σκέψιν, καὶ δὲν ἐφρόντισαν διὰ τροφὰς, διὰ τοῦτο ὁ μέγας οὗτος σωρὸς ἔφερεν εἰς τὸν ἑαυτόν του τὴν αἰτίαν τοῦ ἀφανισμοῦ του. Ὁ Λοδοβῖκος τὸ ἐκατάλαβεν εὐκρινέστατα· καὶ εὑρισκόμενος εἰς τὴν καλῶς φρουρουμένην καὶ κατὰ τὰς τροφὰς πλουσίαν μητρόπολίν του δὲν ἔκαμνε μάχην ἐναντίον τῶν πεινασμένων ἐχθρῶν. Μετ' ὀλίγον ἀνεχώρησεν ὁ ἐπικινδυνότατος τούτων, ὁ Κόμης Καρολησίου, ἀνακαλεσθεὶς εἰς Βέλγιον, ὅπου οἱ Λεοδιαῖοι διὰ συνεργίας τοῦ Λοδοβίκου, εἶχαν ὁρμήσειν εἰς Βραβαντίαν καὶ ἐλεηλάτουν τὴν χώραν. Οἱ λοιποὶ ἤρχισαν νὰ συμβιβάζωνται καὶ εὕρηκαν τὸν βασιλέα τόσον συγκαταβατικὸν, ὥστ' εὐκολώτατα ἐκλεί-

σθη ἡ εἰρήνη. Ὁ Λοδοβῖκος ἔδωκεν εἰς καθένα ὅ,τι ἐζήτει· εἰς τὸν Βουρβῶνος ὑπέστρεψε τὰς παρὰ τὸν Σαμόραν πόλεις· εἰς τὸν ἀδελφόν του (τὸν Δοῦκα Βιτυρίγου) τὴν Νορμανδίαν κτλ. Τοὺς ὑπεσχέθη δὲ προσέτι, ὅτι θέλει διορίσειν συναρχίαν τινὰ, ἥτις ἔμελλε νὰ ἀσχοληθῇ εἰς τὸ νὰ καταπαύσῃ ὅλας τὰς καταχρήσεις, καὶ νὰ μεταῤῥυθμίσῃ ὅλην τὴν κυβέρνησιν. Ὅλα ταῦτα ὠμόθησαν ἁγιώτατα καὶ ἐσφραγίσθησαν (5 καὶ 29 Ὀκτωβ.), καὶ οἱ ἡγεμόνες ἀνεχώρησαν εὐχαριστημένοι μὲ τὰ στρατεύματά των.

Διὰ νὰ γλυκύνῃ ὁ Λοδοβῖκος τὸ πικρὸν ποτήριον τῶν αὐξανομένων φόρων, ὅσον ἦτο δυνατὸν, ἐγίνετο πάντοτε ταπεινὸς καὶ συγκαταβατικός. Ἔτρωγε πολλάκις τὸ μεσημέριον εἰς τοὺς προκρίτους πολίτας, παρευρίσκετο εἰς τὰς εὐθυμίας τοῦ λαοῦ, ἐκαταγράφετο ὡς μαΐστωρ εἰς τὰς συναφείας τῶν χειροτεχνῶν, ἐβάπτιζε τὰ παιδία των, τοὺς ἔκαμνεν ἄλλας μικρὰς χάριτας, καὶ ἐφρόντιζε διὰ νὰ εἶναι εὐθηνὸν τὸ φωμίον. Εἰς δὲ τοῦτο τὸ μεταξὺ ἐφρόντιζεν ὁ θησαυροφύλαξ του διὰ τὴν ταχεῖαν εἴσπραξιν τῶν φόρων καὶ διὰ τὴν ἀκριβῆ πληρωμὴν τῶν στρατιωτικῶν μισθῶν, καὶ οἱ πρέσβεις του δὲν ἔπαυαν εἰς τὰς αὐλὰς τῶν ἡγεμόνων νὰ συγκρούωσι τοὺς ἡγεμόνας τὸν ἕνα κατὰ τοῦ ἄλλου. Ἔντεχνον πάλην ἐπέτυχεν ἐδῶ νὰ κάμῃ ἐναντίον τοῦ ἀδελφοῦ του, τοῦ Δουκὸς Βιτυρίγου. Οὗτος, ἀκόμη πολλὰ νέος ὢν καὶ ὀλίγον σταθερὸς εἰς τὰς φρένας, εἶχε ῥιφθῆν ὅλος εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ ἐπίσης μικρογνώμονος, ἀλλὰ πολλὰ φαντασμένου καὶ δεσποτικοῦ Δουκὸς τῆς Βρετανίας. Ὁ Λοδοβῖκος ἔβλεπε μὲ ταραχὴν τὴν ἐπικίνδυνον ἕνωσιν Βρετανίας καὶ Νορμανδίας καὶ Βουργονδίας. Δὲν ἠδύνατο νὰ ἀφήσῃ τὴν ἐξαίρετον Νορμανδίαν εἰς τὸν ἀδελφόν του. Ὅταν λοιπὸν ὁ Βιτυρίγου καὶ ὁ Βρετανίας ἐδιχονόησαν, οἱ προεστῶτες τῆς Νορμανδίας καθώπλισαν τὸν λαὸν ἐναντίον τῶν προσβο-

λῶν τοῦ εἰς τὴν Βρετανίαν μισητοῦ γείτονος, καὶ ὗτος ἐξ ἐναντίας ἐκίνει στρατεύματα, ἐστάθη ὁ Λοδοβῖκος, ὅστις ἐπρόσμενε ταῦτα ἀπὸ πολλῆς, μὲ ἐκλεκτὸν στράτευμα εἰς τὰ σύνορα τῆς Νορμανδίας, ἑνώθη μὲ τὴν Βρετανίαν, ἐκυρίευσε τὸν Ῥοθόμαγον, καὶ ὑπέταξε πάραυτα ὅλην τὴν ἐπαρχίαν. Ὁ Βιτυρίγου διέφυγε, καὶ ὁ Λοδοβῖκος οἰκειώθη τὸν Δοῦκα τῆς Βρετανίας μὲ κολακείας καὶ ὑποσχέσεις. Οἱ προεστῶτες τῆς Νορμανδίας ἠναγκάσθησαν νὰ προσκυνήσωσι τὸν βασιλέα, καὶ νὰ ἀπαρνηθῶσι τὸν πρώην ἡγεμόνα των. Οὗτος δὲ ἐκ φόβου ἐξαναφιλιώθη μὲ τὸν Δοῦκα τῆς Βρετανίας, καὶ ἔζησεν ἱκανὸν καιρὸν εἰς τὴν τούτου αὐλήν. Ὁ δὲ τῆς Βουργονδίας Κάρολος ἐνησχολεῖτο μὲ τοὺς Λεοδιαίους, καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ ἔλθῃ εἰς βοήθειάν του· καὶ οὕτως ἦτο εὔκολον εἰς τὸν Λοδοβῖκον νὰ ἁρπάσῃ ἀπ' ἐκεῖνον τὴν χώραν του.

Ἀκόμη εὐκολώτερα ἥρπασεν ἀπὸ τοὺς συμμάχους τὸν γυναικάδελφόν του, τὸν Δοῦκα Βουρβῶνος. Τὸν οἰκειώθη μὲ κολακείας καὶ μὲ μίαν συμπενθερίαν τόσον, ὥστε οὗτος ἔμεινε πιστὸς ἕως τέλους εἰς τὴν βασιλικὴν μερίδα. Μόνον εἰς τὸν ὑπερήφανον Κάρολον τῆς Βουργονδίας ἦσαν ἀνωφελεῖς ὅλαι αἱ πολιτικαὶ τέχναι του. Εἰς μάτην τοῦ ὑπέσχετο βοήθειαν κατὰ τῶν Λεοδιαίων, ἐὰν ἤθελε νὰ παραιτήσῃ τὴν μετὰ τῆς Βρετανίας συμμαχίαν. Ὁ Κάρολος ἀπεκρίθη: ὅτι τίποτε δὲν θέλει τὸν καταπείσειν εἰς τὸν κόσμον νὰ γείνῃ ἄπιστος εἰς τοὺς φίλους του. Ἀκόμη ἐντονωτέραν γλῶσσαν ἐμεταχειρίζετο ἀπὸ τὴν ἡμέραν, ὁπότε ὁ θάνατος τοῦ πατρός του τὸν ἀνέδειξε Δοῦκα τῆς Βουργονδίας (15 Ἰουν. 1467). Δεύτερον πρέσβυν τοῦ βασιλέως ἀπέπεμψε μὲ τὴν ἀπόκρισιν: „Παρακαλῶ τὸν βασιλέα νὰ μὴ ἐπιχειρήσῃ τίποτε κατὰ τῆς Βρετανίας.“ Ὁ δὲ πρέσβυς εἶπε πρὸς ταῦτα: „Σᾶς ἀφίνει, κύριέ μου, ὁ βασιλεὺς ἐκλογὴν ἐλευ-

θέραν· ἐὰν πολεμήσητε τοὺς φίλους μας (τοὺς Λεοδιαίους), θέλομεν πολεμήσειν καὶ ἡμεῖς τοὺς ἰδικούς σας.“ — „Καλὰ, ἀπεκρίθη ὁ Δοὺξ· οἱ Λεοδιαῖοι εἶναι συναθροισμένοι, καὶ ἐγὼ προσμένω μάχην πρὶν περάσωσι τρεῖς ἡμέραι. Ἐὰν τὴν χάσω, βέβαια θέλετε πράξειν ἐσεῖς κατὰ τὴν ἀρέσκειάν σας· ἐὰν δὲ νικήσω, θέλετε ἀφήσειν βέβαια εἰς εἰρήνην τοὺς Βρετανούς.“

Ἐὰν ἐνθυμηθῶμεν, ὅτι τὸ Βέλγιον ἦτο τότε ἀπὸ τὰς πλουσιωτάτας καὶ ἀκμαιοτάτας χώρας τῆς Εὐρώπης, δὲν θέλει μᾶς ξενίσειν ἡ γλῶσσα αὕτη πρὸς τὸν τότε βασιλέα τῆς Γαλλίας. Τῳόντι δὲ τὸ πρῶτον πολεμικὸν ἐγχείρημα τοῦ νέου Δουκὸς ἦτο ἱκανῶς λαμπρὸν καὶ ἔνδοξον. Οἱ Λεοδιαῖοι, ἐχθροὶ ὄχι εὐκαταφρόνητοι (διότι εἶχαν στήσειν εἰς τοὺς πόδας 30,000 στράτευμα), ἐνικήθησαν ἐντελῶς, 3000 περίπου ἔμειναν εἰς τὸν τόπον, καὶ ὁ νικητὴς ἐμβῆκε μὲ ὑπερήφανον παράταξιν εἰς τὴν πόλιν (17 Νοεμβ. 1467). Διὰ νὰ τοὺς ἐκδικηθῇ, ἐκρήμνισε τὰ τείχη της, ἐπῆρεν ὅλα τὰ πυροβόλα των καὶ μόνον μὲ χρυσοῦ ποσότητα μεγάλην τοὺς ἐπώλησε τὴν λεηλασίαν καὶ τὸν ἀφανισμόν.

Ἐνῷ Λοδοβῖκος ὁ ΙΑ' ἐθεώρει ὅλα ταῦτα ὄχι χωρὶς ταραχὴν, ἐφαίνετο ὅτι ἄλλοθεν τὸν ἐφοβέρισεν ἀνεμοζάλη ἄλλη. Ὁ Δοὺξ τῆς Βρετανίας ἀπέκτησεν ἐκ νέου θάῤῥος διὰ νὰ τὸν ἀντιπολεμήσῃ· ἠγάπα καὶ ἐφρόντιζε κατὰ πολλὰ νὰ ἴδῃ τὴν Νορμανδίαν εἰς τὰς χεῖρας τοῦ ἀπὸ τοὺς συμμάχους δεσποζομένου Δουκὸς Βιτυρίγου. Καὶ διὰ νὰ βαδίζῃ ἀσφαλέστερα, ἔλαβε τὴν βοήθειαν τῆς Ἀγγλίας. Ἔστεκεν ἤδη μὲ τὰ στρατεύματά του εἰς τὴν Νορμανδίαν, ὅταν ὁ Λοδοβῖκος, ὅς τις ἐπρόσεχεν εἰς ὅλα, ἀντετάχθη ἔξαφνα κατ' αὐτοῦ μὲ στράτευμα ἰσχυρότερον. Ὁ Βρετανίας ὠπισθοχώρησε ταχύτατα, καὶ μέρος τῆς χώρας ἐπατήθη ἀπὸ τὸν βασιλέα, ὅς τις ὅλα ὅσα

ἔπιπταν τώρα εἰς τὰς χεῖρας του, κατηφάνιζε μὲ ἀσπλαγχνίαν. Ἠναγκάσθη νὰ στέρξῃ ὅλα ὅσα τοῦ ἐπρόβαλεν ὁ Λοδοβῖκος, προσέτι καὶ τὴν ἀθέτησιν τῆς μεταξὺ Βρετανίας καὶ Βουργονδίας συμμαχίας. Ὁ Κάρολος, εἰς τὸν ὁποῖον ἔστειλεν ὁ Λοδοβῖκος τὰ ἄρθρα τῆς εἰρήνης, δὲν ἠδύνατο κατ' ἀρχὰς νὰ πιστεύσῃ· ἀλλ' ὅταν ἐβεβαιώθη τὴν ἀλήθειαν τοῦ πράγματος, ἔγεινεν ἄλλος ἐξ ἄλλου ἀπὸ τὸν θυμόν του, καὶ ἤρχισε φοβερωτάτας ἑτοιμασίας κατὰ τοῦ Λοδοβίκου. Ὁ Λοδοβῖκος, μὴ δυνάμενος κατὰ τὸ παρὸν νὰ ὑποφέρῃ τοιοῦτον ἐχθρὸν, διεσκέδασε τὴν ἀνεμοζάλην μὲ φιλικὰς προσποιήσεις, καὶ μὲ τὴν προσφορὰν 26,000 θαλήρων διὰ τὰ ἔξοδα τῶν ἑτοιμασιῶν τοῦ Καρόλου. Ὁ Κάρολος, ὅς τις ἐνόμιζεν ὅτι εἶναι πάντοτε καιρὸς νὰ τὸν ταπεινώσῃ, ἐδέχθη τὸ ἀργύριον, καὶ ἔπαυσε κατὰ τὸ παρὸν τὰς ἑτοιμασίας.

4. Λοδοβῖκος καὶ Κάρολος ὁ Τολμηρός.
(1468 — 1473).

Ὁ Λοδοβῖκος ἐξηκολούθει πάντοτε νὰ παίζῃ κατὰ τοῦ ἐχθροῦ του ὅλας τὰς τέχνας τῆς δολίου πολιτικῆς, τῶν ὁποίων ἡ εὐτυχὴς ἀπόβασις ἐφαίνετο ὅτι ἐσυνεργεῖτο ἀπὸ τὸν τοῦ Καρόλου χαρακτῆρα. Ὁ Κάρολος, ὅς τις εἰς τὴν ἱστορίαν ἐπονομάζεται Τολμηρὸς, ἦτο νέος (ἕνδεκα ἔτη νεώτερες παρὰ τὸν Λοδοβῖκον) πυρώδης καὶ θερμὸς καὶ πλήρης ἐπιθυμίας δόξης. Ἔμπροσθεν τῶν ὀφθαλμῶν του ἔστεκαν αἱ εἰκόνες τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου καὶ ἄλλων μεγάλων δορικτητόρων τοῦ παιλαιοῦ κόσμου, καὶ καθημερινῶς τοῦ ἀνεγινώσκετο ἔμπροσθέν του δύω ὥρας ἡ ἱστορία τῆς παλαιᾶς Ῥώμης. Αἱ εὐτυχεῖς φυσικαὶ δυνάμεις τῆς χώρας του αὐξανόμεναι μὲ τὴν ἀγαθὴν οἰκονονομίαν τῶν προσόδων, τὸν ἔκαμναν

ἕνα ἀπὸ τοὺς ἰσχυροτάτους ἡγεμόνας τοῦ καιροῦ του. Εἰς τὴν πολυτέλειαν τῆς αὐλῆς, τὴν λαμπρότητα τῆς ἀκολουθίας, τὴν δαπάνην τῶν φιλοξενημάτων κἀνεὶς δὲν ἐσυγκρίνετο μαζή του. Καὶ αὐτὸς μὲν εἰς τὰς ἀπολαύσεις του ἦτο μέτριος, ἀλλὰ τὸ ἐνόμιζεν ἡγεμόνος ἴδιον νὰ ἐξαπλόνῃ ὁλόγυρά του εὐφροσύνην καὶ δαψίλειαν. Τὸ ἄνθος τῆς πολεμικῆς δυνάμεώς του ἦσαν δέκα χιλιάδες ἱστάμενοι στρατιῶται, ἄριστα ὡπλισμένοι· τριακόσια κανόνια καὶ δύω χιλιάδες ἁμάξια μὲ ἀποσκευὰς τὸν ἠκολούθουν πάντοτε εἰς τὸν πόλεμον. Τοιαύτην δύναμιν ἔχων εἰς τὰς χεῖρας, μάλιστα μετὰ τὴν ἐν Μονσλεθερίκῳ μάχην, δὲν ἐνόμιζε τίποτε τόσον ὑψηλὸν, ὥστε νὰ μὴ δύναται νὰ τὸ φθάσῃ· ἐπροσπάθει νὰ ἑνώσῃ εἰς ἓν βασίλειόν του ὅλην τῆς ἀπὸ τῆς βορείου θαλάσσης ἕως τῶν Ἄλπεων κειμένην χώραν, καὶ ἔπειτα νὰ ἐλευθερώσῃ τὴν ἀνατολικὴν Εὐρώπην ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Ἀλλὰ μὲ ὅλην τὴν πολεμικήν του ἀνδρίαν καὶ τολμηρίαν τῶν βουλευμάτων του, ἔλειπεν ἀπ' αὐτοῦ διὰ τὸν συχνὸν κυματισμὸν τῶν παθῶν ἡ εὐσυλλογιστία τοῦ νὰ τελειόνῃ εὐτυχῶς τὰ μεγάλα του ἐγχειρήματα.

Ὁ Λοδοβῖκος ἐβάδιζε πολλὰ ἡσύχως ἐναντίον του. Ἔστειλε μυστικῶς ἀργύριον εἰς τοὺς Λεοδιαίους καὶ τοὺς ἐπαρώτρυνε νὰ ἐκδικηθῶσι κατὰ τοῦ Δουκός. Πρὸς τοῦτον δὲ ἐπροσφέρετο φιλικῶς μὲ τόσην δολιότητα, ὥστε ὁ Κάρολος ἤρχισε νὰ τὸν ὑπολαμβάνῃ τίμιον ἄνδρα. Ἐζήτησε μάλιστα ἀπὸ τὸν Δοῦκα νὰ ὑπάγῃ πρὸς αὐτὸν εἰς ἐπίσκεψιν. Εἰς τοῦτο ἐκλέχθη ἡ πόλις Περώνα (1468, Ὀκτωβ.). Ὁ Κάρολος ὑπῆγεν ἐκεῖ μὲ ἱκανῶς μεγάλην συνοδίαν· ὁ δὲ Λοδοβῖκος μὲ μικρὰν, διότι ἤξευρεν ὅτι ἠδύνατο νὰ ἐμπιστευθῇ εἰς τὸ ὀρθὸν φρόνημα τοῦ Δουκός, καὶ ἠθέλησε μὲ ταύτην τὴν ἐμπιστοσύνην του νὰ τὸν κάμῃ πολλὰ εἰλικρινῆ καὶ ἀσφαλῆ. Ὁ Κάρολος ἐκβῆκεν ἔφιππος εἰς προϋπάντησίν του, καὶ

ὸν ἐδέχθη μὲ τὴν εἰς αὐτὸν προσιδιάζουσαν εἰλι-
ρίνειαν. Ἐξεπέζευσαν εἰς τὸ παλάτιον. Ἐνῷ ὁ βα-
ιλεὺς ἔστεκεν εἰς τὸ παράθυρον, ἴδε διαβαίνοντα
οῦ Δουκὸς τὰ στρατεύματα, καὶ μάλιστα μὲ στρα-
ηγοὺς, οἵτινες πρότερον ἦσαν εἰς Γαλλικὴν ὑπουρ-
ίαν, καὶ εἶχαν καταφρονηθῆν ὑπ' αὐτοῦ. Δὲν ἠδυ-
ήθη νὰ κρύψῃ τὴν ὑποψίαν του, μήπως εἶναι προ-
δεδομένος· ἀλλ' ὁ Κάρολος εὐθὺς ἀφοῦ τὸ ἐπαρατή-
ρησε, τὸν ἡσύχασε δοὺς εἰς αὐτὸν τὴν ἐλευθερίαν
νὰ μείνῃ ἢ εἰς τὴν πόλιν ἢ εἰς τὴν ἐκτὸς τῆς πό-
λεως κειμένην ἀκρόπολιν. Ὁ βασιλεὺς ἐπροτίμησε
τὸ δεύτερον, ἀλλ' ἐκεῖ τὸν ἐπρόσμενε στενοχωρία
μεγαλητέρα, τὴν ὁποίαν εἶχε προετοιμάσειν αὐτὸς
διὰ τῆς πολιτικῆς του.

Οἱ Λεοδιαῖοι εἶχαν τῷόντι συναθροίσειν στρά-
τευμα διὰ τῆς παρακινήσεώς του· μὲ αὐτὸ ἐνῷ ἔλει-
πεν ὁ Κάρολος, εἰσέβαλαν εἰς Βραβαντίαν, διήρπασαν
τὴν πόλιν Τύγγρους, ἐπίασαν τὸν ἐκεῖ ἐπίσκοπον,
καὶ ἐφόνευσαν ἔμπροσθέν του δεκαὲξ προεστῶτας ἐκ-
κλησιῶν· ὅλα ἐπὶ παρουσίᾳ καὶ μὲ εὐχαρίστησιν τῶν
Γαλλικῶν πρέσβεων. Ὅσον καὶ ἂν ἤθελε χαρῆν ὁ
βασιλεὺς εἰς ἄλλον καιρὸν διὰ τὰ ἔργα ταῦτα, τό-
σον λυπηρὰ τοῦ ἐφαίνοντο τώρα, ὁπότε εὑρίσκετο
ὅλος εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἐχθροῦ του. Ἀλλὰ δὲν
τὸ ἐπίστευεν, ὅτι οἱ Λεοδιαῖοι ἤθελαν φανῆν τόσον
ταχεῖς καὶ ὁρμητικοὶ εἰς τὸ ἐγχειρημάτων· εἶχε μά-
λιστα τοὺς στείλειν δευτέραν πρεσβείαν διὰ νὰ τοὺς
συμβουλεύσῃ νὰ βραδύνωσιν ὀλίγον ἀκόμη, ἀλλ' ἡ
πρεσβεία τοὺς ὑπῆγε πολλὰ ἀργά. Τώρα ἔλαβεν εἰς
Περώναν τὴν ἀπροσδόκητον ταύτην ἀγγελίαν ὁ Κάρο-
λος, καὶ ἐμπορεῖ καθεὶς νὰ στοχασθῇ, πῶς διετέ-
θη ἐκ ταύτης. Ἐλύσσαζεν ἀπὸ τὸν θυμόν του, καὶ
ἐπρόσταξε νὰ φυλακώσουν τὸν βασιλέα στενὰ εἰς τὴν
ἀκρόπολίν του. Εἰς θανάτου ἀγωνίαν ἐκατήντησεν
ὁ Λοδοβῖκος. Τρεῖς νύκτας δὲν ἐκοιμήθη ὁ Κάρο-

λος, καὶ ἐσυμβουλεύετο νῦν μὲν μὲ τὸν ἑαυτόν του, νῦν δὲ μὲ τοὺς βουλευτάς του τί νὰ κάμῃ εἰς τὸν ἄπιστον τοῦτον ξένον του. Τὸν ἤκουαν περιπατοῦντα ἄνω κάτω εἰς τὸ οἴκημά του τὴν νύκτα. Οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς φίλους του τὸν ἐσυμβούλευαν νὰ μεταχειρισθῇ ἡμερότητα, καὶ εἶναι πιθανὸν, ὅτι ὁ δόλιος Λοδοβῖκος εὕρηκε τὰ μέσα νὰ δωροδοκήσῃ τινὰς ἐξ αὐτῶν. Ἀπεφασίσθη τελευταῖον νὰ συντάξουν σειρὰν τινὰ ἱκανῶς σκληρῶν συνθηκῶν, μὲ τὰς ὁποίας ἠδύνατο ὁ βασιλεὺς νὰ λάβῃ τὴν ἐλευθερίαν του. Τοῦ ἐπροβάλλετο νὰ ὑποσχεθῇ, ὅτι θέλει ἐκπληρώσειν ὅλας τὰς εἰς τὴν τελευταίαν εἰρήνην γενομένας, ἀλλὰ μὴ βασταχθείσας συνθήκας, νὰ μὴ ἐπιχειρήσῃ τίποτε οὔτε κατὰ τοῦ Καρόλου οὔτε κατὰ τῶν συμμάχων του, εἰς τοῦ Δουκὸς τὰ ὑποστατικὰ οὔτε φόρους νὰ βάλῃ, οὔτε ἀγγαρείαν νὰ προστάξῃ, καὶ εἰς τὸν Δοῦκα Βιτυρίγου ἀντὶ τῆς Νορμανδίας νὰ τοῦ δώσῃ τὰ κομητάτα Καμπανίας καὶ Βρίας.

Μὲ ταύτην τὴν πραγματείαν ὑπῆγεν ὁ Κάρολος τὸ πρωῒ τῆς τετάρτης ἡμέρας μετὰ τὸν ἐκ Βραβαντίας ἐρχομὸν τῆς ἀγγελίας πρὸς τὸν βασιλέα, ὅστις ἀπὸ τὴν στενοχωρίαν του τρεῖς νύκτας δὲν εἶχε κλείσειν ὀμμάτιον. Τὸν ἠρώτησε μὲ σφοδρότητα, ἂν ἤθελε νὰ ὁμόσῃ καὶ νὰ ὑπογράφῃ τὸ φύλλον τοῦτο. Ὁ Λοδοβῖκος δὲν ἐσκέφθη οὐδὲ μίαν στιγμὴν, ἀλλ' ἔκαμε τὸν ὅρκον εἰς τὸν σταυρὸν Καρόλου τοῦ μεγάλου. Ἔπειτα τὸν ἠρώτησεν ὁ Δοὺξ, ἂν ἤθελε νὰ τὸν συνοδεύσῃ εἰς τὸ Λεόδιον καὶ νὰ τὸν βοηθήσῃ εἰς τὸ νὰ κολάσῃ τὴν ἄπιστον πόλιν. Τί ἠδύνατο νὰ κάμῃ; τὸ ἐδέχθη. Οὕτω λοιπὸν ἐστράτευσεν ὁ Κάρολος τὴν 15 Ὀκτωβρ. μὲ τὰς δυνάμεις του εἰς Λεόδιον, καὶ ἔφερνε τὸν βασιλέα μαζή του ὡς εἰς θρίαμβον. Οἱ πολεμικοὶ Λεοδιαῖοι ἐκβῆκαν ἀπὸ τὰ τρίμματα τῶν τειχῶν των ἐναντίον του, καὶ τοῦ ἠφάνισαν σχεδὸν ὅλα τὰ ἐμπροσθινὰ στρατεύματα. Βρο-

αὶ ἀκατάπαυστοι καὶ κακαὶ ἐπιδημικαὶ ἀῤῥωστίαι οῦ ἠφάνισαν προσέτι μέγα μέρος τοῦ Βουργονδικοῦ τρατεύματος, καὶ οἱ ἀπηλπισμένοι πολῖται ἐπροστα-εύοντο ὄπισθεν τῶν χαρακωμάτων των μὲ λεοντώη καρδίαν. Εἰς καιρὸν βροχερᾶς νυκτὸς ἔκαμαν ἄλλοτε τόσον μυστικὴν καὶ ἀπροσδόκητον ἔξοδον, ὥστ' ὀλίγον ἔλειψε νὰ φονευθῇ ὁ Δοὺξ ὁμοῦ μὲ τὸν βασιλέα. Μετὰ καιρὸν, ὅταν ἐφονεύθη ὁ στρατηγός των, ἔχασαν τὰς ἐλπίδας, καὶ κατέφυγαν κρυφίως τὴν νύκτα εἰς τὸ Ἀρδυεννικὸν δάσος. Μετὰ τοῦτο ἐμβῆκεν ὁ Κάρολος μετὰ τῶν Βουργονδίων του (30 Ὀκτ.) Ὁ Λοδοβῖκος ἐκατοίκησεν εἰς τὸ παλάτιον τοῦ ἀρχιεπισκόπου, καὶ ἀπὸ τὰ παράθυρα ἔβλεπε τὰς βαρβαρικὰς διαρπαγὰς, τὰς ὁποίας ἐσυγχώρησεν ὁ Κάρολος εἰς τοὺς στρατιώτας του. Μόνον γέροντας καὶ γυναῖκας καὶ παιδία εὕρηκαν εἰς τὴν πόλιν. Ὁ Λοδοβῖκος, ὅστις ἔβλεπεν ἀκόμη κατηφὲς τὸ μέτωπον τοῦ νικητοῦ, δὲν ἐδίσταζε καθόλου νὰ τὸν κολακεύῃ κατὰ πρόσωπον, καὶ νὰ ἐπαινῇ ὅλα τὰ κατὰ τῆς πόλεως κακὰ ὡς εὔλογα καὶ δίκαια. Μὲ τοῦτο τὸ μέσον ἀπήλαυσεν ὅ,τι ἐπεθύμει ἐκ καρδίας, τὴν ἀπόλυσίν του. Ὁ δὲ Κάρολος ἐπλήρωσε τὴν κατὰ τῶν Λεοδιαίων ἐκδίκησίν του μὲ τοῦτο, ὅτι ὅλους τοὺς κατοίκους, ὅσοι δὲν ἠδύναντο νὰ ἐξαγορασθῶσι μὲ ἀργύριον, τοὺς ἔῤῥηξεν εἰς τὸν ποταμὸν Μώσαν, καὶ μετέβαλεν ὅλους τοὺς οἴκους εἰς στάκτην παρεκτὸς τῶν ἐκκλησιῶν καὶ μοναστηρίων.

Μόλις εἶχεν ἐλευθερώσειν ὀλίγον τὰς χεῖρας του ὁ Λοδοβῖκος, καὶ ἐστοχάζετο πῶς νὰ λύσῃ τοὺς δεσμοὺς, μὲ τοὺς ὁποίους εἶχε δεθῆν εἰς Περώναν. Πρὸ πάντων τοῦ ἦτο βαρὺ νὰ δώσῃ εἰς τὸν ἀδελφόν του τὴν Καμπανίαν καὶ Βρίαν, ἐνῷ καὶ αἱ δύω ἐπαρχίαι ἦσαν πολλὰ πλησίον τῶν Βουργονδικῶν ἐπικρατειῶν. Ἐὰν ὁ ἀδελφὸς, καθὼς ἐφαίνετο ὅτι εἶχε κλίσιν, ἐνυμφεύετο καὶ Καρόλου τοῦ Τολμηροῦ τὴν

μονογενῆ θυγατέρα καὶ κληρονόμον, ἤθελεν εἶσθαι μία ἕνωσις πολὺ ἐπικινδυνοτέρα. Φρόνιμός τις πρέσβυς πάρέστησεν εἰς τὸν Πρίγκιπα τὰ φρονήματα τοῦ Λοδοβίκου ὡς καλὰ καὶ ἀδελφικὰ, καὶ τοῦ ἐπρόσφερε τὴν Γυϊένναν ἀντὶ τῆς Καμπανίας καὶ Βρίας. Ὁ Πρίγκιψ εὐχαριστήθη, καὶ μόνον ἐζήτησε νὰ ὁμιλήσῃ προσωπικῶς μὲ τὸν ἀδελφόν του. Ὁ Λοδοβῖκος ἔστερξεν, ἐπειδὴ δὲν ἠδύνατο νὰ τὸ ἀποβάλῃ μὲ καλὸν τρόπον, ἀλλ' ὁ φόβος, μὲ τὸν ὁποῖον τὸ ἔκαμεν, ἐφανερώθη εἰς τὰς ἑτοιμασίας, μὲ τὰς ὁποίας ὑπῆγεν εἰς τὴν συνομιλίαν ταύτην. Γέφυρα ἐκτίσθη ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Βρόνου πλησίον τοῦ παλατίου Χαρῶνος, ἔχουσα κατὰ τὸ μέσον ἐκ σανίδων διάφραγμα. Εἰς τὸ διάφραγμα τοῦτο ἦτο παράθυρον περιπλεγμένον μὲ δώδεκα σιδηρᾶς ῥάβδους. Ὁ Λοδοβῖκος ὑπῆγεν ἀπὸ τὸ ἓν μέρος συνωδευμένος μὲ δώδεκα εὐγενεῖς· ἓν τέταρτον ὥρας μακρὰν ἔστεκαν περίπου 4000 ἱππεῖς διὰ τὴν ἀσφάλειαν. Ὁ Δοὺξ ἦλθεν ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος μὲ ὀλιγωτέρους ἀκολούθους· ἔκβαλε τὸν πῖλον του, καὶ ὑπεκλίθη τρεῖς φοραῖς ἔμπροσθεν τοῦ ἀδελφοῦ του. Οὗτος τὸν εὐχαρίστησε φιλοφρόνως, καὶ τὸν ἐβεβαίωσεν ὅτι ἄλλο δὲν ἐπεθύμει τόσον, ὅσον νὰ τὸν ἴδῃ. Γονατιστὸς ἐβεβαίωσε τὸ αὐτὸ καὶ ὁ Δούξ. Ὁ βασιλεὺς τὸν ἐπαρακάλεσε νὰ σηκωθῇ ὀρθὸς, καὶ τὸν ὡμίλησεν ἔπειτα πολλὴν ὥραν· ἀλλὰ τὴν ἐφεξῆς ἡμέραν μόλις τὸν ἐσυγχώρησε νὰ ὑπάγῃ εἰς ἐπίσκεψίν του. Ὁ Δοὺξ ὑπῆγε μόνος, καὶ πολλάκις ἐπρόσπεσεν εἰς τοὺς πόδας τοῦ ἀδελφοῦ του, διὰ νὰ τὸν πληροφορήσῃ τὴν ἀγαθήν του καρδίαν, καὶ ἔπειτα ἀνεχώρησεν, ἐντελῶς φιλιωμένος καὶ εὐχαριστημένος, εἰς τὴν νέαν του ἐπαρχίαν Γυϊένναν (Σεπτέμ. 1469).

Τώρα ὁ Λοδοβῖκος δὲν εἶχεν ὑποψίαν ἀπὸ κανὲν μέρος, εἶχε δὲ καὶ τὸ θησαυροφυλάκιόν του γεμάτον τόσον, ὥστε ἠδύνατο νὰ ἐπιχειρήσῃ τι καὶ πρὸς τὰ

ἔξω. Ἐβάλθη λοιπὸν εἰς καλὴν κατάστασιν πολεμικὴν, ἔκαμε συμμαχίαν μὲ τοὺς Ἐλβετοὺς, καὶ ἤρχισε νὰ ἐρεθίζῃ τὸν Κάρολον. Ἔστειλεν εἰς τὴν Φλανδρίαν δικαστὰς, διὰ νὰ ἀρχίσῃ ἐκεῖ δικαστικὰς ὑποθέσεις, καὶ ἐδέχετο εἰς τὸ τῶν Παρισίων κοινοβούλιον ἐκκλήσεις ὑπηκόων Βουργονδίων, μ' ὅλον ὅτι εἶχε παραιτηθῆν παῤῥησίᾳ καὶ τὰ δύω εἰς τὴν συνθήκην τῆς Περώννης. Ἀλλὰ τοῦ ἐπῆρε καὶ τρεῖς ἀξίας κανονικῶν (ψηφιστῶν ἐπισκόπου), μὲ πρόφασιν, ὅτι περὶ τούτου δὲν ἔκαμε τὸν ὅρκον εἰς αὐτὸν ὡς κυριάρχην του. Τῳόντι δὲ εἰς τὴν Περώναν τοῦ ἐπρόσφερεν ὁ Κάρολος τὴν τιμὴν ταύτην, ἀλλ' ὁ Λοδοβῖκος δὲν τὴν εἶχε ζητήσειν ἀκόμη. Ὁ Κάρολος ὠργίσθη διὰ ταῦτα, καὶ ἐφυλάκωσε καὶ τοὺς δικαστὰς καὶ τοὺς ἀξιωματικοὺς, οἵτινες ἐστάλθησαν εἰς τὰ ἀξιώματα τῶν κανονικῶν.

Τοῦτο ἤθελε καὶ ὁ Λοδοβῖκος. Συνεκάλεσε συμβούλιον ἐπιστήμων *) ἀνδρῶν εἰς Τυρώνιον (Νοέμβ. 1470), καὶ ἐνεκάλεσε δημοσίως εἰς τὸν Δοῦκα τὴν ἀθέτησιν τῆς εἰρήνης, ὅτι ἐφυλάκωσε τοὺς βουλευτάς του, ἀπέφυγε τὸν χρεωστούμενον ὅρκον τῆς ὑπακοῆς, ἐδέχθη τὸ παράσημον τοῦ περιζωνίου ἀπὸ τὸν βασιλέα τῆς Ἀγγλίας, καὶ ὑπεχρέωσεν ἐνόρκως τοὺς ὑπηκόους τῶν νεοαποκτήτων πόλεων εἰς πόλεμον κατὰ παντὸς, καὶ ἐπομένως καὶ κατὰ τοῦ βασιλέως. Τὸ συμβούλιον ἀπεφάσισε μετὰ τοῦτο τὸν Κάρολον ἔνοχον τοῦ τῆς καθοσιώσεως ἀδικήματος, καὶ ἔκριναν εὔλογον νὰ ἐγκαλεσθῇ εἰς τὸ τῶν Παρισίων κοινοβούλιον διὰ νὰ ἀπολογηθῇ ἐκεῖ, ὡς ὑποτελὴς τοῦ βασιλέως. Εἰς τὸ Γάνδαυον ἐστάλθη εὐθὺς ἡ ἔγκλησις διὰ δημοσίου πρέσβεως, τὸν ὁποῖον εὐθὺς ὁ

*) Δηλαδὴ ἐπιστήμων ἀνδρῶν, τοὺς ὁποίους εἶχεν ἐκλέξειν ὁ βασιλεὺς αὐτὸς διὰ τοῦτο. Ὅτι δὲν ἦτο γενικὸν συνέδριον (Etats généraux), τὸ δεικνύει ὁ Καρνιέρος Ἱστορ. τῆς Γαλλίας. Τ. XVII, σελ. 421.

Κάρολος ἔβαλεν εἰς τὴν φυλακὴν σιδηροδέσμιον, καὶ ἔπειτα τὸν ἐξαπέστειλεν ὀπίσω.

Ἐκηρύχθη λοιπὸν ὁ πόλεμος. Τοῦ Λοδοβίκου τὰ στρατεύματα ἐμβῆκαν τὸν χειμῶνα εἰς τὴν Φλανδρίαν, καὶ ἐκυρίευσαν ὅσας ἠδυνήθησαν πόλεις. Ὁ Κάρολος δὲν εἶχεν ἕτοιμα στρατεύματα (τὸν προειρημένον ἱστάμενον στρατὸν διέταξεν ἔπειτα κατὰ τὸ ἐφεξῆς ἔτος). Προσέτι μὲ ὅλην τὴν ἀνδρίαν του δὲν ἦτο ἐπιτηδειότερος στρατηγὸς παρὰ τοὺς δύω Γαλλικοὺς στρατηγοὺς, τὸν Κοντόσταυλον ἐξ ἁγίου Παύλου καὶ τὸν Κόμητα Δαμαρτίνινον. Ἔκαμε δὲ πολλὴν ὠφέλειαν εἰς τοὺς ἐχθροὺς μὲ πολλὰς ἀσκεψίας, καὶ ἡ ἐκστρατεία αὕτη ἐτελείωσε μὲ θλίψιν του μεγάλην, ἀφοῦ κατηρήμωσε μίαν ὡραίαν ἐπαρχίαν τῶν ἐπικρατειῶν του.

Ἐνόμιζεν, ὅτι δὲν ἤθελε καταντήσειν τὸ πρᾶγμα οὕτως, ἐὰν ἦτο προητοιμασμένος. Διὰ νὰ προπαρασκευασθῇ ὡς πρέπει, ἐστοχάσθη νὰ ζητήσῃ ἀνακωχήν. Ἴσως δὲν ἤθελε τοῦ τὴν δώσειν ὁ Λοδοβῖκος, ἐὰν δὲν ἐμεσολάβουν κἄποιαι περιστάσεις. Πρῶτον κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν εἶχεν ἐξαναλάβειν τὸν προχαμένον θρόνον (1471) ὁ τῆς Ἀγγλίας βασιλεὺς, Ἐδουάρδος Δ΄, πιστότατος φίλος τοῦ Καρόλου, καὶ διὰ τοῦτο ἤθελεν ὁ Λοδοβῖκος νὰ ἴδῃ πῶς ἔμελλε νὰ προσφερθῇ οὗτος. Δεύτερον ἐσηκώθη μυστικὴ διχόνοια μεταξὺ τοῦ Γαλλικοῦ στρατοῦ, τὴν ὁποίαν ἤθελε νὰ καταπραΰνῃ. Ἀρχηγὸς ταύτης ἦτο ὁ Κοντόσταυλος ἐξ ἁγίου Παύλου. Οὗτος εἶχεν ἐξαίρετα ὑποστατικὰ εἰς τὰ Γαλλικὰ καὶ Βουργονδικὰ σύνορα, καὶ καθὸ φιλόδοξις ἄνθρωπος, ὅστις ἐγνώριζε τὴν ἑαυτοῦ φρόνησιν καὶ ἀνδρίαν, ἐστοχάζετο ὠφελιμώτερον νὰ συνεργῇ κοινῶς μὲ τὸν Δοῦκα τῆς Βουργονδίας πρὸς μίκρυνσιν τοῦ βασιλέως. Ἀλλ᾽ ἐκαταλάμβανεν, ὅτι τὸ πρᾶγμα τοῦτο ἦτο ἀνάγκη νὰ κρύπτεται μυστικὸν πολὺν ἀκόμη καιρὸν, διὰ νὰ μὴ χά-

τὸν μέγαν μισθὸν, τὸν ὁποῖον ἐλάμβανε διὰ τὸ ἀξίωμά του ἀπὸ τὴν βασιλικὴν αὐλήν. Διότι ἐτιμᾶ- ἐκεῖ κατὰ πολλὰ, καὶ μάλιστα ἡ γυνή του ἦτο ἀδελ- ἡ τῆς βασιλίσσης. Ἀλλ᾽ ὁ Κάρολος δὲν ἠδύνατο ᾽νέκαθεν νὰ ὑποφέρῃ τὸν ἄνδρα τοῦτον, καὶ διὰ τοῦ- ο τὴν φανέρωσιν τοῦ μυστικοῦ του δὲν τὴν ἤκουσε ὲ τόσην χαρὰν, ὅσον ἤλπιζεν αὐτός. Ἀλλὰ καὶ πρόδωκεν ὅλον τὸ μυστικὸν εἰς τὸν Λοδοβῖκον, τὸ ὲν διὰ νὰ τὸν κινήσῃ τὸ γρηγορώτερον εἰς τὴν ἐκεχειρίαν, τὸ δὲ διὰ νὰ τὸν κάμῃ ἐνγένει ὕποπτον ἐναντίον τῶν ἀρίστων στρατηγῶν του.

Ἡ ἐκεχειρία ἔγεινε τῳόντι δι᾽ ἕνα ἐνιαυτόν. Ὁ Κάρολος ἡτοίμασε κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον ὅλα τὰ τοῦ πολέμου ὅσον ἠδύνατο κάλλιστα· εἶχεν ἑλκύσειν δὲ εἰς τὸν ἑαυτόν του καὶ τὸν Δοῦκα τῆς Γυϊέννης, εἶχε κατὰ νοῦν νὰ τοῦ δώσῃ γυναῖκα τὴν θυγατέρα του, καὶ οὕτω νὰ τὸν δεσμεύσῃ διὰ πάντα εἰς τὸν ἑαυτόν του. Ἀλλ᾽ ἀπέθανε παραυτα ὁ ἡγεμὼν οὗτος (28 Μαΐου, 1472), κατὰ μὲν τὸν κοινὸν λόγον φαρμακωμένος ἀπὸ Βενεδικτινὸν τινὰ, κατά τινων δὲ τὴν γνώμην, διὰ συνεργείας τοῦ βασιλέως. Διὰ τοῦτο ὁ Τολμηρὸς Κάρολος ἐξέδωκε σκληρὰν δήλωσιν, ὅπου τὸν ὠνόμαζεν ἀδελφοκτόνον, καὶ ἐφανέρονεν, ὅτι καὶ αὐτοῦ τοῦ ἰδίου τὴν ζωὴν ἐπεβούλευσε πολλάκις κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον. Μετὰ δεκαοκτὼ μῆνας ἀπεκρίθη ὁ Λοδοβῖκος εἰς τὴν φοβερὰν ταύτην κατηγορίαν, καὶ μάλιστα ἐδιώρισε κριτὰς διὰ νὰ ἐξετάσωσι κατὰ νόμους τὸν φόνον. Ἀλλὰ πρὶν λάβῃ τέλος ἡ ἐξέτασις αὕτη, ὁ μὲν Βενεδικτινὸς εὑρέθη ἔξαφνα φονευμένος εἰς τὴν φυλακὴν, εἷς δὲ συνυπεύθυνός του ἔγεινεν ἄφαντος μὲ ἀνεξήγητον καὶ αἰνιγματώδη τρόπον· τὰ πρακτικὰ τῆς δικολογίας δὲν ἐκβῆκαν εἰς φῶς. Αἱ περιστάσεις αὗται ῥίπτουν ἐξ ἅπαντος μεγάλην ὑποψίαν ἐπάνω εἰς τὸν Λοδοβῖκον· ἀλλὰ διὰ τὴν οὐδετέραν καὶ ἀπαθῆ ἱστορίαν δὲν

εἶναι ἱκαναὶ νὰ τὸν μαρτυρήσωσιν ὡς ἀληθῶς ἀδελφοκτόνον. Τοὐλάχιστον ὅμως ἦτο ἰδική του ἡ ὠφέλεια, ἐπειδὴ ἐδήμευσε τώρα τὴν Γυϊένναν ὡς χηρεῦον κτῆμα τῆς βασιλείας.

Εἰς δὲ τοῦτο τὸ μεταξὺ ἔλαβε τέλος ἡ ἐκεχειρία· ὁ Κοντόσταυλος εἶχε φιλιωθῆν πάλιν μὲ τὸν Λοδοβῖκον, καὶ μετὰ τοῦ Κόμητος Δαρμαρτινίου ἐπολέμησε τόσον τὸν Κάρολον, ὥστε οὗτος ἐνικήθη καὶ εἰς τὴν δευτέραν ταύτην ἐκστρατείαν. Ἀλλὰ καὶ ὁ Δοὺξ τῆς Βρετανίας, ὅς τις ἠθέλησε νὰ βοηθήσῃ τὸν φίλον του, ἐστενοχωρήθη τόσον ἀπὸ τὰ βασιλικὰ στρατεύματα, ὥστε ἐζήτησε παρακαλεστικῶς ἀνακωχὴν ὅπλων. Πρότερον ἤδη εἶχε κλείσειν καὶ ὁ Κάρολος ἀνακωχὴν μὲ τὸν βασιλέα.

Ἐνῷ ὁ βασιλεὺς ἐνησχολεῖτο τόσον εὐτυχῶς εἰς τὰ βόρεια μέρη τοῦ βασιλείου του, συνεπυκνόνετο εἰς νότον ἀπροσδόκητον σύννεφον ἐναντίον του. Ὁ Κάρολος καὶ ὁ Δοὺξ τῆς Βρετανίας ἠρέθισαν εἰς ἐπανάστασιν τοὺς μεσημβρινοὺς ἡγεμόνας τῆς Γαλλίας, τὸν Δοῦκα Ἀλεγκονίου, καὶ τὸν Κόμητα Ἀρμενιακοῦ, καὶ τὸν Δοῦκα τῆς Λοθριγγίας. Καὶ Ἰωάννης δὲ ὁ βασιλεὺς τῆς Ἀραγωνίας ἐπέρασε κατὰ παρακίνησίν των τὰ Πυρηναῖα καὶ ἐξουσίασε τὴν ἐνεχυριασμένην Ῥουσκινῶνα (1473).

Ὁ Λοδοβῖκος, κατὰ τὴν συνήθειάν του, ἐκβῆκεν ἀπὸ τὸν κίνδυνον διὰ τῆς δολιότητός του. Ἔστειλεν ἔξαφνα τὸν Τριστάνον Ἑρμίτην καὶ ἐπίασε τὸν Δοῦκα Ἀλεγκονίου, τὸν ἔφερεν εἰς Παρισίους, ὅπου ἔμεινε φυλακωμένος δύω ἔτη. Τὸν Κόμητα Ἀρμενιακοῦ δὲν ἦτο εὔκολον νὰ παγιδεύσῃ, ἐπειδὴ οὗτος ἐφυλάττετο καλῶς εἰς τὴν ὀχυρὰν πόλιν του Λακτόραν. Ὁ Λοδοβῖκος στέλλει ἐκεῖ πολιορκητικὸν στράτευμα, τοῦ ὁποίου ὁ ἡγεμὼν, ὁ Καρδινάλιος Ἰοφρέδιος, τὸν ὑπόσχεται ἀσφαλῆ ὁδηγίαν πρὸς τὸν βασιλέα διὰ νὰ ἀπολογηθῇ, καὶ ἐντελῆ ἀμνηστίαν

ν γενομένων δι' ὅλους τοὺς ὀπαδούς του. Λέγουν
ισέτι, ὅτι ὁ Καρδινάλιος ὤμοσε τὴν συνθήκην ταύ-
ι εἰς τὸν ἅγιον ἄρτον, τὸν ὁποῖον μετέλαβε μετὰ
ἰ Κόμητος. Μόλις ἐμβῆκεν ὁ Κόμης εἰς τὰ βασι-
ὰ στρατεύματα, καὶ αὐτὸς μὲν φονεύεται, ἡ δὲ
λις του κατεδαφίζεται, ἡ δὲ ἔγκυος σύζυγός του
αγκάζεται νὰ πίῃ φαρμάκιον, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐτε-
ύτησε μετὰ δύω ἡμέρας.

---

5. Καρόλου τοῦ Τολμηροῦ βουλαί.

(1473 — 1475.)

Μ' ὅλον ὅτι ἠδύνατο νὰ προξενήσῃ μέγαν ἀγῶ-
κ ὁ ἰσχυρὸς Δοὺξ τῆς Βουργονδίας εἰς τὸν βα-
ιλέα, ὀλίγον ὅμως ἐκατώρθωσε κατ' αὐτοῦ, ἐπειδὴ
ὰ βουλεύματά του ἦσαν ἐκτεταμένα καὶ πολύπλοκα.
ότε ἐνησχολεῖτο εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς βασιλικῆς ἀξί-
ς, τὴν ὁποίαν ἤλπιζε νὰ λάβῃ ἀπὸ τὸν αὐτοκρά-
ορα Φρειδερῖκον τὸν Γ'. Εἴπαμεν ἤδη εἰς ἄλλον τό-
ιον (ἀνωτ. σελ. 170) ὅτι οἱ δύω οὗτοι ἡγεμό-
ες ἔκαμαν διὰ τοῦτο εἰς Τρίβεριν μίαν συνέλευσιν,
ἥτις ὅμως δὲν ἐτελεσφόρησεν. Ὁ Λοδοβῖκος εὗρηκε
τότε καιρὸν νὰ συμβιβασθῇ μὲ τὸν βασιλέα τῆς
Ἀραγωνίας καὶ μὲ τὸν Κοντόσταυλον· ὁ δεύτερος
ἐγίνετο πάντοτε ὑποπτότερος, ἐπειδὴ ὅμως δὲν ἐπε-
θύμει ἀκόμη νὰ ἀνακαλυφθῇ, ἐζήτησε νὰ συν-
ομιλήσῃ μὲ τὸν βασιλέα διὰ νὰ δικαιολογηθῇ. Ἔγει-
νε τοῦτο, κατὰ τὴν συνήθειαν, ἐπὶ γεφύρας μὲ διά-
φραγμα εἰς τὸ μέσον, ὅπου ἦλθαν καὶ οἱ δύω τε-
θωρακισμένοι ἀπὸ κεφαλῆς ἕως ποδῶν. Φοβούμενος
τὸν Βουργόνδιον ὁ βασιλεὺς ἐπροσποιήθη, ὅτι ἐπί-
στευε τοὺς λόγους τοῦ Κοντοσταύλου, καὶ τὸν ἐπε-
σώρευσε μὲ βεβαιώσεις τῆς ἀγάπης του.

Ἀφοῦ αἱ τοῦ Καρόλου μὲ τὸν αὐτοκράτορα δια-

πραγματεύσεις ἐματαιώθησαν, ἀπεφάσισεν ἐκ νέου νὰ πολεμήσῃ ζωηρότατα τὸν Λοδοβῖκον. Διὰ νὰ τὸν στενοχωρήσῃ πανταχόθεν, ἔκαμε συμμαχίαν μὲ ὅλους τοὺς ἐχθρούς του. Φραγκῖσκος Β', Δοὺξ τῆς Βρετανίας, Ῥηνάτος Κόμης τῆς Προβιγκίας (ὁ τιτλικὸς βασιλεὺς τῆς Νεαπόλεως), ὁ Κοντόσταυλος ἐξ ἁγίου Παύλου, ὅς τις δὲν ἠδύνατο νὰ ἐμπιστευθῇ εἰς τὸν βασιλέα, καὶ πρὸ πάντων ὁ τῆς Ἀγγλίας βασιλεὺς Ἐδουάρδος Δ', ὑπεσχέθησαν εἰς τὸν Κάρολον νὰ τὸν βοηθήσουν τὸ ἐρχόμενον ἔτος (1475) μὲ ὅλας των τὰς δυνάμεις ἐναντίον τῆς Γαλλίας. Ἦσαν δὲ ὅλοι τόσον βέβαιοι, ὅτι θέλει εὐτυχήσειν τὸ ἐγχείρημά των, ὥστε ἐμοιράσθησαν ἀρχήτερα τὴν Γαλλίαν. Ἡ Ἀγγλία ἐσυμφώνησε νὰ λάβῃ ὅσα μέρη τῆς Γαλλίας εἶχεν ἐπὶ Καρόλου τοῦ Ϛ'. ὁ Βουργόνδιος ἤθελε νὰ ἀποκαταστήσῃ τὸ παλαιὸν βασίλειον τῆς Βουργονδίας ἀπὸ τὰ τρίμματα τῆς Γαλλίας· εἰς τὸν Κοντόσταυλον ἐπρόβαλαν ἀνεξάρτητον Δουκάτον· οἱ δὲ λοιποὶ ἐμοιράσθησαν τὰ ἄλλα. Ἠθέλησαν νὰ ἑλκύσουν εἰς τὴν συμμαχίαν των καὶ τὸν βασιλέα τῆς Σκωτίας, Ἰάκωβον Γ', ἀλλ' οὗτος ὄχι μόνον δὲν ἐδέχθη τὸ πρόβλημά των, ἀλλὰ καὶ ἐπρόδωκεν εἰς τὸν Λοδοβῖκον ὅλην τὴν συνωμοσίαν.

Καρόλου τοῦ Τολμηροῦ ἡ πολυάσχολος φιλοδοξία ἔκαμε τὸν βασιλέα εἰς τὴν ἀρχὴν νὰ κερδήσῃ ἐξ ἡμισείας τὸ παιγνίδιον. Ἠθέλησεν οὗτος τὸ φθινόπωρον νὰ προαγωνισθῇ ἡρωϊκόν τινα ἆθλον, καὶ ἤρχισε παρακαιρότατα πόλεμον εἰς τὴν Γερμανίαν διὰ νὰ βοηθήσῃ τὸν συγγενῆ καὶ γείτονά του, τὸν Ἐκλέκτορα τῆς Κολωνίας, ὅς τις ἦτο περιπλεγμένος εἰς λογομαχίαν τινὰ μὲ τοὺς προεστῶτας τῶν ἐκκλησιῶν του. Ἀλλ' ἐκεῖ δὲν ἠδυνήθη νὰ τελειώσῃ τὸ ἔργον του τόσον γρήγορα, ὅσον ἐστοχάζετο. Μόνον ἡ πόλις Νυσσία, κατὰ τῆς ὁποίας ὥρμησεν, τὸν ἐνησχόλει ἕνδεκα μῆνας κατὰ συνέχειαν (Ἰουλ. 1474

ὡς Ἰουν. 1475), ὁπότε εἰς πεντήκοντα ἓξ ματαίας ἐφόδους ἔχασεν ὑπὲρ τὰς 15,000 ἀνθρώπων. Κατὰ τὸν καιρὸν, ὁπότε ἴδε τὴν ἀνάγκην νὰ σηκώσῃ τὴν ἀνωφελῆ πολιορκίαν, ἄραξεν ὁ βασιλεὺς Ἐδουάρδος μὲ ἱκανὸν στράτευμα εἰς τὸ Κάλητον. Ἐθαύμασεν αὐτὸς διαβολευμένα, ὅτι δὲν εὕρηκε κἀνένα ἀπὸ τοὺς μεγαλοῤῥήμονας συμμάχους του, ἐνῷ εἰς τὰς συμφωνίας των ἀπεφασίσθη ῥητῶς: Εὐθὺς ἀφοῦ φανῇ, νὰ ἑνωθῶσιν ὅλοι μαζή του. Ἤλπιζεν ὅτι μακρόθεν αἱ πόλεις ἤθελαν τοῦ στείλειν τὰ κλειδία, ἀλλὰ κἀγεὶς δὲν ἐφάνη διὰ νὰ τὸν ὑποδεχθῇ. Τελευταῖον ὑπῆγεν ὁ Κάρολος, ἀλλὰ χωρὶς στράτευμα, διότι δὲν ἤθελε νὰ φανῇ μὲ τὰ δυστυχῆ λείψανα τοῦ τὴν Νυσσίαν πολιορκήσαντος στρατεύματός του, καὶ μὲ ἐντροπήν του ἤκουσε τοὺς ὀνειδισμοὺς τοῦ δικαίως παρωργισμένου βασιλέως. Διὰ νὰ ἀναπαύσῃ ὅμως ὁπωσοῦν τὸν φίλον του, ἠθέλησε νὰ τὸν εἰσάξῃ εἰς τὰς πόλεις τοῦ Κοντοσταύλου, ἀλλ' αὗται ἔκλεισαν τὰς πύλας των εἰς τοὺς Ἄγγλους, καὶ διεύθυναν κατ' αὐτῶν τὰ κανόνια. Καὶ πῶς ἠδύνατο ὁ Κοντόσταυλος, ἐνῷ ἡ κατάστασις τοῦ Καρόλου ἦτο τόσον ἀθλία, νὰ σηκωθῇ τόσον ἀναφανδὸν κατὰ τοῦ Λοδοβίκου καὶ νὰ ἐπισύρῃ ἐπάνω του τὴν ποινὴν τῆς ἀφροσύνης ὅλων τῶν συμμάχων;

Ὁ Κάρολος ἔτρεξε μετὰ τοῦτο ὀπίσω εἰς τὴν ἐπικράτειάν του, καὶ ὑπεσχέθη ὅτι θέλει ἀναπληρώσειν ὅλην τὴν ἀργοπορίαν· ἀλλ' ὁ Ἐδουάρδος δὲν ἠδύνατο νὰ προσμένῃ, ἐδέχθη δὲ μᾶλλον τοῦ Λοδοβίκου τὰ πρὸς τέλειον ἐξισασμὸν προβλήματα. Ὁ Ἐδουάρδος ὑπεσχέθη, ὅτι θέλει ἀναχωρήσειν ἀπὸ τὴν Γαλλίαν, ἐὰν ὁ Λοδοβῖκος ἔστεργε νὰ τοῦ πληρώσῃ τώρα μὲν ἐπὶ χεῖρας 75,000, κατ' ἔτος δὲ 50,000 χρυσᾶ νομίσματα. Ἐνταυτῷ δὲ ἐσυμφωνήθη νὰ γείνῃ ἑπταετὴς ἀνακωχὴ καὶ διὰ τὴν Βρετανίαν καὶ Βουργονδίαν, ἐὰν ἐκεῖναι ἤθελαν νὰ γεί-

νουν μέτοχοι τῆς συνθήκης. Ὁ Λοδοβῖκος, ὅστις δὲν ἐπαρατήρει ἀργύριον, ἐὰν εἶχε σκοποὺς ὑψηλοτέρους, ὑπέγραφε μετὰ χαρᾶς τὴν συνθήκην, καὶ τὴν ὡρκίσθη ἐπάνω εἰς κιβώτιον γεμάτον ἁγίων λειψάνων. Ἐμεταχειρίσθη τοὺς Ἄγγλους ὡς ἀξιοτιμήτους φίλους. Ἔστεκαν οὗτοι τότε ἐντὸς καὶ ἔμπροσθεν τοῦ Πεκινιάκου πλησίον τοῦ Ἀτρεβάτου. Ἐκεῖ ἐπρόσταξεν ὅλους τοὺς πολίτας, ὅσοι ἐπραγματεύοντο μὲ τροφὰς καὶ μὲ οἶνον, νὰ δίδουν ὅλα τὰ χρειώδη εἰς τοὺς Ἄγγλους ἀμισθὶ διὰ λογαριασμὸν ἰδικόν του. Ἐκεῖ δὲν ἔβλεπε κἀνεὶς ἄλλο εἰ μὴ συμπόσια καὶ εὐθυμίας, καὶ οἱ ξένοι δὲν ἠδύναντο νὰ ἐπαινέσωσιν ἱκανῶς ποῖος τις ἀξιόλογος εὐθέντης εἶναι ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας. Οὗτος δὲ ἐφρόντιζε τόσον διὰ τὴν διάρκειαν τῆς νέας φιλίας, ὥστ' ἐπρόσφερε μυστικῶς ἐτήσιον ἀρχύριον εἰς ὅλους τοὺς λειτουργοὺς καὶ φίλους τοῦ Ἐδουάρδου, ἐὰν ἤθελαν νὰ ὁμιλῶσι πάντοτε ἀγαθὰ περὶ αὐτοῦ εἰς τὸν κύριόν των, καὶ λέγεται, ὅτι εἰς τὸν Λοδοβῖκον ἔγεινε τοῦτο αἰτία νὰ πληρόνῃ ἐτησίως 16,000 θάληρα.

Ἐδουάρδος ὁ Δ΄, ἀνὴρ ζωηρὸς καὶ εἰλικρινὴς καὶ ἀξιαγάπητος, ἐπεθύμησε πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς του νὰ γνωρίσῃ προσωπικῶς τὸν Λοδοβῖκον. Ὁ Λοδοβῖκος δὲν ἔστερξε νὰ ἐνταμωθῶσιν ἀλλοῦ εἰμὴ ἐπὶ γεφύρας ἐχούσης εἰς τὸ μέσον κιγκλίδας. Ὁ Ἐδουάρδος ἐγέλασε, καὶ ἔστερξε τὴν τοιαύτην ἐντάμωσιν. Ἐπλησίασαν ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν εἰς τὰς κιγκλίδας, ἐφιλήθησαν διὰ τῶν μεταξὺ ἀνοικτῶν διαστημάτων, καὶ μὲ ἅμιλλαν ἔδειξαν εἰς ἀλλήλους τὰς μεγίστας φιλοφροσύνας. „Τίποτ' ἄλλο δὲν ἐπεθύμησα εἰς τὸν κόσμον τόσον νὰ ἴδω εἰμὴ ἐσέ· καὶ εὐχαριστῶ τὸν Θεὸν ὅτι μὲ ἠξίωσε τῆς ἐπιθυμίας μου," εἶπεν ὁ Λοδοβῖκος. Ἐλάλησεν ἔπειτα πολλὰ καὶ ἀστεῖα, καὶ μὲ τοὺς χαριεντισμούς του ἔκαμε τὸν βασιλέα τῆς Ἀγγλίας νὰ γελάσῃ ἐκ καρδίας. Αὐτόπτης ταύτης τῆς σκηνῆς, ὁ ἱστοριογράφος Κομμίνης, διηγεῖται περὶ τούτου, ὅτι ἀπὸ τὴν μίαν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ (Σαμόρα), ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἔφθασεν ὁ βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας εἰς τὸ γεφύριον, ἦτο ἕλος, ἐπάνω τοῦ ὁποίου εἶχαν κατασκευάσει τεχνικὸν δρόμον, καί, ὡς φρόνιμος πολιτικός, προσθέτει: „Ἐὰν δὲν ἐπροσφέροντο ἐδῶ ἐντίμως οἱ Γάλλοι, ὁ δρόμος ἤθελεν εἶσθαι ἐπικίνδυνος. Οἱ Ἄγγλοι ὅμως δὲν τὸ ἐπαρατήρησαν κἂν τοῦτο, καὶ ἐκ τούτου ἐκατάλαβα, ὅτι δὲν εἶναι ὀξύνοες καθὼς ἡμεῖς." Ὢ τῶν ὀξυνόων Γάλλων!

Ὁ Κάρολος καὶ οἱ σύμμαχοί του δὲν ἐτρόμαξαν ὀλίγον μαθόντες τὴν φιλικὴν διαλλαγὴν τοῦ Λοδοβίκου μὲ τὸν Ἐδουάρδον, καὶ ἔκαμαν πολλοὺς κόπους νὰ ἀναχαιτίσωσι τὸν δεύτερον ἀπὸ τοῦ νὰ δεχθῇ τὴν συνθήκην ταύτην, ἀλλ' ὁ Ἐδουάρδος τοὺς ἀπεκρίθη μὲ τὴν καταφρόνησιν, τὴν ὁποίαν ἤξιζαν, καὶ ἔκαμεν ἀμέσως πανία διὰ τὴν Ἀγγλίαν.

---

6. Καρόλου τοῦ Τολμηροῦ αἱ τελευταῖαι πράξεις.

(1476 — 1477).

Ὁ Δοὺξ Κάρολος, πλήρης ἀθυμίας διὰ τὴν ἀτυχίαν τόσον πολλῶν ἐγχειρημάτων του, εὕρηκε τώρα ἕναν ἄλλον ἐχθρόν, τοῦ ὁποίου αἱ χῶραι ἐπλησίαζαν τόσον καλὰ εἰς τὰς ἰδικάς του, ὥστε δὲν ἠδύνατο νὰ κάμῃ ὠφελιμωτέρας ἄλλας δορικτησίας. Ἦτο οὗτος ὁ Δοὺξ τῆς Λοθριγγίας Ῥηνάτος, τὸν ὁποῖον ἠρέθισε μυστικῶς ὁ Λοδοβῖκος κατ' αὐτοῦ, διὰ νὰ τὸν ἐκδικήσῃ μὲ τὸ μέσον του. Διὰ νὰ κατορθώσῃ εὐκολώτερα τὸν σκοπόν του, ἔκλεισε πρότερον (13 Σεπτ. 1475) ἐννεαστῆ ἀνακωχὴν μὲ τὸν Λοδοβῖκον, ὥστε ἐπροσφέρετο τώρα πρὸς αὐτὸν φιλικώτατα, τὸ

μὲν ἐπειδὴ ἤλπιζε νὰ τὸν πιάσῃ ἄλλοτε ἀσφαλέστερα, τὸ δὲ ἐπειδὴ τώρα ἤθελε νὰ μεταχειρισθῇ την βοήθειάν του πρὸς καταστροφὴν ἄλλου. Ἦτο δὲ οὗτος ὁ Κοντόσταυλος, κόμης τοῦ ἁγίου Παύλου, ὅς τις διὰ τῆς ἀτυχοῦς πολιτικῆς του ἔτρεχεν ὡς ἐξεπίτηδες εἰς τὴν φθοράν του.

Ἐκ καιροῦ τινὸς ἀμφιεταλαντεύετο οὗτος μεταξὺ βασιλέως καὶ Δουκὸς, καὶ διὰ τοῦτο ὑπωπτεύθη καὶ ἐμισήθη καὶ ἀπὸ τοὺς δύω. Ἡ δολιότης του ἐνικήθη ἀπὸ τὴν πολὺ μεγαλητέραν δολιότητα τοῦ βασιλέως, ὅς τις τὸν εἶχε πιάσειν τελευταῖον εἰς τὴν ἰδίαν του παγίδα. Ἐπειδὴ οἱ Ἄγγλοι δὲν τὸν ἐπιστεύοντο πλέον πολὺ, ἔστειλε πρὸ τῆς διαλλαγῆς τῶν δύω βασιλέων πιστούς του τινὰς εἰς τὸν Λοδοβῖκον διὰ νὰ τὸν συμβουλεύσῃ πῶς ἠδύνατο νὰ ἐλευθερωθῇ ἀπὸ τοὺς κακοὺς φίλους. Κατὰ τύχην ἦτο εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Λοδοβίκου τότε εὐγενής τις Βουργόνδιος. Τοῦτον ἔβαλεν ὁ βασιλεὺς μυστικῶς εἰς τόπον, ὅθεν ἠδύνατο νὰ ἀκούῃ, ὅταν μίαν φορὰν συνωμίλει μὲ τοὺς πρέσβεις τοῦ Κοντοσταύλου· εἷς ἐξ αὐτῶν ἐκαταγέλασε πολὺ καὶ ὕβρισε τὸν Δοῦκα τῆς Βουργονδίας. Ὁ Κάρολος μὲ τὸν τρόπον τοῦτον τὰ ἔμαθεν ὅλα, καὶ κατὰ φυσικὸν λόγον ἐβδελύχθη τὸν Κοντόσταυλον ὡς διπρόσωπον προδότην. Μὲ τοιαύτην διάθεσιν ἐδέχθη εὐκόλως τὴν αἴτησιν τοῦ βασιλέως, ὅς τις εἰς ἓν ἄρθρον τῆς προειρημένης ἀνακωχῆς ὑπεσχέθη νὰ τοῦ δώσῃ ὅλα τὰ χωρία τοῦ Κοντοσταύλου, ἐὰν ἤθελε νὰ τοῦ παραδώσῃ τὸν προδότην τοῦτον. Διὰ νὰ σώσῃ λοιπὸν τὴν ζωήν του ὁ Κοντόσταυλος ἀπεφάσισε νὰ προσφέρῃ δωρεὰν εἰς τὸν Κάρολον ὅλα τὰ χωρία του, ἐὰν ἤθελε νὰ τὸν ὑπερασπισθῇ κατὰ τοῦ Λοδοβίκου. Ὁ Κάρολος κατ' ἀρχὰς ἐπρόκρινε κάλλιον νὰ λάβῃ δῶρον ἀπὸ τὸν Κοντόσταυλον παρὰ μισθὸν δημίου ἀπὸ τὸν βασιλέα· μαθὼν ὅμως, ὅτι ὁ ἅγιος Κυεντῖνος, ὁ κυριώτερος τόπος τοῦ Κον-

σταύλου ἦτο ἤδη εἰς τὰς χεῖρας τοῦ βασιλέως, καὶ
ῦτος τοῦ ἐμήνυσεν ὅτι καὶ ταύτην τὴν πόλιν καὶ
οὺς ἄλλους τόπους θέλει τοῦ τοὺς παραχωρήσειν εὐ-
ὺς ἀφοῦ λάβῃ εἰς χεῖράς του τὸν Κοντόσταυλον,
ρχισε νὰ γίνεται ἀμφιῤῥεπὴς τὴν γνώμην. Ἐπολι-
ρκει τότε τὸ Νάγκιον, μητρόπολιν τῆς Λοθριγγίας,
αὶ ἐφοβεῖτο μήπως δὲν ὑποτάξῃ ποτὲ τὴν χώραν
αύτην, ἐὰν τὴν ὑπερασπίζετο ὁ βασιλεύς. Ἡ παρα-
τήρησις αὕτη ἔκαμε τὴν ἀπόφασιν. Ἐπρόσταξε τὸν
κυβερνήτορα τῆς Μοντίας, εἰς τὸν ὁποῖον εἶχε κατα-
φύγειν ὁ Κοντόσταυλος, διὰ νὰ τὸν παραδώσῃ. Ἔγει-
νε τὸ πρᾶγμα· ὁ Κοντόσταυλος ἐφέρθη εἰς Παρισί-
ους, ἐκεῖ ἐνεκαλέσθη ἔμπροσθεν τοῦ κοινοβουλίου
παραβάτης τῶν τῆς μεγαλειότητος δικαίων, καὶ ἀπ-
εκεφαλίσθη δημοσίως ἔμπροσθεν τοῦ βουλευτηρίου
(23 Δεκεμβ. 1475). Ἦτο σύγγαμβρος τοῦ βασι-
λέως, θεῖος τῆς βασιλίσσης τῆς Ἀγγλίας, καὶ ἀπό-
γονος τοῦ τῶν Λυκιβουργικῶν Κομήτων γένους, τὸ
ὁποῖον εἶχε βαστάξειν καὶ τὸ αὐτοκρατορικὸν στέμμα
εἰς τὴν Γερμανίαν.

Ὁ Λοδοβῖκος ἐφύλαξε τὸν λόγον του, καὶ ἐχάρισεν εἰς τὸν Κάρολον τὰ χωρία τοῦ φονευθέντος, ἴσως ἐπειδὴ ἔβλεπε τὸν καιρὸν πλησίον νὰ ἐξαναλάβῃ καὶ ταῦτα καὶ ἄλλα περισσότερα ἀκόμη. Πῶς ἠδύνατο τοιοῦτος δόλιος πολιτικὸς νὰ μὴ διευθύνῃ τὸ βλέμμα του πάντοτε εἰς τοιοῦτον πλούσιον γείτονα. ὁ ὁποῖος ἐῤῥιψοκινδύνευε πᾶσαν στιγμὴν, καὶ ὁ ὁποῖος τελευταῖον δὲν εἶχεν εἰ μὴ μίαν μονογενῆ θυγατέρα κληρονόμον του; Τὸν ἠκολούθει μὲ τὰ ὀμμάτια ἀπὸ βήματος εἰς βῆμα, καὶ ἔχαιρε πάντοτε περισσότερον, ὅσον βαθύτερα καὶ ἐπικινδυνότερα τὸν ἔβλεπε περιπλεκόμενον. Ὁ Δοὺξ εἶχε κυριεύσειν ἀληθῶς τὴν Λοθριγγίαν, καὶ ἐπροσπάθει τώρα νὰ ὑποδουλώσῃ καὶ τοὺς Ἑλβετοὺς, διὰ νὰ ἐξαπλώσῃ τὴν ἐπικράτειάν του ἐκ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Ῥήνου ἀπὸ τῶν ἐκ-

βολῶν τοῦ ποταμοῦ τούτου ἕως τῶν πηγῶν του. Εἰς μάτην τοῦ παρίσταναν οἱ Ἑλβετοὶ ὅτι ὅλη των ἡ χώρα δὲν ἀξίζει ὅσον ὁ στολισμὸς τοῦ ἵππου του. Ἐπροχώρησεν οὗτος εἰς τὰ σύνορά των, καὶ ἐκτυπήθη δύω φοραῖς, καθὼς θέλομεν διηγηθῆν ἔπειτα λεπτομερῶς, πλησίον Γρανσονίου καὶ Μυράτου πρὸς μεγάλην χαρὰν τοῦ Λουδοβίκου. Ἐπὶ τούτου τοῦ καιροῦ εὐτύχησεν ὁ Δοὺξ Λοθριγγίας νὰ ἀξανακυριεύσῃ τὴν μητρόπολίν του Νάγκιον, καὶ νὰ λάβῃ βοήθειαν ἀπὸ τὸν Λοδοβῖκον, καὶ ἀπὸ Γερμανοὺς τινὰς γείτονας καὶ ἀπὸ τὴν Ἑλβετίαν. Τότε ἦτο ὁ Κόμης Καμποβάσσιος, Νεαπολίτης, ἀγαπητὸς τοῦ Καρόλου καὶ παντοτεινός του συνοδοιπόρος, ἄνθρωπος ἄπιστος, ὅς τις ἠθέλησε νὰ πωλήσῃ μὲ διωρισμένον ἀργύριον τὴν ζωὴν τοῦ κυρίου του εἰς τοὺς Γάλλους, Λοθρίγγους καὶ Γερμανοὺς, καὶ ἔκαμνε τὸ συνάλλαγμα τοῦτο φανερὰ, ὥστ' εἶναι ἀκατάληπτον πῶς ὁ Κάρολος δὲν ἔμαθε τίποτε ἐκ τούτων. Ὅταν κατὰ τὴν 5 Ἰαν. 1477 ἔκαμε πλησίον τοῦ Ναγκίου νέαν μάχην, ὅπου ὁ Κάρολος εἶχε τὴν ἀφροσύνην νὰ ἀντιπαρατάξῃ ἀσθενῆ τινὰ καὶ ἀποσταμένον στρατὸν, μεταξὺ τοῦ ὁποίου μόλις ἦσαν 1200 ὑγιεῖς στρατιῶται, εἰς τὸ ἡνωμένον στράτευμα τῶν Λοθρίγγων, Γάλλων, Ἑλβετῶν καὶ Γερμανῶν, τὸν ἐγκατέλιπεν ὁ Καμποβάσσιος μετὰ τῶν ἰδικῶν του, καὶ ἤθελε νὰ αὐτομολήσῃ εἰς τὸν Δοῦκα τῆς Λοθριγγίας. Ἀλλ' οἱ Ἑλβετοὶ τὸν ἀπεδίωξαν κράζοντες, ὅτι δὲν ἤθελαν νὰ ἔχουν κοινωνίαν μὲ προδότην. Ἔπειτα ἐστάθη ἐπάνω γεφύρας, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἦτο ἀνάγκη νὰ περάσῃ ὁ Κάρολος, ἐὰν ἐτρέπετο εἰς φυγήν. Ἡ φυγὴ ἐσυνέβη, ἐπειδὴ τὸ μικρὸν καὶ ἀσθενὲς στράτευμα τοῦ Καρόλου περιεκυκλώθη ἐντὸς ὀλίγου, καὶ ἔπεσαν οἱ καλήτεροι πολέμαρχοι. Ὁ Κάρολος ἐσώθη μὲ μόνον ὀλίγους πιστούς του ἀπὸ τὴν κοινὴν σύγχυσιν. Ἐνῷ ἤθελε νὰ περάσῃ παγωμένον τινὰ λάκκον, ἐθραύ-

σθη ὑποκάτω του ὁ κρύσταλλος. Εἰς μάτην ἐπροσπάθησε νὰ ἐκβῇ ἀπὸ τὸν λάκκον, ἐφονεύθη εἰς ταύτην τὴν κατάστασιν ἂν ἀπὸ ἐχθροῦ ἢ προδότου χεῖρα, δὲν ἐξεύρομεν. Μετὰ πολλὴν ἔρευναν μόλις εὕρηκαν τὸν νεκρόν του τὴν ἐφεξῆς ἡμέραν *). Λέγουν, ὅτι κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἔφθασεν ἡ τούτου ἀγγελία εἰς Παρισίους. Τοῦ Λοδοβίκου ἡ χαρὰ διὰ τὸν θάνατον τοῦ ἐχθροῦ του τούτου ἦτο τόσον μεγάλη, ὥστε οὐδὲ νὰ τὴν κρύψῃ ἐπροσπάθησε. Πῶς ἔσπευσε νὰ ὠφεληθῇ ἐκ τούτου, θέλομεν ἀκούσειν παραυτα.

7. Λοδοβίκου τελευταῖαι βουλαὶ καὶ θάνατος.

(1477 — 1483.)

Ἡ ὡραία καὶ μεγάλη Βουργουνδικὴ ἐπικράτεια, εἰς τῆς ὁποίας τὴν αὔξησιν εἶχεν ἐργασθῆν τόσον εὐτυχῶς σειρὰ φρονίμων ἡγεμόνων, ὥστ' ἐσυγκρίνετο σχεδὸν κατὰ τὴν δύναμιν μὲ τὴν Γαλλίαν (ἴδε Τόμ. Ε΄, σελ. 384. 392) ἔπεσε διαμιᾶς εἰς κίνδυνον νὰ κατακομματιασθῇ ἀπὸ τὴν φιλοδοξίαν πλεονεκτῶν γειτόνων. Τὸ ἄριστον μέρος τῶν εὐγενῶν ἐφονεύθη εἰς τὴν ἐν Ναγκίῳ δυστυχῆ μάχην, καὶ ἡ θυγάτηρ τοῦ Καρόλου, ἡ εἰκοσαετὴς Πριγκιπέσσα Μαρία, ἦτο ἐγκαταλελειμμένη ἀπὸ πᾶσαν ἰσχυρὰν βοήθειαν. Οἱ προεστῶτες τῶν Βελγικῶν ἐπαρχιῶν, καὶ μάλιστα οἱ ἀνήσυχοι Γανδαυαῖοι, ἀντεποιήθησαν κατὰ ταύτην τὴν σύγχυσιν τὴν κυβέρνησιν, καὶ ἐκράτουν φυλαγμένην τὴν Πριγκιπέσσαν Μαρίαν, τὸ μὲν διὰ νὰ προστάζωσιν ἐν ὀνόματί της, τὸ δὲ διὰ νὰ μὴ

*) Τὸ περισσότερον παγωμένος, καλυμμένος τὸ πρόσωπον μὲ πηκτὸν αἷμα καὶ πρησμένος, ἐγνωρίζετο ἀπὸ ὀλίγους, ἕως οὗ, ἀφοῦ ἐπλύθη μὲ οἶνον καὶ ζεστὸν νερὸν, καὶ ἐφέρθησαν ἐκεῖ οἱ αἰχμάλωτοι. Αὐτὸς εἶναι, ἔκραξαν, καὶ ἔκλαυσαν μεγαλοφώνως." Ἰωάνν. Μύλλερος.

ὑπανδρευθῇ ξένον τινὰ, ὅς τις δὲν ἤθελεν εἶσθαι ἀρεστὸς εἰς αὐτούς. Ὅτι δὲ ὁ Λοδοβῖκος δὲν ἔμεινε τώρα ἀργὸς, εὐκόλως τὸ συμπεραίνει καθείς. Ἐδήμευσεν ὄχι μόνον τὸ Δουκάτον τῆς Βουργονδίας (τὴν Βουργονίαν) ὡς χηρεῦον κληρούχημα εἰς τὸ στέμμα τῆς Γαλλίας (ἴδε Τόμ. Ε', σελ. 240), μ' ὅλον ὅτι τὸ εἰς τοῦτο δίκαιόν του ἦτο πάντη ἀναπόδεικτον, ἀλλ' ἐξουσίασε καὶ τὰς παρὰ τὸν Σαμόραν πόλεις, τὰς ὁποίας μὲ δυσαρέσκειάν του εἶχε παραχωρήσειν εἰς τὸν Κάρολον, τὰ πρὸ ὀλίγου χαρισθέντα χωρία τοῦ Κοντοσταύλου, καὶ προσέτι τὸ κομητάτον τῆς Βουργονδίας, μ' ὅλον ὅτι τοῦτο ἦτο ἀναμφίβολον κληρούχημα τῆς Γερμανικῆς αὐτοκρατορίας. Μὲ δολίας συμβιβάσεις ἔλαβεν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν του καὶ τὴν πλουσίαν πόλιν Ἀτρέβατον, καὶ κατὰ μικρὸν ὅλον τὸ Κομητάτον Ἀρτησίαν. Τὸ Καμάρακον καὶ Τόρνακον, δύω ἀξιόλογοι ἐμπορικοὶ τόποι, ὑπετάχθησαν καὶ αὐτοὶ εἰς τὰ Γαλλικὰ ὅπλα.

Ὁ Λοδοβῖκος δὲν εὐχαριστεῖτο ποτὲ νὰ βλέπῃ μόνον ἓν πρᾶγμα· ἀλλ' ἐπεθεώρει πάντοτε τὸ ὅλον τῆς κυριαρχίας του καθ' ὅλους της τοὺς δρόμους. Ἡ ἀνυπομονησία του νὰ μανθάνῃ τακτικῶς καὶ ταχέως ὅλα τὰ συμβαίνοντα, τοῦ ἔφερε τὴν ἔννοιαν νὰ καταστήσῃ ταχυδρομίας τακτικὰς εἰς ὅλον του τὸ βασίλειον. Ἀφοῦ δὲ ἐφεξῆς ἐσυγχωρήθησαν καὶ οἱ ὑπήκοοι νὰ μετέχουν τῆς εὐκολίας τοῦ νὰ στέλλουν δι' αὐτῶν ἐπιστολὰς, ἔγεινεν ἡ ταχυδρομία, τῆς ὁποίας ἐπλήρονε κατ' ἀρχὰς τὰ ἔξοδα ἡ κυβέρνησις, εἷς ἀπὸ τοὺς εἰσοδηματικοὺς κλῶνας τῶν βασιλικῶν πόρων.

Ἀκόμη ἐπροξένουν ταραχὰς εἰς τὸν βασιλέα οἱ ὑποτελεῖς ἡγεμόνες, καὶ ἐξαιρέτως οἱ Δοῦκες Βρετανίας καὶ Νεμοιρσίου. Ἐνικήθησαν ὅμως καὶ οὗτοι, καθὼς ἄλλοι, ἀπὸ τὴν πανουργίαν του. Ὁ πρῶτος, ὅς τις ἔβλεπε μὲ μεγάλην λύπην του τὰς ὁρμητικὰς προόδους τοῦ Λοδοβίκου εἰς τὴν Βουργονδίαν, ἔστειλε πάντη μυστικῶς ἕνα πιστόν του μὲ ἐπιστολὰς εἰς τὴν Ἀγγλίαν νὰ παρακαλέσῃ τὸν Ἐδουάρδον διὰ νὰ ἀντισταθῇ εἰς τοῦ Λοδοβίκου τὰς περαιτέρω προβάσεις. Ὁ ταχυδρόμος, ὅς τις ἐκόμιζε τὰς ἐπιστολὰς, ἐνεβαρκαρίζετο πάντοτε εἰς Καροβοῦργον. Ἐκεῖ εἶχεν ὁ Λοδοβῖκος ἄνθρωπον μυστικὸν, ὅς τις ἤξευρε τὴν τέχνην νὰ μιμῆται πᾶν χειρόγραφον· οὗτος ἐπαραμόνευε πάντοτε τὸν Βρετανικὸν ταχυδρόμον, τοῦ ἐπλήρονε διὰ πᾶσαν μίαν ἐπιστολὴν ἑκατὸν θάληρα, καὶ τοῦ ἔδιδεν ἀντ' αὐτῆς τοιοῦτον ἐπιτηδείως γραμμένον ἀντίγραφον, ὥστε οὔτε ὁ βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας οὔτε ὁ Δοὺξ τῆς Βρετανίας ᾐσθάνοντο τὴν ἀπάτην, τὸ δὲ πρωτόγραφον ἔστελνεν ἀμέσως εἰς τὸν βασιλέα του. Ὅταν λοιπὸν οὗτος μίαν φορὰν ἠκροάσθη Βρετανικὸν πρέσβυν, ὅς τις ὑπῆγε πρὸς αὐτὸν νὰ τοῦ βεβαιώσῃ τοῦ αὐθεύτου του τὴν ὑπακοὴν, τὸν ἠρώτησε μὲ ὀξύτητα, ἂν γίνωνται μυστικαὶ συμβιβάσεις μεταξὺ τοῦ αὐθέντου του καὶ τοῦ βασιλέως τῆς Ἀγγλίας. Ὁ πρέσβυς ἀπεκρίθη τὸ Ὄχι, καὶ πάραυτα ἐβάλθη εἰς τὴν φυλακήν. Μετ' ὀλίγον τὸν ἀπέλυσεν ὁ βασιλεὺς, καὶ τὸν ἠρώτησεν, ἂν ἐξεύρῃ τὴν αἰτίαν τῆς φυλακώσεώς του. Ὁ πρέσβυς τὸ ἀπηρνήθη, καὶ ἀπέδειχνε τὴν ἀθῳότητά του. „Πιστεύω τώρα, εἶπεν ὁ Λοδοβῖκος, ἀλλὰ διὰ νὰ καταλάβῃς, ὅτι ἐγὼ ἐξεύρω καλήτερα παρὰ σὲ τί βουλεύεται ὁ αὐθέντης σου, θέλω σὲ δείξειν εἴκοσι δύω πρωτογράφους ἐπιστολάς του πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Ἀγγλίας.“ Ὁ πρέσβυς ἐπληροφορήθη πάραυτα τὴν γνησιότητα τῶν ἐπιστολῶν, καὶ ἀνεχώρησεν ἀπὸ τὴν αὐλὴν μὲ ἔκπληξιν καὶ φόβον. Διὰ τοιούτων μέσων ἤξευρεν ὁ Λοδοβῖκος νὰ βαστάζῃ τοὺς ἡγεμόνας εἰς παντοτεινὴν ὑποψίαν καὶ φόβον.

Πρὸς τὸν Δοῦκα τοῦ Νεμοιρσίου ἐφέρθη συντομώτερα καὶ σκληρότερα. Τοῦτον ἐμίσει θανασίμως, ἐπειδὴ αὐτὸς τὸν ἀντέστεκεν εἰς τὰς πράξεις του φα-

νερώτατα, εἰς τοὺς προτέρους χρόνους ἔκαμε πολλὰς συμμαχίας κατ' αὐτοῦ, καὶ ἐνομίζετο φίλος τοῦ φονευθέντος Κοντοσταύλου. Ὁ Κοντόσταυλος ἐξεταζόμενος εἶχε μαρτυρήσειν κατ' αὐτοῦ, καὶ τοῦτο ἦτο διὰ τὸν Λοδοβῖκον ἱκανὸς λόγος διὰ νὰ τὸν πολεμήσῃ δημοσίως. Μὲ τρόπον ἐπιτήδειον ἐπιάσθη ἔξαφνα ὁ Δοὺξ εἰς τὰ ὑποστατικά του, ἐσύρθη καὶ ἐῤῥίφθη εἰς φυλακὴν ψυχρὰν, κάθυγρον καὶ ὑπόγειον, ὅπου ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν διὰ τὰς νοσηρὰς ἀναθυμιάσεις κατάσπρισαν αἱ τρίχες του. Ἐφοβέριζαν τὸν δυστυχῆ μὲ βασάνους, ἐὰν δὲν ὡμολόγει τὰ πάντα, καὶ τὸν ἐξεβίασαν νὰ μαρτυρήσῃ ὅσα ἤξευρεν. Οἱ κριταὶ ἀπεφάσισαν, ὅτι ὁ Δοὺξ ὡς παραβάτης τῶν τῆς Μεγαλειότητος δικαίων εἶναι ἄξιος ἀποκεφαλισμοῦ, καὶ τὰ κτήματά του πρέπει νὰ γείνουν βασιλικά. Ὁ Λοδοβῖκος ἐξέτεινε τὴν βαρβαρότητα τόσον, ὥστε ἐπρόσταξε νὰ στηθοῦν τὰ ἓξ ἀνήλικα τέκνα τοῦ Δουκὸς εἰς τὸν τόπον τῆς καταδίκης διὰ νὰ ῥαντισθῶσιν ἀπὸ τὸ αἷμα τοῦ πατρός των. Τὰ πολλὰ κτήματα τοῦ φονευθέντος ἐμοίρασεν εἰς τοὺς καταδικαστάς του. Ὅσον μὲ τὴν ἡλικίαν συνηύξανε περισσότερον ὁ φόβος καὶ ἡ δυσπιστία τοῦ τυράννου, τόσον ἐγίνετο φοβερώτερος εἰς τοὺς ἄλλους. Οὕτως ἐκαθαίρεσεν ὡς ὑπόπτους τοὺς τοῦ κοινοβουλίου βουλευτὰς, οἵτινες εἰς τὴν κρισολογίαν ταύτην τὸν εἶχαν συμβουλεύσειν νὰ δείξῃ ἡμερότητα.

Εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ ἐπροχώρουν εὐτυχῶς αἱ εἰς τὸ Βέλγιον δορικτησίαι. Ἔφεραν ὅμως εἰς τὰ ἐσωτερικὰ τῶν Βουργονδικῶν ἐπικρατειῶν φοβερὸν ἀναβρασμὸν, ὅς τις ἐφανερώθη μὲ αἱματώδεις σκηνάς. Ἦτο πλέον καιρὸς νὰ λάβῃ ἄνδρα ἡ Πριγκιπέσσα, καὶ ἔλαβε (18 Αὐγ. 1477) τὸν Ῥωμαϊκὸν βασιλέα καὶ μετέπειτα αὐτοκράτορα Μαξιμιλιανὸν (ἀνωτ. σ. 171), ὅς τις εἶχεν ὑπόληψιν ἱκανὴν νὰ ἐμπνέῃ σέβας καὶ εἰς τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας καὶ εἰς τοὺς Φλάνδρους.

Οὗτοι εἶχαν ἤδη διορίσειν δι' αὐτὴν τὸν τῆς Γελδρίας Δοῦκα Ἀδόλφον, διαβόητον τύραννον, ὅς τις ἀρχήτερα εἶχεν ἐπαναστατήσειν κατὰ τοῦ πατρός του, καὶ τὸν εἶχε ῥήξειν εἰς σκοτεινὸν πύργον. Πρὸς εὐτυχίαν τῆς Πριγκιπέσσης καὶ τῆς χώρας ἐφονεύθη εἰς μάχην τινὰ συμβᾶσαν ἔμπροσθεν τοῦ Τορνάκου κατὰ τῶν Γάλλων. Καὶ Λοδοβῖκος δὲ ὁ ΙΑ΄ δὲν ἔμεινεν ἀργὸς εἰς τὰς προξενίας ταύτας· εἶχε προβάλειν εἰς τὴν Πριγκιπέσσαν τὸν γάμον μετὰ τοῦ υἱοῦ του τοῦ Δελφῖνος Καρόλου, ὅς τις ἦτο τότε ἐννεαετής. Ἀλλ' οἱ Γανδαυαῖοι τοῦ ἀπεκρίθησαν, ὅτι ἡ Πριγκιπέσσα των ἐχρειάζετο ἄνδρα καὶ ὄχι παιδίον.

Ὁ πόλεμος, τὸν ὁποῖον ἔκαμεν ὁ Λοδοβῖκος ἐναντίον τοῦ Μαξιμιλιανοῦ, ἐπειδὴ οὗτος ἐπροσπάθει νὰ ἐξαναακοκτήσῃ τὰ ἀποσπασθέντα τῆς Βουργονδιακῆς κληρονομίας μέρη, διεκόπτετο πολλάκις μὲ ἀνακωχὰς, ὁπότε καὶ τὰ δύω μέρη ἐζήτουν νὰ εὕρουν βοήθειαν. Ὁ Λοδοβῖκος δὲν ἐφοβεῖτο ἄλλο πλέον, εἰμὴ νὰ μὴ ἀναμιχθῇ ὁ βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας εἰς τὰ πράγματά του. Τὸν φόβον τοῦτον ἐγνώριζεν ὁ Ἐδουάρδος πολλὰ καλὰ, καὶ τὸν ὠφελεῖτο ἐξαίρετα. Εἰς πᾶν ἀμφίβολον κίνημα τοῦ Λοδοβίκου ἔστελνε πρέσβεις εἰς τοὺς Παρισίους, οἱ ὁποῖοι ἠρώτων τί σημαίνει τοῦτο, καὶ ὁ Λοδοβῖκος δὲν ἠδύνατο νὰ κάμνῃ ἄλλο καλήτερον, εἰμὴ νὰ τοὺς κολακεύῃ, καὶ νὰ τοὺς ἀπολύῃ μὲ πλούσια δῶρα. Τὰς ἐτησίους του πληρωμὰς ἔστελνεν ἕως τώρα πιστῶς εἰς τὸν Ἐδουάρδον, ὡσαύτως καὶ τὰ ἐτήσια δῶρα εἰς τοὺς Ἀγγλικοὺς λειτουργοὺς, καὶ ἐλάμβανεν ἀποδεικτικὰ, τὰ ὁποῖα ἐφύλαττεν ἐπιμελέστατα εἰς τὸ θησαυροφυλάκιόν του. Ἀλλ' ὅταν ἤκουσε τελευταῖον (1480), ὅτι ὁ Μαξιμιλιανὸς ἔκαμε συμμαχίαν μὲ τὸν Ἐδουάρδον, ἐταράχθη καθ' ὑπερβολήν. Οἱ πρέσβεις καὶ οἱ ταχυδρόμοι του ἔτρεχαν μὲ ἀργύριον εἰς ὅλην τὴν

Εὐρώπην, καὶ ἐπροσπάθουν νὰ κάμουν ἐχθροὺς τοῦ Μαξιμιλιανοῦ εἰς τὴν Σκωτίαν, Βενετίαν, Βοημίαν, Ἑλβετίαν καὶ εἰς τὸν Πάπαν. Τελευταῖον δὲ ἠρέθισε καὶ αὐτοὺς τοὺς Βέλγας νὰ ἐπαναστατῶσι κατὰ τοῦ ἡγεμόνος των· ἀλλὰ πρὸς εὐτυχίαν του δὲν ἐχρειάσθη βίαια μέσα διὰ νὰ φυλαχθῇ ἀπὸ τὸν ἐχθρὸν τοῦτον.

Τὸ 1481 ἔτος ἀπέθανεν ὁ τελευταῖος ἀπόγονος τοῦ τιτλικοῦ βασιλέως τῆς Νεαπόλεως ἐκ τοῦ οἴκου τῆς Ἀνδεγαυΐας, ὁ Κόμης Κηνομανίας Κάρολος, κύριος τῆς Προβιγκίας. Νέα εὐτυχὴς περίστασις διὰ τὸν Λοδοβῖκον! Διότι μὲ τὰς δολίους τέχνας του εἶχεν ἐνεργήσειν τὸ πρᾶγμα οὕτως, ὥστε ὁ Κόμης τὸν ἀφῆκεν εἰς τὴν διαθήκην του κληρονόμον. Μὲ τοῦτον τὸν τρόπον ἠνώθη ἡ Προβιγκία μὲ τὸ στέμμα τῆς Γαλλίας.

Εὐθὺς μετὰ τοῦτο ἐγεννήθησαν νέαι συγχύσεις εἰς τὸ Βέλγιον. Πτῶσις ἀπὸ ἵππου ἀφήρεσε τὴν ζωὴν τῆς εἰκοσιπενταετοῦς Δουκήσσης Μαρίας (1482). Ὁ ἀπροσδόκητος οὗτος θάνατος ἐζημίωσεν ὅλα τὰ κέρδη τὸν ἄνδρα της Μαξιμιλιανὸν, τὸν ὁποῖον καὶ χωρὶς τούτου δὲν ἠγάπων οἱ Βέλγαι. Μόνον τὰ ἀκόμη πολλὰ νεαρὰ τέκνα του, Φίλιππον καὶ Μαργαρίταν, ἐγνώριζαν ὡς κληρονόμους τῆς Μαρίας (ἀνωτ. σελ. 172). Ὁ Λοδοβῖκος εἶχε καὶ τώρα, καθὼς πάντοτε, τὴν χεῖρα του εἰς τὸ παιγνίδιον, καὶ ἐκατόρθωσεν ὥστε οἱ Γανδαυαῖοι νὰ τοῦ δώσουν τὴν Πριγκιπέσσαν Μαργαρίταν νύμφην εἰς τὸν υἱόν του τὸν Δελφῖνα, εἰς τὸν ὁποῖον ὑπεσχέθησαν ὡς προικοδοσίαν τῆς γυναικός του τὰ κομητάτα Βουργονδίας καὶ Ἀρτησίας. Ὁ Μαξιμιλιανὸς ἠναγκάσθη νὰ ὑπογράψῃ χωρὶς νὰ θέλῃ τὸ προικοσύμφωνον, καὶ ἡ κόρη ἐστάλθη εἰς Παρισίους διὰ νὰ ἀνατραφῇ κατὰ τὰ ἤθη τῶν Γάλλων.

Ὁ Λοδοβῖκος ἐπλησίασε τώρα εἰς τὸ ἑξηκοστὸν τος, καὶ ἐπαρατήρει καθ' ἑκάστην τὴν ἐλάττωσιν τῶν ζωτικῶν του δυνάμεων. Ἡ πρὸς ὅλους τοὺς τέριξ αὐτοῦ δυσπιστία του ηὔξανε πάντοτε· εἰς πᾶν ημεῖον προσώπου ἐνόμιζεν ὅτι διαβάζει ἐπιθυμίαν ἐπαναστάσεως ἢ χαρὰν διὰ τὴν πλησίασιν τοῦ θανάτου του. Διὰ μικροτάτας ὑποψίας ἀπέβαλλε πιστοὺς βουλευτὰς, ἢ τοὺς ἔκλειεν εἰς σιδηρᾶ κλωβία, καὶ μὲ βαρέα σιδηρᾶ δεσμὰ τοὺς ἐκρέμα εἰς τὸν ἀέρα. Ὁ πλησίον Τυρονίου πύργος, ὅπου διέτριβεν ἐσχάτως, ἦτο φοβερὰ ὠχυρωμένος ἔξωθεν. Τετρακόσιοι ὡπλισμένοι ἐφύλατταν τὰς εἰσόδους του, αἱ ὁποῖαι τὴν νύκτα ἐκαρφόνοντο καὶ ἐκλείοντο ἀσφαλέστατα. Σχεδὸν καθ' ἑκάστην ἤλλαζε τοὺς ὑπηρέτας του, καὶ τελευταῖον ἔλαβεν εἰς τὸ παλάτιόν του πάντη ξένους καὶ ἀνοήτους ἀνθρώπους. Ἐκ τῶν βουλευτῶν του δὲν ἄφινε κἀνένα ἔμπροσθέν του εἰμὴ ὅς τις εἶχε νὰ τοῦ ἀναγγείλῃ ἀναγκαῖα πράγματα, καὶ διὰ νὰ μὴ γίνεται ἐπαισθητὴ ἡ ἰσχνότης καὶ τὸ ἄθλιον χρῶμα του, ἐνεδύετο πάντοτε λαμπρῶς, ὅς τις ἀρχήτερα περιήρχετο μὲ στολὴν ἀθλιωτάτην. Καὶ ὅταν δὲ ἐξήρχετο ἐπὶ ἁμάξης, ἀνέβαινε σκεπασμένον ὄχημα διὰ νὰ μὴ φαίνεται ἡ ἐλεεινὴ κατάστασίς του, καὶ χάνῃ τὸ σέβας, τὸ ὁποῖον ἐνέπνεε πρότερον μὲ τὴν ῥωμαλαίαν του θεωρίαν. Διὰ νὰ κάμνῃ τὸν κόσμον νὰ πιστεύῃ, ὅτι ἀκόμη εἶναι δραστηριώτατος, ἔκαμνε τώρα μεγαλήτερον θόρυβον παρὰ πρότερον. Οἱ ταχυδρόμοι του περιήρχοντο ὅλην τὴν χώραν. Ἔστελνε καὶ τοῦ ἔφερναν ἀπὸ τὴν Ἀγγλίαν μεγάλα σκυλία, ἀπὸ τὴν Νεάπολιν ὡραίους ἵππους, ἀπὸ τὴν Σικελίαν μουλάρια, καὶ ἀπὸ τὴν Ἀφρικὴν λεονταρόπουλα, χωρὶς νὰ ἴδῃ κἀνὲν ἀπὸ τὰ ζῶα ταῦτα, ὅταν ἐφέροντο, ἀλλὰ μόνον διὰ νὰ δίδῃ εἰς τοὺς ἀνθρώπους νὰ πιστεύουν, ὅτι εἶναι ἀκμαία ἀκόμη ἡ ζωή του. Διὰ νὰ εἶναι ἀσφαλὴς ἀπὸ τὴν δολοφο-

νίαν ἔστειλε καὶ ἔφερεν ἀπὸ τὴν Καλαβρίαν μὲ μεγάλην πομπὴν ἕνα περίφημον ἐρημίτην, ὀνόματι Ῥοβέρτον, ὅς τις ἐφημίζετο ὅτι ἦτο δυνατὸς νὰ προβλέπῃ μέλλοντα καὶ νὰ ἀνακαλύπτῃ μυστήρια *). Ὁ μόνος ἄνθρωπος, ὅς τις ἤξευρε νὰ κάμῃ τὸν ἑαυτόν του ἀπαραίτητον εἰς τὸν ὑπὸ τοῦ φόβου τοῦ θανάτου καταβασανιζόμενον τύραννον, ἦτο ὁ Ἰάκωβος Κοττιέριος, ἰατρὸς καὶ περίφημος ἀστρολόγος. Οὗτος εἶχε τὴν αὐθάδειαν νὰ τοῦ εἴπῃ κατὰ πρόσωπον, ὅτι ἐὰν τὸν ἀποβάλῃ δὲν θέλει ζήσειν οὐδὲ μίαν ἑβδομάδα πλέον, καὶ οὕτω τὸν ἔκαμεν εὐπειθῆ ὅσον ἤθελε.

Τὸν υἱόν του Δελφῖνα δὲν ἠθέλησε νὰ ἴδῃ ἕως εἰς τὰς τελευταίας ὥρας τῆς ζωῆς του. Ἐκράτει ἀπομακρυσμένον τὸν ἀσθενικὸν τοῦτον πρίγκιπα ἐκ γενετῆς του. Πάντῃ περὶ τὸ τέλος τὸν ἐζήτησε, καὶ ὅταν τὸν ἴδε, τὸν ἐσυμβούλευσε καὶ τὸν ἐσύστησε μὲ ὀλίγους μὲν, ἰσχυροὺς δὲ λόγους τὴν εὐτυχίαν καὶ τιμὴν τῆς βασιλείας του. Ἡμέρα τοῦ θανάτου του ἦτο ἡ 30 Ἀπριλ. 1483.

Ἀφῆκεν εἰς τὸν διάδοχόν του πολὺ ἀπεριοριστοτέραν δύναμιν παρ' ὅ,τι ἔλαβεν ἀπὸ τὸν πατέρα του, ηὐξημένον καὶ καθησυχασμένον βασίλειον, εὐπειθεῖς καὶ πιστοὺς ὑπηκόους, τιμὴν σιμὰ τῶν γειτόνων, καὶ ἱκανῶς καλὰ διατεταγμένον πολεμικὸν καὶ φορολογικὸν σύστημα. Ἐλάμβανεν ἐτησίως ἀπὸ τοὺς ὑπηκόους του πέντε μιλιόνια λίτρας, καὶ ἐμίσθονε μὲ αὐτὰς στρατὸν τριπλάσιον παρὰ ὁ πατήρ του. Εἶχεν ἀποβάλειν ὅλους τοὺς ὑπὸ Καρόλου τοῦ Ζ' εἰσαχθέντας τοξευτάς, οἱ ὁποῖοι ἐπληρόνοντο ἀπὸ τὰ χωρία. Ἀντὶ τούτων ἀνέλαβεν αὐτὸς τὴν μισθοδοσίαν τῶν στρατευμάτων, καὶ διὰ τὸν σκοπὸν τοῦτον ἔφερεν Ἑλβετοὺς εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του. Μὲ

*) Διὰ τὸν αὐτὸν σκοπὸν ἐμεταχειρίζετο εἰς τὰς ὑγιεινάς του ἡμέρας ἄλλο τι μέσον. Εἰς τὰ ταξείδιά του μάλιστα τὸν συνώδευε πάντοτε ἄνθρωπος ἐνδεδυμένος ἀπαράλλακτα καθὼς αὐτός.

τοῦτον τὸν τρόπον ἐξήρτησεν ἀφ' ἑαυτοῦ καὶ τὸν ιλῶνα τοῦτον τῆς βασιλικῆς δυνάμεως. Εἶχε κάμειν δὲ πολλὰς ἄλλας καὶ καλὰς ἐσωτερικὰς διαταγάς, καὶ εἶχε φροντίσειν καθ' ὑπερβολὴν διὰ τὴν βελτίωσιν τῆς δικαιοδοσίας.

---

8. Κάρολος Η'.

(βασιλ. 1483 — 1498.)

Δέκα τρία ἔτη ἠρίθμει ὁ Δελφὶν Κάρολος ὅταν ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον. Ἦτο καθ' ὑπερβολὴν μικρόσωμος, ἰσχνὸς, ὀλίγον καμπούρης καὶ ἀλλήθωρος. Αὐξηθεὶς εἰς τὴν ἐρημίαν τῆς Ἀμβασίας μεταξὺ γυναικῶν καὶ κοινῶν ἀνθρώπων, ἠμελήθη τόσον εἰς τὴν παιδείαν, ὥστε μόλις ἠδύνατο νὰ ἀναγινώσκῃ. Διὰ τοῦτο βασιλεύσας ἔλαβε διδασκάλους καὶ ἐμάνθανε τὰς ἀναγκαίας γνώσεις, καὶ ἔδειξε τώρα, ὅτι δὲν ἦτο ἄμοιρος πνεύματος. Ἐξαιρέτως δὲ τὸν ἔτερπεν ἡ ἱστορία, καὶ οἱ ἥρωές του ἦσαν Ἰούλιος ὁ Καῖσαρ καὶ Κάρολος ὁ Μέγας. Εἰς τὴν συναναστροφήν του ἦτο ταπεινόφρων, ἀξιαγάπητος καὶ εἰλικρινὴς, καὶ τὸ βασίλειον δὲν ἔπαθε τοὐλάχιστον κακόντι ἀπ' αὐτὸν, ἀλλὰ μᾶλλον ὠφελήθη μὲ καλὰς διατάξεις.

Μὲ ὅλον τοῦτο δὲν προῆλθαν αὗται ἀπ' αὐτὸν τόσον, ὅσον ἀπὸ τὴν μεγαλητέραν του ἀδελφὴν Ἄνναν, σύζυγον Πέτρου, Δουκὸς Βουρβῶνος καὶ κυρίου τοῦ Βελλοϊόκου, ἥτις τοῦ ἐδόθη ἀπὸ τὸν ἀποθανόντα πατέρα του ὡς ἐπίτροπος, καὶ ἐπετρόπευσε μὲ πολλὴν φρόνησιν καὶ μετριότητα. Δὲν ἔλειπαν δυσαρεστημένοι μεταξὺ τῶν μεγιστάνων, οἵτινες ἐνόμιζαν ἀνάξιον ἑαυτῶν νὰ κυβερνῶνται ἀπὸ γυναῖκα, ἀλλ' αὕτη ἤξευρεν ὅλους αὐτοὺς νὰ τοὺς κάμνῃ οἰκείους της. Τοὺς ἐσυμβουλεύετο, τοὺς ἐπροβίβαζεν εἰς

εὐγενῶν· ἐξαιρέτως δὲ τὸν ὑπεστήριζεν ὁ παλαιὸς ἐχθρὸς τοῦ βασιλικοῦ οἴκου, ὁ Δοὺξ τῆς Βρετανίας Φραγκῖσκος Β', εἰς τὸν ὁποῖον διέτριβεν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, καὶ εἰς τοῦ ὁποίου τὴν πρεσβυτέραν θυγατέρα Ἄνναν, ὡραίαν καὶ φρονίμην πριγκιπέσσαν, εἶχε ῥίψειν τὸ ὄμμα του. Μὲ βοήθειαν τοῦ Φραγκίσκου ἐσύναξε τῷόντι στράτευμα, ἐναντίον τοῦ ὁποίου ἀντετάχθη ἄλλο ἐμπειρότερον πλησίον τοῦ ἁγίου Ἀλβίνου. Τὴν 28 Ἰουλ. 1488 συνεκροτήθη μάχη. Διὰ νὰ ἐμπνεύσῃ θάῤῥος εἰς τοὺς κακοὺς στρατιώτας του ἠγωνίσθη ἔμπροσθεν πάντων πεζὸς, ἀλλ' ἡ τύχη ἦτο ταύτην τὴν φορὰν μὲ τὸ μέρος τῆς δικαιοσύνης· ὄχι μόνον ἐνικήθη, ἀλλὰ καὶ ἐπιάσθη αἰχμάλωτος. Τὸν ὑπῆγαν εἰς τοὺς Βιτύριγας, ὅπου τὸν ἔκλεισαν τρία ἔτη εἰς πύργον διὰ νὰ σκέπτεται περὶ τῆς εὐηθείας του.

Μετ' ὀλίγους μῆνας (9 Σεπτ.) ἀπέθανε χωρὶς υἱοὺς ὁ Δοὺξ Βρετανίας. Ἡ πρεσβυτέρα του θυγάτηρ Ἄννα ἐκληρονόμησε τὸ Δουκάτον· καὶ οἱ προεστῶτες ἐπροσπάθουν νὰ τὴν ὑπανδρεύσουν μὲ ἰσχυρὸν τινὰ ἡγεμόνα, διὰ νὰ φυλάξουν τὴν αὐτονομίαν των κατὰ τοῦ βασιλέως. Μετὰ τὸν Δοῦκα τῆς Αὐρηλίας Λοδοβῖκον κἀνεὶς ἄλλος δὲν τὴν ἤρεσκεν εἰμὴ ὁ Ῥωμαϊκὸς βασιλεὺς Μαξιμιλιανὸς, καὶ ἐπειδὴ ὁ Λοδοβῖκος ἦτο ἀκόμη φυλακωμένος, μηδ' ἦτο χωρισμένος ἀπὸ τὴν πρώτην γυναῖκά του, ἔδωκε τὴν χεῖρά της εἰς τὸν Μαξιμιλιανὸν, καὶ ὁ ἀῤῥαβὼν ἐπανηγυρίσθη παῤῥησίᾳ δι' αὐτοκρατορικοῦ πρέσβεως, ὅς τις ἐπετρόπευε τὸν νυμφίον. Ἡ τελετὴ ἦτο αὕτη· ὁ πρέσβυς καὶ ἡ πριγκιπέσσα κατεκλίθησαν εἰς πλατὺ πολυτελέστατον κρεβάτιον, στολισμένοι λαμπρότατα, ἀπέχοντες τόσον, ὅσον ἠδύνατο μεταξύ των νὰ εὑρίσκεται ἓν σπαθίον, καὶ ἕνας ἱερεὺς ἀνέγνωσεν ἐπάνω των τὸν λόγον τῆς εὐλογίας.

Εἰς τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας ἐφάνη ὁ σύνδεσμος οὗτος μὲ ἡγεμόνα,

ὅς τις ἐντὸς ὀλίγου ἔμελλε νὰ γείνῃ αὐτοκράτωρ, καὶ ὅς τις χωρὶς τούτου ἐξουσίαζε τὸ πλούσιον Βέλγιον, πολλὰ ἐπικίνδυνος, καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἠδύνατο νὰ ἡσυχάζῃ. Ἐπίασε τὰ ὅπλα, καὶ ἕνας Γαλλικὸς στρατὸς ἐστάθη εἰς τὰ σύνορα τῆς Βρετανίας πρὶν δυνηθῇ νὰ στείλῃ βοήθειαν ὁ Μαξιμιλιανός. Ἐνταὐτῷ δὲ ἐδοκιμάσθησαν πρὸς τοὺς πρωτεύοντας τῆς χώρας ὅλαι αἱ μυστικαὶ τέχναι Λοδοβίκου τοῦ ΙΑ'. Τὸ πολιτικὸν τεχνούργημα ἐτελειώθη διὰ τῆς πίστεως τοῦ φυλακωμένου Δουκὸς τῆς Αὐρηλίας, τὸν ὁποῖον ἀπέλυσαν μὲ τὴν συνθήκην τοῦ νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν πριγκιπέσσαν Ἄνναν, καὶ μὲ τὴν εὔνοιαν, τὴν ὁποίαν ἀπήλαυεν ἀπ' αὐτῆς, νὰ τὴν καταπείσῃ νὰ λύσῃ τὸν Αὐστριακὸν σύνδεσμον καὶ νὰ ὑπανδρευθῇ Κάρολον τὸν Η'. Ὁ Λοδοβῖκος ἦτο ἀληθῶς τόσον καλοήθης, καὶ τόσον ἐλεύθερος ἀπὸ φιλεκδικίαν, ὥστε ἐπλήρωσε τὴν συνθήκην καὶ μὲ τὴν ἐπιτήδειόν του διαπραγμάτευσιν ἀνέπαυσεν ὅλας τὰς ἐπιθυμίας τοῦ βασιλέως. Ἔστερξεν ἡ Ἄννα, καὶ οἱ περισσότεροι δωροδοκημένοι προεστῶτες δὲν εὕρηκαν καμμίαν δυσκολίαν, οὐδ' ἐφοβοῦντο τίποτε τὸν Μαξιμιλιανὸν, ὅς τις εἶχε πολλὰ μὲν πράγματα εἰς τὴν Γερμανίαν καὶ εἰς τὸ Βέλγιον, ὀλίγα δὲ πάντοτε χρήματα. Τὴν 6 Δεκεμ. 1491 ἔδωκεν ἡ Ἄννα τὴν χεῖρά της εἰς τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας. Ἀλλὰ νύμφη ἁρπαγμένη, καὶ θυγάτηρ ἀπεσταλμένη ὀπίσω, δηλαδὴ ἡ Μαργαρίτα, ἥτις ἦτο ἀπὸ πολλῆς διωρισμένη διὰ τὸν Κάρολον τὸν Η', ἀπήτουν ἐκδίκησιν. Ὁ βαρέως πειραγμένος Μαξιμιλιανὸς ἔκαμε μὲ τὸν βασιλέα τῆς Ἀγγλίας Ἐῤῥῖκον τὸν Ζ' συμμαχίαν, διὰ τῆς ὁποίας καὶ οἱ δύω, ὁ μὲν διὰ ξηρᾶς, ὁ δὲ διὰ θαλάσσης εἰσέβαλαν εἰς τὴν Γαλλίαν. Ἀλλ' ὁ Ἐῤῥῖκος δὲν ἐπολέμησε μὲ ἀλήθειαν· διότι τὴν 3 Νοεμβ. 1492 ἔκαμεν εἰρήνην, ἥτις ὑπεχρέωσε τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας νὰ στείλῃ εἰς τὴν

Ἀγγλίαν τρία μιλιόνια φλωρίνια, κατὰ τὸ νῦν Αὐστριακὸν νόμισμα. Ἐγκαταλειφθεὶς ἀπὸ τὸν σύμμαχον τοῦτον ὁ Μαξιμιλιανὸς δὲν ἠδύνατο νὰ ἐκτελέσῃ τίποτε· διὰ τοῦτο ἔκαμε καὶ αὐτὸς συμβιβασμὸν (εἰς Σιλβάνεκτον, 23 Μαΐου, 1493), διὰ τοῦ ὁποίου ἀπέλυε τὸν Κάρολον ἀπὸ τὸ πρὸς τὴν θυγατέρα του καθῆκον του, ἐξ ἐναντίας δὲ ἐλάμβανεν ὀπίσω τὰ Κομητᾶτα Βουργονδίαν καὶ Ἀρτησίαν, τὰ ὁποῖα ἦσαν εἰς αὐτὸν διωρισμένα ὡς προικοδοσία.

---

9. Καρόλου τοῦ Η΄ δορικτησιῶν βουλεύματα.

(1494 — 1498.)

Λοδοβῖκος ὁ ἐνδέκατος εἶχε κληρονομήσειν ἀπὸ τὸν Κάρολον Κόμητα Κηνομανίας μαζὴ μὲ τὴν Προβιγκίαν καὶ τὰ εἰς τὸ βασίλειον τῆς Νεαπόλεως δίκαιά του, ἀλλὰ κατὰ τὰ φρόνιμα καὶ προβλεπτικὰ βουλεύματά του ἦτο πολλὰ μακρὰν ἀπὸ τοῦ νὰ τὰ ἀναδείξῃ κύρια. Τόσον ζωηρότερα τὰ ἐπίασεν ἡ τοῦ Καρόλου νεανικὴ καὶ φιλότιμος καὶ ἀπὸ τὰ παραδείγματα τῆς ἱστορίας ἀναφλεγμένη καρδία. Ἀπὸ τὸν καιρὸν, ὁπότε ὁ Κάρολος ἔκαμε τὸ δοκίμιον νὰ ἐκτείνῃ τὴν Γαλλικὴν κυριαρχίαν ἐπάνω εἰς τὴν Νεάπολιν, συνεκρούσθησαν σφοδρότερα τὰ φιλόδοξα βουλεύματα τῶν Εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων εἰς τὴν κατεσπαραγμένην Ἰταλίαν παρὰ πρότερον, καὶ οἱ ἐκ τούτου διεγερθέντες πόλεμοι σχηματίζουσι νέαν ἐποχὴν εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν παγκοσμίων πραγμάτων.

Ἀλλ' οἱ στοχασμοὶ τοῦ Καρόλου δὲν ἔμεναν εἰς τὴν κυρίευσιν τῆς Νεαπόλεως. Ἤθελεν ἐντεῦθεν νὰ μεταβῇ εἰς πολὺ μεγαλήτερα καὶ ἐνδοξότερα ἔργα, νὰ ἐξώσῃ τοὺς Τούρκους ἀπὸ τὴν Εὐρώπην. Δικαιώματα εἰς τὴν Γραικικὴν αὐτοκρατορίαν ἠδυνήθη νὰ τοῦ

δώσῃ Ἀνδρέας ὁ Παλαιολόγος, ἀνεψιὸς τοῦ τελευταίου αὐτοκράτορος, ὅς τις ἔζη εἰς τὴν Ἰταλίαν μὲ ἔνδειαν μεγίστην· προσέτι ἐστοχάσθη ὁ Κάρολος νὰ μεταχειρισθῇ τὸν Τουρκικὸν Πρίγκιπα Ζιζὶμ (ἢ Δσὲμ), ὅς τις ἐζήτει νὰ λάβῃ ὡς δίκαιόν του τὸν Ὀθωμανικὸν θρόνον, ἠναγκάσθη ὅμως νὰ φύγῃ ἀπὸ τὸν ἀδελφόν του Σουλτᾶν Βαϊαζὴτ, καὶ τώρα ἔζη εἰς τὴν Ῥώμην, ὅπου ὁ Πάπας Ἀλέξανδρος Ϛ΄, ἀγορασμένος ἀπὸ τὸν Σουλτάνον, ἔβαλε καὶ τὸν ἐφύλατταν. Ποῖον κλέος διὰ τὸν Κάρολον, ἐὰν ἠδύνατο νὰ νικήσῃ τὸν Βαϊαζὴτ, καὶ ἴσως νὰ ἐπιτύχῃ σκοπὸν, περὶ τοῦ ὁποίου εἶχαν ἀγωνισθῆν εἰς μάτην οἱ πρόγονοί του, οἵτινες ἐσήκωσαν τοὺς σταυροφορικοὺς κατὰ τῶν ἀπίστων πολέμους!

Φερδινάνδος ὁ Α΄, βασιλεὺς τῆς Νεαπόλεως, ὁ νόθος υἱὸς τοῦ Ἀλφόνσου βασιλέως τῆς Ἀραγωνίας (Τόμ. Ε΄, σελ. 502), ἐμισήθη ἀπὸ τοὺς εὐγενεῖς τῆς χώρας διὰ τὴν αὐστηρότητα καὶ πλεονεξίαν του. Διὰ τοῦτο πολλοὶ ἔρριψαν τὰ βλέμματά των εἰς τὴν Γαλλίαν, ὡς νὰ ἠδύνατο νὰ ἔλθῃ ἐκεῖθεν ἡ ἀπολύτρωσίς των· καὶ ἀπὸ ἄλλας δὲ πολιτείας τῆς Ἰταλίας ἐστάλθησαν προσκλήσεις εἰς τὸν νεανίσκον βασιλέα νὰ ἀναδείξῃ κύρια τὰ εἰς τὴν Νεάπολιν δίκαιά του. Κἀνεὶς ὅμως δὲν τὸν ἐθάμβωσε μὲ τερπνοτέρας ὑποσχέσεις παρὰ τὸν κυβερνήτην τοῦ Μεδιολάνου Λοδοβῖκον Μόρον, ὅς τις ἐξ ἅπαντος εἶχε τὸ μέγιστον κέρδος νὰ κάμῃ πάντη ἀβλαβῆ καὶ ἀζήμιον τὸν βασιλέα τῆς Νεαπόλεως πενθερὸν τοῦ ἀνεψιοῦ του Ἰωάννου Γαλεάζου, ὅς τις ἦτο κυρίως Δοὺξ τοῦ Μεδιολάνου. Διότι ὁ Λοδοβῖκος Μόρος ἐβουλεύετο, ὡς εἴπαμεν ἀλλαχοῦ (σελ. 177) νὰ ἐξώσῃ ἐντελῶς τοῦτον τὸν ἀνεψιόν του, καὶ νὰ κυριεύσῃ αὐτὸς τὴν Δουκικὴν καθέδραν.

Τοιαῦται εὐτυχεῖς περιστάσεις, ἑνωθεῖσαι μὲ τοῦ Καρόλου τὴν ἐπιθυμίαν, κατέβαλαν ὅλας τὰς

ἀμφιβολίας, τὰς ὁποίας ἐπρόβαλλε τὸ πολιτικὸν βουλευτήριον εἰς τὸν βασιλέα, καὶ ἀπεφασίσθη ἀληθῶς ἡ κατὰ τῆς Νεαπόλεως ἐκστρατεία. Διὰ νὰ συναχθῇ τὸ ἀναγκαῖον ἀργύριον, ἐνεχυριάσθησαν πολλὰ ὑποστατικὰ, καὶ ἐδανείσθησαν ἀπὸ τοὺς Γενουηνσίους 100,000 φλωρίνια πρὸς δεκατέσσαρα τὰ ἑκατὸν διὰ τέσσαρας μῆνας. Ἐνῷ ἡτοιμάζετο ἡ Νεάπολις νὰ ἀντισταθῇ εἰς τὴν ἐπιδρομὴν ταύτην, ἀπέθανεν ὁ βασιλεύς της Φερδινάνδος εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ 1494 ἔτους, καὶ ἀφῆκε τὸν θρόνον εἰς τὸν υἱόν του Ἀλφόνσον Β΄, ὅς τις ἐμισεῖτο μᾶλλον παρὰ ἐκεῖνος.

Τὸ φθινόπωρον τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐπέρασε τὰς Ἄλπεις μὲ πολυάριθμον στράτευμα ὁ Κάρολος, εἰκοσι τεσσάρων ἐτῶν ἡλικίαν ἔχων, μαζὴ μὲ τοὺς εὐγενεῖς του. Εἰς τὴν Παυΐαν εὕρηκε τὸν δυστυχῆ Ἰωάννην Γαλεάζον ἄῤῥωστον διὰ θάνατον, ἀπὸ φαρμάκιον, ὡς ἐπιστεύετο, τὸ ὁποῖον τοῦ εἶχε κεράσειν ὁ δόλιος θεῖός του. Ἀπέθανε δὲ μετ' ὀλίγον ὁ Δοὺξ οὗτος, καὶ Λοδοβῖκος ὁ Μόρος ἐμβῆκε τακτικῶς εἰς τὸν τόπον του. Ἐνῷ ὁ Κάρολος ἐπροχώρει εἰς τὰ ἔμπροσθεν, εἶχαν κλείσειν ἤδη οἱ πρεσβευταί του πολλὰ εὐφρόσυνον ἐξισασμὸν μὲ τὸν ἐν Ῥώμῃ ζῶντα Ἀνδρέαν Παλαιολόγον. Ὁ Ἀνδρέας τοῦ παρεχώρησε τὰ εἰς τὴν Γραικικὴν αὐτοκρατορίαν δικαιώματά του μὲ συνθήκην νὰ λαμβάνῃ ἐτήσιόν τι, καὶ τὴν Πελοπόννησον ὡς τιμάριον. Πλήρης εὐφροσύνου ὑπερηφανείας ὁ Κάρολος, στοχαζόμενος ὅτι ἦτο ἤδη αὐτοκράτωρ τῆς Ἀνατολῆς, ἐπροχώρει περαιτέρω. Καὶ ἡ Φλωρεντία δὲ, μ' ὅλον ὅτι ἐσυμμάχει μὲ τὴν Νεάπολιν, δὲν ἠδυνήθη νὰ τοῦ ἐμποδίσῃ τὴν διάβασιν. Ὡσαύτως οὐδὲ ἡ Ῥώμη δὲν ἔδειξεν ἀντίστασιν. Ὁ Κάρολος εἰσήλασεν εἰς τὴν Ῥώμην τὴν νύκτα τοῦ νέου ἔτους 1495 μὲ μουσικῶν ὀργάνων κρούσματα καὶ μὲ λαμπρὰν δαδουχίαν. Ὁ Ῥωμαϊκὸς λαὸς τοῦ ἐπρόσφερε τὰ κλειδία τῶν πυλῶν της,

καὶ αὐτὸς ἐκατέλυσεν εἰς τὸ πολυτελέστατον παλάτιον τοῦ ἁγ. Μάρκου, ἔμπροσθεν τοῦ ὁποίου ἔστησε τὰ κανόνιά του. Εἰς ὅλην τὴν πόλιν ἐβάλθησαν Γαλλικοὶ φρουροί. Ἐνόσῳ διέτριβεν αὐτοῦ, ἡ δικαιοδοσία ἐκυβέρνα ἐν ὀνόματί του, καὶ αὐτὸς ἔκαμνεν ὅλα τὰ ἔργα του ὡς κυριάρχης. Ἀλέξανδρος ὁ Ϛ΄ εἶχε καταφύγειν εἰς τὸ Ἀγγελόκαστρον, καὶ ἐπρόσμενεν ἐκεῖ μὲ ἀγωνίαν τὴν ἔκβασιν τῶν πραγμάτων τούτων. Αὕτη ἠδύνατο νὰ γείνῃ κακὴ δι' αὐτὸν, ἐπειδὴ πολλοὶ δυσαρεστημένοι Καρδινάλιοι καὶ ὅλος ὁ λαὸς, ὅς τις τὸν ἐβδελύττετο ὡς τὸν αὐθαδέστατον καὶ αἰσχροβιώτατον ὅλων τῶν Παπῶν, ἐπαρακάλεσαν τὸν βασιλέα νὰ συγκροτήσῃ σύνοδον καὶ νὰ τὸν καθαιρέσῃ. Μὲ πολλοὺς κόπους ἀνεχαιτίσθη ἐκ τούτου ὁ Κάρολος διὰ μεσιτείας τῶν βουλευτῶν του, οἵτινες ὡς ἐνομίζετο, εἶχαν δωροδοκηθῆν ἀπὸ τὸν Πάπαν. Ἔκλεισεν ἐξ ἐναντίας μετ' αὐτοῦ ἐξισασμὸν τινὰ, διὰ τοῦ ὁποίου ὑπεχρεώθη ὁ Ἀλέξανδρος νὰ εἶναι σύμμαχος τῆς Γαλλίας, νὰ παραθέσῃ εἰς τὸν βασιλέα ὡς ὅμηρον τὸν υἱόν του Καίσαρα Βοργίαν, καὶ νὰ τοῦ παραδώσῃ τὸν Σουλτάνον Ζιζίμ. Ἔγειναν καὶ τὰ δύω, καὶ ὁ Κάρολος ἐξεστράτευσε τώρα εἰς τὴν Νεάπολιν. Ἀλλὰ δὲν εἶχεν ἐκόμη προχωρήσειν πολὺ, καὶ ὁ μὲν ὅμηρος διέφυγε δολίως, ὁ δὲ Σουλτάνος ἀπέθανε φαρμακωθεὶς, ὡς ἐπιστεύετο, μὲ προσταγὴν τοῦ Πάπα.

Ὁ Αλφόνσος εἶχε παραχωρήσειν ἐξ ἀνάγκης τὴν κυριαρχίαν εἰς τὸν υἱόν του Φερδινάνδον μὲ ἐλπίδα, ὅτι ὁ νεανίσκος οὗτος πρίγκιψ ἤθελεν οἰκειωθῆν τοὺς Νεαπολίτας μὲ τὸ πολεμικόν του ἦθος καὶ μὲ τὴν ἀξιαγαπητότητά του. Ὁ Φερδινάνδος ἐσύναξε στρατεύματα καὶ ὠχύρωσε τὰς πόλεις· δι' ὀχυρῶν τοποθεστῶν ἤθελε νὰ ἐμποδίσῃ εἰς τὰ στενὰ τὴν Γαλλικὴν δύναμιν, καὶ νὰ τὴν νικήσῃ μὲ τὴν πεῖναν. Ἀλλ' οἱ Γάλλοι τὸν ἐπρόλαβαν μὲ τὴν ταχύτητα

των· ἐπάτησαν τὴν ἐπικράτειαν χωρὶς ἀντίστασιν. Τὴν 21 Φεβρουαρ. ἐμβῆκεν ὁ Κάρολος εἰς τὴν Νεάπολιν, ἥτις εὐθὺς ἐκυβερνᾶτο κατὰ τὸν Γαλλικὸν τρόπον· ὁ νέος βασιλεὺς Φερδινάνδος εἶχε διαφύγειν. Οἱ κάτοικοι ἐστάθησαν ἥσυχοι, καὶ ἤθελαν πρῶτον νὰ ἴδωσι πῶς θέλει προσφερθῆν εἰς αὐτοὺς ὁ νέος δυνάστης. Οὗτος ὡς ἐκ μέρους του ἐφάνη καθ᾽ ὑπερβολὴν εὐμενὴς καὶ ἀξιέραστος, ἐσμίκρυνεν ἱκανῶς τοὺς φόρους καὶ εὔφραινε τὸν λαὸν μὲ τόρνους καὶ ἱππηλασίας, τὰς ὁποίας ἠγάπα ἀμέτρως· ἀλλ᾽ ὀλίγον ἐφρόντισε νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ὑπεροψίαν τῶν στρατιωτῶν. Οὗτοι ἐπροσφέροντο πρὸς τοὺς πολίτας ὄχι ὡς πρὸς συγγενεῖς καὶ συμπολίτας, ἀλλ᾽ ὡς πρὸς ἐχθροὺς εἰς δορίκτητον χώραν· ἐξεμαύλιζαν τὰς γυναῖκας, ἐκακομεταχειρίζοντο τοὺς ἄνδρας, καὶ ἔκαμναν ἀνηκούστους εἰσπράξεις ἀργυρίου, καὶ ἀκολασίας· ὁ βασιλεὺς ἐχάριζεν ὁλοκλήρους πόλεις καὶ πολύτιμα ὑποστατικὰ εἰς τοὺς αὐλικοὺς καὶ φίλους του. Οὗτοι τὸ εἶχαν πρὸς τέρψιν των νὰ πειράζωσι τοὺς Νεαπολίτας εὐγενεῖς καὶ νὰ τοὺς κακομεταχειρίζωνται παντοίως· οἱ δοκιμώτατοι ἄνδρες ἐξωθοῦντο χωρὶς συμπάθειαν. Πρὶν ἀκόμη γείνῃ ἡ στέψις, ηὔχοντο οἱ Νεαπολῖται τὸν νέον βασιλέα νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸ ἀνάθεμα.

Ἡ τελετὴ ἀνεβλήθη ἕως τὴν 12 Μαΐου, ἐπειδὴ ὁ Πάπας ἀπέφευγε παντάπασι τὴν ἀμφίεσιν. Μετὰ πολλὰς εἰς μάτην γενομένας δεήσεις ἐστέφθη τελευταῖον ὁ Κάρολος καὶ χωρὶς τὴν ἀμφίεσιν. Ἡ κενοδοξία τὸν ἐκέντει τόσον, ὥστε κατὰ τοῦτον τὸν καιρὸν ἐνεδύθη ὅλον τὸν στολισμὸν τοῦ αὐτοκράτορος, ὡς νὰ εἶχεν ἤδη κυριεύσειν τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα ἔλαβε παραυτα πάντη διαφορετικὴν τροπήν. Πανταχοῦ ἠξύπνιζεν ὁ φόβος περὶ ὁλοκλήρου ὑποδουλώσεως τῆς Ἰταλίας, καὶ ὁ Πάπας, τὸν

ὁποῖον ἐφοβέριζεν ὁ Κάρολος μὲ τὴν καθαίρεσιν, ὁ Λοδοβῖκος Μόρος, Φερδινάνδος ὁ Καθολικὸς, ὁ Μαξιμιλιανὸς καὶ ἡ Βενετία ἐσηκώθησαν ὅλοι διὰ νὰ τὸν κτυπήσουν πανταχόθεν. Ἀφῆκεν οὗτος μέρος τῶν στρατευμάτων του εἰς τὴν Νεάπολιν. καὶ μὲ τὸ πλεῖστον ὥρμησε πάλιν εἰς τὴν ἄνω Ἰταλίαν. Ἀλλ᾽ ὅταν ἔφθασεν εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἐπικράτειαν, ἐπέταξεν ὁ Πάπας εἰς τὴν Περουσίαν. Ὁ Κάρολος δὲν τὸν ἐδίωξε περαιτέρω, μηδ᾽ ἐμβῆκεν εἰς τὴν Ῥώμην, ἐσυγχώρησεν ὅμως τοὺς στρατιώτας του νὰ ἄγωσι καὶ νὰ φέρωσι τὴν παπικὴν χώραν καὶ ὅλην τὴν Ἰταλίαν. Ὅταν δὲ ἐπέρασε τὰ Ἀπέννινα εἰς τὴν ἐπικράτειαν τῆς Πάρμας, ἦλθεν ἐναντίον του ἰσχυρὸς στρατὸς τοῦ Μεδιολάνου καὶ τῆς Βενετίας, καὶ τὸν ἠνάγκασεν εἰς μάχην (6 Ἰουλ. 1495) πλησίον τοῦ Φουορνουόβου, ὅπου ἔχασε πολλοὺς ἀνθρώπους καὶ τὰς πλουσίας ἀποσκευάς του, καὶ ἐκινδύνευσε νὰ πιασθῇ καὶ αὐτός. Εἰς Τρίνον τοῦ Μεδιολάνου ἀνεπαύθη ὀλίγον. Ἐκεῖ τοῦ ἔστειλεν ὁ δειλὸς Πάπας, ἀφοῦ ἤκουσε τὰ τῆς μάχης, προσταγὴν, Νὰ ἀναχωρήσῃ εἰς δέκα ἡμέρας ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν, καὶ νὰ σηκώσῃ τοὺς ἀνθρώπους του ἀπὸ τὴν Νεάπολιν· εἰδὲ μὴ, νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν Ῥώμην καὶ νὰ ἀπολογηθῇ ἔμπροσθέν του, ἐπὶ ποινῇ τοῦ ἀφορισμοῦ. Ὁ Κάρολος ἀπεδίωξε μὲ καταφρόνησιν τὸν πρέσβυν, καὶ εἶπεν εἰρωνικῶς, ὅτι τὸ δεύτερον ἐμπορεῖ νὰ γείνῃ πρὸς χάριν τοῦ Πάπα.

Ὁ Κάρολος ἦτο ἀκόμη εἰς Τρίνον, ὅταν ἔλαβε τὴν λυπηρὰν ἀγγελίαν, ὅτι οἱ Νεαπολῖται βοηθούμενοι ἀπὸ τὸν Πάπαν καὶ ἀπὸ στόλον Ἰσπανικοβενετικὸν ἐδίωξαν τοὺς στρατιώτας του, καὶ ὁ βασιλεὺς Φερδινάνδος ἐμβῆκε πάλιν καὶ ἐγνωρίσθη βασιλεὺς ὑπὸ πάντων. Εἶχεν ἀκόμη εἰς τὰς χεῖρας του πολλὰ φρούρια τῶν Φλωρεντινῶν καὶ Μεδιολανῶν· καὶ αἱ δύω αὗται πολιτεῖαι ὑποσχεθεῖσαι βοήθειαν εἰς τὸ μέλ-

λον πρὸς τὸν Κάρολον παρέλαβαν τὰ φρούριά των. Ὁ Κάρολος ὑπέστρεψεν εἰς τὴν Γαλλίαν. Τὸ ἐφεξῆς ἔτος δὲν ἠθέλησαν νὰ τὸν δώσουν βοήθειαν οὔτε ἡ Φλωρεντία οὔτε τὸ Μεδιόλανον.

Εἰς τὸ τέλος τοῦ 1496 ὑπέστρεψαν ὅλοι οἱ Γάλλοι ἀπὸ τὴν Νεάπολιν. Ὁ Φερδινάνδος ἔμεινε βασιλεὺς τῆς Νεαπόλεως· ἀπέθανεν ὅμως τὸ αὐτὸ ἔτος, καὶ τὸν διεδέχθη ὁ θεῖος του Φρειδερῖκος. Σωματικὴ ἀσθένεια καὶ ἀναργυρία ἐμπόδισαν τὸν Κάρολον νὰ ἐκστρατεύσῃ καὶ δεύτερον. Ἀπέθανε δὲ τὴν 17 Ἀπριλ. 1498 ἄτεκνος, καὶ ὁ θρόνος ἔπεσεν εἰς τὸν προειρημένον Δοῦκα Αὐρηλίας Λοδοβῖκον *).

10. Λοδοβῖκος ΙΒ΄.

(βασιλ. 1498 — 1515).

Ὁ πρίγκιψ οὗτος ἦτο ἓξ καὶ τριακονταετὴς, ὅταν ἀνέλαβε τὴν κυβέρνησιν. Καὶ ἡ μὲν τολμηρὰ θερμότης του εἶχεν ἤδη ὑποψυχρανθῆν, εἶχαν δὲ μείνειν αἱ ἀξιέραστοι ἰδιότητές του, διὰ τῶν ὁποίων ἀνεδείχθη εὐθὺς ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν τόσον ἀξιόλογος, ὥστε τὸν ὠνόμαζαν τοῦ λαοῦ πατέρα. Πρέπει δὲ νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι καὶ τὸ εἶχεν εἰς τιμήν του νὰ βεβαιόνῃ τὸ ὡραῖον τοῦτο ὄνομα.

*) Ὁ ἐφεξῆς γενεαλογικὸς πίναξ ἐξηγεῖ τὰς συγγενικὰς σχέσεις:

Κάρολος Ε΄, ὁ Σοφὸς † 1380.

Κάρολος ς΄. — Λοδοβῖκος, Δοὺξ Αὐρηλίας † 1407. Σύζυγ. Βαλεντίνα Βισκοντία.

Κάρολος Ζ΄.

Λοδοβῖκος ΙΑ΄. — Κάρολος δοὺξ Αὐρλ. † 1465. — Ἰωάννης Κόμ. Ἐγγολίσμης.

Κάρολος Η΄. — Λοδοβῖκος ΙΒ΄. — Κάρολος Κόμης Ἐγγολίσ. † 1496.

Φραγκῖσκος Α΄.

Οἱ ἐχθροί του δὲν τὸ ἤλπιζαν. Ἐπειδὴ ἤξευραν, ὅτι τὰ ὀνόματά των γραμμένα εἰς πινάκιον καί τινα σημειωμένα μὲ σταυρὸν ἐβάσταζε πάντοτε μαζή του, ἔφυγαν εὐθὺς ἀφοῦ ὁ πρῴην βασιλεὺς ἔκλεισε τὰ ὀμμάτιά του. Ἀλλ' αὐτὸς τοὺς ἀνεκάλεσε, τοὺς ἐπέπληξε διὰ τὴν δυσπιστίαν, καὶ τοὺς εἶπεν: „Ὁ σταυρὸς, τὸν ὁποῖον ἐσημείωσα εἰς ὀνόματα τινὰ, ἔπρεπε νὰ σᾶς ἀναγγείλῃ ὄχι τὴν ἐκδίκησίν μου, ἀλλὰ, καθὼς ὁ σταυρὸς τοῦ σωτῆρος, συγχώρησιν καὶ λήθην τῶν ἡμαρτημένων.“ Αὐλικοί του τινὲς τὸν ἠρώτησαν, ἂν ἤθελε τώρα νὰ ἐκδικήσῃ τὸν ἑκατόνταρχον Τρεμοβίλλιον, ὅς τις τὸν εἶχε πιάσειν εἰς τὴν πλησίον τοῦ ἁγ. Ἀλβίνου μάχην. „Ὄχι, ἀπεκρίθη ὁ Λοδοβῖκος, ὁ Τρεμοβίλλιος ἔκαμε τὸ χρέος του καὶ ὑπούργησε τιμίως τὸν αὐθέντην του· ὁ βασιλεὺς δὲν πρέπει νὰ ἐνθυμῆται τὰ κακὰ, τὰ ὁποῖα ἔπαθεν ὁ Δοὺξ Αὐρηλίας.“ Φειδόμενος τὸν ἱκανῶς καταδυναστευμένον λαὸν, ἔζη τόσον οἰκονομικῶς, ὥστε τὸν ἐκωμῴδουν οἱ εὐτράπελοι διὰ τὴν φιλαργυρίαν του. Μίαν φορὰν, ἐπειδὴ εἰς ἐκστρατείαν, περὶ τῆς ὁποίας θέλομεν ὁμιλήσειν πάραυτα, ἐχρειάζετο ἀσυνειθίστως πολὺ ἀργύριον, εἶπεν πρὸς τοὺς χρηματιστάς του: „Διατάξατε τὴν φορολογίαν οὕτως, ὥστε νὰ μὴ βαρυνθῇ ὁ λαός μου.“ Καὶ ἐπειδὴ τὸν ἀπέδειξαν, ὅτι τὰ ἀναγκαῖα χρήματα δὲν δύνανται νὰ σύναχθῶσι χωρὶς σκληρὰ μέσα, ἀπεκρίθη μὲ δάκρυα εἰς τοὺς ὀφθαλμούς: „Σᾶς ὁρκίζομαι, ὅτι δὲν ἤθελα ἐπιχειρήσειν τοιοῦτον ἔργον ἐὰν δὲν μ' ἐπρόσταζεν ἡ ἀνάγκη· ὁ Θεὸς εἶναι μάρτυς τῆς εἰλικρινείας μου, καὶ κἀνὲν ἄλλο παρὰ τὸν θάνατον δὲν θέλει μ' ἐμποδίσειν νὰ τὸ πληρώσω εἰς τοὺς πτωχοὺς ὑπηκόους μου.“ Ταῦτα ὅμως ἦσαν πλέον σοφία τῆς κεφαλῆς, παρὰ δύναμις τῆς καρδίας του, καὶ εἰς τὸ γλυκὺ θέλγητρον νὰ ἐκτείνῃ τὴν δύναμίν του μὲ δαπάνην ἄλλων ἀντέστεκε τόσον ὀλίγον ὁ Λοδοβῖκος, ὅσον καὶ

οἱ λοιποὶ σύγχρονοί του ἡγεμόνες. Ἔλαβε δὲ τὴν εἰς τοῦτο κλίσιν ἀπὸ ἄνδρα τινὰ, σύμβουλόν του, ὅς τις ἥρμοζε περισσότερον νὰ εἶναι σύμβουλος Λοδοβίκου τοῦ ΙΑ΄. Οὗτος ἦτο Γεώργιος ἐξ Ἀμβασίας, ἀρχιεπίσκοπος Ῥοθομάγου, εἰς τὸν ὁποῖον ὁ Λοδοβῖκος ἔδωκεν ἀπὸ μέρους τοῦ Πάπα τὴν Καρδιναλικὴν ἀξίαν. Ὅσα πολεμικὰ ἐγχειρήματα τοῦ Λοδοβίκου θέλομεν διηγηθῆν ἐφεξῆς, ὅλα σχεδὸν ἐκυβερνήθησαν ἀπὸ τὸν ἄνδρα τοῦτον.

Τὸ Δουκάτον τῆς Βρετανίας δὲν εἶχεν ἑνωθῆν ἀκόμη στερεῶς μὲ τὸ στέμμα διὰ τοῦ γάμου τῆς πριγκιπέσσης Ἄννης μὲ Κάρολον τὸν Η΄. Διὰ νὰ τὸ ἀποκτήσῃ ὁ Λοδοβῖκος, τοῦ ὁποίου ὁ ἀρχαῖος ἔρως πρὸς τὴν Ἄνναν δὲν εἶχε σβεσθῆν ἀκόμη, ἠθέλησε νὰ τὴν λάβῃ σύζυγόν του. Ἀλλ᾽ ἀνάγκη ἦτο πρῶτον νὰ χωρισθῇ ἀπὸ τὴν βιαίως δοθεῖσαν εἰς αὐτὸν ἀσχημοπρόσωπον γυναῖκα. Ὁ Πάπας, ὅς τις ἤθελε νὰ μεταχειρισθῇ τὸν Λοδοβῖκον εἰς τὴν Ἰταλίαν, συγκατένευσεν εἰς τοῦτο προθυμότατα. Ἔλυσε τὸν γάμον μὲ πρόφασιν ἀπαγορευτικοῦ βαθμοῦ συγγενείας. Ὁ Λοδοβῖκος ἐνυμφεύθη τὴν χήραν τοῦ προκατόχου του, καὶ ἡ χωρισμένη βασίλισσα ὑπῆγεν εἰς τοὺς Βιτύριγας, ὅπου ἔζησεν ἀκόμη ἓξ ἐλεεινὰ ἔτη εἰς μοναστηριακὴν ἐρημίαν. Ὁ ἀξιέραστος χαρακτήρ της ἠρέθισε τὴν συμπάθειαν τοῦ λαοῦ, ὅς τις ἐγόγγυζε φανερὰ ἐναντίον τούτου τοῦ ἔργου τοῦ Λοδοβίκου.

11. Κυρίευσις τοῦ Μεδιολάνου καὶ βουλαὶ κατὰ τῆς Νεαπόλεως.

(1499 — 1507.)

Κάρολος ὁ Η΄ ἔδωκεν εἰς τὴν Γαλλικὴν πολιτικὴν τὸν εἰς τὴν Ἰταλίαν δρόμον, καὶ ἐπειδὴ οἱ διάδοχοί του ἐπεριπάτησαν τὸν αὐτὸν δρόμον, ἤρχισε

σειρὰ πορθητικῶν πολέμων εἰς τὴν χώραν ἐκείνην, οἱ ὁποῖοι ἐτελείωσαν πάντη ἀνωφελῶς διὰ τὴν Γαλλίαν. Λοδοβῖκος ὁ ΙΒ΄ διεύθυνε κατὰ πρῶτον τοὺς ὀφθαλμούς του εἰς τὸ ὡραῖον Μεδιόλανον, τοῦ ὁποίου τὴν κτῆσιν ἐνόμιζεν ὅτι ἀντεποιεῖτο μὲ δίκαιον λόγον. Διότι ἡ προμήτωρ του Βαλεντῖνα ἦτο θυγάτηρ τοῦ πρώτου Μεδιολανικοῦ Δουκὸς Ἰωάννου Γαλεάζου Βισκοντίου (Τόμ. Ε΄, σελ, 384), καὶ οἱ ἀπόγονοι τούτου Δοῦκες τῆς Αὐρηλίας ἐθεώρουν ὡς ἅρπαγας τὸν Σφόρζαν καὶ τοὺς διαδόχους του. Τὸ ζήτημα, ἂν εἶχαν δίκαιον εἰς αὐτοτρατορικὸν κληροδότημα γυναικεῖοι ἀπόγονοι, ἔμεινεν ἐδῶ ἀνεπίλυτον. Διὰ νὰ βαδίσῃ προβλεπτικῶς ὁ Λοδοβῖκος, ἔγεινε πρῶτα φίλος μὲ ὅλους τοὺς γείτονάς του. Ἔκαμε συμμαχίαν μὲ τοὺς Ἐλβετοὺς, ἐκ τῶν ὁποίων ἔλαβε μὲ μισθὸν 5000· μὲ τοὺς Βενετοὺς, εἰς τοὺς ὁποίους ὑπεσχέθη νὰ παραχωρήσῃ συνορικάς τινας πόλεις τοῦ Μεδιολάνου· μὲ τὸν Δοῦκα τῆς Σαβαυδίας, ὅς τις τοῦ ἐσυγχώρησε τὴν ἀπὸ τὰς χώρας του διάβασιν· καὶ μὲ τὸν Πάπαν, τοῦ ὁποίου τὸν υἱὸν, Καίσαρα Βοργίαν, ὕψωσεν εἰς μεγάλας ἐντίμους ἀρχὰς τῆς Γαλλίας. Ὅταν ἤρχισαν νὰ λογαριάσωσι τὰ ἔξοδα, εὕρηκαν ὅτι ἔλειπαν ἀκόμη πολλὰ ἀπὸ τὸ πολεμικὸν κιβώτιον. Εἰς ἀναπλήρωσιν τούτων ἐπρόβαλεν ὁ Καρδινάλιος Ἀμβασίας πολλὰ ἐπικίνδυνον μέσον, δηλαδὴ τὴν πώλησιν τῶν χρηματικῶν πόρων. Ὁ Λοδοβῖκος τὸ ἀπεφάσισε μὲ βαρυθυμίαν καὶ μὲ σκοπὸν ἀμετάθετον νὰ ἀναπληρώσῃ μετέπειτα τὴν ἐκ τοῦ ἀδικήματος ζημίαν.

Τὸ φθινόπωρον τοῦ 1499 ἔτους ἐμβῆκεν εἰς τὴν Ἰταλίαν μὲ ὅλον τὸ στράτευμά του· ὅλα ἔτρεξαν κατ᾽ εὐχήν. Λοδοβίκου τοῦ Μόρου οἱ μισθοφόροι, εὐθὺς ἀφοῦ ἐφάνησαν τὰ Γαλλικὰ κανόνια, παρέδωκαν τὰ εἰς αὐτοὺς ἐμπιστευθέντα φρούρια. Ὁ Δοὺξ αὐτὸς κατέφυγε μὲ τοὺς θησαυρούς του εἰς τὸν αὐτοκράτορα Μαξιμιλιανὸν, καὶ εἰς ὀλίγας ἑβδομάδας

ἐκυριεύθη ὅλη ἡ χώρα σχεδὸν χωρὶς κἀμμίαν ἀντίστασιν. Τὴν 6 Ὀκτωβ. εἰσήλασεν ὁ Λοδοβῖκος εἰς τὴν μητρόπολιν μὲ δουκικὴν στολὴν, καὶ οἱ πολῖται τοῦ ἐπρόσφεραν τὰ ἐκ καθαροῦ χρυσοῦ κατασκευασμένα κλειδία της. Μαζὴ μὲ τὸ Μεδιόλανον παρεδόθη καὶ ἡ Γένουα, ἥτις ἀρχήτερα ὑπῆρχεν ἤδη κτῆμα τῆς Γαλλίας. Ἡ Βενετία ἔλαβε τὴν Κρεμώνην καὶ τόπους τινὰς ἐπέκεινα τοῦ Ἀδδούα. Ἀλλ' ὁ διαφυγὼν Λοδοβῖκος Μόρος εἶχεν εἰπεῖν εἰς Βενετοὺς αἰχμαλώτους: „Ἐσεῖς στέλλετε εἰς ἐμὲ τὸν βασιλέα νὰ γευματίσῃ· σᾶς βεβαιόνω, ὅτι θέλει δειπνήτειν εἰς ἐσᾶς." Μέρος τοῦ Βενετικοῦ βουλευτηρίου εἶχεν ἀληθῶς τὰς ὑποψίας ταύτας, ἀλλ' ἡ θεωρία ἄλλου μέρους ἔλαβε τὴν ὑπεροχὴν, δηλαδὴ νὰ πλουτισθῶσι μὲ βοήθειαν τῆς Γαλλίας καὶ μὲ ζημίαν τοῦ Μεδιολάνου, καὶ ἔπειτα νὰ ἐξώσωσι τοὺς Γάλλους, καθὼς ἐπὶ Καρόλου τοῦ Η' μὲ τὴν συνένωσιν τῶν ἡγεμόνων τῆς Ἰταλίας. Τῳόντι δὲ ἐφάνη ὅτι ἐπληροῦτο ἡ ἐλπὶς αὕτη, ὅταν μόλις εἶχε στρέψειν τὰ νῶτα ὁ Λοδοβῖκος. Οἱ Γαλλικοὶ εὐγενεῖς καὶ στρατιῶται ἐπροσφέρθησαν εἰς τὸ Μεδιόλανον ἀπαράλλακτα καθὼς πρότερον εἰς τὴν Νεάπολιν, καὶ ἐθέρισαν τοὺς αὐτοὺς καρποὺς τῶν ἀδικημάτων των. Οἱ Μεδιολάνιοι, βαρυνθέντες τῶν ξένων τὴν ἀδικίαν, ἐπεθύμησαν πάλιν τὸν πρότερον ἡγεμόνα των, ὅστις καὶ αὐτὸς εἰς τὸ μεταξὺ τοῦτο δὲν ἦτο ἀργὸς, ἀλλ' εἶχε συνάξειν εἰς τὴν Γερμανίαν καὶ Ἑλβετίαν ἱκανὸν στράτευμα, μὲ τὸ ὁποῖον ἐφάνη διαμιᾶς εἰς τὰ σύνορα τῆς πατρίδος του. Οἱ κάτοικοι τὸν ἐδέχθησαν ἀσμένως, καὶ τοῦ ἐπρόσφεραν τροφὰς καὶ ἀργύριον. Ὁ ἀρχιστράτηγος Τριβόλκιος, κυβερνήτης τῶν Γαλλικῶν στρατευμάτων, μόλις ἠδυνήθη νὰ βασταχθῇ εἰς τὰ ὀχυρώματα, καὶ μὲ συχνοτάτους ταχυδρόμους ἐζήτει βοήθειαν ἀπὸ τὴν Γαλλίαν. Τῳόντι δὲ τοῦ ἔστειλεν ὁ Λοδοβῖκος ἀξιόλογον ἐνδυνάμωσιν καὶ τὸ χρειῶδες ἀργύριον, καὶ τώρα ἠδύνατο πάλιν ὁ ἀρχιστράτηγος νὰ βαλθῇ εἰς ἀντίστασιν φανεράν. Ἐμεταχειρίσθησαν βοηθὸν καὶ τὴν προδοσίαν· χιλιάδες τινὲς ἀπεχωρίσθησαν ἀπὸ τὸν Λοδοβῖκον Μόρον, καὶ μὲ τοῦτον τὸν τρόπον ἠσθένησεν ἐκεῖνος τόσον, ὥστε ἀπεφάσισε πάλιν νὰ φύγῃ πάραυτα. Τώρα ὁ Τριβόλκιος ἐπεκηρύκευσε πεντακόσια φλωρία εἰς τὸν ὅς τις τὸν πιάσῃ· καὶ οὕτως ἠρέθισεν Ἑλβετὸν τινὰ *) νὰ τὸν προδώσῃ εἰς τοὺς Γάλλους, ἐνῷ μὲ κοινὴν στολὴν ἤθελε νὰ ἀναχωρήσῃ μεταξὺ ἄλλων Ἑλβετῶν. Ὁ Τριβόλκιος τὸν ἔστειλεν εἰς Λουγδοῦνον, καὶ ἀπεκεῖ ἐπρόσταξεν ὁ βασιλεὺς νὰ τὸν φέρουν εἰς τὸ ἐν Βιτύριξι φρούριον Λοχίας, ὅπου ἐπέρασε δέκα ἔτη εἰς ὑπόγειον φυλακὴν, ἕως οὗ ἡ θλίψις καὶ ὁ νοσερὸς ἀὴρ τὸν ἐφόνευσαν· ὅλους, ὅσοι εἰς τὴν τελευταίαν ἐπανάστασιν συνεφατρίασαν μὲ τὸν Μόρον, ἐσυγχώρησεν ὁ Λοδοβῖκος, καὶ ἀπέλυσε τοὺς Μεδιολανίους ἀπὸ τὴν τιμωρίαν. Κρῖμα ὅμως, ὅτι δὲν ἠδυνήθη νὰ τοὺς ἀπολύσῃ καὶ ἀπὸ τὴν ἀναίσχυντον καταδυνάστευσιν τῶν στρατιωτῶν του.

Ἀφοῦ ὁ Λοδοβῖκος μὲ τόσην εὐκολίαν ἔγεινε κύριος τοῦ Μεδιολάνου, διεύθυνε τὸ βλέμμα του εἰς τὴν Νεάπολιν, τὴν ὁποίαν ἠθέλησεν ἤδη νὰ σφετερισθῇ ὁ προκάτοχός του Κάρολος· τώρα ὅμως ἀπέβλεπε μόνον εἰς τὸ ἥμισυ, ἐνῷ τὸ ἄλλο ἥμισυ ἔμελλε νὰ πέσῃ εἰς Φερδινάνδον τὸν Καθολικὸν διὰ τῆς συνθήκης τῆς διανομῆς, τὴν ὁποίαν ἀνεφέραμεν ἤδη εἰς τὴν Ἱσπανικὴν ἱστορίαν (ἀνωτ. σελ. 121), καὶ τὴν ὁποίαν ἐδικαιολόγει ἡ προβαλλομένη μυστι-

*) Οὗτος ὠνομάζετο Τυρμάννιος καὶ ἦτο ἀπὸ τὸ Οὔριον. Εἰς τοῦτον δηλαδὴ ἀποδίδουσιν ὅλην τὴν αἰτίαν οἱ παλαιότεροι χρονογράφοι τῆς Ἑλβετικῆς συνορκίας, ἀλλ' ὁ Ἑλβετικὸς ἱστοριογράφος Γλουτζ-Βλοσχεΐμος (ἀκολουθία τοῦ συγγράμματος Ἰωάννου Μυλλέρου σελ. 177, Σημ. 73) δεικνύει, ὅτι ἡ προδοσία ἦτο ἱκανῶς γενική.

κὴ συγκοινωνία Φρειδερίκου τοῦ βασιλέως τῆς Νεαπόλεως μὲ τὸν Σουλτᾶν Βαϊαζήτην. Ἐκεῖ ἐδιηγήθημεν καὶ μὲ ποῖον δόλον ἐκυρίευσεν ὁ Φερδινάνδος τὸ ἥμισυ, καὶ μετ᾽ ὀλίγον ἥρπασεν ἀπὸ τὸν σύμμαχόν του τὸ ἄδικον λάφυρον τοῦ ἄλλου ἡμίσεος. Ὁ Λοδοβῖκος παρωργίσθη τόσον διὰ τοῦτο, ὥστε τὸν Ἱσπανικὸν πρέσβυν, ἀφοῦ τὸν ἐπέπληξε σφοδρότατα διὰ τοῦ αὐθέντου του τὴν ἀπιστίαν, τὸν ἀπεδίωξεν εὐθὺς ἀπὸ τοὺς Παρισίους. Ὅταν οὗτος ἐδιηγήθη ὅλα κατὰ λέξιν εἰς τὴν Ἱσπανίαν, καὶ μεταξὺ τῶν ἄλλων ὅτι ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας εἶπεν, ὅτι δευτέραν φορὰν τώρα ἠπατήθη ἀπὸ τὴν Ἱσπανίαν, ἐφώναξε μὲ γέλια Φερδινάνδος ὁ Καθολικός: „Ψεύδεται ὁ ξεχασμένος· ἐγὼ τὸν ἠπάτησα περισσότερον παρὰ δέκα φοραῖς."

Μ᾽ ὅλον ὅτι ἡ ἐκστρατεία αὕτη τῶν Γάλλων εἰς τὴν Νεάπολιν ἀπέβη δυστυχὴς, μ᾽ ὅλον τοῦτο ἔγεινεν αἰτία πολλὰ ὡραίων ἡρωϊσμοῦ χαρακτήρων. Ὁ περίφημος Βαϊάρδος, εἰς τὸν ὁποῖον θέλομεν ἀφιερώσειν ἐφεξῆς ἓν χωριστὸν τμῆμα, ἔδειξεν ἐδῶ τὰ πρῶτα δοκίμια τῆς ἡρωϊκῆς καρδίας του. Εἶχε μεγάλην μετοχὴν τῆς φήμης, τὴν ὁποίαν ἀπέκτησε κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον ὁ ἱππότης Λοδοβῖκος Ἄρσιος. Ἀφοῦ οἱ εἰς τὴν Νεάπολιν Γαλλικοὶ στρατηγοὶ, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον διὰ τῆς ἀπροβλεψίας καὶ ἀσυμφωνίας των, ἔχασαν τὰ πάντα καὶ ἐπροσπάθουν νὰ σωθῶσι διὰ τῆς φυγῆς, ἐξεδικήθη ὁ ἰσχυρὸς οὗτος στρατιώτης μὲ τὴν ἀπίστευτον σχεδὸν ἀντίστασίν του τὴν τιμὴν τοῦ Γαλλικοῦ ὀνόματος κατὰ τῶν Ἱσπανῶν. Μετὰ τὴν τελευταίαν χαμένην μάχην τῆς Κοριγνόλας, ἥτις συνεκροτήθη παρὰ θέλησίν του, εἶχε συρθῆν μὲ πλῆθος τι γενναίων ἀνδρῶν εἰς τὴν Βενουσίαν, ἐνῷ ὁ κύριος Ἀλέγρης ἔφερε τὸ ἐπίλοιπον τοῦ στρατοῦ εἰς τὴν Γαϊέταν. Ὠχυρώθη ἐξαίρετα εἰς ταύτην τὴν θέσιν, κατέστησεν ἀποθήκας, καὶ ἐλεηλάτει ὅλην

τὴν πέριξ κειμένην χώραν. Ἡ εὐταξία, τὴν ὁποίαν ἐφύλαττεν εἰς τοὺς στρατιώτας του, καὶ ἡ ἀφθονία, τὴν ὁποίαν ἄφινεν εἰς τοὺς κατοίκους τῆς Βενουσίας, ἐπαρακίνησαν διάφορα γειτονικὰ φρούρια νὰ παραδοθῶσιν εἰς αὐτόν. Καθημερινῶς ἤρχοντο εἰς αὐτὸν Νεαπολῖται ἄρχοντες, ἐχθροὶ τῆς Ἱσπανικῆς φατρίας, καὶ τοῦ ἔφερναν νεοσυλλέκτους, τοὺς ὁποίους ἔπειτα ἐγύμναζεν αὐτὸς μὲ ἐπιμέλειαν. Εἰς μάτην ἔστειλεν ὁ Ἱσπανικὸς στρατηγὸς Γονσάλβιος τοὺς καλητέρους ἀξιωματικοὺς ἐναντίον του· ὅλοι οὗτοι ἐνικῶντο. Ὁ Ἄρσιος διεμοίρασε τὰ στρατεύματά του εἰς διάφορα στίφη, καὶ τὰ ἐσκόρπισεν εἰς τὴν χώραν. Συχνάκις, ἐὰν οἱ Ἱσπανοὶ ἐπίστευαν ὅτι εἶναι δέκα μίλια μακρὰν, ἐφαίνετο ἔξαφνα καὶ ἐπίανεν αἰχμαλώτους, ἢ ἐλαφυραγώγει τροφὰς καὶ ἔπιπλα. Τελευταῖον δὲν ἐτόλμων καθόλου νὰ ἀπομακρυνθῶσιν ἀπὸ τὰ ὀχυρώματά των. Ἐνῷ ὁ γενναῖος ἀνὴρ ἀπὸ τὰ τρία ἢ τέσσαρα φρούριά του ἀνεδείχθη τόσον φοβερὸς εἰς τὸν ἐχθρὸν, ἤκουσεν ὅτι ἡ Γαϊέτα μὲ πολὺ περισσοτέραν φρουρὰν ἐπαραδόθη διὰ συνθήκης. Ἀπὸ τὴν ἀγανάκτησίν του ἐκτύπει μὲ τοὺς πόδας τὴν γῆν, καὶ τίποτε δὲν ἠδύνατο νὰ τὸν καταπείσῃ νὰ ἐμβῇ καὶ αὐτὸς εἰς τὴν συνθήκην. Ἔγραψε δὲ μᾶλλον εἰς τὸν βασιλέα του, ὅτι εἶναι ἕτοιμος νὰ προστατευθῇ ἓξ ἀκόμη μῆνας καθ᾽ ὅλης τῆς Ἱσπανικῆς δυνάμεως, ἐὰν ἤθελεν ἔπειτα νὰ ἔλθῃ εἰς βοήθειάν του. Ὁ Λοδοβῖκος, ὅς τις εἶχε παραιτήσειν τὰ κατὰ τῆς Νεαπόλεως βουλεύματά του, τοῦ ἀπεκρίθη νὰ ἀφήσῃ τὰς θέσεις του μὲ ὅσον δυνατὸν ἐντίμους συμφωνίας καὶ νὰ ἐπιστρέψῃ τάχιστα εἰς τὴν Γαλλίαν. Ὁ Ἄρσιος δὲν ἐζήτησε καμμίαν συμφωνίαν. Ἐδημηγόρησε πρὸς τοὺς στρατιώτας του ἐνθουσιαστικῶς, ἐκβῆκε μὲ εὐταξίαν μεγάλην ἀπὸ τὴν Βενουσίαν, ἔκαμνε μικρὰ ὁδοιπορήματα καθ᾽ ἡμέραν, καὶ ὅθεν διέβαινεν ἐσύναζε πανταχοῦ φορολογίας. Μὲ τοῦτον τὸν τρόπον

ἐπέρασε τὸ μέγιστον μέρος τοῦ βασιλείου, χωρὶς νὰ
τολμήσωσιν οἱ Ἱσπανοὶ νὰ τὸν ἐμποδίσωσι ποῦποτε.
Μὲ τὴν αὐτὴν πολεμικὴν εὐταξίαν διεστράτευσε καὶ
διὰ τῆς Παπικῆς ἐπικρατείας. Ὁ Πάπας Ἰούλιος ὁ
Β', καὶ αὐτὸς τεχνίτης τῆς πολεμικῆς, ἐπεθύμησε
νὰ ἴδῃ τοιοῦτον παράδοξον ἄνδρα. Τὸν ἐπροσκάλεσε
νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν Ῥώμην καὶ νὰ ἐμβῇ εἰς τὴν ὑπη-
ρεσίαν του. Ἀλλ' ὁ Ἄρσιος, ὅς τις ἦτο ἐπίσης καὶ
πιστὸς καὶ ἀνδρεῖος, τὸν εὐχαρίστησε μὲ κομψότητα,
καὶ ἐπροχώρησε περαιτέρω φιλοδωρημένος πλουσίως.
Ἀπὸ Ῥώμης διεπέρασε μὲ πολεμικὴν εὐταξίαν τὰς
Ἰταλικὰς χώρας, καὶ ἔφερε τὸ στράτευμά του εἰς
Βλαίσας τῆς Γαλλίας, ὅπου διέτριβεν ὁ βασιλεύς. Ὁ
βασιλεὺς καὶ ἡ βασίλισσα ἐκβῆκαν εἰς προϋπάντησίν
του, ἐμοίρασαν εἰς τοὺς ἀξιωματικοὺς καὶ κοίνοὺς
στρατιώτας του πλούσια δῶρα, καὶ αὐτὸν ἐσυγχώρη-
σαν νὰ τοὺς ζητήσῃ ὅποιαν θελήσῃ χάριν. Ὁ Ἄρ-
σιος δὲν ἐζήτησεν ἄλλην, εἰμὴ νὰ ἀνακαλεσθῇ
ὁ ἐξόριστος συστρατηγός του, ὁ κύριος Ἀλέ-
γρης, τοῦ ὁποίου ἡ σύνεσις, ἡ ἀνδρία καὶ ἡ πίστις
δὲν ἐγνωρίσθησαν ὡς ἔπρεπε. Διότι τὸν εἶχαν ἐκ-
λάβειν αἴτιον τοῦ χαμοῦ τῆς Νεαπόλεως καὶ τὸν εἶ-
χαν ἐξορίσειν μαζὴ μὲ ἄλλους· ἀλλὰ διὰ δεήσεως
τοῦ ἀγαθοῦ Ἀρσίου ἀνεκαλέσθη πάλιν καὶ ἐβάλθη
εἰς ὅλας τὰς προτέρας ἀξίας του. Αὐστηρὸν ὅμως
κριτήριον ἔγεινε διὰ τοὺς τροφοδότας τοῦ ἐν Νεαπό-
λει στρατοῦ· οὗτοι ἐκρεμάσθησαν χωρὶς εὐσπλαγ-
χνίαν. Ἀλλ' ἔμειν εν ἀτιμώρητος ὁ Καρδινάλιος Ἀμ-
βασίας, ὅς τις συνεισέφερεν εἰς τὸν χαμὸν τῆς Νεα-
πόλεως, ἐπειδὴ εἶχε κρατήσειν πλησίον τῆς Ῥώμης
τὰ Γαλλικὰ στρατεύματα διὰ νὰ ἀναγκάσῃ μὲ αὐ-
τὰ τὴν περὶ Πάπα ἐκλογῆς γινομένην σύνοδον νὰ
τὸν ἀναβιβάσῃ εἰς τὴν καθέδραν. Ἐν γένει δὲ ἀνάγ-
κη ἦτο νὰ περιπλεχθοῦν τὰ εἰς τὴν Ἰταλίαν Γαλλι-

κὰ πράγματα, κυβερνώμενα ἀπὸ ἄνδρα, ὅς τις ἐσπού-
δαζε νὰ παπεύσῃ.

Ἐπειδὴ δὲ τὸ Δουκάτον τοῦ Μεδιολάνου ἦτο
αὐτοκρατορικὸν κληρούχημα, ὁ Λοδοβῖκος δὲν ἐνομίζετο
εἰς τὴν Εὐρώπην νόμιμος κύριός του, πρὶν τὸ δεχθῇ
ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα. Τὸ ἐζήτησε παρακινούμε-
νος ὄχι τόσον ἀπὸ φόβον τοῦ Μαξιμιλιανοῦ, ὅσον
ἀπὸ τὴν μετὰ τῆς Ἱσπανίας ἕνωσίν του, ἐπειδὴ, ὡς
εἶναι γνωστὸν, ὁ τοῦ Μαξιμιλιανοῦ υἱὸς Φίλιππος
εἶχε γυναῖκα τὴν Φερδινάνδου τοῦ Καθολικοῦ θυγα-
τέρα, καὶ ἔγεινε τότε (1504) βασιλεὺς τῆς Καστι-
λίας μὲ τὸν θάνατον τῆς πενθερᾶς του Ἰσαβέλλης.
Ἐπειδὴ δὲ ὁ αὐτοκράτωρ δὲν ἔκλινεν εἰς τὸ ζήτημα
τοῦτο, τὸ ἐζήτησεν ὁ Λοδοβῖκος δι' ἑαυτὸν καὶ διὰ
τοὺς υἱούς του, καὶ, ἐὰν δὲν ἀπέκτα υἱοὺς, διὰ τὴν
θυγατέρα του Κλαυδίαν, ἥτις ἐσυμφωνήθη νὰ ὑπαν-
δρευθῇ τὸν πρεσβύτατον ἔγγονον τοῦ αὐτοκράτορος (τὸν
μετέπειτα Κάρολον τὸν Ε'), καὶ νὰ λάβῃ προσέτι
ὡς προικοδοσίαν τὰ δύω Δουκάτα Βουργονδίαν καὶ
Βρετανίαν. Τοιοῦτον πρόβλημα ἤρεσε τὸν αὐτοκρά-
τορα καὶ τὸν υἱόν του Φίλιππον, ἐπειδὴ ἐφαίνετο
δυνατὸν, ὅτι δὲν ἔμελλε νὰ ἀποκτήσῃ υἱοὺς ὁ Λο-
δοβῖκος. Συνθήκη γενομένη εἰς Βλαίσας (1504) ἐστε-
ρέωσε τὰ εἰρημένα ἄρθρα, καὶ ἀφοῦ παρεκτὸς τού-
του ἐσυμφώνησεν ὁ Μαξιμιλιανὸς νὰ πληρωθῇ
200,000 λίτρας, ἔλαβε τὸν ὅρκον τῆς κληρουχίας
τὸν Ἀπρίλ. 1505 ἀπὸ τὸν Καρδινάλιον Ἀμβασίας ἐν
ὀνόματι τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας.

Ἀλλὰ μόλις ἔγεινε τοῦτο, καὶ ἔπεσεν ὁ Λοδο-
βῖκος εἰς ἀῤῥωστίαν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν μόλις ἦτο ἐλ-
πὶς νὰ ἀναλάβῃ. Δελφῖνα δὲν ἤλπιζε πλέον· καὶ
τρεῖς ἐξαίρετοι ἐπαρχίαι τοῦ Γαλλικοῦ βασιλείου
ἤθελαν ἐκσφενδονισθῆν εἰς τὸν ἀέρα. Ἡ πολιτικὴ
τέχνη τοῦ Καρδιναλίου Ἀμβασίου, ὅς τις δὲν ἐφρόν-
τιζε διὰ τὴν ἀπιστίαν, ἐὰν τοῦ ἔδιδε κέρδος, εὐ-

ρηκεν εὐθὺς μηχάνημα εἰς τὴν ἀμηχανίαν ταύτην. Ἐπαρηγόρησε τὸν Λοδοβῖκον μὲ τοὺς λόγους, ὅτι δὲν εἶναι ὑπόχρεως εἰς τὴν ὑπόσχεσίν του, ἐπειδὴ ὁ βασιλεὺς χωρὶς γνώμην τῶν προεστώτων δὲν δύναται νὰ ἀποχωρίσῃ τοιαύτας ἐπαρχίας, καὶ ἀπὸ τὸν ὅρκον τὸν ἀπέλυσε καθὸ Καρδινάλιος καὶ Παπικὸς τοποτηρητής. Ἔκαμαν ἐνταυτῷ τὰς ἀναγκαίας προετοιμασίας διὰ νὰ βαστάξουν τὰς ἐπαρχίας ταύτας διὰ τὸν διάδοχόν του. Διάδοχός του δὲ ἦτο ὁ νεανίσκος Δοὺξ Ἐγγολίσμης Φραγκῖσκος, πρῶτος πρίγκιψ ἐξ αἵματος. Παρευθὺς ἠῤῥαβωνίσθη μὲ τὴν πριγκιπέσσαν Κλαυδίαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἀφῆκε κληρονομίαν διὰ τῆς διαθήκης του ὁ Λοδοβῖκος τὰ τρία ἐκεῖνα Δουκάτα. Ἡ μὲ τὸν Μαξιμιλιανὸν καὶ τὸν Φίλιππον ἔκρηξις ἔγεινε πάραυτα ἰσχυροτέρα, ὅταν Φερδινάνδος ὁ Καθολικὸς ἐφιλιώθη μὲ τὸν Λοδοβῖκον διὰ νὰ ἀποστερήσῃ τὸν γαμβρόν του Φίλιππον τὴν διαδοχὴν τῆς Ἀραγωνίας, καθὼς τὸ ἐδιηγήθημεν ἀλλαχοῦ (ἀνωτ. σελ. 123). Ἀλλὰ μετὰ τοῦτο ἀπέθανε πάραυτα ὁ Φίλιππος, καὶ ἀφῆκε τὸ Βέλγιον εἰς τὸν ἑξαετῆ υἱόν του Κάρολον. Ὁ καιρὸς νὰ πλατυνθῶσιν ἀπὸ τοῦτο τὸ μέρος τὰ σύνορα τῆς Γαλλίας κατὰ τὸν τρόπον Λοδοβίκου τοῦ ΙΑ΄, ἦτο ἱκανῶς πρόσφορος. Ὁ Λοδοβῖκος ὅμως δὲν τὸν ἐμεταχειρίσθη, ὄχι ἴσως ἐκ φιλοδικαιότητος, ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ Ἰταλικὸς πόλεμος εἶχε καταναλώσειν τὰ χρήματά του τόσον, ὥστε δὲν ἠδύνατο νὰ ἀποφασίσῃ ἄλλο ἐγχείρημα.

12. Λοδοβίκου δευτέρα ἐκστρατεία εἰς τὴν Ἰταλίαν.

(1507).

Ἀλλ' ὅμως πάραυτα τὸν ἐπρόσταξεν εἰς νέον πολεμικὸν ἀγῶνα ἡ ἀνάγκη, δηλαδὴ μία ἐπανάστασις εἰς τὴν Γένουαν. Οἱ πολῖται ταύτης τῆς πόλεως βαρυνθέντες τοὺς Γάλλους, οἵτινες μετὰ τῶν ἐντοπίων εὐγενῶν τοὺς ἐκαταδυνάστευαν (1506), ἐδίωξαν ἀπὸ τὴν πόλιν τοὺς εὐγενεῖς καὶ τοὺς Γάλλους, καὶ βαφεύς τις, ἄνθρωπος μὲ σύνεσιν καὶ ἀνδρίαν, ἀνηγορεύθη Δοὺξ καὶ συνέταξε γερουσίαν ἀπὸ ὀκτὼ ὀνομαζομένους δημάρχους. Ἡ ἐπαναστατικὴ κυβέρνησις ἦτο ἐντελής, πρὶν συνάξῃ ὁ Λοδοβῖκος τὰ ἀναγκαῖα στρατεύματα. Ἐπειδὴ δὲ ἐπίστευαν, ὅτι ὁ πολεμικὸς Πάπας Ἰούλιος Β΄, ὅς τις ἄλλο δὲν διενοεῖτο εἰμὴ πῶς νὰ διώξῃ τοὺς Γάλλους ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν, ἔβαλε τὴν φωτίαν ταύτην, διὰ τοῦτο ὁ Λοδοβῖκος ἐφοβεῖτο δικαίως καὶ περὶ τῆς τοῦ Μεδιολάνου πίστεως, καὶ ἔκρινεν ἀναγκαῖον ὄχι μόνον νὰ στείλῃ φοβερὸν στράτευμα εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἀλλὰ καὶ νὰ τὸ στρατηγήσῃ αὐτός. Οἱ Γενουήνσιοι ἀπεφάσισαν τὸν πόλεμον, καὶ ἔστειλαν ἐναντίον του στράτευμα, τὸ ὁποῖον μετὰ πολλῶν κόπων ἐνικήθη καὶ ἐσκορπίσθη. Ἀφοῦ ἐκυρίευσεν ὁ βασιλεὺς ὅλα τὰ πέριξ φρούρια, ἔφθασεν ἔμπροσθεν τῆς πόλεως, καὶ ἔκαμε τόσας φοβερὰς ἑτοιμασίας ὡς νὰ ἔμελλε νὰ τὴν ἐξουδενώσῃ. Σκοπός του ὅμως ἦτο μόνον νὰ τρομάξῃ τοὺς Γενουησίους. Οἱ ἐγκεκλεισμένοι πολῖται τὸν ἐπαρακάλεσαν νὰ τοὺς ἐλεήσῃ. Ὁ Λοδοβῖκος ἐζήτησεν ἀπόλυτον παράδοσιν. Τρέμοντες ἀνοίγουν τὰς πύλας, καὶ εἰσέρχεται τὸ ἱππικόν. Ὅλοι οἱ κάτοικοι ἀφαιροῦνται τὰ ὅπλα, ὅλα τὰ κανόνια παραλαμβάνονται, πανταχοῦ βάλλονται φρουροὶ Γάλλοι, καὶ εἰς ὅλους τοὺς δρόμους στήνονται κρεμάθραι. Τὴν ἐφεξῆς ἡμέραν (28 Ἀπριλ. 1507) εἰσελαύνει ὁ βασιλεὺς εἰς τὴν πόλιν καθωπλισμένος, μὲ λευκὴν πολεμικὴν στολήν, βαστάζων εἰς τὴν χεῖρα γυμνὸν σπαθίον, καὶ περικυκλωμένος ἀπὸ ἱππεῖς καὶ ἀπὸ τοὺς σωματοφύλακάς του. Εἰς τὸ προάστειον τὸν προϋπήντησαν τριάκοντα βουλευταὶ μὲ κουρευμέ-

νας κεφαλὰς καὶ μὲ μακρὰ καὶ πένθιμα ἱμάτια, ἔπεσαν εἰς τοὺς πόδας του, καὶ τὸν ἐπαρακάλεσαν νὰ τοὺς ἐλεήσῃ. Εἰς ὅλους τοὺς δρόμους ἀπ᾽ ὅλα τὰ παράθυρα ἔκραζεν ὁ λαὸς μὲ ἀγωνίαν: εὐσπλαγχνίαν! Εἰς τὴν πρωτεύουσαν ἐκκλησίαν, ὅπου ὑπῆγε κατ᾽ εὐθεῖαν ὁ Λοδοβῖκος, εὕρηκε πλῆθος γυναικῶν καὶ παιδίων, γονατισμένους καὶ μὲ ἐλεεινὰς φωνὰς ζητοῦντας συγχώρησιν· ἀλλ᾽ αὐτὸς ἠναγκάζετο ἀκόμη καὶ ἔκρυπτε τὸν οἶκτον του ὑποκάτω εἰς τὸ ὀργίλον πρόσωπόν του. Ὀκτὼ ἡμέρας ἐσιώπησεν εἰς τὸ παλάτιόν του, καὶ ἐκράτησε τὸν λαὸν εἰς ἀνήσυχον ἀβεβαιότητα. Εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ ἐφυλακόνοντο πολῖται, οἱ ἔνοχοι ἐβασανίζοντο καὶ ὁ βαφεὺς Δοὺξ ἀπεκεφαλίσθη. Καθεὶς ἐπίστευε μὲ τρόμον του, ὅτι ὅλη ἡ πόλις ἔμελλε νὰ κατεδαφισθῇ.

Μετὰ δέκα ἡμέρας ἐφαίνετο ὅτι ἐπλησίαζεν εἰς τὴν λύσιν ἡ θρηνώδης τραγῳδία. Ἐτέθη θρόνος εἰς τὴν μεγάλην αὐλὴν τοῦ παλατίου, καὶ ἐκράχθησαν ἔμπροσθεν τὸ ἀρχεῖον καὶ οἱ πολῖται. Ἐκεῖ ἐπρόσταξεν ὁ βασιλεὺς καὶ ἐκήρυξαν τακτικῶς, ὅτι ἡ πόλις Γένουα κατεπάτησε τὰ τῆς μεγαλειότητος δίκαια, καὶ οὕτως ἔχασεν ὅλα τὰ προνόμια καὶ τὰς ἐλευθερίας της. Ἐνταὐτῷ δὲ ἐξεσχίσθησαν ἐκεῖ καὶ ἐκαύθησαν τὰ τῆς ἐλευθερίας της γράμματα. Τώρα ἐπρόσμεναν οἱ πολῖται τὸ δεινότατον. Ἀλλ᾽ ὁ βασιλεὺς, ἀφοῦ ἀφῆκε χρόνον τινὰ τοὺς πολίτας νὰ θρηνήσωσιν, ἐξεφώνησεν ἀνελπίστως τὴν λέξιν Ἔλεος εἰς ὅλους. Ἔλαβαν δὲ πάλιν καὶ τὰ προνόμιά των. Μόνον 300,000 φλωρίνια κατεδικάσθησαν νὰ πληρώσουν διὰ τὴν δαπάνην τῆς ἐκστρατείας, καὶ νὰ κτίσωσι καὶ φρούριον, τὸ ὁποῖον ἐκυρίευε τὸν λιμένα καὶ μέρος τῆς πόλεως.

Τῆς Γαλλίας λοιπὸν ἡ δύναμις ἐφάνη στερεωτέρα περὰ ποτέ. Ὁ Πάπας ἐφοβεῖτο τὰς προόδους της καὶ μάλιστα καθ᾽ ἑαυτοῦ καὶ τῆς ἐπικρατείας του.

Ὁ ἐπίσης φοβούμενος καὶ ὑπὸ τοῦ Πάπα διερεθιζόμενος Μαξιμιλιανὸς ἐκίνει τοὺς Γερμανοὺς ἡγεμόνας κατὰ τῆς Γαλλίας, ἥτις ὅμως διετάραξε τὸ συμβούλιόν του, καὶ ἐκίνησεν ἐναντίον του τὴν Ἑλβετίαν. Ἡ Βενετία ἐκινδύνευε, καὶ ἡ ἐκλογήτης νὰ ἑνωθῇ μὲ τὴν Γερμανίαν ἢ μὲ τὴν Γαλλίαν ἦτο δύσκολος· ἀκόμη ὅμως δυσκολώτερον ἦτο νὰ μείνῃ οὐδετέρα, τὸ ὁποῖον ἐπεθύμει ἡ πολιτεία αὕτη κυρίως. Ὁ Μαξιμιλιανὸς τὴν ἐζήτει σύμμαχον κατὰ τῆς Γαλλίας· εἰ δὲ μὴ, ἐφοβέριζεν, ὅτι ἤθελεν ἑνωθῆν μὲ τὸν Λοδοβῖκον ἐναντίον τῆς ἀριστοκρατίας. Ἡ δὲ Γαλλία ἐζήτει ἐξ ἐναντίας νὰ ἐμποδίσῃ ἡ Βενετία τὴν τῶν Γερμανικῶν στρατευμάτων εἰς τὴν Ἰταλίαν διάβασιν. Τοῦ Μαξιμιλιανοῦ ὁ χαρακτὴρ καὶ τὰ προσωπικὰ ἰδιώματα ἐκίνησαν τὴν Βενετίαν νὰ ἑνωθῇ μὲ τὴν Γαλλίαν. Ἡ ἀριστοκρατία ἠναντιώθη εἰς τὸν αὐτοκράτορα, ὅταν μὲ πρόφασιν νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν Ῥώμην ἦλθεν εἰς τὴν Ἰταλίαν. Εἰς τὴν Γερμανικὴν ἱστορίαν ἐδιηγήθημεν πῶς οἱ Βενετοὶ τὸν ἀνεχαίτισαν τῳόντι καὶ τὸν ἐνίκησαν (ἀνωτ. σελ. 178). Ὁ Μαξιμιλιανὸς ἔκλεισε μὲ τὴν ἀριστοκρατίαν ἀνακωχὴν διὰ τρία ἔτη, καὶ τῆς ἀφῆκε τὰ δορικτήματά της. Ἀλλ᾽ ἡ ἀνακωχὴ αὕτη ἐπείραξε τὴν Γαλλίαν, ἐπειδὴ ὁ αὐτοκράτωρ δὲν ἔστερξε νὰ συμπεριλάβῃ εἰς αὐτὴν καὶ τὸν Δοῦκα Γελδρίας, τὸν ἐχθρόν του καὶ σύμμαχον τοῦ Λοδοβίκου, καὶ ἡ Γαλλία ἤθελε νὰ γνωρίσῃ τὴν ἀνακωχὴν μὲ ταύτην τὴν συνθήκην. Ἐνῷ ἡ Βενετία ἀπέκτησε τοιαῦτα κέρδη καὶ φίλον ἀμφίβολον τὸν Μαξιμιλιανὸν, ἔδωκεν εἰς ἐπικινδυνότερον ἐχθρὸν, τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας, πρόφασιν νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν προειρημένην προφητείαν τοῦ φεύγοντος Μεδιολανικοῦ Δουκὸς Λοδοβίκου Μόρου.

13. Ἡ ἐν Καμεράκῳ συμμαχία.

(1508 — 1510.)

Ἡ πρόφασις τοῦ νὰ καταπαύσουν τὰς μεταξὺ Μαξιμιλιανοῦ καὶ Λοδοβίκου στάσεις εἰς τὸ Βέλγιον τοὺς ἔδωκεν αἰτίαν νὰ συνέλθουν εἰς Καμέρακον, ὅπου, καθὼς εἴπαμεν ἀλλοῦ (ἀνωτ. σελ. 179); ὁ Λοδοβῖκος, ὁ Μαξιμιλιανὸς καὶ ὁ Φερδινάνδος ἡνώθησαν διὰ νὰ ἀφανίσουν ὁλοτελῶς τὴν Βενετίαν. Μικροπρεπὴς φθόνος διὰ τὰ πλούτη καὶ τὴν δύναμιν ταύτης τῆς ἀριστοκρατίας, προσωπικὸν μῖσος καὶ πάθη ἐσύναψαν τρεῖς ἡγεμόνας εἰς πρᾶγμα ἄδικον καὶ παρὰ φύσιν διὰ τὴν θέσιν τῶν τριῶν. Τέταρτος ἑταῖρος ἦτο ὁ Πάπας Ἰούλιος Β΄. Μὲ ζῆλον ἐπιθυμῶν οὗτος τὴν ἀπὸ τῆς Ἰταλίας ἐκδίωξιν τῶν Γάλλων, δὲν εἶχε βοηθήσειν τὸν αὐτοκράτορα Μαξιμιλιανὸν, διὰ νὰ ἴδῃ πρῶτον τὴν ἀνάπτυξιν τῶν πραγμάτων. Τώρα δὲ, ὁπότε αἱ ἀντίμαχοι δυνάμεις ἡνώθησαν ὑπὸ τοῦ κοινοῦ κατὰ τῆς Βενετίας μίσους, ἠνταμώθη καὶ αὐτὸς διὰ νὰ πλουτισθῇ πρῶτον μὲ ζημίαν ταύτης τῆς πολιτείας, καὶ ἔπειτα νὰ ἐκτελέσῃ τοὺς σκοπούς του. Ἐζήτουν δὲ ὁ μὲν Πάπας ὅλα, ὅσα ποτὲ ἦσαν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐπικρατείας καὶ κατ᾽ ὀλίγον τὰ εἶχε κυριεύσειν ἡ Βενετία· ἡ δὲ Γαλλία νὰ συνάψῃ πάλιν μὲ τὸ Μεδιόλανον ὅσα ἐπῆρεν ἡ ἀριστοκρατία καὶ ἐβοήθησε τὴν Γαλλίαν εἰς τὴν κυρίευσιν τῆς πολιτείας ταύτης· ὁ δὲ Μαξιμιλιανὸς πόλεις ἀνηκούσας ποτὲ εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν· ὁ δὲ Καθολικὸς Φερδινάνδος, πέντε λιμένας καὶ πόλεις εἰς τὴν Νεάπολιν, αἱ ὁποῖαι ἦσαν ἀρχήτερα ἐνεχυριασμέναι εἰς τὴν Βενετίαν. Τελευταῖον ἐφάνησαν μὲ διαφόρους ἀντιποιήσεις ὁ Δοὺξ Φεῤῥάρας, ὁ Μαρκέσιος Μαντούας καὶ ὁ Δοὺξ Σαβαυδίας.

Ἡ συμφωνία ἦτο νὰ ὁρμήσουν ὅλοι οἱ ἑταῖροι τὴν πρώτην Ἀπριλ. 1509 καὶ κἂν εἷς σύμμαχος νὰ

μὴ ἀποχωρισθῇ χωρὶς γνώμην τῶν λοιπῶν, ἢ νὰ κλείσῃ χωριστὴν μὲ τοὺς Βενετοὺς εἰρήνην. Μὲ ὅλην ταύτην τὴν συμφωνίαν πρῶτος ὁ Πάπας ἐπρόδωκεν εἰς τοὺς Βενετοὺς τὴν συμμαχίαν, ὁπότε ἀκόμη ἦτο μυστικὴ, καὶ τοὺς ὑπεσχέθη νὰ τὴν διαλύσῃ, ἐὰν ἤθελαν νὰ στέρξωσι τὰ ζητήματά του. Ἀλλ᾽ οἱ Βενετοὶ, οἵτινες ἢ δὲν ἐνόμιζαν δυνατὴν τοιαύτην συμμαχίαν ἢ δὲν ἐπίστευαν τὸν Πάπαν, ἀπέῤῥιψαν τὰ ζητήματά του. Μὲ σφοδροὺς λοιπὸν ἀφορισμοὺς ἐζήτησεν εἰς εἴκοσι τεσσάρων ὡρῶν διάστημα νὰ τοῦ ἐπιστρέψουν ὅλα τὰ παπικὰ κτήματα, ἐνῷ ὁ Λοδοβῖκος εἶχεν εἰσβάλειν εἰς τὴν Ἰταλίαν μὲ στράτευμα. Ὁ τῶν Βενετῶν καλῶς ὡπλισμένος καὶ καλῶς στρατηγούμενος στρατὸς ἐνικήθη εἰς Ἀγγιαδέλλον (14 Μαΐου) ἀπὸ τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας, ὅς τις εὐθὺς μετὰ τοῦτο ἐκυρίευσε τὰς ποτὲ Μεδιολανικὰς πόλεις. Εἰς τὴν μάχην ἔδειξεν ὁ Λοδοβῖκος δοκίμια τῆς μεγάλης προσωπικῆς ἀνδρίας του. Ἀξιωματικός τις τὸν εἶπεν, ὅτι στέκει πολλὰ πλησίον εἰς τὴν φωτίαν. „Δὲν πειράζει, ἀπεκρίθη· ὅς τις φοβεῖται, ἂς σταθῇ ὀπίσω μου καὶ δὲν θέλει τοῦ συμβῆν κἀμμία βλάβη." Μετὰ τὴν νίκην ἐκατέβη ἀπὸ τὸν ἵππον καὶ εὐχαρίστησε τὸν Θεόν.

Τώρα ἦλθαν εἰς τὸν πόλεμον ὁ Πάπας καὶ οἱ Δοῦκες Φεῤῥάρας καὶ Μαντούας. Ὁ Φερδινάνδος ἔλαβε τοὺς λιμένας τῆς Νεαπόλεως, τοὺς ὁποίους ἐβάσταζαν οἱ Βενετοί. Τελευταῖος ἦλθεν ὁ Μαξιμιλιανὸς, ὅς τις, ὡς σύνηθες, ἐμεταχειρίσθη πολὺν καιρὸν πρότερον ἕως οὗ νὰ συνάξῃ ἀργύριον καὶ στρατιώτας. Ἐκέρδησε πάλιν ὅλα, ὅσα εἶχε χάσειν εἰς τὴν τελευταίαν κατ᾽ αὐτῶν ἐκστρατείαν του, ἐπειδὴ οἱ Βενετοὶ τοῦ παρέδωκαν ἐθελουσίως τὰς πόλεις, διότι δὲν ἠδύναντο κατὰ τὸ παρὸν νὰ τὰς φυλάξωσι καὶ ἤλπιζαν νὰ διαχωρίσουν τοὺς συμμάχους. Ἐστράφησαν κατὰ πρῶτον εἰς τὸν Πάπαν, καὶ τὸν

ἐπαρακάλεσαν νὰ τοὺς προστατεύσῃ, ἐπειδὴ ἤξευραν ὅτι ὁ Ἰούλιος ἐφρόντιζε πολὺ νὰ ἀδυνατίσῃ εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ τοὺς Γάλλους καὶ τοὺς Γερμανούς. Ὁ Πάπας ἐδέχθη τὴν δέησίν των, καὶ τὰ προβλήματά του ἦσαν σκληρὰ, ἀλλ᾽ ὑπεχώρησαν εἰς τὴν ἀνάγκην, καὶ ἐθυσίασαν τινὰ διὰ νὰ μὴ χαθῶσιν ἐξ ὁλοκλήρου. Τοιουτοτρόπως ἔγεινεν ἡ διαλλαγὴ μὲ τὸν Πάπαν (1510). Ὁ Φερδινάνδος ἠρκέσθη καὶ αὐτὸς, ὅτι ἔλαβε τὰς παραθαλασσίους πόλεις, καὶ δὲν ἐπείραξεν ἄλλο τίποτε τὴν Ἀριστοκρατίαν. Ὁ Μαξιμιλιανὸς ἐβάσταζε μὲν τὰς πόλεις, τὰς ὁποίας ἐπεθύμει, ἦτο δὲ πολλὰ ἀσθενὴς νὰ τὰς φυλάξῃ, καὶ ἀφέθη εἰς μόνην τὴν βοήθειαν τῶν συμμάχων του. Οἱ στρατιῶται του δὲν ἤθελαν νὰ ξεχειμάσωσιν εἰς τὴν Ἰταλίαν, δὲν ἔλαβαν ὅλον τὸν μισθόν των, καὶ ἐζήτουν νὰ παλινοστήσωσι. Τούτων οὕτως ἐχόντων, ἐξαναεκυρίευαν οἱ Βενετοὶ τὰς πόλεις μίαν μετὰ τὴν ἄλλην, ἕως οὗ τοῦ ἔμειναν δύω φρούρια, καὶ αὐτὸς ὑπέστρεψεν εἰς τὴν Αὐγοῦσταν διὰ νὰ πείσῃ τοὺς ἡγεμόνας διὰ νὰ βοηθήσωσιν. Ἀλλ᾽ ὁ Πάπας εἶχεν ἤδη τοὺς προδιαφθείρειν νὰ μείνωσιν ἀδιάφοροι. Καὶ ὁ Δοὺξ Φεῤῥάρας ἔχασε γρήγορα τὰ κέρδη του, ὁ δὲ Μαντούας καὶ ἐπιάσθη αἰχμάλωτος. Τοιοῦτον τέλος ἔλαβεν ἡ ἐν Καμεράκῳ συμμαχία.

14. Ἡ ἁγία σύνδεσις, καὶ θάνατος τοῦ Λοδοβίκου.

(1511 — 1515).

Ὁ Πάπας, μ᾽ ὅλον ὅτι ἐσπούδαζε νὰ διώξῃ ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν τοὺς Γάλλους, ἔκαμεν ὅμως παραυτα νέαν συμμαχίαν, ἥτις πρὸς τιμήν του ὠνομάσθη ἁγία σύνδεσις (1511). Ἑταῖροι ταύτης ἦσαν αὐτὸς, Φερδινάνδος ὁ Καθολικὸς, εἰς τὸν ὁποῖον

ἔδωκε κληροῦχημα τὸ βασίλειον τῆς Νεαπόλεως, Ἐῤῥῖκος Η΄ βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας, καὶ ἡ Βενετία. Διήγειρε δὲ ὁ Πάπας καὶ τοὺς Ἑλβετοὺς, μεταχειρισθεὶς μεσίτην τὸν Ματθίαν Σχέϊνον, ἐπίσκοπον Σεδήνου, εἰς τὸν ὁποῖον ὑπεσχέθη τὴν Καρδιναλικὴν ἀξίαν. Ἀλλ᾽ ὁ αὐτοκράτωρ Μαξιμιλιανὸς ἔμεινε πιστὸς εἰς τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας, καὶ ἤρχισαν ἐκ νέου τὸν κατὰ τῆς Βενετίας πόλεμον Γερμανοὶ καὶ Γάλλοι. Ὁ Πάπας ἐξεστράτευσε προσωπικῶς, καὶ εἰς καιρὸν χειμῶνος ἐπολιόρκησε καὶ ἐκυρίευσε τὴν Μιρανδόλαν. Εὐθὺς ὅμως μετὰ τοῦτο ἐνικήθησαν τὰ στρατεύματα τῆς συνδέσεως, καὶ ὁ Φερδινάνδος ἐκαταγίνετο νὰ οἰκειωθῇ μὲ τὸν αὐτοκράτορα. Τὸν ἐπαράστησεν, ὅτι ἐπολέμει διὰ τὸ μέγεθος τῆς Γαλλίας, ὅτι ἠδύνατο νὰ λάβῃ ἀκόπως ὅσα μόλις ἤθελε τοῦ δώσειν δαπανηρὸς πόλεμος, καὶ ὅτι εἶναι κακὸν ὁ τῆς Ῥώμης αὐτοκράτωρ νὰ πολεμῇ τὸν Πάπαν τῆς Ῥώμης. Οἱ λόγοι οὗτοι ὑπεψύχραναν τὸν Μαξιμιλιανὸν πρὸς τὴν Γαλλίαν.

Ἥνωσε δὲ ὁ Φερδινάνδος καὶ στρατεύματα μετὰ τῶν τοῦ Πάπα. Ἀλλὰ καὶ ταῦτα καὶ τὰ Βενετικὰ δὲν ἐκατώρθοναν τίποτε ἐναντίον τοῦ δυωκαιεικοσαετοῦς ἥρωος, Γάστωνος Φυξινίνου, Δουκὸς Νεμοιρσίου, τὸν ὁποῖον ἔστειλεν ὁ Λοδοβῖκος στρατηγὸν εἰς τὴν Ἰταλίαν, καὶ ὁ ὁποῖος διὰ τὴν ταχύτητά του ὠνομάζετο κεραυνὸς τῆς Ἰταλίας. Οἱ Γάλλοι ἐνίκησαν ὑπὸ τὴν στρατηγίαν του νίκην μεγάλην εἰς τὴν Ῥάβενναν (11 Ἀπριλ. 1512), τὴν ἠγόρασαν ὅμως ἀκριβὰ μὲ τὸν θάνατον τοῦ ἀξιωτάτου στρατηγοῦ των, ὥστε ὁ Λοδοβῖκος ἐφώναξεν: „Οἱ ἐχθροί μου ἄμποτε νὰ ἐνίκων τοιαύτην νίκην!“ Ἔμεινε δὲ καὶ χωρὶς ἀποτελέσματα ἡ νίκη. Ὁ Ἰούλιος ἔτρεχεν εἰς τὸ ὄφελός του μὲ ζῆλον μέγαν. Φερδινάνδος ὁ Καθολικὸς, ὅστις εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ εἶχε κυριεύσειν τὴν Ναυάῤῥαν, τοὺς ὑπεσχέθη παντοίαν ὑποστήριξιν. Οἱ

Ἑλβετοὶ, παρωργισμένοι δι' ὑπερηφάνους τινὰς λόγους τοῦ Γαλλικοῦ βασιλέως, εἰσέβαλαν εἰς τὸ Μεδιόλανον. Ὁ Γαλλικὸς στρατὸς συνεχωνεύθη, ἐπειδὴ ὁ Μαξιμιλιανὸς ἐχώρισεν ἀπ' αὐτοῦ τοὺς Γερμανούς του, καὶ ὁ Λοδοβῖκος ἠναγκάζετο νὰ φυλάττῃ τὰ σύνορά του καὶ κατὰ τῆς Ἀγγλίας. Οἱ Ἑλβετοὶ ἐθριάμβευαν· τὸ Μεδιόλανον ἐσηκώθη μὲ τὰ ὅπλα, ἡ Γένουα ἀπετίναξε τὸν Γαλλικὸν ζυγὸν, καὶ οἱ Γάλλοι ἐξώσθησαν ἐντελῶς ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν. Ὁ Πάπας ἐκυρίευσε τὴν Πάρμαν καὶ Πλακεντίαν, καὶ ὁ Μαξιμιλιανὸς Σφόρζας, υἱὸς τοῦ Λοδοβίκου Μόρου, ἔλαβε κληρούχημα τὸ Μεδιόλανον κατὰ τὴν τῶν Ἑλβετῶν θέλησιν.

Οἱ Γάλλοι εὐτύχησαν νὰ σύρωσιν εἰς τὸ μέρος των τοὺς Βενετοὺς, χωρὶς ὅμως ὠφέλειαν. Διότι μόλις εἶχε στείλειν ὁ Λοδοβῖκος ἡνωμένος μὲ τὴν Βενετίαν νέον στράτευμα εἰς τὸ Μεδιόλανον, ὅταν ὁ νέος Πάπας Λέων Ι' (ἀνωτ. σελ. 185) ἔστειλεν εἰς τοὺς Ἑλβετοὺς πολὺ ἀργύριον, ἀντὶ τοῦ ὁποίου κατέῤῥευσαν ἐκεῖνοι ἀπὸ τὰς Ἄλπεις ποταμηδὸν, ἐπέπεσαν κατὰ τῶν Γάλλων εἰς τὴν Νοβαρίαν καὶ τοὺς ἐνίκησαν (6 Ἰουν. 1513). Ὀκτακισχίλιοι Γάλλοι ἐφονεύθησαν εἰς τὴν μάχην, καὶ ὅλα τὰ σκεύη των ἔπεσαν εἰς τῶν Ἑλβετῶν τὰς χεῖρας.

Δὲν ἔπαθε μόνον ταύτην τὴν δυστυχίαν ὁ Λοδοβῖκος. Κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν ἀπέβησαν εἰς τὴν Πικαρδίαν οἱ Ἄγγλοι, ἡνώθησαν μὲ τὰ τοῦ Μαξιμιλιανοῦ ἐκ τοῦ Βελγίου ἐλθόντα στρατεύματα, οἱ δύω μόναρχοι ἐνίκησαν τοὺς Γάλλους εἰς τὴν Γυϊνεγάταν (17 Αὐγ.), ἐκυρίευσαν μετὰ τοῦτο τὴν Τερουάναν, τὴν κατηδάφισαν, καὶ ἔπειτα ἐξουσίασαν καὶ τὸ Τόρνακον.

Ἄλλη δὲ κατὰ τῆς Γαλλίας προσβολὴ, συμβᾶσα κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος, ἐματαιώθη μὲ δολιότητα. Ὁ αὐτοκράτωρ εἶχε μισθώσειν 16,000 Ἑλβετοὺς, τοὺς ὁποίους ἑνώσας μὲ Γερμανοὺς, στρατηγουμένους ἀπὸ τὸν Δοῦκα Βυρτεμβέργης, εἶχε σκοπὸν νὰ κυριεύσῃ τὴν Βουργονδίαν. Ἐνῷ οὗτοι ἐστράτευαν ἐκεῖσε, ὑπέστρεψεν ὁ Γαλλικὸς στρατηγὸς Τρεμοβίλλιος μὲ τὰ λείψανα τοῦ εἰς Νοβαρίαν νικηθέντος στρατεύματός του, καὶ ἐπροστάχθη πάραυτα νὰ ὁδεύσῃ μὲ αὐτὰ εἰς τὴν Βουργονδίαν. Ἐμβῆκεν εἰς τὸ Διβίονον, ἴδεν ὅμως, ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ βασταχθῇ ἐκεῖ πολὺν καιρόν. Ὡς δόλιος ἄνθρωπος ἐκέρδησε μὲ πολὺ ἀργύριον τοὺς Ἑλβετοὺς, οἵτινες ὑπηρέτουν ἀνορέκτως τὸν αὐτοκράτορα ὡς κακὸν πληρωτήν. Ἔξαφνα λοιπὸν οἱ Ἑλβετοὶ, ἀφοῦ ἔλαβαν ἀργύριον ἐπὶ χεῖρας καὶ ὁμήρους εὐγενεῖς ἄνδρας διὰ μέλλουσαν μεγάλην πληρωμὴν, ἐσηκώθησαν πρὸς ἔκστασιν καὶ λύπην τοῦ Δουκὸς Βυρτεμβέργης καὶ ὑπῆγαν εἰς τοὺς οἴκους των. Ὅταν ἔφθασαν εἰς Τίγυρον, ἐφάνη ὅτι οἱ ὅμηροι ἦσαν κοινοὶ ἄνθρωποι, ἐνδυμένοι λαμπρῶς, καὶ ὄχι εὐγενεῖς. Ἡ ἀπάτη αὕτη ἠδύνατο ἐφεξῆς νὰ βλάψῃ κατὰ πολλὰ τοὺς Γάλλους, ἐπειδὴ τότε δὲν ἠδύνατο νὰ στερηθῇ τοὺς Ἑλβετοὺς κἀνεὶς, ὅστις ἤθελε νὰ κάμῃ πόλεμον εἰς τὴν Ἰταλίαν. Διὰ τοῦτο ὁ Λοδοβῖκος ἐκήρυξεν εὐθὺς δημοσίως, ὅτι ὁ στρατηγός του ἔπραξεν ἐδῶ χωρὶς τὴν προσταγήν του, καὶ εἰς τὴν δευτέραν συμφωνίαν, τὴν ὁποίαν ἔκαμεν ὁ διάδοχός του μὲ τοὺς Ἑλβετοὺς, τοὺς ἐπλήρωσεν ἐντελῶς τὸ χρεωστούμενον ἀργύριον καὶ οὕτω τοὺς ἔκαμεν ἐκ νέου φίλους του.

Λοδοβῖκος ὁ ΙΒ' ἐπροσπάθησε νὰ χωρίσῃ τοὺς ἡνωμένους ἐχθρούς του, ἐνῷ ἤρχισε νὰ συμβιβάζεται χωριστὰ μὲ καθένα. Εὐτύχησε δὲ τῷόντι νὰ κάμῃ εἰρήνην μὲ ὅλους, καὶ τὴν ἐπιθυμητὴν ταύτην ἄνεσιν ἤθελε νὰ μεταχειρισθῇ εἰς ἐξανακυρίευσιν τοῦ χαμένου Μεδιολάνου ὅταν μεταξὺ τῶν ἑτοιμασιῶν του διὰ τὴν ἐκστρατείαν ταύτην ἀπέθανεν ἔξαφνα τὴν νύκτα τοῦ νέου ἔτους 1515 κατὰ τὸ πεν-

τηκοστὸν τρίτον ἔτος τῆς ἡλικίας του· Πρὸ δύω καὶ ἡμίσεος μηνῶν εἶχε νυμφευθῆν τὴν νέαν καὶ ὡραίαν πριγκιπέσσαν Μαρίαν, ἀδελφὴν Ἐρρίκου Η', βασιλέως τῆς Ἀγγλίας (ἡ ἐκ Βρετανίας Ἄννα ἀπέθανε τὸ 1514 ἔτος) καὶ εἰς τὴν ἐκ τοῦ γάμου τούτου μεταβληθεῖσαν τάξιν τῆς ζωῆς τοῦ βασιλέως ἀποδίδει τὸν θάνατόν του ἕνας σύγχρονός του συγγραφεύς. Τὸ χωρίον εἶναι ἀξιοσημείωτον, ἐπειδὴ μᾶς δίδει ἔννοιάν τινα τῆς τότε διαγωγῆς καὶ διανομῆς τῆς ἡμέρας τῶν βασιλέων τῆς Γαλλίας. „Ὁ ἀγαθὸς βασιλεὺς (λέγει) εἶχε μεταβάλειν ὅλον τὸν τρόπον τῆς ζωῆς του· διότι ἐνῷ ἄλλοτε ἐσυνείθιζε νὰ τρώγῃ τὴν ὀγδόην ὥραν, ἔτρωγεν ἔπειτα πρὸς χάριν τῆς γυναικός του τὴν ἐνδεκάτην· ἐνῷ δὲ ἄλλοτε ἐπλαγίαζε τὸ ἑσπέρας κατὰ τὴν ἕκτην, ἐκοιμᾶτο τώρα τὸ μεσονύκτιον.“

Μὲ ὅλους τοὺς πολλοὺς πολέμους, τοὺς ὁποίους ἔκαμε Λοδοβῖκος ὁ ΙΒ', εὐεργέτησεν ὅμως πολὺ τὴν Γαλλίαν. Διὰ πολλὰς ἐξαιρέτους διαταγάς του ἠγαπᾶτο ἀπὸ τὸν λαόν του. Τοὺς ὑπερμεγέθεις φόρους ἠλάττωσε καθ' ὑπερβολήν. Ὅλη ἡ Γαλλία ἐπένθησε διὰ τὸν θάνατόν του· καὶ ὅταν ὁ κήρυξ ἐδιαλάλησε διὰ σάλπιγγος: ἀπέθανεν ὁ Λοδοβῖκος, ὁ ἀγαθὸς βασιλεὺς, ὁ πατὴρ τοῦ λαοῦ, ὅλοι οἱ ὑπήκοοι ἀντήχησαν μὲ θρήνους καὶ δάκρυα.

---

15. Φραγκῖσκος Α'.

(βασιλ. 1515 — 1547).

Ἐγνωρίσαμεν ἤδη τὸν διάδοχον Λοδοβίκου τοῦ ΙΒ', τὸν Δοῦκα Ἐγγολίσμης Φραγκῖσκον (ἴδε σελ. 494 τὸν γενεαλ. πίνακα) ὡς σύζυγον τῆς πριγκιπέσσης Κλαυδίας. Οὔτε ὁ βασιλεὺς οὔτε ἡ γυνή του Ἄννα ἐκ Βρετανίας ἤλπιζαν μεγάλα ἀπ' αὐτόν· ὁ Λοδοβῖκος εἶπε περὶ τοῦ γάμου τούτου πρὸς τὴν γυναῖκα του: „Προβλέπω, ὅτι ὁ νεανίστος οὗτος θέλει τὰ χαλάσειν ὅλα·

ἀλλ' οἱ ὑπήκοοί μου τὸν ἐζήτησαν τόσον γαμβρόν μου, ὥστε δὲν ἠδυνήθην νὰ τοὺς ἐναντιωθῶ.“ Ἀλλὰ πρέπει νὰ σημειώσωμεν, ὅτι ὁ Φραγκῖσκος τότε ἦτο δεκαετὴς καὶ ἴσως ἡ παιδικὴ εὐήθειά του ἔγεινεν αἰτία τῆς δυσφημίας ταύτης.

Εἴκοσι καὶ ἑνὸς ἐτῶν ἡλικίας ἦτο, ὅταν ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον. Ἦτο ὁρμητικὸς καὶ πυρώδης, ὑγιηρὸς καὶ σταθερὸς εἰς τὸ σῶμα, καὶ μὲ μεγάλην ἐπιτηδειότητα τοῦ σώματος. Τὰ ζωηρὰ ὀμμάτιά του, ἡ μακρὰ μύτη, καὶ τὰ κατσαρὰ γένειά του *), ἔδιδαν εἰς αὐτὸν εὐγενῆ καὶ ἀνδρικὴν θεωρίαν. Κατὰ τὸν χαρακτῆρα εἶχε μεγάλην ὁμοιότητα μὲ Κάρολον τὸν Τολμηρὸν, μόνον ὅτι οὗτος εἶχε φιλήδονον κλίσιν εἰς τὴν μὲ τὰς γυναῖκας συναναστροφήν. Πρῶτος ἔφερε τὰς λεγομένας δεσποίνας εἰς τὴν αὐλήν· πρότερον καὶ αἱ πριγγιπέσσαι αὐταὶ, κατὰ τὰ παλαιὰ Φραγκικὰ καὶ Γερμανικὰ ἤθη, δὲν εἶχαν ἄλλο καθῆκον καὶ ἔργον, εἰμὴ τὸ τῆς οἰκοκυρᾶς καὶ μητρὸς, καὶ ἐὰν ποτὲ εὑρίσκοντο εἰς αὐλικὴν τινὰ εὐωχίαν ἢ τελετὴν εἰς τοὺς Παρισίους, ὑπέστρεφαν παραυτὰ εἰς τὸν οἶκον των καὶ εἰς τὴν ἀνατροφὴν τῶν τέκνων των.

Εὐθὺς ἀφοῦ ἐβασίλευσε Φραγκῖσκος ὁ Α', ἐφανέρωσεν ὅτι ὅλα ἤθελε νὰ μένωσι καθὼς ἦσαν ἐπὶ τοῦ προκατόχου του. Ἔδειχνε πανταχοῦ θέλησιν νὰ γείνῃ ἀγαθὸς βασιλεὺς, καὶ εἰς τὴν ψυχήν του ἦτο ἰσχυροτέρα ἡ ἐπιθυμία νὰ ὀνομασθῇ περίφημος ἥρως. Ἐμπορεῖ καθεὶς νὰ συμπεράνῃ, ὅτι τὸ πρῶτον βλέμμα του ἔρριψεν εἰς τὸ Μεδιόλανον, τὸ ὁποῖον ἔχασεν ὁ προκάτοχός του μὲ τόσην ἀδοξίαν. Ἡ ἐξανακυρίευσις τῆς χώρας ταύτης ἔμελλε νὰ γείνῃ ἀρχὴ τῶν πολεμικῶν μεγαλουργημάτων του, καὶ διὰ νὰ εἶναι εἰς τὸ μεταξὺ ἀσφαλὴς ἐκ βορρᾶ, ἔκλεισε

*) Ἐπανέφερε τὴν συνήθειαν τοῦ νὰ ἀφίνουν τὰ γένεια καὶ νὰ φορῶσι κοντόμαλλον τὴν κόμην. Ἐβαστάχθη δὲ αὕτη ἀπὸ τοὺς βασιλεῖς τῆς Γαλλίας ἕως Λοδοβίκου ΙΓ'.

φιλικὴν συνθήκην μὲ τὸν νεανίσκον ἀρχιδοῦκα Κάρολον (τὸν μετέπειτα αὐτοκράτορα Κάρολον Ε').

Ἐννοεῖται δὲ, ὅτι τοιοῦτος φιλόδοξος ἡγεμὼν, ὁποῖος ἦτο Φραγκῖσκος ὁ Α', ἔμελλε νὰ στρατηγήσῃ αὐτὸς τοὺς λόχους του. Διὰ νὰ εὕρῃ τὸ εἰς τὴν ἐκστρατείαν ταύτην ἀναγκαῖον ἀργύριον, τοῦ ἐπρόβαλεν ὁ Καγκελλάριός του Δουπράτιος νὰ περισσεύσῃ τοὺς τόπους τῶν βουλευτῶν καὶ νὰ τοὺς πωλήσῃ μὲ ἀργύριον, καὶ ἐπειδὴ δὲν ἦτο ἱκανὸν τοῦτο, νὰ πωλήσῃ ἐν γένει ὅλα τὰ δικαστικὰ ἀξιώματα. Τὸ κοινοβούλιον ἐδιαμαρτύρησε σφοδρῶς ἐναντίον τῶν ἀπρεπῶν τούτων μέσων, καὶ τελευταῖον, ἐπειδὴ δὲν ἐκατόρθωσε τίποτε, ἐπρόσθεσεν εἰς τὸν κώδικα. „Κατὰ ῥητὴν προσταγὴν τοῦ βασιλέως." Εἰς τὴν ἀπουσίαν τοῦ Φραγκίσκου ἔμελλε νὰ ἐπιτροπεύσῃ τὸ βασίλειον ἡ μήτηρ του δούκησσα Ἐγγολίσμης Λοδοβίκα, ὀνομαζομένη συνήθως Λουΐσα ἐκ Σαβαυδίας*), γυνὴ μέσης ἡλικίας, πολλοῦ νοὸς, καὶ ἐμπαθεστάτης κράσεως, ἥτις εἰς τὸ ἑξῆς ἔγεινεν αἰτία δυστυχιῶν τινῶν τοῦ υἱοῦ της, τὸν ὁποῖον ἐξουσίαζεν ἐξ ὁλοκλήρου.

Εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ Σεπτεμβ. 1515 εἰσέβαλε τὸ πολυάριθμον καὶ λαμπρὸν στράτευμα τῶν Γάλλων εἰς τὴν χώραν τοῦ Μεδιολάνου· ὁ τούτου Δοὺξ, Μαξιμιλιανὸς Σφόρζας, εἶχε συμμαχίαν μὲ τοὺς Ἐλβετοὺς, οἵτινες ἔστειλαν εὐθὺς ἀπὸ τὰς Ἄλπεις ἱκανὸν στράτευμα νὰ διώξωσι τοὺς Γάλλους. Οἱ δύω ἐχθρικοὶ στρατοὶ ἐσυναντήθησαν πλησίον τῆς πόλεως Μελιγνάνου, καὶ συνεκρότησαν μάχην, περὶ τῆς ὁποίας ἔλεγεν ὕστερον ὁ ἀρχιστράτηγος Τριβούλκιος, ὅστις εἶχε παρευρεθῆν εἰς δεκαοκτὼ μάχας, ὅτι ὅλαι αἱ πρότεραι ὡς πρὸς ταύτην ἦσαν νηπίων παιγνίδιον. Οἱ μὲν Ἐλβετοὶ, οἵτινες μέχρι τοῦδε δὲν εἶχαν νικηθῆν ποτὲ, ἐμάχοντο διὰ τὸ παλαιὸν ὄνομά των·

*) Ἐπειδὴ δηλονότι ἐγεννήθη ἐκ τοῦ οἴκου τούτου.

οἱ δὲ Γάλλοι βλέποντες τὸν βασιλέα των προκινδυνεύοντα μὲ τὸ ξίφος εἰς τὴν χεῖρα ἤθελαν νὰ φανῶσιν ἄξιοι τοιούτου ἡγεμόνος. Δύω ἡμέρας (13 καὶ 14 Σεπτ.) διήρκεσεν ἡ μανιώδης μάχη· Τὴν μεταξὺ τῶν δύω νύκτα ἐπέρασεν ὁ Φραγκῖσκος ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἔφιππος· ὀλίγας μόνον ὥρας ἀνεπαύθη τετυλιγμένος μὲ τὴν χλαμύδα του εἰς ἕνα κῆπον. Ἡ ἀνέκφραστος αἱματοχυσία ἐτελείωσε μὲ ἧτταν τῶν Ἐλβετῶν, οἵτινες πλήρεις αἰσχύνης διὰ τὸν χαμὸν τῆς δόξης των, ὑπέστρεψαν λυπημένοι ἀπὸ τὰς Ἄλπεις εἰς τὴν πατρίδα των.

Λαμπροὶ ἦσαν οἱ καρποὶ τῆς νίκης ταύτης· τὸ Μεδιόλανον ἤνοιξε παρευθὺς τὰς πύλας εἰς τὸν βασιλέα, καὶ ὁ Μαξιμιλιανὸς Σφόρζας, ἄνθρωπος ἀσθενὴς καὶ φιλήσυχος, παραίτησε τὰ εἰς τὸ Δουκάτον τοῦτο δίκαιά του μὲ ἐτήσιόν τι σιτηρέσιον. Ἤθελαν εἶσθαι ἀκόμη λαμπρότεροι οἱ καρποὶ οὗτοι, ἐὰν ὁ Πάπας Λέων ὁ Ι' δὲν ἦτο τοιοῦτος συνετὸς ἄνθρωπος. Οὗτος, τρομάξας ὄχι ὀλίγον διὰ τὴν τύχην τοῦ νέου βασιλέως, καὶ φοβούμενος τὰς περαιτέρω προόδους του, διὰ νὰ τὰς ἐμποδίσῃ, ἐμεταχειρίσθη μέσον πολλὰ ἁρμόδιον εἰς τὸν χαρακτῆρα τοῦ Φραγκίσκου. Ἐσηκώθη προσωπικῶς καὶ ἐπροσκάλεσε τὸν νικητὴν εἰς τὴν Βονωνίαν διὰ νὰ συνομιλήσωσιν. Ἐκεῖ ἐπεσώρευσεν εἰς αὐτὸν τιμὰς, διὰ τῶν ὁποίων ἐκολακεύθη τόσον ἡ φιλοδοξία τοῦ βασιλέως, ὥστε ἔδειξε μεγίστην φιλίαν εἰς τὸν δόλιον Πάπαν, καὶ προσέτι συνέδησε μετ' αὐτοῦ συμμαχίαν. Ὁ Πάπας ἐπαραχώρησε πάλιν τὴν Πάρμαν καὶ Πλακεντίαν· ἄλλως ὅμως ἦτο σχεδὸν εἰς μόνον αὐτὸν ὠφέλιμος ἡ συμμαχία αὕτη. Προσέτι εἰς ταύτην τὴν συνέντευξιν συνωμιλήθη ἡ τοῦ 1516 ἔτους μεταξὺ Γαλλίας καὶ τῆς παπικῆς καθέδρας γενομένη ἐκκλησιαστικὴ συμφωνία (Concordia) *).

*) Εἰς σύνοδον ἐκκλησιαστικῶν καὶ κοσμικῶν μεγιστάνων συγκροτηθεῖσαν ἐν Βιτύριξι 1438 ἀπὸ Κάρολον τὸν Ζ' ἐξεδόθη ὁ περίφημος

Καὶ οἱ Ἑλβετοὶ δὲ ὑπῆγαν εἰς τὸν Φραγκῖσκον, καὶ τοῦ ὑπεσχέθησαν πιστὴν φιλίαν λαβόντες δῶρον ἓν μιλιόνιον φλωρίων.

Χαίρων διὰ τὴν εὐτυχῆ ταύτην ἀρχὴν τοῦ σταδίου του ὑπέστρεψεν ὁ Φραγκῖσκος εἰς τὴν Γαλλίαν, καὶ ἀφῆκε κυβερνήτην τοῦ Μεδιολάνου τὸν ἐξάδελφόν του, τὸν Κοντόσταυλον Κάρολον Δοῦκα Βουρβῶνος. Νέα χαρὰ δι' αὐτὸν ἦτο, ὅτι ὁ παλαιὸς τοῦ οἴκου του ἐχθρὸς, Φερδινάνδος ὁ Καθολικὸς, ἀπέθανε κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον (1516), ἐνῷ ἐβουλεύετο πῶς νὰ τὸν βλάψη. Ἀπὸ τὸν διάδοχόν του, τὸν ἓξ καὶ δεκαετῆ ἀρχιδοῦκα Κάρολον, ἐφαίνετο ὅτι δὲν εἶχε τότε κἀνένα φόβον· μᾶλλον δὲ τὸ Βέλγιον ἐπεθύμει εἰρήνην μὲ τὴν Γαλλίαν διὰ τὴν ἐμπορίαν του τόσον, ὥστε ὁ Κάρολος καταπεισθεὶς ἀπὸ τοὺς συμβούλους του, ἔκλεισε φιλικὴν τινὰ συνθήκην μὲ τὴν Γαλλίαν κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος εἰς τὴν ἐν τῇ Νήσῳ τῆς Φραγκίας πόλιν Νοβιόδουνον (ἀνωτ. σελ. 224). Ποῖαι ἐλπίδες εὐτυχοῦς καὶ λαμπρᾶς κυβερνήσεως διὰ τὸν νεανίσκον μονάρχην!

Ἀλλ' ἐξεύρομεν ἀπὸ τὴν ἱστορίαν Καρόλου τοῦ Ε΄, ὅτι ὁ Φραγκῖσκος ἐκ τῆς φιλοδοξίας του περιεπλέχθη μὲ τὸν αὐτοκράτορα τοῦτον εἰς πολλούς πολέμους, οἵτινες δὲν ἐτελείωσαν εὐτυχῶς δι' αὐτόν. Τὰ πολλὰ ἐδιηγήθημεν ἐκεῖ· ἐδῶ προσθέτομεν ἀκόμη ὀλίγα, ὅσα ἀποβλέπουν ἰδίως εἰς τὸν Φραγκῖσκον.

νόμος ὀνομαζόμενος Πραγματικὴ καθαγίωσις, ὅς τις ἐστερέωσε τὰ δίκαια τῆς Γαλλικῆς ἐκκλησίας κατὰ τὰς βάσεις τῆς ἐν Βασιλείᾳ ἐκκλησιαστικῆς συνόδου διὰ νὰ τὰ προστατεύῃ ἀπὸ τὰς προσβολὰς τῶν Παπῶν. Ἀπεφασίσθη εἰς αὐτὸν ὅτι ἡ δύναμις γενικῆς ἐκκλησιαστικῆς συνόδου εἶναι μεγαλητέρα παρὰ τὴν τοῦ Πάπα· ὅτι ὁ Πάπας δὲν ἔχει ἐξουσίαν νὰ δίδῃ ἐπισκοπὰς κτλ. Εἰς τὴν ἀνωτέρω ὅμως εἰρημένην Συμφωνίαν ἐπαραίτησε πάλιν ὁ Φραγκῖσκος ὅλα ταῦτα τὰ κέρδη, καὶ ἀνέλαβε μέρος τούτων αὐτὸς μὲ ζημίαν τοῦ κλήρου του. Διὰ τοῦτο ἦτο εἰς τὴν Γαλλίαν μεγάλη ἡ δυσαρέσκεια, τὴν ὁποίαν διήγειρεν ἡ συμβασία αὕτη· τὸ κοινοβούλιον καὶ τὸ πανεπιστήμιον τῶν Παρισίων ἀντεστάθη εἰς αὐτήν, πλὴν ματαίως.

Εἰς τὸν πρῶτον πόλεμον, τὸν ὁποῖον ἐστρατήγησαν προσωπικῶς οἱ δύω μόναρχοι κατ' ἀλλήλων, ἐκρίθη εὐκόλως ποῦ ἠδύνατο νὰ νικηθῇ ὁ Φραγκῖσκος. Καὶ ποῦ ἀλλοῦ, εἰμὴ εἰς τὴν Ἰταλίαν, ὅπουθεν ἐδιώχθησαν δύω προκάτοχοί του ἀρχήτερα, καὶ ὅπου ὑπέφερναν ἀκόμη τοὺς μισητοὺς Γάλλους, ἐπειδὴ δὲν ἦσαν ἱκανοὶ νὰ τοὺς νικήσωσι; Τώρα δὲ, ὁπότε ὁ αὐτοκράτωρ αὐτὸς ἐξήπλωσε τὴν χεῖρα του εἰς ἀποδίωξίν των, ἐμβῆκαν μετὰ χαρᾶς εἰς τὴν συμμαχίαν του ὁ Πάπας καὶ ἄλλαι μικρότεραι δυνάμεις τῆς Ἰταλίας. Ὁ Φραγκῖσκος ἔμαθε πάραυτα ποίας μεγάλας προπαρασκευὰς ἔκαμνεν ὁ Πάπας καὶ ὁ τῆς Νεαπόλεως κυβερνήτωρ τοῦ Καρόλου Κολώνας, καὶ δὲν ἔμενε καὶ αὐτὸς ἀργὸς ἐκ μέρους του. Ἐσύναξε πολυάριθμον στράτευμα, καὶ τὸ παρέδωκεν εἰς τὴν προσταγὴν τοῦ ἀρχιστρατήγου Λαυτρεκίου. Ἀργύριον ἔλειπεν ἀπὸ τὸ Γαλλικὸν στράτευμα· ὁ Λαυτρέκιος δὲν ἀνεχώρει πρὶν λάβῃ τοὐλάχιστον 300,000 φλωρία πρὸς συντήρησιν τῶν στρατευμάτων· ὁ βασιλεὺς, ἡ μήτηρ του, καὶ ὁ ἀρχιχρηματιστὴς κύριος Σεμβλαγκάϊος, τὸν ὑπεσχέθησαν μεθ' ὅρκου, ὅτι φθάσας εἰς Μεδιόλανον θέλει εὑρεῖν ἐκεῖ προαπεσταλμένον τὸ ἀργύριον. Φθάνει τῷόντι, καὶ εὑρίσκει — μηδέν· ὁ τίμιος Σεμβλαγκάϊος εἶχε μὲν εὑρεῖν τὸ ζητηθὲν ἀργύριον, ἡ δὲ μήτηρ τοῦ βασιλέως τοῦ τὸ ἐπῆρε καὶ τὸ ἐκράτησε κρυφίως. Ὁ Φραγκῖσκος ἐπρόσμενε καθημερινῶς νὰ ἀκούσῃ νίκας ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν· ἀλλ' ὁ Λαυτρέκιος, ὅς τις δὲν ἠδύνατο νὰ φυλάξῃ τοὺς στρατιώτας του χωρὶς μισθὸν καὶ ἐκαταπολεμεῖτο ἀπὸ ἰσχυρὸν ἐχθρὸν, ἔχανεν ἓν φρούριον μετὰ τὸ ἄλλο, καὶ τελευταῖον τοῦ ἔμειναν ἡ Γένουα, ἡ Κρεμώνη καὶ ἡ ἀκρόπολις τοῦ Μεδιολάνου. Τὸ ἐφεξῆς ἔτος (1522) ἔκαμεν ἀκόμη ἓν δοκίμιον· ἀλλὰ χρήματα δὲν ἐλάμβανεν ἀκόμη. Δὲν ἠδυνήθη τελευταῖον νὰ βασταχθῇ εἰς τὴν Ἰταλίαν, καὶ ἔφερε τὰ ἐλεεινὰ λείψανα τοῦ στρατοῦ του ὀπίσω εἰς τὴν

Γαλλίαν. Τὸ ὡραῖον Μεδιόλανον ἐχάθη πάλιν· Φραγκῖσκος Σφόρσας, ἀδελφὸς τοῦ καθαιρεθέντος Μαξιμιλιανοῦ, ἀνηγορεύθη Δοὺξ μὲ γνώμην τοῦ αὐτοκράτορος, καὶ τὰ αὐτοκρατορικὰ στρατεύματα ὄχι ὀλιγώτερον ἐνοχλητικὰ παρὰ πρότερον τὰ τῶν Γάλλων, ἐκατέλυσαν εἰς τὰς Μεδιολανικὰς πόλεις.

Ὁ βασιλεὺς Φραγκῖσκος ἐπίσης λυπημένος διὰ τὴν ζημίαν ταύτην καὶ παρωργισμένος διὰ τὸν στρατηγὸν, εἰς τὸν ὁποῖον ἀπέδιδε τὴν αἰτίαν της, μόλις ἔστερξε νὰ τὸν ἴδῃ ἔμπροσθέν του, καὶ ἔμεινεν ἐκστατικὸς ἀκούσας τὴν χρηματικήν του ἔνδειαν. Ἐκράχθη ὁ Σεμβλαγκάϊος, καὶ ἀνεκάλυψε τὴν ἀλήθειαν τῶν πραγμάτων. Ὁ Φραγκῖσκος ἔκραξεν ἐκεῖ τὴν μητέρα του, καὶ τὴν ἠρώτησε περὶ τούτων. Κατ' ἀρχὰς τὸ ἀπηρνήθη, τελευταῖον ὡμολόγησεν, ὅτι ἔλαβεν ἀπὸ τὸν Σεμβλαγκάϊον 400,000 φλωρία, ἀλλ' ἦσαν, ὡς ἔλεγεν, ἰδικάτης, καὶ τὰ εἶχε δώσειν εἰς τὸν Σεμβλαγκάϊον νὰ τῆς τὰ φυλάττῃ. Ὁ Φραγκῖσκος δὲν ἠθέλησε νὰ ἐρωτήσῃ ἄλλο τι περαιτέρω καὶ ἐσυγχώρησε τὸν περίλυπον Λαυτρέκιον. Ὄχι ὅμως καὶ ἡ Λουΐσα τὸν Σεμβλαγκάϊον. Πλήρης κακούργου φιλεκδικίας περιέπλεξε τὸν τίμιον πρεσβύτην μετά τινα ἔτη εἰς βαρεῖαν τινα κρισολογίαν. Ἐνεκαλέσθη ὡς νοθευτὴς καὶ κλέπτης τῶν κοινῶν χρημάτων, καὶ ἀπὸ χωριστὴν συνδικίαν ἐκαταδικάσθη εἰς θάνατον, μ' ὅλον ὅτι ὅλος ὁ κόσμος ἦτο πληροφορημένος τὴν ἀθῳότητά του, καὶ τῳόντι ἐκρεμάσθη εἰς τὸν τόπον τῆς καταδίκης τὸ 1527 ἔτος.

16. Κάρολος Δοὺξ Βουρβῶνος.

Μὲ ὅλα ταῦτα δὲν ἦτο ὁ χαμὸς τοῦ Μεδιολάνου τὸ μέγιστον τῆς Γαλλίας δυστύχημα, τὸ ὁποῖον συνέβη ἐκ τῶν μηχανοῤῥαφιῶν Λουΐσης τῆς ἐκ Σαβαυδίας. Ὁ ἐκ τῆς Γερμανικῆς ἱστορίας πολλὰ καλὰ γνω-

στός μας Κάρολος ἐκ Βουρβῶνος ἦτο πρῶτος πρίγκιψ ἐξ αἵματος, καὶ γαμβρὸς ἐπὶ θυγατρὶ τῆς φρονίμης Ἄννης ἐκ τοῦ Βορβωνικοῦ Βελλοϊόκου, τῆς πρεσβυτάτης θυγατρὸς Λοδοβίκου τοῦ ΙΑ΄, ἥτις, ἐνῷ ἦτο ἀνήλικος Κάρολος ὁ Η΄, ἐπετρόπευσε τὴν βασιλείαν, καὶ τώρα ἔζη ἀκόμη εἰς τοὺς Παρισίους τιμωμένη κοινῶς, καὶ μόνον ἀπὸ τὴν μητέρα τοῦ βασιλέως μισουμένη. Λοδοβῖκος ὁ ΙΒ΄ εἶχεν εἰπεῖν ποτὲ περὶ αὐτοῦ: „Ἀγαπῶ τὸν πρίγκιπα τοῦτον, ἐπεθύμουν ὅμως νὰ ἦτο ἀνυποπτότερος, ἱλαρώτερος καὶ ὀλιγώτερον σιωπηλός.“ Φραγκῖσκος δὲ ὁ Α΄ δὲν τὸν ἠγάπα, ἀλλ' οὐδὲ ἠδύνατο νὰ παρατηρῇ τὸ ὑψηλὸν αὐτοῦ πνεῦμα χωρὶς ζηλοτυπίαν καὶ μῖσος. Μὲ ὅλον τοῦτο τὸν εἶχεν ἀναδείξειν Κοντόσταυλον, καὶ (1515) κυβερνήτερα τοῦ Μεδιολάνου, καὶ ὁ Δοὺξ εἶχε δοξασθῆν μεγάλως εἰς τοῦτο τὸ ἀξίωμα διὰ τῆς βαθείας συνέσεώς του, τῶν μεγάλων στρατηγικῶν προτερημάτων καὶ τῆς πανεντίμου διαγωγῆς του. Ἐφαίνετο προσδιωρισμένος νὰ γείνῃ τὸ καύχημα τῆς πατρίδος του καὶ τὸ στερεώτατον ὑποστήριγμα τῆς βασιλικῆς δυνάμεως, ἀλλὰ γυναικὸς πειραγμένη κενοδοξία ἐματαίωσεν ὅλας τὰς καλὰς ταύτας ἐλπίδας.

Λουΐσα ἡ ἐκ Σαβαυδίας ἦτο δεκατρία ἔτη πρεσβυτέρα παρὰ οὗτος, ἀλλ' ἀκόμη εἰς ἡλικίαν, ὁπότε γυνὴ νομίζει ὅτι ἔχει δικαιώματα εἰς τὸν ἔρωτα. Λέγουν, ὅτι δὲν ἔκρυψεν εἰς τὸν ὡραῖον καὶ ὑπερήφανον Κοντόσταυλον, ὅτι τὸν ἠγάπα· ἐκεῖνος δὲ ἐξ ἐναντίας τὴν ἀπεκρίθη μὲ ὑπερήφανον σωφροσύνην καὶ μὲ καταφρόνησιν. Ἐμποδίσθησαν λοιπὸν αἱ ἐτήσιοι χρηματικαί του πληρωμαὶ ἀπὸ τὴν αὐλὴν, καὶ μόνον δι' ἐπιμόνων καὶ ἰσχυρῶν λόγων τῆς πενθερᾶς του ἐδόθησαν — ὑποσχέσεις. Μὲ πρόφασιν ἐστερήθη τὴν διοίκησιν τοῦ Μεδιολάνου, καὶ (1521) εἰς τὴν Φλανδρικὴν ἐκστρατείαν ἐπροτιμήθη ἀπ' αὐτὸν ὁ Δοὺξ Ἀλεγκονίου. Ὅλα ταῦτα ἀπεδί-

δοντο εἰς τὸ φιλέκδικον τῆς Λουΐσης, ἥτις ἐμάνη σφοδρότερον, ὅταν ἀπέθανεν ἡ σύζυγος τοῦ Βουρβῶνος. Τοῦ ἐπρόσφερε τότε τακτικῶς τὴν χεῖρά της, ἀλλ' ἀπεβλήθη μὲ καταφρόνησιν. Ἐξουσίαζε λοιπὸν ὁ Κοντόσταυλος τὸ μέγιστον μέρος τῶν κτημάτων του διὰ τῆς γυναικός του, ἥτις ἐκατάγετο ἀπὸ γένος τοῦ Βουρβωνικοῦ οἴκου ἀρχαιότερον παρὰ αὐτός. Τοῦ ἀφῆκε μὲν ἡ ἀποθανοῦσα διὰ διαθήκης ὅλα τὰ κτήματά της, ἐγεννήθη δὲ τὸ ζήτημα, ἐὰν εἶχε τὸ δίκαιον νὰ κάμῃ ταύτην τὴν διαθήκην. Λουΐσα ἡ ἐκ Σαβαυδίας, συγγενὴς μητρόθεν μὲ τὸν Βουρβωνικὸν οἶκον, ἀντεποιήθη ὅλην τὴν κληρονομίαν, καὶ ἡ ἐπιτηδειότης τοῦ Καγκελλαρίου Δουπρατίου, ἑνὸς τῶν ἀγαπητῶν της, διεύθυνε τὴν κρισολογίαν τόσον ὠφελίμως δι' αὐτὴν, ὥστε ὁ Κοντόσταυλος ἐκαταδικάσθη νὰ χάσῃ ὅλα τὰ κτήματά του.

Ὁ Βουρβώνιος προέβλεπε τὴν ἔκβασιν ταύτην, καὶ ἐκδίκησις ἦτο ὁ μόνος στοχασμός του. Ὁ καιρὸς τὸν ἐζήτησεν. Ἡ κρισολογία του διεβοήθη εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην, καὶ ἐξαιρέτως διήγειρε τὴν προσοχὴν Καρόλου τοῦ Ε'. Οὗτος διὰ μυστικῶν ἀπεσταλμένων τὸν ἠρώτησεν, ἂν ἤθελε νὰ μεταχειρισθῇ τὴν βοήθειάν του. Ἐμπορεῖ καθεὶς νὰ συμπεράνῃ μὲ πόσην προθυμίαν ἐδέχθη τοῦ αὐτοκράτορος τὴν πρόσκλησιν. Ὑπεσχέθη εἰς τὸν κυριάρχην τῆς Γερμανίας νὰ στρατηγήσῃ τοὺς μέλλοντας νὰ εἰσβάλουν εἰς Βουργονδίαν 6000 στρατιώτας, καὶ μὲ αὐτοὺς νὰ κτυπήσῃ τὸν βασιλέα εἰς τὴν καρδίαν τῆς χώρας του, ἐνῷ Ἐρρῖκος μὲν ὁ Η' ἐκ βορρᾶ, Κάρολος δὲ ἀπὸ τὰ Πυρηναῖα ἤθελαν ἐμβῆν συγχρόνως εἰς τὴν Γαλλίαν. Ὅλα δὲ ταῦτα ἔμελλαν νὰ γείνουν, ἐὰν ὁ Φραγκῖσκος — καθὼς εἶχεν ἀποφασίσειν — ἐξεστράτευε προσωπικῶς εἰς τὴν Ἰταλίαν μὲ τὴν περισσοτέραν του δύναμιν.

Διότι ὁ βασιλεὺς εἶχεν ἀποφασίσειν στερεῶς

νὰ ἐξανακυριεύσῃ τὸ Μεδιόλανον, ὅσα ἔξοδα καὶ ἂν ἤθελε χρειασθῆν. Καὶ ἐπ' ἀληθείας ἐχρειάσθη πολλά. Ὑποστατικὰ ἐπωλήθησαν, νέοι φόροι ἐβάλθησαν, νέαι ἀρχαὶ κατεστάθησαν διὰ πώλησιν, καὶ προσέτι ἐστάλθησαν εἰς τὸ νομισματοκοπεῖον τὰ ἀργυρᾶ σκεύη τοῦ βασιλέως, διὰ νὰ ἑτοιμασθῇ ἡ δαπάνη τῆς ἐκστρατείας ταύτης. Τελευταῖον, ἀφοῦ ὅλα ἦσαν ἕτοιμα, ὑπῆγεν ὁ βασιλεὺς εἰς Λουγδοῦνον (1523) διὰ νὰ ἑνωθῇ μὲ τὸ στράτευμα. Ἀλλ' ἐκεῖ ἀνεκάλυψε διαμιᾶς μυστικὰ ἴχνη τῆς Βουρβωνικῆς συνωμοσίας. Ἔμεινεν ἐκστατικὸς, καὶ καθὼς ἦτο εὐθὺς καὶ εἰλικρινὴς ἔδραμεν ἀτός του ἔφιππος εἰς Μουλῖνον, παλάτιόν τι τοῦ Κοντοσταύλου, διὰ νὰ συνομιλήσῃ μὲ αὐτόν. Ὅταν ὁ Βουρβώνιος ἤκουσε τὸν ἐρχομόν του, ἐταράχθη, καὶ διὰ νὰ μὴ ὑποχρεωθῇ νὰ τοῦ ἀποκριθῇ, ἔπεσεν εἰς τὴν κλίνην καὶ ἐπροσποιήθη τὸν ἄῤῥωστον. Ὁ βασιλεὺς τοῦ εἶπεν ἀπαρακαλύπτως τὰ διαφημισθέντα· ὁ Βουρβώνιος ὑπεκρίθη ὅτι δὲν ἤξευρε τίποτε ἐκ τούτων, καὶ τοῦ ἐβεβαίωσε τὴν ἀθῳότητά του. Ὁ Φραγκῖσκος ἐπίστευσε, καὶ ὑπέστρεψεν ἥσυχος εἰς τὸ Λουγδοῦνον. Ἐπειδὴ ὅμως ἐκεῖ ἔλαβε μεγαλήτερα σημεῖα τῆς ἀληθινῆς συνωμοσίας του, ἤλλαξε τὸ σχέδιόν του, καὶ αὐτὸς μὲν ἔμεινεν εἰς τὴν Γαλλίαν, τὸν δὲ στρατόν του ἔστειλεν εἰς Μεδιόλανον ὑπὸ τὴν προσταγὴν τοῦ Βοννιβετίου, εἰς δὲ τὸν Κοντόσταυλον διεύθυνεν ἄγρυπνον ὄμμα. Οὗτος δὲ ἀνακαλυφθεὶς διόλου, καὶ μὴ δυνάμενος νὰ μένῃ ἀσφαλὴς εἰς τὴν Γαλλίαν, διέφυγε σπουδαστικὰ τὴν νύκτα, καὶ ἔφθασεν εὐτυχῶς εἰς τὸ αὐτοκρατορικὸν στράτευμα εἰς τὴν Ἰταλίαν. Κατὰ τὴν συμφωνίαν εἰσέβαλαν ἀληθῶς οἱ Ἄγγλοι εἰς τὴν Πικαρδίαν. Γερμανικὸς στρατὸς ἐλεηλάτησε τὴν Βουργονδίαν, καὶ τρίτος εἰσεχώρησεν ἀπὸ μεσημβρίας· ἀλλὰ κανεὶς ἐξ αὐτῶν δὲν ἠδυνήθη νὰ μείνῃ πολὺν καιρὸν εἰς τὴν Γαλλίαν· καὶ οἱ Ἄγγλοι

αὐτοὶ, οἵτινες ἔφθασαν 11 ὥρας μακρὰν τῶν Παρισίων, ἠναγκάσθησαν νὰ ἐπιστρέφουν, καὶ οὕτως ἡ Γαλλία, τῆς ὁποίας ἀπεφασίσθη τὸ ἔτος τοῦτο μεθ' ὅρκου ὁ διαμελισμὸς, διεσώθη ἀπὸ τὸν κίνδυνον, ἀφοῦ μόνον τῆς ἠρημώθησαν ἐπαρχίαι τινές.

17. Β α ϊ ά ρ δ ο ς.

(γενν. 1475· ἀποθ. 1524).

Πολὺ δυστυχέστερος ἦτο ὁ βασιλεὺς τὸ ἐφεξῆς ἔτος (1524), ὁπότε ἀνενέωσε τὴν εἰς τὴν Ἰταλίαν ἐκστρατείαν του διὰ τοῦ Βοννιβετίου. Τότε ἐχάθησαν ὅλα, καὶ ἐφονεύθη ὁ περίφημος Βαϊάρδος, τὸν ὁποῖον οἱ σύγχρονοί του ὠνόμαζαν ἱππότην ἄφοβον καὶ ἄμεμπτον. Ὁ λαμπρὸς οὗτος χαρακτὴρ ἀξίζει νὰ διακόψωμεν πρὸς ὀλίγον τὴν συνέχειαν τῆς διηγήσεώς μας.

Πέτρος Τεῤῥάϊλος, συνήθως ἱππότης Βαϊάρδος ὀνομαζόμενος, ἦτο υἱὸς εὐγενοῦς, ὅστις εἶχε φρούριον καὶ μέτριον ὑποστατικὸν εἰς τὸ Δελφινάτον. Ἡ ἡρωϊκὴ ἀρετὴ ἐφαίνετο ὅτι ἦτο κληρονομικὴ εἰς τοῦτο τὸ γένος, ἐπειδὴ καὶ ὁ πάππος καὶ ὁ πρόπαππος τοῦ ἱππότου εἶχαν τελειώσειν τὴν ζωήν των εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης. Καὶ ὁ Βαϊάρδος δὲ, παῖς ἰσχυρὸς καὶ θαῤῥαλέος, ἐκ νεότητος δὲν εἶχεν ἄλλην χαρὰν εἰμὴ νὰ δαμάζῃ ἀγρίους ἵππους, καὶ κἀμμίαν μεγαλητέραν φιλοδοξίαν εἰμὴ νὰ ὀνόμαζεται ἄριστος τῶν ὁμοίων του. Εἰς τὸ δέκατον πέμπτον ἔτος του τὸν ἔλαβε μαζή του ὁ θεῖός του, ὁ ἐπίσκοπος Γρατιανουπόλεως, καὶ τὸν ἔβαλε νὰ διδαχθῇ τὰς ἐπιστήμας, ὅπου ἐφάνη ὅτι ἔμελλε νὰ γείνῃ μέγας ἄνθρωπος, ἐνῷ διεύθυνεν ὅλας τὰς δεξιότητας καὶ δυνάμεις καὶ κλίσεις του εἰς μόνην τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν καθηκόντων του. Εἰς δὲ τὰς ἐλευθέρας ὥρας του ἦτο πάλιν ἡδονή του τὸ ἱππεύειν καὶ παλαίειν.

Μετά τινων ἐνιαυτῶν σύντονον ἐπιμέλειαν τὸν ἔφερεν ὁ θεῖός του εἰς τὴν Σαβαυδικὴν αὐλὴν, ὅπου τὸν ἐσύστησε παῖδα θεράποντα. Αἱ καλαὶ διδασκαλίαι καὶ εὐχαὶ τῶν γονέων του τὸν ἐσυνώδευαν. Δὲν διέτριψε πολὺν καιρὸν εἰς Καμβέριον, καὶ ἔγεινε περίφημος διὰ τὴν θαυμαστὴν τέχνην τῆς ἱπποσύνης του. Εὐθὺς μετὰ τοῦτο ἐπεσκέφθη ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας Κάρολος ὁ Η' τὸν Δοῦκα τῆς Σαβαυδίας, καὶ ἐπειδὴ ἦτο φίλος τοιούτων τεχνῶν, εὐθὺς ἐγνώρισε τὸν νεανίσκον Βαϊάρδον, ὅς τις μίαν φορὰν ἵππευσε δύω ὥρας εἰς πεδιάδα τινὰ πρὸς τέρψιν τοῦ βασιλέως. Ὁ Κόμης Λιγνῦς, ἀγαπητὸς τοῦ Καρόλου, ἐνόμισεν ὅτι κολακεύει τὸν βασιλέα, ἐὰν λάβῃ τὸν ἀξιόλογον παῖδα εἰς τὴν ὑπουργίαν του, καὶ οὕτως ὑπῆγεν ὁ Βαϊάρδος εἰς Λουγδοῦνον. Ἐκεῖ ἠθέλησεν ἐπὶ τῆς παρουσίας τοῦ βασιλέως εὐγενής τις ἐκ Βουργονίας κύριος Βαουδρῦς νὰ δείξῃ τὴν ῥωμαλαιότητά του, καὶ ἐπαρακάλεσε τὸν βασιλέα νὰ τοῦ δώσῃ τὴν ἄδειαν νὰ ἐπιδείξῃ τὰ προτερήματά του εἰς τὴν μεταχείρησιν τῆς λόγχης, τοῦ ξίφους, καὶ τοῦ πελέκεως, καὶ ὅταν τὴν ἔλαβεν, ἔστησε τὴν σημαίαν του εἰς δημόσιον τόπον, καὶ ἐπροκάλεσε πάντα ὁπλοφόρον εὐγενῆ νὰ συγκριθῇ μαζή του. Οἱ ῥωμαλαιότατοι ἀγωνισταὶ ἐκβῆκαν εἰς τὸν ἀγῶνα· ἀλλ' ὅταν καὶ ὁ χλωμὸς, μόλις ὀκτωκαιδεκαετὴς Βαϊάρδος ἤθελε νὰ καταγραφῇ εἰς τὸν ἀγῶνα, δὲν ἤθελαν νὰ δεχθῶσι τοιοῦτον ἀσθενῆ φαινόμενον νεανίσκον. Ἀλλ' ὁ βασιλεὺς, φίλος τῶν τολμηρῶν ἐγχειρημάτων, τὸν παρεθάῤῥυνεν αὐτός του εἰς τὸν ἀγῶνα, καὶ ἰδοὺ, ὅταν ἤρχισεν ὁ τόρνος καὶ ἐνικήθησαν οἱ ἰσχυρότατοι, ὁ λεπτὸς παῖς κατεπάλαισε τὸν γίγαντα ἐκεῖνον μὲ τόσην ἐπιτηδειότητα, ὥστε ὅλοι τὸν ἐπευφήμησαν. Ὁ θαυμασμὸς ηὐξήθη, ὅταν τελευταῖον οἱ ἀγωνισταὶ, κατὰ τὴν συνήθειαν, ἐπέρασαν ἔφιπποι μὲ ἀνοικτὰ πρόσωπα ἔμπροσθεν τῶν δεσποινῶν, καὶ

ἔγεινεν ὁρατὸν τοῦ νικητοῦ τὸ νεανικὸν καὶ ἀσθενικὸν πρόσωπον. Ὁ βασιλεὺς λοιπὸν τὸν ἐπῆρε τακτικῶς εἰς τὴν ὑπουργίαν του, τοῦ ἐχάρισεν ἵππον ἀπὸ τὸν σταῦλον του, τοῦ ἔδωκεν ἀργύριον, καὶ τόπον μεταξὺ ἱππικοῦ τάγματος, τὸ ὁποῖον διέτριβεν εἰς Αἰρίαν τῆς Ἀρτεσίας.

Καὶ ἐκεῖ δὲ διεδόθη πάραυτα ἡ φήμη τῆς ἀνδρίας του, ἐπειδὴ ἔκαμνε τόρνους μὲ τοὺς γείτονας εὐγενεῖς, καὶ συνήθως ἐλάμβανε τὰ βραβεῖα. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Βαϊάρδος δὲν εἶχεν ἄλλον στοχασμὸν, εἰμὴ νὰ γείνῃ ἄξιος πολεμιστὴς, καὶ νὰ λαμπρύνῃ μὲ τὰς πράξεις του τὴν τιμὴν τοῦ ἔθνους του ἔμπροσθεν τῶν ἐχθρῶν του, διὰ τοῦτο δὲν κατῄσχυνε τὴν ζωήν του μὲ ἔργα ἀκολασίας καὶ εὐηθείας, ὁποῖα κάμνουσιν εὐκόλως ὅμοιοί του νεανίσκοι. Τὴν ἰδιωφέλειαν δὲν ἐγνώριζεν, ἐτίμα τοὺς γενναίους καὶ ἐναρέτους, ἐφείδετο τοὺς μικροὺς, καὶ οὕτως ἀπέκτησε τὴν κοινὴν ἀγάπην, καὶ ἔπνιξε τὸν φθόνον, τὸν ὁποῖον ἠδύναντο νὰ διεγείρωσι τὰ λαμπρότατα προτερήματά του.

Ἡ πρώτη πολεμικὴ ἐκστρατεία του ἦτο, τὴν ὁποίαν ἐνεχείρησεν ὁ Κάρολος (1494) διὰ νὰ κυριεύσῃ τὴν Νεάπολιν. Εἰς τὴν ἐκεῖ συμβᾶσαν μάχην ἐφονεύθησαν δύω ἵπποι ὑποκάτω τοῦ τολμηροτάτου ἱππέως. Κατὰ πρῶτον συνηγωνίσθη ἐδῶ μὲ τὸν θαυμαστὸν ἱππότην Λοδοβῖκον Ἄρσιον, τοῦ ὁποίου ἐμάθαμεν ἀρχήτερα τὴν πολεμικὴν φρόνησιν καὶ ἀνδρίαν. Καὶ οἱ δύω ἔκαμαν ἐδῶ τὴν πρώτην φιλίαν, καὶ ἠγωνίζετο καθεὶς νὰ φανῇ ἄξιος τοῦ ἄλλου.

Μετὰ τὸν χαμὸν τῆς Νεαπόλεως ἀνεπαύθησαν καὶ οἱ δύω χρόνον τινὰ, ἕως οὗ Λοδοβῖκος ὁ ΙΒ΄ (1499) ἐπεχείρησε τὴν εἰς τὸ Μεδιόλανον ἐκστρατείαν του. Τὸν συνεβοήθησαν εἰς τὴν κυρίευσιν τοῦ Δουκάτου, καὶ ἔπειτα συνυπέστρεψαν ὀπίσω. Ὅταν τὸ ἐφεξῆς ἔτος ἀπέρριψαν πάλιν οἱ Μεδιολάνιοι τὸν Γαλλικὸν ζυγὸν; καὶ ἀνεκάλεσαν τὸν Δοῦκα των Λο-

δοβῖκον Μόρον, καὶ ὁ ἀρχιστράτηγος Τρεμοβίλλιος ἐπροστάχθη νὰ κυριεύσῃ πάλιν τὴν χώραν, εἰς τὴν δευτέραν ταύτην ἐκστρατείαν διέπρεψεν ὡσαύτως ὁ Βαϊάρδος. Παράδειγμα τῆς λαμπρᾶς τόλμης καὶ τοῦ ἡρωϊσμοῦ του ἐμπορεῖ νὰ χρησιμεύσῃ τὸ ἐφεξῆς.

Εἶχε μάθειν, ὅτι 300 ἄνδρες ἐκ τοῦ στρατεύματος τοῦ Λοδοβίκου Μόρου ὁδηγούμενοι ἀπὸ τὸν ἀνδρεῖον ἑκατόνταρχον Καϊάζον, ὑπῆγαν καὶ ἔστεκαν εἰς Βινάσκον, κώμην τινα μίαν καὶ ἡμισεῖαν ὥραν μακρὰν τοῦ Μεδιολάνου. Εὐθὺς ἐσυμφώνησε μὲ πεντήκοντα συστρατιώτας του, τοὺς ὁποίους ἔκρινεν ὁμόφρονάς του, καὶ ἔλαβαν τὴν ἄδειαν νὰ ὑπάγουν ἐναντίον τῶν 300 Ἰταλῶν. Ὁ Καϊάζος μαθὼν τὸν ἐρχομόν των, ἐκβῆκεν ἐναντίον των, καὶ ἤρχισεν ἀγὼν φοβερώτατος. Μὲ ὀλίγα κτυπήματα συνθραύονται αἱ λόγχαι του. Ὁ Βαϊάρδος ἐκβάλλει τὸ ἀγαπητόν του ὅπλον, τὸ σπαθίον, καὶ σκοτόνει μὲ μανίαν ὅλους τοὺς περὶ ἑαυτόν. Καὶ τὰ δύω μέρη λησμονοῦνται εἰς τὴν θερμότητά των, καὶ οὔτε οἱ Ἰταλοὶ παρατηροῦν ὅτι ἀπομακρύνονται ἀπὸ τὴν θέσιν των, οὔτε οἱ Γάλλοι ὅτι προχωροῦσι. Τελευταῖον συνάζει ὁ Καϊάζος τοὺς στρατιώτας του, καὶ ὀπισθοδρομεῖ ἀποσταμένος. Παρατηρεῖ τότε ὁ Βαϊάρδος ὅτι εὑρίσκονται μόλις ἡμισεῖαν ὥραν μακρὰν τοῦ Μεδιολάνου. „Δεῦτε, φωνάζει, φίλοι μου καὶ συστρατιῶται, ἡ νίκη εἶναι ἰδική μας!“ Καὶ εὐθὺς κεντοῦσιν ὅλοι τοὺς ἵππους των, καὶ κτυποῦσιν ἀκόμη μίαν φορὰν τοὺς Ἰταλοὺς, οἱ ὁποῖοι πάλιν ἐπαρατάχθησαν εἰς μάχην. Δὲν ἠδυνήθησαν ὅμως οὐδὲ τὴν μάχην ταύτην νὰ ὑποφέρωσι, καὶ ἔδραμαν νὰ ἐμβῶσιν εἰς τὴν πόλιν. Ἀναμιγμένοι Ἰταλοὶ καὶ Γάλλοι ἔφθασαν εἰς τὴν πύλην, καὶ ὁ Βαϊάρδος μὲ τὸν ἐνθουσιασμόν του δὲν ἐπαρατήρησεν ὅτι ἔφθασεν εἰς τὸ ἡγεμονικὸν παλάτιον. Ἐκεῖ ἔμεινεν ἐκστατικὸς, καὶ κινδυνεύων νὰ λιθοβοληθῇ ἀπὸ πολί-

τας, στρατιώτας καὶ γυναῖκας, ἠναγκάσθη νὰ παραδοθῇ εἰς τὸν Καϊάζον. Οὗτος τὸν ἐδέχθη μὲ σέβας εἰς τὴν οἰκίαν του, καὶ τὸ ἑσπέρας τὸν ἐσπροσκάλεσε νὰ συνδειπνήσῃ μὲ τὸν Δοῦκα, ὅςτις ἀπὸ τὸ παράθυρόν του εἶχε θεωρήσειν τὸν ἄνισον τοῦτον ἀγῶνα.

„Τί σᾶς ἔφερεν ἐδῶ, κύριέ μου; εἶπε πρὸς αὐτὸν ὁ Δοὺξ." — Ἡ ἐπιθυμία τῆς νίκης, ἀπεκρίθη ὁ Βαϊάρδος. — „Πιστεύεις λοιπὸν, ὅτι μόνος δύνασαι νὰ κυριεύσῃς τὸ Μεδιόλανον;" — Ὄχι, γαληνότατε κύριε! ἐπίστευα, ὅτι μὲ ἀκολουθοῦν οἱ συστρατιῶταί μου. — „Ἀλλὰ καὶ μὲ αὐτοὺς ἦτο ἀδύνατον τὸ πρᾶγμα." — Εἶναι ἀληθὲς, εἶπεν ὁ Βαϊάρδος μὲ ταπεινοφροσύνην· διὰ τοῦτο ἐκεῖνοι ἦσαν φρονιμώτεροι παρ' ἐμὲ, καὶ διὰ τοῦτο ἐκεῖνοι μὲν εἶναι ἐλεύθεροι, ἐγὼ δὲ αἰχμάλωτος. Δὲν βλάπτει ὅμως, ἐπειδὴ εἶμαι αἰχμάλωτος τοῦ γενναιοτάτου καὶ μεγαλοψυχοτάτου ἀνδρός. — Ὁ Δοὺξ τὸν ἠρώτησεν ἔπειτα μὲ καταφρονητικὸν τόνον περὶ τοῦ πλήθους τοῦ Γαλλικοῦ στρατεύματος. — Δὲν ἀριθμοῦμεν τοὺς στρατιώτας μας, ἀπεκρίθη ὁ Βαϊάρδος. Λέγω ὅμως, ὅτι εἶναι ἐκλεκτοὶ ἄνδρες, ἐναντίον τῶν ὁποίων δὲν ἐμποροῦν νὰ σταθῶσιν οἱ ἰδικοί σας. — Ὁ Δοὺξ πειραγμένος ἐκ τοῦ λόγου τούτου ἀπεκρίθη: ἡ ἔκβασις θέλει δείξειν ἐντὸς ὀλίγου τὸ ἐναντίον. — Ἄμποτε, ἀπεκρίθη ὁ Βαϊάρδος, νὰ γείνῃ αὔριον μάχη, καὶ νὰ ἤμην καὶ ἐγὼ ἐλεύθερος. — „Εἶσαι, εἶπεν ὁ Δοὺξ. Ἀγαπῶ τὸ θάῤῥος σου καὶ τὴν σταθερότητά σου, καὶ σὲ χαρίζω καὶ ὅ,τι ἄλλο θελήσῃς νὰ ζητήσῃς ἀπ' ἐμέ." Κατανυχθεὶς ἀπὸ τὴν ἀπροσδόκητον ταύτην ἀγαθότητα ὁ Βαϊάρδος, ἔπεσεν εἰς τοὺς πόδας τοῦ Μόρου, τὸν ἐπαρακάλεσε διὰ τὴν ἱπποτικήν του τιμὴν νὰ τοῦ συγχωρήσῃ τὰς ὑπεριφάνους ἀποκρίσεις του, τοῦ ἔταξεν αἰώνιον εὐγνωμοσύνην, καὶ δὲν ἐζήτησε τίποτε ἄλλο εἰ μὴ τὸν ἵππον καὶ τὰ ὅπλα του. Ὁ Καϊάζος τοῦ ἔφερον ὅλα ταῦτα παρευθὺς, καὶ ὁ Βαϊάρδος ἀποχαιρετήσας τὸν Δοῦκα ἔδραμεν εἰς τοὺς ἰδικούς του, οἵτινες τὸν ἐδέχθησαν μὲ ἔκστασιν, καὶ ἤκουσαν τὴν μεγαλοψυχίαν τοῦ Μόρου, τὸν ὁποῖον ἐστοχάζοντο ἕως τότε ὡς σεσωματωμένον διάβολον. Μετά τινας ἡμέρας ἔγεινε μάχη, καὶ ἡ τοῦ Δουκὸς αἰχμαλωσία ἐτελείωσε τὸν πόλεμον, ὡς ἐδιηγήθημεν πρότερον. Μὲ εὐγνωμοσύνην τὸν ἐχαιρέτισεν ὁ Βαϊάρδος εἰς τὴν σκηνήν του, καὶ τοῦ ὑπεσχέθη νὰ κάμῃ τὰ δυνατά του πρὸς ἀνακουφισμὸν τῆς τύχης του. Κρῖμα ὅμως, ὅτι ἡ μεσίτευσις ἑνὸς ἱππέως δὲν εἶχε μέγα βάρος.

Ἀπεκεῖ συνεστράτευσεν ὁ Βαϊάρδος μετὰ τοῦ εὐεργέτου του, τοῦ Κόμητος Λιγνῦ, εἰς τὴν Βοκερίαν, διὰ νὰ τὸν βοηθήσῃ νὰ τιμωρήσῃ τὴν ἐπαναστᾶσαν ταύτην πόλιν. Οἱ στενοχωρημένοι πολῖται ἔστειλαν ἔξω πρεσβείαν διὰ νὰ κινήσουν εἰς ἔλεον τὸν Κόμητα, ἀλλ' αὐτὸς ἔμεινεν ἀδυσώπητος. Μετὰ ταῦτα ἐστράφησαν οἱ πρεσβευταὶ εἰς τὸν Λοδοβῖκον Ἄρσιον καὶ εἰς τὸν Βαϊάρδον, καὶ ἐῤῥίφθησαν καὶ οἱ δύω τώρα εἰς τοὺς πόδας τοῦ Κόμητος, καὶ τὸν ὥρκιζαν μὲ δεήσεις νὰ ἐλεήσῃ τοὺς πολίτας. Ἤκουσε καὶ τοὺς ἐσυγχώρησεν· ἀλλ' ὅταν οἱ πρεσβευταὶ ἠθέλησαν νὰ τοῦ προσφέρουν δῶρον, ἀργυρᾶ τινὰ σκεύη 300 μάρκων ἄξια, ἐφώναξεν ὁ Κόμης: „Ἔξω! Δὲν πωλῶ τὸν ἔλεόν μου, οὐδὲ δέχομαι δῶρα ἀπὸ ἀπίστους ὑπηκόους. Βαϊάρδε, εἶπε, λάβε σὺ τὸ δῶρον τοῦτο, σὲ τὸ χαρίζω." Ὁ Βαϊάρδος τὸν εὐχαρίστησε, καὶ ἐμοίρασεν εἰς τοὺς συνεταίρους του τὰ σκεύη, καθὼς ἐσυνείθιζε νὰ μοιράζῃ ὅλα τὰ δῶρα, τὰ ὁποῖα ἐλάμβανεν ἀπὸ τὸν εὐεργέτην του.

Τὸ ἐφεξῆς ἔτος (1501) ἐσυνώδευσαν οἱ δύω πιστοὶ συναδελφοὶ, Ἄρσιος καὶ Βαϊάρδος, τὸν Κόμητα Λιγνῦν μὲ τὸ στράτευμα τοῦ στρατηγοῦ Αὐβιγνίου εἰς τὴν Νεάπολιν. Ἡ ἐκστρατεία δὲν ἤθελεν εἶσθαι τόσον δυστυχὴς, ἐὰν ὁ Γαλλικὸς στρατηγὸς εἶχε τὴν

σύνεσιν καὶ σταθερότητα τῶν δύω ἐκείνων ἱππέων. Ἐκ πολλῶν ἀξιολόγων ἔργων, τὰ ὁποῖα χαρακτηρίζουσι τὸ πνεῦμα τοῦ Βαϊάρδου εἰς τὸν πόλεμον τοῦτον, μεταδίδομεν ὀλίγα τινά.

Λοδοβῖκος ὁ Ἄρσιος ἵππευσε μὲ ἑβδομήκοντα στρατιώτας εἰς Βιγλίαν, καὶ ἤλπιζε μὲ βοήθειαν ταύτης τῆς πόλεως, ἥτις εἶχε παραδοθῆν εἰς αὐτὸν, νὰ κυριεύσῃ καὶ τὴν ἐπέκεινα ἀκρόπολίν της, ἥτις ἀντέστεκεν ἀκόμη ἀνδρείως. Οἱ Ἱσπανοὶ ἐφόνευσαν πολλοὺς Γάλλους ἐκ τῶν χαρακωμάτων των μὲ τὰ πυροβόλα, καὶ ἔκαμαν καὶ ἐκδρομὴν τινὰ τόσον εὐτυχῆ, ὥστε καθ' ὅλα τὰ φαινόμενα ἔμελλαν νὰ φανῶσι νικηταί. Τοῦτο μετέβαλε τοὺς πολίτας, οἵτινες ἔλαβαν εὐθὺς τὴν μερίδα τοῦ ἰσχυροτέρου, καὶ ἤρχισαν νὰ κτυπῶσι τοὺς Γάλλους. Ὁ Βαϊάρδος, μακρὰν εὑριτκόμενος τοῦ φίλου του, ὑπώπτευσε, καὶ μὲ 40 ἱππεῖς καὶ ἰσαρίθμους τοξευτὰς ἔδραμε πρὸς αὐτόν. Ἐμβῆκεν εἰς τὴν πόλιν, διέσχισε τὸ σωρευμένον πλῆθος τῶν πολιτῶν, καὶ εὑρέθη εἰς τὴν πλευρὰν τοῦ Ἀρσίου, ὅςτις ἐνόμιζε τὸν ἑαυτόν του χαμένον, τώρα ὅμως ἡ θέα τοῦ Βαϊάρδου τοῦ ἔδωκε πάλιν ἀναπνοήν. Τρεῖς ὥρας ἐμάχοντο οἱ δύω ἥρωες καὶ οἱ στρατιῶται των· οἱ ὁπλισμοί των κατεξεσχίσθησαν, καὶ τὰ ἀμβλυνθέντα σπαθία των ἔμειναν φοβερὰ διὰ τὴν δύναμιν τῶν χειρῶν των. Τρίτη προσέλευσις Γαλλικῶν στρατιωτῶν ἔδωκεν εἰς τὴν ἀγρίαν μάχην τέλος, καὶ οἱ ἀνδρεῖοι πολεμισταὶ ἦλθαν ἀποσταμένοι καὶ καταπονημένοι εὐτυχῶς εἰς τὸ στρατόπεδόν των.

Μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἔδωκεν ὁ στρατηγὸς Αὐβίγνιος εἰς τὸν ἱππότην μας τὴν ἐφορίαν ἡμίσεος ἱππικοῦ τάγματος, καὶ τὸν ἐδιώρισε νὰ σταθῇ εἰς Μονερβῖνον. Ἐκεῖ δὲν εἶχε πολλὴν ἐργασίαν, καὶ ἔκαμνε μικρὰς ἐπιδρομάς. Εἰς μίαν ἐξ αὐτῶν ἐπίασεν αἰχμάλωτον τὸν ἑκατόνταρχον Ἀλόνσον, συγγενῆ τοῦ

ἱσπανικοῦ στρατηγοῦ Γονσαλβίου. Τὸν ἐμεταχειρίσθη τόσον εὐγενῶς, ὅσον ἐμεταχειρίσθη αὐτὸν ποτὲ ὁ Καϊάζος· τοῦ ἔδωκεν οἴκημα εἰς τὸ παλάτιον, καὶ δὲν τὸν ἐζήτησεν ἄλλην ἀσφάλειαν εἰμὴ τὸν λόγον του. Ἀλλ' οὗτος ἦτο εἰς αὐτὸν τόσον ὀλίγον ἅγιος, ὅσον εἰς τὸν βασιλέα του· εἰς πρῶτον ἁρμόδιον καιρὸν ἔφυγεν ὁ Ἀλόνσος. Ὁ Βαϊάρδος τὸ ἐκατάλαβεν, ἔστειλε πάραυτα καὶ τὸν ἐπίασε, καὶ τὸν ἐφύλαττεν ἔπειτα αὐστηρότερα. Τελευταῖον ἦλθεν ἡ ἐξαγορὰ, ἥτις ἦτο διωρισμένη 1000 θάληρα. Διὰ νὰ μὴ νομίσῃ ὁ ἀπελεύθερος, ὅτι τὸν ἐκράτησεν αὐστηρὰ διὰ πλεονεξίαν, ἐμοίρασαν ἔμπροσθέν του ὅλον τὸ ἀργύριον εἰς τοὺς ἀξιωματικοὺς καὶ στρατιώτας του.

Εἰς τὴν ἐπιστοφήν του διέδωκεν ὁ Ἀλόνσος, ὅτι τὸν ἐμεταχειρίσθησαν ὄχι ὡς αἰχμάλωτον, ἀλλ' ὡς κακοῦργον. Ὁ Βαϊάρδος, νομίζων ὅτι ἐπειράχθη ἐκ τούτου ἡ τιμή του, ἐζήτησεν ἀπὸ τὸν προεστῶτα του τὴν ἄδειαν, καὶ ἐπροκάλεσεν εἰς μονομαχίαν τὸν Ἱσπανόν. Ὁ Ἀλόνσος, ὅςτις εἰς τοὺς συντοπίτας του εἶχεν ὄνομα ἀνδρειοτάτου ἀξιωματικοῦ, ἐδέχθη τὴν πρόκλησιν. Ἐδιώρισαν τὸν τόπον, ὅπου καθεὶς εὑρέθη μὲ διακοσίους ἄνδρας. Τὰ ὅπλα ἦσαν μαχαίριον καὶ σπαθίον. Καὶ οἱ δύω οἱ ἱππόται ἦσαν οὕτως ὁλοκλήρως τεθωρακισμένοι, ὥστε ἐφαίνοντο ἀδιαχώρητοι. Μετὰ ἀναρίθμητα μάταια κινήματα, ἐκτύπησε τελευταῖον ὁ Βαϊάρδος τὸν Ἀλόνσον εἰς τὸν λαιμὸν πληγὴν αἰσθητοτάτην. Πλήρης μανίας ἔῤῥιψεν ἐκεῖνος τὸ σπαθίον πέραν, καὶ εἵλκυσε τὴν μάχαιραν, μὲ τὴν ὁποίαν ἔπληττε τὸν ἀντίπαλόν του. Καὶ οἱ δύω ἐπάλαισαν πρὸς ἀλλήλους ἕως οὗ ἀπέκαμαν, καὶ ἔπεσαν τελευταῖον καὶ οἱ δύω καταγῆς· καὶ ταύτην τὴν στιγμὴν ἔβαλεν ὁ Βαϊάρδος τὴν μύτην τοῦ μαχαιρίου του εἰς τὴν τρύπαν τῆς μύτης τοῦ προσωπείου τοῦ Ἀλόνσου λέγων. ,,Παραδόθητι, εἰδὲ μὴ,

ἀποθνήσκεις.“ — Ἐξώρας! ὁ Ἀλόνσος δὲν ἀπεκρίθη τίποτε. Ὁ φίλος του Διέγος, ἐπλησίασε πρὸς τὸν Βαϊάρδον καὶ εἶπεν: „Ἐνίκησας, αὐθέντα μου.“ Μετὰ τοῦτο ἐγονάτισεν ὁ ἱππότης διὰ νὰ εὐχαριστήσῃ τὸν Θεὸν ὑπὲρ τῆς νίκης του, παρέδωκεν ἔπειτα τὸν νεκρὸν εἰς τὸν Διέγον, καὶ τὸν ἠρώτησεν, ἐὰν ἐπλήρωσε τὸ καθῆκον του. „Ὦ! παρὰ πολὺ, αὐθέντα μου, ἀπεκρίθη ὁ Διέγος, παρὰ πολὺ, διὰ τοὺς φίλους τοῦ Ἀλόνσου καὶ τῆς Ἱσπανίας.“ — Ἄμποτε, ἐφώναξεν ὁ Βαϊάρδος, νὰ ἠδυνάμην νὰ τὸν ἀναστήσω!

Εἰς ἄλλην τινὰ ἐπιδρομήν του ἔμαθεν, ὅτι ἀργύριον στελλόμενον ἀπὸ Νεαπόλεως εἰς τὸν Ἱσπανικὸν στρατηγὸν εὑρίσκετο καθ᾽ ὁδὸν, καὶ ἔφθασε μακρὰν τοῦ Μονερβίνου τέσσαρα μίλια. Εὐθὺς μὲ εἴκοσιν ἀνδρείους ἐφίππους ἐβάλθη μεταξὺ δύω βράχων εἰς ἔνεδραν, καὶ πρὸς ἀσφάλειάν του ἔστειλεν εἴκοσι πέντε ἄλλους μὲ τὸν ἀνδρεῖον συναδελφόν του Ταρδιὼ εἰς ἄλλον πλάγιον δρόμον, ὅς τις ἠδύνατο νὰ συμπέσῃ ἐπίσης μὲ τὸν δρόμον τῶν φερόντων τὸ ἀργύριον. Κατὰ τύχην ὅμως ἐπέρασεν ἡ ἀργυριοπομπεία ἀπὸ τὸν δρόμον, ὅπου ἔστεκεν ὁ Βαϊάρδος. „Γαλλία! κτύπει!“ ἐφώναξεν ὁ Βαϊάρδος· οἱ συνοδεύοντες τρομάξαντες ἔφυγαν, καὶ ὁ πολεμικὸς ταμίας μὲ τὸ ἁμάξιόν του ἔπεσεν εἰς χεῖρας τοῦ Βαϊάρδου. Τὸ κυνήγιον ἦτο 15,000 φλωρία. Ὅταν ἐπεσωρεύθη τὸ ἀργύριον εἰς τὴν τράπηζαν, ἔφθασε καὶ ὁ Ταρδιὼ, καὶ ἐζήτει μὲ ὁρμὴν τὸ ἥμισυ „Ὄχι, εἶπεν ὁ Βαϊάρδος, ὅς τις παρωργίσθη ἀπὸ τὴν ὁρμὴν ταύτην· τὸ λάφυρον εἶναι ἰδικόν μου, καὶ ἐγὼ εἶμαι κυβερνήτωρ τοῦ Μονερβίνου.“ Ὁ Ταρδιὼ ἰσχυρογνωμόνει, καὶ ἐπεκαλεῖτο τὸν στρατηγόν. Οὗτος ἔδωκε τὰ δίκαια εἰς τὸν Βαϊάρδον. Ὁ Ταρδιὼ ἐστοχάσθη εὐθὺς τοῦ παλαιοῦ του φίλου τὴν ἀπλεονεξίαν, καὶ ἐγνώρισεν οἴκοθεν τὴν αἰτίαν τῆς πεισμονῆς του. Ὑπῆ-

γε πρὸς αὐτὸν καὶ ἐμετανόει διὰ τὸν χωριάτικον τρόπον του. „Τί μὲ μέλει, τοῦ εἶπεν, ἐὰν ἔχῃς ἐσὺ τὰ φλωρία ἢ ὄχι· εἶσαι φίλος μου, καὶ ἐνόσῳ εὑρίσκομαι μαζή σου, δὲν θέλουν μ᾽ ἐλλείψειν τὰ ἀναγκαῖα.“ — Θεὸς νὰ μὲ φυλάξῃ, ἀπεκρίθη ὁ Βαϊάρδος. νὰ λυπήσω γενναῖον φίλον μου διὰ οὐδαμινὰ πράγματα. Ἐδῶ εἶναι τὸ ἀργύριον. Λάβε τὸ ἥμισυ, Ἐθελουσίως καὶ ἀσμένως σὲ δίδω ὅ,τι μὲ βίαν δὲν ἠδύνατο ποτὲ νὰ τὸ ἀπολαύσῃς. — Μετὰ τοῦτο ἐσύναξε τοὺς στρατιώτας του καὶ ἐμοίρασε τὴν ἡμισεῖαν μερίδα του 7500 φλωρία εἰς αὐτοὺς ἔμπροσθεν τοῦ ἐκστατικοῦ ταμίου, ὅς τις ἐπεθύμει μέρος τῆς ποσότητος διὰ νὰ ἐξαγορασθῇ. Ἀλλ᾽ ὁ ἱππότης τὸν ἀπέλυσε δωρεὰν, ἀλλὰ καὶ τὸν ἀπέστειλε συνωδευμένον μετὰ σαλπιγκτοῦ εἰς τὸ Βάρυλον πρὸς τὸν Ἱσπανικὸν στρατηγόν.

Εὐθὺς μετὰ τοῦτο ἔφθασεν ὁ λυπηρὸς καιρὸς, ὁπότε ὁ Γαλλικὸς στρατὸς ἐξ ἀνάγκης ὑπεχώρει εἰς τὴν Ἱσπανικὴν δύναμιν ἐν μέρει ἐξ αἰτίας τῆς κακῆς διοικήσεως τοῦ στρατηγοῦ Αὐβιγνίου. Εἰς τὴν ὀπισθοπορείαν εἶχεν ἀναλάβειν ὁ Βαϊάρδος τὸ δυσκολώτατον ἔργον τοῦ νὰ φυλάττῃ τὴν ὀπισθοφυλακὴν τοῦ στρατεύματος. Ἐδῶ ἔδειξε θαύματα τῆς ἀνδρίας. Μόνον αὐτὸς ἐπροστάτευσε ποτὲ ἡμισεῖαν ὥραν, ὡς ὁ Ὀράτιος Κόκλης, μίαν γέφυραν ἐναντίον ὁλοκλήρου στίφους ἐχθρῶν. Τελευταῖον ἐσπρώχθη εἰς ἕνα λάκκον, καὶ ἠναγκάσθη νὰ παραδοθῇ. Ἀσφαλισθέντες δὲ οἱ λοιποὶ Γάλλοι, καὶ μὴ βλέποντες οἱ γενναῖοι ἔφιπποι τὸν ἀρχηγόν των, ἔκραξεν ἕνας φίλος καὶ γείτων τοῦ Βαϊάρδου, ὀνόματι Γυϊφράϊος ἐκ τοῦ Δελφινάτου: „Συστρατιῶται! ὅς τις θέλει, ἂς μὲ ἀκολουθήσῃ. Πρέπει νὰ μάθω ποῦ ἔμεινεν ὁ Βαϊάρδος, καὶ ἂς γείνῃ ὅ,τι θέλῃ.“ Ὅλοι καβαλικεύουσι πάλιν, καὶ τρέχουν πρὸς τοὺς Ἱσπανοὺς, οἵτινες δὲν ἐξεύρουν τί σημαίνει τοῦτο,„ βάλλον-

ται ὅμως πάραυτα εἰς μάχης τάξιν. Ὅταν ὁ Βαϊάρδος, ὅς τις ἀκόμη ἦτο ἄγνωστος μεταξύ των, βλέπῃ τοὺς στρατιώτας του ἐρχομένους, κρημνίζει εἰς μίαν στιγμὴν τὸν γείτονά του ἀπὸ τὸν ἵππον, ἁρπάζει τὸ ξίφος ἀπὸ τὴν χεῖρά του, κτυπᾷ τοὺς περὶ ἑαυτὸν, καὶ φωνάζει: „Κτυπᾶτε, ἀδελφοὶ, ὁ Βαϊάρδος φεύγει ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς του.“ Μὲ τρόμον ἤκουσαν τώρα οἱ Ἱσπανοὶ, ὅτι αἰχμάλωτός των ἦτο ὁ περίφημος Βαϊάρδος, καὶ ἡ ἀπελπισία τοὺς ἐνθουσιάζει νὰ κάμουν ὅλα τὰ δυνατά των διὰ νὰ τὸν ἐξαναπιάσωσιν. Ἀλλὰ τίς δύναται νὰ πλησιάσῃ τὸν λέοντα; μετὰ αἱματώδη μάχην, ὑπέστρεψαν μετ' αὐτοῦ ὅλοι εἰς τὸ στρατόπεδόν των μὲ χαρᾶς δάκρυα.

Ἐδιηγήθην ἀνωτέρω (σελ. 500), ὅτι μετὰ ταῦτα ὁ μὲν κύριος Ἀλέγρης μὲ τὴν μεγαλητέραν του δύναμιν ἐκλείσθη εἰς Γαϊέταν, ὁ δὲ Λοδοβῖκος Ἄρσιος εἰς Βενουσίαν. Ὁ Βαϊάρδος ἦτο μὲ τὸν δεύτερον, καὶ ἔγεινε κοινωνὸς ὅλων τῶν ἡρωϊκῶν πράξεων, τὰς ὁποίας ἐδιηγήθημεν περὶ αὐτοῦ ἐκεῖ. Ὁ Γονσάλβιος ἐνόμιζεν ὡς φιλοκινδύνους τινὰς τοὺς δύω φίλους καὶ τοὺς ἐπρόσταξε καταφρονητικῶς νὰ παραδοθῶσιν εἰς τὴν διάκρισίν του. „Λοδοβῖκος ὁ Ἄρσιος (τοῦ ἀπεκρίθησαν) καὶ ὁ Βαϊάρδος εὑρίσκονται εἰς Βενουσίαν καὶ προσμένουσι τὸν στρατηγὸν Γονσάλβιον.“ Ἀλλὰ πρέπει νὰ εἴπωμεν ὅτι διχόνοια τῶν Ἱσπανικῶν καὶ Νεαπολιτῶν στρατηγῶν εὐκόλυνε πολὺ τὴν ὑπεράσπισιν τῶν δύω ἱπποτῶν. Ὅταν τελευταῖον ὑπέστρεψαν εἰς τὴν Γαλλίαν, καὶ ὁ Ἄρσιος ὡς πρῶτος ἡγεμὼν τοῦ στρατοῦ ἐτιμήθη πολὺ ἀπὸ τὴν αὐλὴν, ἔλαβε καὶ ὁ Βαϊάρδος τὸ μέρος του τῶν γενικῶν ἐπαίνων, καὶ τὸ ἀξίωμα τοῦ βασιλικοῦ ἱπποκόμου, καὶ τὴν ἀναγόρευσιν μέλλοντος ἀρχιίππεως εὐθὺς ἀφοῦ ἤθελε χηρεύσειν πρῶτον ἱππικὸν τάγμα. Τόσον ἀργοπόρως ἐπροβιβάζετο ἀνὴρ, ὅς τις τότε ἠδύνατο νὰ εἶναι λαμπρὸς ἀρχιστράτηγος!

Ἀλλὰ τὸ κλέος του τὸν ὕψωσε πολὺ ἀνώτερα ἀπὸ τὸν βαθμόν του. Ὅταν εὐθὺς μετὰ τὴν ἐπιστροφήν του ὑπῆγαν οἱ βασιλεῖς τῆς Ἱσπανίας καὶ τῆς Γαλλίας εἰς Σαβόναν διὰ νὰ συνομιλήσωσιν, ἔφερεν ἐκεῖνος μαζή του τοὺς ἥρωας, διὰ τοὺς ὁποίους ἐκαυχᾶτο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον. Λοδοβῖκος ὁ ΙΒ' εἶχε τὴν κομψότητα νὰ χαιρετήσῃ προσωπικῶς τὸν περίφημον Γονσάλβιον ἐκ Κορδύβης, καὶ ὁ Φερδινάνδος, ὅστις δὲν ἤθελε νὰ μένῃ ὀπίσω ἐκείνου κατὰ τὴν ἀστειότητα, περιῆλθεν εἰς ὅλους τοὺς ἐνδοξοτέρους ἀξιωματικοὺς τῶν Γάλλων. Πρὸ πάντων ἠρώτησε περὶ τοῦ ἱππότου Βαϊάρδου. Ὁ Λοδοβῖκος τοῦ τὸν ἔφερεν ἔμπροσθεν. Τὸν εὕρηκεν εἰς τὸν φίλον του Ἄρσιον. Ἀφοῦ ὁ Φερδινάνδος εἶπε πρὸς αὐτὸν φιλοφρονητικοὺς τινὰς λόγους, ἐστράφη πρὸς τὸν Λοδοβῖκον καὶ εἶπεν: „Ἀδελφὲ, εὐτυχὴς εἶναι ὁ ἡγεμὼν, ὅς τις ἔχει τοιούτους ἱππότας.“

Μετὰ μίαν ἱκανῶς πολλὴν ἀνάπαυσιν ἔλαβαν πάλιν οἱ δύω ἥρωες ἔργα εἰς τὴν Ἰταλίαν, ὅταν Λοδοβῖκος ὁ ΙΒ' ἐμβῆκεν εἰς τὴν γνωστὴν συμμαχίαν τοῦ Καμεράκου κατὰ τὸ 1509 ἔτος. Ὁ Βαϊάρδος συνεστράτευσε μετὰ τοῦ βασιλέως, καὶ ἔμεινεν εἰς τὴν Ἰταλίαν περισσότερον, ἀφοῦ ὁ Λοδοβῖκος ἐτελείωσε τὸν σκοπόν του· διότι εἶχεν ὑποσχεθῆν οὗτος εἰς τὸν αὐτοκράτορα Μαξιμιλιανὸν νὰ τοῦ ἀφήσῃ στράτευμα πρὸς ὑποστήριξίν του, καὶ εἰς τοῦτο, κυβερνώμενον ἀπὸ τὸν ἀνδρεῖον Παλίσσιον, εὑρίσκετο καὶ ὁ Βαϊάρδος. Ὁ Μαξιμιλιανὸς ἤθελε νὰ κυριεύσῃ τὸ Παταΰϊον· ἐκεῖ λοιπὸν ὑπῆγαν καὶ οἱ Γάλλοι. Ἐθαύμαζαν μυστικῶς, ὅταν ἐπαρατήρησαν πλησιέστερα τὸν παράξενον τοῦ αὐτοκράτορος τρόπον. Πρῶτον ἠθέλησε νὰ κυριεύσῃ τὴν πόλιν ταύτην εἰς μίαν μέθην· ἔπειτα ἰδὼν ὅτι ἐπροστατεύετο ἀνδρείως, ἔχασε πάραυτα τὰς ἐλπίδας του, καὶ ἤθελεν ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν νὰ ἀναχωρήσῃ. Τὴν αὐτὴν ἀκαταστασίαν ἔδειχνεν εἰς ὅλα,

ὅσα ἔκαμνεν. Οἱ Γάλλοι τελευταῖον τὸν παρεθάῤῥυναν νὰ μὴ χάσῃ τόσον γρήγορα τὰς ἐλπίδας του. Ἐντρέπετο δὲ ἐνταυτῷ ἀπ᾽ αὐτοὺς, καὶ ηὔχετο μυστικῶς νὰ ἦτο μακρὰν τοῦ ἀγῶνος τούτου ἑκατὸν μίλια.

Ἕνας Ἕλλην, Κωνσταντῖνος ὀνόματι. ὅς τις ἦτο τότε ὁ πιστότατός του, τοῦ εὕρητε τρόπον νὰ γλυτώσῃ ἐντίμως ἀπὸ τοὺς ὀχληροὺς Γάλλους, καὶ ἐνταυτῷ νὰ τοὺς σωφρονίσῃ διὰ τὴν κομποῤῥημοσύνην των, ὡς ἔλεγε περὶ αὐτῶν. Εἰς τὸ τεῖχος ἔκαμαν διὰ τῶν πυροβολήσεων ῥῆγμα τι, τὰ ὁποῖον οἱ πολιορκούμενοι τὸ ὠχύρωσαν μὲ κανόνια· ὁ αὐτοκράτωρ διὰ συμβουλῆς τοῦ Κωνσταντίνου ἐπρόσταξε τοὺς ἐφίππους Γάλλους νὰ πεζεύσωσι, καὶ ἠνωμένοι μὲ πεζικὸν νὰ ἐφορμήσωσιν εἰς τὸ ῥῆγμα. Σωστὰ ἐσήμαινε τοῦτο, νὰ ὑπάγωσι μίαν ὥραν ἀρχήτερα εἰς τὸν ᾅδην, καὶ ὅμως πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἐδέχθησαν τὸ πρόσταγμα. Ἀλλ᾽ ὁ Βαϊάρδος εἶπε πάραυτα νὰ ἀναγγείλουν εἰς τὸν αὐτοκράτορα, ὅτι ἱππεῖς δὲν μάχονται ποτὲ πεζοί· πλὴν ἂν θέλῃ καὶ τοῦτο, πρέπει νὰ προστάξῃ καὶ ὅλους τοὺς εὐγενεῖς καὶ Βαρῶνας τῆς Γερμανίας νὰ πεζεύσωσι καὶ νὰ συναγωνισθῶσιν ἐκεῖ μαζή των. Ἐντραπεὶς ὁ αὐτοκράτωρ ἀναίρεσε τὸ πρόσταγμα, καὶ ἐσήκωσε καὶ τὴν πολιορκίαν. Οἱ Γάλλοι συνώδευσαν μετὰ τοῦτο μέχρι τινὸς τὸν Γερμανικὸν στρατὸν, καὶ ἔβλεπαν μὲ ἀγανάκτησιν πῶς οἱ Γερμανικοὶ δοῦλοι ἔκαιαν ἓν χωρίον μετὰ τὸ ἄλλο, ὅπου ἕως τώρα ἐκάθηντο καὶ ἔτρωγαν. Μόλις ἠδυνήθη ὁ Βαϊάρδος νὰ σώσῃ τὸν οἶκον, ὅπου εἶχε κατοικήσειν αὐτὸς, καὶ μὲ θυμὸν ὑπῆγε πρὸς τὸν ἡγεμόνα Ἀσκανίας, ὅς τις ἐπρόσταζεν ἀμέσως ὑπὸ τὸν αὐτοκράτορα, καὶ τοῦ παρέστησε τὴν ἄγριον καὶ ἄτιμον βαρβαρότητα τῶν στρατευμάτων του, ἔλαβεν ὅμως ἀπόκρισιν, ὅτι εἰς τὸν πόλεμον εἶναι ὅλα συγχωρημένα.

Δὲν πρέπει ὅμως νὰ νομίσῃ τις, ὅτι ὅλοι οἱ

Γάλλοι εἶχαν τὰ φρονήματα τοῦ Βαϊάρδου· ὁ κοινός των ὅμιλος δὲν ἔμενε κατόπιν τῶν Γερμανικῶν δούλων κατὰ τὴν ἀγριότητα. Καὶ τοῦτο ἔμελλεν ὁ Βαϊάρδος νὰ τὸ καταλάβῃ πάραυτα. Ὅταν ἐμβῆκαν εἰς τὴν Βενετικὴν χώραν οἱ Γάλλοι, αἱ ἀγριότητές των ἠνάγκασαν τοὺς κατοίκους νὰ ἀφήσωσι τὰς οἰκίας των καὶ νὰ ζητήσωσι καταφύγια. Οἱ Γάλλοι πρὸς τοῖς ἄλλοις εὗρηκαν χωρίον μέγα ὀνομάζομενον Λόγγαρον πάντῃ ἔρημον, τοῦ ὁποίου οἱ κάτοικοι εἶχαν καταφύγειν εἰς πλησιόχωρον ὄρους κοιλάδα, τῆς ὁποίας τὴν εἴσοδον μόνον οἱ ἔμπειροι τοῦ τόπου ἐκείνου ἠδύναντο νὰ εὕρωσι. Μὲ ὅλον τοῦτο τοὺς εὕρηκαν Γάλλοι τινὲς φιλοκίνδυνοι, ἐνῷ κατὰ συμβεβηκὸς περιήρχοντο τὰ ὄρη ζητοῦντες λάφυρα Ἠθέλησαν νὰ ἔμβουν εἰς τὸ σπήλαιον, καὶ καμμία δέησις γυναικῶν, παιδίων καὶ γερόντων δὲν ἠδυνήθη νὰ τοὺς ἐμποδίσῃ. Καὶ ὄχι μόνον, ἀλλὰ παροργισθέντες ἀπὸ τὴν μακρὰν ἀντίστασιν τῶν δυστυχῶν, οἱ ὁποῖοι τελευταῖον ἔλαβαν τὰ ὅπλα εἰς βοήθειάν των, ἀπεφάσισαν νὰ τοὺς ἀφανίσουν ἀσφαλέστατα. Ἔφραξαν τὴν εἴσοδον μὲ ἄχυρα καὶ χόρτα καὶ ξύλα, τὰ ἄναφαν, καὶ ἔχαιραν ἀπὸ τὰς ἐλεεινὰς κραυγὰς τῶν πνιγομένων ἀνηλεῶς ὑπὸ τοῦ καπνοῦ. Πολλὰ ἀργὰ ἤκουσεν ὁ Βαϊάρδος τὴν βδελυρὰν ταύτην ἀπανθρωπίαν, ἀλλ᾽ εὐθὺς ἐπρόσταξε καὶ ἐκρέμασαν κατὰ σειρὰν τοὺς ἀρχηγοὺς τῆς θηριωδίας ταύτης εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ αὐτοῦ σπηλαίου.

Μετὰ τὴν τελείωσιν τῆς ἐκστρατείας ταύτης ἔλαβεν ἀρχὴν, ὡς ἐξεύρομεν, ἡ ἁγία σύνδεσις (1510). Διὰ νὰ στενοχωρήσῃ τὸν Πάπαν ἔστειλε Λοδοβῖκος ὁ ΙΒ΄ εἰς τὸν Δοῦκα Φεῤῥάρας, ὅς τις ἐπολέμει αὐτὸν, βοηθητικὸν στράτευμα, εἰς τὸ ὁποῖον εὑρίσκετο καὶ ὁ Βαϊάρδος. Ἐξεύρομεν, ὅτι ὁ Πάπας οὗτος (Ἰούλιος ὁ Β΄) ἐκύβερνα προσωπικῶς στρατεύματα, καὶ τοῦτο ἔδωκεν εἰς τὸν ἱππότην ἀκατανίκητον ὄρεξιν νὰ τὸν ἐνεδρεύσῃ. Ἀπὸ τὴν τρίχα ἔλειψε νὰ τὸν πιάσῃ

αἰχμάλωτον. Ἔντρομος ὁ Πάπας διαφυγὼν τὸν κίνδυνον ἔδραμεν εἰς φρούριόν τι μὲ μεγάλην στενοχωρίαν, καὶ ἐσφάλισε μὲ τὰς χεῖρας του τὴν κινητὴν γέφυραν. Ἡ ἐκ τῆς ἀποτυχίας λύπη τοῦ Βαϊάρδου δὲν ἦτο μικρά.

Πλέον παρὰ λύπην ἠσθάνθη ὁ Βαϊάρδος ἐκ τῆς ἐφεξῆς περιστάσεως. Ὁ Πάπας, ὅςτις ἤλπιζεν ὅτι εὐθὺς ἔμελλε νὰ ἡσυχάσῃ ἀπὸ τὸν Δοῦκα τῆς Φεῤῥάρας, ἐὰν τὸν ἐχώριζεν ἀπὸ τοὺς Γάλλους καὶ μάλιστα ἀπὸ τὸν ὀλέθριον Βαϊάρδον, ἔστειλε κατάσκοπον εἰς τὸν Δοῦκα, διὰ τοῦ ὁποίου τοῦ ἐπρόσφερεν εἰρήνην καὶ γυναῖκα μίαν ἀπὸ τὰς ἀνεψιάς του, ἐὰν ἤθελε νὰ τοῦ παραδώσῃ ἀπροσδοκήτως τοὺς Γάλλους. Ὁ Δοὺξ ἀπεκρίθη, ὅτι θέλει σκεφθῆν τὸ πρᾶγμα, καὶ θέλει τὸν δώσειν ἀπόκρισιν· εἰς δὲ τοῦτο μεταξὺ ἐκράτησεν ἐκεῖ τὸν κατάσκοπον. Ὑπῆγεν εὐθὺς μετὰ τοῦτο εἰς τὸν Βαϊάρδον. „Εἶναι δυνατὸν, γαληνότατε κύριε;!“ ἔκραξεν οὗτος ἐκστατικὸς ὅταν ἤκουσε τὰ παπικὰ προβλήματα. — Πιστεύεις, ὅτι θέλω νὰ σὲ ἀπατήσω; ἠρώτησεν ὁ Δοὺξ — „Ὄχι, γαληνότατε κύριε! ἀπεκρίθη ὁ Βαϊάρδος, ἀλλ' εἶναι τόσον αἰσχρὰ τὰ προβλήματα, ὥστε δὲν τολμῶ νὰ πιστεύσω τοιοῦτον τι περὶ Πάπα“. Μετὰ βραχὺν διάλογον τὸν ἀφῆκε πάλιν ὁ Δοὺξ, ὑποσχεθεὶς εἰς αὐτὸν, ὅτι θέλει ἐκδικηθῆν διὰ τοὺς φίλους του καὶ τὸν ἑαυτόν του. Ἐπαρατήρησε πάραυτα ἀκριβέστερα τὸν κατάσκοπον καὶ ἐκ πείρας ἀρχητέρας τὸν ἐγνώρισεν ὅτι ἦτο φίλος τοῦ τὰ περισσότερα διδόντος. Μὲ ὑποσχέσεις μεγάλας τὸν ἐκατάπεισε νὰ φαρμακώσῃ εἰς ὀκτὼ ἡμέρας τὸν Πάπαν. Μὲ χαρὰν ὑπῆγε καὶ ἀνήγγειλεν εἰς τὸν Βαϊάρδον τὸ ἔργον του. Οὗτος δὲ ἐτρόμαξε τώρα περισσότερον παρὰ τὴν πρώτην φορὰν, καὶ ὅταν ὁ Δοὺξ τοῦ εἶπεν, ὅτι μεταχειρίζεται τὸ δίκαιον τῆς ἀμοιβῆς, ὁ Βαϊάρδος ἀπεκρίθη, ὅτι τοῦτο εἶναι ἀναπολόγητον ἀδίκημα, καὶ ὅτι αὐτὸς θέλει τὸ φανερώσειν εἰς

τὸν Πάπαν, ἐὰν δὲν κάμῃ τρόπον νὰ ἀναιρέσῃ τὴν συμφωνίαν ταύτην. Κατὰ τύχην δὲν εἶχεν ἀποσταλθῆν ἀκόμη ὁ κατάσκοπος· διὰ τοῦτο εἶπεν ὁ Δοὺξ: „Ὅσον τὸ ἐπ' ἐμὲ, ἡ σύνειδησίς μου δὲν εἶναι τόσον εὐαίσθητος· ἀλλὰ τὸ σχέδιόν μου μένει ἀτελεσφόρητον, ἐὰν δὲν σὲ ἀρέσκῃ· θέλομεν ὅμως μετανοήσειν καὶ οἱ δύω.“ — Ὁ Θεὸς θέλει μᾶς φυλάξειν ἐκ τούτου! ἔκραξεν ὁ Βαϊάρδος. — Τοιουτοτρόπως ἀνῃρέθη ἡ παραγγελία, καὶ ὁ Πάπας ἐχρεώστει τὴν ζωήν του εἰς ἐκεῖνον, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἤθελε νὰ ἀφαιρέσῃ τὴν ἰδικήν του.

Ἐντὸς ὀλίγου ἀνέλαβεν ὁ νεανίσκος ἥρως, Γάστων Φυξίνιος, Δοὺξ Νεμοιρσίου, τὴν κυβέρνησιν τῶν Γαλλικῶν στρατευμάτων εἰς τὸ Μεδιόλανον, καὶ μὲ αὐτὸν ἡνώθη καὶ ὁ Βαϊάρδος, τὸν ὁποῖον ἐφιλίωσε πάραυτα μ' ἐκεῖνον ἡ ὁμοιότης τῶν φρονημάτων. Ὥρμησαν ἐναντίον τῶν Βενετῶν, ἐκυρίευσαν τὴν ἀκρόπολιν τῆς Βριξίας, καὶ ἀπεκεῖ ἤθελαν νὰ κυριεύσουν ἐξ ἐφόδου καὶ τὴν πόλιν. Κατὰ τοῦτον τὸν καιρὸν ἔκρινε καλὸν ὁ Βαϊάρδος νὰ ὁδηγήσῃ πεζοὺς τοὺς ἐφίππους του καὶ διὰ νὰ τοὺς δώσῃ θάῤῥος, προώδευε πεζὸς αὐτός. Εὐθὺς ἀφοῦ ἐπαρατήρησε τοῦτο ὁ Δοὺξ, ἔτρεξε πρὸς αὐτὸν ἔφιππος, καὶ τὸν ἐπαρακάλεσε νὰ μὴ κινδυνεύῃ οὕτως. „Στρατηγέ μου, ἀπεκρίθη ὁ Βαϊάρδος· οἱ στρατιῶταί μου εἶναι ὁμόφρονές μου· πολλάκις συνηγωνήσθημεν, καὶ ὡς ἀρχηγός των πρέπει νὰ προπορεύωμαι ἐγώ.“ Οἱ πολιορκούμενοι ἐπυροβόλησαν φοβερὰ, καὶ παρεκτὸς τούτου ἐβάσταξαν τὰ ὀχυρώματά των μὲ τὸν πέλεκυν, τὸ ξίφος καὶ τὴν λόγχην. Μὲ καταβιβασμένην κεφαλὴν ὥρμησεν ὁ Βαϊάρδος εἰς τὸν πρῶτον χάρακα. „Τέκνα μου, ἐφώναξεν· οὗτοι προστατεύονται ἀνδρείως· μ' ὅλον τοῦτο πρέπει νὰ τοὺς κτυπήσωμεν.“ Ἐπήδησεν εἰς τοὺς ἐχθρούς· διαμιᾶς ἐκτυπήθη ὁ βραχίων του. ἡ λόγχη ἐπήχθη τόσον βαθέως, ὥστε

δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ στέκῃ. Ἔκραξε πρὸς τὸν ἑκατόνταρχον Μολάρτιον, τὸν φίλον του.: „Ἀδελφὲ, κυβέρνησε τοὺς στρατιώτας τούτους καὶ μήσε μέλῃ δι᾽ ἐμέ.“ Δύω τοξευταὶ τὸν ἐξέφεραν ἀπὸ τὸν ὅμιλον, τὸν ἔβαλαν καταγῆς, καὶ ἐξείλκυσαν ἀπὸ τὴν πληγήν του τὴν τεθραυσμένην λόγχην. Λειποθυμημένος ἐφέρθη ὀπίσω εἰς τὴν ἀκρόπολιν. Ἐξεμάνησαν οἱ Γάλλοι, ὅταν ἤκουσαν ὅτι ἔπεσε. Δὲν ἔδιδαν πλέον εἰς τινὰ συγχώρησιν, ἐφόνευαν ἕως οὗ δὲν εὕρισκαν πλέον ἀντίστασιν, καὶ ἡ πόλις ἐκυριεύθη. Ἔπειτα εἰσήλασεν ὁ στρατὸς εἰς αὐτὴν, καὶ καθεὶς ἐκατέλυεν ὅπου ἤθελε.

Ἐπεθύμησε δὲ καὶ ὁ Βαϊάρδος νὰ κείτεται εἰς τὴν πόλιν. Εὐθὺς οἱ φρουροῦντες αὐτὸν στρατιῶται εἰς τὴν ἀκρόπολιν ἐξέκοψαν θύραν οἰκήματος καὶ τὴν ἔκαμαν φορεῖον τοῦ πληγωμένου. Τὸν ἔφεραν εἰς ἕνα ἀπὸ τοὺς καλλίστους οἴκους τῆς πόλεως. Ἀφοῦ ἐκτύπησαν ἱκανὴν ὥραν, ἤνοιξε τὴν πύλην μία δέσποινα τρέμουσα καὶ καταβρεγμένη μὲ δάκρυα, καὶ τοὺς εἰσεβίβασεν εἰς τὸν οἶκον της. Ὁ Βαϊάρδος παρατηρήσας τὴν στενοχωρίαν της εἶπε: „Παιδία! φυλάξατέ μου τὸν οἶκον τοῦτον, διὰ νὰ μὴ τοῦ συμβῇ καμμία βλάβη. Τὸ μέρος τῆς λείας σας θέλω σᾶς ἀναπληρώσειν ἐγώ.“ Ἀφοῦ τὸν ἔβαλαν εἰς λαμπρὰν κλίνην, ἐγονάτισεν ἔμπροσθέν του ἡ ἀκόμη ἀπαρηγόρητος ξενοδόχος, καὶ μὲ ἀκατάπαυστα δάκρυα τὸν ἐπαρακάλει νὰ προστατεύσῃ μόνον αὐτὴν καὶ τὸν ἄνδρα της καὶ τὰς θυγατέρας της ἀπὸ τὴν μανίαν τῶν νικητῶν, καὶ ἀντὶ τούτων νὰ λάβῃ ὅλην των τὴν περιουσίαν, τὴν ὁποίαν ἀντιποιεῖται κατὰ τὰ δίκαια τοῦ πολέμου. „Ἀγαθή μου δέσποινα, ἀπεκρίθη ὁ ἱππότης· ἐπεθύμουν νὰ ἐγλύτονα ὅλην τὴν πόλιν. Δὲν ἐξεύρω ἂν ἰατρευθῶ ἀπὸ τὴν πληγήν μου· ἀλλ᾽ ἔσο βέβαιος, ὅτι ἐνόσῳ ζῶ ἡ περιουσία σου καὶ ἡ τιμὴ τῶν θυγατέρων σου δὲν θέλουν κιν-

δυνεύσειν. Φέρε ἐδῶ τὰς θυγατέρας σου!“ Τὰς ἐξέβαλαν ἀπὸ τὴν σκεπαστὴν μιᾶς ἀχυρώνας, καὶ δύω ἐκ τῶν τοξευτῶν τοῦ Βαϊάρδου ἐστάλθησαν ἔξω νὰ ζητήσωσι καὶ τὸν πατέρα, ὅς τις εἶχε ταταφύγειν εἰς μοναστήριον. Πόσον εὐχαρίστησεν ὁ δυστυχὴς τὸν Θεὸν, ὅταν ἶδε τὸν οἶκον του εἰς τοιαύτην καλὴν κατάστασιν· διότι μόνος αὐτὸς εἰς τὴν πόλιν δὲν ἀντήχει ἀπὸ θρήνους καὶ κραυγὰς, καὶ μόνος διεσώθη ἀπὸ τὰς ἀχαλινώτους ἀσωτίας τῶν στρατιωτῶν. Μ᾽ ὅλον ὅτι ὁ Δοὺξ Νεμοιρσίου διέτρεχεν ἔφιππος ὅλους τοὺς δρόμους, δὲν ἠδύνατο ὅμως νὰ ἐμποδίσῃ τὰ ἄγρια πάθη τῶν νικητῶν. Ἀφοῦ τελευταῖον ἐχόρτασαν τὴν ἐπιθυμίαν των καὶ δὲν ἔμενε πλέον τι νὰ διαρπάσωσι, τότε πάλιν ἐμβῆκαν εἰς τὴν τάξιν των. Πρὶν ἐμβῶσιν εἰς τοὺς οἴκους, ἦτο ἀνάγκη νὰ ἐκβάλωσιν ἀπ᾽ αὐτῶν τοὺς φονευμένους καὶ νὰ τοὺς θάψωσι, καὶ τότε εὑρέθη πλῆθος εἴκοσι περίπου χιλιάδων! Μόνον ὅσοι εἶχαν καταφύγειν εἰς τὰς ἐκκλησίας ἐσώθησαν.

Ὁ Δοὺξ Νεμοιρσίου ἐπεσκέφθη τὸν ἄῤῥωστον Βαϊάρδον εὐθὺς τὴν ἐφεξῆς ἡμέραν. καὶ τοῦ ἔκεμε δῶρον 8000 θάληρα, ὡς μικρὸν μέρος τῶν λαφύρων, τὰ ὁποῖα ἔχασε διὰ τὴν πληγήν του. Μόλις ἐκβῆκεν ἀπὸ τὸν οἶκον ὁ Δοὺξ, καὶ ὁ Βαϊάρδος ἐχάρισε τὸ ἀργύριον εἰς τοὺς δύω τοξευτὰς, τοὺς τὸν οἶκον του φυλάττοντας, οἵτινες ἐστερήθησαν καὶ αὐτοὶ τὰ λάφυρα πρὸς χάριν του.

Μὲ ὅλην τὴν μεγαλοφυχίαν, τὴν ὁποίαν ἔδειξεν ἕως τώρα εἰς τοὺς ξενοδόχους του, δὲν ἠδύναντο οὗτοι νὰ μὴ φοβῶνται, ὅτι ὁ πτωχὸς ἀξιωματικὸς δὲν ἤθελε τοὺς ζητήσειν ὅταν φύγῃ φορολογίαν ὑπερβαίνουσαν τὰς δυνάμεις των. Εἶχαν δίκαιον νὰ φοβῶνται βλέποντες τὴν ἀχορταγίαν τῶν ἀξιωματικῶν, οἵτινες ἐπώλουν καὶ τὰ σκεύη τῶν οἰκιῶν, ὅπου ἐκάθηντο. Μὲ

ταύτην τὴν ἀβεβαιότητα παλαίοντες ἀπεφάσισαν νὰ προλάβωσι τὸν ξένον μὲ θεληματικόν των δῶρον, καὶ οὕτως ἡ οἰκοκυρία ἐνεχείρισε τὴν ἡμέραν τῆς ἀναχωρήσεως εἰς αὐτὸν κιβώτιον πλῆρες χρυσίου, τὸ ὁποῖον ἐσυνώδευε μὲ εὐχαριστίας καὶ μὲ δάκρυα. Ὁ ἱππότης τὸ ἐκύτταξε μὲ χαμογέλιον καὶ ἠρώτησε Πόσα χρυσᾶ περιέχει; „Γαληνότατε κύριε, (ἀπεκρίθη ἡ οἰκοκυρὰ μὲ ἀμηχανίαν) εἶναι μόνον 2500 φλωρία. Εἶσαι ἄξιος περισσοτέρων ἀσυγκρίτως, καὶ θέλομεν μεταχειρισθῆν ὅλα τὰ δυνατά μας διὰ νὰ σὲ εὐχαριστήσωμεν." Ὁ Βαϊάρδος τοὺς τὰ ὑπέστρεψε, καὶ τοὺς ἐβεβαίωσε μετ' εὐχαριστίας, ὅτι ἡ ἐπιμέλεια, τὴν ὁποίαν εὕρηκεν εἰς τὸν οἶκον των, εἶναι μεγαλήτερον δῶρον, „τὸ ὁποῖον μὲ κάμνει αἰώνιον χρεώστην σας." Τελευταῖον, ἐπειδὴ δὲν τοὺς ἐκατάπεισθη; ἀλλ' ἠναγκάζετο νὰ δεχθῇ τὸ κιβώτιον, τοὺς ἐπαρακάλεσε νὰ τὸν συγχωρήσουν νὰ ἀποχαιρετήσῃ τὰς θυγατέρας των. Ἦλθαν αἱ θυγατέρες. Τὰς εὐχαρίστησε διὰ τὴν περιποίησιν, τὴν ὁποίαν τοῦ ἔκαμαν εἰς τὴν ἀῤῥωστίαν του, ἔδωκεν εἰς πᾶσαν μίαν μὲ βίαν χίλια φλωρία, καὶ τὰ πεντακόσια τὰς ἐδιώρισε νὰ τὰ μοιράσουν εἰς τὰς πτωχὰς καλογραίας τῆς πόλεως, αἱ ὁποῖαι ἐγυμνώθησαν ἀπὸ τοὺς στρατιώτας. Ἐνῷ ἔλαμπαν ὅλων οἱ ὀφθαλμοὶ ἀπὸ τὰ δάκρυα τῆς εὐγνωμοσύνης καὶ τῆς χαρᾶς, ἐμβῆκεν ὁ Αὐβίγνιος διὰ νὰ παραλάβῃ τὸν ἱππότην. Ἀκούσας δὲ τὴν αἰτίαν τῆς χαρᾶς καὶ τοῦ θαυμασμοῦ των, εἶπε μὲ ἡσυχίαν. „Ναὶ, ναί! τοιοῦτον εἶναι τὸ ἦθος του." Καὶ ἡ ἀδιαφορία αὕτη ἦτο μεγαλήτερος ἔπαινος τοῦ Βαϊάρδου παρὰ ὁ ἀκουστότατος θαυμασμὸς ὅλης τῆς Βριξία.

Ἐκ ταύτης τῆς πόλεως ὑπῆγαν οἱ πολέμαρχοι εἰς τὸ στρατόπεδον τῆς Ῥαβέννης, καὶ παρευρέθησαν εἰς τὴν δυστυχῆ μάχην, ὅπου ἐνίκησαν μὲν οἱ Γάλλοι, ὡς ἐξεύρομεν, ἔχασαν δὲ τὸν κάλλιστον

στρατηγόν των, τὸν Δοῦκα Νεμουρσίου. Ἐντὸς ὀλίγου ἐχάθη ὅλον τὸ Μεδιόλανον. Ἐσήκωσαν ἐκεῖθεν οἱ ἀρχηγοὶ τὰ στρατεύματα καὶ τὰ ἐμεταχειρίσθησαν ἐναντίον εἰς τὰς ἐπιδρομὰς τῶν Ἱσπανῶν καὶ Γερμανῶν καὶ Ἄγγλων. Οὕτως ὑπούργησεν ὁ ἡμέτερος ἥρως πρῶτον εἰς Ναυάῤῥαν, ἔπειτα δὲ εἰς Ἀρτεσίαν, καὶ ἀπέκτησε πανταχοῦ τόσην τιμὴν, ὅση ἐπροσμένετο ἀπὸ τὸ κλέος του.

Ἀκόμη ὅμως ἕως τώρα δὲν ἔλαβεν ἄλλο ἀξίωμα, εἰμὴ νὰ κυβερνᾷ ἱππικὸν τάγμα, τοῦ ὁποίου τὰ εἰσοδήματα ἔδιδεν εἰς τὸν Δοῦκα Λοθριγγίας. Λοδοβῖκος ὁ ΙΒ΄ τοῦ ἔδωκε μὲν τὸν τίτλον τοποτηρητοῦ στρατηγοῦ τοῦ Δελφινάτου, ἀλλὰ πάλιν χωρὶς σιτηρέσιον. Τοῦτο τοῦ ἐπρόσθεσε Φραγκῖσκος ὁ Α΄, ὅς τις βασιλεύσας ἐτίμησε πολὺ τὸν ταπεινόφρονα Βαϊάρδον, καὶ εἰς τὴν πρώτην του κατὰ τῆς Ἰταλίας ἐκστρατείαν ἐμεταχειρίζετο ἐξαιρέτως τὴν συμβουλήν του.

Ἐδιηγήθην ἀνωτέρω, ὅτι ἡ διήμερος μάχη πλησίον τοῦ Μελιγνάνου ἔδωκε πάλιν εἰς τὸν νεανίσκον βασιλέα τὴν κτῆσιν τοῦ Μεδιολάνου. Ἐμπορεῖ καθεὶς νὰ στοχασθῇ, ὅτι εἰς ταύτην ὁ Βαϊάρδος δὲν ἦτο ἔσχατος. Πρὸς τὸ ἑσπέρας ἦτο κατατρυπημένη ὅλη ἡ στολή του, καὶ τελευταῖον ἔλαβε πληγὴν ὁ ἵππος του εἰς τὴν κεφαλὴν καὶ ἔχασεν ὅλον τὸν χαλινόν. Τὸ ἀχαλίνωτον ζῶον, ἐξαγριωθὲν ἀπὸ τὴν πληγὴν, ἔφερεν ὁρμητικῶς τὸν ἀναβάτην εἰς τὸ μέσον μεγάλου Ἑλβετικοῦ τάγματος, ὅπου ἔβλεπε μὲ τὰ ἴδιά του ὀμμάτια τὸν θάνατον χωρὶς νὰ ἐμπορῇ νὰ φύγῃ. Ἡ τύχη ὅμως ἠθέλησε νὰ μὴ τὸν γνωρίσωσι, μάλιστα ἐπειδὴ εἶχε νυκτώσειν. Τελευταῖον ἐστάθη ὁ ἵππος πλησίον πλατύκλωνος δένδρου, ὄχι μακρὰν τῶν Ἑλβετῶν, τὸ ὁποῖον κατὰ τὴν τῶν Ἰταλῶν συνήθειαν ἦτο περιπλεγμένον μὲ κληματίδας ἀμπέλου. Ἐπέζευσε μὲ προσοχὴν, ἔῤῥιψε τὴν πα-

νοπλίαν του, ἀφῆκε τὸν ἀποσταμένον ἵππον νὰ στέκῃ, καὶ εἵρπυε σιγανὰ πρὸς τὸ μέρος, ὅπου ἐσυμπέραινεν ὅτι ἦσαν οἱ συντοπῖται του. Ὅταν ἤκουε κτύπον, ἐῤῥίπτετο καταγῆς. Ἀφοῦ μὲ τὸν τρόπον τοῦτον πολλὰς ὥρας εἵρπυσε καὶ ἐπεριπάτησεν ἀπὸ καταφύτους τόπους καὶ ἕλη, ἤκουσε μὲ χαράν του μεγάλην, Γαλλία! Ἐδιπλασίασε τοὺς κόπους του, καὶ ἔφθασεν εἰς τὴν ἐμπροσθοφυλακὴν τῶν Γάλλων. Ποία χαρὰ καὶ ἀπὸ τὰ δύω μέρη! Ὁ Δοὺξ Λοθριγγίας τοῦ ἐχάρισε πάραυτα ἕνα ἵππον· ἄλλοι τοῦ ἔφεραν ὅπλα, καὶ μετά τινων ὡρῶν ὕπνον πρῶτος αὐτὸς ἐπάτησε τὴν σκάλαν τοῦ ἵππου.

Ἡ δευτέρα αὕτη ἡμέρα διέκρινεν, καθὼς εἴπαμεν, τὴν μάχην. Ὁ βασιλεὺς ἐχάρη τόσον διὰ τὴν πρώτην ταύτην νίκην καὶ ἡ θέα τόσων πολλῶν παλαιῶν στρατιωτῶν τὸν ἐνεθουσίασε τόσον, ὥστε κυριευθεὶς ἀπὸ ποιητικήν τινα ἔμπνευσιν εὐχαρίστησεν ὅλους, καὶ ἐζήτησε νὰ χειροτονηθῇ ἱππότης εἰς τὸν τόπον τῆς μάχης κατὰ τὴν παλαιὰν συνήθειαν. Στραφεὶς ἔπειτα πρὸς τὸν Βαϊάρδον, εἶπε: „Δὲν γνωρίζω ἄλλον τινὰ, ὅς τις ἐτίμησε τόσον τὸ ἱπποτικὸν ἀξίωμα, ὅσον ἐσύ. φίλε μου Βαϊάρδε! σὺ μόνος εἶσαι ἄξιος νὰ ἀναδείχνῃς ἄλλους ἱππότας. Σὺ πρέπει νὰ χειροτονήσῃς καὶ ἐμὲ ἱππότην.“ Μὲ ταπεινότητα ἐκύτταξεν ὁ Βαϊάρδος πρὸς τοὺς παρόντας ἡγεμόνας καὶ ἄρχοντας, καὶ ἀπεκρίθη: τοιαύτη τιμὴ ἀνήκει μόνον εἰς τούτους, καὶ ὅτι δὲν τολμᾷ νὰ τὴν δεχθῇ ἔμπροσθεν αὐτῶν. Εἰς μάτην! Αὐτοὶ οἱ ἴδιοι τὸν ἐνεθάῤῥυναν εἰς τοῦτο. Ἀκόμη δὲν ἐτόλμα ἀπὸ τὴν ἐντροπήν του. Ὁ βασιλεὺς, εἶπεν, ἐγεννήθη ἱππότης. „Ὄχι, ὄχι, Βαϊάρδε, ἐφώναξεν ὁ βασιλεὺς, τὸ ἀπαιτῶ ἐξ ἅπαντος.“ — Ἔστω λοιπὸν, βασιλεῦ, ἀπεκρίθη ἐκεῖνος· ἐὰν δὲν σᾶς εἶναι ἱκανὴ μία φορὰ, ἐγὼ τὸ ἐπαναλαμβάνω χιλιάκις διὰ νὰ μὴ ἀντισταθῶ εἰς τὴν ἀπεριόριστον θέλησιν τοῦ κυρίου μου. Μετὰ

τοῦτο ἐγονάτισεν ὁ βασιλεὺς, ὁ Βαϊάρδος ἐξείλκυσε τὸ σπαθίον του, τὸν ἐκτύπησεν ἱλαρὰ ἀπὸ τὸ ἀμβλὺ μέρος εἰς τὴν ῥάχιν, καὶ εἶπε πάντη ἀπρομελετήτως: „Βασιλεῦ· γενέσθω τὸ αὐτὸ, ὡς νὰ ἦτο ἀδελφοί μου ὁ Ῥολάνδος, ἢ Ὀλιβέριος, Γοτεφρεῖδος ἢ Βαλδουῖνος. Σὺ εἶσαι ὁ πρῶτος ἡγεμὼν, τὸν ὁποῖον χειροτονῶ ἐγὼ ἱππότην. Ὁ Θεὸς νὰ δώσῃ νὰ μὴ φύγῃς ποτὲ ἀπὸ τὸν πόλεμον.“ Αὗται ἦσαν αἱ εὐτυχέσταται ὧραι τῆς ζωῆς τοῦ Φραγκίσκου καὶ τοῦ τιμίου Βαϊάρδου. Εἰς τὰς τελευταίας λέξεις ἔῤῥευσαν δάκρυα ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ δευτέρου. Ἔπειτα ἐκύτταξε μὲ παιδικὴν χαρὰν τὸ σπαθίον του καὶ ἐφώναξεν ἐκ καρδίας: „Καὶ σὺ, ἀγαπητόν μου σπαθίον, σὺ εἶσαι πολλὰ εὐτυχὲς, ἐπειδὴ ἔδωκας τὸ ἱπποτικὸν ἀξίωμα σήμερον εἰς βασιλέα ἐναρετώτατον καὶ ἰσχυρότατον. Διὰ τοῦτο θέλω σὲ φυλάττειν ὡς ἅγιον λείψανον, καὶ θέλω σὲ τιμᾶν περισσότερον ἀπ' ὅλα τὰ σπαθία· ποτὲ δὲν θέλω σὲ φορέσειν ἀλλοῦ εἰμὴ κατὰ Σαρακηνῶν καὶ Μαύρων.“

Ἀφοῦ ἐκυρίευσε τὸ Μεδιόλανον ὁ βασιλεὺς, ὑπέστρεψε μετὰ πολλῶν ἄλλων εἰς τὴν Γαλλίαν. Ὁ Βαϊάρδος ἐπροσκαλέσθη τώρα ἀπὸ τὸν Κοντόσταυλον, Δοῦκα Βουρβῶνος, τὸν φίλον του, εἰς Μουλῖνον, τὴν μητρόπολίν του, διὰ νὰ συνομιλήσωσιν ὀλίγον. Τότε ἀκόμη ὁ Κοντόσταυλος εἶχε παράπονα κατὰ τῆς αὐλῆς, καὶ τὰ ἐνεπιστεύθη εἰς τὸ στῆθος τοῦ φίλου του, ὅς τις τὸν ἐπαρηγόρησε, καὶ τοῦ ἔταξεν, ὅτι εἰς ἁρμόδιον καιρὸν θέλει ὁμιλήσειν ὑπὲρ αὐτοῦ. Καὶ ὁ Βουρβώνιος δὲ ἠθέλησε νὰ τὸν τιμήσῃ παρακαλέσας αὐτὸν νὰ χειροτονήσῃ ἱππότην τὸν πρεσβύτατον υἱόν του. Ὅπου ὑπήγαινεν ὁ ἐξαίρετος ἀνὴρ, εὕρισκε τόσον σέβας ὡσὰν βασιλεὺς, καὶ ἀγάπην ὡσὰν πατὴρ, καὶ τὸ ὄνομα Βαϊάρδος ἔλαβεν εἰς τὴν Γαλλίαν ἁγίαν τινὰ σχεδὸν σημασίαν.

Διέτριψε λοιπὸν ὁ ἱππότης ἔτη τινὰ εἰς τὴν αὐ-

λην, ἕως οὗ ὁ βασιλεὺς Φραγκῖσκος ἤρχισε τὰς πρώτας διχονοίας του μὲ Κάρολον τὸν Ε'. Εἰς ἄλλον τόπον (ἀνωτ. σελ. 236) ἐδιηγήθην, ὅτι ὁ Φραγκῖσκος ἐβοήθησε τὸν Κόμητα Ῥόβερτον Μάρκιον ἐναντίον τοῦ αὐτοκράτορος. Ἀλλ' ὁ Ῥόβερτος ἐτιμωρήθη ἀπὸ τὰ αὐτοκρατορικὰ στρατεύματα. Ταῦτα δὲ ἐκυβερνῶντο ἀπό τινα Κόμητα Νασαυΐας καὶ ἀπὸ τὸν περίφημον Σικκίγγιον· καὶ ἐπειδὴ ἦσαν πολυάριθμα, ἐφοβεῖτο ὁ Φραγκῖσκος ὄχι χωρὶς λόγον, μήπως προχωρήσουν περαιτέρω τῶν ὁρίων τοῦ Ῥοβέρτου. Ὅλη ἡ Καμπανία ἦτο ἰδική των, ἐὰν ἐκυρίευαν τὸ παρὰ τὸν Μώσαν μικρὸν φρούριον Μεσηρίαν. Πρώτη λοιπὸν φροντὶς τοῦ Φραγκίσκου ἦτο νὰ τὸ φυλάξῃ. Τὸ ἔργον τοῦτο ἐδόθη εἰς τὸν Βαϊάρδον. Ἦτο εἰς κακὴν κατάστασιν τὸ φρούριον, ἀλλ' ὁ Βαϊάρδος ἐντὸς ὀλίγου τὸ ἐδιώρθωσε καὶ τὸ ὠχύρωσε τόσον, ὥστε ἠδύνατο νὰ ἀντέχῃ ἐναντίον 35,000 στρατιωτῶν δυνάμεως. Οἱ ἐχθροὶ κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας ἐπυροβόλησαν ὑπὲρ τὰς 500 σφαίρας, ἀλλ' ὁ Βαϊάρδος ἀντεῖχεν ἄφοβος μετὰ τῶν στρατιωτῶν του, τοὺς ὁποίους ἐνεθάῤῥυνε τὸ παράδειγμά του.

Ὄχι ὅμως μὲ μόνην ἀνδρίαν, ἀλλὰ καὶ μὲ φρόνησιν ἐπροστάτευσε τὸ φρούριον. Τὰ δύω ἐφεξῆς ὑπ' αὐτοῦ ἐφευρεθέντα στρατηγήματα ἀποδείχνουν ὅτι ἦτο ἐπίσης καὶ ὀξύνους καὶ ἀνδρεῖος ἥρως. Εἶχε μάθειν ὅτι οἱ δύω ἐχθρικοὶ ἀρχηγοὶ ἦσαν διχονοημένοι, καὶ ὅτι ὁ Σικκίγγιος ὑπώπτευε τὸν Κόμητα Νασαυΐας, ὡς χαριζόμενον ἐπίτηδες πρὸς τοὺς Γάλλους. Ὁ Βαϊάρδος, διὰ νὰ θρέψῃ τὴν ὑποψίαν ταύτην, ἔγραψεν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Ῥόβερτον Μάρκιον, ὅπου τοῦ ἔλεγεν, ἐὰν ἤθελε καὶ ὁ Κόμης Νασαυΐας νὰ αὐτομολήσῃ εἰς τοὺς Γάλλους, καθὼς τοῦ ἔδωκεν (αὐτὸς ὁ Ῥόβερτος) ἐλπίδας, πρέπει παραυτα νὰ τὸ κάμῃ κτλ. Τὴν ἐπιστολὴν ταύτην ἔδωκεν εἰς μωρὸν χωριάτην ἐκ Σεδάνου, ὅς τις τὴν ἔφερνε

μεταξὺ τῶν στρατευμάτων τοῦ Σικκιγγίου. Τὸ πᾶν ἔγεινε κατ' εὐχήν· ὁ χωριάτης ἐπιάσθη, καὶ ἡ ἐπιστολὴ ἦλθεν εἰς χεῖρας τοῦ Σικκιγγίου. Οὗτος μὲν ἐξεμάνη διὰ τὴν προδοσίαν τοῦ Κόμητος, ὁ δὲ Κόμης διὰ τὴν ἀναίσχυντον συκοφαντίαν. Ὀλίγον ἔλειψε νὰ συμπλεχθῶσιν εἰς μάχην οἱ στρατιῶται τῶν δύω ἡγεμόνων. Ὁ Βαϊάρδος, ἐνῷ ἐκεῖνοι ἐταράττοντο, ἔφερε βοήθειαν ἀπὸ Τρικασσῶν. Ἐκ τούτου ηὔξησεν ἡ ἀμηχανία τῶν πολιορκητῶν, καὶ ἐπεθύμουν νὰ ἀναχωρήσουν καὶ οἱ δύω οἱ στρατηγοί. Διὰ νὰ μάθουν ὅμως πρῶτον ἀκριβέστερα τὴν κατάστασιν τοῦ φρουρίου, ἐπρόσταξεν ὁ Κόμης Νασαυΐας ἕνα ἀξιωματικόν του, ὅς τις εἶχε φίλον Γάλλον εἰς τὸ φρούριον, νὰ ζητήσῃ ἀπ' αὐτὸν ἓν βωκάλιον κρασίου, καὶ νὰ διορίσῃ τὸν ἄγγελον νὰ κατασκοπεύσῃ τὰ ἐντὸς τοῦ φρουρίου. Ὁ Βαϊάρδος, ὅς τις ἔμαθε τὸν ἐρχομὸν τοῦ ἀγγέλου, ἐπρόσταξεν εὐθὺς νὰ γεμίσουν πολλὰ βαρέλια μὲ νερὸν, καὶ τότε ὁ ἀξιωματικὸς νὰ φέρῃ τὸν ὑπηρέτην τοῦ φίλου του εἰς τὸ κελλάριον. Οὗτος δὲ ἐπληροφορήθη κινῶν μὲ τὰς χεῖρας του τὰ βαρέλια, ὅτι ἦσαν ὅλα γεμάτα, καὶ ἔφερε πιστῶς εἰς τὸν αὐθέντην του τὴν ἀγγελίαν ταύτην. Ἐκ τούτου ἀπελπισθεὶς ὁ Κόμης ἐσήκωσεν εὐθὺς τὴν πολιορκίαν (Ὀκτ. 1521), καὶ ὁ Βαϊάρδος ἔλαβε τὴν τιμὴν, ὅτι ἐφύλαξε τέσσαρας ἑβδομάδας τόπον, τὸν ὁποῖον ἄλλοι στρατηγοὶ ἐνόμιζαν ἀδύνατον νὰ φυλαχθῇ. Αἱ κολακευτικώταται τιμαὶ καὶ εὐχαριστίαι τοῦ βασιλέως του ἦσαν τόσον γλυκύτατος μισθὸς εἰς αὐτὸν, ὥστε τοῦ ἔῤῥευσαν δάκρυα ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ ἔταξεν εἰς τὸν αὐθέντην του νὰ ζήσῃ, καὶ νὰ ἀποθάνῃ ὑπὲρ αὐτοῦ. Ἔλαβε τώρα ταινίαν τάγματος, καὶ ἔγεινεν ἀρχηγὸς συστήματος 100 ἱππέων.

Τὰ ἐφεξῆς δύω ἔτη ἔμεινεν ἐλεύθερος πολεμικῆς ὑπουργίας, ἀλλ' ἀπέκτησεν ἄλλον στέφανον, ὅς-

τις τὸν ἐστόλισεν ἐπίσης ὡραίως καθὼς καὶ αἱ δά-
φναι. Εἰς τὸ Δελφινάτον, τὴν ἐπαρχίαν του, τὴν
ὁποίαν ἠγάπα τόσον περισσότερον, ὅσον ἦτο πατρίς
του, συνέβη μεγάλη πεῖνα, ἐκ τῆς ὁποίας ἀπέθνη-
σκαν οἱ κάτοικοι. Τότε ἔδωκεν ὅλας του τὰς ἀποθή-
κας τῶν σίτων καὶ ἔλαβε τοιαῦτα μέτρα, ὥστε καὶ
οἱ πτωχότατοι ἐλάμβαναν τὴν τροφήν των. Οἱ κάτ-
οικοι δὲν ἤξευραν πῶς νὰ τὸν εὐχαριστήσωσι, καὶ
ἴδαν μὲ λύπην κατάκαρδον, ὅτι ὁ ἐκ νέου ἐκραγεὶς
πόλεμος τὸν ἐκάλεσεν εἰς τὴν Ἰταλίαν.

Τοῦτο ἦτο τὸ ἔτος, ὁπότε Φραγκῖσκος ὁ Α΄
ἠθέλησε τὸ δεύτερον νὰ φέρῃ στράτευμα ἀπὸ τὰς Ἄλ-
πεις διὰ νὰ ἐξανακυριεύσῃ τὸ χαμένον Μεδιόλανον,
ἀπὸ τὸ ὁποῖον ὅμως ἀπεμακρύνθη ἀφοῦ ἔμαθε τὴν
Βουρβωνικὴν συνωμοσίαν. Ὁ Κοντόσταυλος ἦτο
φίλος τοῦ Βαϊάρδου· ἐμπορεῖ λοιπὸν νὰ συμπεράνῃ
καθεὶς πόσον οὗτος ἦτο λυπημένος διὰ τὸ ἐγχείρημά
του. Τώρα ἔμελλε νὰ μάχεται ἐναντίον του καὶ
νὰ βλέπῃ τὸν ἄνδρα, ὅστις ἠδύνατο νὰ εἶναι στή-
ριγμα τῆς Γαλλίας, πολεμοῦντα τὴν πατρίδα του.
Πικρὸν πρᾶγμα! ἀσμένως ἤθελε ταύτην τὴν φορὰν
νὰ μείνῃ εἰς τὸν οἶκον του, ἀλλ᾽ ἦτο ἀνάγκη νὰ συν-
εκστρατεύσῃ.

Εἴπαμεν ἤδη, ὅτι ὁ ναύαρχος Βοννιβέτιος ἀνέ-
λαβεν ἀντὶ τοῦ βασιλέως τὴν κυβέρνησιν τῶν Γαλ-
λικῶν στρατευμάτων. Εἰς χειροτέρας χεῖρας δὲν
ἠδύνατο νὰ δοθῇ, ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπος οὗτος, δημιούρ-
γημα Λουΐσης τῆς ἐκ Σαβαυδίας, δὲν εἶχε κἀμμίαν
ἀπὸ τὰς δύω ἀρετάς, αἵτινες, κατὰ τὸν λόγον τοῦ πα-
λαιοῦ ποιητοῦ Ἡσιόδου, στολίζουσι καθ᾽ ὑπερβολὴν τὸν
ἄνδρα, οὔτε ἰδίαν φρόνησιν, οὔτε θέλησιν νὰ δέχεται
τὰς φρονίμους συμβουλὰς ἄλλων. Οἱ στρατιῶται,
τοὺς ὁποίους παρημέλει, τὸν ἠκολούθουν χωρὶς θέ-
λησίν των, καὶ τὰ ἐλαττώματά του ἦσαν τόσον φα-
νερὰ, ὥστε ὁ ἐχθρικὸς στρατηγὸς Πρόσπερος Κολώ-

νας συμβουλευόμενος ἀπὸ τὸν Βουρβώνιον νὰ τὸν κτυ-
πήσῃ, ἀπεκρίθη, ὅτι εἶναι περιττὸν νὰ πολεμήσωμεν
στρατὸν, ὁ ὁποῖος θέλει ἀφανισθῆν ἀπὸ τὸν ἴδιόν του
στρατηγόν. Τῳόντι δὲ ἐπροσφέρθη ὁ Βοννιβέτιος
οὕτως, ὥστε ὅλοι οἱ ἀξιωματικοί του ἦσαν πικραμμέ-
νοι διὰ τὴν στραβότητά του. Ὁ Βαϊάρδος ἐστάλθη
εἰς χωρίον, ὅπου δὲν ἠδύνατο νὰ ὠφελήσῃ τίποτε,
καὶ ἀπὸ τὸ ὁποῖον τελευταῖον ἠδυνήθη νὰ σωθῇ διὰ
τῆς φυγῆς. Ὅταν δὲ τελευταῖον πεῖνα καὶ μικρὸν
στράτευμα τοῦ ἐχθροῦ τὸν ἐπολιόρκησαν, ὁ ἄθλιος
Βοννιβέτιος ἐζήτησε τὴν σωτηρίαν του εἰς τὴν ἀναχώ-
ρησίν του. Αὕτη δὲ ἔγεινε διὰ τῆς γνωστῆς κοιλάδος τῆς
τοῦ Πειδεμοντίου Αὐγούστης, στενῆς τινὸς διαβάσεως,
ὅπου ἐστενοχωρήθησαν φρικτῶς οἱ Γάλλοι ἀπὸ τοὺς
ἐχθρούς των. Ὁ Βαϊάρδος ἐφύλαξε τὴν ἀναχώρη-
σιν ταύτην μὲ τοὺς ἐφίππους του, καὶ ἔδειξε καὶ ἐδῶ,
ὡς σύνηθες, θαύματα τῆς ἀνδρίας. Διαμιᾶς ἦλθεν
ἡ ἀγγελία, ὅτι ἐπληγώθη ὁ στρατηγός. Ὁ Κόμης
τοῦ ἁγ. Παύλου ἐμβῆκεν εὐθὺς εἰς τὸν τόπον τοῦ
Βαϊάρδου, καὶ ὁ Βαϊάρδος ἐκράχθη ἀπὸ τὸν Βοννι-
βέτιον. „Βαϊάρδε, τοῦ εἶπε, βλέπεις τὴν κατάστα-
σίν μου. Εἰς τὰς χεῖρας σου παραδίδω τὴν ἐξουσίαν,
τὴν ὁποίαν ἔλαβα ἀπὸ τὸν βασιλέα. Δέχθητι τὴν
στρατηγικὴν ῥάβδον, ὡς ὁ πάντων ἀξιώτατος. Ἀπο-
κατάστησον τὴν εὐτυχίαν, ἐὰν δύνασαι.“ — Εἶναι
πολλὰ ἀργὰ, ἀπεκρίθη ὁ Βαϊάρδος, ἀλλὰ μετὰ χα-
ρᾶς ὑπάγω εἰς τὸν θάνατον —, καὶ τῳόντι ὑπῆγεν
εἰς τὸν θάνατον. Ἐνῷ ἤθελε νὰ προστατεύσῃ μίαν
γέφυραν, εἰς τῆς ὁποίας καὶ τὰς δύω τὰς πλευρὰς
εἶχεν ἐμφυτεύσειν ὁ Βουρβώνιος αὐτοκρατορικοὺς τοξευ-
τὰς, ἔβλεπε τοὺς ἀρίστους ἐφίππους του κρημνιζομέ-
νους ἐκ τῶν ἵππων ἀπὸ ἐχθρικὰ βόλια. Καὶ ὁ ἀγα-
πητότατος δὲ φίλος του Βανδενέσσιος ἔπεσε πλησίον
του. Ταλαίπωρε Βανδενέσσιε! ἐφώναξεν ὁ Βαϊάρ-
δος, καὶ κατὰ τὴν αὐτὴν στιγμὴν ἔλαβε καὶ αὐτὸς

πληγὴν τουφεκίου, ἥτις τοῦ ἐσύντριψε τὴν κοκκαλοῤῥαχίαν. „Ἰησοῦ μου! ἐλέησόν με,“ ἐφώναξεν εἰς τὸν πρῶτον πόνον, ἐστηρίχθη ἐπάνω εἰς τὸ κουμβίον τῆς σέλας καὶ ὑπῆγεν ἔφιππος εἰς τὸν Κόμητα τοῦ ἁγ. Παύλου, εἰς τὸν ὁποῖον παρέδωκε τὴν κυβέρνησιν τοῦ ἱππικοῦ του τάγματος. Ἔπειτα τὸν ἐκαταβίβασαν ἀπὸ τὸν ἵππον ἀπόμερα τοῦ θορύβου. Τὸν ἐστήριξαν εἰς δένδρον μὲ τὸ πρόσωπον πρὸς τοὺς ἐχθροὺς, ὡς ἠθέλησε ῥητῶς. Τώρα εἶχαν περάσειν ὅλοι οἱ Γάλλοι τὴν γέφυραν, καὶ κατόπιν των ἦλθαν οἱ εἰς τὴν ὑπουργίαν τοῦ ἐχθροῦ εὑρισκόμενοι Ἑλβετοί. Οἱ ἄνθρωποι οὗτοι, οἵτινες τότε ἐφημίζοντο γενικῶς ὡς ἀναίσθητοι, εὐθὺς ἀκούσαντες, ὅτι ὁ ὑποκάτω τοῦ δένδρου πληγωμένος εἶναι ὁ περίφημος Βαϊάρδος, ἔδειξαν εἰς αὐτὸν συμπάθειαν, ἐπλησίασαν καὶ τοῦ ἐπρόσφεραν τὰς ὑπουργίας των. Εὐθὺς μετὰ τοῦτο ἦλθεν ὁ Κοντόσταυλος Βουρβώνιος. Ἐκ βάθους καρδίας ταραχθεὶς διὰ τὴν θέαν τοῦ ἀποθνήσκοντος, ἐφώναξε μὲ δάκρυα εἰς τοὺς ὀφθαλμούς. „Ὦ! εὐγενέστατε Βαϊάρδε, κατάκαρδα πικραίνομαι διὰ τὴν τύχην σου·“ — μὲ ἱλαρὰν φωνὴν ἀπεκρίθη ὁ ἱππότης: „Ἆ! γαληνότατε κύριέ μου· ἐγὼ δὲν εἶμαι λύπης ἄξιος· ἀποθνήσκω τιμημένα εἰς τὴν ὑπουργίαν τοῦ βασιλέως μου. Ἀλλὰ σὺ εἶσαι πρίγκιψ ἐκ Γαλλικοῦ αἵματος, καὶ ἐξωπλίσθης ἐναντίον τῶν ἰδικῶν σου, τῶν φίλων σου, τοῦ βασιλέως σου.“ Ὁ Βουρβώνιος ἀνεστέναξε καὶ ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν, ἀφοῦ ἐπρόσταξε τοὺς περιεστῶτας νὰ φροντίσωσι διὰ τὸν ἀποθνήσκοντα. Τώρα δὲ ἦλθε καὶ ὁ περίφημος Πεσκάρας, ὁ θανάσιμος ἐχθρὸς τῶν Γάλλων, συγγενὴς ὅμως κατὰ τὴν ψυχὴν μὲ τὸν μέγαν ἐκεῖνον ἄνδρα. Ὁ συμπεσὼν Βαϊάρδος τοῦ ἐνέπνευσε τρόμον μεγαλήτερον παρ᾽ ὅσον ἤθελε τοῦ προξενήσειν ὁ ἀγωνιζόμενος. Ἐπήδησεν ἀπὸ τοῦ ἵππου του, ἐπίασε τὴν χεῖρα του, καὶ ἰδὼν ὅτι δὲν

ἠδύνατο νὰ μετεφερθῇ ἐκεῖθεν, ἐπρόσταξε καὶ ἔστησαν σκηνὴν, καὶ δὲν ἠθέλησε νὰ ἀναχωρήσῃ ἐκεῖθεν ἕως οὗ ἐξέπνευσεν ὁ Βαϊάρδος. Ὦ ἐπίφθονος θάνατος ἔμπροσθεν μεγάλων ἀνδρῶν, τῶν ὁποίων τὰ δάκρυα ἀποδεικνύουσιν, ὅτι καὶ ὁ ἀποθνήσκων ἦτο εὐγενὴς ἀνήρ! Εὐθὺς ἀφῆκε τὸ σπαθίον ὁ ἀποθανὼν, τὸ ὁποῖον ἐκράτει ἀπὸ τὴν λαβὴν ὡς σταυρὸν καὶ ἐπροσηύχετο, καὶ ὁ ἐχθρικὸς στρατηγὸς τοῦ ἔκλεισε τοὺς ὀφθαλμοὺς λέγων: „Ἡμεῖς μὲν ἐχάσαμεν τὸ παράδειγμα τοῦ ἀληθῶς μεγάλου ἀνδρὸς, οἱ δὲ Γάλλοι μέγαν στρατηγόν.“

Ἡ ἀγγελία τοῦ θανάτου του ἐνήργησεν εἰς τὸν Γαλλικὸν στρατὸν γενικὴν λύπην. Πάντες τὸν ἐπένθησαν ὡς πατέρα των. Ἔστειλαν πρεσβείαν εἰς τοὺς νικητὰς, καὶ ἐπαρακάλουν νὰ τοὺς δοθῇ ὁ νεκρός· ἀλλ᾽ ὁ Πεσκάρας ἐπρόλαβε τὴν φροντίδα των. Κατὰ προσταγήν του ἐβαλσαμώθη ὁ νεκρὸς, ἐβάλθη εἰς νεκροκράβατον καὶ μὲ λαμπρὰν παράταξιν ἐφέρθη εἰς τὴν πλησιεστάτην ἐκκλησίαν. Ἐκεῖθεν τὸν παρέλαβαν οἱ φίλοι του. Ὁ Δοὺξ Σαβαυδίας, διὰ τῆς ἐπικρατείας τοῦ ὁποίου διέβη ἡ νεκροφόρος ἅμαξα, ἐπρόσταξε νὰ τοῦ γείνουν εἰς ὅλας τὰς πόλεις του ἡγεμονικαὶ τιμαί· ὅλοι οἱ εὐγενεῖς ἐσυνώδευσαν τὴν παράταξιν ἕως τὰ σύνορα τῆς ἐπικρατείας του. Οἱ κάτοικοι τοῦ Δελφινάτου ἔτρεξαν ἀγεληδὸν ἕως τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐφέρετο, καὶ ἥμισυ μίλιον μακρὰν ἀπὸ τὴν Γρατιανούπολιν (μητρόπολιν ταύτης τῆς ἐπαρχίας) τὸν ὑπεδέχθη λαμπρὰ πρεσβεία τῆς πόλεως, καὶ τὸν ἐσυνώδευσε μὲ πομπὴν μεγάλην εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῶν Μινίμων, ὅπου καταντικρὺ τοῦ θυσιαστηρίου κατετέθη εἰς τὸ μνημεῖον τῶν προγόνων του.

1830, Φεβρ. 15.